

ȘCOALA ARDELEANĂ

III

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția
OPERE FUNDAMENTALE

Coordonatorul colecției:
acad. EUGEN SIMION

LUCRAREA APARE CU SPRIJINUL
CONSILIULUI GENERAL AL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Școala Ardeleană / antologie de texte alcăt. și coord. de Eugen Pavel ; pref. de Eugen Simion. - București : Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, 2018

4 vol.

ISBN 978-606-555-232-6

Vol. 3 - 2018. - ISBN 978-606-555-235-7

I. Pavel, Eugen (antolog.) (coord.)

II. Simion, Eugen (pref.)

821.135.1.09

ȘCOALA ARDELEANĂ

III

Antologie de texte alcătuită și coordonată de
EUGEN PAVEL

SCRIERI LITERARE • Scrieri
TEOLOGICE ȘI RELIGIOASE •
SCRIERI FILOSOFICE

Academia Română
Fundatia Națională pentru Știință și Artă
Muzeul Național al Literaturii Române
București • 2018

Coperta: PODALV
Tehnoredactor:
VASILE CIUCĂ
Tehnoredactare computerizată:
BOGDAN HARHĂȚĂ
Culegere computerizată:
EVA MLADIN
EMANUEL MODOC

Lucrare elaborată în cadrul
INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ ȘI
ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”
Cluj-Napoca

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Fundației Naționale pentru Știință și Artă

ISBN 978-606-555-232-6
ISBN 978-606-555-235-7

C. SCRIERI LITERARE

Vasile Aaron

VERȘURI VESELITOARE
LA ZIOA NUMELUI EXȚELENȚIEI SALE,
DOMNULUI DOMN IOAN BOB,
 vlădicul Făgărașului și a preainaltei chesaro-crăiești
 mărimi dinlontru sfeatnic al statului.
 Sibii, în Tipografia lui Ioan Bart, [1806]*

Vive Decus Patriae! Praesentem transige laetus
 Lucem, quae redeat semper amica Tibi!
 Hancque renascentem quoties celebrabis; Eandem
 Sidera laeta probent, signaque fausta notent^[1].
 Michael Tertina,
 In Regiae Magno-Varadinensis Academiae
 Archi-Gimnasio Humaniorum Litterarum
 Professor Publicus Ordinarius^[2].

*Exțelenția-Ta, prealuminate doamne,
 mie milostiv stăpân!*

Lucru foarte minunat
 În vis mie arătat!
 Astă-noapte, cum durmeam,
 A fi răpit mă vedeam
 Cătră culmea Pindului^[3].
 Pe zidul Parnasului^[4]
 Ședeam pre piatră cumplită,
 În patru colțuri cioplită.
 O, Dumnezeule bune!
 Cine e să poate spune

* Transcriere și note: Otilia Urs.

A Parnasului mărim
Și fericita mulțime
De bărbați cu isteție
Carii, spre a-Ți cânta Ție,
Pentru buna lor credință
Și sporiul întru știință,
Din toată lumea răpiți,
Cu mult bine dăruiți,
Într-însul să odihnesc
Și curat să veselesc?
Însă, lucru de mirare,
Vreadnic și de neuitare
Îmi fu a vedea acolo!
Sta sus marele Apollo^[5]
Întru un tron lucios,
Răsuflând duh veselos;
O coroană aurită,
La ochi de om nesfetită,
Țiind în mâna dreaptă,
Zicea: „Aceasta așteaptă
Pre vlădica cel unit
Din Blaj, Ioan Bob numit”.
Și, când Ioan Bob grăiaște,
Fără veaste să iveaște
Muza Dachiei, pe sus
Zburând de cătră Apus.
Pe deasupra de cunună
Să-nvârte cu voie bună,
Cu a sa lină zburare,
Făcând aurei mișcare.
În toate laturi priveaște,
Odată văz că porneaște
Prin a buzelor clătire
A vărsa un viers suptire:
„Cununa cea aurită

Lui Ioan Bob e gătită!
Cine să tăgăduiască
Cinstea cea dumnezeiască?
Însă Ioan Bob să știe
Cum că târzâu va să vie
Să iaie a sa cumună,
În nespusa voie bună.
Dânsul încă să trăiască,
Ani mulți să viețuiască,
Ca să poată săvârși
Toate ceale ce gândi.
Pentru că, până acuma,
Trăi de-și înmulți suma,
Adună multă avere,
Având gând spre mângăiare,
Batăr că mulți nu știa
Ce vrea să facă cu ea
Și vorbea, pe nedirept,
De rău, pre cel înțelept,
Zicând că șie-și trăiaște,
Avuție grămădește,
Nimărui folositoare
Și din cinste-i trăgătoare.
Însă gândul ce-l avu,
Nu defăimat, ci sfânt fu.
Vru ca, prin ceale avute,
Clerului său să ajute.
Iar vremile turburate
Și cu greu harț încurcate
Nu lăsa să-și împlinească
Fapta sa cea creștinească.
Patru ani acum trecură,
Raza păcii să văzură.
Îndată bunul părinte
Să porni foarte fierbinte

A vărsa bani *à la grosse*^[6],
Spre a clerului folos
Și pentru prunci, cu dorire,
Spre sporiu întru procopsire.
Vremile să schimbă iară,
Prin a noului harț pară
Nu-și poate desăvârșit
Isprăvi planul gândit.
Trebuie, dar, să trăiască,
Ca deplin să săvârșască
Și târziu la noi să vie,
Cu nespuse veselie.
Numai tu, o, Mars^[7], cumplete
Și spre groaznic harț pornite,
Mai încetează odată
A turbura lumea toată!
Trage-ți carul înapoi,
Nu mai da foc de nevoi,
Să-nceate aspra văpaie,
Pace lumii să răsaie!
Iară tu, o, Atropos^[8],
De ai gând rău, pune-l jos!
Trage-ți foarfecile tale,
Nu face plânsului cale.
Lasă coasa răutății,
Să nu cionți ața vieții
A numitului vlădică,
În obicinuita frică.
Lasă-l încă să trăiască,
Sfârșitul să-și dobândească.
Iară de vei îndrăzni
Oricum a te-mprotivi
Întru doritul plan sfânt
Ce și l-au pus pre pământ,
Să știi că mă voiu porni,

Dachia voi u ocoli
Și voi u scula câte gloate
Să vor afla învățate
În Dachia lui Traian^[9],
A vestitului roman,
Să te blasteme cum știu,
Cu un glas de foc mai viu.
Te vor blăstăma rău toți
A lui Romulus^[10] nepoți,
În Dachia răsădiți
De împărații vestiți,
Căroră, acel numit
Arhieru, mult mărit,
Le iaste o stea frumoasă,
De-a pururea vederoasă”.
Așa Muza, când grăi,
În aripi tare lovi,
Zboară drept cătră mine,
Zicând: „O, cel ce șezi bine
Pe acea piatră cumplită,
În patru cornuri cioplită,
Pogoară-te de ici iute
Și fă lumii cunoscute
Câte ai auzit, toate,
Și câte-ți sânt arătate.
Acel bun arhieru
Zioa sfânt numelui său
Tocma mâne o sârbează,
Deci tu bine te armează,
Fă-i verșuri și le trimite,
Știu că îi vor fi iubite,
Le va primi bucuros,
Ca un părinte doios”.
Când Muza așa grăiaște,
Fără veaste să iveaște

Minerva^[11], de altă parte,
Veasăla la față foarte,
Întocma pe sus zburând
Și glas suptire vărsând:
„Cumuna cea aurită,
Lui Ioan Bob împletită,
Zioa, noaptea îl așteaptă,
Dorind, pe leage direaptă,
Ca un mire de mireasă,
Cu o inimă sătoasă,
Avea-va de dânsa parte
În veaci, după a sa moarte.
Însă vremile nu sânt
La Parnas, de pre pământ,
A-l chema încă la lină
Și veacinica sa hodină.
Vremile vreau să trăiască,
Ca multe să isprăvească.
De când în scaun șezu,
Tot războiu necurmat fu,
Și cu turcul, și cu frâncul,
Cât s-au mișcat și adâncul,
Ceriul, marea și pământul,
Și, peste cât suflă vântul,
Pământul s-au grețosat
De războiul necurmat,
Pentru trupuri îngropate,
De ostași cumpliți tăiate.
Marea încă s-au schimbat,
De sânge ce s-au vărsat
Și să varsă fără milă
În războiul cel cu silă,
Ceriul să veade smolit,
De lacrimi și plâns cumplit
Al multor maice miloase

Și văduve mult doioase.
Tac ceale multe, mai bine
Știute de fieșcine.
Într-o așa tristă soarte,
Acel blând episcop foarte
Ce putu altă să facă
Decât mai bine să tacă?
Zioa, noaptea să trudească,
Multe să agonisască,
Ca, având privilegii cu vreamă,
Gândul într-un loc să-și cheame,
Să le puie în bun loc,
Spre al clerului noroc.
Deci, ceia ce nu știa
Ceale ce să tăinuia
Poate că gândea și rău
De omul lui Dumnezeu.
Însă toți s-au potignit,
Oricâți așa au gândit
Au rămas rușinați toți,
Sau sânt mireani, sau preoți.
Cât pacea au răsărit,
Bunul cuget s-au ivit:
Întru vreamă puțintică,
Fundație să rădică,
În Cluj^[12], pentru procopsirea
Celor ce le râde firea.
Așa, în Bălgrad^[13] cetate,
Cu ziduri afund săpate,
În Vașarheai^[14], dempreună,
De fundație să sună.
Ce să sună să și face,
Vreamă scurtă, cum îi place.
Câte bisearici pornite
Și printr-însul ziduite!

Tac eu cealelalte, toate,
Cu un rînd bun așezate.
Tac, oricâte au pornit,
Care le-ar fi săvârșit,
De nu s-ar fi pornit iară
Mars, cu carul cel de pară.
Înceta-va Mars odată
Și să vor isprăvi-ndată,
Numai păstoriul cel blînd,
Cuget foarte sfînt avînd,
Acea stare să ajungă,
Să trăiască vreme lungă”.
Și, cînd „Trăiască”! grăi,
În pripă să auzi
În Parnas un sunet mare
Și un glas plin de mirare.
Bătînd în palmi cu tărie,
Toți striga cu bucurie:
„Să trăiască, să trăiască,
Ca gîndul să-și împlinească!
Să trăiască Bob Ioan,
Stînd tare într-al său plan!
Zile multe să mai custe,
Binele lumii să guste,
Și târziu la noi să vie
În glasuri de veselie!”
Într-aceaea, iată, vine
Minerva și cătră mine,
Și să porneaște cu rău
(O, bunule Dumnezeu!):
„Nu Ț-au spus Muza odată
Să te pogori gios îndată
Și să nădești verșureale,
Batăr cât de puțințele,
Să cânți pre acel părinte

Spre aducerea aminte?
Aha! Nu-ți iaste rușine
A nu asculta de mine
Și de Muza ce ți-au zis
Să te-apuci minteani de scris!
Ah! Om cu obrazul gros,
Pogori de pe piatră jos,
Apucă-te de cântat,
După chipul arătat,
Fă verșuri, cât de puține,
Și le încordează bine!
Nu-ți fie nicio sfială,
Că, fără de îndoială,
Acel sufletesc părinte,
Ca un bun și blând la minte,
Ce vei face va primi
Și nu te va urjisi.
Ceale reale va-ndrepta,
Celor bune loc va da,
Precum s-au obicinuit,
De când lumea s-au ivit”.
Deci, după porunca dată,
Iată, stăpâne, îndată
Trimit verșuri puțineale,
După soartea minții mele,
Prin care foarte doresc
Și din inimă poftesc,
Cu Muzele dimpreună,
Să ajungi cu voie bună
Această zi însemnată,
În vreme îndelungată,
Întru mulți ani fericiți,
Cu de toate dăruiti.
Să petreci lină viață,
Spre sporiul celor ce învață,

Spre binele neamului,
Spre folosul clerului.
Să poți bine săvârși,
Oricâte vei socoti
Și câte în gând ți-ai pus,
Cu ajutoriul de sus,
Norocul să-ți înflorească
Și toate să-ți prisosească.
Pașul care vei pași,
Oriunde și în ce zi,
Să-ți răspundă bucurie
Și pacinică veselie.
Însă eu, stăpâne bune,
Rogu-mă de iertăciune
Pentru trimisele reale
Acestea verșuri a meale,
Ca un bun și blând părinte,
Neluând toate aminte,
Știind că sântem țărână,
Zidiți de înalta mână,
Și tragem cătră pământ,
Însă eu rămâiu și sânt
Al Exțelenței Tale.

Sibii, 7 zile, ianuarie 1806
Mai mic și mai plecat fiu sufletesc,
Vasilie Aaron,
Jurat în Marele Prințipat al
Ardealului procurator.

Vasile Aaron

VERSURI VESELITOARE
ÎNTRU CIN<S>TEA PREALUMINATULUI ȘI
PREAOSFINȚITULUI DOMN
SAMOIL VULCAN,

episcopului greco-catolicesc al Orădiei-Mare, când
la anul 1807, în luna lui mai, prin Excelenția Sa Ioan
Bob^[1], episcopul Făgărașului, s-au sfințit episcop în
Blaș. Sibii, în Tipografia lui Ioan Bart, 1807*

*Qualiter sequentes versiculi Litteris
Latinis deducti legi debeant?*

1. A. a, E. e, I. i, O. o, U. u, in Regula ubique
efferuntur ut in Latinis dictionibus.

2. Quodsi spiritu aspero et accentu longo " insignita
fuerint, sono quodam elato gutturali velut ʌ" Valla-
chicum pronunciantur, v. g. la^ˆna, ve^ˆna, i^ˆntru, quo^ˆt,
su^ˆnt: legendum venit АЖНА, ВЖНА, ʌ^ˆНТРОС, КЖТ,
СЖНТ & c.

3. Si vero accentu brevi ˘ muniantur, ut ˘ efferuntur
v. g. fârinâ, dupê, bonitate, lacrimâ, pônê, al sîu:
ФЪРННЪ, ДЪПЪ, БОНЪТАТЕ, ЛАКРЪМЪ, ПЪНЪ, АЛ
СЪС & c.

<4.> Ê, é. Si sequatur aliud e in sequenti vocali
pronunciatur, ut e Hungaricum et ʌ Iliricum, v. g. méрге,
Мѣрге. Si vero sequatur a, pronunciatur ut syllaba ja in
latinis dictionibus, et А v. g. méргâ, Мѣргъ.

* Transcriere și note: Otilia Urs.

<5.> I, i. Ante aliam vocalem vel inter duas vocales vicem subit consonantis, v. g. *Ieu*.

<6.> Ó, ó. Si sequatur vocali e vel a, effertur, ut diphthongus *oa*, v. g. *flóre, mórâ lege floare, moarâ*.

<7.> Spiritus ˘ denotat vocalem, cui super imposita est, dimidium sonum amisisse, ut *audī, vedū: ΔΣΖΉ, Β΄ЪΖ*. Sillaba *di*, plerumque, ut *zi* effertur, ut: *audī, ΔΣΖ;* qu ut *κ:* v. g. *quōt*^[2] lege *КЖТ*.

<8.> J velut *ds, zs*, v. g.: *Iune lege ЦЖНЕ*.

<9.> S ante i velut *s* hung. et *ш* *frumosī, φρσμοσΰ*, excipe si: n sequatur, tunc enim retinet suum sonum, v. g. *pe sine, ΠΕ ΣΉΝΕ*.

<10.> Sce, sci effertur *ste, sti, ut, crésce, crésci'*, *крѣще, крещѣ*.

Preaosfințit doamne și prealuminate!

Mie milostiv patron întru toate!

Lucru nemaipomenit,
 Apriat mie ivit:
 Astăzi, des-de-dimineată,
 Nefiind nici nor, nici ceață^[3],
 Ci vreame foarte senină,
 Aură curată, lină,
 Auzind că patru bat,
 Mă sculaiu iute din pat
 Și, ieșind într-altă casă,
 Având mult lucru la masă,
 În pripă mă încălțaiu,
 Reapede mă îmbrăcaiu
 Și, așezat lângă masă,
 Cu o inimă sătoasă,
 Ceteam la o judecată,
 Fără samă încurcată.

Gândurile mele, toate,
Așa era adunate,
Și mintea, cu tot pornită,
Spre judecata numită,
Cât nimica nu știam
De ceale ce mai aveam.
Când, cu așa râvnă mare,
Purcedea a mea lucrare,
În pripă nor să ivească,
Tunet cumplit să pornească,
Fulgere strălucitoare,
Prin văzduh pătrunzătoare,
Să rump din nori cu cumpline,
Spăimântând zidita Fire.
Pământul tot să clătească,
Casa de foc strălucească.
Eu, cum stam cuprins de frică,
Neputând grăi nimică
De acea mutare, iată,
Mă pomenesc deodată
Că *Vulcanus*¹, plin de foc,
Stă într-al casei mișloc.
Uitându-să cătră mine,
Cu genele de foc pline,
Cu asprime să pornească
Și cătră mine grăiaște:
„Procurator nepăcit,
Cu griji multe îmbulzit,
Nu-ți iaste^[4] cu tot rușine,
Cunoști-mă tu pe mine?”

¹ Vulcanus era la păgâni dumnezeul focului și a tuturor celor ce prin foc se moaie.

Tatăl meu Jupiter² iaste,
De-i mai știi încă de veaste,
Dumnezeul cel mai mare,
Pe din sus și pe supt soare.
Au tu nimica nu știi
De a mele prăvălii
Care eu le-am săvârșit,
În ostrovul Lemn^[5] numit,
În muntele mai cu samă,
Carele Etna^[6] să cheamă?
Cine iaste să nu știe
Vestita mea ciclopie?
Eu, celui ce m-au născut,
Vestitul sciptr<u> i-am făcut,
Și fulgerele, de care
Până astăzi lipsă are,
Le-am făcut și le fac toate,
Eu, cu ale mele gloate.
Eu, lui Iuno³, maicei mele,
Prin trudele ceale greale,
I-am făcut, prin măiestrie,
Scaun de împărăție.
Eu coiful cel mult mărit
A lui Mars⁴ I-am săvârșit
Și armele lui, de care
Lumea toată știre are.
Prin mine s-au isprăvit
A soarelui car vestit,
Prin mine a lui polată,
Știută în lumea toată.
Așa, eu, prin isteție

² Jupiter era dumnezeul cel mai mare.

³ Iuno, dumnezeița cea mai mare.

⁴ Mars, dumnezeul harțului.

Și aleasă măiestrie,
Peste scurt m-am rădicat
La cel cu mărire stat,
Făcându-mă dumnezeu,
În forma tatălui meu.
Însuși Venus⁵ cea frumoasă,
Decât toate mai aleasă,
Aceasta socotind bine,
S-au măritat după mine.
Am eu un nepot vestit,
Samoil Vulcan numit,
Carele samănă mie
La râvnă cu isteție,
Că, precum eu, prin nevoi,
Am dobândit înapoi
Veacinica împărăție,
După soartea dată mie.
Așa, nepotul numit,
De când lumea s-au ivit,
Cu trudă, cu osteneală,
Câștigând chivernisală,
Să rădică la mărimă,
Trăgând cătră înălțime.
Minte are-mprumutată
De la Minerva⁶-nvățată,
Iar frumseța din afară,
De la Venus cea cu pară.
Acuma la Blaș sosi
Episcop a să sfinți
Clerului celui unit,
De arhiereu lipsit,

⁵ Venus, dumnezeița frumseții și nevasta lui Vulcanus.

⁶ Minerva, dumnezeița științelor și a înțelepciunii.

Al Oradiei cei Mare,
În nespusă aşteptare.
Drept aceea, las' îndată
Judecata încurcată
Şi te-apucă de cântat
Nepotului arătat.
Înnădeşte-i versurile,
Batăr cât de puţintele,
Şi îndată le trimite,
Ştiu eu că-i vor fi primite,
Căci că a lui bunătate,
Cum ştiu toţi, întrece toate".
Aşa Vulcanus grăi
Şi, iată, să auzi
Un glas minunat, subţire,
Covârşând a noastră Fire:
„Saltă şi te veseleşte,
Blaşule! Iată, soseşte
Pre care tu l-ai născut
Şi întâi ai început
Cu învăţături a-l paşte
Şi al doilea a-l naşte.
Poţi, Blaşule, fi măreţ,
Poţi fi veasel şi sumeţ
Pentru cela ce soseşte
Şi episcop să sfinţească.
Că nu neamul, nici tăria,
Nu bani, nu avuţia,
Ci strădania cea mare
Carea cătră neam o are,
Râvna născută cu sine,
Spre a face la toţi bine,
Singură l-au rădicat
La acest cu vâlfă stat.
Şi tu, Oradie Mare,

Saltă întru desfătare!
Că ceale ce ai perdut
În Darabant^[7] cel știut
Le afli în Vulcan toate,
Întreg fiind bunătate.
Bucură-te, cler unit!
Cler de trii ori fericit,
Cler greco-catolicesc,
Având păstoriu sufletesc,
Carele nicicum nu curmă
A griji de a sa turmă,
Care altă grije^[8] n-are,
Mai grabnică și mai mare,
Decât ca să fericască
Turma sa cea sufletească,
Ca, cu dânsa, dimpreună,
În nespusă voie bună,
Din locul cest plin de price,
La ceruri să să rădice,
Să dea turma înaintea
Cerescului său Părinte
Și vesălos să auză
Prin desfătătoare buze:
«Peste puțin credincios
Ai fost, fiule duios,
Peste multe te voi pune,
Pe cât nu se poate spune.
Întră întru veselie,
La a Mea împărăție»”.
Când cântecul înceta,
Minteani să însenina.
Mă aflai singur în casă,
Cetind lângă a mea masă.
Deci, Doamne Prealuminată,

Acum cunoști bine toate.
Cunoști tot lucrul cum iaste,
Că din acea de sus veaste,
Fiind episcop numit,
Eu încă sânt rânduie
A trimite versureale,
Batăr cât de puțineale,
Prin care tare dolesc
Și din inimă poftesc
Ca primita păstorie,
Dată după vrednicie,
În zile îndelungate
Să o porți cu sănătate.
Toate câte vei gândi
Să le poți drept isprăvi.
Să fii în veaci norocos,
Spre al neamului folos
Și spre al clerului sporiu,
Credinței apărătoriu.
Domnul să-ți custe viața,
Să-ți poți împărți dulceața
La toți oricâți o dolesc
Și după dânsa bolesc.
Aceastea îți poftesc eu,
Însă, știe Dumnezeu
Că, cu mine dimpreună,
Neamul, plin de voie bună,
Tineri, pruncii cei mici,
Cei slabi, cei tari și voinici,
Femei, feate și bărbați,
Bucuriei cu tot dați,
În toate părți fieșcare
Strigă fără încetare:
„Să trăiască, să trăiască,
Turma să-și ocârmuiască

Vulcan, pe drept mărit,
Astăzi episcop sfințit!”.

ODĂ

Blașule! Saltă și te veselește,
Iată, bărbatul cel milos sosește
Ca să primească, după vrednicie,
Episcopie.

Blașule! Saltă și te veselește,
Iată, păstoriul cel bun să sfințește
Și să dă turmei Oradiei Mare,
Spre apărare.

Poți să te lauzi, fără nicio frică.
De faci aceasta, nu greșești nimică,
Fiindcă dânsul să născu în tine,
Cum toți știi bine.

Tu dimpreună i-ai dat și ființe,
Și l-ai și deprins de mic în științe.
Tu ai dat însuși această dulceață
Lumei în brață.

Saltă acuma, Oradie Mare,
Și glăsuieste întru desfătare
Domnului celui ce dă toate, cântă
Cântare sfântă.

Ce veselie! O, ce fericire!
Ce desfătare! Și ce norocire!
Clerul acela astăzi dobândește,
Astăzi primește.

Ceată curată! Ceată credincioasă!
Scoală-te și, cu minte veseloasă,
Laudă și măreaște drept pe Domnul,
Lăpădând somnul.

Carele ți-au dat bună stăpânire,
Cu tot plecată spre a ta iubire,
Carea pentru cler nicicum încetează
A sta în pază.

Clerule! Scoală-te și te trezește
Și dimpreună cu mine grăiaște:
Prealuminate și preaosfințite,
Noao iubite!

Mergi, făcând bine, fiind bun din fire!
Mergi, grijind de a noastră fericire
Și, fără preajet^[9] fiind bunățate,
Îndreaptă toate.

Apără turma ta și depărtează
Pre toți aceia cari o vânează
Și, cu tărie, vrând să o răpească,
Gurile cască.

Și, după mila cu tine născută,
Tuturor celor necăjiți ajută.
Aceasta leagea Firii cea direaptă
Însuși așteaptă.

Pe care milă, togma părințască,
Cine e care să să îndoiască
Sau ceva gând rău să-i umble în minte,
Bune părinte!

Numai Stăpânul, Cel ce toate știe
Și le grijeaște, viața să-ți ție
Și să o custe zile delungate,
Cu sănătate.

Și tu, purure Atropos⁷, cumplită
Și spre a face supărări pornită,
De ai vreun gând rău, pune-l jos îndată,
De noi rugată.

Traje-ți înapoi foarfecile tale,
Nu da, nu face plânsurilor cale,
Nu pricinui la toți obidare
Și supărare.

Pune de lături coasa răutății,
Să nu te atingi de așa vieții,
Să nu îndrăznești a face stricare
Sau supărare.

Iară de cumva ți-ai vărsa veninul,
Cu tirănie turburând seninul,
Să știi că să va ocoli îndată
Dacia toată.

Va să ridice glasuri de strigare
Cătră Stăpânul tuturor, cel mare,
Pe dreptate cerând răsplătire
Pentru perire.

Fiindcă cela ce prin mare trudă
Și din pruncie, prin sudoare crudă,
S-au sfințit astăzi, ajungând limanul,
Dobândind planul.

⁷ Atropos, o dumnezeiță nemilostivă, carea, tăind baiera vieții, pricinuia moarte.

--
Dânsul ne iaste sufletesc părinte,
Toți îl știm ca pe un patron ferbinte,
Împărțând tuturor, după puțință,
Ajutorință.

O, bun părinte, iartă musei meale,
Primind aceste date versureale,
Pe lângă care sânt, în vremea toată,
Slugă plecată.

Vasilie Aaron,
jurat în Marele Principat al
Ardealului, procurator

Vasile Aaron

PERIREA A DOI IUBIȚI, ADECĂ JALNICA ÎNTÂAMPLARE A LUI PIRAM ȘI TISBE,

căroră s-au adăogat mai pe urmă

Nepotrivita iubire a lui Echo cu Nartis.

Scrise în versuri prin Vasilie Aaron, jurat în Marele
Prințipat al Ardealului, procurator, alcătuite și acum
întâia dată, cu a aceluiaș cheltuială, tipărite.

Cu slobozenia celor mai mari.

Să află de vândut la numitul procurator în Sibii.

Sibii, în Tipografia lui Ioan Bart, 1807*

Iubite cetitoriu,

După moartea lui Ninus^[1] împărat, în cetatea Vaviloului, mai-nainte de venirea lui Hristos, să născu Piram^[2], din părinți cetățeani; într-aceaea vreme să ivi în lume și Tisbe, fetișoara din părinți iarăși cetățeani și vecini cu părinții lui Piram; vecinătatea fu cea mai mare pricină de numitul Piram cu Tisbe începu a să iubi laolaltă; dragostea cu dânsii dempreună creștea, și întru atâta să înmulți, cât, mai pe urmă, unul pentru altul pe sine însuși să ucisără, precum din ceale următoare mai pe larg vei vedea.

Echo era o nimfă carea foarte iubea pe Nartis^[3], feciorul nimfei Liriope; însă Nartis, sumeț fiind, cu cât era mai iubit de cătră Echo^[4], cu atâta mai tare pe dânsa o urjisisă, pentru care a sa sumeție, mai pe urmă văzându-și fața sa la un izvor, pe sine însuși să iubi întru atâta, cât mai pe urmă de dragostea sa îi fu perirea.

* Transcriere și note: Doru George Burlacu, Liliana Burlacu.

Tare nădăjduiesc precum scrierea acestor întâmplări
tuturor va fi plăcută, care sfârșit de-l voiu dobândi foarte
mă bucur, și sânt al tău,

Sibii, 1 februarie 1807.

De bine voitoriu,
Vasilie Aaron,
procurator

1. Perirea lui Piram și a lui Tisbe

Amorule tinerel,
Fii iertătoriu puțințel
Celor ce vor să asculte
Ale tale patimi multe
Și urmări primejdioase,
Scrise în verșuri doioase.
Nu ghindi că doară eu
Vreau a te vorbi de rău.
Mi-ar fi cu totul rușine
A te defăima pe tine,
Căruia lumea mai toată
Iaste pe drept închinată.
Dumnezeu m-i mărturie
Că și eu de la pruncie
Slujesc ție necurmat,
Ca un ostaș deșteptat,
Ci vreau trista întâmplare,
Spre veacunica neuitare
A unor tineri iubiți,
Cumplitei periri jărtfiți,
A cânta, ca fieșcine,
Fiind săgetat de tine,
Să știe cum să iubească,
Ca să nu să păgubească.
Pildele care urmează,

Tot lucrul încoronează
Și luminat dovedesc
Sfatul tău cel viclenesc.
Piram cu a sa iubită
Soție, Tisbe numită,
Pot veacinică mărturie
În lumea toată să fie. [...]
Plâng doi tineri lâng-olaltă,
Varsă lacrămile baltă,
Ar vorbi și nu cutează,
Că străjile priveghează.
Mai pe urmă ce gândesc?
Păreatele găuresc,
Cât pot vorbi cât de bine,
Numai încet întră sine.
Străjile nici nu visaze
De ceale ce să lucreaze.
Străjile la uși păzesc,
Tinerii să socotesc
Ca târziu, de cătră sară,
Să poată merge afară,
Pe străji să le amăjască,
Daruri să le dăruiască,
Sau vin, vinars să le dea,
Până n-or mai putea bea.
Ca așa, dânșii dormind,
De vin asupriți fiind,
Ei să iasă fără frică,
Netemându-să nimică.
Iar locul unde să iasă,
Scăpând afară din casă,
Încă-l numesc, ca, ieșind,
Să nu umble rătăcind,
Ci curând să să tâlnească
Și scopul să-și împlinească.

De cetate nu departe,
Era un turn înalt foarte,
Rădicat mai dinainte
Spre aducerea-aminte
A lui Ninus împărat.
Supt acel turn îngropat,
Vorbesc ca, la acest loc,
Care va avea noroc
A scăpa mai înainte
Să să ducă și ferbinte
Să roage pe Dumnezeu
Să scape și soțul său,
Și acolo să grăbească
Amândoi să să tâlnească,
Ca să-și spuie cu oftare,
La umbră de frăgariu^[5] mare,
Frăgariu mare cu fraji albe,
Cumplitele sale gealbe.
Planul ce și l-au făcut
Fu la amândoi plăcut.
Amândoi cu bucurie
Aștepta sara să vie.
O, vaiu! O, vaiu! Cât de mare
Numita zi li să pare!
O, plan! Plan cu rea gândire,
Aducătoriu de perire!
O, plan! Plan care orbeaște,
Pe doi tineri prăpădește!
Zioa treace, sara vine,
Tinerii să gată bine.
Tisbe pleacă pe ostași
Prin vin ca să-i deaie pași,
Pași să iasă pân-afară
Din prinsoarea cea amară.
Așa, cât scapă din casă,

Oblu cătră frăgariu pasă,
Lângă turnul pomenit,
Lângă cetate zidit.
Ajunge cu fericire
La locul cel de perire.
Slăbiciunea fămeiască,
Frica nopții cea firească,
Nimica n-o depărtează,
Amorul fiindu-i pază.
O, Tisbe! Mult năcăjită!
Cât erai de fericită
De s-ar fi-ntâmplat să vie
Piram, dreapta ta soție.
Iar Piram întârziiasă,
Neputând scăpa din casă.
Tisbe sângură să veade,
Tristă lângă frăgariu șeade,
Și cu inimă direaptă
Pe iubitul său așteaptă.
În toate laturi priveaște
Și cu gândul mult gândeaște,
Sângură vorbind cu sine:
Ce lucru, de nu mai vine!
O, vaiu! Ce poate să fie,
Pirame, iubite mie?
O, căci nu vii, mult dorite?
O, căci nu sosești, iubite!
Că a ta întârziare
Îmi face mare durere
Și mă bagă-n gânduri greale,
Amar de zilele meale!
Ce faci, de nu mai pornești?
O, căci nu te mai ivești!
Că a lui Tisbe direaptă,
Cu mare dor te așteaptă.

Ce să gândesc, vai de mine,
Mult iubite despre tine?
Doar străjile nu te lasă
Să ieși afară din casă,
Prinzând părinții de veaste
Tot lucrul nostru cum iaste!
Sau, doară, vro boală mare
Îți face împedecare?
Sau, doară, te lași de mine?
O, Tisbe, amar de tine!
Că Piram te părăsește,
De tine nici nu gândește!
De tine nice nu-i pasă!
Șcade bine-ntr-a sa casă!
O, Tisbe, nu te-nșală!
O, că ce gândești așa?
Piram, direaptă ființă,
Te iubește cu credință
Și tot la tine gândește,
Cum să vie socotește.
Doară acum Piram iasă,
Îmbătând pe străji, din casă.
Doar-acum pe cale vine.
Nu-și uită nicicum de tine!
Acum, acum să ivește,
Acum, acuma sosește.
Așa Tisbe îngrijată,
Ca o năcăjtită fată,
Sângură să amărește,
Cu mintea multe gândește.
Vorbind ea așa cu sine,
Iată o ursoaie^[6] vine,
Cu buzele sângerate
De hoiturile mâncate,
Că, mâncând ea un bou mare,

I să făcu seate tare
Și vinea la râul rece,
Care pe lângă turn treace,
Ca bind să să-ntoarcă iară
În pădure ca o fiară.
Tisbe, cât prinde de veaste
Că ursoaia la râu iaste,
Îndată fuga apucă,
Iar fugând ca o nălucă,
Piarde alba-nvălitoare
De la cap; cum fuge tare,
Să ascunde într-o groapă,
Nu prea departe de apă.
Ursoaia la cârpă vine,
O prinde cu dinții bine,
O scutură, o sucește,
De sânge o nămânjește,
Și așa o lasă-n cale,
Și, după ce bea din vale,
Înapoi fără zăbavă
Să întoarce la dumbravă,
În care un bou mîncasă
Și carne mai rămăsasă.
Într-aceea, o, vai, jeale!
O, suspinuri! Plânsuri greale!
Iată și Piram sosește,
De ostenit gâfâiaște,
Vine plin de bucurie,
Căutînd a sa soție.
În toate lături privește,
Ca doar pe Tisbe găsește,
Pe Tisbe, a sa iubită,
Neștiind că e fugită.
Dacă la frăgariu sosește,
Cârpa de pe cap găsește

Sfârticată, sângerată
Și de fiară îmbălată.
Cât o veade, înlemnește,
Tocma în piept să lovește,
Răgnește cu țâpet mare:
„O, Tisbe, iubită tare!
Te răpi cumplita fiară,
Pe mine mă despoiară
De a mea scumpă dulceață
Și-mi făcu inimei ceață.
Pe tine te răpi fiara
Și-m înmulți mie para.
O, vai! Și de trii ori, vai,
Pirame, de al tău traiu!
O, iubită puiculiță,
Sufleta mea porumbiță,
Când văzuș că fiara vine,
Căci nu mă strigăși pe mine?
Să-ți fiu viit spre ajutoriu,
De moarte izbăvitoriu.
O, lat! O, mare pământ,
Ascultă al meu cuvânt,
Despică-te și pe mine
Mă-nghite de viu mai bine,
Decât sânгур să trăiesc,
Sânгур să mă năcăjesc.
O, ceriu, cum nu-ți fusă milă?
Cum suferiși acea silă?
O, fiară, fiară cumplită,
A mea Tisbe îi răpită,
Tisbe iaste sfârticată
Și de ursoaie mâncată.
Tisbe, suflet cu credință,
Tisbe, direaptă ființă,
Eu pe tine te-am mâncat,

Eu sânt morții vinovat,
Eu Ț-am pricinuit moarte
Tristă și cumplită foarte,
Eu sânt morții vinovat,
Fiindcă eu Ț-am dat sfat
Ca să ieși aici afară,
Să fii răpită de fiară.
De-ai fi rămas în cetate,
Aceaste nu era toate.
O, fiară! Fiară cumplită!
Mai întoarce-te gătită
De mă mănă și pe mine!
O, vai, căci moartea nu-mi vine?
Ci ce mă rog eu de fiară
Să stâmpere a mea pară?
Am eu armă lângă mine
Și știu ce voi face bine!
Atunci, capul în jos pleacă,
Scoate sabiia din teacă
Și, când la dânsa priveaște,
Lăcrămând, așa grăiaște:
„Tisbe, dreapta mea soție!
Sabiia m-i mărturie
Că te-am iubit cu credință,
După mica mea puțință.
Îngerul meu păzitoriu,
Tu știi că pe drept moriu
Și nu-s vreadnic să trăiesc,
La soare să mai privesc.
O, Tisbe! Tisbe iubită!
Cumplitei fiară jărtvită!
Așteaptă-mă și pe mine,
Că, iată, viu după tine!”
Și, când aceaste grăiaște,
Sabiia în mâni suceaste,

Cu vârful-n sus o întoarnă,
Și într-însa să răstoarnă. [...]

2. Echo pe Narțis iubeaște, și, mai pe urmă, de dragostea lui să face stan de piatră. Narțis, văzându-și fața sa în apă, pe sine însuși să îndrăgeaște, moare și să face o floare, care aseamenea să numeaște: *narțis*.

Narțis, vonic tinerel,
Făcut la trup subțirel,
Oblu în trup, înalt tare,
Fecior nimfei oarecare,
La obraz alb și rătund,
Ochii lui prin os pătrund,
Sprânceanele neagre, groase,
Făcute ca în strun trase,
Iară cu cât fu mărit,
De la cel ce l-au zidit,
Cu atâta din pruncie,
Cu mai mare sumeție,
De nimenea nu-i păsa,
Pe toți urât împroșca,
Nici prunc, nice fecior mare,
Nici tinereale fecioare
Putură cu el învinge
Sau de el a să atinge.
Mai mult umbla în pădure,
Culegând și fragi, și mure,
Și vâna, cu mare pară,
Cerbi, ciute și alte fiară.
Într-o zi, de dimineață,
Fiind negură și ceață,
Gătit bine și armat
Să apucă de vânat.
Cătră amiazi, ostenit,
Ba și de foame răzbit,

Jos, pe iarbă vearde șeade.
Frumoasa Echo îl vede,
Minteani îl și îndrăgește,
Încet după el pornește
Și pe ascuns, pe-a lui urmă,
În toate părțile curmă.
Cu cât mai mult ostenește,
Flacăra mai tare-i crește.
Narțis umblă și vânează,
Echo după el oftează.
O, de câte ori voia
A vorbi și nu putea!
Deci tânărul înfocat,
De tovarăși depărtat,
Ostenit, șezuse jos,
Pe un loc vearde, ierbos,
Și, când prindea a dormi,
Fără veaste auzi
Un glas supțire sunând
Și într-acest chip cântând:
„Inimă, mă ia mirare
Cum mai poți avea răbdare,
Pururea în foc arzând,
Neavând nici mângăiere,
Nici vro milă la dureare
De la Narțis așteptând.
În nevoi ești cufundată,
Cu nădejdea depărtată
De a scăpa de amor,
Mijlocește la simțire,
Să-ți dea moarte cu cumplire,
Numai de Narțis Ț-i dor.
Mă mir Narțis ce gândește,
De așa mă ocolește,
Ca pe un tiran cumplit.

Batăr Cel ce toate știe,
Dumnezeu m-i mărturie
Că el sânгур m-i iubit.
De ar avea Narțis minte,
N-ar fugi așa ferbinte
De mine ars ca de foc.
Plânge inimă cu jale,
Blastămă-ți zilele tale,
Că n-ai nice un noroc!
Eu te văz c-ai fost ursită
Să trăiești tot pedepsită
Câte zile vei avea,
De aceea n-ai nici moarte
Să scapi de amară soarte,
Trudită inima mea”.

Deci Echo așa cânta.
Narțis, cum pe iarbă sta,
Sare oblu în picioare,
Cuprinzându-l o mirare
Și strigă: „O, cine ești,
Cela ce mă ispitești?”

Echo, cuprinsă de frică,
Nu putu zice nimică.
Narțis stă, să socoteaște,
Și ce poate fi gândeaște,
Socotind că vrun bărbat,
Dat, ca și el, spre vânat,
Vâzându-l pe el, de frică,
Nu vrea să-i zică nimică.
Iară strigă și mai tare,
Cu vorbă mângăitoare:
„Cine ești? Vină încoace,
Că mie cu soți îm place!
Cine ești? Ce fugi scârbit,
Ca de un tiran cumplit?”

Nu sânt eu așa de rău,
Cum cântai în verșul tău.
Vină, că inima-mi saltă,
Să ne tâlnim laolaltă!”
Narțis una socoteaște,
Iar Echo alta gândeaște.
Narțis cheamă vânătoriu,
Ca să-i fie următoriu,
Neștiind a fi fâmeaie,
Care după el să piaie.
Echo, greșind, socoteaște
Că pe dânsa o iubeaște
Și o pofteaște să vie
Ca să-i fie lui soție.
Așa, cu nădejde mare,
De Narțis să ține tare.
Narțis, cât prinde de veaste
Că Echo fâmeaie iaste,
Fuge de ea și nu-i pasă,
Să-l ajungă nu să lasă;
Echo, încă, bărbăteaște,
Fuga după el porneaște.
Fuge cu mare tărie,
Ca dup-o vistierie.
Fuge cu deschisă brață.
Cuprinsă de a lui față,
Aleargă cu osârdie,
Iar Narțis, cu sumeție,
Îi răspunde: „O, trudită
Și în zădar ostenită,
Decât tu să-mi fii soție,
Mai bine moartea să-mi vie!
Aha! Nu-ți iaste rușine
Alerga după tine?”
Așa, Echo, rușinată,

De vorba cea apăsată
A lui Narțis să scârbeaște
Și la inimă slăbeaște.
De a fugi încetează,
Plânge, jeame și oftează,
Plânge și, de supărare,
Să loveaște în pept tare,
De obidă și de jale,
Îi curg lacrămile vale.
Sângură plânge și jeame.
După oarecâtă vreme,
Înceape a glăsui,
Așa a să mângui:
„Ah! Narțis, Narțis, dujmane!
Ah, Narțis, cumplit tirane!
Ce lucru mare era,
Puțin a mă aștepta?
Încai să te cunosc bine,
Să știu apriat de cine,
De cine moartea să-mi vie,
Întru această pustie?
Ci ai fugit, m-ai lăsat
Și cu totul m-ai mâncat.
O, amar! O, vai de mine,
Cum că nu mă placi știu bine.
Știu fără de îndoială:
Pricina-i urâta fală
Carea în tine domnește,
Și, cum ea vrea, te sucește.
Ai fugit și m-ai lăsat
Într-acest ticălos stat.
O, vai! Cum nu-ți fusă milă?
Nu vedeai cu câtă silă
Alerg ca să mă tâlnesc
Și cu tine să grăiesc?

Și ce pagubă aveai
De acest lucru făceai?
De nu mă placi tu pe mine,
Știi că eu te plac pe tine,
Te plac, mă storc, mă topesc
Și cu tot mă prăpădesc.
Inima de boală-mi zace,
Dacă-mi placi tu n-am ce face,
Dragostea unde pătrunde
Nu să mai poate ascunde.
O, Nartis, tiran cumplit,
O, la ce te-ai fost ivit,
La ce-mi ieșiși înainte,
De-mi făcuși gânduri în minte?
De nu mă tâlneam cu tine,
Trăiam păciuită bine,
Și-ncai, dacă te-am iubit,
De inima mi-ai rănit,
Ațițându-mi mare foc,
Să fi stat puțin în loc,
Ca mai bine să te văz
Și dorul să mi-l așăz.
Iar fugiși și mă lăsăși,
O, vai! Cum te îndurăși?!
N-ai inimă omenească,
Dumnezeu sfânt să-ți plătească,
Ca să știe ficine
Cum ai lucrat tu cu mine.
Eu altă nu-ți pociu pofti,
Ce ți s-ar mai cuvini;
Fără numai să iubești
Cât să mai înnebunești,
Iar pe cine vei iubi
Să nu o poți dobândi.
Să fugă și ea de tine,

Precum fugiși tu de mine”.
Când Echo așa grăiaște,
Jos, la pământ să trânteaște,
Plânge cu obidă mare,
Fără vreo încetare,
Suspină și să îneacă,
Măduha din trup îi sapă,
Stau numai oasele goale,
Și piala pe eale moale,
Oasele încă să mută
Într-o piatră, iar nu mută¹,
Că, de cineva grăiaște
Și prin codru povestează
Sau strigă pe oarecine
(Ia numai aminte bine),
Echo în loc îi răspunde,
Batăr nu să ști de unde.
Așa Echo să topi
Și așa să prăpădi,
Căci că Narțis au lăsat-o
Și nicicum n-au așteptat-o,
Deci și tinerele încă
Luă pedeapsă adâncă,
Pedeapsă pe leage dreaptă,
Pentr-a sa sumeață faptă,
Carea în scurt au urmat,
După tâmpul arătat,
Precum vei vedea mai bine,
Din cuvântul care vine. [...]

¹ *Într-o piatră, iar nu mută*, să zice acea piatră, carea s-au făcut din oasele lui Echo a nu fi mută, pentru că, de strigă cineva în pădure, i să pare că răspunde cineva din piatră, batăr că nu să știe cine, de unde și din care parte.

Gheorghe Lazăr

VERSURI DE LAUDĂ ÎN LIMBA
DACOROMÂNEASCĂ

la logodirea preainălțatului nostru milostiv împărat,
stăpân și taică, Franț I, cu Ludovica, preainălțata
milostivă împărăteasă, stăpână și maica noastră, cari
la anul 1808 smerit a se alcătui s-au îndrăznit.

Viena. S-au tipărit cu slovele lui Girold.

Prin Gheorghie Lazăr, ascultătorul S.S. Teologhii,
într-al doilea an, despre partea clerului românesc
neunit din M. Prințipat al Transilvaniii, în preavestita
Universitate de la Viena*

Slovele cele mari de prin capetile versurilor și cele
mari de prin mijloc trebuie deosebi să se cetească în jos.
Litterae majores deorsum legendae^[1].

Viu și eu, iată, ca fiiul ce creăște
În mila părintească și trăiaște.
Îți aduc prinos puțin, iar socotesc
Și cu acesta sfântul tron să-l măresc.
Viu, ca un rob preasmerit pământesc,
La scaonul cel sfânt și îndrăznesc
A-ți aduce jertfe din toate ce am.
Ia-le, că sânt în nume di-un supus neam.
Stau, iată, -n genunchi cu fric-adeverat,
Bucurându-mă d-al nostru împărat.
Al nostru împărat, zic, ci te slăvesc.
Ești părinte, taică ba te numesc.

* Transcriere și note: Gh. Chivu.

Unde atâta povață vom afla,
De macar unde vom fi și vom umbla?
Supt preapărintești aripile tale,
În odihnă și pace muza șade.
Toată gemerea și cât au fost timpul
Rău, dimpreună veacul, dând și gândul,
Răul copleși mintea omenească,
Cari cu sânge căuta să se plătească.
Ispita de sus, biciul domnezeiesc
A-l opri cine poate? Nu-i omenesc!
Amarul însă preablând tu l-ai purtat,
În necaz părintesc glas ne-ai arătat.
În tot veacul ne-ai apărat cu mila,
Suferind de toate părțile sila.
Iată, dar, și robii tăi cum te iubesc,
În tot locul cum s-au strâns și te slăvesc!
Mulțimi aleargă-n grădini puse noao,
Ramuri de flori împletesc numai doao.
Primeaște-le, dreapte tale scheptu bun!
Fericire curții și dragoste spun!
În mulți și preafericiți ani norocos!
Rodul tronului să-l aduci sănătos!
Ramura, iată, cum sânt cu roao,
Așa în tron mila sfântă să ploao.
Atunci și sudiților^[2] tăi, robilor,
Norocul va curge izvor cerilor.
Toți, dar, venim la al nostru împărat,
Jertfă aducem, că s-au încredințat
O zi înaltă, tuturor preasfântă,
Unul fieștecare sfânt o cântă.
Răsări deci și cometa, ca un gol
Numit spre a ta prăznuire vânt sol^[3],
Aducând cununi cu prinos ceresc
Doao, la preainaltul tron pământesc
Cinste: una creștetului tău numind,

Dreapta ta cu sfânt scheptu preaintărind;
Alta, Doamnei dând și crăiasii noao.
Iată, blânda Maică ni-o face noao.
Vezi că însuși și putearea de sus,
În care nădejdea cu tot ți-ai pus,
Glăsuiăște, ba cu drag a-ți prăznui
Nu treace ziua cu folos a-ți cinsti.
Un domn, ah!, taică neamului omenesc,
În ceriu, vezi, și stelele te proslăvesc.
Slăvită fie și-n noi ziua asta!
Unul, ah!, ba toți cu dor fac aceasta.
Ție, ah!, prea maica noastră, creștetul
În mulți fericiți ani, precum libanul
Înfrunzască^[4], ca prea-naltă dreapta ta
Cârmuiască-n mulți ani neamul cu mila!
Fericită să fii-n căsătorie!
Anii tăi toți vieți <în> veselie!
Rupe-să la tine vicleșugul tot,
În frică înainte-ți zacă jos mort!
Atunci toate neamurile, robii tăi,
Slăvi-vor cu dragoste stăpânii săi.
Norocul, creade!, ca chedru cu folos
Încă va crește prea, oh!, ba prea frumos.
Coprinde, maică, ah!, ba ia!, Ț-am adus.
Ramuri sânt, ție au crescut, eu le-am pus.
În sân ține, grijeaște bine ce ai.
Împărat este, așa pre altul n-ai.
Slava noi, robii tăi, umilit v-o dăm.
Nici pre alți decât voi părinți avem.
Coprinde însă în nume de bine.
Nu-i decât inimii graiu de la mine.

Vasile Popp

**ELEGIA QUA SPECTABILI AC
CLARISSIMO VIRO
CAROLO MICHAELI MOGER**

in Lyceo Regio Claudiopolitano
chymiae, metallurgie, historiae naturalis et
technologiae professori publico ordinario, parentat
Basilius Papp senior pius defuncti discipulus et in
Regio „Sancti Iosephi” Seminario alumnus.
Anno Aerae Christianae 1808.
Claudiopoli, Typis Coll. Reformatorum, 1808*

*Non solet ingeniis summa nocere dies.
Ovidius, <Epistulae ex Ponto, IV, 16, 2>*

Intueor patrii dum tristia fata lycei
Sentio non animi vulnera parva mei
Et dum fata volo memori committere chartae
Vix possum lacrymis abstinuisse meis.
Flere mihi fas est: non me genere leaenae
Nec dederat labiis lac tigris afra meis.
Sed, si rupe forem Scithica vel tigride natus,
Non possem siccis talia ferre genis.
Nam, nam quis posset non publica damna dolere?
Instar ni duri cor adamantis habet.
Nuper enim, memini, fervebant limina plausu
Fundebat laetos buccina clara sonos.
Musica facundas resonabat chorda per aedes
Dulcis ab artifice venerat ungue lepos^[1].

* Transcriere, traducere și note: Alexandra Baneu.

Tota cohors iuvenum ducebat laeta choreas
 Adiungens blandis verba pedesque sonis.
 Plenaque per saturas volitabant pocula mensas
 Indulsit genio quilibet ipse suo.
 Ast modo pompa brevis pullo velatur amictu
 Cogitur et Phoebi^[2] turba dolore praemi
 Deposuitque suis genialia sarta capillis
 Ut pateant animi tristia signa sui.
 Commoda sic damnum sequitur, sic gaudia luctus:
 Esse vides tristem qui modo laetus erat.
 Squalida Pegasides^[3] sumpserunt syrmata Musae^[4]
 Et pulsant querulis plectra sonora modis
 Crinibus^[5] et passis ululant per prata Napaeae^[6].
 Plangit Hamadryadum tristia fata chorus^[7]
 Chymia^[8] cum primis sacros laniata capillos
 Irrorat lacrymis ora genasque suis.
 Et luctus timida causas mihi voce roganti
 Vix potuit certas reddere diva^[9] notas.
 Terque quaterque manu niveos percussa lacertos
 Hos tandem tristi protulit ore sonos^[10]:
 „Occidit ille meae cultor doctissimus artis
 Transfigens pectus vulnere triste meum.
 Vulnere quod fuerit seris sanabile saeculis^[11]
 Vulnere quo iuvenum saucia turba gemit”.
 Occidit, heu, patrii spem ludens fama lycei
 Occidit et nulla iam revocatur ope.
 Cui tria debuerat largiri saecula Parca^[12]
 Illi vix dederat ter tria lustra^[13] viro.
 Virtutes numerat Lachesis^[14], non computat annos:
 Fructus erat praecox, carptus et ante diem.
 Inclinat, fateor, meliori parte lyceum
 Unica spes super est caetera fulcra valent.

Ergo iaces Moger? Labra voce, sapore palatum,
 Lumina luminibus, dextra vigore carent^[15].
 Dextra quae ditis quaerebat viscera terrae,
 Mutabat variis cuncta metalla modis^[16].
 Non te rara fides, pietas, prudentia, candor,
 Non auditorum detinuere preces?
 Qui pro te divos orabant poplite flexo
 Proque tua Superis vota salute dabant^[17].
 Iratos pietas Superos et vota morantur
 Et precibus flecti numina sancta sciunt.
 Sed nihil en mortem pietas, nil dona retardant
 Nec gemitu orantis se sinit illa capi.
 Te vivente diu studiis sacrata iuventus
 Laeta fuit, crebro te moriente gemit.
 Ergo sibi tristis merito te luget ademptum,
 Carole chare Deo! Carole digne polo!
 Insolitos merito debet sentire dolores
 Commoda nam tecum mille superque trahis.
 Unius haud tua mors, fateor, sed publica rumpit
 Gaudia: te lacrymans publica turba gemit.
 Obduxit peplo^[18] vultus sibi triste lyceum,
 Stat modo castrorum, stat sine Marte locus.
 Et velut annexis ulmus spoliata racemis
 Haud aliter sine te chymia maesta gemit.
 En studiis sacrata cohors tua funera plangit
 Et poscit requiem manibus orba tuis.
 Pone tamen nimios questus, o, docta iuventus!
 Multa probant magnam saepe pericla fidem.
 Pone modum lacrymis— quae vincit lacryma mortem?
 Flebilis ad nullas panditur urna preces.
 Nec misero mentem vexa clamore beatam
 „Non solet ingeniis summa nocere dies”^[19].

Nam licet ad tumulum descendat corpore Moger
Parte tamen nobis hic meliore manet:
Mansit amor, doctrina, fides nomenque decusque
Quae stant pro titulo firma stabuntque suo.
Magne vir! Incoepatae carpes ubi gaudia vitae
Sis, precor, et turbae sis memor ipse tuae.
Nos tibi nil aliud praeter lamenta sacramus
Et fletus, lacrymas, quas licet usque, pias.
Talia nam charo debemus iusta sepulcro
Nostra decent tales et tua fata modi^[20].
Quid iam? Quid superest? Nisi corpus condier urnae
Qua super inscriptum distichon istud erit:
„Hic iacet in fusca Moger, alter Plinius^[21], urna:
Ambo pares studiis, dispar uterque tamen:
Hic cito, virtutis tulit alter praemia sero,
Ille obit in patria, non obit iste, sua.
Ergo vale! Et stricto placide requiesce cubili!
Carole dive vale! Carole digne vale!”

Traducere

Vasile Popp

**ELEGIE PE CARE O ADUCE CA OFRANDĂ
ADMIRABILULUI ȘI
PREASTRĂLUCITULUI BĂRBAT
CAROL MIHAI MOGER,**

profesor public ordinar de chimie, metalurgie,
istorie naturală și tehnologie la Liceul Crăiesc
din Cluj, ~ Senior, discipol pios al defunctului și
alumn al Seminarului Regal „Sfântul Iosif”. În
anul de la Hristos 1808.

Cluj, Tip. Colegiului Reformat, 1808

Nu se prea întâmplă ca ziua de pe urmă să dăuneze geniului.

Ovidiu, <Ponticele, IV, 16, 2>

Pe când în minte-mi trec triste sfârșituri a celor din liceul
ce-mi fu părinte, în mine simt adânci rănilile sufletului
meu

Și, pe când vreau hârtiei vorbele-mi să-încredințez, de-abia
de-mi pot ține lacrimile.

Să plâng am voie: nu m-au născut leoaice, nici lapte
buzelor mi-a dat tigroaică africană.

Și chiar din stâncă scită-ori neam de tigru de-aș fi fost
născut, cu gene-uscate-aste cuvinte să rostesc n-aș fi
putut.

Cin' oare-ndurerat n-ar fi de-așa pierderi obștești, Făr'
numai cine are ca diamantul tare inima?

Căci nu de mult, mi-aduc aminte, răsunau pragurile de
aplauze și gureșa trâmbiță vărsa sunete vesele.

Coard-alăutei răsuna prin sălașurile iscusite la vorbă,
dulcele farmec îi venea din priceperea interpreților^[1]:
Toată mulțimea cea tinerească cânta veselă imnuri,
sporindu-le muzica dulce cu pași și cuvinte.
Se-nălțau pline pahare la mese îmbelșugate și-oricine își
făcea pe plac sieși.
Dar, vai, de scurtă vreme alaiul fu-nvelit de-un văl cernit,
iar ceata lui Phoebus^[2] se-adună în suflet cu jale.
Până și zeul lepădă din costița-i coroana festivă, c-așa să
arate însemn de tristețe în suflet.
După câștiguri vin pierderi, iar bucuriei urmează
mâhnirea: îl vezi acum trist pe cel ce puțin mai-nainte
vesel era.
Pegasidele^[3] muze^[4] se-nveșmântară-n straie de doliu și
scot din răsunătoarele plectre cântec de jale.
Iar napeele^[5] urlă pe câmpuri cu-a lor despletite^[6] costițe,
ceata hamadriadelor^[7] plânge-ntunecate soarte.
Chimia^[8], cu sacru-i păr zmult, stropește ochi și gură cu
prime-a sale lacrimi.
Și-amar îmi cășuni mie, care mă rog cu glas sfios. Cu
greu putu Zeița^[9] să-și stăpânească cântul,
De trei și patru ori lovindu-și dalbe brațe rosti-n sfârșit, cu
glasul sumbru, aste cuvinte^[10]:
„Mă răpuse ăst învățat meșter foarte al artei mele, când cu
o crudă lovitură mi-a străpuns sânul,
C-o rană ce numai în secole se va-nchide^[11], c-o rană
pentru care plânge tineretul îndurerat”.
Oho, reaua veste ucise speranța liceului părintesc, o ucise
și niciun preget înapoi n-o mai poate aduce.
Ăstui bărbat s-ar fi cuvenit să-i sortească Parca^[12] trei
veacuri, însă abia-i dete de trei ori lustru^[13] trei.
Lachesis^[14] numără virtuți, nu socoate-anii: rodul înaintea
de vreme fu copt, fu cules înaintea de vreme.

Stă să cadă liceul, v-o spun, făr-a lui cea mai bună parte,
speranța una e ca ălalți stâlpi de nădejde să fie.
Zaci tu, o, Moger? Buzele-ți n-au glas, nici gust nu-ți
simte limba, ochii-ți nu văd lumină, dreapta-ți n-are
putere^[15],
Dreapta-ți ce căta-n măruntaiele pământului bogat și
prefăcea metale^[16] în felurite chipuri.
De ce nu te-au ținut aici credința-ți fără seamăn, pietatea,
prudența, nevinovăția, rugăciunile studenților?
Căci ei pentru tine zeilor cu genunche plecat se rugau și
prinos celor de sus^[17] pentru-a ta mântuire dau.
Pietatea și ofrandele îi întârzie pe mânioșii zei de sus, știu
și ei că puterea divină e-ndoită de-aste rugăminți.
Însă nimic, nici pietatea, nici darurile, pe moarte n-o
întârzie, nici nu se-nduplecă ea de jalea cui o roagă.
Cât ai trăit, junețea-n studiu aplecată s-a-nveselit, acum
deplânge-ntruna faptul că ai murit.
Pe tine-așadar, dusul, te plânge pe drept cel ce-azi e trist,
o, Carol plăcutule lui Dumnezeu, Carol vrednice de
rai!
El drept e azi să pată dureri nemaiîntâlnite, căci duci cu
tine-odată mulțime de foloase.
Moartea-ți, zic drept, nu unul a păgubit, ci-n obște
opri-ncântări o seamă: de-aceea te jelește
mulțime-nlăcrimată.
Trist azi liceul fața-și ascunse sub un peplu^[18], și stă cum
stau ale-armatei făr' Marte cazărmi;
Și, precum ulmul despuiat de frunza-i, plânge chimia
tristă fără tine.
Iată, mulțimea de-învățăcei plânge înmormântarea ta și
cere îndurerată liniște din mâinile tale.
O, tinerime-nvățată, oprește acum al tău bocet! Credința
mare-o-ncearcă ades primejdii multe.

Oprește-ți lăcrămarea – frânge ea oare moartea? Urna
deplânsă nu e-ntinsă spre nicio rugăciune.

Nici lasă mintea fericită s-o tulbure zarva nefericită, „nu
prea se-ntâmplă ca ziua de pe urmă să dăuneze
geniului”^[19].

Căci, deși Moger coboară cu trupul spre pământ, cu
partea-i cea mai bună rămâne printre noi:

Rămân iubirea, învățătura, credința, renumele și
frumusețea ce stau și sta-vor neclintite spre cinstea sa.

Mare bărbat, când vei culege bucuriile vieții veșnice,
adu-ți aminte, rogu-te, și de ai tăi tovarăși.

Noi alt nu îți aducem afar’ de vai și plânsset, și lacrimi pe
cât poate oricine de pioase.

Căci datorăm drepte-aste lucruri mormântului iubit, și-ăst
fel de metru^[20] pentru a tale zise ș-a noastre-i cuvenit.

Ș-acum ce alt rămâne decât să puie trupul în mormântul
pe care va să scrie ăst vers:

„Aici, în mormântul negru c-alt Pliniu^[21] Moger zace:
egali ei în știință, dar altfel osebiți:

Acesta cu virtute fu iute-ncununat, iar celălalt târziu,
acela a murit în patria-i, acesta nu.

Adio, așadar! Și odihnește liniștit în patu-ți strâmt! Adio,
zeiescule Carol! Adio, vrednice Carol!”

Vasile Popp

ELEGIA AD INCLYTOS STATUS^[1] ET ORDINES TRIUM NATIONUM^[2]

Magni Principatus Transylvaniae Partiumque^[3]
eidem reannexarum Claudiopoli ad publica negotia
tractanda congregatos^[4] per Basilium Papp,
iuris naturae, publici, gentium, civilis Romani,
theoretici patriae etc. Auditorem.
Claudiopoli, anno aerae christianae MDCCCX*

Illustres Themidos¹ proceres et Martis² alumni,
Dilectae patriae fortia fulcra meae!
Qui fama Gangen³ penetrastis, nomine Thulen⁴,
Noscit quos magnos mundus uterque viros^[6].
Rursus amor patriae vos has compellit ad aedes,
Rursus ad inceptum⁵ vos properatis opus!

* Transcribere, traducere și note: Alexandra Baneu.

¹ Themis: Caeli et Terrae filia, huius officium erat praecipere hominibus ut id agant quod aequum, iustum ac fas est, unde nomen Iustitiae sortita est^[5].

² Mars: Iunonis filius, quem ex floris alicuius contactu quem dea Flora ei designaverat, peperit, belli et exercituum Deus habitus est.

³ Ganges: unus ex maximis Indiae fluviiis, a Gange, Indi filio, sic dicturus, undevicesimis fluviiis auctus per septem ostia in marem Indicum influit.

⁴ Thule: insula in Oceano Septentrionali, extrema earum quae Romanis cognitae erant, ultra Orcadas sita. Unde illis haec, sicut Ganges, pro extremis habebatur.

⁵ Innuat hic Poeta quod iam anno 1809, mense Iunio, comitia Claudiopolim indicta fuerint, verum propter fatale cum Gallis bellum interrupta inque sequentem annum, quo haec scribuntur, translata^[7].

Pellit amor, compellit honor, compellit uterque,
 Heu, stimulus tantis dignus ad usque viris.
 Excitat aestus aquas, hebetes medicamina vires,
 Excitat et magnos nomen amorque viros.
 Fecit honos tecum ut conflagat Achille, Troilus⁶
 Iste, licet tyro tu veteranus eras.
 Fecit honos tumidos Cocles⁷ remoretur ut hostes,
 Iason⁸ Phrixiae vellera raptet ovis.
 Fecit honos multos humili de pulvere magnos
 Sustulit et magnos is super astra viros.
 Qui summo Pollux⁹ cum Castore fulget Olympo
 Notus et exempli Willigisus¹⁰ [8] instar erit.
 Vos quoque, vos nobilis ordo virorum,
 Hic certe stimulus qui stimulabat erat

⁶ Troillus: sextus Priami, Troianorum regis, filius, ingentis spiritus adolescens et gloriae adeo cupidus ut, quamvis cum militiae nomen daret vix quintum supra decimum ageret annorum, tamen cum Achille fortissimo Graecorum duce congredi ausus fuerit.

⁷ Cocles, alio nomine Horatius: ex equestri ordine romano, hic, in bello a Porsena, Etruriae rege, cum Romanis gesto, reliquis fuga saluti suae consulentibus, duobus stipatus sociis hostium impetum tamdiu moratus est donec pons a fugitivis sociis a tergo abscinderetur. Quo interciso, ipse armatus in Tiberim insiliis et ad suos incolumis tranavit.

⁸ Iason: Aesonis, Thesaliae regis, ex Alcimedae filius, rarae indolis excelsique animi adolescens. Hic, ad vellus aureum quod Aeeta, rex Colchidis, in luco Marti sacro aservabat, adhibito ad custodiam praeter alia monstra inusitatae magnitudinis dracone, auferendum navigavit. Quam navigationem gloriose etiam perfecit.

⁹ Castor et Pollux: ex Iove et Leda nati, nobile par fratrum posteaquam multis heroicis facinoribus inclaruissent, quale fuit: e manibus Thesei Helenam sororem liberare, liberam tutamque a piratis et praedonibus maritimis navigationem praestare, in numerum semideorum relati sunt.

¹⁰ Willigisus: patre carpentario satus, sed favente fortuna fere ad supremum dignitatis culmen evector est. Factus enim est primus elector Sacri Romani Imperii. Qui, tamen, ut veteris conditionis memor esset, rotae insignibus a patre acceptis adiunxit: *Willigise, recolas quis es et unde venis!*

Patria cum primis quae quondam exuta colonis
 Mille tulit casus damnaque mille tulit.
 Spelaeum fuerat saevarum vile ferarum
 Antrum et nocturni triste latronis erat,
 Urtica in tectis et dira cicuta virebat
 Cultaque nulla seges, vinea nulla fuit.
 Turcica nam miseros perimebant tela colonos
 Usserat et patrium barbara luna¹¹ [9] solum.
 Tu, quoque Turca, dabis te dignas barbare poenas
 Et quae nostra bibit patria pocla bibes!
 Illa tuos periment quae nostros tela colonos
 Quaeque duces nostri vincla tulere feres!
 Vivit adhuc, quamvis non vivat, Zrinius heros¹² [10]
 Egerit in pavidam qui fera monstra fugam.
 Iamque mihi Solymas¹³ nostri cepisse videntur
 Deque throno tumidum deposuisse ducem.
 Turca suos nostris satiavit stragibus enses:
 Iste lupus nostras diripiebat oves.
 Sed quis, quis natus matris, qui vulnera tractet
 Quin potius plagae balsama fundat erit?
 Me quoque, sit quamvis vulnus tractare voluptas
 Postquam iam coit^[11], cuncta referre dolet.
 Magna haec, magna quidem fuerunt, sed lustra^[12] viginti
 Emplastrumque potens Austria lene fuit¹⁴.

¹¹ Luna: insigne Portae Ottomanicae.

¹² Zrini Nicolaus: Heros clarissimus et animi invictissimi. Hic 200 Turcarum millibus Sighetum obsesuris cum 1500 resistere ausus fuit et vicenis plures assultus quos barbarus in moenia tentaverat. Clarissimus iste heros toties repulit at, dum enato casu incendio, urbs et quidquid usui esse poterat conflagrasset, ut hostis de se triumphum anteverteret, cum residuis militibus in turcas irruit, horribili quaqua versum edita caede gloriosissime occubuit.

¹³ Solymae, id est Hierusalem, a Graecis sic dictae: urbs Iudaeae totius quondam clarissima, Salomonis templo illustris.

¹⁴ Quamquam ab illo tempore quo Transylvania, relicta Porta

Nunc iterum, quoniam cernit tot bella parari
 Inter, ut in bivio, spemque metumque tremit^[14].
 Exuvias metuit, recolit cum mente dolores
 Qui semel intorto vulnus ab angue tulit.
 Patria vos, igitur, proceres, per busta parentum
 Et per quae colitis omnia sancta, rogat:
 „Fortiter exortis dum fas obsistite flammis
 Dispereat fusa, primulus ignis, aqua.
 Nam postquam crescet viresque acquireret eundo
 Vix fons sufficiens, vix quoque rivus erit”.
 Ferte bonas leges qualesque, Lycurge¹⁵, tulisti
 (Draco procul¹⁶ rigidis legibus esto tuis)!
 Ferte novas leges iustas servando vetustas:
 Quam nova plus semper vina vetusta valent.
 Ferte novas leges longo quae tempore durent,
 Ut nisi cum coelo vestra statuta ruant.
 Hisque reluctantes stimulis compellite cives
 Lancibus his cuius distribuatur onus
 Legibus et propriis patriam defendite telis^[15]!
 Hic decet, hic magnos ensis uterque viros.

Ottomanica, domui Austriacae sese subiecerit 127 anni effluerint, nihilominus poeta 20 lustra, hoc est 100 annos, numero rotundo ponere ausit, ex illo „<...> semper fuit aequa potestas <...> pictoribus atque poetis”^[13].

¹⁵ Lycurgus: nobilis Spartanus, Polydectae filius et frater Eunomi, Lacedemoniorum regis, cui etiam in regnum successit, ignarus Eunomum uxorem gravidam reliquisse. Quod, ubi cognovit, posito regis nomine, pro regis officio functus est. Hic Spartam legibus saluberrimis ac sanctissimis instituit.

¹⁶ Draco: legislator Atheniensium civilis prudentiae laude clarus; sed naturam suam tristem et asperam non populi genium vel utrumque secutus, leges tulit nimium severas, nam pro minimis aequae ac maximis delictis poenam mortis statuit, data ratione: se parva ultimo supplicio digna iudicare maioribus quid gravius statueret non habere. Unde merito a nonnullis „statuta non hominis, sed draconis”, ab aliis „leges sanguine, non atramento scriptae” dicebantur.

Ah, quoties dixi: „campum stat adire Gradivi¹⁷
 Atque inter patrios tela vibrare duces”!
 Ius tibi pro clypeo, patriae pro cuspe leges,
 Cum tempus Phoebus^[16] dixerat, ibis, erit.
 Nam quis erit civis qui, cum res publica poscit
 Quam praestare potest ferre, recuset opem?
 Pro patria vitam Codrus¹⁸ cum sanguine fundit,
 Pro patria Decii¹⁹ tres caecidere viri.
 Omnes pro patria Tyrii²⁰ periere coloni,
 Urbs tua pro patria, Dido²¹, sepulta iacet!
 Sed quid ego exemplis alienis utor? Et illas
 Quaero quibus nimium diffluo stultus opes?
 Et mihi sunt et erunt quas fert mea patria merces
 Et quas externus mundus et orbis amet.
 Hannibalem²² iactet Getulis Poenum in oris
 Iactet trigeminos²³ Roma superba suos!

¹⁷ Gradivus, idem qui Mars, a gradiendo sic dicturus.

¹⁸ Codrus: rex Atheniensium qui patriam et subditos adeo dilexit, ut pro eorum salute morti certissimae victima sponte caderet. Responsum enim acceperant Locenses se victoriam de Atheniensibus relatuuros esse si regem hostium non occidissent, quare audita Codrus habitu pauperis indutus eos in suam necem per iurgia provocavit suisque victoriam suo sanguine peperit.

¹⁹ Decii: tres fuere Decii Romani consules, pater, filius et nepos, qui pro salute patrie se diis manibus more romano devovere.

²⁰ Tyrii: populi Tyrum Phoenices civitatem incolentes. Hanc Nabuchodonosor Magnus diruit, at eius incolae in vicinam transeuntes insulam, novam Tyrum opibus florentem aedificarunt, quam Magnus Alexander diuturno et molestissimo labore delevit eiusque incolas partim occidi, partim divendi curavit.

²¹ Dido: Beli Tyriorum regis filia quae, occiso per Pygmalionem Sichaeo marito, audax femina cum opibus et paucis subditis in Africam venit ibique Carthaginem Romae cum tempore aemulam condidit. Cuius cives amore in patriam maluere cum ea perire quam iniquis Romanorum postulatis morem gerere.

²² Hannibal: clarissimus Amilcaris filius, Carthaginensium dux strenuissimus et iuratus Romanorum. Hostis qui in Hispania devictis

Patria, tu Hunyadium²⁴ bellorum fulmen iactes
 Dives Corvinum²⁵ Claudia²⁶ tolle tuum!
 A patriae hic quoties cervicibus arcuit enses
 Et quoties alias barbara flagra manus.
 Ut leo quadrupedes, Corvinus terruit hostes,
 Armiger^[17] aereas ut Iovis urget aves.
 Quaqua versus eat hic victor ab hoste redibat,
 Historiam dubitans, perlege, testis erit!
 Istius exemplo vos Martia sumite tela
 Si fors sic patriae sors inimica feret^[18]!
 Ast quid ago? Stimulos quid sponte ruentibus addo?
 Non opus est rapidis addere calcar equis.
 Vos genus et virtus heroo sanguine maior
 Incitat et scandens ardua laudis amor.
 Patria ter felix, tantis grateris alumnis
 Qui sunt et vestrae causa salutis erunt.

aliquot civitatibus per Galliam in Italiam transit, cum per invias antea Alpes iter fecisset. Adversus Romanos feliciter pugnavit aliquoties maxime in praelio apud Cannas habito.

²³ Trigemini: Romani cum Albanis bellum gesturi ita convenere ut ex utraque parte tres eligantur iuvenes et, cuius partis iuvenes vicissent, haec alteri imperitaret. Eliguntur itaque trigemini fratres nec aetate nec viribus dispares, sed Romani, sicut alibi, hic etiam victores evasere <Titus> Livius, <Ab urbe condita>, decad. I, libro I.

²⁴ Iohannes Hunyadi: belli dux sui aevi celeberrimus, fide in patriam, rerum gestarum gloria et nominis splendore nulli secundum. Hic Mahometem Turcorum imperatorem, expugnata Constantinopoli, Belgradum subiugare volentem depulit eumque omni bellico apparatu spoliavit 1456, sed non multo post magnam illam animam ad aeternam quietem transmisit.

²⁵ Corvinus Mathias: praestantis patris praestantissimus filius, Iohanne Hunyadio natus. Ex Pragensi captivitate rex electus bella plurima victor gessit. Meritis in utramque rem publicam ingentibus positus, corpus terrae, cui debebat, animam Deo, a quo acceperat, reddidit aetatis 47 Vindobonae.

²⁶ Claudiopolis: locus natalis Corvini 1443 anno; „dives” ex illo antiquo hungarico Kintses-Vár^[19] dicitur.

Tu quoque, tu grato, praesentes excipe vultu,
 Claudia! Nunc patriae corque caputque meae.
 Extendasque tuos, dictis obedito, muros
 Tu tibi ni facies causa pudoris eris.
 Corpore nam trino²⁷ sit quamvis una voluntas:
 Unus et in trino mens animusque foret.
 Te tamen atque tuis quivis, heu, moenibus unus
 Ex procerum, credas, ordine maior erit.
 Hos ubi iam cernes, „tot sunt oracula”, dices,
 „Sum”, dices, „Delphis²⁸ maior Apollo tuis”.
 Et ne luminibus spatiantum forte noceret
 Pellatur fuis pulvis adortus aquis.
 Luceat in patulis noctu candela fenestris
 Ne laedant doctos obvia saxa pedes.
 Hos procerum meritos maiestas poscit honores,
 Hos amor, hos pietas, hos Themis alma iubet.
 Aspice pro patria salvo pro principe quanto
 Istorum pectus pondere cura premit!
 Ipse mihi grator, proceres, me hoc tempore natum
 Quo potui numeris vos cecinisse meis.
 Rebus nunc igitur coeptis insistite: vobis
 Consilium vires qui dedit, ille dabit.
 Nunc fortes patriae Fabii²⁹ succurrite vestrae
 Haec vobis tutam sternet ad astra viam.

²⁷ Unio trium nationum quae anno 1613 post caedem Gabrielis Báthori a tribus nationibus, Hungarica videlicet Siculica et Saxonica, Albam congregatis celebrata est, vere fundamentum Reipublicae Transylvanicae dici potest.

²⁸ Delphi: Oppidum Phocidis templo et oraculis Apollinis olim toto orbe celeberrimum.

²⁹ Fabii: Romani fuerunt nobilissimi et generosissimi a fide in patriam numquam satis celebrandi. Hi bellum adversus Veientes soli cum clientibus et servis receperunt saepiusque victores evaserunt, sed ad Cremeram fluvium insidiis circumventi pro patria quam propria vita maioris facere omnes ad unum caesi sunt.

Qui calamis calamo, qui par est, ensibus ense
 Quique bonis patriam subleuet ille bonis.
Quae nunc, quisque potest praestare levamina, praestet.
 Una salus omnis, una ruina manet.

Traducere

Vasile Popp

**ELEGIE DEDICATĂ ILUSTRELOR STĂRI^[1]
ȘI ORDINI ALE CELOR TREI NAȚIUNI^[2]**

ale Marelui Principat al Transilvaniei și ale
Partiumului^[3] alipit din nou acestuia, reunite^[4] la
Cluj pentru a stabili legi publice, de către ~, student
la dreptul naturii, al ginților, la drept civil roman, al
națiunilor etc.

La Cluj, în anul 1810 al erei creștine

O, iluștri frunțași ai lui Themis¹ și-nvățăcei ai lui Marte²,
puternice sprijine patriei mele iubite!

Prin faimă pătruns-ați dincolo de Gange³, în nume
dincolo de Thule⁴, fiecare dintre cele două lumi știe
ce mari bărbați sunteți^[6].

Iubirea de patrie v-a mânat din nou spre aceste sălașuri,
iar voi vă zorirăți spre lucrarea începută⁵.

¹ Themis: fiica Cerului și a Pământului, a cărei îndatorire era să poruncească oamenilor să facă ceea ce este echitabil, drept și fast; din acest motiv i-a revenit numele de „Dreptate”^[5].

² Marte: fiul Iunonei, pe care l-a născut din atingerea cu o anumită floare pe care i-o indicase zeița Flora; a fost stabilit drept zeu al războiului și al armatelor.

³ Gangele: unul dintre cele mai mari fluvii ale Indiei, care urma să fie numit astfel de la Gange, fiul Indusului; făcut să crească de 11 fluvii, se revarsă în Marea Indiană prin șapte guri.

⁴ Thule: insulă în Oceanul Nordic, limita pământurilor care le erau cunoscute romanilor, situată dincolo de Orcade. Din acest motiv ea era considerată de către ei drept capătul lumii, precum Gangele.

⁵ Poetul indică aici că adunarea de la Cluj fusese deja întrunită în luna iunie a anului 1809, dar întreruptă și amânată pentru anul următor, când sunt scrise acestea, din cauza războiului funest cu francezii^[7].

Iubirea te împinge, cinstea te silește. Oho, pe ambele le supune imboldul atât de puternic vrednic de amândouă.

Faima și iubirea stârnesc apele pasiunii, puterile lor amețitoare sunt leacuri, îi imboldesc până și pe bărbații cei mari.

O, Ahile, onoarea-l făcu, deși tânăr, pe Troilus⁶ acesta să te-nfrunte în luptă, pe tine, soldat încercat.

Onoarea-l făcu și pe Cocles⁷ turbații dușmani să-i oprească, pe Iason⁸ lâna să fure de pe batalul lui Frixus.

Onoarea-i ridică mari pe mulți din pulbere-umilă, iar marii bărbați ridicat-a deasupra de stele.

De-aceea și Polux⁹ ce strălucește pe-naltul Olimp împreună cu Castor e renumit, iar Willigisus¹⁰ [8] va fi demn de povață.

⁶ Troilus: al șaselea fiu al lui Priam, regele troienilor, un tânăr cu un spirit ieșit din comun și atât de doritor de glorie încât, cu toate că atunci când s-a înrolat la oaste de-abia împlinise 15 ani, a îndrăznit să se lupte cu Ahile, cel mai puternic comandant al grecilor.

⁷ Cocles, pe alt nume Horațiu: din ordinul ecvestru roman. În războiul purtat de către Porsena, regele Etruriei, cu romanii, acesta, deși ceilalți l-au sfătuit cu fuga pentru a se salva, împresurat, împreună cu doi tovarăși, a întârziat atacul dușmanilor până când podul a fost rupt în spatele lui de către tovarășii aflați în retragere. După ce podul a fost tăiat, el însuși a sărit înarmat în Tibru și a înotat teafăr spre ai săi.

⁸ Iason: fiul lui Eson, regele Tesaliei, născut din Alcimedea, tânăr cu o fire rară și un suflet mare, care a navigat pentru a fura lâna de aur pe care Aietes, regele Colhidei, o păzea în dumbrava consacrată lui Marte, fiind alocat pentru pază, pe lângă alți monștri, și un balaur de o dimensiune neobișnuită. El chiar a încheiat cu bine această călătorie.

⁹ Castor și Polux: o pereche nobilă de frați născuți din Jupiter și Leda. Aceștia au fost numărați în rândul semizeilor după ce au devenit celebri datorită multor fapte eroice, printre care se numără faptul că au eliberat-o pe sora lor, Elena, din mâinile lui Teseu și că au garantat o navigație sigură și nestânjenită de către piraiții și tâlharii maritimi.

¹⁰ Willigisus: născut dintr-un tată rotar, însă, pentru că soarta i-a fost favorabilă, a fost înălțat până aproape de culmea celei mai înalte

Vouă-așadar, o, bărbați dintr-un nobil ordin, ăst-era
îndemnul ce ghes vă dădea:

Patria, pustiită fiind de poporul ei dintâi, Suferi nenorociri
și pagube mii.

Peștera se făcu și sălaș umil de fiare, și trist culcuș de lotri
noptateci.

Urzicile și temuta cucută înverzeau acoperișurile, niciun
teren nu era cultivat, nici nu era rămasă vreo viță de
vie.

Căci săgeata turcului îl nimicea pe bietul țaran, iar
barbara semilună¹¹ [9] da pârjolului țarina părintească.

Tu, turcule, însă, vei ispăși, o, barbare, pedepse demne de
tine, și însuși vei bea din potirul din care-ai dat să bea
țării noastre!

Săgețile ce-au prăpădit pe ai noștri țărani îi vor ucide pe
ai tăi și vei duce lanțurile ce le-au purtat căpeteniile
noastre.

Trăiește încă, chiar de nu mai e în viață, eroul Zrínyi¹² [10]
ce-a pus pe fugă înfricoșată sălbatică dihanii.

Pe când părea c-ai noștri cuceriseră Salemul¹³ și daseră
jos din tron pe semețu-i mai-mare,

demnități. Căci acesta a fost numit prim elector al Sfântului Imperiu
Roman. Totuși, pentru a-și aminti vechea sa condiție, i-a adăugat unei
roți cu însemne primite de la tatăl lui: „Willigisus, să-ți amintești cine
ești și de unde vii!”

¹¹ Semiluna: emblema Porții Otomane.

¹² Miklós Zrínyi: un erou strălucit și cu un suflet de neînvinc.
Acesta a îndrăznit să le opună rezistență cu 1500 de soldați celor
200.000 de turci care urmau să pună stăpânire pe Szigetvár și să se
opună la mai mult de 20 de asalturi pe care le-a încercat barbarul
împotriva zidurilor cetății. Acest erou strălucit i-a respins de atâtea ori,
dar, când a avut loc un incendiu, iar orașul și tot ce putea fi folosit
luase foc, astfel încât dușmanul își anticipa triumful, s-a năpustit
asupra turcilor cu militarii rămași, oribilul masacru crescând din toate
părțile, acesta a murit în modul cel mai glorios.

¹³ Salemul, adică Ierusalimul, numit astfel de către greci: cetatea

Turcu-și sătura sabia cu tăierea noastră: lupul ăsta ne hăcuia oile.

Dar cine, cine dintr-o mamă născut ar fi să nu verse mai grabnic balsam pe o plagă, de voi răni s-oblojească?

Căci mie tristețe mi-aduce să le-nsemnez pe toate, chiar de-i mai drag să lecuiești o rană ce deja s-a-nchis^[11].

Adânci fură, pe drept adânci, dar puternica Austrie fu-ușor bandaj în vreme de douăzeci de lustri^[12].

Acum din nou tresare, la mijloc între teamă și speranță, căci lupte fără număr să se gătească a rânduit.

Ce-au mai pierdut își teme, căci cel ce-odinioară o rană pătimi de șarpe-ncolăcit, în mintea-are durerea^[14].

Patria așadar pe voi, frunțași, pe mormintele părinților voștri și pe ce-aveți mai sfânt vă imploră:

„Cât timp stați dârz împotriva cu-nflăcărare crescândă Focul lăuntric va nimici șuvoiul de apă.

Căci, de va crește și dobândi putere cu timpul, greu se va mai afla izvor, chiar râu mare-ndeajuns să îl stingă”.

Dați legi bune, așa cum dat-ai tu, o, Licurg^[15]! departe rămâi, Dracon^[16], și legile-ți neînduplecate!

odinioară cea mai strălucită din întreagă Iudee, cu templul ilustrului Solomon.

¹⁴ Cu toate că au trecut 127 de ani din momentul în care Transilvania s-a supus casei Austriei, abandonând Poarta Otomană, totuși poetul a îndrăznit să folosească un număr rotund, 20 de lustri, adică 100 de ani, deoarece „<...> mereu a fost egală puterea <...> pentru pictori și poeți”^[13].

¹⁵ Licurg: nobil spartan, fiul lui Polidect și fratele lui Eunomus, regele spartanilor, căruia chiar i-a urmat la conducere, fără să știe că Eunomus își lăsase soția gravidă. Când a aflat aceasta, a depus titlul de rege și a asumat funcția de vicerege. El a înzestrat Sparta cu cele mai sănătoase și mai sfinte legi.

¹⁶ Dracon: legislator al atenienilor, demn de laudă în prudența civilă; dar, deoarece a urmat natura sa dezolantă și aspră, nu geniul poporului sau măcar pe ambele, a dat legi mult prea severe, căci a instituit pedeapsa cu moartea pentru cele mai mici delictе, la fel ca și

Dați legi noi în dreptate, ținând legea veche, căci vinul de-i vechi mai bun e-ntotdeauna ca ăst de-an.

Dați legi noi ce-n timp au să dureze, așa ca odată numai cu cerul să cadă statutele voastre.

Cu-aceste îndemnuri siliți-i pe cei ce se pun împotrivă, așa ca balanța dreptății să-mpartă egal tuturor răspunderea.

Patria s-o apărați cu legi și cu săgețile voastre^[15], căci ambele sunt arme demne de marii bărbați.

Ah, de câte ori spus-am: „E vremea să mergem pe câmpul lui Gradivus¹⁷ și să-și zbârnâie săgețile căpeteniile patriei”!

Dreptatea fie-ți scut și suliță legile țării, iar Phoebus^[16] de-ți va spune că timpul sosi, te vei duce.

Căci cine-i cetățeanul ce, de țara i-o cere în ajutor să-i sară, și-ar refuza s-o facă?

Cu sânge vărsat patriei Codrus¹⁸ viața și-a dat, pentru patrie pierit-au cei trei bărbați din neamul Deciilor¹⁹.

Ai Cartaginei²⁰ pământeni pentru patrie s-au nimicit toți, O, Dido²¹, pentru patrie zace îngropată cetatea ta!

pentru cele mai mari, din acest motiv: el a decis să judece delictele mici ca fiind demne de pedeapsa supremă pentru a nu avea ce să judece în cazuri mai importante. De aceea, pe merit, erau numite de către unii „nu statutele omului, ci ale balaurului”, de către alții „legi scrise cu sânge, nu cu cerneală”.

¹⁷ Gradivus, același cu Marte, numit astfel de la faptul că mărșăluiește (*gradiendo*).

¹⁸ Codrus: rege al atenienilor care și-a iubit atât de mult patria și supușii încât a căzut victimă unei morți foarte sigure de dragul lor. Căci locrienii primiseră răspuns de la oracol că îi vor înfrânge pe atenieni atâta timp cât nu îl ucid pe regele dușmanilor. Auzind acestea, Codrus, îmbrăcat într-o haină de sărac, i-a provocat printr-o luptă să-l omoare și a pregătit victoria alor săi cu propriul sânge.

¹⁹ Decii: au existat trei consuli romani din neamul Deciilor, tatăl, fiul și nepotul, care s-au oferit să-și dea viața zeilor mani pentru salvarea patriei, după obiceiul roman.

Dar oare de ce dau povește venetice? De ce, ca neghiobul
 le caut pe cele în care puterile-mi risipesc foarte,
 Atâta vreme cât am a scrisului materii ce propria-mi țară
 la îndemână-mi pune și lumii-ntregi plăcea-vor.
 Ce-ar fi de Roma semeată l-ar lepăda pe Hannibal²² punul
 pe țărături getule, și-acolo i-ar relega și pe-ăi trei
 frați²³ deopotrivă!
 Patrie, tu povestește fulgerul războaielor huniade²⁴, în
 care-al tău Corvin²⁵ luă comorile din Cluj²⁶!

²⁰ Cartaginezii: populație feniciană care locuia în cetatea Tyr. Pe aceasta a distrus-o Nabucodonosor cel Mare, dar locuitorii ei, care au trecut pe insula vecină, au întemeiat cu eforturi o nouă Cartagină înfloritoare, pe care Alexandru cel Mare a distrus-o printr-un efort îndelungat și foarte apăsător, și s-a îngrijit să ucidă o parte dintre locuitori și să o vândă pe cealaltă.

²¹ Didona: fiica lui Baal, regele fenicienilor. După ce a fost ucis Sichaesus, soțul ei, de către Pygmalion, curajoasa femeie a ajuns în Africa prin mari eforturi și cu puținii supuși care supraviețuiseră și a întemeiat acolo Cartagina, adversara de mai târziu a Romei. Cetățenii acesteia, din iubirea de patrie, au preferat să piară cu ea decât să se supună cererilor nedrepte ale romanilor.

²² Hannibal: preastrălucitul fiu al lui Hamilcar, comandant destoinic al cartaginezilor și dușman declarat al romanilor. Acest dușman, după ce a înfrânt câteva cetăți în Spania, a trecut în Italia traversând Galia, deoarece în trecut mai făcuse un drum prin Alpii de nepătruns. I-a învins de câteva ori pe romani, în special în lupta purtată la Cane.

²³ Tripleții: când romanii au purtat război cu albanii, au convenit ca din fiecare parte să fie aleși trei tineri, și partea ai cărei tineri ar câștiga să o conducă pe cealaltă. Așadar, au fost aleși frați tripleți care nici în vârstă, nici în forță să nu fie inegali, iar romanii, chiar și aici, precum în alte părți, au ieșit victorioși <Titus> Livius, <Ab urbe condita>, decad. I, libro I.

²⁴ Iancu de Hunedoara: comandantul de război cel mai cunoscut în epoca sa, neîntrecut în fidelitatea față de patrie, gloria faptelor de vitejie și strălucirea renumelui. Acesta l-a îndepărtat pe Mahomed, împăratul turcilor, care voia să supună Belgradul, după ce cucerise Constantinopolul, și l-a respins și l-a lipsit de întreg armamentul de război, în 1456, dar, nu mult după aceea, a predat acel suflet mare spre odihna veșnică.

De câte ori îndepărtă el de l-al patriei grumaz săbii și
 barbare bice din mână străină.
 Ca leul pe fiare, Corvin îngrozește dușmanul, ca vulturul
 lui Jupiter^[17] ce-oropsește a cerului păsări.
 Oriîncotro s-ar fi dus, biruitor se-ntorcea din bătaie
 Corvinul, Citește până-n capăt: cine nu crede istoria
 martor se va face!
 Tot așa ca și el, înarmați-vă cu-a lui Marte săgeți de
 cumva patriei soarta-i va fi dușmănoasă^[18].
 Dar ce fac? Celor ce de bunăvoie gonesc de ce le mai dau
 imbolduri? cailor iuți nu-i trebuință să dai pinteni.
 Mai grab' decât al eroilor sânge vi-s vouă îndemn spița și
 fala, precum ș-a celei ce-n-nalturi se suie laudă iubire.
 O, patrie întreit fericită, de-atâția urmași să te bucuri, ce
 sunt și fi-vor pricina salvării tale!
 Tu însuși, Cluj, acuma și inimă și cap patriei mele,
 primește-i cu veselu-ți chip pe cei ce-s aicea.
 Meterezele-așterne-ți, iar celor hotărâte supune-te: așa de
 nu vei face, rușine-ți vei aduce.
 Căci în corpul întreit²⁷ este-o voință una: și așa
 deopotrivă minte și spirit una în trei vor fi.
 Și să mai crezi, oho, că din fruntași oricare, mai nalt în
 rang ca tine-i și zidurile tale!

²⁵ Matei Corvin: cel mai distins fiu al distinsului tată, născut din lăncu de Hunedoara. A condus victorios numeroase războaie, după ce a fost ales rege din captivitatea pragheză. Dobândind merite supraomenești în fiecare din cele două cetăți, la vârsta de 47 de ani, la Viena, și-a înapoiat corpul pământului, căruia îi era îndatorat, iar sufletul i l-a restituit lui Dumnezeu, de la care îl primise.

²⁶ Clujul: locul unde s-a născut Matei Corvin în anul 1443; este numit „bogat” de la acel cuvânt unguresc vechi „Kintses-Vár”^[19].

²⁷ Uniunea celor trei națiuni poate pe drept să fie numită fundamentul Republicii Transilvane. Aceasta a fost sărbătorită în anul 1613, după moartea lui Gabriel Báthori, de către cele trei națiuni, anume cea maghiară, secuiască și săsească.

Pe-aceștia când îi vezi, „o, câți prevestitori” vei zice în gând și vei grăi: „Apollo, chiar mai mare decât Delphi²⁸ al tău sunt”.

Și să nu vatăme-ochii celor ce umblă-n târg, tot colbu-au să se spele cu apă din belșug.

Luci-vor peste noapte candelă-n largi ferestre fără-obloane, ca pietre-n cale să nu rănească deprinsele picioare.

Aste onoruri meritate le reclam-a frunțașilor măreție, le cere și iubirea, pietatea și Themis cea grijulie.

Te uită cu cât greu le-apasă pieptul a patriei grijire și-a prințului ce-acum domnește!

Frunțași, eu însumi mă felicit că-n aste vremuri născut sunt, de-avui puțință-n ale mele versuri să vă cânt.

Acum stăruiți dară în cele începute: veți primi după trebuință putere de la cel ce v-a dat chibzuință.

Săriți acum, puternici Fabii²⁹, patriei voastre într-ajutor! Ea vă va-așterne înspre stele un drum neșovăitor.

Cine-are pană slujească cu pana-i țara lui, la fel cu sabia cel ce-are spadă, iar cel ce-avut e, cu-avuția.

Aste-ajutoare fiecare, de poate să le-aducă, să le-aducă, O singură salvare avem cu toții, ori altfel toți suntem pe ducă.

²⁸ Delphi: cetate din Focida, odinioară foarte cunoscută în întreaga lume pentru templul și oracolul lui Apollo.

²⁹ Fabii au fost cei mai nobili și mai generoși romani în ceea ce privește credința, care nu vor fi niciodată suficient de cinstiți în patrie. Aceștia s-au angajat în război împotriva veientanilor doar cu clienții și servitorii și au ieșit învingători de mai multe ori, dar, încercuți din cauza unor curse, la râul Cremera au fost uciși toți până la unul pentru patria despre care au socotit că valorează mai mult decât propria viață.

Pietro Metastasio**EXCERPTUM EX OPERE MANUSCRIPTO
TEMISTOCLU,
c. 1812***

Dramă izvodită întâi de Petru Metastas^[1] în limba italenească, tălmăcită pre limba românească, ca o probă cu care să arată că limba noastră, prin cultură, să poate cu vreme alătura ceii italenească.

**ISTORIA DIN CARE S-AU SCOS ACEASTĂ
DRAMĂ**

Fost-au ateneanul Temistoclu^[2] unul dintru cei mai luminați căpitani a Heladei; nu o dată apără el cu hărnicia și cu sfatul cinstea și slobozia patriei sale. Iară după vestita bătălia de la Salamina, unde cu mic număr de ostași frânsă și înfugă nenumărata oastea lui Xers, împăratul perșilor, atâta slavă dobândi, cât nemulțămitorii ateneani, veri temând ca pre un puternic, veri pizmuind ca unui mai înălțat dintru ceialalți, în urmă îl izgoniră dintru acealeși ziduri, care el, cu puțin mai nainte, le apăraseră. Socotind apoi că întărâtarea unui om ca cest ar putea să fie lor stricăcioasă, începură a-i vrăjmăși pretutindene, vrând să-l lipsească de vieață. Nu se înduplecă statornicia lui Temistoclu între atâte necazuri; izgonit, nemernic și de toate lipsit, nu lăpădă nădejdea de a găsi acoperământ și îndrăzni a-l căuta la cel mai mare protivnic al său; purceasă necunoscut la

* Transcriere și note: Eugen Pavel.

Persia, stete înainte lui Xers ce era foarte întăritat asupra lui și, arătându-se, ceru cu biziunță adăpostire. Cuprins fiind împăratul vrăjmaș de cutezul, vederea și mărimea unui erou ca acest, uimit depreună și cu credințarea ce punea Temistoclu întru dânsul și a lui mare sufleție, în urmă apucat cu bucuria unei așa mare dobânzi, în loc de a-l asuprire, îl îmbrătoșă, îl primi și-i jurui scăpare, încercă-l cu averi și vrednicii. Dar nu ajunse tot cumpătul lui Temistoclu întru fericia de a-l mântui de noauă aleșuirile norocului. Urea Xers cu ură de moarte neamul grecesc și-ș închipuia că nu mai puțin va trebui să urească Temistoclu pre ateneani, după strâmbătățile ce-i făcuse; deci, numindu-l ducul și povățuitoriu a toate oștilor persiane, îi porunci să facă izbândă de obște; să spăimântă cetățeanul slăvit și ceru dezlegare, dar Xers, după atâte binefapte, nu aștepta împrotiveală și supărându-se vru să-l silească spre ascultare. Ajungând Temistoclu la grea năsilnicie, au de a fire nemulțamitoriu binefăptoriului său, sau rebel și necredincios patriei, au hotărât a se otrăvi, vrând cu acest chip să scape și de una, și de alta. Dar când era să împlinească acest gând îngrozit, pre-marele Xers, înlibovit fiind de credința eroicească și ațîțat cu lăudată râvnă de bărbăție, nu numa-l conteni de la cugetul morții, ci făcu pace vecinică cu grecii.

Întru acest chip povestesc Corneliu Nepot^[3], Plutarh^[4] și alții...

Asupra acestui fapt istoricesc este alcătuită drama următoare. Arătarea se tâmplă în Suza, cetatea împărătească și scaunul împăraților persiani.

Persoanele care vorbesc

Xers – împăratul perșilor

Temistoclu – cetățean de Atena

Aspasia – fiia lui

Neoclu – fiu lui
Rusana – principesă
Lisimah – solul ateneanilor
Sebast – persian și încredințat a lui Xers

Seamnă. La unele drame, precum este *Achillevs in Schiro*, tălmăcită de D. Iordachi Slătineanu, vel păharnic, tipărită în București^[5], la anul 1797, se află în loc de *actus* (precum zic latini) *faptă*, și în loc de *scena*, *perdeaoa*, ce va să zică la munteni și la moldoveni *cortina* sau, precum zic alții, *zaveasa*; iar eu, socotind că limba noastră purcede de la limba latină și cum că cuvintele, care noauă lipsesc la învățături, mai cuviincios este a le împrumuta de la mama latină decât de la altele, mai vârtos fiindcă și italienii, frâncii și hispanii, a căror limbi au purces din lătinie, păzesc această regulă, am pus cuvintele mai sus-numite precum se află <la> latini, adecă *act* și *scenă*. Actul, dară, închipuiește o lucrare întreagă la comedii și se fârșește când se sloboade *zaveasa*, de se închide teatrul, iar scena este mutarea sau a persoanelor ce vorbesc, ce se zic actori, sau a locului, precum cere orânduiala istoriiei ce se arată și se prezentuiește.

În urmă, am pus după numerii nește semnări, întru care se dezvoalge starea, shima actorilor, care nu se poate lua sama din scrisoare, ci numa văzând aieve pre actori lucrând.

ACTU I

SCENA I

(Teatrul arată dinlăuntru palatului împărătesc)

Temistoclu, Neoclu

- Temistoclu* Ce faci?¹
- Neoclu* Căzută^[6], lasă-mă, pedeapsă
să dau sumețului, o, taică.
Văzuși cum te-ascultă, cum îți răspunsă?
Și câte mai avem batjocuri încă
a suferi?...
- Temist.* Înrâncează-ți, o, fiule,
ardoarea netimpurie, doar încă
te crezi a fire în Atena
și gloate cuceritoare
a vedea împregiurul meu,
ce s-adună în fericie
și se îmbuldă la năroc!...
Toate, o, Neocle, s-au schimbat!...
Cel înțelept se pleacă după soarte.
Curtea vrăjmașului meu e aceasta
și eu nu-s mai mult libovul Atenei.
Sărac, nemernec și dat în urgie,
izgonit, pribeag și lipsit de toate,
una-mi rămasă, și doar cea mai bună!
Statornicia!...
- Neoclu* Iartă-mă, o, dulce părinte,
astă a ta statornicie
mă supără, mă întărâtă!...

¹ Ținând pre Neoclu de mantauo, ce, smulgând sabia, vrea să alerge după un curtean ce îl batjocorise ca să-l pedepsească.

Tu, dintru aceeaieși, izgonit, cetate,
 a cărui de atâte ori întregime
 apărași, și, în locul de mulțămită,
 ura, pretutindene gonitoare,
 a patriei cumplite, aflând-o; ce toată
 adăpostirea, toată odihna-ți pizmește
 și va până întru atâta să te aducă,
 ca să n-ai loc de repaus! Și totuși
 jeluindu-te nu te auzii, nece
 turburat te văzui! Ah, părinte!
 Și cum poți suferi în liniște atâta
 răutate, atâta nemulțămită!...

Temist.

Fiiule, în drumul vieții
 ești încă călătoriu nou,
 drept acea-ți pare cumplită
 fiecă tâmplare neplăcută!...
 Că te miri nu-ți bag de vină; mirarea
 este fiia neștiinței și maica
 înțelepciunii, însă ace<e>ași urgie
 de care te miri este mai cu samă
 a binefaptelor răsplată în lume!...
 Căci binefapta e purure povară
 nemulțămitei; drept acea, ureaște
 tot nemulțămitoriul greutatea
 binefaptei în făcătoriu de bine;
 iar binefăptoriul fapta sa bună
 întru cel nemulțămitoriu iubește.
 Drept asta, osebiți sântem eu și Atena!
 ea m-urăște, eu o iubesc!...

Neoclu

...În urmă,
 de-ar fi nedrepti cu tine oamenii sânguri,
 doară aș suferi nezcând nemica,
 dar zeii înșiși sânt cu strâmbătate!

- Temist.* Pentru ce?
- Neoclu* Cum îți răsplătiră vârtute?
Au doar cu soarta în care ești duioasă.
- Temist.* Între soarte rea și bună,
osebire poți tu face?
Cunoști darul din pedeapsă?...
- Neoclu* În ce chip?
- Temist.* Vârtutea se lămurează
în nevoi, strică-se la fericie,
limpede sânt ape la răpegiune,
turbure la tău; iar arma purtată
la război lucește, în pace, ruginește.
- Neoclu* Trecerea de la triumfuri
la cumplite așa necazuri!?
- Temist.* Râvni-va doar lumea cea viitoare
mai mult cest necaz și ceste asuprele
decât toate triumfurile mele!...
- Neoclu* Adevărul său aibă toate aceste.
Dar, aici, ce te adusă a cerca noauă
pericliuri?² Au, doară, puțin-ți pare
urgă grecilor? Vrei depreună
să te arunci și celei izbânditoare
a perșilor mâinii!... Nu-ți vine aminte
cum că, năvălită fiind, Atena
avu prin a ta vârtute mântuință
a toată Asia împotrivă? Derăsă
podul îndrăzneț și a lui Xers mânie...
Ah, nu crede că e așa trecătoare
mânia domnilor! Să te vădească,
dar cineva, ce-i face? Și unde
vei scăpa, care ai vrăjmași pre tot locul,

² Va să zică *primejdie*. Cuvânt vechi românesc trebuințat la *Viețile sânilor* și alte cărți vechi.

--
 însă aici protivnici pre toți? Prin tine
 fiecare pers pierdu sau părinte
 sau fiiu, un preten veri un dulce frate.
 Deci, fie-ți milă de ai tăi și de tine,
 o, iubite taică!

Temist. Taci! Văd apropiind-se pre oarecare,
 lasă-mă sângur și rămâni deoparte.

Neoclu Și nu pot fire împreună cu tine?

Temist. Nerăbdarea ta nu mă credeștează,
 iară starea mea poștește pre multă.

Neoclu Acum dar...

Temist. Ascultă-mă și te du.

Neoclu (despărțindu-se) Încai,
 la grea vreme cu furtună,
 ai grijă însuți de tine.

Temist. Lasă-mă, fii cu nădejde!

Neoclu Nădejde, taică iubite,
 tu-mi dai, dar cum pot să fii
 cu nădejde, când nu știu
 de unde e să vie!...

A nedreptelor ursite
 răutate văd și gem,
 dar sângur de a ta, mă tem
 eu, statornicia.

(Aceste fărșind, se duce)

SCENA A II<-A>

Temistoclu, Sebast, Aspasia (Temistoclu fiind deoparte)

Temist. (văzând pre Sebast, grăiește cu sine)
 „La port, la căutare, de rang nalt se pare,
 voi să-l întreb, însă cea domnișoară
 ce feliu e?... din port, elenă s-arată!

- Aspasia* (cătră *Sebast*) Ian ascultă!
- Sebast* (vrând să meargă) N-am răgaz! Xers
m-așteaptă,
Aspasio!
- Aspasia* Încai o minută!
Adevărat este pentru cea poruncă
înfrișată?
- Sebast* Adevărat! Că oricine
pre Temistoclu, viu sau mort, v<a>-aduce
mare colac va lua.
- Aspasia* (zice în sine) O, părinte
al meu, nefericite!...
- Temist.* (iese înainte și, tâmpinându-se cu *Sebast*, zice)
Rogu-mă, iartă!
spune-mi de este slobod să se închine
fiecui la împăratul, unde și când?
- Aspasia* (tot cu sine grăind) O, cum aş
putea să-l înștiințez!...
- Sebast* (cătră *Temistoclu*, cu defăimare) Întreabă
aieri!...
- Temist.* Deacă smintii, mă iartă,
că străin sânt și nu știu obiceiul!...
- Sebast* (căutând la *Temistoclu*, cu sumeție, se
întoarce cătră *Aspasia* și zice)
Aspasio, fii sănătoasă! (se duce).

<SCENA A III-A>

<*Temistoclu, Aspasia*>

- Temist.* (căutând după dânsul) O! Doamne!
O, ce mândrie și trufă ne bună!
- Aspasia* (grăind cu sine)
O, stele, feriți de ceste cumplite

- *Temist.* hotară pre dulcele meu părinte!
(grăiește cu sine) Voi să ispitesc
 din ceastă fecioară elenă științări
 mai adevărate. *(cătră Aspasia)*
 Domnișoară bună! ... *(iar stă și caută la dânsa)*
 Deacă nărocul?!... *(trăcsare înapoi cu*
minunare și grăiește cu sine)
 O, Doamne! Sânte!
 ce față văd eu! ...
- Aspasia* *(cu sine)* Zeilor vecinici... au tatu-mieu
 este,
 sau că seamănă lui acest bărbat! ...
- Temist.* *(pășind și căutând cu nerăbdare)*
 Spune ...
- Aspas.* *(cunoscându-l)* Temistoclu ...
- Temist.* *(cunoscându-o)* Aspasia! ...
(să îmbrățișează cu căldură)
- Aspas.* Ah, taică iubit! ...
- Temist.* O, fiia mea dragă! ...
- Aspas.* Pentru toți zeii! Scapă, fugi din vreme!
- Temist.* Încă tu ești în viață?
- Aspas.* Ah, scapă!
 Ce stea nefericită te adusă
 aici, la ceastă protivnică curte? ...
 Xers moarte-ți jură și dar mare pusă
 celui ce, sau viu, sau mort, te-ar aduce! ...
 O, taică, de nu scapi îndată, lesne
 poate cineva doar să te vădească ...
- Temist.* Cu teama fără măsură
 însă mă vădești de-ajuns,
 dar, într-acea, spune mie:
 Când la Argos te trimesăi
 cu scopul de turburarea
 d-armelor să te depart,

- Aspas.* corabia nu se înecă?
Ba peri într-adâncime
cu toți ce într-însa era;
numa eu, nefericita,
sângură întregă scăpai
și, cu scumpa slobozie,
ah, vieța-mi cumpărai...
- Temist.* În ce chip?
Aspasia O persiană
corabie (și pomenind
inema-mi de frică îngheață!),
acum, mai moartă fiind,
din valuri mă trasă afară
și roabă m-adusă aici...
- Temist.* Iar de a ta naștere naltă
știe cineva, sau nu?
- Aspas.* Nime pân-acum nu știe.
Necunoscută fiind,
Xers principesei Rusane
dărui-mă. O, de câte ori
te pomenii și de câte,
cât cu lacreme fierbinți
rugai pre zei c-încă o dată,
o dată să te mai văd!
Ah, cumplită așa să fie
plineala dorinții mele
neciodată am socotit!
- Temist.* Fii cu voie bună, dulce fiia mea,
bucuria și întristarea
câteodată-s hotărâșe
și dintr-una pân-într-alta
este cale de-o minută!...
Astăzi poate că și norocul nostru

- alt curs va lua. Mai puțin acuma
eu mă socotesc a fi nefericit,
după ce te văd și vie te-am găsit.
- Aspas.* Iară în ce chip mă aflași vie,
în amar și robie?!
Și în ce stare ajunsei să te văd?
În urgie... nemernic... fugariu... și unde,
o, părinte al meu, pre-nefericite!
Unde este mărirea luminoasă
ce te împresura, unde-s cele pompe,
șerbitorii, amicii și bogătatea?
Zei nedrepti... nemulțămitoare Atena...
pământul încă te rabdă?... Fulgerul...
încă...
- Temist.* Nu mai mult, ajungă!... Aspasia!
Cu înțelepție învață durorile
a le tâmpăra! Fiia mea nu este
acea care poate rău să dorească
patriei!... Nu, neci într-un chip la tine
pot să suferesc cugete așa strâmbe...
- Aspas.* Din ce o aperi, din ce mai vinovată
se face!
- Temist.* Ba neci într-un chip mai mult!...
- Aspas.* Însă pleacă!
Fugi de la cest împregiur.
- Temist.* N-avea teamă,
nime aice mă cunoaște...
- Aspasia* Dar unde
Temistoclu poate fi necunoscut?
Cel pre-nalt și mare duh ce te poartă,
cel haracter luminat ce s-arată
a sufletului și-ți străluce în față
de prisos te vădește; iar astăzi

mai mult de alte ori este a se teme.
 Sosit-au un sol de la Atena,
 denaintea cui și de a lui curte
 cine și cum va putea să te ascundă...

Temist.

Nu știi pentru ce veni, cine este?

Aspas.

Nu, dar preste puțin va să-l asculte
 împăratul. Din locul acesta,
 vei putea vedea gloata ce se adună
 la locul pentru ea hotărit.

Temist.

Și e slobod ficcui
 a se apropia cum vra?

Aspasia

Nemăruu nu este oprit.

Temist.

Rămâni, o, iubită fiie!

Eu alerg a-mi stâmpăra
 cea de mult a mea dorință,

la vrăjmașiiu meu în față

să-i caut, de aproape să-l văd...

Aspasia

Așteaptă! Ce faci! Săraca de mine!...

Ah, voi ca să moriu de frică!...

Schimbă-ți, deacă-ți este milă
 de mine, oricât de puțin,
 schimbă-ți cugetul cumplit...

(Îl apucă de mână)

Pre ceastă neînvinsă mână,

ce tremurând o sărut,

pre-aceaieși patrie, care

ocărită n-o voiești,

ci, protivnică, o iubești,

ba și nemulțămitoare,

o aperi... te rog nu merge!...

Temist.

Vină în brațele mele, Aspasio!

În ceste fiori cu frică,

inima ta, dragă fiică

iubitoare, cunoscul.
Însă, nu te supăra,
Grija de mine lasă-o mie!
Rămâni cu Dumnezeu și învață
de la nefericitul tău părinte
a defăimare cea cu nepriință
a pizmosului năroc priință^[7].
A sorții rele mânie
nu teme cel ce se învață
a privi la dânsa în față
când ea turbă fără cuvânt.
Școală^[8] e de bărbăție
a ei cumplită asupreală,
cum sânt cârmaciului, școală,
furtune cu ploi și vânt.

Vasile Popp

ELEGIA DE LAUDIBUS MEDICINAE

quam illustrissimo ac magnifico domino praesidi et
 directori, item clarissimis dominis professoribus
 totique inclytae Facultati Medicae Vindobonensi,
 novo anno muneris instar, animo devotissimo obtulit

Ladislaus Basilius Papp, Transilvanus Mező-
 Keménytelkensis^[1], in antiquissima ac celeberrima
 Universitate Vindobonensi Physiologiae et Chemiae
 ordinarius auditor^[2]. Illustrissimo Comiti Iohanni
 Nemes de Hidvég^[3], Caesareo ephebo et in Caesarea
 Regia Nobilium Academia Theresiana Iurium in
 alterum annum auditori, dilectissimo musarum
 amico in perennis observantiae tesseram dedicata.
 Viennae, Anno Aerae Christianae 1813*

<...> dat medicina salutem

Quaeque iuvans monstrat, quaeque sit herba nocens.

Ovidius, <Tristia, II, 269–270>

Illustrissime Comes,

Difficile erat, Comes illustrissime, ne dicam diffi-
 cillimum, in tanta Maecenatum copia unum eligere, cui
 rudem hunc ingenii fetum sacrum facerem, nec alia hoc
 mihi via sciendum erat quam ut aleae rem committerem.
 Iacta est alea teque, Comes illustrissime, quem in animo
 meo iam pridem candidaveram, sors eligit. Patere igitur,
 Comes illustrissime, ut hos versiculos gratum erga

* Transcriere, traducere și note: Alexandra Baneu.

—
 praeceptores meos animum (qualem et tu erga tuos geris et semper gessisti) undique spirantes tuo nomini sacrificem hisque meam erga te observantiam tester nec spero solum, verum etiam firmissime confido fore ut humillimae iustissimaeque petitioni meae facilis annuas, cum ex illustri illa prosapia ducas originem, cuius maiores litteras iuxta ac litteratos summo semper honore prosecuti sunt, quibus, cum opes quas fortuna distribuit sint caducae et brevi tempore duraturae, immortales per hos erigentur columnae. Tu quoque, quamvis et nascendi felicitate et opum facultate tantus sis, maiorum tuorum vestigiis apprime insistens, quod certe facis, maior eris. Maximum autem efficiet te excellens tuum ingenium quo tuos inter conscolares semper eminuisti, tua humanitas qua summos imosque absque discrimine amplectaris.

Vale igitur, Comes Illustrissime, spes patriae, iuvenum decus, familiae ornamentum, et hoc levidense munusculum eo accipe animo, quo tibi dedicat tuus humillimus servus, Auctor.

Illa dies rediit niveis ornata capillis,
 Iane¹ [4] Deus, quondam quae tibi sacra fuit,
 Qua tibi, nec fallor, qua dulcia mella litabat
 Roma potens, gemini dum caput orbis erat.
 Nunc quoque nota dies, sed Hebraeo sacra puello,
 Tartara qui falsos misit ad ima deos.
 Hac genitor natis, hac carus amicus amicis,
 Hac patiens medico munera ferre solet.
 Inclyta, quam veneror magnorum turba virorum,
 Quos alit in gremio mater Hygiaea² suo,

¹ Ianus: Caelo et Hecate procreatus, annorum et mensium Deus, antiquissimus Italiae rex. Ab hoc Iano Ianuarius mensis nomen accepit, cuius kalendis festus ei dies habebatur, quo die ei praeter far et vinum mel quoque litabatur.

Ipse quibus proprias artes concessit Apollo³
 quidquid et herbarum crescit in orbe dedit.
 Quae tibi pro meritis? Quae munera digna feremus?
 Qui colimus doctas, numina vestra, Deas.
 Nil habet infelix Helicon⁴ iuga praeter et umbras.
 Sed iuga quos? Et quos labilis umbra iuvat?
 Haec dare fors possem, fors et meliora dedissem,
 Tiro forem castris ni novus ipse tuis.
 Namque togam⁵ genitor, genitrix mihi pallia suasit⁶ [5]
 Haerebamque duas inter et ipse vias.
 Iussa sequor patris, matris pia suasa recuso.
 Saepe piis natis non licet esse piis.
 Iura prius disco, titulorum captus amore
 (Hoc iter ad titulos tutius esse solet)^[6].
 Vidit et invidit aliis me vester Apollo
 Et mihi, nam nemini, talia verba dedit:
 „Quid facis, o, iuvenis nostris aptissimus armis?
 Siste gradu et nostris fer tua sacra focis!
 Quale decus nuper, sed nomina sponte tacebo,
 Quidam discipuli promerueri mei.
 (Non patitur partas audire modestia laudes,
 Sufficit has magnis promeruisse viris)”.

² Hygiaea, id est sanitas: Aesculapii filia, soror Iasus, medicinae scientia utraque non leviter imbuta.

³ Apollo: Iovis et Latonae filius, medicinae inventor et praeses, quod Nymphae, quam nimis deperibat, gloriose iactat: „Inventum medicina meum est, opifexque per orbem Dicor et herbarum est subiecta potentia nobis” (Ov<idius>, *Met<amorphoses>*, <I, 521–522>).

⁴ Helicon: mons in Boeotia prope Phocidem, non procul a Parnasso, iuxta quem fons Caballinus, a Pegaso factus, reperitur, Phoebus et Musis sacer.

⁵ Togam, hoc est statum civilem et quidem stricte politicum.

⁶ Pallia: statum ecclesiasticum; utrumque qua signum pro re significata ponitur.

„Tale decus”, quondam dixit, „te, crede, manebit
 Te modo discipulum proficere meum”.
 Promissis capimur, promissis capta refertur
 Tyndaris⁷, his Theseo⁸ Gnosia⁹ capta fuit^[7].
 Quaeque prius colui, miles nunc arma reliqui
 Vestraque desertor dulcia castra sequor.
 Artis ego cultor dicar qua quilibet unus,
 Subditus et dominus, Croesus¹⁰ et Irus¹¹, eget.
 Ars mihi vestra placet, sed cui non illa placeret?
 Quam tot praeclari, tot coluere viri.
 Quas vos has coluit celebres Helmontinus¹² [8] artes
 Qua vos hac Celsus¹³ magnus ab arte fuit.

⁷ Tyndaris, hoc est Helene: Iovis ex Laeda Tyndari (a quo Tyndaris), Laconiae regis filia. Haec propter eximiam pulchritudinem bis rapta fuit: primum adhuc puella a Theseo, secundo iam Menelao nupta a Paride Troiano, eius hospite, multis adulationibus et promissis, quibus hoc flexile genus facile capitur, decepta.

⁸ Theseus: Aegei, Athenarum regis, filius quem pater ex pacto cum Cretensibus in insulam Cretam misit, ubi Minotaurus ingens monstrum in horto labyrintho, in quo omnibus introitus, exitus patebat nemini, asservabatur, quem generose occidit et, filo ab Ariadne accepto, ex tot maeandris feliciter evasit. Hunc

⁹ Gnosia, id est Ariadne, Minois Cretae regis et Phasiphae filia, eximiae formae virago, promissis et forma potentissimis armis decepta, in patriam redeuntem secuta fuit.

¹⁰ Croesus: Alyatae filius, ultimus Lydorum rex ditissimus.

¹¹ Irus: mendicus Ithacensis, qui, dum cum aliis absentis, Ulyssis domum exhausisset. Eum Ulysses, ab expeditione Troiana reversus, ictu pugni occidit vix hodie suffecturus occidendis. Ponitur pro quolibet paupere, sicut ‘Croesus’ pro quolibet divite.

¹² Iohannes Baptista van Helmont: unus ex viris sui aevi doctissimus, acris et contentiosi ingenii homo, multis ex professo scriptis dissertationibus clarus, medicus praestans, multo praestantior chemicus, quem Curtius Sprengel, in *Historia medicinae*, <vol. 5, sect. 13, c. 3>, iure merito pro epocha statuit.

¹³ Aurelius Cornelius Celsus: domo Romanus, vir doctissimus, qui Hippocraticam doctrinam sua lingua tradidit purissime et de arte medica scripsit omnium cultissime, unde vulgo medicorum Cicero audit.

Hippocrates¹⁴ meruit divos hac divus honores
 Et post hunc alii promerere viri.
 Haec etiam vestrum, venerit cum serior aetas,
 Haec gravidum meritis nomen ad astra feret.
 Ars vestra mihi placet, sed cui non illa placeret?
 Quam quondam heroes, quam coluere duces.
 Et Patroclus¹⁵ erat, et erat dux magnus Achilles¹⁶
 Iste tamen cultor huius uterque fuit.
 Vulnera nec puduit propriis sanare medellis
 Vulnera, quae forti fortis ab hoste tulit.
 Ipse sibi medicus, ast haec est cura fidelis,
 Ipse sibi patiens unus et alter erat.
 Ars mihi vestra placet, sed cui non illa placeret?
 Quae! Quae! Culta Diis, culta deabus erat.
 Hanc pater et natus¹⁷ inventor amabat Apollo
 Hanc coluit Iaso¹⁸ nata puella Deo.

¹⁴ Hippocrates Cous, medicorum princeps: facilis ingenii et variae doctrinae, ex illustri Aesculapii prosapia natus, medicam avorum doctrinam cum lacte hausit, medendi opere felicitate omnes mortales superavit, in peste Attica et Thessalica divinos honores obtinuit (Plinius Secundus, <*Naturalis historia*>, libro VII, capitulo 37).

¹⁵ Patroclus: Menoetii Locrensis et Stheneles filius qui, occiso per ludum Aeane, Amphidamantis filio, in Thessaliam fugit, ubi a Peleo propter generis propinquitatem susceptus. Una cum Achille propter Chironem educatus est, a quo medicinam viriliter perdidicit, ad bellum Troianum profectus, vulnus Euripidi funestissimum curavit.

¹⁶ Achilles: Pelei ex Thetide filius, in expeditione Troiana dux celeberrimus et armis asperimus, medicinae scientiis a Chirone, celebri eius temporis medico, quo praeceptore usus erat, iam puer haud mediocriter imbutus. Quae profecto scientia maximis personis maxime necessaria est, ne suam vitam, a qua multorum salus dependet, temeritati medicastrosum improvidi committant.

¹⁷ Natus, id est Aesculapius: Apollinis ex Coronide nympha filius, qui Chironi medico educandus a patre traditus. Ab eo medicinam puer perdidicit eaque sic excelluit, ut, quia aegris valetudinem desperatis reddet salutem, ad vitam mortuos revocare sit aestimatus. Adeoque, cum medicinam adhuc rudem subtilius excoluisset, inter Deos

Tu quoque, qui summo nunc fulges summus Olympo,
 Philyrides¹⁹, cultor maximus huius eras.
 Scrutando varias didicisti sedulus herbas,
 Quae plantae noceant quaeque prodesse queant.
 Quis iam? Quis proprias his praeferet artibus artes
 vult, nisi fors, magnos laedere sponte deos.
 Iactet quisque suas, per me licet, arma vel artes
 Rarus qui socios iactat in arte deos.
 Interea, si quis velles certamen inire,
 Tenta fortunam tu experiare tuam.
 Palladium²⁰ Diomes²¹ [9] tentando, vellera²² Iason²³ [10]
 tentando, bravium miles ab hoste tulit.

receptus est.

¹⁸ Iaso: filia Aesculapi, soror Hygiaeae, utraque in arte medica, qua a patre imbuta est, celebris virago.

¹⁹ Philyrides, id est Chiron: patre Saturno, matre Philyra, a qua Philyrides dictus, progenitus. Hic, ubi prius adolevit, in silvas se se contulit ibique herbarum vires edoctus celeberrimus evasit medicus. Post mortem, unanimi deorum consensu in coelum translatus, sagittarii signum in zodiaco efficit.

²⁰ Palladium: Palladis simulacrum in arce Troiana diu servatum quod, eo tempore quo arx et templum Minervae aedificabatur, de coelo cecidisse fertur atque in templo nondum tecto locum sibi delegisse. Quae res, cum omnium admirationem moveret, ab Apolline responsum est urbem tandium fore incolumem quamdiu statua illa intra moenia servaretur. Hoc simulacrum

²¹ Diomedes, rex Aetoliae, Tydei, et Deipyles filius, homo audax, cui in bello Troiano, una et Ulyssi, negotium commissum est ut per cloacas in urbem irrumperet et fatale simulacrum auferret, abstulit. Quo facto, nullo labore Troia capta est.

²² Vellera, hoc est pellis arietis quo Phrixus ab insidiis novercae sibi male metuens per Pontum transvectus ad Aetam, Colchocorum regem, confugit. Ibidem Iovi immolavit pellem seu vellus a colore aureo aureum dictum in luco Marti sacro suspendit adhibitis ad custodiam tauris naribus ignem vomentibus. Hoc vellus

²³ Iason, Aesonis, Thessaliae regis, ex Alcimede filius generosi animi, et ad omnia magna natus adolescens, navalem expeditionem in insulam Colchis suscipiens occisis custodibus, abstulit, et in patriam gloriose reversus est.

Nobile temptamen, sed res est plena periculi
 Et nimium tristis exitus esse solet.
 Pallada²⁴ quae doctam virgo tentavit Arachne²⁵
 Infelixque tibi Marsya²⁶ testis erit.
 Cuncta ferunt Superi, non possunt ferre superbos,
 Disce Diis igitur cedere, tutus eris.
 Utilis ars populo morbos dum pellit atroces
 Et domat appositis atra venena modis.
 Utilis ars cunctis, soli damnabilis orco:
 Haec minuit censum, Pluto²⁷, severe tuum.
 Terminus humanae, veteres sed deme parentes^[13],
 Terminus aetatis lustra^[14] bis octo fuit²⁸.
 Longior est vitae nunc limes longior aevi
 Excedit metam vis medicata suam.
 Saecula defluxis vos iungitis altera seclis
 Et ducit longas lenta senecta moras.
 Nec tamen haec magicis fas est producere succis
 Thessalis²⁹ in socero, quis nurus usa fuit

²⁴ Pallas: unius Iovis filia, sapientiae Dea, lanificii inventrix et praeses, quantumvis autem hac in arte praestaret Pallas, tamen^[15]

²⁵ Arachne, puella Lydia lanificii peritissima, in contentionem cum Dea venire ausit, ast magno suo malo, illius enim opus Dea rupit et radio „quem manu tenebat <...> frontem percussit Arachnes <...>”^[11]. Quae indignata se suspendit; cuius miserta Dea in araneam commutavit, cui „vive quidem, pende tamen improba, dixit”^[12].

²⁶ Marsya: tibicen artis suae iactans et adeo temerarius, ut cum Apolline de musica certare non dubitaverit, sed infelici cum successu, a Deo enim victus et excoriatus, in flumen sui nominis mutatus est.

²⁷ Pluto: Saturni et Opis filius, frater Iovis et Neptuni, quibus, cum de regno sortitus, infernos obtinuit.

²⁸ Lustra bis octo, id est 80 anni, allusio fit ad Vatis^[16]: *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni et amplius eorum labor et dolor* (Ps. 89, 10)^[17].

²⁹ Thessalis, proprie Medea: Aetae, colchorum regis, filia et Iasonis Thessalis, quam secum ex expeditione colchica attulit, uxor. Haec Aesonem, Iasonis patrem, senio confectum veneficiis quorum peritissima fuit, in pristinum iuventutis florem restituit.

Nec puto vos magno vetulum quo coxit aeno
 Nec de Circaeis³⁰ hos rapuisse cadis.
 Sed duce natura, naturae viribus usi
 Haec facitis, medici, gens veneranda viri.
 Ast haec parva forent animas e ducitis orco:
 Iure quoque medicos dicere semideos!
 Regna tenet Dives³¹ propriis viduata colonis
 Iamque Charon³² paucos quos rate ducat habet.
 Heu, quotiens fratri³³ conquestus Pluto fuisset
 Tempora si nunc, quae praeteriere, forent.
 In vos ipse suas torsisset, credo, sagittas
 Quas Zeus³⁴ in natum torsit, Apollo, tuum.
 Omnia dum penso meritis dum confero vestris
 Laudes deficiunt et leve pondus habent.
 Fine caret, fateor, ars haec quod vestra meretur
 Dignaque nulla tulit praemia, nulla feret
 Ipse. Tamen vobis, quoniam est propensa voluntas,
 Proposui metris gratificare meis.
 Munera iam dedimus aliis maiora daturis.
 Heu, pariunt parvas, parva roseta, rosas.

³⁰ Circe: Solis et Persae Nymphae filia, Sarmatarum regis uxor, quo veneno sublato regnoque per scelus pacto, cum crudelius imperaret ab incolis pulsa, in Italiam venit et in monte Circaeio, tunc Insula circa Campaniam, sedem sibi delegit. Haec homines ad se venientes carminibus et veneficiis, sicut et Ulyssis socios, in varias bestias mutabat.

³¹ Dives, idem qui Pluto: a divitiis, quas apud Inferos possidere crediatur, sic dictus.

³² Charon: Inferorum portitor, cuius officium erat defunctorum animas per tria inferni flumina, Acheronta, Stiga et Cocytum, ad aliam ripam transvehendi.

³³ Fratri, hoc est Iovi, cui de Aesculapio quoque conquestus fuit quod animas ab inferis reduceret, quem Iupiter sagittis transfodit.

³⁴ Zeus: Iovis proprium nomen, sic dictus ἀπὸ τῆς ζῶης, quod animalibus vitam tribueret.

Munera gemmifero, sed non quae dantur in Indo³⁵
Nec quae purpurei volvit arena Tagi³⁶.
Haec Samus³⁷ et sapidis haec volvit Amorrois³⁸ undis
Flumina Castaliis, flumina grata choris.
Haec mea, si vobis levidensia dona placebunt,
Nil poterit votis gratius esse meis.
Vivite felices canos per Nestoris³⁹ annos
Quos, ut dent, magnis vota litabo Diis.
Vos pia sobrietas morbo defendat ab omni
Vestra nec a vestra pendeat arte salus.

³⁵ Indus: maximus Indiae fluvius, qui 60 fluvios maiores torrentes ultra centum in se exceptit, gemmis abundare dicitur.

³⁶ Tagus: Lusitaniae fluvius aureas arenas sibi immixtas vehens.

³⁷ Samus, hodie Samusius: unus ex maximis Transylvaniae fluviis, a salubri quam potui exhibet aqua celebris. Ad hunc fluvium sita est civitas Claudiopolis, totius provinciae metropolis.

³⁸ Amorrois: maximus Transylvaniae fluvius, hodie Marusius, olim Marus, Morossus et Amorrois dictus, vide Nicolaum Olahum, *De rebus Hungariae*, libro I, capitulo 14, paragrapho 3. Huic fluvio adiacet Agropolis, ubi Poeta, anno 1801, studiis initium fecit et humanioribus, ut aiunt, operam navavit, quibus Claudiopoli, anno 1810 coronidem imposuit.

³⁹ Nestor: rex Pyli, qui cum quinquaginta navibus quibus praecerat ad bellum troianum venit. Cum trecentimum ageret annum, consilii dexteritate et dulci eloquio nulli secundus.

Traducere

Vasile Popp

ELEGIE PENTRU MERITELE MEDICINEI,
pe care ~, ardelean din Chimitelnicul de Câmpie^[1],
student audient ordinar de fiziologie și chimie în
foarte vechea și cunoscuta Universitate din Viena^[2],
a oferit-o, cu suflet pe deplin devotat, în dar pentru
noul an, preastrălucitului și marelui domn
conducător și director, de asemenea preavestiților
domni profesori și întregii renumite Facultăți de
Medicină din Viena. Aș mai voi-o închinată
preastrălucitului Conte Ioan Nemeș de Hidvég^[3],
tânăr de neam nobil și student audient în alt an la
drept, la Crăiasca Academie Tereziană, cel mai iubit
prieten al muzelor, ca simbol al respectului peren.
Viena, în anul de la Hristos 1813

<...> *medicina oferă sănătatea*
Arată ce plante sunt folositoare și care dăunează.
Ovidiu, <Tristele, II, 269–270>

Preastrălucite Conte,

Era greu, preastrălucite Conte, ca să nu spun prea
greu, să aleg din așa o mulțime de binefăcători pe unul
căruia să-i dăruiesc acest rod neșlefuit al minții, nici nu
aveam altă cale de a ști cum să fac, decât să încredințez
problema sorții. Zarurile au fost aruncate, iar soarta te-a
ales pe tine, preastrălucite Conte, la care mă gândeam
deja înainte în forul meu interior. Îngăduie-mi, așadar,
preastrălucite Conte, să jertfesc aceste umile versuri în
numele tău, cu sufletul recunoscător față de învățătorii
mei de pretutindena (așa cum însuși faci și ai făcut

mereu cu dascălii tăi), iar astfel nu doar sper ca prin acestea să-mi mărturisesc stima pentru tine, ba chiar sunt cu totul încredințat că așa va fi, încât să consimți cu ușurință la această cerere umilă și mult cumpănită a mea, întrucât te tragi din acea strălucită stirpe ale cărei mari scrieri deopotrivă cu învățații ei se bucură întotdeauna de cea mai mare cinste. Prin aceste opere, întrucât forțele pe care le împarte soarta sunt pieritoare și durează prea puțin timp, sunt ridicate pentru acești învățați colonne nepieritoare. Însuți, deși, prin nașterea fericită și prin bogăție, ești măreț, de vei păși mai cu seamă pe urmele înaintașilor tăi, lucru pe care desigur îl faci, vei fi încă mai mare. Mai mult chiar te înalță caracterul tău deosebit, prin care mereu te-ai remarcat printre colegii tăi și omenia cu care îi înconșori pe cei mai mici și pe cei mai mari fără deosebire.

Fii sănătos, așadar, Conte preastrălucit, speranța patriei, onoarea tinerilor, podoaba familiei, și primește acest neînsemnat dar în spiritul în care ți-l dedică al tău foarte umil slujitor, Autorul.

Veni din nou acea zi cu plete dalbe, o, zeule Ianus¹ [4], ce odinioară-ți fu consacrată.

În care, de nu mă-nșel, puternica Romă-ți jertfea turte cu miere pe când era capitala surorii ei gemene, lumea.

Sărbătoarea aceasta se ține până azi, însă în numele pruncului evreu ce-a trimis în fundurile Tartarului zeii cei mincinoși.

În astă zi e obiceiul ca părintele să aducă daruri copiilor, prietenul drag prietenilor, pacientul medicului.

¹ Ianus, născut din Cer și Hecate, zeul anilor și al lunilor, cel mai vechi rege al Italiei. De la acest Ianus și-a primit numele luna ianuarie, în calendele căreia își avea ziua de sărbătoare; în ziua aceea i se aduceau jertfe de grâu, vin și miere.

Ō, ilustră mulțime, pe care-o prețuiesc, de mari bărbați pe care îi nutrește Hygiaea² la sânu-i!

Și cărora Apollo³ însuși le-a dat în dar meșteșugurile-i proprii și-ntreaga mulțime de ierburi ce cresc pe lume.

Ce daruri potrivite să-ți aducem pentru meritele tale noi, ce le cinstim cu voia-ți pe-nvățatele zeițe?

Nimic nu are nefericitul Helicon⁴, în afară de piscuri și umbre. V-ar fi, însă, de vreun folos piscurile, v-ar sluji umbra fugace?

Astea vi le-aș da, poate, sau poate v-aș oferi încă altceva mai bun, de n-aș fi însumi un proaspăt recrut în tabăra voastră.

Tata, bunăoară, m-a îndemnat spre togă⁵, maica spre sutană⁶ [5], eu însumi stam în cumpănă între-aste căi două.

Urmai povața tatei, ș-am lăsat pioasele sfaturi ale mamei, ades nu-i trebuință ca din părinți pioși să iasă clerici.

Urmai mai întâi dreptul, căci firea mă-ndemna spre onoruri (calea cea mai scurtă spre funcții e de-obicei asta)^[6].

² Hygiea, adică sănătatea, fiica lui Esculap, sora lui Iaso – ambele surori erau bine inițiate în știința medicinei.

³ Apollo, fiul lui Jupiter și al lui Leto, cel ce a descoperit și a apărut medicina. Acesta îi amintea cu fală Nimfiei pe care o iubea foarte: „Descoperirea medicinei îmi aparține și pe lume/ Sunt numit meșter și puterea ierburilor îmi este supusă mie” (Ov<idiu>, *Met<amorfoze>*, <I, 521–522>).

⁴ Helicon, munte în Beoția, aproape de Focida, nu departe de Parnas, consacrat lui Phoebus și Muzelor, lângă care se găsește izvorul Hippocrene, cel produs de către Pegas.

⁵ Toga: carieră civilă în administrație și, într-un sens strict, politică.

⁶ Sutana: cariera bisericească; și toga, și sutana sunt folosite aici pentru a desemna lucrul pe care-l simbolizează.

Apollo, însă, al vostru, văzându-mă, fu gelos pe-ai legii zei iar mie, ca nimănui altcuiva, îmi spuse aste cuvinte:

„Ce faci, o, tinere prea potrivit pentru armele noastre? Oprește-ți pasul și adă-a tale jertfe la focurile noastre! Așa onoare nu de mult își câștigară unii învățăcei de-ai mei, însă voit le voi trece sub tăcere numele (nu îndură modestia să audă laudele dobândite, destul e pentru marii bărbați să le merite)”.

„Așa cinste”, mi-a mai spus, „asupra-ți va rămâne, crede, de te-i mărturisi discipol numai mie”.

Fui cucerit de-așa făgadă, tot c-o făgadă fu sedusă, se spune, Tindarida⁷, și tot așa Teseu⁸ o cuceri pe Gnosia⁹ [7].

Soldat al oricărei arte de-aș fi fost întâi, acum i-am părăsit armele, și dezertor petrec în iubitele tale tabere:

Cultivator numi-mă-voi al meșteșugului acela de care oricine trebuință are, supusul și stăpânul deopotrivă, la fel și Cresus¹⁰ pe cât Irus¹¹.

⁷ Tindarida, adică Elena: fiica lui Jupiter, născută din Leda, soția lui Tindar (de unde numele „Tindarida”), fiica regelui Laconiei. Aceasta a fost răpită de două ori, datorită frumuseții sale deosebite: mai întâi, încă fecioară, de către Teseu; apoi, fiind deja căsătorită cu Menelau, a fost înșelată de către Paris troianul, oaspetele acestuia, cu multe lingușiri și promisiuni, prin care cu ușurință este cucerit acest sex nestatornic.

⁸ Teseu, fiul lui Egeu, regele atenienilor, pe care tatăl l-a trimis pe insula Creta conform pactului cu cretanii, unde era păzit Minotaurul, un monstru enorm, în labirintul a cărui intrare era evidentă pentru toți, iar ieșirea pentru nimeni, pe care în mod nobil l-a ucis și, primind firul de la Ariadna, a ieșit cu fericire din întreaga încurcătură.

⁹ Gnosia, adică Ariadna, fiica lui Minos, regele Cretei, și a Pasifaei, fecioară războinică de o deosebită frumusețe, prin promisiuni și prea puternice arme fiindu-i frumusețea înșelată, l-a urmat pe Tezeu, care se întorcea în țara sa.

¹⁰ Cresus, fiul lui Alyattes, ultimul rege al Lidiei, care era foarte bogat.

Pe plac mi-e a voastră artă, dar cui nu i-ar fi însă, când s-au dedat într-însa atâția mari bărbați?

Căci câte arte de prestigiu sunt, iar Helmontinus¹² [8] dintre voi cu-aceea în care fuse mare Celsus¹³ s-a-ndeletnicit.

Printr-asta Hipocrate¹⁴ divinul și-a câștigat onoruri zeiești, iar după el și le-au dobândit ș-alții.

Ea va purta spre stele cu-a voastră faimă un nume încărcat de merit, după ce vârsta cumpănirii-a fi venit.

Pe plac mi-e a voastră artă, dar cui nu i-ar fi oare, când s-au dedat într-însa eroi și căpetenii?

Patrocle¹⁵ fu erou, iar căpetenie-i fu marele Ahile¹⁶, și amândoi au fost ai săi cultivatori.

¹¹ Irus, cerșetor din Itaca, care, când alții erau absenți, a secătuit casa lui Ulise. Pe acesta Ulise, întors din expediția troiană, l-a ucis cu o lovitură de pumn care astăzi n-ar fi suficientă pentru a produce moartea. Numele său este folosit pentru a desemna sărăcia, așa cum „Cresus” este folosit pentru a numi bogăția.

¹² Iohannes Baptista van Helmont, unul dintre bărbații cei mai învățați ai epocii sale, om de o inteligență ageră și polemică, renumit fiindcă a scris multe disertații în cunoștință de cauză, medic deosebit, chimist cu mult mai deosebit, pe care Curtius Sprengel, pe drept, l-a așezat în fruntea epocii sale, în *Istoria medicinei*, <vol. 5, sect. 13, c. 3>.

¹³ Aurelius Cornelius Celsus, bărbat extrem de învățat de neam roman, care a tradus foarte corect doctrina hipocratică în limba sa și, dintre toți, a scris în cel mai elegant mod despre meșteșugul medicinei; din acest motiv, a avut în popor reputația de Cicero al medicilor.

¹⁴ Hipocrate din Kos, cel dintâi dintre medici, de o inteligență sprintenă și având o învățătură cuprinzătoare, născut din spița strălucitului Esculap, și-a însușit din fașă învățătura medicală a înaintașilor; datorită lucrărilor sale de vindecare, i-a întrecut în fericire pe toți muritorii, iar în timpul ciumei atice și tessaliene a obținut onoruri divine (Plinius Secundus, <*Naturalis historia*>, cartea a VII-a, cap. 37).

¹⁵ Patrocle, fiul lui Meneșiu din Locrida și al lui Stheneles, care, după ce l-a ucis în timpul unui joc pe Aenes, fiul lui Amphidamantes, a fugit în Thessalia, unde a fost primit de către Peleus datorită înrudirii

Nici nu s-au rușinat cu-ale lor proprii leacuri să-și oblojească a lor răni, răni ce puternicii le dobândesc de la dușmani puternici.

Fiecare doctor și-era sieși, iar asta le era-ngrijire de nădejde, și-amândoi unul l-altul pacient era.

Pe plac mi-e a voastră artă, dar cui nu i-ar fi oare? căci pe-asta și zei cu-a lor zeite-o cultivau.

Pe ea o iubeau Apollo, întemeietor și tată, și fiul¹⁷ lui. Tot pe ea o cultivă și Iaso¹⁸, copila din Zeu se trage.

Chiar și tu, ce-acum prea-nalt strălucești pe-naltul Olimp, O, Filiride¹⁹, erai cel mai mare cultivator al său.

neamurilor. A fost educat laolaltă cu Ahile de către Chiron, de la care a învățat bărbătește medicina; plecat la războiul troian, a îngrijit rana aducătoare de moarte a lui Euripide.

¹⁶ Ahile, fiul născut din Thetis al lui Peleus, prea ilustru rege și prea furios la luptă în expediția troiană, bine inițiat încă de copil în științele medicinei de către Chiron, un medic ilustru din acea vreme, care era folosit ca învățător. Această știință le este, de bună seamă, necesară persoanelor celor mai importante, ca ele să nu își încredințeze viața, de care depinde binele multora, temerității neprevăzătoare a medicilor neexperimentați.

¹⁷ Fiul, adică Esculap, fiul lui Apolo născut din nimfa Coronis, care a fost trimis de către tatăl său la medicul Chiron spre a fi educat. De la acela a învățat copilul medicina foarte bine și a excelat în aceasta în așa măsură încât, deoarece le reda bolnavilor starea de sănătate și celor disperați deplinătatea forțelor fizice, se credea despre el că readuce morții la viață. Și, de aceea, întrucât a șlefuit, într-un mod foarte subtil, medicina până atunci brută, a fost primit în rândul zeilor.

¹⁸ Iaso, fiica lui Esculap, sora Hygieei, ambele fecioare cu suflet de bărbat, recunoscute pentru meșteșugul medicinei în care au fost inițiate de către tatăl lor.

¹⁹ Filiride, adică Chiron, născut din tatăl Saturn și mama Filira, de la care este numit „Filiridul”. Acesta, în locul în care mai întâi a copilărit, s-a dus în păduri și, educat acolo în puterile plantelor, s-a dovedit cel mai priceput medic. După moarte, prin consensul unanim al zeilor a fost mutat în cer și a devenit semnul săgetătorului în zodiac.

Harnic cercetând învățat-ai rostul a felurite plante: ce ierbi vătămătoare-s și care-s de folos.

Cine-așadar? O, cine mai sus de astă artă ar pune pe-a lui oare, decât de-ar vrea cu-adinsul pe mării zei să-i mânîe.

De mine-i slobod ca-a sale arme sau meșteșug să-și laude tot omul, însă puțini sunt ceia ce, de tovarăși, zei au în arta lor.

De vei voi, în ăst timp, la-ntrecere să te iei, poți să-ți încerci norocul.

Așa-ncercă Diomede²⁰ statuia Palladei²¹ [9], iar Iason²² lâna²³ [10], soldați ce luară prada de la dușman.

E nobilă-ncercarea, dar de pericol plină, și-adesea prea trist sfârșit ea are.

Arahne²⁴, fata ce-o stârni pe Pallada²⁵ cea învățată, și nefericitul Marsyas²⁶ vor sta martori.

²⁰ Diomede, fiul regelui Etoliei, Tideu, și al lui Deipyle, a furat această statuie a zeiței Pallas. El era un om curajos, căruia în războiul troian, împreună cu Ulise, i s-a încredințat să pătrundă în cetate prin canalele de scurgere și să îndepărteze statuia. Odată făcut acest lucru, Troia a fost capturată fără nicio greutate.

²¹ Statuia zeiței Pallas a fost păzită mult timp în cetatea troiană, deoarece, în timpul în care se construiau cetatea și templul Minervei, se spune că a căzut din cer și și-a ales locul în templul încă neconstruit. Întrucât acest lucru a stâmit admirația tuturor, răsplata lui Apollo a fost ca cetatea să rămână intactă cât timp statuia ar fi păstrată între ziduri.

²² Iason, fiul cu suflet nobil al lui Eson, regele Tesaliei, născut din Alcimede, și tânăr destinat tuturor măririlor, care a întreprins o expediție navală în insula Colhida și, ucigând paznicii, a furat această lâna și s-a întors cu fală în patria sa.

²³ Lâna, adică pielea berbecului cu care Frixus a fugit de cursele mamei sale vitrege de care se temea foarte tare, fiind transportat peste mare la Aietes, regele colhidienilor. În același loc i-a adus jertfă lui Jupiter berbecul, iar pielea sau lâna de culoare aurie, numită de aur de la culoarea aurie, a atârnat-o într-o dumbravă consacrată lui Marte și a folosit tauri care scoteau foc pe nări pentru pază.

²⁴ Arahne, o copilă din Lidia, foarte pricepută la prelucrarea lânii,

Pe toate le suferă zeii de sus, dar nu și pe cei trufași:
 învață, dar, de zei s-ascuți și înțelept vei fi.
 Astă artă e omului de folos când crunte boli înfrânge
 și-otrăvuri cumplite scoate prin leacuri potrivite.
 Astă artă de folos e tuturor, ci numai lumii de jos
 păgubește: ea făcu să scadă, o, Pluto²⁷, cumplitu-ți bir
 de suflete.
 Timpul vieții omului – pe bătrânii strămoși^[13] nu-i lua-n
 socoată, timpu-așadar al vieții era de până la opt²⁸
 lustru^[14].
 Mai depărtat e-acum hotarul vieții, într-un veac mai lung
 puterea doftorită își depășește ținta.
 Veacurile ce-or veni voi le uniți cu cele ce-au trecut și
 bătrânețea-nceată întârziat sosește;
 Iar asta nu mai trebuie cu magice fierturi s-o faceți, așa ca
 nora Tesaliana²⁹ cu al ei socru.

a îndrăznit să se ia la întrecere cu zeita Atena, dar spre marea ei pagubă, căci zeita i-a rupt lucrătura și cu suveica „pe care o ținea în mână <...> i-a străpuns fruntea lui Arahne”^[11]. Aceasta, revoltată, s-a agățat de un fir. Din mila față de ea, zeita a preschimbat-o în păianjen, căruia „i-a zis: trăiește, dar, totuși, să atâmi, ticăloaso!”^[12].

²⁵ Pallas, fiica aceluiași Jupiter, cea care a descoperit prelucrarea lânii și ocrotitoarea acestui meșteșug, dar oricât de mult ar fi excelat în acest meșteșug zeita, totuși <...> ^[15]

²⁶ Marsyas, cântăreț din flaut mândru de meșteșugul său și până într-atâta de temerar încât nu a șovăit să se întrecă cu Apollo în muzică, dar fără succes, căci, învins și jupuit de piele de către zeu, a fost transformat în fluviul care îi poartă numele.

²⁷ Pluto, fiul lui Saturn și al lui Ops, fratele lui Jupiter și Neptun, de la care, când s-a tras la sorți regatul, a obținut infernul.

²⁸ De două ori un lustru ori opt, adică 80 de ani, se face aluzie la acea spusă a Profetului^[16]: „Zilele anilor noștri întru dânsii șaptezeci de ani./ Iară întru puteri optzeci de ani; și ce-i mai mult al lor, osteneală și durere” (Psalm 89, 10)^[17].

²⁹ Tesaliana, mai precis Medeea, fiica lui Aietes, regele colhidienilor, și soția lui Iason tesalianul, pe care a luat-o cu sine din expediția în Colhida. Aceasta, prin vrăjitorii în care era cea mai pricepută, i-a redat floarea de odinioară a tinereții lui Eson, tatăl lui

Nici cred că hoțirăți din cazanul în care pe bătrân îl fierse,
și nici din ale Circei³⁰ ulcioare.
Ci cu natura călăuză și de-a ei puteri slujindu-vă,
toate-astea faceți, o, medici, spiță de bărbați de toată
lauda.
Iar parcă de n-ar fi destul, încă și din infern întoarceți
suflete: drept e să-i chem pe medici semizei!
Dives³¹ de-acum stăpânește de suflete deșarte regate și
Caron³² prea puțini mai are să-i ducă cu-a sa plută.
Oho, de câte ori s-ar fi jeluit lui frățâne-său³³ Pluto, de
vremile ce-atunci au fost ar fi ca-acum.
Spre voi eu cred c-ar fi țintit săgețile pe care Zeus³⁴ le-a
tras, o, Apollo, spre fecioru-ți.
Acum, că mă gândesc și câtor meritați dau laudă, prea
slabă e mărirea și greutate n-are.
Mărturisesc că fără fine e lauda ce se cuvine-a voastrei
artă ci n-a primit răsplată cuvenită, nici ea în sine nu
aduce.

Iason, care era învins de bătrânețe.

³⁰ Circe, fiica Soarelui și a nimfei Persa, soția regelui sarmaților. După ce l-a otrăvit pe acesta și a preluat puterea prin crimă, fiind izgonită de către locuitori întrucât conducea cu foarte mare cruzime, a venit în Italia și și-a stabilit tronul în muntele lui Circe, pe atunci o insulă pe lângă Campania. Aceasta, pe bărbații care veneau la ea îi transforma, prin cântece și vrăjitorii, în diferite animale, precum a făcut și cu tovarășii lui Ulise.

³¹ Dives, același cu Pluto, care este numit astfel de la bogățiile (*divites*) pe care se crede că le are în stăpânire în infern.

³² Caron, luntrașul infernurilor, a cărui datorie era să transporte sufletele celor morți peste cele trei râuri ale infernului, Acheronul, Stixul și Cocytumul, spre celălalt mal.

³³ Fratelui, adică lui Jupiter, căruia i s-a plâns Pluto, chiar și în legătură cu Esculap, cum că reduce numărul sufletelor din infern. Pe acesta l-a străpuns Jupiter cu săgețile.

³⁴ Zeus, numele propriu al lui Jupiter, numit astfel de la viață (*ἄπο τῆς ζωῆς*), întrucât le dădea viață animalelor.

De-aceea vouă, pe cât a mea voință spre asta îmi dă ghes,
cuvânt de mulțumire voi s-aduc cu-al meu vers.
Mai mare-i deja darul ce-am dat că ș-altii vor mai da.
Oho-a trandafirului lemn, de e pipernicit, dă flori
mici.
Darurile ce-aduc sunt din cele ce nu se-află-n Indul³⁵ plin
de nestemate, nici le rostogolește nisipul împurpu-
ratului Tagus³⁶.
A mele daruri le poartă-n a lor cumiți unde-a Castaliei
râuri: Someșul³⁷ și Mureșul³⁸ ce plac celor ce cântă.
A mele-ofrande, pe placul vost' ș-aceste mărunțele
ce-acum aduc de-ar fi, mai de preț fericire nici c-aș
putea dori.
Și ca surii la tâmple, ferice, ca Nestor³⁹ ani s-aveți, la
marii Zei voi cere cu jertfe fără preț.
De toată boala vă păzească a voastră cumpătată modestie,
iar sănătatea nu vă fie prilej de-a face a voastră
meserie.

³⁵ Indus, cel mai mare fluviu al Indiei, care primește 60 de fluvii și peste o sută de curgeri de apă foarte mari, despre care se spune că are pietre prețioase din belșug.

³⁶ Tagus, fluviu din Lusitania care cară nisipuri de aur amestecate cu nisipurile sale.

³⁷ Szamus, astăzi Someș, unul dintre cele mai mari râuri ale Transilvaniei, prezintă o apă cunoscută mai curând datorită salubrității decât ca băutură. Pe acest râu este așezată cetatea Clujului, capitala întregii provincii.

³⁸ Mureșul, cel mai mare râu al Transilvaniei, odinioară numit Marus, Morossus și Amorrois; vezi Nicolaus Olahus, *De rebus Hungariae*, în cartea I, cap. 14, paragraful 3. Acestui râu i se învecinează Târgu Mureș, unde poetul, în anul 1801, și-a început studiile umaniste și, cum se spune, și-a dat silința. Pe acestea le-a încheiat în 1810, la Cluj.

³⁹ Nestor, regele din Pylos, care a venit la războiul troian cu 50 de nave pe care le comanda. Întrucât împlinea 300 de ani, nimeni nu îl întrecea în dibăcia sfatului și în dulceața vorbirii.

Ioan Teodorovici-Nica

**CÂNTARE DESPRE ÎNCEPUTUL ȘI STAREA
DE ASTĂZI A ROMÂNILOR,**

întocmită de ~, academicescul cetățean și în
Crăiasca Universitate din Peșta a legilor auzitor.
La Buda, în Crăiasca Tipografie a Univer<sității>
Ungurești, 1813*

Rar amu iaste, <în>tru Europa toată,
Vreuna ghintă, carea să se zică
Că-i de soliu mare și strălucit foarte
Cum sânt românii.

Noștri strămoșii, cum bine se știe,
Țară avură mai mare subț soare,
Lată domnie, împărați puternici
În toată lumea.

Traian împarat^[1], care fără' de frică
Puse în minte Dachia să bată,
Romani alease, înarmați veniră
La dachi d-aproape.

Pre dachi bătură și îi prăpădiră
Și-n astă bună, prea frumoasă țeară,
Se depuseră și domni se făcură
În scurte zile.

* Transcriere și note: Adrian Chircu.

Traian aduse din Roma cetate,
Făr' de aceștia, coloane mai multe,
Aci s-așezară și se însurară
Cu muieri romne¹.

Lor era greață mulieri să ia dache
Datina ținând, știind că sânt sclave.
Ași pân' astăzi foarte să-nmulțiră
Aci romanii.

Constantin Mare^[2], împărat la Roma,
Blând și cucernic, mai mult decât numa,
Voli să fie Bizanțu^[3] cetatea
Lui spre ședere.

Dintră împărați, el fu mai de frunte,
Creștinătatea au început foarte
S-o înmulțască și să o ferească
De varvari, idoli.

După acesta, nu în tâmp prea lungu,
Împărăția ceasta românească,
Din multe cauze, alți o despărțiră
Întru perire.

Ași intrară toți, din toată partea,
Varvarii și alți, mai din toată lumea,
În domni<a>-asta, mare, înfricoșată,
S-o prăpădească.

¹ Romane.

Roma cetate, de unde românii
 Numele poartă, până zi de astăzi,
 Ca Țarigradu^[4], de turci prăpădită,
 Ași se stinse.

O, Doamne sfinte, ce se face-n lume,
 Cum domni<a>-asta, mai lată subt soare,
 S<e> uscă ca iarba, veștezi ca floarea,
 Ași-i fu soartea.

Nu-i de mirare, ași întâmplare,
 Nemic statornic nu se află-n lume,
 Că vedem astăzi, în timpul a nostru,
 Ce se întâmplă.

Să ia aminte omul și să zică:
 Unde-s eghipteanii, cea mai mare ghintă
 Care fu-n floare și-n mare domnie
 Ani mili și sute.

Ma unde-s grecii, carii era odată
 <În>tr-o laudă mare, mai în lumea toată.
 Nici au în minte de Troia^[5], Cartago^[6],
 Dar de Atena^[7]?

Din romani iaste rămășiță mare,
 Italia toată foarte bine știe,
 Dar iu-i Bănatu, Ardealu, Moldova,
 Țeara Românească.

Mațedonia^[8] români prea mulți are,
 Avuți, putearnici și ageri de minte,
 Tesalia^[9] știe, Trația^[10] se miră
 De ași mulțime.

Fericiți astăzi sânt din toți românii,
Pre cari-i țâne schiptru Austriei,
Că sânt în pace, în securitate
Și-n libertate.

Noi totdeauna să fim cu credință
Cătră împăratu Franțiscus întâiul^[11],
El e a nostru împărat și tată
Până la moarte.

Dimitrie Țichindeal

**FILOSOFICEȘTI ȘI POLITICEȘTI PRIN
FABULE MORALNICE ÎNVĂȚĂTURI,**

acum întâia oară culease și întru acest chip pre
limba românească întocmite de ~, parohul
Becicherecului Mic^[1] și al Școalelor Preparande
românești din Aradul Vechiu^[2] catehet.
În Buda, cu tipariul Crăieștei Tipografii a
Universității Ungurești din Peșta, 1814*

„Deșchide-voiu în pilde gura mea și voiu arăta
ceale ascunse”.
Psalm 77

Înainte-cuvântare

Toate noroadele pre trupul acest pământesc au ținut, și până în zioa de astăzi, în mare prețuire, bunele moralicești învățături prin fabule le țin.

Esop^[3], scornitoriul și tatăl fabulelor, ale sale împăratului Lidiei^[4] au dedicăluit. La Fonten^[5] ale sale crăiescului prinț Platon^[6], în Republica sa, fabulele lui Esop scrisorilor lui Omir^[7] le-au asemănat. Dumnezeiescul Socrat^[8], fiind osândit spre moarte, cu aceastea își petrecea vreama în temniță, alcătuindu-le în versuri. Lesing^[9], marele luminătoriu al culturei Ghermaniei, cu prea frumoasele sale fabule neamului său mare remunerație au arătat.

Unele ca aceaste lăudate exempluri mi-au dat și mie povață și îndemn, mai vârtos, văzând sârguința și

* Transcriere și note: Otilia Urs.

aplecăciunea iubitorilor de învățătură preparanzi, odraslele românești, spre cetirea așa fealiu de cărți, aceaste învățături morale prin fabule în limba românească a le da. Căci, învățătura carea în moralul fabulelor se află de mare folos, prețuire și lățire, cuprinzând în sine toată moralniceasca filosofie, înaltele reguli și îndreptări politicești, iaste. Ma toată covârșirea lor, spre toate cealelalte, se cuprinde întru aceeaa că eale desăvârșit, precum filosofului și politicului celui mai mare, așa și săteanului, pre carele cel mai prost a fi îl socotim, numai de știe ceti, se cuvin.

Fabulele sânt aseamenea aerului și apei, care, numai pentru aceeaa, căci pretutindenea sânt, nu se pre arată a fi de mare preț, dar întru singura lor lucrare ceale mai de lipsă și mai de folos pre fața acestui trup pământesc sânt.

Fabula iaste cea mai dintru întâiu mlădiță naștere sau familie a pătrunzătoarei minți omenești. Cu aceasta mari oameni, ca să facă fieștecăruia simțitoare înaltele, prețuitele și de comun folositoarele științe, s-au ajutorat.

Iotan^[10], fiiul prorocului Ghedeon, defăimând nedreptatea cetățeanilor săi, fabula cum ș-au ales loruși leamnele împărat le spunea. Natan^[11] prorocul, vrând să facă cunoscută împăratului David^[12] cea de Dumnezeu urâtă și nedreaptă făcuta lucrare în contra lui Urie Heteul^[13], îi spunea fabula omului sărac și a mielului lui. Tocma întru acest chip, și unul din cei dintâiu și de căpetenie roman larma a tot învierșunatului norod, spunând fabula foalelui și ale altor părți trupești, o au alinat.

Ba nimene nu au arătat mărimea fabulei ca Domnul Hristos, multe mântuitoare pilde zicând; nici e pilda alta nemica, decât alegorie, adecă una zice, și alta se înțeleage.

De aici urmează că nemica alta mai cu spornicie a îndulci pre prunci cătră cetire, a-i îndemna spre luarea de seamă și a-i obicinui cătră socotința gândirei și a prejudecărei decât fabule, adăogând cuviincioase tâlcuieli,

nu iaste. Că prin aceasta și gândurile ceale tinere, singure de sine, puțintel câte puțintel a se descurca, dezvăli, lumina, lăți și întinde întru toate ceale ce vor auzi și ceti, și întru toată minciuna de adevăr a o cunoaște, și despre toate înțelepțeaste și sănătos a gândi și a judeca obicinui.

Fabula dintâiu VULTURUL ȘI VULPEA

Vulturul, însoțindu-se cu vulpea, au făcut întră sine prieteșug. Și, ca să fie acela pururea statornic, s-au vorbit și s-au împreunat să viețuiască în vecinătate, ca să poată ajuta unul altuia în vreme de lipsă, și, spre acest scop și-au ales loruși un stejariu înalt, întru ale căruia crengi au făcut cuib, întru carele vulturul au ouat oaole sale, apoi, clocindu-le, au scos puii. Iară vulpea, la rădăcina aceluiași copaci, întru o gaură, ș-au făcut eiși așternut de frunze și, fiind grea, aci au fâtat cățaii ei. Deci aceasta, după obiceiul ei, au ieșit odată la vânat. Vulturul, în zioa aceea, neavând ce mânca, nici cu ce își sătura familia sa cea flămândă, văzând puișorii vulpei cam grași, au zburat jos și, luându-i în unghii, i-au dus în cuibul său. Nu târziu după aceea, venind și vulpea de la vânat, au văzut această jalnică privire, căci sângele încă cald curgea din cuib pre lemn în jos, și ticăloșii aceia puișori umilite glasuri de vaiete și plângere da. Iară vulturul cu unghiile sale foalele le spărgea, cu clonțul ochii le scotea. Socotiți, drept aceea, cum au trăbuit să fie vulpei atunci, văzând această jalnică întâmplare! Fieștecarele poate foarte lesne găci aceasta, că să pătimească de la altul oarecarele nu i-ar fi ei așa jale, ca și când de la priatenul și vecinul său pătimeaște. După aceea, neputând nemica altă face, făcu aceea care toți cei slabi fac, când li se face vreo supărare de la cei mai tari: blastămă și cheamă judecata și dreptatea cea cerească să-i răsplătească. Însă, după puține

zile, păstorii în câmp frigând carne, din carea vulturul răpind o bucată de carea era lipit un cărbune nestâns cu foc și, după întâmplarea suflărei vântului, dintru acea bucată s-au aprins cuibul vulturului. Deci, căzând vulturilei cei micuți jos jumătate fripți, o, cu câtă bucurie i-au așteptat vulpea și cum îndată, înaintea ochilor vulturului, i-au izbit de copaciu, și inima din ei, fiind încă vie, o zmulgea și o înghițea. Fieștecarele și aceasta poate foarte lesne găci cum îi va fi fost atunci vulturului.

Învățătură

Nu te însoți cu cine nu ești din destul a te zmulge de păr, zice un cuvânt bătrân, că spre cine se plâng mai mult oamenii decât spre vecinii și prietenii săi, căci astăzi se sărută și se prietenesc, iară dimineața se suduie și se sfădesc. Unii pătimesc pentru răotatea și nedreptatea lor, despre o parte, iară despre alta, pentru neștiința și blăstămățiile lor. Nu te însoți cu cine nu te cunoști și nu te împrieteni cu cei mai puternici decât tine, iară, mai vartos, nu priimi pre nimene în prietenie mai nainte, până ce nu îl vei cunoaște bine cum au trăit cu cei mai nainte prieteni ai săi. Dreptatea ceare ca nimăruî cât mai mică asupra să nu-i facem, iară fapta cea bună voiaste ca să ajutăm altora și să le facem bine. Mintea cea sănătoasă tare ne poruncește noao ca să ne păzim foarte să nu ne facă rău cineva, și, tocma, de ar voi, să nu poată nicidecum. Aceasta e mai fără primejdie și fără de grijă, că, până când poate să ne facă noao rău cineva, de va vrea, până atunci nu stăm noi pre mai bun picior. Noi vom vedea în multe fabule că vulpea, în multe împrejurări, cu bună priceapere și înțelepciune s-au purtat, iar aici cu totul s-au rușinat, că ea bine au știut că vulturul e foarte bucuros și îi place iepuri și vulpi a mânca. Apoi cine i-au zis ei cu el să se însoțească și să se învecinează? Ci iubirea cea de mărire deșartă pre câți din cei cu minte

î-au făcut fără minte și pre cei străbătători și ageri la minte și la vedere i-au orbit? Pre vultur îl avea în vecinătate, nu e glumă, că aceasta formos sună! Ci ceaea ce ne învață pre noi fabula aceasta mai formos e ca să înțeleagă cel putearnic și să nu se nădăjduiască întru putearea sa, căci iaste ochiul judecății carele toate le vede. Spun că se miră turcii, căci mult cer de la dâșșii, ci încă de se va ceare înapoi toate câte au luat ei de la alții, puțin oare ce le va rămânea.

2

VULTURUL SĂGETAT

Un vultur, șezând într-un loc înalt, pândea, doară și-ar vâna ceva de prânz. Însă, cum adevaseori să întâmplă că acela, carele va pre alții să vânează, pre sine însuși se vânează, și carele porneaste după lâna altora, nefiind zmulșă, el însuși vine acasă tot tuns. Căci, un vânătoriu, fiind aci, oareunde, ascuns, au săgetat pre vultur. Oh, al meu amărât vânat, au pre tine te-am așteptat eu aicea, începu, jumătate mort fiind, a grăi vulturul șie. Dară, când încă văzu la capetul codoriței (suliței) peane de vultur, zisă: O, ticălosul de eu, sfârșindu-și viiața, au doară însuși peanele mele mă omoară! Nu-mi e atâta de jale pre săgeată, cât îmi e pre peanele mele.

Învățătură

Omul cel nederept și rău iaste aseamenea vulturului fabulei acestiia, căci tot gândeaste și iscodeaste și-și bate capul cum ar face rău altuia, până când cade el însuși în rău, apoi atunci plânge și să vaietă. Dragii miei născători și părinți! Iertați-mă pentru aceasta luoare de seamă: deacă tata și muma nu se iubesc între sine și nu se cinstesc, apoi din cine se vor învăța fiii lor ca să-i cinstească și să-i iubească? Socotiți, drept aceaea, ca să

dați pruncilor vostri din pârga tinerețelor modul faptelor bune, deacă poftiți să vă fie voao buni, iar, mai vârtos, așa să fii cătră născătorii tăi, cum poștești să fie pruncii. Cu dreptul se plânge vulturul spre peanele sale, că nemica nu e omului mai cu jale decât când pătimeaște de la ai săi și de la neamul său. „Cine ți-au scos ochii?” „Fratele!” „Pentru aceea așa afund!”, zic bătrânii. Așadară, de la cine va aștepta ajutoriu? Deci să ne cercăm pre noi înșine: nu cumva sântem noi pricina că nu ne iubesc neamurile și priiatenii; căci acela, carele însuși lui în lume își iaste priiaten, nu-ș va dobândi șie credincioși priiateni, și carele numai însuși lui își place și își slujaște, acela are domn cu totul nebun.

3

LEUL ȘI VULPEA

Leul, îndelung viețuind și foarte îmbătrânind, nu putea nici cu iuțimea, nici cu vârtutea sa, ca în vremea tinerețelor, pre alte viețuitoare să le supună și să le mânânce. Gândi, dară, și socoti în tot chipul, întru această ticăloasă țircumstanție (stare împrejur), ce va fi de dânsul? Mai pre urmă îi veni în minte că, de multe ori aici, pre pământ, ceale ce nu se pot cu putearea și vârtutea birui, măiestria și istețimea lesne le aduce spre acest sfârșit. Drept aceea, s-au făcut bolnav și, întrând în peștera sa, s-au întins și s-au lungit câtu-i de lung, apoi au răsunit, și au făcut știre în toate laturile, și pretutindenea s-au dus vorbă că leul cel înfricoșat se munceaște cu sufletul în gușă, și trage de moarte, și-i aproape de sfârșit, numai cât nu i-au ieșit sufletul. Adevărat iaste că cine ce pofteaște lesne creade. Auzind aceste viețuitoarele, multe dintr-însele, una pre alta, neașteptând, s-au îmbulzit, care, mai întâiu supt nume de cercetare, va intra la leul cel ce își sfârșeaște suflarea, și, uitându-se la periciunea

lui, să-și îndulcească ochii. Săracul, bietul leu! Ce făcea el, văzându-se de atâtea jiganii împresorat? Când pre una, când pre alta apucând lupiș, ca bolnavul spre obiecturi și pofte, le sfințea și le jertvea. Mai pre urmă, iată și vulpea, carea, prin ușă privind: Noa! Cum ești, unchiule? Rău, draga mea fiică, răspunse leul, și-i zisă: Dară vino mai aproape de mă vezi! Iartă-mă, unchiule, căci nu am vreame, îmi iaste grabă, au răspuns înțeleapta jiganie, și nu știu cum, nici îmi cam iaste voia, căci văd multe urme cătră tine, iar de cătră tine, niciuna.

Învățătură

Întru această fabulă poate fieștecarele să-și afle învățătură luiși. Oamenii cei asupritori, răi și nedrepti, ce nu pot cu putearea, aceea cu măiestria, cu viclesugul și cu prefacerea fac. Spun de acel isteț și politic Papa Csist^[14], acesta mai nainte, până a nu se pune papă, au umblat tot aplecușat sau gârbov, măsurii de mreaje pre masă având prânzea, iar cumu-l făcură papă, îndată se îndreptă și se înțepeni mai bine decât fieștecarele cardinal. Am aflat acuma cheile Sfântului Petru^[15], au zis unui priaten al său, carele se mira de această schimbare, nu ne trebuiește a umbla mai mult aplecat (gârbov)! Iară când au văzut mreaja pre masa sa, au început a sudui pre sluga sa, pre bătrânul Onufrie: Vezi că ești fără crieri, grăind: Ce-ți trebuiește mai mult mreaja, dacă sânt toți peștii vânați? Omul vicelan și amăgitoriu după vreame să poartă și se îmbracă când în piiale de lup, când de vulpe, iară când sânt de lipsă, și de oaie și tocma și în cea de sfânt. Păzește găștele când le spovedeaște vulpea și le povestește lupul! Așa zice un cuvânt a unui înțelept englez, că noi așa sântem întru această piele a noastră, cât nici noao însuși nu trebuie cu totul să ne încreadem. Nu creade, nașule, că cănească e gura și lacomi sânt ochii la pogace. Nu lăsa laptele pre sufletul vițelului, zic bătrânii

romani. Aceasta noi toți, mulțemită lui Dumnezeu, știm. Nu e de lipsă ca eu acum mai nainte să o spun. Fericită și de Dumnezeu binecuvântată e inima cea curată și dreaptă, ci însă lasă să fie iarăși cu minte și înțeleagere bună, iară, mai vârtos, cu aceia pre carii nu-i cunoaștem. Că ce folos îmi iaste că m-au învățat tatăl meu ca eu să nu înșel pre nimenea, deacă nu m-au învățat cum voi face ca să nu mă înșeale și pre mine alții, grăiaște Jilblaz^[16]. Vulpea ne dă noao aicea minte și învățătură să nu grăim niciodată așa iute întru luările înainte a noastre. „Iartă, unchiule, că nu am când, urmele mă spăimântează”. Cu greu e a cunoaște pre om! Și cu cât sânt ale cuiva mai dulci și mai neatede cuvintele, cu atâta mai mult trăbuie a fi în pază și bine e a lua seama cum sânt pre lângă dânsul urmele, adecă cine e? Și cum să poartă și păsească în lucrările sale acuma? Și cum s-au purtat mai nainte? Iaste mai mult de doao mii de ani de când să plânge Euripid^[17] că e muncă a cunoaște pre om, grăind: „Aurul carele e mincinos au dat Dumnezeu seamne ca să-l cunoască oamenii, iară a bărbatului cu ce putem răul să-l conoaștem niciun semn pe trup nu i-au dat.

4

LEUL, LUPUL ȘI VULPEA

Leul, cel mai întâiu și mai mare decât toți leii și împărat tuturor viețuitoarelor, aflându-se întru o slabă sănătate, nu mai ieșea din peștera sa. Mulți lei, ministrii împărătești, și ale altor dobitoace, boiari și căpetenii, și măiemucile, și tocma percălabile (birăii) a măiemucilor s-au adunat și s-au strâns să cerceteaze și să vadă pre leu, împăratul lor. Iară lupul cel mai mare al lupilor, Muse-lium^[18], de mult ținea minte, rău pizmuia unui vecin bătrân vulpoi, căci acesta prindea găștele ceale mai grase și însuși pre sine se ospăta, fără cât mai mică parte

să trimită, sau să zică: Vecine, vino să prânzim! Pentru acestea, neîncetat căuta, având câștig, cum va face din vulpe păpară, și tot au așteptat vreame cu prilej. Deci, nevăzându-l întru această adunare, au început a cleveti asupra lui, grăind că vulpoiul nu numai nu omenește, ci încă treace cu vedeară și de batjocură ține pre domnul său, adecă pre leu. Tocma întru această vreame sosi și vulpoiul la ușă, unde își auzea lauda de la lup, vecinul său; însă el, făcându-se că nemica nu știe de acealea, cu cutezare au intrat și au stătut în mijlocul peșterii și, apoi, făcu leului plecată reverenție. Însă leul, cu totul aprins de mânie, necăutând nici la închinăciune, nici la complemânturile lui, cu glas de tunet au început a zice: Formos ești, formos, dară așa e aceasta? Când sânt sănătos, atuncea tu ești întâiu lângă mine, iară când sânt bolnav, tu ești mai în urmă! Însăși încredințarea, dragostea mea cea cătră tine și grija pentru sănătatea ta au pricinuit așa întârziare, însă leacuri aduc ție, răspunse vulpoiul. Care e aceea și ce e? Spune cu grabă, spune și nu te îndoi, că mare va fi plata ta de la mine și mulțemirea mea, îi zise leul. Atunci răspunse vulpoiul: Poruncește să belească un lup viu, apoi în piialia lui cea caldă să te învălești și în puțină vreame îți va fi mai bine. Mă prind pre piiala și picioarele mele ceale de vulpe. Făcu împăratul cu capul, îndată săriră leii și apucară pre lup și-l începură a-l beli de viu. Aci ticălosul lup începu lupește a zbiera și a se văieta. Atunci îi zisă vulpoiul: Cum ai fluierat, vecine, așa joacă acuma!

Învățătură

Aceasta iaste a oamenilor celor neluminați la minte cu învățăturile ceale curate, carii viețuiesc în mojicia cea crudă și proastă, în groasa vorvarie, carii cu proprietățile celor cu patru picioare sânt aseamenea plecați. Împăratul carele nu încungiură țările sale și nu caută mai departe de

la sine până la hotarul sau marginea cea mai de jos adevărul cel gonit și ascuns, carele nu ceare și nu cearcă să cunoască pre aceia care-l încungiură și creade aceluia carele mai întâiu vine și aceluia carele mai formos știe vorbi și istețește minți și cu măiestrie a amăgi și a se linguși e asemenea cu leul fabulei acestiia, carele credea toate câte îi spune lupul, iară când veni vulpea, ceaea ce știia cu mai dulci graiuri grăi și minți, lasă să țină atunci lupul bine. Omul cel iubitoriu de dobândă și lacom iaste asemenea lupului acestuia, carele pizmuia vulpoiului, nu pentru că fură și răpește de la alții, ci pentru că nu-l face și pre dânsul părtaș furțișagului și răpiturilor lui. Însă vulpoiul aicea nu joacă rola a persoanei vreadnice de osândire, căci și el minte cum mai bine poate. Deci trebuie să i se iarte, fiindcă-i iaste până la grumaz. Când vine furca la ochi, cu greu iaste aceluia carele nu știe să șovârcăiască. Puțini sânt în lume Socrați și Catoni întru așa criticești împrejurări și țircumstanții, carii ar lua loruși spre mod pre vulpoiul acesta. Însă aceasta nu e a se teame întru acel norod carele iubește dreptatea și-l stăpânește stăpânitoriu luminat, unde au legile ceale dreapte putearea lor și unde sânt dajnicii și supușii cu învățături luminate și făcători de bine, știind ce sânt deatori ei împăratului lor, ca părintelui celui de comun, și ce e împăratul deatori lor și familiei lor, ca un părinte. Au întrebat pre un bătrân roman: Unde trăiesc oamenii mai bine? Bătrânul au răspuns că acolo trăiesc mai bine, unde nu să teame cel slab de cel mai tare, nici săteanu (iobagiul) nu se sparie de neameș (spahie), unde nu se rușinează cel sărac de cel bogat, nici bagă în samă cel de omenie ce vorbește cel fără de omenie de dânsul și unde de față poartă blăstămatul cel înferat semn în frunte. Un veziriu turcesc au întrebat pre bătrânii boșneacilor: Hei, bre, bătrânilor! Spuneți-m drept, supt care bașă v-au fost voao mai bine, de când au luat împăratul turcesc Bosna^[19]? Cinstite veziriule,

răspunse cei drepti cu inima bătrâni, supt acela ne-au fost mai bine, care au pornit de acolo și n-au mai ajuns până în zioa de astăzi la noi.

5

LEUL ȘI ASINUL (MĂGARIUL)

Leul și asinul au pornit amândoi la vânat. Deci asinul, cu zberatul său, au spăimântat multe viețuitoare, cât le-au făcut să fugă din pădure afară, între care, slobozindu-se, leul au prins multe. Atuncea asinul, mărindu-se întru sine, au întrebat pre leu, zicând: Hei, acuma spune-mi ce judeci de glasul meu? Încă mă întrebi, răspunse leul, dară tocma și eu însumi m-aș fi spăriiat de strigarea ta, să nu te fiu știut cine ești.

Învățătură

Această fabulă iaste aseamenea celor ce se arată înfricoșați, până ce îi cunosc oamenii cine sânt, apoi, după aceea, nimenea să mai uită la dânșii, și cu cât ei mai tare strigă, cu atâta alții mai mult râd de dânșii. Prostul și pruncul fie de ce se sparie și se înfricoșează, omul cel mic la suflet, temându-se, totdeauna în frică viețuiaște, ca iepurele. Când strigă vreo canie sau vreo cioară grăiaște, se sparie babele, căci aceea însemnează moarte, adecă că va muri cineva. Dar unde se nasc oamenii și să nu moară? Așa loc până acum încă nu s-au aflat. Dar, de nu ar fi canii și cioară să cânte și să căiască în toată lumea, poate că atuncea nu ar muri? Tot ar muri, tot, că moartea nu după glasul caniei și a cioarei se poartă, ci după rânduiala sa. Pentru aceea nu trăbuie a spăria pruncii cu de aceaste, căci mulți numai chiar din obicei au se sparie până la adânci bătrânețe și li se înfurnică pielea de nemica. Mai vârtos de li se spune de așa lucruri, care nici au fost, nici au văzut vreodată, nici

le vor vedea. Altmintrea se socoteaște aceluia care se teame prin întunecare, ca nu cumva să se lovească de ceva cu capul au să nu cadă în vreo groapă, căci acesta are pentru ce să se teamă și de ce să se păzească, nu acela care se teame ca nu cumva, prin întunecare umblând, să vadă vreo hală sau altceva. Acela ca un nebun gândește, căci ce poate vedea când prin întunecare nimic nu se vede? Însă ia vezi ce zic babele ceale bătrâne și ce spun eale, că aceea și aceea se vede întru întunecare și altele. Drept, drept! Babele noastre foarte tare sânt înceluite întru aceaste, și mai bine ar fi să tacă. Hei, mă! Lesne iaste a zice să tacă. Însă baba Brândușe, vrăjitoarea cea bătrână, precum și baba Fruga, vestita descântătoare, spunea atâtea și atâtea moduri de spaima, cât cutremur mare te lovea, când le ascultai ce spunea, adecă: cutare și cutare, trecând noaptea pre lângă morminte, fiind lună de se vedea foarte bine, acolo au văzut străgoaie prefăcându-se în găini și strigoni în pricolici, apoi așa se duc noaptea și mănă inimile oamenilor celor adormiți. Ba încă să auzim ce povestește și baba Socolana: „Că odinioară Miclău cu Vladu, pre vreme căratului de grâu, porniră noaptea cu carul la holde. Îndată, cum ieșiră din sat afară la câmp, văzură, venind cătră dânșii, o hală în chipul focului, carea, dacă au ajuns la dânșii, toată s-au sfărâmat, și ei, de frică, îndată au amorțit și au încremenit”. Tocma de așa spaimă, încă și mai de mare, fiind cuprinse, multe comunități, și plini fiind de deșerta credință, ispitesc multe fămei, pre care ei, adecă mai-marii locului, ca nește nebuni, le socotesc că sânt strigoaie, dezbrăcându-le în piiala goală ca să ispitească nu cumva vor avea ceva semn de vreo coadă pre trup? Asemene și alte multe comunități sânt pline de așa credință deșartă. Și cred că muierile, maicele, născătoarele și crescătoarele neamului omenesc ar fi strigoaie și ar mănânca pre oameni! O, minciunile minciunilor și mai mare decât toate min-

ciunile! Așa minciuni să nu le creadeți, iubiților creștini, nici să înfricoșați pre pruncii cei micuți și fără de răutate cu așa fealiu de minciuni, din care se scornește și se naște într-înșii deșarta credință, că aceaste sânt minciuni goale de la oamenii cei proști și întunecați la minte scornite, cărora ceaea ce pute le miroasă, și ceaea ce miroasă le pute, ci ascultați cum să fac aceaste. Știut iaste că la morminte sânt cruci mari putrede și putregani, carii noaptea să arată întocma ca focul, și umbre de la cruci. Apoi, carii s-au obicinuit de mici a se spăria, trecând pre acolo noaptea, văd așa fealiu de putregaiuri, umbre sau vreun câne sau mât alergând pre aceaea și îndată se sparie, că mâtului lucesc ochii ca focul. Deci acestora, atuncea, de frică, li se aprinde nălucirea în minte și li se turbură sângele, spaimă îi cuprinde pre dâșii, încă, mai vârtos, când sânt singuri. Acum, dară, cine poate să zică că n-au intrat spaima întru acel om fricos? Vedeți, dară, fraților și prietenilor, cum au intrat spaima, frica și nălucirile între cei proști și întunecați la minte și de unde s-au obicinuit a zice că sânt hale, zmei și strigoiu? Ba încă și din gurile unora dintră cărturarii cei proști și mincinoși am auzit de aceaste minciuni și nimicuri spunând, de care se înfricoșează oamenii cei proști. Odată Cătălina, slujnica noastră cea bătrână, spăriindu-se înșăși de umbra ei, au început a striga: Vai de mine! Și fuga cât poate. Iară când ieșiră cu lumina din casă, căutară ce i-au fost de s-au spăriat și, neaflând nemica, atuncea văzu și ea înșăși că s-au spăriat înșăși de sine, uitându-se la umbra sa. Socotiți, drept aceaea, că lumina e luminarea minței, carea ne arată noao adevărul, iar întunecarecul credinței deșarte face ca să ne teamem noi și de găinile ceale mai slabe și de oasele oamenilor celor morți, carii zac în mormânturi și nu pot face nimărui niciun rău, cât mai mic. Înțelepțeaste ne învață pre noi Pitagor^[20], în stihurile sale ceale de aur, de ce trăbuie să ne teamem, și

de ce nu. Lucrează aceea ce nu te va vătăma și prejudecă lucrul înaintea lucrării. Când faci rău, teame-te, iar de fapta bună veselește-te. Fii făcătoriu de bine, înțelept, apoi atuncea vei zice cătră toate deșcarte spăimântări și înfricoșeri aceea ce au zis leul fabulei acestiia cătră asin: „Și eu, să nu fiu știut cine ești, m-ași fi spăriiat!”

6

LEUL, ASINUL (MĂGARIUL) ȘI VULPEA

Leul, asinul și vulpea au pornit la vânat împreună cu așa tocmeală, ca orice vor vâna să împartă întră sine frățește. Iar după ce din destul vânat au vânat, au zis leul cătră asin ca vânatul cu minte bună să-l împartă, însă acesta au împărțit în trei părți aseamenea. După aceea le-au dat voie ca să ia fieștecare oricare parte va vrea și care îi va plăcea, adăogând aceasta, că el va fi îndestulat cu oricare parte ce va rămânea. Așa e! Așa! Bine, bine! Aceaea se cheamă a împărți cu minte? Așteaptă puțintel să te învăț minte, răspuse leul mânios. Apoi, atuncea, apucându-l, îl trânti la pământ și de tot cu dinții și cu ghiarale în mici bucăți îl sfărâmă. După aceea zisă cătră vulpe: Haida, împărți tu acuma! Ci aceasta, vicleană fiind, au pus toate întru o grămadă, iar pentru dânsa n-au lăsat numai un iepure. Deci spuse leului care și a cui iaste grămada. Ha! Vezi, preaințeleaptă vulpe! Cine te-au învățat pre tine așa înțelepțește a împărți? Prostiiia și nebuniia bietului asin mi-au dat această povață, domnule.

Învățătură

Patimile nebunilor sânt învățătură înțelepților. Omul cel gânditoriu și înțelept nu numai că se învață de la cel mai cu minte decât el, ci și de la cel mai nebun are ce învăța, căci caută bine ce face și ce patimă rea pătimește, apoi toate aceale le ia și se spre învățătură și se păzește și

se ferește. Iară nebunul nu vrea să ia nemică de la cel înțelept și cu minte, căci, pre lângă alte nebunii care le are, aceasta îi iaste cea mai mare nebulie, că se face pre sine mai cu minte și mai înțelept și își ține cu rușine a învăța ceva de la cineva. Omul cel nebun și fiind în mândrie, neputând acea priceapere de cecea ce nu știe, cecea ce știe i se pare că e tot ce se poate ști și i se cade să știe. Pentru aceea, căci au luat el în cap, de ar fi și strâmbe, și nu din destul sau mincinoase, el voiaște ca să rămână așa. De iaste lenos, nu va el să-și bată capul ca mai departe să ajungă cu mintea. De iaste slab de minte, el nu-i vreadnic. Iară de e și fălos, cu mândrie (că ce e mai rău), el nu va nicidecum să se cunoască pre sine și să să pleace ca să ia vreo învățătură de la cineva. Și încă ce e mai îndărătnic și mai negru lucru, va cu sila și pre alții spre mai mare rușine, apoi grăiaște, părilitul, ce îi vine în gură și în minte, pășaște înainte, nici ia sama, ca orbul când fuge prin imală (tină), merge numai întru un noroc. Unde va pocni, să pocnească, ce-i va da de cap, să-i dea odată, la el e totuna. Iară omul înțelept, de ar ști cât și mai cât, totuși ascultă cu mare atenție (luare de seamă) ce vorbesc alții. Încă și aceea ce știe el e bucuros mai bine a o ști, și ce nu ști nu gândește că știe, și ce e bine cu veselie și bucuros ascultă și primeaște ori de la cine, și, așa, din zi în zi, mai cuminte, mai înțelept și mai perfect (desăvârșit) se face. Însă trăbuie a ne întoarce iarăși la fabula noastră, carea pre leu pune înainte. Aicea pre omul cel nedrept și silnic, căruia nemica nu e drept și cu minte ce nu e spre dobânda lui, că la așa om fără cuget și fără de omenie a căuta dreptate aceea însemnează perire singură a-și trage cineva asupra-și. Asinul cu inimă dreaptă, ticălosul, ne aduce aminte ca să nu ne însoțim cu cel mai puternic decât noi, iară ce ne învață pre noi vulpea, aceea eu o las să găcească fieștecarele. [...].

138

ASINUL (MĂGARIUL) ȘI ESOP

Asinul au văzut pre Esop umblând pre câmp și, luând seama ce lucrează dobitoacele, și dintru aceea întocmea fabule, dându-le oamenilor spre învățătură, și, apropiindu-se cătră dânsul, îi zise: Auzi, Esope? Tu adeseori în fabulele tale mă pomenești pre mine, scrie-mă că am zis și am făcut și eu ceva cu înțelepție! Spre aceasta, Esop, râzând, i-au răspuns: Atuncea aș fi eu măgariu, iară nu tu.

Învățătură

Care pofteaște pre sine ori în ce lucru lăudat, mai ales și deschilinit să se areate, cu drept e pentru aceea să aibă grijă și să se ostenească. Mândriia vine înaintea căderii; urât iaste a se arăta cineva cecea ce nu e. Εἰ τοῖς οὐ δεξαίκε τεχνην σκοποῖτο ζικελλη: Cine nu au învățat nicio măiestrie, el să seape cu budacul, sfătuiască Foțiliad^[21], că și întru acest mod poate fi omul de omenie. Lucru mai de lipsă iaste omenia și fapta bună. Pentru aceea, Dumnezeu de comun au făcut, de la împărat până la sătean, ce e netrecut de lipsă și fără ce nu poate fi, aceea e dată și furnicii. Fieștecarele are atâta minte și înțelepciune ca să poată fi, numai de va vrea, bun și de omenie. Un craiu franțozesc, trecând pre lângă o bucătărie (cohnă), au văzut un feciorandru carele întorcea frigarea și cânta la foc; îl întrebă craiul pentru ce-i așa de veasel? Iară tinărul răspunse: Cum nu aș fi veasel, că mi<-i> bine ca și craiului. Cum ziseș?, întrebă craiul. Iară tinărul zise: Iată așa, craiul nostru are ce-i trebuie lui, iară eu încă am ce-mi trebuie mie. Răspunsul acesta, plâcând craiului, au luat pre acest tinăr între slujitorii lui cei mai de aproape, care cu vreamă au fost mare om. Nimenea din cuvintele aceastea să nu încheaie că fieștecarele trebuie se rămâie așa cum iaste. Nicidecum! Aceasta e pentru asin, iară nu

— pentru om. Se cuvine bine să știm că e mare deschilinire numai de sine însuși a fi bun, a veni în cărări și a se face mai bun. Scriu de Iulie Chesariul^[22] că au fost pleșug, însă el au slugărit atâtea aducătoare de biruință cununi, cât au avut preaslăvit pleșugia sa cu ce acoperi. Cine nu e învățat și se grijește cu bunătatea sa a deplini lipsa învățaturii, el gândește cu mintea și lucrează ca și zisul chesariul, iară carele nu-i din destul învățat și voiaste să se areate că iaste, și numai pentru aceea, la toate acelea ce nu e vreadnic el să le înțeleagă în contră vorbește, și nu-i așa, strigă, întreabă-l pentru ce? El sau nu știe să spună, sau, de va și spune ceva, aceea iaste mai rău decât neștiința. Împrotriva unuia ca acesta aicea se vorbește. Nănașul Matei Obrici spune și cu inimă curată cunoaște că nu-i ager la minte, nici e vreadnic de osebite lucruri mari, nemica mai puțin, mai iubitoriu de ostăneală, mai lucrătoriu de pământ și mai de omenie om decât el în tot satul nu iaste. Și el, dară, întru ale sale margini pășește ca Iulius Chesariul. Să căutăm acuma la vânturosul și fantastul. În zile proaste, când nu-i îmbrăcat formos, mai vorbește cu oamenii cât și cât, iară cum e vreun praznic și se îmbracă în haine cu aur cusute (și aceale din munca altora), atuncea tot saperlothain din buze îi zboară. Tu îi grăiești, iară el fluieră, caută la pruslucu lui și spune că-i vor veni altă modă de haine de la Viena (Beciu), scurte, alte pre el, altă minte în cap, și, de se află și vreo persoană duhovnicească așa, iată-ți oglinda și exemplul altora. Muiarea de cinste și înțeleaptă, de va fi și în haine proaste îmbrăcată, e vreadnică de cinste, iară cea deșartă, țifrașită, zădarnică și fără de lucru, carea cu șușeirea hainelor de mătăsa i se întorc și crierii, sloboade graiurile întinse ca balmoșu, unde nu se vorbește rău de alții, acolo nu rămâne ea. Una ca aceasta să se ascundă și să nu iasă afară din casă, că ea iaste pentru sarai turcesc, iară nu pentru oameni slobozi, unde se caută mintea și înțelep-

ciunea. Acestor aseamenea greșale se pun sub semn de măgariu, pentru care cine ar voi bine de el să vorbească ar trebui el însuși să fie măgariu. Căutând la timpurile care după noi vor urma, aduc aminte de aceasta, că, precum au fost și mai nainte schimbări pre lume, așa vor fi și în urmă, numai puterea lui Dumnezeu e veacinică. Iară stăpânirile omenești se vor schimba ca și mai nainte, și schimbarea stăpânirii se va aduce în învățături și obiceiuri noao. Întru așa țircumstanții dorite, îndată, la început, sânt datori căpeteniile norodului toată grija spre aceea să o pună coconilor celor hotărâți, cât spre slujba cetățânească, atâta și spre cea besericească folositoare cărți, formoasă învățătură, făcătoare de bine educație să se dea, căci, deaca se îndreaptă lucrul dintru început bine, tot mai bine merg înainte.

139

STATUA DE ARAMĂ

S-au aprins o capiște a idolilor și într-înșia s-au topit o statuă, de un maistor bătrân și iscusit făcută. Vine alt maistor nou, și de aceea însuși aramă au cioplit alta, după o modă noao, ori în ceva mai deschilinită, iară în cealelalte asemenea statuiei cei dintâiu. Au văzut-o pizma, scârșni cu dinții de necaz, ci cu aceste cuvinte s-au mângăiat, zicând: El nu ar fi fost în stare nici așa să o facă, de nu ar fi avut arama maistorului celui dintâiu.

Învățătură

Nu e de mirare că pre vreamea de acuma oamenii cei învățați întocmesc și așază ceva mai formos și maistorii cei vreadnici orice mai formos cioplesc decât alții ce au lucrat înaintea lor. Să se dea unui vreadnic negoțitoriu capital bun, îndată ar înceape mai bine a negoțitori decât când ar înceape cu mânilor goale. Minunată asemănare

Întru aceasta dă noao Mântuitoriul: „Asemănatu-s-au Împărăția Ceriului omului casnic, carele scoate din vistieria sa ceale vechi și ceale noao”. Ce au știut cei dintâiu, aceeași alții, după dânșii, au aflat scris gata, și ce au aflat aceștia după o mie sau doao de ani, acei dintâiu aceaste nu au putut ști nici afla, aceasta e fireaște. Se fie avut Aristotel^[23] și Arhimir^[24] pre alții înainte de ei lor aseamenea și să fie trăit pre vremea lui Nevton^[25] și Ailer^[26], și ei ar fi știut ce au știut aceștia. Lăudând pre oamenii acești mari de acuma, prin aceasta nu se face nicicâtă înmicșorare a măririi celor dintâiu. Ei totdeauna au rămas și vor rămânea în veac oameni mari și slăviți. După acest mod vor veni alții, carii îi vor întreace, și așa mai departe, până va fi învățatură întră oameni. Ai nostri cei mai de căpetenie dascali besericești, precum Vasilie al Chesariei^[27], Grigorie Nazianzinul^[28], au învățat în Stoina de la un filosof elinesc, Livancie^[29]. Urmează, dară, că ce s-au știut pre vremea aceea au putut și ei ști, iară cealelalte învățaturi, care în urma lor s-au aflat, precum și America, nici în vis nu le-au venit. Aceasta oricare, de va avea numai un grăunț de minte, va judeca, veade că pre calea sa cea firească merge și cum că altmintrea nu poate fi. Și ori pentru ce se află mulți carii se topesc și mor după ceale bătrâne, pre carii îi auzim că, suspinând, zic: Ei, bătrâni, bătrâni! Unde sânt bătrânii nostri? Și aceasta numai de la aceia se aude, carii nici știu ce sânt cei bătrâni, nici ce sânt cei tineri. Se întreabă de unde porceade aceasta? La cei proști, din neștire, și aceștia nici sânt atâta de mirare, căci fireaște iaste cine nu știe ceva, până când nu știe, aceea nu poate ști, de ar avea o sută de capete, iară nu numai un cap. Iar la cei ce știu, apoi așa grăiesc, din nimica alta, fără din mândrie și zavistie grăiesc. Ticăloasa și oarba zavistie, carea nu lasă să vadă, nici să cunoască, încă mai puțin a cinsti ceale de folos! Însă cât e de rea și îndărătnică, atâta bunătate are, căci

muncește, rumpe și face de scârșnește cu dinții pe acela care are lucru cu dânsa. Omul, făptură cuvântătoare, deaca nu pentru alta, pentru binele său să-i fie pacea și odihna, ar trebui să-și curățească inima de această pacostnică și de comun stricăcioasă răotăte, carea multe împărății au surpat, și noroade fără de număr au prăpădit, și întru nemica le-au prefăcut. Au nu e mai formos și mai înțelept așa a gândi? Dumnezeu, Carele e după fire cea mai perfectă înțelepciune, zidind om cuvântătoriu, i-au dăruit suflet spornic de a fi el cu minte și înțelept. Așadar, oriunde vedem aceste lucruri, ori de ar fi în elin, sau în latin, în bramin sau în mandarin, să le prețuim ca pre un dar a lui Dumnezeu și să ne sârguim cu dânsule a ne folosi. Filosofii cei dintâi, grecești, au căutat învățătura de la eghipteani, finichiani, haldei și indiani, și ei, după aceasta, au adus-o în mare perfecție, pre învățătorii săi cu mult i-au întrecut și altor noroade evropești le-au împărtășit și le-au tradiruit. Și, fiindcă pre pământul acesta se fac multe schimbări, vedem astăzi că tocma acei înțelepți filosofi grecești năicât nu se sfiesc a treace în luminata Evropă, ca să-și dobândească și câștigelor învățatură și înțelepciune. Și când va voi Dumnezeu cel Preainalt de stăpâniia varvaricească să-i sloboadă (precum sânt ei ageri la minte și iubitori de învățatură), în scurtă vreme vor ajunge pre toți ceialalți și îi vor întreace. Căci Țara Grecească iaste locul cel mai iubit al muzelor și limba elinească iaste a tuturor grațiilor, după covârșire, limbă favorită au fost, iaste și va fi. Așa înțelepțind, vom gândi ca oamenii cei înțelepți și va simți inima noastră dulceată și bucurie. Că cel luminat și înțelept suflet nici va, nici poate altmintrea gândi. Să ne bucurăm de darul lui Dumnezeu cel luminat și dulce, să-l cinstim și să-l poftim. Carele aicea se va bucura, cu mult mai mult se va bucura atuncea, când i se va descurca și slobozi sufletul de trupul acest slăbănog și de grijile ceale

lumești. Și de au pizmuit cineva până acuma, ori din neștiințe, ori din ce-i place, să înceate. Aceasta e mai înțelept și mai bine trupului și sufletului, și la toată comunitatea mai de folos. Omului de cinste nu se cuvin cabale, zivistii și alte lucruri netrebuite.

140

HERCULES^[30]

Acest slăvit uriaș (voinic sau heroi), după ce au săvârșit toate ostenealele și nevoințele sale, curățind pământul de hiarăle ceale reale și aducătoare de pagubă și slobozind pre oameni de varvari și muncitori, abiiia s-au învrednicit a se înălța pre Olimpul^[31] cel înalt și a intra în lăcașurile ceale luminoase a împăratului Iupiter^[32] și a ședeia după masa, unde se bea nectarul țiparului și amvrosia malvaziei. Iară când au intrat aciia, la toată rudenia și seminția împăratului, fiilor și fecioarelor, la toți, după cuviință, pre rând făcându-și complementul cu sănătate, iară, mai vârtos și după covârșire împărăteasei Iuno^[33], maicei sale, au arătat a sa înaltă cinstire și veacinică mulțemită. Cum e aceea, mirându-se, l-au întrebat fiica lui Iupiter, Minerva^[34] cea preaințeleaptă, la aceea, carea mai mult te-au urât și cumplite goane asupra ta au rădicat, acuma atâta mulțemită arăți? Ei însuși, răspunse Hercules, căci de nu ar fi fost goanele ei, nici pre jumătate de mărire și glorie ca aceasta nu mi-ași fi agonisit sau rămunărat.

Învățătură

Omul cel făcătoriu de bine poate avea orice slăbiciuni și greșale, care și el însuși nu e vreadnic așa, precum ar trăbui, să le cunoască și să le vadă. Urmează, dară, că nici se grijaște oricum să se scuture de dânsle. Priiatenii lui cei mai buni poate fi, că, din cea preste măsură dragoste

cătră el, aceaste greșale nu le pricep, sau, de le și cunosc într-însul, să le iarte și să le dezvinovățească, pentru aceea, căci aceasta e obiceiul dragostei și a prieteniei. Nepriiatenul cel adevărat nu vrea să știe de glumă, ci numai cu ai săi doi ochi, sau, de e după întâmplare, și orb de un ochiu, și cu acel, unu, el vede mai bine decât Argusu^[35] cel cu o sută de ochi. Și de ar fi aceea ce vede el numai perișor, ochii lui de așa natură sânt, cât li se pare lor că e o bârnă mare. Și iară, după norocire, de nu se teame, nu-i pasă, ci spune, nu după spatele cuiva, ci drept în față, aceea ce vede. Și aceasta e cu adevărat aceea ce iaste omului drept și înțelept, care pofteaște să se îndreapte, de mai mare trebuință. Aceasta e dintâiu, și, precum poate fieștecarele vedea că nu e lucru mic, însă pre lângă aceasta ce vom zice e bagatel: din fire fieștecare om vreadnic și cu minte iubeaște, precum slava (gloria) și cinstea, așa și odihna sa. Unul ca acesta în tot chipul se nevoiaște și se sârguiaște să-și remuneruiască luiși nume formos și să-și câștige cât îi va fi destul să poată după aceea viețui (se înțelege după chemarea sa și întru ale sale împrejurări) întru o cinste formoasă și întru o odihnă îndestulată. Acuma, dar, în istorii aflăm destui, ba încă și acum, în zilele noastre, prea mulți vedem carii destulă vreamă s-au arătat înțelepți, iubitori de osteneală, vreadnici și făcători de bine, până ce au dobândit după pofta lor cinstea, avearea sau domniia, și, după aceea, au venit întru o nebăgare de seamă, s-au slăbit, s-au stricat și cu totul întru alt chip s-au prefăcut. Dintru o mie de exempluri, voi aduce unul, însă sănătos, pentru ca să arăt cu fapta aceea ce grăiesc. Nu au putut fi mai bun și mai întreg la minte și treaz decât împăratu Alexandru cel Mare^[36], până ce nu au supus Azia și au biruit pre Darie^[37]; iară după ce au dobândit toate ce au vrut, s-au predat cu totul nebunei și deșartei mândrii persienești, nemărginitei cheltuieli și beției; neîndestulându-se pre

sine cu cinstea cea împărătească, s-au dat a se îndumnezei și s-au făcut din om hiară, din împărat înțelept s-au făcut muncitoriu și, apoi, au început, după masă, a ucide pre cei mai mari și mai buni priatени și ofițiri ai săi. Iaste de lipsă, va gândi cineva, că, după ce vine omul întru mărire și domnie, să se răzvrătească și să se strice? Nicidecum, dacă-i drept cu minte. August Chesariul, mai nainte, până a nu fi împărat, au fost destul de rău, iară după aceea nu au fost om mai bun și mai blând decât el. Din acestea se veade de ce folos poate fi omnului celui bun și vreadnic pizmătaricul și nepriatenul, de carele, fiind totdeauna întru privegheare, de au și venit întru mare stăpânire, nu se predă slăbiciunilor, nici desfătărilor lumești. Având de cine se păzi, neîncetat priveghează, nici se lasă lesne a-l orbi cu laudele ceale preste măsură ale acelora carii i se lingușesc, orice bun și de laudă lucru au făcut, tot i să pare că e puțin, și până când știe că se mai află cineva care se va sârgui să înmicșoreaze aceea și să areate că nu e desăvârșit. Pentru aceea, întru privegheare, și în lucrare nu slăbeaște, nici înceată pre calea bonătăților a alerga și a merge înainte, până ce ajunge la așa măsură a perfecției, unde și pizma trăbuie să amurțască și să se ascundă, care de nu se și întâmplă, până e viu, se va întâmpla după aceea. Cel înțelept se grijeaște de una, ca și de alta. Din toate acestea, nimenea să nu gândească că pizma e lucru bun, de vream ce și ea pricinuiască uneori ceva bun și de folos. Nicidecum! Ea rămâne netrebuită și rea, căci socotința ei nu e ca să pricinuiască și să scoată ceva bun, ci aceste: să împiadece, să sfarme, și nemica să le facă, și, oricând i se poate, aceea și face. Facerea de bine sau virtutea, fiind de neam și proprietate dumnezeiască, ea are acest prea formos dar și covârșire, cât însuși cea streină și rea socotință spre bine o întoarce și o întrebuințază. Rămâne, dară, noao să zicem: ce e pizma și cum se naște? Pizma e mânăirea de săvârșirea

(perfecția) altuia. Aceasta scurtă hotărâre arată întru același timp și ce iaste ea, și modul după care se naște. Îndată, după ce cuiva îi pare rău și nu caută cu bucurie să fie altul mai bun decât el și mai bine decât lui, el îi pizmuiăște și înceape a-l urî și a-i pofti răul. Grecii o numesc φζovoç de la αvτοç, η, φυvoç, adică, pre sine ucidere, căci pizmătarnicul pre sine se ucide. Cea mai dintâiu și începutul patimii aceștia, în cea fără de răotate fire, de nu se va întoarce și întrebuița spre rău, nu numai că nu e rea, ci bună și de folos, căci iaste pofta a folosi și a se sârgui și a urma dragostii. Pruncii, când se întrec, care mai tare va alerga, bine fac, iară când pune unul la altu picioru ca să cadă acesta pre nas, iară acelalalt să-l întreacă, întru aceștia chip e rău. Tot ce au sădit firea în om, deaca să întrebuițază cu cuviință și cu înțelepție, toate sânt de lipsă și bune, iară cea rea întrebuițare toate spre rău le întoarce.

141

PRUNCUL ȘI ȘARPELE

Pruncul, văzând un șarpe, au luat un toiag (bătă), zicându-i: Nu te apropiia de mine, că-ți voi da cu acest toiag drept preste mijlocul capului, că eu am auzit cum au mușcat unu din voi mai dăunăzi pre un prunc, carele apoi îndată au și murit. Ia ascultă încoace, răspunse șarpele, și auzi aceea ce n-ai mai auzit, care și trebuiaște să auzi, deaca voiești să știi lucrul din început până în sfârșit. Pruncul acela au voit să ucidă șarpele, să-l dezbrace de pialea lui cea pistriță și să o tragă pre toiagul său, pentru aceea l-au mușcat și, otrăvindu-l, l-au omorât. S-au dus pruncul și, spuind tatălui său ce au auzit, l-au întrebat: Iaste lucrul acela așa? Aceaea poate fi lesne, fiiul meu, îi răspunse tatăl, pentru aceea de acum înainte nu creade niciun lucru care numai jumătate l-ai auzit, numai

— așteaptă până ce-l vei auzi de tot, cu toate țircumstanțiile lui. Deci și atuncea bine judecă, mai nainte de ce ai zis, așa e, iară nu altmintrea.

Învățătură

Toate înșălăciunile omenești pre lume, precum am zis la mai multe locuri, purced, ori din neștiințe, ori din strâmbă și neajunsă cunoștință; care, cum din destul neajunse și desăvârșit, așa, toate ceale ce să grăiesc și judecă de dânsule trebuie se fie, ori cu totul, ori numai o parte minciună. Și pentru ce cred oamenii așa lesne și se înșală? Iată pentru ce! A ști iaste lucru formos și fieștecarele din fire pofteaște a avea ce e formos: iară a pofți ca să aibă aceaea, sau tocma înadins a și avea, aceaea fieștecarele veade că e una de alta departe a avea și a ști ceva. La aceastea să cer mijlociri, mod și ostenea-lă; iară a pofți ceva sau a pune luiși vreo păreare că are cineva ceaea ce pofteaște, la aceasta nu se ceare nici jumătate de osteneală. Pentru aceaea se întâmplă ce zice englezu: „A man shall hardly speak anything so absurd, but he will find he's approved”^[38].

Un om, de va grăi numaidecât ceva cu nebulie, iarăși va afla pre ai săi, carii vor întări și creade. Bine zic românii: „Mai bine să cred, decât să mă mai duc să văd”. Iară când se judecă în casa judeului despre vreo pagubă, ei zic: „Mai bine creadem, decât vom mai merge să vedem”. Nu e nemica a auzi mai adeaseori decât pre prunci a-i asculta cum să sfădesc și prigonesc, zicând: Tu nu ști nemica. Deaca ar vrea omul cu cuviință și ar putea judeca cum că toată buna norocire a lui cea firească purcede din cea curată și adevărată idee, gândire și judecare, și nu ar grăbi întru cercarea lucrurilor, nici ar închipui luiși că știe ceaea ce nu știe, nici mai pre urmă ar creade așa de lesne toate ceale ce numai de jumătate le-au auzit, și, mai vârtos, ceale ce nu știe chiar din încunjurări

și cu temei, spre pildă: cine crede și mărturisește că iaste Dumnezeu înțelepțește crede și mărturisește, căci veade atâtea minunate puneri-înainte, cu așa înțelepciune întocmite, și crede că trebuie se fie unul atotputearnic și preaînțelept Ziditoriu și Făcătoriu, care toate aceastea le-au zidit, așa minunat le-au rânduit și le ține. Iară deaca vine râvnitoriul derviș și înceape a spune cum că însuși același Dumnezeu numai turcilor poștește binele, iar pre toate cealelalte noroadе uraște, el foarte se amăgește cu aceea, că nici are curată conoștință pentru Dumnezeu, de care așa trebuie se gândim. A urî, a se mâniia, a pizmui și altele, aceaste sânt patimi și nesăvârșiri, iar Dumnezeu e fără patimă și perfect. El nu se poate mâniia niciodată spre cineva, iară cine-ș face răul luiși își face. Pre Neron^[39] și pre ceialalți lui aseamenea cugetul și faptele lor ceale reale îi va munci, iară nu Dumnezeu. Pre ticălosul Montezum^[40], stăpânitoriul americanilor, nemilostivii șpanioli l-au osândit să-l ardă de viu. Au venit Franțișcanu^[41] să-l întoarcă în leagea sa, făgăduindu-i că, după moarte, va dobândi raiul. L-au întrebat Montezum: Oare merg și șpaniolii întru același raiu, pre carele tu atâta îl lauzi? Îi spuse acela că merg. Așadar, eu nu voi u acolo, au răspuns, pre strâmbătate, la moarte osânditul. El nu au putut ca un om păgân altmintrea gândi, fără numai așa: Unde merg oamenii cei răi și nedrepti, acela loc nu poate fi bun. Cela ce știe că otrava otrăvește și care nu ar voi să se otrăvească el de voia sa, cu mintea trează fiind, nu va bea otrava; și cela ce cea dintâiu știe, și a doao nu ar fi bucuros, și a treia a face de bună voia sa, ce vei judeca de dânsul alta, fără numai că nu-i cu minte? Bine e frumoase lucruri și științe vreadnice a ști. Însă întru aceaeși vreamе iaste de cinste și cu înțelepție ceaea ce nu știm să spunem că nu știm și a căuta spornice mijlociri cătră conoștința cea adevărată a lucrului, la care poftim a veni. Iar, mai vârtos, când adeverează ceva, ori să ade-

—
vereeze sau argumentiruiască înțelepțește, ori să se lase, să nu bârfăiască în taină și să nu facă ca un lingușitoriu a lui Alexandru^[42], carele, vrând se areate și se întărească că nu trebuie crezut visului, adeverea, zicând că așa au visat Alexandru. Fieștecarele știe adevărat că visurile sânt mincinoase și nu sânt de crezământ, însă aceasta a adeveri după acest mod însemnează adevărul spre minciuni a întări și pre el însuși întru minciună a-l preface. Să lăpădam de la noi strâmbelile științe, să începem a ne îndoi, că aceasta aduce cătră cercare, iar cercarea cătră conoașterea adevărului. Nu e destul, zice acesta, altmintea e aceea, la aceastea nu iaste capăt, nici săvârșit. Au zis cine ce au știut și au gândit. Câte capete, atâtea și căciuli! Înse omul cel înțelept trebuie să știe pentru ce au zis cineva ceva și iaste așa drept și adevărat, sau e strâmb zis? Câte le spunea Mahomet^[43] că i-au grăit Dumnezeu ar trebui să fie vreun turc cu totul fără minte să nu-l creadă. El singur, bine știind că lucrurile aceastea nu sânt de crezământ, au avut atâta vicleșug ca să spună ceva și de cătră partea lui Dumnezeu. Apoi, cine ar îndrăzni mai departe a cerca sau a avea vreo îndoială? Că, îndată, sabiia la grumazi! Nu-i, dară, nicicât destul ce vor neștine, că aceea Duhul Sfânt au aflat a fi bine și au așezat. Multe înțelepții Evangheliei cu totul protivnice după acest mod s-au introdus; urâta dobândă în fețele ceale mai mari besearicești, și mândriia se încuibase în inimile lor, apoi, ține-te bine, cu dările și scorniturile lor! Pentru aceea e de lipsă tare a prejudeca: iaste aceea înțelepțește și de folos? Și, îndată, cum se conoaște că nu e nici una, nici alta, atuncea întru același ceas se veade ce e și cum e. Noi vedem o înțelepciune tocma și întru ceale necuvântătoare animale, apoi iaste drept și decât eale să rămânem mai în urmă? Spre exemplu: Ogarul, când căsăiește, în zadar umblă el pre ici, pre colea, iară când se sloboade după iepure, așa merge de iute, cât gândești că

zboară ca plumbul din pușcă. Așa și noi: unde e de lipsă și unde putem cu o cale mai scurtă și în drept a ajunge, pentru ce să încunjurăm? Arată din fapte credința ta, zice apostolul foarte înțelepțește. Aceasta e drept și fără de încunjurare! Oricare zice că creade bine, și vezi că rău lucrează, fă-ți cruce de el, că unul ca acela minte cu Dumnezeu, și cum nu ar minți cu oamenii? Cea ce înțelepțește, cu omenie și cu dreptate viețuiește, acela drept creade, precum Evanghelia de la dânsul poftește. Pentru ca să săvârșim aceasta învățătură morală, să ținem în minte aceste doao lucruri: întâiu, orice să poate cu mintea de comun, sănătoasă, luminat conoaște, aceea nu-i de lipsă a încâlci, nici a întuneca. Iară orice nu se conoaște curat, de aceale nu trebuie a ne prigoni și urî, ci fără de patimă de aceale a prejudeca. Aceasta fieștecarele înțeleage, că acela e mai cu minte care e mai bun. [...]

Vasile Aaron

**VORBIRE ÎN VERȘURI DE GLUME ÎNTRĂ
LEONAT, BEȚIVUL, OM DIN
LONGOBARDA, ȘI ÎNTRĂ DOROFATA,
MUIAREA SA.**

Prin Vasile Aaron, juratul procurator alcătuite,
acum de nou revideluite, îndreptate, mai înmulțite
și a doua oară tipărite.

În Sibii s-au tipărit în Tipografia lui Ioan Bart,
1815*

Iubite cetitoriu!

Tipărindu-se în anii trecuți următoarele verșuri despre bețivul Leonat cu Dorofata, muiarea sa, în vro 1500 de exemplare, foarte m-am bucurat văzând că atâta cumpărători s-au aflat, cât, în scurtă vreme, toate s-au petrecut. Așa, după a multor îndemn, aceste verșuri n-am lipsit a le proceti, a le mai îndrepta și, ce am găsit cu cale, a mai adeoga și a le da iarăși în tipariu.

Materia lucrului cu adevărat iaste de răs și, doară, stării mele, după a multor păreare, tocma nepotrivită. Însă de iaste adevărat că arcul, totdeauna întins, trăbuie să să rumpă, și, precum după sunetul *Sintei Scripturi*, iaste vreme nu numai a plânge, ci a și râde, această puțintică osteneală a mea, atâta mai tare poate ocoli neplăcutul criziș a celor cu băbești prepusuri încurcați, cu cât dintr-însa frumoasă învățătură moralicească să poate culeage despre patima bețiii și despre primejdioasele ei urmări, întru

* Transcriere și note: Otilia Urs.

atâta cât tocma, deși cunoaște ticălosul bețiv stricarea sănătății sale, totuș mai gata iaste a muri decât de beutură a să părăsi. Aceaste doao folosuri de din această a mea cărticică le poți lua, foarte mă bucur și sânt al tău.

Sibii, 15 aprilie 1815

De binevoitoriu,
Vasilie Aaron,
Jurat în M<arele> Prințipat al
Ardealului, procurator.

Bărbatul

Amar și dureare mie,
A mea iubită soție!
Eu, din fire, sânt om tare,
Vânjos, cu vârtute mare,
Veasel din copilărie,
Trăind foarte cu trezvie.
Lucru, însă nu prea tare,
Mă trudesesc cu cumpătare.
Mânc, beau bună beutură,
Cu cumpăt și cu măsură
Și, totuș, o, amar mie!
O, vai, ce poate să fie!
Putearea mi să slăbeaște,
Vârtutea mă părăsește,
N-am apetit la mâncare,
Deși mânc ce bun îmi pare.
Stă în rânză, să-ntăreaște
Și cu greu să mistuiaște.
N-am liniște sau răcoare,
Până stau sus, pe picioare.
În zădar mă culc în pat
Să dorm de griji depărtat,

În zădar pe iarbă vearde,
Vrând din grije a mai piarde,
Oriunde să dorm m-oi tinde,
Blândul somn târziu mă prinde.
Atâta mă învârtesc
Și atâta mă sucesc,
Cât numai Dumnezeu știe
Trudele trimise mie!
De să-ntâmplă vro clipeală,
De cumva somnul mă-nșală,
Visuri greale mă-mpresură
Și mă storc fără măsură.
Văz în somn lucruri cumplite,
Doară nimărui ivite.
Acum, acum mi să pare
Că cade un munte mare
Și cu totul mă turtește,
Ca pe muscă mă lățește.
Acuma mi să arată
Că vine o mare ceată
De harapi negri, cumpliți,
Cârjnind, cu dinții rânjiți,
Mă prind, mă bat fără milă,
Mă trag cu nespūsă silă
Legându-mă cu tărie,
Mă duc cu ei la robie.
Acum vin bivoli năvală,
Unși de tină și de smoală,
Asupra mea năvălesc,
Eu fug, să scap mă trudesc.
Și alte nenumărate,
În somn mie arătate.
Ah, iubita mea soție,
Ce lucru poate să fie?

Muiarea

Lucru jealnic și tâmplare
Vreadnică de neuitare!
Să știi, iubit soțul meu,
Că eu, după Dumnezeu,
Nu am în lume alt bine
Decât când te văz pe tine
Cu întreagă sănătate,
Atuncea îmi sânt dulci toate.
Însă, o, amar de mine!
Ce să întâmplă cu tine
Pricep că e canonire
Și groaznică pedepsire
De la dreptul Dumnezeu
Trimisă pe capul tău
Pentru a tale păcate
Care sânt nenumerate,
Ce le faci prin beătură
Peste dreapta măsură.
Acuma, o, vai de mine!
Grea pedeapsă peste tine
Și peste a noastră casă
De la Dumnezeu să lasă.

Bărbatul

O, amar, o, vai de mine!
Acum cunosc lucrul bine,
Acum știu ce mă-mpresură,
Cunosc eu a mea strânsură.
Pricina acestor reale
Sânt mari păcatele mele.
Ce voi face? Ce sprijoană
Să găsesc într-a mea goană?
Sau ce leac de mântuire

Din boala cea de perire?
Spre a cui ajutorință
Să alerg eu cu credință?
Cine să-mi dea ajutoriu
Ca acuma să nu moriu?
Cine să-mi dea mântuire
Din boala cea de perire?

Muiarea

Nu te năcăji, bărbate,
Că, cu vreamă, să pot toate!
Întoarce-te cu credință
Și cu dreaptă pocăință
Cătră bunul Dumnezeu,
Cel ce știe gândul tău.
Roagă-te ca să te iarte
Și mai rău să nu te cearte,
Te leagă că nu-i mai face,
Orice dreptății nu place.
Așa-i dobândi iertare,
Păcatului tău cel mare,
Sufletului mântuire
Din focul cel de perire.
Apoi, prin leacuri gătite,
Boalei tale potrivite,
Boala din trup depărtează,
Durearea ț-o alinează
Și apoi, cu cumpătare,
Te grijește foarte tare,
Părăsește beutura,
Carea întreace măsura.
Vinul de o laturi lasă
Și grijește de-a ta casă.
Șă știi, sufletelul meu,
Cum că bunul Dumnezeu

De toate te va scăpa,
Dacă așa vei urma.

Bărbatul

Oh, vai, ticăloasă minte!
O, netreabnice cuvinte!
Ticăloasă Leonat,
De la cine cei tu sfat?
Cine să te-ndireptează,
Să te însănătoșează?
Amărita de muiare,
Carea să uscă și piare!
Pentru că tu, când și când,
Luându-ți vreamă și rând,
Beai puțin vinars sau vin,
Cu vrun priatin sau vecin.
Ah, ticălos Leonat!
Muiarea-ți dă ție sfat
Să te lași de beatură,
Să-ți părăsești a ta gură
Și cu leacuri să trăiești,
Viița să-ți amărești.
Ah, vinuț, leac dulce foarte,
Nu te las eu pân' la moarte!
Ah, vinuț, lumina mea,
Pân' la moarte te voi bea!
Macar sânt în boală mare,
Ce vieții-i strică tare,
Totuși nu mă întristez,
Nu prea mult mă-ngreuiez.
Grijă multă nu mă ține,
Știu eu ce să fac, prea bine.
Mă voi duce la potică,
Unde leacul din cep pică,
Fiindcă leacul din viță

Foloseaște la mlădiță.
 Bea-voi trei, patru cupșoare,
 Mi<n>teani capăt ușurare,
 Durearea să alinează,
 Boala mi să depărtează,
 Supărarea, tânguirea
 Nu să află nicăirea.

Muiarea

Lucru vreadnic de mirare,
 Împetrire așa mare!
 O, vai! O, vai, maica mea!
 O, vai, ce-mi fu a vedea!
 În loc ca prin contenire
 Să să scape din perire,
 În mai grea boală să bagă,
 Cu mai tari lanțuri să leagă.
 O, vai, pentru beatură,
 Pentru ticăloasa gură!
 Însuși traje spre perire,
 Spre veacinică pedepsire.
 O, vai, pentru beatură,
 În veaci să fii în arsură!
 Pentru ca să bagi în mață,
 Să te lipsești de viață.
 Leagea firei poruncește:
 De viața ta grijeaște!
 Tu, prin vin fără măsură,
 Faci vieții ciontătură,
 Singur îți cauți perirea,
 Nebăgând în samă firea.

Bărbatul

Firea strigă ce ei place.
 Eu știu însumi ce voi face.

Au nu firea poruncește:
„Asudă, te ostenește,
Adună, mănă și bea,
Până ceva vei avea,
Că în ceacalaltă lume
Aceste fealiuri de glume
Nimărui nu trăbuiesc,
Toate, la toți, prisosesc”.

Muiarea

Adevărat e că firea
Nu opreaște nicăirea
Beutura și mâncarea,
Ci, așa, ca cumpătarea
Sângură să stăpânească
Și pururea să domnească.
A bea vinul cu măsură,
A bea cu cumpătătură,
Căroră le folosește
Nu numai nu să opreaște,
Ci e lucru tocma bun,
Precum toți direpții spun.

Bărbatul

Ha, ha, iubită soție,
Acuma văz că-mi crezi mie!
Acum văz că ești învinsă
Și de adevăr cuprinsă!
Lași tu cum că beutura
Îi slobodă cu măsură.
Cupa, veadra, a mea gură
Au nu-i o dreaptă măsură?
Însuși Domnul ceresc știe
A mea nevinovăție.
Eu beau cu cumpătătură,

Eu beau numai cu măsură,
Cu cupa și cu păharul
Stâmpăr flacăra și jarul.
Dacă beau vro trei cupșoare,
Sufletului fac răcoare.
Dacă vro trei mai urmează,
Inima să desfătează.
Șasă cupe deodată,
Iubita mea Dorofată!
Au nu-s foarte puțineale
Omului cu gânduri greale?
Șasă cupe sug odată,
Capăt voie bună-ndată.
Însă, ca să fiu deplin,
Să merg pe cale mai lin,
Mai aduc încă vro doao,
Dulce stâmpărare noao.
Cu păharul le beau toate.
Drept aceea, cine poate
A mă pune la muștrare
Că nu beau cu cumpătare?

Muiarea

Să ferească Dumnezeu
Pre toți de cumpătul tău!
Veadra îi a ta măsură,
O, nesățioasă gură!
O, unde să ocroteaște
Și unde să băltuiaște
Atâta baltă de vin?
Amar ție și venin!
Cum nu creapă acel maț?
Crepăre-ar întins în laț!
Cum nu creapă acea fiare
Întru nespūsă dureare?

Pântece neconținut,
La atâta ai venit,
Cât să baji o veadră-n tine
Până te ospetezi bine!
Amar de tine, bărbate,
Dumnezeu sfânt te va bate!
Eu sânt o fămeaie slabă
Și, de ici încolo, babă.
Însă, iubite, să știi
Că tu căznit vei să fii,
Grea pedeapsă-ți va veni,
De nu te vei conțeni.

Bărbatul

Iubita mea porumbiță!
Doară tu ești prorociță?
Ție Ț-au spus Dumnezeu
Ce-i rânduit să paț eu?
N-avea tu grije de mine,
Ci te grijeaște pe tine.
Eu lucru, agonisesc,
Eu casa chivernisesc.
Din ceale agonisite
Și spre traiul meu gătite,
Să nu beau și eu o dată,
După cum bea lumea toată?
Ce pe mine mă bârfești,
Cu bârfeale muieresti?

Muiarea

Batăr de ai bea o dată,
După cum bea lumea toată!
Aș fi eu mai fericită,
N-aș fi așa dosădită.
Ci-i trecut, amar de mine,

Să mai ajung eu vrun bine.
 Norocul meu s-au mâncat,
 Atunci când m-am măritat.
 S-au îngropat în mormânt,
 Eu trăbuie să mă cânt.

Bărbatul

O, iubită Dorofată!
 Pentru ce ești supărată?
 Te superi, te obidezi
 Și atâta te-ntristezi
 Pentru că eu dimpreună
 Îmi fac mie voie bună
 Bând cât-un păhar de vin
 De seatea mi-o alin.
 Pentr-aceaea, ce stricare,
 Sau cui fac vro supărare?
 Iubită muiarea mea,
 Nu mai duce voie rea,
 Nu fi tu așa fierbinte,
 Nu fi așa fără minte!
 Doară eu sânt așa prost,
 Ca să ții și de vin post?
 Să bem, să ne ospătăm,
 Atuncea când căpătăm!
 Mâncă, bea cu desfătare,
 Nu-ți mai face supărare!
 Doară n-o să tot trăiești,
 Lumea să agonisești.

Muiarea

Dumnezeu sfânt să ferească
 Toată limba creștinească
 De a tale desfătări,
 De a mele supărări

Și de a ta beătură,
Ce-i tocma peste măsură.
Beătură stricătoare,
De viață scurtătoare,
Înzădarnici cheltuiiale,
Mie de plâns și de jeale.
De m-ar fi-nghițit pământul,
Când mi s-au deschis cuvântul.

Bărbatul

Porumbița mea iubită,
Rogu-te, nu fi mâhnită!
Nu vezi cum mă mistuiesc?
Nu vezi cum mă năcăjesc?
Nu vezi, pentru Dumnezeu,
Flacăra și jarul meu?
Nu-mi vezi tu, în grumaz, focul?
Mi s-au stâns demult norocul!
Să n-am eu atâta dar,
Cât să stâmpăr acest jar?
Să mă las, să peiu de seate,
Fiind vinul îndelete?
O, lume netreabnică,
Mie împrotivnică!
Ah, gâtlej! Gâtlejul meu!
Așa ai ajuns de rău,
Cât să nu beai beătură,
Vin, vinars, o picătură,
Spre a seatei stâmpărare,
A focului ușurare?

Muiarea

Gâtlejul tău scânteiază
Și grumazii flăcărează,
Pentru multa beătură

Ce o faci peste măsură.
 Ci această pară mare
 Alt fealiu de leac prea bun are:
 Iată, apă bună, reace
 Bea și de seate-ți va treace.

Bărbatul

Pentru că am beut vin,
 Sâmț în grumazi acest chin.
 Cuiu cu cuiu să scoate-afară,
 Adă vin, să mai beau iară.
 Vinul seatea ușurează
 Și focul îl depărtează.

Muiarea

Ardă tot gâtlanul tău!
 Atunci bea, când ți-oi da eu.
 Nu vezi tu, om amărât
 Și de lume ocărât,
 Că acum a ta beție
 Tot fealiul de om o știe?
 Iată-ți pruncii mititei,
 Umblă goli, ca vai de ei,
 Și, de a ta îngrozire,
 Mai toți ne ieșim din fire.

Bărbatul

Muiare! Ce, ești nebună?
 Ce gura-n zădar îți sună?
 Lasă lumea să vorbească
 Și ce-i place să gândească
 Despre a mea nebunie,
 De-acolo ce-ți pasă ție?
 Pentru ce te obidezi?
 Pentru ce te întristezi

Pentru acei prunci mucosi
Și cu ochii urduroși?
De sânt goli, tu nu dormi,
Nu tot la foc te prăji,
Prinde furca și sucește,
Toarce, țesă bărbătește.
Așa pruncii să îmbracă,
Nu tot durmind, ca o vacă.

Muiarea

O, netreabnice cuvinte!
Zău, tu Ț-ai ieșit din minte!
Beutura cea amară
Îți scoasă mintea afară.
Dumnezeu Ț-au dat copii
Ca să-i hrănești și să-i ții,
Nu ca să umbli tot beat,
Bătând câinii de prin sat,
Iară copiii să piaie,
Sau lumea în cap să iaie.
Și încă nu i rușine
A mă ocări pe mine,
Zicând că dorm ca o vacă.
Doamne! Căci falca nu-i sacă?

Bărbatul

De copii ce mie-mi pasă?
Numai să am vin pe masă.
Tu i-ai făcut, tu-i hrănește.
Mie prunc nu-mi trăbuiăște.
Ducă-se și ei și meargă,
Lucre, că lumea îi largă.

Muiarea

O, vai, părinte de lemn,
Fără de milos îndemn!
Așa-i mila părințască
De copii să nu grijească,
Ci să baje tot în gură,
Tot să dea pe beătură,
Copiii să pribejască,
În lume să pustiească?
Ah, tirane, rău tirane!
Adevărului dujmane!
Vrei pruncii să-i pustiești
Și toate să-ți prăpădești?
O, ceriule! Cum îl ierți?
O, căci o dată nu-l cerți!

Bărbatul

Ticăloasa mea soție!
Vorbe multe, sărăcie!
Vorbe multe-ndelungate,
Sânt numai niște păcate.
Lasă vorba de ocară,
Ia-te numai și te cară,
Adă vrun cupșor de vin,
Să ne mai uităm de chin.

Muiarea

Al tău gătlan să pleznească
Și, ca el, să nu să nască
Soarele cât încălzește,
Nuorul cât învălește.

Bărbatul

Du-te, dragă porumbiță,
Suflet, a mea puiculiță!
Du-te, dragă turturică,
Du-te, nu gândi nimică!
Du-te, draga mea puicuță,
Adă batăr vro felcuță,
S-o bem aicea acasă,
La vatră sau după masă.
Treizeci de ani încheați,
De când sântem noi luați,
De atunci trăiești cu mine
Și, totuș, tu nu ști bine
Cât de tare te iubesc
Și cât bine îți poftesc.
O, de ai putea vedea
Dreaptă inimuța mea!
Necum un păhar de vin,
Ca să stâmpăr al meu chin,
Ci și inima ți-ai scoate
Ș-ai da pentru mine toate.

Muiarea

O, vulpe! O, lup viclean!
Purtând suflet de dujman,
Cu ce graiuri minunate
A mă înșăla să bate!
O, bărbate credincios!
O, soț drept și doios!
Așa tare mă iubești?
Mă iubești și nu glumești?
O, dulcuțul meu bărbate,
Face-oi pentru tine toate!
Știu eu că tu mă iubești,

Mai cu samă când privești
Că viu cu urciorul plin,
Plin de vinars sau de vin.
Ochii atunci îți sclipesc,
Buzele ți să lipesc,
Inima să legănează,
Geame tare și oftează.
Însă acum zi ce-ți place,
Că ce cei eu nu ți-oi face!
Nu te stâmpără pe tine
Vin, vinars adus de mine!

Bărbatul

Tu, de rea, de veninată,
N-ai soață în lumea toată.
Nu-ți zic, nu-ți fac niciun rău,
Știe sânгур Dumnezeu.
Ci te rog, ca pr<e> o boreasă,
Din lumea toată aleasă,
Ca să faci puțințel bine,
Cu un fript și ars ca mine.
Iar tu ești o spulberată,
De Dumnezeu detunată,
Canon de la Dumnezeu,
Lăsată pe capul meu.
Eu mă rog cu umilință,
Gândind că ești cu credință,
S-aduci vrun cupșor de vin,
Să fii muiare deplin.
Însă tu, fără măsură,
Tot latri cu acea gură,
Ca cățelele pe steale,
Făcând multe și mari reale.

Muiarea

Cum să nu mă obidez?
Cum să nu mă întristez?
Amar de zilele mele,
Pline de năcazuri greale!
Plugariul iasă afară
Și cu sânguință ară.
Plugariul grapă cu grapa,
Viariul sapă cu sapa.
Cătu-i baba de bătrână
Tot scarmână batăr lână,
Și cu mare sânguință
Lucră, dup-a sa putință.
Toți, de toată vrâsta, iasă,
Merg la câmp, să duc la coasă,
Lucră fără de-ncetare,
Cu trudă, cu muncă mare.
Furca, grebla, strâmba coasă,
Cătu-i vara de frumoasă,
Multor oase, trudă mare,
Pălmilor învârtoșare.
Toți lucră și toți asudă,
Să trudesca cu muncă crudă,
Toată firea, de-mpreună,
Ceale de lipsă-și adună.
Numai tu, o, detunate,
Spre năcaz mie lăstate,
De aceaste nu gândești,
Ci tot cârjmele păzești!
Când te scoli de dimineață
Zici cum că te ia o greață,
Zici că-ți arde sufletul,
Zberi tocma ca și vițelul,
Ca vițelul după vacă,

Zici că ți<-i> inima sacă.
 Cuiu cu cuiu să scoate-afară,
 Zici: „Adă vin să mai beau iară!”
 Dac-apuci la beătură,
 Ține-te, săracă gură!
 Zi de vară, până-n sară,
 Nu mai ieși din cârjm-afară.
 Când te-ntorci noaptea acasă,
 Satul în gura ta iasă,
 Cu toți să încrucișază,
 Satul tot să minunează
 De atâta gâlcevire
 A unui om fără fire.
 Dacă acasă sosești,
 Nu te culci, să odihnești,
 Precum fac mulți beutori
 Și-ntocma prădători,
 Ci toate câte găsești,
 Blide, oale, sparji, turtești.
 Câinii în gură-ți să scoală,
 Pruncii încă-i baji în boală.

Bărbatul

Spune, latră câte-ți place,
 Eu însumi știu ce voi face!
 Toți lucră, toți să trudes,
 Asudă, să străduiesc.
 Eu, încă, câte pociu fac,
 Ca un vo<i>nicaș sărac,
 Lucru însă-nțelepțește,
 După cum firea pofteaște.
 Lucru, dar cu cumpătare,
 Nu vreau să fiu gazdă mare.
 Eu vreau averile meale
 Să fie mai puțineale.

Eu vreau o mai de jos soarte,
 Nu vreau ca, dup-a mea moarte,
 Pentru averi, vro dosadă
 Sau să rămâie vro sfadă.
 Decât să fie certare
 Pentru ceale de-mpărțare,
 Mai bine le voi bea toate.
 Bea, suflete! Ți să poate!
 Mâncă, bea, te veselește,
 Cântă, joacă și trăiaște,
 Nu te uita la muiare,
 Ca la o amară fiare,
 Fă tu ce ție îți place,
 Facă dânsa ce va face.

Muiarea

Mâncă, bea, te veselește,
 Cântă, joacă și trăiaște!
 Joace-te amarul tău,
 Și măiestrele, țângău!
 Tu mânci, beai, te veselești,
 Te oaspeți, joci și trăiești,
 Tu cânti și sai ca un țap,
 Nu vezi că ești ca un nap,
 Cu nădrajii de anglic,
 Peatece pre ei, o mie.
 Să veade că păzești plugul,
 Că ești gol, ca și pilugul.

Bărbatul

Fire-aș gol, mie ce-mi pasă?
 Că tot sânt eu om de-acasă,
 Numai mațul fie plin
 De bucate și de vin.
 De sânt gol, țara pe tine

Te ocără, nu pe mine,
Știind că ești împuțită,
Pururea spre somn gătită,
A slabelor lumei slabă,
Mai smârdă decât o babă.
Eu știu bea, eu știu lucra,
Știu strica, știu aduna.
Până barda mea trăiaște,
Leonat nădăjduiaște
Că îi vor prisosi toate,
Îi vo<i>nic care mult poate.
Barda lui, când să gătește,
O țară-ntreagă plătește.
Iară tu spune-mi odată,
Iubita mea Dorofată,
Ce-ai învățat? Ce știi bine,
De mă tot mustri pe mine?
Ești o iapă încălată,
Umbli tot împedecată!
Tot cu somnul vreamea strici
Și faci întră vecini prici!
Nu știi țease, nu știi toarce,
Nu știi un strugur a-l stoarce,
Și, de când ești măritată,
Au cernut-ai vreodată?
Ia prinde în mână ciurul,
Să văz: știi mișca cu curul?
Cânepă ți-am sămănat,
Spune-mi: Tu ai adunat?
Tu ai cules de pe câmp?
Tu ai topit în cald tâmp?
Alții o au zbiciulat,
Alții-n apă au băgat!
Acum stă-n pod aruncată,
Vin șoarecii la ea gloată,

Țin săbor, în ea puiază,
Ca-ntr-o cetate cu pază.

Muiarea

Ucigă-te crucea, drace!
Cum cutezi vorbă a face?
Nu te temi că te va bate
Acela care știi toate?
Cum cutezi așa vorbi?
Că, dacă lumea n-ar ști
Nespusa mea hărnicie,
Ț-ar crede cineva ție.
Eu mă știu că sânt curată
Și la toate învățată!
Tu încă ești lucrătoriu
Iar ca zece beutoriu,
Nu-ți pasă să umbli gol
Și pârlit ca un sobol,
Numai mațul fie plin
De bucate și de vin,
Mațele mai înecate
De vin bun și de bucate!
Iată-ți casa, stă să cază,
Vez-o că în jos s-așază?
Lasă mațul să poftească,
Lasă-l să să canonească!
De altele să grijești
Nu tot cupa să păzești!
La iarnă unde să șezi?
Unde gândești să iernezi?
Unde iarna s-o petreci?
Afară, în vânturi răci!
Vai de a ta mișelie,
Leonat, gură pustie!

Bărbatul

De iernat, ce grijesc eu?
Numai vin fie din greu!
Unde voi ierna știu bine,
Nu t<e>-oi întreba pe tine!
Poci eu să iernez ș-afară,
Numai vin să fie-n țară.
Ci stă înc-a mea căsuță,
Mângăioasă și călduță!
Drăgălașul făgădău
Gândești să nu-l găsec eu?
O, căsuță mângăioasă,
Stâmpărătoare de oasă!
Alerga-voi eu la tine,
D<e>-oi vedea că frigul vine.
Tu minteani mă veselești,
Tu în loc mă încălzești,
Cât încep a bea la vin,
Îndată sânt om deplin.
Nimica mai mult nu-mi pasă,
Dac-apuc în caldă casă,
La vin bun și marmazâu,
Cules toamna, mai târzâu.
Ning-afară și trăznească,
Lumea să să prăpădească.

Muiarea

De-ar fi bătut Dumnezeu
Prăpăditul făgădău!
La ce să mai prăsi vinul,
De înmulți lunei chinul?
Toate mi se pustiesc,
Toate mi să prăpădesc.
Casa-mi cade și să strică,

N-am strâns pe iarnă nimică.
O, amar și trudă mie!
Peste scurt să dau porție,
De dare să mă plătesc,
Nevoile să urnesc.
De unde amar să dau?
De unde-mprumut să iau?
Reale zile ajunsăiu,
Veniiu la ce n-așteptăiu.
Să n-am eu nicio răcoare,
În veaci să fiu cu-ntristare.
Eu să lucru, să muncesc,
Zioa, noaptea să trudesesc,
Iar corbitul de bărbat
Să umble pururea beat.
Doamne, judecătoriu sfânt,
Cum îl mai rabzi pe pământ?
Fă cu mine mijlocire,
Ca să mă scap de trudire,
Mântuiaște-mă de chin
Și de omul dat spre vin.
Dă-i gând să să pocăiască,
De vin să să contenească.
Dă-i odată, Doamne, minte
Ca să s-apuce ferbinte
De lucru, cu sânguință,
Spre a căsii chivernisintă.

Bărbatul

Dorofata mea iubită!
Inima ta îi mâhnită
Și prea tare întristată,
Ci încetează odată.
Nu fi așa fără minte,
Lasă aceale cuvinte.

Gânduri multe, fără treabă,
Știi tu că fac mintea slabă
Și, din minte cu-ntrejie,
Te aduc la nebunie!
Când îți vin gânduri cumplite,
Greale și nesocotite,
Lasă toate, ia-te iute,
Reapede la cârjmă du-te,
Suge decât vro cupșoară,
Grija minteani să ușoară.
Haida, dragă Dorofată!
Haid cu mine deodată!
Vină să ne ospătăm
Și voie să căpătăm!
De detorii, de porție,
Ce grije îți iaste ție?
Că eu sânt ocârmuire,
Eu a căsiii stăpânire.
Când va fi vro întrebare,
Vro cearere, vro cercare,
Sta-voi eu în loc, de față,
Cu ale mele mustață,
Da-voi tot ce voi avea,
Plini-voi cât oi putea.
Plini-voi bucuros foarte,
Caută să și mai iarte.
Toate nu le pociu plini,
Ci știu că nu m-or beli.
De-aceaste griji-voi eu,
Nu-s lăsate-n capul tău!
Haid la cârjmă, Dorofată!
Să bem amândoi odată,
Cum beau cei căsătoriți,
Cu ai săi preatini iubiți!

Muiarea

De cârjmă parte să ai,
Tot în cârjme sus să sai,
Să beai, să cânți, să răcnești,
Picioarele să-ți belești.
Juru-mă pe Dumnezeu,
Cel ce ști năcazul meu,
De-i muri tu mai întâie,
T<e>-oi îngropa cu tămâie,
Glăsuind cu mare pară
Dup-a mea soarte amară.
Și cu lacrimi foarte crunte,
La piciorul cel de munte,
De zisa cârjmă aproape,
Unde curg dulcele ape,
Fără preot, fără clopot,
Fără sunet, fără tropot.
Preot fie-ți făgădariul,
În loc de clopot, vătrariul.
În loc de cântarea sfântă,
Carea la groapă să cântă,
Te cânte făgădărița,
Trist, despletindu-și cosița.
De-ngropare omenească,
După leagea creștinească,
Nu e vrednic Leonat,
Cel spre beatură dat.

Bărbatul

O, iubita mea boreasă,
Dintr-un milion aleasă!
Gândul tău mie îmi place.
De, precum ziseși, vei face,
Face-vei un lucru mare

Și vreadnic de neuitare.
 Îngroapă-mă, puiul meu,
 Aproape de făgădău!
 Sau, de mă iubești, mai bine
 Fă, rogu-mă, acest bine:
 Lasă ca să mă îngroape
 În cârjmă, de cep aproape.
 Să auz vinul curgând,
 Făgădariul tropotind,
 Carele, văzând mormântul,
 Să-și descopere cuvântul
 Și să zică întru sine,
 Cu nește cuvinte line:
 „Sărac vo<i>nic Leonat,
 Aicea e îngropat!
 Dumnezeu să-l odihnească
 În desfătarea cerească.
 De câte ori fu la mine
 Și să ospeta, bând bine!”

Muiarea

Face-voi, iubit bărbate,
 Câte-mi încredințezi toate!
 Ba încă și un stâlp mare
 Rădica-ț-voi, întru care,
 Pentr-aducerea aminte,
 Fi-vor aceaste cuvinte:
 „Întru acest mormânt mare
 E îngropat oarecare,
 Leonat din Longobarda,
 Om ce să hrănea cu barda.
 Om nu mare la statură,
 Iar născut spre beatură.
 Cu nasul roșu și mare
 Și îi plăcea vinul tare,

Cât vin băltui în mață,
Până costă cu viață.
Deci, precum el au lăsat,
Lângă cep l-am îngropat,
Care, în toată viața,
I-au pricinuit dulceața”.

Sfârșit

Gheorghe Munteanu

**CHEAIA PRETEȘUGULUI CELUI
ADEVĂRAT,**

în viersuri arătată de Gheorghie Munteanu,
învățătorul Școalei Națională Românești din Pesta.
La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității
Ungariei, 1815*

Cătră Patroni!

Mare mulțămită Domniilor Voastre, carii, din nespusa râvnă cătră cultură și spre binele cel de comun al genului nostru celui românesc, binevoirați a părtini această cărticică micuțică să se poată tipări.

Doao bunătăți închiotorate sânt, care una fără alta niciun lucru fie cât de mărunț a-l aduce la capet nu pot (peana și punga), de unde luminat putem priceape că unii dau ajutoriu cu peana, iar alții plătesc cu punga, și așa, încredințându-se una ceialalte, fac nenumărate lucruri folositoare.

Dea, dară, Dumnezeu acest gând neprețuit și tocma sfânt și altor frați, din piept roman adăpați, a fi spre ajutoriu tuturor celor ce vor binevoi de acum înainte cât de puțin a tipări pentru genul (neamul) nostru. Pentru care facere de bine nemărginită, însutite vor lua de la Dumnezeu întru această lume și în cealaltă viața de veaci.

Dat în Pesta, 13 aprilie 1815

Autorul

* Transcriere și note: Eugen Pavel.

Despre pretenie voiu să cuvintez.
 Stăi, pământeanule oame, și să vez
 Dintru a mea patimă-ndelungată,
 Cu mare, multă și prea greao gloată.
 În multe, cu greu zile ispitită,
 Voiu ca să te învăți întâia dată.
 Că singur acel pretin bun e Domnul
 În carele să te-ncrezi, iar nu omul!
 Singur Dumnezeu e pretin credincios,
 Omul e fățarnic și fără folos.
 Aceaste, zic, voiu să te-nvăț pre tine
 Ca să nu pătimești și tu ca mine.

I.

Să cetim toate Scripturile Sfinte.
 Vom afla, dacă vom lua aminte,
 Că Dumnezeu tot ce făgăduiaște
 Nu numai întru adevăr plinește,
 Ci încă tot mai presus dăruiaște
 De cum oarecui om făgăduiaște.
 Domnul făgădui lui Iezechie
 (Aminte, omule, ție să-ți fie)
 Că oastea trufașului Senahirim^[1]
 N-a pune piciorul în Ierusalim¹.
 Această făgadă ca să plinească
 Dumnezeu, destul era ca să facă
 Cumplitul Senahirim să se-ntoarcă
 Cu oastea lui cea-nfricoșată toată;
 Ci nu se îndestuli cu atântu,
 Cu mult mai presus își plini cuvântu,
 Că trimise-n noaptea ceaea un cumplit
 Înger, cu ageră sabie-ntărit,

¹ A 4<-a> Carte a împăraților, cap 19, stih 32.

Ce o sut-optzeci și cinci de mii armași
A lui Senahirim omorî-n sălași!
Domnul lui Solomon i-au făgăduit
Numai înțelepciunea, ce au poftit,
Ci nu-i deade numai înțelepciune,
Îi adaoase averi mari și bune.
Să plinească cearerea lui Iosafat,
Destul fu că ceruta apă i-au dat².
Ci nu se-ndestuli cu asta Domnul,
Deade-i și-nvingere. Se miră omul!
Așa veți afla și altele multe
În făgada lui Dumnezeu plinite.
Nu așa sânt priiatenii cei lumești,
Poți vedea, puțin de vei sta să privești,
Aceștia prea darnici sânt cu cuvântul,
Cât se minunează de ei tot duhul.
Toate cu gură mare făgăduiesc,
Spre toată slujba cu limba se gătesc.
Ci acestor de vei creade tu, oame,
Flori vei culeage stearpe, fără poame.
Că spre nemica nu-s mai obicinuiți
Acest feliu de pretini mai sus pomeniți
Decât ca mult ei să făgăduiască,
Și tocma puțin apoi să plătească.
Tocma ca niscari nori, ce se arată,
După multă seacetă, plini de apă;
Și gândești că va ploa, de va vărsa,
Cât tot pământul cu ploaia va-neca.
Apoi acești nori, ce mult făgăduiesc,
Dând puțințele picuri, se răsipesc.
Deci Dumnezeu puțin făgăduiaște,
Dup-aceaea cu mult mai mult plinește.

² A 4<-a> Carte a împăraților, cap 3.

Iar pretinul om mult făgăduiaște,
Și puțin sau și nemica plinește.

II.

Osebirea cestor pretini vestește
C-acolo pretinul lumesc priveaște,
Nu ca să vă dea ceva dintru al său,
Ci să te prădeaze de ce e al tău.
De aceea se închină, vă cinstesc,
Ca să capete ceva nădăjduiesc.
Vă sânt pretini voao, o, nebunilor,
Cum albinele-s pretine florilor,
Să sugă ce e mai dulce în eale,
Apoi să le lase în goala piiale!
Vă sânt pretini cum e vița parului,
Să se-nalță sus cu ajutoriul lui.
Altmintea cu totul Dumnezeu lucră,
Nu pofteaște el de la noi nemică,
Nu dorește de la tine bunul tău,
Ci-ți dăruiaște multe dintru al său.

III.

Cine-s aceia cui Domnul grăiaște,
Mai chiar prietin se mărturiseaște?
Săracii, năcăjiții, asupriții,
De lumea toată cu tot defăimații.
Când fu mai pretin israilteanilor?
Atunci când eghipteanii, stăpânii lor,
Cu nedreptul Faraon îi năcăjea,
Și cu prea greale lucruri îi asuprea.
Făcu mai mari minuni pentru Ilie,
Decât când văzu-l căzut în urgie?
Atunci făcu pentru el să ploao foc
Din ceriu, să ardă vrăjmașii lui de tot.

Apără-l pre Ieliseiu mai arătat,
Decât când și pruncii l-au batjocorat,
Fierile, cum cetim cu ochii noștri,
Făcu pentru el să iase din codri.
Când iubi Hristos pre Lazar mai vârtos,
Când și surorilor lui era greșos?
Nu, așa nu fac pretinii cei lumești;
De vei socoti tu puțin, să gândești,
N-ai căzut bine-ntr-o nenorocire,
Îndată dau dosul, fug fără fire.
Carii ieri îmi era pretini buni mie
Azi nemic nu vreau de mine să știe.
Până trăiam cu dânșii zile bune,
Îmi făcea închinăciuni, eu pot spune.
Dacă am căzut în nenorocire,
Nu vor să mă cunoască nice țară.
Când ne cade casa, rândunealele
Fug toate, părăsindu-și cuiburile.
Dreptul Iov, la câți făcuse el bine,
Când va s-aib-ajutoriu de oarecine,
Când căzu în acea nenorocire,
De care Scriptura ne face știre,
Nu-l primiră nimene nici în casă,
Cât zăcu pre unde oamenii pasă,
Ca un câne mort în uliță-n gunoiu,
Amărât, năcăjit și plin de puroiu.
Ba încă, întru aceaste întâmplări,
Pretinii lumești au aceale aflări;
În loc ca să te ajute, încă ajung
Cât cu batjocuri prea greale te împung;
Precum cel ce vara la umbra șeade
A copaciului rămușos și vearde,
Că s-au veștejit, s-au uscat, de-l veade,
El întâiu săcurea-ntr-însul împlântă,
Taie-l, de binele de vară uită.

IV.

Ci, că ați aflat pretini îndurători,
Să punem, ce vreau a fi ajutători
Voao, întru a voastră lipsă mare;
Oare când vor da fără laudare?
De v-au dat, se laudă cu cuvântu,
Că v-au dăruit atântu ș-atântu!
Ba aorea mai mult decât v-au dat spun,
Și cu gura strigă ei ca cu un tun.
Poftesc înaintea a toată lumea
Ca smerit să le mulțemiți pururea,
Să vă mărturișiți lor foarte deatori,
Și pre ei să cunoașteți prea mari patroni.
Ba poftesc spre slujba lor în tot ceasul
Să fii gata și să cauți tu folosul
Numai a lor; casa ta să-ți părăsăști,
Și pururea numai lor să le slujești.

V.

Ci să punem, c-așa pretini ați aflat
Carii, și după ce v-au ajutorat,
Nu poftesc ei de la voi mulțemită,
Nice oarece slujbă umilită;
Totuși pentru aceea nu ați aflat
Pretin voao-n lume bine-ncredințat.
Pot avea asupra voastră vrun prepus,
Și iată că preteșugul e răpus.
Să poate piiarde acest preteșug.
Cu o grăire de rău, cu vicleșug.
Știți acea fără de rușine stăpână
Cum asupri pre Iosif fără vină!
Muiarea, zic, a lui Pentefri-n Eghipt^[2]

Pre curatul în temniță l-au înfipt³.
 Poate o pismă preteșugul piarde,
 Fieșicine-n David, și Saul veade⁴.
 Ba și nestatorniciia firească
 Poate preteșugul să-l prăpădească,
 Poate-vă de preteșug pre voi lipsi
 Un răs, un câștig, o price, ce sosi.
 Poate oare fi mai mare preteșug,
 Cum fu-ntră Lot^[3] și Avram^[4] fără vicleșug?
 Întră Avimeleh^[5] și întră Isaac^[6]?
 Ca alte exempluri acum să le tac.
 Price se naște-ntră păstori, unor
 Pentru pășune; iară întră altor
 Pentru adăpătoare. Vezi! și iată
 Preteniia lor cum fu suptiiată!
 Caută Avram să se-nstreine de Lot,
 Cum și Isac de Avimeleh cu tot⁵.
 Ce nădeajde dară-n pretenii lumești
 Poți tu, oame, să-ți așezi, să întocmești,
 De vreme ce această pretenie
 Și fără vina ta să strică ție?
 Ba, facerile de bine ce ai făcut
 La bunul prietin, acel de demult,
 Nu de puține ori sântu pricină,
 Să te lasă prietenu fără vină.
 Căci că, neputându-ți el face bine,
 Atâta, cât ai făcut cu el tine,
 Înceape a te vedea cu ochi răi,
 Cum deatornicii pre creditorii săi;
 Înceape el de tine a se feri,
 Cu tine nicicum a se întâlni.

³ Facere, cap 39.

⁴ <A> 4<-a> Carte a împăraților, cap 18.

⁵ Facere, cap 13.

Începe lui de tine a-i fi urât,
Și ți se face-n urmă vrăjmaș cumplit.
Apoi acesta, omule, preteșug
Să se zică credincios, făr' vicleșug?
Dimprotivă, să venim a cuvânta
De pretenia cu Dumnezeu alta.
Spune-mi, poți oareceva frică avea,
De care până acuma se spunea?
Te temi doar, că Dumnezeu se va lăsa,
De a te iubi fără vina ta?
Că te va urgisi când tu faci bine?
Ba tocma lucru minunat, creștine!
Că noi, fără de vina lui Dumnezeu,
Putem a-L părăsi; așa grăiesc eu,
Iară El fără de vina mea nu poate
Cândva să mă părăsască-ntră gloate.
Dumnezeu niciodată părăsește,
De nu va fi părăsit; nici lipsește,
Nu avem ce ne teame la Dumnezeu
De nestatornicie sau și alt rău.
Nicio stihie, nici vreo făptură
Nu poate să ne-aducă la el ură.
O, preteșug fără primejduire
Cu Dumnezeu! Minunată-nsoțire!
De iubesc eu un om de omenie,
Lipsește să mă păzesc de o mie,
Ca să nu-l streineaze de la mine,
Și să rămân eu mâhnit în rușine.
Nu e lipsă, de iubesc pre Dumnezeu,
Să mă păzesc de alt, făr' de mine, eu.
Făgăduiască-i alții daruri mărite,
Slujbă și venituri îmbogățite.
Mai mult decât altul eu de-L voiu iubi
Cu fierbinte dragoste spre El voiu fi,
Măcar că sânt mai ticălos și mișel,

Nu mă va pune înapoia Lui El.
Pre Marta, mai lăudă, ce Lui slujea,
Au Maria, ce mai vârtos Îl iubea?
Întră cei ce la besearică ducea
Daruri, doară cei ce galbeni slobozea,
Au văduva, ce-aduse numai doi bani,
Se prea laudă acum de mulți ani?
Că Domnul nu cu daruri s-amăgeaște,
Ci mai vârtos inima prețuiaște.
Nu s-uită Dumnezeu la ce-i în mână,
Ci priveaște la ce-i în inimă.

VI.

Dară să mai socotim încă una,
Apoi voiu pune jos de la scris mâna.
Dacă la oarecarele, fiind sărac,
Pre la casele altora au umblat
A ceare milostenie, ajutoriu,
Și privea oare iaste ce în cuptoriu,
B-aorea și oalele descoperea,
De pline oare sântu eale vedea.
Apoi, de ajunge să fie bogat,
Sau la ceva deregătorie-n sat,
Nu are el grotate mai mare,
Decât pre aceia el a-i vedcare,
Carii cândva i-au dat milostenie,
Fiind dânsul în stat de smerenie.
S-audă apoi de la oarecare,
Vedeți pre acest buiac dolfan mare!
Știu când la casele noastre el venea,
De săteanii cei avuți îl miluia.
Aceasta oarecare să grăiască,
Dumnezeu să apere, să ferească!
Că nice nu-i urs așa-n lume spurcat,

Ca săracul ajuns să fie bogat;
Cum și cel de soiu prost și întunecat,
Dacă la bogăție s-au înălțat,
Nu așa, nu așa iaste Dumnezeu,
Evanghelia spune, iară nu eu.
Hristos la judecata Sa cea mare
În faț-a toată lumea va strigare:
Veniți, blagosloviții Tatălui Mieu,
Să vă dau împărăția de veaci Eu;
Căci când am fost flămând și însătoșat
Căci însuți mi-ați dat de beut, de mâncat.
Singur dar Domnul e pretin pre lume
Credincios omului, și altul nime!

VII.

Dacă singur iaste Domnul Dumnezeu
Credincios și statornic pretin al tău,
Fie măcar care om pretin ție,
Ba și patron cât de mare să fie,
Singur de Dumnezeu tu să te lipești,
Asupra voiei Lui nemic să voiești.
Niciodată să scârbești pre Dumnezeu,
Pentru să faci voia pretenului tău.
Iubeaște pretini, iubeaște și patroni,
Tată, mamă, muiare, fii și surori.
Ci cătră aceștia să fii cu duhul tău
Totdeauna după Domnul Dumnezeu.

Naum Petrovici

VERSURI
 CELUI DE ÎNALT ȘI BUN NEAM
 NĂSCUTULUI, DOMNULUI
 UROȘ STEFAN NESTOROVICI,

a preasfințitei Chesaro-Crăieștei și Apostoliceștei
 Maiestatei consiliar, a tuturor școalelor din Crăimea
 Ungariei de Leage Grecească, neunite, românești,
 serbești și grecești mai-marelui inspector, a crăieștilor
 Instituturi Pedagoghicești din Sânt-Andrieu, Arad și
 Pesta directorului, precum și de la Deputația carea
 ocârmuiaște Fundusurile a Școalelor Naționale
 ghegeneralnic, și a preparandalelor particularnic
 purtătorului de Prezidium, Preamilostivului Patron, la
 zioa numelui Măriei Sale, întru adâncă umilință
 dedicate, prin ~, a mai sus-lăudatei Deputației juratul
 canțelist, în 2-lea dechemvrie 1815. Cu cheltuiala
 domnului Nicolae Roja, cetățeanului și marelui
 negoțiator din Pesta, precum și la prelăudata Deputație a
 Fundusurilor Școalelor din nația românească alesului
 condeputat, tipărite. La Buda, în Crăiasca Tipogr<afie>
 a Universit<ății> Ungur<ești>*

Mărire după virtute pășeaște ca umbra.

Curi, române, de departe,
 Vino și tu, serbe, frate,
 Astăzi cu toți să săltăm,
 Cu glas mare să cântăm!

* Transcriere și note: Doru George Burlacu, Liliana Burlacu.

Căci Uroș iar se iveaște,
Zioa sa o prăznuiaște.

Uroș, propta serbilor,
Scutitoriu românilor,
Car<e>-adânc se străduiaște,
Noroc și știință dorește,
Laude și-au agonisit,
Prin care s-au fericit.

Auzind glasul românesc
Ureachea Tatălui Ceresc,
Pre Uroș l-au rânduicit,
Noao ni l-au dăruit:
Românilor spre deșteptare,
Și serbilor spre îndreptare:

Oh! Cel mare și lăudat,
Franț, al nostru împărat,
Văzând pre Uroș râvnitoriu
Și rânduialei plecătoriu,
Cu milă s-au îndurat
Și-n sveatnic l-au rădicat.

*

Cătr-această dignitate,
Ce-i lui Uroș acum date,
Înălțatul împărat
Mai încă s-au îndurat
De-al numi pre dânsul tare
Preste școli inspector mare.

Împăratul se-ngrijeaște
Și prin Uroș poruncește
Ca românii să se-nveațe
Bine de la tinereaște,

Frații serbii să se crească
Și elinii¹ să-nflorească.

*

Uroș, neînvins bărbat,
Mari și multe au răbdat,
Apoi rumpsă deodată
Piedeca, lui arătată;
Ș-așa pupul înflori,
Înaltul mandat² rodi.

În Arad s-au pus temeiu,
În Pesta și-n Sânt-Andrieu³.
Român, grec și serb pășeaște
Acolo unde să creaste;
Cum se cade a trăi
Și patriei a sluji.

*

Tinerii se gată tare,
Cu totul, și mic, și mare,
Având duh și simțiri bune
Care toate le supune,
A merge la-nvățătură,
Carea încă nu avură.

Iar românii aleargă foarte
A mări timpul pân' la moarte,
În car-Uroș fu născut

¹ Elinii sau grecii.

² Mandat, adică poruncă.

³ Sânt-Andrieu iaste un oraș mare în Țeara Ungurească, aproape de Buda.

Și școalelor prefăcut:
Văzând că-i duce de mână
La mărirea cea bătrână.

*

Nemic românul dorește,
Fără caută a se crește,
De-a fi credincios subpus
Craiului ales de sus;
Drept și pân-acum au fost
Lui⁴ credincios, însă prost.

Iată tatăl cum săltează,
Când acum poate să vează
Cum pruncii se sârguiesc
Și cătră școale pășesc;
Und' ad<e>vărul⁵ izvorește,
Idoliia se topește.

*

Maica dulce plângea tare
Văzând pre fiica că n-are
Învățatură: ca să crească
Și de rău să se ferească;
Ci-acum lacrimi se uscară,
Căci și feate-n școli întrară.

Oh! Moșul cel mângăiat,
Nici de moarte spăimântat,
Văzând norocoși pre toți,
Pre ai săi iubiți nepoți,

⁴ Adecă craiului.

⁵ Zi: unde adevărul.

Mearge cu încrezământ
Pre cale cătră mormânt.

*

Plugariul nu se scârbeaște
Deacă acum îl loveaște
Jugul, care nu e mare;
Nici așa potea are,
Căci prin școale au trecut
Și soarta și-au conoscut.

Cetățeanul are foarte
Creaștere cum să se poarte,
De-a fi patr<i>ei credincios
Și la public de folos,
Căci aceast-au căpătat
Când la școale au umblat.

*

Apoi cel groaznic soldat
Tronului său dediat,
Trecând prin școale, gâci
Cum să poată izbândi,
Nu ca tigra⁶ să răcnească,
Ci ca viteaz să lovească.

Vezi, dară, române, frate,
De ce feliu de bucate
Uroș, bunul, ne-au găsit,
În grădină le-au sădit,

⁶ Tigra iaste o hiară sălbatecă foarte cumplită, iubitoare de căldură, și pentru aceeaa lăcuiaste în părțile ceale călduroasă ale Asiei și în Africa.

Frate, serbe, dar, priveaște!
Oh, eline, socoteaște!

*

La așa grădină mare,
Fu de lipsă foarte tare
C-așa arbori⁷ să se pună,
De carii fructuri s-adună;
Apoi, Uroș cel vestit
Odihna sa n-au iubit.

Patru ani ș-o săptămână
Sădi Uroș cea grădină,
Dându-i și cultură bună,
Car<e>-acum fructuri adună;
Sânt-Andrieu mărturiseaște
Și Aradul dovedeaște.

*

Mari sânt, cu adevărat,
Faptel<e>-acestui bărbat;
Căci școalele veștejite
Și cu totul părăsite
Acum iarăș înverzesc
Și printr-însul înfloresc.

Deci, astăzi fieștecare
Să se bucure prea tare!
Român, serb și grec găiască,
Nimenea să se-ndoiască,
Ci toată casa să fie
Cuprinsă cu bucurie.

⁷ Arborii sânt copacii.

-

*

Vivat! Uroș să trăiască!
Mulți ani să se-nvrednicească
A fi preste școale domn,
Ca să ne scoale din somn,
Apoi, noi pășim cu fire,
Cu toți cătră fericire.

Cureți toți și toate, dară,
Și strigați cu mine iară:
Vivat! Uroș să trăiască!
Dumnezeu să-l fericească,
Zilele să le lungească,
Dignitatea s-o mărească!

Ioan Tincovici

CÂNTĂRI DUMNEZEIEȘTI

la praznicile Mântuitorului nostru Isus Hristos și ale
Născătoarei de Dumnezeu și ale altor sfinți ce se
prăznuiesc. Întocmite de d<umnealui> ~
și acum întâia oară la tipariu întru acest chip date.
La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității
Ungariei, 1815*

*Cântați Domnului cântare noao,
cântați Domnului tot pământul.
Psalm 95^[1]*

Iubite cetitoriule!

Văzând că în multe locuri s-au obicinuit a cânta în
bisearică când se dă anafora norodului la praznice mari,
pre lângă aceea, încă, și la masă au obiceiul unii a se
vesăli cu cântări mai vârtos dumnezeiești.

Drept aceea, am socotit de acest feliu a și da la
tipărire, dintră care unele să cântă când să dă anafora,
iar altele, la masă. Măcar că unele (cele mai puține)
sânt de alții alcătuite, dar altele, ceale mai multe, care se
văd a fi și necunoscute, acealea sânt de mine întocmite
și așazate. Ce să atinge de viers, pre carele să se cânte,
fieștecarele poate singur afla.

Pentru aceea, dară, rog ca tot însul să priimească
acestea cu așa bucurie, cu carea eu înainte le pun,
prețuind ostăneala, socotind că nimăruia nu va fi spre

* Transcriere și note: Crina Pop.

vătămare; tuturora cu îndrăznire la dau la arătare, ca să se folosească cu dânsăle, și să se veselească.

Căroră rămân și sânt de bine voitriu,

Ioan Tincovici, învățătoriu.

[...]

Cântare de obște

O, pravoslavnice norod, limbă românească,
 Păzită de Dumnezeu leagea creștinească,
 În Domnul să vă bucurați prin sfânta cântare,
 Cu credință, cu nădejde, cu dragoste mare!
 Cântați, măriți și lăudați pre Dumnezeu cel tare,
 Cu frică și cu dragoste, că e Împărat mare.
 Pre Sfânta stăpâna Fecioara să o lăudați,
 Cu sfinții împreună slavă mare să-i dați.
 A sfințelor praznice taină să o cinstiți,
 Cu înțeleagere cântând să o proslăviți.
 Și cu toți împreună rugăciune făcând,
 Din tot sufletul nostru să grăim zicând:
 Preaputearnice 'mpărate, Dumnezeu cel mare
 Atotțiutoriule Hristoasă, cel prea tare,
 Dă pace și sănătate, bună norocire,
 Mulți ani și zile bune, și cu fericire,
 Împăratului Franțiscus, ca să-mpărățească,
 Țara aceasta cu puterea lui să stăpânească,
 Întru prea-nălțatul scaun, precum să cuvine,
 Păzind țara și miluind cum iaste mai bine,
 Cu multă veselie și cu multe blândețe,
 Cu viață-ndelungată <în>tr-adânci bătrânețe,
 Și cu familia lui întru toată nălțimea,
 Cu ostașii și cu domnii, cu toată mulțimea,
 Biruind vrăjmașii săi cu puteare de sus,
 Cu ajutoriul prin steama cării-i subpus.
 Încă și episcopul nostru, cu preoțimea,

Să facă rugăciune pentru toată mulțimea.
Pentru ei noi să ne rugăm ca toți să trăiască,
Și mulți ani cu fericire să ne stăpânească.
Că a Ta e-mpărăția, slava și mărirea,
Cinstea și puterea, și toată stăpânirea.
Sfârșitul cântărilor dumnezeiești.

Viersuri despre ceale șapte păcate de moarte

Despre mândrie

Fă toate ceale ce tu voiești,
Deacă spre bine le socotești.
Fii în pace și întru odihne,
Ma să ai încă și fapte bune.
Pururea fii cu smerenie și blând,
Nicum pre altul cu rău clevetind.
Tuturor te arată drăgăstos și cu aplecare,
Apoi totdeauna vei fi întru îndăstulare.
Nu te înălța cu mintea și nu te mândri,
Ci te smerește cu blândețe și nu te sumeți.

Despre iubirea de argint

Îndură-te și miluiaște
Pre mișelul și săracul.
Din suflet te milostivește,
Ajutorând neputinciosul.
Când la ușa ta sosește
Și te roagă nenorocosul,
Din ceale ce-ți prisosește
Ajutoră pre ticălosul,
De bunăvoie, ma nu în sâlă,
Ca să ai la Dumnezeu milă.

-
 Întinde mâna și dă în dar,
 Pentru care vei dobândi har.
 Precum corbul au hrănit pre Ilie,
 Aceaea ție spre pildă să-ți fie.

Despre curvie

Ferește-te de spurcăciune,
 Și iubește curăția.
 Nu te băga <în>tru-ntinăciune,
 Ma păzește-ți fecioria.
 La toată lumea e iubită
 Căsătoria însoțită.
 Păzește dragostea căsătoriei,
 Să nu strici credința cununiei.
 Acestea sânt în lume ființe frumoase,
 Lui Dumnezeu și oamenilor dragăstoase.
 Iar curvia și necurăția sânt spurcăciune,
 Pierde sufletul, iar trupului aduc stricăciune.
 Cea ce e cu curvia încurcat,
 Acela e de diiavolul înșelat.

Despre pizmă

Pizma și zavistiia
 Scârbește bucuria,
 Vatămă și cugetul,
 Bolnăvește tot trupul.
 Dragoste de iastă în tine,
 Tuturor poți face bine.
 Și toți oamenii te are
 La ei cu dragoste mare.
 Nu fi nimărui dușman.
 Nu te arăta tiran.
 Nefățarnic și iertătoriu,

<În>tru neputință ajutoriu.
Nu te bucura de nenorocirea aproapelui,
Fă bunătate și ajută vecinului.
Veselește-te văzându-l norocos,
Arătându-te lui pururea dragăstos.

Despre nesațiu

Faptă bună e înfrânarea,
Unită cu cumpătarea,
Carea iaste cu măsură
În mâncare și-n beătură.
Acestea sânt folositoare,
Tuturor nevătămătoare.
Carele aceastea păzește
De-mbuibare să ferește.
De beție de va înceta,
Fericirea va căpăta.
Nu fi foarte nesățios,
Că aceeaa iastă nesănătos.

Despre ținerea minte de rău

Iartă celui ce-ți greșeaște,
De te vatămă omeneaște.
De te supără dușmanul,
Tu îl iubeaște pre dânsul.
Caută să nu-i răsplătești,
Că cu aceeaa îl năcăjești.
Mai vârtos îl vei dosădi,
De nu-n grabă-ț vei izbândi.

Despre leane

Leanea e păcat de moarte,
Spre mult rău aducătoare,
Carea pre om strică foarte
Cu ceale păgubitoare.
Nu iaste păcat ca leanea,
Că aduce sărăcie,
Nici altul ei asemenea,
Legat cu ticăloșie.
De voiești să nu te ajungă,
Nu-ți fie odihna lungă.
N-o lăsa să-ți între-n casă,
Nici să s-așaze la masă.
Mâneacă de dimineată,
Să nu-ți cază cu dulceață
A somnului lenevire,
Să te-aducă la perire.
Prestă zi te ostănește,
De la tine o gonește.
Seara cam târziu te culcă,
Tot gândește despre muncă.
Fii iubitoriu de osteneală,
Ma iar de dimineată te scoală.

Altele

Teame-te de Dumnezeu,
Craiului fii credincios,
Iubește tot neamul tău,
Tuturor fii drăgăstos.
Ascultă părinții și stăpânitorii,
Cinstește preoții și învățătorii,
Ca pre făcătorii tăi de bine,
Ce să grijesc despre tine.

Fă altuia ce voiești
Să-ți facă el ție.
Niciodată să poștești
Ce nu gândești ție.
Cătră bine sânguiăște,
Spre Domnul nădăjduiaște.
Carele laudat să fie,
De toți până în veacie.

Alte viersuri veselitoare și jalnice

Voiu să vă arăt poveasta
Celor din lumea aceasta,
A oamenilor ce viețuiesc,
Și întru o soție trăiesc.
De multe neamuri o soție,
Care vreau ca toți să știe,
Căci când iaste mângăiată,
Și cu toate îndăstulată,
De dragoste să ține tare,
N-are nicio supărare,
Când de reale să fereăște,
Și în dragoste trăiaște.
Deci, fie la marhă păstori,
Sau, și la pământ muncitori,
Măcar și neaguțători,
Sau de altele lucrători,
Datori sânt ei toți, cu totul,
Să iubească unul pre altul.
Iar mai vârtos la preoți
Să poruncească la toți
Ca dragostea să păzească,
De minciuni să se ferească.
Ma și fieștecăruia
Să nu facă rău altuia,

Să poruncească prea tare
Ca să nu facă rău mare
Și să lucre cu dreptate,
Să capete bune plate.
Încă mai multe voi spune,
Numai ascultați prea bine.
Câte lucruri sânt în lume
Multe-s reale și nebune,
Care sânt cu înșelăciune
Noao aduc stricăciune.
De acelea să ne păzim,
Fericirea să dobândim.
Iar unele lucruri în lume
Sânt de folos și prea bune.
Când cu dreptate slujeaște,
Plata lui îș dobândeaște.
Precum din toate părțile
Îș împlinesc toți slujbele.
Cei cu învățăturile
Îndreaptă cărți și scrisorile,
Domnii cu judecățile
Împacă pricini și sfezile,
Cei cu meșteșugurile
Ei îmbracă trupurile,
Paorii cu plugurile
De înmulțesc stogurile.
Și cealelalte împreună
Săvârșesc cu voie bună.
Păzindu-să toți de reale
Și de păcatele greale,
Moșteni-vor ei viața,
Încă și toată dulceața.
Și toți cu dragoste fiind,
Ei cu bucurie cântând,

Vor lua pre Ziditoriul,
Pre a lumii Făcătoriul. [...]

Gheorghe Montan

STRĂINUL ÎN PESTA,
 adecă o vorbire între un străin din Țara Turcească și
 între un cetățean din Pesta,
 în care se cuprind faptele ceale vrednice de neuitare
 a celui de înalt și bun neam născutului Domnului
 Uroș Stefan Nestorovici, a Preasfințitei
 C<hesaro->C<raiești> și a Maiestatei consiliar a
 tuturor școalelor din Crăimea Ungariei de legea
 grecească n<e> un<ite> mai-marelui inspector a
 Instituturilor Pedagoghicești directorului, precum și
 la Deputația carea ocârmuiaște Fundusurile
 Școalelor Naționale purtătorului de Presidium.
 Prin Gheorghie Montan, în Școala Națională
 Românească din Pesta învățătoriu, alcătuită. La
 Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității
 Ungurești, 1816*

*Fac aceaea ce sânt deatoriu, ma nici aceaea nu pot să
 fac, pre cât s-ar cădea.*

Cu cheltuiala perilustrului și luminatului întru științe, precum și spre cultură, și cătră tot binele cel de comun, învăpăiatului Domnului Ignatie Stancovici, Cetățeanului, împreună și Marelui Negoțitoriu din Pesta, încă și la Mărita Deputație a Fundusurilor Școalelor, din nația serbească alesului condeputat, tipărită.

* Transcriere și note: Doru George Burlacu, Liliana Burlacu.

Cătră cetitoriu!

Următoarea vorbire în versuri, între Străinul din Țara Turcească și între Cetățenul din Pesta, alcătuită, ți-o pun înaintea, iubite cetitoriu, nu spre vreo laudă deșartă a mea sau spre câștigarea vreunei mărimi vremealnice, ci toată osteneala mea, în rându' acesta, în ceasurile ceale ce îmi prisosiră de la alte ale mele ofițioase lucruri pusă, atârnă spre veacinică neuitare și pomenire a faptelor înalt născutului Domnului Consiliar Uroș Stefan Nestorovici, Inspectorului a tuturor școalelor noastre celor naționalnicești.

De cumva te poți încredința din următoarele versuri cum că pusul sfârșit, carele, după puținticul meu talent, iaste bun, l-am ascuns, foarte mă bucur și sânt

Al tău,

În Pesta, 2 aprilie 1816,

De bine voituriu,
autorul.

Pesteanul cătră Străin

Bună întâlnirea, frate!
Voie bună! Sănătate!
Vestmântul, căutătura,
Graiul și toată făptura
Te spun cum că ești străin,
Nu știi, turc sau chiar creștin.
Te rog, frățiorul meu!
Iartă și nu-ți fie greu
De făcuta întrebare,
Că nu-i de vreo stricare.
La noi vin destui streini:
Turci, tătari, muscali, elini¹,
Și dintr-alte țări străine

¹ Elini, greci.

Și departe, și vecine.
Îi primim cu veselie,
Numai ca pretini să vie.

Străinul cătră Pestean

Eu sânt din Țara Turcească,
Creștin de leagea grecească,
Fac la ceriuri mulțămită
Pentru tâlnirea dorită,
Că, ca un negoțitoriu,
Mulți ani petrec călătoriu.
Pare-mi oricând foarte bine
De se tâmplă oarecine
Să-mi grăiască cu blândeate,
Drept, și nu cu doao feate,
Descoperind adevărul
Cu suflet curat ca mărul.
De când am pornit de-acasă,
Sânt opt luni și zile șasă.

Pesteantul

Așadară, țeara voastră
E departe de a noastră,
Dacă de opt luni porniși
Și numai astăzi sosiși.
Doară calea încă-i rea?
Sau avuși vro marfă grea?
Sau altă vro neplăceare
Îți făcu întârzâiare?

Străinul

Și țeara e depărtată,
Și calea cam mestecată.
De scârbă și de vrun rău,
M-au apărat Dumnezeu,

Însă nici calea, nici țara,
 Nici vro boală, nici povara
 Mi-au pricinuit stricare
 Sau în mers împedecare,
 Ma eu sânt un om din fire
 Cât spre a mea procopsire,
 Oriunde călătoresc,
 În tot locul zăbovesc,
 Până când știi și văd toate,
 Pre cât unui om se poate.
 Îndată cât am intrat
 Pre pământul din Bănat
 M-au prins un dor și mai mare
 Spre a ști a țării stare.
 Prin cetăți și prin orașe,
 Prin satele drăgălașe
 Făcuiu pasuri foarte line,
 Ispitiiu tot lucrul bine,
 Cercetaiu din fir în păr
 Al tuturor adevăr,
 Păscând curiozitatea^[1],
 Aflaiu pe rând dreptatea.

Pesteanul

Eu văd, iubite străine,
 Și cunosc acuma bine
 Că, de faci prin țări ocol,
 În cap încă nu ești gol.

Străinul

La noi, în Țara Turcească,
 Cine va să îndrăznească
 Vreo școală să rădice,
 (Ar fi vai de-a lui cerbice).
 Din care temeiu creștinii,

Și mai ales noi, elinii,
Ne luăm pe oarecine
Care ne învață bine
A ceti, curat a scrie
Și după ortografie;
Iară la mai mari știință
A merge nu e putință,
Fără din cei cu putere
Și cu mai multă avere,
Dacă trec în țări străine
Unde-s monarhii creștine
Și se află așezate
Multe școale regulate.
Aceasta e mijlocire
Spre a noastră procopsire,
Și apoi experiința
Mai adaogă știința.
Într-alt chip agarineanul²,
Înjugându-ne gâtleanul,
Ne-au jăfuit și știința,
Ne-au strâmtorat și credința
Cu arma cea tirănească,
Noi, cei din Țara Turcească,
Ai vechilor greci nepoți,
Ne aflăm mai chiar robi toți.
Tristă-i soarta omenească,
Arată pilda grecească,
O, de trei ori fericiți
Ai Austriei subdiți!
Câte relighii și legi,
Câte popoară întregi
Bunul Monarh ocrotește

² Agareanul, adică turcul, că turcii carii acuma de 365 de ani au luat Țarigradul (sau Constantinopolul) se trag de la Agar.

Și așa ocârmuiește,
Cât toate sânt liniștite
Și de nime asuprite.

Pesteanul

Împăratul cel Ceresc,
Din cumplitul jug turcesc
Scoasă cu vreme Bănatul³ [2].
Să bucură împăratul⁴ [3]
De-atâtea neamuri creștine,
Ce uitase și de sine,
Și de bunele științe,
Și de orice cunoștințe.
Bunul Monarh ce făcu?
Rânduiele multe dădu,
Mai ales pentru sporire
În rândul de procopsire.
Așa, spre învățătură,
Și u<r>mătorii făcură.
Dovadă de să pofteste,
Starea noastră povesteste.
Te vei fi încredințat,
Călătorind prin Bănat,
Fie cinste și mărire
Preainaltei stăpânire!

Străinul

În a mea călătorie,
Mult săltaiu de bucurie,
Prin orașe și prin sate,
Văzând școale așezate,
Văzând cruda tinerime,
Prunci, pruncșoare mulțime,

³ Bănatul, de la închinarea Bănatului Curții Austricești, sânt ani 98.

⁴ Împăratul Austriei ș. c.

Fugând la muze în brață,
 Gonind a prostimei ceață!
 O, părinți! O, maici doioase!
 Aveți inimi veseloase!
 Taica, văzându-și prunșoriul
 Cum își înduplecă sporiul,
 Cum să nu se veselească?
 Cum în pălmi să nu plesnească –
 Maica, fiind mai cu milă,
 Văzând tânăra copilă
 Cum învață, cum sporește,
 Cum și-ntr-alte limbi grăiaște,
 Nu ca cerbul va sări
 Și nu în pălmi va lovi?

Pesteanul

Supt coroana fericită
 A Ungariei vestită,
 Prin orașe, prin cetăți,
 Să dau universități
 Și școale de obște multe,
 Unde poate să asculte
 Tinerimea de prisos
 Cursul cel de bun folos,
 Și să-și câștige știință
 Înalte prin sârguință:
 Însă nu pot toți să fie
 Doctori de filosofie,
 De pământ măsurători⁵,
 Astronomi, judecători,
 Iară a ceti și scrie
 Poate tot omul să știe,
 Da aritmetică încă

⁵ Măsurători de pământ, inginiri, *geometrae*.

A ști nu-i trudă adâncă.
 Acestea fieștecine
 Să și le înveațe bine.
 Trei lucruri de lipsă tare
 La oameni ori de ce stare.
 Apoi, cela ce priveaște
 Că jeniia îi priiaște
 Și cum că capul îl taie
 Poate și mai sus să saie,
 La mai înalte științe,
 După a minții puțințe.
 Noi, în Țara Ungurească,
 Sântem de legea grecească
 Trei neamuri, fieștecare
 Limba și firea sa are.
 Sântem sârbi, greci și români⁶
 A căroră neamuri mâni
 Ce dobândă fac cămării⁷,
 Și alte folosuri țării⁸.
 Cugete fieștecine
 Și judece drept în sine
 Școale de începătură
 De acea învățătură
 Avem noi mai în tot satul
 Cătu-i de mare Bănatul
 Și prin Țara Ungurească
 La cei de legea grecească
 Avem și trei institute
 De un om mare făcute,
 Școale mari, naționale,

⁶ De legea răsăritului, în Banat să află și frătuți, carii lătineazăte să zic *fraterculi*. Fraterculi carii, fiind sânge de roman, să socotesc cu rumâni, măcar că au o pronunție foarte urâtă în limba românească.

⁷ Cu plățirea vămilor pentru mărfuri ș. c.

⁸ Cu economia câmpului, darea regrutelor, plățirea contribuției.

Cu toate trebile sale.
 Unul e în Sent-Andrieu^[4],
 Așezat cu bun temeiu,
 Acesta e chiar sârbesc.
 Altul în Pesta^[5], grecesc:
 Aradul-Vechiu^[6] încă are
 Institut românesc mare.
 Într-aceaste institute
 Sânt rânduiale plăcute,
 Să vezi profesori cinstiți,
 Oameni buni și procopsiți,
 Să vezi cu ce sânguință
 Împart la bărbați știință
 Și, smulgând din rădăcină
 A neștiinței neghină,
 Samănă bună sămânță
 Patriei de trebuință.

Străinul

Putearnice Dumnezeu!
 Oare nu cumva dorm eu
 Și visăz lucruri de care
 Fantazia grije are?
 Spune-mi, o, iubite frate!
 Cu cuvinte apriiate,
 Cine e omul cel mare
 Și așa vestit, prin care
 Zisăși că ar fi făcute
 Numitele inștitute
 Și alte școale prin sate,
 Așa bine deșteptate?

Pesteanul

Bunul nostru împărat,
 De când s-au încoronat,

De când cu voia de sus
În înaltul tron s-au pus,
N-avu multe zile line,
Ci tot de griji greale pline:
Căci că Mars⁹ nedomolitul
Nu iubea nicicum sfârșitul,
Ci era tot în pornire
Și tot în foc cu cumplire.
Cugetam, acum e pace,
Acum liniște se face,
Acum să se odihnească
Și oastea împărătească.
Împrotivnicul din fire,
Fiind fără odihnire¹⁰,
Peste iarnă se gătește
Și primăvara pornește,
Bagă Europa iară
În a răzmiriței pară.
Monarhul¹¹, în așa grije,
Cum ar putea să câștije,
Țările să și le ție
Și învingătoriu să fie,
Totuși, într-o zi brodită,
Cearerea cea umilită
A noastră, după putință,
O luă în socotință.
Întinsă mâna miloase
Spre trei neamuri credincioase.
Pre un Uroș¹² [7]oarecare,
Ni-l numi inspector mare
Preste ale noastre școale

⁹ Mars, dumnezeul răzmiriților.

¹⁰ Împrotivnicul, franțozii se înțeleg.

¹¹ Monarhul se înțelege înălțatul împărat Franțișc I-iul.

¹² Uroș Stefan Nestorovici: vezi la început.

Și mai mici, și prințipale.
Bunul acesta părinte,
Cât prinsă cârma ferbinte,
Vrând destul pe dreapta cale
A face chemării sale,
Călători prin Bănat,
Prin cetate, oraș, sat
Și prin Țara Ungurească
La cei de legea grecească.
Cearcă fără pregetare
A școalelor noastre stare,
Cinci luni întregi^[8] petrecând
Într-acea treabă și rînd;
Tocma peste așteptare
Află partea cea mai mare
Lenevită, lăpădată,
Cu picioarele călcată.
Află muzele¹³ mîhnite,
Jelind în haine cernite.
Se supără, se mîhnește,
Ce să facă? Hotărește,
La înalta curte scrie;
Relație foarte vie,
Relație pe dreptate,
Știu neamurile mai toate.
Face planuri înțeleapte
Cum ce-i rău să se-ndireapte.
Și, cât răspunsul primește,
Fără zăbavă pornește.
Ce nu e bun îndireaptă,
Ce e amorțit deșteaptă;
Sistema veche o strică,

¹³ Muzele, dumnezeițele științelor, atunci se zic a fi jealnice, când științele nu se bagă în samă.

În locu-i noao rădică,
La multe obști vădovite
Și de școala sa lipsite,
Școale le alcătuiaste,
Profesori buni le numeaște.
Le arată și metodul,
Cum să lucre cu norodul
Și cu cruda tinerime,
Ca să iasă din prostime.
Și, fiindcă mulți au școala
Mai urâtă decât boala,
Bunul acela părinte,
Cu blânde și dulci cuvinte,
Pre aceștia-i dojeneaște
Și bine îi sfătuiaste:
Arată prin rostul gurii
Folosul învățaturii,
Le arată cu lesnire
Cea mare deosăbire
Întră omul cel ce-nvață
Și-ntră cel rămas în ceață¹⁴.
Omul cu învățatură,
De nou născută făptură,
Cum soarele întră steale
Și cum luna peste ele:
Așa omul cu științe
Întreace alte ființe
De-aceste nenumărate.
Prin orașe și prin sate,
Uroș, petrecând, grăiaște
Și pe prunci povățuiaste.
Spre iubirea de știință,
Cu îndoită silință,

¹⁴ În ceață, în întunec, în negura neștiinței.

Prin Uroș fură deșchise
Și institutele zise.
Deci, iubitul meu străine,
Poți cunoaște de ici bine
Cu ce sântem noi deatori
Acestui străduitoriu.
Să-ți mai spun eu încă, frate,
Prin Uroș o bunătate
Făcută, de laudare,
Vrednică de neuitare.
(Acest bărbat vrednic nespus,
Care noao Cel de Sus
Astăzi ni l-au dăruit,
Moși și strămoși l-au dorit,
Ci nu s-au învrednicit
De-acest har neprețuit;
Ma, dorind, așa muriră,
În prostie se sfârșiră,
Lăsând pre fii, pre nepoți,
Pre cei următori, pre toți
Întunecați și ne-nvățați,
La car' și ei era dați):
Prin al său prea-nțelept sfat,
Pre-mpăratul au plecat,
Deputăție deșchisă,
Carea noao mult lipsisă,
La această bunătate
Prin monarhul noao date,
Uroș iaste cel de frunte,
Al ocârmuirii munte,
El întâiul loc cuprinde,
Proiectumuri bune-ntinde,

Fundusul să se-nzestrească,
Spre polirea cea firească¹⁵.

Străinul

Când veneam însărcinat,
Mai dăunăzi, prin Bănat,
Mă prindea minune mare
De un cântec oarecare:
Vivat! Uroș să trăiască,
Mulți ani să să-nvrednicească
A fi preste școale domn,
Ca să ne scoale din somn!
Nici că știiam bine încă
Ce vrea cântarea adâncă,
Ci acum, desăvârșit,
La adevăr am venit.
Vrednic iaste lucrătorul
Să i se plătească sporiul
Și să-și iaie potrivită
Ostenealii mulțămită.

¹⁵ Președintele a Măritei aceștii Deputații iaste Măria Sa domnul consilier Uroș Stefan Nestorovici, cel mai sus lăudat.

Comembruri sânt:

De bun neam născutul d. Iacob Petrovici, la înălțatul Consiliul Crăiesc Documtenențiale al Ungariei secretar.

De bun neam născutul d. Gheorghie Petrovici, crăiescul director al Școalelor Naționale, celor de leagea grecească neunite din Districtul Budei și jurat avocat cauzelor amânduror judecătorilor, precum și a cărților celor iliricești și românești de leagea grecească neunite, revizor.

Perilustrul și vreadnicul de laudă d. Ignatie Stancovici, cetățean și negoțitoriu în crăiasca cetate Pesta.

Perilustrul și vreadnicul de laudă d. Nicolae Roșă, iarăși cetățean și negoțitoriu în crăiasca cetate Pesta.

Perilustrul și vreadnicul de laudă d. Nicolae Bechela, asemenea cetățean și negoțitoriu în crăiasca cetate Pesta.

De bun neam născutul d. Ioann Bevici, actuariu.

De bun neam născutul d. Naum Petrovici, canțelist.

Pesteanul

În bani se prețuiesc toate,
Iar știința nu se poate;
Nici că piere, nici se șterge,
De-a pururea cu noi merge
Până la groapa cernită,
Ce e tuturor gătită.
Nu sântem, dară, în stare
A mulțami așa tare
Precum lucrul e în sine
Făcătorului de bine.
Ceriurile să privească
spre Curtea împărătească,
Cu dar și cu fericire,
Să crească întru mărire,
Că de-acolo trasăm toate
Și tragem pre cât se poate.
Pre Uroș, alesul său,
Să-l trăiască Dumnezeu.
Zile multe păciuite,
Folosului nostr' jertvite,
Și pre toți câți dimpreună
Dau la tineri normă bună.

Jean-François Marmontel

ADELAIDA SAU PĂSTORIȚA ALPICEASCĂ,
1817*

În munții Savoiei^[1], nu departe de drumul carele merge de cătră Brianson^[2] cătră Modena^[3], iaste o vale pustie, a căriia veadeare pre toți călătorii întru o minunată gândire și întru o dulce melanholie îi aduce. Trei delușei, asemenea unui amfiteater, pre carii de departe se văd niște colibițe păstorești; izvoară limpede de toate părțile, din munte în vale curgătoare; tinere, ca cu mână de om împrejur sădite pădurițe, și sănătoasă, în toată vremea verde pășune înfrumșează acest montalnic loc.

Doamna marcheza de Fonroze se întoarsese cu bărbatul său din Franția la Italia. Aci s-au fost frânt osiia carătei (căruței), și zioa s-au fost aplecat cătră noapte: drept aceea, siliți era scăpare a-și căuta pentru acea noapte. Mergând ei cătră o colibiță, carea mai aproape a fi li se părea, au zărit nu departe înaintea lor o turmă de oi, și în urma aceiia o păstoriță, carea așijderea cătră aceeași colibiță mergea, a căriia însășa numai pășire întru mare mirare îi adusease. Grăbind ei după dânsa ca să o ajungă, s-au apropiiat ceva de ea și, deodată, fără de veastă, au auzit un cântec ca de un vers îngeresc, a căruia plângeros și jalnic sunet făcea, cât toată valea aceea tângea. Aceastea sânt cuvintele cântecului:

Oh, cum frumos cătr-apus
soarele lucește,
Când ne treace zioa dulce

* Transcriere și note: Doru George Burlacu, Liliana Burlacu.

și seara sosește!
Așa ieșind sufletul meu
de tot se-noiaște,
Când tristele zile îmi trec,
și cursul sfârșeaște.
Ci calea e foarte lungă,
și vremea departe,
Ca să scap de tânguire,
și zile deșarte.

Sfârșind păstorița acest cântec, cu capul aplecat pășea înainte; însă nesocotința și nebăgarea de seamă a ei întru mișcarea trupului mai mare frumseată încă dădea statului și pășirii. Minunați de acea vevedere, încă mai mult de acel cântec, domnul și doamna de Fonroze mai iute au grăbit după dânsa, ca să o ajungă. Au ajuns-o, ci cât de mare le-au fost mirarea când supt acoperemântul capului și supt îmbrăcămintele cele mai proaste, toate grațiile și frumseata lunei împreunate le-au văzut. Fiica mea!, zis-au cătră dânsa doamna de Fonroze (tocma întru acea vreme, când vrea păstorița să se dea acestor necunoscuți călători cu oițile din cale), nu te teame, nici nu te da în laturi, că noi sântem niște călători și o neplăcută întâmplare ne sileaște scăpare întru aceste colibi a căuta, numai această noapte întru una dintr-însele a petreace; ori nu ai face bine ca să ne îndreptezi cătră una dintră acealea? Îmi pare rău de voi, doamnă, răspuns-au păstorița, slobozindu-și ochii în jos și rușind în față; aici sânt numai proaste lăcașuri păstorești, deci slabă mângăiare veți avea într-însele! Doară nu lăcuiești și tu întru una dintru aceastea?, zis-au marcheza, deci pentru ce să-mi fie mie o noapte grea aci, unde tu totdeauna lăcuiești? Eu spre aceasta născută sânt, răspuns-au păstorița cu mare cuviință. Nu, la un Dumnezeu și la un suflet, nu!, zis-au marchez de Fonroze, carele mai mult

nu ș-au putut opri clătirea sufletului, tu nu ești născută ca să pătimești, și norocirea e întru aceasta rea și nedreaptă! Cum poate fi cu puțință, o, mult minunată fecioară, ca așa frumseată întru această pustie și supt acest feliu de îmbrăcăminte ascunsă și îngropată să rămâie? Norocirea, domnule! răspuns-au Adelaida (acesta e numele păstoriții), norocirea numai atuncea e rea și nedreaptă, când ne ia aceea iarăși îndărăt ce odată ne-au fost dat. Starea mea are îndulcirea sa întru aceale ce alții nu știu, iară îndelunga făgăduință așa feliu de întrebuițări dă altora, care păstorilor sânt de tot necunoscute. Aceasta poate fi, zis-au marchez: ci tu, minunată fecioară, tu, carea pre noi întru adâncă mirare ne aduci, tu nu ești născută așa cum ești astăzi. Căutătura ta, umblarea, versul și însuș graiul tău, toate aceaste te dezvălesc și te vădesc. Numai aceaste vreo câteva graiuri din gura ta zise arată un suflet cu bună creștere și o inimă de mare neam. Spune noao, rugămu-te, carea nenorocire au putut să te aducă la așa înmicșorare și să te cufunde. După om de partea bărbătească întru nenorocire, răspuns-au Adelaida. Sânt multe mii de mijlociri a scăpa de nenorocire: ci unei muieri, cum singuri știți, un ajutoriu numai de cinste rămâne, și acesta e slujba: întru aleagerea stăpânilor, gândesc că e mai cuminte a aleage oameni buni și pacinici. Voi veți vedea acuma stăpânii miei, inima voastră se va bucura de viața lor cea fără răutate, și de năravurile lor ceale nemincinoase, proaste și cinstite.

Vorbind ei așa, au ajuns până la coliba stăpânilor a Adelaidiei: aceea era cu un gărduț deschilinită de staul oilor, întru carele își slobozise păstorița oile, numărându-le cu mare grijă și luare de seamă, nepe-trecându-și mai mult vremea cu călătorii, carii, îndulciți fiind de dânsa, cu nespuse umilință neîncetat la dânsa privea. Un moș cu moașa sa, toma așa precum zugrăvesc zugrafii pre moșul Filimon cu baufica lui, au ieșit întru

întâmpinarea streinilor oaspeți (mosafiri), li s-au închinat cu sănătate, cu aceste cuvinte: Bine ați venit, și i-au primit cu nefățarnică și neschimbată inimă; după aceea au zis: Noi altă ceva nu avem a vă da, fără numai curate pentru așternut paie, iară de mâncare, smântână dulce, lapte, brânză de astăzi făcută, frumoase poame și pâne de săcară. De aceste puteți avea cât ne-au dat Dumnezeu și cât vă pofteaște inima, și până când veți vrea aicea a vă zăbovi, noi bucuroși sântem în căsuța noastră a vă vedea. Călătorii au mulțămît acestor buni bătrâni cu aplecată cuviință, pentru buna și drăgostoasa a lor priimire, au intrat în colibă, și cu mare dulceață și bucurie au aflat acea curățenie și bună rânduială, carea nicicând nu ar fi socotit în acel loc a afla. Masa lor era de o scândură lată de nuc, frumoasă, neatedă și curată; iară vasele ceale de pământ pentru lapte era așa de curate și spălate, cât s-ar fi putut căuta omul într-însele ca într-o oglindă; toate acestea punea înaintea lor un semn a unei norocoasă îndestulări. Fecioara noastră, zis-au bătrâna, cu toată căsuța noastră rânduiaște, în toată dimineața, după ce-și sfârșeaște rugăciunile, mai-nainte de ce se îndepartă oile în câmp și până încă pasc iarba cea de pe lângă casă, ea tot spală, mătură, rânduiaște și tocmeaște cu așa măiestrie, ca să ne facă îndestulare. Cum?, zis-au marcheza: au doară e această păstoriță a voastră fecioară? Oh, preadulce doamnă, răspuns-au bătrâna, de ar fi dat Dumnezeu ca să-mi fie fecioară, inima mea așa numai o numeaște, eu, de i-ași fi ei adevărată mumă, mai mult nu o ași putea iubi, măcar că nu am avut acea norocire în al meu pânțece a o purta și cu al meu însuș lapte a o hrăni. Cine e ea, dară? De unde au venit aicea și ce nenorocire au adus-o într-o așa păstorească stare? Toate sânt noao necunoscute, iată acum tocma sânt patru ani de când au venit la noi într-o această îmbrăcăminte, precum o ați văzut acuma, și ne-au rugat ca să o priimim să ne

păzească oile, oh, cu ce mare bucurie o am primit! Cea mai dintâi căutătură și dulci graiuri ale ei deodată au încungiurat și au cuprins inimile noastre. Noi îndată am avut îndoială, cum că ea nu poate fi proastă săteană, însă, de câte ori am fi început a o întreba, o vedeam tristă, și pentru aceea nici nu am cutezat mai departe a o întreba și a o dosădi, cinstea și dragostea noastră cătră dânsa întru atâta au crescut, cât din zi în zi mai mare prilej am căpătat, preafrumosul al ei suflet a-l cunoaște. În deșert ne-am silit noi a ne înmicșora înaintea ei și a ne apleca, căci ea și cu aplecăciunea, și cu bunătatea ne-au întrecut. Adevărata și cu bună purtare fecioară niciodată nu s-au arătat părinților mai cu mai mare bunătate și mai cu curată inimă, decât ce se arată ea noao. Noi nicicând încă nu i-am poruncit ceva, căci ea toate le face mai-nainte încă decât ar gândi cineva; mai mult decât ar ghici gândurile noastre și mai-nainte de ce am ceare ceva, iaste gata. Noao ni se pare că ar fi venit un înger ceresc, ca să ne mângăie întru bătrânețele noastre. Dară ce lucră ea acuma afară?, întrebat-au doamna Fonroze. Mulge oile și caprele: laptele cu mânilor ei muls și brânza de ea făcută e mai dulce decât a altora. Eu, de câte ori merg în vreun oraș a-l vinde, mai întâi decât toți alții îl vând, tuturor se veade laptele miiu, untul și brânza mai bună și mai aleasă; nu pot mușteriilor destul a le aduce. Păzând oile, împletește niște corfe frumoase, de care toți se miră și bucuros le cumpără; ai zice că orice vine sub deagetele ei la mare preț ajunge. Voi vedeți, doamnă, în căsuța noastră toată îndestularea sătenească, frumos rând și curățenie, toate aceaste sânt ale ei lucruri, de când au venit ea la noi, de atuncea sântem deplin norocoși. Dară iaste ea norocoasă și îndestulată?, întrebat-au domnul Fonroze. Ea se silește a ne încredința despre aceea, însă de multe ori am priceput și pre bătrâna mea o am înștiințat, precum venind ea cu oile din câmp, ochii ei cei frumoși era roșii

și de multe lacrimi umflați, și cum ne vedea pre noi, îndată începea a râde, și veselă a se arăta se nevoia, ci toate sânt în deșert, căci noi bine vedem că ea are o durere la inimă, carea o roade și o muncește; însă iată nevoia și jalea noastră, că nu cutezăm nici să o întrebăm, că de nu o am putea mângâia, noi barem am plânge împreună cu dânsa. Oricât de rău să fie timpul, ploaie sau vânt, zis-au bătrâna, ea mână oile în câmp; eu de multe ori am rugat-o să mă lasă pre mine să merg în locul ei; ci ea îmi răspundea: cum aș putea eu face aceasta, ca tu bătrână și slabă să împlinești acel lucru, carele e de mine tinără, sănătoasă și puteranică? Lasă-mă, bătrână maică!, îmi zice cu umilință, lasă-mă, eu să mă ostenesc, că osteneala e pentru cei tineri, iară nu pentru cei bătrâni. Cu un cuvânt, cât e de frumoasă, atâta e bună și dulce; eu și bătrânul meu de multe ori gândim și vorbim de dânsa cu lacrimi. Dară ce ați face când ar lua-o cineva de la voi?, întrebat-au doamna. Noi am piiarde aceaea – au zis bătrânul – ce ne iaste mai drag pe lumea aceasta, ci, de ar putea fi ea mai norocoasă de cum e acuma, noi totdeauna cu acea dulce mângâiere ne-am bucura, și din lumea aceasta cu bucurie întru ceaealaltă am pleca. O, dea-i Dumnezeu după bunătatea ei vreadnică norocire!, zis-au bătrâna, vărsând lacrimi; am avut nădejde că ea, cu ale ei preadulci mâni, îmi va închide ochii; ci totuși aș voi încă până sânt vie a o vedea norocoasă. Au auzit că vine Adelaida, și pentru aceaea au încetat a vorbi mai departe.

Adelaida au intrat în casă, ducând întru o mână un șuștariu cu lapte, și întru ceaealaltă, o corfă (cotăriță) cu multe feliuri de poame, și după ce s-au închinat lor cu sănătate, au început a lucra prin casă, ca când nici n-ar socoti cineva de dânsa. Fiica mea, zis-au doamna de Fonroze, tu prea mult te sârguiești! Numai cât mă nevoiesc, doamnă, răspuns-au Adelaida, ca să împlinesc voia domnilor miei, pentru că știu că sânt bucuroși, cât

mai bine, după putința lor, să vă îndestuleaze. Voi aicea la noi slab vă veți fi ospătat, prost și numai ca pre la sate, zis-au Adelaida, acoperind masa cu un mäsariu ceva mai gros, însă alb ca neoa: pânea noastră nu se veade a fi tocma frumoasă, ma are foarte bun gust, oaole proaspete de ieri și de astăzi, laptele e singură smântâna. Poamele sânt coapte, și, după cum această toamnă le-au adus, sânt foarte frumoase. Sirguinta, luarea de seamă, noblele sau boiereștile grații și aplecăciunile cu care această mult minunată păstoriță slugărea, și deatorința pentru îndestularea oaspeților împlinea; cinstea, carea o arăta ea stăpânilor săi, sau când ceva cătră dânșii grăia, sau când din ochii lor poftete lor cunoștea, toate acealea, pre cei doi streini oaspeți, întru o nespuse minune i-au fost adus. După cină le-au așternut Adelaida patul numai pre singure paie pline de miros, și cu un mesal alb l-au acoperit, carii, după ce s-au culcat, au zis unul cătră altul: această de astăzi întâmplare cu noi e foarte minunată! Noao se cade a o cerca și a o cunoaște, și această pruncă cu noi a o lua și pentru fericirea ei a ne griji!

Cum s-au făcut zio, au venit slugile acestor călători și i-au înștiințat cum că căruța e direasă și cum că se poate călători. Ci, mai-nainte de a pleca ei, au chemat doamna de Fonroze pre Adelaida și în prezenția (înaintea) bătrânului și a bătrânei, au zis: prea iubită fiica mea! Eu fără de a ști neamul tău și fără de a cerca nașterea ta și tainica întâmplare cu tine, carea întru aceasta de acum stare te-au adus, numai din acealea ce acuma întru tine văd și din ceale ce am auzit de tine, foarte te-am îndrăgit. Eu văd că bărbătescul al tău suflet și fapta ta cea bună preste toată nenorocirea s-au înălțat și o au învins, și cum că de tot cu starea ta cea de acuma te-ai însoțit și te-ai împieptorat. Mărimea sufletului tău și frumseța inimii tale înghenerozează și înfrumsețează înmicșorarea stării tale ceii păstorești, ci și așa, aceasta nu e de tine

vreadnică, nici iaste ție încuviințată. Eu sânt bucuroasă, dară, și pot, o, vreadnica de iubire necunoscută, a mai îmbuna starea ta. Pofta bărbatului meu e asemenea cu a mea. Noi sântem în Turin^[4] într-o stare foarte bună. Mie nimic alta pre lumea aceasta nu-mi lipsește, fără numai o asemenea soață, eu acuma te-ași scoate dintru acest loc și ași afla într-o tine o bogăție neprețuită, de ai vrea cu mine să te însoțești și să pleci. Depărtează de această propunere și rugăciune ce acuma îți fac toată socotința, slujirea și aplecăciunea; tu nu ești spre aceea născută. Dară, tocma să mă înșăl eu într-o socotința mea, totuși voiesc mai sus preste starea ta a te înălța, decât a te lăsa jos. Și a doao oară zic: eu poftesc a avea într-o tine o iubită soață și prietenă! Iară ce se atinge de norocul acestor buni oameni, nicicât să nu ai pentru dânșii grige, eu le voi face destul pentru aceea, căci i-am lipsit de tine; și într-o așa stare îi voi pune, cât toată vremea vieții sale în pace și într-o îndestulare o vor petrece, și toată facerea de bine ce am socotit eu lor a face din mâinile tale o vor priimi. Auzind bătrânul acele cuvinte, au sărutat mâna doamnei Fonroze și au început a ruga pre Adelaida și a o jura ca să nu se lapede de acea mare și milostivă prepunere a doamnei Fonroze, încredințându-o că, cum el, așa și bătrâna lui sânt cu un picior în groapă, deci, după moartea lor, ce va face ea singură într-o pustietate? Numai la aducerea aminte a lăsa acea pustie, au început Adelaida a vărsa doao pâraie de lacrimi. Ea au îmbrățișat pre doamna Fonroze și cu lacrimile sale au udat milostivul piept al ei, și cu așa simțire i-au mulțemit, carea a spune nu se poate. Nu pociu!, zis-au: nu pociu priimi milostiva facere de bine a domniei tale. Dumnezeu mi-au rânduit mie aicea o părțică de loc, de carea inima mea nu se poate despărți, însă bunătatea domniei tale așa de adâncă va rămânea într-o inima mea înfipță, cât una numai moartea o va putea șterge!

Preadulcele nume a domniei tale și preaiubita față totdeauna va fi înaintea ochilor miei. Pentru o milă numai am a te ruga; ca întâmplarea aceasta în veac ascunsă să o țineti, și cuvânt de mine nimănui să nu grăiți! Domnul și doamna Fonroze, umiliți și scârbiți fiind, au îmbrățișat pre Adelaida, au rugat-o și cu lacrimi au jurat-o să meargă cu ei. Dacă voiti, zis-au Adelaida, ca să-mi vedeți moartea înaintea picioarelor voastre, așa, dară, puteți pofti. Cutremur au căzut preste ei, auzind aceale cuvinte; și așa, după multă îmbrățișare și sărutare, de-abiia s-au despărțit de dânsa.

Ușor vor putea simți inimile ceale simțitoare cum că adeseori numiții domni, multe ceasuri ștergându-și ochii de lacrimi, au călătorit. Iară după ce s-au mai ușorat cu îndestulata plângerea, pre toată Adelaida întru inimile sale purtându-o, tot la dânsa au gândit și au grăit: cum ea umblă, cum caută, cum vorbește și întru așa gânduri și vorbe, nu scurta calea până la Turin, nici n-au simțit cum o au sfârșit-o. Aci, în curtea lor, nu le-au fost cu putințe a nu o aduce aminte și a nu grăi de dânsa.

Tinărul domnișor Fonroze, totdeauna față la aceste vorbe fiind, nicio țircumstanție n-au trecut cu vederea a nu o priceape și a nu o ținea în minte. El tocma în cea vârstă au fost, când e închipuirea mai lucrătoare de viață și când e inima mai aplecată spre dulcea umilință: însă el au fost de acel haracter, a cărui simțire nicicât nu se arată din afară, și atâta mai vârtos întru dânsul lucrează, întrucât e adânc închisă și strânsă, precum întru adâncurile ceale de sub pământ închisele vânturi, când n-au pre unde să răsuflă, fac de tot pământul se cutremură. Toate ceale ce au auzit tinărul Fonroze că se vorbește de frumseța, de bunele fapte, iară mai vârtos de trista stare și de nenorocirea păstoriței Savoiei au aprins întru inima lui cea mai mare flacăra a poftii numai a o vedea. El așa de tare au fost închipuit-o întru mintea sa, cât nici în somn

nu-i putea fugi dinaintea ochilor; și el, nici înaintea sa, nici pe lângă sine, altceva nu vedea, fără numai pre ea. Însă, în cât mai mult îl înfoca pofta a o vedea, întru atât se nevoia de toată lumea a o ascunde. Deodată i s-ai urât și s-au întunecat înaintea ochilor lui tot Turinul și (până aci umilit) curtea părinților. Valea aceea, carea frumseța cea mai mare a lumii întru sine ascunsă o ține, tot sufletul lui cătră sine îl trage. Acolo! Acolo! Una numai a lui norocire rămâne, despre care încă în lumea aceasta are a nădejdui. Ci, de se va priceape pofta lui și planul lui de se va descoperi, mari turbureri i-ar sta înainte. Nicidecum nu i s-ar da slobozenie să meargă într-acolo: s-ar socoti aceea ca nebunie a zburderii tinerelor, însășa păstorița, cât de puțin de va priceape, că cineva de dânsa gândește, vicleșuguri, socotește, și lațuri îi întinde, se va spăria, va fugi și se va piarde, și până la judecata cea înfricoșată, nimenea nu o va mai vedea. Și după ce el trei luni de zile cu așa gânduri s-au chinuit și s-au stors, au socotit și au încheiat toate pentru dânsa a lăsa, și, îmbrăcându-se în păstorești vestminte, într-acolo a pleca, prin pustietate a o căuta, și, sau acolo a-și sfârși viața, sau de acolo a o scoate.

Deodată au perit: nicăirea nu s-au putut vedea, nici auzi ceva de dânsul; părinții lui s-au turburat, au așteptat din zi în zi, doară vor auzi ceva de dânsul, în toate părțile au întrebat și au căutat, și în tot ceasul frica într-înșii tot mai mare creștea, însă nicheirea nici graiu de dânsul, nici urmă: toată curtea s-au fost umplut de plâns și de tânguire: poate fi socotit ei că ori s-au înecat undeva, ori că l-au omorât cineva. Ticăloșii părinți s-au îmbrăcat în vestminte neagre și fără mângăiere au plâns după unul născut fiul lor, după nădejdea cea mai de pre urmă a familiei. Întru acea vreme, până ce acestea toate în Turin s-au întâmplat, tinărul Fonroze, cu părul tăiat și cu totul în vestminte păstorești îmbrăcat, au ajuns la acea de

mult poftită vale, carea bine o au fost însemnat în minte. Acolo s-au ivit montalnicilor lăcuiitori, și iubirea de mărire a lui deodată s-au aflat în vârful norocirei, când unul dintr-înșii l-au priimit să-i fie păcurariu.

În zilele ceale dintâiu, au slobozit oile sale să meargă după obiceiul lor încătrole place, numai până ce va priceape cătră carea parte mână păstorița ale sale oi. Mie îmi trebuie cu mare grije a mă purta cu acea păstoriță, zis-au singur întru sine tinărul Fonroze, ca nu cumva să se spărie de mine. Fiind ea așa de nenorocoasă, îi va fi vreodată lipsă de mângăiare, iară de va fi venit ea întru acest loc numai pentru urâciunea lumii aceaștia mari și plină de patimi, ca aci să-și petreacă viața în pace și fără prihană, i se va face vreodată vreamea lungă și va pofti soție, de a o petreace în vorbe. Grija să-mi fie a o face a pofti cândva soția mea a fi, de-mi va ajuta Dumnezeu întru aceasta a fi cu noroc, ca ei să-i placă aceea, încet se va întoarce în obiceiul și întru întrebuintarea inimei, și după acea voiu lua starea sufletului ei pentru sfat. Mai pe urmă, iată-ne noi singuri în lume și unul altuia una vom fi. De la împrumutata credință până la prietenie nu e departe; și din aceasta, cătră iubire, în vârsta noastră, lesne se poate trece. Fonroze, întru acea vreame, numai cât au fost trecut de optsp<r>ezece ani, întru acea vreame tocma, când el cu multe plasă de gânduri își muncea sufletul, și cu adâncă socotință lumina ochilor în toate părțile o răsfirea, deodată i-au sunat în urechi acel mult lăudat preadulce glas de cântare. Acestea sânt cuvintele care, tânguind, păstorița le-au cântat.

Acest pământ reace! Acest dulce loc!

E toată bucuriia mea.

Eu, plângând, mă mângăiu, ce e altora
amar e dulceața mea.

Sonul acestui jalnic vers au pătruns inima cea simțitoare a lui Fonroze. O, Doamne Dumnezeu! mieu!, zis-au el întru sine. Ce feliu poate fi acea a ei jale, carea întru însuși amari lacrimi să pare ei a afla mângăiere și dulceață. O, ce dulceață ar fi pre dânsa a o mângăia! Având el frică ca nu cumva să se sparie de dânsul, de se va arăta ei fără de veaste, s-au îndestulat întru acea zi numai cu auzul cântecului. A doao zi au ieșit cu oile sale ceva mai de dimineață de cum avea obiceiul și s-au așăzat supt aripa unei pădurițe, de unde au auzit sonul preadulcelui vers a zilei ceii trecute. Cuviiincioasă vreme iaste a aduce aicea aminte cum că tinărul Fonroze, nu numai cu frumseța feții și a trupului, ci și cu toate darurile învățăturilor au fost îmbogățit, care daruri tinerimea cea de mare neam în Italia nicicum nu o trece cu vederea. El așa sufla în fluieră, ca și însuși Vesuți^[5], de la carele el atunci au învățat și carele pe acea vreme mai lăudat au fost în toată Evropa. Și Adelaida au fost ajuns la locul ei cel obicinuit, ci cu totul întru jalnică și melanholică gândire adâncată fiind, încă nu-și slobozise versul, drept aceea toate răspunderile (eho) ceale de primprejur se afla întru adâncă tăcere. Ci fără veaste, deodată, s-au rupt această întunerecoasă tăcere și toată valea au început a suna de jalnica fluierare a lui Fonroze. Acest încă necunoscut și până aci neauzit sunet au deșteptat întru inima Adelaidiei o mirare amestecată cu turburare. De la păstorii cei de până acuma nicicând nu s-au auzit așa feliu de fluierare. Neclătită și cu mare luare de seamă au căutat cu ochii în toate părțile a vedea pre acela carele așa feliu de dulci versuri au știut alcătui. Au zărit de departe un păcurariu tinăr, carele supt aripa unei pădurițe șădea, pe lângă carea păștea oile. Îndulcită fiind de dulceața muzicei, s-au apropiat ceva de dânsul, ca mai bine să-l poată auzi. O, mult minunată a firii

datină!, zis-au aceasta întru sine. Ce nu ești vreadnică tu a face?

Însuși numai simțirea auzului arată acestui păstoriu toată frumseța măiestriei! De când e Adelaida întru acea pustietate, aceasta e întâia oară când, uitând ea ceva jalea, nici n-au simțit cum s-au fost predat sufletul ei rădicării ceii dulci a bucuriei. Fonroze au văzut că s-au apropiat de dânsul, și, ca mai bine să-l poată auzi, au șăzut supt o salcă; ci nicicând n-au dat a priceape că o ar fi văzut, și, făcându-se a nu socoti nimic de dânsa, i-au așteptat vremea întoarcerii, și așa de frumos au îndreptat turma sa, cât, coborându-se ea din munte, la încrucișarea unei cărări, ca când nici n-ar socoti ceva dânsa, i-au ieșit întru întimpinare și au trecut pe lângă dânsa. Trecând, el au căutat la ea cu o căutătură proastă, ca când nici nu i-ar păsa de ea și ca când nicio pricină n-ar avea a se întâlni cu dânsa; au trecut pe lângă dânsa pre cărarea sa, ca când nu i-ar păsa de altceva, fără numai de oițele sale. Ci oh, preste ce frumsețe acea a lui proastă și nemernică căutătură au trecut! Toate ceale ce au auzit el de la părinții lui, și ce cu fierbinte foc despre statul ei, despre umblarea și despre mișcarea trupului au fost pecetluit întru inima sa, toate acealea cu mult mai frumoase și mai minunate a fi, însuș văzându-le, le-au aflat. O, preamilostive Dumnezeule!, zis-au: cât de slab au știut părinții miei a o închipui! Până când va rămânea această frumseță necunoscută pre pământ? Întru pustietate a se ascunde și întru o căsuță proastă și mică cu paie numai acoperită a lăcui aceea, carea prestolul împărătesc ar fi vreadnică a-l înfrumseța, sărăcești oi să păzească, și lucrul cel mai prost a roabelor să săvârșască, și slujba să o împlinescă! Ce prostă îmbrăcăminte! Ea supt paie și pre paie să lăcuiască! Ploaia să o ploaie! Să degere! Și așa să se chinuiască! O, atotputernice Dumnezeule, ajută-mi să o scot din această pustietate!

Adelaida, de frumsețea și tinerimea necunoscutului păstoriu cu simțire la inimă fiind clătită, n-au putut îndestulat a se mira de orbirea norocului pre pământ. Întru ce stare se află așa feliu de frumsețe și așa prea frumoase daruri a firei: ci oh, tocma aceaste daruri a însușirei, care se văd lui a fi nefolositoare, poate că întru altă mai mare stare i-ar fi vătămătoare și pierzătoare. O, ticăloasa și nefericita de mine! Încă îmi vine în minte frumseța de ceva bun a o socoti? Sfărământoarea socotință și aducerea-aminte de întâmplarea vremii ceii trecute deodată au cuprins-o și i-au fărmeceat (otrăvit) acea mică veselie ce au fost simțit întru sine. Drept aceea singură pre sine s-au certat pentru că cu așa socotință au fost deșchis calea către inima sa, și o mică veselie au fost simțit și au încheiat întru sine cum că, înainte de toate, de așa feliu de întâmplări să se depărtează și să fugă.

A doao zi, lesne au putut priceape Fonroze, cum că Adelaida se ferea de întâmpinarea și apropierea lui, și drept aceea, au căzut nefericitul întru durerea cea mai de pe urmă. O! Fără îndoială, zis-au el suspinând, ea au priceput vicleșugul și pre închipuirea mea; întru așa frică și jale au petrecut toată zioa, zăcând întru o parte, întins pre pământ, nesocotind mai mult nici de turmă, nici de fluieră, nici de viața sa. Adelaida n-au fost așa departe de dânsul, ca să nu-i poată auzi fluiera, și foarte s-au mirat de acea a lui tăcere. După-amiaz, slobozindu-se soarele, au început păstorița a tângui, întru acest chip cântând.

Tot ce mă încungiură cu mine tânjește!
Nici pasărea pasării cântă, nici se însotește!
Din munte cu lacrimi mie eho îmi răspunde,
Iar sefirul dintre frunze spre jale pătrunde.
Izvoarele în vale toate cu mine suspină,
Ochii miei de jale lacrimi versați împreună.

Fonroze, umilit fiind și înfrânt la inimă, au luat fluiera sa și așa au alcătuit-o cu versul păstoriții, cât n-ar fi putut fi cu puțință ceva mai frumos și mai umilit a se auzi în lume. O, Doamne, zis-au Adelaida, aceasta e o fărmeătură, acesta nu e păstoriu, aceasta trebuie să fie aceea ce zic poezii, o minune dumnezeiască! Însușita numai simțire a asemănării versului, doară, poate împreună așa preaminunată alcătuire? Încă fiind ea întru așa cugetare, deodată au auzit un vers dulce de câmp. Auzind ea aceasta, deplin s-au fost încredințată despre acea poezie și muzică, carea, în vremile ceale vechi, fireștilor minuni numai se socotea. Turburată și ca ieșită din fire, nu știa ce să facă, să fugă sau și mai departe întru așa fărmeătură să se lasă; ci, fiind îndeseară, au văzut cum că păstoriul au început a-și aduna oile și cătră colibiță a le îndrepta. El nici nu știe, socotit-au Adelaida întru sine, nici nu știe câtă dulceață primprejurul său răvarsă. Prostul suflet al lui, pentru aceea, nicidecum nu e măreț, nici așteaptă de la cineva vreo laudă! Așa e darul muzicei, aceștia însuși numai lipsesc ascultători. Acela carele frumos cântă însuși întru sine se îndestulează, deși nu-l va asculta cineva; iară toate cealealalte științe au lipsă de mărturii. Acest dumnezeesc dar încă întru întâia nevinovăție și fără de răutate au fost dat omului. Muzica dintre toate desfătările e cea mai nevinovată și mai fără prihană desfătare, și altora nu se cuvine, fără numai sufletelor celor curate și frumoase; tot ce e agru (sălbatec) și fără educație (creștere), aceea nu cântă, ci urlă.

Aceasta numai e veselii, cării sufletul meu pe lumea aceasta îi poate fi părtaşă. Însăşa jalnică și plângeroasă cântare are întru sine oarece dulceață. Eu de astăzi înainte voi socoti pre acest păstoriu ca pre o răspundere (eho) noao, carea la toate tristele și de dureri pline ale mele glasuri îmi va răspunde.

A doao zi s-au arătat Fonroze ca când s-ar da în laturi cu oile sale și ca când ar fugi de Adelaida. Ei i-au părut rău. Norocirea, au zis întru sine, mi s-au părut ca când au vrut să-mi facă acea slabă mângâiere, eu aceia ușor m-am fost predat; iară ea, pentru a mă pedepsi, de aceea iarăși m-ai lipsit. Întru o dimineață, ieșind amândoi cu oile în câmp, s-au întâlnit iarăși întru acel loc, unde s-au întâlnit întâia oară. Păstoriule, zis-au Adelaida, socotești departe a-ți povățui oile la pășune? Aceaste de mult poftite cuvinte, cu așa simțire au fost cuprins inima lui Fonroze, cât socotise că va rămânea fără de graiu. Nu știu, răspuns-au, de-abia vorbind: eu nu povățuiesc pre eale, ci eale mă povățuiesc pre mine, că lor mai bine le iaste cunoscut locul acesta decât mie, și pentru aceea eu le las să-și aleagă pășune unde le iaste voia. De unde ești, dară?, întrebatu-l-au păstorița. Eu sânt de preste munții Alpiei, răspuns-au Fonroze.

Adelaida: Din părinte păstoriu ești născut?

Fonroze: Deoarce sânt păstoriu, precum mă vezi, poate că spre aceea sânt născut.

Adelaida (privind la el cu mare luare de seamă): Despre aceasta eu foarte mă îndoiesc! Însușirile tale, graiul și căutătura îmi arată cum că norocirea întru altă stare te-au fost pus.

Fonroze: Tu ești foarte bună, deoarce așa de mine socotești! Însă iaste ție slobod a crede cum că natura (firea) ar fi dejghinat pre păstoriu de toate ceale ce sânt bune? Mie se pare că tu ai fi născută să stăpânești, și

nimic alta nu ești fără numai păstoriță, cum și eu sânt! La acealea cuvinte au rușit Adelaida în față și, schimbând vorba, au zis: Întru o zi așa de frumos ai fost însoțit cântecul meu cu fluiera ta, cât de mirare ar fi de un păstoriu prost.

Fonroze: Și versul tău e de minune întru o păstoriță proastă.

Adelaida: Doară nu te-ai învățat?

Fonroze: Eu altă învățătură nu am, cum și tu nu ai, ci numai simțirea inimii și a auzului. Tu ai cântat, și eu, umilit fiind, am suflat, și ce au simțit sufletul meu, aceea au sunat fluiera mea, iată toată taina mea, nimica pe lume nu poate fi mai ușor. Nu e cu puțință a crede, zis-au Adelaida. Așa și eu am socotit de tine când te-am auzit, răspuns-au Fonroze, ci urechilor mele au trăbuit să cred. Firea e nepărtinitoare, și, când și când, cu dreapta sa cea plină de daruri, stării ceii mai mici dă aceea ce ceii mari nu dă; arătând prin aceea cum că de la dânsa se naște tot neamul drept de bună naștere. Întru așa graiuri, mergând ei înainte, s-au apropiat de acea vale și de acel loc, unde totdeauna păstorița cu oițele sale se zăbovea. Fonroze cu acealea graiuri, ca cu o rază cerească plină de bună nădejde, însuflețit fiind, au început cu fluiera sa a da niște sonuri vesele, de care toată valea aceea, cea până aci tristă, suna. O, rogu-te, zis-au Adelaida, conținește sufletul meu de închipuirea unor simțiri neplăcute ca aceastea, carele nu e mai mult în stare a le gusta! Acest loc singuratec numai jalei și tânguirii e sfințit. Ehurile ceale de primprejur nu sânt obicinuite veselelor versuri lumești a se răspunde, aicea toate cu mine lipsesc să tânguiască și să plângă! Și eu, ticălosul, am spre ce a mă plânge!, răspuns-au Fonroze cu o adâncă oftare; și după aceea, amândoi au încetat o câtăva vreme cu graiul. Și tu ai spre ce a te plânge?, zis-au Adelaida. Spre ce?

Asupra cui? Asupra oamenilor, sau asupra norocului? Eu singur nu știu, răspuns-au Fonroze, acea una numai știu că sânt un om mișel și fără de noroc pe lumea aceasta! Mai mult nu mă întreba! Niciunul nu e în stare a împreună pătimi, ca cel ce au pătimit. Ascultă-mă!, zis-au Adelaida cu umilință și cu jale; de ești așa nenorocos cum sânt eu (știu că mai nenorocos nu vei fi), poate fi că preamilstivul Dumnezeu ne-au împreunat aicea, ca unul altuia să fim spre mângâiare. Jalea și tânguirea îmi zace la inimă ca o piatră fărâncată, și de nu m-aș ușura în toate zilele cu plânsul, mi se pare că o zi nu ași putea trăi. Fii tu oricine vei fi, fiindcă ești nenorocos (precum zici), vei putea avea milă de cei nenorocoși, și pentru aceea te aflu a fi vreadnic de încrezământul meu. Ci voiu să-mi făgăduiești cum că încrezământul va fi împrumutat întră noi. Oh, ticălosul de mine, eu, omul cel mai nenorocos în lume!, răspuns-au păstoriul, nevoia mea întru atâtă e mai mare și mai rea, căci poate fi că nici nu o voiu putea spune! Taina aceasta au fost îndoit pofta Adelaidei a cunoaște întâmplarea păstoriului. Dimineată, zis-au păstorița, vino supt acel înalt și crenguros copaciu, unde întâia oară m-ai auzit plângând, acolo îți voiu împărtași așa fealiu de întâmplare cu mine, carea îți va deștepta durearea ta pentru mine. Fonroze au petrecut noaptea aceea întru niște valuri de moarte. Toată fericirea lui atârna de aceea ce a doao zi va auzi. Mii și mii de gânduri trecea printr-însul unul după altul. El mai tare avea frică și să îngrozea să nu audă cumva că ea iubeaște pre altul: de iubeaște, zis-au, și de va rămânea neclătită în iubire, așa eu de tot sânt pierdut, și mai mult de mine nu e nădejde.

Fonroze au mânecat și mai-nainte de Adelaida au ajuns la locul cel însemnat, după aceea au sosit și ea. Ziua au fost înnorată. Toată natura cu întunec fiind îmbrăcată, mai-nainte au vestit scârba și jalea cuvintelor

ce avea ei să grăiască. Adelaida au început a grăi întru acest chip: Tu vezi această piatră cu iarbă acoperită, aceasta e mormântul a unui om mai vreadnic de iubire și mai bun întru fapte decât toți oamenii în lume, a căruia viață dragostea și nepriceaperea mea i-au scurtat. Eu sânt o franțozoiacă dintr-o noblă și spre a mea nenorocire bogată familie. Groful de Orestan au început a-și arăta cătră mine dragostea sa, eu cătră dânsul m-am arătat simțitoare, și încă foarte preste măsură. Părinții miei s-au fost împrotivit voiei noastre; ci nesocotita mea patimă, fără de știrea și voia părinților, însă după lege, în taină cu dânsul a mă cununa m-au îndemnat. Italia pe acea vreme era amfiteaterul al războiului și a vărsării de sânge. Bărbatul meu au fost povățuitoriu a unei oaste carea plecase la războiu: eu l-am petrecut până la Brianson; aci, cu nesocotita mea dragoste și iubire, l-am oprit peste voia lui doao zile, iară oastea lui, carea mai-nainte încă plecasă la războiu, au făcut marșul asupra protivnicilor; acest om tinăr, plin fiind de patima cinstei și de pofta măririi, pentru nespusa sa dragoste cătră mine s-au zăbovit acea vreme. Eu l-am rugat și cu lacrimile mele l-am biruit. Pentru dragostea mea au trecut cu vederea deatorința sa – o, eu de toată nenorocirea pe pământ vreadnica, carea n-am putut fi în stare a-mi birui patima!, mai în urmă s-au smult din brațele mele și au plecat cu o foarte jalnică simțire, carea și astăzi, aducându-mi aminte, mă înfricoșează și mă îngrozește. Până aicea am venit cu el, și supt acest copaciu ne-am despărțit. El au plecat după oaste, iară eu m-am întors iarăși înapoi la Brianson, pentru a aștepta acolo de la dânsul vești. Nu mult după aceea, au venit veaste cum că au fost în bătaie foarte cumplită. Eu îndată am început a mă îndoi de ajungerea Orestanului meu. Nu mult după acea dorire am căpătat scrisoare de la dânsul și am socotit că mă va mângâia și mă va îmbucura: „Întru acea zi și

ceas, zice, eu mă voi afla întru acea vale și sub acel copaci, unde ne-am despărțit! Eu singur acolo voi veni, deci și tu singură să vii. Juru-te ca singură acolo să mă aștepți! Eu pentru tine numai încă viez!”. Oh, cât de mare și nesocotită au fost rătăcirea mea! Eu întru acea scrisoare nimica alta n-am priceput, fără numai nespusa lui dragoste cătră mine, și m-am bucurat. Am venit aicea, după aceea au ajuns și Orestanul meu. După ce cu umulință și cu dragoste m-au îmbrățișat și m-au sărutat, cu un vers dulce și umilit au zis cătră mine: „Tu ai vrut, preaiubita mea Adelaido! Eu te-am ascultat și m-am întârziat a veni la locul cel mie rânduit, am trecut cu vederea deatorința mea cea mai de lipsă și mai folositoare a vieții. Tocma aceea, de ce am avut frică, s-au întâmplat. Bătaia au fost și oastea mea s-au lovit, au arătat mari minuni bărbătești și voinicești, și eu acolo n-am fost! Eu acuma sânt judecat ca un om fără de cinste și sânt de tot pierdut! Eu, preaiubita mea, această nenorocire a mea nu o socotesc ție spre vină, nici pentru aceea te judec, nici te ocărăsc, ci încă mai am o jertvă a-ți aduce, și aceea e întru inima mea împlinită”. La aceste cuvinte începui a trămura, am căzut bărbatului în brață, numai cât am putut sufla, genuchii mi-au fost slăbit, sângele în mine s-au fost închegat și am căzut întru amețală. El amețea la mea au întrebuițat-o spre împlinirea voiei sale, și sunetul pistolului cu carele s-au omorât m-au deșteptat din amețală. Starea întru carea m-am fost aflat eu atuncea, la așa jalnică și tristă întâmplare, nu e cu puțință a o spune; plângerea și suspinul întru carele acum mă vezi e numai o umbră mică a jalei ceii de atuncea. În zioa aceea și următoarea noapte, ca amurțită și împietrită am petrecut-o pe lângă trupul lui cel plin de sânge. A doao zi dimineața, neștiind alta ce a face și neputând mai mult plânge, căci lacrămile mi s-au fost împietrit, am socotit aicea a rămânea, și rușinea mea împreună cu el a o

îngropa; acesta au fost ceasul morții pentru mine, iară cel de pre urmă, carele îmi va veni, cu bucurie îl aștept, nici nu-mi va fi înfricoșată despărțirea sufletului de trup. Doao zile întregi, negustând ceva, am petrecut această groapă săpând; și când ostăneam de săpat, mă odihneam pre înghețatul piept al Orestanului meu. În urmă, i-am dat deatorința îngropăciunii; și întru acel ceas i s-au făgăduit inima mea aicea, lângă această groapă, a aștepta ceasul cel de pe urmă a împreunării noastre. Întru cea oară au început foamea a-mi rumpe slăbitul și uscatul meu pânțece. Cugetul nu m-au lăsat a mă lăpăda de fire și a nu da proptă vieții, carea mai tristă îmi iaste, decât cum îmi va fi moartea. După aceea, mi-am prefăcut îmbrăcămintea în proaște păstorești și m-am predat aceștii stări, ca unei mântuitoarei scăpării ceii mai de pe urmă. Din vremea aceea, una e numai în lumea aceasta a mea mângâiare, în toate zilele aicea a veni și pre această groapă, carea și a mea va fi, plângând și suspinând a mă ușura. Acuma, vezi, păstoriule, cu cât încrezământ am desfăcut ție inima mea și ți-am arătat ce lăcuiaște într-însa: de acuma și înaintea ta mai slobod voi putea plânge. Tu unul numai ești, căruia am descoperit pricina tânguirii mele și a jalei; și aceasta e o ușurare, carea îmi era de lipsă. Socotesc acuma, după aceastea ce auziși, că voi avea dreptate asemenea încrezământ de la tine a aștepta. Nu gândi a te fi ascuns de mine! Eu văd bine că starea ta cea de acuma păstorească e ție streină, și încă mai noao decât mie. Tu ești tinăr și, de nu mă voi înșăla întru socotința mea, nenorocirea noastră dintr-un izvor curge. Tu ai iubit asemenea cum și eu, și întru iubirea ta te-ai făcut nenorocos. Întru acest împrumutat încrezământ vom avea milă unul de altul. Eu pre tine te socotesc ca pe un frate, carele e trimis de la preamilstivul Dumnezeu, ca să mă mângâie și cu vorbe să-mi petreacă vremea întru această singurătate. Socotește-mă și tu pre mine ca pre o

soră a ta, carea, deși nu va fi în stare a-ți da sfaturi de ajutoriu, totuși știu că pentru pildă îți va fi, ca mai ușor să-ți poți petrece jalea.

Tu îmi pătrunzi inima, zis-au Fonroze, îngreoiat fiind cu ceale ce auzise: și oricâte simțiri deștepți întru mine și înainte mi le pui, totuși, ești departe ca să-ți pociu arăta semnul aceala, carele, prin descoperirea nenorocirii tale, întru inima mea ai deșteptat. O, nefericitul de mine, și cu atâta încă mai nefericit în lume, pentru că nu pociu cu aseamenea încrezământ a-ți răspunde, cu carele tu mie îmi mărturisești! Eu înainte însă ți-am spus că așa va fi. Pricina nenorocirii mele și a tânguirii e de așa stare, cât o veacinică tăcere întru inima mea închisă a o ținea lipsește. Tu ești foarte nenorocoasă, ci cu mult mai nenorocos sânt eu decât tine, aceasta e tot ce-ți pociu spune; ci cu Dumnezeu cel viu te jur și cu acea groapă, asupra căriia neîncetat plângi! Nu-ți pară rău de tăcerea mea! Mie îmi iaste aceea înfricoșată, ci văd că pentru aceea sânt rânduit. Eu voiu fi soț și de-a pururea următoriu tuturor urmelor tale, voiu ușura nevoințele tale, voiu privi cum plângi asupra groapei și voiu împreuna lacrămile mele cu ale tale lacrimi. Niciând nu-ți va părea rău, căci ai încredințat pricina jalei tale unei inimi, oh, peste măsură miloase. Îmi pare rău, zis-au Adelaida turburată, și așa, întru acea zi, s-au despărțit unul de altul, nimic mai mult grăind. Adelaida au fost cunoscut pe fața lui Fonroze un semn de mare turburare și de dureare. O, ce făcuiu eu!, zis-au întru sine, după ce s-au depărtat câtva de el, eu numai ce i-am vătămat ranele și întru dânsul am înnoit jalea! Ce poate fi, deoarce e încă mai nenorocos decât mine. Aceasta e un lucru foarte înfricoșat!

După această zi, nici graiuri mai mult întră dânsii, nici fluierături, nici cântece. Ei mai mult nici nu căuta unul pe altul, nici iară fugea unul de altul; numai ce cât, când și

când, arunca câte o căutătură miloasă și tristă, și aceea le era în loc de graiu. De câte ori ar fi văzut de departe Fonroze cum că plânge deasupra groapei, de atâtea ori își acoperea fața sa și cu amar plângea.

Doao luni întregi au petrecut ei întru așa tristă și jalnică stare. Adelaida au văzut că tinerețele lui Fonroze din zi în zi se vestejesc, ca floarea când îi trece vremea. Scârba care îl usca cu atâta mai mult rumpea inima ei cea milostivă, cu cât nu știa nici ce-i lipsește, nici ce-i iaste. Ea nici în vis n-ar fi visat că ea ar fi pricina nenorocirii lui. Doao patimi când se împreună întru o inimă, măcar că una pe alta nu poate învinge, totuș amândoa întru sine slăbesc. Adelaida, având totdeauna înaintea ochilor pe acest ticălos tinăr, întrucât avea de dânsul milă și durere, întru atâta cea dintâi a ei înfricoșată jale și tânguire pentru Orestanul ei, fireaște, se mai muia și mai slăbiia. Însăși fireasca bunătate a inimilor celor bune și blânde cătră acea durere de inimă și milă o îndemna; drept aceea, nevăzând ea întru aceea altăceva, fără numai deatorința omenească, n-au putut gândi că ar putea fi ceva rău, și cum că ei ar trăbui de aceea să se păzească. Slăbiciunea lui Fonroze până acolo au fost ajuns, cât Adelaida, fără de durerea inimii, n-ar fi putut căuta la dânsul cum se uscă și cum se pierde, și ca să nu se grijască cum i s-ar putea ajuta. Tu te pierzi, tinărule, zis-au Adelaida cu un glas foarte milos și jalnic, și cătră jalea mea adaogi altă jale, văzându-te cum te muncești și te usuci, și nu știu cum ți-aș putea ajuta! De nu te va fi adus poveastia neînțelepciunii și a nenorocirii mele întru vreo gândire rea; de-ți iaste drag de prietenia cea adevărată; în urmă și aceasta zic: de nu ești bucuros ca să mă faci mai jalnică și mai nefericită de cum am fost mai-nainte de ce te-am cunoscut, încredințează-mi, dar, pricina nevoiei și a scârbei ceii ce-ți zace la inimă! Au, doară, nu vezi că aicea, în lumea aceasta, pe niminea nu ai, carele te-ar putea mângăia. De

ar fi taina ta mai mare decât a mea, nu te teame a mi-o descoperi. Moartea bărbatului meu mare prăpastie au pus întră mine și întră lume, și încrezământul ce cer eu de la tine întru acea groapă va rămânea îngropat, întru carea în scurtă vreme și pre mine jalea mă va pune! Eu mainainte de tine mă voiu pogori în groapă, răspuns-au Fonroze cu ochii plini de lacrimi. Lasă-mă, rogu-te, lasă-mă să-mi sfârșesc această tristă viață! Ce folos vei avea după moartea mea singură asupra ta a jeli, că mi-ai scurtat viața? O, preamilstive Dumnezeule, strigat-au Adelaida înfricoșată. Ce aud? Eu, pricina patimilor și a pierzerii tale? Ce? Unde m-ai văzut cândva, unde m-ai cunoscut? Spune! Tu de tot mă frângi! Și, de când te-am cunoscut, ce ți-am făcut? Ce ți-am grăit? O, preadrepte judecătoriale Dumnezeule! Doară pentru aceea m-am născut în lume, ca prăpastie și nenorocire să pricinuiesc. Zi, juru-te cu Dumnezeu! Cine ești? De unde ești? Și cum mă știi? Iată, destul ai grăit, cât nimica nu poți ascunde de mine! Ei bine, dacă vrei, iată, îți voiu spune. Eu sânt Fonroze, unul născut fiu a celor doi călători, pre carii voi, întru cutare vreme, în căsuța voastră, ați ospătat: toate acelea ce au vorbit ei de bunătatea și de frumseța ta au aprins în mine o neînvișă poftă a veni aicea, și întru această închipuire a te vedea. Eu am lăsat pre părinții miei, carii mă iubesc ca pre ochii din cap, întru mare scârbă și jale, și știu că și în zi de astăzi plâng după mine ca după mort. Eu te-am văzut acuma, și știu ce te ține legată de acest loc; și știu și aceasta, că numai una îmi iaste nădejdea în lumea aceasta, ca întru această pustietate înaintea ta să moriu, pre tine, una, numai după Dumnezeu cinstindu-te. Fie-ți milă de mine! Nici nu-mi da nefolositoare sfaturi, nici nu mă certa! Punerea înainte a mea e atât de tare, cât e și a ta neclătită. De vei descoperi această taină a mea, altăceva nu vei face, fără numai vei mai amări ceasurile ceale din urmă ale vieții mele, care curund vor peri, și

după moartea mea, cugetul tău cel bun și milostiv te va certa, pentru că mi-ai făcut acea nedreptate, carea eu în mii de ani nu ți-aș fi făcut. Iată acum toată taina mea. Vezi, dară, fostu-mi-au cu puțință a-ți spune; și doară nu sânt cu mult mai nefericit decât tine. Tu iubești pe acela, carele nu e mai mult în lume! Iară eu! O, amar de mine! Eu te iubesc pre tine, carea ești în lume, ci nu ești pentru mine!

Adelaida îndată deplin au cunoscut cât de mare e acest lucru, ș-au strâns inima și nicicât nu s-au arătat mândrită înaintea lui Fonroze. Drept aceea, n-au trecut cu vederea nicio ocazie a nu avea grije de acest tinăr, pentru a-l mângâia. Să arătăm, zis-au, și să păzim acestor buni părinți pre unul născut fiu al lor, pre acea una numai nădejde în toată viața lor! Însăși dumnezeiasca pronie mi-au dat această ocazie a arăta mulțămirea mea acestor buni oameni. Deci, știind înțeleapta și miloasa muiare cum că, întru o întâmplare ca aceasta critică, toată certarea și sfătuirea, în loc de a vindeca rana cea rea și afundă și a o muia, mai rău încă s-ar strica și s-ar sparge, drept aceea, toată cea mai drăgăstoasă și de inimă mai miloasă dureare au luat eiși întru ajutoriu; și toate ceale ce dulcea prietenie cu mângâiare întru sine poate avea, pentru a-l mângâia, au întrebuințat.

Îngere ceresc, bunule și milostive, strigat-au Fonroze; eu văd cum și cât e lupta ta pre un om, pentru tine, întru patimi a-l vedea! Inima ta e sfințită unuia carele în groapă zace: văd cum că nimica nu te poate despărți de dânsul, văd și cunosc cât e de înțeleaptă bunătatea ta, pentru a ascunde de cătră mine nenorocirea mea; toate încungiurările și greutățile, întru toate le sânt, și zic că pentru toate ai drept. Deatorința ta e nicicând a mă iubi: și jalnica soarte a mea e pentru nespusa mea dragoste cătră tine a muri, și înaintea ochilor tăi sufletul meu a-l slobozi, și, cu acela, ceaealaltă viață pe lumea aceasta a o

săvârși. Adelaida, plină fiind de neîngăduire a-și plini scopul, cum au ajuns acasă, nepierzând vreamea, au zis bătrânului stăpân al casei: Taică! ori simțești întru tine atâta vârtute, ca să te poți duce până la Turin, că mare lipsă am de un om încrezut, pentru a trimite domnului și doamnei Fonroze o înștiințare, carea se atinge de viața lor. Voința, preadulcea mea!, zis-au bătrânul, pentru a sluji, cum lor, așa și ție, îmi va da vârtute și destulă putere, de ar fi Turinul încă mai o dată așa de departe! Pleacă, dară, cu Dumnezeu, zis-au Adelaida, și grăbește cât poți, acolo vei afla pre ei îmbrăcați în vestminte negre, carii încă plâng și tânguiesc după unul născut fiu al lor: spune-le cum că el aicea, întru această vale, lăcuiaște, și cum că niminea altul nu li-l poate da, fără numai eu însuni, cât mai cu graba să vină și să-l ia de la mine, că în foarte mare primejdie și nevoie se află.

Au plecat bătrânul. Iată-l în Turin. Acolo au intrat în curte și s-au spus că e păstoriul cel bătrân din valea Savoiei. Oh, strigat-au doamna Fonroze, să nu se fie întâmplat cumva vreo nenorocire păstoriței noastre! Aduceți-l încă, doară va fi dat Dumnezeu de se va fi învoit să vină la mine! Acuma tocma mi-ar fi de mare lipsă: acuma aș lua-o să-mi fie fecioară, în locul fiului meu, iară nu numai soață! [...]

François Fénelon

**ÎNTÂMPLĂRILE LUI TELEMAH, FIIULUI
LUI ULISE (ODISSEUS),**

întocmite de Fénelon, arhiepiscopul Cambrei.
Acum întâiu, de pre limba italienească pre limba
românească, prefăcute de
Petru Maior de Dicio-Sâmărtin,
protopop și crăiescu revizor a cărților.

TOMU I.

La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității din
Pestu, 1818*

CARTEA 1

Calipso^[1], pătrunsă de supărare pentru ducerea lui Ulise^[2] de la dânsa, nu se putea mângăia. Întru această a sa durere se ținea a fi nefericită, căci este nemuritoare. Peștera sa nu mai răsuna de dulcuța sa cântare. Nimfele care îi slujea nu cuteza să-i grăiască nice un cuvânt. Nu arareori se preumbla singură pre cărări de ierbuțe înflorite, cu de care o vecinică primăveară împrejura ostrovul său. Ci acele locuri desfătate, în loc de a-i alina durerea sa, mai vârtos o amărea, aducându-i aminte pre Ulise, cel de atâtea ori aci lângă dânsa văzut. Adeseori sta neclătită pre țermurii mării, care le uda cu lacrămile sale; și pururea într-acolo căuta, unde corabiia lui Ulise, înotând, încetase de a se mai vedea. Odată văzu rămășițe de o corabie care se sfărmasese, scaone de a corăbiiarilor rupte, cârme încoace-încolo pe prund răspândite, un

* Transcriere și note: Mircea Mimiță.

corman, un arbure de corabie (catartic^[3]) și funi de corabie înotând cătră țarmuri. Văzu de departe doi oameni, dintru carii unul se părea vechiu de zile, și celalalt, măcar că era tinăr, sămăna cu Ulise, văzându-i-se în față ale aceluia blândețe și gravitate (bărbătească cuviință), ba și la stat fiind întocma, și la maiestoasa (cea cu mărimă) pășire. Dintru acele semne pricepu zina^[4] că acela e Telemah^[5], fiul aceluia erou (bărbat vestit). Ci, măcar că dumnezeii cu mult întrec pre toți oamenii întru știință^[6], totuș nu putu cunoaște cine să fie acel bărbat cinstit, ce era însoțit cu Telemah. Căci că dumnezeii cei mai mari toate câte voiesc le ascund de cătră cei mai mici, și Minerva^[7], carea sub forma lui Mentor^[8] era însoțită cu Telemah, vrea să fie necunoscută de cătră Calipso. Cu toate aceste, Calipso se bucura de o sfărmare de corabie, carea arunca în isola^[9] (ostrovul) ei pre fiul lui Ulise, ce sămăna cu tatăl său. Merge întru întâmpinarea lui și, prefăcându-se a nu-l cunoaște: Ce nebunie, îi zise, poate fi de capul tău ca să ieși la port (liman) în isola mea? Să știi, tinărule streine, că nimene nu întră fără de a fi pedepsit întru împărăția mea. Cu unele mustări ca aceaste se nevoia să ascunză de cătră el bucuria inimei sale, carea preste voia ei îi scânteia în față.

Telemah îi răspunse: Oricine ești tu, muritoare, au doară zină (măcar că din vedere mai vârtos se poate zice că ești o dumnezeire^[10]), fi-vei, doară, tu fără sântire la ticăloșia unui fiu carele, îmblând a căuta pre tatăl său încumătat voiei vânturilor și a furtunelor, îi fu a vedea corabia sa lovindu-se de scopurele (stânce de piatră) tale, în mici bucăți sfărâmată? Cine e, dară, tată-tau?, zise zina. Se cheamă Ulise (Odiseus), răspunse Telemah. E unul dintră împărății aceia carii stricară vestita Troia^[11] după o încungiurare de zece ani. Numele său fu vestit în toată Grecia și în toată Asia pentru puternica statornicie în bătăi ținută, și încă mai mult pentru isteția în svaturi.

Acum, rătăcind pre toată lărgimea mărilor, trece printră scopurile cele mai înfricoșate. Patria sa pare că fuge de dânsul. Penelope, muiarea sa, și eu, fiul său, nu nădăjduim să-l mai vedem. Întru asemenea primejdie sânt ca și el, numai să pot ști unde e: ci, o, vai!; doară până acum s-au afundat întru cele mai adânci ascunsuri ale ochianului. Fie-ți milă de ticăloasa noastră soarte și, de-ți este cunoscut, o, zină, ce plasă de întâmplare l-au tâmposit pre Ulise, să binevoiești a o face cunoscută lui Telemah, fiului său.

Calipso, minunându-se și îmblânzându-se de atâta duh și curgere de graiu, ce văzu într-un june așa tinăr, nu se putea sătura de a căuta țintiș la dânsul, adâncă tăcere ținând. La urmă, așa îi grăi: Telemahe, noi îți vom împărtăși cecea ce s-au întâmplat tatălui tău, dară istoria e lungă. E vremea de a da răpaos la toate ostenelele tale. Vină în lăcașul meu, unde te voiu primi ca pre un fiu al meu. Vină, și, întru aceste locuri singuratice, vei fi mângâierea mea și, numai tu să te știi întribuința, voiu ferici soarta ta.

Telemah mergea în urma zinei, ce era încungiurată de multe tinere nimfe, decât care cu tot capul era mai înaltă, precum un chedru într-o pădure apusă^[12] preste toți arburii, de care este încungiurat, își rădică dese sale ramuri. Se încrucea de strălucitoarea ei frumșeță, de scumpa porfiră a hainei sale cei lungă și fluturată; de părul său cel într-aurit, cu negrijă, ci totuș cu frumșeță înapoi legat; de scăpărătoarele scânteii ce ieșea din ochii săi și de dulceața carea cumpăta acea a firei putere. Mentor, cu ochii plecați, cu modestie (omenie) tăcând, urma după Telemah.

Ajunseră la poarta peșterii ei Calipso^[13], unde Telemah marmuri văzând într-o pompă simplă (fără mândrie) și prostească tot ce poate desfăta ochii. Drept că acolo nu se vedea nice aur, nice argint, nice marmuri,

nice colune (stâlpi), nice icoane, nice statuie, adecă chipuri cioplite: ci groapa aceasta era scobită în scopură, adecă în stâncă de piatră, cu boltituri pline de pietricele și de scoice. Era înfrumșetată și cu o tinără și frunzoasă vie, carea întocma își întindea împrejur duplecăcioasele sale ramuri. Plăcuții zefiri (vânturi line), măcar că vinea de la soare fierbințală, ținea în locul acesta o desfătăță răcoare. Niște riurele, curgând cu o dulce murmurie pre șesuri, cu amaranturi și cu viole sămănate, în multe locuri făcea băi sau scaldători nu mai puțin decât cristalul limpezi și curate. Mulțime de flori răsărind smălța^[14] (văpsea, înfăța) verdura cea împrejurul acelui lăcaș dumnezeiesc. Vedea-se acolo o pădure plină de acele arbori^[15] ce fac poame de aur, care, înflorind în fieștecare timp al anului, răsflugă un miros decât toate miresmele mai plăcut. Această pădure părea că încoronează acele șestine frumoase și făcea o umbră, carea razele soarelui nu putea să o pătrună. Acolo nu se auzea alta niciodată, fără cântarea paserilor și geamătul unui râu, care, aruncându-se dintru nălțimea unei râpă, cădea în mari și spumoase gârle și trecea preste șestină.

Groapa zinei era pe costișa unui deal, de unde se putea vedea marea, cea uneori limpede și lucie ca cristalul, iară de alte ori nebunește asupra scopurelor întărâtată, unde mugind se înfrângea, ca munții înălțând undele sale. De ceaealaltă parte se vedea un râu, unde se făcea isole încungiurate cu floriți tei și cu plopî înalți, care își scula mărețele lor vâruri până la stele. Cele multe ale isolelor acestora canaruri părea că se joacă pre câmpuri: unele curgea repede, altele pre încetu, iară altele, după lungă curgere, se întorcea înapoi ca când ar vrea să se împreune cu izvorul său, părându-le rău a se depărta de aceale desfătate împrejururi. Se vedea departe dealuri și munți carii se cufunda în nuori, a cărora deosebite forme făcea un orizont nu puțin ochilor plăcut.

Dealurile cele de aproape era învăscute cu frunzite vițe. Strugurii, ce era mai sclipicioși decât porfira, nu putea să se ascunză sub frunze, și vițele era apăstate de greotatea rodurilor lor. Smochinii, maslinii, pomii granați și toată plasa de pomi împlea câmpul și făcea o grădină largă.

Calipso, după ce au arătat lui Telemah toate acele firești frumsețe, prinse a-i zice: Odihnește, vestmintele tale sânt pline de apă, e vremea să le schimbi; după aceea ne vom vedea iară și-ți voi spune istorii, cu care inima ta se va îndulci. Aceste zicând, lu^[16] făcu să între, împreună cu Mentor, în locul cel mai ascuns a unei groapă, aproape de aceea unde ședea zina. Nimfele ațîțase un foc mare de lemn de chedru, a cărui desfătatul miros pretutundine se răspândea, lăsând acolo vestminte pentru oaspeții cei noi. Telemah, pricepând că-i fu rânduită o haină de lână subțire, mai albă decât neaoa, și un mantu de porfiră cu fir de aur cusut, se bucură, după treaba tinerețelor, văzând atâta mare cuviință.

Mentor, cu un ton maiestos (cu mărime), îi zice: Au aceste sânt, Telemahe, cugetele care tribuie să cuprinză inima fiului lui Ulise? Nevoiaște-te mai bine ca să ții vestea tatălui tău și să învingi nenorocirea ce te alungă. Un tinăr cui sburdă cu deșertăciune a se împodobi după cum fac muierile e nevrednic de înțelepciune și de mărire. Nu se cuvine triumfu (pompa biruinței) fără inimei aceea care e fără frică în nenorocire și ști<e> călca desfătărilor.

Telemah, cu o adâncă suspinare, răspunse: Mai bine să dea dumnezeii să moriu eu decât să mă lase ei ca moliciunea și desmierdarea să-mi stăpânească inima mea! Nu, nu, fiul lui Ulise niciodată nu va fi domnit de amăgirile unei viiață moale și afemeiată: dară ce stea milostivă ne-au făcut ca, după sfărmarea corabiei noastre, să aflăm pre aceasta, fie zină, fie muritoare, carea ne încarcă de bunătăți.

Teme-te, zise Mentor, ca să nu te încarce mai vârtos de rele și să te calce. Teme-te de lingarițele ei îmbлъnziri mai mult decât de scopurile acele ce-ți zdrumicară corabiia ta. Sfărmaarea corabiei și însăș moartea sânt mai puțin înfricoșate decât desmierdările care să luptă asupra virtutei. Aibi grijă să nu crezi ceale ce-ți va zice. Tinerețele sânt sumețe și-și făgăduiesc toate de la sine singure; măcar că sânt fragețe, cred că toate le pot face fără de a se teme de nemica; se încredințează cu lesnire și fără luare de samă. Ferește-te de a asculta cuvintele cele dulci și lingarițe ale Calipsei, care se vor vârî ca un șerpe pre subt iarbă. Teme-te de acest ascuns venin: nu te încrede ție însuși și te îndreaptă totdeauna după svatul meu.

După aceea se duseră la Calipso, carea îi aștepta. Nimfele, având părul lor împletit și vestminte albe, îndată aduseră o bucată, nu scumpă, dară bine direasă pentru gust și cu osebire gătită. Nu se vedea acolo alte bucate, fără de galițe prinse de dânselle cu mreaja sau de fieri cu ale lor săgeți la vânat ucise. Vin foarte dulce din buți mari de argint era turnat în păhare de aur coronate cu flori. Fură aduse în corfe mici din toate poamele care primăveara le făgăduiaște și care toamna le așterne pre pământ. Întru aceeaș vreme, patru nimfe tinere se puseră a cânta. De loc cântară bătaia dumnezeilor asupra uriașilor; apoi dragostile lui Joe^[17] cu Semela^[18], născuta lui Bacu^[19], și creșterea sa de vechiul Silenu^[20] dată; cursul lui Atalantu și a lui Ipomenu, carele fu biruitoriu prin merele de aur ceale din grădina Esperidelor culese^[21]. Pre urmă, fu cântată și bătaia troianilor; luptele lui Ulise și înțelepciunea lui fură înălțate până la ceriu. Cea dintâiu dintră nimfe, ce se numea Levcotoe, uni cătră desfătata cântare ale celoralalte lira sa. Când auzi Telemah numele tatălui său, lacrămile ce-i curea pre față adaoseră noao strălucire cătră frumsețele sale. Ci Calipso,

luând aminte că el nu poate mânca și că e stăpânit de durere, diede semn nimfelor, care decât cântară bătaia centaurilor cu lapiți^[22] și coborârea lui Orfeu^[23] la Iad ca să scoată de acolo pre iubita sa Evidica.

După ce au sfârșit prânzu, zina chemă pre Telemah într-o parte și întru acest chip îi grăi: Tu vezi, o, fiul marelui Ulise, cu ce semne de dragoste te cuprinz eu aici. Eu sânt nemuritoare. Niciunul nu poate să între în isola aceasta care să nu rămână pedepsit pentru nebuniia sa și însăș sfărmaș corabiei voastră nu te-ar putea scuti de mâniia mea, de nu te-ași iubi. Tatăl tău aceeaș soarte avu, carea te întâmpină pre tine. Ci, o, vai! n-au știut să se folosească. Lu ținui multă vreme în isola aceasta. Fu în puterea sa de a lăcui aici cu mine într-un stat nemuritoriu^[24]. Ci oarba patimă de a se înturna la ticăloasa patria sa feace a se lăpăda de toate folosurile aceste. Socotește cât pierdu pentru Itaca, carea nu-i fu cu puțință a o revedea. Mă lăsă, se duse, și eu prin vifor încordai isbândă. Corabiia sa, după ce lungă vreme fu de batjocură vânturilor, fu înghițită de unde. O pildă tristă ca aceasta să-ți fie de învățătură, după sfărmaș corabiei sale nu te amăgi de a-l mai vedea mai mult, și cu mult mai puțin de a împărăți după el în isola Itacei. Mângâie-te despre pierderea sa, deoarăce aceea te-au făcut ca să afli o dumnezeire gata de a te face fâricit și carea te îmbie cu o împărăție. Zina la aceste cuvinte adaoșe multe vorbe, pentru ca să-i areate ce fericire au avut Ulise până au fost cu dânsa. Îi spuse lucrurile ce-l întâmpinară în caverna (gaura) ciclopului Polifem^[25] și a lui Antifat, împăratului lestriganilor^[26]. Nu lăsă nici aceea ce i se întâmplase în isola Circei^[27], fetei Soarelui; și primejdiile în care se află întră Știla și Carida^[28]. Îl făcu știutoriu și de cel mai de pre urmă vifor ce fu stârmit de Neptun^[29] asupra lui, când se depărtă de la ea, voind cu aceea să facă pre Telemah a

crede că tată-său, cu acea sfărâmare de corabie, să fi perit, nedescoperindu-i că au ajuns la isola feacilor^[30].

Telemah, care cu prea mare lăcomie se slobozise a fi mulțămît cu acea mare priință a Calipsei, află pre urmă vicleniia ei și împreună înțeleptele svaturi ce-i fură de la Mentor date. Îngăduie durerii mele, o, zină, răspunse cu puține cuvinte; alta nu pot eu amu, fără numai să mă amărăsc. Poate, în vremea venitoare, voi fi mai în stare de a mă folosire cu acele bunătăți, cu care mă îmbii. Îngăduie-mă întru această clipă să plâng pre tatăl meu; tu mai bine știi decât mine cât e de vrednic ca să fie plâns.

Calipso se lăsă pe atunci de a-l mai asupri, fățărindu-se că și ea jelește pre Ulise. Ci, ca mai bine să afle mijlocirile de a stăpâni inima acestui tinăr, îl întrebă în ce chip au căzut în naufragiu (sfărâmare sau frângere de corabie) și pentru ce pricină se află el pre ținutul său. Istoria nenorocirilor mele, răspunse, ar fi prea lungă. Nu, nu, zice zina, sânt curioasa (cu zburdare) de a le ști, nu întârzia a mi le spune. Atâta lu zăhăi, cât pre urmă nu putu să-i stea în coantră. Deci așa grăi:

Pornii de la patria mea cu cugetu ca să știresc de la ceialalți împărați, carii se înturnase de la încungiurarea Troiei, despre tatăl meu. Peșitorii mumei mele Penelope se mirară de ducerea mea, carea mă sârguui a o ascunde de cătră dânșii, fiindu-mi cunoscută vicleniia lor. Nestor^[31], pre carele văzui la Pilos^[32], și Menelau^[33], care cu dragoste mă primi în Lacedemonia^[34], nu-mi putură descoperi de mai trăiaște tatăl meu, sau ba. Urându-mi-se de a mai trăi întră neadeverință și îndoiale, mă mărginii ca să mă duc în Sicilia, unde auzisem vorbă că tatăl meu au fost împins de vânturi. Ci înțeleptul Mentor, pre care lu vezi aci față, se împrotivi unui cuget așa fără socoteală. Îmi arată despre o parte ciclopilor, uriași înfricoșați, carii mănâncă oameni; despre ceaealaltă, armata (oastea) lui Enea^[35] și a troianilor, carii îmbla pre ținuturile acele.

Troianii aceștia, zicea el, sânt năspriți asupra tuturor grecilor, deci cu mare plăcere ar vărsa sângele, mai ales a fiiului lui Ulise. Întoarnă-te, mâna el, în Itaca, cine ști<e>, poate că tată-tău, pre care îl iubesc dumnezeii, să ajungă mai curând acolo decât tine. Iară de s-au învoit aceiași toți spre perirea tatălui tău și de nu va fi să mai vează mai mult patria sa, totuș e de lipsă ca să izbândești batjocurile, ca să scapi pre mumă-ta, ca să faci cunoscută tutulor popoarelor înțelepciunea ta, și toată Grecia să cunoască întru tine un sovran (stăpânitoriu) așa vrednic de a împărăți, precum mai nainte însuș Ulise fu. Aceste cuvinte era folositoare, dară eu nu eram cu atâta înțelepție ca să le ascult. Nu urmai, fără numai după capul meu. Înțeleptul Mentor atâta mă iubi, cât veni cu mine într-un drum, așa, fără socoteală, la care porneam asupra svaturilor sale: și dumnezeii lăsară ca să fac o greșeală, întocmită spre a-mi certa îndrăzneala mea.

Cuvântând Telemah, Calipso se uita la Mentor, mărmurise și i se părea că vede într-însul un nu știu ce dumnezeiesc: ci ea nu știa ce să judece despre gândurile sale cele încurcate. Pentru aceea, sta cuprinsă de frică și de prepus la văzuta acestui necunoscut; deci, temându-se ca să nu se dezvălească turburarea sa: Urmează, zise lui Telemah, a face destul curiozității (zburdărei de a auzi) mele^[36]. Telemah mână vorba înainte, zicând:

Vântul multă vreme ne părtini spre a ne duce în Sicilia; ci, după aceea, un vifor înnegurat ne întunecă zioa și ne aflăm întru o neagră noapte. La lumina fulgerelor văzum și alte corabii întru aceastăș primejdie puse, și de loc cunoscum că era corabiile lui Enea. Aceste ne era întocma înfricoșate, ca și scopurile. Atuncea pricepui, ci tocma târziu, ceaea ce sumeția tinerețelor celor fără socoteală mă împiedecase de a cumpăni timpuriu. Mentor, întru această întâmplare, se văzu nu numai inimos și fără de frică, ci încă, preste

obiceaiu, mai cu voie bună. El era acela ce mă îmbărbăta. Cunoscui că el mă întărește cu o putere nebiruită. Făcea cu liniște toate rânduialele, fiind navarcu (cârmaciu cel mare a corabiei) turburat. Eu adeseori îi ziceam: Iubite al meu Mentor, că ce lăpădai eu și nu urmai svaturile tale? Sânt nenorocit, pentru ca vrui a mă încrede mie însumi întru o vârstă carea nu ști judeca de cele venitoare, nu are esperiință (ispită) de cele trecute, nice cumpătare de a se îndrepta în cele ce sânt de față. O!, de ne-am vedea odată scăpați de această furtună, nu mă voiui mai încrede mie însumi întocma ca celui mai primejdios al mieu dușman. Singur ție, Mentore, voiui crede totdeuna.

Mentor, zâmbind a râde, îmi răspunse: Nu e cugetul mieu de a te înfruntare pentru greșeala făcută; destul e să o cunoști și aceeaa să-ți fie altă oară de învățătură spre îndreptarea poftelor tale; ci, trecând primejdiia, poate iarăș se va întoarce sumețiiia. Acum e de lipsă să te razămi cu bărbățiiia. Înainte de a se arunca neștine spre primejdie, e de lipsă a o prevedea și a se teame de dânsa; iară când ești acum într-înșea, nu-ți rămâne alta, fără ca să nu o bagi în samă. Fii, dară, vrednic fiiu de Ulise și areată o inimă mai mare de cum sânt toate relele ce-ți stau asupra.

Mă cuprinse mirare de bunătatea și netemerea înțeleptului Mentor, ci cu mult mai vârtos mi se adaoșe mirarea când văzui hărniciia cu care ne scăpă de troiani. Când începea ceriul a se înserina și când troianii, văzându-ne nu departe de dânsii, nu vrea lipsi de a ne cunoaște, văzu o corabie de-ale lor carea mai că nu se osebea de a noastră și carea furtuna o-au fost depărtat, a căriia pupa (partea cea dinapoi) era coronată cu niște flori. Pripri a pune pe pupa noastră peane de asemenea flori, legându-le însuș el cu frunze sau petele de asemenea față, tocma cum era ale troianilor. Poronci corăbiiarilor ca, cât vor putea mai tare, să se plece pre scaonele lor, pentru ca să nu-i cunoască dușmanii. Întru acest chip, trecum întră

corabiile lor. Strigară cu bucurie văzându-ne și socotind că sânt soții lor, pre carii îi ținea pierduți. Fum strâmtorați de sila valurilor și noi lungă vreme a merge cu dânșii. La urmă rămânem puțin îndărăpt și, fiindcă tăria vântului îi împingea cătră Africa, ne pusem toată puterea ca, cu trasul cârmelor, să ieșim la limanul cel de aproape a Siciliei.

Și cu adevărat ajunsem acolo; dară ceaea ce căutam noi nu era mai puțin primejdios decât armata ce ne punea la fugă. Aflăm la aceste țarmuri ale Siciliei alți troiani ai grecilor dușmani; acolo domnea bătrânul Acheste, ce ieșise din Troia^[37]. Nu ajunsem, ca să zic așa, la țarmurii aceia, și lăcuiorii își năluciră că noi sântem sau alte popoare (noroadе) de ale isolei, armate a-i călca, sau streini carii vin să se facă moștenitori locurilor lor. Cu mișcarea cea dintâiu a turbărei lor, aprinseră corabiia noastră, junghiară pre toți soții noștri și nu păstrară fără pre Mentor și pre mine, pentru ca să ne ducă înaintea lui Acheste, spre a auzire de la noi care este cugetul nostru și de unde venim. Ne duseră în cetate cu mânilе legate la spate și moartea noastră nu era părăndată fără ca să ne facă priveliște la un popor barbar, îndată cum se va ști că sântem greci.

Decât ne arătară lui Acheste, care, ținând a mână schiptru său cel de aur, judeca popoarele și se gătea la o jertvă mare. Ne întrebă cu graiu împărătesc din ce țeară sântem și care e pricina drumului nostru. Mentor de loc răspunse cu aceste cuvinte: Noi venim de la Esperia (Italia), și locul nașterei noastră nu e departe de acolo; cu care se feri a spune că noi sântem greci. Ci Acheste, fără de a-l mai asculta, prepunându-ne a fi streini carii își ascund cugetul lor, diede poroncă ca să ne ducă într-o pădure vecină, unde ca sclavi (robi) să slujim subt îndreptarea acelor ce păzea turma sa. Această soarte noao mi se păru mai grea decât însăș moartea, drept aceaea

strigai: O, Doamne! Mai bine să ne iai viața; să știi că eu sânt Telemah, fiul înțeleptului Ulise, împăratului Itacei, eu împlu preste toate mărirele cercând pre tatăl meu; de sânt cercările mele deșerte și nu pot să mă întorc la țeara mea, nice să fiu scutit de șerbire (slujire), pune capet cursului unei viață care mi-ar fi nesuferită.

Nu zisei bine aceste cuvinte, și poporul, turburându-se, strigă: Să se piarză fiul acelu tiran Ulise, a cui măiestrii au stricat cetatea Troiei. O, fiule a lui Ulise, îmi zise Acheste, nu pot să cruț sângele tău la țărâna de atâta troiani, pre carii tatăl tău îi surupă pre țarmurii negrului Cocitu^[38] (un râu al iadului, după fabulele poeticești). Povățuitoriul tău și tu veți muri. Atunci, un bătrân dintră mulțime svătui pre împăratul ca să ne jertvească pre mormântul lui Anchise^[39]. Sângele lor, zicea el, va fi plăcut umbrei acestui Erou (bărbat vestit). Însuș Enea, când va auzi de o jertvă ca aceasta, se va bucura văzând cât iubești tu pre acela, care la toată lumea fu iubit. Toți lăudară svatul acesta și nu se socoti alta, fără ca să se împlinească. Acum ne dusease la mormântul lui Anchise; era acolo înălțate doao altare, pre care sfințitul foc strălucea la ochii noștri, ne coronase cu flori și nicio milă nu ajungea a ne păstra mai mult în viață. Lucru era deznădăjduit, când Mentor, cu căutătura lină, rugă pre împăratul ca să poată grăi, căruia îi zise:

O, Acheste, dacă ticăloasa soarte a tinărului Telemah, care niciodată nu se învoi spre perirea troianilor, nu are putere de a te mișca spre milă, încalete să te pleace folosul tău. Știința carea am de a cunoaște cele venitoare și voia dumnezeilor îmi areată că, înainte de ce vor trece trei zile, vor cădea popoare varvare asupra ta, care, năvălind ca un râu dintru nălțimea munților, vin ca să se verse pre cetatea ta și să prădeaze toată țeara ta. Târziarea e primejdioasă, nevoiaște-te a-i lua pre dinainte, întrarmează popoarele tale și curând fă să se aducă întră

muri (ziduri) vitele cele scumpe, ce sânt în câmp. De nu se va adeveri prezicerea (prorocia) mea în voie-ți va fi ca să ne jertvești după trei zile; iară de e prezicerea mea adevărată, adu-ți aminte că nu trebuie să se lipsască de viață cei ce ne ținură a noastră.

Acheste rămase încremenit de cuvintele care Mentor i le zicea cu o adevărată niciodată în vrun muritor aflată: Bine pricep, o, streine, zise Acheste, că de au fost dumnezeii strimți a-ți face parte de toate darurile norocului, totuși fură darnici a-ți împărtași o înțelepciune carea întrece toate norocirile pământești. Deci opri, și părăndă jertva, și cu mare grijă rândui cele ce era de lipsă spre a răzbate năvălirea cea de Mentor prezisă. De toate părțile nu se vedea fără muieri înfricate și trămurând, bătrâni iertați^[40] și tineri pruncuți, carii, vărsând lacrimi, fugea în cetate. Taurii mugind și oile sbierând, lipsite de grasa pășune, cârduri se înturna, și nu se putea afla stauri de-ajuns unde să se așeze subt acoperemânt. Se auzea de toate părțile sunet de oameni golomoziți, carii se împingea unii pre alții, fără de a se putea înțelege; întru o amestecare ca aceasta cel necunoscut se socotea ca pretin al lor, și cei rătăciți nu știa încătrău să-și îndrepte pașii lor. Dară cei mai de frunte ai cetatei, socotindu-se pre sine mai cu pricepere decât alții, avea prepus că Mentor este un înșelătoriu și că mincinoasa sa prezicere nu ochește airea, fără ca să-și prelungească viața.

Înainte de a se plini a treia zi, clocind încă ei prepusuri de aceste, se văzu la coborâșul vecinilor munți un nuor de pulbere; puțin după aceea, o mulțime nenumărată de varvari armați. Era aceștia imereii^[41], popoare nedumerite^[42], unite cu națiunile acele care lăcuiesc pre munții Nebrodi și pre culmea Agragas, unde iarna e necurmată și carea zefirii nu o-au cumpătat niciodată. Cei ce nu băgară în samă prezicerea lui Mentor pierdură sclavii lor și turmele lor. Monarcul, întorcându-se cătră

Mentor, zise: Nu vă țin mai mult greci; dușmanii noștri se făcură noao preteni credincioși; dumnezeii vă trimiseră la noi ca să ne mântuiți. Atâta îmi făgăduiesc eu de la tăria ta, pre cât de la înțeleptele tale svaturi; nu amâna (întârzia) de a ne întinde ajutoriul tău.

Mentor arătă un foc ca acela în ochii săi, care și pre cei mai tari ostași îi spăimânta. Luă a mână pavăza, prinse coiful, o sabie, o lance, puse pre soldații lui Acheste în rând, porni în fruntea lor și înfăță pre dușmani. Acheste, măcar că era fără de frică și inimos, întru scăzuta sa vârstă, nu putu să urmeze după el, fără de departe. Eu urmai mai de aproape, ci nu putui ajunge cu dânsul la osteșeasca tărie. Corața^[43] (pieptariu de fier) lui se asemăna în bătaie cu Egida^[44]. Oriunde descărca loviturile sale, cădea dușmanii cu gloata; întocma ca un leu flămând din Numidia, carele, întrând întru o turmă de oi slabe, le spintecă, le sugrumă și înoată în sângele lor, și păstorii necum să le apere, ci, spăimântându-se, rump fuga ca să se ascunză dinaintea mâniei lui, așa era Mentor.

Varvarii aceia, ce se amăgise că vor cuprinde cetatea, rămaseră însuși înșelați și bătuiți. Sudii (supușii) lui Acheste, îmbărbătându-se de esempru (pilda) și de cuvintele lui Mentor, preste așteptarea lor se văzură întrămăți cu o vârtute carea mai nainte socotea că nu e cu puțință a o avea. Cu lancea mea răsturnai pre fiul împăratului al acelui popor dușman, care, măcar că era de vârsta mea, mă întrecea cu statu, deoarăce ei se trăgea de la uriași, ce era de vița ciclopilor. El puțin socotea pre un dușman așa neputincios cum eram eu; ci, fără de a mă spăria de minunata sa tărie, nice de căutătura sa cea sălbatică și de bală, mă răpezii cu lancea și i-o înfipsei în piept și-l făcui să-i iasă sufletul acel îngâmfat și să răverse un râu de sânge negru. Gândi întru căderea sa să mă zdrobească sub groatatea sa. Sunetul răsunătoarelor

sale arme făcură ecu (răsunet) până în munți. Mă încărcai de cele ce prădai de la dânsul și mă înturnai la Acheste. Mentor, sfârșind de a răsipi și de a curma pre dușmani, îi dărâamă și-i fugări până în pădure.

O întâmplare așa neașteptată feace pre Acheste ca să privească la Mentor ca la o persoană înluminată și iubită de dumnezei. Acheste, pentru ca să-și areate mulțemirea cătră noi, ne dezvăli primejdiia întru carea vom cădea, de cumva corabiile lui Enea se vor înturna la Sicilia; pentru aceea, ne diede o corabie ca fără amânare (întârziare) să ne întorcem la țeara noastră; ne încărcă de daruri și ne înteți a purcede pentru abaterea tuturor nenorocirilor care prevedea că vor să ne ajungă. Însă nu lăsă ca să ne șerbim (slujim) nice cu navarcu, nice cu corăbiari de naționul său, pentru teama ca să nu se pună în primejdie la limanurile Greciei. Deci ne rândui niște negoțitori, toți fenicii, carii, cu negoțitoria fiind cunoscuți națioanelor a toată lumea, era scutiți de primejdie, și aceștia trebuia să aducă înapoi corabia la Acheste, după ce ne vor fi trecut în Itaca; însă dumnezeii, carii rîd de svaturile omenești, ne rînduia la alte primejdioase întâmplări.

CARTEA 2

Sumeții tiriani^[45] trăsese asupra sa mânia împăratului Sesostre^[46], care domnea preste Eghipt; și multe alte țări câștigase cu armele sale. Avuțiile cele cumplite ce le adunase ei cu negoțitoria și tăria cetatei lor cei nebiruită, ce era pre mare, îngâmfase inima acestor popoare. Pentru aceea la darea ce pusese pre dânsii Săsostre, la întoarcerea sa de la războaiele cele cu biruință purtate, nu vrură a se supune, ba, ce e mai mult, dăduse mulți ostași fratelui său, carele împlase să-l ucidă la întoarcerea sa în mijlocul publice (de obște) veseliei a unui ospăț mare.

Sesostre, mărginându-se spre aceea ca să depună mândria tirianilor, să împiedece negoțitoria lor pre toate mărele, trimise corabiile sale ca să cerce în toate părțile pre fenicii. O armată egiptească ne întâmpină, când munții Siciliei începea a nu ni se mai vedea. Portu (limanu) și pământul părea că se departă de noi și se pierdu în nuori. Întru acelaș timp văzum că corabiile egiptești se apropie, care era întocma ca o cetate înotătoare. Cum le cunoscură, fenicii se nevoiră a se depărta, ci fu fără de vreme. Pânzele lor era mai bune decât ale noastre, vântul le părtinea, și cei ce trăgea la cârme era mai mulți decât ai noștri; sar la noi, ne prind și ne duc prinși în Egipt.

În deșert le arătai că nu sântem fenicii, nice nu vrură să mă asculte. Ne socotea că sântem niscari sclavi (robi), cu de carii fenicii se negoțitorea și nu avea grijă fără ca să facă ceva dobândă dintr-o preadă ca aceasta. Văzum după aceea apa mării nălbindu-se pentru împreunarea apei Nilului cu dânsa și văzum pământul Egiptului de lângă mare, așa apus ca și marea^[47]. După aceea, ajunsem la isola Faros^[48], aproape de cetatea Nus. De acolo trecum pe Nil în sus, până la Memfi^[49].

De ne-ar fi lăsat durerea sclaviei (robiei) noastră sântirea a toată plăcerea, ochii noștri s-ar fi îmbucurat văzând acel pământ roditoriu al Egiptului, care părea că e o grădină desfătă, cu mulțime de canaluri umezită. De ținteam ochii la cele doao țarmuri, vedeam cetăți prea bogate și sate foarte frumos întocmite; pământuri care în tot anul se acoperea cu secerișuri întraurite, fără de a se osteni cândva, șestine pline de vite; lucrători de pământ, carii se vedea îngreioiați de greotatea rodurilor ce le da pământul din simul său; păstori, carii se desfăta a face ca să răsune echii de pimprejur cu sunetul cel dulce a fluierilor lor și al cimpoilor.

Bine norocit (zicea Mentor) e poporul acela ce e povățuit de un împărat înțelept! Viețuiaște în prisosință întru fericirea sa, iubește pre acela de la carele tot binele îi curge. Așa e, mână el înainte, o, Telemahe, că tu trebuie să domnești și să faci mulțemite popoarele tale, dacă dumnezeii te vor face oarecând să moștenești împărăția tatălui tău. Iubește pre sudiiții tăi ca pre însuși fiii tăi, fii părtaș dragostei lor și fă ca, având ei bucurie și pace, totdeuna să-și aducă aminte că sânt dători împăratului celui bun pentru darurile cele bogate, ce le moștenesc. Împărații carii nu vreu alta, fără să bage frică în oasele sudiiților lor și să-i supună pentru ca să-i facă mai ascultători, sânt certare pre neamul omenesc. Cu aceea că le bagă frica și poftesc ca să se teamă de dânșii își agonisesc ură de la supușii săi și blăsteme, și, cu dreptul, trebuie mai mult ei să se teamă de supușii lor decât supușii de dânșii.

Respunsei lui Mentor: Bine, ci nu e vorbă de a gândi la adevărurile acele după care trebuie neștine să împărățească. Itaca nu e mai mult pentru noi, nu vom vedea mai mult nice patria noastră, nice pre Penelope, ci tocma să se întoarne Ulise cu semne de biruință la împărăția sa nu va mai avea mângăiare ca să mă vează pre mine, și eu mai puțin voi eu avea de a-i fi lui ascultătoriu, pentru ca să mă învăț a împărăți în urma lui. Să încetăm de a trăi, iubite al meu Mentore, ne sânt oprite alte gânduri; așa să sfârșim zilele noastre, dacă dumnezeilor nu le este milă de relele noastre.

Mă înecam de adânci suspinuri întru vorba mea; ci Mentor, care se temea de nenorociri înainte de a veni ele, când era într-însele își uita de a se teme de ele. Nevrednicule fiuu a lui Ulise!, strigă, ce este aceasta de te dai învins și te supuni nenorocirilor tale? Să știi că tu vei vedea oarecând isola Itaca și pre mumă-ta Penelope! Așa, tu asemenea vei vedea întru strălucirea cea de demult pre

acela care până acum îți este necunoscut, pre ne-nvinsul Ulise, vreu să zic, pre carele norocul nu putu să-l învingă și carele, în nenorocirile sale cele cu mult mai mari decât ale tale, te înveată pre tine a nu te desinima. O, de-ar ști el, în locurile cele necunoscute unde îl aruncă viforul, că fiul său nu ști<e> urma nice răbdarea, nice bărbăția lui, o cunoștință ca aceasta l-ar împlena de rușine, l-ar munci mai mult decât toate întâmplările rele, care de lungă vreme le suferă.

De acia Mentor îmi arată desfătarea și prisosința de care era plină larga șestină a Eghiptului, unde se număra pân'la doazeci și doazeci de mii de cetăți. Însuși se mira de rândul cel frumos ce înflorea acolo; de dreptatea ce se făcea în partea săracului asupra bogatului; de creșterea cea cu de-adins a pruncilor, carii în anii lor cei tineri era obicinuiți a fi ascultători și a se osteni a fi trezi și dați spre măiestrii sau spre științe, cu de-adins a păzi toate ceremoniile religiei (legei); a fi nesocotitori de binele privat (al său); a dori cinstea; a fi cu credință cătră oameni; și cu frică cătră dumnezei, carea fieștecare tată picura întru inimile fiilor săi. El nu se ostenea a privi la o rânduială așa frumoasă: fericit, adeseori îmi adoia, poporul acela care de un împărat înțelept este povățuit; ci cu mult e mai fericit împăratul acela, care e pricina fericirii supușilor săi și care în virtutea sa află fericirea sa! Trage cătră sine pre oameni cu dragostea, carea e legătură de mii de ori mai nedeslegată decât legătura cea cu frica. Nu numai ascultă supușii de unul ca acesta, ci și iubesc a asculta de dânsul. El stăpânește inimile toate, și fieștecare, în loc de a se trage de cătră dânsul, să teme să nu-l piarză, și, pentru ca să-l poată ținea, bucuros și-ar da și viața.

Socotii cu de-adinsul ceaea ce-mi zicea Mentor, și, după cum îmi grăia acest înțelept pretin, sâmțeam că se înnoiaște întru adâncul inimei mele bărbăția. Cum

ajunsem la Memfi, cetate de mare cuviință și plină de averi, îndată presidentul (înainte-șezătorul) rândui ca să ne ducă pân'la Tebe^[50], unde să fim arătați înaintea împăratului Săsostre, căci că el însuș voia să ispitească lucrurile, fiind nu puțin năsprit asupra tirianilor. Deci, de nou trecum Nilu, până ajunsem la vestita Tebe, cea cu o sută de porți, unde acest mare monarc ședea. Cetatea aceea ni se păru de minunată largime și mai poporată decât toate cele florite cetăți ale Greciei. Rânduiala e acolo deplinită și e de mirat atât întru însușirea ulițelor, în cursul apelor, întru îndămânarea scăldătorilor, în cultura (lucrarea) măiestriilor, precum și în publica liniște. Piațurile sânt înfrumșetate cu fântâni și cu obeliști (niște stâlpi minunați); besericile^[51] sânt de marmure și de o întocmire fără mândrie, dară maiestoasă; singur palatul împărătesc e ca o cetate mare; aci nu se văd fără coloane de marmure, piramide și obeliști, statuie urieșești și scule de aur și de argint întreg.

Cei ce ne-au fost dus spuseră împăratului că pre noi ne-au aflat într-o corabiie de a feniciilor. Da el audienție în toate zilele la unele ceasuri anume, în care primea pre oricare din supușii săi, care avea să-i areate vro plânsoare sau să-i dea svat. Nu-i era greu nice de unul, nice nu nesocotea pre oarecare și nu credea că pentru alta ține schiptru a mână fără ca să fie făcătoriu de bine cătră sudiții săi, carii așa îi era de iubiți, precum însuși fiii săi. După aceea primea pre cei streini cu toată dragostea și voia să-i vează, socotind că totdeauna se înveață ceva de folos, înștiințându-se despre datinile și modele popoarelor celor de departe. Această curiozitate (zburdare de a ști) a împăratului fece ca să fim arătați înaintea lui. El ședea pe un tron de os de elefant, ținând a mână un schiptru de aur; era acum vechiu de zile, dară drăgălaș, plin de blândețe și de gravitate (barbătească purtare). În toate zilele judeca popoarele cu o răbdare și cu o înțelepție ca aceea, cât toți

se mira de dânsul, fără lingușire. După ce se ostenea toată zioa spre îndreptarea lucrurilor și ca să facă tuturor dreptate deplin, seara își petrecea ascultând oameni învățați sau zăbovindu-se cu oameni de omenie și buni, carii nu lipsea bine a-i alege înainte de a se împreteni cu dâșii. Nu i se putea împluta alta, cât se atinge de înțelepția sa, fără că au ținut prea măreț triumf (pompă de biruință) asupra potentatilor (stăpânitorilor) celor de dânsul supuși și biruiți și că s-au prea împretenit cu unul dintră supușii săi și s-au încrezut lui, precum îndată vei vedea.

El, cât mă văzu, îl lovi milă de tinerețele mele și de necazul meu. Mă întrebă de numele meu și de patria mea, noi ne minunăm de înțelepciunea cu care grăia. Eu îi răspunsei: O, mare împărate, știu că nu ești neștiutoriu de încungiurarea Troiei, care ținū zece ani necurmați, și de suruparea ei, carea în multă vărsare de sânge stătu la toată Grecia. Ulise, tatăl meu, fu unul din cei mai de căpetenie împărați carii stricară cetatea aceea. Îmblă el rătăcind pre lărgimea mărilor, fără de a putea afla isola Itacei, carea e împărăția sa. Eu lu cerc și o nenorocire nu mai de jos decât a sa mă lăsă ca să fiu prigionier (prins). Dă-mă înapoi iubitului meu tată și patriei mele. Atunci dumnezeii cu multă îndurare să te norocească și să te apere și pre tine și pre fiii tăi, făcându-i să guste bucuriia de a trăi sub domnia unui părinte așa bun.

Sesostre nu înceta a căuta spre mine cu milă, însă, vrând a se încredința de aceea ce i-am fost spus, ne trimise la unul dintră oficialii săi, căruia i se poronci ca să cerceteze dintru aceia carii prinsese corabiia noastră de sântem noi întrū adevăr greci, au doară fenicii. De se va ști că sânt fenicii, zise împăratul, vor fi îndoit pedepsiți, nu numai că sânt dușmanii noștri, ci cu mult mai mult, căci au vrut să ne înșeale cu mincinoase cuvinte. Iară, dimpotivă, de vor fi greci, voi face ca să fie cuprinși cu

omenie și să se ducă cu o corabie de ale mele la țeara lor. Deoarece eu iubesc Grecia; unii dintră eghipteni diederă acolo legile; destul îmi este de cunoscută virtutea lui Ercule^[52]; mărirea lui Achile^[53] până pe aici întră noi s-au întins; și despre isteția nenorocitului Ulise mă minunez de ceale ce mi s-au spus. Una e dorirea mea ca să dau ajutoriu virtutei cei năpăstuită și nefericită.

Împărătescul ministru, care fu îndătorat a descurca cauza (pricina) noastră, avea un suflet așa de spurcat și viclean, pre cât a lui Sesostre era boieresc și drept. Acestu se chema Metofe; el ne făcu multe întrebări pentru ca să vează oare pute-ne-va prinde în ceva; și, pricepând că Mentor răspunde mai cu înțelepciune decât mine, căută cu ură asupra lui, și cu prepus, fiindcă cei răi se întărătă asupra celor buni. Ne despărți de cătră olaltă și din oara aceea nu mai putui ști ce s-au întâmplat lui Mentor. O despărțire ca aceasta fu pentru mine o lovitură cumplită. Metofe tot nădăjduia că, fiind noi singurateci întrebați, ne va putea face ca să grăim lucruri în sine contrazitoare (împrotivoare); preste toate socotea că mă va întuneca cu lingarițele sale făgăduințe și mă va face să spun ceaea ce Mentor poate au tănuit. La urmă nu cerca curat să știe adevărul, ci vrea să afle ceva steamăt ca să poată arăta împăratului că sântem fenicii, pentru ca să ajungem a fi sclavii săi. Întru adevăr, cu toată nevinovăția noastră și cu toată înțelepciunea împăratului, află modru de a-l înșela. O, vai! La câte sânt supuși stăpânitorii! Înșuși înțelepții de multe ori rămân înșelați; amăgitorii și cei ce cercă numai binele său stau împrejurul lor; cei buni se departă, pentru că nu sânt nice zăhăitori, nice lingareți; cei buni așteaptă ca să fie cercați, și principii mai că nu-i știu afla. Iară cei făr' de rușine sânt îndrăzneți și vicleni, sprinteni spre a se vârî și a-și câștiga de bine voirea, isteți la fătărie, gata a face toate împotriva cinstei sale și asupra cunoștinței sufletului său, pentru ca să facă destul poftelor

aceluia ce împărățește. O! ce stăpânitoriu ticălos e acela care e supus la marghioliile celor fără de lege! Acela e prăpădit, de nu va alunga de lângă sine lingușirea și de se va înstreina de aceia carii fără frică spun adevărul. Iată cugetele ce mi se învârtea prin cap în mijlocul ticăloșiilor mele și-mi aduceam aminte de toate câte Mentor era obicinuit a zice.

Întră aceste Metofe mă petrecu împreună cu sclavii săi cătră munții pustiei Oasis, ca cu dâșii să pasc turmele cele mari ale lui. Calipso aci curmă vorba lui Telemah, zicându-i: Ce feceși, dară, tu atunci, care în Sicilia mai bucuros erai să mori, decât să trăiești șerbind? Telemah răspunse: Nefericirea mea de ce, de ce mai creștea și nici acea ticăloasă mângăiere nu-mi rămase, ca să mă plec a schimba robii cu moartea. Fui silit a fi sclav și de a sorbi, ca să zic așa, toate asprimile soartei; nu-mi rămânea mai mult nicio nădejde și cu mult mai puțin îmi era slobod a deșchide gura ca să mă rog de slobozire. Mentor, după aceea, m-au științat că el fu vândut la niște etiopeni, carii lu dusese în Etiopia.

Pre mine soartea mea mă duse în pustietăți înfricoșate. Aici se vede pre șestine năsip fierbinte și pre vârful munților se vede încă neao, carea niciodată nu se topește și carea aduce o iarnă necurmată, și pășunea, carea e spre hrana turmelor, nu se află fără numai pintră râpe; pre la mijlocul coastei munților acestor râpoși sânt văi așa de adânci, la care cu anevoie ajung razele soarelui.

În pustia aceea alții nu lăcuia fără păstori carii cu prostiia nu se desclinea de însa țeară. Aci petreceam nopțile tânguind nenorocirea mea și zilele îmblând după o turmă de oi, pentru ca să mă feresc de cumplita mânie a celui mai mare sclav, care, nădăjduind că va dobândi libertatea (slobozirea), totdeauna pârea pre ceialați, pentru ca dintru aceea să cunoască stăpânul râvna sa și nevoița spre folosul său; numele acestui sclav era Butis. Într-o

întâmplare ca aceeaa tribuiam să mă concinesc. Într-o zi, apăsându-mă supărarea, uitai de turmă și mă culcai pe iarbă aproape de o cavernă (gaură), unde îmi așteptam moartea, nemaiputând purta sarcina necazurilor mele. Întru acea stare fiind, văzui că tot muntele se cutrămură, brazii părea că se coboară dintru înălțimea muntelui, vânturile nu mai sufla; puțin după aceea auzii un glas mugind, care vinea din cavernă, zicând aceste cuvinte: Fiiule al înțeleptului Ulise, e de lipsă ca tu cu răbdarea să ajungi a fi mare ca dânsul. Principii, carii necurmat sânt fericiți, nu sunt vrednici a fi fericiți: moliciunea îi strică pre ei, mândriia îi înalță și le întunecă mintea. Ferice de tine, de vei învinge nenorocirile tale și de-ți vei aduce aminte pururea de dânsule! Tu iarăș vei vedea patria ta și vestea ta se va înalța până la stele. Când vei domni preste alții, adu-ți aminte de neputința ta cea trecută, de sărăciia și de pațina ce ai suferit ca și dânsii, să binevoiești a-i ajuta, să iubești poporul tău, să proclețești lingușirea, să știi că mărirea ta va crește după cum vei fi cumpătat și inimos întru învingerea patimilor tale.

Aceste cuvinte dumnezeiești intrară întru adâncul inimei mele; aceste făcură să-mi răsară bucuriia și bărbăția; nu sâmtii mai mult acea fricoșare carea înghiiată sângele în vine când se areată muritorilor dumnezeii. Mă sculai liniștit și, îngenunchind cu mânil rădicate spre ceriu, mă închinai Minervei, de la carea socotii că au venit cuvintele aceste. În pripă, mă văzui cu totul înnoit, înțelepciunea lumina sufletul meu și sâmțeam întru mine o dulce tărie de a ținea în frân toate patimile mele și de a pune stagilă năvălirei tinerețelor mele. Începui a fi iubit tuturor păstorilor pustiei. Dulceața mea, sânguința mea pre urmă îmblânziră pe crâncenul Butis, care poroncea la ceialalți sclavi și care dintru-ntâiu începuse a mă năcăji.

Pentru ca mai pre ușor să pot suferi neplăcuta sclavie (robie) și pustiia, îmi căștigai cărți, ca, fiind eu mâncat de

urât pentru lipsa învățăturei, aceste să-mi poată hrăni și îndrepta duhul. Fericiți sânt, ziceam, aceia carii, alungând de la sine nedumeritele desmierdări, sânt mulțumiți cu o viață nevinovată. Fericiți cei ce zăbovesc întru învățătură și cu științele au plăcere a-și întrăma duhul său! Ori în ce loc unde îi va arunca dușmana fortună (norocu), pururea au lângă sine cu ce să-și petreacă, și urâtul, care pre alții întru prisosința desfătărilor îi topește, celor ce se dau spre cetire le este necunoscut. Ferice de aceia cărora le place a ceti și nu sânt, ca mine, lipsiți de cetire. Când cu aceste cugete era cuprins duhul mieu, mă băgai într-o pădure umbroasă, unde curând ochii un bătrân care ținea o carte a mână.

Bătrânul acesta deasupra fruntei era pleșug și cam zbârcit, îi spânzura o barbă albă pân' în brâu; era de un stat înalt, maiestos, încă era vioiu și rumen în față, ochii săi vioi și pătrunzători, glasul său răsunătoriu și cuvintele sale fără măiestrie și drăgălașe. De când sânt n-am văzut un bătrân așa cinstit; numele lui era Termosiri și era preot a lui Apolo^[54], slujitoriu într-o besearică de marmure, carea era de împărații Eghiptului închinată aceștei dumnezeire întru acea pădure. Cartea care o ținea a mână era de cântece întru cinstea dumnezeilor. Mă întâmpină preteneste, petrecum cu pretenie împreună; așa de bine spunea lucrurile cele trecute, cât cine le auzea părea că le vede cu ochii; le spunea pe scurt și nu mă mai săturam de vorba lui. Prevedea cele venitoare cu adânca sa înțelepciune, carea lu făcea să cunoască oamenii și cine de ce este harnic. Măcar că era dăruit cu atâta înțelepție, totuș era vesel, curtenitoriu, și cele mai vesele tinerețe nu sânt așa drăgălașe cum era el întru acea vârstă învechită; și iubea tinerii carii era cu lesnire la învățătură și cărora le plăcea virtutea.

Curând mă iubi și-mi dăruî vro câteva cărți cu care să mă mângâiu, el mă numea fiiul său, și eu, spre răsplătire,

de multe ori îi dam nume de tată și-i ziceam: Dumnezeii, carii mi-au luat pre Mentor, fiindu-le milă de mine, în tine mi-au dat alt razim. Acest om, ce era asemenea lui Orfeu sau lui Linu^[55], cu bună samă era însuflat de dumnezei. Îmi procitea^[56] stihurile (viersurile) cele de dânsul alcătuite și-mi da cele de unii vestiți poete, ce fură de muse părtiniți, întocmite. Când era învăscut cu haina sa cea lungă și minunat de albă și prindea a zice cu lira sa cea de os de elefant, tigrii, urșii și leii se apropia de dânsul, se împlânzea pre lângă dânsul și-i lingea picioarele. Satirii părăsea pădurile și vinea a juca împrejurul lui, însăși plantele părea că sânt sântitoare; și ai fi gândit că stâncile cele de piatră, mișcându-se de învătările simfoniilor sale celor dulci și a cântărilor sale, se vor coborî dintru înălțimea munților. Melodiile sale nu sta întru alta fără în lauda mărimii dumnezeilor, a virtutei eroilor și a istăției oamenilor acelora, carii mai mult prețuiesc mărirea decât desfătările.

Era obicinuit de multe ori a-mi zice că trebuie să fiu cu voie bună și că dumnezeii nu vor părăsi nice pre Ulise, nice pre fiiul său. La urmă mă îndemnă că, precum fece Apollo, așa și eu trebuie să învăț pre păstori a se da spre învățătură. Apollo, zicea el, întărâtându-se asupra lui Joe, pentru că turbura ceriul cu fulgerile sale în cele mai frumoase zile, vru să izbândească asupra ciclopilor, carii esca fulgerile, străpungându-i cu săgețile sale. Îndată muntele Etna^[57] puse capet răsfugărei turburatei sale văpaie, nice nu se auziră mai mult cumplitetele lovituri ale maiurilor (ciocanelor), care, bătând pe încudă^[58] (ileu), făcea să bomboneaze ceale mai dedesubt ale pământului și adâncurile mării. Fierul și arama, nelucrându-se mai mult de ciclopi, începea a se împlea de rugină. Turbatul de Vulcan^[59], ieșind din cuptoriul său, măcar că e schiop, cu pripă se suie cătră Olimp^[60]; și, curând sudorile pre dânsul și plin de pulbere, cu mânie se plânse înaintea

dumnezeilor. Joe, mâniindu-se asupra lui Apolo, lu scoase din ceriu și-l aruncă pre pământ. Măcar că carul său era lipsit de cochier (cociș), totuș de sine-ș făcea cursul său cel de rând, ca să dea oamenilor zilele și nopțile, cu întocmită schimbare a timpurilor. Apolo, nefiind mai mult înfrumșetăt cu strălucirea razelor sale, fu strâmtorat a se face păstoriu și a paște turmele împăratului Admete^[61]. El zicea cu flauta, și toți ceialalți păstori se aduna la umbra ulmilor, ce era aproape de marginea unui limpede izvor, ca să auză cântecele sale. Pân' atunci mânase o viață negrijită și sălbatică, nu știia alta, fără să păzescă turmele lor, să le tunză, să le mulgă și să facă caș, și tot cîmpul putea să se zică că este o pustie înfricoșată.

Deci Apolo învăță pre toți păstoriile măiestriile, care putea să facă plăcută starea lor. Lăuda cu dulci cântări primăveara cea încoronată cu flori, răsflugările sale cele bine mirositoare și verdeața cu carea e învăscută; după aceeaa răsfigira desfătarea nopților celor de veară, în care blânzii vântuți răcoresc pre oameni, și umezeala cea de roao carea adapă pământul. Adăogea la dulcile sale cântări rodirile ceale întraurite, cu care toamna răsplătește ostenelele lucrătorilor de pământ, și răpaosul, cu care glumitoarele tinerețe se desfată iarna săltând împrejurul focului. Descriia pre urmă umbroasele păduri, care împlu munții, și găvănoasele văi unde limpezi părauțe cu mii de întorsături pare că se joacă în răsătoarele șesuri. Întru acesta chip, deșteptă pre păstori a cunoaște desfătăciunea vieței cei de cîmp, când ști<e> neștine gusta dintru aceea ce nevinovata natură cuprinde în sine ce e mai plăcut pre lume. În scurtă vreme, păstoriile, cu cimpoile, se socotea pre sine mai norociți decât împărații, și colibilele lor le aduseră acea mulțime de curate desfătări care sânt depărtate de întrauritele palațuri. Voia bună, răsurile, glumele urma pretutindine după nevinovatele

păstorite. Veseliile era necurmăte; nu se auzea alta, fără piscuiturile paserilor sau desfătata suflare a zefirilor care se juca pintră frunzele și pintră ramurile arborilor, sau murmurirea unei apă limpede care se prăvălea de pe vro râpă, sau și cântecile care musele îi învăța pre următorii lui Apolo păstori. Această dumnezeire îi învăța a dobândi darul pentru curs pus^[62], a ucide cu săgețile cerbii și căprioarele. Însuși dumnezeii pizmuiră păstorilor, și acest feliu de viață li se păru lor mai plăcut decât însa mărire, carea ei o moștenesc; pentru aceea, chemară pre Apolo înapoi, în Olimp.

Dintru aceste, fiiule, fiindcă aceeaș este acum soartea ta cu a lui Apolo, trebuie să te înveți; lucră acest pământ nelucrat; fă, ca și el, să înflorească pustiia; înveată pre toți păstorii aceștia și-i deșteaptă a sâmți dulceața cântărei; împlânzește inimile cele sălbatice; areată-le lor drăgălașa virtute; fă-i să priceapă câtă desfătare este a gusta în pustie petrecerile acele, de care niciun lucru pre lume nu-i poate lipsi pre păstori. Veni-va acel timp, fiiule, veni, în care muncitoarele griji și supărările de care sânt împresurați împărații, în tron fiind, te vor face a tângui că te-ai lipsit de viața cea păstorească.

Aceste grăind Termosiri, îmi dăruî o flaută așa desfătată, cât făcea să răsunе munții, și curând răsunetul atrase cătră mine pre toți vecinii păstori. Viersul meu făcea o armonie dumnezeiască; mă sâmții mișcat și ca tras, boldit a cânta plăcutele alsăuiri^[63] cu care natura au dăruit câmpul. Zilele întregi și o parte de a noptilor treceam cântând împreună. Toți păstorii, neaducându-și aminte de colibile lor și de turmele lor, era afară de sine și neclătiți împrejurul meu, când îi învățam; pustietățile acele nu se părea mai mult pustii, ci că toate lucrurile aici rād și suflă dulceață; blândețele lăcuitorilor părea că îmbucură pământul.

Noi ne adunam de multe ori ca să aducem jertvă în besearica aceea a lui Apolo, în care Termosiri era preot. Păstorii mergea coronați cu laur spre cinstea dumnezeului aceluia. Păstorile încă mergea jucând, având tâmplele cinse cu flori și ducând pre capul lor corfe, unde era sfințitele daruri. După jertvă, făceam un ospăț câmpenesc. Bucatele noastre cele mai cu gust era lapte de caprele noastre și de oile noastre, care noi înșine lu mulgeam, și poame, de curând, cu mânilor noastre, culese; bunăoară, dafine^[64], smochine și struguri. Scaonele noastre era pământul, acoperit cu ierburi înflorite. Arburii încărcăți de frunze și de ramuri ne făcea o răcoare foarte plăcută, carea nu o ar fi făcut labirintii cei întrauriți, a oricărui palatium împărătesc.

Însă cecea ce preste toate mă fece mai strălucit întră păstorii nostri fu că, odată, un leu flămând sări asupra turmei mele și începea acum a face o pierzare cumplită. Eu nu aveam a mână alta, fără măciuca cea păcurărească, cu toate aceaste, îl întâmpinai fără frică. Leul își străfflocă perii, arătă dinții cei ascuțiți și brâncile sale, căscând o gură uscată și înfocată; ochii lui era crunți și înflăcăriți și cu a sa lungă coadă își bătea șoldurile amândoa. Lu pravălii la picioarele mele, și cămeașea mea cea de zale, cu carea eram întărit, după obiceiul păstorilor eghipteni, îl împiedecă ca să nu mă spintece. De trei ori îl așternui la pământ, și de trei ori se sculă; răgiturile ce le slobozea se auzea preste toate pădurile. La urmă, lu sugrumai cu mânilor mele, și păstorii, văzându-mă că l-am învins, steteră de mine ca să mă îmbrac cu piialea aceștei înfricoșată fiară.

Vestea faptei aceștea și a schimbărei cei frumoasă a tuturor păstorilor nostri se lăți preste tot Eghiptul și ajunse și la urechile lui Sesostre. Îi spuseră că unul din cei doi prigionieri (prinși), carii se credea a fi fenicii, au adus veacul cel de aur în pustietățile acele, ca să zic așa,

nelăcuite. Vru ca să mă vează, pentru că iubea musele, și toate cele ce pot învăța pre oameni îi cădea la inima sa cea mare. Mă văzu, mă ascultă cu gust și oblici că Metofe l-au fost înșelat pentru lăcomiia. Îl osândi ca să fie la prinsoare până la moarte, despoindu-l de toate averile ce cu nedrept le câștigase. O!, că nefericit lucru este, zicea el, a domni preste alții, de multe ori nu poate stăpânitorul cu ochii săi să vează adevărul; este încungiurat de persoane care împiedecă apropierea de dânsul; fieștecare împlă să-l înșele. Fieștecare sub steamăt de râvnă ascunde iubirea sa de stăpânie. Se preface a iubi pre împăratul și, întru adevăr, nu se iubesc fără avuțiile care să le dea el; dragostea așa e de puțină, cât ca să-și agonisască părtinirea lui, el rămâne amăgit și dușmănit.

Din vremea aceea, Sesostre se purtă cu mine ca un prebun pretin și mărgini de a mă trimite în Itaca cu niște corabii de ale sale și ostași, ca să scap pre Penelope de greotatea ce îi făcea iubitorii. Oastea acum era pusă în rânduială și, așa, noi nu cugetam alta, decât să ne suim în corabii. Mare mirare-mi era, socotind loviturile norocului, care într-o cirtă rădică pre cei ce mai nainte i-au fost umilit. O speriință (ispită) ca aceasta mă făcea a nădăjdui că Ulise, după lungi rele întâmplări, la urmă va putea pune piciorul întru împărăția sa. Și aceea gândeam întru mine însumi, că voi putea iarăș să văz pe Mentor, măcar că fu dus în cele mai necunoscute locuri ale Etiopiei. În vremea întru carea întârziai a purcede, pentru ca să oblicesc ceva despre Mentor, Sesostre, fiind acum însărcinat de ani, cu pripa muri, și moartea sa de nou mă puse la năcaz și strâmtoare.

Eghiptul se văzu nemângâiat pentru pierderea sa. Fieștecare familie credea că și-au pierdut cel mai bun pretin, razimul său și părintele său. Bătrânii, rădicându-și mânil spre ceriu, striga: Niciodată n-au avut Eghiptul împărat așa bun, și nici nu va putea căpăta asemenea

niciodată. O, dumnezeilor! Au să nu ni-l fi făcut noao, muritorilor, cunoscut, au să ni-l fi ținut pururea! La ce să mai trăim, dacă au murit Sesostre? Tinerii zicea: Nădejdea Eghiptului este sfârșită. Părinții noștri fură fericiți petrecându-și viața sub stăpânirea unui monarc așa bun; noi nu l-am cunoscut, fără ca mai simțită să ne fie pierderea sa. Casnicii lui era cufundați, ziua, noaptea, întru plângere. În vremea a patruzeci de zile în care s-au ținut cinstea petrecaniei împărătești, din părțile cele mai de departe curea mulțime nenumărată de persoane, ca să poată încă o dată vedea trupul răposatului Sesostre; fieștecare voia să țină icoana lui, și mulți voia ca să fie împreună cu dânsul îngropați.

Ceaea ce adaoșe încă neplăcerea căci l-au pierdut fu că fiiul său Bocoris^[65] nu era nice omenos cu streinii, nice aplecat la științe, nice de bine voitriu cătră oamenii cei cu virtute, și cu mult mai puțin iubitoriu de mărire. Mărimea tatălui său acășunase a-l face cu totul nevrednic de a împărăți. Era crescut întru desmierdare și în sălbatică sumeție. Nu prețuia pre oameni, nălucindu-și că nu sunt zidiți, fără pentru dânsul, și că el este de o fire nu asemene cu a lor. Nu căuta alta, fără ca să-și împlinească voile sale; să răsipească vistieriile cele mari, care tatăl său cu multă grijă le cruțase, să pună în neodihă popoarele și să sugă sângele celor ticăloși. Nu gândea pre urmă fără ca să asculte svaturile tinerilor celor lingareți și nesâmțiți, de carii era încungiurat, și pre toți bătrânii cei înțelepți, carii fusese cei mai de aproape ai tatălui său încrezuți, îi urgisea: era un monstru (arătatură), și nu împărat. Tot Eghiptul se sântea îngreoiat, și măcar că numele lui Sesostre, cel așa iubit eghiptenilor, îi făcea ca să sufere stăpânirea fiiului său cea apusă și crâncină, totuș fiiul alerga cât putea spre perirea sa, și un princip așa nevrednic de tron și de coroană cu neputință era ca în lungă vreme să poată împărăți.

Îmi fu oprit de a nădăjdui ca să mă mai întorc în Itaca. Fui închis într-un turn la buza (țârmurele) mării puțin depărtată de Pelusa^[66], unde ne-am fi pus pe corabie, de n-ar fi încetat a trăi drăgălașul Sesostre. Metofe avu isteție de a ieși din prinsoare și de a se așeza iarăș ca mai nainte în curtea noului împărat; el fu cauza (pricina) ca să fiu închis în turnul acela, ca să ia izbândă pentru ticăloșia cea pentru mine lui pricinuită. Eu petreceam acolo zilele și nopțile în cea mai mare melanconie. Toate prezicerile care mi le făcuse Termosiri și toate lucrurile ceale de mine auzite în cavernă mai mult nu mi se vedea fără visuri, atâta era de amară durerea în carea mă aflam cufundat. Vedeam învăluitele unde, care vinea până se lovea tocma de marginea turnului întru care eram închis. De multe ori cugetele mele mă făcea a socoti corăbiile acele, care era învăluite de vifor, și primejdiia în care era să cază ca să se înfrângă de stânca cea de piatră, pre carea era făcut turnul. Departe fiind de a-m fi milă de ticăloșii aceia, carii era gata de a se prăpădi prin sfărmașia corabiei, le pizmuim soartea lor. Acum ziceam întru mine: au vor sfârși mișelătățile vieții lor, au vor ajunge la țeara lor. Ci, o, vai! Că eu nu pot să nădăjduiesc nice una, nice alta.

Când mă răvărsam eu întru nefolositoare tânguiri, văzui multe arburi de corăbii (catartice) ca și o pădure. Marea era acoperită de pânze ce le înfla vântul. Apa aspuma sub nenumărate cârme. Auzeam de toate părțile strigări amestecate; văzui la țârmuri o parte de eghipteni spăimântați, carii se pripea a prinde arme, iară alții părea că merg cu curtenire înaintea armatei aceea, carea sosea. Puțin după aceea, cunoscu că corăbiile acele streine sânt unele din Fenicia, și altele din Cipru, deoarece ticăloșiile mele începea a mă face cunoscătoriu în materia navigației (a îmblărei cu corabiia pre mare). Eghiptenii mi se văzură a fi întră sine împărăchiați; nu avui nicio

îndoială de a mă încredința că nebunul Bocoris, cu trebile sale cele tirane, au acășunat rășcoală întră sudiții săi și au ațâțat o răzmiriță civilă (dinlontru); dintru înălțimea turnului aceluia, fui privitoriu de o bătaie cruntă. [...]

Vasile Aaron

REPORTA DIN VIS,
c. 1819–1821*

Cătră cetitori

Limba românească (macar oarecâtva cu cea dăcească, goticească și slovenească sau sârbească amestecată) a fi fiica limbei latinești, adecă a să trage din limba latinească, e un lucru mai luminos decât lumina soarelui, nice că poate cineva despre aceasta a să îndoii, fără doară acela care sau limba românească nu o știe, sau, știindu-o, vrea într-adins a ascunde adevărul.

Lățimea și întinderea limbei românești e cu mult mai mare decât unora doară li să pare, că, de socotim lucru bine și de amăruntul, sau va negoțitori oarecine cu românii, sau va călători prin Dachia cea veche, adecă în ținuturile carii să mărginesc cu Pontul Euxin sau Marea Neagră, apa Nistrului, muntele Carpat, apa Tisa și Dunărea, în care ținut să află Țara Românească, Moldova, Besarabia, Maramurășul, Țara Ungurească până în Tisa, Ardealul și Bănatul, mai des decât românește a vorbi nu va afla.

Lățită e limba românească și prin Dachia cea noao sau a lui Aurelian, care cuprinde în sine părțile Meziei cei din Gios^[1], care acuma să cheamă Bulgaria, și a Meziei cei de Sus^[2], adecă a Serbiei și a Dardaniei, care acuma să numeaște Albania; află-să traiul cu limba românească, macar mai rar, în toată Bulgaria, între cei ce sânt așezați lângă munții Hem^[3] și Pind, în Moglena^[4] provincia

* Transcriere și note: Dora Pavel, Eugen Pavel.

Tesaliei, Machidonia, Trația, Crimea, Podolia, Pocuția, tăcând de Peșta, Agria^[5], Mișcolț și alte limanuri, emporii, vaduri și orașă ale Ungariei dincolo de Dunăre, precum și în Viena, Veneția, Triest și într-alte părți ale Evropei și Asiei, în care negoțitorii dacoromânești atâta să află înmulțiți, cât cu totul mărite biserici ș-au rădicat¹.

Cei ce cu limba dacoromânească trăiesc pe unele locuri într-un chip, pe altele într-altul să numesc; așa cei ce șed în Valahia (Țara Românească) să zic *munteni*, cei din Moldova și *Bucovina*, *moldoveni*, cei din Ardeal *români*, bănățenii în ținutul Temișoarei *frățuli* (frater-culi), cei dincolo de Dunăre cu un nume *țânțari*, pe carii grecii îi zic *cuțo* sau *Κοτξοβλαχοι*^[6] (claudi Valachi, *romani* șchiopi).

Cum că romanii^[7] cu venirea sa în Dachia au vorbit curat latineaste, toți oricăți au cetit cât de cât istoriile, fără îndoială știu și cunosc, precum iarăși, așa cu vreamă, rămășițele și următorii romanilor celor dintâi ar fi schimosit limba cea latinească, cât mai pre urmă dintr-însa s-au născut limba cu care acuma trăiesc românii, sânguri aceia să vor mira, carii nu știu câte schimbări și nevoi <au întâmpinat> nepoții celor dintâi mai dintru-nceput prin venirea și năvălirea *goților*, după aceea, a *ghepidelor*, și mai pre urmă a *bulgarilor*, precum și a altor varvari din părțile ceale despre miazănoapte. Pricina cea dintâi a stricărei și schimosirei limbei cei curat latinească în Dachia aceale năvăliri au trăbuit să fie, precum și romanii din Italia, aseamenea întâmplări pățind, au trăbuit a schimosi limba latinească într-atâta, cât mai pe urmă s-au născut limba *talienească*, sorioara limbei noastre cei românești; iară cea mai desăvârșit schimosire, cum să află acum, mai târziu, adecă după săborul cel de la Florenția a

¹ Vezi despre aceasta *Gramatica dacoromana* <a> lui Gheorghe Gavriel Șincai, tipărită în Buda la anul 1805, în Prefație^[9].

să fi ivit în Dația, pe larg arată Constantin Miron, logofătul prințipatului Moldaviei, în cronicescul său manuscris², și măritul al aceluiaș voivod Dimitrie Cantemir în *Scrierea Moldaviei*^[8].

Lesne să cunoaște, dară, și temeiul din care românii unele cuvinte într-un chip, pe alte locuri într-alt chip le spun afară, precum, adecă, cu un neam sau altul au avut mai multă amestecare sau vecinătate, și precum năvălirile și pornirile mai sus numite nu pe toate locurile într-o potrivă s-au întâmplat, din care temeiuri mulți sânt carii socotesc limba noastră așa a fi de sacă, cât într-însa nice o carte frumoasă, învățată și cu dulceață ca într-alte limbi nu s-ar putea da afară, mai ales neavând cuvinte care la măiestrii și învățături sânt de lipsă, și la aceea nu privesc, că:

1^{iu}. Întră toate neamurile, cât de procopsite, care cu o limbă trăiesc, să află în grai și în scrisoare deosăbire, precum pildele ceale de toate zilele arată câtă deosăbire să află în limba nemțască, întră nemții cei de la Raina și întră becenii, de obște iaste cunoscut.

Ungurii din Ungaria în multe cuvinte să deosăbesc de cei din Ardeal. Limba sârbească iaste una dintră ceale mai lățite ale Evropii limbi, putând cu dânsa a să înțeleaje nu numai în ceale mai de aproape țări, ci și mai departe, până în sfârșitul împărăției rusăști, macar <că> între limba rusască și sârbească în multe mare deosăbire iaste. Și totuș, pentru aceea, nu numai în limba ungurească și nemțască, spre a căroră procopsire mulți de multe veacuri asudă, ci și în cea sârbească câte cărți frumoase și învățate iaste! Și câți oameni procopsiți, ageri și harnici ori la ce treabă și treaptă de deregătorie, mai ales de când Bănatul, scăpând de supt giugul cel agarinesc, s-au lipit de Ungaria, să rădică, arătând lumii precum <că> toate

² În *Alexandrum* 1, cap. 18, § 5.

neamurile au din firea sa de a să putea procopsi; iară ca să să procopsască e de lipsă mișlocirile, privilegiul, slobozenia la învățătură, și mai pe urmă mângăierea carea o poate oarecină dintr-înșa nădăjdui.

2^a. Că în limba românească multe cuvinte, mai ales ceale trebuincioase la măiestrii (meșteșuguri) și la învățaturi, nu s-ar afla³, că această scădere să întâmplă în toate limbile, cât de procopsite; că și franțozii, și ispanii, și anglii, portugalii, și nemții, și ungurii, aceale mai toate neavându-le în limbele sale, au fost siliți a le împrumuta de la latini, p<entru> p<ildă> filozofie, teologhie, cosmologhie, lohgigă, retorică ș.c.l.; *a noviza, apela, recurs, deliberat* ș.c.l. Deci, dară, dacă alte limbi streine n-au ținut cu defăimare a să împrumuta de la latini, precum și latinii odinioară de la greci, pentru ce limba românească de la cea latinească, dulcea sa maică, întru aseamenea lipse să nu se împrumute?

3^a. Pe limba latinească mai multe limbi o cunosc a fi a sa maică, precum sânt cea italienească, românească, franțozască ș.c.l.; și precum surorile ceale de la o maică născute nu totdeauna au aseamenea frumuseață, talenturi și alte daruri de la autorii firei lor împărțite, așa și întră doauo limbi de la aceaeaș maică născute lesne să poate întâmpla mare nepotrivire și neasămănare, neavând amândoa potrivite daruri, adică mișloacele și temeiturile procopsirei de la natură într-un aseamenea șie lăstate. Cum că limba românească e cea mai adevărată soră a limbei italienești și cum că ceale mai dulci verșuri și mai desfătătoare în limba italienească s-au scris și să scriu până astăzi, și dintr-acea pricina mai în toate teatrele (locuri sau căsi în carii să fac comedii) și a neamurilor celor streine, până de curând, să cânta mai tot *opere* italienești (operă să zice comedia în care să află verșuri și

³ Vezi peatecul la sfârșitul prefației.

cântece amestecate cu fapta despre care e alcătuită comedia) e un lucru la cei procopsiți de obște cunoscut.

Agiunge limba românească la atâta, cât să să poată într-însa face versuri cu dulceața carea să află în versurile ceale italienești? Eu nu vreau a hotărî, ci, tăcând genia și plecarea cea mare a românilor spre a face versuri, carea și pruncii cei tineri, despre lucrurile ceale vreadnice de luare-aminte, ce cu neprevvedere să întâmplă, deosăbite versuri cu lesnire scornind și cântând o adeverează, fără nice o frică de greșală pociu zice că limba noastră nu e așa sacă și lipsită, cât să nu să poată într-însa orice tâmplare în versuri scrie, cu acea înțeleagere și plăcere a cetitoriului, carea să află întră versurile altor limbi; spre a căruia întărire și adeverițe, iată, iubite cetitor, îți pui înainte următoarea cârticică, căruia mi-au plăcut a-i da titulă *Reporta din vis*, adecă un nume potrivit cu materia cârtii, tot lucru așa fiind întocmit ca cum oarecine, adecă Reporta, ar povesti ceale ce i s-ar fi arătat în vis, cu privilegiul ieșirei la vânat, adurmind. Tânăru *Reporta din vis*, precum și a acelora ce să povestesc în cursul cârtii, mai ales despre Jupiter, Apolo, Pluto, Mercurie și alți dumnezei străini ai păgânilor, cea mai mare parte nu s-au întâmplat aiavea, ci toate sânt numai niște închipuiri poeticești (*fictiones poeticae*), spre mai bună a cetitoriului îndreptare, cuprindere și înțăleagere, și spre a putea mai lesne agiunge pusul scopos, care sângur atârnă spre a arăta răutatea trufiei, scumpetei, necurăției și ale altor patimi. Pentru aceea, nime să nu să smintească pentru poveștile dumnezeilor străini la mișloc aduse, nice să le crează acealea care sângura firea poeziei pofteaste, când și când în versuri a să întrebuița; că, precum e briciul din fer moale și fără oțal făcut, precum zidul fără var și năsip, și precum mâncarea, fertura sau friptura, nesărată, așa e scrierea unor întâmplări ca aceasta, fără de închipuiri poeticești.

Poate drept aceea această cârticică fieștecine, ori de ce stare, vrâstă și relighie, fără sfială a o ceti, cuprinzându-să într-însa învățătură moralicească, și chiar adevăruri din fire curgătoare, a căruia legi sânt veacınice, și de obște pe toți oamenii îi leagă și îndatorează^[10].

<Cap. I>

- Deșteaptă-te, Muze ! Și-mi adă aminte
 Ceale-n vis văzute; șopteaște-mi cuvinte
 De ajuns, și dulci, ca să le pociu scrie
 În verșuri prin care lumea să le știe!
- 5 Visul nu e mare, însă minunat;
 Să nu-1 spui afară chiar mi-ar fi păcat!
 Fără îndoială orifieștecine,
 Socotind drept, va zice ca mine:
 Evropa toată de Dachia știe!
- 10 Dumbrăvile ei, atât pe câmpie,
 Cât și pe la munți, sânt nesocotite
 De fiară sălbateci pline și-ndicsite.
 În Dachia sânt acuma și eu,
 Precum au voit bunul Dumnezeu,
- 15 Aproape de locul unde fu zidită
 Sarmizeghetuza, cetatea vestită.
 Zidurile rupte încă o arată
 Că au fost cu totul mărită odată,
 Iar acuma vatra abia să cunoaște.
- 20 (O, cum să topeaște tot orice să naște!)
 Petri răsturnate, ziduri ciungărite,
 Monumenturi scrise, de vremi prăvălitate,
 Pivniți în pământ, urșilor cășcioare –
 Trist, trist strălucește și înaltul soare!...
- 25 Toată starea ei e asămănată
 Cu cetatea Troia, cea prin greci stricată.
 Însă, lângă dânsa, puțințel departe,

- Să află dumbravă minunată foarte.
 Ce râuri curate, din piatră ieșite,
 30 Curg în toate părți prin ea împărțite!
 Ce aură bună și desfătătoare!
 Versul paserilor celor zburătoare
 Covârșeaște tot gândul omenesc,
 Cu care și alte multe să unesc.
- 35 Patima cea mare a mea e vânatul
 (Nu-mi iaste rușine a-mi spune păcatul).
 Într-o demineate, cu flinta⁴ gătată,
 Având lângă mine vânătoare ceată,
 Întru în dumbravă, vânez cu tărie,
- 40 Ca un vânătoriu care nici nu știe
 Cum îi treace vremea, nici prinde de veaste
 Că vine amiaza și că sară iaste.
 Eu mă ostenisăm minunat de tare,
 Fiind și căldură nesocotit mare.
- 45 Tocma la amiaz soarele suisă,
 Soțiile mele încă nu sosisă.
 Ajung la o apă încet curgătoare
 Dintru un izvor plin de desfătare,
 Întră zeace arbori, împrejur crescuți,
- 50 Cu ramuri umbroase, dese, ca țăsuți,
 Spre pământ plecate, făcând umbră deasă.
 Pe lângă izvor, iarbă vearde, groasă.
 Acolo șez jos, flinta supt cap pui,
 Nici nu prinz de veaste când adurmit fui.
- 55 Putearnice Doamne! Ce poate să fie,
 De un somn așa cu mare tărie?
 Că zioa nicicum mai mult n-am durmit,

⁴ Flintă: pe unele locuri, pușcă o numesc românii, precum, adecă, trăiesc amestecați cu sașii sau cu ungurii, că pe vremea în care au venit romanii în Dachia nu era pușcă, și așa, acest nume de la maica limba latinească nu l-au putut împrumuta.

- Macar de-aș fi fost cât de ostenit.
 Ci de acel somn nu-i așa mirare,
 60 Ca de minunata în somn arătare.
 Nici nu adurmisăm încă tocma bine,
 Văzui de departe că un bătrân vine,
 Cu barba căruntă, cu albe veșminte,
 La căutătură blând, și la cuvinte.
- 65 La mine soseaște, eu trământ de frică:
 „Nu te teame, zice, voinice, nimică.
 Povățuitoriu ție vreau să-ți fiu,
 Spre acest sfârșit astăzi aici viu,
 Să-ți fac cunoscute lucruri minunate
- 70 Și până acuma nemaiarătate,
 Care să le spui altora, pe rând,
 Nici adăogând, nici ceva lăsând.
 De ici înainte toți minte să ție:
 REPORTA DIN VIS numele să-ți fie!
- 75 Ai tu și alt nume de la botez dat,
 Acesta de tot să fie uitat”.
 Bătrânul așa mie îmi grăiaște,
 De mână mă prinde și încet porneaște,
 De-a dreapta dânsul, de-a stânga merg eu.
- 80 Mă-ntreabă mergând, zicând: „Fătul meu!
 Știi tu cine ești? Cunoști-te bine?
 De unde-ai venit? Ce știi despre tine?
 Iubită ți-i lumea? Mult vrei să trăiești?
 Vrun bine în lume a fi socotești?
- 85 Gândești de venirea morții vreodată?
 Sau nice prin gând îți iaste umblată?”
 Căruia răspunz cu blânde cuvinte:
 „Povățuitoriu și mărit părinte!
 Pusele-ntrebări sânt foarte afunde,
- 90 La care nu sânt în stat a răspunde.
 Atâta știu bine, cum că m-am născut
 Când Celui ce toate făcu I-au plăcut.

- Și așa, sânt om născut să trăiesc,
 Cu avearea lumii să mă îndulcesc.
 95 Lumea și viața mi-i iubită tare.
 Ca să o iubesc întru desfătare,
 Îndemnuri destule îmi stau înainte,
 Și un lucru iaste, că al meu părinte,
 Murind, au lăsat nespūsă avere,
 100 Că, trăind, era un om cu puteare.
 Căși foarte frumoasă, palaturi înalte,
 În care persoane multe pot să salte.
 Privind pe fereastă, privești la grădină
 Cu deosăbite fealiuri de pomi plină,
 105 Cărări crucișate tot în sfoară trase,
 Strat-uri pintră eale stau de flori frumoase,
 Răuri ca cristalul curg cu măiestrie,
 De la munți aduse, precum lumea știe.
 Avearea din câmp cine să o spuie?
 110 Aceasta la multe mii de mii să suie.
 Ciurzi nenumărate de vaci și de boi,
 Turme de berbeci, de țapi și de oi
 Au îngreuiat^[11] munții vecinați.
 Căii cei aleși, în grajduri băgați,
 115 Numai cât nu zboară în văzduc pe sus,
 Când odată capul drept în pept ș-au pus.
 Sângur sânt moștean, a mele sânt toate,
 Prânzurile mele plac la multe gloate.
 Când șez eu la prânz cu preatinii mei,
 120 Stau alăutarii rând, ca nește lei.
 Orfeu⁵ să s-ascunză dinaintea lor!
 Conțertul muzicei pătrunde prin nor.

⁵ Orfeu: acesta, să zice, așa de frumos a fi zis cu cimpoile, cât se clătea petritele, codrurile să legăna și apele sta în loc de la curjerea sa. Și pre însuș dobitoace le împlânzea.

- Câjlejile vin, mă trag la cetate,
Câte baluri sânt eu le petrec toate.
- 125 Vara fiind cald, mă duc la vânat,
La care de prunc tinăr sânt dedat.
Acesta e traiul meu, bătrân cinstit,
Cu care de mic m-am obicinuit.
Tinăr sânt de vrâstă, frumoasă făptură,
- 130 Am îndestulită și învățatură,
De nime nu-mi pasă, trăiesc mulțămîit,
Fiind cu de toate ceale dăruit.
Nu sânt străcătoriu, cel lipsit, la mine,
Cerând să-l ajut, fără treabă vine.
- 135 Merje obidat, nu-s obicinuit
Să ajut vrodată pe vreun lipsit.
Văz că oameni mor și așa gândesc,
Că și eu, ca ei, cândva să pățesc.
Însă, totuș, grije multă nu mă ține,
- 140 Mi să pare cumva că moartea nu vine
La toți într-un chip: unii mai curând,
Alții mai târziu mor și per pe rînd.
Eu pociu să trăiesc o viață lungă
Și la bătrâneăță moartea să m-ajungă.
- 145 Acum, fiind tinăr, nu gândesc la moarte;
Sânt bătrâni destui: pe-aceștia să-i poarte
La locul din veaci lor orînduit.
Eu să mai trăiesc, că bunul gătit,
Într-o așa stare, când inima zboară,
- 150 Ce tinăr ar fi să vreaie să moară?”
Când eu încetez, bătrânul porneaște
Și, privind la mine, îndelung grăiaște:
„O, tinăr cu minte cu tot zburătoare,
Te înșeli ca nime altul pe supt soare!
- 155 Cornul sumeției tale fraget iaste.
Să mă crezi că nice vei prinde de veaste
Când puțințel vînt, aură mișcată,

- Îl va răsturna; ești gata îndată.
 Cornul sumeției, roauă pe scăieți;
 160 Din ea să iai pildă vie și să-nveți:
 Roaua noaptea cade și pe iarbă pică,
 Soarele răsare și, cât să rădică,
 O soarbe, o uscă și nimic o face.
 Gânduri tinerești cu totul stângace!
 165 Ești tinăr, frumos, avut, învățat,
 Aceaștea sânt bune, cu adevărat,
 Însă nestatornice, stau supt putrejune,
 Sânt sumeților ochi înșelăciune.
 Tinereațele cu vreme te lasă,
 170 Frumseățea trudită pe nevăzut pasă,
 Toate câte vezi sânt deșărtăciune,
 Toate prav, cenușă, toate stricăciune,
 Să le iau pe rând, priveaște la mine.
 Vei afla că-n lume nu e niciun bine.
 175 Vrâsta și frumseățea tinerească treace
 Ca floarea bătută de o vreme reace.
 Ticălosul om vrâstei să încreade
 Și nu știi că moartea în spinare-i șeade.
 Își făgăduiaște munți de aur șie,
 180 Gândind să trăiască cu ei în vecie.
 Moartea din spinare puțin să clătească^[1 2]:
 Îi taie cerbicea și gios îl trânteaște,
 Îi cioantă viața, îl duce-n comoară,
 De unde, zidit, ieșisă afară.
 185 Dânsa e în lume peste toți mai mare,
 Nice o știință de pretenșug are.
 La bătrâni vedem că cumplită vine,
 Însă de cei tineri au iaste-i rușine?
 Pe toți într-un chip soarbe tirăneaște
 190 Și la locul său îi povățuiaște.
 Absalon, frumosul, peri spânzurat,
 Plata sumeției pe drept ș-au luat.

- Samson pătimașul, vestit de tărie,
 Căzu prin a unei muieri mișelie;
- 195 Cu a sa cădere alții mulți căzură,
 Precum ne arată drept Sfânta Scriptură.
 Craiul Salamon, plin de-nțelepciune,
 Încă fără veaste în mormânt să pune.
 Ce n-ar fi dat craiul David să trăiască
- 200 Și grozava moarte să o ocolească?
 Ce n-ar fi făcut fiara cea cumplită,
 Navohodonosor în scripturi numită,
 Numai ca să scape de seacerea morții
 Carea-i veni, după rânduiala sorții?
- 205 Ci să las acuma cei din leagea veache,
 Să vedem și alții încă vro păreache:
 Julie Chesariul și Octavian,
 Milostivul Tit și Vespasian,
 Nero cel tiran, Heliogabal,
- 210 Cei ce la creștini făcură mult val^[13],
 Cu ei dempreună Dioclețian
 Și neconținutul Maximilian,
 Maximin și mult măritul Traian,
 Vestitul acela în lume roman,
- 215 Care, întră alte, Dachia o prinsă
 Și pe Dechebal craiul îl învinsă;
 Și alții cu număr și nenumărați,
 Povățuitori, crai și împărați,
 Carii și-n Apus și în Răsărit
- 220 Domnea cu un braț cu totul mărit.
 Unde sânt acuma? I-au sorbit pământul,
 Nemiloasa moarte răpindu-i ca vântul.
 Averile tale sânt putrezitoare
 Și ori de ce foc lesne arzătoare.
- 225 De molii să mănacă, de furi să răpesc,
 Precum fără număr pilde dovedesc.
 Pătimașul Iov câte n-au avut?

- Și în scurtă vreme toate le-au pierdut.
Stavele de cai, ciurzile de boi,
230 Turmele de capre, de țapi și de oi,
Nu știu, cum periră de mână străină?
Amărâțul Iov, părăsit în tină,
Featele, feciorii, familia toată,
De vii îi turtește casa răsturnată.
- 235 Din câte avu în trecuta vreme
Întru o minută de ceas căzut geame,
Umbă plin de bube din casă în casă,
Cerșind pânea sa cea trăbuincioasă.
Norocos fu Cres, a lidilor crai,
- 240 Și să socotea cum că a lui trai
E mai fericit decât lumea toată,
Iar ticăloșia de el sta legată.
Nici prinde de veaste, de craiul Țir prins
Și legat pe foc, să arză, întins.
- 245 În auzul lumii strigă cu tărie:
– O, amar! O, vai! Vai, ticăloșie!
Eu, dintră a lumii crai mai cu noroc,
Acuma să arz ticălos în foc!
Lui Țir de învinsul i să face milă
- 250 Și îl mântuiaște din moartea cu silă.
Acuma Cres vede că zisul noroc
Cu stătornicie nu stă într-un loc,
Pe cine îl are lesne-l părăsește,
Cu pași îndoșiți la altul grăbește.
- 255 Acum e voios, acum supărat,
Peste scurtă vreme, într-alt chip mutat,
Să gioacă cu noi precum lui îi place,
Cunoscut fiind că n-avem ce-i face!
Ne vine râzând, mulțămită-i dăm.
- 260 Trist ni să arată, coată să-i răbdăm.
Știu eu bine cum că tu ai căsi frumoase
Și grădini cu căli tot în sfoară trase,

- Faci prânzuri cu pompe, beuturi, mâncări,
Cu alăutari și cu dulci cântări!
- 265 Nu-ți aduci aminte de cei ce prinsease
Pe Samson cel tare și-n lanț îl pusease?
Când să ospăta cu toții mai bine,
Lui Samson putearea înapoi îi vine,
Prinde stâlpul căsii lângă care sta
- 270 Și pe care casa lor să răzima,
Îl strânge, îl rumpe, cade pe ei casa
Și într-o minută ștearje toată masa.
Per alăutarii, per oaspeții toți;
Acuma răspunde-mi ceva, de mai poți!
- 275 Potopul supt Noe când să întâmplă,
Atunci toată lumea beu și mănă,
Toți să abătusă de la Dumnezeu,
Umbla fieșcare pe drumul cel rău,
Lăpădase frica Celui Preaputearnic,
- 280 Nu găseai, afară de Noe, vrun smearnic.
Nice prind de veaste, le veni peirea,
Căci că admosfera își schimbasă firea.
Să sloboade ploaie nemaipomenită,
Să rădică apă cu totul cumplită,
- 285 Până să îneacă om și dobitoc,
Nefiind uscat pe lume vrun loc.
Averile tale au nu pot să piaie
Și cu întâmplare sfârșitul să-și iaie?
Pe-a cui samă trupul cu mâncări îngrași,
- 290 Cui gândești grăsimea trupului să lași?
Fără îndoială, vermilor mâncare,
Fie slab sau gras, e fieștecare.
Peste scurtă vreme îți voi arăta
De-i vedea mai chiar că-i lucrul așa”.
- 295 Nice nu gătasă bătrânul cuvântul,
Și mi să păru că porneaște vântul.
Auz, fără veaste, un glas minunat,

- Prin urechi de om mai mult neîntrat;
Glasul îl auz și-l înțăleg bine,
300 Dar nu știu din care parte de loc vine.
Bătrânul, privind la mine, îmi spune
Că acel glas, plin cu tot de minune,
Omenirea cătră Lume îl întinde.
Să iau sama bine, de veaste voi prinde
305 Că, la ce o-ntreabă, Lumea-i va răspunde
Și de cătră dânsa nimic va ascunde.
Glasul Omenirei acesta era
(Însă cu curat sunet îl cânta):
„Zidită spre nemuire
310 De înalta stăpânire;
Amarul de mine fui;
Prin păcat sânt gios trântită,
Din rai afară gonită,
Coat adevărul să-l spui.
315 În brațele tale dată
Mă văz, Lume, deodată,
Vai, ticăloșia mea!
Să nasc prunci întru dureare,
Spre a căroră țineare
320 Să asud cât voi putea!
Polomida stă crescută,
Cu spini pre pământ țăsută,
După porunca de sus;
Trai aveam, prisosință
325 De ceale de trebuință,
Toate în văzduh s-au dus.
De-mi trăbuie-mbrăcăminte,
Coată să asud ferbinte
Câte zile voi avea;
330 Floarea mea fiind clătită,
Din rădăcina pornită,
Stă tristă ca vai de ea.

- Din doamna cea mai mărită,
Sânt roabă batjocorită
335 De toate zidirile;
Din stăpâna cea mai mare
Trudesc zioa, noaptea, tare,
Ca să-mi țin simțirile.
Câte-mi era mie date
340 Asupra-mi le văz sculate,
Toate îmi primejduiesc;
Și fiară, și dobitoace,
Când nu pot alt rău a-mi face,
Asupra-mi tare-mi răbștesc.
345 Năcazul stă înainte,
Gânduri cumplite prin minte
De pururea să-nvârtesc;
Coată să fiu îngrijată,
Totdeauna deșteptată,
350 De vreau să le ocolesc.
Și totuși, Lume dorită,
Așa te am de iubită
Cât aș vrea să nu mai mor!
Sânt cu totul mulțămită
355 Cu pânea agonisită
Prin alor doauo mâni spor!
Deci, dacă eu așa tare
Te iubesc, o, Lume mare,
Precum însuși bine știi,
360 Și legilor închinată
Te afli îndatorată,
Mulțămitoare să-mi fii!
Spune-mi fără fățarie
Lucrul chiar, apriat mie,
365 Să nu mă mai îndoiesc:
Murind când ceasul îmi vine,
Cel rânduit, de la tine

- Ce pociu să nădăjduiesc?
Pentru iubirea curată
- 370 Cătră tine arătată,
Cum vei să mă dăruiești?
Sânt deplin nădăjduită
Cum că ești cu tot pornită
Bine să mă omenești.
- 375 Arată-mi, arată-mi locul,
Ca, cunoscându-mi norocul,
Fără grijă să rămân,
Să pociu muri odihnită
Și de gânduri lăzuită
- 380 În a unei dulci maici sân!”
Așa Omenirea versul săvârșeaște
Și pre altă parte Lumea și porneaște:
„Ticăloasă Omenire,
Zidită spre nemurire
- 385 De Cerescul Împărat,
A ta cădeare cumplită,
Pagubă neprețuită
Din a lui Adam păcat,
O știu și o cunosc bine
- 390 Și-mi iaste milă de tine,
Știe sânгур Dumnezeu!
Că ești cu moartea-njugată
Și-ți stă-n spate acățată
Îmi pare cu totul rău!
- 395 Mă bucur, de altă parte,
Că mă iubești tare foarte,
Cât ai vrea să nu mai pei.
Însă tot trăiești în pace,
Macar nu precum îți place,
- 400 Fiind ani și buni, și răi.
A iubirei tale plată
Ți-o voi spune îndată,

- Chiar, limpede și curat:
Peste suflet n-am puteare,
405 Acesta nicicum nu piare
De-i și de trup despoiat.
Moartea mai mult peste tine
Poruncește, decât mine,
Încă-n viață fiind,
410 Dânsa, când ceasul sosește,
Cu seacerea să gătește,
Cu tot groaznică viind.
A vieții ață taie,
De suflet trupul despoaie,
415 Și trupul rămâne jos.
Despre suflet, stăpânirea
Cui slujește toată firea,
Cearcă loc cuviincios,
Și în locuri îl trimite
420 După fapte potrivite,
Adecă-n bine sau rău.
Așa e și așezarea,
Precum i-au fost și umblarea
În fapte în traiul său.
425 Iar trupul rămâne mie,
În care pociu sluji ție
În chipul cel următor:
Eu sap gropi întunecoase
Și fac gauri cufundoase,
430 Având bun în toate spor.
Aici, trupul așezându-l
Și cu pământ astupându-l,
De mistuire-i grijesc;
Trimit muște mușcătoare,
435 De vermi pricinuitoare,
Vermii în scurt să prălesc.
Sug sânjele cu cumplire,

- Mâncă carnea cu răpștire.
De vreo milă-i trecut,
440 Când sânjele să sfârșeaște
Și carnea să mistuiaște,
Și vermele e perdut.
Eu trimit broaște râioase
Și șarpi reci, fără de oase,
445 Și-i așez liniștuiți
În locurile golite
Și de carne lăzuite
Să petreacă odihniți”.
- Atunci încetă Lumea de cântat.
450 Eu stam ca un trunchi de lemn, înghețat
Iar bătrânul, trist: „Cunoscusi, voinice?
Și știi înțelesul cântecului, zice,
Mai trebuie-ți încă vro adeverință
Spre a celor multe, ce ți-am spus, credință?
455 Ci ca să cunoști soarta ta mai bine,
Vină puținel încă după mine”.
Și, așa grăind, pleacă înainte,
Eu mă țiu de el, îngrijat la minte.
Mearjem amândoi cale delungată.
- 460 Ieșind din dumină, ne aflăm, odată,
La un țințirim pe luncă lățit,
Lângă un sătuț aproape sădit.
Țântirimul vechi a fi să vedea,
Precum monumenturi scrise dovedea,
465 Care fără număr era înșirate.
Și pe ici, pe colea, petri răsturnate,
Așa cât acolo trăbuie, odată,
Să fi fost cetate foarte minunată,
Carea, cu mutarea vremilor căzând
- 470 Și floarea frumseței cei dintâi perzând,
S-au strâns cu-ntâmplarea acest micșor sat
De locul cetății ceva depărtat.

- Ci să las eu satul; curios fiind,
 Plec prin țintirim la petri privind,
 475 Citesc câte văz pe dânsese scrise,
 Toate însămnând, cu minte deschisă.

PE 1^a PIATRĂ

- „Iubit cetitor! Vezi-mi monumentul!
 Nevrând mai încolo a-mi cerca talentul,
 Averile mele au fost multe foarte,
 480 Ci nu mă putură scăpa de la moarte.
 La alții le las câte avui, toate,
 Să le stăpânească oricine le poate.
 Maica mea, pământul, gol lumii m-au dat,
 Gol mă duc la dânsa, gol și despuiat.
 485 De poftești să știi, Pompeiu, al meu nume,
 Nu puțin putu oarecând pe lume”.

PE A 2^a PIATRĂ

- „Ce îmi folosesc câte am avut,
 Când eu mă acoper cu puținel lut?
 Din palaturi larji, din casă frumoasă,
 490 Mă primeaște groapa cea întunecoasă.
 Cine fu ca mine, Pomplie vestitul?
 Iată, putrezesc tocma ca lipsitul.
 Învățați, avuții pământului, bine,
 Ce poate avearea cea multă, din mine!”

PE A 3^a PIATRĂ

- 495 „De ai auzit de Priam vrodată,
 Piatra ce o vezi lui e închinată.
 Cu limbă de moarte lăasă a să scrie
 Pe piatră, strigând: Vai, ticăloșie!
 Averile mele, ceale adunate
 500 Prin sudori, prin gânduri, trude necruțate,
 La alții să treacă? Eu să putrezesc,

În groapă cernită să mă mistuiesc?
 Vai, cursă lumească, cursă-nșălătoare!
 Cum înșăli oricâte răsar pe supt soare!”

PE A 4^a PIATRĂ

- 505 „Supt piatra cioplită zace oarecare
 Procopie Pârvul, vestit la mâncare.
 Ospețele lui era minunate,
 Beuturi, cântări nemaiarătate.
 Sfârșitul vieții îi fu obidat.
- 510 Striga-n gura mare de moarte-ngrijat:
 – Iubit trupul meu! Carnea mea iubită!
 În toată viața cu mâncări grijită!
 O, vai, pe a cui samă ești cruțată?
 Și spre ce sfârșit așa îngrășată?
- 515 Cu a ta grăsime să îngrași pământul,
 Peste scurtă vreme gătindu-ți mormântul!”

PE A 5^a PIATRĂ

- „Rămâneți de mine, averile meale,
 Strânse prin sudoare și prin osteneale!
 Rămâneți, soții și priatini iubiți,
- 520 De răpăuzatul fiind despărțiți!
 Vă aștept; nu știu ceasul când și voi
 Veți umbla ca mine stociți de nevoi.
 Deci până atuncea, cu inimă frântă,
 Priviți sus spre ceriu, strigați: – Ceață sfântă
- 525 Pe priatinul nostru Brut îl ocroteaște
 În loc răcoros, care i-l gătește!”

PE A 6^a PIATRĂ

- „Supt piatra cioplită Prelo putrezează.
 Prăvălează piatra, de vrei, și privează:
 Acuma ce sânt? Știi ce-am fost odată?
- 530 Și cunoaște, cum e starea de mișcată?”

PE A 7^a PIATRĂ

- „Cela ce te-ai întâmplat,
 Cu a Celui de Sus sfat,
 A treace pe acest loc,
 De ai cât de puțin foc,
 535 Stăi puținel și ceteaște
 Piatra ce ți să sfeteaște.
 Zace supt ea un vestit
 Oarecare adormit
 Preda Prodan, cunoscut
 540 Nu numai p-acest ținut,
 Ci și-ntr-alte părți de lume,
 Lățit fiind a lui nume.
 Lăsă câte avu toate,
 Prin sudoare adunate,
 545 Într-o groapă-ntunecoasă
 Puind truditele oasă”.

PE A 8^a PIATRĂ

- „Eu sânt Pamfilie cel plin de avere.
 Cearcă, ce agiunsă avuta puteare?
 Averile meale, de mine rămase,
 550 Altoră, nu mie, sânt trebuincioase.
 Din câte avui, acum n-am nimică,
 Așezat fiind într-o groapă mică.
 Un mormânt cernit le cuprinsă toate.
 Învățați din mine, ticăloase gloate!”

PE A 9^a PIATRĂ

- 555 „Tinăr sau bătrân, avut sau lipsit,
 Pe icea trecând, să stea neclătīt,
 Cetind, deșteptat, ce e scris pe piatră:
 Aceasta e a lui Petronelo vatră.
 Din câte avu, nimica nu are,
 560 Decât trupul dat vermilor mâncare”.

PE A 10^a PIATRĂ

- „Supt această piatră matrona miloasă
 Magdalina Rumi zace putrejoasă.
 Sângură vârtutea și fapta cea bună
 Rămasă cu dânsa încă dempreună.
 565 Cealelalte toate le sorbi pământul.
 După ce odată le primi mormântul,
 Vârsta și frumseța, veșminte grijite,
 Toate putrejunei să află jârtfite”.

PE A 11^a PIATRĂ

- „De au mai fost cândva vro vreme de jale,
 570 Acuma a plânge chiar iaste cu cale.
 Măiastra Elena, plină de frumsețe,
 Puțințel gândind despre tinereță,
 Își lăsă soția de căsătorie,
 Pășind din viață cătră vecinicie.
 575 Soția lăsată, suspinând, jeleaște
 Pe a sa soție care putrezește”.

PE A 12^a PIATRĂ

- „Supt piatra ceastă cumplită
 Elisafta odihnită
 Strigă, tăcând, cu oftare
 580 În chip vreadnic de mirare:
 – O, iubita mea soție,
 A mea desfătare vie!
 Fii și rămâi sănătos,
 Că eu în ceale de jos
 585 Ale pământului merg
 Și de pre pământ mă șterg!
 Astăzi, mâne, după mine
 Și a mea soție vine.
 Vină, iubită soție!

- 590 La locul cel gătit ție,
Să putrezim amândoi
Scoși dintr-a lumii nevoi”.

PE A 13^a PIATRĂ

- „Atropos⁶ cumplită, cum nu-ți fuse milă
A face frumseței cei nespusă silă?
595 A ciunta cerbicea cei înfrumsețată,
Acum de curând bărbatului dată?
Iudit, năcăjita, își lăsă soția,
Silindu-o truda și ticăloșia”.

PE A 14^a PIATRĂ

- „Vai, lume amară și înșălătoare,
600 Bine cunoscui a ta umblătoare!
Din nimic născută mă-ncurci cu norocul,
Când arde mai bine, îmi potolești focul,
Îmi lași obidită dreapta soție,
Chemându-mă-n grabă cătră vecinicie.
605 O, ticăloșie! O, deșărtăciune!
Eu îți cunoscui a ta-nșălăciune!
Constantin Prigoană, care aici zace,
La toți cunoscută aceasta o face”.

PE A 15^a PIATRĂ

- „Piatra această cumplită,
610 După obicei cioplită,
Doi tineri vestiți supt sine,
De noroc părăsiți, ține.
Bărbatul, Potop numit,
De avuție vestit,
615 Nevasta, Perila zisă,
Frumseță-n comoară-nchisă.

⁶ Atropos: era la păgâni o dumnezeiță care, ciontând baiera vieții, să zicea a pricinui moarte.

- Avearea pe amândoi
 I-au aruncat în nevoi.
 Cursarii⁷ cu îndrăznire
- 620 Făcură tristă pornire,
 Îi prinsă ră adormiți
 Și nesocotit căzniți
 Îi ucig într-o cumplită
 Și le fac în scurt perire.
- 625 Învățați, o, tinerețe!
 Ce sânt a lumii frumsețe
 Și avearea adunată
 Prin sudoare necruțată?
 Prav, cenușă, putrejune,
- 630 Ochilor, înșălăciune”.

PE A 16^a PIATRĂ

- „Strigă Hesiod, de unde-nchis zace:
 – Fugi, lume deșartă, dă-mi odată pace,
 Că ți-am cunoscut dulceața prea bine:
 A o arăta nu-mi iaste rușine!
- 635 Tu mi-ai dat frumseță, vrâstă și aveare,
 Și orice mi-ai dat într-un minut piare.
 Luăși înapoi câte-mi dăduși, iară,
 Lăsându-mă gol, la toți de ocară”.

PE A 17^a PIATRĂ

- „Perilescu zace aici îngropat,
 640 Cu puțin veșmânt fiind îmbrăcat.
 Averile lui au fost minunate.
 Silit fu de moarte a le lăsa toate.
 Frumseța și carnea cea bine grigită
 Să făcu o pradă vermilor jirtfită”.

⁷ Cursar: adevărat prădător, fur, hoț, tâlhar, jefuitor ș.c.l.

VPE A 18^a PIATRĂ

- 645 „Moarte nemiloasă! Căci sloboziși arcu,
De răniși cumplit, prin rărunchi, pe Marcu,
Crudă floricea, prunc nevinovat
Și neștiutoriu încă de păcat!
Zile delungate putea să trăiască
- 650 Și târziu spre cursa morții să pășască.
Ci tu l-ai răpit de tinăr cu pară
Și l-ai așezat într-a sa comoară.
Fugiți, tinereate! Fugi, fugi, vârstă crudă,
Și voi încă sânteți lăsate supt trudă,
- 655 Soarele vă uscă, vântul vă clătește
Și puținel aer gios vă prăvălește!”

PE A 19^a PIATRĂ

- „Omul e ca iarba pe câmp răsărită
Și a lui viață ca floarea sădită.
Iarba umezită fără veaste crește
- 660 Și orice udeală, căzând, îi priiaște.
Floarea răsădită, prinzând rădăcină,
După fealiul său crește în grădină:
Când iarba-i mai vearde, floarea mai frumoasă,
O fortună rea și primejdioasă,
- 665 O givină mică, un verme, o muscă,
Trecând peste dânsa, o sacă, o uscă.
Întocma și omul tinăr și voios,
Atins de o vreme și vânt răcoros,
Cade și să uscă ca iarba cosită
- 670 Și de umezeala cea vie lipsită.
Tinărul ce zace supt piatra ce-o vezi
E adevărîță de ajuns să crezi.
Eliogaval, tinărul numit,
Ca el de frumos altul de-ai privit!”

PE A 20^a PIATRĂ

- 675 „Ce poate frumseța, vrâsta și tăria?
 Arată, supt piatră zăcând, Anania!
 Fugiți, tinerețe, averi și tărie!
 Toate sânteți prav și ticăloșie!
 Cela ce nu creade destupe mormântul
 680 Și vază cum soarbe pe toate pământul!”

PE A 21^a PIATRĂ

- „Zburdătoare minte, stăi și socoteaște
 Locul care ție ți să rânduiaște!
 Cornul sumeției moartea îl răstoarnă
 Și în lut, din care ieși, îl întoarnă.
 685 Cine fu ca mine, Petele, vestitul?
 Însă fără veaste îmi veni sfârșitul.
 Vină, cearcă, vezi, acum ce sânt?
 Vei găsi cenușă, pulbere, pământ.
 Așa vei să pați, și tu nu știi ceasul,
 690 Macar cât de sus ți-ai înălțat nasul”.

PE A 22^a PIATRĂ

- „Frumseța smolită, roșăța schimbată,
 Putredă în groapa supt piatră săpată...
 Când creștea mai bine pruncul Perilute,
 Să închieptă moartea, ca fulgerul, iute,
 695 Îi tăie cerbicea, îl prăvăli jos,
 Îl pusă în vasul cel întunecos.
 Învățați, o, tineri, ce iaste viața,
 Și cât de suptire ni să toarce ața!
 Parca⁸ nemiloasă o cioantă și face
 700 Cu viața noastră orice ei îi place”.

⁸ Parca: adică Atropos, despre care mai sus s-au cuvântat.

PE A 23^a PIATRĂ

- „Mare-nțelepciune aici putrezește,
 Cum vecinătatea toată o jelește!
 Petru Crizologul, voinic învățat,
 Neted întru toate, cu tot deșteptat,
 705 În anii cei tineri a vieții sale,
 Trimisă la toți obidă și jale.
 Nu putu călca săgețile morții,
 Apucându-l după rânduiala sorții.
 Nici înțelepciunea, nici învățătura,
 710 Nici vrâsta, nici forma, anii și făptura
 Putură cu moartea a ieși la luptă,
 Stând așa vieții tăiată și ruptă”.

PE A 24^a PIATRĂ

- „Veniți, veniți cei sumeți,
 Veniți, cercați și vedeți
 715 Unde zace-nțelepciunea,
 Cum domnește putregiunea!
 Piatra ce o vezi cioplită
 Lui Prilot e dăruită.
 Prilot, plin de-nțelepciune,
 720 Supt ea răsturnat să pune.
 Îl părăsi vetegia,
 Anii, vrâsta și tăria.
 Toate sânt deșărtăciune,
 Toate prav și stricăciune!”

PE A 25^a PIATRĂ

- 725 „În zadar oftezi, iubită soție!
 În zădar plângi după dreptul Porfirie!
 Au ieșit din lume răpit ca prin vânt,
 Să pusă în pripă în cernit mormânt.
 Să știi că în toată vremea te așteaptă

- 730 Tocma cu acea inimă direaptă
 Cu care-ți era datoriu în viață,
 Fiind la tot statul cu tine de față”.

PE A 26^a PIATRĂ

- „Departe să fie de ici veselia,
 Că învinsă moartea și ticăloșia!
- 735 Supt piatra cioplită, un voinic armat
 Zace de cumplită moarte săgetat.
 Ahiles învinsă noroade și gloate,
 Pe unde umbla, drumuri sângerate.
 Își închipuia c-o să tot trăiască,
- 740 Nemaivrând de moarte ceva să gândească.
 Moartea negândită fără veaste vine,
 Când gândea voinicul să-i fie mai bine.
 O veade, îi cad armele de frică,
 A murit, nu poate mai clăti nimică”.

PE A 27^a PIATRĂ

- 745 „Sângură vârtutea și fapta cea bună
 Nu ne părăsește, ori la ce furtună.
 Cealelalte toate obidiți ne lasă,
 Ba încă la ceasul morții ne apasă.
 De mici ne trudim, asudăm lucrând,
- 750 Zioa, noaptea, multe averi adunând.
 Rădicăm grânare, strânjem avuție,
 Uitând de schimbarea ce va să ne vie.
 Ne înfrumsățem cu scumpe veșminte,
 Puțin socotind despre ceale sfinte.
- 755 Când gândim că treaba ne curje mai bine,
 Moartea ca un fulger fără veaste vine,
 Sufletul ni-l cere, trupul să răstoarnă
 Și în lut, din care ieși, să întoarnă.
 Ce duce cu sine? Puținel veșmânt...

- 760 Celelalte toate rămân pe pământ.
 Alții să primească folosul din eale,
 În zădărnici trude, grigi și osteneale!
 Acest adevăr Clin îl dovedeaște,
 Care supt această piatră putrezează”.

PE A 28^a PIATRĂ

- 765 „Spune adevărul, om, vas de cenușă:
 Ce iaste frumseța și umflata gușă?
 Ce-i aurul, care din adânc să scurmă?
 Moartea, venind, toate le cioantă, le curmă.
 Ești floare frumoasă? Te vei veștegi.
- 770 Ești alb și curat? Te vei ponegri.
 Auzi foarte bine? Vei fi surd cu vreamă.
 Ești vesel și salți? Oarecând vei geame.
 Aceaste ceteaște și bine le țâne,
 Patimilor tale punând aspre frâne.
- 775 De așa vei face, vei lucra fireaște
 Și precum a firei dreptate pofteaște.
 Avem pildă vie pe Meliorat,
 Care putrezează aici îngropat”.

PE A 29^a PIATRĂ

- „Om bun, ce aduni lucruri peritoare
 780 Și tocma ca umbra de spin trecătoare?
 Toți, oricâți să nasc, cursul își sfârșesc
 Și spre putrejune la mormânt grăbesc.
 A lumii mărire, scurtă și ușoară,
 Ca un vis, ca roaoa ne lasă și zboară.
- 785 Eu, Talariporta, lucrul am cercat
 Și așa a fi toate le-am aflat”.

PE A 30^a PIATRĂ

- „Când vezi rădicat mormântul,
De ce nu țipi din cap vântul?
Că întru aceeaa casă
- 790 Putrezesc a noastre oasă.
Ce foloseaște argintul,
Dacă ne soarbe pământul?
Ce foloseaște viața,
Dacă ne îneacă ceața?
- 795 Cât omul în gropi să pune,
Iaste prav și putrejune.
Și eu, Brutul Peromine,
Am fost oarecând ca tine.
Cearcă, vezi, ce sânt acuma?
- 800 Și ce mi-au folosit suma?”
Când eu curios pe petri ceteam
Și ceale cetite jos mi le scriam,
Auz fără veaste, puțințel departe,
Sunetul a unei trâmbiță, trist foarte.
- 805 Mulțime de oameni un mort petrecea,
După mort, un steag negru aducea.
Mă vârăsc și eu întră acea gloată,
Căutând spre toate cu minte-ngrijată.
Trâmbița înceată; pornesc o cântare
- 810 A cânta încet și cu răspicare:
„Alergați, Muze, ferbinte,
Îmbrăcați negre veșminte,
Lăpădați gios bucuria,
Că porni ticăloșia!
- 815 Lăsați Heliconul⁹, Muze!
Și venind, cu triste buze,
Umpleți locul de strigare

⁹ Heliconul: un munte în Boeția, hărăzuit lui Febus (Apolo) și muzelor.

- Pentru gialnica tâmplare!
 Alergați, despletți părul,
 820 Spuind lumii adevărul:
 Că cel ce de la pruncie
 Învăță cu osârdie
 Și beu cu mare dor
 Al Castaliei¹⁰ izvor,
 825 Sfârșind cursul, cu lesnire
 Să dă pradă la perire,
 Că moartea cea răpitoare,
 Cu armă pătrunzătoare
 Pătrunzându-l, prin rărunchi
 830 Lovi cumpliții mănunchi!
 Mult amăgitoare lume,
 Toate câte ai sânt glume,
 Visuri închipuitoare,
 Ca și umbra trecătoare,
 835 Toate sânt deșărtăciune,
 Toate prav și stricăciune!
 Tu, născuți întru dureare,
 După a noastră cădeare,
 Ne dai maicelor în brață,
 840 Să ne crească spre viață.
 Nice nu ne naștem bine,
 Val de năcazuri ne vine;
 Înotăm cu obidare
 Ca un vânslătoriu pe mare.
 845 Cu cât vârsta ne mai crește,
 Grigea încă să măreaște.
 Ne trudim, ne asudăm,
 Vrând multe să adunăm,
 Să custăm lungă viață

¹⁰ Al Castaliei: acesta e un izvor la poalele muntelui Parnas, hărăzuit muzelor și lui Apolo.

- 850 Dintr-însăle cu dulceață.
Nu gândim altă nimică
Și de moarte nu ni-i frică.
Iar cumplita Atropos,
Având cuget ticălos,
- 855 Râde de a noastră trudă
Și de sudoarea cea crudă.
Tocma atunci când gândim
Că mai fericiți trăim,
Seacerea cea ascuțită,
- 860 Spre acea treabă gătită,
Cu cumplire o sucește,
De viață ne lipsește
Și după multe nevoi
Ne trimite înapoi,
- 865 În ticălosul pământ,
Ne așază în mormânt.
Pe toți pe rând ne adună
La acel loc, dempreună,
Pe unii la bătrânețe,
- 870 Pe alții la tinerețe.
Dânsa e-n lume mai mare
Și pe lume priatin n-are.
De bătrân nu i-i rușine,
La cel tânăr încă vine,
- 875 Nu i-i frică de-mpărați
Cu ostași încungiurați,
Nu să teame de voinici,
Nu i-i milă de prunci mici.
Moartea toate stăpânește
- 880 Și peste toate domnește.
Toate per, să mistuiesc
Și nu să mai pomenesc.
Piare ticălosul om
Mâncând strămoșul din pom,

- 885 Rămân ceale adunate
Prin osteneli necruțate.
Abia duce în pământ
Cu sine puțin veșmânt,
Cu care să învălește
- 890 Când de toți să despărtește
Și să dă spre putrejune.
O, mare înșălăciune!
O, vai, cum ne înșălăm
Când trupurile-ngrășăm!
- 895 Vermilor sântem mâncare,
Pământului îngrășare,
Tot ce răsare afară
În pământ să-ntoarce iară.
Tot ce răsare și crește
- 900 Oarecând să vestegeaște,
Toate să-ntorc în pământ
Din care fusă și sânt.
Toate sânt deșărtăciune,
Toate prav și stricăciune.
- 905 Cela ce nu vrea să crează
Vie la mormânt și vază
Unde zac nenumărați
De la-nceput îngropați
Și să-mi spuie apriat:
- 910 Care au fost cel bogat?
Care sărac și lipsit
În viață au trăit?
Care au fost cel urât
Și de lume ocărât?
- 915 Care tinăr și frumos?
Și care neputincios?
Au nu-ntr-un chip putrezesc?
Nu-ntr-un chip să mistuiesc?
Unde e frumseața care

- 920 Multora face mișcare?
Unde iaste voinicia?
Unde vâlfa și tăria?
Craii cei tari și-mpărații,
Putearnicii și bogății
- 925 Putrezesc ca cei lipsiți,
Într-o potrivă periți.
O piatră, un foișor^[14]
Acopere vâlfa lor.
Sângură fapta cea bună
- 930 Mearge cu noi dempreună,
Cealelalte rămân toate
Aici în lume, la gloate.
Fapta bună cu noi vine,
De noi legată să ține.
- 935 Cel ce până când trăiaște
Despre aceasta grigeaște
Să poartă ca un creștin,
Ostaș lui Cristos deplin;
Tocma, de moare trupeaște,
- 940 Totuș e viu sufleteaște.
Tânărul cest procopsit
Și de viață lipsit
Celor zisă pildă vie
Iaste, și-n veaci va să fie.
- 945 Câte de mai suferi!
Cât, de mic, să osteni,
Petrecând vremea în școale,
Răbdând lipsă, trude, boale!
Poftind să agonisească
- 950 Procopsire, să trăiască
Zile cât de puțineale
Știind a fuji de reale,
Îndreptând a sa viață
După cum leajea învață,

- 955 Sfârși cursul, sârیمانul,
Iară nu-și împlini planul,
Că moartea nemilostivă
I să pusă împotrivă,
Suci cumplita săjată
- 960 Și îl răsturnă îndată,
Îl trasără la mulțime
Adunată din vechime!
O, vai, soarte omenească,
Cine să te ferească?
- 965 Amară ticăloșie,
Tu ești în lume domnie.
Drept aceea, ce putem
Alta, decât să strigăm:
– O, Dumnezeule Sfinte,
- 970 O, al tuturor Părinte,
Pre cela ce, de aicea,
De unde domnește pricea,
Ț-au plăcut a-l rădica
Și la Tine a-l chema,
- 975 Așază-l la bucurie,
La veacınica veselie,
Cu direpții dempreună,
În nespună voie bună!”
Asemenea vers până la mormânt,
- 980 Până tinerelul întră în pământ,
Să cântă de gloate; eu stau amurțit,
Neputând grăi, ca un înlemnit.
Mă prinde o jale de câte cetii
Și câte de gloate cântând auzii.
- 985 Întorc spre bătrânul, adese oftând,
Îl aflu aproape, pe iarbă șezând.
„Ce oftezi, voinice? (cătră mine zice).
Doar ți s-au tâmplat oarecare price?”
„Pricină destulă, o, bătrân cinstit,

- 990 De a suspina astăzi s-au ivit!
 Îți spui adevărul: îmi cade cu greu
 Că mi-am lăsat soții și vânatul meu.
 Venii să petrec vremea veselos
 Și, iată, mă aflu cu tot ticălos.
- 995 Toate câte văz suflă obidare.
 Ce poate să fie această tâmplare?
 Țintirimul plin de petri cioplite,
 Cu deosăbite verșuri despărțite,
 Îmi răni rărunchii; cunoscui perirea,
- 1000 Cunoscui cât poate tăia omenirea.
 Versul cel cântat de curând de ceată
 Pătrunsă arzând prin inima toată.
 Un lucru mai iaste care-l doresc tare,
 Macar știu că nu e modru de cercare:
- 1005 Aș vrea să știu cum e omul îngropat
 Și să pociu priceape mai chiar al său stat!
 Să văz cum să stoarce și să mistuiască,
 În ce chip să sfărămă și cum putrezească!”
 „Tânăr curios! Minte zburătoare!
- 1010 (Răspunde bătrânul) Pofta ta e mare.
 Însă, totuș, fiind povățuitoriu,
 Și, într-acest drum dat, învățătoriu,
 Pe voie-ți voi face fără osteneală,
 Ca să nu mai ai mai mult îndoială”.
- 1015 Când bătrânul vorba pornită sfârșeaște,
 În pripă, un nor negru să ivească,
 Să tinde prin aer, întunecă toate,
 Și frunză și iarbă, ca-n cărbuni muiate.
 Norul să despică, fulger sclipicios
- 1020 Spre țintirim cade, întră tunet gios.
 După ce înceată volbura și valul,
 Iată țintirimul, făcut ca cristalul.
 Vedeai prin pământ, cătră adâncime,
 Ca printr-o fereastă privind spre mulțime.

- 1025 Morții, câți era pe rând îngropați,
În gropile sale sta toți așezați.
Unii de demult, alții de curând,
Acuma să vezi cutrămuri prin gând!
„Tinere (bătrânul zice), acum ie-te,
- 1030 Du-te, merji și vezi morții îndelete!”
Eu plec înainte, el dindărăpt pasă,
Macar socoteam că sângur mă lasă.
Cum întrăm întâi în țintirim, iată
Vro trei îngropați, demult, deodată:
- 1035 Așa putrezise și carne și toate
Câte le avusă cu sine-ngropate,
Cât mai nu puteai cunoaște mormântul.
Sângur sta din carne, pufăios, pământul.
Ba, ce e mai mult? O parte de oase
- 1040 Încă să făcusa cenușă cleioase.
Cum era pământul gras^[15] și pufăios,
Șoarecii săpasă gauri număr gros,
Și în toate părți umbla țipiind;
Ba încă și broaște râioase fiind,
- 1045 Tâlnindu-să, cursul își împiedica;
Toți în toate părți răpștind alerga,
În ce chip aleargă sânjele prin vine
La omul cel viu, umblând pulzul bine.
Ci, pe lângă toate câte văzui, încă
- 1050 Mă ia o mirare, cu mult mai adâncă,
De un șarpe mare, cu o gușă groasă,
Care-n căpățâna unui cap intrasă.
Acesta scobisă câtu-i căpățâna,
Lăsând loc prin gură cât poți băga mâna,
- 1055 Prin care intra și ieșea afară,
Petrecând într-însa ca într-o cămară.
Adunasă sumă de șoareci morți mare,
Fără îndoială, spre a sa mâncare.
Deasupra, pe șoareci, trei broaște râioase,

- 1060 Vii fiind, ședeau cu tot spărioase.
Șearpele, flămând, una de picior
O prinde, o sugă, ca un scump odor.
Broasca, de durere prinsă, să sucească,
Să trage să scape și trist chiuiască.
- 1065 Avea căpățâna încă răsuflări
Prin ochi, prin urechi și prin doauo nări.
Prin aceste gauri, țipetul de broască
Ieșea, cât părea că va să plesnească.
Sună căpățâna ca o oală spartă.
- 1070 Vai, ticăloșie! Vai, lume deșartă!
Așa ne grigești, răpindu-ne moartea!
Aceasta ni-i starea, norocul și soartea!
Pășând mai încolo, alt mort am aflat,
Numai de vro zece zile îngropat.
- 1075 Acest trup mort încă n-au fost putrezit,
Numai vinețisă și s-au fost negrit.
Muște mititele pe el să prăsisă
Și în toate părți pe trup să lățisă,
Din care vedeam că vermi să prălesc,
- 1080 Cari spre a cărnii mâncare răpșesc.
De la acest loc, ceva depărtat,
Umblând cu bătrânul, de alt mort am dat.
Să cunoștea bine că au fost cumplit,
Plin de său, de carne, și bine hrănit.
- 1085 Fiind îngropat de mult, putrezisă
Și vermi în toate părți îl sfridilisă,
Sugea cu răpștire carnea putrezită,
Ca o hrană dulce și neprețuită.
Fiind timpul cald, locul să-ncălzisă,
- 1090 Grăsimea din trup prin pământ pornisă,
Ne uitam cu ochii cum să mistuiașe
Și spre prăpădirea cea deplin grăbeașe.
Țintirimul tot ocolesc, umblând
Și la toate sama, curios, luând.

- 1095 Aseamenea stare aflu-n tot mormântul,
Fiind într-un chip fieșcui pământul.
Oriunde privești, vezi ticăloșia
În ce chip pe morți își lăți domnia!
Eu încremenisăm de câte văzui
- 1100 Și, vrând pe o piatră mare să mă sui,
Bătrânul mă prinde de mână și zice:
„Acuma e vremea să cunoști, voinice,
Ce e omenirea, ce e a ei soarte,
Ce lucră cu noi lumea după moarte
- 1105 Și unde ne pune, cum ne răsplătește,
Sorbindu-ne moartea, cu ce ne plătește.
Cunoaște, cunoaște ticălosul stat!
Arată-mi acuma, de poți, apriat,
Fiindcă văzuși cu lesnire toate,
- 1110 Din câte persoane priviși îngropate,
Poți face la chip vro deosăbire
Și ceva schimbare la a lor perire?
Care fu avut și care lipsit?
Care trăi veasel și care căsnit?
- 1115 Care fu cel tare, cumplit și puternic?
Care slăbănog, căzut și nemearnic?
Care fu frumos, și care urât?
Care fu de cei avuți ocărât?
Au nu într-un chip, morți, să putrezesc
- 1120 Și de răpșitorii vermi să mistuiesc?
Au nu într-un chip broaștele râioase
Îi scobesc și șerpii cei fără de oase?
Scapă de aceastea urechile, care
Din conțert, din jocuri sugea desfătare?
- 1125 Scapă săltătorii și cei ce-n ospeațe
Petrec ale sale crude tinereațe?
Scapă cei puternici și plini de avere?
Scapă de această de obște cădeare?
Pricep foarte bine ce îmi vei răspunde,

- 1130 Dacă adevărul nu vrei a-l ascunde.
 Vei zice că toate sânt deșărtăciune,
 Toate prav, cenușe, toate stricăciune.
 Ca iarba răsar, să topesc ca ceara
 Când, aproape stând, o pripeaște para.
- 1135 De așa răspunzi, răspunzi adevărul
 Și ești om curat și întreg ca mărul”.
 „Putearnice Doamne! O, cum mă rănisăm,
 Când ceale pe petri scrise le cetisăm
 Și când auziuu jalnica^[16] cântare.
- 1140 Iar acum mă văz rănit și mai tare.
 Foarte rău îmi pare că mă văz născut
 Și cu lapte dulce de maică păscut.
 De nu mă nășteam, nu-mi vedeam perirea,
 Fiindcă atuncea îmi lipsea simțirea.
- 1145 Iar născut fiind, trebuie să mor,
 Fiind ca și alții și eu muritor.
 Cunosc unde lumea vrea să mă trimită,
 Îmi văzui polata mie rânduită.
 Îmi văzui polata: m-așteaptă pământul;
- 1150 Îmi pare că-mi văz rădicat mormântul.
 Departe de mine ospete, mâncări!
 Fugiți, o, conțerte, jocuri și cântări!”
 Vrând eu și mai multe a grăi, bătrânul
 Răspunde zicând: „Voinice! Stăpânul,
- 1155 Cela ce făcu ceriul și pământul,
 Și oricâte sânt, numai cu cuvântul,
 Omului i-au dat daruri foarte multe
 Și vrea ca deplin de El să asculte;
 Ascultând, să fie în veaci fericit
- 1160 Și, cu cei aleși și plăcuți, mărit;
 I-au descoperit ce are să facă,
 Puindu-i hotară ca să nu le treacă;
 Ci, fiindcă lumea e amăgitoare,
 Având tinse multe curse vânătoare,

- 1165 Pe unii cu una prinde și sucește,
Pe alții cu alta prinși îi amețește,
Mai ales cu pompa și cu sumeția;
E foarte de lipsă grija și trezvia;
Ca nu, ticălosul, prins de sumeție,
- 1170 Din dumnezeiescul dar scăzut să fie.
Te-am dus la mormânturi și ți-am arătat
Soartea omenească chiar și apriat,
Ca, văzându-ți starea și ticăloșia,
Să lapezi de tot din cap sumeția,
- 1175 Să fii umilit și smearnic la minte,
Bine aducându-ți de tine aminte:
De unde veniși? Unde vrei să mergi?
Și de pre pământ cum vrei să te șterji?
Deci, fiindcă iarăși s-au luminat tâmpul
- 1180 Și mie îmi place dumbrava și cântul,
Să lăsăm pe morți să să odihnească
După cum le cântă soartea omenească,
Să ne înturnăm de unde veniram”.
Și așa, încet, pe cale porniram,
- 1185 Întrăm în dumbravă. Frumseață nespusă!
Că, mai înainte, cum ploaie căzuse
Și ceriul în pripă iar să limpezisă,
Soarele, căldură țâpând, să ivisă.
Spânzura din ramuri picături de ploaie,
- 1190 Fiind aținate ca să să despoaie
Și, sau să să uște, sau încai să caze.
Cum intra prin ramuri a soarelui raze,
Ca petrele scumpe arborii sclipea.
De supt rămurele fluturii ieșea
- 1195 Și zbura prin aer, de flori depărtați,
Nevrând a cădea de apă udați.
Cete de albine pe sus zbârnâiesc
Și a să lăsa pe flori nu-ndrăznesc,
Ca nu, stând pe eale, aripile crude

- 1200 Poată, cu perirea sa, să și le ude.
 Versul cel frumos de privighitoare
 Și alor mai multe paseri zburătoare
 Legăna dumbrava și apele ei.
 Sălta pe livezi tinereii miei,
- 1205 Negrii grăurici, ieșind din cășcioare,
 Asurzea văzducul cu a sa strâgare,
 Sărea călușeii, purcezând prin iarbă,
 Rânduneaua iute răpștind, ca să-i soarbă.
 Această priveală, cu totul iubită,
- 1210 Părea că e tocma mie rânduică.
 Îmi limpezi mintea câtva de dureare,
 Câștigăi în pripă ceva mângăiare,
 Însă și aceasta nu fu-ndelungată,
 O trudă de altă trudă stând legată.
- 1215 Meargem prin dumbravă, treacem o vâlcică
 (O putem sări, fiind apa mică),
 Pe sunetul apei părea că s-aude
 Urlătura unei sălbăticiuni crude.
 Gândeam că vro fiară sălbatecă vine
- 1220 Și așa, îndată, îmi gat arma bine.
 Bătrânul, privind spre mine: „Voinice,
 Căci și pentru ce gătești arma?”, zice.
 Va veni o vreme ca să fie gata,
 Spre a vâna fiară, flânta și săgeata,
- 1225 Iară astăzi lasă altora vânatul.
 Ca să știi mai bine soartea ta și statul,
 Vină după mine, nu griji de alte.
 Lasă astăzi cerbii pe chedri să salte,
 Uită de porumbi și de căprioare,
- 1230 Că vreau să-ți arăt un vânat mai mare!”
 Pornind, drept aceea, meargem înainte.
 Eu eram cu tot îngrigeat la minte:
 Ce mai vrea bătrânul încă să-mi areate?
 Așteptam sfârșitul cu cumplită seate.

- 1235 Ieșind din dumbravă, dăm de un tufiș
 Prin care, trecând, prindem pe suiș,
 Pe un stan de piatră foarte nodoros.
 Fiind plai îngust, uscat și petros,
 Când ieșim la vârv, mai nu mai puteam,
- 1240 Și de osteniți, oftând, gâfâiam.
 Pe fața de munte, frumoasă făgime,
 Nefiind tăiată cândva, din vechime,
 Să ivi cu flori de gir încărcată.
 Veaselă priveală și prea minunată!
- 1245 Scoborând printr-însa, să vedea departe
 O luncă frumoasă și netedă foarte.
 Râuri ca cristalul, din munte ieșite,
 Îi da umezeală prin ea împărțite.
 Păstravii din râuri întrec toată firea,
- 1250 Că nu-i pescuia nime nicăirea;
 Îi vedeam cum umblă prin apă săltând.
 Eu mă bucuram, fiind și flămând,
 Și sătos, gândeam să mă satur bine
 Și, fiindcă somnul apoi lesne vine,
- 1255 Să mă culc, să dorm gios, pe iarbă deasă,
 La a unui fag umbră răcoroasă,
 Întră răsunarea râurilor iuți,
 Curgând pe supt arbori de vânturi bătuți.
 Ci bătrânul meu nici de pescuit
- 1260 Îmi dede răgaz, nice de durmit.
 Scoborâm supt poala muntelui, târzâu,
 Lângă răsuflarea unui reace râu.
 Vedem de-a direapta o capiște¹¹ mare,
 Monument cu totul vreadnic de mirare.
- 1265 Această capiște, de păgâni zidită,
 Și dumnezeiței Fortuna¹² cinstită,

¹¹ Capiște: așa numea păgânii de demult bisericile sale.

¹² Fortuna: adecă norocul, pe care păgânii îl cinstea ca pe o

- Stângini^[17] doauozeci avea în lungime
 Și patrusprăzeace cruciș, în lățime.
 Zidurile ei, tari și foarte late,
- 1270 Zidite din petri mari și minunate,
 Nu avea în coaste lăsate ferești,
 După rândul trebii de acum firești,
 Ci în vârv, deasupra, o gaură mare,
 Rătund ziduită, făcea luminare.
- 1275 Capiștea, de multe veacuri rădicată,
 Trebuia să fie de mult răsturnată.
 De câte nevoi și vremi cu furtune
 Bătută, lovită, cine le va spune!
 Însă sta întreagă, toată, neclătită,
- 1280 Numai într-o coastă fiind găurită.
 O parte de râu printr-însa curgea
 Și pe ușa ei afară ieșea.
 Stâlpii cei de uși, din piatră ciopliți,
 Numai cât nu sta de tot prăvăliți,
- 1285 Că să dezlipisă de zid și, crepați,
 Sta încă în sus numai aninați.
 Pragul dedesupt era alb curat,
 Întreg, neclătit și de râu spălat.
 De prag, din afară, fiind locul gios,
- 1290 Cum râul ieșea din capiște gros,
 Da un sunet gialnic cu a sa ieșire,
 Sămnul unui lucru lipit de perire.
 Păreții de laturi de ploi să negrise,
 Și pe une locuri mușchi galbini ieșise.
- 1295 Deasupra, pe boltă, și mușchi, și păiș,
 Și alt fealiu de ierburi crescuse cruciș.
 La fundul din sus, în fag rămoros
 Slobozise ramuri spre capiște gios,
 Din carii mult jâr pe dânsa căzută

dumnezeiță, căruia era și hărăzuită această capiște.

- 1300 Și pe zid, deasupra, putred să țăsusă.
Privim amândoi drept din fundament
La acest lăcaș și vechi monument,
Mirându-ne tare: cum stă nemișcat,
De atâția ani fiind rădicat?
- 1305 A întra înlontru mie-mi era frică,
Iar bătrânul meu nu gândea nimică,
Ci, adunând petri, le pune-n rând toate
Și râul dintr-însa în laturi abate.
Pe mine mă prinsă jeale și dureare
- 1310 De nesocotita această vedea.
Nu știam ce fac, stam încremenit.
Întra-voi, au ba? Eram îndoit.
„Ce te îndoiești? Vină după mine,
Bătrânul grăiaște, că zidul stă bine,
- 1315 Să nu-ți bagi în cap vrun gând de surprare,
Că zidul capiștei iaste foarte tare!”
Întrăm amândoi cu mare răpștire,
Ispitind dinlontru a capiștei fire.
Zidul pe la ușă era umedos
- 1320 Din partea de râu care curjea gros,
Iară mai afund, cu totul curat,
Limpede, frumos și bine uscat.
Varul de pe ziduri cu vreamă căzusa
Și pe rând în prav alb să prefăcusă.
- 1325 Ci acum și pravul nu era știut,
Fiind cu țărână mestecat în lut.
A bolșii fereastă deasupra, pornită
A să surupa, fiind negrijită,
Diript ea, înlontru fiindcă plouasă,
- 1330 Crescusă păiș și verdeață groasă.
În fundul capiștei, altar păgânesc:
Idolii pe dânsul părea că trăiesc!
Altariul înalt, din petri cioplite,
După măiestrie și rând bun tocmite,

- 1335 De marmură, șasă stâlpi îl țâpenea
 Și toată frumseța i-o înmulțea.
 Să cunoștea bine și vatra și locul
 Pe care la idol, jirtfind, ardea focul.
 Idolul, Fortuna, din piatră cioplit,
- 1340 Atâta de bine era nimerit,
 Încât săpătoriul trăbui să fie
 Cel mai minunat întru măiestrie.
 Orb fără vedere¹³, rădicat pe roată,
 Nestătornicia închipuind toată,
- 1345 Împregiurul ei multe gloate stând,
 Cerând ajutoriu și lacrimi vărsând,
 Ea întindea mâna, acuma la unul,
 Acuma la altul, împărțindu-și bunul.
 Pe cel dăruit lesne-l părăsea,
- 1350 Și de cel lipsit iute să lipea,
 De la care iarăși să ducea la altul
 Și, așa, sărind, își potrivea saltul.
 Pe altariu, de-a stânga, o roată cumplită,
 De acelaș mare săpătoriu cioplită:
- 1355 Pe a ei obezi scaune frumoase
 Așa de cu bun rând să așezase,
 Cât ședea mulțime de oameni pe eale,
 Unii având zile bune, alții reale.
 Câți sta de-a dreapta capu sus ținea
- 1360 Și a lor noroc încet să mărea.
 Cel tocma deasupra era mai mărit,
 Decât ceialalți toți mai fericit.
 Cei de partea stângă ținea capul gios,
 Mergând din noroc la stat ticălos.

¹³ Orb fără vedere: păgânii credea dumnezeița Fortuna, adecă norocul, a fi orb, pentru că nu căuta la persoană sau la față, așijderea a șădea pe o roată ce se tot învârtește, pentru că norocul nu e statomic, ci acum vine la unul, acum, pe acela părăsindu-l, pășeaște la altul, și așa, numai în nestatornicie iaste statomic.

- 1365 De partea cea stângă, tocma lângă roată,
 A iadului¹⁴ gură să vedea săpată.
 Lumea ticăloasă roata învârtește
 Și învăluiala tristă săvârșește,
 Că cei de-a dreapta în sus să ridică,
- 1370 Cei de-a stânga gios, pe rând, în iad pică.
 Ce închipuire poate fi mai vie
 De a lumii mare cu noi tirănie?
 Pe unii ridică, pe alții scoboară,
 Și pe rând pe toți îi pune-n comoară.
- 1375 Să mai vedea încă și alt idol mare,
 Vreadnic de minune și de neuitare.
 Acel cioplitoriu, din câte lucrasă,
 Nimic ca Scumpeata firește săpasă.
 Sta ca o fâmeie tristă și zbârcită,
- 1380 Șezând pe aveare cu totul măhnită,
 Cu ochii cruntați, galbină la față,
 Crâșnind de mănie, pestriță la mață,
 Așa de flămândă, cât era zgârcită.
 Să ținea de foale cu stânga pârlită.
- 1385 Avea, în dreapta, mucețită pâne
 Și striga: „O, vai, ce voi mânca mâne”!
 Îi răsuna capul de grigi ca o oală.
 Văzând cerșitorii, o prindea o boală,
 Nu putea dormi, pururea sătoasă,
- 1390 Să nu sărăcească cu totul fricoasă.
 Veșmintele ei, vechi și afumate,
 Căci că le ținea din fetie toate.
 Cerșitorii sta departe de ea
 Și unii, smeriți, ajutoriu cerea,

¹⁴ Iadul: păgânii credea că numai un loc iaste rânduit pe sama sufletelor, adecă iadul, în care toți trăbuie să meargă, însă cei răi, în munci; iară cei buni, la bine, în nește câmpuri fericite, pe care ei le numea Elizii.

- 1395 Alții blăstăma, de ea împrășcați,
Răniți de năcazuri, tristi și obidați.
Avea lângă dânsa și un toiag mare,
Cu care lovea pe fieștecare
Când venea la dânsa aproape cerșind
- 1400 Și cu vorbe dulci ajutoriu poftind.
Titula, deasupra de capul ei scrisă,
După starea ei bine să lovisă:
„Asudă, strânge, adună!
Năcăgeaște-te, nebună!
- 1405 Nu mânca, ci flămânzeaște,
Că moartea ți să găteaște!
Mâne murind, rămân toate
Și să vor răpi de gloate!”
După curioza la toate privire
- 1410 Porneaște bătrânul iarăși cu gimbire:
„Ce gândești, voinice? Și ce ți se pare
De văzuta astăzi veche arătare?
Știm toți că păgânii rău să rătăcisă
Și la câte reale sânt să slobozisă.
- 1415 Părăsind cu vreme calea cea umblată
Și Dumnezeirea cea adevărată,
Își făcea ei șie dumnezei ciopliți
Și le făcea jărtfe cu totul orbiți.
Neavând de sus vro descoperire,
- 1420 Credea și urma după a sa fire.
Și totuș, pe lângă orbirea cea mare,
De ei câte pilde sânt la arătare!
Cât credea de bine despre norocire,
Cum închipuia de chiar a sa fire!
- 1425 Nestătornicia de dânsa legată
Așa apriat în chip o arată,
Cum fuge și lasă pre cei ce-i iubeaște
Și cu pași vicleni la alții pășeaște,
Face ticălos pre cel fericit,

- 1430 Și în scurtă vreme îl lasă lipsit!
 Orb e, că nu veade pe cine iubeaște
 Și cu întâmplarea strică sau priiaște.
 Omenirea toată de dânsul să roagă
 Și de rugămintea ei samă nu bagă.
- 1435 Mânile smerite cătră el întinde
 Și cucernicia toată nu să prinde.
 Poate drept aceea cândva norocosul
 Celui asuprit să-i areate dosul?
 Au nu fără veaste poate gios să cază
- 1440 Și pre ticălosul fericit să-l vază?
 Ce minune mare că un ticălos,
 Din ticăloșie, iasă norocos?
 Fiindcă norocul, orb fiind, nu știe
 La cine trimite milă sau urgie.
- 1445 Ticăloasă, oame, ce te sumețești
 Că oarece milă cândva dobândești?
 Că această milă lesne o poți piarde
 Și te poți usca, într-un ceas, din vearde.
 Nimica nu poți sângur de la tine.
- 1450 Tot, orice tu ai, de airea-ți vine.
 Ce, dară, să fii sumeț și umflat,
 Ca când tu prin tine le-ai fi câștigat?
 Dumnezeu Ț-au dat, El poate să-ți iaie,
 Și ceale ce ai într-un ceas să piaie.
- 1455 Cu cine, atuncea, să te legiuiești
 Și pe cine poți să-nvinovățești?
 Ai văzut cum lumea cu omul să gioacă
 Și cum îl aruncă de sus în bolboacă?
 Pe unii coboară, pe alții rădică,
- 1460 Și, pe rând, pe toți îi face nimică.
 Fugi cu fericirea ta, om, ticăloase!
 Că toate, oricâte ai, sânt putregioase,
 Să uscă ca iarba, per ca o nălucă,
 Perirea de eale lesne să apucă!

- 1465 Văzuși și scumpeatea scârnavă ce poate,
Câte răutăți de ea sânt legate?
Cel avut și scump nimica nu are,
Deși a avea ceva i să pare.
Că el nu domnește, domnește avearea,
- 1470 Aceaea îi scurtă anii și putearea.
Omul scump e șie veninat tiran
Și al său protivnic, și cumplit dușman.
Să lasă, nebunul, de foame să moară,
Numai să nu piarză ceva din comoară.
- 1475 Pântecele-i latră flămând zioa toată,
În gânduri, în grigi, necurmat înoată,
E rob la aveare, avearea îl poartă,
Cum poartă pisica o pasăre moartă.
Decât avut scump, mai bine lipsit
- 1480 Și cu puțințele averi destulit.
Nu stă fericirea în multă aveare,
Că într-alt chip încă foarte lesne piare.
Aibă omul macar cât de puțințel,
Numai dacă bine ști trăi cu el,
- 1485 E mai fericit decât cel avut,
Orbit de urâta scumpeate și mut.
Avearea e dar de la Dumnezeu,
Omului trimis, pentru traiul său
Și ca să ajute și pre cel lipsit,
- 1490 Văzându-l în tină căzut și căznit.
Scumpul e ca porcul, care, cât trăiaște,
Răpune și strică și nu foloseaște,
Iară dacă moare giunchiat în loc,
Și cioară și om își bat de el joc.
- 1495 Îl taie în părți, îl trag în frigare,
Îl mîncă cu poftă și cu desfătare.
Și cioara, și țarca oarecât apucă,
Trebuie și eale oarece să ducă.
Mulți să dedulcesc cu a lui grăsime,

- 1500 Neavând, trăind, de el parte nime.
Scumpul, cât trăiaște, strânge și adună,
Cât pe dreptate și pe cale bună,
Cât cu strâmbătate și cât prin răpire,
Puțințel gândind de a lor perire.
- 1505 Celor adunate însuș rob să face,
Netrăind cu eale precum lui îi place.
Le cruță, mișelul, își trage din gură,
Să uscă de foame, să face de ură,
Lumei de ocară, grigile îl storc,
- 1510 Viața îi scurtă, în prav îl întorc.
Moare ticălosul, rămân de el toate,
Cu atâtea trude și grigi adunate.
Cu câtă răpștire, cu ce voie bună,
Toți, de toate părți, acolo s-adună!
- 1515 Străini și rudenii iau pe apucate.
Cum s-au adunat, așa să duc toate.
Puținței să află să-i dea mulțămită.
Partea cea mai mare, rău fiind măhnită,
Saltă de perirea lui cu bucurie,
- 1520 Poftind să mai moară ca dânsul o mie.
Blastămă și ceasul care l-au născut,
Și țâța din care, sugând, s-au păscut.
De această soarte Dumnezeu ferească,
Putearnicul, toată limba omenească!
- 1525 Eu, adevărat, nu vreau avuție
Mai multă decât hrană să-mi fie.
Cu puțin ce am, trăiesc mulțămit
Și măresc pre Cela ce mi-au dăruit.
De vine lipsitul, cerând de la mine,
- 1530 Pe cât pociu, îi dau din a mele bine.
Când pociu agiuta pe vrutul ce ceare
Din agonisită puțină avere,
Sâmț o mângăiare în inimă, lină,
Mintea mea e toată de liniște plină,

- 1535 Și în tot minutul îmi aduc aminte
 De Tit¹⁵ împăratul, milostiv părinte,
 Carele gemea dacă în vro zi
 Cuiva oareceva nu putea cinsti,
Eu, priatini, strângând, zioa mi-am perdut,
- 1540 *Cu nime vrun bine astăzi n-am făcut!*
 De s-ar rădica acuma păgânii,
 Ne-ar ținea pre noi mai răi decât câinii.
 Noi sântem creștini, de sus luminați,
 Și în calea cea bună așezați,
- 1545 Avem îndreptări și învățători,
 Avem minunați povățuitori,
 Ne spun ce să credem și știm apriat,
 Din descoperiri cari ni s-au dat,
 Știm că cel lipsit e al nostru frate,
- 1550 Și tot îl lăsăm în tină să-noate,
 Știm cum că și noi putem fi ca el
 Și îl ocărâm, văzându-l mișel,
 Știm că Dumnezeu vrea ca cel lipsit
 Și căzut să fie de noi spriginit,
- 1555 Ba nu numai vrea, ci chiar poruncește,
 Și pre câți așa nu fac pedepsește,
 Și totuș, ne tragem încet înapoi,
 Văzând sârیمانul căzut în nevoi.
 Fără îndoială am perdut sântirea
- 1560 Și mai nici nu știam ce e omenirea.
 Însuș firea strigă: – *Ce ție nu-ți place*
Oamenii să-ți facă altuia nu face,

¹⁵ Tit: acesta a fost un împărat al romanilor atâta de milostiv, cât, în care zi nu putea face cuiva ceva bine, ofta și zicea: Priatini, ne-am perdut zioa! De la acesta luară romanii obiceiul, de pre făcătorii săi de bine îi numea Tite, înșămănând că ar fi miloși ca Tit împăratul; tocmă de acolo vine de români din Ardeal pe frații săi și pe alții mai mari de vârstă decât sine pe multe locuri îi cheamă: Tete!

- Și ceale ce vrei cineva să-ți facă
Fă și tu la alții, nu lăsa să treacă!*
- 1565 Vecinul tău zace lăcrămând în tină
Și strigă oftând: – O, priatine, vină,
Vină de-mi dă mâna, trage-mă afară
Și nu mă lăsa să pei cu ocară!
Agiută-mi cât poți, pentru Dumnezeu!
- 1570 Facă-ți-să milă de trist statul meu!
De nu mă agiuți, mă cufund cu tot
În glodul în care, trămurând, înot.
Mă cufund și pei și mă prăpădesc,
Sângur cu iuțimea tinei nu răzbesc!
- 1575 Tu te faci precum nu l-ai auzi
Și cauți prilej să-l poți ocoli,
Fugi și te ascunzi, lăsându-l să piaie,
Zicând: *De pe mine Sătana să-l iaie!*
Oare când ai fi tu ca el, căzut,
- 1580 Părăsit în tină, lăsat și perdut,
Și el, fericit, trecând lângă tine
L-ai ruga să vie și să-ți facă bine,
Și el, astupându-și urechile sale,
N-ar pune în samă lacrămile tale,
- 1585 Bine ț-ar părea? Și cu ce simțire
Ai primi a lui oarbă împetrire?
Mie mi să pare că te-ai mâhni tare
Și l-ai socoti vreadnic de perzare,
Ca pe un tiran plin de bucurie
- 1590 Când veade pe altul în ticăloșie,
Înotând în apă, mai sorbit de undă,
Și, în loc să-l scoată, mai tare-l cufundă”.
După vorbe multe pe rând înșirate,
De învățătură dulce pline toate,
- 1595 Ieșim din capiște, de foame siliți,
Și într-alt chip însă tare osteniți.
Abatem pe stânga; fiind iarba groasă,

- Țălină curată și neumedoasă,
 Ședem gios, pe dânsa; eu, ca unul care
 1600 Am ceale de lipse pentru scăpărare,
 Iască și amnariu și crămene bună,
 Scapăr cu lesnire; bătrânul adună
 Cu poala găteage și frunză uscată,
 Și așa gătiți, facem foc îndată.
- 1605 Eu aveam la mine puțintică pâne;
 Fiind îngrigeat de zioa de mâne,
 Mă temeam să nu cumva răbdăm foame,
 Neavând mai multă sau pâne, sau poame.
 Ci bătrânul meu îmi dădu bun sfat,
- 1610 Zicând să nu fiu nimic îngrigeat,
 Că Cela ce astăzi nu ne părăsi,
 Acela și mâne de noi va griji.
 De mult pentru noi au rânduit toate,
 Ca un stăpân care, oricâte vrea, poate.
- 1615 Până focul arde, până jar să face,
 Bătrânul aproape gios pe iarbă zace.
 Eu, fiind de dorul peștilor prins foarte,
 Și râul, de noi, puțintel departe,
 Plin de păstrăvi iuți și îngrășați bine,
- 1620 Cum aș putea prinde socotii în mine.
 Merg pe lângă râu sângur, cu mirare,
 Văzându-i cum sar de cu desfătare.
 Aflu mai în sus un loc cu cotire,
 În care puteam foarte cu lesnire
- 1625 Într-alte părți apa cea de râu abate.
 Așa vrând a face, las altele toate.
 Era lângă cot un arbure mare
 Și, căzut de mult, putrezisă tare.
 Acest putregai mult m-au ajutat,
- 1630 Că puindu-l, gros, în apă udat,
 Pe dânsul deasupra petri și pământ –
 Peștilor perirea veni ca prin vânt.

- Să abătu apa într-alte părți toată.
 Mulțime de păstravi, pe uscat lăsată,
 1635 Să bătea sărind pe petri cumplit,
 Văzând că perirea lor li s-au gătit,
 Gâfâia ținând gurile căscate,
 Stând unii pe foale și alții pe spate.
 Eu, având la mine traista de vânat,
 1640 Dintr-însa cuțitul iute l-am luat,
 Mă pornesc la pești, care, cum ajung,
 Cu vârv de cuțit prin gușă străpung,
 Le scot cu grăbire mațele afară,
 Gândind: *cum să cin de bine astară!*
 1645 Văzând fără veaste a fi traista plină,
 O duc la bătrânul cu minte sânină,
 Care, ostenit fiind, adormisă
 Și focul de lângă el să potolisă.
 Leamnele arsească și sta jarul gros.
 1650 Să scoală bătrânul cu totul voios,
 Strigând: *Dumnezeu să deaie noroc!*
 Sărăm pesculeții, îi punem pe foc,
 Care cum să frige îl mâncăm cu pâne,
 Negândind mai mult ce vom mânca mâne.
 1655 Mâncăm cu plăcere, fiind dulci și buni,
 Macar era fripți numai pe cărbuni.
 Când eram acasă, îi ferbeam în apă
 Sau în oțăt tare, puneam multă ceapă,
 După ce ferbea, le dam pătrângei,
 1660 Oțăt, untdelemn turnam peste ei,
 Alții îi frigeam în unt cu tigaia,
 Aducând pescarii mei tot cu copaia.
 Acuma îmi par buni și fripți pe jar.
 Nenădăjduind de Sus trimis dar,
 1665 Mâncăm cu bătrânul, ne săturăm bine,
 Bem apă din râul cel ce reace vine.
 Pe partea de-a stânga, ceva depărtat

- De locul pe care cu focul am stat,
Să făcea un clin cu o luncă lată,
1670 Nătedă și oablă, de flori încărcată,
Supt poala de munte cu făget pornită
Și spre răsărit tinsă și lățită,
Carea mai în gios de noi să unea
Cu lunca de-a dreapta și una făcea.
- 1675 Soarele, cum tare, spre apus pășasă
Și, zvârlind căldură, gios să pogorâsă,
Umbrele din fagi pre lunci să tinsease
Și mai toată fața lor o cuprinseasă.
Razele de soare întrând prin făgime,
- 1680 Să vedea muscuță mici, mare mulțime,
Cum să adunasă ca un roi pe sus;
Care, din coșnița maicei sale dus,
Zbârnâind își cearcă loc de așezare,
Spre a putea strânge ceale de mâncare,
- 1685 Gios, pe lunci, pe unde raza cea de soare
Mai strălucea încă, sta tot ațișoare
Pe flori și pe iarbă, de păiangini tinse,
Muscuțe în eale cu tâmplarea prinse.
Unele din ierburi, fiind bătrânite,
- 1690 Își lăpăda gios florile smolite,
Le zbura pe lunci puțintica boare,
Ceale verzi umplea câmpul de mirare
Și, cu cât mai gios soarele mergea,
Cu atâta umbra mai tare creștea.
- 1695 Biatele albine, pripite de sara,
Grăbea cu iuțime și cu mare pară
A zbura acasă să să odihnească
Și a doao zi iarăși să pornească.
Versul paserilor celor zburătoare
- 1700 Era întocmit și, dat după soare,
Încet să cionta; numai grăuriciul,
Ieșind din căscioare, da gură ca briciul,

- Cât gândeai că iarba încă să clătească
Și, din ce însară, din ce mai sporească.
- 1705 Văzând drept aceea că să face sară,
Ne aflăm siliți a dormi afară.
Mai adunăm leamne ca să ne agiungă,
Macar nu era noaptea așa lungă.
Eu răschirez jarul și fac focul iară,
- 1710 Negândind că e o noapte de vară.
Bătrânul pofta mintean să să culce,
Mie încă somnul mi să părea dulce.
Sângură o grige în cap îmi întrasă
Și toată odihna mi-o turburasă:
- 1715 Mă temeam nu cumva vreun urs să vie
Și, având eu numai pre bătrân soție,
Asupră-ne fiara cu rău să pomească
Și pe amândoi să ne prăpădească.
A-mi arăta frica îmi era rușine.
- 1720 Ci, bătrânul meu, știindu-o bine,
Răspunde răsând: „Ce mai vânătoriu,
Carele să doarmă numai în cuptoriu!
Socotești că ursul așa îndrăznească?
Mai cu samă dacă vreun foc zărească,
- 1725 Dumnezeu ferească! Fuge cu cumplire,
Știind că din foc e a lui perire.
O zare de foc, un jar, un tăciune
Îl alungă cât nu să poate spune.
La munți să țin urșii, nu aicea gios,
- 1730 Macar și acest loc e foarte petros,
Pe de toate părți de munți încuiat;
Totuș, poți dormi cu tot ne-ngrigeat.
Mâne dimineață vom merge la munte;
Acolo să vezi lupte de urși crunte!
- 1735 Soțiile tale s-au dus înainte
Și în toate părți te cearcă ferbinte,
Gândind că, fiind de ei rătăcit,

- Fiindcă acasă încă n-ai sosit,
Te-ai suit la munte, la stânilile tale,
1740 Și așa pe unii i-au trimis pe cale
S-aducă merinde, vin și de mâncare
Și să să apuce aspru de vânare.
Mâne la amiaz, trimișii sosind
Și ceale de lipse toate aducând,
1745 Vei afla la munte masă cu de toate,
Pre cât la vânatul cel de munți să poate”.
„O, cinstit bătrân! Prea veasăălă veaste
Îmi aduci, de cumva așa lucru iaste,
Răspunz la bătrânul; eu, adevărat,
1750 Patimă nespusă am cătră vânat.
Spre acest sfârșit la dumbrăvi ieșii,
Iară așa sângur încă nu durmii.
Ci, de câte ori la vânat ieșeam,
Mulțime de sluji cu mine aveam,
1755 Durmeam laolaltă fără toată frica,
Și de alte trebi nu gândeam nimica.
Și tocma de-aceaea, ca unul lăsat
A durmi cu tine, eram îngrigeat.
Ci a tale dulci și blânde cuvinte
1760 Îmi liniștură turburata minte,
Știind că, oricâte mi-ai arătat, toate
Le-am aflat, cu vreamă, chiar adevărate.
Acum, drept aceaea, dorm încredințat,
Veasăl și de toată grigea depărtat”.
1765 Vorbind eu așa, cum întunecasă,
Văz că de o parte puțintel nor iasă,
Din nor, fulgerând, să lumina toate,
Căzând spre pământ scânteii necurmăte.
Norul să întinde încet și să-ngroasă,
1770 Fulgerile încă tot mai mare fașă,
S-aude departe sunet de tunare
Și să părea mii pentru depărtare.

- Cu cât mai aproape norul spre noi vine,
Cu atâta toate să cunosc mai bine.
- 1775 Să-ntunecă tare, fulgerile cresc,
Tunetele încă mai cumplit pornesc,
Trezăsc pe bătrânul care adurmisă;
Focul nostru încă nu să potolisă.
Dișteptat, bătrânul: „Să fugim, grăiaște,
- 1780 Că, iată, cumplită vreamă să iveaște”.
Unde să fugim și să ne ascundem?
Doar în vreo bortă de fag să pătrundem?
Fiind întunearec, cine să găsească
Bortă, ca cu dânsa să să folosească?
- 1785 Fugim în capiște, ducând cu noi foc
Și leamnele strânse, ne grigim în loc.
Până în capiște focul să gătească,
Vreamă cea cumplită foarte tare crească,
Fulgerele iuți și sfârâitoare
- 1790 Gândeam că prin stane de piatră să zboare.
Să vedea din cale petrile sclipind,
Și în chip de aur curat strălucind.
De tunete greale să clătea pământul,
Să părea departe că bate și vântul,
- 1795 Iar nu era vânt, ci grindină mare,
Macar nu prea mult la câmp stricătoare,
Că, fiind cu ploaie iute mestecată,
Trecând peste munte, încetă îndată.
Noi stam în capiște, lângă foc gândind,
- 1800 Unul cătră altul în glumă grăind:
„Oare socotit-au păgânii vrodată,
Zidind la capiște, ca fiind gătată,
Oarecând și noi siliți de furtună
Să fugim în ea la a lor Fortună¹⁶?

¹⁶ Fortună: nu ca să cearem agiutoriu de la dânsa; fiindcă noi, ca creștini de sus luminați, știm bine, precum idoli păgânilor nimica nu

- 1805 Gândind și glumind noi copilărește,
 Fără veaste tot locul să clătește,
 Că, trăznind aproape de noi cu cumplire,
 Nu putea învinge omeneasca fire
 Cu putearea vremii; ci, în dreptate,
- 1810 Amândoi de frică căzurăm pe spate.
 Fulgerul, căzând, un fag nimerisă
 Și până-n pământ de sus îl turtisă,
 Ci nu s-au aprins, macar era gros,
 Scorburos înlontru și putregăios.
- 1815 După acest tunet, vreamă puțintică,
 Groaznica furtună încet să ridică,
 Să suptie norii și să depărtează,
 Iasă pe ceriu steale și să luminează.
 După pomenitul de tot groaznic tunet,
- 1820 Păru că să face oareșcare sunet,
 Ca a unui bou, care, greu rănit
 Și nefiind bine prin rărunchi lovit,
 Cade la pământ și să vârcolește
 Și orice agiunge pe gios tăvălește.
- 1825 Ci noi, înfricați de cumplitul tunet,
 Nu puteam prea multe gândi despre sunet,
 Însă oricum fură câte s-au vedit,
 Lucrurile noastre bine s-au ivit,
 Că pe alte părți trecu ploaia toată,
- 1830 Și a noastră vatră stătu neudată.
 Ieșind din capiște, ne tragem la foc
 Și îl ațâțăm cu găteji în loc.
 Vreamă fiind caldă și însăninată,
 Cum ne trântim gios, adurmim îndată;
- 1835 Un somn așa dulce și desfătător
 Știu că nu agiung mai mult până mor!

- Bătrânul durmea afund ca un leu,
Iară eu mai lin și nu așa greu.
Veni miezul nopții și priveghitoarea,
1840 După obiceiul, își porni cântarea.
O auzeam bine, și totuș durmeam,
Și ca în nescare visuri o vedeam.
Părea că o văz în aripi lovind
Și, ciocul căscând, în ram chiuind.
- 1845 Răsuna dumbrava de a ei cântare;
Fiindcă era o liniște mare
Și de toate părți afundă tăcere,
Răvârșa un sunet dulce ca de miare.
Așa petrecui durmind noaptea toată,
- 1850 Noapte mai-nainte nemaiarătă.
Să crepa de zioă, eu mă deșteptasăm
Și capul pe traistă gios mi-l așezasăm.
Zăceam încă gios, macar priveghind,
Și în sus, în aer, curios privind.
- 1855 Acum, de o parte, ciocârliia sare,
Pornindu-și a sa de pe sus zburare,
Acuma, de alta, mirla să trăzească
Și, întinzând ciocul, în aripi lovească.
Ciopoară de grauri zburând, puii săi
- 1860 Fiind încă tineri, cruzi și mititei,
Îi purta pe luncă, cercând vermuleți
Atâta prin iarbă cât și prin scăieți,
Și prin mușunoaie râme roșioare,
Oricâte afla, le dedea mâncare.
- 1865 Să vedea pe sus zburând și albine,
Cât să lumină de zioă mai bine,
Grăbea cătră flori macar umedoase
De roaua căzută peste noapte groase.
Ci ne și culcasăm bine spre privit,
- 1870 Picioarele noastre cătră răsărit,
Capul spre apus, focul în mijloc,

- Trăstile supt cap, armele-ntr-un loc.
 Cum stam eu pe spate și gios prăvălit,
 Numai deodată despre răsărit
- 1875 Nici prinzând de veaste, ceriul să roșeaște,
 Raza cea de soare încet să iveaște.
 Peste vârv de munte, cu totul departe,
 Trecând prin ruptura unui zid vechiu foarte¹⁷,
 Lovea pe deasupra noastră în fâgime.
- 1880 Pasările mici, prin ramuri mulțime,
 Atinse de rază proaspetă de soare,
 Desfăta dumbrava cu a sa cântare.
 Zidul acel rupt, departe ivit,
 Pe un vârv de munte înalt și cumplit,
- 1885 Era rămășiță de veache cetate.
 Zidurile ei, prăvălite toate.
 Numai poarta încă mai sta rădicată,
 Și aceasta încă numai aninată.
 Ci, trecând printr-însa raza cea de soare,

¹⁷ Zid vechiu foarte: aseamenea ruptura de zid vechiu și rămășița unei cetățuie să veade până astăzi în Ardeal pe vârvul unui munte tocma lângă Brașov, să cunoaște și locul cetățuiei foarte bine, stând zidurile pe de lături mărișoare; de acest fealiu de cetățui, unele mai întregi, altele mai rupte și părăsite, să află în Ardeal (precum și în alte părți ale Dachiei), nu numai la multe alte sate în districtul Brașovului, ci și pe airea, precum la Tălmaci, lângă Turnu Roșu, la Orlat, satul milităresc, la Sibiiel și Tilișca, în Scaunul Săliștei, și așa, mai încolo, pe supt munte, la satul Sascior, la Deva ș.c.l. Oamenii cei neprocopsiți le zic și cred a fi fost cetăți de uriași zidite, iară cei învățați și în stare de a putea aleage adevărul din povești învață a fi unele de dachi înainte de venirea romanilor în Dachia, iară partea cea mai mare de romani cu venirea sa zidite, lesne putându-să apăra dintr-însele de potrivnici, pe acea vreme nefiind încă găsit pravul cel de pușcă, pușca și tunul; iară acuma, cu aflarea acestora și a altor mișloace de ostire, nefiind mai mult de vreun folos, mai cu samă pentru micimea sa, și pentru lipsa apei pe vârvurile dealurilor, le lasă părăsite; așa cât pe multe locuri, pe șanțuri și într-însele, înlontru, precum și împrejurul lor, au crescut tufe și spini.

- 1890 Să părea cu totul tristă arătare.
Soarele frumos, cetatea zdrobită,
Făcându-o mie mai întâi ivită,
Mă prinsă o geale de a noastră soarte,
Cu tot ticăloasă și fragetă foarte.
- 1895 Gândeam întru mine: cu ce sudori crunte
Să va fi zidit pe vârful de munte!
Cei ce au zidit-o periră curând,
Ci, iată, și dânsa să strică pe rând.
Așa per cu vreamă, fiind peritoare,
- 1900 Peste câte treace luciosul soare.
Gândind eu aceaste, să veade că vine
Un vonic călare, armat foarte bine.
Agiungând la noi, stă încremenit;
Mai târziu înceape: „Preatine iubit!
- 1905 Pentru Dumnezeu, cine vă aduce
Aici, în pustie, ca să vă apuce
Șearpele cel mare, groaznic și cumplit
Și în toate părți de tiran vestit?”
Auzind de șearpe, mă cuprinsă frică
- 1910 Și îi zic: „O, frate! Eu nu știu nimică
De ceale ce tu de șearpe grăiești,
Lucrul cu tot nou mie îmi ivești.
Eu nu sânt pe icede pe-aproape născut,
Și tocma de-aceaea un necunoscut.
- 1915 Întrăi în dăbrăvă ca un vânătoriu,
Având pe bătrânul povățuitoriu,
Nu cunosc pe nime, nici dealul, nici locul,
Poate că așa îmi cântă norocul,
Să peiu în pustie de șearpe mâncat,
- 1920 Cum nime din neamul meu n-au mai umblat!”
„Sculați, o, sculați, pentru Dumnezeu!
Sculați și fugiți din acest loc rău,
Zice călărețul. De ici, nu departe,
Într-o fundătură, un lac adânc foarte.

- 1925 Împregiurul lui, trestie crescută
 Și peșteră cu tot mare, neștiută.
 Șearpele cumplit acolo să ține.
 De multe ori iasă afară și vine,
 Umblă prin dumbravă și doarme la soare.
- 1930 Numai pasările ceale zburătoare
 Pot scăpa de dânsul; alta ce găsește,
 Om sau dobitoc, omoară, turtește.
 De a lui cumpline acest loc rodit
 Să află așa de tot părăsit”.
- 1935 Vonicul așa cu mine grăiaște
 Și bătrânul meu din somn să trezească.
 „Să fii sănătos, voinic călăreț,
 Cu inimă bună, cu cuget măreț!
 Pentru-nștiințarea carea ne-ai făcut,
- 1940 Să fii ceriurilor iubit și plăcut!”
 Grăiaște bătrânul încă somnoros.
 Eu mă rădicasem într-un cot de gios.
 Cum sta lângă noi vonicul călare,
 Odată să uită în sus cu mirare,
- 1945 Veade, nu departe, fagul prăvălit,
 În noaptea trecută de trăznet lovit,
 Să crepasă fagul de sus până gios,
 Scorbura înlontru, însă foarte gros.
 Pleacă călărețul cătră el să vază.
- 1950 Calul îl sucește, cât era să cază,
 Forăie pe nas, înapoi să trage,
 Nu vrea în dumbravă cumva să să bage.
 Să miră vonicul, ce poate să fie
 De a dânsului îndărătnicie?
- 1955 Îl strânge în pinteni, silindu-l cât poate;
 Câte probe fură, înzădarnici toate.
 Făcea calul spume, să-nvârtea tot roată
 Și cine cu dânsul mai multe să poată?
 Să scoboară gios, și noi ne sculăm

- 1960 Și fără zăbavă bine ne armăm,
Tustrei laolaltă plecăm în soție
Ca să vedem fagul căzut cu tărie.
Ne apropiem: șarpele cumplit
Zăcea mort, fiind deodată trăznit.
- 1965 Eu, gândind că-i viu, trămuram de frică,
Iar bătrânul meu nu gândea nimică.
Putearnice Doamne! Cătu-i nătăvala!
Umblând prin dumbravă, ostenisă bala
Și de cătră sară, găsind borta goală,
- 1970 De sus până gios tocma ca o oală,
Au intrat într-însa să să odihnească,
Negândind la ceale ce vor să-l găsească.
Trăznind peste noapte fagul cu cumplire,
Îi pricinui groaznică perire.
- 1975 Cum îl ajunsease trăznetul prin cap,
Îl crepasă-n doauo ca și pre un nap.
Sta crerii ieșiți pe iarbă afară,
Râsipiți pe gios, pârliti ca de pară.
Capul lui era cât un cap de bou.
- 1980 Un ochi mai cumplit și decât un ou,
Pestriț ca ghiocul, din ochi ieșea foc,
Pe cap ca o stea pe câte un loc.
Limba toată cruntă, trei rânduri de dinți
Cu carii lipsi de fii mulți părinți,
- 1985 Ascuțiți ca acul și mari ca de porc,
Oriunde apucă pătrund tot și storc.
Cătu-i trupul, tot umflat de venin,
De său, de grăsime, de untură plin,
Lung ca de cinci stângini, pe la coadă gros
- 1990 Și decât pe-airea cu mult mai cărnos.
Pe spinare, solzi vineți ca pe pești,
Îl vezi numai mort și te îngrozești!
Dar să-l fi văzut umblând în viață,
Nu ți s-ar fi părut pe ochi nor și ceață?

- 1995 Cum era trăznit de fulger prin creeri
Și îl cuprinsească nespuse dureri,
Atâta pe iarbă gios să tăvălisă,
Cât și scoarța de pe arbori o belisă.
Iarba de pe gios, așa tăvălită,
- 2000 Cât părea că s-au giunghiat^[18] o vită.
Cunosc eu acuma sunetul cel mare
Ce să auzi, cât trăzni mai tare:
Acela au fost de șearpe căznind
Cu moartea în pripă la luptă venind.
- 2005 Cât noi ne miram de a lui mărimă,
De cap și de dinți, de trup, de grăsime,
Stând mai înapoi, bătrânul pornește
Și într-acest chip cu mine grăiaște:
„Te mirai, Reporto, pe drept mai-nainte,
- 2010 Văzând că răsare soarele ferbinte,
Gândeai la frumseța cea neprețuită,
Lui de Făcătoriiul lumii dăruiată.
Cu adevărat, Cel ce cumpănește
Pe drept câte sânt și bine gândește
- 2015 Nu poate să ție limba neclătită.
Lăudând Mărirea cea nemărginită,
Cu ce rânduială bună făcu toate
Mintea noastră nice a gândi nu poate.
Și cum le-au făcut El, înțelepțește,
- 2020 Într-acelaș chip de toate grigeaște.
Ai pornit de-acasă cu soții pe cale,
Unde sânt acuma soțiile tale?
De ei te-ai pierdut, m-ai aflat pe mine,
Carele te port și umblu cu tine,
- 2025 Te învăț vârtutea și fapta cea bună,
Prin care te poți scăpa de furtună.
Spune-mi, o, Reporto, spune-mi, ce gândești?
Când umblai asară în râu prinzând pești,
Când ai abătut apa într-o parte

- 2030 Și giunghiind peștii te bucurai foarte,
 Aproape fiind șearpele cel mare,
 Cum te putea face pradă spre mâncare!
 Dară, încă, când începu furtuna,
 De ne-am fi unit amândoi într-una,
- 2035 Să întrăm în borta în care întrasă
 Șarpele, văzând sară-ntunecoasă?
 Fără îndoială, amândoi peream,
 Șearpelui în pripă cină ne făceam.
 Putea veninatul veni și la foc
- 2040 Și să ne omoară adurmiți în loc.
 Ci Tatăl Ceresc, Carele grigeaște
 Și pre ale Sale nu le părăsește,
 În ce chip de toate, grigi și de noi
 Și ne apără din câte nevoi.
- 2045 Iată, ne aflăm sănătoși, întregi,
 Ocolind departe a Satanei mregi.
 Șarpele cel mare îl vedem zdrobit
 Într-un chip de nime văzut și gândit.
 Zace pră pământ lățit, mortăciună,
- 2050 Fiindu-i măsura răutății plină.
 Și, pe lângă toate câte am luat,
 Iată și acest vonic ne-au aflat,
 Cu sfatul de Sus trimis să ne fie
 De astăzi încolo la vânat soție.
- 2055 O, iubit voinice, spune, cine ești?
 Unde te-ai născut și-ncătrău grăbești?”
 „Eu, bătrân cinstit (voinicul răspunde),
 Numele și țara nu mi-oi ascunde,
 Sânt născut de iceda puțințel departe,
- 2060 Cătră răsărit, într-un sat mic foarte.
 Numele meu iaste Pilda Bunătății,
 Care, neiubind gâlceava cetății,
 Merg de multe ori la câmp la vânat,
 Fiind spre aceasta de tânăr dedat.

- 2065 Acum, de curând, mi să făcu știre
De o minunată și mare gătire
De oameni, din gios de cătră apus,
Precum vestitoriul anumit mi-au spus.
De acolo merg număr cu tot mare
- 2070 La înalții munți, gătați spre vânanare,
Soțiile unui tinerel vestit
Reporta din vis (precum spun) numit.
Aș vrea să-l cunosc, trăbuie să fie
Voinic cu putere și cu istăție.
- 2075 Numele lui încă iaste curios,
Să veade că nu e luat din rogoz.
M-am gătit și eu să merg la vânat,
Și ceale de lipsă toate mi-am luat.
Soțiile mele vin mai înapoi.
- 2080 Eu, fiind călare, alergăi la voi
Să vă dau de știre ca să vă feriți
Și, lăsând dumbrava, de ici să fugiți.
Însă văz acuma șearpele trăsmit
Și locul acesta de el mântuit.
- 2085 Soțiile mele, iată, să ivesc
Și pe urma mea tare să grăbesc.
Cum m-aș bucura și mi-ar părea bine,
De-ați veni și voi, amândoi, cu mine,
Am eu de mâncare, vin, vinars și pâne,
- 2090 Am luat cu mine, iată, și un câne.
De sânteți flămânzi, primiți și mâncați
Și, gustând din vin, cu noi mânecați.
De cumva poftiți să meargeți călare,
Vă dau cât-un cal la fieștecare:
- 2095 Doi dintră ai mei pot merge pe gios.
Eu călătoresc cu voi bucuros.
Viniți, drept aceea, cu mine, veniți,
Și lăsați zăbava, o, preatini iubiți!
Mai de dimineață, până-i mai răcoare,

- 2100 Căci mai târziu, pe căldură mare,
E cu mult mai greu de călătorit.
O, batăr de-aș fi așa fericit
Reporta din vis să-mi iasă-nainte,
Să-l îmbrățoșez și sărut ferbinte”.
- 2105 Auzind, bătrânul din buze gimbeaște
Și, privind spre noi, cu grai blând porneaște:
„Reporta din vis, Pilda Bunătății,
Făcând laolaltă planul sănătății
Prin meargerea sus, la munți, la vânare,
- 2110 Nu să pot cunoaște, ce minune mare!”
Pilda Bunătății mă prinde în brață
Și cu buze dulci mă sărută-n față.
„Tu ești, o, Reporto! tu ești, mult dorite!
Tu ești mie astăzi de sus dăruite!?”
- 2115 Oh, vină cu mine, pentru Dumnezeu!
Să lăsăm zăbava, sui pe calul meu
Să ne ducem până-i căldura mai mică,
Că soarele, iată, încet să ridică;
Cu el dempreună și căldura creaaște.
- 2120 O, cinstit bătrân, acest cal primeaaște!
Veniți, să plecăm de icea odată,
Că, iată, sosi acum a mea ceată
Cu ceale de lipse și trăbuincioase!
Grigile de lipsă din cap să vă iase!”
- 2125 După vorbă multă ne suim călări
Și cu bucurie plecăm pe cărări.
Ci calea fiind de mult neumblată,
Mergând prin dumbravă, ne aflăm, odată,
Lângă fundătura cu lacul în care
- 2130 Să ținusă mult șearpele cel mare.
Să cunoaștea bine iarba tăvălită
Împregiur de lac, și de el turtită.
Apa din lac încă nu era curată,
Ci din pomenitul șearpe veninată.

- 2135 Să vedea afund peștera în care
 Avea șezemântul și a sa umblare.
 Părea că și piatra pe care mergea,
 De putearea lui belită, scлиеa.
 Te-ai scăpat, dumbravă, de o bală mare,
- 2140 Te-ai scăpat de oara cea prăpăditoare!
 Purceadem voioși prin dumbravă-n sus,
 Silind cât puteam tot cătră apus.
 Ieșim din dumbravă pe un deal petros
 Și ne pogorâm toți de pe cai gios.
- 2145 Vrând a scobori în gios, pe o vale,
 Și fiind cu totul nodoroasă cale,
 Un fârtaiu de ceas odihnim pe deal,
 Până închingăiu și eu al meu cal.
 Iată, de departe, o sorliță mare¹⁸
- 2150 Prinseasă o ceucă¹⁹ și o smulgea tare.
 Nu murisă încă, ci mai era vie.
 Cealelalte cioară, venind cu tărie,
 Împregiurul ei căuia cumplit,
 Făcând sămn că una iaste de perit,
- 2155 Bătând în aripi, să băga orbeaște
 Să scoață pe ceuca carea pătimeaște.
 Unul dintră noi, prinzându-l o milă
 De ceuca ce mai murisă în silă,
 Ia în mână flinta, la ochi o tocmeaște
- 2160 Și sorlița tocma în chip nimereaște.
 Puțintel clăteaște sorlița lovită
 Și într-o minută moare năcăgită.

¹⁸ Sorliță mare: unii o numesc *goaghie* sau *gaie*, carea și mielușei încă îi răpesc și mâncă.

¹⁹ Ceucă: aceasta se deosăbește de cioară cu aceea că e mai mică și mai blândă, sau mai lesne să poate îmblânzi decât cioara; să trage de la cuvântul latinesc *Civica*, adecă *Civica corax* sau *cornix*, ca cum ar zice cioară orășănită, îmblânzită, mai poliită.

- Unghile prin ceucă așa îi întrasă,
Cât făcuse zeace rane găuroasă.
- 2165 Scoborâm în vale cu caii de frâne,
Mâncăm pe verdeață puțintică pâne
Și, bind oarecâte ploscuță de vin,
Pornim înaintea cătră apus, lin,
Pe marginea țării, pe poale de munte.
- 2170 Pilda Bunătății mergea tot în frunte.
Pe la șapte ceasuri, cu spor și noroc
Agiungem cu toții la cunoscut loc,
Unde începea plaiul cel de frunte,
Carele ducea la știutul munte.
- 2175 Soțiile mele pe alt plaiu mersease,
Că la acest loc încă nu fusease.
Plaiul lor era mai cătră apus,
Însă să tâlnea la un loc mai sus.
Noi prindem pe plaiu, mergem cu tărie,
- 2180 Sporind oarecât cea frumseate vie!
Agiungând la munții cei mari, pe din gios
Grăia în dreptate câmpul de frumos.
Iarba pe de laturi pe livezi crescuse.
Pe iceda în clăi fânurile puse,
- 2185 Pe colea cosea oamenii-n izmeane
Și în toate părți trecusă de leane.
Unii, osteniți, coasa ascuțea,
Cu dânsese alții în iarbă trăgea,
Alții, fiind fânul uscat, aduna,
- 2190 Alții să să uște bine-l înturna.
Tineri și bătrâni, muieri, fetișoare,
Furcile sucind asuda la soare.
Așa îmi căzu priveala de bine,
Văzând cum adună fân fieștecine,
- 2195 Cât părea că salt tot de bucurie,
Ca de-ar fi făcut toți acel fân mie.
Aerul fiind proaspăt, lin și bun,

- Odihnim la umbră deasă de alun.
Să apropiu la noi lucrătorii,
2200 Spuind cu oftare ce grăiesc păstorii,
În ce chip și lupii, și urșii, la munte,
Fac în toată vremea în turme prăzi crunte.
Zioa la amiaz venind, fără frică,
Mulțime de oi, de vaci și boi strică.
- 2205 Vin până la stâne aproape de foc,
Cei mai buni berbeci îi sfarmă în loc.
S-au luat de gând ce să mai facă;
Nu știu vinătorii de ce nu mai pleacă,
Ca, venind la munte, să-i împuțineaze,
- 2210 Și de la răpiri să-i mai alineaze,
Nefiind alt modru de a mai putea
Într-alt chip cu turma la munți a ședeă.
Auzind noi veastea de la lucrători
Despre ce pățesc ai noștri păstori,
- 2215 Abia apucam s-agiungem odată,
Să pornim vânatul spre noroc îndată.
Luând zioa bună, lăsăm lucrătorii
Și meargem, grăind lin ca călătorii.
Ieșim din fânață afară, departe,
- 2220 Prindem pe o coastă de drum petros foarte;
Fiind coasta rea și țăpișul mare,
Ni să ostenisă caii supt toți tare.
Să mai vedea încă câte o grădină,
Pe icea, pe colea, de gătege plină,
- 2225 Însă foarte rar, fiind des tufișul,
Și cu totul săc locul și petrișul.
Suim și acest țăpiș, fericiți.
Puțintel șezând, deasupra ieșiți,
Ne uitam spre țară în gios cu mirare,
- 2230 Necunoscând ceva de negura mare,
Nu că doară fu negură sau bură,
Că era sânin și mare căldură,

- Fără, de la munte, așa să arată,
A fi gios la țară bură minunată.
- 2235 De aici încolo, fu calea mai bună,
Că mai multe plaiuri la un loc s-adună
Și să face drum de cal și de car,
Nici dai de țăpiș, fără foarte rar.
Și în toate părți locul să lărgaște,
- 2240 Pășune de capre bună să porneaște.
Că pe mâna stângă vale cufundoasă
Arată o coastă nu așa păioasă,
Cât plină de plop, de salcii amară,
Aceasta-i la capre hrana cea de vară.
- 2245 Partea de-a dreapta, pășune de oi,
De berbeci, mioare, de cai și de boi.
Să întind departe livezi ierburoase
Cu fealiuri de flori, iarba ca de coase.
Pe câte un loc, mergând noi călare,
- 2250 Drumul dedesupt suna foarte tare.
Ceia ce era la munți mai umblați
Și în treaba lor mai bine-nvățați
Spun că în pământ, în piatră mai gios,
Să fie crepat locul și coifos,
- 2255 Și de-acolo vine acea răsunare,
Când merge deasupra cineva călare.
Mergând mai încolo, întrăm deodată
Întru o dumbravă de fag minunată.
Auzeam departe apa de pe vale.
- 2260 Crescuse tufișul des pe lângă cale.
Iată,-ntr-o poiană, de noi nu departe,
Priveghind, ieșisă un lup cumplit foarte.
Prinsease de veaste de nește porcei,
A unei sălbateci scroafe, mititei.
- 2265 Scroafa să giucasă pe iarbă la soare
Cu porceii săi; dând aerul boare,
Lupul din dumbravă, după obiceiul,

- Din răpiri streine țiind al său traiu,
 Ieșisă la dânsa, la loc să tocmişă,
 2270 Și așa, și trupul și capul zgulisă,
 Țiind ochii crunți tot cătră purcei,
 Cât gândeai: acum să țăpă la ei.
 Scroafa, grigitoare, pricepuse bine
 Cum că la purceii dânsei lupul vine.
- 2275 Își chemă purceii cu a sa grohnire,
 Voind ca să-i scape pe toți din perire.
 Purceii, chemați, ieșind din dumbravă,
 Venisă la dânsa fără de zăbavă,
 Sta lipiți de scroafă, privind înfricați
- 2280 Și de arătarea de lup spăriați.
 Ci scroafa bătrână și multe pătită
 Nu să arăta ceva îngrozită,
 Ci, spârlegând părul, ochii își cruntasă
 Și gura cea largă spre luptă căscasă.
- 2285 Colții cârligați, din gură ieșiți,
 Așa să vedea a fi cătrăniți,
 Cât părea că-n dinți va să-l rumpă-ndată.
 Privăliște mare, cu tot minunată:
 Stau de doauo laturi, privind, doauo fiară,
- 2290 Răpștind spre perire cu cumplită pară.
 Lupul pentru hrană de foame cuprins
 Și de bunătatea de carne împins,
 Scroafa de durearea purceilor săi,
 Gata stând la luptă tocma ca doi lei.
- 2295 Lupul ar începe, de nu i-ar fi frică
 Că scroafa de el nu gândea nimică
 Și de să sloboade poate că-l zdrobeaște,
 Că dinții cei ageri cumplit îi suceaste.
 Noi îi vedeam, toți, pe ei cu mirare,
- 2300 Iar ei pe noi nu, stând la luptă tare,
 Pilda Bunătății, cum sta lângă mine
 Având încordată flinta foarte bine,

- O trage spre lup și îl prăvălește.
 Lupul, amețit, dodată pornește
 2305 Și apucă fuga drept prin fâgime.
 Noi fiind călări, tinără mulțime,
 Prindem după el pe urma de sânge.
 Fieșcare calul în pinteni își strânge.
 Ci fuga fu scurtă, că lupul, rănit,
 2310 După ce mult sânge perdu, au slăbit.
 Nemaiputând merge, căzu ticălos
 Lângă rădăcina unui carpin, gios.
 Abiia căsca gura când la el agiungem,
 Totuș prin rărunchi încă-l mai străpungem.
 2315 Din rană curgea sângele tot vale.
 Unul dintră noi îl trage în cale.
 Lăsăm să-l belească pe soții cei doi
 Ce venea pe gios, luând caii noi,
 Și luându-i pialea, după noi să vie,
 2320 Spuindu-le locul, unde?, ca să știe.
 Împregiurul lui toți ne adunăm,
 Cât e de cumplit și gras ne mirăm.
 Întră alte vorbe, grăiam întră noi:
 Câți miei, câte capre, câți berbeci și oi
 2325 Va fi prăpădit lupul în viață?
 Acuma dă samă, avându-l de față.
 Cu ce să plătească ceale prăpădite?
 Toate sânt suflăte în vânt și perite.
 Pialea ce-i mai face, cu ea să plătească,
 2330 Ci totuș e bine că nu să clătească.
 Pornim, drept aceea, pe cale, voiși.
 Fiind și flămânzi acum și sătoși,
 Doream foarte tare să venim odată
 Unde era toată ceata adunată.
 2335 Grăind noi pe cale de toate cu dor,
 Să ivi brădețul vearde ca un nor,
 Să ivi departe vearde-ntunecat,

- Ca un nor spre ploaie groaznică plecat.
Acolo venisă și să adunasă
- 2340 Soțiile mele și toate gătasă.
Tocma la amiaz soarele suisă
Și umbrele ceale mici pricinuisă,
Adecă era la douosprăzeace,
Macar că la munte e mai tot cam reace,
- 2345 Totuș și căldura foarte să mărisă.
Eram tot sudori, așa ne zolisă.
Agiungem și noi, flămânzi, osteniți.
Soțiile mele, mai de mult veniți,
Găsisă loc foarte bun de așezare
- 2350 Și de a putea merge la vânare.
Vinuri minunate pe cai adusease
În ploște de lemn și gios le pusease.
Rădicase cort umbros pentru ploaie,
Ca nu cumva, plouând, pânea să să moaie.
- 2355 Într-însul băgasă tot ce adusease.
Afară tinsease pe iarbă lungi mease.
Ba, ce e mai mult, dâșii, cât sosise,
La vânat îndată pe munte pornise.
Pușcasă, umblând, patru căprioare
- 2360 Și un cerb cornos, minunat de mare.
Cerbul, ticălosul, zăcea lângă cort,
Rănit prin rărunchi foarte tare, mort.
Doauo căpriori de piei despoiase,
Și proaspeta carne în frigări trăsease.
- 2365 Cealelalte doauo atunci să belea.
Unii de pe eale pieile trăgea,
Alții dârâma^[19] partea cea belită
Ș-o spăla de sânge, fiind nemângită.
Unii cu săcurea tăiasă nuiale
- 2370 Și întindea iute fieșcare piale,
Le tindea la soare cald, ca să să uște,
Pe rând sorbindu-li-să sângele de muște;

- Alții și pe mâni cruntați și pe nări
 Lucra cu iuțime, ciopbind la frigări.
- 2375 Împregiur de cort era patru focuri.
 Acuma să stai, să te uiți la locuri!
 Nu focuri ca focu, ci părea că boul,
 Să-l apropii, încă, s-ar face ca oul.
 Frigările lungi, groase, de alun,
- 2380 Și, de altă parte, focul fiind bun,
 Te uitai cu poftă cum carnea să frige.
 Credincioșii mei, cum avuse grige
 De mine Reporta din vis, rătăcitul,
 Și în toată vremea de ei toți doritul!
- 2385 Și de ceialalți, câți venea cu mine,
 Părea că știusă mai nainte bine.
 O gloată de oameni groaznică venisă,
 Cât gândeam că satul meu tot să pornisă.
 Că numai gonaci²⁰ era la trei sute
- 2390 (Aceștia ar bea vin, vinars o bute!),
 Cei armați cu flinte, o sută cincizăci,
 Tot voinici de-acasă și nu babe răci.
 Cine să mai știe câinii de vânat
 Pe carii cu sine ei i-au fost luat?
- 2395 Întră ceialalți, câțiva măcelari²¹
 Luasă cu sine șase zăvozi mari.
 Giuca de grăsime carnea de pe ei;
 Nu era ca câinii, ci ca nește lei.
 Buzele de laturi gios dăbălăzate^[20]

²⁰ Gonaci: la vânatul mai cu samă cel de munte sânt doauo fealiuri de oameni: unii să pun rând la loc bun cu armele gătiți, asteptând să vie fiara, și aceștia să numesc *vânători*; iară alții, fără arme, pe departe cu a sa și a cânilor strigare mână fiarele la vânători, și aceștia să numesc *gonaci*.

²¹ Măcelari: de la cuvântul latinesc *Macellarius Lamo*. Pe unele locuri în Ardeal le zic *misareși* (*meszaros*), pe altele *fleşări* (*Fleischer*), ci *misareș* fiind cuvânt unguresc, și *fleşăr* nemțesc, cu mult e mai bine zis *măcelar*, precum zic brașovenii și țărani.

- 2400 De soare pârlite, de bale udate,
Zăcea răsfățați la umbră d-o parte,
De mață de capră fiind sătui foarte.
Gătându-să prânzul cu așa tărie,
Cine să grăiască câtă bucurie
- 2405 Soțiile mele, adunați, avea
Când că vin și eu, perdutul, vedea,
Și cu mine altă ceată, iarăși bună,
Sosind de pe cale la ei dempreună?
Pilda Bunătății cu ai săi unit,
- 2410 Reporta din vis cu ei însoțit.
Striga toți, de toate părți: „Iată, sosește,
Iată, cel pierdut de noi să găsească!”
Nu putea cu toții a mă ispiti:
Ce mi să tâmplă și ce putu fi,
- 2415 De mă despărții de ei și, cercat,
În toată dumbrava, nu fui de aflat?
„Lăsați, o, soții, nu mă ispitiți,
În zădar vă bateți capul și trudiți,
Nu e încă vreme să vă pociu răspunde!
- 2420 După ce prin peșteri de munți vom pătrunde,
Prin culmele lor, prin văli, prin brădețe,
Și vom răsturna coarnele sumețe
A iuților cerbi și vom prinde câte
Căprioare sânt prin eale vârate,
- 2425 Și vom goni toți urșii verșinați,
Și câți lupi să află pe ici, veninați,
Întorcând acasă, toate le voi scrie.
Oricâte pății lumea să le știe,
Chipul rătăcirii și a mea umblare,
- 2430 Ca cei viitori, cetind cu mirare,
Cât de puțințel încă să gândească
De ceale ce poate soartea omenească.
Dați-mi aici pace, puneți de mâncare,
Fiind și flămânzi toți, și sătoși tare!”

- 2435 Așa fiind carnea friptă, toate gata,
 Să tinde pe iarbă vearde toată gloata.
 Eu întru în cort spre a mă umbri,
 Fiind pus cu fundul cătră miazăzi.
 Pilda Bunătății șeade lângă mine,
- 2440 Căzându-ne umbra în cort foarte bine.
 În cort să afla vro doauo părechi
 De cuțite, însă și aceastea vechi,
 Vro patru tiiare vechi de cusutor,
 Pusă de al meu bun deregător
- 2445 Întru o cutie, încă de acasă,
 Învălite într-o păstură de masă.
 Părea că știu că va să mai vie
 Cineva cu mine și la prânz să fie.
 Pilda Bunătății luasă cuțite,
- 2450 Decât ale meale mai bine grigite.
 Tindem, drept aceea, masă în cort, gios,
 Vine și bătrânul meu, încă, voios,
 Punem și tiiare, pâne și cuțite,
 Și sticle aduse în călți învălite.
- 2455 O sticlă de vin roșu ca bojorul,
 Spre a stâmpăra și setea, și dorul,
 Din carnea cea friptă, ce era mai bun
 Pe a noastră masă mai nainte pun,
 Apoi împărțesc la fieștecare
- 2460 Și pâne, și carne, spre îndestulare.
 Toți, oricăți era, luasă cu sine
 Ploște de acasă, doauo sau trii, pline.
 Noi, toți trei, în cort, ceialalți pe-afară,
 Bem, mâncăm, voioși și cu poftă rară.
- 2465 Când mâncam mai bine, aud deodată
 Strigând cu grai mare oarecâți din gloată:
*„Reporta din vis ani mulți să trăiască,
 Cu priatinii săi să să veselească!
 Pilda Bunătății încă să-l urmează,*

- 2470 *Norocul în toată vremea să-l umbrează!*
Bătrânul din cort încă să trăiască
Și pe tineri să povățuiască!”
 Nice nu gătasă ei bine cuvântul,
 Și începem noi, curând, ca și vântul:
- 2475 *„Să trăiască toată ceata adunată*
Veasăă viață și îndelungată!
Reporta din vis cu ea dempreună
Să-ș poată mai des face voie bună!
Pilda Bunătății, Bătrânul cinstit,
- 2480 *Fiind laolaltă la vânat unit!”*
 Noi bem și mâncăm, fiind osteniți,
 Și de calea lungă cu tot flămânziți.
 Petrecând, precum obiceiul iaste,
 Și multe grăind, când prindem de veaste,
- 2485 Soarele de sus departe pășasă
 Și gios spre apus tare pogorâsă.
 Vedem și cunoaștem cum că sara vine.
 Ne stârnim sătui și ospățați bine
 Și ne sfătuim – ce să mai lucrăm?
- 2490 Și astăzi de ce să ne apucăm?
 Vedem noi că astăzi nu e de vânat,
 Căci că sara tare s-au apropiat.
 Unii dintră noi sta foarte ferbinte
 Să meargem, pe sară, de ci mai nainte,
- 2495 Dând pricina cum că fiarale sânt toate
 Cu mult mai pe munți depărtate;
 Alții, dimpotrivă, mai tare voia
 Pe noapte acolo înc-a rămânea.
 După multe vorbe, gloata hotărește
- 2500 Să doarmă-ntr-alt munte, și să și gătească
 De pornit în pripă, că era mai sară,
 Toți de toate părți să grăbea cu pară.
 Într-aceaea, iată, vin cu mare grabă
 Păstorii din stavă; unul mă întrebă:

- 2505 „Domnule, ce vrei și unde grăbești?
 Stava cea de cai așa o urești?
 A ta e și stava, așa mi să pare²².
 La ce să iubești oile mai tare,
 Ciurzile de vaci, de giunci, și de boi,
- 2510 Turmele de miei, de capre, de oi?
 Câte vezi cu ochii, adevărat, toate
 Ale tale sânt, foarte minunate,
 Și toate pățesc pagubă nespusă
 De fiară, de când sânt în munți adusă.
- 2515 Ci eu încă sânt cu tot spăriat
 De câte la stavă peste noapte pat,
 Ba și peste zi, mai de multe ori,
 De urși și de lupi, cu tot răpitori.
 Lupii, nu târziu după ce însară,
- 2520 Vin pe lângă stavă, trei, patru ciopoară.
 De cai sau de iape, când sânt adunate,
 Nu să prea apucă, fiind îngriježate,
 Ci pe mânzi, îndată, oriunde-i gădesc,
 Îi strică, îi prind, îi rump, îi rănesc.
- 2525 De află vro iapă din stavă ieșită
 Și de cealelalte oricât despărțită,
 De află vrun cal, depărtat de stavă,
 După a sa fire păscând prin otavă,
 Lupul, venind lin și cu viclenie,
- 2530 Să lasă pe iarbă gios, cu isteție.
 Calul fără minte merge să-l miroasă
 Și lupul, cu unghia cea mult veninoasă
 Îl prinde de nas, calul să sucească
 Ca să scape, sare, și să învârtească,

²² Așa mi să pare: e de lipsă a ști că atât stava cea de cai, cât și alte turme de oi și ciurzi de boi și de vaci împregiurul acela era toate a lui Reporta din vis.

- 2535 Până mai pe urmă amețit gios cade,
 Și lupul îi rumpe gâtlanul și-l roade.
 Noi, adevărat, avem câni cumpliți,
 Foarte grigitori și neadormiți.
 Îndată, cât văd și când prind de veaste
- 2540 Cum că veninatul lup aproape iaste,
 Să iau după el, latră și-l alungă:
 Fuge și nu stă câni să-l ajungă.
 Ci aceștia, încă, așa de-ngroziți
 Sânt acum de urșii cei mari și cumpliți,
- 2545 Cât mai nu mai pot și să prăpădesc,
 Mai cu samă sara, cât ceva zăresc.
 Asară devreame, un urs foarte mare
 Prinseasă o iapă ș-o ducea-n spinare.
 Prind câni de veaste, după el pornesc,
- 2550 Latră, pe de toate părți îl ocolesc.
 Ursul, mănios, iapa gios trânteaște,
 Cu o piatră mare după câni zvârlește
 Și iarăși să-ntoarce la iapa trântită
 Și de frica morții cu tot înlemnită.
- 2555 Și, iată, țapișul cel mare, petros;
 Pe-acolo o zvârle cătrănit în gios,
 Os de os întreg n-au rămas în ea.
 Ursul, răpșitor sângele să-i bea,
 După ea cu graba să sloboade gios
- 2560 Și îi suge toată grăsimea sătos.
 Vă rog, drept aceea, să nu vă grăbiți,
 Ci macar la noapte aicea să fiți.
 Cu vorba mai multe nu vă mai pociu spune,
 Veți vedea cu ochii nespuse minune”.
- 2565 Deci, auzind câte stăvariul grăiaște,
 Ceata vânătoare stă și să gândește
 Că, de-i așa lucru, la ce să să ducă?
 Văzând că d-o parte și sara-i apucă,
 Și așa fac sfat să steie pe loc,

- 2570 Să cerce pe noapte doritul noroc.
Pe unde vin lupii arăta păstorii
Ca să stea acolo, în rând, vânătorii.
Loc mai bun din fire și mai minunat
De treaba vânării nu s-au mai aflat.
- 2575 Unde durmea caii, țelină frumoasă
Și poiană largă, oablă, ca pe masă.
Cătră răsărit, brădeț minunat,
Pe icea, pe colea cu fagi mestecat.
Prin brădime strâmtă, însă, de car cale,
- 2580 Carea mai departe scobora-ntr-o vale.
Împregiur de cale, tufiș nu prea mare,
Prin tufiș fagi groși, crescuți nu prea tare,
Fagii crenguroși, ramurile dease,
Că de multe ori tăiate fusease.
- 2585 Partea ceacalaltă, de cătră apus,
E goală, petroasă, groaznică nespus,
Tot stanuri de piatră, vinete ca norul
Unde numai ursul își poartă piciorul,
Crepături de munți, rupturi negândite,
- 2590 De păiș, de iarbă, de arbori lipsite.
Lupii tot pe calea numită venea
Și iarăși pe dânsa înapoi mergea.
Așa, vânătorii, pe numita cale
Carea atârna în gios, cătră vale,
- 2595 Pe de doauo părți tot rând să înșire.
Întățindu-i sara, cu mare grăbire
Să suie în fagi ceva depărtați,
Și așa așteaptă toți bine armați.
Nu era puțință lup sau urs să vie
- 2600 Și de oarecare lovit să nu fie,
Nu era puțință mai mult viu să meargă
Și în loc viața să nu i să șteargă.
Mie, și în cort, încă-mi era frică.
Pilda Bunătății nu gândea nimică,

- 2605 Ci, având o flintă toată în dungi trasă,
 O umplută bine și o așezasă
 D-o parte în cort; bătrânul durmea,
 De treaba vânării nice nu știa.
 Aproape de cort, mai descoperită,
- 2610 O comandă²³ mare, de mult părăsită.
 Meargem amândoi, într-înșă întrăm,
 Pe ferești cu grige mare ne uităm.
 Aproape de noi era stava toată,
 De păstorii ei încet adunată.
- 2615 Păstorii în laturi, deci, să trăsease
 Și gios, la o tufă de brad, să pusease.
 Însărasă bine, o lună frumoasă
 Făcusă lumină foarte vederoasă.
 Cum stam noi tăcând, vedem deodată
- 2620 Că vin șasă lupi, uniți într-o ceată,
 Însă nu pe calea unde sta armați
 Vânătorii toți, tinși și înșirați,
 Ci de altă parte, cum să rătăcise,
 Și apoi târziu iarăși să tâlnise.
- 2625 Caii, cât îi văd venind, să adună,
 Mânzii în mijloc îi iau dempreună,
 Pe de laturi caii păzesc cu tărie
 Ca nu vreun lup întră ei să vie,
 Mai cu samă mânzii să-i strice, răpștind,
- 2630 Cum le iaste treaba și gândul, știind.
 Sta caii ca zidul și ca un ocol.
 Lupii, din afară, să primblă domol,
 De cai, laolaltă fiind, nu cutează
 A să apuca, ci spre mânzi vânează.

²³ Comandă: adică o casă de blane făcută și cu șise acoperită, în carea ședea militarii, cei ce păzea la graniță, sau marginea țării despre partea de cătră Țara Românească.

- 2635 Vin lupii cu totul aproape de noi,
 Să pun dintră ei și șed în brânci doi.
 Soțul meu spre unul flinta o tocmeaște,
 Eu, spre celalalt, a mea, voiniceaște,
 Și, cum amândoi aveam gloanțe mari,
- 2640 În flinte bătute cu ciocane tari,
 Când tragem cocoșii de la flinte, iată,
 Lupii amândoi cad morți deodată.
 Unuia dintr-înșii, lovindu-l prin cap,
 Care să zdrobisă tocma ca un nap,
- 2645 Îi ieșisă crerii pe iarbă, tot crunți;
 Capul lui trăgea doisprăzece funți.
 Și celalalt, încă, era cu tot mare
 Și căzu lovit prin inimă tare.
 Patru dintră lupi vii mai rămăsease
- 2650 Și, de pușcătură, cum să spăriiase,
 Unul după altul fuga apucasă,
 Pe calea în care armați să-ngirasă
 Vânătorii toți, așteptând să vie
 Lupii pomeniți, cu mare tărie.
- 2655 I-au lăsat să între toți pe cale bine
 Și așa, îndată, pe care cum vine
 Unul, de o parte, mort îl prăvălește,
 Pe altul, de alta, cu foc îl trânteaște,
 Și dacă pe toți patru îi răstoarnă,
- 2660 Vânătorii veseli la cort să întoarnă,
 Unde ne duseam cu graba și noi,
 După ce căzuse și lupii cei doi.
 Bătrânul, din somn trezându-se, sare,
 De sunetul puștei, oblu în picioare,
- 2665 Vede lângă cort lupii răsturnați
 Și pe vânători, pe toți, adunați.
 Îl prinde mirare de lupii cumpliți
 Și așa cu graba mare prăvăliți.
 „Norocoși voinici, zice, să trăiți!

- 2670 Și să fiți și mâne și mai fericiți!
 Astăzi nu-n zadar ați ațâțat focul,
 Nu s-au arătat nepriatin norocul,
 Socotesc și mâne tot așa să fie,
 Poate cumva încă mai priatin să vie.
- 2675 Culcați-vă, dară, acum, lăsând toate,
 Pe astăzi agiung ceale adunate!"
 Împlinim și noi în pripă cuvântul
 Și îngreuiem, cu somnul, pământul.
 Ne culcăm pe iarbă, cine să nu crează
- 2680 Cum somnul de bine va să ne mai cază?
 În ziori de ziouă, des-de-dimineăță,
 Să vedea, departe stând, o mogândeăță.
 Să mai luminează aerul mai bine,
 Văz că mogândeăță cătră stavă vine.
- 2685 Iată, un urs mare, cât un bou, grăbește
 Și cu pași cumpliți spre stavă pășește.
 Caii, cât îl văd, toți fuga apucă,
 Spăriați de el ca de o nălucă.
 Singură o iapă, stând mai înapoi
- 2690 Și având și pași, doară, și mai moi,
 Văzându-l aproape, i s-au ciontat mersul;
 Stătu-n loc ca cucul când își piarde versul,
 Prins de păsărari și închis în silă,
 În calițcă mică, legat fără milă;
- 2695 Ursul, cât agiunge la ea, o trânteaște,
 O aruncă-n spate, spre brădeți porneaște.
 Câinii de la stavă iute să trezesc
 Și, lătrând cumplit, după el grăbesc.
 Ne trezim și noi, atât de lătrat,
- 2700 Cât și de a stăvii tropot minunat.
 Care, cum să scoală, fuge cu pornire
 Spre loc unde câinii bătea cu cumplire.
 Cum câinii pe urs îl încungiurasă,
 Iapa de pe spate gios o aruncasă

- 2705 Și, smulgând în silă groșcioare prăgini,
 Cu mare năcaz zvârlea după câni.
 Peste arbori groși, căzuți de vechime,
 Trânteă, zvârlind iapa, cu mare iuțime.
 Ci găță cu iapa. Zăvozii sosind
- 2710 Și stăpânii lor pe lângă ei stând,
 Unul mai târcat îi sare în spate,
 Lovindu-l și doauo gloanță minunate.
 Zvârle cu cumplire din spate zăvodul.
 Năpăde spre urs cu arme norodul;
- 2715 Gloanțele, pripite și nenumărate,
 Slăbindu-l, îl puse ostenit pe spate.
 Zăvozii, cu cât să mai ferbântară,
 Răpștesc cu atâta mai cumplită pară.
 Până, mai pe urmă, un gonaci venind,
- 2720 Cu ciocan de fer în mână fiind,
 La el să porneaște, cu mare tărie
 Lovindu-l în cap; fiara, încă vie,
 Tot să vârcoleaște, și, vrând să să scoale,
 Unul cu o lance îl taie în foale.
- 2725 Mașale pornesc a ieși pe rană –
 Trecu să mai mânce de pe munte mană!^[21]
 Îi peri putearea, moare ticălos.
 Și totuș, cum fu tare mănios,
 Cum să vârcolisă, un zăvod prinsease
- 2730 Și ca pe o pană supt pept și-l pusease.
 Era acum mort și tot nu-l lăsa.
 Zăvodul, strâns tare, numai cât sufla,
 Scapă de supt urs cu câtă dureare,
 Cam schilălăiaște, cât gândeai că piare.
- 2735 Mai trecându-i ceva durearea, odată
 Să-nchiaptă^[22] la urs cu gura căscată,
 Îl prinde, îl trage, mort îl mozoleaște,
 Socotind că nu-i mort, ci tot trăiaște.
 Murisă și calul de el nu departe,

- 2740 Fiind aruncat și mult trântit foarte.
 Să împlini zisa celuia ce zice
 Că, de multe ori, cel ce cearcă price
 Piare, în nevoie căzut, ticălosul,
 Câștigând pe drept plata și folosul.
- 2745 Cu care măsură tu ai măsurat,
 Cu aceeaa ție încă ți s-au dat!
 Ursul, ucigând cumplit dobitocul,
 Își găsi și el plata și norocul.
 Deci, neputând duce pe ursul cel mort,
- 2750 Din brădeți, la lupii cei uciși la cort,
 L-am belit cu graba și pialea i-am dus-o,
 Lângă cealelalte piei tinsă am pus-o.
 Aceasta au fost mai de dimineață,
 Însă ne căzu la toți cu dulceață.
- 2755 Luciosul soare tocma răsărea,
 Toți de toate părți de ducă grăia.
 Pornim, drept aceea, gătiți cu de toate,
 Pe cât la vânatul de munte să poate,
 Meargem la alt munte, ceva depărtat,
- 2760 De stâne de oi plin și-ngreuiat.
 Ne văd păcurarii, vin cu bucurie,
 Părearea cea bună cine să o scrie?
 Unul dintră dâșii, mai cioplit la minte,
 Ne ieșisă sângur noauo înainte
- 2765 Și, stând răzimat pe toiag, porni
 Cătră vânătoarea ceată a grăi:
 „Noroc, noroc, voie bună
 La toți astăzi dempreună!
 De mult așteptam; am fost auzit
- 2770 Oareceva despre al vostru venit.
 Ieri mi să păru că auzii sunet
 În munte, mai gios, tocma ca de tunet,
 Macar cam departe, nu puteam aleage
 Ce sunet să fie, culegând găteage.

- 2775 Totuș bucurie aveam foarte mare,
Socotind că vine gloată oareșicare
De gonaci de munte și de vânători,
Să ne mântuiască de lupi răpitori
Și de urși cumpliți, carii năvălesc,
- 2780 Și ce e în turme mai bun gefuiesc.
Dumnezeu, nu altul, v-a adus la noi,
Că pățim cu totul cumplite nevoi.
Sânt vro șase lupi ca sbiciul de foc,
Vin în toată noaptea cu toți la un loc.
- 2785 Norocul cu câinii, că ei priveghează
Și, zăpsând că vin, îi mai depărtează.
Cu toate aceaste, pagubă nespuse
De câtăva vreme turmelor aduse,
Că vin fără veaste și tot ce apucă
- 2790 Răpesc și omoară, fug ca o nălucă.
Alaltăieri încă mi-au rupt o mioară
Grasă și voinică, de părea că zboară.
Un urs foarte mare încă să-nvățasă
Și ca o călbează în turme întrasă.
- 2795 Berbecii cei grași tot el îi lua
Și vii prin brădeț în brață-i căra.
Ci acum, acesta, d-o vreme încoace,
Nicio supărare mai mult nu ne face,
Că, precum auz de mulți povestind,
- 2800 Din gios de pe munți încoace venind,
De icea de noi fiind alungat,
La stava de cai s-ar fi învățat,
Și în toate zile câte un cal strică,
Neputând stăvarii să-i facă nimică”.
- 2805 Din vorbele lui cunoscu eu bine
De cine grăiaște, gândeam întru mine.
Acei șase lupi și ursul cel mare,
Iată, îi aduc caii în spinare.
Au trecut de lupi, au trecut de urs,

- 2810 Nu putu scăpa pe lângă recurs!
 Agiungând la stâne, punem toate gios
 Și rădicăm cortul cel trăbuincios
 Cu fundul spre soare, ca și mai nainte,
 Ca să nu ne bată soarele ferbinte.
- 2815 Văzând păcurarii peile pe cal,
 Toți de toate părți alerga tot val,
 Să uita la eale cu nesăturare,
 Mai unul, mai altul zicând: „Ce urs mare!
 Cât fură de mari lupii și cumpliți,
- 2820 Cât fură de bine pușcați și loviți,
 Să veade prin piei, cum stau găurite
 Și de glonțuri multe din flinte ieșite!
 Ce cerb minunat! Și ce căprioare!
 De aceastea chiar inima mă doare,
- 2825 Că-s nevinovate și la oi nu strică,
 Nici la boi sau vaci aduc ceva frică.
 Acest fealiu de fiară, fiind mulțămite
 Cu câte să află din pământ ieșite,
 La câte nevoi să află supuse,
- 2830 Și la câte grigi și frică aduse!
 De răsună cornul cel de vânătoriu
 Și pre munți în toate părți răsunătoriu,
 Trămură de frică, fie cât departe,
 Fug neodihnite să scape de moarte.
- 2835 Iară răpitorii lupi și urși cumpliți
 Sânt ca să răpească, să strice, zidiți.
 De ar peri toți ar fi foarte bine!”
 De-aceastea grăia încet fieșcine.
 Bacii de la stâni, muierile lor,
- 2840 Aștepta, știind că ne iaste dor
 De lapte, de brânză, de zăr, de jintiță,
 Făcute din lapte fert în căldăriță,
 Să înțrăm înlontru, să ne ospătăm
 Și așa, sătui, la vânat să dăm.

- 2845 Gonacii și toți șed pe iarbă vearde
 Și, nevoind vreamea în zădar a piarde,
 Să pornesc a bea jintiță cu grosul.
 Pilda Bunătății, încă, nu da dosul.
 Eu și cu bătrânul mâncăm dulce urdă,
- 2850 De care de mult inima ne zburdă,
 Pilda Bunătății, puțintel caș dulce.
 Câinii, plini de zăr, sta toți să să culce.
 Această mâncare fu de dimineață.
 Să veade pe văli, pintră munți, tot ceață.
- 2855 De aceale stâni ceva depărtat
 Să vedea un dos cu brădeț uscat.
 Nu știu în ce chip natura lucrasă,
 Că arborii toți pe rând să uscasă.
 Unii sta în sus, alții gios căzută
- 2860 Și pintră ei nice iarba nu crescută.
 Însă, mai departe, cătră miazăzi,
 Alt brădeț cumplit vearde să ivi.
 Pe dos, pe dincolo, pe față, dincoace,
 Vearde ca cătranul brad și iarbă zace.
- 2865 Nefiind într-însul nici capre, nici oi,
 Nice vreo ciurdă de vaci sau de boi,
 Să strânsease mulți cerbi și căprioare
 Și păștea la iarbă pe câmp, pe rozoare.
 Spunea păcurarii că le văd cum iasă
- 2870 Din brădeț la gol și pasc iarbă grasă.
 Bătrânul, fiind veselos cu tot,
 Cum sta rădicat pe stânga în cot,
 „Lăsați, o, voinici, zăbava, grăiaște,
 Că soarele, iată, tărișor pășeaște,
- 2875 Vreamea povestind treace fără veaste
 Și astăzi prea bun timp de vânat iaste!
 Eu voi să rămâi aicea, la stână,
 Să mă odihnesc puțintel pe lână
 Și să vă fac rând bun și de mâncare,

- 2880 Că aceasta încă e o grige mare.
Voi, lăsând zăbava, la brădeț plecați
Și cu ferbântală spre vânat vă dați.
Mie mi să veade să fiți fericiți
Și cu fiară multe veseli să veniți”.
- 2885 Așa și făcurăm, pornim spre brădeț,
Norod și pe gios mult, și călăreț.
Agiungând acolo, câți era armați,
Pe margine, toți să tind înșirați.
Era șirul lung, de pe vârș de dos
- 2890 Venind spre apus cătră vale gios,
Din vale pe față pe brădeț în sus,
La loc foarte bun fieșcare pus.
Gonacii de altă parte să dusease
Și brădețul tot din sus cuprinsease.
- 2895 Făcea o strâgare cu totul cumplită,
Fiind și de ei mulțime pornită.
Cerbi și căprioare, de a lor strâgare
Pe deal și pe vale îngrozite tare,
Fug cu răpezime către vânători,
- 2900 Neștiind că sânt a lor perzători.
Care cum agiunge înapoi nu-ntoarnă,
Că unul sau altul în loc o răstoarnă.
Între cealelalte, șase căprioare
Fugea, cât părea că chiar vor să zboare.
- 2905 Patru dintră eale, bine nimerite,
Rămân moarte, ca și de fulger lovite.
Una, nefiind nimerită bine,
Numai vătămată la picior prin vine,
Apucasă fuga la deal, șchiopătând,
- 2910 Însă și aceasta căzu gios curând,
Că alt vânătoriu prin cap o lovisă,
Cât crerii din cap încă îi ieșisă.
Sângură a șasa, scăpând sănătoasă,
Prinseasă pe coastă, fugând spărioasă,

- 2915 Ci câinii din sus o-ntorc înapoi.
 Veni, ticăloasa, iarăși cătră noi
 Și căzu în pripă de unul lovită
 Și cu totul tare prin rărunchi rănită.
 Vro patru cerbi, încă, sosesc mai târzău,
- 2920 Unul după altul drept pe lângă râu.
 În pripă și ei rămân gios răniți
 Și pe lângă vale pe rând prăvăliți.
 Auzea bătrânul sunetul, departe,
 Și să bucura întru sine foarte.
- 2925 Știa că nu sună codru în zădar,
 Văzând și a noastră flacăra și giar,
 Abia apuca să vază vânatul
 Și să-i arătăm cum ne-au fost umblatul.
 Avem patru cerbi, șase căprioare.
- 2930 Veni la amiaz și înaltul soare
 Și noi, și gonacii, flămânzi, osteniți,
 Pe deal și pe vale tinși și șiruiți,
 Rădicăm pe cap fiarăle vânat
 Și meargem la stâne cu eale cu toate.
- 2935 Bătrânul durmisă puțințel în stână,
 Având așternută și miță, și lână.
 Însă la o vreme bună să sculasă
 Și cu totul bună mâncare gătasă.
 El să bucura privind la vânat,
- 2940 Iar noi pentru prânzul cel bine gătat.
 Pentru trei persoane masa-n cort tinsease,
 În zioa trecută cum tinsă fusease.
 Să tind toți pe iarbă si ceale gătite
 Le împart pe rând, mână împărțite.
- 2945 Urmează și vinul, cel veselitoriu –
 Poate fără vin a fi vânătoriu?
 Ne ospătăm bine și dăm mulțămită
 Ceriurilor pentru hrana dăruită
 Și, puind pe cai fiarăle vânat,

- 2950 Le trimit acasă cu trei feciori toate.
Și ne sfătuim să meargem airea
Și să mai cercăm încă norocirea.
Ciurda cea de vaci, fiind depărtată,
Mai era de noi încă neumblată.
- 2955 Socotim să meargem acolo pe sară,
Să pornim vânatul a doauo zi iară.
Câțiva călăreți să duc înainte,
Ceva la văcari spre a da aminte,
Că vin vânătorii și să să gătească
- 2960 Ca ceale de lipsă, venind, să găsească.
Ci târziu, și noi și dânșii sosiră,
De cină nimica nu orânduiriă.
Mâncăm drept aceeaa unt proaspăt cu pâne,
Gândind că mai bine vom să mâncăm mâne.
- 2965 Puțintică carne friptă rămăseasă,
Aceasta bătrânul bine o puseasă;
Macar era reace, ni să părea bună.
Când la un loc foamea și setea s-adună,
Nu mult poți aleage, ci toate sânt bune,
- 2970 Nu e loc de rău prea multe a spune.
A ciurzii păstori, plini de bucurie,
Ne aștepta toți cu mare tărie.
Agiungând la ei, să îndesa care
De care să spuie de ursul cel mare,
- 2975 Care, de o vreamă venind, să-nvățasă
Și la vaci cu totul rău să verșinasă.
Și zioa și noaptea, negândind nimică,
Neavând vrodată de cineva frică,
Ieșea din dumbravă și cu năvălire
- 2980 În ciurdă întra, pornit spre perire.
Vacii cei mai grasă îi sărea în spate
Și făcea priveli cu tot minunate:
Pialea de pe spate, fiind vaca vie,
O belea îndată prin unghi cu tărie.

- 2985 Sângele dintr-însa sugând, și grăsimea,
Își arăta lumii firea și tărimea.
De era flămând, și vaca nu mare,
Trăbuia să moară, năcăjită tare,
Iar de era vaca ceva mai crescută
- 2990 Și în trup de carne și de său umplută,
Și iarăși tiranul urs nu prea flămând,
Ticăloasa vacă în pripă prinzând,
Sugea ce sugea și o lăsa vie.
Vreamea tot așa socotind să fie,
- 2995 Arăta în ciurdă vaci nenumărate
De cumplitul urs belite pe spate,
Care ori cu câtă nevoie scăpasă
Și cu necruțate grigi să vindecasă.
A merge la el cine să cuteaze,
- 3000 Sau vrun glonț asupră-i să înderepteaze?
Că nu e puțință de un glonț să cază,
Ba numai în mână vro armă să vază,
Vai de cel armat, numai să să care,
Oriunde ajunge cât poate mai tare,
- 3005 Că, dacă-l agiunge, într-o minută
De ceas e viața dintr-însul trecută!
Odată îl strânge în brață și, iată,
Baiera vieții sale e ciontată.
Și câne și om de el să-ngrozeaste,
- 3010 Numai de departe dacă să iveaste.
Povestind văcariul, stând mulțime multă,
Ceale ce grăiaște toate le ascultă.
Toți de toate părți grăia într-o sine:
„Acuma să vie, ne găseaste bine,
- 3015 Să-l aducă numai ceasul și norocul,
Că îi stă gătit cuțitul și locul!
Am mai văzut noi urși așa cumpliți
Și totuș căzură toți de noi răniți!
Și acesta încă ca ei va să cază.

- 3020 De cumva nu creade, să vie să vază!”
Povestind păstorii, să face și sară,
Răsare și luna într-un târziu iară,
Să culcă gonacii gios, și vânătorii,
De ei nu departe ciurda și păstorii.
- 3025 Noi toți trei în cort culcați adurmim
Și până a doauo zi nu ne trezim.
Așa vânătorii și gonacii fac,
Macar decât noi mai cu grige zac.
Grigea de zăvozi măcelarii bine
- 3030 Și des să uita, doară ursul vine,
Socotind că doară ceasu-l va aduce,
Ca așa de el toți să să apuce.
Ci noaptea trecu și zioa veni
Și doritul urs nu să mai ivi.
- 3035 Păstorii zicea: „Trăbuie să vie,
Pot încredințați cu toții să fie!
N-au trecut o zi, de când s-au ivit,
Pe locul acesta să nu fi venit.
Nu e cu puțință astăzi să nu vie,
- 3040 Trăbuie năravul cel luat să-și ție!”
Nici să înșelără păstorii pățiți,
Cu neconținutul urs obicinuiți.
Locul cel de ciurdă era frumos foarte.
Un izvor de apă, de el nu departe.
- 3045 Timpul minunat: și cald și sănin,
Aerul suptire, domolit și lin.
Soarele suisă suscior răsărind
Și peste oricâte să văd, strălucind.
Să sculasă toți, armați, vânătorii.
- 3050 Și cum povestea încet cu păstorii,
De partea dincolo de ciurdă, odată
Prinsă a răgni vaca înțapată,
Că ursul, venind, pe ea să suisă
Și pialea pe spate iute îi belisă.

- 3055 Răgnea ticăloasa plină de durere,
De la alte vaci cerând mângăiere.
Vacile răgnea și să adunase,
Și de toate părți îl încunjurase,
Năvălea cu pripa să-i dea agiutoriu
- 3060 Și nu putea face, răgnind, vreun sporiu.
Auzind acel răgnit cu cumplire,
Să făcu la toți vânătorii știre
Că fiara cumplită porni tirănia,
Apucând vro vacă iarăși cu tăria.
- 3065 Pornesc vânătorii cu mare iuțime,
Armată fiind și mare mulțime.
Agiungând acolo, ursul sta pe vacă,
Răgnind, de părea chiar că să îneacă.
Nu-i păsa de vaci, nice de mulțime,
- 3070 Ci sugea la sânge cu mare tărime.
Zăvozii răpștea la dânsul să saie
Și ca șase lei de gât să-l înfoaie,
Ci nu să putea de vaci a să duce,
Ca chiar de pe vacă de sus să-l apuce.
- 3075 Trei din vânători trei gloanță-i trimit,
De care tiranul de urs amețit
Sare de pe vacă și spre ei grăbește,
Cu gând ca să-i rumpă, prinzându-i în cleaște.
Toți, de toate părți, vânătorii vin,
- 3080 Având carabinul fieșcare plin.
Iasă dintră vaci ursul greu rânit
Și trei glonțuri încă l-au mai nimerit.
Cade deodată și, vrând să să scoale,
Zăvozii îl prind gios, pe iarbă moale.
- 3085 Să îmbrățoșază cu ei, să trânteaște,
Părea că acum, acum îi răzbeaște.
Ci nu îndelung să putu lupta,
Silit fu pe urmă noauo a să da.
Sângele din șase rane curgea vale,

- 3090 Îi ieșea din gură, tot cu spume, bale,
 Abia răsufă, la zăvozi în gură.
 Groaznică priveală și căutătură!
 Cum sta asuprit, cu ochii cruntați,
 Zăvozii, de el toți stând acățați,
- 3095 Îi mai trage unul cu săcurea una
 Și îi crapă capul în doauo, ca pruna.
 Acesta îi fu rânduit ieșitul,
 Așa își luă pe drept sfârșitul.
 Îl belesc gonacii, îi tind pialea bine,
- 3100 Ca fiind uscată, s-o iaie cu sine.
 Câtă voie bună, câtă bucurie
 Era pe văcari, cine să o scrie?
 Că văzură cândva fiara verșinată
 La pământ trântită și gios răsturnată.
- 3105 Văzând vânătorii gios prăvălit ursul,
 Să gată să-și facă mai încolo cursul.
 Fac sfat ca să iaie încă toți o goană.
 Era nu departe frumoasă poiană;
 Dincolo de dânsa, de cătră apus,
- 3110 Țăpiș cu brădeț des, oblu în sus.
 Cu câtă nevoie treacem peste dânsul,
 Ne sta împotrivă și dealul, și hânsul!
 Pe dosul de munte, tot piatră uscată.
 Nefiind sau arbori, sau iarbă vrodată,
- 3115 Să vedea departe lunci foarte frumoase,
 Dumbrăvi pintră eale mari și răcoroase.
 Pogorâm în gios pe acel petriș,
 Cu mare nevoie, fiind rău țăpiș,
 Agiungând cu toții târziu la o luncă.
- 3120 Ceale ce avea la ei gios aruncă,
 Batem iarăși cortul ca și mai nainte,
 Să nu ne agiungă soarele ferbinte
 Și lăsăm să gate ceva de mâncare.
 Bătrânul de toate bună grige are.

- 3125 Mai rămân cu el oarecâți la foc.
Noi, vrând să cercăm încă un noroc,
Mai luăm o goană pe un șes frumos.
Brădețul fiind și înalt, și gros,
Pe marginea lui să tind vânătorii.
- 3130 Dincolo, de cea parte, gonitorii,
Carii, prin dumbravă, strigând cu tărie,
Să îngrozi toată givina cea vie.
Patru căprioare, de noroc lăsate,
Să afla într-însa de curând întrate.
- 3135 Fugând de gonaci, dinapoi gonite,
Cad de vânători în pripă lovite.
Având o ursoaie doi pui lângă sine,
Cătră vânători încă încet vine.
Unul dintră ei drept în cap îi trage,
- 3140 Altul, socotind samă să nu bage,
În pept îi trimite un glonț rătunzit.
Fiara deodată gios s-au fost trântit.
Pe un brad să suie puii îngroziți,
De-acest fealiu de goane nefiind pățiți.
- 3145 Pentru pui ursoaia fiind îngrijată,
Macar că era cu tot spăriată
Și tare slăbită, oblu în sus sare,
Alergând la pui la bradul cel mare.
În zadar aleargă fiara ticăloasă
- 3150 Și de ai săi pui tinerei doioasă,
Că și ei, loviți de trei părți, din brad
În ticăloșie drept pe dânsa cad.
Ursoaia și puii mor într-o clipită,
În ce chip perirea le fu rânduită.
- 3155 Câștigăm și astăzi, așa, șapte fiară.
Ceva de amiaz trecând cătră sară,
Ursoaia și puii îi belesc gonacii,
Ciutele pe cai le punem ca sacii
Și venim cu eale la cort dempreună,

- 3160 La care gătită sta mâncare bună.
Lăpădăm, la cort, gios ceale aduse
Și, fiind într-însul masa noastră puse,
Mâncăm osteniți și flămânzi de cale
Și beau fieșcare din ploștele sale.
- 3165 Până mâncăm noi și ne ospătăm
Și gios la odihnă puțintel ne dăm,
Luciosul soare spre apus pogoară
Și încet, încet, să facă și sară.
Mai ațițăm focul, ceata adunată,
- 3170 De a mai vâna fiind săturată,
Face sfat să doarmă și, a doua zi,
După ce din pâne ceva va primi,
Să plece încet pe drum cătră casă,
Pe de altă dată vânatul să lasă.
- 3175 Noi toți trei în cort, ceialalți afară,
Dormim osteniți de vânat de fiară.
Somnul foarte dulce cine să nu crează
În vremea sănină la a luni rază?
Caealaltă ceată scopul își plini.
- 3180 Cu mine într-alt chip lucrul să ivi,
Că, durmind eu noaptea toată cu dulceață,
A doaua zi, foarte des-de-dimineăță,
Mă trezesc, ca unul din morți înviat,
De câte avui toate despoiat.
- 3185 Mă aflu-ntr-un câmp frumos, neștiut,
Neumblat și mie nemaicunoscut.
Sângurel bătrânul, durmind lângă mine.
De dânsul mă bucur și îmi pare bine.
„De toți părăsit și sângur lăsat,
- 3190 O, amar de mine și de al meu stat!
Scăpasăm o dată de singurătate,
Și, iată, o văz mie pusă-n spate!
Ce poate să fie, amarul de mine?
Trecu să agiung eu mai mult vrun bine!

- 3195 Soțiile mele ce vor să gândească?
 Și cum socotesc să mă povestească?
 Ieri eram cu ei gata cătră casă.
 Cine ar fi zis sângur să mă lasă?
 Și încai de-aș ști locul unde sânt,
- 3200 Să nu rătăcesc sângur pre pământ!”
 Grăind eu așa, aude bătrânul.
 „Cum uită, răspunde, de tine, stăpânul,
 Vreame puțintică să mai șezi cu mine.
 Nu gândi nimică; îți va fi tot bine.
- 3205 De câteva zile cu mine petreci
 Și la al meu sfat sănătos te pleci.
 Spune-mi, drept aceea, o, iubitul meu,
 Spune-mi, în credință, pățit-ai vrun rău?
 Mie mi să pare că eu știu ce fac
- 3210 Și orice lucrez, Celui de Sus plac!”
 Căruia răspund cu cuget smerit:
 „Povățuitoriu și bătrân cinstit!
 Nu mă geluiăsc că aș fi cu tine,
 Ci tocma de-aceaea îmi pare mai bine.
- 3215 Îți știu și cunosc sănătosul sfat
 Și învățătura carea mi-o ai dat.
 Nu sânt eu în stare să-ți pociu mulțami
 Pentru ceale date, cum s-ar cuvini.
 Ci una mă doare și-mi cade cam greu,
- 3220 Că mă văz departe de norodul meu.
 Soțiile mele s-au dus, m-au lăsat
 Și nice de știre macar nu mi-au dat,
 Ca să fi făcut vro trăbuincioasă
 Grige și poruncă la ceale de-acasă,
- 3225 Să fiu dat de știre pe când să m-așteapte,
 Și economia cum să o îndreapte.
 Mă văz părăsit în țară străină,
 Cu mintea de grigi și de gânduri plină.
 Nice cunosc țara, nice știu câmpia

- 3230 Unde ne trimisă pe noapte tăria”.
Așa grăind eu, bătrânul pornește:
„Dumnezeu de toți, fătul meu, grigește.
Cel Atotputernic și milos Părinte
Ne va ajuta, de ici înainte,
- 3235 De vom isprăvi cursul pentru care
E orânduită această umblare
Și vei merge iarăși sănătos acasă,
La economie, cu mintea vârtoasă.
Lacul și câmpia de nu-ți sânt știute,
- 3240 Mie amândoaouo îmi sânt cunoscute.
Nu ne rătăcim, pune grigea gios,
Te întorci acasă veasel și voios.
Această câmpie să cheamă Ispită
Și spre-nvățătură e orânduită.
- 3245 Lesne să înșală cel ce nu grigește
Și povățuirea Firei părăsește.
Oamenii cei tineri și necopți la minte
Lesne să înșală ori de ce cuvinte,
Precum mai de-aproape mâne vei cunoaște
- 3250 Și mintea cu pildă vie îți vei paște.
Gătește-te bine și cearcă temeiu,
Stăi pe lângă dânsul mai vângios ca cleiu,
Fără fundament nimic să nu crezi,
Ca nu fără veaste în laț să te vezi.
- 3255 Că lumea e plină de înșelători,
Carii, stând supt piale de învățatori,
Înșală pe tineri cu câte minciuni,
Până mai pe urmă îi pune pe tăciuni,
Ci aceste astăzi încă nu au loc,
- 3260 Mâne a le ști vei avea noroc”.
Încetând bătrânul, iarăși încep eu:
„Povățuitoriu și razimul meu!
Un lucru pe lume să află lăsat,
Care nu e bun după al meu sfat:

- 3265 Pentru ce atâta, întră omenire,
Să află schimbare și deosăbire?
Unii sânt scârbiți, neavuți, lipsiți,
Alții cu de toate cealea dăruți.
Au n-ar fi mai bine toți să aibă toate
- 3270 Câte spre a lor treabă sânt lăsate?
Să nu aibă lipsă unul, cu suspin,
A ceare în lipsă ajutoriu străin.
Cel Atotputernic aceasta putea,
Și de-ar fi făcut, prea bine făcea.
- 3275 Înceta atunci grigi și supărări,
Închideri, prinsori, cearte și ocări”.
„Întrebarea pusă cam afund pătrunde,
Cu tristă oftare bătrânul răspunde,
Te atinge însuși aceasta pe tine.
- 3280 De vom cumpăni lucrul drept și bine,
Pricini foarte multe și nenumărate,
A zisăi schimbări, de mult arătate,
Eu las cealelalte alții să le spuie,
Mintea mea nu vrea mai sus să să suie.
- 3285 Să cunoaște sfatul, și de icedă încă
Și înțelepciunea cea cu tot adâncă
A Celui ce ceriul făcu și pământul
Și oricâte sânt numai cu cuvântul,
Că fără unire, fără legătură,
- 3290 Fără învoire, nice o făptură
Au putut sau poate vrodată să steaie,
Ci sfârșitul său trăbuie să-și iaie.
Despleteaște funea, o poți rumpe-ndată;
Las-o împletită, stă întemeiată.
- 3295 Cetăți și crăimi, până să-nvoiesc,
Neclătite stau și să fericesc,
Iară, de încep a să-mpărechea,
Să gată încet, încet a cădea,
Și de ne-nvoirea oarecum nu curmă,

- 3300 Crăimi și cetăți cad gios mai pe urmă.
De ar avea toți toate câte sânt,
Nice o iubire n-ar fi pre pământ.
Iar de are unul, și altul nu are,
Trăbuie să ceaie, întru așteptare,
- 3305 Celuia ce are, oarece-i lipsește,
Unde cu lipsitul el să folosește.
Avutul dă bani, lucră cel ce n-are,
Ș-așa să agiută la lipsa cea mare.
Lipsa au făcut și cetăți și sate,
- 3310 Din ea să făcură crăimile toate.
Omul, fiind sângur, nu putea pe sine
Fără agiutoriul de la oarecine
A să apăra și a ocoli
Pe orice protivnic când îi năvăli;
- 3315 Mai mulți laolaltă fiind însoțiți
Și toți într-un gând legați și uniți,
Putură ținea a sa fericire
Asupra ivitei orice năvălire.
Spre acest sfârșit mai mulți adunați,
- 3320 Unul lângă altul cu căși așezați,
Au făcut orașe și cetăți și sate,
Având întră sine împărțite toate.
Aceastea, mai multe la gând învoite,
Și ca să nu fie tot în grigi cumplite,
- 3325 Ș-au ales un craiu ca să le domnească,
De ceale de lipsă a lor să grigească,
Pe cei ce asupra vin și să silesc
Și ca să le iaie ce au năvălesc,
Departe să-i bată și să-i înfrânează
- 3330 Și orice tâmplare rea să depărtează.
Supușii să-i fie toți lui cu credință,
Ca unui ales spre-a lor trăbuintă!
Lipsa, drept aceea, de la început
Orice însoțire dreaptă au făcut.

- 3335 De ica să naște iubirea cea mare
Carea un tovarăș cătră altul are.
Omul cel cu minte pe alt om iubeaște,
Pentru că, iubindu-l, lui își foloseaște.
El însuși cunoaște a sa slăbăciune
- 3340 Și, de nu cu gura, cu fapta o spune.
Cunoaște și veade că sânгур nu poate
Câte-i sânt de lipse a câștiga toate,
Și, așa, să pleacă vecinului său,
Având vreo lipsă sau căzând la rău,
- 3345 Cu gând ca și el cândva să-l agiute
Și tocma-ntr-acelaș chip să-l împrumute,
Când îi va sluji lui de-așa norocul.
Aceasta o face însuși dobitocul,
Macar n-are minte înțălegătoare,
- 3350 Ba și pasările ceale zburătoare.
De când ești dat mie și umbli cu mine,
De ai sămnat toate câte văzuși bine,
Ai văzut destule și nenumărate
Pilde spre acest sfârșit arătate.
- 3355 Când gaia prinseasă ceuca ticăloasă,
Cealelalte cioară, cum să adunasă
Și cum căuia ca s-o poată scoate,
Fiindu-le milă de dânsa la toate,
Precum mai pe urmă să și întâmplă,
- 3360 După ce cumplita gaie să pușcă!
Sălbateca scroafă, cum să bârzoiasă
Când vicleanul lup să apropiasă,
Cu gând tinereii purcei să-i răpească
Și cu ei la foamea sa să hrănească!
- 3365 Când venisă lupii cei cumpliți, flămânzi,
Și vrea să apuce nepățiții mânzi,
Cum îi ocolise iapele doioase
Și cum în mișloc pe toți îi luase,
Voind ca să-i scape de unghii ascuțite

- 3370 Spre orice răpire gata și pornite,
Precum mai pe urmă le și fu norocul,
De pe răpitori îi mistui focul!
Când ursul sărisă la vacă în spate,
Cum venea răgnind cealelalte toate,
- 3375 Ca să o agiute fiind în perire,
Sorbindu-i măduha ursul cu cumplire!
Deci, dacă aceastea așa să iubesc
Și una cu alta așa să unesc,
Aleargă, agiută la a sa soție
- 3380 Când o veade stând în ticăloșie,
Ce putem să zicem de un om cu minte
Înțălegătoare și cu duh ferbinte,
Carăle, văzând pe vecinul său
Înotând în tină și căzut în rău,
- 3385 Îl lasă să noate, nu merge să-l tragă,
Ba de multe ori mai afund îl bagă?
Unul ca acela cu adevărat
E mai rău ca cioara și mai blăstămat;
Că aceasta încai, văzându-și soția
- 3390 Că au apucat-o gaia cu tăria,
De altă nu poate, zboară, căuiaște
Și ca să o scoată cât poate trudeaște,
Și de nu o poate mântui de moarte
Încă după dânsa îi pare rău foarte;
- 3395 Iară ticălosul de om, nemilos,
Împinge pe om în noroi mai gros!
Porcul cel sălbatec spre porc nu răpșteaște
Și cu dinții săi nici nu îl răneaște,
Ci încă-l agiută, văzându-l căznit
- 3400 Și împresurat de pizmaș cumplit.
Numai omul scump, orbit de avere,
Nu să mișcă văzând că vecinul piare
Ba de să și mișcă, în loc să-i agiute,
Îl mai asupreaște, să piaie mai iute.

- 3405 Au nu-i, drept aceea, ca porcul mai rău
 Și negânditoriu de sfârșitul său?
 Un bou, dacă vede pe alt bou căzut,
 Aleargă, răgnește, și nu stă mut,
 Agiută cât poate ca să-l mântuiască
- 3410 Și întru nevoia sa să-l folosească.
 Numai ticălosul de om nu gândește
 De năcazul care al său soț pățește.
 Te poftesc acuma, Reporto din vis,
 De ceale ce mie cândva mi-ai fos<1> zis:
- 3415 *De nime nu-mi pasă, trăiesc mulțămit,*
Fiind cu de toate ceale dărui.
Nu sânt stricătoriu, cel lipsit, la mine,
Cerând să-l agiut, fără treabă vine.
Mearge obidat, nu-s obicinuit
- 3420 *Să agiut vrodată pe vreun lipsit,*
 Pot avea temeiu, mai poți-le zice
 De ai avea tocma ca de bou cerbice?
 Un filosof mare, un om procopsit,
 Cu minte înaltă de sus dărui,
- 3425 Cum și tu pe tine te ziseși a fi,
 Nu e cu puțință așa a gândi.
 „Despre omenire, despre a ei stare,
 Eu așa gândesc, așa mi să pare”.
 „Spuind adevărul, a grăi ca tine
- 3430 Cu adevărat chiar mi-ar fi rușine.
 Socotesc că tu încă te căiești
 Și așa mai mult nice nu grăiești.
 Nice cum ai zis vei face cu fapta,
 Ci vei să ții mai deschisă direapta,
- 3435 Precum leagea firei sângură pofteaște
 Și însuși Stăpânul cel Ceresc voiaște.
 Au mai fost ca tine avuți și-nvățați,
 Și-acum putrezesc în gropi astupați!
 Și tu astăzi, mâne, poți ca ei umbla,

- 3440 Și a ta avere cui o vei lăsa?
Vei duce-o cu tine? Și cine-ți va zice
Că au fost vrodată de tine ferice?
Cei avuți vor râde și-și vor bate joc
De a ta avere, de al tău noroc.
- 3445 Cei lipsiți și carii cândva de la tine
Au poftit să faci cu ei ceva bine
Și i-ai urgisit, nu i-ai ascultat,
Și de cătră ei ochii ți-ai luat,
Te vor urgisi, te vor blăstăma,
- 3450 Gura de pe tine mult nu-ș vor lua.
Pilde foarte multe ți s-au arătat,
Despre care lucruri sânt încredințat.
Au mai fost ca tine destui învățați,
Ș-acum putrezesc în gropi astupați!
- 3455 Au mai fost putearnici și plini de avere,
Au mai fost voinici frumoși cu putere,
Și frumsețea lor o zmoli mormântul,
Avearea, tăria o sorbi pământul!
Sângură vârtutea și fapta cea bună
- 3460 Au călătorit cu ei dempreună!
Pe orice strein, sau îți e știut,
Sau tocma de nu-ți iaste cunoscut,
Ca pre un al tău frate credincios
A-l zice, a-l creade, e cuviincios.
- 3465 De-l vezi în nevoie, cât poți îl ajută,
Tinde-i a ta mână și îl împrumută!
De-l vezi ticălos, înotând în tină,
De nu-l scoți, să-i dai încai vorbă lină!
Așa să vorbești, Reporto, că faci,
- 3470 Și apoi să crezi că foarte îmi placi.
Și ceale ce ai zis mai mult să nu zici,
Că, așa zicând, nu numai te strici,
Ci, cu mult mai tare, te faci de ocară
Ca unul ieșit din minte afară

- 3475 Și din catalogul celor învățați,
 Cu înțelepciunea bine adăpați.
 A împrăștia ceale adunate
 Prin sudori, prin trude și grigi necruțate,
 Cu adevărat, iară nu e bine,
- 3480 Precum și cu cale creade fieșcine.
 Nu pofteaște nime ca să ne dăm toate
 La cei ce nu au și ori la ce gloate,
 Ci, din cât avem, celuia ce n-are,
 Văzându-l că zace în nevoie mare,
- 3485 Să-i tindem voioși și să nu-l lăsăm,
 Că și noi putem ca el să umblăm,
 Și ne-ar părea bine de-ar face cu noi
 Ca și noi cu el, fiind în nevoi.
 Așa e de lipsă cumpăna ținută
- 3490 Și în împărțire măsura cernută:
 Nice nu e bine a fi stricătoriu
 Și fără de treabă împrăștiitoriu,
 Nice, dimpotrivă, scump și foarte strâns,
 Ca gardul proptit încurcat de hâns.
- 3495 Amândoauo sânt reale și urâte,
 Din care să nasc câte și mai câte.
 Așadar, e bine a ținea mișlocul,
 Și, așa făcând, nu te arde focul.
 Nice prea înalt, nici iarăși prea gios,
- 3500 Nici prea strângătoriu, nici prea pretinos.
 Cumpătul acesta, din zile bătrâne,
 Din veacuri trecute și din vremi păgâne,
 Oricâți filosofi, oricâți învățați
 Și în legea firei cu spor bun umblați
- 3505 A fi cel mai bun au și învățat
 Și altora pildă prin sine au dat.
 De aceasta sânt a lor scrisori pline,
 Precum socotesc că știi și tu bine,
 Ca unul ce zici că ești învățat,

- 3510 Citit și prin țări străine umblat,
Precum cei avuți să obicinuiesc
A școalelor curs cât îl isprăvesc.
Reporto, Reporto, socoteaște bine,
Ce pot să gândească alții despre tine?
- 3515 Că cu cât e vâlfa oarecui mai mare,
Cu atâta ochi mai mulți spre el are,
Cu carii, din creștet, de sus până gios,
Alții îl pătrund în față și-n dos.
Nimic necercat și neispitit,
- 3520 Nimica rămâne prin guri necernit.
E un mare bine a avea pe lume,
La oameni și cinste, veaste și bun nume.
Cinstea și viața umblă într-un car,
A le cruța bine e un mare dar.
- 3525 Fereaște-te, dară, tare, de oricâte
Oamenii le zic și le au urâte.
Ca să fii cinstit, nume bun purtând,
De nime-mproșcat, ci la toți plăcând,
Fii blând și smerit, domol, răbdător.
- 3530 Fii cu toți milos, nerisipitor,
Fugi tare de pompă și de sumeție,
Că aceasta iaste cumplită urgie!
Scumpeatea nicicum să te amățască,
Ca nu prin ea lumea să te ocărăscă,
- 3535 Că pe omul scump nime nu-l iubeaște,
Ura și ocară după el pășeaște.
Fără nume bun a vieții
Iaste nice mort, nice viu a fi.
Ascultă, Reporto, ascultă de mine,
- 3540 Și poți să mă crezi că îți va fi bine!”
De-această bătrânul mai multe grăiaște,
Așa mă învață și mă dogenește,
Prin livezi, prin iarbă, cu mine umblând,
Dintr-un loc într-altu ședea mutând,

- 3545 Până mai pe urmă să făcu și sară.
 Ce vreme frumoasă de-a dormi afară!
 Gios, pe iarbă vearde, în pustietate,
 Pe câmp larg, cu tot depărtat de gloate,
 Nici fiară sălbateci, nice dobitoace
- 3550 Fiind pe aproape, ce pământ vom face?
 Durmim depărtați de câți cunoscuți
 Și deosăbiți de soții avuți.

CAP. II

*De necurăție, dezmerdare și poftele ceale trupești
 trăbuie fieștecine tare să să ferească. Căci
 fericirea cea de săvârșit nu stă într-aceastea.*

- Trecând acea noapte, des-de-diminează,
 Bătrânul, sculat, mă prinde în brață
- 3555 Și cu vorbă blândă așa cuvântează:
 „Iubite, Reporto, bine te armează,
 Că astăzi te duci la lupte mai mari,
 Însă nu cu lupi, nice cu urși tari,
 Ci cu mincinosul, a căruia nume
- 3560 Iaste cunoscut și vestit pe lume.
 Epicur²⁴ să cheamă acel mincinos,
 Lesne-l vei cunoaște a fi ticălos,
 Că vorba și toată făptura îndată
 Ceale dinlăuntru a lui le arată.
- 3565 Cu învățătura sa pe mulți înșală,
 Făcând luminosul adevăr obeală.
 Te vei tâlni astăzi cu el, fără mine.

²⁴ Epicur: acesta fu un filozof înșelătoriu, carele, învățând precum sufletul omului ar muri deodată cu trupul, toată fericirea omenească cea de săvârșit o punea în dezmerdările ceale trupești. Despre acesta așa cântă poeticul Marțial: *Cum ridere voles Epicuri de grege porcum*^[23].

- Ci la vremea sa voi veni la tine,
 Spre care, privind, acel mincinos,
 3570 Fiind rușinat, va merge doios.
 Stăi tu, drept aceea, cu tot neclătit
 Lângă adevărul ce ți s-au vedit,
 Și pe Epicur să nu-l socotești,
 Ci ca pe o ciumă rea să-l ocolești
 3575 Și învățătura lui cea puturoasă
 Să n-afume a ta minte sănătoasă.
 Stând la adevăr, mergi pe unde-ți place.
 Astăzi, mai târzâu, n<e>-om tâlni cu pace”.
 Așa cuvântând, bătrânul înceată,
 3580 Și eu, zioa bună luând, plec îndată.
 Mergând pe câmpie, ceva depărtat,
 După ce o culme de deal am călcat,
 Soarele ieșit încet să suia,
 Și nu prea departe un râu să vedea.
 3585 Puțintică ceață, pe râu animată,
 Ochilor făcea piedecă-ncurcată,
 Fiind mai cu samă pe țarmuri arini,
 De corbi răpitori și de cioară plini.
 Eu mergeam, gândind sânzur întru mine:
 3590 Cât rânduiau toate Dumnezeu de bine!
 Cu ce rânduială curg ceale zidite,
 Spre deosăbit sfârșit întocmite.
 De-aceastea gândind, agiunsăi la râu
 Cam fără de veaste, ceva mai târzâu.
 3595 Mă primblam pe țarmuri și priveam la apă,
 Cum râpa dincoace cu cursul său sapă.
 Iată, fără veaste, îmi iasă-nainte
 Un bătrân înalt cu albe veșminte,
 Toiag de arțar în mână având,
 3600 Cu barba căruntă pe brață bătând.
 Pialea de pe trup, albă și suptire.
 Obrazul și fața, veasală din fire.

- Capul, cel de păr cărunt încărcat,
 Cu deosăbite flori înfrumșețat.
- 3605 Îmi dă zioa bună, eu îi mulțămesc.
 „Cearcă, cine sânt? Și cum mă numesc?”
 Așijdere, eu îl întreb pe el,
 Macar mă sfiam de om pușintel.
 „Eu sânt Epicur, bătrânul răspunde,
- 3610 Nevrând al meu nume cumva a ascunde”.
 „Dumnezeu să-ți deaie noroc, îi răspund,
 Că eu al meu nume încă nu-l ascund.
 Veastia ta în toată lumea e ieșită
 Și în toate părți mearsă și lătită.
- 3615 Mă rog, drept aceea, o, bătrân cinstit,
 De nu ești cu alte treburi asuprit,
 Învăță-mă astăzi, dă-mi învățatură
 Și-mi toarnă o mană dintru a ta gură,
 Că de mult doresc să aud o dată
- 3620 A ta cuvântare cu tot minunată!”
 „O, tinăr! (răspunde), cu nespus noroc,
 De Domnul trimis chiar la acest loc,
 Ca să te adăpi cu învățatura
 Ce mi-au însuflat-o de tinăr natura!
- 3625 Eu cu alte trebi nu sânt încurcat,
 De grigi și de lucru trăind depărtat.
 Adeaseori viu la câmp și adun
 Flori mirositoare și pe cap le pun.
 Și așa, iubite, cu totul voios
- 3630 Voi descoperi sfatul sănătos,
 Fiindcă bătrânii vorbesc voioși toate,
 Mai ales aflând fețe deșteptate.
 Vină, drept aceea, la umbra cea deasă,
 Să ședem pe iarbă și verdeață groasă,
- 3635 Ca cu rânduială bună să-ți pociu spune
 Afunda și larga mea înțălepciune!”
 Încetând^[24] bătrânul, eu stam îndoit:

- Meerge-voi cu el la locul numit?
 Cunoscându-l bine că e lup curat,
 3640 În piale de oaie belită-mbrăcat,
 Și știind că ceale ce vrea să-mi areate,
 Cu atâta pară, flacăra și seate,
 Sânt numai minciuni și visuri ivite
 Din a unui om sâmtîri rătăcite,
 3645 Curiozitatea, totuș, mă trimisă
 La locul numit și la umbra zisă.
 Cât ședem pe iarbă, începe cu mine
 A grăi mișelul cu cuvinte line:
 „O, iubitul meu! Reporto, iubite,
 3650 Din Voia de Sus aicea venite!
 Ascultă a mele curate și sfinte,
 Cu mintea deschisă, graiuri și cuvinte.
 Căci că, o, putearnic, o, Sfânt Dumnezeu!
 Larga lume toată e plină de rău,
 3655 Toată omenirea în noroi înoată!
 Cearcă, din mii multe și din mare gloată,
 Tipuri de om poți afla de agiuns,
 Iară rar om până la temeiu pătruns
 Și care să poată om a să numi,
 3660 Om, precum să cade omului a fi!
 Lumea e nebună și de nebuni plină,
 Rar e omul cel cu viață lină.
 Partea cea mai mare în valuri înoată,
 În griji fără cale cufundată toată.
 3665 Mai întâi de toate²⁵, să știm anumit,
 Ce e fericirea cea de săvârșit?
 De ici izvoreaște zisa-nțelepciune,
 Și, dintr-însa, oricâte lucruri bune.
 Ci puțâni sânt carii aceasta să știe

²⁵ Aicea să înceapă învățătura cea veninată a mincinosului filosof Epicur.

- 3670 Și ca o sprigioană în sân să o ție.
 Că cei mai mulți toată a sa fericire
 O pun în avearea cea cu prisosire.
 Asemenea, alții altele gândesc,
 Și așa mai toți rău să rățăcesc.
- 3675 Mie dezmerdarea și pofta trupească
 Mi se pare omul deplin să-l mărească
 Și să-l facă chiar și desăvârșit,
 Mulțămît, la minte lin, și fericit,
 Care lucru pociu, cu adevărat,
- 3680 Să-l arăt în tot ti<m>pul, apriat.
 Toate câte sânt au sfârșitul său,
 Lăsat și dat șie de la Dumnezeu,
 Spre care atârnă cu ceva răpștire,
 Așteptând cu vreamă a sa fericire.
- 3685 Au doar arătoriul ar ara pământul
 Și corăbierul s-ar lupta cu vântul
 Pe mări cufundoasă de primejdii pline,
 Întrând cu-ndoială pe la vaduri line,
 De n-ar aștepta rodul rânduît
- 3690 Și folosul cel în minte sădit?
 Truditul ostaș câte pătimeaște
 Și viața sa și o cumpăneaște,
 Numai ca să poată și el, oarecând,
 A să desfăta întru al său gând!
- 3695 Aveare-ar vrun rost și fapta cea bună,
 De n-ar aștepta și dânsa arvună?
 Trudi-s-ar vrodată cruda tinerime
 La învățatură cu mare iuțime,
 De n-ar socoti să iaie folosul
- 3700 Din câte purtă umărul și dosul?
 De n-ar fi numitul rod și dezmerdare,
 N-ar avea vârtutea mai mult a sa stare!
 Ar peri și dânsa și tot meșteșugul,
 Ar lăpăda jos de după cap giugul!

- 3705 Și ce e mai mult? Sângură iubirea
Naște câte sânt și le făcu firea!
Pociu de la-nceput pe rând să le iau
Și desăvârșite arătări să dau.
Ci ce arătare alta mai lipsește,
- 3710 Când însuș natura lucrului grăiaște!
Pe bătrâni, pe tineri, toți de vrâsta toată,
Îi are legați a iubirei roată.
Arată-mi vro țară, spune-mi vreun loc,
Unde să nu fie a iubirei foc?
- 3715 Însă acea pară nu e arzătoare,
Ci foarte domoală și stâmpărătoare.
Omenirea toată dânzei e jirtfită,
Cu dânsa cu totul strânsă și unită.
Așadară, toți oricâți nu iubesc
- 3720 Cu numele numai oameni să numesc.
Toate câte sânt iubirea le naște
Și orice viiază cu dânsa să paște.
Om și dobitoc, bolnav sau întreg,
A iubirei rod în timp bun culeg.
- 3725 Și ce culeg alta decât dezmerdarea
Și în desfătări trupești cufundarea?
Așadar, de sine urmează că toată
Fericirea câtă lumea o arată
Stă în dezmerdare, în poște trupești.
- 3730 Altele sânt toate aflături băbești!
Mulți sânt, dimpotrivă, carii cred și-nvață
Că ar mai fi încă ș-altă viață,
Unde fericirea cea de săvârșit
Sufletul o afle de trup despărțit.
- 3735 Cred ei și învață, nu cu puțin sporiu,
Sufletul a fi chiar nemuritoriu
Și, după ce moare, precum au trăit,
Sau bine, sau rău, află loc gătit.
Cei ce au trăit curați în viață

- 3740 Află, potrivită faptelor, dulceață,
Iară, dimpotrivă, cei ce cu lenire
Au trăit în lume merg întru perire
În focul de veaci, în trude cumplite,
Faptelor vieții sale potrivite.
- 3745 Vai, ce nebunie! Ce vorbe deșearte!
Cum pot dumnezeii așa să ne cearte?
Oricarele creade a fi nemurire
Fără îndoială ș-au ieșit din fire,
Că aceaste toate sânt numai minciuni,
- 3750 Aflați de niscari poete nebuni,
Carii într-adins umblă după glume,
Câte și mai câte răsădind în lume!
Ei scorniră cum că ar fi iad, în care
Ș-or lua sâmbria sa fieștecare:
- 3755 Țipete și vaiuri, foc mistuitoriu,
Ne-ncetând vrodată, în veaci arzătoriu.
Ei au scornit câte despre diavol toate
Umbă rățacind prin urechi la gloate,
Și alte, mai multe, cântă ei, de care
- 3760 Și pruncii cei mici rād fără-ncetare.
O, dumnezei mari, câtă rățacire
Cuprinsă în lume omeneasca fire!
Cu câtă iuțime cred mulți la minciuni!
Ce creadeați de-aceaste, o, oameni nebuni,
- 3765 Căci vă înșelați cu visuri băbești,
Cu aflări de răsuri și poeticești!
Cel ce lesne creade lesne să înșală,
Făcându-să lumii de rās și obeală.
După ce odată omul oricum moare,
- 3770 Mai mult nu-i rămâne ceva pe supt soare.
Sufletul cu dānsul împreună piare,
Vārtutea, avuta în lume puteare.
Ne facem nimica, ca și mai nainte,
Cānd nu știam încă ceva de părinte.

- 3775 Fragetă cu totul, omeneasca fire
Ce-ți întipuiеști! Și cu ce răpștire!
Tu vrei ca să fii în veaci trăitoare
Și să ai viață nicicum peitoare?
O, lut amărât! Tu crezi să trăiești
- 3780 Și ca dumnezeii să viețuiești?
O, vai, ticăloase, nu vezi că oricâte
Răsar și trăiesc pe lume lățăte
Cad, pier și să stracă și să prăpădesc
Și după a firei curs să mistuiesc!
- 3785 Câte cetăți mari și vestite gloate,
Câte crăimi tari pier cu termin toate!
Munții cei înalți și ape cumplite
Cândva de perire nu vor fi scutite!
Iar tu, viermulete, tu, prav amărât,
- 3790 Umflând cu răpștire sumeșosul gât,
Vei trăi în veaci? O, nefericite,
De a nemurirei fumuri amăjite!
În zădar oricine, întru fapte bune
Petrecând viața, fum în cap își pune,
- 3795 Că va să trăiască întru nemurire!
Nelăsând aceasta omeneasca fire,
Nebuni sânt oricâți ceale cunoscute
Lasă pentru ceale ce sânt neștiute,
Și cei ce urăsc ceale ce le au
- 3800 Și crezământ celor ce nu le știi dau!
Mulți zic cum că veastea bună după moarte
Încă iaste dulce și iubită foarte;
Ci dacă cei morți nu mai sâmpț nimică,
Ce le foloseaște veastea sau le strică?
- 3805 Dacă nu te lauzi și te veselești
Cu a firei daruri până când trăiești,
Nice după moarte te vei veseli,
Fiindcă atuncea nimica poți ști!
Fiind, dară, scurtă a noastră viață,

- 3810 Cel ce-i iubitoriu de ceva dulce
 Nu așteaptă moartea să să veselească,
 Fiindcă aceasta-i normă nebunească,
 Ci acuma saltă și să veselească
 Cu a lumii bunuri, până când trăiaște!
- 3815 Și tu, drept aceea, Reporto, iubite,
 Având de la fire multe dăruite,
 Acum să-ți petreci întru dezmerdări,
 Întru beuturi, jocuri și mâncări!
 Nu aștepta moartea, că atuncea toate
- 3820 Câte ai acuma vor fi strămutate²⁶!
 Așa Epicur grăind, încetează
 Și, tare clătind cu capul, oftează.
 Ci, dânsul tăcând, eu așa pornesc:
 „Pentru ceale mie cu duh părințesc
- 3825 Astăzi arătate, filozof mărite
 Și în toată lumea pe drept vestite,
 Nu mă văd în stare să-ți pociu mulțami,
 Precum dreptatea doară ar pofți!
 Pentru adevărul mie arătat,
- 3830 Mă cunosc cu totul a-ți fi-ndatorat!
 Și îndrăznesc încă cu o rugăciune:
 Să binevoiești apriat a-mi spune
 Și a-mi arăta și calea prin care
 Aș putea ajunge, eu, la dezmerdare²⁷.
- 3835 „Lată²⁸ iaste calea (Epicur răspunde)
 Prin care acolo lesne poți pătrunde.
 De ici nu departe, vestita crăiasă
 Dezmerdarea are palată frumoasă.
 De vrei să o vezi, vină după mine

²⁶ Aice încetează filosoful Epicur a grăi și începe Reporta a cuvânta și-a-l întreba de calea carea duce la dezmerdări.

²⁷ Dezmerdarea: adică *voluptas*, carea Epicur o numea crăiasa desfătărilor și a poftelor trupești.

²⁸ Lată: aice iară vorbește Epicur.

- 3840 Și drept la dânsa te voi duce bine!”
 Pornesc, drept aceea, cu el îndelete.
 Mergând, îmi spunea de a lui cu seate²⁹.
 Puțin de acolo depărtați stând, iată
 Să iveaște mare cu totul palată.
- 3845 „Aceasta e casa lui Plutus³⁰, grăiaște,
 Și-n cale ostaș într-armat păzește,
 Și pe cei ce vrea să treacă nu-i lasă
 Până nu se duc la Plutus în casă,
 De îl îmblânzesc cu daruri vestite,
- 3850 Spre acel sfârșit mai de mult gătite.
 Plutus șeade sus, aci, în cetate,
 Și are trei fete aseamenea toate.
 Cea dintâi să cheamă Fapta cea spurcată³¹,
 Alta, Sumeția³² cea cu tot umflată,
- 3855 Iar a treia fată o zic Neștiință³³.
 Numele li-i dat după cuviință,
 Că fieștecare așa săvârșeaște
 Treburile sale, precum se numeaște.
 Mai sânt lângă dânsul încă cinci muieri³⁴,
- 3860 Prin care adună multele averi.
 Adecă Norocul, Ujura, Răpirea
 Și Înselăciunea cu Neconținerea.
 Prin acestea poți la Plutus intra,
 Vrând a isprăvi curând treaba ta”.

²⁹ De a lui cu seate: adecă minciuni și vorbe de a lui amăgitoare.

³⁰ Plutus: pe acesta îl credea păgânii cei de mult a fi dumnezeul averilor, a adunărilor ș.c.l., după deșarta lor credință.

³¹ Fapta cea spurcată: latinește Luxuries.

³² Sumeția: Superbia.

³³ Neștiința: Ignorantia.

³⁴ Cinci muieri: Pilda lui Plutus atinge pe cel ce prin *norocul cel orb*, prin *ujuri*, *înselăciuni*, *răpiri* și *neconțineri* adună averi multe, și pruncii și-i lasă neprocopsiți, urmând de multe ori mărirea deșartă și poftele ceale spurcate.

- 3865 Așa Epicur ce să fac arată,
Iar eu îi răspund vorba apriată:
„Filozof, mărite! Eu n-am bani la mine;
A intra cu mâna goală mi-i rușine
Și mă tem că nice va vrea să m-asculte,
- 3870 Cum spui că au fost încă pilde multe.
De știi, drept aceea, încă alte cale,
Sau pe deal mai mare, sau și pe vro vale,
Să meargem pe-acolo fără zăticneală,
Să fim fără frică și fără sfială”.
- 3875 „Mai iaste și alta (Epicur îmi zice),
Pe care putem mearje fără price”.
Așa, amândoi, purcezând pe cale,
Pogorâm drept jos întru o vale.
Calea, foarte strâmtă și mai neumblată,
- 3880 Numai cu piciorul de oameni călcată
Prin stanuri de piatră și prin tufe dease,
Țăsute cu mușchi, carii să tînsease
Cât poți arunca cu o zburătură.
Pe vale în sus, într-o curmătură,
- 3885 Ajunjem îndată la a Lipsei casă³⁵,
Carea ticăloasa și-o rădicasă
Cu câte nevoie, cu câtă sudoare,
Spre a câștiga într-însa răcoare
Și a să putea odihni vrodată
- 3890 De câte năzuri e împesurată.
Casa, pe o piatră crepată făcută,
De puțintei carii trecea cunoscută
Cu scoarță de arbori toată coperită,
Însă cu nuiale de fag îngrădită.
- 3895 Fereștile, rupte; ușile, crepate;
Toate de vechime și de cari mâncate.

³⁵ La casa Lipsei: neaverii, sărăciei (Odes Paupertatis), pe carea poetele după obiceiul o închipuia a fi muiare.

- Sta rupti căpriorii, numa aninați,
 În jos cătră vale spre un fag plecați.
 Afară, doi câni leșinați de foame,
 3900 Neavând nici carne, nici pâne sau poame.
 În mijlocul căsii, Lipsa, răsturnată,
 Galbină la față și tot supărată,
 Petrecând viața cu înfricoșare,
 Fiind îngrozită de foame mai mare.
 3905 După ce trecurăm de casa numită,
 Iată, de-a direapta, dumbrava vestită.
 „Dumbrava aceasta (Epicur grăiaște),
 Ce o vezi că câmpul tot îl veselește,
 Scaunul Crăiesii Dezmerdării iaste,
 3910 De care dintâi îți făcusăm veaste.
 La dânsa nu poți mearje nespălat,
 Trebuie să fii grijit și curat.
 Spală-ți, drept aceea, mânil și față
 Și să le ai toate curate ca gheața!
 3915 Arată-te veasel, nu fi supărat,
 Fiindcă crăiasă tot ce-i nespălat
 Și întristăciună nu poate s-o vază.
 Cel nespălat coată din cinste-i să cază”.
 Vălcica, curând, prin petri cumplite,
 3920 Așa de a firei autor sădite,
 Desfăta ținutul cu a sa sunare,
 Spre nedeșteptul somn îndemnătoare.
 Aici, în vâlcică, mânil și față
 Îmi spăl și le fac curate ca gheața.
 3925 Îmi piepten și părul și îl puii în rând,
 Precum Epicur porunci curând.
 Îmi tocnesc veșmântul trupului și toate
 După rânduială fiind așezate,
 Pornesc veselos cătră zisul loc.
 3930 Epicur cu mine, iarăș, plin de foc.
 Ca de trei zvârlite ne apropiasem

- De zisa dumbravă; de veaste prinseasem
De lucruri cu totul vreadnici de mirare.
Auzeam departe veselă cântare
- 3935 Și vers ca de multe ceate adunate,
De pasări, prin arbori, deși împrăștiate;
Departe să sâmpte mirosul cel mare
De flori, care multe era aflătoare;
Vestită e țara cea aravicească³⁶
- 3940 De multă tămâie și smirnă firească;
Ci așa dumbravă nice în Panchaia,
Nice întră munții de lângă Șarcaia,
Nice lângă Indus sau ori în ce parte
De lume să află, cu miros bun foarte.
- 3945 Împrejur de dânsa, râu lin și curat,
Însă plin de pești și așa de lat,
Cât cerbul, în fugă, îl poate sări,
Când vânătorecul corn i să ivi.
Dincolo de râu, ceva depărtați,
- 3950 Brazi verzi și înalți, tot rând înșirați.
Nu era într-însa altăceva oară,
Fără numai iepuri, cerb și căprioară.
Întrând prin dumbravă, merjeam cu mirare,
Privind cum stau toate de cu desfătare.
- 3955 Soarele aproape de amiaz sui,
Iată, și frumoasa luncă să ivi.
În mișlocul zisei dumbrăvi, de flori plină,
Lunca, foarte mare. Ce aură lină!
Ce ierburi frumoase și desfătătoare,
- 3960 Ce flori de miros bun aducătoare!
Împrejurul luncii, mease înșirate,
De vin, de mâncări pline și-ncărcate.

³⁶ Aravicească: în Aravia, mai cu samă în partea carea să cheamă Panchia, să face multă tămâie.

- Atunci Epicur zice cătră mine:
 „Acuma să bem și să mâncăm bine!
 3965 Să mâncăm, Reporto, să ne ospătam,
 Apoi de Crăiasa³⁷ cu ochii să dăm!
 Fiindcă la dânsa sătos, traz, flămând
 Nu lasă pe nime să vie, ci, când
 Cineva pofteaște să i se areate,
 3970 Să mânce, să beie bine și-ndeleate!
 Measele aceaste sânt pururea pline.
 Fără bani mânâncă oricarele vine.
 Și dacă mâncarea sau vinul să gată,
 Să prenoiesc, iarăș, cum au fost, îndată.
 3975 Așa vrea Crăiasa, așa rându-i,
 De la început au fost și va fi”.
 „Țâne-te, Reporto (cujetam în mine),
 Astăzi va să fie ce n-au fost cu tine!
 Astăzi vei să dai, Reporto, de dracu,
 3980 Astăzi vei să fuji înapoi ca racu!”
 Cu câtă sfială, totuș, șez la masă.
 Epicur, bătrânul, să vezi cum îndeasă!
 Părea că de patru zile n-au gustat
 Din vin sau mâncare, după arătat.
 3985 Văzându-l pe dânsul, mă apuc și eu
 Și mânânc și beau la vin ca un leu.
 Uitasăm de alte griji și de nevoi;
 Atâta mâncăm și bem amândoi,
 Cât nu ne puteam scula de la masă.
 3990 Părea că-mi stă-n ochi ceață-ntunecoasă,
 Părea că să-ntoarnă și locul cu mine.
 (Eu spui adevărul cu câtă rușine!)
 Ci doar Epicur era mai curat?
 Dumnezeu ferească! Era și mai beat!

³⁷ Crăiasa: adecă Dezmerdarea, Voluptas.

- 3995 Cu câtă nevoie să scoală și, vrând
 Să meargă pe luncă, sta din ochi mijând.
 Să îndupleca, când de când, să cază;
 Silit mai pe urmă pe iarbă să șază,
 Adurmi în pripă ca un biet mișel.
- 4000 Mă culcăi și eu flecnit lângă el.
 Durmim oarecât. Ci cum? Sângur știe
 Acela, cui fu vrodată ca mie.
 Părea că în capul meu tot dobe sună,
 Să umflasă ochiul cel stâng cât o prună,
- 4005 Ochiul cel drept încă să roșisă,
 Și urdori urâte îl acoperisă.
 Părea că pe gât tot flacăra iasă.
 Dar apoi ce greață mă mai apucasă!
 Epicur râdea, fiind învățat
- 4010 Și de multe ori aseamenea beat.
 Eu mă năcăjeam, măhnindu-mă tare,
 Pentru beutura cea fără cruțare
 Și înșelăciunea cu care fui prins,
 Nemaifiind cândva beat ș-așa învins.
- 4015 Când eu de aceastea stam cujetând, iată,
 În mișloc de luncă vedem deodată^[25]
 Crăiasa cu mare pompă să iveaște,
 Cu pași îndoșiți când și când pășeaște.
 Venea după dânsa nespusă mulțime,
- 4020 Ruptă mai cu samă dintră tinerime.
 Și feciori, și feate, fâmei măritate,
 Văduve rămase, amețite toate.
 Venea și bătrâni plini de nebunie,
 Urmând ceale reale cu obrăznicie.
- 4025 Pe mâna direaptă, pe lângă crăiasă,
 Merjea o fâmeie cu totul frumoasă,
 Cu un prunc în brață, cu capul drept,
 Lăsat spre curatul zisei fâmei pept.
 Avea acest prunc în mâni o săgeată

- 4030 Foarte lucioasă, tinsă și armată.
Pruncul era gol, orb, fără vedere
Și cu aripi multe, pline de puteare.
Însă macar orb, totuș cu săgeata,
Clătind arcul tare întins, rănea ceata.
- 4035 Săgeata din rană venea înapoi,
Spre a prelungi marile nevoi.
Așa săgetatul să purta, cât nime
N-ar fi rămas viu dintr-acea mulțime,
De nu o fâmeie bună, oarecare,
- 4040 S-ar fi trimis doftor lor spre vindecare.
Aceasta, văzând ranele cumplite
Și râuri de sânge din eale pornite,
Alerga cu leacuri tămăduitoare
La fieștecine fără pregetare.
- 4045 Ci folosul lor acesta era,
Că a lor viață încă o cruța.
Iar ranele ceale cu tot veninate
Rămânea nestrânsă și nevindecate.
De-a stânga crăiasei stând, altă fâmeaie
- 4050 Grigea să mănânce numai și să beaie,
Tot cu gura plină de vin și mâncare,
Pe mâni toată unsă și pe veșmânt tare.
Sta lângă aceasta iarăși un pruncșor,
Ca și cel dintâi întocma odor.
- 4055 Nu putea deșchide ochii, sta smolit,
Tot clătind cu capul^[26] ca un amețit.
Și el și fâmeaia mult îngreuiată
De vin și mâncare sta adormită,
Fiindcă să doarmă pruncul n-o lăsa,
- 4060 Nu știu cu ce apă spre ea împrășca.
Unii dintră ceată cânta de iubire,
Alții la muzică cânta cu cumplire
Și striga de care sânt obicinuiți
A striga cei beți, de vin amețiti.

- 4065 Dintră toți pre unul îl cunoșteam bine,
 Putând să-l cunoască și alții ca mine,
 Că avea în mână o tablă negrită,
 Cu litere albe așa tipărită:
 „Eu, Sardanapal³⁸, eu, crai cu tărie,
- 4070 Îmi petrec viața întru veselie.
 Din mine să iaie pildă omenirea!
 În cap să nu-și puie mai mult nemurirea,
 Fiindcă aceasta e o nebunie,
 Că în ceaa lume, nicio veselie,
- 4075 Nici e vro viață mai mult, ci dodată
 Sufletul și trupul să strâng și înceată!
 Să lasă pe ceia carii cred să fie
 După moarte încă vreo veselie!
 Acuma să bem, acum să trăim
- 4080 Și cu ale lumii să ne îndulcim!
 Eu ce văd cu ochii cred și știu că-i bine
 Și tot înțeleptul va zâce ca mine.
 Eu, Sardanapal, mult măr<itul crai>^[27]
 Știu numai pe lume a fi astfel trai!”
- 4085 Mai era și alții, necunoscuți mie,
 Carii înota întru nebunie.
 Înapoi de toate ceatele numite,
 Venea doao monstruri cu totul cumplite. [...]

³⁸ Sardanapal^[28].

Ioan Barac

**RISIPIREA CEA DE PRE URMĂ A
IERUSALIMULUI,**

care s-au împlinit după cuvântul ce s-au zis că nu
va rămânea piatră pre piatră. Scoasă din cartea lui
Iosif Flavie pre scurt și în 9 cântări în stihuri
alcătuită de ~, magistratual translator al
Brașovului. În București, 1821*

Scula-să-va un neam asupra altuia, o
țară asupra altia și va fi foamete, boale
și cutremur în toate locurile. Atunci va
fi nevoie mare, care n-au mai fost de la
începutul lumii până în vremea aceas-
ta, nici după aceasta nu va fi.

Iisus

Cuvânt-înainte

Ierusalimul^[1] au vânat ochii lumii spre sine atât cu
slava sa, cât și cu patimile sale ceale de pre urmă.
Vreadnic este și astăzi de pomenire. Poate afla omul aicea
ca un casnic bun și ca un creștin bun niște învățături
vreadnice de a le ținea... Poate vedea aicea un casnic bun
câte necazuri și câte primejdii pricinuiaste zarva și
răscoala cea fără de cale. Drept aceea, poate învăța cât
trebuie a griji pentru pacea de obște și cum să cade a
depărta zarva care s-au obicinuit a văpsi pământul cu
sângele a multor casnici nevinovați. Poate vedea de aicea
un creștin bun că s-au împlinit prorocia Domnului

* Transcriere și note: Adrian Chircu.

Nostru Iisus Hristos, care au fost prorocit pentru patimile cetății aceștia și pentru stricarea evreilor, prin carea să poate întări întru legea sa cea creștinească, văzându-i toate adevărurile. Să poate mira deodată creștinul de înțeleapta pronie a lui Dumnezeu, care au îngăduit a să pustii Biserica Ierusalimului pentru păcatul evreilor. Iară, făcând sfârșit legii aceia, apoi, au deschis Iisus calea Sfintei Evanghelii, spre a să împărțăși tuturor învățătura cea cerească.

Spre acest sfârșit poftesc a slobozi această cârticică înaintea lumii. O am scris cu rânduiala aceea, cu carea Iosif Flavie^[2] o au scris. M-am ținut de slobozeniia aceea, de scrisorile lui ceale mai pre larg scrise, unde s-au căzut le-am scurtat, și ceale scurte, unde au fost de lipsă, le-am mai luminat. O am împărțit în 9 cântări, și așa o am îmbrăcat întru o formă de cuvântare în stihuri alcătuită. Întâmplările și curgerea răscoalelor nu le-am schimbat, ci așa le-am arătat înainte toate, după locul, vremea și după chipul lor, cum au fost; ca așa, în locul rânduialii cu turbureală, în locul adevărului cu minciuni și în locul adevăratelor întâmplări cu o închipuire scornită a nezdravenelor măiestrii, pre nimenea să nu înșăl.

Nădăjduiesc că cetitorii aceia, carii vor să știe patimile Ierusalimului în chipul lor cel adevărat, vor mărturisi că nu le-am turburat rândul lor. Adevărat că mai temeinică și mai cunoscută întâmplare iaste aceasta, decât să sufere niște jucării din nezdравă măiestrie scornite.

Am adus înainte împlinirile prorocilor Domnului nostru Iisus Hristos, unde am văzut că iaste cu cuviință. Acelea sânt foarte legate de primejdiile Iersusalimului. Cine știe păcatele evreilor și cunoaște prorociile nice împlinirile lor dintru această cârticică nu le poate șterge. Aceasta pentru aceea aduc aminte, ca să am mântuință asupra celor ce s-au obicinuit a scrie în stihuri niște povești din nezdравă măiestrie scornite.

Am scris împrejur luările unor orașe, care pentru aceea am făcut, ca să văză cetitorul cum au crescut focul răscoalei și turbata pornire a războinicilor. Și, pentru ca să văză vitejia nu numai a romanilor, ci și a evreilor, pre care neam mulți prea de jos a fi îl socotesc. Ne putem mira aceea la multe lucruri și de romani, și de evrei.

Deacă să poate întinde prin această osteneală a mea o cunoștință despre lucrurile ceale vechi; deacă poate să învețe supușii, ca să fie plecați și ascultători; deacă să poate întări pacea casnicilor și deacă poate să crească cât de cât măcar măiestria poeziei în limba românească, foarte mă voiu bucura. Și poftesc ca acel scopos spre care s-au scris să poată face desăvârșită lucrare în inima cetitorilor.

Cântarea I *Cuprinderea*

Niște proroci mincinoși îndeamnă pre evrei cu înșelăciuni ca să se scoale asupra romanilor, ca să scape de supt stăpânirea și robii lor. Flor^[3], deregătoriul de la Roma, vine trimis fiind la dânșii, supt a căruia lucrări toate răotățile să scornesc, pentru care tare striga norodul asupra-i. Deci, mergând la Ierusalim, ca să jăfuiască vistieria bisericii, au făcut mare vărsare de sânge în doao rânduri. Craiul Agrippa^[4], rugând pre norod pentru pace, arunca unii cu pietri după el și l-au scos din cetate afară.

Rugăciunea autorului

Iisuse Preaîndurate!
Cerescule Împărate!
Tu! Cea ce mai-nainte
Te-ai aprins, Hristoase Sfinte,
Întru pornire cerească
Cu mila dumnezeiască,

Când ai văzut că înoată
Cu sămânța ei cu toată
Desăvârșit în păcate
Putearnica ta cetate.
Cela ce pre păcătosul,
Cel Ție întors cu dosul,
Când vei să-l bați pre el foarte
Și să-l pedepsești cu moarte
Și, atunci, văzându-i plânsul
Îl bați cu milă pre dânsul.
Varsă-mi din ceriuri, Hristoase,
Mila Ta cea mângâioasă
Preste duhul meu s-înveațe
A cântărilor frumseațe,
Să poată cânta cu jale
Perirea cetății Tale.
Îndoaște întru mine
Duhul, ca să cânte bine,
Să poată să îngrozască
Toată inima firească,
Cântând jalea și prihana
Cetății Tale și rana.
Ierusalimul pare
Că n-au mai fost sfânt și tare;
Așa cade și să strică,
Rămâne praf și nimică.
Acea cetate să stânge,
Carea Ț-au văpsit cu sânge
Crucea răscumpărătoare
Și să face peritoare.
Îngăduiește-mi, Hristoase,
Inimii ceii păcătoase
Să-Ți fiu în iubita turmă
Măcar cel mai de pre urmă
Din robii Tăi, carii cântă

Rânduiala Ta cea sfântă.
Fă să-Ț roage lumea rostul,
Înțeleptul, ca și prostul,
Să-Ț cunoască toți silința,
Inima și biruința,
Cum ai plâns Tu prăpădirea
Celor ce Ț-au dat perirea.
Curățește tot păcatul,
Care cu întărâtatul
Ț-au călcat crucea cea sfântă,
Din carea jalea să cântă.
Fă ca să se îngrozască
Cela ce va să cetească
Care sângele nu-Ți veade
Să aibă plată a creade.
Fă și acela să vază,
Care nu au vrut să-Ț crează
Cuvântul spre împlinire
Să vază cu îngrozire.
Stânge oarba și sumeață
Din păcătoasa povață
Cea de adevărul goală
A norodului răscoală.
Arată jalnica soarte
Și a evreilor moarte.
Și, sfințindu-mi cuvântarea,
Îmi sfârșesc așa cântarea:
Ajută-mi și mă sfințește
Să cânt cu duhul fireaște.

Istoria

Evreii, gemând cu jale
Supt jugul robiei sale,
Îl urăsc și, deodată,

Fac răscoală sângerată.
Un mergătoriu-înainte
Având ei, orbit la minte,
Văjmânt de leage îmbracă,
Ca mai pre ușor să facă
Răscoală și turburare,
Cu păcătoasă lucrare.
El, cu firea de bălaur,
Slobozenie de aur
De dă și făgăduiește
Și pre toți îi prilostește.
Însă ceriul cunoscându-l
Și curat văzându-i gândul,
I-au înecat a să stinge
În robie tot a plânge.
Așa, oarba evreime,
Cu nebuna lor iuțime,
Nu va mai mult de aicea
De a-ș mai lăsa cerbicea
Supt robii cea dedată
Și pân' aici îngărășată.
Ei gândea că ceriurile,
Întru toate fealiurile,
Numai lor le dă a ceare
Încredințată puteare,
Cât a birui să poată
Stăpânirea lumii toată.
Socotea pre Roma foarte
Ca cum vor vrea să o poarte.
Și așa, puind silință,
Prin deșteapta lor credință,
Bat războiu pân' li să curmă
Putearea toată la urmă.

Scoate Iuda¹ steagurile
 Și să încep valurile.
 Când luo în socoteală
 Dajdia Râmului^[5] cu fală,
 Așa strigă cu glas mare:
 „Dumnezeule prea tare,
 Această dajdie cumplită,
 De mult noao socotită,
 Supt un veacinic jug ne prinde
 Lor supuși a ne cuprinde.
 Veniți! Cu puteri să frângem
 Jugul întru care plângem,
 Să umplem cu zarvă groasă,
 Prin armă primejdioasă,
 Duhul cel plin de iuțală
 Și încărcat de greșală
 Al stăpânului ce poartă
 Viița noastră mai moartă,
 Că, tot așa de vom geame,
 Nepoții noștri la vreme
 Să vor scula cu pământul
 A ne blestema mormântul.
 Armă, ca să se zbrobească
 Sabiia cea râmlenească,
 Că, rugând noi cu cuvântul,
 Pre ceriul și pre pământul,
 Minuni făcând ne ajută
 La zarva cea începută,
 Cunoscând războiu a bate,
 Cu un domn plin de păcate.

¹ De acest Iuda Galileul^[6] pomenește și Gamaliia^[7] întru cuvântarea sa către evrei: Fapt. 20, 5, st. 37. De care zice că ar fi încredințat în vremea scrisorii mult norod spre zarvă. Următorii acestuia au zis către Iisus: Avem un Tată, adecă pre Dumnezeu, Ioan, cap. 8. Această zarvă s-au început în zilele lui Avgust^[8] Chesariul^[9].

Și așa, cei ce cu fală
 Domnesc acum și greșală
 Să-i facem a să supune
 Ei noao cu plecăciune” .
 Așa, evreii aleargă
 Supt steagul Iudii să spargă
 Supunerea și robiia,
 Încurcând împărăția.
 Din tot trupul sânge varsă,
 Pân' își văd patrida^[10] arsă,
 Strigând: „Să știm că ne vine
 Moarte, chinuri și rușine.
 Nu încetăm a ne bate,
 Într-a noastră direptate,
 Crezând în nemuritoriul
 Dumnezeu cu ajutoriul” .
 Acest cuget ca să crească
 În inima evreiască
 A veninului iuțime
 Și a zarvelor mulțime,
 Măcar că pre ei cu moarte
 I-au tăiat romanii foarte,
 Umilindu-le mândria,
 Când îș cerca sloboziia:
 Ei tot nu mai încetează
 Și mai iute volburează.
 Că mai bine câteodată
 Cu sfățuire turbată
 Prorocii² mincinoși de față,

² De acești proroci mincinoși era unul Tevdas^[12] în zilele lui Clavdie Chesariul^[13]. Acesta, ca să i să crează că el ar fi izbăvitoriul robiei, au adus pre norodul la Iordan, făgăduind că să va împărți apa în doao înaintea lui, ca înaintea lui Ilie^[14]. Iară Fad^[15], deregătoriul râmlenesc, luându-l pre dinainte, l-au omorât. Un eghiptean Eleazar^[16] încă au pornit răscoală; suind pre norodul în Muntele Măslinilor, zicea

Carii mai rău îi învață.
 Mai apoi, patrida plină
 De sânge fără de vină,
 Supt steagurile credinții,
 Cu firea nesocotinții,
 Hulesc pravila cea bună
 A Romii de împreună.
 Mai pre urmă, din mândrie
 Fală și din sumeție,
 Pârleaz aflând spre păcate
 Fac răskoală a să bate.
 Atuncea, Neron^[1] tiranul
 Stăpânea cu buzduganul
 A Romii împărăție,
 Domnind întru sumeție,
 Care pre Flor așezasă³
 Și lui îi încredințasă
 Toată deregătorii,
 Împreună cu domniia,
 Preste multa evreime,
 Și era plin de iuțime,
 Că, fiind fudul în sine,
 Pre supușii mici îi ține,
 Și frâul cel de povață
 La răutăți îl învață.
 Înota cu strâmbătate

că vor cădea zidurile Ierusalimului înaintea lui și, întrând în cetate, o va face slobodă. Însă Filix deregătorul au potolit și aceasta. Să sculară și mai mulți înșelători de aceștia, carii scotea pre norodul afară la pustie și le băga la inimă că ei vor izbăvi pre evreii de supt putearea Romii.

³ Chesarii Romii stăpânea Iudea^[17] prin deregători. Avea evreii și un deosebit craiu al lor, pre Agrippa cel tânăr; însă acela stăpânea lucrurile pravilii împreună cu Sinedriumul (Soborul cel Mare), iară deregătorul păzia partea de obște. Judeca evreii și de moarte, când era vina spre atingerea legii. Însă tot în fața deregătorului.

Pân' la gât întru păcate.
El în cumpănă nu pune
A nimănui fapte bune.
Ci, plângând dreapta vârtute,
Nu poate să se ajute.
Că este mai bun păcatul,
Luând bani de la bogatul,
Decât săracului pace
Să muncească de a-i face.
Cine vrea putea să facă
Jaf la casa cea săracă⁴.
Furul de la casnic fură,
Scumpul fără frică jură,
Spre a săracului pungă,
Putând ca să o ajungă.
Cu bani ucigașul scapă,
Când altuia groapa sapă,
Și săracului să-ndură
A-i scoate pâinea din gură.
Mulți casnici, de strâmbătate
Neaflându-și dreptate,
Lăsa casa și moșiia,
Nesuferind lăcomiia.
Să înflăcăra spre pradă,
Spre războiu și spre dosadă
Răscoala cea deodată
Din cenușe ațâțată.
Așa, Flor, cărui cu sfatul
I să cădea ca păcatul
Și zarva să potolească,
Și pace să întărească,
S-au făcut singur de vină,

⁴ Așa scrie Iosif Flavie: că Flor au dat slobozenie în toată țara ca fieștecare să poată jăfui, numai să aducă și lui o parte din câștig.

Îndemnătoare pricină.
O, Doamne! Dar muritoriul
Și de reale făcătoriul,
Pre care povață poate
Că soartea l-au pus spre toate,
Cum să aprinde la sânge,
Când altul la el să plânge.
El, când poruncind să veade,
Așa gândeaște și creade,
Că preste supuși spre toate
Sufletele încă poate
După voie să domnească
Și să le chivernisească.
Carii pre alt domn mai mare
Mai puternic și mai tare
N-au cunoscut nicăirea
Decât pre Dumnezeirea.
Acest Flor era o rană
Năpraznică și tirană
În mâna dumnezeiască,
Vrând pre evrei să-i rănească.
Pre norodul îl invită
Spre zarvă nenorocită.
Iar păgânilor povață
Le dă, și el îi învață
În ce chip să păgubească
Pre mulțimea evreiască.
Atingându-să de lege
Acel domn fără de lege⁵.

⁵ Sinagoga sau școala cea sobornicească, adunarea cea de obște a evreilor, era pre pământul unui păgân. Acesta au început în mânia lor a zidi case noao vânzătoare tocmai dinaintea ei. Evreii, plângându-să cătră Flor de aceasta, i-au dăruit lui 8 talanți^[18] (carii în bani de argint fac fl. n. 24000), ca să-l oprească de a zidi. Le-au făgăduit lor că-l va opri, însă, în taină, au învățat pre păgânul ca, cât va ieși el din cetate,

Norodul încă îndată
De răscolire să gată.
Banul carele înșală
Și mânie și greșală
I-au orbit sufletul foarte
Ca plăcând lor să se poarte,
Dar, îmbrăcându-ș pre taină
Păcatul într-altă haină,
Spre biserică porneaște
A o înșăla, fireaște.
Și întru a sa scumpeate,
Având de jaf mare seate,
Dorea ca să jăfuiască
Casa cea dumnezeiască.
Au trimis el de la sine
Niște soli făr' de rușine
La biserică să ceară
O sumă de bani afară,
Adecă șaptesprezece
Talanți să-i dea să se pleace
Iar, căci vrea să jăfuiască
Pre comoara cea cerească.
N-au putut nimic a strânge
Nici seatea sa a-ș stânge,
Că evreii foarte tare
Străjuia pre la oltare,
Și, dându-ș taina afară,
Așa strigă cu ocară:
„Flor, deacă se sumeștește

să înceapă iar a zidi, ca așa să se dea prilej evreilor spre zarvă. Afară de aceasta, au învățat pre altul ca să jertfuiască dinaintea sinagoghei paseri în zioa sâmbetei, care lucru, fiind evreii păcat mare, s-au bătut cu păgânii și, biruiți, au fugit într-altă cetate cu cartea legii. Deci s-au plâns amândoao părțile la Flor. Și el au băgat pre solii evreilor în prinsoare, pentru care evreii au fost gata a face răsccoală.

Și vistierii poftește,
Să-și caute, că nu poate
Să domnească preste toate.
Că dumnezeiasca casă
Niciodată nu să lasă,
Să o domnească păgânul,
Că alt domn îi e stăpânul.
Oh! Ceriu și Dumnezeire,
Vino cu milostivire
Și ne scoate dintr-o mână
Ucigașe și păgână,
Carea vine cu păcatul
De la Neron împăratul,
Să-ț jăfuiască oltariul
Ca furul și ca tâlhariul.
Au, doară, săracul poate
Că-i e lipsă de a-și scoate
Milostenie spre hrană,
Să-i dăm ceva de pomană.
Scoateți bani fieștecare,
Ajutați pre Flor, că n-are”.
Striga un om pre uliță,
Purtând în mâini o corfiță.
Această rușine mare
Răni pre Flor foarte tare.
Căci nu au putut să spargă
Vistieria cea largă
Și-a bisericii comoară,
Rușinat gândea să moară,
Ca când viforul cel mare
Să războleaște pre mare.
Și rădicând valurile
Cătră ceriu, cât dealurile,
Învârtit să înfierbântă,
Cât firea lumii spăimântă.

Așa să umfla de tare
Inima lui Flor cea mare!
Să turbura a răzbate
A Sionului^[19] cetate!
A o jărtfui cu sânge
Și mănios a o stânge.
Norodul rănit cu rană
De firea lui cea tirană
Au ieșit lui înainte
Prestre omeneasca minte,
Cu slavă și cu mărire,
Să-i calce turbata fire!
Însă simțirea cea reace
Îl face a nu-i mai treace,
Și așa greale cuvinte
Le vărsa lor înainte:
„Evreilor! Fățăriie
Care arătați voi mie
Face numai jucăreaie
Duhului vostru să piiiie,
După cum am pus sorocul,
Nu va stânge mie focul
A voastră fațarnicie
Care arătați voi mie.
Dar, deacă din îndrăznire
Ați deșchis ruga cu fire,
Vărsați și acum cuvinte
Cu ocări ca mai-nainte.
Deacă căutați domnie
Și așteptați slobozie,
Luptați-vă a o scoate
Cu arma, deacă să poate.
Vă măsur pedeapsă foarte,
Vă pedepsesc pân' la moarte”.
În ce chip turma lăsată,

Văzând numai deodată
Un călătoriu de departe,
Să spăimântă și-ntr-o parte
Fuge cătră staul iute,
Cătră ceale cunoscute.
Într-acest chip să spăimântă
Norodul și s-înfierbântă,
Cunoscând că e stăpânul
Viclean, ucigaș, păgânul,
Năvălesc asupra nopții,
Ocolindu-ș ceasul morții.
Flor după dânșii răcnește,
Cu ostașii îi gonește,
Ca stava când o spăimântă
Lupii și o înfierbântă.
Într-acest chip, ba mai tare
Spăimântați de frică mare,
Tremura plângând prin case,
Toată noaptea gând le dase.
Un ochiu n-au putut închide,
De frica că-i vor ucide.
Flor a doao zi ridică
Judecata cea de frică,
Unde cel fără de vină
După dreptul său suspină.
Norodul plângând să strânge,
Îl încungiură și plânge.
Inima cea mai fricoasă,
Firea lui cea veninoasă
Văzând-o, să miră-n fire
Ca de o Dumnezeuire.
Fața lui plină de sânge,
Fulgerul nu i să stânge,
Ci înflăcărat privește,
Când acestea le grăiaște:

„Voi, deacă gândiți în vreme
De jețul meu a să teame,
Cu degrab să-m dați afară
Prea cea ce cu ocară
S-au atins cu îndrăzneală
De mine, făcând sminteală.
Când văz eu așa o vină,
De pre mine acea tină
Să spală numai cu sânge
Supt prihana lor a plânge.
Că vâlva atunci îmi creaste,
Când leagea mi să păzeaste,
Când să dă robul afară,
Făcând hulă și ocară,
Asupra cui îl domneaste,
Cu dreptul să pedepseaste.
Îm fac, dar, cu dreptul silă,
Bătrânilor, fără milă
Din sângele vostr-a scoate
Câte le ascundeți toate”.
Precum Irod^[20] cu cuvântul
Înspăimântasă pământul,
Așa tremura norodul
Preacunoscându-i izvodul.
Preoții, învățătorii,
De obște tălmăcitorii,
Încungiurând cu plâns mare
Scaunul cel de pierzare,
Așa grăia cu plânsoare
Și lacrimi jăluitoare:
„Norodul ți să închină,
Care nu este de vină,
Și să roagă de a face
Și acum cu dânșii pace.
Nu le arunca pricină

Celor ce nu sânt de vină,
Că de-nalta ta mărire
Numai niște slabi de fire
S-au atins întru greșală
Fiind fără procopsală.
Inima să nu te lasă,
Numai pentru cinci au șasă,
A piiarde nenumărate
Suflete nevinovate” .
Flor, la aceste cuvinte,
Să înfierbântă la minte.
Îi fugea în frunte sânge,
Cugetând pre toți a-i stânge.
Ca când ar fi el cel mare,
Dumnezeul cel mai tare,
Așa fulgera izbândă
Spre sufleteasca osândă
Ostașilor săi când strigă
Să taie și să ucigă,
Când calea li să deșchide,
Evrei încep a ucide.
Taie, pradă, cât nu lasă
Sănătoasă nicio casă.
Mâinile ceale cruntate
Și pân’ în cot sângerate
Ostenesc pre mulți a duce
De a-i răstigni pre cruce.
Pruncul cel fără prihană
Piiare de străină rană.
Pentru a tată-său vină,
Cade singur în pricină.
Flor uciderea priveaște
Și voios își izbândeaște,
Făcând un gruiu mare foarte
Grămădit de stârvuri moarte.

Numai noaptea viitoare
Cevaș mai săvârșitoare
Să făcusă încetare
De a sângelui vărsare.
Dimineața să strâng toate
Înfrișatele gloate,
Spălându-ș cu lacrămile
Rudele sau stârvurile.
De milă, de supărare,
Așa strigă cu glas mare:
„Doamne! La care să plânge
Prea nevinovatul sânge,
Răstoarnă cu tunet mare
Scaunul lui Flor cel tare.
Iată, cei morți strigă foarte
Răsplătire pentru moarte.
Cum e? De n-am greși tare...
Puteare atâta are
Unul, cât fără de frică
Atâtea suflete strică?
Când stăpânești Tu viața,
Doamne, de a toată fața,
Cum poate atâta sânge
Vârsa acesta ș-a stânge?
Dar creadem că răsplătirea
Îi va fi cu pedepsirea
Prin varga mâniei Tale,
Ce nu bate fără cale”.
Acest cuvânt înfierbântă
Fiierea lui Flor și-l frământă.
Iar bătrânii cu strigarea
I-au muiat înfierbântarea,
Pre norodul când îl face
Să facă cu dânsul pace.

*

Muză, acum zugrăveaște
 Ce ucideri săvârșeaște
 Flor, când face cea mai mare
 A evreilor stricare.
 Evreilor, zice: „Pace,
 Căci v-aț potolit. Voiu face,
 Dar, ca Roma să se pleace,
 Sabiia înapoi a treace,
 Să ieșiți voi mai-nainte
 Ostașilor înainte,
 Să-i slăviți întru mărire
 Întru semn de păciuire”⁶.
 Evreii, nevăzând gândul,
 Au urmat lui ascultându-l,
 Ieșind cătră leghioane
 Cu cântări și cu organe,
 I-au întâmpinat cu mare
 Mărire și închinare,
 Supuindu-și ascultarea
 Poruncilor și urmarea.
 Viteazii lui Neron încă
 Din sumeție adâncă
 Urăsc această mărire
 Având alt lucru în știre.
 Iar unii din evrei: „Bine!
 Tot Flor ne face rușine,
 În joacă, cugetul firii,
 Să-și ridice răsplătirii
 O măcelărie noao,

⁶ Flor chemase în taină doao legheoane din Chesaria, ca cu ajutoriul lor să răpească vistieriile bisearicii. Înaintea acestora trimite el acuma pre evrei spre slavă. Un leghion era 6000 de pedestrași și 700 de călăreți, aorea mai puțini.

Răzvrătire făcând noao” .
Ca când tigrii flămânzi foarte
Pornesc spre pradă și moarte,
Turbați curg spre stricăciune
La turma cea din pășune,
Rump din cap pân’ în mijloace
Săracele dobitoace.
Așa striga: „Stăi, Sioane!”
Și aceste leghioane
Turbați năvălesc, aleargă,
Ca cu armele să spargă
Casa cea dumnezeiască
Vrând ca să o jefuiască.
Tot romanul evreiu stinge
Spurcând sabiia în sânge.
Flor zboară să prăpădească
Toată limba evreiască,
Cu seate de sumeție,
Spre sfânta vistierie.
Iar norodul, care tare
Străjuia pre la oltare,
Îi împiiadecă bătându-i,
De la oltariu întorcându-i;
Că de pre case cu muncă
Ploaie de pietri aruncă,
Care un pridvor zdrumică⁷
Și tot ce ajunge strică.
Flor, scăzând, ce vrea a face?
Iar înșelătoare pace.

⁷ Cetatea lui Antonie^[21] era legată de bisearică cu pridvoară. Și evreii au sfârâmat unul, ca să se închiză straja romanilor cea din cetate de cătră bisearică și de cătră răzbirea la vistieria ei.

*

Sângele cât înghețase,
 Care atunci să vărsase,
 Flor și evreii îndată
 Merg la Chest⁸ la judecată.
 Flor de răscoală pâreaște,
 Iar evreimea grăiaște:
 Că ei, casnici fără vină,
 La ucigaș nu să-nchină.
 Judecătorul trimite
 Îndată solii slăvite,
 Ca această judecată
 Cu Agrippa, deodată
 Judecând, s-o hotărască
 Și pacea să întărească.
 Abiia întrând jalba, iată,
 Așa o aduc odată:
 „Voi! Păzitorii cetății,
 Carii cumpăna dreptății
 Țineți în îndreptătoare
 Mână și judecătoare,
 Priviți câți ochi cu plânsoare
 Și lacrimi jeluitoare
 Vin cu vaiete să vază
 Pentru ce ei lăcrămează.
 Mâna lui Flor cea pizmașe
 Și de evrei ucigașe
 Ne-au vărsat iubitul sânge
 Și ne-au făcut a ne plânge.
 Cercetează, sol slăvite,
 Ulițile, că-s văpsite

⁸ Chest Gallul^[22] era deregătorul Siriei^[23], cel mai mare preste ceialalți deregători. Când acesta nu putea săvârși judecata, o trimitea la Chesariul.

De sânge și de roșală
Și de pilde de greșală.
Împrotivă nu ne punem,
Plecăm capul și-l supunem
Cătră toți stăpânitorii
Râmului și dregătorii.
Iar lui Flor, nu, ucigașul,
Pângăritul și pizmașul,
Nu și-au sculat alte fire
Asupra-și împrotivire,
Decât făcând a ne stânge
Ne-au pornit potop de sânge”.
Slăvitul sol, când aude
Aceaste jalnice trude,
Umbă ulițile toate
Adevărul vrând a scoate.
Află fapta fără-milii,
Văzând urmele silii.
Păcatul lui Flor cel mare
Trage cumpăna sa tare.
În biserică să pune
La urmă la rugăciune,
Întorcând jalba lor toată
La Chest pentru judecată.
Norodul cel plin de jale,
Aflând la Agrippa cale,
Striga cu lacrimi vărsate:
„Oh! Craiule, înălțate,
Te rugăm la Roma scrie
Pentr-a noastră sărăcie,
Să judece Neron toate
Și din necaz a ne scoate.
Că Flor, răul și pizmașul,
Nedreptul și ucigașul,
E gata dintr-a sa barbă

Nou venin ca să mai fiarbă,
Ca rana să înnoiască
Și să ne-o îndoiască”.
Agrippa să temea tare
A nu face ascultare,
Să nu să ridice iară
Războiul cel de ocară,
Ci cu sfat gândea a-i face
De a să pleca spre pace:
„Israile! Eu văz bine,
Zice, cugetul la tine.
Voi urziți războiu, nu pace
Cu romanii de a face.
Vă rog să nu vă îngrașe
Fericirea pătimașe,
Că, în loc de slobozie,
Va fi veacinică robie.
Știu că jugul cel cu soarte
V-au ostenit pre voi foarte;
Însă pre voi a vă scoate
Putința tot nu vă poate.
Începând voi o izbândă,
Vă este tot spre osândă,
Că Neron de va priceape
Că voi gândiți a înceape
Răsplătire fără cale
Asupra slugilor sale,
Vă câștigați cu urgie
Cătuși noao de robie,
Deacă întru stricăciune
Nu veți a vă mai supune.
Greșiți jalbă a mai scoate
Asupra lui Flor de toate,
Că el pân-acum ascunde
Răutatea măcar unde;

Însă, deacă să vor scoate
La vederea lumii toate,
Apoi mai rău vă va strânge
Pre oltariul cel de sânge.
El credință nice n-are,
Iar voi cugetați mai mare.
Voi cu Neron a vă bate
Socotiți. Ah! Ce păcate!
Nu e cuget bun a face,
Ce spre nenoroc vă zace.
Supusul turbat aleargă
Supunerea ca să-ș spargă
Și câștigă jug mai mare
Și mai multă supărare.
Roma puteare mai mică
Când avea, mai suptirică,
Părinții voștri mai tare
Să supunea cu plecare.
Acum Roma e mai tare
Și cu slava cea mai mare,
Iară voi întru scădeare,
Cu mai puțină puteare;
Așa greșiți preste fire
A înceape răzvrătire,
Dumnezeu au dat puțință
Romii cu de prisosință,
Că ș-au supus cu strâmtoare
Multe neamuri supt picioare.
De ce să nu slujiți, dară,
Fără patimă amară?
Căci să vă lăsați odată
Pruncii săraci fără tată?
Când în cătuși vă veți strânge,
Văduvile vă vor plânge.
Atunci păgânii vor face

În locul sfânt ce le place.
Așadar, fraților, bine
Să vă socotiți în sine.
Întoarceți-vă la pace,
Pân' corabiia vă zace
La liman în vreme bună,
Odihnită de furtună".
Ca tunetul când spăimântă
Inima și să-nfierbântă
Și degrab aduce ploaie
Cu grindini și cu povoaie,
Așa aceastea cuvinte
Vărsa lacrămă fierbinte.
Tot omul care să ține
De al neamului său bine
Sau pre cât într-a sa minte
De a Agrippii cuvinte:
„Ne supunem, zicea, foarte
Romanilor pân' la moarte,
Iar lui Flor, nu, ucigașul
Al tuturor, pizmașul.
Noi dăjdile neplătite
La Neron le vom trimite,
Căruia cu plecăciune
Vom face închinăciune.
Sfânt cuget mă îndulcește,
Numai liniștea lipsește".
Zice craiul: „De veți face,
Lui Dumnezeu încă place.
Răbdați lui Flor cât să poate,
Pân' din slujbă să va scoate.
Supusului să cuvine
Să mai rabde întru sine".
„Ce, striga mulți, și noi pace
Cu Flor să gândim a face?

Nu! Noi nu primim păgânul
A ne domni ca stăpânul.
Și tu, care îndemni tare
Patrida la păcat mare,
Nu ești vreadnic îndemână
A ținea schiptrul în mână.
Ieși afară din cetate
Și acolo te abate,
Unde ucigașul poate
Face după voie toate”.
Grăindu-i așa cuvinte,
L-au luat de dinainte,
Cu pietri l-au scos afară
Din cetate și hotară.
Pentru care lor cu moarte
Le-au venit pedeapsă foarte.
Într-acestaș chip făcuse
Și Semei^[24], când să puse
Cătră David^[25] cu ocară,
Cu pietri dându-l afară.
Dar, căci hula cea întinsă
De un împărat s-atinsă,
Au plătit-o ei cu moarte,
Cu amar și chinuri foarte.
Supusule! Ia aminte
Ce ți să dă înainte,
Că împăratul tău șade
În tronul ce i să cade,
În locul celui putearnic,
Lui Dumnezeu celui veacinic.
De-l vei vătăma trupeaște,
Dumnezeu te pedepsește. [...]

Vasile Aaron

**ISTORIA LUI SOFRONIM
ȘI A HARITEI CEI FRUMOASE,**
fiicei lui Aristef, mai-marelui din Milet,
prin Vasile Aaron, jurat procurator, în versuri
alcătuită și acuma întâiu tipărită.
Sibiiu, în Tipografia lui Ioan Bart, 1821*

Multe lucruri să văd reale
Și, după păreare, greale,
Care oricum sânt în sine,
Totuș, au oarece bine.
Bozul iaste puturos
Și spinele înghimpos,
Însă amânduror floare
E bine mirositoare.

Cuvânt-înainte

Cunoștința cea de obște și experiința de toate zilele luminat ne arată, precum ierburile ceale mai amară și mai veninate adeseori aduc bolnavilor tămăduire și dulceața sănătății, prin amărarea boalelor pierdută, de nou o câștigă. În gunoiul cel aruncat de o parte de lucrătoriiul pământului să află câte și mai câte lucruri, neplăcute în sine socotite, care, totuș, pe locul cel de arătură sau de coasă, la vremea sa împrăștiate și la rădăcina viței cei de vie așăzate, umplu grădinile de fân și de paie, jitnițele de bucate și pivnițele de vin.

* Transcriere și note: Otilia Urs.

Credința cea deșartă, în care grecii și romanii și alte neamuri, în veacurile ceale vechi rătăcind, lucrurile ceale mute și surde le tămâia și le cinstea ca pe dumnezei, cu adevărat, nime acuma, precum nu să îndoiaște cu lățirea Sfintei Evanghelii și prin ivirea luminei credinței ceii adevărată a fi cu totul călcată, așa nu e puțință. Dimpotrivă, a nu să mira de nenumărate cărți și pilde, tocma de acei oameni, ce întru atâta rătăcise, date afară și până astăzi aflătoare, pline de învățături moralicești, ca un izvor de apă plăcută dintr-un loc almintrile neubit ochilor, și în chipul florilor celor bine mirositoare de boz puturos și de spin înghimos.

Următoarea istorie a lui Sofronim și a iubitei sale Harite încă iaste întocmită stărilor-împrejur a vremii, în carea grecii încă ținea leagea elinească, însă învățăturile ceale moralicești, care într-însa vin înainte, și întâmplările ce să înșiră atâta dulceață au în sine, cât m-au făcut în verșuri a o alcătui și spre folosul iubitorilor de poezie a o face lumei cunoscută.

Sofronim, ca prunc de 12 ani, rămâind lipsit de părinți, în toată zioa mergea și plângea pe mormântul acestora; apoi, întorcând acasă, mânca pânea ce o căpăta în dar de la un preot al Minervei, arătând cu pildă evlavia cu carea sânt fiii dători părinților săi și după moarte. Pronia celui Atotputearnic îl povățui cu întâmplarea la Praxitel^[1], cel și cu multă avere și foarte procopsit în rândul facerii de idoli, și, așa, de la acesta, atât procopsire prin sânguință, cât și avere cu testament câștigă, încât în cetatea Milet, în carea își alesease cu așăzământ a șădea, și într-alte locuri vecinate, în rândul măiestrii sale era cel mai vestit. Iscusirea sa și, mai pe urmă, Amorul (iubirea), de care lumea să bântuiaște, acolo îl adusă, cât pentru Harite cea frumoasă, fiica lui Aristef, mai-marelui judecătoriu al Miletului, carea după starea sa nu o putea nădăjdui, supt acoperemânt de altă ceva vină, să izgoni

din cetate. Alungat și surugum, în mare, din ruperea corăbii, sângur scăpă și, cu întâmplarea, aruncându-să la un ostrov pustiu, trăia în sângurătate îndestulat și mulțămît, fără de a vinovăți sau învârtoșarea judecătorească, sau pe aceia din carii cugeta a i să trage hotărârea pedeapsii cei nedreapte.

Norocul, carele îl părăsise, de nou îl îmbrătoșă, așa cât, cu scăparea de la prinsoare a lui Aristef, să făcu acestuia jinere și următoriu în avere, bărbat Haritei, de care lucru nice că putea vrodată visa. Pildă vie a nestătorniciei norocului, prin carea să joacă, după plăcere, cu ticăloasa omenire, și a răbdării, prin carea toate să pot învinje.

Verșurile, în care să află istoria alcătuită, sânt din rândul celor de câte 12 silabe^[2] și, așa vrând neștine mai apriat a gusta din dulceața lor, în cetanie la mijlocul fieștecăruia stih să steaie, până când s-ar putea număra: unul, doi, trei. Pentru pildă:

„Omul cât să naște ... cu cât să măreaște
 Grija și năcazul ... încă cu el creaste.
 De vrea oarecine ... mai chiar să să-ncrează
 La a noastră stare ... privească și vază.
 Împărații câtă ... greutate poartă?
 Și cei ce viață ... au supt ei nemoartă,
 Lipsitul că n-are ... tot să jeluiaste,
 Avutul de câte ... trude să căiaște”.

Să află întră aceaste verșuri și de ceale de unsprăzeace silabe, când adecă silaba cea de pe urmă sau a jumătății cei mai dintâiu, sau a cei mai de pe urmă a stihului să sfârșeaște cu *iu*, *i* sau *u*, a căruia sunet numai de jumătate să aude, dintră care *u*, acuma, de vro câțiva ani încoace, de tot să lasă afară, iară mai nainte, în locu-i i să puna L. Pentru pildă:

„Te rog, o, iubite, ... mai vină la noi,
 Să mai grăim ceva ... și despre nevoi.
 Cum făcea cei vechi ... având timp și vreme,
 Nici fiind dedați ... ca tot să să cheame.
 Cunoscși pe unchiul ... cât fu de mărit?
 Spune-mi, era altul ... ca el odihnit?
 Când vedea că are ... vrun om învățat,
 Și ca el întocma ... la graiu și la sfat”.

Din ceale mai sus zise, de sine urmează cum că pot să fie verșurile și de zece silabe, când silaba cea mai de pe urmă a jumătății și cei dintâiu, și cei mai de pe urmă a stihului iaste *iu*, *i* sau *u*, a căroră sunet numai de jumătate să aude, precum sânt:

„Mai bine să moriu ... decât tot căznit
 Să trăiesc, de frați ... și preatini lipsit”.

Aceastea scurtări să află în rândul acestor verșuri și atuncea, când sau a cincea silabă a jumătății cei dintâiu, sau cea de pe urmă a stihului să sfârșeaște ori în ce glasnică, carea să spune lung afară, precum să veade din ceale următoare:

„Au mai poate fi ... cum acela fu?
 Mie mi să pare ... cum că altul nu.
 Cearce cine vrea ... și vază din sine,
 Fără îndoială ... va zice ca mine”.

Ce să atinge de stilul poeziii meale, fiindcă eu mărire deșartă sau folosul meu nu cerc, las să judece ce vor vrea cei ce vor ceti această istorie mică, aducându-și aminte și de altele, ce până acuma au ieșit din tipariu și foarte tare s-au trecut, trecând cu tăcearea alte multe, care să află de mine gata, însă netipărite până acuma.

Cu adevărat, limba noastră nu iaste așa avută ca sorioara ei, limba cea talienească, și ca amânduror maică, limba latinească; totuși, tăcând despre aceea, că, dacă alte limbi, în Europa procopsite, de la aceastea doao nu

s-au rușinat și nu să rușinează, în lipsele sale, a să împrumuta, de sine urmează că nice noi avem vreo pricină cuvioasă, în alcătuirea cărților celor românești, a nu năzui, când și când, la maica cea dulce și sorioara limbei noastre; atâta, fără părtinire, pociu zice că limba noastră nu iastă așa de sarbădă, cât ceva rod plăcut, la vremea sa, să nu poate aduce.

Vasilie Aaron

Într-un veac, când partea lunei cea mai mare
Sta în păgânime rătăcită tare,
Sofronim, pățitul, să ivi în lume
Și, cu întâmplarea, își câștigă nume.

S-au născut în Theva¹, cetatea vestită,
De fenichianul Cadm² cândva zidită.
Acolo părinții din Corint³ venise
Și, bătrâni de vârstă, amândoi murise.

De ani doisprezece Sofronim rămâne
Lipsit de părinți, de razim, de pâne.
Ce poate un tinăr la o întâmplare,
Când la toți le pare rău de a lui stare?

Mâneca în toate zile la mormânt
Și, plecându-și cruzii genunchi la pământ,
Cu nemângăiare își plângea părinții
Și, întru mișcarea cea tristă a minții,

¹ Theba, pe carea latinii o numesc Thebac, -arum, sau Theba, -ae, sau și Thebe, -es, au fost o cetate în Egipt, de craiul Vuziris (Busiris, -idis) zidită și de greci Eliopol (Heliopolis) numită. Alta au fost în ținutul Veotiei, de Cadm, fiul lui Aghenor, făcută, și de Amfion cu zid întărită, în carea Sofronim să născu.

² Fenichianul Cadm, pentru că Aghenor, tatăl lui Cadm, era craiul fenichilor.

³ Corint, și în Sfintele Scripturi pomenită, cetate în ținutul Ahaiei.

Întorcând acasă, afla de mâncare
 Puțintică pâne pusă la păstrare,
 Carea, a lui Pallas⁴ un preot cucearnic
 I-o da de pomană, ca la un prunc smearnic.

Trecând oarecâte zile la mijloc,
 Prunșorul, din fire isteț și cu foc,
 Pleacă prin cetate, umblă și priveaște,
 Dintr-un loc într-altul, umblând, să-nvârteaște.

Aicea să miră de o măiestrie,
 Acolea de alta, cu mare tărie,
 Până, mai pe urmă, să și rătăceaște
 Și-ntr-o prăvălie mare nimereaste,

A lui Praxitel, vestit scobitoriu
 În piatră de marmor frumos cioplitoriu.
 Fu, fără de veaste, cuprins de mirare
 Și sâmti în minte cumplită mișcare.
 Privind la izvoade așa minunate
 Și cu rânduială bună așezate,
 Să uită, să miră, cugetă în sine:
 Dumnezei putearnici⁵, cât ar fi de bine

Să pociu și eu face paș la vro știință,
 Să câștig, cu vreamă, vreo cunoștință!
 Și, întorcând ochii cătră Praxitel,
 Zice: „Fie-ți milă de un tinerel

Părăsit în lume, rătăcit în cale,
 Umbrează-l supt umbra aripilor tale.
 Ia-mă și pe mine, iubite tăicuță,
 Că n-am nici alt taică, nici altă măicuță.

⁴ Pallas, pe carea grecii o numea și Athica, și latini Minerva, era dumnezeița științelor, învățaturii și a măiestriilor celor frumoase.

⁵ Dumnezei putearnici: Sofronim, ca elin, credea mulțimea dumnezeilor.

Arată-mi temeiul măiestrii tale
Și mă du în dreapta cunoștinței cale”.
Praxitel, cu milă, la prunșor priveaște
Și, îmbrățișându-l, așa îi grăiaște:

„Fătul meu, n-ai lipsă de multă rugare,
Prăvălia noastră e largă și mare;
Eu cu bucurie te primesc la mine,
Nice că m-i frică să păășc rușine.

Eu îți voi fi taică și învățătoriu,
Și am și nădejde că vei să faci sporiu”.
Nici să înșălară amândoi cu firea,
Că așa prunșorul, dobândind primirea,

Când era de vârstă de ani optsprăzece,
Nu să afla altul, care l-ar întreace.
Făcea lucruri foarte mari și minunate,
Cât îi da mărire toți, în dreptate.

Nici Praxitel sângur, fără de mirare,
Putea să privească la a lui lucrare.
Însă întâmplarea morții carea vine,
Fără îndoială, la fieștecine,

Schimbă toată treaba: Praxitel muri
Și tot ce avu la prunc dărui.
Deci pruncul, cu minte și părându-i rău
De învățătoriu și bun stâlpul său,

Să urî acolo, Theva uricioasă
I să vedea tocma ca boala în oasă.
Hotărî să-și lasă vatra părintască
Și așa porneaște prin Țara Grecească.

Umbletul îi face folos sănătății,
 Mai potolind câtva focul greutateii;
 Creaștere îi face și întru știință,
 Lapte sugând dânsa din experiență.

Orice izvod veade, bine-l cumpănește,
 În minte, în cuget viu și-l tipărește.
 Poliitul tânăr atâta pătrunsă
 Și până acolo, învățând, ajunsă,

Cât pentru știință și pentru frumseață,
 Pentru umilință și pentru blândeață,
 Toți, de toată vârsta, îi da lui cinstire,
 Îl avea cu toții în mare iubire.

Acea preumblare vro doi ani să tinsă,
 Că, după ce însuși sângur să învinsă
 Despre procopsirea așa câștigată,
 Hotărî să lasă umbletul odată

Și să să așează cu stătornicie,
 Să-și ție viața sa din măiestrie.
 Plăcându-i Miletul⁶ mai mult decât toate,
 Acolo, întinse orașe și gloate,

Ș-au ales îndată aci loc statornic,
 Unde, mai pe urmă, s-au și făcut dornic⁷.
 Ș-au cumpărat șie cășcioară frumoasă,
 Marmore curată, leaspezi lucioasă,

⁶ Miletul, cetate vestită în Asia cea Mică, întră Ionia și Caria, atât pentru orașeanii săi cei de treabă, colonie grecească fiind, cât și pentru lucrurile ceale din lână, ce într-înșu cu măiestrie să făcea. Din Milet ieșind noao colonii, au înmulțit peste 80 de cetăți de frunte pe lângă mări și în Lunca Ioaninei.

⁷ Dornic, pentru că s-au îndrăjit în Harite, fiica lui Aristef, judecătorului Miletului, din care pricină fu izgonit, precum mai jos să va vedea.

Spre a face idoli și chipuri cioplite,
Spre hrana vieții sale potrivite.
Cinstea, carea iaste încet mergătoare,
Tinărului casnic⁸ fu mai priitoare.

Lucrurile sale era prea plăcute,
Fiind în lucrare, era și vândute.
În puține zile, veasta rășchirată
La toată cetatea știut îl arată.

Sofronim, d-o parte, de lauda mare
Amețit, de alta, pentru adunare,
Îndoia, în ceale ce lucra, silința,
Să i să vestească mai tare știința.

Zioa cu lucrare petrecea tignit,
Sara, mai nainte de-a fi adormit,
Cetea pe Omir⁹, poeticul mare,
Aceasta era a lui desfătare.

Îi înălța mintea și, vrând să să culce,
Îi făcea odihna lui și somnul dulce.
Îi da hotărâre ce să lucre mâne
Și cum să câștige încă a sa pâne.

Ci acea odihnă nu fu delungată,
Fiindcă iubirea vrăjmașă s-arată;
Îi strică odihna, liniștita pace,
În cuget, în minte, schimbări mari îi face.

⁸ Tinerului casnic, adecă lui Sofronim, carele de curând cum-părându-și în Milet casă, era cetățan nou, cu casă.

⁹ Omir, Homerus; cetea verșurile lui Omir, carele era cel mai vestit dintră poezicii grecești.

Harite¹⁰ margoala lui Aristef pruncă,
 Într-a Ioaninei răsfățată luncă
 Și dintră oricâte Miletul fecioare,
 Cu minte înaltă, fire zburătoare,

Dintre toate câte ținutul avea,
 Cea mai iscusită, alta nu<-i> ca ea.
 Aristef, județul, n-avu multă grijă,
 Trudind, oareșcare talant să-i câștige.

Talanturi frumoase îi dădusă firea
 Și, cum nu-i lipsisă nice iscusirea,
 Ajunsă fecioara, nu fără lesnire,
 La desăvârșita minții procopsire.

De ani șaisprăzece, era iscusită,
 Un suflet curat, față veselită,
 Ascuțimea minții cu dânsa născută,
 La trupșor supțire și oblu crescută.

De stat, nici înaltă, nici iarăși prea mică,
 Numai cum să pare lumii mai voinică.
 Ochișorii negri, fața rătunjoară,
 La căutătură, flacăra și pară.

Sprinceanele încă neagre și-nghinate,
 Tăcând despre alte daruri de sus date.
 Să credea întocma ca Platon¹¹ pe sine,
 Ca Orfeiu¹² la cântec, sau, doar?, și mai bine.

¹⁰ Harite, Charites, fiica lui Aristef, mai-marelui judecătoriu a orașului Milet; nume împrumutat de la Charites, trei grații sau dumnezeițe a plăcerii și a iubirii, care dumnezeițe să numea Aglaia, Thalia și Evfrozine.

¹¹ Platon, de pe lățimea umerilor așa numit, fiindcă, mai înainte, după numele moșului părintesc să zicea Aristocles, un filosof vestit.

¹² Orfeiu așa de frumos a fi zis cu cimpoia, să zice, cât petrele și codrii să să fi clătît, apele să fie stat de a curge, și fiarale să să fie dumerit.

Aristef, cu fiica această vestită,
 Într-n prăvălia cea mai sus numită,
 Privesc la icoane, la chipuri cioplite;
 Sofronim, cât veade fața lui Harite,

Simpte o mișcare nemaicunoscută,
 I să cioantă graiul, gura îi stă mută.
 Înlemni în pripă, îngheță sârmanul¹³,
 Cât mai și din mână îi căzu ciocanul.

Haritei cunoaște într-însul mișcarea
 Și, vrând a-i închide rușinei cărarea,
 Zicea: „Sofronime! Vino și ne-arată
 Idole gătite și care să gată,

Că de al tău nume lumea iaste plină;
 De tine vorbește și marea cea lină”.
 Venindu-și în fire, Sofronim răspunsă:
 „Supt această pânză, idola ascunsă

Iaste Afrodita¹⁴, însă m-i rușine,
 Că n-am isprăvit-o, nici e gata bine,
 Și văd că, cu vreamă, de nou voiu s-o fac,
 Că părțile dânsei, acuma, nu-mi plac”.

Aceaste cuvinte Sofronim grăiaște
 Și, descoperindu-și idola, jimbeaște.
 Harite priceape taina foarte bine,
 Să uita la idoli, însă, întru sine,

¹³ Siriman, de la cuvintele latinești *solus mansus*, care atâta înșămnează, cât Derelictus.

¹⁴ Afrodita era a mileteanilor dumnezeiță, a căruia chip, din marmore cioplit, sta în Milet, sus, ridicat pe oltariul biseariceii cei mare.

Cugetul și gândul tinărului are,
 Macar că nu-l poate da la arătare.
 Aristef, județul, laudând silința,
 Idolii, persoana, fața și știința,

Ieși din cășcioară sau din prăvălie
 Și îi spusă cum că iarăși va să vie;
 Harite, cu dânsul încă plecând, zice:
 „Rămas bun, cu minte și tinăr voinice!”

Ci, ieșind pe ușă, înapoi priveaște.
 Gura tace, însă inima grăiaște.
 Ticălosul tinăr atuncea să veade
 Cum el numai sângur în cășcioară-și șcade.

În sara aceea, uită de cetire,
 Necurmat Harite îi umbla prin fire.
 Somnul plin de valuri, fără liniștire,
 Trezit, n-avea unde afla odihnire.

Dintr-un loc într-altul umbla prin cetate,
 La o adunare, la alta, s-abate.
 Idolii și alte icoane pornite
 În fundul cășcioarei stau neisprăvite.

Giupiter, Minerva, Diana, Apolo¹⁵
 Zăcea părăsite de dânsul acolo.
 Cugeta, pururea oftând, la Harite,
 Cerca fără preajet mișloace gândite.

¹⁵ Giupiter, Jupiter, al elinilor și păgânilor cel mai mare dumnezeu, într-a căruia cinste românii din Ardeal, sărbând joile din Paști până la Rusalii, arată cu fapta a fi sânge de rămășițele vechilor romani. Diana, dumnezeița vânatului. Apolo, dumnezeul științelor. Minerva, cearcă Pallas.

Zărind-o, ce rod și ce folosire?
 Dorul, para, focul ațîțat în fire!
 Cu toate acestea, a lui iscusință,
 Cinste, îndrăznire, veaste și știință

Îi deschise casa lui Aristef
 (Timpul, prilejul și alte câte face ghimpul!),
 Cu zisa Harite avu întâlnire,
 Însă spre mai mare a sa năcăjire.

Mai rău să aprinsă, cum să îndrăznească
 Ceva de iubire, de dor să-i grăiască?
 Un fecior departe, în străinătate,
 Așezat de scurtă vreme în cetate,

Lipsit de părinți și făr' de noroc,
 La cel mai de frunte a cetății loc,
 La cea mai cinstită casă boierească,
 Cum putea cu mintea macar să gândească?

Toate-i sta în contră și împoncișate,
 Toate spre stricarea planului aflate.
 Sofronim aceste le știa prea bine,
 Avea mare frică și grije de sine.

Știa că, de iasă lucrul la iveală,
 Dânsul va să piaie, fără îndoială.
 Ce pământ să facă? Trăbuie să piaie
 Sau, ieșit din minte, lumea-n cap să iaie,

Sau să să ivească, odată, afară
 Cumplita mișcare și nestânsa pară.
 Și așa, de-acolo, ceva mai departe,
 Scrie lui Harite următoarea carte:

Eu știu bine că tăcearea
 E mai dulce decât miarea.
 Deci, fiică de boiaru mare,

Smerit mă rog de iertare,
Că a mea obrăznicie
Mă sili ceva a-ți scrie.
Iubirea, unde pătrunde,
Anevoie să ascunde.
Eu, spre a ei tăinuire,
Mă lupt cu margoala fire.
Înzădarnica luptare
Nice un folos nu are,
Coată să-ți spui adevărul,
Macar să mă storc ca mărul,
Să iau orice pedepsire,
Să ard în foc cu cumplire,
Să fiu jirtfă pe oltare,
Să fiu fiiarălor mâncare,
Sau să merg în izgonire,
Să rabd orice prigonire.
Mi-ai venit în prăvălie,
Mi-ai dus a mea veselie.
Te-am văzut și m-am rănit,
Am rămas încremenit.
Dintr-acel cescuț încoace,
Inima-n foc mi să coace,
Nice n-am somn cu hodină,
Nice mai văd vro zi lină.
Peiu și mă uscu-n picioare,
Ca smulsa din pământ floare.
Boală cu totul cumplită!
Și rană, așa tocmită,
Cât cu leacuri din potică
Nu să ajută nimică.
Eu văd și cunosc prea bine
Că e hotărât cu mine,
Să peiu într-această boală,
Fiert ca un peaște în oală.

De-mi bagă cineva vină
Că-mi pierdui viața lină,
Acela tare greșeaște
Și firei să-mpotriveaște.
Eu n-am vină cât de mică,
Nu sânt vinovat nimică.
Îmi veni cumplitul dor
Ca și un fulger din nor,
Și aceaste rândureale
Sau verșuri pline de jeale
Nu cu vro nădăjduire
De ușurare la fire,
Ci le-am făcut cunoscute,
Numai să-ți fie știute
Grijile mele, perirea,
Neaflând leac nicăirea.
Starea mea cea ticăloasă,
Statul și soartea doioasă
N-are nicio potrivire
Cu a ta vâlfă și fire.
Drept aceea, te rog iartă
Îndrăzneala cea deșartă
Și orbirea tinerească,
Ca zeii¹⁶ să te trăiască.

Deci, Sofronim cartea așa o gătește
Și cu ceară neagră o pecetluiaște,
O încredințază unui rob viclean,
Precum să arată din urmatul plan.

¹⁶ Zeii: Dii. Dumnezeii lor cei elinești să înțâleg a să fi poftit de cătră Sofronim să prelungească viața Haritei.

Că acesta macar tot sângur mânca
 Câte de pe idoli Sofronim lua,
 Numai ca să-i fie slugă credincioasă,
 Totuși, îl aduce la starea doioasă,

Că, în loc să deaie cartea-ncredințată
 În mâna Haritei, merge drept, îndată
 O dă lui Aristef, tatălui fetiții,
 Șezând la pridvorul cel mic al porțiții.

Bătrânul trimisa carte o ceteaște,
 În cuget, în minte tare să mâhnească.
 Pe tinăr îl cheamă sângur înainte,
 Îl muștră, îl ceartă aspru și ferbinte.

Nice să ajunsă numai cu muștrarea,
 Îi deșchide până și la sfat cărarea.
 Tace adevărul, îi dă altă vină,
 Macar cunoștința îi era sănină.

Îi pune pohibă și, cu judecată,
 Îl face să iasă din Milet îndată.
 Ticălosul tinăr sta la îndoială:
 Oare nu Harite l-au dat la iveală?

Însă pătimeaște toate voios foarte,
 Precum era gata a răbda și moarte.
 În loc să să plângă și să să căiască
 De învârtoșarea judecătorească,

Suspina cu mintea și zicea în sine:
 „Pe drept canonirea au venit spre mine!
 Dumnezeii putearnici, eu îi iert ei toate,
 Fie norocită în veaci, cât să poate”.

Și, fără zăbavă, cătră liman pleacă,
 Neștiind, în pripă, alta ce să facă.
 Acolo sta gata, numa să pornească,
 O corăbiuță noao, criticească.

Cu corăbiiariul în taină vorbeaște
 Și, cum sună leagea țării, să tocmeaște
 Ca la Crit¹⁷ să-l ducă, sau unde norocul
 I-au gătit din veacuri zilele și locul.

*

Așa, ticălosul Sofronim să dusă,
 După planul care Aristef făcuse.
 Cu toate aceastea, acesta găsește
 A fi și cu cale, și înțelepțește,

Să ție supt taină și ascunse toate,
 Ca să nu să facă de vorbă la gloate.
 Hotări să tacă și cătră fată
 Pricina gonirei cea de-adevărată.

Taină fără roduri, Aristef, bătrâne!
 Că de nu ști lumea astăzi, va ști mâne.
 Cugeți că, doar', fiica cea plină de pară
 Nu va să cunoască cumplita ocară,

Ce pusăși pe omul cel fără de vină,
 Răpindu-i și tigna, și viața lină,
 Nu numai gonindu-l din Milet afară,
 Ci și din ostrovul tot, la altă țară?

Destoinica fiică, macar nu cetisă
 Cartea, prin vicleanul rob dânzei trimisă,
 Totuș, mai pe urmă, ceva pricepusă,
 Stările și firea, oarecum, îi spusă.

¹⁷ Crit, ostrovul Crit.

Cunosc din ochii tinărului smearnic¹⁸
 Și din fața taicăi său celui putearnic¹⁹,
 Varsă oarecâte lacrimi și suspină,
 Știind că thevanul²⁰, nu pentru vro vină,

Ci pentru iubirea ei să izgoneaște,
 Și, așa, în pripă, să nefericeaște.
 Însă ca o pruncă tinără și crudă,
 Nefiind dedată la plâns și la trudă,

Trecând ceva vreme, își uită de dânsul,
 Înceată suspinul, oftatul și plânsul.
 Aristef, acum, n-are altă grije
 Decât fiei sale un soț să-i câștije,

Cu care să poată trăi fericită.
 Însă fericirea fu târziu ivită,
 Pentru oareceva tristă întâmplare,
 Ce umplu Miletul tot de turburare.

*

Cursarii²¹ din Lemno²² făcură răpștire,
 Întrând în cetate noaptea, cu cumplire.
 Durmea mileteanii toți, fără de frică,
 Neștiind ce lucră cursarii nimică.

Jefuiesc tâlharii pe unde ajunse,
 Pătrund până și la locuri mai ascunse.
 Tocma și capiștea lui Afros²³ călcară
 Și idolul dânsei încă îl furară.

¹⁸ Tinărul smearnic: Sofronim.

¹⁹ Putearnic: Aristef.

²⁰ Thevanul: Sofronim.

²¹ Cursarii: hoții, tâlharii, lotrii.

²² Lemno: un ostrov nu departe de Milet.

²³ Afros, Afrodita, pe carea cetețeanii din Milet, elini fiind, o

Idolul, din care-și ținea fericirea
 Cetatea întregă, nu e nicăirea.
 Să porni norodul trist și mâhnit foarte,
 Hotărî să cearce alt idol prin soarte.

Trimite la Delfis²⁴ soli la prorocie,
 Ca de la Apollo²⁵ apriat să știe
 Ce are să facă? Unde să câștige
 Idol, al cetății pavază și grije?

Așa, prorocia fiind întrebată,
 Le-au și dat răspunsul luminat îndată:
 Că, până atuncea, în Milet, odihnă,
 Liniște, ferice sau pacinică tignă

Nu va să să facă, până nu vor pune
 Pe altariu alt idol nou, cu treburi bune.
 Idolul să fie neated, lucios,
 Ca dumnezeița însuși de frumos.

*

Îngrijat, norodul, după prorocie,
 În Grecia toată au făcut de știre.
 Au vestit, în pripă, și într-alte părți,
 Atât prin trimișii soli, cât și prin cărți,

Cum că săpătoriul care va să facă
 Idolul, pe care prorocul să-l placă,
 Cetatea întregă e gata să-i deaie
 Orice de la dânsa el va vrea să iaie.

cinstea ca pe o dumnezeiță și i să închina după obiceiul elinilor și al păgânilor.

²⁴ Delfis.

²⁵ Apollo: în Ostrovul Delfis era o biserică a lui Apollo, carele, întră altele, era dumnezeul prorociilor.

Anumit și fata lor cea mai frumoasă,
 Pe lângă frumsește, nu puțin bănoasă.
 Nici să-i fie plata numai fetișoara,
 Vor să-i deaie sumă de bani cu povara.

*

Nu prea multe zile la mijloc trecură
 Până săpătorii de știre avură.
 Vin, din toată partea lunei, număr mare,
 Mărindu-și talentul său fieștecare.

Scot idoli, icoane, unele gătite,
 Altele-ncepute, iar neisprăvite.
 Ceale negătite fără prelungire
 Le aduc la dreapta sa desăvârșire.

Boierimea, obștea le laudă tare
 Și a fi frumoase destul li se pare.
 Pe rând, cu sfială și cu mare frică,
 Pe mai sus-numitul oltariu le rădică.

Însă o puteare, tocma peste fire,
 De sus le răstoarnă jos, întru cumplire.
 Tinerii, bătrânii, adunata gloată
 Întră la cutrămur și la spaimă toată.

Cetatea întregă, apucând de știre,
 Cade la nespusă deznădăjduire.
 Toți, de toate lături, cu un glas, c-o gură,
 Sofronim să vie de față cerură.

Să meargă, să cearce aspru și ferbinte
 Și, fără zăbavă, să-l dea înainte.
 Acesta e sângur destoinic să facă
 Idol, care lunei și la zei²⁶ să placă.

²⁶ Zei: dumnezeii.

*

Spune-mi, o, Aristef, acum ce vei face?
 Cum acea cârtire a gloatei îți place?
 De unde, acuma, să iai pe fugitul
 Și fără de vină din ostrov gonitul?

*

Spăimântat, bătrânul, de ceate și gloate,
 Lăsă, pe cât firea omenească poate,
 Mai curând să cearce și să ispitească
 De corăbiița acea criticească,

În carea gonitul Sofronim intrasă
 Și cătră Ostrovul Crit calea luasă.
 Cei trimiș de dânsul ca prin foc pătrunse,
 Și, în vreme scurtă, și la Crit ajunse.

Nici fără lesnire primiră știință,
 De la niște oameni vreadnici de credință,
 Că corăbiița, fiind încărcată,
 Au perit, în valul mării cufundată.

Aristef, acuma, și la mai grea frică,
 Fiindcă norodul pe el să rădică,
 Îi împrută leanea întru privegheare,
 Că, de trăia dânsul, cu a sa putere,

Nu întra cursarii ca să jefuiască
 Până și icoana cea dumnezeiască.
 Îi zic cum că dânsul fu și e de vină,
 De peri thevanul²⁷ în marea nelină²⁸,

²⁷ Thevanul: Sofronim.

²⁸ Marea nelină, adecă turburată.

Puindu-i pohibe neîntemeiate
 Și, așa, gonindu-l sânгур din cetate.
 Asemenea graiuri, câte și mai câte,
 Și, decât aceastea, cu mult mai urâte,

Turburat norodul aiavea grăiaște,
 Până ce gâlceva la atâta creaște,
 Cât cu toți, asupra-i năvălind, aleargă
 Cu cuget ca casa încă să i-o spargă.

Încunjură casa, strigând cu cumplire:
 „Afară, afară, om fără simțire!
 Dă-ne pe thevanul, cel fără de milă
 Gonit din cetate! De nu, facem silă!

Ca el să ne puie idolul în loc,
 De unde atârnă al nostru noroc”.
 Țipetile tale, fecioară Harite!
 Vaiete și lacrimi, cu totul smerite,

Nu fusă destule ca să domolească
 Cu totul pornita năvală obștească.
 Prinzând pe bătrânul Aristef îndată,
 Ca pe o persoană la furci judecată,

Țintuit în peante și bătut în fiară,
 Îl pun în prinsoarea cea mai de ocară.
 Îi spun, de pofteaște să iasă de-acolo,
 El să îplinească ce zice Apollo:

Pe oltariu să puie idol cum să ceare,
 Într-alt chip să știe că acolo piare.

*

Harite, fecioara, cumprinsă de jale,
 Își desface părul, varsă lacrimi vale.

Însuși hotărește să călătorească,
Ca vreun destoinic maister să găsească,
Carele să poată plini prorocia
Și să mulcomească, așa, zavistia,

Să scoată pe taicăl său din închisoare.
(Nu afli prea multe așa dulci fecioare).

Un om lângă sine, credincios, primește,
O corăbiuță de treabă-și tocmește,
Își pune într-însa de toate, de care
Lipsă călătoriul cel de pe mări are.

*

Cugete tot omul acum, cu trezie,
Ce-i a fericirii nestătornicie!
Un om ca Aristef, mare și puternic,
Lăudat în fapte, harnic și cucearnic,

În câteva ceasuri, din slujbă să scade
În ticăloșie, în lanț băgat șade.
Fie-sa, crescută tot în jingășie,
Acuma, pe mare, în călătorie.

Deci, apucând drumul, Harite grăbește,
Și corăbiiariul încă nu lipsește
A da vânt la vânsală, ca, din calea lungă
Scurtând, la Ostrovul Corint să ajungă.

Zilele dintâie fură fericite,
Tâmplându-se vânturi bine potrivite,
Însă vremea lină nu fu delungată,
Să scorni pe mare un vicol d-odată,

Cât corăbiiariul, neputând să steaie,
Fu silit într-alte părți calea să iaie.
Și așa, cu multă trudă și luptare,
Ieși mai pe urmă la un sân de mare.

Nici sânul, nici marea, nici noul ținut
Iară dintră dânșii cuiva cunoscut.
Vicolul înceată și să potoleaște,
Luciosul soare încă să iveaște.

Harite, de valul mării îngrozită,
Și, într-alt chip încă, fiind ostenită,
Să pofti să iasă la uscat afară,
Era cel mai dulce timp de primăvară.

Deci, corăbiiariul, ascultând îndată,
Din corăbioara la țarmuri legată,
Au lăsat să iase câți avea cu sine.
O, ce bucurie la fieștecine!

Harite să culcă în prund, pe verdeață,
Și, după ce doarme un somn cu dulceață,
În cot să rădică încă tărbăcită,
Veade cum că obștea toată-i adormită.

Să scoală, pe mâna dreaptă porneaște.
Un dor oarecare, pornit, o sileaște
Mai afund să meargă și să ispitească:
Cum iaste ostrovul? Ce stare firească?

Ce roduri aduce? Are bune ape?
Carele să lucre, să are, să sape
Află-să într-însul, șezând, oarecine?
Și alte mai multe cugetând în sine.

Sângură să meargă afund nu cutează,
Iar mai pe aproape și fără de pază
Treace pintră petrii ce, când bate vântul,
De năvala mării apără pământul.

Veade o vâlcică mult desfătătoare,
Doao râureale prin ea trecătoare,
Împrejur tot arburi ce fac roduri bune,
Frumseătea câmpiei nu să poate spune.

Tocma nimerisă și vremea frumoasă,
Ajuta și roaoa, ce căzusă groază,
După turburarea mării, carea fusă,
Și după ce ploaia cu vicol stătusă,

Arborii, copacii, pomii roditori,
Ori în care parte te uiți, stau tot flori.
Picături de apă, bulzuri adunate,
Spânzurând, de frunză vearde aninate,

Cum sus luciosul soare strălucea,
Ca pietrile ceale scumpe să vedea.
Fericii fluturi, plini de veselie,
Zboară sus, pe leamne, și jos, pe câmpie.

Zbârnăiesc prin aer taberi de albine,
Pe flori și pe frunză vrând să să anine,
Însă îngrijate să nu să lipească
Aripile crude și să să căiască.

Cucu, rânduneaoa, sămn de primăvară,
Cântă, după firea sa, cu mare pară.
Porumbul și ceva decât el mai mică,
La zburat întocma, iute turturică,

După rândul firei, pe ramuri uscate,
Sfârșesc ale sale viersuri înecate.
Mica ciocârlie și priveghetoare,
Ținteza și alte pasări zburătoare,

Scodolind cu ciocul pe lunci, prin gunoaie,
 Și, aflând prin iarbă paiu ce să covoaie,
 Îl trag cătră cuiburi, cu mare tărie,
 Ca pe o comoară și vistierie.

*

Această priveală, cu totul plăcută,
 Făcu pe Harite de stătu ca mută,
 Nu putea pe voie ochii săi să-și pască,
 Cu a primăverii odraslă firească.

La ai săi, pe țarmuri lăsați, nu gândește,
 Ci, peste o vreamă, mai afund pășeaște.
 Treace prin vâlcică și prin râureale
 Veade mai departe tufiș și nuiale,

Curiozitatea și râvna o trage,
 Ca și mai încolo încă să să bage.
 Trecând, drept aceea, prin livezi sporeaște
 Și cătră tufișul pomenit grăbeaște.

Depărcior zăreaște un bordeiu curat,
 De aluni și carpini verz încunjurat.
 Un hățiș îi cioantă prin tufe cărarea,
 Însă și hățișul îl rumpe tâmplarea.

Aude un sunet de râu nu prea mare,
 Căruia tufișul îi făcea umbrare.
 După ce, prin tufe, și la râu străbate
 Și șeade pe leaspezi de dânsul spălate,

Sângură, străină și necunoscută,
 În bordeiu aude vers de alăută
 Și, cu el, cu totul jalnică cântare,
 Carea-n scurt această cuprindere are:

Inima mea cea trudită,
Mă ia mirare cumplită
Cum mai poți încă răbda?
Neavând nici ușurare,
Nici milă la întristare
Așteptând de undeva.
În nevoi ești noroită
Și de nădejde lipsită
Să scapi cândva de amor,
Să mișlocești la sâmtîre,
Să-ți dea moarte cu cumplire,
Nu poți, că, totuși, ți<-i> dor.
Inima, din fire, are
Supt piept de om așezare
Acesta-i numit ei loc.
Dat tu, inimă căznită,
Parc-ai fost chiar rânduিতă,
Să arzi pururea în foc.
Eu n-am piept, ci numai nume.
De când m-am născut în lume,
Port numai nume de om.
Pieptul meu, foc cu iuțime,
Care arde din vechime,
Cum arde uscatul pom.
A fi piept nicicum nu poate,
Când izvor de flacări scoate
Și e chiar munte de foc,
Car' a-l stînge nu-i puțință,
Nici cu marea potolință,
Să cerci macar ce mijloc.
Mă mir, o, inimă tare;
Cum mai poți avea răbdarea
Și cum putuși suferi?
Mai ales de când Miletul,
Sau, să zic, Aristef, bietul,

Cu iuțime te goni.
Eu te văz c-ai fost ursită
Să trăiești tot pedepsită
Câte zile vei avea;
Și, de-aceaea, n-ai nici moarte,
Macar ți<-i> iubită foarte,
Ca să scapi cândva prin ea.
Drept aceaea, îți pociu zice
Să aibi plecată cerbice,
Că așa vei birui.
Nici ai modru de oștire,
Nici așa făcută fire,
Cât să poți ceva porni.
Trăiaște numai cu dorul,
Dacă te-au învins amorul
Și te-au lăsat ticălos,
Lipsându-te de mișloace,
Aruncându-te-n bolboace
Și în loc mai noroios.
Mângăie-te cu răbdarea,
Cu carea trecuși și marea
Și ești încă neperit.
Nu vei trăi ani o mie,
În ostrov și în pustie,
Vei ajunge la sfârșit.
Vei trăi o zi sau doauă,
Te vei stânge ca o roauă,
Ce pe verdeață o vezi,
Carea peste noapte cade
Și, suind soarele, scade.
Așa să știi și să crezi.
Eu iert cu desăvârșire,
Din locul de izgonire,
Pre cei ce ți-au făcut rău.
La Milet nu-i pociu da vină,

Că avui viață lină,
Până la gonitul meu.
Însuși Aristef, bătrânul,
Fiindcă era stăpânul
Fiicei sale, ce greși?
Decât că prea cu pripire,
Prin pohibe de greșire,
Ticălos mă izgoni.
Macar că pe altă cale
Mă putea duce la jale
Și la ospățul de plâns,
Ca pe o oaie curată,
Cu coarnele încurcată
În curpeni sau ceva hâns.
Harite, de-i vinovată,
Fie de mine iertată,
Că nu o pociu pedepsi.
Numele ei, cel prea dulce,
În bordeiu-mi să să culce,
Câte zile voiu trăi.
Pasărea, de soț lipsită,
Șeade oarecât scârbită
Pe ram de stejariu uscat.
Dacă sau soțul îi vine,
Sau e alta lângă sine,
Își uită de ce-au fost dat.
Codrul, toamna, să lipsească
De verdeață, ce grăbească,
Căzută cătră pământ,
De brumă fiind lovită,
De aer mișcat clătită,
Sau de asprișorul vânt.
Primăvara se ivească,
Ce-au fost negru înverzească,
De veaste nice c-ai prins.

Ce-au fost trist, în veselie
Se preface cu tărie;
Jerul, de soare învins.
Numai eu, în veaci, în jeale
Voiu trage zilele mele
Și mai mult nu înfloresc,
Cum pomii, de vro jivină
Roși de tot la rădăcină
În veaci nu mai înverzesc.
S-au răpit nădejdea toată,
Ca de la cel ce înoată
Și se simte cufundat
În noroiu, în adâncime,
Nefiind împrejuri nime,
Și de țarmuri depărtat.
Singur în singurătate,
Strein în streinătate,
Lăcrămând mă voiu topi,
Precum ceara să topeaște,
Când cumplitul foc porneaște
Într-adins a o pripi.
Cu Harite nu-i putință,
De-aș pune câtă silință,
A mă tâlni oarecând;
Cum i-aș spune, în dreptate,
Ceale pentru ea răbdate;
Oh, vai, ce-mi umblă prin gând!
Nice țară părăsită,
Nici moșia cea iubită
O mai pociu cândva vedea.
Până să va umplea vasul,
Până-ți va sosi și ceasul,
Plânge, inimuța mea!

*

Încă nu sfârșisă Sofronim cântarea,
Și, iată, Harite cunoaște tâmplarea;
Cunoaște că dânsul iaste și, îndată,
La fundul colibei, cade leșinată.

Sofronim aude oarece mișcare,
Lasă alăuta, în picioare sare,
Ia un lemn în mână și, ieșind afară,
Fuge într-acolo, cu nespusă pară;

Veade pe Harite zăcând pe verdeață,
Să pleacă la dânsa și o ia în brață;
Harite, spălată cu apă de râu,
Își vine la sine ceva mai târzâu.

Împrejur priveaște, pe Sofronim veade
Cum, pe ea stropind-o, în jenunche șeade:
„Au tu ești (porneaște), Harite, iubită?
Sau altă persoană stă mie ivită”?

„Eu sânt, îi răspunde, Sofronim, dorite!
Fără vreo vină, din Milet gonită!
Eu, nefericita lui Aristef fată,
Mă aflu la tine, aici aruncată.

Taică-mieu ajunsă la grea închisoare.
De nu-i dai viață tu însuți, el moare.
Sofronim e sângur destoinic a-l scoate.
Altul pe supt soare aceasta nu poate”.

„Spune-mi, drept aceaea (îi răspunde dânsul,
Cum, de întâmplare, îl prinsease plânsul),
Ce am de lucrare? Ce pociu face eu,
Să scap pe bătrânul din valul cel greu?

Că a mea viață, pentru el, e gata
 A face, în pripă, ce pofteaște ceata;
 E gata și moarte să rabde cumplită,
 Ca și pentru tine, întocma jirtfită.

*

Harite înceape și, pe rând, îi spune
 Truda carea are pentru el a pune
 Și pentru Miletul întreg, ce răbștește
 Și această slujbă în grabă pofteaște.

Deci, cu cât îi spune Harite mai multe,
 Atâta mai tare poftea să asculte;
 Auzea ce spune, plin de bucurie,
 Strălucea și fața lui de bucurie.

Te rog, o, Harite! Îi zicea, iubită,
 Lapădă jos grija și fii odihnită.
 Ceea ce Miletul ceare și pofteaște,
 În bordeiul nostru cest mic să găsească.

Poți fi fără frică și fără-ndoială,
 La toți va să placă a mea osteneală:
 La dumnezeiță, la obște, la gloată,
 La ori de ce stare, la cetatea toată.

Această odoară o dăruiesc ție,
 Însă vreau supt taină tot lucrul să fie;
 S-o duci coperită până în cetate,
 Să nu știe nime ce duci în dreptate.

Harite pe raz' ochilor să joară
 Cum că e mai gata în mare să moară
 Și să nu mai vază fața părintască,
 Decât la numitul idol să privească,

Până când, acasă sosind, îl va pune
Pe oltariu și ceata va să să adune,
Să zică că dânsa iaste mulțămită,
Și dumnezeița încă odihnită.

*

Sofronim, cu râvnă și mai mare-i spune
Câte el pățisă, și reale, și bune,
După ce, de silă, din Milet ieșisă
Și, așa, în lume izgonit pornisă.

În ce chip pe mare să scormi furtună,
După ce trecusă o zi vremea bună,
Cum corăbioara lui să cufundasă
Și, așa, dintr-însa, tot să înecasă,

Abia scăpând dânsul, sângur, pe o plută,
Cu toată povara la sine avută,
Cu fiarele ceale de săpătorie
Ce pofta să aibă a sa măiestrie;

Și cum, mai pe urmă, în ostrov întrasă,
Apă reace, poame plăcute aflasă,
Marmore și pietri mai multe, din fire,
Spre cioplit făcute și spre poleire.

Își făcu bordeiul în pustietate,
Și ducea viața în sângurătate,
Lucrând la numitul izvod cu tărie,
Macar nu visasăm la ce loc să vie.

Vină, o, Harite, rogu-te, cu mine,
Vină și priveaște la bordeiaș bine,
Vezi ascunzătoarea unde ticălosul,
Numai cu gândirea îmi luam folosul,

Și zioa, și noapte, la rău și la bine,
 Cugetând pururea, Harite, la tine;
 De nu crezi, bordeiul meu încă-ți va spune,
 Cât numai piciorul într-însul vei pune.

*

Harite de lacrimi jeanele își șterge
 Și, după thevanul, odihnită merge.
 Întră în colibă, oriunde priveaște,
 Numele Haritei veade și ceteaște.

Pe păreți, pe ușă, pe fața cășcioarei,
 Pe leaspezi, pe petri – numele fecioarei;
 Să uită Harite la nume-și, tignită,
 Cunoscând iubirea cea nemărginită,

Cu carea thevanul nice în pustie
 Vru de cătră dânsa despărțit să fie,
 Nu putu iubirea lui a să ascunde,
 Cugeta în sine. Sofronim răspunde:

Te rog, o, Harite, să-mi dai iertăciune.
 Cugetele mele au fost și sânt bune.
 Eu, fiind aicea în pustietate,
 Judecam cu firea că am dreptate

A scrie simțirea inimutei mele,
 După câte trude și năcazuri greale,
 Nemaivând frică de vro izgonire
 Sau de oarășcare mai grea pedepsire.

Harite priceape aruncata bârnă
 Și unde cuvântul dânsului atârnă,
 Să umple de lacrimi, de mână îl strânge:
 „Eu pricep ce cujeți. Inima îm plânge.

Taică-meu fu vina; el pentru iubire
Hotărî pedeapsa cea de izgonire.
Eu, ca una carea sânt nevin<ov>ată,
Am bună nădejde că voi fi iertată.

Și taică-mieu încă destul să căiaște
Că ieși din cumpăt și lucră orbeaște.
Să crezi că e gata să te mulțamească
Cu bine, răbdatul rău să-ți răsplătească.

Să lăsăm zăbava, să ducem izvodul,
Că așteaptă tare după el norodul.
De ici, nu departe, pe prund, lângă mare,
Unde adurmisăm și eu foarte tare,

Cu corăbii dorm oamenii mei.
Să mergem în grabă, să-i trezim pe ei,
Să vie să ducă ale tale toate.
Aceasta, printr-înșii, prea lesne să poate.

Ei să le și ducă, ei să le așeze,
În corăbioară ei să le păstreaze.
Idolul, cu pânză coperit, supt pază
Să-l ție, ca suflet de om să nu-l vază.

Lasă, Sofronime, această pustie,
Că mii te așteaptă, multe, nu o mie;
Să lăsăm ostrovul și sângurătatea,
Fiindcă ne strigă Afros și cetatea.

Această, de astăzi, a noastră tâlnire
Iaste oarecare sămn de însoțire,
Carea mi să pare că lung va să ție,
Așa cât sfârșitul moartea va să-i fie.

Eu pricepui lucrul, știu și cunosc bine;
Gătește-te numai și vino cu mine”.

*

Sofronim de vorba dânsăi, cea înaltă,
De graiul cel dulce, din inimă saltă.

N-apucasă bine drumul cătră mare,
Iată, slujitorii toți vin pe cărare
Îngrijați, stăpâna lor unde să fie?
Să nu rățăcească cumva prin pustie!

Iau porunca, toate din bordeiu să care
Și, așa, s-apucă de dus fieșcare;
În corăbioară bine le așază,
De numitul idol încă având pază.

Însă bordeiașul, iubita sa casă,
Nu așa cu pripa Sofronim le lasă.
Mai întâiu de toate, plângând, mulțami
Cîmpiei de carea, străin, să primi,

Și din ale sale roduri cu dulceață,
Avu, ticălosul, tignită viață;
Făcu mulțămită la zeii de loc,
Carii, în pustie, i-au fost spre noroc.

Pe locul în care izvodul stătusă,
A săpătoriei unealte le pusă,
Le jirtfi aceastea, lui Pan²⁹ închinată.
Și, așa, lăsându-și toate așezate,

Sărută cu cinste pragul, lăcrămând,
Și cu dulci cuvinte grăiaște, ieșând:
„Voiu să mă-ntorc iară, ca să moriu aicea,
De unde lipsește certarea și pricea,

²⁹ Pan, dumnezeu păstorilor, să cinstea mai cu samă în Arcadia; să zice a fi el izvoditoriul cimpoilor.

De n-o fi puțință să-mi fie soție
Dornica Harite de căsătorie,
Precum și ea tare să făgăduiaște
Și zice că obștea toată nădulește”.

*

În chipul acesta luând zioa bună,
La corăbioară să duc dimpreună.
Deci corăbiarii porniră în pripă,
Ca o păsăruică plesnind în aripă.

Întocmindu-ș cursul său cătră Milet,
Le părea că merge treaba cam încet;
Însă, fără veaste, încep vânturi bune,
Marea liniștită și fără furtune.

Această a vremii plăcută pornire,
Suflând spre-a Haritei mare norocire,
Făcu de mai iute de cuget ajunsă
La Milet, cu taina supt pânză ascunsă.

*

De a lor sosire sălta tot Miletul;
Auzi aceasta și Aristef, bietul.
Striga din prinsoare cu lacrimi ferbinte:
„Aleargă, Harite, la al tău părinte!

Aleargă de-i spune pasul și umblarea,
Povestește-i toată calea și tâmplarea!
Adevărat iaste, precum să vorbeaște,
Că Sofronim încă mai viețuiaște?

Și cum că, aflându-l, au venit cu tine,
Să facă și mie, și cetății bine?
Oh, dumnezei veacinici! O, mari și putearnici,
Carii purtați grijă de cei blânzi și smearnici,

Eu, fiind cetății cap și domn mai mare,
Celui fără vină făcui alungare;
Îi pusăi pohibe și, cu vrăjmășie,
Îl scosăi afară, la ticăloșie.

Ticălosul tinăr avu noroc mare,
Cât iată, aleargă spre a mea scăpare,
Grăbește, cu bine răul să-mi plătească
Și de închisoare să mă mântuiască.

Cum pociu vreodată să-i fac mulțămită
Unei așa bună faptă potrivită”?
De-acestea bătrânul strigă în prinsoare
Și vrea el să rumpă lanțul din picioare.

Iară cetățeanii, toți, de vârsta toată,
Aleargă, s-adună foarte mare gloată,
Fug toți la capiște, ca așa să vază
Idolul și noao Miletului pază.

Îndată, cât obștea pe Sofronim veade
Venind înainte, desăvârșit creade
Că, și fără probă, va să să plinească
Ce pofți putearea cea dumnezeiască.

Harite, smerită, însă fără frică,
Învălit izvodul pe oltariu rădică.
Ia jos de pe dânsul zisa vălitoare,
Izvodul, ca fierul, stă drept, în picioare.

Cunoaște norodul atunci, fără veaste,
Că chipul Haritei acel idol iaste,
Așa fu de bine și chiar nimărită,
Cât părea că-i tocma Afros tipărită.

Sofronim, departe, din pustietate,
Să vedea, cu dorul, spre ea cum străbate!
Ce închipuire curată și vie!
Să-mplini îndată zisa prorocie.

*

Deci dumnezeița, prin preot, vestește
Că ea cu izvodul nou să mulțamește;
Și, așa, norodul plin de bucurie,
În auzul lumii, strigă cu tărie:

„Bravo, Sofronime! Bravo, al tău nume
E știut acuma și vestit în lume.
Zei cei puternici, după dreptate,
Să-ți dea zile bune și îndelungate,

Să-ți arăți talentul și, de ici încolo,
Să să mulțamească și mai mult Apollo.
Însă, pentru slujba astăzi arătată,
Spune ce simbrie poștești și ce plată?”

Sofronim răspunde: „O, obște mărită,
Slujba mea cu totul iaste mulțămită,
Dacă spre odihna cetății slujește
Și dacă cu dânsa să și foloseaște.

Cu toate acestea, am o rugăciune,
Carea, fără frică, vreau a vi-o spune:
Al Haritei taică șeade la prinsoare,
Lipsit de lumina zilei și de soare.

Pe acest cucernic, bun și blând părinte,
Puneți-l la cinstea cea mai dinainte.
Scoateți-l din peante și de lanțuri greale,
Creadeți că nu-i vreadnic bătrânul de eale”.

Încă nu-și gătasă Sofronim cuvântul,
 Toți, de toată partea, să pornesc ca vântul,
 Aleargă la locul cel de închisoare,
 În ce chip fug cerbii la adăpătoare.

Ba și magistratul tot cu pompă mearje,
 Vrând pricinuita necinste a-i șterge.
 Harite, ca fiică, pe carea o doare,
 Ca o păsăruică iute zburătoare,

Mearsă decât alții ceva mai nainte
 Și spuseasă toate la al său părinte;
 Aștepta bătrânul fiarăle să-i iaie
 Și cârma cetății iarăși să i-o deaie.

După ce din peante și din lanț îl scot,
 Fiind obștea față și orașul tot,
 Unul dintră domnii cei de sfat porneaste
 Și, cu vorbe blânde, așa îi grăiaște:

„Aristef, cinstite, al nostru stăpâne!
 Suferiși prinsoare la zile bătrâne.
 Ocara răbdată iaste foarte mare,
 Însă magistratul nostru vină n-are.

Obștea supărată și tare măhnită,
 Pentru întâmplarea nenădăjduită
 Prin carea cursarii, făcând năvălire,
 Întrară și până la dumnezeire,

Jăfuind capiștea, pavăza cetății
 Și, așa, deschise calea răutății
 Și, neaflând altul cu destoinicie,
 Să facă ce zică sfânta prorocie,

Și știind că sânгур un Sofronim fusă,
Carele știință de prisos avusă,
Și tu pe acesta îl scoțâși din țară,
Puindu-i pohibe, cu mare ocară,

Făcu năvălire asupra-ți, d-odată;
Bine că viața îți lăasă cruțată.
Spre norocul nostru ș-al tău, de-mpreună,
Că scosul din țară scăpă de furtună

Și, puțină vreme trăind în pustie,
Săvârși izvodul după prorocie,
Odihni cetatea cu a sa venire,
Odihni, d-odată, pe dumnezeire.

Acum înflurește în Milet dreptatea;
Tinărul acesta izbăvi cetatea.
Acesta pe tine de icede te scoate
Și iarăși te face mai mare la gloate”.

Aristef, din lanțuri scos întră mulțime,
Striga cu glas mare: „Vino, Sofronime,
Să-mi iau iertăciune, că ți-am greșit tare,
Nu țiinea aminte, pune la uitare,

Că lumea înalță pe oameni și<-i> ceartă;
Oamenii greșesc și iarăși să iartă;
Ceale ce de mine sânt ție greșite
Va să răsplătească tinăra Harite”.

„Iubite tăicuță!”, Sofronim îi zice
Și, plângând, îi cade smerit la cerbice:
„Cum poate să ceaie de la rob iertare
Cela ce Miletul supt mâna sa are?”

Numai cu cămașa din pustietate
Întorsăi acasă, la a mea cetate.
Alt taică sau maică n-am, decât pre tine;
Ca taică de obște, fă ce vrei cu mine”.

„Sofronim (răspunde bătrânul), iubite!
Iată, stă de față fiica mea, Harite,
Soție din ceasul acesta să-ți fie,
Ea fiică, tu fiu și ginere mie.

Aveare atâta am, cât să ne-ajungă
Să avem viață macar cât de lungă”.
Tinerii dau mâna, fac încredințare,
Să duc la capiște întră adunare,

Pun lângă izvodul cel nou jurământul
Că va să-i despartă moartea și pământul.
„Sofronim, Harite uniți să trăiască,
Târziu să-i despartă moartea cea firească”.

Toți, de toate lături, striga cu tărie:
„Aristef, în scaun, înapoi să vie;
Ca taică și socru, ani mulți să trăiască
Și cetatea noastră să ocârmuiască!”

Vasile Popp

**CĂTRĂ CINSTIT DUMNEALUI
IOAN PRALE***,

autorul *Psaltirii*¹ în versuri

[Prefață la *Psaltirea prorocului și împărat David, în versuri alcătuită de micul între musicoșii sistimii vechi Ioan Prale din Iașul Moldovii...*, Brașov. S-au tipărit în tipografia d. Franțisc de Șobeln prin Fridrih Herfurt, 1827]

Mult cinstite!

Pentru adaosul ce ai făcut literaturii românești, atât prin aflarea lesniciosului acela metod^[1] cu mai puține litere și cu mai sigură pronunție a scrie decât până acum, cât și prin alcătuirea *Psaltirii în versuri*, fieștecare adevărat român trebuie să-ți mulțamească; și eu, deosebit, pentru multa încredințare cu care ambe manuscrisele, cu acea cinstită condiție mi le-ai împărtășit, ca despre amândoa slobod să pot judeca. Însă, vei ști că și acea cumplită plagă, cu care au vrut Dumnezeu a mă cerceta, care dumitale bine îți este cunoscută, cât și turburata praxis, care atâtea ceasuri odihnite mi le răpește, mă împedecă a răspunde după cuviință. Totuș, fiindcă așa poștește omeniia, cevaș voiu însemna, dar și aceasta pe scurt, și, cum să zice, cam pe deasupra. Metodul acela al scrierii cu mai puținele litere și cu mai sigură pronunție

* Transcriere și note: Eugen Pavel.

¹ *Psaltirea*, cuvânt grecesc, care evreiește să zice *navlon*; însemnează un instrument muzicesc făcut ca o pavăză, în patru cornuri, cu zece corzi, precum scrie S. Ieronim. Vezi *Psalm* 32 și 91.

e îndestulată mărturie că duhul românilor încă e așa lucrătoriu și iscoditoriu ca duhul altor nații; și, când ar fi ceva mai slobod de multe prejudecăți, și când ar fi acest feliu de duhuri, cât de puțin ajutate prin cei puternici ai nației, ar putea fi, într-o adevăr zic, de multe lucruri noae și folositoare, iscoditoare. Despre acest fealiu de metoduri lesnicioase de mult gândesc filosofii Evropii, și deosebit înainte de vreo câțiva ani, învățatul acela ungar, Alexandru Chiș². Scoposul amânduror v-au fost unul și același: adecă lesnirea scrierii și statornica pronunție; iar chipul și modul, la amândoi deosebit. Când se va tipări *Metodul* dumitale, care lucru lesne să poate face prin ajutoriul patrioților, atunci va putea lumea cea învățată cu desăvârșire a judeca: care din doi v-ați apropiat mai mult de adevăr.

Iară, câtu-i pentru prefacerea *Psaltirii în versuri*, prea bine ai făcut, că batâr ești al treilea³ care ai călătorit pe această cale; totuș, precum crez eu, au rămas și celor următori poete câmp destul de larg, în care să-și deprindă duhul și în care să-și arate istețimea, până vor ajunge la înălțimea ideilor, care sânt rășchirate în toate părțile *Psaltirii*; *Psaltirii*, zic, care nu e altceva decât o adunare de cântece scrise și cântate în deosebite timpuri și cu deosebite prilejuri, cu un cuvânt, o prea frumoasă poezie. Cei ce înțeleg limba evreiască și cetesc *Psaltirea*, în originalul ei, să minunează de înălțimea duhului care o înviază și cu o gură mărturisesc că mai înalte idei să află în aceasta decât în vestiții poete a vechimii: Omer și Virghilie. Putea David rugăciunile sale a le

² Vezi cartea aceluia, care să numește: *Elementare Universale totius generis humani*, Budae, 1813^[2].

³ Cel dintâi, care au făcut *Psaltirea în versuri*, au fost Dosifteiu, Mitropolitul Moldaviei, 1673. Al doilea au fost Teodor Corbe Transilvăneanul, care au scris *Psaltirea* în Kiov, fiind în slujba rusască, la 1720, și s-au tipărit la Bălgrad în Transilvania^[3].

scrie și cu stil slobod, însă au mai vrut a le îmbrăca în stil poeticesc, ca cu atâta mai mult duhul său și a celor ce-l ascultă pre el să se înalță spre cinstea lui Dumnezeu. Nimica nu e așa pătrunzătoriu, nimic așa mișcătoriu și la ceale mai împetrite inimi, decât o poezie bine alcătuită. Aceasta moaie inimile ceale învârtoșate, suflă curagiu în ceale deznădăjduite, pe scurt, lucrează ca o maghie ori în ce suflet. Pentru aceea, de să și povestește ca o fabulă cum Orfeu Tracul ar fi cântat așa de frumos, cât ar fi tras după sine pădurile și petrele; totuș, supt scoarța aceștii fabule, e ascuns oareșcare adevăr, care vrea să zică că: Orfeu, prin cântecele sale, așa au muiat pre sălbatecii și mai împetriții lăcuitori ai Trachiii, cât au putut să-i tragă spre a lăcui în soțietate. Această maghicească putere a poeziii au priceput-o mulți și din S<finții> Părinți; pentru aceea, Ieronim, Lactanție^[4], Avgustin, Amvrosie, Chipriian și alți toate *Orațiile* sale cu oareșcare aromate poeticești le-au presurat. Însuș S<fântul> Pavel, care din fariseu să făcu Apostol neamurilor, arată atineanilor, cu un vers împrumutat de la poeta Aratus^[5], cum că: din semânța lui Dumnezeu (*teion ghenos*) sântem. Isidor, episcopul Beteiei, zice că: toată Psaltirea e scrisă după forma și măsura lui Pindar grecul și a lui Horație romanul; care forme și măsuri grecii și romanii le-au numit când alhaicești, când saficești. Adevărat, David acestea numiri nu le-au știut; dar el totuș au fost poetă mare, și nu încoronat cu dafin, ci cu coroană de aur, și versurile lui să pot cânta pe orice coardă. Despre ceale trei cărți ale lui Solomon, zice S<fântul> Ieronim (care au fost preainvățat în limba evreiască) că sânt scrise, acum după măsură exametricască, acum după cea pentametricască. Așa judecă cei învățați ai Evropii și despre cărțile Isaiei și *Plângerea Ieremieii*. Vază acum grecii și cei ce urmează lor, carii zic cum că și măiestriia poeziii la ei ar fi luat

începutul. Ba, de e adevărat ce zic cei învățați, cum că poetele au fost cei dintâi filosofi, atunci cu adevărat au putut zice E<u>frosin Poteca, profesorul filosofiei în Academia Bucureștilor, cum că mai-nainte au filosofit aceia pre care elinii îi numea varvari, decât însuși elinii⁴. Însă aceasta pe scurt. Pre acești de Duhul S<fânt> însuflați evrei i-au urmat și aceale strălucitoare steale ale creștinătății: Damasie, patriiarhul Romei, Grigorie, episcopul Capadochiei, Chipriian, epis<copul> Cartaghenii, Paulin, epis<copul> Nolei, Prudentie și, deosebit întru aceștia, Amvrosie, epis<copul> Mediolanului, a căruia stihuri sânt întru adevăr amvrosie și nectar. Pre aceștia și alți asemenea lor văzând acel suflet duhovnicesc Dosifteiu, mitropolitul Moldaviei, mișcat fiind dinlăuntru, luând toată greutatea asupra sa, au intrat întru o cale, pe care nimenea dintre români încă nu călătorisă, și prefăcu toată *Psaltirea* în versuri, după chipul și stilul care grăia atuncea moldovenii. Așadar, de să și dă întâia cinste românilor transilvaneani pentru întâia tipărire a cărților românești⁵, precum și aceștii *Psaltiri*⁶ cu stil slobod, totuși începătura poeziii întru adevăr singur moldovenilor să cuvine.

Că, de s-au ivit în Transilvania și Valahia (de vremile ceale mai noao grăiesc) oareșicare bărbați, carii duhul lor cel poeticesc mai de vreme l-au arătat lumii decât moldovenii, totuși, și în aceasta nu au întârziat duhul moldovenesc. Că, de are Ungaria un Gheorghie

⁴ Vezi *Cuvintele lui ceale panighiricești și moralicești*^[6], București, 1826, foaia 31.

⁵ Întâia carte în limba românească, supt titula *Cazanie*, s-au tipărit în Brașov, la 1580, supt mitropolitul Ghenadie^[7].

⁶ *Psaltirea* întâi, prefăcută de pe jidovie pe românie, s-au tipărit în Bălgrad, în Transilvania, prin Stefan Mitropolitul, la a<nul> 1651. Vezi *Istoria Bisericicii românilor*, făcută de Petru Maior, tipărită în Buda, la a<nul> 1813, foaia 147.

Montan⁷, Transilvania un Teodor Corbe⁸, un Vasilie Aron⁹, un Ioan Bărac¹⁰, un Stefan Crișan¹¹, de să laudă Valahia cu un Ioan Banul Văcărescul¹², cu un Alexandru Văcărescul¹³, cu un Gheorghie Slătineanu¹⁴, cu un Nicolae Văcărescul¹⁵, cu un Ioan Văcărescul¹⁶ și cu un Paris Mumuleanu¹⁷, poate și Moldavia a să fâli cu un Dosiftei Mitropolitul¹⁸, cu un Alexandru Beldiman¹⁹, cu

⁷ Vezi *Streinul în Pesta*, la Buda, 1816^[8].

⁸ Acesta e al doilea autor al *Psaltirii în versuri*.

⁹ Vezi *Patimile lui Hristos*, tip. în Brașov, 1805; *Vorbire în versuri între Leonat și Dorofata, muierea sa*, Sibiiu, 1815; *Piram și Tisbe*, Sibiiu^[9]; *Anul mănos*, Sibiiu, 1820; *Sofronim și Harite*, Sibiiu, 1821. Au rămas de acesta și ceale X *Ecloghe* ale lui Virghilie în manuscris.

¹⁰ Vezi *Arghir și Elena*, tip. în Sibiiu, 1802; *Răsipirea Ierusalimului*, tip. în București, 1821. Are acesta, în manuscris, pe *Odisevs și Lucreția*, doao poeme prea frumoase^[10].

¹¹ Acesta multe au tradus din Metastasiu^[11].

¹² Acesta e care întâi au pus prozodia românească la rânduială și au făcut multe stihuri de probă, în multe chipuri. Vezi *Gramatica* lui, tip. în Râmnic, 1787^[12].

¹³ Acesta e nemuritoriul acela Ovidie al românilor, pe care norocirea nașterii l-au înălțat, dar pizma fanarioticească l-au dărăpănat. Mult bine și mare cinste ar face nației românești, care ar aduna versurile acestuia și le-ar da la lumină.

¹⁴ Vezi *Ahilevs la Schiro*, tip. în Sibiiu, 1797^[13].

¹⁵ Acesta multe lucruri și însemnări poeticești au lăsat între scrisorile sale, la moartea sa.

¹⁶ Mulțime și felurimi de poeme să află la acesta; care, de le-ar face cunoscute nației, pentru că toate sânt vrednice de a vedea lumina, foarte mult o ar îndatora.

¹⁷ Vezi *Rost de poezii*, tip. în București, 1820, și cartea care să numeaște *Caracteriuri*, cu un prolog vreadnic de cetit. Tip. în București, 1825^[14].

¹⁸ Acesta e întâiul autor al *Psaltirii în versuri* și întâiul poet al românilor^[15].

¹⁹ Vezi tragedia *Orest*, tip. la Buda, 1820. Au rămas de acesta, între altele, și *Descrierea Revoluției* ce s-au întâmplat în Moldova la 1821, în stihuri scrisă, supt titula: *Grapsodie*^[16].

un Constantin Conache^{20a}, cu un Nicolae Dimache^{20b} și cu un Gheorghie Asachi^{20c} și acum, de nou, cu dumneata, care, prin alcătuirea aceștii poezii, nu puțin folos ai adus literaturii românești. I. Titula cărții va sluji istoricilor viitori spre însemnarea acei nefericite epohă, care s-au întâmplat în vremea în care ai scris cartea. II. Ai îmbogățit limba românească cu mulțime de cuvinte, care sânt adevărate românești, însă care era afară de obicei. III. Ai dovedit că limba românească rabdă și compoziții și decompoziții, în care, precum și în cuvinte neobicinuite și altele de nou făcute, de ai fost ceva mai scump, poate nu era spre stricăciune. IV. Ai arătat cum că în limba noastră să poate scrie ori despre ce lucru înalt. Și V. Ai arătat că, spre îmbogățirea limbii românești, nimica nu-i așa trebuincios decât a cunoaște toate dialecturile limbii, întrebuițând toate aceale vorbe, care lipsesc în una din cealelalte; și, unde nu ajung nici aceaste, să ne împrumutăm de la maica limbii noastre, limba latinească. Știu, prietene, că, pentru aceaste cuvinte și recomandație a limbii latinești, de la mulți multe împotriviri vei auzi; de la aceia, mai vârtos, carii, nu știi din ce evlavie mare, ar vrea să o aibă departe de hotarale sale. Însă aceștia ar trebui să citească și să vază cu câtă ură grăiaște Cantimir²¹ despre acel mitropolit, care au lepădat din Moldova literile latinești, și, iar, cu câtă evlavie scrie despre aceia carii îmbrătoșază limba latinească²². Aceștia ar trebui adus aminte că toți cei învățați ai Moldaviii și a Valahiii, atât în veacurile vechi, cât și ceale noao, unia și singure limbii latinești

^{20a, 20b, 20c} Toți aceștia au feliurimi de poeme și mult frumoase, și, deosebit întru aceste, *Crugul amului*, scris de dumnealui Conache.

²¹ Vezi *Descrierea Moldaviii*, tip. în Moldova, la Neamțul, 1825, foaia 340^[17].

²² Același, *acolo*, foaia 347.

au a mulțami mărirea numelui său: Grigorie Țamblec²³ și următorul lui, Damian²⁴, mitropoliții Moldaviei; Petru Moghilă²⁵ din prințepescă familie a prințipilor Moghilești, mitropolitul Kiovului, și Dosiftei²⁶ mitropolitul; dvornicul Ureache²⁷, Miron Logofătul²⁸, și, mai pe urmă, slava și cinstea nu numai a moldoveanilor, ci a toatei nații românești, prințipul Dimitrie Cantimir²⁹; iar în Valahia, Damaschin, Chesarie, Filaret, episcopii Râmnicului³⁰; Grigorie, Ilarion, episcopii Argeșului; și cel ce acum, așa cu mare înțelepciune, ocârmuiaște scaunul mitropolicesc, Grigorie mitropolitul; Radul Greceanul³¹,

²³ Acesta au fost unul din cei mari teologi ai veacului său. Acestuia au scris Evghenie IV, patriarhul Romei, invitându-l la Sinodul ce era să se facă la Florenția. Vezi *Reyn. ad annum*, 1436, Num. 27: *Le Quien, Oriens Christianus*, Tom. I, pag. 1252^[18].

²⁴ Acestuia i-au scris însuși împăratul Constantinopolului, Ioan Paleologul, ca să meargă la Sinodul de la Florenția și să ajute bărbătește lucrările acestui sinod. Vezi *Syropuli Conc<ilium> Florent<inum>*, Sect. 3, Cap. 18; *Le Quien, ibidem*.

²⁵ Acesta e care întâi au scris grecește și latinește cartea care se numește *Pravoslavnica Mărturisire*, și care fu întărită de Partenie, patriarhul Constantinopolului, și ceilalți patriarhi, la an 1643. Apoi, mai pe urmă, s-au tip<ărit> în Amsterdam, la an 1662. Vezi prologul cărții ce să numește: *Orthodoxa Confessio, Wratislaviae*, 1751.

²⁶ Cum că au fost acesta învățat în limba latinească dovedește *Psaltirea* ce s-au tip<ărit> de dânsul, în Iași, 1680. Cetește acolo foaia 209.

²⁷ Cel întâi istoric al moldoveanilor, care au cules întâmplările Moldaviei din istoricii latinești ai Ungarii și Poloniii.

²⁸ Cel mai bun istoric al Moldaviei, care nu numai că singur au fost mare latin, dar și ficiorii săi i-au trimis în Polonia pentru învățatura limbii latinești. Vezi Cantimir, *Descrierea Moldaviei*, foaia 343.

²⁹ Cea mai mare parte a cărților sale sânt scrise latinește. Vezi *Descrierea Moldaviei*, foaia 21 și 22.

³⁰ Vezi prologurile celor XII *Mineate*, care îndestul dovedesc știința limbii latinești^[19].

³¹ Acesta e cel întâi și mai bun istoric al Valahiii. Scris-au *Istoria Valahiii* până la vremea lui Constantin Vodă Brâncoveanul, cui o au și

Ioan Banu Văcărescu, și Grigorie Banu Brâncoveanu³², toți aceștia au fost și sânt adăpați din dulceața limbii latinești.

Privească acești împrotivitori și vază ce face vecina Rosia? Și care limbă să învață în ceale patru vestite academii ale ei? Și cui are a mulțami acea ghiganțicească cultură? Prinză acești împrotivitori harta în mână și, privind, vază că, unde e limba latinească, acolo e și cultură; și, unde nu să prețuiaște aceasta, nu sânt nice semne de cultură. Mai înalt au gândit cei vechi moldoveni despre această limbă; pentru aceea, încă în veacul XVI, supt Vasilie Despota, au făcut în Cotnariu³³ vestita aceea Academie, în care cei mai învățați profesori a Ghermaniii și Poloniii învăța limba latinească. Au simțit lipsa aceștii limbi acel departe privitoriu ochiu Dionisie, mitropolitul Valahiii; pentru aceea, îndată după primirea înaltei păstorii, numaidecât au rânduit profesor pentru această limbă pe învățatul acela și mult râvnitoriu culturii naționalicești, Gheorghie Lazar, transilvaneanul; și la Italia, veachea noastră patrie, pentru învățătura aceștia și a dulcii limbi italienești, patru tineri, nu cu puținele cheltuieli, au trimis. Au simțit aceasta bunii aceia patrioți: Părintele Veniamin,

închinat; însă care până acum nu s-au tipărit. Acest manuscrript l-au prefăcut pe grece și, amestecând într-însul multe râtunde și în patru cornuri, l-au tipărit supt numele său vestitul acela plaghiar (un plagiare), Dionisie Fotino grecul, în Viena, 1819. Află-să aceasta în manus., de pe românie pe nemție tradusă, în Biblioteca Ghimnasiului Evanghelicesc din Brașov. Vezi Johann Christ. von Engel, *Geschichte der Walachen*, Seit. 58. Nro. XLVII. Hale, 1801^[20].

³² Acesta au prefăcut pe elinie: Hainecii, *Elementa Philosophiae*, și de pe elinie le-au făcut acum românește Evfrosin Poteca, pentru prelecțiile sale, în Academia Bucureștilor^[21].

³³ Vezi Pauli Wallaszky, *Consp<ectus> Reipub<licae> Lit<t>er<ariae> in <H>ungaria*, Budae, 1808, Fol. 182; Andreas Wolf, *Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, 2ter Theil, Seit. 90. Hermannstadt, 1805.

mitropolitul Moldaviei, și Mihail Sturza, inspectorul școlilor naționalicești, și cu mari jertfe, pentru ca să statornicească această limbă în patria sa, nu numai profesori transilvăneni au chemat la sine, dar și S. Mănăstire Socola, cu toate veniturile ei, muzelor latinești o au închinat^[22].

Și, batăr de lăcuia aceale muze la câmp și în căsuțe mici (pentru că în politie și în palaturi să răsfața ceale streine), totuși mari roduri ar fi adus, dacă acea nefericită revoluție, a cării urme și până astăzi să văd în Moldavia, nu le-ar fi alungat din dulcea lor odihnă. În zădar le e străduirea împotrivorilor, pentru că cultura Evropii străbate și în părțile aceastea, atât prin boierimea care călătorește prin Evropa³⁴, cât și prin tinerimea nobleții, carii cercă Academiile aceiași. Aceștia, la întoarcerea sa, nu numai lucruri folositoare aduc cu sine, care le răsădesc în patria sa³⁵, dar și cu titule³⁶ academicești încoronați să întorc; titule care numai prin cunoștința limbii latinești să pot căștiga; de care nici cei mai mari a Evropii nu să sfiesc a le primi, și care mai

³⁴ Multe bune și folositoare pentru cultura neamului și economia câmpului au văzut și au însemnat în călătoria sa prin Evropa dumnealui Constantin Radovici din Golești; care, de le va pune în lucrare atâta, cât poate un om privat, mare folos va aduce patriii. Vezi *Călătoria* lui, tip. în Buda, 1826. Și *Adunarea pildelor filosofești*, de acelaș, tot la Buda, 1826^[23].

³⁵ Așjderea, dumnealui Nicolae Roznovanul, întorcându-să de la Academia Parisului, au adus cu sine *Metodul împrumutatei învățături (Alilodidactica)*, în Iaș<i>[24].

³⁶ Titulă academicească, între tinerimea Valahiei, întâi au primit, în Academia Parisului, Gheorghie Bibescu, la 30 avg. 1824, făcându-să doctor legilor, care au și scris doao disertații, una în limba franțozască, supt titula: *Droit français*; alta, în limba latinească, supt titula: *De jure romano et in specie: De acquirenda et ammittenda possessione*^[25]. Al doilea iaste Constantin Pop, profesorul legilor, în Academia Bucureștilor. Acesta s-au făcut doctor legilor, în Academia de la Pisa, la 7 febr. 1825.

multă vază au în ochii celor învățați decât orice cavalerie.

Însă, vremea iaste ca să tragem pânzele, lăsând pe împotrivitori să meargă încătrău au început. Alt soare au răsărit acum preste orizontul acestor provincii, care încălzește fără a pârjoli. Au dobândit, din dumnezeiască providență, amândoa pământurile domni și oblăduitori din sinul său. Are Valahia pre Măria Sa, D. Grigorie Ghica, a căruia iubire de cultură destul o adeverează pardosirea uliților cu petri, rădicarea școalelor pe la toate orașele, și aceale frumoase palaturi, care le-au zidit și le-au sfințit muzelor naționalicești. Are Moldavia pe Măria Sa, D. Ioan Sturza, născut din una din ceale mai slăvite familii ale Moldaviii, a căriia ramuri în vechime era întinse prin Ungaria, Transilvania, Valahia³⁷ și în vreamile ceale mai noao, și în Rosia; pretutindinea, în ceale mai frumoase dregătorii așezați. Multe pot aștepta muzele Moldaviii de la patriotismul M<ăriei> S<ale>, pe care și până acum le-ar fi mângăiat, dacă nu ar fi fost silit a pune balsamul mângăierii pe atâtea rane, care au răbdat Moldavia, în timpul a șase ani, și căroro numai dăunăzi le-au urmat alta, nu puțin mai groaznică³⁸.

Altceva a mai scrie acum nu am, că poate și așa am trecut peste hotarăle unii epistolii, decât a-ți pofti ca

³⁷ În Ungaria și Transilvania s-au stins această familie încă pe la mijlocul veacului XVII; în Valahia au vețuit până la mijlocul veacului XVIII. La an 1673, supt Grigorie Ghica, Toader Sturza era spătariu mare. *Vezi Hrisovul* lui Grigorie Ghica, scris în București, la 23 apr. 1673, între scrisorile Marelui Dvornic Grigorie Băleanul. Iar la a<nul> 1760, era Dumitrașcu Sturza, supt Scarlat Ghica, Ban Mare. *Vezi Hrisovul* lui Scarlat Ghica, scris în București la 25 avg. 1760, în arhivumul S. Bisearici a S<fântului> Nicolae din Bolgarseghiu Brașovului.

³⁸ La 20 iulie, s-au întâmplat un foc mare, care cea mai bogată parte a Iașului o au făcut cenușă, la care întâmplare au ars și Curtea Domnească, cu toate documenturile.

milostivul Dumnezeu, care te-au întărit spre săvârșirea acestui lucru, acela să te întărească ca să poți culeage și rodurile ostenealelor.

Fii sănătos, și, până vei viețui, adu-ți aminte și de noi.

Al cinstit Domniei tale,

de tot binele doritoriu,

Vasilie Popp,

a frumoaselor măiestrii,

a filosofiei și medicinei doctor.

Scris-am în Brașov, oct. 1, 1827.

Moisi Bota

**VERSURI ÎNDEMNĂTOARE
CĂTRE DEPRINDEREA TINERIMEI
ROMÂNEȘTI ÎNTRU ÎNVĂȚĂTURI,**

ca un dar de gratulație pe auritu Anu Nou
M.DCCC.XXIX, de ~, fostu învățătoriu românesc în
Lipova, lucrate și tipărite.

Glückswünsche auf das goldene Jahr 1829.

În Buda, cu literile Crăieștei Tipografii a
Universității Ungurești din Pest*

[...]

FABULA

TRAIULUI HÂRCIOGILOR DE CÂMP PISTRIȚI ȘI A
CELOR LUNGI ÎN COADĂ,
CU A IEPURILOR CASNICI (DE CASĂ)

Mai întâiu, dar, să începem
Din cap, de când au venit
Hârciogii, ca să perceapem:
Cum fu lucrul-ntemeit?
Cât, cu plan așa de ascuns
Fiind, la atât-au ajuns;
Și iepurii nu-i percep!

Animalele, hârci pistriți,
Sânt un număr foarte mic,
Din vechime împărțiți
Printre altele – nemic
Însămnează^[1] ei a fi,

* Transcriere și note: Doru George Burlacu, Liliana Burlacu.

Căci, că de s-ar și înmulți,
Ei de ei se pustiesc!

Ma, hârciogii lungi în coadă
Mai târziu sânt adunați,
Aceștia-s dedați să roadă^[2],
Zi ș<i> noaptea nestâmpărați;
Ei, în veacul al șaselea,
Nemaiputând în câmp mânea,
De vărsarea ploilor.

Eveniră¹ în lăcașuri,
Prin cetăți, oraș ș' sate,
Căci timpul cel cu trăsneturi
Îi gonea cu ploi late,
Carii simțind că-i goneaște,
Puii toți le pustiește,
Fuseră iuți a fugi.

Așa iaste, toate se văd,
Ma, se putură feri,
Lăsând pământul cel umed,
Știur-a se ferici;
Unde-i poala sub munți bună,
Deateră după datină:
A scobi pe treaba lor.

Deci, unii-n colo și p-aici
Mâneau câteva soții,
Printre iepurii cei casnici,
Cu pui, întregi familii;
Alții, lipiți sub un munte,
Lâng-un părau fără punte,
S-au scutit între iepuri.

¹ Adecă veniră din întâmplare.

Atunci, cu aplecăciune,
Cu blândă lingușie,
Și c<u> mare închinăciune,
Căzând cu cucerie,
S-au rugat cu umilință
Să le dea bunăvoință
A lăcui între ei.

Care momi cu lingușire
Au și pătruns inima
Iepurilor preste fire,
Cât nu sta iepurimea
Lor a da cuvinte contre;
Ci cu toți le erau propte,
Arătând scutire lor.

Iepurii, având datină
Puii în gropi să-și crească,
Unde ei, cu bună tignă,
Pururea să trăiască
Poșteau, cu pistriții hârciogi,
Ma, și cu cei în coadă lungi
A-și crește puii l<a> un loc.

Dar lungii-n coadă rozători,
Fiind din fire făcuți,
Învățați a fi săpători,
De bătrânii lor crescuți:
A scobi sub grănărie,
Sub cocini și căsulie,
A face găuri din gros.

Nici cunoscând vicleșugul
Hârciogilor, iepurii
Strângeau din câmp cu căștigul,
Spre traiul adunării,
A puilor celor mai mici,

Între carii iepurii nici
Cu-n interes pășau.

Ba, încă bunătate le-au făcut,
Nu numai că i-au scutit,
Ci, pre cât lor li s-au putut,
Chiar și puii le-au păzit;
În găurile iepurești,
Trăiau puii cei hârciogești
Ca-ntr-a strămoșilor lor.

Și pân-a fi hârcii-n vânat,
Spre păzirea întreagă,
Duoii păzitori au așezat;
D-a iepurilor creangă;
La toți puii împreună,
Având de ei grije bună,
Carii credincioși au fost.

Păzitorii aceștia duoii
Se hrăneau de la iepuri,
De la mulțime – nu gunoiu,
Deși trăiau în găuri;
Căci iepurii moșteani de mult,
Sub acel munte, au născut
Mii de mii de capete!

Hârciogi încă se prăsisse,
Ma, fiind mai puținei,
Cu cei pistriți se corcise;
Abia vânau pentru ei, –
Neputând fi-ntr-acea stare,
Ca să-și țină cu mâncare
Deosebi lor păzitori.

Ci, viclenind hârciogeste,
Din cârca iepurilor

Trăiau cu puii gostește;
 Fără usteneala lor;
 Și tot nu se-ndestuliră,
 Numai a sparge porniră
 Găurile iepurești!

Neavând odihnă, pace,
 Începură a scobi,
 Pân' în inimă a-i coace,
 Pe iepuri a-i pustii!
 Spărgându-le găurile,
 A le umplea cuiburile
 De vespi, spini și de năroi!

De-a pururea țineau svaturi,
 Având foarte rău prepus
 Spre păzitorii de iepuri;
 Cât pe furiși s-au și dus
 La un Vulpoi mare, gros, sur,
 A-i bârfi de rău, lui, singur,
 Îi plăceau bârfealele.

Acesta era mare-n cap,
 Care, deși costă mult,
 Totuși se arăta că-i țap;
 Vrând a face un strămut
 Cu bieții iepuri casnici,
 Ma, fiind aceștia harnici,
 Trunchiu lat <î>i frecau botul^[3].

Atunci, spre meargerea-nainte,
 Dihorul cel mare, prost,
 Genunchiu lor cel de frunte
 Pe acela timp au fost;
 Prest-a puilor păzitori,
 El, întâiul demândătoriu,
 I-au-nvățat a găuri!

A căruia sfat hârciogii
Primiră bărbătește,
Nici că judecară ciongii
Spre ce scop îi țantește;
Decât prinseră a crășca,
Pe păzitori a-i încolța,
După datină scobind.

În groapa unui suratec
Hârciog, svat de perire
Au strâns, fiind cesta sălbatec
Făcut, stricat de fire,
Sugea minciuni ca gândacii,
Cu care, mergând ca racii,
Îi făcu prevaricari².

Simțind iepurii complotul
Astrâns pentru pelea lor,
Vrură a le ciunga botul
(La hârciogii) mai-marii lor,
Deacă un iepure limbut
Într-o zi n-ar fi vândut
Planul spre hârciogii croit!

Iar-un lung în coadă vătav
Nomit, ca un carnifex³,
Avea răi ghinți, ma și nărav
Câniu, de viță duplex⁴
Acesta, căci sucea de coadă,
Mergea hârciogimea noadă
După el toți în năroiu.

² Nedrepti pârători.

³ Hoheriu sau ucigaș.

⁴ Corcît de d<o>uo vițe.

Mai erau unii iar râncaci,
 Iepuri hârciogîți la păr,
 Carii nu ziceau în sfat: Taci;
 Ci tot însul țăți și hâr,
 Scoțându-și limbele câniu,
 Nivicât pfrosneau^[4] iepuriu,
 Ci toți scobeau coțcoind.

În acest complot hârciogesc,
 Unii scoteau din poginariu^[5]
 Galbeni, iar din boturi stropesc,
 Ca să scoată din grânariu
 Și din alte măgăzine
 Hrane și beuturi bune,
 Ce se vînd în Pest cu preț.

De acestea multe, toate,
 Hârciogii c-o inimă
 Dihorului cum să poată
 Pe păzitorii fără-vină
 A-i depone: i-au înmînat,
 Nepregândind că au spurcat
 Prin acea tot cuiubu lor.

Prevaricarii pări goale
 Dau la marele Dihor,
 Unde nu-i în cap – ca-n foale –,
 Ba, nici putu fără răzor
 Deodată a-i depone
 Pre păzitorii cu nome
 Bun aflați, foarte harnici.

Cu a căror minciuni nu se
 Putură ei folosi,
 Pe Vulpoiul sur ceruse
 Într-ajutoriu a minți,
 Ma, surul Vulpoiului, deși strâmb

Cu Vezurele făcu sâmbre<e>,
I s-au crezut minciuna!

În urmă se alunecă
Vezurele, prin minciuni,
Voiei Dihorului plecă,
Nefăcând întrebăciuni;
Cu dețizia⁵ au pripit,
Neprevăzând – iut, au lipsit
Iepureștii păzitori.

Atunci, gropile sparseră,
Lăsând puii golișei,
Pe păzitori îi scoaseră!
Iepurii măind mișei!
Triumfa hârciogii în cap,
Neavând minte ca un nap
A previde ce-au făcut.

Pre lângă acea stricare,
Au demândat Dihorul,
Doar-ar fi-ndestulare;
Dând el singur proiectul⁶
Ca alți păzitori s-așeze,
Carii să invidieze⁷
Din genunchiul hârcilor.

A cărui demândăciune
Împlinindu-se de loc,
Au prăsit o urâciune
Între iepuri, hârciogii, foc
S-au și ațâțat îndată,

⁵ Judecata.

⁶ Pregândire.

⁷ Zavistuiască.

Prin pisma neamănată
A păzitorilor novi.

Căci acești duoi păzitori,
Din animale hârciogi,
Atât erau de stricători,
Deși fiind la bot ciongi,
Totuși săpau ca și porcii,
Nejudecând a se morci
În năroiul mortăreț.

Ci, atât de conștători⁸
Cu urâtul interes,
S-au făcut împărtinitori,
Spre puii hârciogi ales,
Cât nu păzeau de iepurești
Pui, fără numai de hârciogești,
Cu iepurii trăiau cleanț!

În aceasta rea tigneală,
Simțindu-se vătămați,
Iepurii fac socoteală,
Cu bătrânii adunați;
Ca ei să se permitescă⁹
De paza inimicească,
Păzitorii țâțoiau!

Atunci, mai chiar apriat
Sâmțindu-se iepurii,
Precum ei cu a lor vânat
Hrănind pe păzitorii
Hârci, de la carii-n loc de har
Rabdă necaz și mult amar,
Căutară la-ceasta leac.

⁸ Întărâtători.

⁹ Sloboadă.

Sobolului¹⁰ celui mare
Toți înainte i-au căzut,
Ca să ia la ascultare
Lucrul acest prea căznit,
În care pat iepurii rău,
Căci, spărgând ș<i> găurind din greu,
Hârciogii-și făceau de cap!

Sobolul simțind paguba,
Puse-n cap prin iepurul
Cel sălbatec a încursa
Pe hârciogi ca fierul;
Atunci, dar, trei iepuri bătrâni¹¹
Trimeasă c<u> duoi soboli, nu câni,
Să vadă de botul lor.

Unde cu graba veniră
Cinci bătrâni a-nvestiga;
Iepurii, când auziră,
Sta fățiși a descurca
Paguba și găuritul,
Că-i lovise și urâtul
Noaptea d-atât rozcăit!

Carii începură față
Pe hârciogi fără glumă,
Din găuri prea cu buneată,
A-i strâmtora să spună
Cauza, carea vreau să mânce
Câneaște din gropi adânce
Pre toți puii iepurești.

La carea întrebăciune,
Murmuiău toți coțcoind

¹⁰ Cârțițoiul.

¹¹ Iepuri sălbateci.

Fără adevăriciune;
 Ei se retrăgeau, fiindcă
 Vătavul lung în coadă
 Era se cadă pe noadă,
 De-și mai rumpea grumazul.

Atunci, bătrânii cei trimiși
 Spre pleaga iepurilor,
 Uimindu-se ei toți cinci <i>nși,
 Spuseră hârciogilor,
 Încă și la iepuri, pace
 Să nu cuteaze a face
 Vreun paș, ci așteapte!

Până ce ei singuri lucrul
 Precum în sine iaste
 Vor explica tot adâncul,
 Marelui Sobol veaste
 Ducând, ca el chiar să creadă
 Că nu-i glumă, ci să vadă
 De așa edicție¹².

Spunând bătrânii la Sobol
 De paguba și pleaga
 Iepurilor, el nu domol
 La Vezor a alerga
 Trimeasă un șoarece iut,
 Care, fugind cât au putut,
 Călări p-o broască noptă!

Vezurele-ș deade în ochi,
 Dihorului preste bot!
 Cum de făcu vezurii șchiopi,
 Cât pe urmă nici ei pot
 A fi fără îmboldire,

¹² Înante-punere.

De la iepuri pe neștire,
Căci că îl ascultase.

Ma, Dihorul nu se-ncreade
La bătrânii cei cinci <i>nși,
Zice: va arăta vearde;
Numai iasă alți trimiși;
Toți denominați din Diată
A duo oră, și-ndată,
Vor fi bine încrezuți.

Așa, trecură multe luni,
Pân de la Vezor răspunsul
Veni Sobolului în mâni,
Căci, vrând a-l opri dânsul,
Se amânăta cu anii,
Făcând lucrul ca dușmanii,
După datină mai mort.

Ba, abia întru un târziu,
Luo lucrul-nante,
Și-i păru că-i tempuriu;
Nici că vrea a ținea minte,
Ci cerca a pune cloamba,
Numai, doară, s-ar îngropa
Lucrul de tot în pământ.

Apoi, ca să se amurte,
Treaba s-au amânătat,
Și din zi în zi mai multe
Hule spre iepuri s-au dat;
Atâta, cât, mai pe urmă,
Dând iepurii că nu-i glumă,
'Ntâmpinară pe Motoc.

Motocului¹³ coadă albă,
Rogăciune i-au întins,
Căruia nimic în cloambă
Dându-i altă, numai plâns,
Mult i-au vărsat înainte,
Ca să fie cu fierbinte
Rugăciune cătră Leu.

Să se stâng-odată focul
Între hârciogii și iepuri,
Să-și vadă apoi norocul;
Hârciogii trăind singuri,
Dacă n-avură ce face
Nedând iepurilor pace,
Fie ei, dar, deosebi!

Din aceasta umilită
Rugarea iepurilor,
Motocul miraz se uită!
Pe credință spunând lor.
Cu Leul se va-nțeleage,
Stătu bun că va și dreage
Prin Leu toată stricarea.

Atunci, Motocul cu dinții
Ascuțiți pe Leu rugă,
Iepurilor nici că minți;
Leul de loc și-ntrebă
Pe Ursul său cel d-aproape?
Ca, precercând el cât poate,
Lucrul mai chiar să-i ștearnă!

Cu a căruia puteare,
Ursul pripi la Vezor
Să caute precum se ceare,

¹³ Mărtan de casă.

Ca să nu-i fac-un topor!
Acesta nu avu-ncătrău,
Ci demândarea de la Leu:
O plini cu-ndoială.

Carele n-au mai întârziat
A mai răbda în foale,
Căci singur au denominat
Bătrâni din animale
Nouă inși să-nvestigheaze,
Ca lucrul să se dezleage
Chiar înantea leului.

Cinci bătrâni a Motocului
Sălbatec, ageri la dinți,
Unul de a Iepurelui
De câmp, cu duoi Veveriți,
Și cu Sobolul cel moștean,
Carii-ncepând cu ales plan
Pășiră într-acest mod.

După ce-ntr-o zi de veară,
Când era lucrul mai greu,
Iepurii duși toți p-afară
Se vânează frunze, grâu
Și altele de iernare,
Ceale nouă animale
La un loc i-au adunat!

Carii, făcând o strânsură
Din hârciogi și din iepuri,
C-o multă frământătură,
Strâmtorându-i din găuri,
Pe păzitorii hârciogești,
Încă și pe cei iepurești
Față fățiși i-au-ntrebat.

Apoi, spre a iepurilor plâns,
 Păzitorii hârciogilor
 Nemic puteau a da răspuns,
 Căci cu viclean gândul lor
 Tot împlau în laturi cârnind
 Pe cei iepurești asuprind;
 Ma colții lor i-au vădit.

Căroră atâtea ocări
 În fața celor nouă
 Bătrâni li s-au șters cu mucări
 Botul, cât n-au fost d<o>uă
 Animale, care nu vrea
 Pfosni gros asupra lor, ba,
 Ș-asupra hârciogilor.

Unde pe hârciogii de nemic
 I-au aflat cei no<uă> bătrâni,
 A fi ei niciunul harnic
 De altă, numai de câni;
 Mâncare, împuțiciune,
 Unuia i-au zis și câne
 Taci! Că de-a ta țâțoia!

Deci hârciogeștii păzitori
 Și toți ceialalți hârciogii,
 Fiind în vânt țâțoitori,
 Rămaseră mai ologi;
 Batjocoriți cu ocară
 Păzitorii și scăpară
 Cuiburile iepurești.

Dup-aceaea, cu asprime,
 Începură a-ntreba
 Spre pâra de hârciogime,
 Păzitorii iepuri sta
 Fățîși – ce plase de pâre?

Hârciogimea să mai hâre
Asupra lor, și nu știu!

Atunci, unii hâr, alții, maț,
Din cleanțul unuia murg,
Se prinseră hârciogii-n laț!
Carnifexul cel nătâng
Răspundea sucind din coadă,
Ma, apucându-l de noadă,
Scoase limba de un cot.

Spre aceasta păzitorii
Iepurești, cu colți ageri,
De la toți-mbătrânitorii
Cer dreapte aleageri,
Ca, de vor fi ei de vină,
Să le dea pedeapsă plină;
Într-alt mod: ce au pierdut.

Căroră bătrâni le-au zis:
Voi nevinovați – ieșiți,
De la noi nu-i glumă, nici vis;
Iepurii nu sânt siliți
A spune dreptul pentru voi,
Și totuși – scăpați din năroi,
Prin cazul hârciogilor.

Deci, păzitorii limpeziți
Fiind scăpați de la rău;
De prevaricari asupriți,
Străbătură pân la Leu,
Căruia, cu cloambe-ntinse,
O rugare îi împinse,
Zicându-i: Putearnice!

La acest lucru-i treaba ta,
Tu ești mai tare ca toți,

Bagă în minte, ia seama,
Ascuți dinții în cât poți,
Că noi nimărui am stricat,
Și hârciogii ne-au încolțat,
Ai auzit din Motoc.

Cu ce pleagă grea de sânge
Ne-au încolțat să perim,
Aceasta nu se mai stânge
Din inimile noastre, știm;
Pân' pleaga și usturimea
Nu va plăti hârciogimea,
Rumpându-le tu colții.

Atunci, după anii ca la opt,
Leul, animal tare,
Fiind la minte bine copt,
Îndată demândare
Deate, să se reaplice
La starea ce vor a zice
Iepureștii păzitori!

Întru a căria-nțeleș
Păzitorii iepurești
Luară drumul cel dires,
Fiind acuma mai vești;
Iute la Iepurul de câmp –
Tinseră cloamba a-i da zglâmp
La inimă-l loviră!

Carele dintr-o gândire
Cugeta a fi glumă,
Iar din alta, cu uimire
Deplini mai pe urmă
Demândarea cea de la Leu,
Măcar că-i era foarte greu
A zice: Bravo, bravo!

Vezi, așa te săniază,
Române, lumea te vază
A fi mort, și tu să nu crezi
Că ești trunchiu, ci chiar să viezi,
Răbdând pentru comun. [...]

Vasile Aaron

ANUL CEL MĂNOS. BUCURIA LUMEI,
 un cântec în stihuri îndemânatece, în care aflătoarele
 stări a știutelor patru tâmpuri ale anului celui
 înfrumșețat cu roduri bune să cuprind. Prin Vasilie
 Aaron, jurat în Marele Prințipat al Ardealului
 procurator, alcătuite și în versuri scrise.
 Sibiiu, în Tipografia lui Ioan Bart, 1830*

Turturica și porumbul
 Nu mai tac mute ca plumbul,
 Nici privighetoarea mică,
 Nici noptatica ciovică,
 Când arborul dă verdeața
 Și răvarsă mustăreața^[1].

Cuvânt-înainte

Întră științele ceale frumoase, pictura (zugrăvia), muzica și poezia, după cunoștința cea de obște, multe asămănări au întră sine, care întră alte științe nu să află. Pictorul, urmând firea, cu aceleași vapseale tipăreaște și ce e veasel, și trist, urâtul și frumosul într-o protivă iase din fabrica lui. Muzicul, după tocmirea și aflarea stării împrejur, pe lângă clătirea deagetelor cea cu măiestrie, tot cu o coardă răsună și răvarsă glas, și veselos, și jalnic. Întocma, și versul poeticilor e schimbătoriu și nestatornic. Poeticii și muzicanșii au din fire ca, rugați, să nu cânte bucuos, nepoftiți de nime, să pornesc și cântă. Pricina lesne să poate ști, că lucrarea amândurora iaste jucăreaea

* Transcriere și note: Otilia Urs.

firei. Și pruncilor, jucăreaca carea le era mai plăcută, de-i silește cineva la dânsa, nu le iaste mai mult petrecanie de vreme, ci pedeapsă.

Următorul cântec, cu adevărat, încă socotesc așa a fi întocmit, cât să să poată zice jucăreaca minței. Însă, cu toate acestea, cuprinde în sine și lucruri moralicești, atârănătoare spre ațițarea strădaniei în rândul economiei. Suferind, unde și unde, ceva de glume, am judecat cântecul a să ceti de mai multe ceate de oameni, a cărora fire și plecăciune încă va fi învrâstată. Sfârșiturile aceste doao, de să pot ajunge în alcătuirea cântecului meu, sânt cu totul mulțămit, ca unul carele, întru aseamenea alcătuiuri, nici câștig sau folosul meu, nici laudă deșartă, ci sângură petreacerea vremii cerc, vrând, încât alte lucruri trăbuincioase îngăduie, și chemării cei firești spre poezie a face destul și a nu mă arăta mădulariu netreabnic și nemulțămitoriu Preaputearnicului Dumnezeu, Carele după preainaltul cuget împarte talanturile.

Autorul

Drăgălașă primăvară!
 Te ivești veasăă iară,
 Ne dai sămn de roadă bună,
 Ca să facem de-mpreună
 Cinste Celui Preaputearnic,
 Mărindu-L cu cuget smearnic,
 Pe cât firea omenească
 E în stare să-L mărească.
 Gheața și neoa¹ cumplită
 În pripă fu risipită,
 Iarba, supt frunză uscată,
 Să rădică deodată,
 Arătându-și colțul vearde,

¹ Decât zăpadă, să zice cu mult mai bine neoa de la cuvântul nive^[2].

Cum frigul putearea-ș piarde.
Iată, codrul înverzește,
Firea, toată, să clătește.
Pomii ceia ce dau roadă,
Unii de muguri să-noadă,
Alții, după a sa fire,
Înfloriți mai cu pripire,
Dau albinealelor hrană
Și zburătoarelor mană.
Ciocârlia, deșteptată,
Vrea cătră nori să răzbată.
Zburând, să-nvârte cărigă
Și, veaselă, pe sus strigă.
Cucului, ce amurțisă,
Îi vedem gura deschisă,
Dintr-un loc într-altul zboară,
Să suie și să pogoară
Cântând, după a sa fire,
Prin a capului clătire.
Turturica și porumbul,
Ce tăcuse mult, ca plumbul,
Pe uscate rămureale
Dau glasul cel plin de jeale
Și, dacă-și află soție,
Îl schimbă în veselie,
Cearcă loc de cuib și, unde
Îl află bun, să ascunde.
Rânduneaua învrăstată,
Din căpriori deșteptată,
Încă, când prinde de veaste
Că zioa aproape iaste,
Prin glasul cel cu răbștire,
Face la casnici de știre
Ca, din patul său cel moale,
Fără preaget să să scoale

Și, așa, fieștecare
Să s-apuce de lucrare.
Mi<e>rla, sturzul și, ca eale,
Alte câte pășăreale
Cearcă și, dacă găsește
Vrun paiu ce să covăiaște,
Îl duc, în cuib îl așază,
Privind împrejur cu pază,
Nu cumva să să ivească
Unde vreau eale să nască.
Peste noapte cu răcoare,
Micuța priveghitoare,
Glăsuind, face mai line
Inimile ce dorm bine,
Face somnul greu mai dulce,
Face pe toți să să culce,
Sângură să priveghează
Și, când dorm, e<a> să viiază.
Țarca, cioara și oricâte
Decât eale mai urâte,
Ciocul său cel noduros
Nu-l lasă fără folos,
Clonțonește fieșcare
Și cântă după a sa stare.
Tu, pupăză puturoasă,
Tu, pasăre ticăloasă!
Cu totul bine ai face,
De ne-ai da încai tu pace,
Să-ți ții gușa neumflată
Și creasta nebârzoiată!
Ci și tu, ca o nebună,
Cânți în codru de-mpreună,
Și, când zioa să iveaște,
Clonțul tău upupuiăște.
Când soarele luciiăște

Și, de sus, spre noi priveaște
Câmpurile, toate pline
De fluturi și de albine,
Ce, plecând de dimineață,
Sug, din flori crude, dulceață.
În fagurii deșertați
Și de miiare despoiați,
Clocesc noao albineale,
Ca, înmulțindu-se eale,
Mai târzior să roiască
Și la număr să sporească.
Privire desfătătoare,
Prin rărunchi pătrunzătoare,
În codri și pe câmpie,
Lumea, ca din moartă, vie.
Pe tot locul vaci și boi,
Capre și cârduri de oi.
Melușeii aci sug,
Aci într-o parte fug
Și, întorcând înapoi,
Să meastecă întră oi.
Aci, de maici depărtați
Și la un loc adunați,
Joacă, sar și să aleargă,
Îți pare că vor să meargă
Ca o ceată de ostași,
Făcând porunciții pași.
Taurul, ce mult tăcu
Și iarna ca un mut fu,
Văzându-să-n ciurdă iară,
Înnoiaște a sa pară.
Nu mujeaște, ci răgnește
Ca leul, când să porneaște;
De fân nice că-i mai pasă,
Îl hrăneaște iarba grasă.

Părul i să înnoiaște,
Cel vechiu cade și nou crește.
Armăsariul uită pleava,
Când paște la iarbă stava;
Așa-ți pare, când rânchează,
Că părul din cap să-ți cază.
Nu rânchează el, ci țăpă
Ca bălaurul din râpă,
Crescut în pustietate,
Unde om cu greu străbate.
Fetișoare tinereale
Strâng de pe câmp vioreale
Și, ducându-le acasă,
Le pun în stigle pe masă.
La orașe și pe sate,
Ceia ce au moșii late,
Soarele nici că răsare,
Toți, cu râvnă foarte mare,
Borii la plug înjugază,
De au cai, îi înhămează.
Samăna, ară și grapă,
Ce nu pot cu plugul – sapă.
Scot spinii de pe răzoare,
Și fiece delișoare
Nu le lasă nelucrate,
Ci le umplu de bucate.
Cum are locul natura,
Așa e sămănătura:
Cucuruz, mălaiu și grâu,
Ce să coace mai târzău².
Ceia ce postesc ferbinte
Samăna mazere, linte.
Inul încă nu lipsește,

² Grâul cel de primăvară să coace mai târzău decât cel de toamnă.

Unde locul îi priiaște.
Hirișcă, alac, ovăs,
Și pe coaste și pe șăs.
Crumpene și alte câte,
Pe ici, pe colea, vârate.
Din holdele ceale grase,
Ce toamna să sămănase,
Polomida înghimpoasă,
Și puciocna puturoasă,
Urda vacii^[3], lușca, porul,
Cu săpoiul, cu cosorul,
Scot afară, smulg, usucă,
Ca mai bun rod să aducă,
Rod și grâu curat ca jarul
Să tragă acasă carul,
La timp bun să să-mblătească
Și flămânzii să hrănească.
Fericit e omul care
Așa o viață are.
Pe el palma îl hrănește,
Ce mănâncă îi tignește.
Are toate, nu-și împrută
Vreamea în har petrecută.
Viarii, cu ce tărie
Învârtesc sapa prin vie,
Fiind demult împărată
Și vița pe pari legată.
Gunoii, ce să cărasă
Și-ntr-un loc să descărcasă,
Întră viță îl rășchiră,
La rădăcini îl înșiră
Și, săpând împrejur locul,
Prin el înmulțește focul.
Focul, para și căldura,
Care, precum e natura,

Silește rodul să iase
Din căpușoarele grase.
Văzând viariul cum crește
Căpușa ce să ivește,
Cu struguri înfrumsătată,
Bucuria îl îmbată!
Așa își închipuiaște,
Că culesul și sosește.
Acuma va să culeagă,
Și mustul în buți să bagă.
Pân-atuncea mai asudă
Și mai pune multă trudă.
Socotește el în sine:
Vara trece, toamna vine,
Atuncea să va aleage
Ce-au lucrat, ce va culeage,
Să nu-i zică oarecine,
Nu cu puțină rușine:
„Spune-m ce-ai lucrat, viariu!
Adă struguri pe tiariu!”
„Aș aduce, n-am de unde,
Lipsa nu-o pociu ascunde.
N-am ce face, dacă Domnul,
Neiubind leanea și somnul,
Așa pedepsi norodul,
De-i luă și din vii rodul”.
(Așa canoni poporul,
De-i luă din vii odorul).
„Dacă Domnul ș-au tras darul,
Ce să facem cu păharul
Și cu folticoasa³ oală,

³ Folticoase și buboase oale la noi, în Transilvania, să fac la Iara^[4], din care vinul nou să zice a să bea mai cu plăcere decât dintr-alte oale.

Când vedem stând butea goală?
Câte doaje, toate sparte,
Cepul aruncat d-o parte,
Stigla toată prăvuită,
Curcubeta mucezită.
Rabdă, mațule, cu jale,
Sau te trage cătră vale
Și te stâmpără cu apa,
Dacă n-au adus rod sapa”.
De-aceaste cel înțelept
Cugetând, are drept
Foarte tare a să teame,
Că cu leaneșul va jeame.
Nădejdea, frica, credința
Îi ațiță sârguința.

*

Voiu să tac acum de sate,
Să mă întorc la cetate.
Cei ce cu manufacturi⁴
Hrănesc ale sale guri,
Într-aceale zile, care
Sânt lăsate spre lucrare,
Isprăvesc, după puțință,
Tot ce li<-i> de trăbuiță.
Când e zi de sărbătoare,
Cearcă locuri cu răcoare.
Mai întâiu fac mulțămită,
Cu inimă umilită,
Celuia ce făcu toate
Și domnește peste gloate.
Dup-aceaea, îndelete,

⁴ Cu manufacturi trăiesc maisterii, cum sânt rotarii, curelarii ș. a.

Iase din cetăți tot ceate,
Să trag la locuri numite
Și preumblărei jirtfite,
Unde arborii umbrează,
Făcând veseloasă vază,
Și a verdeței cruzime
Desfătează pe mulțime,
Unde râde și grăiaște
Tot, orice din pământ creăște.
Acolo merg și s-adună
Domni și alții, dimpreună.
Unii șed jos și cetesc,
Alții, mergând, povestesc.
Pe alții îi ia mirare
De a naturei lucrare:
Ce frig era mai nainte,
Acum, căldură ferbinte!
Ieri, alaltăieri, tot gheață,
Neaoă, negură și ceață,
Acum și gheața topită,
Și negura risipită.
Soarele, prin strălucire,
Schimbă a tuturor fire,
Pentru care nespuse bine
Să bucură fieșcine,
La umbră de frunză vearde
Doao, trei ceasuri a piiarde.
Grădinile încă-s pline,
Ca și câmpul de albine,
De feciori și de fecioare,
La umbră și la răcoare.
Zioa sărbătoarei treace,
Cătră sară, fiind reace,
Tot omul trage acasă
Și de preumblat să lasă.

Grădinariul, cum să scoală,
Să grăbeaște cătră școală,
La școala celor sădite
Și de dânsul ultuite.
Cearcă: nu vreun rămușor,
La vrun ochiu e verzișor?
Veade vrunul că-nverzeaște,
Pom înalt îl socoteaște,
Pom cu roduri i să pare,
Așa e râvna de mare.
Pășeaște și mai nainte,
La toate luând aminte,
Cearcă: oare bine iase
Ceale ce le sămănase,
Și cum ceale răsărite,
Spre creășterea sânt pornite?
Poruncește să să ude
Legumele ceale crude,
Flori, verdețuri și oricâte
Sămănite și vârate.
Veade vruna supărată?
Cearcă pricina îndată.
Îi sapă la rădăcină
Și, de află vro jivină
Ce o roade cu cumplire
Și o trage spre perire,
Prinde jivina, de poate,
Prinsă, afară o scoate.
Judecata i să știe:
Mai mult nu o lasă vie.
De jivina nu se veade,
Însă chiar a fi să creade,
Smulge floarea, o priveaște
Și într-alt loc o sădeaște.
O udă cu apă reace,

Nădăjduind că-i va trece.
Ceva-i pune înainte,
Ca soarele cel ferbinte
Câtva să nu o lovească,
Lovită, să o topească.
Plantele, așa mutate,
Cu apă de râu udate,
Să scape și de jivină
Și prind noao rădăcină.
Rujile ceale de vară
Aruncă muguri afară
Și, așa, ne fac de știre
Că <se> gătesc de-nflorire.
Aici iasă măgheranul,
Colea treace tulipanul,
Mieriile urecheale
Și alte multe ca eale,
Care curând înfloresc,
Și așa să și topesc.
Lilium^[5], care sus crește,
Încă țeavea ș-o ivește.
Vioalele răsărite
Și prin straturi răsădite
Să văd cum să îndireaptă
Și cu vremea să deșteaptă.
Rozete și balzamine,
De prisos, să cunosc bine.
Toate cine să le-nșire
Pe nume, dup-a sa fire?
Ajunge sângur cuvântul:
„Acum râde tot pământul
Și, cu dânsul dimpreună,
Câte sânt au voie bună”.
O, iubită primăvară!
Te doriu cu multă pară.

Știe sângur Dumnezeu
Că nu doream numai eu,
Ci, cu mine, multă gloată,
Ba, să zic, chiar lumea toată
Te are acum de față,
Te are lumea în brață.
I-ai adus atâtea bune,
Cât nici că le poate spune.
Mai am și eu o rugare,
Carea dreaptă mi să pare,
Te rog roagă și pe vară
Să nu ne fie amară,
Ci să vie călduroasă,
Roditoare și mănoasă,
Cu căldură necurmată,
Când și când amestecată,
Cu ploi, însă căldușoare,
Ce fac câmpului răcoare.
Cu ploi, ca iarba să crească
Și oamenii să cosească,
Fân cu grosu să adune
Și câte sânt iarna bune.
Căldura când înteteaște,
Cucuruzul bine crește,
Însă, când și când, de ploaie
Pământul să i să moaie.
Roaoa încă mult ajută,
În timpul verii căzută.
Noapțile, cam răcoroase,
Grânele-n grăunțuri groase,
La privire roșioare,
La măsură lăsătoare,
Umplu grânarele toate.
Mai mult bine, au, să poate?
A verii trei luni știute

Bagă vinuri dulci în bute,
De sânt mai mult călduroase,
Decât cu ploi friguroase.
Cea dintâiu⁵, mai stâmpărată,
Că de-atuncea să arată
Ce nădejde e de vie
Și ce roduri vor să fie.
Atunci lemnul viții crește
Și strugurul înflorește.
De e ploaie multă, rece,
Timpul lucrării îi trece.
De e prea mare căldură,
Atunci o fulgerătură
Întră-n vie, o pârlește
Și tot cursul i-l smintește.
Lemnul viții să pătează,
Ca omul, când să bubează,
Strugurul să călbezește
Și de boambe să lipsește.
De e vremea stâmpărată,
Treaba într-alt chip s-arată.
Orice luger și mlădiță,
De pe cercuita viță,
Crește vearde, sus să tinde,
Prin cârcei, de par să prinde.
Strugurul, mai cu putare,
Din boambe nimic nu-i piare.
După ce el înflorește
Și-i cad florile, firește,
Te uiți chiar cum i să-ngroașe
Roditoarele gogoașe,
Luna cea de mijloc⁶, caldă,

⁵ Cea dintâiu, adică luna lui iunie.

⁶ Luna cea de mijloc a verii iaste iulie.

Timpul cel mai bun de scaldă.
De întins căldura ține,
Viilor le merge bine.
Iulie când să sfârșește,
Strugurul să îndulcește,
Numai, când și când, vro ploaie
Țărâna viții să moaie.
Că de-i pâcla neschimbată
Și căldura necurmată,
Strugurul nu să-ndulcește,
Stă ca piatra, și nu crește.
În luna cea de pe urmă⁷,
Căldura câtva să curmă,
Mai cu samă când, odată,
Sărbătoarea luminată⁸,
Ce cade la cincisprăzece
Dintr-această lună, trece.
Însă, de<-a>ci înainte,
Încă-i soarele ferbinte,
Macar zioa mai scurtuță
Și noaptea ceva lunguță,
Noaptea roauă, dimineața,
Negura groasă și ceața
Strugurilor folosește,
Că-i moaie și-i îndulcește.
Cea dintâiu a toamnei lună⁹
O ținem atuncea bună,
Când ploi multe nu s-arată,
Ci mai mult vreamă curată,
Nici vânturi, ci vreamă lină,
Zioa și noaptea sănină.

⁷ Luna verii cea mai de pe urmă iaste avgust.

⁸ Adormirea Precistei, carea de obște să zice Sântămăria Mare.

⁹ Septemvrie.

Ploaie multă de să varsă,
Vezi via de brumă arsă
Și, orice-i ca dânsa, vearde
Și crud, frumsețea ș-o piarde.
Că aerul să răcească,
Culmea munților albească,
Cade brumă peste noapte
Și să stâng ceale necoapte.
Frunza viții să pârlască,
Strugurul să fleșterească
Și orice necopt apucă
Bruma frije și usucă.
Cucuruzul, ca și via,
Ars își piarde isteția.
Ceea lună, ce urmează¹⁰,
Anul tot încununează.
De fără brumă petrece,
Până cătră cincisprăzece,
Când să tâmplă așa anul,
Ajungem cu toții planul,
Și plugariul, și viariul
Pot să-și sucească tiariul.
Au vin dulce, bună grâne,
Pot să mănca albă pâne.
Cucuruze coapte bine,
Miiare multă la albine,
Paie, fân la dobitoace,
Pot cu lumea să să joace.
Atunci e de noi ferice,
Când poate viariul zice:
„Au sosit acum o vreme,
Cât scumpul nu să mai teame
A plăti pe beătură

¹⁰ Octomvrie.

Pentru ticăloasa gură.
 Au sosit un timp, în care
 Și scumpul face schimbare,
 Că acum și el, în curte,
 Cu plosca în mâni amurte,
 O păra¹¹ sau o groșiță
 Plătește și ia o iță¹².
 Am ajuns de trăim bine,
 Buțile sânt toate pline.
 Și lipsitul, și săracul
 Încă umblă tiut¹³ ca racul.
 Cerșitoriul și calicul,
 Răsturnat ca prăvălicul¹⁴,
 De sătul să tânguiaște,
 Pufăie și gâfăiaște.
 Fie, cum au mulți, nu unul,
 Gâtul gros și larg ca tunul,
 Ca butucul cel de roată
 Cercuită cu fer toată,
 Găurit cu obedariul¹⁵,
 Nu-l va stâmpăra ciuștariul?
 De ciuștariul i să pare
 Nedestul spre stâmpărare,
 Meargă, suie-să pe bute
 Și, de-acolo, să s-ajute.
 Nu să teamă că viariul
 Nu-i va trage cu stăjeariul,

¹¹ Păra iaste un bănuț mic turcesc.

¹² Iță, măsură de vin, în Țara Ungurească, obicinuită.

¹³ Tiut, amețit, beat, flecnit.

¹⁴ Prăvălicul iaste din os sau de lemn, un dărab cioplit în patru cornuri, și pe fiecare față însămnat cu număr, care, răsturnându-să la cociță, arată cine are mai multe numere și trăbuie să câștige locul.

¹⁵ Obedariul iaste un sf<r>eadel mare, cu care rotarii găuresc obeadele și buțile roatelor.

Neavând unde mai pune
Vinurile ceale bune” .
Așa, Putearnice Doamne!
Dă-ne multe veri și toamne
Și zile de primăvară,
Să nădulim toți afară.
Grebla, furca, strâmba coasă
Și seacerea cea dințoasă
Pălmile să ne tîmpească
Și trupul să-l ostenească,
Că, cu cât să ostenească,
Cu atîta să-ntărească.
Noi pe cei ce nu știu carte
Și au cugete deșarte
Îi vom trage la credință,
Pe cât va fi în putință.
Sărbătorile legate
S-or ținea cu direptate,
Iară câte sînt oprite,
Vor fi lucrului jirtfite.
Și cantorii, și preoții
Să vor sârgui cu toții
A descoperi credința,
La cale puind știința,
Arătând ce folosește,
Și ce pe om păgubește.
Iarna încă, cât de reace,
În zădar n-o vom petrece.
Va fi sunet prin pădure
De topor și de săcure.
Vom tăia cu bărbăție
Leamne, grinzi și par de vie.
Vom căra gunoiu din sate,
Pe locul cel de bucate
Și pe cel ce să cosească,

Dacă iarba nu prea crește,
Și la vii, spre mai bun sporiu,
Pe anul cel viitoriu.
Noi, Putearnice și Sfinte
Și milos al nostr<u> Părinte,
Așa știm, de la pruncie,
Să lucrăm cu bărbăție,
Ca, lucrând fără prihană,
Să primim dorita hrană.
Știm că Tu ești dătătoriu
De dar celui lucrătoriu.
Darul cel de sus nu cade
În sânul celui ce șade
Și-n timpul cel scump petreace
Cu somnul, la umbră reace.
Tu nu vinzi în bani nimică,
Nu prinzi pe nime de pchică.
Nu bați pe nime cu bățul,
Nu-l mâni la lucru cu hățul.
Leaneșului, dacă n-are
Pedeapsă destul de mare,
Ședea și lenevirea
N-are cinste nicăirea.
Urmările îi sânt reale
Și, de purtat, foarte greale,
Că lipsa la leaneș trage,
Vrea în sân să i să bage.
De n-o lasă, pe el sare
Și îi stă tot în spinare.
Ar trânti-o jos din spate,
Cu zbiciul la ea ar bate.
Ar stropși-o cu piciorul,
Ar zdrobi-o cu toporul.
Ar pisa la ea și, moartă,
Ar arunca-o pe poartă.

Ticăloasa nu să lasă
Și de dânsul nici că-i pasă.
Ar cerca vro doftorie,
Ajutoriu în spițarie¹⁶,
Însă leacul din potică
Nu-i foloseaște nimică.
Fiica leanei, sărăcie,
Tu n-ai leac în spițarie.
Musca cea ce sânge suge,
Numai chiar de duhot fuge.
Lipsa alt duhot nu are,
Decât numai pe lucrare.
Lucrul, truda, sânguința,
Având unită credința,
Fac pe lipsă, de să uscă,
Sânt ca duhotul la muscă,
Depărtează sărăcia,
Alungă ticăloșia.
Drept aceea, o, vecine,
Te rog trage-ți sama bine,
Nu lăsa leanea în casă,
De poftești pâne pe masă.
Adu-ți pururea aminte
De aseamenea cuvinte:
„Ai fost leaneș peste an,
Acuma n-ai niciun ban.
Au asudat a ta dreaptă,
Acum plata te așteaptă.
Ostenit-au a ta brâncă,
Bea acuma și mănâncă”.

¹⁶ Spițarie, apotică, casă în care să vând leacurile.

**D. SCRIERI TEOLOGICE
ȘI RELIGIOASE**

Gherontie Cotore

**DESPRE ARTICULUȘURILE
CEALE DE PRICE,
Sâmbăta Mare, 1746***

Cuvânt-înainte către cetitoriu

După ce am isprăvit cu agiutoriuul lui Dumnezeu istoria despre șișmătica grecilor cu destulă osteneală, fiind încă la învățatură în Sâmbăta Mare^[1], cu multe lucruri a învățaturii învăluită. Pentru mai mare îndireptarea neamului meu, ce tocma pe aceea vream, ce era anul Domnului o mie șapte sute patruzeci și cinci, să despărțisă de către capul Bisearecii, m-am îndemnat ca să scriu dechilin și *Despre articulușurile ceale de price*, anume despre purceaderea Duhului Sfânt și de la Fiiul, despre materia Sfintei Cumenecături, a treia despre locul curățării, a patra despre capul bisearecii sau despre mărirea papii. Adăogând lângă aceaste și alte articulușuri mai mici, ce macar că nu le-ar fi aruncat cei mai învățați, nici ar fi visat despre dânsăle, încăși ceale patru mai mari s-au obicinuit grecii șișmatici a le arunca latinilor, cu care ca să-i știm împăca, iată această carte ce o numiu. Drept aceasta, împăcarea cea bună a șișmaticilor cu latinii cu mare osteneală o strânșă dintr-alte cărți adevărate.

Drept aceea, pravoslavnice cetitoriule, de cumva vei afla nescari greșuri în slove, să nu mă blastemi, nici se-mi defămi lucru, ci să îndireptezi și tu pre cât vei putea și să rogi <pe> Dumnezeu ca să pociu face și mai mult bine pentru folosul neamului nostru, pentru care eu am făcut

* Transcriere și note: Laura Stanciu.

din darul lui Dumnezeu cu mare osteneală pre cât mi-au agiuns vreama și putearea, fiind încăși mai multe gata a face, numai de-m va fi viața în mai delung cu pace, care milostivul Dumnezeu să ți-o dea și ție, ca așa să poți ceti acest puțintel, și nevreadnic lucru al meu, ca oarecând neamului nostru celui rătăcit să-i poți fi cu îndireptare spre cărarea cea direaptă a împărățiii ceriului, spre care Duhul Sfânt ce-l vom mărturisi a porceade de la amândouă feațele să ne îndirepteaze pe toți. Fii cu pace.

Scris-am acestea în Sâmbăta Mare, în Țara Ungurească. Anul Domnului 1746.

În 14 zile a lui octomvrie,

G. G. Cotore,
manu propria [...]

Cap al doilea

DESPRE PORCEADEREA DUHULUI SFÂNT
ȘI DE LA FIUL. SAU ARTICULUȘUL CEL DINTÂIE,
CE-L ARUNCĂ GRECII LATINILOR, ZĂCÂND CUM CĂ
NUMAI DE LA SÂNGUR PĂRINTELE AR PORCEADE

Întrebarea întâie: De unde luară grecii price, de aruncară acest articuluș latinilor?

R<ăspuns>: De acolo, că nu tâlcuiră cum să cade aceste cuvinte a sfântului Ioan Evangheleștul, ce mărturiseaște în cinsprăzeace capete, verșuri doauăzeci și cinci, despre porceaderea Duhului Sfânt într-acesta chip: când va veni paracletul, carele-l voi tremite de la Părintele, duhul direpțății ce porceade de la Părintele.

Întrebarea 2: Cum lipseaște, dară, a să tâlcui aceste cuvinte cum să cade?

Răspuns: De vom lua la toate cuvintele ce le zice Sfântul Apostul sama și le vom înțăleage după mintea

Sfinților Părinți cum să cade și după tâlcuirea și înțelegerea altor teologii.

Întrebarea a 3-a: Care sânt, dară, aceale cuvinte?

Răspuns: Iaste acest cuvânt Dumnezeu, Fiiul, Duhul, purceaderea, tremitearea și altele, ca să le știm ce sânt.

Întrebarea a 4-a: Ce iaste Dumnezeu?

Răspuns: Teologii toți zic cum că ar fi o fire de la sine; într-acesta chip, sânțur Dumnezeu răspunsă lui Moisi, întrebându-l despre nume, zicând „Eu sânt cine sânt, așa vei spune fiilor lui Israil, cel ce iaste m-au tremis la voi”.

Întrebarea a 5-a: Ce să înțelegă prin firea de la sine?

Răspuns: Să înțelegă cum că ar fi fire ca aceea ce nu să lipsească de altceva.

Întrebarea a 6-a: Câte feață să află într-această fire?

Răspuns: Trei, anume Părintele, Fiiul și Duhul Sfânt.

Întrebarea a 7-a: Ce să numeaște Sfânta Troiță?

Răspuns: Aceale trei feațe, ce să află într-acea fire de la sine.

Întrebarea a 8-a: Care față iaste mai mare?

Răspuns: Niciuna nu iaste mai mare decât alta, ci toate sânt într-o potrivă și un Dumnezeu adevărat.

Întrebarea a 9-a: Ce să înțelegă prin Părintele, Fiiul și Duhul Sfânt?

Răspuns: Prin Părintele să înțelegă începerea a toate lucrurile; prin Fiiul, chipul sau asemenarea Părintelui; Fiiul iaste și cuvântul Părintelui, cuvântul iaste înțelegciunea Părintelui cea nezidită. Prin Duhul Sfânt să înțelegă dragostea Părintelui și a Fiiului ce iaste oarece unință a celui ce iubeaște cu cel iubit, și nu iaste asemenarea Părintelui precum iaste Fiiul.

Întrebarea a 10-a: Câte fealiuri de dragoste să înțâleage în Sfânta Troiță?

Răspuns: Doauă fealiuri: una iaste despre parte Părintelui și a Fiiului, prin care purceade Duhul Sfânt, altă iaste despre partea Duhului Sfânt, și aceasta iaste însuș Duhul Sfânt.

Întrebarea a 11-a: Ce iaste purceaderea și câte fealiuri de purceadere iaste în Sfânta Troiță?

Iaste curgere sau nașterea unii feațe dumnezeiești de la alta; una curgere sau naștere iaste despre partea Părintelui, și aceasta iaste începerea sau nașterea cu care sau prin care să dă curgere altii feață, și această începere nu poate fi fără dă fața ce dă începere și fără dă fața ce au luat începere. Altă începere, sau naștere, sau purceadere, iaste despre partea feții ce ia începere, și aceasta despre partea Fiiului să numeaște de teologhii naștere, iară despre partea Duhului Sfânt, purceadere, adecă însuși Duhul Sfânt, însuși Fiiul Sfânt.

Întrebarea a 12-a: Ce iaste tremitera?

Răspuns: Iaste arătarea feții dumnezeiești ceii ce purceade, drept aceea Părintele nu să zice tremis, că de la nimine nu purceade.

Întrebarea a 13-a: Cum purceade Fiiul de la Părintele?

Răspuns: Prin înțâleagerea Părintelui cea dinlăuntru, că Fiiul iaste cuvântul Părintelui ce să numeaște de teologhi voroava Părintelui cea dinlăuntru.

Întrebarea a 14-a: Cum purceade Duhul Sfânt?

Răspuns: Purceade prin voința Părintelui și a Fiiului. Că, precum Fiiul sau Cuvântul iaste oarece sămn ce arată mintea și înțâlepciunea Părintelui, așa și Duhul Sfânt iaste și însămnează dragostea ce iaste întru Fiiul și întru Părintele. Că toate câte are Părintele are și Fiiul, afară din părinție. Așeadară, are Fiiul și dragostea ce iaste întru

Părintele, prin care dragoste porceade Duhul Sfânt, de are această dragoste și Fiiul, așadar va porceade Duhul Sfânt și de la Fiiul, că acea dragoste iaste una cu Fiiul și Părintele. De cumva n-are Fiiul acea dragoste, așadar n-ar avea Fiiul toate ce are Părintele afară de Părinte, iară aceasta, a zice cum că Fiiul n-ar avea toate, iaste împotriva Sfintei Scripturi, precum vom vedea și mai în gios.

Întrebarea a 15-a: Pentru ce ar porceade Duhul Sfânt și de la Fiiul?

Răspuns: Pentru aceea, că, precum mărturisesc teologhii, de n-ar porceade și de la Fiiul, Duhul Sfânt ar fi una cu Fiiul, și nu s-ar înțâleage altul de la Fiiul. Că în Sfânta Troiță nu iaste altă deschilinire, fără numai pentru porceaderea unii feți de la alta, însă, dară, de nu porceade Duhului Sfânt de la Fiiul, nu să va deschilini unul de cătră altul, ci unul va fi cu altul.

Întrebarea a 16-a: În câte chipuri să tâlcuiască acest cuvânt, Paracletul?

Răspuns: În trei chipuri; mai întâie să tâlcuiască Paracletul mângâtoriu și pentru noi rugătoriu și îndemnătoriu. Fără de aceasta însămnază mintea, îndemnarea minții, a treia această îndemnare ar fi suflată de la Duhul Sfânt.

Întrebarea a 17-a: Duhul Sfânt ce mai însămnază fără de ceale ce auzim mai sus?

Răspuns: Prin Duhul Sfânt să însămnază și vântul, că vântul iaste simbolul sau asemenarea Duhului Sfânt. Aceasta să mărturisească din Diacon Apostolul, cap. șasă, vers întâie, ce zice cum că Duhul Sfânt au coborât spre capetele apostolilor în chipul vântului. A doaua, precum grăiaște Sf. Grigorie Nanzianzenul^[2], însămnază îndemnarea darului dumnezăiesc și a pocăinții; tâlcuind aceste

cuvinte, duhul unde voiaște acolo suflă. A treia să înțeleagă sufletul, într-acesta chip să înțeleagă aceste cuvinte, unde voiaște acolo suflă, adecă care trupuri voiaște acealeași înviază.

Întrebarea a 18-a: Poate-să mărturisi purceaderea Duhului Sfânt din aceste cuvinte a lui Ioan Evangelistul: *carele-l voi tremite de la Părintele* cum că ar purceade și de la Fiiul?

Răspuns: Foarte bine. Că Sfântul Ilarion^[3], în cartea a opta despre Sfânta Troiță, așa tâlcuiaște aceste cuvinte *carele-l voi tremite de la Părintele*, înțelegând cum că ar purceade și de la Fiiul. Că, în Sfânta Troiță, zice acest Sfânt Părinte cu alt Părinte lătimesc de împreună, cum că nicio față nu s-ar tremite de la altă față, fără numai ce purceade de la cecea ce tremite. Drept aceea, Părintele nu să zice tremis, pentru că n-ar purcezi de la nimine. Duhul Sfânt să zice a fi tremis de la Fiiul și Părintele, pentru că de la amândouă feațele ca de la o înceapere a suflării purceade.

Întrebarea a 19-a: Când să zice o față a să tremite de la alta?

Răspuns: Atuncea când din voința acei feață, de la care purceade oareunde, s-ar înceape a fi oarecumva din <i>snov precum nu fuseasă mainte. Precum fu tremis Fiiul de la Părintele ca să întrupeaze Duhul Sfânt fu tremis la apostoli prin darul cel nevăzut, prin care lumină mințile lor și voința le aprinsă, ca să mărturisască neîncetat pe Hristos, din afară și pe văzut le tremisă Duhul Sfânt în limbile de foc, prin care le deade putearea cuvintelor.

Întrebarea a 20-a: Cum să tâlcuiesc aceste cuvinte: voi tremite de la Părintele?

Răspuns: Prin aceste cuvinte zice Hristos mai întâie tocma ca și când ar vrea să zică: „când Mă voi sui la Părintele în ceriu, atuncea Eu, împreună cu Părintele, voi tremite Duhul Sfânt”.

A doua: Theofilact de la Părintele zice: cum că Fiiul ar face cu voia Părintelui și împreună cu Părintele ce tremite^[4].

A treia: de la Părintele să zice pentru că de la Părintele Fiiul ar avea firea Sa și putearea a sufla și a tremite pe Duhul Sfânt, adecă ca se sufle împreună cu Părintele o prin suflare, și prin o tremitere să tremiță. Într-acesta chip să mărturiseaște din cartea Facerii, în nouăsprăzece capete: „plouă Domnul de la Domnul”. Adecă, plouă Fiiul de la Părintele, că macar că ar fi amândurora un lucru a face și a ploua, iară încăși acest lucru îl are Fiiul de la Părintele, așa mărturiseaște Sfântul Ilarion, în cartea despre Soboară. Așa mărturiseaște Soborul de la Sirmia^[5].

A patra: de la Părintele, ca când ar zice „tremite-voiu Duhul Sfânt, care iaste la Părintele luiși aseamenea cu vecia și firea”, așa tâlcuiaște un Părinte, anume Rivera^[6].

A cincea: de la Părintele străcă eresul lui Eunomie^[7], ce zicea cum că Duhul Sfânt n-ar purceade și de la Părintele, iară numai de la Fiiul, într-acela chip, cum ca să fie Duhul Sfânt oarecumva fiiul Fiiului și nepotul Părintelui Dumnezeu. Acestui eres i să împotrivi Sfântul Vasilie cel Mare^[8] în a doua carte a sa, ce o scrisă împotriva lui Eunomie, mărturisind cum că Duhul Sfânt de la Părintele și de la Fiiul ar purceade. Într-acesta chip mărturiseaște și Sfântul Chiril într-a zecea carte a sa și treizeci și trei de capete^[9], zăcând cum că Duhul Sfânt ar fi și a Fiiului și a Părintelui, și cum că ar purceade de la Părintele prin Fiiu, ce nu face alta fără numai ce întâleg

latinii prin aceste cuvinte. Fiiul lasă Duhul Sfânt de la Părintele, adică Fiiul are de la Părintele ca să lase și să sloboaze pe Duhul Sfânt, ca și cum făcu Dumnezeu prin cuvânt toate, că toate prin Dânsul să făcură.

Întrebarea a 21-a: Pentru ce să face în știre și să numeaște numai Părintele într-aceste cuvinte: „Cela ce porceade de la Părintele”?

Răspuns: Pentru că numai Părintele este începutul dintâiu a suflării Duhului Sfânt.

Întrebarea a 22-a: Pentru ce nu făcu Fiiul în știre chiar cum că și de la Dânsu ar tremite pe Duhul Sfânt?

Răspuns: Pentru că Fiiul au vrut ca să ne dea noauă pilda umilinții, precum și Sfinția Sa toate lucrurile Sale le închina Părintelui. Așa și noi toate lucrurile noastre să le închinăm lui Hristos. Și pentru aceasta, că de ar fi zis Hristos „voi tremite Duhul ce porceade de la Mine”, n-ar putea zice „acela mă va mărturisi”, că mărturii aceia, ce să tremite de la oarecineva și mărturisește despre acela de la care să tremite și porceade, oamenii nu-i prea cred. [...]

Cap 7

DESPRE AL DOILEA ARTICULUȘ DE PRICE

Întrebarea 1: Ce fu articulușul al doilea între greci și latini?

Răspuns: Iaste locul curățirii sufletelor ce-l numesc latini purgatorium.

Întrebarea 2: Ce iaste acest loc?

Răspuns: Iaste oarece oprealiște și temniță aproape de iad, gătită pentru sufletele ceale ce trec dintr-această lume cu vroun păcat mic îngreioate, și ceale ce n-au făcut

destul într-această lume pentru păcatele ce li s-au iertat prin spovedanie.

Întrebarea 3: De unde să mărturiseaște acest loc de curățire?

Răspuns: Foarte bine să mărturiseaște mai întâie din Sfânta Scriptură, mai cu de-adins din a doua carte a Macabeilor, în douăsprăzece capete, vers patruzeci și trei, unde Iuda Macabeiul^[10] porunci a să face jertfire pentru morți cu aceste cuvinte: „Sfântă și de folos iaste gândirea a să ruga pentru morți ca să să dezlege de păcate”. Fără de aceasta, Sfânta Bisearecă și Sfinții Părinți ne poruncește ca să ne rugăm pentru morți, iară nu ne poruncește ca să ne rugăm pentru sufletele celor sfinți, că aceștia nu să lipsăsc de agiutoriu omenesc, nice ne poruncesc ca să ne rugăm pentru cei din iad, că de acolo, precum auzim mai sus, nu iaste slobozire. Așeadară, ne poruncesc ca să ne rugăm pentru sufletele celor ce sânt într-alt loc, afară din iad și din raiu.

A doauă să mărturiseaște și de aici, că de multe ori să întâmplă de să iartă păcatul oarecărui prin spovedanie sau amintrilea într-această lume, și așa s-ar slobozi de vreadnicia pedeapsălor de veaci și încăș ar rămânea datornic pedeapsa cea trecătoare. Drept aceea, de va trece dintr-această lume până ce ar plini acea pedeapsă și canon îi caută a plini după această viață, iară nu va putea plini în iad, că de acolo nu este răscumpărare. Așeadară, așa lipseaște să să dea locul de o vreme și de curățire.

Întrebarea 4: Cum poate fi aceasta?

Răspuns: Într-acesta chip: Dumnezeu, când iartă păcatul cel de moarte oarecuiva, într-acela chip îi iartă, ca să i se iarte și munca de veaci, iară pentru ca să să plinească dreptatea Sfinții Sale, îl globeaște numai cu oarece pedeapsă trecătoare.

Întrebarea 5: Poate să arăta aceasta din oarece pildă lumească?

Răspuns: Foarte bine să arată din pilda împăratului lumesc. Împăratul lumesc iartă de multe ori celui de au greșit împotriva sa, vina și pedeapsa sau tăierea capului a căruia să făcuse vreadnic prin acea vină mare, iară încăș ca să nu să părăsască dreptatea cea lumească îl pedepsește cu prinsoarea temniții sau alte pedepse mai mici și trecătoare.

A doua să arată din pilda lui Moisi și a lui Aaron, ce pentru păcatul necredinții ce li să iertasă să pedepsiră cu moartea trupească, până i-ar sosî la pământul ce li să făgăduisă.

A treia, David, – după ce dobândi iertarea păcatului curviii și a uciderii, – să pedepsi cu moartea fiului său, precum să mărturisește la a doua carte a Crailor în 12 capete, verș 14.

A patra, David, rugându-să pentru iertarea păcatului mândrii, adevărat dobândi iertare, iară i se deaderă înainte trei pedepse ca să-și aleagă dintr-însele una pentru pedeapsa păcatului ce i să iertase, mainte, precum să mărturisește la a doua carte a Crailor, în 24 de capete, verș 12.

Întrebarea 6: De unde se mai poate mărturisi despre locul curățirii?

Răspuns: Din Sfânta Scrisoare foarte bine să mărturisește că de multe ori am auzit pe Sfântul Matei, în cinci capete, vers 25, îndemnându-ne ca să ne împăcăm cu împotrivorul și vrăjmașul nostru până sântem încă în drum, ca nu cumva vrăjmașul nostru să ne pârască judecătorului și judecătorul să ne dea în mâna slugii și în temniță să ne tremită. „Adevăr, adevăr îți zic ție, – zice Sfântul Apostol, – nu vei ieși de acolo până nu vei plăti toate”. Iată, de aici foarte bine să mărturisește locul

curățirii, de vom lua sama la tâlcuirea cuvintelor, că „cine iaste vrăjmașul tău, fără numai vecinul tău împotriva căruia ai greșit”. Giudecătorul iaste Hristos, sluga iaste îngerul, temnița iaste locul curățirii, întru care până la o vreme să curăță sufletele și, curățându-să, să redică la raiu. Că despre iad nu grăiaște aici Hristos. Că în iad nu se poate da plata cea mai de pe urmă, că din iad nu iaste slobozie, precum mărturisim mai sus.

Întrebarea 7: Mai poate-să încă mărturisi din Sfânta Scriptură?

Răspuns: Să mai poate din cartea Sfântului Pavel cea întâie, în trei capete, verș treisprăzeace, unde zice cum că a fieștecăruia lucru să va descoperi, că zua Domnului va arăta că prin foc se va arăta și a fieștecăruia lucru precum va fi focul va cerca, *i proč*^[11], iară el să va mântui iară ca și prin foc. Mărturiseaște-să încăși la Apocalips, în cinci capete, verș treisprăzeace, unde zice cum că toată făptura ce-i în ceriu și pre pământ și supt pământ, *i proč* toate le auzi a grăi celui ce ședea în scaon și mielușelului blagoslovenie, și cinste, și mărire, și puteare în veacii veacilor.

Supt pământ nu laudă pe Dumnezeu cei ce sânt în iad, iară cei ce sânt în locul curățirii pătimind, așteptându-și slobozirea cu bună răbdare, pentru aceștia să roagă creștinii.

Întrebarea mai pe urmă: De unde să mai poate mărturisi?

Răspuns: Toate să arată și de aici, că de multe ori să întâmplă de moare oarecineva fără de veaste în păcat mic și fără de înfrângerea inimii, și așa rămâne legat și datornic cu pedeapsa cea de o vreme ce să cuvine acestui păcat. Acest om nu poate merge la raiu, că în raiu nemic întinat va intra, precum să mărturiseaște la Apocalips, în 21 de capete, vers 27, nici să curăță într-

această lume, precum am zis, de s-ar întâmpla a muri fără de veaste în păcat mic și fără înfrângerea inimii. Așeadar, după această viață să vor curăți unii ca aceia, iară nu în ceriu, nici în iad, că acolo merg numai cei cu păcate greale, de care nu să mai pot curăți, nici iaste slobozie, ci într-alt loc, ce-l numim locul curățirii. [...]

Cap 9

DESPRE AL TREILEA ARTICULUȘ DE PRICE

Întrebarea <1>: Ce fu al treilea articoluș?

Răspuns: Fu azimul sau pâinea nedospită, ce-i materia cea mai de parte a Sfintei Cumenecături în Biseareca Apusului.

Întrebarea 2: Cu ce temeiu să razămă grecii șișmatici despre acest articoluș împotriva latinilor?

Răspuns: Grecii șișmatici cum că Domnul Isus Hristos ar fi rânduit cina Sa în pâne dospită mărturisesc cu Sfântul Ioan Evanghelistul, ce în treisprăzece capete, verș 1, zice cum că cina Domnului ar fi fost înainte de ziua Paștilor, și, după obicei, jidovii în ziua Paștilor au început a mânca pâne nedospită.

A doua, zic cum că jidovii, după ziua Paștilor, ar fi mâncat mielușelul Paștilor. Că Sfântul Ioan, în 19 capete, verș 31, ziua patimii Domnului Isus Hristos o numeaște Parasteve a Paștilor, adecă gătirea Paștilor. Și în 14 verș, așa graiaște, cum că jidovii n-ar fi intrat la Pilat pentru ca să mănânce cu mare curățenie paștile. De unde zic șișmaticii cum că moartea Domnului Isus Hristos ar fi fost în ziua cea mainte de Paști, adecă mainte de ce ar fi lăsat jidovii mâncarea pânei dospite. Că, de ar fi fost, – zic șișmaticii, – cina Domnului Isus Hristos atunci când au început jidovii a mânca pâne nedospită, adecă în sara Paștilor, după ce înnoptă, s-ar cădea ca să fie omorât pe

Isus Hristos în zua Paștilor; iară aceasta zic cum că n-ar putea fi, pentru că jidovii ar fi avut poruncă ca să să oprească în zua Paștilor de tot lucrul.

Întrebarea 3: Ce răspund latinii mai întâie despre materia Sfintei Cumenecături?

Răspuns: Latinii răspund cum că mai cu de-adins s-ar mărturisi această materie a Sfintei Cumenecături a fi azimă și cum că Domnul Isus Hristos în azimă ar fi fost slujit, și aceasta o mărturisesc din cuvintele Sfântului Luca, ce zice în 24 de capete, verș 13 și 30, cum că la înfrângerea pâinii L-ar fi cunoscut, când intrasă în Emaus cu ucenicii Săi în zua Învierii, de unde așea zic latinii: atunci nu era slobod a mânca jidovilor pâne dospită, fără numai azimă; așeadară, și Domnul Isus Hristos zic cum că ar fi slujit în pâne azimă.

Întrebarea 4: Ce răspund latinii la ceale ce aruncă șișmaticii mai întâie din Sfântul Ioan evanghelistul?

Răspuns: Latinii zic cum că Sfântul Ioan, împreună cu alți evangheliști, nu li s-ar împotrivi, ci încă chiar ar scrie cum că, în ce zi trebuia ca să să mănânce mielușelul Paștilor, într-aceaea zi ar fi rânduit Domnul Isus Hristos cina Sa cea mai de pe urmă și cum că mâncarea mielușelului ar fi trebuită ca să să mănânce cu pâne azimă, precum să mărturiseaște la cartea Ieșirii, în 12 capete, verș 8.

Întrebarea 5: În ce chip înțaleasă Sfântul Ioan aceasta, când zisă cum că spălarea picioarelor ar fi fost înaintea Paștilor, și cina cea mai de pe urmă în zua Paștilor?

Răspuns: Sfântul Ioan nu înțaleage toată sărbătoarea ce s-au început după legea jidovilor în sara ce s-au mâncat mielușelul. Iară zua sărbătorii de cătră noapte o desparte și din vremea dimineții până în vremea de sară o înțaleage.

Întrebarea 6: Pentru ce numi Sfântul Ioan vinerea Paștilor în care fură Paștile jidovești Parasăve?

Răspuns: Pentru aceea, pentru că atunci lipsea ca să găteze hrană cu care să hrănească în ziua Sâmbății; pentru că Dumnezeu le-ar fi fost îngăduit ca să-și frigă mielușelul în ziua de Paști și pogăcile să-și coacă, precum să mărturisească la cartea Ieșirii mai sus-numită. Iară în ziua Sâmbetii nu era slobod a-și găti oarece feal de hrană, încă nici foc a-și ațâța, precum să mărturisească la cartea Ieșirii, în 35 de capete, vers 3.

Întrebarea 7: Pentru ce nu vrură jidovii în ziua de Paști ca să între la Pilat?

Răspuns: Această ocă bine o deaderă grecii anume pentru aceea, pentru ca să-și mănânce mielușelul Paștilor cu mare curățenie și să sărbuiască ziua Paștilor.

Întrebarea 9: Ce să înțâleage prin Paștile jidovilor aici?

Răspuns: Aici, prin Paști, nu să înțâleage mielușelul Paștilor; iară jertfele și bucatele ceale sfințite ce să obișnuisă jidovii a-le avea în ziua cea sfântă, că Sfânta Scriptură aceaste bucate sfințite Paști le numeaște.

Întrebarea 10: Ce răspund latinii la ceale ce zic grecii mai pe urmă, cum că s-ar cădea după mărturisirea latinilor ca să să fie ucis unul Isus Hristos în ziua Paștilor?

Răspuns: Latinii zic cum că moartea lui Hristos s-ar fi întâmplat în ziua Paștilor, pentru aceea nu s-ar cădea ca să se minuneze grecii, că și mai nainte într-una de sărbători era jidovii ca să prinză Domnul Isus Hristos și într-una de sărbători vrură ca să-l uciză cu pietri, precum mărturisească Ioan, în 10 capete, 22 de vers.

Întrebarea 11: Ce răspund latinii la ceale ce le aruncă grecii, cum că jidovii ar fi zis înaintea lui Pilat că lor nu li s-ar cădea a ucide pe oarecine, drept aceea romanii, nu jidovii, ar fi omorât pe Hristos?

Răspuns: Latinii această ocă dau, cum că jidovii numai pentru zua sărbătorii ar <fi> grăit într-acesta chip, că într-altă vreme le fu slobod a judeca și a omorî, precum se vede din istoria Sfântului Ștefan, pe care-l ucisăra cu pietri.

Întrebarea 12: De unde mărturisesc latinii cum că Domnul Isus Hristos ar fi rânduit cina Sa în pâne azimă.

Răspuns: Mai cu de-adins mărturisesc din Sfântul Mateiu, în 26 de capete, vers 17, din Sfântul Marc, ce grăiaște despre aceasta în 14 capete, vers 12, și din Sfântul Luca, ce mărturiseaște în 22 de capete, vers 7, cum că Domnul Isus Hristos ar fi fost, ar fi rânduit cina Sa în vremea și zua cea dintâie a azimilor, că atunci nu era slobod <a> mânca pâne dospită și într-a căruia casă s-ar fi aflat pâne dospită îi căuta a muri, precum să mărturiseaște la cartea Ieșirii, în 12 capete, 14 versuri, pentru că și Hristos leagea au plinitu-o, precum mărturiseaște Matei, în 5 capete, vers 17, și cărșmariul încă nu i-au putut da pâne dospită, „bine putem zice, – zic latinii, – cum că Domnul Isus Hristos altă pâne n-ar fi jertfit, fără numai azimă”. Fără de aceasta zic cum că de ar fi fost știut jidovii cum că în pâne dospită ar fi fost jertfit, au nu l-ar fi pârât înaintea lui Pilat? Însă pe sfârșitul acestui articuluș, vei ști, pravoslavnice cetitoriule, că, sau ar fi slujit Hristos în pâne azimă, sau în pâne dospită, necăiri nu poruncește ca să să slujească numai în pâne azimă sau numai în pâne dospită, iară numai ce poruncește ca să fie în pâne, în ce feal de pâne să fie au lăsat în voia Bisearecii să-și aleagă, sau în pâne dospită, sau azimă a sluji, că amândouă să numesc pâni de grâu. Precum au

lăsat să fie și sângele Sfinții Sale în vin, în ce fealiu de vin n-au poruncit, drept aceea, sau în vin roșu, sau în vin alb a sluji au lăsat în voia Bisearecii ce și-au ales, ca să poată sluji macar în care vin. Într-acesta chip și-a ales și Biseareca, având voie deplin și slobozie ca să slujească într-amândouă pânila, Bisearica Apusului în pâne azimă, și în vreme de lipsă și în dospită, Bisearica Răsăritului, ce una iaste cu a Apusului, și-au ales pâne dospită, adecă Biseareca toată-și aleasă a sluji sau în pâne nedospită, sau azimă.

Drept aceea, alta nu iaste de lipsă, fără numai ca să credem, sau ar fi slujit Domnul Hristos în azimă, sau în dospită numai, cum că amândouă pânila ar fi destulă materie la prefacerea trupului Domnului nostru Isus Hristos, și așa vom ținea credința părinților noștri întreagă. [...]

Cap 12

DESPRE AL PATRULEA ARTICULUȘ DE PRICE SAU DESPRE MĂRIREA PAPII

Întrebarea 1: Oare fost-au de lipsă ca să rămâie oarecineva în urma Sfântului Petru, ce ar stăpâni pururea Biseareca și ar fi cap a Bisearecii cei adevărate?

Răspuns: Era de lipsă, că, de vreme ce ar fi trebuit ca și acum ca să rămâie acea Bisearecă adevărată și nesmintită în lucrurile ceale mai mari, precum fuseasă în vremea lui Hristos, ce chiar și la vedea o stăpânea pentru șerbii săi cei văzuți, au fost de lipsă ca să fie avut de la vremea înălțării lui Hristos și să aibă până la sfârșitul lumii cap văzut ce o ar fi stăpânitu-o la vedea, și chiar și o ar stăpâni până la sfârșitul lumii, ca nu cumva într-aceasta să să mute. Fără de aceasta, precum văzum mai sus, Petru rămăseasă în locul lui Domnului Isus

Hristos, ca să stăpânească Biseareca, precum o stăpânișă și Domnul Hristos chiar și trupeaște.

Drept aceea, cu cât că după moartea Sfântului Petru Biseareca nu s-ar fi mutat, ci tocma aceea ar fi rămas, trebuie ca să fie rămas în locul Sfântului Petru oarecineva, ce tocma într-acela chip ar stăpâni Biseareca ca și Sfântul Petru. Că, amintrilea, după moartea Sfântului Petru, turma lui Hristos ar fi fost rămas fără de păstoriu. Ce nu să poate zice pentru rânduiala lui Dumnezeu cea prea înțeleaptă, ce are grige de turma Sa până <la> sfârșit, ca să nu să respască fără de cap.

Întrebarea 2: Cine au fost după Sfântul Petru cap a Bisearecii și păstoriu mai mare a turmii lui Hristos, cu putere ca și Sfântul Petru?

Răspuns: Despre aceasta bine mărturisește mai întâie Dorotheiu Tirianul^[12], în cartea ce să numeaște *Sinopsis*, cătră anul Domnului trei sute cincizeci, zicând: „Petru, mai-marele apostolilor, mai pe urmă la Roma vesti Evanghelia; Linus, după Petru^[13], mai-marele apostolilor, fu în Roma episcop”. Soborul de la Efes, în a douăsprăzeace parte, cap. 16, așa greiaște: „Nimine nu să îndoiaște ci încă în toată toți știură cum că Sfântul Petru, mai-marele apostolilor și capul a Bisearecii ceii catolicești fundamentul, prin cei ce fură în locul său până acuma pururea ar viețui și lucrurile ceale de price le-ar împăca și pururea va viețui. Acestuia, drept aceea, următoriu papa Țălestin ne-au tremis la acest sobor”.

Întrebarea 3: Oare aceștia, ce fură în urma Sfântului Petru pe leage, pururea și numai sânğuri patriarși Râmului ar fi fost?

Răspuns: Adevărat, numai sânğuri pururea au fost patriarși Râmului. Precum să mărturisește mai întâie din soboarile ceale mari, dintră care soborul de la Nicheea cel dintâie, acest canon făcu: „Nu trebuie fără de porunca

papii a să strânge soboarăle”, după care canon episcopii de la Eghipet la papa Râmului, – ce era Felix^[14] –, aceastea scrisă denușii Părinți (anume de la Nicheea): „S-au așezat cu o voie cum că, de să va îndoi oarecare dintră episcopi sau mitropoliți despre credința giudecătorilor, la Scaonul Vostru cel Sfânt de la Râm să alearge, cui i s-au dat de la Domnul puteare mai mare a lega și a slobozi”.

Soborul de la Calțedon așea mărturiseaște mărirea papii, scriind la Leo papa într-acesta chip: „Noi ne-am fost strâns, căroră Tu ca și părților trupului ne erai cap întru ceale ce ținea rânduiala Ta”. Iară împărații, pentru mai mare frămseata pre cu mare cuviință ședeă mainte; drept aceea ne rugăm ca să înfrămsășezi cu porunca Ta giudecata noastră. Și, precum noi capului am adăogot cuviință, așea înălțarea Ta fiilor ce să cuvine să plinească”.

Și cătră început iarăș acest sobor așea are: „Avem porunca a Prefericitului și Apostolescului om, papii al orașului Râmului ce-i cap a toate bisearecele”. În lucrul al treilea iarăș așea scrie acest sobor: „Întărim rândul Părinților, ca după Preosfințitul și Apostolescul al Vostru Scaon, cinste să aibă a Țarigradului ce s-au rânduit al doilea”. Despre această tocmală mărturiseaște Socrates, în a cincea carte, cap. 8^[15].

Soborul cel mare, a opta, de la Țarigrad, cătră anul Domnului opt sute șasăzeci și noauă, în canonul al douazeci și unul, așea mărturiseaște: „Așezăm cum ca nimine dintră cei putearnici a lumii pre oarecareva dintr-aceia ce sânt mai-mari peste scaonile patriarșești să nu rușineaze, nici să îndrăznească a-l lăpăda din scaon, iară cu toată cinstea și plecarea vreadnici să-i giudece. Mai cu de-adins, pe Preasfințitul papa Râmului celui Vechiu; apoi și pe patriarhul Țarigradului, după acesta pe <al> Alexandrii, după acesta pe cel de la Antiohia și cel de la Ierusalim. Încă nice altuia să fie slobod împotriva

papii a Râmului celui Vechiu a face scrisori și a împreuna cuvinte cu oarece privilegii, ca când ar fi vinovat cu oarecare fărădelegi, precum mai deunăzi le făcu Fotie și mult mainte Dioșcorus. Însă fieștecine fărădelege ca aceasta va îndrăzni împotriva Scaonului Sfântului Petru a arunca să se afurisască ca și Fotie”. Acest sobor așa îl iscăli Sfântul Ignatie, patriarhul, Ignatie, episcopul Țarigradului: acest Sfânt și mare sobor, primind cu toate ce să giudecară și să scrisără într-însul, destulindu-mă, mă iscăliu?

Întrebarea 4: Oare mai poate-să mărturisii cum că și alți Părinți grecești ar fi mărturisit mărirea papii?

Răspuns: Foarte bine mărturiseaște Zazomenus în <a>tria carte, cap. 8, zicând: „Episcopul romanilor pentru mărirea scaonului avea grigea tuturor și fieștecăruia, Sfântului Athanasie^[16], episcopului de la Alexandria, și lui Pavel, episcopului de la Țarigrad^[17], le înturnă bisearecile. Aceasta mărturiseaște și Nichifor în a noua carte, cap opt^[18], zicând: „Iulie, arhiereul râmlenesc^[19], după mărirea scaonului său, *i proč*, tuturor vledicilor, *i proč*, le înturnă bisearecile”. Sfântul Athanasie în cartea ce o tremisă la papa Marc^[20], așa grăiaște: „Domnului Sfântului și a ceii Apostolicești înălțări, Marcului papii a toată Biseareca și a Sfântului Scaon Apostolicesc de la Roma, Athanasie și toți episcopii Eghipetului viață, *i proč*, pohtim ca să ne învrednicim prin acești soli a primi ceale ce sânt spre îndireptarea și răsfățarea creștinilor de la mărirea Sfintei Bisearecii Voastre ceii de la Râm, ce iaste maică și capul a toate bisearecile”.

Sfântul Vasilie cel Mare, în cartea ce tremisă la papa Râmului prin diaconul său Sabin, așa grăiaște: „Adevărat vreadnic iaste de acel cuvânt înalt, cu care fericit te-au făcut ce dumnezeirii tale ți s-au dăruit de la

Domnul, anume ca să desparți cel rău de cătră cel bun și curat, și credința părinților întregă să vestești”.

Sfântul Ioan cu Rostul de Aur așa scrisă cartea ce o tremisă la papa Inochentie^[21]: „Rogu-mă ca să scrii cum ca să nu aibă nicio puteare aceaste ce s-au făcut fără de dreptate și nefiind noi de față și neferindu-ne de judecată, precum nici au puteare din firea sa, iară cei ce au făcut nedreptatea gloabii legilor bisearecești să să supuie. Iară pe noi, cei nevinovați, ce nu ne-am învins, nici ne-am aflat greșiți, nici ne-am mărturisit a fi vinovați cu vro fărădelege, să poruncești ca să ne înturnăm bisearecilor noastre ca să putem viețui în dragoste și pacea cea obicinuită cu frații noștri”.

Însă ca să fac sfârșitul aceștii mărturisiri cu care sânt pline toate cărțile, numai cu Ghenadie Scolariul voi mai mărturisi^[22]. Acest patriarh al Țarigradului, cătră anul Domnului o mie patru sute cincizeci, așa mărturiseaște despre mărirea papii, în noauă capete a cărții sale: „În ce chip Athanasie la Iulie, Ioan cu Rostul de Aur la Inochentie, Ignatie al treilea^[23] la Nicolae^[24], Theodoretus^[25] la papa Leo^[26], Macsin^[27] la papa Mărtin^[28] și alți preoți a Răsăritului lăpădați și din scaonile sale alungați sau însuși viind, alergară sau prin cărți trimețând înștiințară, drept ce, primindu-li-să cărțile, își primiră scaonile, nu pentru alta, fără numai pentru că ar fi cunoscut cum că papa ar fi mai mare și în urma Sfântului Petru, cum le putu fi într-agiutoriu? Cum ar fi tăcut împărații și voivozii și ar fi lăsat văzând cărțile papii ca să-și primească scaonile, de ar fi fost numai putearea Sfântului Petru, și n-ar fi fost și a celor ce sânt în locul Sfântului Petru.

Mai în gios, în șasăsprăzece capete, așa grăiaște: „Papa Râmului iaste în locul Sfântului Petru și vicariuș a Mântuitoriului nostru Isus Hristos, și însuși sângur are toată putearea a lega sau dezlega, sau a ocărî, a

blagoslovi, a blăstăma și a îndirepta și a lecu. Sângur are slobozie despre credință și preoție a cerca”.

Întrebarea 5: Pentru ce rândul acesta a fi cap mai mare după Sfântul Petru rămasă lângă scaonul Râmului, și nu lângă scaonul de la Antiohia?

Răspuns: Pentru aceea, pentru că Sfântul Petru, lăsând scaonul Antiohiii, trecu la Roma, și acolo-ș așeză scaonul, rânduind în Antiohia episcop pe Euodie, și pentru că în scaonul de la Roma s-ar fi răpăosat. Drept aceea, rândul acesta rămasă nu lângă scaonul de la Antiohia, ce avea acest scaon așezat de Sfântul Petru, iară rămasă lângă episcopul cel nou ce era să să aleagă în Râm; și mai întâie să aleasă Linus, precum mărturisim mai sus^[29]; după Linus fu Climentie^[30].

Întrebarea 6: De au fost papa Râmului îndată după Sfântul Petru cap a toată Biseareca, pentru ce papa Grigorie^[31] și papa Pelaghie^[32] afurisiră acest titluș, „ecumenicus”?

Răspuns: Acest titluș, „ecumenicus”, în două chipuri să tâlcuiăște: cum că cine s-ar numi „ecumenicus” ar fi numa sângur episcop în toată Biseareca, și alți n-ar fi episcopi, iară numai oarece vicariuși a lui, și cu această tâlcuire silea Ioan, patriarhul Țarigradului^[33], a avea acest titluș, pentru care tâlcuire îl oprisă papa Grigorie ca să nu-l ție, că pentru această tâlcuire nu-l vrură a-l primi și patriarșii Râmului.

A doua să tâlcuiăște cum că cine s-ar numi „ecumenicus” n-ar fi numai sângur episcop și păstor, iară ar fi sângur cu puteare mai mare și ar avea sângur grige de toată Biseareca, macar că ar avea și alții grige de alte biseareci mai mici, a căroră ar fi păstori adevărați, și într-acesta chip să numeăște papa păstor și cap „ecumenicus”.

Întrebarea 7: De iaste papa cap a Bisearecii mai-mare, pentru ce i să împotrivi papii Victor, ce afurisisă Bisearecile ceale din Asia^[34], Policrates, ce era episcop în Asia^[35], și Ireneu^[36]?

Răspuns: Aici două lucruri trebuie să ia în samă, anume putearea afurisenii și pricea afurisenii. Însă Policrates și Ireneu nu să împotriviră papii cum că n-ar avea puteare a afurisi episcopii de la Asia, iară numai să împotriviră, zicând cum că n-ar avea price, și ocă destulă a afurisi. Oare fost-au ocă destulă ca să afurisească? Despre această nu zic nemica, numai aceasta zic, că, de au avut ocă destulă, fără de cale ocărâra pe papa, de n-au fost destulă ocă putură ocări cu modru bun, precum ocări și Pavel pe Petru.

Întrebarea 8: De au fost papa capul Bisearecii, pentru ce, dară, Firmilian, episcopul de la Capodochia și de la Chesaria, nu vru ca să cunoască pe papa Ștefan^[37] a fi cap mai-mare a Bisearecii, ci încă-l urî și nu-l băgă în samă?"

Răspuns: Firmilian să osândisă de papa, oca osândiii fu aceasta: Chiprian, împreună cu mulți episcopi din Africa, zicea cum că botezul de la eretici n-ar fi pe leage, și ar fi fără de nicio treabă^[38]. Și, pentru aceaea, zicea cum că cei ce să botează de eretici, de vreme ce se vor înturna iarăș la credința cea adevărată, ar trebui ca să să boteaze a doua oară. Această învățatură o ținea Firmilian cu alți episcopi de la Capadochia, de la Țiliția^[39] și de la Galația.

Papa Ștefan, răzămându-să cu obiceiul cel apostolesc, ținea altă învățatură, zicând cum că n-ar trebui a să îmboteza a doua oară, pentru aceaea, cu cât că numiții episcopi aceștii învățături foarte tare s-ar împotrivi, papa Ștefan îi afurisi, precum mărturisește Eusebie în a șaptea carte, cap. patru. Această afurisenie foarte cu greu căzându-i lui Firmilian, îndată luă condeiul și multe scrisă

împotriva papii Ștefan la Chiprian, ce ținea această învățătură ca și dânsu.

Întrebarea 9: Pentru ce, de au fost papa cap mai-mare, episcopii Răsăritului în soborul de la Antiohia papii Iulie să împotriviră foarte tare, mai cu de-adins pentru două oci: una, pentru că i-ar fi sorocit la Râm, alta, pentru că pe Athanasie – ce alergasă la papa Iulie – l-ar fi blagoslovit și i-ar fi înturnat scaonul peste giudecata lor, cu care-l giudecasă în sobor sânguri? Fără de aceasta, într-amândouă aceste lucruri zicea cum că papa ar voi <a> avea putere mai mare de cum i s-ar cădea.

Răspuns: Acestea mai cu de-adins împotriva vrăjmașilor, decât împotriva noastră, că întră acei episcopi ce să împotriviră lui Iulie era treizeci și șasă ariani. Iară Sfântul Athanasie, ce să ținea de Iulie, era om foarte învățat și sfânt, când ne aruncă vrăjmașii așa. Episcopii Răsăritului, ce mai mulți era iritici, să împotriviră papii, așeadară, nu-l cunoaște a le fi cap mai-mare și a toată Biseareca.

Așa le putem arunca și noi. Athanasie, – om foarte cu credință, sfânt și învățat foarte tare, – de la episcopii Răsăritului făcu apelație la papa: așeadară, îl cunoscă a fi giudecătoriu și cap mai-mare. Precum îl cunoscără mai pe urmă și acei episcopi ce era împotriva papii, cunoscără cum că ar fi greșit și-ș cerură iertăciune de la papa Iulie, precum mărturiseaște Sfântul Athanasie în a doua Apologhie a sa împotriva arianilor, ce o scrisesă, cu aceste cuvinte: „Ariani, învingându-să de dreptate, iertăciune-ș cerură prin scrisori de la Iulie, papa Râmului, și la noi, pentru rândul păcii, tremisără cărți”. [...]

FLOAREA ADEVĂRULUI,

pentru pacea și dragostea de obște, din grădinile
Sfintelor Scripturi, prin mare strădania
cucearnicilor între ieromonași, în Mănăstirea Sfintei
Troițe de la Blaj, acum întâiu culeasă, carea luminat
arată cum că Unirea altă nu iaste, fără numai
crența și învățătura Sfinților Părinți.
Tipăritu-s-au în Blaj, în anul Domnului 1750,
martie, 30*

Predoslovie cătră cetitor

Ai aici, iubitoriule de adevăr cetet, într-această floricea din grădinile Dumnezeieștilor Scripturi și a Sfinților Părinți adunată, adevărata învățatură, carea, știind că nu în tot locul să află cărțile Sfinților Părinți, pentru folosul tău, cu osârdie ispitind, după învățătura Mântuitorului (la Ioan, cap 5) scripturile, o am adunat din toate cărțile sfintei besearcii noastre, câte pre mâni am avut, și cu dreptate nimica dintr-a nostru puind sau tâlcuind, după porunca canonului 19 a Sfântului Săbor al 6<-lea> de la Trula^[1]. Iară cărțile din care am cules această floare sânt acestea: *Sfânta Biblie*, tipărită în București în anul spăseniii 1688; *Triodion* cu *Strășnic*, tipărit în București la anul 7255^[2]; *Pentecostarion*, tipărit în Râmnic în anul de la Hristos 1743; *Mineiu*, tipărit în Râmnic în anul de la Hristos 1737; *Pravila*, tipărită în Târgoviște în anul Domnului 1652; *Mărgărit* al Sfântului Zlatoust, tipărit în București în anul de la facerea lumii 7199^[3]; *Octoih*, tipărit în Râmnic în anul Domnului 1742; *Molitvenic*, tipărit în

* Transcriere și note: Elena Comșulea, Doina Grecu, Eugen Pavel.

Râmnic în anul de la mântuire 1730; *Liturghia*, tipărită în București în anul de la zidirea lumii 7255^[4]; *Viața sfinților*, tipărită în Iași, în Moldova, în anul Domnului 1682; *Cluciu*, adică *Cheia înțelesului*, tipărită în București în anul Domnului 1678; *Învățăture creștinești*, tipărite în Sneagov, anul de la Hristos 1700; *Învățătură creștinească de Sfânta Leturghie*, tipărită în Iași, anul de la Hristos 1697^[5].

Acestea, dară, cărți găsindu-le prin această cărticică însemnate, nu-ți cruța osteneala a le cerceta și într-însele vei găsi adevărul, carele îl cuprinde această cărticică. Ceteaște cu dragoste și viețuiaște în pace.

Cuvânt-înainte

Mântuitoriul nostru Isus Hristos, pentru multă și mare iubirea Sa de oameni, firea omenească luând și între oameni petrecând și neamul omenesc spre calea spăsenirii învățându-l, nemica mai ales și mai tare a ținea și a plini n-au poruncit, decât dragostea și pacea, arătând cum că porunca cea mai mare în lege iaste să iubim pre Domnul Dumnezeu nostru din tot sufletul *i pro(ĉ)* și pre deapropoalele nostru ca înșine pre noi. Această poruncă și mai pe urmă, apropiindu-Se de patimi, înnoindu-o, o au dat ucenicilor Săi, zicând: „Poruncă noao vă dau voao ca să iubiți unul pre altul” (Ioan, cap 13). Așijderea, vrând ca prin patima cea de moarte să se întoarne la Cerescul Părinte, mai nainte de moartea Sa cea pentru noi, ca o vistierie cu testament au lăsat următorilor Săi, zicând: „Pace las voao, pacea Mea dau voao” (Ioan, cap 14).

Acea<s>ă poruncă plinindu-o ucenicii Săi, Sfinții Apostoli, cu fapta și cu învățătura ne-au îndemnat și pre noi ca să umblăm și noi cu dragoste, precum și Hristos ne-au îndrăgit pre noi (Cătră efeseani, cap 5), împreună cu un suflet una gândind (Cătră filipiseani, cap 2), fără de

care dragoste nimenea nu va vedea pre Dumnezeu (Cătră evrei, cap 12).

Sfinților Apostoli urmând, Sfinții Părinți și învățătorii bisericești spre acea dragoste și pace s-au sârguit până la moarte, lăsându-ne și noao pildă și învățătură: să iubim unul pre altul, ca într-un gând să mărturisim la sfintele liturghii.

Această dragoste și pace dumnezeiască, și după aceea, Dumnezeieștii Părinți și învățătorii sfintei besearci întreagă a o ținea între fiii maicii besearci s-au sârguit (ori de câte ori pizmașul dragostei și vrăjmașul păcii, stăpânul întunecului, a o răsiți s-au nevoit), adunându-să pe la sfintele săboară de prin marginile lumii, ca să întărească o pace și o dragoste, și, într-un gând, toți împreună să mărturisască, precum să veade strădaniia lor prin sfintele soboară.

Iară acum, cu mare dureare și jale vedem pe mulți dintre fiii păcii departe a fi de la dânsa și dragostea multora răcită, doară pentru că s-au înmulțit fărădelegea (*Mateiu*, cap 24), care răceală a dragostii și ne iubire a păcii încă și între oricari frați și fii a besearcii noastre, nu fără vătămare sufletească a multora, aici, în Ardeal, cu dureare o auzim. A căruia lucru pricina vrând a o cunoaște (afară din care o dă Sfântul Mateiu), alta n-am găsit, fără numai una, care, urmând Dumnezeieștilor Părinți, ar trebui să fie pricina dragostei și a păcii, adecă Unirea, pentru că însuși Sfinții Părinți ne învață a ne ruga pentru Unirea tuturor (la ectenii). Iară oricarii fiii besearcii de acum să văd a fi întors acel părințesc cuvânt întru uriciunea tuturor.

Vrând, drept aceea, a urma dumnezeieștilor porunci și părințeștilor învățături pentru ținearea păcii și plinirea dragostii, ca să nu aibă a să bucura stăpânul întunecului de fiii besericești, nefiind noi vreadnici de la noi să socotim cevași ca dintru noi, ci destoiniciia noastră

iaște de la Dumnezeu (A 2<-a> Poslanie către corinteni, cap 3), ne-am sârguit a ispiti scripturile, crezând că acelea vor mărturisi adevărul după porunca Mântuitorului (Ioan, cap 5, și iarăși A Sfântului Apostol Ioan întâia Poslanie, cap 4), ca să nu dăm credință fieștecăruia duh și a cerca învățăturile Sfinților Părinți, știind cum că aceia, fiind străluciți de Duhul Sfânt, au alcătuit credința cea de Dumnezeu învățată (la *Pentecostariu*, duminică a 7<-a> după Paști, la *hvalite*), ca să vedem despre aceasta ce ne vor învăța și așa învățătura lor (precum sântem datori) să o ținem și să o propoveduim întru toate, nimica schimbând sau lăsând, ca nu cumva, greșind într-una, să ne facem tuturor vinovați (Iacob, cap 2).

Fiind, dară, că această price sau nepăciuire a Unirii nu să poate socoti între obiceiurile legii ceale din afară, pentru că di-nceputul sfintei beseareci creștinești totdeauna între beseareci s-au găsit osebite obiceiuri în slujbe și țăremonii, în posturi și în mâncări, și, măcar că fiind o credință întreagă, unii pe alții n-au osândit, precum să veade la Faptele Apostolilor, în 15, 21, că carii să întorcea la credință dintre iudovime păziia încă obiceiurile lui Moisi, iar carii să întorcea din păgâni nu le ținea, și, măcar că nici pe unii Sfinții Apostoli nu i-au osândit, poruncindu-le numai să păzească întreagă credința și poruncile sfintei beseareci. Așijderea, într-o vreme era poruncit cum, supt anatema, să să postească toate miercurile și vinerile peste an (Canonul apostolilor, 68), iar acum vedem cum că sfânta maica besearecă, pentru cuvioase pricini, au dat voie fiilor săi de câteva ori în an a avea harți și a mânca carne, și în săptămâna albă, care o chemăm a brânzii (fiind post, precum toată slujba triodului dintr-acea săptămână ne învață), ne-au dat voie a mânca brânză și oao. Lângă aceastea, mai din începutul pravoslavniciei biseareci, să află într-înșea multe fealiuri de

ceate: pustnici, sihastri, călugări și preoți, carii fieștecare ceată, după rânduiala sa, își ține obiceiul. Celor dintăi li-i oprită căsătoria, mâncarea cărnurilor, încă la mulți și a brânzii, și altele multe le sânt poruncite, carele preoții și mireanii nu sânt datori a le ținea. Și măcar că, păzind amândoo părțile întregă plinirea credinții și poruncile bisearecii, unul pe altul nu osândește, după cuvântul Sfântului Pavel Apostol: „Cela ce mănâncă pe cela ce nu mănâncă să nu-l defaime. Și cela ce nu mănâncă pre cela ce mănâncă să nu-l judece” (Cătră romani, cap 14). Ci acestea, adecă obiceiurile legii, poruncile sfintei beseareci și așezământurile Sfinților Părinți, vedem că și aici fiilor bisearecii noastre, după acelorași așezământ, a le ținea întregi tare li să poruncește, adecă: patru posturi într-un an, miercurile și vinerile, afară din hârți, zioa Nălțării Sfintei Cruci și a Tăierii Capului a Sfântului Ioan și înaintea Botezului <lui> Isus Hristos a le posti, praznicile și sărbătorile, după sinaxariurile de la Sfinții Părinți a bisearecii noastre a Răsăritului rânduite, creștinește a le prăznui și a le sfinți, sfintele slujbe ceale bisericești și Sfintele Taine, după alcătuirea și rânduiala acelorași Sfinți Părinți, a le sluji și a le obârși. Nicio schimbare, dară, sau motocosală în obiceiurile legii și poruncile Sfintei Beseareci aici să poate afla, pentru care acel părințesc cuvânt, adecă Unirea, ar putea da pricină de nepăciuire și de urâre între frați.

Cuvine-să, drept aceea, a ispiti și a vedea și în stihurile credinții de cumva ceva sminteală s-ar găsi într-acel cuvânt, Unire. Fiindcă Sfinții Părinți (precum mai sus s-au scris), pentru Unirea credinții, ne învață a ne ruga la sfintele liturghii, deși într-aceasta (precum mai sus am însemnat) nemica dintru al nostru vom da, ci numai sfintele învățături din dumnezeieștile cărți și a Sfinților Părinți, precum în cărțile noastre le vom afla, cu toată credința aducându-le, chiară și neschimbate într-această

cărticică le vom însemna, ca iubitoriul de spăsenie cetitoriu, aici, ca într-o oglindă văzându-le și izvoadele mai pre ușor ispitindu-le, să poată cunoaște chiar învățătura Sfinților Părinți și așa să nu pripească a judeca pe fratele său, carele învățăturile Sfinților Părinți creade și mărturiseaște.

Patru, dară, stihuri am aflat, pentru carele oricarii, smintindu-să, nu-și preagetă a părăsi pacea și dragostea cea de Dumnezeu poruncită.

Întâiu, cum că patriiarhul Romei vechi, care astăzi să află la Roma și să numeaște Venedict al Patrusprăzeacelea^[6], ar fi stăpânitoriu a toate adeveritelor a lui Hristos biseareci și judecătoriu mai mare bisericesc.

A<1> 2<-lea>, cum că Duhul Sfânt are purceaderea Sa de la Tatăl, ca și de la Fiiul, ca de la un izvor.

A<1> 3<-lea>, cum că la Sfânta Liturghie să preface și la râmleani pâinea azimă în trupul Domnului Isus Hristos, ca și la noi cea dospită.

Al 4<-lea>, cum că sufletele direpților sânt în ceriu și văd pe Dumnezeu, iar a celor ce mor cu păcate de moarte nepocăiți merg în muncile de veaci, iar carii s-au pocăit și n-au plinit canonul și carii mor cu păcate mici merg în loc de foc curățitoriu până la o vreme, de unde să pot scoate prin jârtfe și alte fapte bune, care le fac cei vii pentru dânșii.

Aceasta, dar, datori om fi, precum ne-am făgăduit, a le cerca prin sfintele cărți și prin învățăturile Sfinților Părinți și, aflându-le ca niște dumnezeiești învățături și ale Sfinților Părinți, datoriu va fi fieștecare pravoslavnic creștin a le creade și a le mărturisi. După învățătura apostolului (Către râmleani, cap 10), cu inima să creade în direptate, iar cu gura să mărturiseaște spre mântuire. Întâiu, dar, fiindu-ne vorba de Unirea credinței, vom cerca ce iaste credința și cât e de lipsă fieștecărui a la sp<ă>senie. După aceea, om ispitii fieștecarele stih din

ceale mai sus însemnate, pe rând, în ce chip le vom găsi prin dumnezeieștile învățături.

Cap 1 PENTRU CREDINȚĂ

De vreme ce omul creștin iaste răsădit în besearica lui Hristos ca un pom frumos roditoriu și ales, și atâta mai ales decât toți alți pomi, cu cât temeiul sau rădăcina lui nu iaste sădită în pământ ca altor pomi, ce sus, întru în ceale înalte, adecă pre piatra credinții, precum Mântuitorul nostru Isus Hristos grăiaște, zicând (la Mateiu, cap 16): „Și pe această piatră voi zidi besearica Mea”, care să înțeleagă adunarea creștinilor (Fericitul Gherman^[7], la *Cartea de învățătură pentru Sfânta Liturghie*), iară rădăcina sau piatra credinții altă nu iaste, fără credința care iaste în Domnul nostru Isus Hristos (Către galateani, cap 5: „În Hristos Isus, nici tăierea împrejur poate ceva, nici netăierea, ci credința carea lucrează prin dragoste”). Și precum pomul fără rădăcină nu numai roduri nu poate să dea, ci încă să și uscă, așa și creștinul fără rădăcina credinții creștinește nu poate viețui, nici roduri de viață plăcute lui Dumnezeu poate aduce, pentru că, fără de credință, cu neputințe-i a bine plăcea lui Dumnezeu (Către evrei, cap 11). Lipsește să știe cum că credința iaste darul dumnezeiesc carele să varsă prin sfântul botez în sufletul celuia ce să botează, cu care, dar, creștinul, fără de nicio îndoială, creade toate și mărturisește câte le-au descoperit Dumnezeu sfintei besearici, au prin Sfintele Scripturi, au prin sfintele săboară, nimic ispitind pentru ce, fără numai crezând că Dumnezeu au zis, precum Sfântul Părintele nostru, marele Vasilie, în învățatura sa, de credința cea adevărată ne învață, și iarăși Sfântul Pavel, Cătră evrei, ne învață, cap 11, cum că credința iaste ființa celor nădăjduite, adecă fără nicio

îndoială să credem toate ceale nădăjduite și nevăzute, precum într-același loc arată Sfântul Apostol în ce chip sfinții patriiarși și alți mai de demult au dobândit spăseniia prin credință. Așadară, credința noastră nu iaste de la om, ci de la Dumnezeu desc<0>perită sfintei maicii beseareci și, prin sfânta besearecă, noao arătată. Pentru aceea, când credem la spăsănie, nu pentru aceea trebuie să credem, că doară oricare om ne-au zis, ci pentru că sfânta besearecă, prin sfintele cărți, ne poruncește a crede, și sfintei beseareci Dumnezeu i-au zis, ca la cartea ce să numește Învățătură creștinească: „Trebuie și aceasta să știe, că, precum numai un Dumnezeu iaste adevărat și un botez, așa și o credință numai” (Cătră efeseni, cap 4), fără de care credință niminea nu să poate spăsi, nici a plăcea lui Dumnezeu (Cătră evrei, cap 11). Nici îi destul numai a crede vro una sau mai multe din ceale ce Dumnezeu, prin Sfintele Scripturi și prin Sfinții Părinți, a le creade au poruncit, ci îi datoriu fieștecare creștin toate a le creade, pentru că, numai una de nu va creade, să face tuturor vinovat, precum și Sfântul Iacov, în 2 capete, zice că cine va păzi toată leagea și va greși într-una făcutu-s-au tuturor vinovat. Însuși și Mântuitorul nostru Isus Hristos (la Sfântul Mateiu, 28 de capete) poruncește a ținea nu numai câteva, ci toate câte au poruncit grăind, învățându-i pre ei să ție toate câte au poruncit lor. Și iarăși (la Marco, cap 16): „Cela ce va creade și să va boteza spăsi-să-va, iar cine nu va creade osândi-să-va”.

Și, precum iaste datoriu fieștecare creștin a creade toate câte au poruncit Dumnezeu prin sfintele cărți și de Duhul Sfânt luminați Sfinții Părinți, așa-i datoriu a nu creade altă nimica, fără numai ce au poruncit Dumnezeu prin sfintele cărți și Sfinții Părinți, măcar cine sau încă și îngerii din ceriu de-ar învăța într-alt chip, precum mărturisește Sfântul Pavel (Către galateani, cap 1),

zicând: „Măcar de și noi au îngerul din ceriu va vesti voao afară din ce v-am vestit, anatema să fie”.

De vreme, dar, ce-i așa, precum adevărat îi și așa, pentru că Sfintele Scripturi mărturisesc, adecă, cum că datori sântem să creadem toate și să ținem câte Dumnezeu, prin sfintele cărți și Sfinții Părinți, a creade și a ținea ne-au poruncit și ne-au arătat, și afară dintru acealea nemica să creadem, nemica să ținem. Oricine ce ne-ar învăța într-alt chip, datori sântem și aceale de price mai sus însemnate patru punctumuri a le ispiți, de cumva le vom găsi prin sfintele cărți și, aflându-le, după dumnezeieștile porunci datori vom fi a le ținea.

Cap 2

PENTRU CAPUL BESEARICII

Chiar să dovedeaște din Sfintele Scripturi și din Sfinții Părinți cum că patriarhul Romei iaste următoriu Sfântului Petru Apostolul, întâie cap și mai mare judecătoriu besericesc. Pentru ca să putem mai chiar întâleage acest adevăr, cuvine-să mai întâi ca să știm că în ce chip numai o credință iaste, precum mai sus am arătat. Așa și sfânta beserecă (care iaste adunarea creștinilor într-o credință și într-o mărturisire și într-o ținare deplin aceloraș Sfinte Taine, precum Sfântul Gherman zice și să află scris în cartea ce să numeaște *Învățătură sfântă pentru liturghie*, la întrebarea pentru beserecă) numai una iaste, precum mărturisim în simbolul credinții, zicând: „Întru una sfântă sobornicească și apostolicească beserică”.

A doao, cum că besereca, încât e adunarea creștinilor într-o credință, nicidecum nu poate scădea, nici poate sminti întru învățătura credinții, fiindcă-i zidită pe piatră, și porțile iadului, adecă iriticii, nu o vor învinge, precum însuși Mântuitoriu nostru Isus Hristos (la Matei, cap 16) mărturiseaște. Și iarăș, la Sfântul Pavel, la Întâia carte

cătră Timotei, cap 3, să cheamă stâlp și întărirea adevărului. Și la Matei, cap 28: „Iată, Eu cu voi sânt până în sfârșitul veacului”. Pentru aceea și poruncește Domnul Hristos că cine nu va asculta de besearică să fie ca cel păgân și ca un vameș (Matei, cap 18).

A treia, cum că besearica să cheamă și iaste un trup și un duh (Către efeseni, cap 4), și noi trup și mădulările lui Hristos (la Întâia carte cătră corinteni, cap 12).

A patra, cum că de vreme ce-i una, precum creadem, și un trup într-o credință și într-o împreunare <a> acelorași taine, trebuie să aibă și un cap sau stăpânire, pentru că toată împărăția, împărțindu-să între sine, să pustiaște, și toată cetatea au casa, împărțindu-să între sine, nu va sta (Matei, cap 12; Luca, 11), și trupul cu mai multe capete urât iaste și grozav. Precum, dar, trupul cel firesc multe mădulări având, cap are care stăpânește și poruncește celoralalte mădulări, așa și besearica sau adunarea creștinilor, fiind un trup de taină, trebuie să aibă cap. Aceastea fiind așa adevărate, netăgăduit lucru iaste cum că capul și stăpânitoriul cel mai mare al besearicii tainice, oarecând văzut, iară acum nevăzut, nu numai a bisearecii cei proslăvite, care iaste adunarea sfinților în ceriu, ce și aceștii văzute aici, pre pământ, iaste însuși Marele Arhieru și Mântuitoriul nostru Isus Hristos (Cătră efeseni, cap 5: „Bărbatul iaste cap muierii, precum și Hristos cap besearicii”). Adevărat și netăgăduit lucru iaste și acesta, cum că Domnul Hristos, vrând să să înalță la Cerescul Părinte, n-au lăsat besearica Sa, sau, precum Sfântul Apostol grăiaște, mădulările Sale, adecă credincioșii, fără cap văzut, ci, precum în Leagea Veache, besearicii Sale au rânduie cap și povățuitoriu, precum la Ieșirea, cap 40: „Și vei aduce pre Aaron și pre fiii lui la ușile cortului mărturirii și vei scâlda pre dânșii cu apă, și vei îmbrăca pre Aaron cu veșmintele ceale sfinte, și-l vei unge pre el, și-l vei sfinți pre el, și va sluji Mie *i pro(c)*. Și

vor fi casăle fiilor ungere de preoție în veaci”. Și, fiindcă în Leagea Veache acealea să făcea în pildă noao, precum apostolul, la Întâia carte cătră corinteani, cap 10, grăiaște, cu cât mai vârtos, în Leagea Noao, beserecii Sale cap văzut au rânduut, care adevăr, afară din iritici, nimenea până acum nu l-au tăgăduut. Că întâiu au rânduut pre Sfântul Apostol Petru cap și mai-mare păstoriu turmei Sale, și i-au dat cheile împărățiii ceriului, și printr-însul tuturor celorlalți besericești, ca, precum mădulările trupului, supt stăpânirea capului, fieștecarele își face slujba sa, așa și mădulările bisericesti, supt o căpetenie, fieștecarele să-și facă păstoriia sa, spre care iaste pus.

Această învățătură chiiar o găsim în Dumnezăieștile Scripturi. La Mateiu, în 16 cap, grăiaște Domnul Hristos cătră Sfântul Petru: „Și Eu zic ție că tu ești Petru, și pre această piatră voi zidi besereca Mea, și porțile iadului nu o vor învinge. Și voi da ție cheile împărăției ceriurilor”. Și la Ioan, cap 21: „Paște oile Meale!” Așijderea, la Luca, cap 5, după ce i-au poruncit să arunce năvodul spre vânat, însămnând că cu năvodul credinței va aduce pre oameni la adevăr, i-au zis: „Nu te teame, că de acum vei vâna oameni”. Care cuvinte ale Dumnezeieștii Scripturi a să înțaleage de Sfântul Petru cine va îndrăzni a tăgădui, fără numai cine ar îndrăzni a lepăda dumnezeiasca învățătură a Sfinților Părinți. Și nevrând noi înșine (precum în predoslovie ne-am făgăduut) a pune ceva dintr-al nostru sau din noi înșine a tâlcui Sfintele Scripturi, nefiind slobod, fără numai Sfinților Părinți acealeași a le tâlcui, precum să află în pravilă la Sfântul Săbor a șaselea, canon 19, numai sângura și luminata despre aceastea învățatura Sfinților Părinților noștri, din multe sfinte cărți adunându-o, precum o cântă sfânta besereca noastră, pentru mai mare luminare, vom pune aici.

Cuvine-să, dară, a vedea despre această tâlcuire și alcătuire a Sfinților Părinți, precum le-au rânduut spre

slujba sfintei beseareci, care adevăr la arătare și întru toate slujbele sfintei beseareci dintru aceiași Sfinți Părinți să dovedeaște cum că Sfântul Petru de la Domnul Hristos iaste rânduit, prin schimbarea numelui Petru, piiatra și temelul besearecii. Așa cetim la Mineiu, ianuarie, în 16 zile, la sfetilnă: „După mutarea numelui, te-au chemat Petru, ca pre o piiatră tare, și temeliu besearecii”. Iară în Mineiu, în 29 iunie, la litie: „O Petre, piiatra și temeliia credinții!” Și iară acolo, la 3 peasnă: „Pre piiatra blagosloviei tale au întărit stăpânul Isus beseareca neclătită, întru care, Apostole Petre, pre tine te slăvim. Tu sufletelor credincioșilor te-ai pus piiatră de temelie de mult preț, Petre, piiatra credinței”. Așijderea, la hvalite: „Tu, după vrednicie, piiatră te-ai numit, când credința besearecii neclătită Domnul o au întărit. Și pre tine mai mare păstoriu oilor celor cuvântătoare te-au pus; de unde și descuietoriu porților cerești pre tine, ca pre un bun, te-au încredințat, ca să descui tuturor celor ce vin cu credință”.

Și, fiindcă piiatra cea dintâiu iaste Hristos, precum dumnezeieștile scripturi învață (Cătră corinteani, întâia poslanie, cap 10, s<tih> 4), ca să nu să îndoiască cineva de Sfântul Petru a fi a doua piiatră a credinței, de Domnul Hristos așezată, chiar ne învață Sfinții Părinți la Mineiu, iunie, în 1, peasna 6, unde așa să ceteaște de Sfântul Petru: „Piiatra Hristos, pre piiatra credinței proslăveaște luminat pre cel decât ucenicii mai ales”.

Și darea cheilor încă dovedeaște cum că Domnul Hristos i-ar fi dat puterile Sale mai presus decât altora, precum când vreun împărat vrea să încredințeaze vreo cetate cuiva, prin darea cheilor cetății să înțeleage că pre acela l-au rânduit mai-mare ispravnic. Și aceasta să dovedeaște din sfintele cărți, la Mineiu, iunie 29, la utrenie: „După vrednicie, cu adevărat te-ai arătat piiatra credinței și purtătoriu de cheile darului, Petre, ca să

descui tuturor celor ce vin cu credință” (iară acolo la hvalite). Așijderea, prin cuvintele: „Paște oile Meale!”, sfânta beserecă ține cum că turma Sa cea iubită Domnul Hristos lui Petru o au încredințat. La Mineiu, iunie 29, peasna a 7<-a>, precum și Mărgăritul, la cuvântul 28, grăiaște că i-au dat isprăvniciia beserecii a toată lumea. Așijderea, la Sveatilna Voscrēsniia a 11<-a>, după dumnezeiasca sculare, de trei ori pre Petru întrebându-l Domnul, „Iubești-Mă?”, l-au pus preste oile Sale mai-mare păstoriu, adecă i-au dat purtarea de grije a le paște pre dânsule, precum la aceaeși Sveatilnă, în stihira Evangheliei, cetim. Și prin această rânduială i-au dat puteare nu numai, ca celorlalți apostoli, a paște oricare numai oi cuvântătoare, ce încă a paște și pre cei mai aleși, precum în iunie 29, la slava de la vecernie, cântăm: „Paște oile Meale, paște aleșii Miei!”, și prin aleși să înțeleg apostolii și episcopii, precum însuși Mântuitorul nostru ne învață, la Ioan, în 15 cap, stih 19, cătră ucenicii Săi, grăind: „Eu v-am ales pre voi din lume”. Și iarăși la Luca, cap 6, stih 13: „Chemând Isus pre ucenicii Săi, au ales dintr-înșii 12, pre carii și apostoli i-au numit”. Care cuvinte a Dumnezeieștii Scripturi chiiar ne arată cum că Sfântului Petru i-au încredințat isprăvniciia sau păstoriia și spre ceialalți aleși sau apostoli, nu într-alt chip, fără ca să să plinească porunca Sfinții Sale, cu carea mai nainte de patimi au fost zis cătră Petru (la Luca, cap 22, stih 31–32): „Simon, Simon, iaca, Satana au cerut pre voi să vă cearnă ca grâul. Iară Eu m-am rugat pentru tine să nu scază credința ta. Iară tu, oarecând întorcându-te, întăreaște pre frații tăi”. Care cuvinte, Sfântul Zlatoust, în cuvântul 35 la Mărgărit, le tâlcuiaște de Sfântul Petru și de turma care i s-au încredințat, zicând: „Spune câte ț-au dăruit Duhul Sfânt și întăreaște turma ta asupra lupilor celor ascunși ca și dascalul tău Hristos, Domnul nostru *i proč(i)*”. Care și leagea o au întărit, precum sfânta

besearecă la *Mineiu*, ianuarie, în 16, la peasna 3, de Sfântul Petru grăiaște: „Legile lui Hristos le-ai întărit și pre cei fărădelege legea cea bună i-ai învățat, ca un mai-mare al apostolilor și ca un temeiu dogmelor neclătit, ca pre un mai-mare al înțelepților, apostole”. Iară cum că următorii celor 12 apostoli sânt episcopii, lăsând altele, putem cunoaște din *Pravilă, li(st) 24, gla(v) 70*.

Precum și prin aleagere din păscari l-au rânduit a fi pre scaun întâiu șezătoriu și adevăra<t> a fi mai întâiu decât toți ucenicii, la *Mineiu*, ianuarie, în 16, peasna dintâiu: „Întâiu lui încredințându-i cărnele besearecii Sale”, iarăși la *Mineiu*, iunie 29, peasna 4: „Pentru carele toate, sfânta besearecă îl chiiamă verhovnic și căpetenie apostolilor și mai-mare al besearecii de la Domnul rânduit”, la *Mineiu*, ianuarie, în 16, la stihovă și iunie 29, la vecernie și la peasna cea dintâiu și la *Mărgărit*, cuvântul 35, a Sfântului Zlatoust. Însă de aceastea pline sânt sfintele cărți.

Dară cu cuviință va fi a vedea unde ș-au pus scaunul și episcopuia sa unde o au întemeiat și după aceea pre carii i-au avut în scaunul său următori.

Acest adevăr, nefiind tăgăduit de nice un pravoslavnic și-s pline cărțile sfintei besearecii noastre cum că, după ce au propoveduit întâiu la A<n>tioghiia evangheliia dreptății, s-au pogorât la Râm și acolo, ca un verhovnic, au așezat scaunul său, unde, cu slavă pentru credință, s-au și proslăvit, lăsând multe altele, cu câteva mărturii din cărțile besearecii noastre netăgăduit să arată. Așa cetim la *Mineiu*, iunie, în 30 de zile, la *hvalite* într-același loc, între cealealalte, aiasta cetim: „Romii, cei mai mari decât alte cetăți, tu ai fost întâi episcop și slava și lauda și besearecii întărire, Petre, și porțile iadului nu o vor birui pre ea, precum Hristos mai nainte au zis”, și la tropariu, ianuarie, în 16 zile: „Roma nepărăsind, la noi ai venit *i pro(č)*”.

Adevărat, dară, lucru iaste cum că verhovnicul apostolilor, Petru, în Roma ș-au așezat scaunul episcopiei sale, ce și aceasta adevărat iaste cum că la Roma au avut următorii săi, pentru că însuși marele Apostol Petru au rânduit în urma sa pre Sfântul Climent, precum în *Viața sfinților*, la noiembrie 24, să află, unde și despre sine Sfântul Climent într-acesta chip grăiaște: „Țiindu-mă de mână, zisă aceasta: «Deci iată, vă hirotonec episcop pre acest ucenic al meu, Climent, căruia încredințez scaunul meu și turma astăzi, din voia lui Dumnezeu». Și mai nainte de toate, le-au poruncit să aibă spre mine stidintă atâta câtă avea și cătră dânsul”.

Adevărat iaste, dară, și aceasta, cum că Sfântul Petru, din voia lui Dumnezeu, următoriu în scaunul său în Roma au rânduit, precum și sfânta besearca noastră în cărțile sale chiiar ne învață, cântând de Sfântul Silvestru, Papa de Râm, carele era următoriu în scaunul Sfântului Petru: „Scaunul verhovnicului apostolilor îmbogățându-l, slujitoriu lui Dumnezău te-ai arătat prealuminat, împodobind, întărind și mărind cu dumnezăiești dogme besearca și eresurile vrăjmașilor gonind, Silvestre!” (la *Mineiu*, ianuarie, în 2 zile, în icos).

Acest adevăr și după aceeaa întreg l-au ținut și l-au mărturisit Sfinții Părinți ai besearcii noastre prin toate săboarăle, în carele, ca un cap și mai-mare judecătoriu, totdeauna întâiu șezătoriu au fost patriiarhul de la Roma au, neputând el pentru cuvioase pricini, au fost ispravnicii lui întâiu, precum chiiar să află la *Pravilă*, prin toate săboarăle. Încă și icoanele acelor săboară arată acest adevăr. Și nu numai întâiu șezătoriu, ce încă și mai-mare judecătoriu îl arată, atâta cât fieștecăruia episcop carele va fi judecat de alți episcopi să-ș poată lua judecata sa la Roma și așa, râmleanul, ascultându-l, să scrie sau să poruncească pentru el (Sfântul Săbor de la Cartagena, canon 1). Și de să va lua darul prin judecata arhierilor

vrului episcop, de-și va lua judecata înaintea patriiarhului de la Roma, nimene să nu fie slobod a pune altul în scaunul lui, de nu va porunci râmleanul, precum au așezat Sfântul Săbor de la Sardichia, în canonul 4.

Cunoscându-să, dară, a fi mai-mare judecătoria, părinții Sfântului Săbor al Doile de la Țarigrad, de au și dat vreo cinste pentru mutarea steagului (precum unii zic) țarigrădeanului, însă într-acesta chip ca să să cinstească după Roma (numitul săbor, canon al 3<-lea>), pentru carele, toate, și titulușul i l-au dat Papii mai presus decât tuturor patriarșilor, numindu-l „Întru Hristos părintele părinților și stăpân a toate adeveritele apostolești besearci *i proci*” (la *Pravilă*, list 415, glav 395).

Acest adevăr l-au cunoscut și l-au mărturisit și mai pre urmă părinții a toată lumea, fiind adunați în Duhul Sfânt la Sfântul Săbor de la Florenția, la carele toți patriarșii, au ei însuși, au ispravnicii săi (precum și la alte sfinte săboară), împreună cu împăratul Ioan Paleolog de față au fost și acest adevăr toți l-au mărturisit și l-au iscălit, afară de unul, Marcul Efeseanul, precum la listul 398 în *Pravilă* să găsească. Deci fiindcă la acel Sfânt Săbor din toată lumea s-au adunat în numele Domnului părinții sfinte besearci, precum și la alte sfinte săboară, ca să cunoască adevărul, nu era cu putință toți să greșască împotriva făgăduinții Domnului Hristos: „Unde vor fi doi au trei adunați în numele Mieu, acolo voi fi în mijlocul lor” (la Sfântul Mateiu, cap 18, stih 20) și iarăș: „Și iată, Eu cu voi sânt în toate zilele, până în sfârșitul veacului” (Sfântul Matei, cap 28, stih 20). Și cine va putea creade cum că toată besearca, fiind adunată la sfântul săbor, împotriva făgăduințelor lui Hristos va greși au va putea greși și numai unul, împotrivindu-să săborului a toată lumea, precum și Marcul Efeseanul, va învăța adevărul? Pentru aceea și la sfintele săboară, de să scula vreun episcop sau mai mulți împotriva mărturisirii

și a iscăliturii a toată săborul, îl da anatemei, după porunca Mântuitorului: „Iară de nu va asculta nice de săbor, fie ție ca cel păgân și ca un vameș” (la Sfântul Matei, cap 18, stih 17), precum și la Sfântul Săbor de la Efes, canon 6, zice: „Mireanu, de să va împoncișa săborului, să fie nepriceștuit, iară clericul încă să fie și scos”. Și cu adevărat, de ar îndrăzni cineva a să îndoii de credința acestui Sfânt Săbor de la Florenția, într-aceleși chip lesne să va îndoii și de credința celorlalte sfinte săboară, că și într-acealea mulți au fost dintre episcopi carii s-au împotrivit și n-au vrut să iscălească canoanele săborului. Și cine va îndrăzni a grăi un lucru ca acela, cum că aceale sfinte săboară, pentru împotrivirea vreunui, ar fi greșit?

Dovedit iaste, dară, din sfintele cărți acest adevăr, cum că patriiarhul Romei și carele astăzi să află Benedict al 14<-lea> iaste următoriu Sfântului Petru, cap și stăpân a toate adevăritelor lui Hristos beseareci. Drept aceea, fiind de la Domnul Hristos rânduit cap și stăpân besearecii Sale pre pământ și într-aceleși chip crezut și cinstit de toți părinții sfintei beseareci și de sfintele săboară, precum mai sus din dumnezăieștile cuvinte chiiar s-au dovedit, și, fiindcă această dumnezăiască rânduială niciun săbor a toată lumea, nici vrutul din Sfinții Părinți nu o au stricat, ce mai vârtos o au întărit, nici a o strica au putut, pentru că ceriul și pământul va treace, iară cuvintele Domnului nu vor treace (la Sfântul Mateiu, cap 24, stih 35), nimene aceștii dumnezăiești rânduieli a să împotrivi, cunoscându-o, creadem că nu va îndrăzni, ce, urmând dumnezăieștilor învățături, cu un gând și cu o inimă o va mărturisi.

Cap 3

PENTRU PURCEADEREA DUHULUI SFÂNT

Că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul ca de la un izvor, Dumnezeuiștile Scripturi ne învață această dogmă a credinței, precum și altele, fiind mai presus de fire, covârșește toată mintea și știința omenească. Însă precum într-altele, așa și într-aceasta, lăsând toată învățătura și înțelepciunea omenească și surpând gândurile și toată înălțarea ce să rădică asupra științei dumnezeiești, supuiindu-ne și robind toată mintea și cugetul spre ascultarea lui Hristos, precum Sfântul Apostol, la 2 Poslanie către corinteani, cap 10, stih 5, ne învață. Numai ce vom afla despre această dogmă descoperită din dumnezeiasca vistierie a sfintei besereci și noao a creade dat, vom creade și vom ținea. Pentru aceaea, ca să putem câtuși de cât a cunoaște și a înțeleage această dogmă în câtu-i descoperită și arătată sfintei besereci și printr-însa noao, prin sfintele cărți și prin Sfinții Părinți acelorași învățătură, precum prin sfintele cărțile noastre o vom găsi, vom da înainte.

Între toate dogmele credinței, întâiu și mai tare, fieștecare creștin datoriu iaste a creade și a mărturisi cum că iaste un Dumnezeu adevărat, într-o fire și în trei feațe, adecă Sfânta Troiță, precum în Simbolul Credinței mărturisim: „Crez într-u unul Dumnezeu, Tatăl Atot-țitiitoriu” *i proĉ*, „Și într-u Unul Domn Isus Hristos, Fiiul lui Dumnezeu” *i pro(ĉ)*, „Și într-u Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătoriu” *i pro(ĉ)*”, și cum că Tatăl iaste nenăscut, iară Fiiul născut și Duhul Sfânt purcezătoriu mai nainte de toți veacii, precum într-u același Credeu mărturisim. Și aceasta nu de airi creadem, fără numai din descoperirea cea dumnezeiască care s-au arătat beserecii și printr-însa noao. Deci precum dintr-aceaeși dumnezeiască descoperire și învățătura a sfintei besereci

creadem cum că Tatăl iaste nenăscut, iară Fiiul din Tatăl născut mai nainte de toți veacii și Duhul Sfânt purcezătoriu, așijderea și de purceaderea Duhului Sfânt, ce ne va învăța aceeași dumnezăiască descoperire și sfânta beserecă, datori sântem a crede și a mărturisi. Despre care adevărat lucru iaste că, măcar de să și pune în multe locuri în Sfintele Scripturi cum că Duhul Sfânt iaste sau purceade de la Tatăl, însă necăiri în toate Sfintele Scripturi nu să găsește cum că de la sânghur Tatăl iaste sau purceade. Ce încă nice în învățăturile Sfinților Părinți, până acum necăiri nu s-au găsit cum că de la sânghur Tatăl purceade. Ce nici sfânta beserecă, fiind toată adunată la vrun săbor a toată lumea, au poruncit cândva fiilor săi să crează cum că de la sânghur Tatăl purceade, măcar de au și îndrăznit oarecarii dascali mai noi, după plăcearea sa, fără mărturie și fără învățătura Sfinților Părinți, a pune prin unele locuri „de la sânghur Tatăl” (mai ales la un *Sinaxariu*, carele nu Sfinții Părinți, ce, după dânșii, l-au alcătuit Nichifor Calist din Xantopol, precum aflăm în *Triod*, la Dumineca Vameșului, la prolog), împotriva a Sfântului Săbor al șaselea, carele, la canon 19, în *Pravilă*, poruncește ca nimenea să nu îndrăznească după voia sa a tâlcui Sfintele Scripturi sau de ale sale să spuie, fără numai cum au priimit de la Sfinții Părinți.

Iară cum că Duhul Sfânt purceade și de la Fiiul destul de arătat găsim prin Dumnezeieștile Scripturi și prin cărțile sfintei beserecii noastre. Și încă cum că și besereca din toată lumea, fiind adunată, au poruncit credincioșilor săi ca să crează această dogmă, precum cu ajutoriul aceluiași Sfânt Duh, din sfintele cărți vom arăta.

Și fiindcă necăiri să găsește în sfintele cărți sau la Sfinții Părinți cum că Duhul Sfânt purceade din sânghur Tatăl, pentru aceea, când să zice: „Carele de la Tatăl purceade”, nu ni-i slobod a crede, nici a gândi cum că de la sânghur Tatăl purceade, că numai ce ne învață sfintele

cărți, Sfinții Părinți și sfânta beserecă trebuie să creadem și să mărturisim. Drept aceea, și când Sfinții Părinți de la Nichea n-au pus: „Carele de la Tatăl și de la Fiiul purceade”, nu ne-au poruncitsă credem cum că de la sânгур Tatăl purceade, lesne înțelegându-se cum că zicând: „Carele de la Tatăl purceade”, că are purceaderea sa și de la Fiiul, însă ca de la un izvor sau începătoriu. „Pentru că dintru al Mieiu va lua și va vesti voao”, zice Fiiul (Ioan, cap 16, stih 15) și iarăș acolo: „Toate câte are Tatăl ale Meale sânt. Pentru aceea am zis – zice – că dintru al Mieiu va lua și va vesti voao”. Deci de vream ce toate câte are Tatăl ale Fiiului sânt prin naștere, afară de a fi Tată, precum Sfântul Ioan Damaschin tâlcuiăște aceste cuvinte: „Având Tatăl puteare a purceade de la Dânsul Duhul Sfânt, aceeași puteare o are și Fiiul”, precum toată sfânta beserecă, adunată fiind la Sfântul Săbor de la Florenția, acestea așa le-au înțeles și le-au așezat, ca să le credem.

Și iarăș, Sfântul Ioan la *Apocalipsă*, cap 22: „Și-mi arătă mie râu curat al apei vieții, luminat ca criștalul, ieșind din scaunul lui Dumnezeu și al Mielului”, unde prin Dumnezeu să înțeleage Dumnezeu Tatăl și prin Miel, Fiiul, precum la Sfântul Ioan, *Evanghelie*, cap 1, cetim, iară prin râul apei vie să înțăleage Duhul Sfânt, precum Sfântul Ioan, în 7 cap, zice: „Cela ce creade în Mine, după cum au zis Scriptura, râuri din pântecel lui vor cură de apă vie”. Și aceasta au zis pentru Duhul care era să-L ia: „Ceia ce cred întru El” *i proci*. Dintru acestea, dară, cuvinte a Sfintei Scripturi încă să înțeleage cum că Duhul Sfânt iase de la Tatăl și de la Fiiul. Sânt și alte mărturii despre acest adevăr în Sfânta Scriptură, care iubitoriul de adevăr lesne le va găsi. Iară acum, cuvios lucru să veade a fi a aduce înainte despre acest adevăr și învățătura cărților sfintei besear<e>cii noastre.

Aceasta, pre amăruntul și cu socoteală, ispitindu-o, ne învață cum că un Dumnezeu în Troiță, Care unul iaste după dumnezeire, să desparte numai cu osebirile după feațe. În *Pentecostariu*, marți a cincizecile, la sădealna dintâiu, și iarăși la *Triod*, luni a patra săptămână, la peasna a 9<-a>: „În ființă iaste unimea, nedespărțită Troiță, Dumnezeire cecea ce iaste preste toate, Care, unindu-se în fire, Să desparte după feațe cu osebirile”. Așijderea, la *Octoih*, glas 2, în *troičnic*, peasna a 8<-a>: „Troiță Cecea ce ești neschimbată întru toate, afară de osebirile ceale purtătoare de lumină”.

Iară ce sânt osebirile cu carele Troița Să desparte după feațe? Iarăși întru acealeași sfinte cărți luminat găsim cum că sânt 2, adecă nașterea și ieșirea sau purcederea (la *Pentecostariu*, miercuri a 4<-a> săptămână după Paști, la peasna a opta), și iarăși trei, adecă nenașterea Tatălui și nașterea Fiiului și ieșirea sau purcederea a sângur Duhului (în locul mai sus numit și la *Mineiu*, ianuarie, în 30 de zile, la peasna a 6<-a>). Deci de vreme ce dumnezeieștile feațe a Sfintei Troițe numai cu aceale 3 osăbiri să despart, cu cuviință iaste a cerca, iarăși dintr-acealeași dumnezeiești cărți, care față în Sfânta Troiță cu ce osebire de alta să desparte. Și aceasta încă o găsim cum că Tatăl Să desparte de fața Fiiului prin naștere, adecă că, fiind nenăscut, naște pre Fiiul. Fiiul Să desparte de Tatăl prin naștere, adecă cu cât Fiiul Să naște de la Tatăl, iară Duhul Sfânt prin purcedere, precum la *Mineiu*, ianuarie 30, peasna 6, cetim: „Osebiri trei Troiței cu blagoslovie ați arătat, nenașterea Tatălui, nașterea Fiiului și ieșirea a sângur Duhului”.

De vreme, dară, ce în Sfânta Troiță altă despărțire nu iaste, fără numai după aceale doao osebiri, adecă naștere și ieșire sau purcedere, oriunde să vor găsi aceaste osebiri va fi și despărțire între feațe și unde nu să vor găsi aceaste osebiri nici despărțire nu va fi. Fii<n>d, dară, că

între Tatăl și Fiiul să află această osebire, adecă naștere, pentru aceea și despărțire să află, că Fiiul Să desparte prin naștere de la Tatăl. Așijderea, aflându-să între Tatăl și Duhul Sfânt purcedere, adecă că Tatăl are putere a slobozi sau a sufla pre Duhul Sfânt, și Duhul Sfânt a purcede sau a ieși de la Tatăl, să află și despărțire între Tatăl și Duhul Sfânt prin purcedere. Iară fiind adevărată învățătura sfintelor cărți, carele, precum mai sus am însemnat, ne învață cum că Sfânta Troiță întru toate iaste neschimbată afară din osebiri, de n-ar purcede Duhul Sfânt de la Fiiul, atunci între Duhul Sfânt și Fiiul n-ar fi osebire, pentru că n-ar fi purcedere de la Fiiul și, nefiind purcedere de la Fiiul, nici despărțire n-ar fi între Duhul Sfânt și Fiiul, pentru aceea nici trei feațe deplin.

Drept aceea, ca să nu fim datori a grăi un lucru așa necuvios, mai bine și mai sfânt va fi a ținea învățătura dumnezeieștilor cărți, carele, din descoperirea dumnezeiască, ne învață cum că Tatăl, născând pre Fiiul, I-au dat toate, afară de a fi Tată, precum mai sus s-au arătat, așadară, i-au dat și putere a izvorî sau a sufla Duhul Sfânt și pentru aceea Tatăl și Fiiul a fi un izvor a Duhului Sfânt, și Duhul Sfânt a purcede de la Tatăl și de la Fiiul, sau prin Fiiul, ca de la un izvor. Și așa, Tatăl și Fiiul Să vor osebi sau Să vor despărți prin naștere, iară Duhul Sfânt de la Tatăl și de la Fiiul Să va osebi prin purcedere sau ieșire. Și așa, adevărată va fi învățătura sfintelor cărți, care mai sus am însemnat. Această învățătură o au mărturisit sfânta besecareă, fiind din toată lumea adunată la Florenția, și pravoslavnicilor săi să o crează au poruncit.

Lângă aceastea, pline sânt sfintele cărți a sfintei besecării noastre din carele înțelegem purcederea Duhului Sfânt de la Fiiul, ca și de la Tatăl, întru carele așa cetim la *Pentecostariu*, joi sara a cincizecilea, la st<i>hovnă, cum că Duhul Sfânt din Tatăl Cel fără de

început au strălucit și prin Fiiul purceade. Și iarăși, la *Ohtoih*, glas 3, duminică la utrene, peasna a 9<-a>: „Hristoase, ne dăruiești noao pre Duhul Cel dătătoriu de bunătațe, Carele din Tatăl prin Tine purceade”, care cuvinte, adecă *prin*, *din* și *de la*, tot același lucru însemnează și fac, mai ales în lucrarea cea veacinică a Sfintei Troiță, precum sfânta besearecă la Florenția au aflat și au așezat. Și să poate culeage acest adevăr și din *Ohtoih*, glas 3, unde cetim: „Duhul Sfânt, precum prin Tatăl și prin Fiiul împreună strălucește”, în care cuvinte *strălucirea* să înțeleage lucrarea cea veacinică, fără de început, precum luminat să arată la *Ohtoih*, glas 6, la *troičnic*, peasna întâiu, așa: „Mintea, adecă Tatăl, pre Duhul făr’ de început L-au strălucit”. Așijderea, și acest cuvânt *prin* atâta face, ca *din* sau *de la*, precum luminat să dovedeaște că, în locul mai sus însemnat, la slava antifoanei, cetim: „Prin Tatăl și prin Fiiul împreună strălucește”. Iară la stihoavnă de la vecernie, joi a cincizecile, cetim: „Care au strălucit din lumină din Tatăl făr’ de început”. Și iarăși, acest cuvânt *de la* atâta face ca *prin*, că luminat găsim la *Pentecostariu*, luni a cincizecile, la pavecerniță, peasna a 9<-a>, de Duhul Sfânt: „Carele din Tatăl purcezi și prin Fiiul din destul Te dai făpturii”, unde vezi că zice că prin Fiiul Să dă. Și iarăși, aflăm cum că de la Fiiul Să dă, marți a 4<-a> săptămână după Paști, la vecernie: „De când s-au dat de la Dânsul, adecă de la Hristos, ucenicilor neminciunoasa făgăduință, care însemnează arătarea Mângâitorului”. Așijderea, la *Liturghia Marelui Vasilie*, la rugăciunea care să înceape: „Stăpâne, Doamne Dumnezeule, *i proči*”, de Fiiul să ceteaște: „De la Carele S-au arătat Duhul Sfânt” și iarăși, duminica a cincizeci, peasna a 3-5<-a>: „Duhul Sfânt prin Fiiul Să arată noao”.

Luminat, dară, iaste cum că aceale cuvinte: *prin*, *din*, *de la* totuna fac, ales în lucrarea cea veacinică a Sfintei

Troițe. Deci, fiindcă Fiul Tatălui, Carele pururea izvorăște, iaste putearea cea împreună veacinică cu Tatăl și împreună lucrătoare, precum cetim la rugăciunea care începe: „Izvorule al vieții, *i proci*”, la duminica a cincizecile, și fiindcă în Sfânta Troiță altă lucrare veacinică nu iaste fără numai dinlăuntru, adecă naștere și purcedere, precum credința ne învață și dumnezeieștile cărți ne arată că toate câte sânt făcute din afară nu sânt veacinice, ce au începere: „Din început au făcut Dumnezeu ceriul și pământul” (la Facere, cap 1), de vreme ce Fiul în naștere nu lucrează, pentru că nu naște, ce Să naște fără de început din Tatăl, dacă-i împreună veacinic și împreună lucrătoriu cu Tatăl, împreună lucrarea cea veacinică într-altă nu să poate arăta fără numai în purcederea Duhului Sfânt. Așadar, dintr-acealeaș sfinte cărți luminat aflăm cum că Tatăl și Fiul, împreună lucrând, împreună izvorăște pe Duhul Sfânt, precum și cetim de Fiul, miercuri a cincizecilea, sara la stihoavnă: „Izvorul cel neîncetat, carele totdeauna izvorăște râul cel negrăit al bunătății, din carele pururea curge apă vie”, iară apa cea vie iaste Duhul Sfânt (la *Pentecostariu*, miercuri a 4<-a> săptămână după Paști, peasna a 6<-a>). Și cum că acestea mai sus zise să înțeleg pentru însuși fireaște Duhul Sfânt, chiiar ne arată la stihoavna mai sus numită, unde zice: „Fireaște vărsându-să prin curgerile Sale” și iarăși, pre Duhul Sfânt, pre Carele Hristos L-au trimis ucenicilor Săi (luni a cincizecile, la vecernie): „Înființat L-au luat apostolii” (marți a cincizecile, la stihovna). Cu adevărat, dară, împreună cu Tatăl lucrând în purcederea Duhului Sfânt, Fiul îl chiamă Duhul Său și al Tatălui, zicând: „Pre Duhul Mieu și al Tatălui voi trimit” (duminica a cincizecilea, peasna 3). Încă despre Fiul, lângă acestea, la *Pentecostariu*, duminică a cincizecilea, la rugăciunea care începe: „Izvorule al vieții”, cetim cum că li să va

trimite lor, adecă apostolilor, mângăiare, adecă Duhul Sfânt, de la Hristos. Precum iarăși la acea duminică, peasna 1, să află că Hristos strălucește lumină, trimițind prin faptă pre Duhul Sfânt. Așijderea, la *Mineiu*, ianuarie 6, la stihoavnă, găsim cum că Hristos pe Duhul Sfânt îl știe da credincioșilor, și la *Pentecostariu*, duminică a cincizecile, peasna 1: „Hristos cu suflare și cu limbi de foc dă pe Duhul Sfânt”.

Aceasta și de Tatăl să află, iarăși marți a cinzecile, la stihoavnă, cum că Duhul Fiiului, cel de o ființă cu Fiul, de la Tatăl să trimite în limbi de foc. Apoi cum că Tatăl au strălucit pe Duhul Sfânt am văzut mai sus și cum că Părintele dă pe Duhul Sfânt. Sfântul Ioan, cap 14, scrie însă dintru acestea și altele mai multe carele să zic despre Părintele; să înțeleaje purceaderea Duhului Sfânt, Celui fără început, din Tatăl.

De vream ce, dară, și de Fiul unele ca acestea și mai multe să zic, ca și de Tatăl, precum mai sus am văzut, fără îndoială vom putea zice și mărturisi cum că Duhul Sfânt (Cel bun și de viață făcătoriu și împreună, fără început, cu Fiul, *Pentecostariu*, joi a cincizecilea, la pavecerniță) de la Fiul purceade ca și cum purceade de la Tatăl.

Aceasta ne va căuta încă a o zice și mărturisi despre Fiul, de vom lua sama la cântarea sfintei besearci din duminica a cincizecilea, la *hvalite*: „Cu ce viers înalță pe Duhul Sfânt a fi Dumnezeu și foc din foc pu<r>cezitoriu”, adecă din Fiul purcezătoriu, pentru că Fiul foc să numeaște. Miercuri sara, a 2<-a> săptămână după Paști, la slava de la stihoavnă: „O, preaslăvită minune, fânul, de foc atingându-se, s-au mântuit. Că, puind Toma mâna în coasta cea de foc a lui Isus Hristos Dumnezeu, nu s-au aprins prin pipăire”. Și iarăși, duminica a 4<-a> după Paști, la pavecerniță, la peasna a 9<-a>: „Născătoarea de Dumnezeu au zămislit în pânțece pre dumnezeiescul foc”

și la bogorodn*i* cele ceale de obște, luni, glas 1, și la rugăciunea cea de după Sfânta Cuminecătură: „Foc fiind, care arde pre cei nevreadnici”. Deci dacă Duhul Sfânt să numește foc și Fiiul iarăș foc, când cântă sfânta beserecă aicea: „Foc din foc purcezătoriu”, cu adevărat trebuie să creadem că Duhul Sfânt iaste din Fiiul purcezătoriu.

Dintr-aceastea, dară, mai sus însemnate, luminat să dovedeaște cum că Duhul Sfânt porceade de la Tatăl și de la Fiiul sau prin Fiiul ca de la un izvor și fieștecine lesne va cunoaște cu ce duh împotriva porceaderii Duhului Sfânt s-au fost rădicat acela carele *Cazaniia a 2<-a>* la Dumineca Rusaliilor au alcătuit și în ce chip Sfintele Scripturi, după voia sa, iar nu precum au luat de la Sfinții Părinți; împotriva canonului 19 a Sfântului Săbor al 6<-lea>, le-au tâlcuit și dintr-ale sale, adecă din mintea sa au pus, precum și *Cazaniia a 2<-a>* de la *Bogoșvenie* o au motocosit după voia sa, care mai jos vom arăta.

Cap a<1> 4<-lea>

PENTRU MATERIIA SFINTEI CUMINECĂTURI

Cum că materia Sfintei Cuminecături iaste pâine de grâu, acar dospită, acar azimă, dumnezeieștile cărți și sfânta beserecă ne învață, însă noao, celor din legea grecească, nu ni-i slobod a sluji cu pâine azimă, nici lătinilor cu dospită, precum mai jos vom arăta.

Fiindcă această Sfântă Taină (precum și altele) iaste rânduită de la Domnul Hristos, cuvine-să a cerca când și în ce chip o au rânduit și noao a o ținea ne-au poruncit. Pentru care, ispitind sfintele cărți, aflăm cum că la cina cea mai de pre urmă au rânduit cu materia pâinei și a vinului (Sfântul Matei, cap 26, stih 26; Sfântul Marcu, cap 14, stih 22; Sfântul Pavel, la Întâia Poslanie către corinteani, cap 11, stih 23) și cum că Hristos, vrând să

rânduiască această Sfântă Taină, au luat pâine și blagoslovind *i proci*, au poruncit ca aceștia să facem întru pomenirea Lui (la Sfântul Luca, cap 22, stih 19 și iarăși la Sfântul Pavel, în locul mai sus numit, stih 24), nimică mai mult numind sau poruncind pentru pâine, au fie dospită, au azimă, fără numai cum că, luund pâine, o au blagoslovit *i proci* și au poruncit cum aceasta să facem întru pomenirea Lui. Care dumnezeiască rânduială și poruncă avându-o sfânta besearecă de la mai-marele Arhiereul sau Domnul Hristos, în voie au lăsat pre preoții Săi a sluji fieștecarele după obiceiul vechiu, precum au luat de la cei mai-mari, unii în pâine dospită, alții în azimă, fieștecarele după obiceiul besearecii sale. Nice să află undeva cum că toată beseareca, fiind adunată la vrun săbor a toată lumea, ar fi oprit pe vrunii a nu sluji în dospită sau în azimă. Iară cum că aceaeși sfântă maica besearecă, fiind din toată lumea adunată, au poruncit cum fieștecarele, după obiceiul vechiu al besearecii sale, să jertvească, adecă cei din Leagea Grecească în pâine dospită, iară cei din Leagea Lătinească în pâine azimă, să află la Sfântul Săbor de la Florenția, care sângură poruncă destul ar fi fieștecărui creștin pentru credința aceștii dogme, în care poruncă să veade strălucind învățătura Duhului Sfânt, fiind aseamenea evangheleceștii învățături. Că, precum marele Arhiereu Domnul Hristos, despre această materie, rânduindu-o, n-au poruncit să fie numai dospită au numai azimă, ce numai să fie pâine, așa și sfântul săbor în una și în alta au poruncit a sluji după vechiul obicei, știind iarăși din S. Scripturi cum că și pâinea azimă, fiind de grâu, să chiiamă pâine, precum aflăm la A 2<-a> Leage, cap 16, stih 3: „Șapte zile să mănânce azimă, pâine de chinuire”, unde azima să numeaște pâine. Așijderea, la S. Luca, cap 24, stih 30, într-aceaeși zi în care au înviiat Domnul Hristos, călătorind cu Luca și cu Cleopa în Emaus, zice: „Luund

pâine, o au blagoslovit” și iarăși, într-același loc, stih 31, și cum l-au cunoscut în frângerea pâinei, în care loc iarăși azima pâine să numeaște, pentru că acea pâine care, blagoslovindu-o, o au dat acelor doi ucenici au fost azimă, că era aceale zile Zilele Azimilor. Precum iarăși din S. Evanghelie aflăm cum că Domnul Hristos, în zioa cea dintâiu a Azimelor, când jertvuia paștile, S-au dat spre moarte și a treia zi după moarte au înviat (la S. Luca, cap 24, stih 21). Deci, fiindcă jidovii avea poruncă a prăznui 7 zile a azimelor (la Ieșire, cap 12), și zioa aceea în care au înviat au fost dintr-aceale șapte a azimelor, în care zile, din poruncă dumnezeiască, supt pîiarderea vieții, nu era slobod jidovilor a mânca și a ținea pâine dospită prin casele sale (la Ieșire, cap 12), chiar să veade dintr-aceaeși S. Scriptură, cum că acea pâine, carea, blagoslovindu-o, o au dat acelor doi ucenici, au fost azimă. Așadară, iată că și pâinea azimă să numeaște, prin S. Scripturi, pâine.

Dintr-aceaste locuri din S. Scriptură aduse, fiește-carele poate cunoaște cu ce duh și cu ce mărturie au îndrăznit cineva (cu adevărat nu vreun S. Părinte, ci, precum aflăm în *Triod*, în Dumineca Vameșului, în tipicul Sinaxariului, Nichifor Calist din Xantopol, care au scris sinaxarele), împotriva S. Scripturi mai sus însemnate, a pune în Sinaxariul de la s. și marea joi aceaste cuvinte: „Și vezi că, pâine luund, o au numit trupul Său, iară nu azimă” *i proči*, vrând cu aceaste cuvinte ale sale, împotriva dumnezeieștilor mărturii, a scoate pâinea cea azimă din firea pâinei, ca când nu s-ar numi prin S. Scripturi și aceaea pâine, precum și într-alte sinaxare, împotriva învățaturii sfinților, streină învățatură au nădit, care mai jos o om vedea. Încă, luund aminte pre amăruntul mărturiile S. Scripturi mai sus însemnate, și altele, carele pre larg să pot însemna și găsi prin Sfintele Scripturi, nu cu îndoială s-ar putea zice cum că și Marele

Arhiereul nostru Isus Hristos, în cina cea mai de pre urmă, n-ar fi avut pâine dospită și ar fi sfințit pâine azimă, fiindcă în zioa cea dintâiu a azimelor au sfințit pâinea (la S. Mateiu, cap 26, stih 17; la S. Marcu, cap 14, stih 12: „În zioa dintâiu a azimelor, când jertvuia paștile” *i proci*; la S. Luca, cap 22, stih 7), în care zile nu era slobod jidovilor a avea pâine dospită în casele sale (la Ieșire, cap 12).

Deci, fiindcă Domnul Hristos au vrut și au plinit legea jidovească, precum însuș de Sine mărturiseaște, zicând: „N-am venit să stric legea au prorocii ce se plinesc” (la S. Mateiu, cap 5, stih 17), precum și sânta besearcă de El mărturiseaște la Strașnic, în sfânta și marea joi, la pavcerniță, peasna a 8<-a>, cântând: „Plinind porunca legii, Cel ce au scris leaspezile legii în Sinai au mâncat paștile ceale de demult și umbroasă și s-au făcut Însuși paști și jertvă vie de taină”. Deci, fiindcă într-aceaeși cină au plinit și paștile legii ceale umbroasă și într-aceaeși au lucrat și tainele, precum într-același canon, la peasna a 4<-a>, aflăm: „Foișor așternut Te-au priimit pre Tine, Ziditoriule, și pre tăinuitorii Tăi, și acolo ai săvârșit paștile și acolo ai lucrat tainele, că, acolo trimițându-se doi din ucenicii Tăi, Ți s-au gătit Ție paștile”. Și iarăși, acolo, la utrenie, în stihuri asupra cinii cei de taină, cetim: „Îndoită-i cina, căci că paștile legii arată și paștile noao, sângele, trupul Domnului odată”. Deci, de n-au fost slobod legii jidovești a avea prin casele sale atunci pâine dospită, Domnul Hristos încă aceaea o au sfințit, care s-au fost aflând.

Însă destul ne fie noao, despre aceasta, cât am arătat din S. Scripturi și din porunca s. besearicii la Sf. Săbor de la Florenția, cum că materia Sfintei Cuminecături iaste pâine de grâu, acar dospită, acar azimă, fiind fieștecarele obiceaiul besearicii sale. Așișderea, și forma aceștii S. Taine să cunoaște, dintr-aceaeleși S. Scripturi, a fi

cuvintele Mântuitorului, Domnului Hristos: „Luați, mâncați” *i proči* și „Beați dintru acesta toți” *i proči*. Aceasta ne învață S. Evangheliști și S. Apostol Pavel, carii toți împreună scriu cum că acestea le-au grăit Mântuitorul, Domnul nostru Isus Hristos, rânduind această S. Taină, despre care au și poruncit, zicând: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea” (la S. Luca, cap 22, stih 19; la S. Pavel, la I Poslanie către corinteani, cap 11, stih 23). Această formă au cunoscut și părinții S. Săbor de la Florenția, cu tot săborul. Aceasta o găsim și la învățăturile S. Ioan Zlatoust, în *Pravilă*, cap 56. Aceasta o au cunoscut și Mitropolia de la București nu prea de demult, învățând în *Kluči*, la Cazaniia la Botezul Domnului^[8]. Însă, după ce să preface pâinea în trupul și vinul în sângele Domnului Hristos cel firesc, prin cuvintele aceale dumnezeiești, precum am arătat, Sfinții Părinți, cerând ca să se obârșască sau să se facă și trupul cel de taină, adecă împreunarea credincioșilor cu capul Hristos, ca celor ce să vor cumineca dintr-însăle să nu le fie spre osândă, ce spre împreunarea cu Duhul S<fânt> și spre viața de veaci, pentru aceea au zis: „Și fă pâinea aceasta!” *i proči*, precum în S. Săbor de la Florenția s-au tălcuit, și în rugăciunea care urmează aceale cuvinte încă frumos să arată pricina acestora. Drept aceea, cu mare jale ne caută a ceti printr-unele cărți mai de curund tipărite, în carele învață cum că forma aceștii Sfinte Taini ar fi aceste cuvinte: „Și fă pâinea aceasta!” *i proči*, carea învățătură fieștecarele, ispitind ceale mai sus înșămnate, lesne poate cunoaște că nu iaste din Dumnezeieștile Scripturi, ce numai oricarii din voia lor o au gândit, împotriva canonului 19 a S. Săbor al 6<-lea>, precum și în Cazaniia a 2<-a> de la *B(o)goșvlenie*, carea din cuvânt în cuvânt o au luat din *Kluči*. Iară învățând de această Sfântă Taină n-au lăsat precum în *Kluči* mai nainte au fost, care învață, precum și noi mai sus am arătat, cum că

forma aceștii Sfinte Taine sânt dumnezeieștile cuvinte, ce împotriva învățaturii vechi și a Sfinților Părinți au învățat și au tipărit.

Și, cu adevărat, de ar fi adevărată această învățătură a lor, cum că aceaste cuvinte: „Și fă!” *i proč(i)* sânt forma aceștii Sfinte Taini, adecă cu aceaste cuvinte să preface pâinea în trupul Domnului Hristos, atunci, unde n-ar fi aceaste cuvinte, nice prefacere n-ar fi. Și, fiindcă în *Liturghiia Marelui Vasilie* cea slovenească, tipărită în București, în anul 1680, așisderea și în cea rumânească, tipărită în Râmnic, în anul 1706, nu să află acest cuvânt: „Fă!” (măcar de au și adaus, după obiceiul lor, în ceale mai noao tipărite), carii slujesc cu aceale cărți *Liturghiia Marelui Vasilie* n-ar preface pâinea, fiindcă într-acealea lipsește, după învățătura lor cea noao, forma. [...]

Petru Pavel Aaron

**PĂSTORICEASCA DATORIE
DUMNEZEIEȘTII TURME VESTITĂ,**
și acum, cu blagoslovenia Preaosfințitului și
Prealuminatului Chiriu Chir ~, vlădicul Făgărașului,
întâiu tipărită în Blaj, la Sfânta Troiță,
anul 1759, mai 28, de Petru Sibiiianul*

Petru Pavel Aaron de Bistra,
din mila lui Dumnezeu și a Scaunului Apostolicesc prin
toată Țara Ardealului și părților ei împreunate vlădicul
Făgărașului *i proč*

Iubiților în Hristos frați și fiilor noștri sufletești, pace voao de la Domnul Hristos, dar și blagoslovenie. De câte ori cugetăm și cu ochii minții ne uităm la datoriia chemării noastre, prin care Arhiereul cel Mare, Hristos, măcar nevreadnici fiind, ne-au dat a fi străjari aceștii case a lui Israil, precum prin *Prorocul Iezechiel*, cap 33, stih 7 grăiaște, și ne-au rânduit păstori aceștii cuvântătoare turmii Sale, pururea ne vine în minte porunca Sa cea dumnezeiască, cu care, prin același proroc, poruncește străjarilor și păstorilor ca să vestească norodului cuvânt din gura Lui, adecă poruncile Lui și sfaturile Sale, și să zică celor ce fac fărădelege să nu facă fărădelege. Că, de nu le vor spune și de nu le vor vesti, cei ce fac fărădelege întru fărădelegea sa or peri, iară sângele lor din mâna păstorilor îl va cerca, la însemnatul cap, stih 8. Care dumnezeiască poruncă, bine socotindu-o, și Marele Apostol Pavel așa s-au străduit a vesti toate sfaturile lui

* Transcriere și note: Ovidiu Ghitta.

Dumnezeu, ca să nu rămâie vinovat în sângele celor pierduți, precum însuși mărturisește, zicând: „Mărturisescu-mă^[1] voao în zioa de astăzi că curat sânt eu de sângele tuturor, pentru că nu m-am ferit ca să nu vestesc voao tot sfatul lui Dumnezeu”; și celor ce-i hirotonisă păstori turmei lui Hristos, așijderea le poruncește, zicând: „Luați drept aceeaa aminte și voao, și la toată turma întru care pre voi Duhul Sfânt v-au pus păstori, ca să pașteți Bisearica lui Dumnezeu, care au câștigat cu sângele Său”, la *Faptele Apostolilor*, cap 20^[2]. Aceasta am zis și altele aseamene în minte venindu-ne, și pururea socotindu-le mare înfricoșare ne-au cuprins, cunoscând dintr-însele că de nu om vesti noi încredințatei turmei poruncile și sfaturile lui Dumnezeu, și de nu om zice celor ce fac fărădeleage să nu facă fărădeleage, cei ce fac fărădeleage, adecă în fărădelegile sale vor peri, iară sângele lor din mâinile noastre va să-l ceară. Pentru care pricină, din cea dată ne-au pus într-această stepeană, n-am încetat, după putință, prin cuvânt, prin sc<r>isori și prin tipariu, a vesti poruncile și sfaturile Domnului, și mai vârtos ceale împotriva cărora mai mare pornire și lunecare să veade a fi. Și, fiindcă despre ceale Zeace Dumnezeiești Porunci, despre Poruncile Bisearecii, despre Sfintele Taine și despre adevărul Sfintei Uni<r>i într-alte locuri, adecă în *Bucoavnă*, în *Învățătura creștinească*, în *Dialogus* și în *Floarea adevărului*^[3], cu neîndoite mărturii din Sfintele Scripturi și cărțile Besearecii noastre de prisosit s-au arătat, acum, într-această cărticică, iară, altele s-au adunat, dumnezeiești și săbornicești porunci și sfaturi din sfintele cărți și mai mult din *Pravila cea mare*, pentru darul preoției, pentru preoți și pentru mireani, carele sânt datori a le ținea și a le plini. Știm noi bine aceasta, cum că nu toți le vor creade și le vor păzi aceastea, adecă cei ce sânt dedați nălucirilor, basnelor și minciunilor pentru necurata dobândă, precum scrie

Apostolul, *1 Cătră Timotei*, cap 1, stih 7, 11, sau pentru plinirea dobitoceștii râvne. Nice-i mirare că omului celui dintâiu, Adam, însuși Dumnezeu, nu prin alții, ci prin sine vorbind, i-au zis să nu mănânce din pom, că cu moarte va muri, și nu i-au crezut. Iară când i-au zis diavolul să mănânce, că va fi Dumnezeu, îndată i-au crezut. Așijderea, și al doilea Adam, Domnul nostru Isus Hristos, însuși prin sine au propoveduit jidovilor adevărul, întărindu-l cu semne și cu minuni, și nu i-au crezut, ce l-au răstignit. Iară fățarnicilor farisei, învățându-i după plăcerea lor pentru necurata dobândă, împotriva Scripturilor, basne și minciuni mai lesne le-au crezut.

Ce și aceasta știmă, dintru același *Proroc Iezechiel*, la locul însămnat, că de vom vesti noi ceale poruncite de la Domnul, atunci, cei ce le vor auzi și nu le vor păzi întru fărădelegile sale adecă or peri; și sângele lor spre capetele lor va fi, iară noi nevinovați om fi în sângele lor, stih 9. Că, precum sântem noi datori a vi le vesti, și „vai mie de nu vă voi vesti”, la *Corinteni*, cap 9^[4], așijderea și voi întru aceeași datorie sânteți a le cuprinde, precum învață Marele Vasilie în preadosloviia la rânduielile cinului. Drept aceea, iubiților, ca să nu ne facem datori și părtași sângelui celor peritori, și ca să nu-și câștige careva acel groaznic vai și muncile de veaci, cu câtă osârdie și dragoste noi ne străduim a vi le vesti, cu atâta, și mai cu mult, și voi să vă sârguiți a le cuprinde și a le păzi datori sânteți. Deprindeți-le, dară, iubiților, și le păziți, ca așa, împreună, și noi vestindu-le, și voi păzindu-le, să plinim porunca Domnului și să auzim dulcele, părintescul glas: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puțin ai fost credincios, întră în bucuriia Domnului tău”^[5]. Prin darul și iubirea de oameni a unuia născut Fiiului Său, cu carele bine e cuvântat cu Preasfântul și de viață

făcătoriu! Său Duh, acum și pururea și în veacii veacilor.
Amin.

Cap 1

CĂ NU-I SLOBOD A SĂ HIROTONI PESTE HOTAR.

Această poruncă însuși Domnul Hristos, carele au rânduit Taina Preoții, o au hotărât și de mult în Sfânta Evanghelie o au și descoperit, învățând și arătând la *Sfântul Ioan*, cap 10, carele iaste preotul sau păstoriul cel adevărat, adecă, carele întră pre ușă în staul. Iară pe cel ce întră pe airea sau să aruncă peste hotar sau peste gard, pe aceia îi numeaște „furi și tâlhari”^[6]. Și iarăși acoalea învață cine iaste ușă prin care să cuvine a intra, și zice că El însuși iaste ușă. Și după El iaste arhiereul, pentru că arhiereul însămnează și iaste în locul lui Hristos pre pământ, la *Pravilă*, glava 53, 54^[7]. Așadară, cine va să între la păstorie în ocol, acela trebuie să între prin voia și blagoslovenia arhiereului; însă nu fieștecărui arhiereu, ci al său, adecă al locului, pentru că arhiereul, adecă păstoriul, nu are puteare afară, ci numai spre turma sa, spre care Duhul Sfânt l-au pus să fie păstoriu, precum Sfântul Pavel la *Faptele Apostolilor*, cap 20, învață. Și Sfântul Petru, în *Cartea Sa cea dintâiu*, cap 5, stih 2, poruncește păstorilor să pască turma, nu fieștecare care, ci care-i între ei, adecă care li s-au încredințit. Pentru aceaea, și *Pravila*, glava 12, învață: cum că „episcopul iaste și să cheamă văzătoriu și purtătoriu de grijă a tuturor creștinilor care sânt în turma lui, având voie deplin, adecă ca un arhiereu, să facă preot, diacon, ipodiaton, cetet, cântăreț și călugări”^[8]. Însă ceste toate numai în turma sa a le face are puteare, precum s-au zis, iară afară de turma lui din eparhiia lui, nici a hirotoni, nici alte slujbe ale sale fără voia arhiereului locului nu-i slobod a face, precum *Canonul Apostolilor* le poruncește, zicând: „Nu să cade

a hirotoni peste hotar; iară de va face fără știrea episcopului a cui iaste eparhiia, acela să fie nehirotonit, cu cela ce l-au hirotonit”^[9].

Așijderea, Sfântul Săbor de la Antiohia, la canon 13, poruncește: „Episcopul să nu fie volnic în care eparhie va merge să facă ceva, sau să hirotonească, sau ale sale lucruri a face, iară de va face să fie neadevărate, și lui să i să ia darul”^[10]. Sfântul Săbor cel Dintâiu de 318 Sfinți Părinți de la Niche<e>a, la canonul 15, grăiaște: „Câți preoți și diaconi or fugi de pe la besearici, aceia să fie nepriimiți la altă biserică, ci să să întoarcă la lăcașul lor; iară cine va aduce de la altul să-l hirotonească fără de știrea episcopului lui, aceaea să nu fie hirotonie”^[11]. Așijderea, *Pravila*, la glava 12, chemând înșămnatele mai în sus canoane, învață: cum că arhiereul „nu-i volnic să facă hirotonie afară din eparhiia lui, nici la alt lucru bisericesc să să ameastece”; „în noriia altuia să nu hirotonească”, și fără de voia episcopului locului liturghie sau alte slujbe să nu facă; din eparhiia altuia, diacon să-l facă preot sau mirean să-i dea vro rânduială, a-l aduce sau a-l priimi să nu îndrăznească; iară de va călca canoanele aceastea, hirotoniia aceaea să fie neadevărată, și lor, adecă arhiereului și celui ce s-au hirotonit împotriva canoanelor, să li să ia darul^[12]. Și iară pe cei ce să hirotonesc cu bani, cu mulți sau cu puțini, îi asemănă cu Simon, vrăjitoriul cel afurisit de Sfântul Apostol Petru la *Dianii*^[13], cap 8, stih 20, canonul 29 a Sfinților Apostoli, carele zice: „Cine să va face preot cu bani, aceluia să i să ia darul, împreună cu cel ce l-au hirotonit, și să fie tot nepricestuit, ca și Simon vrăjitoriul”^[14]. Și *Pravila*, glava 9, dintr-acestași mai sus canon, așa grăiaște: „Oricine să va face episcop, sau preot, sau diacon, sau alt dar va lua cu galbeni, sau cu mulți, sau cu puțini, aceluia să i să ia episcopiia”, și a arhiereului și a preotului, „măcar diacon de va fi; așijderea și arhiereul acela carele va fi făcut

hirotonia să pață osânda aceea, adecă să fie oprit de arhierie; și nu numai să le ia cinstea, ci încă să-i oprească și de Sfânta Cuminecătură a creștinilor, ca și Simon vrăjitoriul” de Sfântul Petru^[15]. Așadară, după porunca și rânduiala acestor Sfinte Canoane, cu cale și pe dreptate pe cei ce împotriva atâtea dumnezeiești și părințești porunci trec peste hotar hirotonindu-să cu bani îi tund arhieriei lor și le iau darul, precum auzim că fac în vecinile eparhii, și bine că așa; și mai mari pedeapse li să cuvin pentru atâta călcare de lege cu care-și cumpără fune Iudei și-și arvunează, de nu s-or pocăi, veacinică perire, ca și acela, iară nu darul preoții cel neprețuit, la *Diania*, în locul însămnat.

Cap 2

NU-I SLOBOD PREOȚILOR SAU DIACONILOR A SLUI CEVA FĂRĂ DE VOIA ȘI BLAGOSLOVENIA ARHIEREULUI LOCULUI.

Așa poruncește canonul 39 al Sfinților Apostoli: „Preotul și diaconul nimica să nu facă fără de episcop”, adecă, precum în tâlc, fără știrea episcopului său, „pentru că lui i s-au dat oamenii în mână”^[16]. Sfântul Săbor de la Gangra, la canonul 6, zice: „Cine va face alte lucruri ale sale afară de biserică să fie anatima”; și la canonul 7, același săbor zice: „Cine va face niscari lucruri ale bisericii fără știrea episcopului sau a preotului”, adecă a cui iaste poporul, „să fie nedestoinic”^[17]; și precum acolea, în tâlc de trei ori anatema. *Pravila*, glava 318, așa învață, canonul 43 al Sfântului Săbor de la Cartaghen poruncește: „Orifice preot carele va îndrăzni, fără carte ce să cheamă dalterie”, adecă poucenie, „a arhierelui acelui ținut, de unde va fi, să primească gândurile și ispovedaniile, să ispoveduiască, unul ca acela să canonește să să pedepsească multă vreme cu oprire de

preoția lui, ca un călcători de dumnezeieștile pravile, pentru că nu numai pe dânsul ce s-au pierdut, ce și câți s-au ispoveduit la dânsul neispoveduiți sânt, și câte au dezlegat sau au legat neîndreptate sânt”^[18]. Pentru că cei ce slujesc sau ispoveduiesc, „cu isprava și putearea arhiereului” fac acestea, p<r>ecum iarăși *Pravila* zice acoloa, glava 319^[19]. Că numai arhiereilor s-au dat dar și puteare a lega și a dezlega, la *Pravilă*, glava 70, iară preoților numai în cât li să dă de la arhiereul locului; pentru aceea preoților nici nu li-i slobod a afurisi pre nimenea, glava 38. Așadară, carii nu au de la arhiereul locului isprăvnicie și puteare, ceale ce ei le fac nefăcute și neîndreptate sânt. Păziți-vă, dară, iubiților, de niște năimiți ca aceia, carii, pentru necurata dobândă, în nimica socotind atâta nor de Sfintele Canoane, ca să nu cădeți cu dânsii în pedeapsa acelorași și în muncile de veaci.

Cap 3

CARII SÂNT OPRIȚI ȘI ÎNDRĂZNESC A SLUJI

Carii fără blagoslovenia arhiereului locului fac oltare sau casă de rugi afară de bisericile de Sfintele Canoane să afurisesc. *Pravila*, glava 41, din canonul 29 a Sfântului Săbor de la Cartagen grăiaște: „Pre care preot va opri de la liturghie arhiereul lui, sau pe dreptate sau nedrept, și, până nu i să va lua sama de lucrul lui, el va îndrăzni, de va sluji, aceluia să i să ia darul, măcară de au fost oprit și fără de vină, pentru căci că el din eluși ș-au făcut socoteala judecății, pentru carea vre să se judece”^[20]. Tâlcul canoanelor Sfântului Sobor de la Gangra, celor ce nu bagă în samă bisericile și oltarele, ce „învață să se adune deosăbi și a să ruga prin casele lor, și fac dăscălii și săboară de eiși, și fac tainele bisericii fără știrea episcopului”, călcând *Pravila* Bisericii, „făcându-și lege eiși deosebi”, le zice: „de trei ori anatima!”^[21].

Sfântul Săbor de la Halchidon, canon 4, zice: „Nu să cade a face fără știrea episcopului nici casă de rugăciuni, nici mănăstire; cei din mănăstire să se cucernicească episcopului și să nu iasă din mănăstire până nu-l va lăsa; și sluga fără știrea stăpănu-său să nu să călugărească”. Tâlcul acestui canon zice: „Fără știrea episcopului cetății nu să cade mănăstire sau biserică a zidi; ci încă și toți călugării să să cucernicească lui și să nu iasă din mănăstire în care s-au făgăduit, fără numai cându-l va ierta episcopul să fie pentru alt folos. Așijderea, și sluga sau robul, fără știrea stăpânului, să nu-l primească în mănăstire să să facă călugăr. Iară cine va trece aceste poruncite, acela să fie nepricestuit”, adecă afurisit^[22].

Aici să cuvine a lua sama. Acest Sfânt Săbor a toată lumea, în *Pravilă*, supt afurisanie și oprire de Sfânta Priceștanie, poruncește cum sluga sau robul, fără voia și fără știrea stăpânului său, să nu să priimească în mănăstire să să facă călugăr. Cu cât mai puțin, dar, va fi slobod a să priimi muiarea sau bărbatul la călugărie, fără voia și slobozeniia soțu-său, fără numai așa ca altul să rămâie necăsătorit, după dumnezeiasca poruncă: „carii Domnul i-au împreunat, omul să nu-i despartă”, *Matei*, 19^[23]; că mai tare e legată muiarea bărbatului și bărbatul muierii, *1 Corint<eni>*, 7, 39, decât sluga stăpânului său.

Tot aceșai Sfânt Sobor de la Halchidon, la canon 24 și tâlcul său, învață: cum că „mânăstirile și bisericile carele să zidesc fără știrea episcopului, acelea nestătătoare să fie și nesfinte”^[24]. Sfântul Săbor de la Cartaghen, canon 10, poruncește: „Carele va fi urgisit de episcopul său, de-acia el nu va băga în samă și va face alt oltariu sau va sluji, acela să fie pedepsit”; și tâlcul acestui canon zice: „Cine va fi afurisit sau despărțit de episcopul său și nu va vrea să meargă la săbor, supt carele iaste supt episcopul lui, să caute lucrurile de afurisanie și să să îndrepteaze de aceia, adecă de acel lucru fără de ispravă,

ci să va înălța și să va îngânfa trufindu-se, nebăgând în samă, și să va despărți de Bisearică, au de eluși de-ș va face alt oltariu, adecă bisearică, și Sfintele Daruri lui Dumnezeu va aduce, adecă va sluji liturghie.

Acela ce va face unele ca aceastea împotriva credinții și a tocmealelor Bisearicii nu e numai să nu fie pedepsit, ce încă să și afurisească^[25]. Și canonul 28 a Sfinților Apostoli zice: „Căruia să va fi luat darul pe dreptate și apoi iară va îndrăzni să să lipească, acela să-l despărți, să-l afurisești de tot de Bisearică; iară tâlcul acestui canon zice: „Cui să va lua darul pe dreptate, sau pe dreptate de față va fi greșit, și după luarea darului iară va îndrăzni a să atinge de Dumnezeiasca Liturghie, unul ca acela de tot să să taie de la Bisearică, ca un mădulariu putred”^[26].

La *Îndreptarea legii*, glava 26^[27], pravila din canonul Sfinților Apostoli 28, grăiaște: „Care episcop sau preot sau diiacon ce li să va fi luat darul și or face liturghie, adecă să le fie luat darul pentru niscari greșale adeverate, și or îndrăzni la liturghie să facă, unul ca acela să să gonească de tot, și de Bisearica lui Hristos”. Iară care să opresc, după Sfintele Canoane, de Sfânta Liturghie sau ispovedanie, aceia să înțeleg a fi opriți de toate slujbele preoțești, precum *Pravila* învață la însămnatul loc, glava 27, unde zice: „Liturghia nu să zice numai jărtva cea fără de sânge, ce toată slujba bisericii, adecă botejunea, blagoslovenia cununiei, vecernia, utrenia și altele toate câte să fac cu *Blagosloven Bog naș*”^[28].

Socotească văzând aceasta preoții și mireanii, cei ce slujesc și cei ce să slujesc cu preoți care nu numai nu au blagoslovenie de la arhiereul său, ce și cu multe canonicești împiedecături sânt înnođați, carii, împotriva Sfințelor Canoane peste hotar neguțătorind preoția, ș-au arvunit afurisania, și așa, zemislind nedreptate, nasc farădelegiurile. Cum or sta împotriva atâtea porunci și afurisanii a Sfințelor Săboară sau ce răspuns or da pentru

atâtea nelegiuiri la înfricoșata judecată a marelui arhiereu Hristos?

Cap patru

NU NUMAI A SLUJI CEALE PREOȚEȘTI,
PRECUM S-AU ARĂTĂT, CE NICI A PROPOVEDUI
SAU A ÎNVĂȚA NORODUL FĂRĂ BLAGOSLOVENIIA
ARHIEREULUI LOCULUI NU-I SLOBOD.

„Cum or propovedui, de nu să vor trimite?”, scrie Apostolul, *Cătră Râmleani*, cap 10, stih 15^[29]. Iară trimiterea trebuie să fie de la arhiereul locului, că așa învață Sfântul Săbor de la Laudichia, la canon 15, zicând: „Fără de falon nimene să nu să suie pe amvon”; și tâlcul acestui canon zice: „Nimărui nu să cade să să suie pe amvon fără de tunderea preoțască și fără de blagoslovenia păstoriului său și canonicește”, adecă după rânduiala Sfintelor Canoane trimisă: „Nice să spuie cuvintele lui Dumnezeu oamenilor; însă nimene altcineva să nu cetească pe amvon, fără numai cei ce sânt îmbrăcați cu falon”^[30].

Aceasta învață și poruncește numitul mai sus Sfântul Săbor la locul însemnat. Iară călcătorii de lege și de Sfintele Canoane, nu numai fără blagoslovenia, ce tocma și împotriva însemnatelor canoane și arhiereștilor oprealiște, nu numai ceale adevărate din scripturi, ci încă mai mult, cu deșarte minciuni năvălind în turma lui Hristos, atâtea basne și deșărtăciuni propoveduiesc norodului pentru necurata dobândă, de carii, ca de prorocii^[31] lui Vaal, datori sânt toți a să feri. Că, văzând protivnicul lui Hristos, diavolul, cum că mulți, ascultând de Sfânta Evanghelie, să vor spăsi, s-au meșteșugit a izvodi altă evanghelie pe numele Domnului, care și *Epistoliia lui Savaot*, necuratul, și altă baznă *Poveastea Sfintei Mărie* o au numit. Și, fiindcă cerescul nostru

Părinte, ca să arate neamului omenesc adevărul, în multe fealiuri și în multe chipuri de demult au grăit cătră părinții noștri prin îngeri și prin proroci, iară mai pe urmă ne-au grăit noao prin Fiiul Său, *Ovreati*, 1, Isus Hristos, carele Sfânta Evanghelie, adecă Bunavestire și cerescul adevăr, de la Tatăl luând, ni l-au vestit, și, prin Sfinții Săi Evangheliști scriindu-l, ni l-au dat noao testament veacinic a-l ținea, și fiindcă Domnul nostru Isus Hristos iaste și să numeaște Piatră, *Corint<eni>*, 10, 4, adecă Piatra credinții pe carea ș-au zidit Biscarica Sa cu scump sângele Său, diavolul ce au făcut ca să răsipească acea Biscarică, izvodindu-și evangheliia sa? Adecă, aceaeși mincinoasă epistolie au vestit că ar fi căzut o piatră din ceriu, acolo unde s-au pogorât din ceriu adevărata Piatră, Hristos, adecă la Ierusalim, unde și Antihrist să va arăta. Ce oricâte, afară de adevărata Evanghelie, au la Ierusalim, au airi, să arată și să vestesc fără mărturii din Sfintele Scripturi, din Sfintele Săboară sau Sfinții Părinți, toate sânt propoveduirile lui Veliar, trimișii lui Antihrist, căroro Sfântul Pavel le zice: „Să fie anatema!”, *Galateani*, 1^[32].

Nici să să înșele cineva să le crează, auzind dintr-însele frumoase și sfinte cuvinte. Că aceasta iaste meșteșugirea diavolului: a-și îmbrăca minciunile cu sfinte cuvinte prin propoveditorii săi, prin descântători, vrăjitori *i proč*. Precum face și pescariul ca să vâneze pești, îmbracă unghița cu hrană, că, de o ar arunca goală în apă, toți peștii ar fugi de dânsa. Așa și diavolul, de s-ar numi pe sine prin trimișii săi și de ș-ar descoperi minciunile, cine i-ar creade? Toți ar fugi de ei, ca și peștii de unghița goală.

Nici pentru aceaea să să înșele cineva văzând pe mulți că mai bucuroși ascultă acealea minciuni decât Sfânta Evanghelie. Că, precum mai sus s-au zis, așa e năravul cel rău omenesc, mai curând a creade minciunilor, decât

adevărului. Precum și omul cel dintâiu, Adam, mai mult au crezut diavolului, zicându-i că va fi Dumnezeu, decât lui Dumnezeu, zicându-i că cu moarte va muri, de va mânca din pomul cel oprit. Însă fieștecine dintr-aceasta poate cunoaște cum că acealea epistolii sau povești a Sfintei Mării sânt basne, minciuni și diavolești înșelăciuni, că nici de un Sfânt Săbor sau de Sfinți Părinți nu sânt întărite sau tipărite, ce numai pe ascuns de înșelători vestite pentru necurata dobândă, precum într-însele să veade. Că făgăduiesc mincinoșii, împotriva Sfintei Scripturi, celor ce le vor asculta sau le vor scrie numai de vor da atâția și atâția bani, că li să vor ierta toate păcatele; când păcatele nu pentru bani, ci pentru pocăianie și înfrângerea inimii să iartă. Că, de ar fi vrut Dumnezeu bani sau jârtvă pentru păcate, ar fi dat destul prorocul David, dar jârtva lui Dumnezeu pentru păcat, „inimă înfrântă și smerită”, *Psalm 50*^[33].

Asemenea scrisori mincinoase, pline de hule și de înșelăciuni să află izvodite și împotriva adevărului Sfintei Uniri, Credinței, de a căriia adevăr pline sânt cărțile Bisearicii noastre, precum și noi, în multe locuri și în multe rânduri, vi le-am arătat și în *Floarea adevărului* s-au dovedit. Că, oricâte să află în cărți de sfinți scrise, cei uniți în credință, pravoslavnici creștini, toate le cred, toate le mărturisesc. Și aceasta iaste unirea credinții: a crede toate câte învață sfinții, iară de va tăgădui cineva măcar una, să face tuturor vinovat, adecă necredincios, precum scrie *Iacov Apostolul*, cap 2, stih 10^[34]. Nici numai de acest fealiu de epistolii și scrisori mincinoase și înșelătoare trebuie să vă păziți, iubitorilor, ce încă și de altele acestora aseamenea, măcară și tipărite or fi, carele nu or fi întărite cu mărturii din Sfintele Scripturi sau din Sfinții Părinți, precum poruncește Săborul de la Trula, la canon 19. Că să află multe cărți tipărite și, într-însele, învățături deșarte, celor sfinte împotrivoare, adecă de la

cei dejghinați de către Pravoslavnică Credință izvodite și împotriva dumnezeieștii porunci prin Marele Apostol Pavel date (carele, în *Epistolia sa către Galateani*, cap 1, stih 8, scrie că măcar și înger din ceriu de ar învăța într-alt chip de cum au învățat sfinții: „anatema să fie!”)^[35], aduse și înnădite. Precum și într-o cârticică a lui Petru Moghila, carea și *Pravoslavnică mărturisire a Săborniceștii și Apostoliceștii Bisearicii Răsăritului* a o numi nu s-au rușinat, învățând într-însa, la întrebarea 107 și răspunsul al patrulea, împotriva dumnezeieștii rânduiei și părințeștilor învățături, cum că „usiia pâinii și a vinului să mută în usiia adevăratului trup și sângele lui Hristos”^[36] cu aceste cuvinte: „*i sǎtvori hleabǎ sei*” *i proĉ*^[37]. Și această a sa învățătură a fi după dumnezeiasca rânduială a o zice și a scrie nu s-au înfricoșat; după carea înșălătoare învățătură încă și alții mulți au rătăcit și până acum rătăcesc.

Iară cum că această noao și streină de către adevăr, adecă fără de nicio mărturie din sfinți adusă, iaste împotriva dumnezeieștii rânduiei și împotriva părințeștii învățături și a Pravoslavnicii Bisearicii Răsăritului, și cum că numai cei dejghinați de către Pravoslavnică Bisearica Răsăritului o învață, cu luminate și neînvinse mărturii din Sfintele Scripturi și din învățăturile Pravoslavnicii Bisearici în *Floarea adevărului* s-au arătat; și aicea a le proceti pentru al vostru sufletesc folos nu ne vom lenevi. Și cu adevărat la Sfinții Evangheliști, carii ne vestesc rânduiala aceștii taine, *Matei*, 26, 27, *Marco*, 14, 22, *Luca*, 26, 17^[38], *Ioan*, 6, 52, nu alte cuvinte cu carele ar fi rânduit Domnul această Sfântă Taină, ce numai acestea ne arată: „*Luiați, mâncați*” *i proĉ*; „*Beați dintru acesta toți*” *i proĉ*. Și cum că aceasta a o face întru pomenirea Lui ne-au poruncit ne învață așijderea Marele Apostol Pavel în *1 Corint<eni>*, 11, 23. Despre această dumnezeiască rânduială scrie cum că care au luat de la

Domnul, aceea ne-au și dat noao. Că Domnul Isus, zice, în noaptea în care au fost vândut, luund pâine, au zis: „Acesta iaste trupul Mieu” *i proč.* Așijderea, și păharul după cină, zicând: „Acest păhar Leagea cea Noao iaste întru sângele Mieu; aceasta să faceți de câte ori veți bea întru pomenirea Mea”^[39]. Aceasta, dară, a face au poruncit Domnul. Aceasta au luat Apostolul și ne-au dat noao. Aceasta și Pravoslavnică noastră Bisearica Răsăritului pururea o au ținut. Și, adunată fiind la Sfântul Săbor de la Florenția, împreună o au mărturisit. Carea, așa adunată fiind, stâlpul adevărului împotriva făgăduinții mirelui său, Hristos, a greși sau a rătăci nu putea. Ce încă, precum de pururea, așa și în *Pravila cea Mare*, la Târgoviște, în anul 1652 tipărită, la glava 55, cu Sfântul Ioan Zlatoust chemând și mărturiia Apostolului, *Corint<eni>*, zaceal 149, învață: „Grăiaște și dumnezeiescul Ioan Zlatoust: mulți preoți, fiind păcătoși, aduc daruri, adecă slujesc, și nu să sfiește de dânsii Dumnezeu, ce Duhul Sfânt sfințește darurile carele sânt înainte; și însă agnițul să face trupul Domnului și din potiri să face cinstitul sânge al Domnului, după glasul Mântuitorului: Luați de mâncați, că acesta iaste trupul Mieu; și beți dintru acesta toți, că acesta iaste sângele Mieu al Legii cei Noao”^[40]; așa *Pravila*, la locul însemnat.

Această pravoslavnică învățătură o au învățat și în Govora, precum să află în cartea *Evanghelie învățătoare* numită, la anul 1642 acolo tipărită, la învățătura pentru Sfintele Taine, list. 313, scriind: „și au luat pâine întru prea cinstite mâinile Sale, înaintea ucenicilor Săi, și au zis: Luați și mâncați, acesta e trupul Mieu, și fu așa; decii după aceasta păharul cu vin, și au zis: Beți dintru acesta toți, acesta iaste sângele Mieu, și fu așa. Schimbă-să acea pâine în trup, și vinul în sânge cu nemi<n>cinosul Cuvântul lui Dumnezeu”^[41].

Și iarăși, într-un *Arhieraticon* de la București, la anul 1658 cu mâna scrisă, aceastași învățătură să află așa scrisă: „Când zici cuvintele acealea, adecă *priimate iadite* sau *lavete faghete*^[42], pleacă-ți capul cu umilință și cu toată socotința gândește să să schimbe Sfântul Agneț și Sfântul Vin în trupul și sângele lui Hristos, Dumnezeuul nostru, adăugând cătră aceasta și voia ta; și rădicându-ți dreapta, tocmește-ți degetele ca cum ai blagoslovi, și căutând la Sfântul Agheneți și Sfântul Vin, arătând pe dânsule și blagoslovind, zi: *priimeate!*”.

Așijderea, și Mitropoliia de la București, într-altă carte, *Cheia înțalesului* numită, la anul 1678 tipărită, în căzaniia la botezul lui Isus Hristos, list. 78, învață: „Forma tainii aceștia sânt aceste cuvinte: Luați și mâncați, acesta iaste trupul meu” *i proč* ; „Că acealea cuvinte când zice preotul, într-acel ceas, dintr-aceea pâne să face trupul lui Hristos; și iarăși aceștia taine forma sânt aceste cuvinte: Beați dintr-acest păhar toți”, *i proč*^[43]. Aceasta era credința, mărturisirea și învățătura Țării Rumânești, precum din adusăle mărturii să veade. [...]

Din carele toate mai sus însămnate dumnezeiești, apostolicești, bisericesti și părințești netăgăduite mărturii fieștecarele poate cunoaște carea iaste adevărata învățătură a Pravoslavnicii Bisearici și cât au rătăcit Moghila cu următorii săi de la adevărul credinții, fără nicio credincioasă mărturie. Că, de ar fi scris cum că cu aceaste cuvinte, *i sātvari hleabă sei i proč*, să obârșaste Sfânta Taină, ar fi avut doară din *Pravilă*, glava 164, ceva mărturie; și așa ar fi fost mai aseamenea cu părințasca învățătură a Sfântului Săbor de la Florenția, adecă că cu cuvintele Domnului, „luați, mâncați” *i proč*, să preface pâinea în trupul Domnului cel firesc; iară cu următoarele cuvinte, *i sātvari hleabă sei i proč*, să face trupul cel misticos, carele iaste împreunarea credincioșilor cu capul Hristos, precum și următoarea în liturghie rugăciune

(„pentru ca să fie celor ce să vor cumineca dintr-însele” *i proĉ*) arată. Iară carii învață împotriva adevărului cu Moghila, într-una și în multe smintind și rătăcind, să fac tuturor vinovați, după dumnezeiasca învățătură la *Sfântul Iacov Apostolul*, cap 2, stih 10.

Și unde s-ar găsi învățând pentru jurământ cum că mai bine să dai tot ce ai, mai bine să te omoară decât să juri^[44], și, de ți să va întâmpla și în temniță să întri, numai să nu juri nici pre adevărat, nici pre minciună, acea învățătură fără înțelegere hulitoare iaste Sfintelor Scripturi și părințeștilor învățături, împrotivitoare. Pentru că a jura strâmb, sau și drept, iară fără lipsă, fără treabă și fără niciun folos, ce numai în deșert sau din răul obiceiului, rău iaste și păcat, că și în Evanghelie poruncește Domnul: „Să nu juri!”, *Mat<ei>*, 5, 34 *i proĉ*. Precum și în dumnezeiasca a doao Poruncă să zice: „Să nu iai numele Domnului în deșert”, adecă în jurământuri strâmbe, în vorbe necuvioase și deșarte, netreabnice.

Iară când învață: să nu juri nicidecum, nici drept, nici în vreme de lipsă *i proĉ*, aceea învățătură hulitoare iaste Sfintei Scripturi, Sfinților Părinți și bisericeștii învățături împrotivitoare. Că plină iaste Sfânta Scriptură în care să află că mulți sfinți s-au jurat pe Dumnezeu și pe ceriu. Așa, la *Facere*, cap 14, 22^[45], zice Avraam: „Rădic mâna mea la Domnul, Dumnezeul cel Înalt, Biruatoriul ceriului și al pământului; că, de la o ață de supt streășină până la o curea de încălțăminte, n-oi lua din toate câte sânt ale Tale, ca să nu zici: «Eu am îmbogățit pe Avraam!»”; și iară acolo, cap 21, 22, zice Abimelec cătră Avraam: „Joară, dară, pre Dumnezeu, cum că nu vei face rău mie și rămășițelor mele” *i proĉ*; căruie răspunsă Avraam: „Eu oi jura”^[46]. Și la *Psalms 14*, întrebându-să: „Doamne, cine va lăcui în lăcașul Tău?”, între altele, să răspunde: „Cel ce să jură vecinului său și nu să leapădă”^[47]. La *Apocalipsă*, cap 10, 6, scrie Sfântul Ioan cum că: „îngerul

carele l-au văzut stând pe mare și pe pământ și-au rădicat mâna la ceriu și au jurat pe Cel viu în veacii veacilor, Carele au făcut ceriul și ceale ce sânt într-însele”^[48]. Ce și Marele Apostol Pavel, în *Epistoliia sa cătră ovreai*, 6, învață cum că sfârșitul a toată prigonirea spre dovedirea adevărului iaste jurământul, și pentru aceea oamenii pe cel mai mare să jură; încă mai mult zice, cum că și Dumnezeu însuși, neavând pe nime mai mare, pre carele să să jure, S-au jurat pre Sine sângur lui Avraam. Au, doară, Sfântul Ioan Evanghelistul și Sfântul Pavel Apostol n-au știut porunca Domnului din Evanghelie, oprind jurământul să nu fie? Ce prin aceasta au arătat că nu-i slobod a jura strâmb sau în deșărt, iară drept și cu treabă, precum s-au arătat, îi slobod.

Așijderea, în *Pravilă*, canonul 29 a marelui Vasilie cu tâlcul său învață cum că: „Cine va jura mai vârtos să facă altuia rău, acesta iaste un lucrul lăpădat”; „iară acela jurământ trebuie, zice, să să ia și să să ție, să fie nemutat, carele să jură să păzească judecățile lui Dumnezeu și dreptatea”^[49]. Așijderea, la *Îndreptarea legii*, glava 292, destul de chiar arată că-i slobod a jura drept în vreme de lipsă. Și iară, *Pravila*, glava 22, învață cum mărturiile să jure; și dacă vor jura, „să bagă în samă mărturiia lor”^[50]. Și la glava 24, *Pravila* învață cum că: „Mărturiile care-și vor scrie iscăliturile în zăpis pentru vreun lucru”, aceia or fi datori, „de nu vor vrea, și fără voie să mărturisească”^[51]. Din carele toate destul să veade că jurământul drept, în vreme de treabă, îi slobod și de lipsă. Iară carii învață împotrivă sânt mincinoși, hulitori și călcători de sfintele și părințeștile hotară, cărora Apostolul le zice: „anatima !”, *Galat<eni>*, 1.

Cap 5

PREOȚII CEI LEGIUIȚI, ADECĂ CANONICEAȘTE
RÂNDUIȚI, DATORI SÂNT ÎN POPOARELE SALE
A SLUJI SFINTELE TAINЕ ȘI A PROPOVEDUI
CUVÂNTUL DOMNULUI.

Domnul nostru Isus Hristos, Carele lumineă au venit în lume, ca să lumineaze „pre tot omul ce vine întru această lume”, *Ioan* 1, 9^[52], vrând a vesti Evanghelia Sa în toată lumea, au ales întâi doisprăzece apostoli, pre carii i-au și trimis ca să propoveduiască Evangheliia la toată făptura, dându-le toată putearea în ceriu, și pre pământ a lega și a dezlega de toate legăturile care împiadecă pre oameni de împărăția ceriului, *Matei*, 10, *Marco*, 3, *Luca*, 7. După aceea, iarăși au mai numit 72, trimițându-i și pe aceia să propoveduiască, *Luca*, 10, arătând și învățând cum că unde-i mult săcereși, acolo și lucrători mai mulți de la stăpânul săcerișului trebuie să rânduiască.

În locul celor doisprezece apostoli sânt arhieriei, precum învață *Pravila*, la glava 70, iară în locul celor 72 sânt preoții, spre ajutoriul arhie<re>ilor, chemați și rânduți de la dânșii prin cetăți și prin sate, spre învățătura norodului și slujbele lor; și aceasta, după dumnezeiasca rânduială, precum să veade în *Poslaniia Sfântului Apostol Pavel cătră Tit*, cap 1, 5, căruia îi poruncește să rânduiască prin cetăți preoți cuvioși; și iarăși, la *A Doao Poslanie cătră Timotei*, cap 2, pre carele, îndemnându-l a învăța adevărata învățătură, îi poruncește ca ceale ce le-au auzit de la el prin multe mărturii, acealea să le încredințeze oamenilor credincioși, carii or fi vreadnici, și pe alții a-i învăța. Aceștii dumnezeiești rânduiei urmând, scaunul Preafericitului Verhovnic Petru la Roma au rânduit 72 de popoară, carele și astăzi să țin, însămnând cu aceasta rânduiala acelor 72 de apostoli.

Drept aceea, dară, precum arhieriei în toată eparhiia sa, iară nu într-alta, au puteare și sânt datori, după porunca Domnului, prin Iezechiel Prorocul în predosloviia înșămnată, a vesti cuvânt din gura Domnului, adecă a-și învăța norodul adevărul, și iară, după altă poruncă, prin Sfântul Apostol Petru dată, la *1 Poslaniia*, cap 5, 2, au datorie a-și paște turma sa, așijderea și preoții, luund de la arhieriei săi blagoslovenie și puteare în popoarele sale, iară nu într-altele, au voie și datorie, după acealeași mai sus însamnate porunci, a-și paște încredințata turma lui Hristos. Deci, precum bunul păstoriu cu hrană bună își paște turma de la stăpânul său încredințată, ferindu-o de toată călbaza, de lupi și de alte primejdii, supt mare datorie a-și da sama pentru oile carele ar peri pentru negrija sa, așa încă, cu câtu-s mai scumpe oile ceale cuvântătoare decât ceale dobitocești, cu atâta îi mai mare și deatoriia păstoriului sufletesc ca să-și pască turma cu pășune curată, păzindu-o de tot fealiu de călbază și de lupi răpitori, adecă de păcate și de propoveduitorii cei mincinoși.

Iară pășunea cea adevărată și curată sânt cuvintele Domnului, poruncile lui Dumnezeu, poruncile Bisearecii, Sfintele Taine, Tatăl Nostru, Credeul și învățăturile Sfinților Părinți. Aceastea, dară, adeseori, și mai ales duminicile, deatori sânt să le vestească poporeanilor, precum învață canonul 19 <al> Săborului de la Trula, adecă Sfânta Evanghelie și alte evanghelicești învățături sfinte a le proceti. Așijderea, poruncile lui Dumnezeu, poruncile Bisearecii și Sfintele Taine adeseori a le spune și a le proceti, ca încai pe scurt să le înveațe. Iară despre Sfintele Taine, deatori sânt întâi preoții a să păzi pre sine în mare curățenie și sfințenie, în toată luna și mai adeseori ispoveduindu-să, ca cu curățenie, iară nu cu osândă, în toată vremea să fie gata fieștecăruia poporan a-i sluji taina care-i va trăbui, a boteza, a ispovedui, a

precestui i proć. Iară mai cu de-adinsul or fi gata ca în toate duminicile și praznicile cu vrednicie să slujască Sfânta Liturghie, carea toți poporeanii, carii n-au legiuită împiedecare, sânt deatori în toate duminicile și la praznice a o asculta supt păcat de moarte.

Sfânta Cuminecătură pentru bolnavi or fi datori a o ținea cu mare evlavie în chivot sau raclă cuvioasă, nu sfărâmându-o ca pravul, ce numai în părțiceale cu cuviință împărțindu-o și cu mare grije păzindu-o, ca nu cumva, mucezându-să, să să zmintească. Pentru aceea, ca să nu să întâmple oarecărui preot această primejdie, datori va fi mai adeaseori a o preface, adecă, când slujaște Sfânta Liturghie să potrivească agnețul cel vechiu și, altul sfințind, să-l ție pentru bolnavi; au unde să slujaște Sfânta Liturghie în toate zilele, numai dintr-același agneț să poate lăsa pentru bolnavi o parte.

Iară la bolnavi, Sfânta Cuminecătură prin mâinile mireanilor a o trimite nicidecum să nu îndrăznească, ca să nu să facă vreadnici de greale pedeapse. Că, dacă nu-i slobod mireanilor a pipăi vasele ceale sfinte, după canonul 21 <al> Săborului de la Laodichia, cu cât mai puțin le va fi slobod a să atinge de Sfintele Sfinților. Și de vreame ce în Leage Veache Dumnezeu cu moarte groaznică certa pe cei carii, neavând preoțasca blagoslovenie, să atingea de ceale sfinte, carele era numai închipuire și umbră adevăratelor de acum taine, precum pe Core, Datan și Aviron, pentru c-au îndrăznit a să atinge de cădealnița tămâirii, de vii i-au înghițit pământul, cu toate ale lor, și pe părtașii lor, 250 de oameni, i-au mistuit para focului, la *Numeri*, cap 16, și iarăși pe filistei, pentru Chivotul Legii, cu multe pedeapse i-au urgisit, la *Întâia Carte a Împăraților*, cap 5, și Oza, vrând a sprijini chivotul carele să plecase a cădea, de neprasnă au căzut mort, A 2<-a> *Carte a Împăraților*, cap 6, cu cât or fi

mai vreadnici de pedeapsă carii cu cuviință să vor atinge de Sfintele Sfinților?

Ce nici preoții să nu îndrăznească a cumineca pe cineva, până nu să va ispovedui și-și va fi în fire. Că-i datori omul întâi a să ispiti pre sine; și așa, din pâine să mănânce, și din pâhar să bea, că cine mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă șieși mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului, *1 Corint.*, 11, 28. Pentru aceea, sânt datori și casnicii bolnavului îndată a chema preotul, să nu așteapte îngreoiarea boalei.

Iară pentru ispovedanie, nici de la bolnavi, nici de la sănătoși să nu îndrăznească preotul a cere ceva sau bani, ca nu, vânzând^[53] taina, să-și cumpere funea Iudii sau bubele lui Ghezi, la *A 4<-a> Carte a Împăraților*, cap 2^[54], stih. 26, 27, nici să-i îngreioieze cu canoanele afară din rânduiala Sfintei Besearici, ce mai vârtos să-i îndeamne spre înfrângerea inimii; carea în carele să va vedea a fi mai mare, acelu<i>a și canonul să va putea micșora, că cu aceasta să îmblânzește Domnul spre iertarea păcatelor, precum scrie Prorocul: „Inimă înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi”, *Psalms*, 50^[55].

Iară a să ispovedui și a să pocăi toți sânt datori, oricâți după botez să află în păcate; și cei tineri, de șase, șapte ani în sus, „că, de nu vă veți pocăi, toți asemenea veți peri”, zice Domnul la *Luca*, 13^[56]. Și Sfântul Petru zice: „Pocăiți-vă, dară, și vă întoarceți, ca să să șteargă păcatele voastre”, la *Faptele Apostolilor*, cap 3^[57]. Și Sfântul *Iacob*, cap 2, poruncește, zicând: „Mărturisiți-vă păcatele unul altuia și vă rugați unul pentru altul, ca să vă spășiți”^[58]. Precum și Botezătorul Ioan, la *Luca*, cap 3, zice: „Faceți, dară, roduri vreadnice de pocăință”; că, iată, și „săcurea la rădăcina copaciului zace, deci tot lemnul carele nu face rod bun tăiasă-va și în foc să va arunca”^[59]. Iară Prorocul David scrie: „De nu vă veți întoarce, sabia Sa o va luci, arcul Său au încordat și au gătit pre el; și

într-însul au gătit vasele morții”, *Psalm*, 7^[60]. Și aceste sânt dumnezeiești porunci pentru pocăianie.

Iară porunca Sfintei Bisearici iaste: cum tot pravoslavnicul creștin să să ispoveduiască și să să cuminece de patru ori, în patru posturi peste an. Și de cumva careva nu s-ar putea griji de Sfânta Cuminecătură, în cealelalte posturi să să cuminece, iară Postul mare, la Paști, nicidecum să nu treacă creștinului fără ispovedanie și fără Sfânta Cuminecătură. Carea poruncă în multe cărți să află, și în cazaniia la dumineca dintâiu a Postului mare, la a doao parte. Și cine nu ascultă de Bisearică, „să-ți fie ție ca păgânul și ca vameșul”, zice Domnul, *Matei*, 18, 19^[61]. Așadară, fieștecarii datori să să ispovedească și să să cuminece încai la Paști.

Iară Sfântul Ioan Zlatoust în *Mărgărit*, la *Cuvânt* 27, învață pe păcătoși mai adeaseori să să ispoveduiască, zicând: „Măcar de ai greși de mii de ori, de mii de ori să te ispoveduești”^[62]. Și duhovnicii trebuie să fie legiuți, adecă cu dalterie de la arhiereul locului, precum mai sus s-au arătat din *Pravilă*, glava 318. Iară pentru Sfânta Cuminecătură, același Zlatoust, la *Cuvânt* 15, învață ca adeaseori să să pricestuiască omul, zicând că: „Carele desăvârșit ș-au spălat păcatele prin pocăință”, „nu numai în zioa praznicului, ce pururea și în toată vremea, el iaste vreadnic să dobândească Dumnezeieștile Taine”^[63]. Și iară acolea învață că <și> cine nu are nicio zeticneală de păcat poate să să cuminece în toate zilele. Așadară, și preoții sânt datori a-și învăța poporeanii săi să să ispoveduiască adeaseori și să să cuminece.

Iară pentru botez, sânt datori preoții bine a învăța tipicul și a deschilini când trebuie a unge cu untdelemn, a boteza cu apă și a pomăzui cu Sfântul Mir de arhiereu sfințit, ca să nu le mestece cu necuviință. Și iarăși or fi datori a ști ținea pururea în bisearică, în vășcioare curate, dechilin Sfântul Mir și untul de lemn. Nici să

îndrăznească cumva a le mesteca, ungând cu Sfântul Mir în loc de untdelemn sau pomăzuind cu untdelemn în loc de Sfântul Mir, ca să nu să facă smintitori de Sfintele Taine și vreadnici de greale pedeapse. Pentru aceea, or fi datori în tot anul, după Paști, de la protopopi, și protopopii de aici, de la Mitropolie, luund Sfântul Mir, a-l preface; iară untul de lemn, fiindcă-l blagoslovesc preoții când le va fi îndemână, atunci îl vor lua și-l vor blagoslovi, numai să nu le lipsască.

Așijderea, pentru Taina Căsătoriei, nimene să nu îndrăznească, supt pedeapsa Sfintelor Canoane și a rânduialelor Săborului mare, a cununa nuntă fără de lege, adecă preoții, diiaconii, ipodiiiaconii, călugării, <pe cei> carii nu-s slobozi, ce mai au în viață alt soțu și carii nu-s poporeanii săi, după rânduiala Săborului mare de la anul 1754. Precum nice alte slujbe afară din poporul său fără voia preotului a face nicidecum nu-i slobod, supt canonicеști pedeapse, ce numai pe poporeanii săi carii or ști Tatăl Nostru, Credeul, Poruncile și Tainele, după datoriia chemării sale, carii or fi ispoveduiți și priceștuiți, ca și ei să știe creaște pruncii săi în legea Domnului. Am zis: „în poporul său numai”, că, precum nu-i slobod unui păstoriu a năvăli în turma altuia, a-i tunde și a-i mulge oile fără știrea stăpânului sau a legiuitului păcurariu, așa încă mai puțin e slobod unui păstoriu sufletesc a sări în turma sau în poporul altuia, fără voia arhiereului sau a preotului locului, precum mai sus s-au arătat, că pe unii ca aceia Domnul nostru Isus Hristos îi cheamă „furi și tâlhari”, la *Ioan*, cap 10. Iară tâlcul canoanelor Săborului de la Gangra, în *Pravilă*, acelora le zice: „întreit anatima”^[64].

Cap șase

NU NUMAI A SLUJI SFINTELE TAINE ȘI
A-ȘI PAȘTE POPOREANII CU ADEVĂRATA ÎNVĂȚĂTURĂ,
CE ȘI A-I FERI DE TOATĂ CĂLBEAZA, ADECĂ DE
NECURATA ÎNVĂȚĂTURĂ ȘI DE NĂVĂLIREA
LUPILOR, DATORI SÂNT PREOȚII.

Precum păstorii cei buni pururea privind poartă grijă de turma sa ca să nu să călbească sau de lupi să să răpească, așijderea și preoții, păstorii cei sufletești, deatori sânt a priveghia pururea împrejurul turmii lui Hristos cei cuvântătoare, adecă ferindu-i de toate lucrurile ceale necuvioasă, de călcarea legii și de tot păcatul, zicând celor fără de leage să nu facă fărădeleage, precum poruncește Domnul, că, de nu le va zice, atunci cei ce fac fărădeleage întru fărădelegile sale or peri, iară sângele lor din mâinile preoților îl va cerca Domnul, *Iezechiel*, cap 33.

Așadară, or avea grije preoții și or porunci poporeanilor să să păzască de tot fealiul de nelegiuri, vrăjitorii, des<c>ântătorie, fermecătorie, vărsări de ceară, de baere sau advare de farmece, sâmvăsii, focuri vii, săriri peste foc, trageri în apă a d<o>ao zi de Paști, coli<n>de urâte din noaptea Crăciunului, pentru carele mulți și de Sfânta Liturghie cu păcat de moarte atunci rămân, de niște mese a nu știu ce Doamne, de nedeile ceale cu băuturi și cu jocuri, precum și de ieșirea cu crucea într-același chip la între hotară, de gâlcevi la Vovedenie, adecă noaptea la oamenii morți, când să adună să nu gâlcevească, cu lopeți pe spate *i proc*, să nu lovească, ce pentru sufletul acelu răposat și pentru ale sale păcate lui Dumnezeu să să roage, de plugul cel negru în vreme de ciumă, de turcă, de călușari și de alte acestora aseamene, carele toate sânt izvodite de la protivnicul creștinătății, diavolul, împotriva Dumnezeieștii Porunci: „Eu sânt

Domnul Dumnezeuul tău, să nu aibi Dumnezeii streini afară de Mine”. Că cei ce fac de acestea cearcă folos de la dumnezeii striini, adică de la diavolul, împotriva însemnatei Dumnezeieștii Porunci; și iară la *A Doao Leage*, cap 18, și la *Preoție*, cap 20, 26^[65], unde Dumnezeu poruncește cu moarte să moară și cu pietrii să să ucigă carii cearcă vrăjitorii *i proč*. Că aceaste le-au făcut păgânii cu idolii săi, precum spun istoriile, de la carii, luundu-le, mulți și din creștini le fac, despre carele preoții, ca buni păstori, să vor sârgui a-i dezvăța. Așijderea, cu de-adinsul să vor sârgui a-i conteni de alt iarăși diavolesc obicei pe carii îndrăznesc a dezgropa morți, și așa, ticăloși, își arvunează afurisanii; și de nu să vor pocăi, muncile de veaci. Că acea tină sau trupul mortului nimica nimărui nu mai poate strica. Ce diavolul prefăcând acel trup, în multe chipuri nălucește pe cei vii, ca pe mai mulți să tragă la sine, precum *Pravila* scrie, glava 378^[66].

Și iarăși îi vor dojeni, mai ales duminecile și în zile de praznic, să să ferească de beție, de gâlcevi, de sfezi, de jurământuri, de danțuri, de jocuri și de altele acestora aseamene, că duminecile și zile de praznic pentru aceea Dumnezeu și Maica Besearică ni le-au rânduit și a le sfinți ne-au poruncit, zicând: „Adu-ți aminte de zioa sâmbetii de o sfințește pre dânsa”, ca într-însele, slobozi de lucruri proaste, mai lesne să putem sluji lui Dumnezeu mâncând la Sfânta Beserecă, ascultând Sfânta Liturghie și dumnezeieștile învățături. Și iarăși gândind și aducându-ne aminte de păcatele făcute în zilele trecute, acelea să le plângem, să le ispoveduim, să ne pocăim și de la Dumnezeu iertare să cearem, dând pentru dânsule în bisearici lui Dumnezeu jărtvă, și săracilor milostenie, cerând de la Dumnezeu milă și ajutori, ca peste zilele viitoare să ne ferească de toate păcatele, precum și zicem: „Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de

vicleanul”, făgăduindu-ne cu de-adinsul cum că, cu ajutoriul Său, ne vom feri de păcate. Acestea și acestora asemenea sântem datori creștinii a face în zile de sărbători, iară nu a spori păcatele mâniind pe Dumnezeu și jărtvind diavolului cu beții, cu jocuri *i proc*.

Așijderea, mare grije or avea preoții și protopopii la zioa Învierii Domnului a vesti și a învăța norodul ca să nu să lasă a să înșăla de diavolul. Că cu mare întristare ne caută a auzi, iubiților, cum că oricarii sau doară pe mulți dintre creștini într-atâta îi prilesteaște Satana, cât, nebăgând în samă de dumnezeiasca și bisericeasca poruncă ca să să ispoveduiască tot omul și să să cuminece încai la Paști, să îndestulează a mânca nu știm ce fealiu de paști, încă unii niște răsunoi purtând în glugi le vând, alții le cumpără, nelegiuți, adecă și ceia, și ceștia ucenicii Iudii, neguțătorindu-și perirea lui. Iară pe alții până într-atâta îi orbeaște și la sine îi trage, asămănându-i dobitoacelor pământului și hrănindu-i cu muguri^[67], ca caprele, în loc de paști, adecă, precum Prorocul zice: „Omul în cinste fiind n-au priceput; alăturatu-s-au cu dobitoacele ceale fără de minte și s-au asămănat lor”, *Psalms 48*^[68]; carii, iarăși, în partea caprelor, de nu să vor pocăi, ocaianici la înfricoșatul Divan să vor pune. Iară Paștile noastre ceale adevărate a creștinilor, precum toată slujba Bisericii de la Înviierea Domnului ne arată, iaste însuși Hristos, Dumnezeuul nostru. Așadară, oricarele nu să ispoveduiaște și nu să cuminecă cu trupul Domnului nostru Isus Hristos, acela nu priimeaște adevăratele Paști.

Nici cu aceea să să înșale, că văd pre mulți preoți mincinoși așijderea sfātuindu-i și împărțășindu-să pentru necurata dobândă într-aceale nelegiuiri și iudeiască neguțătorie. Că, precum mai sus s-au zis, neputând diavolul prin sine, își caută unealte, prin carele să poată înșăla mai mulți. Că, precum săcurea nu poate tăia lemnul până nu-i pune iară din lemn toporâște (și așa, cu unealtă

de lemn, săcurea taie lemnul), așa și diavolul, vrând a tăia pe oameni dintre oameni, ia unealtă, precum odinioară pre Iuda, și așa, printr-înșii vânzând și cumpărând preoția și alte Sfinte Taine, ca atunci pe Hristos, mai pe mulți îi duce, ca și pe acela, în perire; de a căruia înșălăciune, cu de-adinsul priveghind, trebuie să vă păziți. Așijderea, pururea le vor vesti să să ferească de sudalme, ca de poruncile Satanii. Să nu suduie de suflet, că-i făcut după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu, Biserică vie, prin Sfântul Botez sfințită, a Sfintei Troiță și lăcaș Duhului Sfânt, *1 Corint<eni>*, 3, 16; nu de Sfânta Cuminecătură, că e<a->i însuși Dumnezeu; nu de leage, de pomeană, de cruce, de paus, de lumină, de morți, de părinți și de altele aseamene, că toate acestea sânt de la Dumnezeu rânduite pentru curățirea sufletelor. Iară Satana, după ce de<s>parte oamenii de slujbele lui Dumnezeu și de priimirea Sfintelor Taine, îi învață să le și spurce și să le suduie, ca și el, spurcatul. [...]

BIBLIA VULGATA,
1760–1761*

CARTEA PSALMILOR

Psalm 1

1. Fericit bărbatul carele n-au umblat în sfatul necredincioșilor, și în calea păcătoșilor n-au stătut, și pre scaun de pierzare n-au șezut,

2. Ci în leagea Domnului, voia Lui, și în leagea Lui va cugeta zioa și noaptea (*Ios<ua> 1, 8*).

3. Și va fi ca un pom răsădit^[1] lângă curgerea apelor, care rodul său va da în vremea sa, și frunza lui nu va cădea, și toate, oricâte va face, vor spori (*Ierim<ia> 17, 8*).

4. Nu așa, necredincioșilor, nu așa, ci ca pravul ce-l spulberă vântul de pre fața pământului.

5. Pentru aceasta nu vor învia necredincioșii în giudecată^[2], nici păcătoșii în sfatul dreptilor.

6. Că știe Domnul calea dreptilor, și calea necredincioșilor va peri.

Psalm 2

1. Pentru ce s-au întărâtat neamurile, și noroadele au cugetat ceale deșarte? (*Fap<te> 4, 25*).

2. Stătut-au de față împărații pământului, și căpeteniile s-au adunat într-una asupra Domnului și asupra unsului Lui.

3. „Să rumpem legăturile lor și să lepădăm de la noi jugul lor”.

4. Cel ce lăcuiaște în ceriu^[3] va râde de dânșii, și Domnul îi va batjocori.

* Transcriere și note: Elena Comșulea, Doina Grecu, Eugen Pavel.

5 Atunci va grăi cătră dâșii întru mânia Sa și întru iuțimea Sa îi va turbura.

6. „Iară eu sânt pus împărat de Dânsul preste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului”.

7. Domnul au zis cătră mine: „Fiiul Mieu ești tu, Eu astăzi te-am născut (*Facer<ea> 13, 33; Ovr<ei> 1, 5 și 5, 5*).

8. Ceare de la Mine și-ți voi da ție neamurile moștenirea ta, și biruința ta, marginile pământului.

9. Paște-i-vei^[4] pre dâșii cu toiag de fier, și ca vasul olariului îi vei zdrobi” (*Apoc<alipsa> 2, 27 și 19, 15*).

10. Și acum, împărați, înțăleageți, învățați-vă cei ce judecați pământul!

11. Slujiți Domnului cu frică și săltați Lui cu cutremur!

12. Luați învățătura, ca nu cândva să se mânia Domnul și să periți din calea cea dreaptă,

13. Când să va aprinde degrabă mânia Lui. Fericiți toți carii să nădăjduiesc într-Însul.

1. Psalmul lui David când fugea de cătră fața lui Avisalom fiului său (2 Împăr<ați> 15, 14), 3

2. Doamne, căci s-au înmulțit cei ce mă năcăjesc; mulț să scoală asupra mea.

3. Mulți zic sufletului meu: „Nu este mântuirea lui în Dumnezeuul lui”.

4. Iară Tu, Doamne, sprijinitoriul meu ești, mărirea mea și Cela ce înalți capul meu.

5. Cu glasul meu cătră Domnul am strâgat și m-au auzit din muntele cel sfânt al Său.

6. Eu am dormit și am dormitat, și m-am sculat, că Domnul m-au sprijinit.

7. Nu mă voi teame de miile norodului ce mă împresoară. Scoală, Doamne, mântuiaște-mă, Dumnezeuul meu!

8. Că Tu ai bătut pre toți cei ce-m vrăjmășesc mie fără pricină^[5], dinții păcătoșilor ai zdrobit.

9. A Domnului e mântuirea, și preste norodul Tău, blagoslovenia Ta.

1. Întru sfârșit, în laude. Psalmul lui David 4

2. Când am chemat auzitu-m-au Dumnezeu dreptății mele; întru năcaz^[6] m-ai desfătat.

Miluaște-mă și ascultă rugăciunea mea!

3. Fiii oamenilor, până când grei cu inima? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?

4. Și să știți că minunat au făcut Domnul pre cel sfânt al Său. Domnul mă va auzi când voi strâga cătră Dânsul.

5. Mâniiați-vă, și să nu păcătuiți; ceale ce ziceți în inimile voastre

în culcușurile voastre vă umiliți (*Efes<eani> 4, 26*).

6. Jârtfuiți jârtva^[7] dreptății și nădăjduiți în Domnul! Mulți zic: „Cine ne-au arătat noao ceale bune?”

7. Însămnatu-s-au preste noi lumina feații Tale, Doamne, dat-ai veselie în inima mea.

8. Din rodul grâului, al vinului și al untului-de-lemn al său s-au înmulțit.

9. În pace și spre aceasta, și voi dormi și mă voi odihni.

10. Că Tu, Doamne, osebit întru nădeajde m-ai așezat.

1. Întru sfârșit, pentru ceaea ce moștenirea agiunge^[8]. Psalmul lui David 5

2. Graiurile mele ia-le în urechi, Doamne, înțeleage strâgarea mea!

3. Ia aminte glasul rugăciunii mele, Împăratul meu și Dumnezeu meu!

4. Căci cătră Tine mă voi ruga, Doamne! Dimineața vei auzi glasul meu.

5. Dimineața voi sta înaintea Ta și voi vedea că nu Dumnezeu cel ce voiești fărădelegea Tu ești.

6. Nici va lăcui lângă Tine cel viclean, nici vor petrece călcătorii de leage în preajma ochilor Tăi.

7. Urât-ai pre toți cei ce lucrează fărădeleage. Pierde-vei pre toți cei ce grăiesc minciună.

8. Pre bărbatul sângiurilor și viclean uraște Domnul. Iară eu, întru mulțimea milei Tale, întra-voiu în casa Ta, închina-mă-voiu spre sfântă bisearica Ta, întru frica Ta.

9. Doamne, povățuiaște-mă întru dreptatea Ta pentru nepriiatinii miei. Îndreptează înaintea Ta calea mea!

10. Că nu iaste în gura lor adevăr. Inima lor e deșartă.

11. Groapă deșchisă, grumazul lor; cu limbile sale viclenea. Judecă-i pre ei, Dumnezeule! (*Jos 13, 3; Râm<liceni> 3, 13*).

12. Cază din cugetele sale, după mulțimea păgânățăților lor leapădă-i pre dânșii, că Te-au amărât, Doamne.

13. Și să să veselească toți cei ce nădăjduiesc întru Tine. În veac vor sălta și vei lăcui întru dânșii.

14. Și să vor lăuda întru Tine toți carii iubesc numele Tău.

15. Că Tu vei blagoslovi pre cel drept, Doamne, ca cu arma bunei voirei Tale ne-ai încununat.

1. Spre sfârșit, în versuri. Psalmul lui David pentru a opta, 6

2. Doamne, nu întru iuțimea Ta să mă mustri, nici întru mâniia Ta să mă cerți!

3. Miluiaște-mă, Doamne, că neputincios sânt. Vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasele mele.

4. Și sufletul meu s-au turburat foarte, ci Tu, Doamne, până când?

5. Întoarce-Te, Doamne, și izbăvește sufletul meu! Mântuiaște-mă, pentru mila Ta!

6. Că nu iaste în moarte cine să Te pomenească, și în iad cine să va mărturisi Ție?

7. Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voiu în toate nopțile patul meu. Cu lacrămile mele așternutul meu voiu uda.

8. Turburatu-s-au de iuțime ochiul meu, învechitum-am între toți nepriiatinii miei.

9. Depărtați-vă de la mine toți cei ce lucrați fărădelege, că au auzit Domnul glasul plângerii mele (*Matei 7, 23; 25, 41; Luca 13, 27*).

10. Auzit-au Domnul cearerea mea, Domnul rugăciunea mea au priimit.

11. Să să rușineaze și să să turbure foarte toți nepriiatinii miei, întoarcă-să și să să rușineaze foarte degrabă.

1. Psalmul lui David care l-au cântat Domnului pentru cuvintele lui Husi, fiului Iemenii (2 Împăr<ați> 16, 17), 7

2. Doamne, Dumnezeuul meu, spre Tine am nădăjdut, mântuiaște-mă de toți cei ce mă gonesc și mă izbăveaște.

3. Ca nu cândva să răpească ca un leu sufletul meu, nefiind cine să răscumpere, nici cine să mântuiască.

4. Doamne, Dumnezeuul meu, de am făcut aceasta, de iaste nedreptate în mânilor mele,

5. De am răsplătit celor ce-mi răsplătesc mie reale, să cazu adecă de la nepriiatinii miei deșert.

6. Gonească nepriiatinul sufletul meu și-l prinză, și calce în pământ viața mea, și slava mea în țărână să o așaze.

7. Scoală-Te, Doamne, întru mânia Ta, și Te înalță întru hotarele nepriiatinilor miei. Și Te scoală, Doamne Dumnezeuul meu, în porunca carea ai poruncit.

8. Și adunarea noroadelor Te va încungiura, și pentru aceasta la înălțime Te întoarce.

9. Domnul judecă noroadele. Judecă-mă, Doamne, după dreptatea mea și după nevinovăția mea asupra mea.

10. Sfârșască-să răotatea păcătoșilor și vei îndrepta pre cel drept, Cel ce cerci inimile și rărunchii, Dumnezeule! (*1 Par<alipomena> 28, 9; Ier<emia> 11, 20; 17, 10; 20, 12*).

11. Agiutoriul meu cel adevărat de la Domnu^[9], Cel ce mântuiaște pre cei drepți cu inima.

12. Dumnezeu, Judecătoriu Drept, Tare și Putearnic, au doară să mânie în toate zilele?

13. De nu vă veți întoarce, sabia Sa o va luci, arcul Său l-au încordat și l-au gătit.

14. Și într-însul au gătit vasele morții, săgețile Sale celor arzători le-au lucrat.

15. Iată, s-au apropiat a naște nedreptatea. Zămislit-au dureare și au născut fărădelege (*Iov 15, 35; Isaie 59, 4*).

16. Groapă au deșchis și o au săpat, și au căzut în groapa carea au făcut.

17. Întoarce-să-va durearea lui în capul lui, și spre creștetul lui nedreptatea lui să va pogori.

18. Mărturisi-mă-voiu Domnului după dreptatea Lui și voiu cânta numelui Domnului Celui Înalt.

1. Întru sfârșit, pentru teascuri. Psalmul lui David 8

2. Doamne, Domnul nostru, cât e de minunat numele Tău în tot pământul, că s-au înălțat mare cuviința Ta mai presus de ceriuri.

3. Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvârșit lauda pentru nepriiatinii Tăi, ca să sfărmi pre nepriiatinul și izbânditoriu.

4. Că voiu vedea ceriurile Tale, lucrurile deagetelor Tale, luna și stealele care Tu le-ai întemeiat.

5. Ce iaste omul, că-l pomenești? Sau fiul omului, că-l cercetezi?

6. Micșoratu-l-ai puțin oarece decât îngerii, cu mărire și cu cinste l-ai încununat (*Ovr<ei> 2, 7*).

7. Și l-ai pus preste lucrurile mânilor Tale.

8. Toate le-ai supus supt picioarele lui, oile și boii, toate, încă și dobitoacele câmpului (*Face<rea> 1, 28; 1 Cor<inteani> 15, 26*).

9. Paserile ceriului și peștii mării, cei ce străbat cărările mării.

10. Doamne, Domnul nostru, cât e de minunat numele Tău în tot pământul!

1. Întru sfârșit, pentru ceale ascunse ale Fiului. Psalmul lui David 9

2. Mărturisi-mă-voiu Ție, Doamne, în toată inima mea; spune-voiu toate minunile Tale.

3. Veseli-mă-voiu și voiu sălta întru Tine; cânta-voiu numelui Tău, Preaînalte.

4. Întorcând pre nepriiatinul meu înapoi, slăbi-vor și vor peri de cătră fața Ta.

5. Că ai făcut judecata mea și dreptatea mea; șezut-ai pre scaun, Cel ce giudeci dreptate.

6. Certat-ai neamurile, și au perit necredinciosul; numele lor l-ai stâns în veac și în veacul veacului.

7. Nepriiatinului au lipsit sabiile întru sfârșit și cetățile lor le-ai sfârmat; perit-au pomenirea lor cu sunet.

8. Și Domnul în veac rămâne; gătit-au la judecată tromul Său.

9. Și El va judeca lumea întru dreptate, judeca-va noroadele întru îndreptare.

10. Și s-au făcut Domnul scăpare săracului, ajutoriu în vremi cuvioase, întru năcaz.

11. Și să nădăjduiască întru Tine cei ce cunosc numele Tău, că n-ai părăsit pre cei ce Te caută pre Tine, Doamne!

12. Cântați Domnului, Celui ce lăcuiăște în Sion; vestiți întru neamuri isprăvile Lui!

13. Că Cel ce cearcă sângele lor Ș-au adus aminte; n-au uitat strâgarea săracilor.

14. Miluiaște-mă, Doamne! Vezi zmereaniii mea de cătră nepriiatinii miei.

15. Ceta ce mă înalți din porțile morții, ca să vestesc toate laudele Tale în porțile featii Sionului.

16. Sălta-voiu întru mântuirea Ta. Înfiptu-s-au neamurile întru perirea care au făcut. În cursa aceasta carea au ascuns s-au prins piciorul lor.

17. Cunoaște-să Dumnezeu judecăți făcând. Întru faptele mânilor Sale s-au prins păcătosul.

18. Întoarcă-să păcătoșii în iad, toate neamurile ceale ce uită pre Dumnezeu.

19. Că nu până în sfârșit va fi uitarea săracului; răbdarea săracilor nu va peri până în sfârșit.

20. Scoală-Te, Doamne, să nu să întărească omul, să judece noroadele înaintea Ta.

21. Pune, Doamne, dătătoriu de leage preste ei, să cunoască noroadele că oameni sânt!

Psalmul 10 după ovrei^[10]

1. Pentru ce, Doamne, ai stătut departe, treci cu vederea în vremi cuvioasă, întru năcazu?

2. Când să mândreaște necredinciosul, să aprinde săracul, prindu-să în sfaturile care gândesc.

3. Că să laudă păcătosul întru poftetele sufletului său, și cel nedrept bine să cuvintează.

4. Întărâtat-au pre Domnul cel păcătos, după mulțimea mâinii Lui nu va căuta.

5. Nu iaste Dumnezeu înaintea lui, spurcate sânt căile lui în toată vremea.

Depărtează-să judecățile Tale de la fața lui; preste toți nepriiatinii săi va stăpâni.

6. Că au zis întru inima sa: „Nu mă voiu clăti din neam în neam fără de rău”.

7. A căruia de blăstăm gura plină iaste, și de amărăciune, și de vicleșug, supt limba lui, osteneală și dureare (*Jos 13, 3; Râm<liceni> 3, 14*).

8. Șade în pitulări^[11] cu cei bogăți întru ascunsuri, ca să ucigă pre cel nevinovat.

9. Ochii lui spre cel sărac să uită; pândeaște întru ascuns ca leul în peșterea^[12] sa, leșuiaște^[13] să apuce pre săracul, a răpi pre săracul, cându-l trage.

10. În lațul său îl va smeri, pleca-să-va, și va cădea când va stăpâni pre cei săraci.

11. Că au zis întru inima sa: „Uitat-au Dumnezeu, întors-au fața Sa, ca să nu vază până în sfârșit”.

12. Scoală-Te, Doamne, Dumnezeule, înalțe-să mâna Ta, nu uita pre săracii Tăi!

13. Pentru ce au întărâtat necredinciosul pre Dumnezeu? Că au zis întru inima sa: „Nu va întreba!”

14. Vezi că Tu la osteneală și la dureare privești, ca să-i dai în mâinile Tale. Ție s-au lăsat săracul, sirmanului Tu vei fi agiutoriu.

15. Zdrobeaște brațul celui păcătos și viclean! Căuta-să-va păcatul lui și nu să va afla.

16. Domnul au împărățit în veac și în veacul veacului; peri-veți, neamuri, din pământul Lui!

17. Pofa săracilor o au auzit Domnul, gătirea inimii lor o au auzit ureachea Ta.

18. A judeca sirmanului și smeritului, ca să nu adaogă încă a să mări omul pre pământ.

1. Întru sfârșit. Psalmul lui David 10

2. Spre Domnul nădăjduiesc. Cum ziceți sufletului meu: „Mută-te în munte ca o pasere”?

3. Că, iată, păcătoșii au încordat arcul, gătit-au săgețile în tulpă, să săgeate întru-ntunearec pre cei drepți cu inima.

4. Că ceale ce ai săvârșit le-au strâcat. Iară dreptul ce au făcut?

5. Domnul în bisearica cea sfântă, Domnul în ceriu, scaunul Lui.

Ochii Lui spre cel sărac privesc, geanele Lui întreabă pre fiii oamenilor (*Hav<acum> 2, 20*).

6. Domnul întreabă pre cel drept și pre cel necredincios. Iar cel ce iubește nedreptatea ureaște sufletul său.

7. Ploua-va pre cei păcătoși lațuri, foc și iarbă pucioasă, și duh de vifor partea păharului lor.

8. Că drept e Domnul și dreptățile au iubit; dreptate au văzut fața Lui.

1. Întru sfârșit, pentru a opta. Psalm lui David 11

2. Mântuiaște-mă, Doamne, că au lipsit cel sfânt, că s-au împutinat adevărurile de cătră fiii oamenilor.

3. Deșarte au grăit fieștecare cătră vecinul său; buze vicleane în inimă, și în inimă au grăit.

4. Piarză Domnul toate buzele ceale vicleane și limba cea mare grăitoare.

5. Carii au zis: „Limba noastră o vom mări, buzele noastre la noi sânt. Cine iaste Domnul nostru?”

6. „Pentru mișelătatea lipsiților și suspinul săracilor acum Mă voi scula, zice Domnul. Pune-voi întru mântuire, nădăjduind voi lucra într-însul”.

7. Cuvintele Domnului, cuvinte curate; argint cu foc lămurit, ispitit pământului, curățit de șapte ori (*Pil<de> 30, 5*).

8. Tu, Doamne, ne vei țânea și ne vei păzi de neamul acesta în veac.

9. Împrejur necredincioșii umblă; după înălțimea Ta ai înmulțit fiii oamenilor.

1. Întru sfârșit. Psalmul lui David 12

Până când, Doamne, mă vei uita întru sfârșit? Până când întorci fața Ta de la mine?

2. Până când voi pune sfaturi în sufletul meu, dureare în inima mea zioa?

3. Până când să va înălța nepriiatinul meu asupra mea?

4. Caută, auzi-mă, Doamne, Dumnezeul meu. Luminează ochii miei, ca nu cândva să adorm întru moarte.

5. Ca nu cândva să zică nepriiatinul meu: „Întăritum-am asupra lui”. Cei ce mă necăjesc să vor bucura de mă voi clăti.

6. Iară eu spre mila Ta am nădăjduit. Bucura-să-va inima mea de mântuirea Ta; cânta-voiu Domnului, Celui ce au făcut bine mie, și voi cânta numelui Domnului Celui Înalt.

1. Întru sfârșit. Psalmul lui David 13

Zis-au cel nebun întru inima sa: „Nu iaste Dumnezeu”. Strâcatu-s-au și urâți s-au făcut întru meșteșugirile sale; nu iaste cel ce face bine, nu iaste până la unul.

2. Domnul din ceriu au privit preste fiii oamenilor, să vază de iaste cel ce înțelege sau cel ce caută pre Dumnezeu.

3. Toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut; nu iaste cel ce face bine, nu iaste până la unul.

Groapă de deschisă iaste grumazul lor; cu limbile sale viclenie; venin de aspide supt buzele lor, a cărora gură de blăstăm și de amărăciune plină iaste; grabnice picioarele lor a vărsa sânge.

Zdrobire și nefericire în căile lor, și calea păcii nu o au cunoscut. Nu iaste frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor^[14].

4. Au nu vor cunoaște toți cei ce lucrează fărădelege, carii mîncă pre norodul Mieu ca mîncarea de pîne?

5. Pre Domnul nu L-au chemat; acolo s-au cutremurat de frică unde nu era frică.

6. Că Domnul e în neamul acesta. Sfatul săracului l-ați rușinat, că Domnul nădejdea lui iaste.

7. Cine va da din Sion mîntuirea lui Israil? Când va întoarce Domnul robia norodului Său, bucura-să-va Iacov și să va veseli Israil.

Psalmul lui David 14

1. Doamne, cine va lăcui în lăcașul Tău? Sau cine să va odihni în Muntele cel Sfânt al Tău?

2. Cel ce umblă fără prihană și face dreptate,

3. Cel ce grăiaște adevăr în inima sa, care n-au viclenit în limba sa,

Nici au făcut aproapelui său rău, și ocară n-au luat spre cei de-aproape ai săi.

4. De nemica s-au făcut înaintea Lui cel ce viclenește, iară pre cei ce să tem de Domnul îi slăvește. Cel ce să jură de-aproapelui său, și nu înceluiăște^[15],

5. Cel ce banii săi nu i-au dat în camătă, și daruri asupra celui nevinovat n-au luat. Care face aceastea nu să va clăti în veac.

1. Scrisoare stâlpului lui David 15

Păzește-mă, Doamne, că spre Tine am nădăjdut.

2. Zis-am Domnului: „Dumnezeul mieu ești Tu, că de bunătățile mele n-ai lipsă”.

3. Sfinților carii sânt în pămîntul Lui minunate au făcut toate vrerile mele într-înșii.

4. Înmulțitu-s-au slăbiciunile lor; după aceeaa au sârguit. Nu voiu aduna adunările lor din sângiuri, nici voiu pomeni numele lor prin buzele mele.

5. Domnul e partea moștenirii mele și a păharului meu. Tu ești cel ce iarăși în vei întoarce moștenirea mea mie.

6. Funi au căzut mie întru cei mai vestiți, că moștenirea mea vestită este mie.

7. Bine voi cuvânta pre Domnul, Cel ce mi-au dăruit înțeleagere; încă și până în noapte m-au pedepsit rărunchii miei.

8. Mai nainte vedeam pre Domnul înaintea mea pururea, că de-a dreapta mea iaste să nu mă clătească (*Fap<te> 2, 25*).

9. Pentru aceasta s-au veselit inima mea și s-au bucurat limba mea; și încă și trupul meu să va odihni spre nădejde.

10. Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici vei da pre sfântul Tău să vază străcăciune (*Fap<te> 2, 31; 13, 35*).

11. Cunoscute mi-ai făcut căile vieții, împlea-mă-vei de veselie cu fața Ta, desfătări în dreapta Ta până în sfârșit.

1. Rugăciunea lui David 16

Auzi, Doamne, dreptatea mea, ia aminte cearerea mea, cu urechile ascultă rugăciunea mea, nu întru buze vicelane!

2. De la fața Ta judecata mea să iasă; ochii Tăi vază dreptate!

3. Cercat-ai inima mea și o ai cercetat noaptea; cu foc m-ai lămurit, și nu s-au aflat în mine nedreptate.

4. Să nu grăiască gura mea lucruri omenești, pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi nășâlnice^[6].

5. Săvârșaste pașii miei întru cărările Tale, să nu să clătească urmele mele.

6. Eu am strâgat că m-ai auzit, Dumnezeuule. Pleacă urechiia Ta mie și auzi cuvintele mele.

7. Minunate fă milele Tale, Cel ce mântuiești pre cei ce nădăjduiesc spre Tine.

8. De cei ce stau împotriva dreaptii Tale păzește-mă, ca lumina ochiului; supt umbra aripilor Tale mă acopere.

9. De cătră fața necredincioșilor carii m-au năcăjit. Nepriiatinii miei sufletul meu l-au cuprins.

10. Grăsimea sa o au încuiat; gura lor au grăit mândrie.

11. Izgonindu-mă acum m-au încungiurat; ochii săi ș-au pus a-i pleca pre pământ.

12. Apucatu-m-au ca un leu gata la pradă și ca un puiu de leu ce se pitulă întru ascunsuri.

13. Scoală-Te, Doamne, întâmpină-l și-l împiedecă! Izbăvește sufletul meu de cel necredincios, <cu> sabia Ta

14. De la nepriiatinii mâinii Tale. Doamne, de la puțânii de pre pământ împarți pre ei în viața lor; din ceale ascunse ale Tale s-au împlut pânțelele lor.

Săturatu-s-au de fii, și au lăsat rămășițele sale pruncilor săi.

15. Iară eu întru dreptate mă voiu arăta feații Tale, sătura-mă-voiu când să va arăta mărirea Ta. [...]

CARTEA ECLEZIASTULUI

Cap 1

Toate deșertare, și nimic supt soare nou. Și tuturor lucrurilor grea a fi cercetarea, și deșertă, și năcazul duhului.

1. Cuvintele Ecleeziastului, fiiul lui David, împăratului Ierusalimului.

2. „Deșertăciunea deșertăciunilor – zis-au Ecleeziastul – deșertăciunea deșertăciunilor și toate deșertăciune.

3. Ce are mai mult omul din toată osteneala lui ce ostenește supt soare?

4. Neamul treace și neamul vine, iară pământul în veaci stă.

5. Răsare soarele și apune, și la locul său să întoarce. Și acolo iarăși născându-să,

6. Încungiură prin amiazăzi și să pleacă spre miiazănoapte. Cercetând toate primprejur merge duhul, și întru încungiurările sale să întoarce.

7. Toate râurile întră în mare, și marea nu să răvarsă. La locul de unde ies râurile să întorc, ca iarăși să curgă.

8. Toate lucrurile sânt greale. Nu le poate omul despleti cu cuvântul. Nu să satură ochiul cu vederea, nici ureachea cu auzitul să umple.

9. Ce e, ce au fost, aceea ce va fi? Ce e, ce s-au făcut, aceea ce să va face.

10. Nimic supt soare nou, nici poate cineva zice: „Iată, aceasta nou iaste”. Că au trecut mai înainte în veaci, carea au fost mai înainte de noi.

11. Nu iaste pomenire celor dintâiu, ci încă nici acelor ce după aceea vor fi va fi aducere aminte la cei ce vor fi mai pre urmă.

12. Eu, Ecleziastul, am fost împăratul lui Israil în Ierusalim,

13. Și am pus în sufletul meu a căuta și a cerceta înțelepțește despre toate care să fac supt soare. Această cuprindere rea o au dat Dumnezeu fiilor omenești să se cuprinză într-însa.

14. Văzut-am toate care să fac supt soare, și iată, toate-s deșertăciune și năcazul duhului.

15. Cei răzvrățiți anevoie să îndreapteză, și a nebunilor fără sfârșit e numărul.

16. Grăit-am în inima mea, zicând: „Iată, mare m-am făcut și am întrecut pre toți cu înțelepciunea cei ce au fost

mai înainte de mine în Ierusalim”. Și mintea mea au cugetat multe înțelepțește și m-am învățat.

17. Și am dat inima mea să știu priceaperea și învățătura, și greșalele, și bolunziia. Și am cunoscut că și într-acestea iaste osteneală și năcazul duhului.

18. Căci că în multa înțelepciune multă urgie iaste, și cel ce adaoge știința adaoge și osteneală.

Cap 2

În curgerea desfătărilor, bogățiilor, a caselor și în osteneala acestora deșertăciune iaste și năcazul duhului. Și spune câtă deșertăciune iaste a aduna moșteanului viitoriu, care cum va fi nu să ști.

1. Zis-am eu în inima mea: „Mearge-voiu, și voiu curge întru desfătări, și mă voiu desfăta întru bunătăți”, și am văzut că și aceasta e deșertăciune.

2. Râsul l-am socotit a fi greșală, și bucuriei am zis: „Căci în deșert te înceluești”.

3. Gândit-am în inima mea a-m trage de cătră vin trupul, și ca să-m trec sufletul la înțelepciune și să mă feresc de nebunie, până când aş vedea ce ar fi de folos fiilor omenești, ce lucru trebuie supt soare numărului zilelor vieții sale.

4. Mărit-am lucrurile meale, ziditu-mi-am case și am sădit vii,

5. Făcut-am grădini și pometuri, și le-am ultoit cu tot fealiul de pomi.

6. Și mi-am zidit tăuri de pești, să stropesc pădurea pomilor ce răsar.

7. Stăpânit-am slugi și slujnice, și multă familie; avut-am ciurde și mari turme de oi, mai mult decât toți ce fusease mai înainte de mine în Ierusalim.

8. Adunatu-mi-am argint și aur, și averile împăraților și a țărâlor. Făcutu-mi-am cântăreți și cântăreațe, și

desfătările fiilor omenești, păhare și urcioare spre slujbă a turna vinuri.

9. Și am întrecut cu averile pre toți carii înaintea mea fusease în Ierusalim, și înțelepciunea încă au rămas cu mine.

10. Și toate ceale ce au poftit ochii miei nu le-am tăgăduit, nici am oprit inima mea a să desfăta cu toate dulcele și a să îndulci întru ceale ce-i gătisem, și aceasta am socotit a fi partea mea de mă voiu sluji de osteneala mea.

11. Și întorcându-mă la toate lucrurile care făcuse mânilor mele și la osteneale întru care în deșert asudasem, văzut-am întru toate deșertăciune și năcazul sufletului, și nimic a rămânea supt soare.

12. Trecut-am a vedea înțelepciunea și greșalele, și nebuniia (ce iaste – am zis – omul, ca să poată urma pre Împăratul, Făcătorului său?).

13. Și am văzut că atâta întrece înțelepciunea pre nebunie, cât să desparte lumina de întunec.

14. Ochii înțeleptului în capul lui, nebunul întru întunec umblă, și am cunoscut că una e amândurora perirea (*Pilde 17, 24; Jos 8, 1*).

15. Și am zis în inima mea: „De iaste o cădere a bolundului și a mea, ce-mi foloseaște, că mai multă osteneală am dat pentru înțelepciune?” Și grăind cu mintea mea, am luat sama că și aceasta e deșertăciune.

16. Că nu va fi pomenirea înțeleptului aseamenea ca a nebunului pururea, și vremile viitoare cu uitare toate așijderea vor acoperi; moare cel învățat aseamenea ca și cel neînvățat.

17. Și pentru aceea mi-am urât viața, văzând toate a fi supt soare reale, și toate deșertăciune și năcazul duhului.

18. Iarăși mi-am urgisit toată strădaniia, cu carea supt soare cu de-adinsul m-am ostenit a avea moștean după mine,

19. Care nu știu, înțelept au nebun va fi? Și va stăpâni întru ostenealele mele, în care am asudat și m-am sârguit? Și au iaste ceva așa de deșert?

20. Pentru aceea am încetat, și au tăgăduit inima mea de-a mai osteni supt soare.

21. Că ostenind altul întru înțelepciune și învățătură, și în strădanie, omului leaneșu ceale câștigate le lasă. Și aceasta, dară, e deșertăciune și mare rău.

22. Că ce va folosi omului din toată osteneala sa și din năcazul duhului, cu care supt soare s-au chinuit?

23. Toate zilele lui de dureri și de păgubiri pline sânt, nici noaptea cu mintea să odihnească. Și aceasta au nu e deșertăciune?

24. Au nu e mai bine a mânca, și a bea, și a arăta sufletului său ceale bune din ostenealele sale? Și aceasta din mâna lui Dumnezeu iaste.

25. Cine așa va îmbuca și va curge întru desfătări ca mine?

26. Omului bun înaintea sa i-au dat Dumnezeu înțelepciunea și știința, și veselii, iară celui păcătos i-au dat năcaz și grije preste măsură, să adaogă, și să adune, și să deaie celuia ce place lui Dumnezeu. Ci și aceasta deșertăciune iaste, și deșartă grijea minții.

Cap 3

Că toate în vremea sa vin și trec. Și cum că nici unele de aceastea trecătoare să odihnească mintea. Și aceeași iaste a omului și a dobitoacelor perire.

1. Toate au vreme, și în locurile sale trec toate supt ceriu.

2. Vreame-i a naște și vreme-i a muri. Vreame-i a sădi și vreme-i a zmulge ce s-au sădit.

3. Vreame-i a ucide și vreame-i a vindeca. Vreame-i a strâca și vreame-i a zidi.

4. Vreame-i a plânge și vreame-i a râde. Vreame-i a tângui și vreame-i a sălta.

5. Vreame-i a răsipi pietrile și vreame-i a le culeage.

Vreame-i a îmbrățișa și vreame-i a fi departe de îmbrățișeri.

6. Vreame-i a câștiga și vreame-i a pierde. Vreame-i a păzi și vreame-i a lepăda.

7. Vreame-i a tăia și vreame-i a coasă. Vreame-i a tăcea și vreame-i a grăi.

8. Vreamea iubirii și vreamea urârii. Vreamea de războiu și vreame de pace.

9. Ce are mai multu omul din osteneala sa?

10. Văzut-am năcazul care au dat Dumnezeu fiilor omenești, ca să să întinză într-Însul.

11. Toate le-au făcut bune în vreamea Sa, și lumea o au dat prigonirii lor, ca să nu afle omul lucrul, care au făcut Dumnezeu din început până la sfârșit.

12. Și am cunoscut că nu-i mai bine decât a să veseli și a face bine în viața sa.

13. Că tot omul ce mănăcă și bea, și veade ce e bun din osteneala sa, aceasta darul lui Dumnezeu iaste.

14. Cunoscut-am că toate lucrurile, care au făcut Dumnezeu, rămân în veac. Nu le putem adaoge ceva, nici a le lua ceale ce au făcut Dumnezeu, ca să să teamă de El.

15. Ceea ce s-au făcut, aceaea rămâne. Ceale ce vor fi au mai fost. Și Dumnezeu întemeiază ce au trecut.

16. Văzut-am supt soare în loc de judecată nelegiuire, și în loc de dreptate, strâmbătate.

17. Și am zis în inima mea: „Pre cel drept și pre cel necredincios va judeca Dumnezeu, și vreamea a tot lucrul atuncea va fi”.

18. Zis-am în inima mea pentru fiii omenești: să-i cearce Dumnezeu, și să-i areate a fi aseamenea fiarălor.

19. Pentru aceasta una iaste perirea omului și a dobitoacelor, și aseamenea amânduror socoteală. Precum moare omul, așa și acelea mor, aseamenea răsuflă toate, și nimică are omul mai mult decât dobitocul. Toate sânt supusă deșertăciunii,

20. Și toate merg la un loc, din pământ făcute sânt și în pământ aseamenea să întorc.

21. Cine ști de să suie duhul fiilor lui Adam sus și de să pogoară duhul dobitoacelor jos?

22. Și am găsit nimic a fi mai bine decât a să veseli omul întru osteneala sa, și aceasta a fi partea lui, că cine-l va aduce ca după sâne să cunoască ceale viitoare?

Cap 4

Deșertăciunea aceștii vieți o vădește înțeleptul din asupreală nevinovaților. Și cum că strădaniia omenească iaste supusă pizmei. Și cum că nebunul fără grije în leane petreace, altul ce nu are moștan, comoară agonisând, arată folosurile soțietății, a împăraților și a împărățiilor deșertăciune, și ascultarea o pune înaintea jârtvelor nebunilor.

1. Întorsu-m-am la altele și am văzut hulele, ce să fac supt soare, și lacrămile nevinovaților, și pre nimene mângăietoriu, nici a putea sta împotrivă puternicii lor, lipsiți de ajutoriul tuturor.

2. Și am lăudat mai mult pre cei morți decât pre cei vii.

3. Și mai fericit decât amândoi am judecat pre cel ce încă nu s-au născut, nici au văzut realele ce sânt supt soare.

4. Iarăși am socotit toate ostenealele omenești, și sârguirile le-am înțeles a fi deșchise pizmei celui de aproape. Și, într-aceasta, deșertăciune și grije fără folos iaste.

5. Cel nebun împletește mânil sale, și-ș mănăncă cărnurile, zicând:

6. „Mai bun e un pugișor cu odihnă, decât amândoa mânăle pline cu osteneală și cu năcazul sufletului”.

7. Socotind am găsit și altă deșertăciune supt soare:

8. Unul iaste, și al doilea nu are, nu fiu, nu frate și macar că a osteni nu înceată, nici să satură ochii lui de bogății. Nici socoteaște, zicând: „Cui mă ostenesc și înșel sufletul meu cu bunătăți?” Și întru aceasta deșertăciune iaste și năcaz rău.

9. Mai bine e, doară, doi a fi împreună decât unul, că au sporiul soției sale.

10. De va cădea unul, de altul să va propti. Amar celui sângur, căci, căzând, nu are cine să-l rădice.

11. Și de vor dormi doi, să vor încălzi împreună, unul cum să va încălzi?

12. Și de va birui cineva pre unul, doi îi stau împotriva lui; funea întreită anevoie să rumpe.

13. Mai bun e copilul sărac și înțelept, decât împăratul bătrân și nebun, care nu ști mai înainte a vedea spre ceale viitoare.

14. Cum că din închisoare și din lațuri cândva, careva iese la împărăție, și altul, născut întru împărăție, de lipsă să sfârșăște.

15. Văzut-am pre toți cei vii, carii umblă supt soare, cu al doilea tânăr, care să va scula pentru dânsul.

16. Fără sfârșit e numărul norodului, a tuturor care au fost mai nainte de dânsul, și carii după aceea vor fi, nu să vor veseli întru dânsul, ci și aceasta e deșertăciune și năcazul duhului.

17. Păzește-ți piciorul întrând în casa lui Dumnezeu, și te apropie să auzi, că cu mult mai bună e ascultarea, decât jârtvele nebunilor carii nu știu ce fac cei răi (*1 Împăr<ați> 15, 22; Osie 6, 6*).

Cap 5

Nimic îndrăznețu de Dumnezeu a grăi și de rânduiala Lui. Făgăduințele a le răsplăti. A nu să mira de asuprirea celor lipsiți, când nelegiuți judecători au. Și cât e de mișea socoteala lacomului, ce nu să mai satură, și a bogatului, ce grămădește bogățiile, spre al său, cândva, rău.

1. Să nu grăiești ceva îndrăznețu, nici inima ta să fie grabnică a grăi cuvânt înaintea lui Dumnezeu, că Dumnezeu în ceriu, și tu pre pământ; pentru aceea, fie puține cuvintele tale!

2. După multe griji urmează visurile, și după multe vorbe să va afla nebunia.

3. De ai făgăduit ceva lui Dumnezeu, nu zăbovi a răsplăti, că nu-I place necredincioasa și nebuna făgăduire, ci orice vei făgădui dă!

4. Și cu mult mai bine iaste a nu făgădui, decât, după făgăduință, a nu da ceale făgăduite.

5. Nu-ți da gura, ca să-ți faci trupul a păcătui, nici zice înaintea îngerului: „Nu iaste orânduială”, ca nu cumva, mâniindu-să Dumnezeu împotriva cuvintelor tale, să răsipească toate lucrurile mânilor tale.

6. Unde sânt multe visuri, multe sânt deșertăciuni și vorbe fără număr, iară tu de Dumnezeu te teame.

7. De vei vedea hulele celor lipsiți și sâlnicele judecăți, și a să răsturna dreptatea în țară, nu te mira de aceasta, că, decât cel înalt, mai înalt iaste altul, și, decât aceștia, încă, mai presus sânt alții,

8. Și mai presus a tot pământul, ce slujaște, împăratul poruncește.

9. Lacomul nu să va umplea de bani, și cel ce iubește bogățiile rod nu va lua dintr-însele, și aceasta, dară, deșertăciune.

10. Unde sânt multe averi, mulți sânt și cei ce le mîncă. Și ce foloseaște stăpânului, fără că veade bogățiile cu ochii săi?

11. Dulce-i somnul celui ce lucră, acar puțân, acar mult mînce, iară săturarea bogatului nu-l lasă să doarmă.

12. Și alt beteșug iaste rău foarte, care am văzut supt soare: bogățiile cruțate spre răul Domnului său (*Iov 20, 20; Iov 1, 21; 1 Timoth<ei> 6, 7*),

13. Că pier în năcazul cel rău. Născut-au fiu, care în grea lipsă va fi.

14. Precum au ieșit gol din pântecel maicii sale, așa să va întoarce, și nimică va duce cu sine din ostenealele sale.

15. Mișea e foarte neputința. Cum au venit, așa să va întoarce. Ce-i foloseaște, dară, că au lucrat spre vînt?

16. Toate zilele vieții sale au mîncat întru întunecare și întru griji multe, și întru cădere și întristare.

17. Aceasta, dară, mi s-au văzut a fi bună: să mînce cineva și să bea, și să să desfeteze cu veselie din osteneala sa, cu carea s-au ostenit supt soare, în numărul zilelor vieții sale care i-au dat Dumnezeu; și aceasta e partea lui.

18. Și tot omului, căruia i-au dat Dumnezeu bogății și averi, și puteare i-au dăruit, să mînce dintr-însele și să să desfeteze întru partea sa, și să să veselească din osteneala sa. Aceasta e darul lui Dumnezeu.

19. Că nu destul iș va aduce aminte de zilele vieții sale, căci că Dumnezeu cuprinde întru desfătări inima lui.

Cap 6

Mișea iaste deșertăciunea lacomilor, carii nici în lipsă încă nu îndrăznesc a să sluji de ceale căștigate.

1. Iaste și alt rău, ce am văzut supt soare și încă des la oameni.

2. Omul, căruia i-au dat Dumnezeu bogății și averi, și cinste, și nimică lipsește sufletului său din toate ce poștește, nici îi dă putere Dumnezeu să mănce dintr-însul, ci omul strein îl va îmbuca. Aceasta, deșertăciune și mișelătate mare.

3. De va naște cineva o sută de fii și va trăi mulți ani, și multe zile de vârstă va avea, și sufletul lui nu să va sluji de bunătățile averii sale, și să va lipsi de îngropăciune, despre aceasta eu vestesc că mai bun e decât el cel stărpit.

4. Că în deșert vine și merge la întunecare, și cu uitare să va șterge numele lui.

5. N-au văzut soarele, nici au cunoscut-o deschilinirea bunului și a răului.

6. De va trăi și doao mii de ani și nu să va desfăta în bunătăți, au nu la un loc grăbesc toate?

7. Toată osteneala omului în gura lui, ci sufletul lui nu să va umplea.

8. Ce are mai mult înțeleptul decât nebunul? Și ce, săracul, fără numai să mergă acolo unde iaste viața?

9. Mai bine e a vedea ce poștești decât a dori ce nu știi. Ci și aceasta deșertăciune iaste, și prepunerea duhului.

10. Cel ce va să fie i s-au chemat numele, și să știi că om iaste, și, cu toate, împotriva celui mai tare decât sine, a să certa în judecată.

11. Cuvinte sânt multe, și multă deșertăciune având în prigoniri.

Cap 7

Deșert iaste a cerca ceale mai înalte decât sâne, și, între multe, cine ce trebuie mai tare a aleage, așa și înțelepciunea mai de folos e ca bogățiile. De zioa rea a să feri. Să nu fii înțelept sau drept mai mult decât trebuie. Cât e de amară și de primejdioasă însoțirea cu muiarea! Și cum că omul iaste zidit de la Dumnezeu drept.

1. Ce lipsă e omului a cerca ceale mai mari decât sâne, neștiind ce-i foloseaște, în viața sa numărul zilelor nemerniciei sale? Și în vremea ce trece ca umbra, au cine-i va putea spune cine va fi după el supt soare?

2. Mai bun e numele bun decât unsoarele scumpe, și zioa morții, decât zioa nașterii (*Pilde 22, 1*).

3. Mai bine e a merge la casa plângerii, decât la casa ospățului, că într-aceaea sfârșitul tuturor oamenilor să înștiințază, și cel viu cugetă ce va fi.

4. Mai bună e mâniia, decât râsul, că prin întristarea feții să îndreptează sufletul celui ce greșeaște.

5. Inima înțelepților, unde e întristare, și inima nebunilor, unde e veselie.

6. Mai bine e de la cel înțelept a să certa decât cu blândețele nebunilor a să înșela.

7. Că precum sunetul spinilor ce ard supt oală, așa râsul nebunului. Ci și aceasta e deșertăciune.

8. Hula turbură pre cel înțelept și va pierde vârtutea inimii lui.

9. Mai bun e sfârșitul rugăciunii decât începutul. Mai bun e cel răbdătoriu decât cel mândru.

10. Nu fi grabnic a te mâniia, că mâniia în sânul celui nebun odihnește.

11. Să nu zici: „Ce pricină a fi socotești, că vremile dintâiu mai bune au fost decât acum?” Că nebună iaste această întrebare.

12. Mai de folos e înțelepciunea cu bogățiile și mai mult foloseaște celor ce văd soarele.

13. Că, precum acopere înțelepciunea, așa acopăr banii. Iară aceasta mai mult are învățătura și înțelepciunea, că viață dăruiesc celui ce le stăpânește.

14. Socoteaște lucrurile lui Dumnezeu, că nime nu poate îndrepta pre cel ce El îl va urgisi.

15. În zioa cea bună desfăta-te-vei întru bunătați, și de zioa rea te fereaște. Că precum aceasta, așa și aceea o au

făcut Dumnezeu, ca să nu afle omul împotriva Lui dreapte ponosluri.

16. Și aceastea încă le-am văzut în zilele deșertăciunii mele: dreptul pierde întru dreptatea sa, și cel necredincios mult viețuiește întru răutatea sa.

17. Nu fi foarte drept, nici mai mult înțelege decât trebuie, ca să nu buiguiești.

18. Nu lucra mult nelegiuit și nu fi nebun, ca să nu mori în vremea nu a ta.

19. Bine iaste ție a sprijini pre cel drept, ci și de la el să nu-ți tragi mâna, că cel ce să teame de Dumnezeu nimic nu lenevește.

20. Înțelepciunea au întărit pre cel înțelept preste zece căpetenii a cetății.

21. Că nu iaste om drept pre pământ, care să facă bine și să nu păcătuiască (3 *Împăr<ați>* 8, 46; 2 *Par<alipomenon>* 6, 36; *Pilde* 20, 9; 1 *Ioan* 1, 8).

22. Ci și tuturor cuvintelor care să zic nu-ți pleca inima, ca să nu auzi pre sluga ta blăstămându-te.

23. Că știe cunoștința ta, că și tu de multe ori ai blăstămat pre alții.

24. Toate le-am ispitit întru înțelepciune, zis-am: „Înțelept mă voi face!”, și ea departe s-au depărtat de la mine,

25. Cu mult mai vârtos decât era. Și înaltul adânc cine-l va afla?

26. Cercetat-am toate cu sufletul meu, ca să știu și să socotesc, și să caut înțelepciunea și înțeleagerea, și să cunosc nelegiuirea celui nebun și greșala celor nepricepuți.

27. Și am aflat mai amară decât moartea muiarea, carea iaste cursa vânătorilor și mreaje inima ei, legături sânt mâinile ei. Cel ce place lui Dumnezeu va fugi de dansa, iară cel păcătos să va prinde de dansa.

28. „Iată aceasta am aflat – au zis Eccleziastul – una și alta, ca să aflu înțeleagerea,

29. Care încă o caută sufletul meu și nu o am aflat. Un om dintr-o mie am găsit, muiarea din toate n-am aflat.

30. Numai aceasta am aflat, că au făcut Dumnezeu drept, și El s-au mestecat cu nenumărate întrebări. Cine e așa, ca Cel înțelept? Și cine au cunoscut dezlegarea cuvântului?”

Cap 8

În față strălucește înțelepciunea. A nu să depărta de poruncile lui Dumnezeu. Omul cunoaște numai ceale de acum, nici poate scăpa de moarte. Cei necredincioși, pentru îngăduirea lui Dumnezeu, mai slobod păcătuiesc. Foarte deșert a fi să veade, că dreptilor și necredincioșilor aseamenea aici li să întâmplă, și pricina lucrurilor lui Dumnezeu nu trebuie a să cerca.

1. Înțelepciunea omului strălucește în față lui, și Cel Atotputernic față lui va schimba.

2. Eu gura Împăratului păzesc și poruncile jurământului lui Dumnezeu.

3. Nu grăbi a te depărta de la față Lui, nici rămânea în lucru rău, că tot ce va vrea va face.

4. Și cuvântul Lui e plin de putere, nici poate Lui cineva zice: „Pentru ce așa faci?”

5. Cel ce păzește porunca nu va simți ceva rău; vreama și răspunsul inima înțeleptului înțelege.

6. A toată treaba iaste vreama și îndemnare, și mult năcazul omului.

7. Că nu știi ceale trecute, și ceale viitoare de la niciun sol nu le poate cunoaște.

8. Nu e în puterea omului a opri duhul, nici are putere în zioa morții, nici să lase a să odihni năvălind războiul, nici va mântui necredința pre cel necredincios.

9. Toate acestea le-am socotit și am dat sufletul meu întru toate lucrurile, care sânt supt soare. Cândva stăpânește omul pre om spre răul său.

10. Văzut-am pre cei necredincioși îngropați, carii, încă și când trăia, în locul cel sfânt era și să lăuda în cetate ca de lucruri dreapte. Ci și aceasta deșertăciune iaste.

11. Că pentru că nu să face curând judecata împotriva celor răi, fără nicio frică fiii oamenilor lucrează ceale reale.

12. Însă păcătosul dintru aceea, că de o sută de ori face rău și prin răbdare să sufere. Eu am cunoscut că bun lucru va fi celor ce să tem de Dumnezeu, celor ce să stidesc de fața Lui.

13. Nu fie bun necredinciosului, nice să să lungească zilele lui, ci ca umbra treacă cei ce nu să tem de fața Domnului.

14. Iaste și altă deșertăciune, carea iaste pre pământ. Sânt drepti, căroră să întâmplă ceale reale, ca când ar fi avut lipsă de agiutoriu necredincioșilor. Și sânt necredincioși, carii așa fără grije sânt, ca când ar avea faptele dreptilor. Ci și aceasta foarte deșartă a fi o socotesc.

15. Lăudat-am drept aceea veseliia, că nu ar fi bine omului supt soare fără a mânca și a bea și a să bucura. Și aceasta numai cu sine va duce din osteneala sa în zilele vieții sale, care i-au dat Dumnezeu supt soare.

16. Și mi-am pus inima a cunoaște înțelepciunea și a înțelege ținearea, ce petreace pre pământ. Iaste om, care zioa și noaptea nu prinde somn cu ochii.

17. Și am înțeles cum că tuturor lucrurilor lui Dumnezeu nicio pricină poate afla omul a celor ce să fac supt soare. Cu cât mai mult să va osteni a căuta, cu atâta mai pușân va afla. De să va și zice înțeleptul a ști, nu va putea găsi.

Cap 9

Nime nu știe de mânie au de dragostea lui Dumnezeu e vreadnic, că acealeași tuturor aici să întâmplă. Și nerămâind, după această scurtă și neștiută viață, vreama a lucra, dojeneaște acum neîncetat a lucra. Și măcar că înțelepciunea e mai aleasă decât vârtutea, însă în cel sărac nu să prețuiaște.

1. Toate acestea le-am socotit în inima mea, ca cu grije să le înțeleg. Sânt drepti și înțelepti, și lucrurile lor, în mâna lui Dumnezeu. Și măcar că nu știi: omul de dragoste au de urâre e vreadnic.

2. Ci toate spre vreama viitoare să țin neștiute, pentru că toate aseamenea să întâmplă celui drept și celui necredincios, celui bun și celui rău, curatului și necuratului, celui ce jârtveaște și celui ce jârtvele urgiseaște, ca cel bun, așa și cel păcătos, ca cel ce joară strâmb, așa și cel ce jură drept.

3. Aceasta e rea întru toate care să fac supt soare, că aceaeși tuturor să întâmplă, pentru aceaea și inimile fiilor omenești să umplu de răotate și de urgisire în viața sa, și după acestea la iad să vor duce.

4. Nime iaste, care pururea să fie viu și care să aibă nădejdea acestui lucru. Mai bun e cânele viu decât leul mort.

5. Că cei ce trăiesc să știu pre sine că vor muri, iară cei morți nimic mai mult nu știu, nici au mai multă plată, că uitării s-au dat pomenirea lor.

6. Și dragostea și urârea și pizmele împreună au perit, nici au parte într-această vreama și în lucrarea ce să poartă supt soare.

7. Mergi, dară, și mănă întru veselie pâinea ta, și bea cu bucurie vinul tău, că lui Dumnezeu plac lucrurile tale.

8. În toată vreama fie vejmintele tale curate și untul-de-lemn din capul tău să nu scază.

9. Desfetează-te în viață cu muiarea carea o iubești în toate zilele vieții nestării tale, care ți-o au dat supt soare în toată vremea deșertăciunii tale, că aceasta-i partea în viață și întru osteneala ta ce ostenești supt soare.

10. Orice poate face mâna ta neîncetat lucrează, că nici lucru, nici înțeleagere, nici înțelepciune, nici știință va fi la cei din iad, unde tu grăbești.

11. Întorsu-m-am la alta și am văzut supt soare, nici a celor iuți a fi alergarea, nici a celor tari a fi războiul, nici a celor înțelepți, pâinea, nici a celor învățați, bogățiile, nici a meșterilor, darul, ci vreme și cădere întru toate.

12. Nu ști omul sfârșitul său. Ci precum peștii să prind cu unghița și precum paserile să cuprind cu lațurile, așa să prind oamenii în vremea cea rea, când li să va întâmpla degrabă.

13. Și aceasta supt soare am văzut înțelepciunea, și o am cunoscut a fi mai mare.

14. Cetate mică și puțâni într-însa oameni. Venit-au împotriva ei împărat mare și o au șențuit, și au făcut țării primprejur, și s-au isprăvit conocirea.

15. Și s-au aflat într-însa un om sărac și înțelept, și au slobozit cetatea prin înțelepciunea sa, și nime după aceea s-au adus aminte de omul cel sărac.

16. Și zicam eu: „Mai bună a fi înțelepciunea decât țăriia; pentru ce, dară, înțelepciunea săracului s-au urgisit, și cuvintele lui nu s-au auzit?”

17. Cuvintele înțelepților să aud întru tăcere, mai mult decât strâgarea voievodului între cei nebuni.

18. Mai bună e înțelepciunea decât armele ceale de războiu. Și cel ce va păcătui întru una multe bunătăți va pierde.

Cap 10

Deschilinirea înțeleptului de cel nebun. Ispitelor duhului puternic a sta împotrivă. Despre cel nebun și sluga înălțați, și despre găzducul și căpeteniia smeriți. Hulitoriul smerit șarpelui să asamănă. Despre împăratul copil și boiarii ce mănăcă dimineață. Nici pre împăratul, nici pre bogatul a huli.

1. Muștele ce mor pierd dulceața unsorii. Mai scumpă e înțelepciunea și mărirea, mică și până la o vreme nebunია.

2. Inima înțeleptului e dreapta lui, și inima nebunului în stânga lui.

3. Ci și în cale nebunul umblând, însuși neînțelept fiind, pre toți nebuni a fi îi socoteaște.

4. De să va sui preste tine duhul celui ce are putere, locul tău nu-l slobozi, că grijea va face a înceta păcate mari.

5. Iaste rău ce am văzut supt soare, ca prin greșală ieșind de la fața căpeteniii,

6. A fi pus cel nebun întru vrednicie înaltă, și bogații a șede din jos.

7. Văzut-am slugile pre cai, și boiarii umblând pre pământ ca slugile.

8. Cel ce sapă groapă cădea-va într-însa, și cel ce rășipeaște gardul mușca-l-va șearpele (*Pilde 26, 27; Ecli<ziasticul> 27, 29*).

9. Cel ce duce pietrile să va năcăji într-însăle, și cel ce taie leamne să va răni într-însele.

10. De să va întâmpi fierul, și acesta nu ca întâiu, ci va fi întâmpit, cu multă osteneală să va ascuți, și după sânguire va urma înțelepciunea.

11. De va mușca șearpele întru tăcere, nimic decât el mai puțin are cel ce huleaște în taină.

12. Cuvintele gurii înțelepte har, și buzele nebunului îl vor prăpădi.

13. Începutul cuvintelor lui nebunie, și cea mai de pre urmă a gurii lui greșală rea.

14. Nebunul cuvintele înmulțește. Nu ști omul ce au fost mai înainte de sâne și ce va fi după sâne. Cine-i va putea spune?

15. Osteneala nebunilor va năcăji pre cei ce nu știu mearge în cetate.

16. Amar ție, țară a căriia împărat copil iaste și a căriia boiari mîncă dimineața!

17. Fericită e țara a căriia împăratul ales iaste și a căriia căpetenii mîncă în vremea sa spre stîmpărare, iară nu spre neînfrănare.

18. Întru leneviri să va smeri podirea, și întru slăbiciunea mînilor va picături casa.

19. Spre răs facă pâinea și vinul să se ospete viețuind, și de bani ascultă toate.

20. În cugetul tău să nu hulești pre împăratul, și întru ascunsul cugetului tău să nu blastămi pre cel bogat; că și paserile ceriului vor purta glasul tău, și cel ce are arepi va vesti judecata ta.

Cap 11

Dojenește a împărți ale noastre și pururea bine a lucra. Că judecata omului după moarte iaste neschimbată. Și pomenirea judecății viitoare a o ținea, în carea despre toate ne vom judeca. Mâniia și răotatea din inimă a o depărta.

1. Trimite pânea ta preste apele ce trec, că după vreme multă o vei afla.

2. Dă parte șapte, încă și opt, că nu știi ce rău va fi pre pământ.

3. De să vor umplea norii, vifor pre pământ vor vărsa. De va cădea copaciul spre amiazăzi au spre miiazănoapte, ori în ce loc va cădea, acolo va fi.

4. Cel ce să uită la vânt nu samână. Și cel ce socoteaște norii niceodată nu va săcera.

5. Precum nu știi care iaste calea duhului și în ce chip să înteaie oasele în pânțelecei cei povarnice, așa nu știi lucrurile lui Dumnezeu, Cel ce e Făcătorul tuturor.

6. Dimineață samână sămânța ta, și sara să nu înceate mâna ta, că nu știi carea mai vartos va răsări, aceasta au ceaca, și, de vor răsări amândoa împreună, mai bine va fi.

7. Dulce e lumina și desfătos a vedea soarele.

8. De va trăi omul ani mulți și întru toți aceștia să va veseli, trebuie să-și aducă aminte de vremea cea întunecoasă și de zilele ceale multe, care, întâmplându-să, de deșertăciune se vor vădi ceale trecute.

9. Veselește-te, dară, tânărul, întru tinerețele tale, și întru bine fie inima ta în zilele tinerețelor tale, și umblă în căile inimii tale și întru vederea ochilor tăi, și să știi că pentru toate acestea te va aduce Dumnezeu spre judecată.

10. Depertează mâniia de la inima ta și îndelungă răotatea de la trupul tău, că tinerețele și dezmiardarea deșerte sânt.

Cap 12

Pre Dumnezeu înaintea ochilor tăi să-L aibi în tinerețe, mai înainte până a sosi grealele bătrânețe și mai pre urmă moartea. Și fiind toate deșertăciuni, poruncile lui Dumnezeu păzește, că de toate trebuie să să dea samă.

1. Adu-ți aminte de Ziditoriul tău în zilele tinerețelor tale, până va veni vremea năcazului tău și să vor apropiia anii de care i să zice: „Nu-m plac”.

2. Mai înainte de-a să întuneca soarele și lumina, și luna, și stealele, și să se întoarcă norul după ploaie,

3. Când să vor mișca păzitorii casii, și să vor clătina oamenii cei tari, și leaneșe vor fi ceale ce macină în număr mic, și să vor întuneca cei ce văd prin zăbreale,

4. Și vor închide ușile în uliță întru smerirea glasului ce macină, și să vor scula la glas de pasere, și vor asurzi toate featele viersului,

5. Și ceale înalte să vor teame și să vor înfricoșa în cale, înfluri-va migdalul, îngrășa-să-va lăcusta și să va răsiți ca pielea, că să va duce omul în casa veacului său, și vor încunjura pre uliță plângând.

6. Mai înainte de-a să rumpe funea cea de argint și să să întoarne varga cea de aur, și să să zdrobească vadra preste fântână, și să să frângă roata preste jghiab,

7. Și să se întoarcă praful în pământul său, de unde era, și duhul să se întoarcă la Dumnezeu, Cel ce l-au dat.

8. Deșertăciunea deșertăciunilor – zis-au Ecleziasul – și toate, deșertăciune.

9. Și fiind înțelept foarte Ecleziasul, au învățat norodul și au povestit ceale ce făcuse, și, cercetând, au alcătuit pilde multe.

10. Căutat-au cuvinte de folos, și au scris vorbe dreapte și pline de adevăr.

11. Cuvintele înțelepților ca strămurările și ca cuiele spre înălțime înfipte, carele prin sfatul meșterilor s-au dat de la un păstoriu.

12. Mai mult decât acestea, fiule, să nu cauți. A face multe cărți niciun sfârșit iaste, și cugetarea adesea năcazul trupului iaste.

13. Sfârșitul a grăi așijderea toți să-l auzim. De Dumnezeu te teame și poruncile Lui păzește, că acesta iaste tot omul.

14. Și toate care să fac le va aduce Dumnezeu la judecată, pentru toată greșala, acar bun, acar rău, aceeaa fie. [...]

CÂNTAREA LUI SOLOMON

Cap 1

Această cântare toată e mistică, plină de necuprinsa dragostea lui Hristos cătră mireasa Sa, și, iarăși, a mireasii cătră Hristos, Mirele său.

1. Sărute-mă cu sărutarea gurii sale! Că mai bune sânt țâțele tale decât vinul,

2. Mirosind cu unsori bune, untdelemn vărsat e numele tău. Pentru aceeaa fecioarele te-au iubit.

3. Trage-mă după tine! Vom alerga întru mirosul unsoilor tale. Băgatu-te-au împăratul în ceale ascunse ale sale. Sălta-vom și ne vom veseli întru tine, aducându-ne aminte de țâțele tale. Mai presus de vin dreptii te iubesc.

4. Neagră sânt, ci frumoasă, featele Ierusalimului, ca sălașele lui Chidar, ca pieile lui Solomon.

5. Nu mă socotiți că sânt neagră, că m-au negrit soarele. Fiii maicii mele au oștit împotriva mea, pusu-m-au pază în vii; via mea nu o am păzit?

6. Spune-m mie pre cel ce iubeaște sufletul meu, unde te paști, unde te culci în miazăzi, ca să nu încep a rătăci după turmele soțiilor tale?

7. De nu te știi, o, cea mai frumoasă între muieri, ieși și te du pre urmele turmelor, și paște iezii tăi lângă sălașele păstorilor!

8. Călărimii mele în căruțele lui Faraon te-am asămănat, priiatina mea.

9. Frumos e obrazul tău, ca a turturalii, grumazul tău, ca mărgealele scumpe.

10. Asămănări de aur vom face ție, împistrite cu argint.

11. Fiind împăratul întru culcușul său, nardul meu au dat mirosul său.

12. Legătură de stactie, iubitul meu mie, între țâțele mele să va zăbovi.

13. Strugur de Chipru, iubitul meu mie, în viile Engadului.

14. Iată, tu frumoasă ești, priiatina mea, iată, tu frumoasă ești, ochii tăi de porumb.

15. Iată, tu frumos ești, iubitul meu, și înfrâmșet. Patul nostru, înflurit.

16. Grinzile caselor noastre de chedru, podurile noastre de chiparos.

Cap 2

1. Suflarea câmpului și crinul văilor!

2. Ca crinul între spini, așa iubita mea între fecioare.

3. Ca mărul între leamnele dumbrăvii, așa iubitul meu între feciori. Supt umbra celui ce-l dorisem am șezut, și rodul lui dulce gâtlejului meu.

4. Băgatu-m-au în pivnița cu vin, rânduindu-se spre mine dragoste.

5. Proptiți-mă cu uși, împodobiți-mă cu meri, că mă lăncezesc de dragoste.

6. Stânga lui supt capul meu, și dreapta lui mă va îmbrățișa.

7. Juru-vă pre voi, featele Ierusalimului, pre căpriorii și pre cerbii câmpilor, să nu deșteptați, nici să treziți pre iubita mea, până când ea va vrea!

8. Glasul iubitului meu, iată, acesta iaste! Venit-au săltând în munți, sărind preste dealuri.

9. Aseamenea iaste iubitul meu căprioarii și puiului de cerbi. Iată, el stă după păreatele nostru, uitându-se prin ferești, privind prin zăbreale.

10. Iată, iubitul meu grăiaște mie: „Scoală, grăbește, priiatina mea, porumbița mea, frumoasa mea, și vino,

11. Că iarna au trecut, viforul s-au dus și s-au depărtat.

12. Florile s-au arătat în țarina noastră, vremea pleavilii au sosit, glasul turturealei s-au auzit în pământul nostru.

13. Smochinul au scos pârga zmochinelor sale, viile înflurind au dat mirosul său. Scoală, priiatina mea, frumoasa mea, și vino!

14. Porumbița mea, în găurile pietrii, în groapa zidului, arată-m fața ta, să sune glasul tău în urechile mele, că glasul tău e dulce, și fața ta, înfrâmsătată”.

15. Prindeți-ne vulpile ceale mici care stracă viile, că viia noastră au înflurit!

16. Iubitul meu mie, și eu lui, cel ce să paște între crini,

17. Până unde va răsufla zioa și să vor pleca umbrele. Întoarce-te! Aseamenea fii, iubitul meu, căprioarii și puiului de cerbi, preste munții Vethirului!

Cap 3

1. În patul meu, noaptea, am căutat pre cel ce iubește sufletul meu. Căutatu-l-am și nu l-am aflat.

2. Scula-mă-voiu și voiu încungiura cetatea, prin târguri și prin ulițe voi căuta pre cel ce-l iubește sufletul meu. Căutatu-l-am și nu l-am aflat.

3. Aflatu-m-au străjile, cei ce păzesc cetatea: „Au, doară, pre cel ce iubește sufletul meu ați văzut?”

4. Puțân trecând de la ei, am aflat pre cel ce iubește sufletul meu. Ținutu-l-am, nici îl voiu slobozi până ce-l voiu duce în casa maicii mele și întru culcușul ceii ce m-au născut.

5. Juru-vă pre voi, featele Ierusalimului, pre căpriorii și pre cerbii câmpului, să nu deșteptați, nici să trezviți pre iubita, până când ea va vrea!

6. Cine e aceasta, carea să suie prin pustie ca nuiaoa fumului din mirezmele mirhei și a tămâii, și a tot praful făcătorului de mir?

7. Iată patul lui Solomon: șasezeci de tari îl împresoară, din tarii lui Israil,

8. Toți fiind sabii, și la războaie foarte învățați; sabiia fieștecăruia pre coapsele sale, pentru frica de noaptea.

9. Measele ș-au făcut împăratul Solomon din leamnele Livanului.

10. Stâlpii lui i-au făcut de argint, razimul de aur, suișul lui mohorât, cu jumătate dragoste l-au așternut pentru featele Ierusalimului.

11. Ieșiți și vedeți, featele Sionului, pre împăratul Solomon întru cununa cu carea l-au încununat maică-sa în zioa logodirii lui și în zioa veseliei inimii lui!

Cap 4

1. Cât ești de frumoasă, priiatina mea, cât ești de frumoasă! Ochii tăi de porumbiță, afară din cel ce să tăinuiaște înlontru, cosițele tale, ca turmele caprelor care s-au suit din Muntele Galaad;

2. Dinții tăi, ca turmele celor tunse, care s-au suit din scăldătoare, toate cu miei geamini, și stearpă nu iaste între eale.

3. Ca învălitoarea roșie, buzele tale, și graiul tău, dulce. Ca un dărab de măru erodii, așa obrazul tău, afară de cel ce înlontru să tăinuiaște.

4. Ca turnul lui David, grumazul tău, care s-au zidit cu păzi din afară. O mic de paveze spânzură dintr-însa, toată oastea celor tari.

5. Doao țâțele tale, ca doi pui geameani de căprioară, carii să pasc în crini.

6. Până ce va răsufla zioa și să vor pleca umbrele, mearge-voiu la măgura smirnei și la dealul tămâii.

7. Toată frumoasă ești, priiatina mea, și întinare nu iaste întru tine.

8. Vino din Livan, mireasa mea, vino din Livan, vino! Încununa-te-vei din capul lui Amana, din creștetul Sanir și Hermon, din culcușurile leilor, din munții pardoșilor.

9. Rănit-ai inima mea, sora mea mireasă, rănit-ai inima mea întru unul din ochii tăi și într-un păr al grumazului tău.

10. Cătu-s de frumoasă țâțele tale, sora mea, mireasă! Mai frumoasă sânt țâțele tale decât vinul și mirosul unsoilor tale preste toate mireazmele.

11. Fagur străcurând buzele tale, mireasă, miarea și lapte supt limba ta, și mirosul vejmintelor tale, ca mirosul tămâii.

12. Grădină încuiată, sora mea, mireasa, grădină încuiată, fântână însămnată.

13. Trimiterile tale, grădină de poamele erodiilor, cu rodurile pomilor. Chipri cu nard,

14. Nard și șofran, trestie și scorțișoară cu toate leamnele Livanului, smirnă și aloe cu toate ceale de fruntea unsoilor.

15. Izvorul grădinilor, puțul apelor celor vii ce curg cu repejune din Livan!

16. Scoală-te, criveațe, și vino, austre, suflă spre gredina mea, și curgă mireazmele ei!

Cap 5

1. Vie iubitul meu în grădina sa și mănânce roada pomilor săi! Vino în grădina mea, sora mea, mireasă! Săcerat-am smirna mea cu mireazmele meale, mâncat-am fagurul cu miarea mea, beut-am vinul meu cu laptele meu. Mâncați, priiatini, și beți și vă îmbățați, iubiților!

2. Eu dorm și inima priveghează. Glasul iubitului meu ce bate: „Deșchide-m, sora mea, priiatina mea, porumbița mea, cea fără prihană a mea, căci capul meu s-au împlut de roao, și părul meu, de picăturile noptilor!”

3. Jefuitu-m-au de haina mea; cum mă voiu îmbrăca cu ea? Spălatu-mi-am picioarele; cum le voiu întina?

4. Iubitul meu ș-au băgat mâna prin zăbrea, și pânțelecele meu s-au cutremurat de atingerea lui.

5. Sculatu-m-am să deșchizu iubitului meu; mânilor mele au strecurat smirnă, și deagetele mele, pline de zmirnă aleasă.

6. Rățezul ușii mele am deșchis iubitului meu, iară el să abătuse și trecuse. Sufletul meu s-au topit cât au grăit. Căutatu-l-am și nu l-am aflat, chematu-l-am și nu mi-au răspuns.

7. Aflatu-m-au străjile care păzea cetatea, lovitu-m-au și m-au rănit, luatu-mi-au plașca păzitorii zidurilor.

8. Juru-vă pre voi, featele Ierusalimului, de veți afla iubitul meu, să-i vestiți că mă lâncezesc de dragoste.

9. Cum iaste iubitul tău din cel iubit, o, cea mai frumoasă între muieri? Cum iaste iubitul tău din cel iubit, că așa ne-ai jurat?

10. Iubitul meu e alb și rumen, ales din mii.

11. Capul lui, aur de cel mai bun, coamele lui, ca cetina de finici, neagre ca corbul.

12. Ochii lui, ca a porumbiței preste păraiele apelor, care sânt cu lapte spălate, și petrec lângă curgerile ceale pline.

13. Obrazul lui, ca curticealele mireazmelor cusute de făcătorii de mir. Buzele lui, crini ce strecură zmirna cea dintâi.

14. Mânile lui, strune de aur pline de hiachinth, pânțelecele lui, de elefant împodobit cu zamfir.

15. Fluierele picioarelor lui, stâlp de marmore ce e întemeiat pe temelii de aur. Fața lui, ca a Livanului, ales ca chedrii.

16. Gâtlejul lui, dulce, și tot de-a să pofti. Așa iaste iubitul meu, și acela e priiatinul meu, featele Ierusalimului!

17. Încătro s-au dus iubitul tău, o, cea mai frumoasă între muieri, unde s-au abătut iubitul tău? Și-l vom căuta cu tine.

Cap 6

1. Iubitul meu s-au pogorât în grădina sa, la năstrapa mirezmelor, să să pască în grădini și să culeagă crini.

2. Eu iubitului meu, și iubitul meu mie, cel ce să paște între crini.

3. Frumoasă ești, priiatina mea, dulce și împodobită ca Ierusalimul, înfricoșind ca șireagul taberii cel rânduie.

4. Întoarce ochii tăi de cătră mine, că aceia m-au făcut a zbura. Perii capului tău, ca turma caprelor ce s-au arătat din Galaad.

5. Dinții tăi, ca turma oilor ce s-au suit din scaldătoare, toate cu miei geameni, și stearpă nu este întrînsele.

6. Ca coajea de mărul irodiului, așa obrazul tău afară de tainiuitele tale.

7. Șasezeaci sânt împărătease și optzeaci țaitoare, și a fecioarelor nu iaste număr.

8. Una iaste porumbița mea, cea desăvârșită a mea, una iaste a maicii sale, aleasa ceii ce o au născut. Văzutu-o-au fecioarele, și preafericită o au vestit împărăteasele și țaitoarele, și o au lăudat.

9. Cine e aceasta ce iese, ca zorile sculându-să, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele, înfricoșind ca șireagul taberii cea rânduie?

10. Pogorātu-m-am în grădina nucilor să văz umearile văilor și să mă uitu de-au înflurit via și de-au încolțit mearele irodiului.

11. N-am știut; sufletul meu m-au turburat pentru căruțele lui Aminadav.

12. Întoarce-te, întoarce-te, Sulamiteanco, întoarce-te, întoarce-te să privim la tine!

Cap 7

1. Ce vei vedea în Sulamiteanca, fără horile taberilor? Cātu-s de frumoși pașii tăi cu încălțămintele, fecioara căpeteniii! Închieturile coapselor tale, ca mărgealele făcute de mână de meșteri!

2. Buricul tău, clondir în strune, neavând lipsă de păhar, pânțelele tău, ca stogul de grâu șențuit cu crini.

3. Doao ugerile tale, ca doi iezi geameni de căprioară.

4. Grumazul tău, ca turnul de elefant, ochii tăi, ca iazerele în Hesevon, care sânt în poarta featei mulțimei. Nasul tău, ca turnul Livanului, care priveaște spre Damasc.

5. Capul tău, ca Carmilul, și cosițele capului tău, ca mohorātu împăratului legat întru ceterne.

6. Cât ești de frumoasă și împodobită, cea mai dragă întru desfătări!

7. Statul tău s-au asămănat finicului, și țâțele tale, strugurilor.

8. Zis-am: „Sui-mă-voiu în finic și voiu lua rodirile lui”, și vor fi țâțele tale ca strugurii de vie și mirosul gurii tale ca al mearelor,

9. Gâtlejul tău, ca vinul cel bun, vreadnic iubitelui meu a-l bea, și cu buzele și cu dinții lui a-l rumea.

10. Eu, iubitelui meu, și la mine întoarcerea lui.

11. Vino, iubitul meu, să ieșim la câmp și să petreacem în sate.

12. Dimineața să ne sculăm la vîi, să vedem de au înflurit via, de au legat florile, de au înflurit irodiile. Acolo țoiu da țâțele mele.

13. Mandragorile au dat miros. În porțile noastre toate poamele; ceale noao, și ceale vechi, iubitul meu, am ținut ție!

Cap 8

1. Cine te va da mie, fratele meu, cel ce sugi țâțele maicii mele, să te aflu afară și să te sărut, și încă nime să nu mă defaime!

2. Apuca-te-voiu și te voiu duce în casa maicii mele. Acolo mă vei învăța, și-ți voiu da păharul din vinul cel dires și must de rodiile mele.

3. Stînga lui supt capul meu, și dreapta lui mă va îmbrățișa.

4. Juru-vă pre voi, featele Ierusalimului, să nu deșteptați, nici să să trezviți iubita mea, până când ea va vrea!

5. Carea iaste aceasta, carea să suie din pustie, răvârsând cu dezmerdări, răzimată spre iubitul său? Supt copaciul mărilor te-am deșteptat, acolo s-au vătămat maica ta, acolo silită au fost ceaea ce te-au născut.

6. Pune-mă ca o peceate spre inima ta, ca un sămn spre brațul tău! Că tare e ca moartea iubirea, vârtoasă ca iadul râvna; fălinarele ei, fălinariu de foc și de flacăra.

7. Ape multe n-au putut stînge dragostea, nici râurile o au năvălit. De va da omul toate averile casii sale pentru dragoste, ca o nimica le va defăima.

8. Sora noastră, mică, și țâțe nu are. Ce vom face surorii noastre în zioa când trebuie a-i grăi?

9. De e zid, să zidim preste dânsul băști de argint; de e ușe, să o îmbrăcăm cu table de chedru.

10. Eu, zid, și țâțele mele ca turnul din care am fost înaintea lui, ca cel ce află pacea.

11. Viia s-au făcut celui păciuit într-însa, care are noroad. Datu-o-au păzitorilor, omul aduce o mie de arginți.

12. Viia mea înaintea mea iaste; o mie ai tăi păciuitori, și doao sute celor ce păzeasc rodurile ei.

13. Cea ce lăcuiești în grădini, priiatinii ascultă. Fă-mă a auzi glasul tău!

14. Fugi, iubitul meu, și te asemănă căpriorii și puiului cerbilor, preste munții mirosurilor! [...]

Petru Pavel Aaron

**ÎNCEAPEREA, AȘEZĂMÂNTUL ȘI
ISCĂLITURILE SFÂNTULUI ȘI A TOATĂ
LUMEA SĂBOR DE LA FLORENȚIA,**

din ceale vechi grecești și latinești, spre înțeleagerea și folosul neamului nostru, acum întâiu prefăcute și într-acest chip tipărite, cu blagoslovenia preaosfințitului și prealuminatului chiriu chir ~, vlădicul Făgărașului, la Sfânta Troiță în Blaj, în anul Domnului 1762, apr<ilie>, 26*

[...] mai chiiar și adevărat să cunoașteți cum că Sfânta Bisearică, carea iaste „stâlpul și întărirea adevărului” (Tim<otei> 3, 15)^[1], împrotiva cărie „nici porțile iadului”, adecă gurile ieriticilor, „nu vor birui” (Mat<ei> 16)^[2], cum că Biseareca, am zis, sau preosfințirii amânduror, ai Răsăritului, adecă, și a Apusului arhieriei, această Sfântă Unire o au învățat.

Deci, întâi, voao aici înainte vă punem cel mai întâiu a părinților acestui a toată lumea săbor așezământ, sau rânduiala carea, precum să veade, cei mai mari, Părinții Bisearicii (a căroră unii însuși de față, alții prin soli sau prin trimiși să afla la săbor), cu o inimă și cu o voie o au alcătuit și o au așezat pentru legiuirea acestui săbor. Și, adevărat, nimine din greci sau din latini, prin toată curjerea săborului, nu să află cine să să fie îndoit sau să fie grăit împrotiva legiurii acestui săbor, cu cale, dar, și nu fără cuvioasă pricină acei Sfinți Părinți pre toți îi supun afurisaniiii, oricarii nu vor asculta de așezământ-

* Transcriere și note: Otilia Urs.

turile acestui săbor, fiindcă și mai nainte, în Săborul de la Efes^[3], în Pravilă scris iaste că mireanul, de să va împoncișa săborului, să fie nepriceștuit, iară clericul încă să fie și scos.

După aceea, așezământul acelor Sfinți Părinți aici vi-l aducem, carele, precum să veade, nu e altceva, fără numai descoperirea celor ce în Sfânta Scriptură să cuprindea și de Sfinții Părinți și mai nainte să învăța. Și, cu adevărat, acest fealiu de deascoperire și canoane despre credință și despre obiceiurile legii a face să cuvine celor mai mari ai Bisearecii, mai vârtos în săboară, precum canonul apostolilor 34^[4] zice: „Episcopii, fără de mai-marele lor, nimica să facă, fără numai cineși pre la eparhiia lor”. Adecă, precum în tâlc să ceteaște, să nu facă dogme, adecă învățături de ale legii, ci numai deosebi Bisearecii sale rânduieli. Lângă aceastea și iscăliturile aceloraș de Dumnezeu cuvântători părinți aici vi le însămnam. Carele, fiindcă cu o voie și cu o inimă de cei mai mari ai Bisearecii și de toți ceialalți părinți sânt iscălite (precum și în Pravilă, cap 388, să află, adecă în ce chip, și mai nainte în cealealalte a toată lumea săboară să făcuse), precum aceale săboară, așijderea și acesta neîndoit trebuie a-l ținea și a-l creade. Nici să să mirere cineva de aceasta, căci că unul numai, sânгур, Marcul Efeseanul^[5], de la iscălitura acestui săbor s-au lipsit, că și într-altele, ceale mai de-nainte săboară, nu să ceteaște a să fi toți iscălit, precum de cel de la Efes, în Pravilă, list 19, așa să ceteaște: „S-au lepădat de noi (adecă de săbor) unii din noi, pe număr ca la 30, și alții, într-alte săboare, să cetesc a să fi lipsit de așezământurile Părinților. Însă Marcul Efeseanul, de ar fi vrut a urma cel vechiu părințescul obicei, și el ar fi fost datoriu a să iscăli, și, mai vârtos, după ce bine au știut că și patriarhul său, încă întâi, s-au fost iscălit.

Mai pre urmă, să adauge aici și cartea preaosfințitului patriarh Iosif de la Țarigrad^[6], cea mai de pre urmă, carea la sfârșitul săborului, ceva mai nainte de răposarea sa, ca o mărturisire a credinții, însuși scriindu-o, o au lăsat fiilor săi.

Drept aceea, fiind această Sfântă Unire într-acelel săbor a toată lumea de toți părinții săborului cu o inimă și cu o voie deascoperită, așezată și întărită, precum și într-alte săboară alte canoane aseamenea s-au așezat, trebuie fieștecarele această învățătură a Bisearecii de Sfânta Unire a o cuprinde, a o mărturisi și pre sineși, cu de-adinsul, a să păzi, ca să nu cază în afurisanie acelor atâta de mulți de Dumnezeu iubitori Sfin<ți> Părinți, pentru aceea că nu vrea a să odihni așezământurilor și dogmelor ce s-au deascoperit printr-înșii în Sfântul Săbor, aducându-și aminte de cuvintele Domnului, ce zice: Iară de nu va asculta de săbor, „să fie ție ca un păgân și vameș” (Mat<ei> 18, 17).

Așjderea, și de ceale ce în Pravilă să cetesc, cap 112, stih 5: Cela ce va huli pe patriarhul de față, sau și în taină, acela nu să va numai afurisi sau să va goni din Sfânta Bisearecă, și să rămâie și fără de cinste, ci încă și ca un eritic să va pedepsi.

ÎNCEAPERA SFÂNTULUI, MARELUI

SĂBOR DE LA FLORENȚIA.

CARTEA SAU ÎNDEMNAREA PATRIARHULUI

În numele Sfintei și de viață începătoarei Troiță, a Tatălui, a Fiiului și Sfântului Duh, doao părți ale creștinilor, a taliianilor, adecă și a grecilor, astăzi cu o voie s-au adunat a vesti Preaosfințitul cel a toată lumea Săbor. Și de o parte, adecă Sfinții Părinți a Bisearecii Răsăritului, adecă prealuminatul împărat Ioan Paleologul^[7], și patriarhul chir Iosif, și arhiepiscopii, și cei cu cruce însemnați,

și cei mai întâiu ai Bisecrecii Răsăritului, preoții, diaconii și tot clirosul ei, iară de altă parte, a tăliianilor aseamenea toată Sfânta Apusului, Bisecreca Romei, adecă Preafericitul Papa, cu toată ceata sa cea preoțească, împreună voim și ne îndestulăm întru aceasta, ca acest Sfânt și a toată lumea Săbor să să fie într-această cetate a Florenții, în Bisecreca Sfântului și marelui mucenic Gheorghie, carea iaste zidită în mijlocul aceștii cetăți, și vestim, și răgaz dăm cum dintr-această vreamă, din anul, adecă, 1438, din zioa a noao <a> lunii aprilie, indicții dintâiu, să să ia până la patru luni, ca întru toate locurile și împărățiile creștinilor cunoscut să fie tuturor și toți să vie, și ceialalți, a Săborului de la Vasileia^[8], și cei ce sânt în Roma, și tot creștinul, oricare va vrea a veni, și să vie la vreamă cea rânduită. Iar cine nu va băga în samă sau va urgisi acest Sfânt Săbor, nici va veni până la rânduita vreamă să fie supus afurisaniii, de nu va priimi toate, oricare de la acest legiuit săbor să vor așeza. Și, de va fi cineva în înaltă stăpeană sau învățătoriu, au în vro vrednicie bisericească, zicem, să să facă de la acela mărturisirea sa au namisnicul său, de nu va putea el veni, și să aleagă și să priimească orice va așeza Sfântul Săbor. Iar de le va lepăda, precum am zis, fie lovit cu pedeapsa afurisaniii. Aceasta, de căpeteniile ceale mari, de împărați și de voievozi și de alți stăpânitori a locurilor zicem, și aceia datori a fi a veni, ascultând de porunca papii și de a împăratului și de a săborului, sau, adevărat, și ei acealeaș, aseamenea, a le iscăli. Iară de vor vrea aceiaș împărați și căpetenii airilea a ținea săbor, ca ce e mai de lipsă să judece, și aceasta să fie în puterea săborului până la rânduita vreamă. Aceasta și alta a papii, aseamenea, letineăște, adecă de arhiepiscopul Gradea Zanul, iară greceăște de Doroteiu Miteleneanul^[9] s-au cetit din amvon, la începerea săborului.

Carele și alte scrisori așa cetindu-să, s-au sculat oarecarele din partea tăliianilor și au întreat pre cardinalii lor și pre arhiepiscopi, și pre episcopi, și pre toți clericii, zicând: Priimiți aceste ce sânt scrise și cetite astăzi înaintea voastră? Iară ei, răspunzând, au zis: Priimim și le cuprindem. Atunci, au întreat și grecii pre arhieriei săi, aseamenea și pre toți ceialalți cu aceleaș cuvinte, și aceia au răspuns: Priimim și le cuprindem. Și s-au scris cuprinderea amânduror părților, și s-au vestit săborul și prăznuirea șederilor în cetatea Ferrari, precum s-au zis mai sus.

AȘEZĂMÂNTUL SAU JUDECATA SFÂNTULUI
A TOATĂ LUMEA SĂBORULUI DE LA FLORENȚIA

Evghenie episcopul^[10], sluga slugilor lui Dumnezeu, spre aducerea-aminte celor viitori, împreună voind preaiubitul nostru în Hristos fiu, Ioan Paleolog, luminatul împăratul grecilor, cu ispravnicii preacinstiților în Hristos fraților noștri patriarși și ceialalți carii închipuiesc Biseareca Răsăritului, ceaste mai din jos scrise. Să să veselească ceriurile și să să bucure pământul, că s-au luat din mijloc păreatele carele despărția Biseareca Apusului și a Răsăritului, și pacea și bunăvoința s-au întors. Însuși, adecă piatra cea din capul unghiului, Hristos Domnul, Carele au făcut amândoaș una, cu cea mai tare legătura dragostii și a păcii amândoi păreții împreună legându-i și cu temeiul veacinicii Uniri împreunându-i, și împreună zidindu-i, și după cea lungă negura întristării și îndelungata cea jalnică și urâtă ceața împărecherii, luceafărul Unirii cel sâinat tuturor au strălucit. Bucură-să și Maica Bisearecă, carea pre fiii săi, cei până acum între sineși împărăcheați, îi vede acum într-o unime și într-o pace întorși, și carea, mai nainte, pentru acelorași despărțire, cu amar plângea, dintru acelorași acum minunata împre-

unare, cu nespusă bucurie, lui Dumnezeu Atotputearnicului mulțămintă aduce.

Bucure-se toți, pretutindinea, credincioșii în lume, și carii să numără cu nume creștinesc împreună să să veselească cu Maica Bisearecă, că, iată, Părinți de la Apus și de la Răsărit, după cea îndelungată vremea împărecherii, primejdiilor pre mare și pre pământ pre sine dându-se și toate ostenealele biruind, pentru dorul Sfintei Uniri, și, ca să întemeiase iarăși dragostea cea dintâiu, la acest sfânt a toată lumea săbor veaseli și grabnici s-au adunat împreună, și de nădejdea sa nicidecum nu i-au lipsit. Că, după multă osteneală și necurmata cercetare, mai pre urmă, prin darul Duhului Sfânt, la aceeași mult dorita Sfânta Unire împreună au ajuns. Cine, dară, poate fi destoinic, pentru atâtea faceri de bine, Atotputearnicului Dumnezeu vreadnici a aduce muțamiri sau cine nu să va minuna de bogăția minunilor Sale, celor dumnezeiești? A cui piept, macar de fier, atâta dumnezeiască de sus milă nu-l va muia? Sânt aceaste, cu adevărat, faceri dumnezeiești, iară nu aflări de slăbiciunea omenească, și, pentru aceea, cu aleasă cuviință trebuie a să cuprindă și cu laude dumnezeiești a să petreace. Ție laudă, Ție slavă, Ție mulțămintă, Hristoase, izvorul milelor, Carele ai dăruit atâta bine Mireasii Tale, pravoslavnicii Biseareci, și în săminția noastră Ț-ai arătat minunile bunătății Tale ceii dumnezeiești, ca să spuie toți minunile Tale, că mare și dumnezeiesc dar Dumnezeu ne-au dăruit noao, și cu ochii noștri vedem, carea mulți, mai nainte de noi, foarte au dorit a vedea și n-au putut. Că, împreună adunându-să latinii și grecii la acest Sfânt Săbor a toată lumea, cu mare osteneală împreună s-au sârguit ca, între altele, și dogma de dumnezeiasca purceaderea Duhului Sfânt cu mare strădanie și cu necurmata cercetare să să cearce. Iară adunându-să înainte mărturii din Sfintele Scripturi și din mulți Sfinți

Părinți, învățătorii Răsăritului și a Apusului, unii, adecă, din Tatăl și din Fiiul, iară unii din Tatăl prin Fiiul a purceade Duhul Sfânt, însă aceeași înțeleagere având toți, supt multe fealiuri de cuvinte, și grecii, adecă, au zis cum că, când zic Duhul Sfânt a purceade din Tatăl, nu cu acela gând zic aceasta, ca să tăgăduiască purceaderea de la Fiiul, ci pentru că lor li să părea (precum zic ei) că latini zic Duhul Sfânt a purceade din Tatăl și din Fiiul ca din doao izvoară și din doi suflători, și, pentru aceea, s-au contenit a zice cum că Duhul Sfânt purceade din Tatăl și din Fiiul.

Iară latini au mărturisit cum că ei nu cu acela gând zic a purceade Duhul Sfânt din Tatăl și din Fiiul, ca când ar tăgădui cum că Tatăl ar fi izvorul a toată dumnezeirea, adecă a Fiiului și a Duhului Sfânt, sau cum că și această purceadere a Duhului Sfânt din Fiiul o are Fiiul de la Tatăl, sau că ține a fi doao izvoară sau doao suflări, ci un izvor zic a fi și o suflare numai a Duhului Sfânt, precum până acum au mărturisit.

Și, fiindcă din toate acestea una numai și aceeaș să află înțeleagerea adevărului, mai pe urmă, cu o înțeleagere și cu o voie, în cea mai din jos scrisă și lui Dumnezeu plăcută Sfânta Unire cu o inimă s-au împreunat și împreună au voit. Așeadară, în numele Sfintei Troiță, Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, cu vrearea acestui Sfânt a toată lumea Săbor de la Florinția, judecăm cum acest adevăr al credinții toți creștinii să-l crează și să-l priimească, și, așa, toți să mărturisească cum că Duhul Sfânt din Tatăl și din Fiiul din veaci iaste, și ființa Sa și însuș a fi din Tatăl, împreună și din Fiiul are, și dintr-amândoi, ca dintr-un izvor și dintru o suflare, din veaci purceade, înștiințare făcând cum că aceasta, ce zic învățătorii, Sfinții Părinți, că Duhul Sfânt purceade din Tatăl prin Fiiul, această înțeleagere are: ca prin aceasta să se înștiințeze cum că și Fiiul iaste, precum zic

grecii, pricinuitori, iar precum zic latinii, izvorul ființii Duhului Sfânt, ca și Tatăl. Și, fiindcă toate câte are Tatăl, însuși Tatăl, prin naștere, le dă unuie născut al Său Fiiu, afară de-a fi Tată, și aceasta, că porcede Duhul Sfânt din Fiiul, o are Fiiul din veaci de la Tatăl, de la Carelea din veaci S-au și născut.

Și iarăși așezăm cum că tâlcuiala cuvintelor acelora „și de la Fiiul”, pentru mai mare înțeleagerea adevărului, fiind atunci lipsă, slobod au fost și înțelepțește a să pune în *Credeu*. Și cum că carii, cu adevărat, pocăiți s-au pristăvit în dragostea lui Dumnezeu, până a-și plini cano-nul pentru greșalele ceale prin facere cu fapta, sau cu lenevirea, acelora suflete cu munci curățitoare, după moarte, să curățasc, și, ca să să ușureze de acestea munci, le folosesc facerile de bine a celor vii pentru dânsii, adecă Sfintele Liturghii, rugăciunile, milostiniile și alte slujbe dumnezeiești carele, de la credincioși pentru alți credincioși, s-au obicinuit a fi, după rânduiala Bisearcii, și sufletele acelora carii, după botez, cu niciun păcat ș-au întinat sufletele. Și acealea carele, după ce s-au întinat cu păcate, au în trupurile sale, au afară de trupuri, precum mai sus s-au zis, s-au curățit, îndată în ceriu să priimesc și văd chiiar pe Dumnezeu, unul în Troiță, precum iaste. Însă fieștecare după măsura vreadniciii, altul adecă decât a<l>ul mai chiar.

Iară sufletele acelora carii în păcat de moarte sau numai în strămoșesc păcat au murit îndată să pogoară în iad. Însă fieștecarele cu munci, după măsura faptelor sale, să chinuiesc.

Și iarăși așezăm cum că Sfântul apostolicesc Scaun și patriarhul Romii iaste întâiu în toată lumea, și cum că însuș patriarhul Romii iaste următoriu în scaunul fericitului Petru, verhovnicului apostolilor și adevărat ispravnic a lui Hristos, și a toată Bisearca cap, și tuturor creștinilor părinte și învățătoriu a fi. Și lui, înfericitul

Petru, a paște, a îndrepta și a oblădui toată Bisearca de la Domnul nostru Isus Hristos i s-au dat puteare deplin, precum și în faptele săboarălor a toată lumea și în Sfintele Canoane iaste scris, înnoind și rânduiala cea așezată în canoane a celorlalți cinstiților patriarși ca patriarhul Țarigradului să fie al doilea după preasfințitul patriarhul Romii, iară al treilea alexandrinianul^[12], iară al patrulea antiohianul^[13], și al cincilea ierusalimleanul^[14], întregi rămâind toate privilegiumurile (sau hrisoavele) lor. Datu-s-au în Florenția, în săborniceasca seșie sau ședere, care s-au făcut cu mare evlavie în Bisearca cea mai Mare^[15], anul de la întruparea Domnului 1439, iulie, 6, arhieriii noastre anul al noalea. [...]

Aceasta s-au zis și s-au cetit, letinește, adecă, precum am zis, de Iulian^[16], cardinalul Sfintii Savine, iară grecește de Visarion^[17], arhiepiscopul de la Nicheia, și am sărutat genunchele Papii și mâna lui cea dreaptă. Și ne-am sărutat și noi împreună, îmbrățășându-ne, fiind îmbrăcați cu sfin<tele> odăjdii, și ne-am iscălit și noi cu mâna noastră, precum să cetise. Iară cântăreții noștri cânta: „Să să veselească ceriurile și să sălteze pământul”. „Slava..., Și acum...”, iar aceea „Astăzi darul Duhului Sfânt”. Și, obârșind Sfânta Liturghie și mulțămirea, fieștecarele s-au întors la casa sa.

SCRISOAREA CEA MAI DE PRE URMĂ A PATRIARHULUI

Iosif, din mila lui Dumnezeu arhiepiscopul Țarigradului și al noului Râm și ecumenic patriarh, fiindcă am ajuns la sfârșitul vieții mele, pentru aceea, după chemarea mea, iubiților fii, cu bunătatea lui Dumnezeu vrearea mea prin această scrisoare arătat o fac. Că ceale ce catoliceasca și apostoliceasca Domnului Isus Hristos Bisearca Râmului vechiu le creade și le ține, toate și eu a

le ținea și a le creade mă mărturisesc și aceloraș mai mult mă odihnesc.

Iară pre preafericitul, părintele părinților, marele arhieru și papa Romii vechi, nameasnicul Domnului nostru Isus Hristos a fi crez și loc curățitoriu sufletelor a fi nu tăgăduiesc. Dat în Florenția, 8 <a> lunii iunie, 1439.

[Samuil Micu]

**CARTE DE RUGĂCIUNI
PENTRU EVLAVIA OMULUI CREȘTIN,
în Viena tipărită la Joseph Nob. de Kurzbek,
anul încarnății^[1] Domnului 1779***

Rugăciuni de dimineață^[2]

[...]

Doamne, miluiește-ne! XII

Din somn sculându-mă, mulțumesc Ție, Sântă Troiță, că pentru multă bunătatea și îndelungă răbdarea nu Te-ai mâniat pre mine, leneșul și păcătosul, neci m-ai perdut cu fărdelegile mele, ci ai făcut iubire de oameni dup-obicei. Și într-o desperare zăcând eu, m-ai rădicat ca să mânece și să măresc puterea Ta. Și acum luminează-mi ochii cugetului, deschide-mi gura ca să mă-nvăț cuvintele Tale și să înțeleg poruncile Tale, și să fac voia Ta, și să-Ți cânt în mărturisirea inimei, și să laud preasânt numele Tău, al Tatălui și al Fiiului și al Sântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amen!

Veniți să ne închinăm împăratului nostru, Zeu^[3], veniți să ne-nchinăm lui Christos^[4], Împăratului nostru Zeu, veniți să ne-nchinăm și să cădem la însuși Christos, Împăratul și Zeul nostru!

Psalm 50

Miluie-mă, Zeule, după mare mila Ta, și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărdelegea mea, și de păcatul meu mă curăță, că fărdelegea mea eu o cunosc, și

* Transcriere și note: Gh. Chivu.

păcatul meu înaintea mea este pururea. Ție unui am păcătuit și rău înaintea Ta am făcut, ca să Te îndrepti în cuvintele Tale și să învingi când-îi judeca Tu. Că, iacă, întru fărdelegi m-am început și în păcate m-au născut mama mea. Că, iacă, adevărul ai iubit, cele nearătate și cele ascunse ale înțelepciunii Tale mi-ai arătat. Stropi-m-ei cu isop și m-oi curăți; spăla-m-ei și mai mult decât neaua m-oi albi. Auzului meu vei da bucurie și desfătare; bucura-s-or oasele cele umilite. Întoarce fața Ta de la păcatele mele și toate fărdelegile mele șterge. Inimă curată fă întru mine, Zeule, și suflet drept înnoiește în cele dinlăuntru ale mele. Nu mă lepăda de la fața Ta și suflatul Tău cel sânt nu-l lua de la mine. Dă mie bucuria mântuirii Tale și cu suflat stăpânitoriu mă întărește. Învăța-oi pre cei fărdelege căile Tale și cei necredincioși la Tine s-or înturna. Scapă-mă de sânghiuri, Zeule, Zeul mântuirii mele. Bucura-s-a limba mea de dreptatea Ta. Doamne, buzele mele l-ei deschide și gura mea a spune lauda Ta. Că de ai fi voit aducere aș fi dat, arderile-de-tot nu l-ei binevoi, aducere lui Zeu, suflet umilit, inima înfrântă și plecată, Zeu, n-o-a urgisi. Fă bine, Doamne, în bunăvoirea Ta, Sionului și fă să se înnoiască murii^[5] Ierusalimului. Atunci bine îi voi aducerea dreptății, aducerile și arderile-de-tot. Atunci or pune pre altariul Tău viței.

Mărire și acum etc.

Cred într-unul Zeu, Tatăl Atotșitoriu, Făcătoriu ceriului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor. Și într-unul Domn Isus Christos, Fiiul lui Zeu, Unul-Născut, care de la Tatăl S-au născut mai nainte de toți vecii, lumină din lumină, Zeu adevărat din Zeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut. Care pentru noi, oamenii, și pentr-a noastră mântuire, au venit din ceriuri și S-au încarnat de la Duhul

Sânt și din Maria Fecioara, și S-au făcut om, și S-au răstignit pentru noi supt Pilat din Pont, și au pățit, și S-au pus în mormânt, și au înviat a treia zi după Scripturi, și s-au suit la ceriuri, și șede de dreapta Tatălui. Și iar a să vie cu mărire să judece viii și morții, a cărui împărății n-a fi încetare. Și întru Duhul Sânt, Domnul de viață Făcătorul, care de la Tatăl purcede, Cel ce-mpreună cu Tatăl și cu Fiiul este închinat și mărit, care au vorbit prin profeți. Într-una sântă, a toată lumea și apostoleasca Beserică, mărturisesc un Botez, în iertarea păcatelor, aștept învierea morților și viața veacului ce a să fie. Amen!

Sânte Zeule! Preasântă Troiță! Tatăl nostru!

Iacă, mirele vine în miezul nopții. Și fericit e șerbul pre care l-a afla priveghind, iar neharnic este iarăși pre care l-a afla lenindu-se. Vezi, dar, suflete al meu, cu somnul să nu te-ngreuezi, ca să nu te dai morții și afar' de-mpărăție să te închizi, ci te deșteaptă strigând: Sânt, sânt, sânt ești, Zeule! Pentru Născătoarea de Zeu, miluie-ne!

Mărire

De ziua cea înfricoșată cugetând, suflete al meu, priveghează aprinzându-ți candela ta, cu untdelemn luminând-o, că nu știi când a veni la tine cuvântul ce a să zică: Iacă, mirele! Vezi, dar, suflete al meu, să nu dormitezi și îi rămâne afară bătând, ca cele cinci fete, ci cu privegheare așteaptă, ca să întâmpini pre Christos cu untdelemn de ungere. Și ți-a da cămara cea zeiască a mării Sale.

Și acum

Pre tine, murul cel neînvinș, întărirea mântu<i>rei, n<ă>scătoare de Zeu Fecioară, rugăm, sfaturile celor asupritori le răsipe, întristarea oamenilor tăi întru bucurie

o-ntoarnă! Cetatea ta ocolește, împăratului în oaste ajută, pentru pacea lumii te roagă, că tu ești Născătoare de Zeu, sperarea noastră.

Doamne miluiește XL

Cel ce în tot tâmpul^[6] și-in toată ora în ceriu și pe pământ ești închinat și mărit, Christoase, Zeule, îndelung răbdătoriule, mult milostive și mult îndurate, Carele pre cei drepti iubești, și pre cei păcătoși miluiești, Carele pre toți chemi la mântuire pentru făgăduința bunătăților ce or să fie, însuți, Doamne, primește și rugăciunile noastre în ora aceasta și-ndreaptă viața noastră spre poruncile Tale! Sufletele noastre sfințește, trupurile curăță, cugetele-ndreaptă, gândurile curăță! Și ne scapă de toată supărarea celor rele și a durerii! Ocolește-ne cu sântii Tăi îngeri, ca, cu mijlocirea lor fiind păziți și povățuiți, s-ajungem la unirea credinții și la conștiința măririi Tale cei neapropiate! Că bine ești cuvântat în vecii vecilor. Amen!

Doamne, miluiește III. Mărire. Și acum

Ceaea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de-asemănare decât serafimii, carea fără de stricăciune pre Zeu cuvântul ai născut, cea dup-adevăr Născătoare de Zeu, te mărim. În numele Domnului, binecuvântă, Părinte! Doamne Zeule, Părinte Atotputernice, Doamne Fiiule, Unul-Născut Isuse Christoase și Duhule Sânte, o, Zeire, o, putere, miluie-mă, păcătosul, și cu judecățile care știi, mântuie-mă, necuviosul șerbul tău! Că bine ești cuvântat în vecii vecilor. Amen!

Veniți să ne închinăm III. Psalm 120

Rădicat-am ochii mei la munți: de unde a veni ajutoriul meu? Ajutoriu meu de la Domnul, Cel ce au făcut ceriul și pământul. Să nu dai întru clătire piciorul tău, nici să dormite cel ce te păzește! Iacă, n-a adormita,

nici a adormi cel ce păzește pre Israel: Domnul te-a păzi, Domnul e acoperământ ție preste mâna ta cea dreaptă. Zioa soarele nu te-a arde, nici luna noaptea. Domnul te-a păzi de tot răul. Păzi-a sufletul tău Domnul. Domnul a păzi intrarea ta și ieșirea ta, de acum și până în veac. [...]

Rugăciuni de seară

[...]

Mărire întru cei de sus, lui Zeu, și pre pământ pace, și întru oameni bunăvoire! Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, închinămu-ne Ție, mărimu-Te, mulțămim Ție pentru mare mărirea Ta. Doamne, Împărate Ceresc, Zeule, Părinte Atotputernice, Doamne Fiiule, Unul născut Isuse Christoase, și Sânte Duhule, Doamne Zeule, mielul lui Zeu, Fiiul Tatălui, Cel ce rădici păcatul lumii, miluie-ne! Cel ce ștergi păcatele lumii, primește rugăciunile noastre, Cel ce șezi de dreapta Tatălui, și ne miluie! Că Tu ești Unul Sânt, Tu Unul Domn, Isus Christos, întru mărirea lui Zeu, Tatălui. Amen!

În toate zilele bine Te-oi cuvânta și oi lăuda numele Tău în veac și în veacul veacului. Doamne, scăpare Te-ai făcut noauo în neam, și în neam eu am zis: Doamne, miluie-mă! Vindecă sufletul meu, că am păcătuit Ție! Doamne, la Tine am scăpat, învață-mă să fac voia Ta, că Tu ești Zeul meu. Întru lumina Ta om vedea lumina. Tinde mila Ta celor ce Te cunosc! Învrednicește-mă, Doamne, în noaptea aceasta fără de păcat să mă feresc. Bin<e> ești cuvântat, Doamne, Zeul părinților noștri, și lăudat și mărit numele Tău în veci! Amen!

Fie, Doamne, mila Ta spre noi, cum am sperat întru Tine! Bine ești cuvântat, Doamne, învață-mă îndreptările Tale! Bin<e> ești cuvântat, stăpâne, înțelepțește-mă cu îndreptările Tale! Bine ești cuvântat, Sânte, lumine-mă cu îndreptările Tale!

Doamne, mila Ta în veac, lucrurile mânilor Tale nu le trece cu vederea! Ție se cuvine lauda Ta, Ție se cuvine cântarea, Ție mărire se cuvine, Tatălui și Fiiu<lui> și Sântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor! Amen!
[...]

Rugăciuni înainte de mărturisirea păcatelor

[...]

Doamne Zeule, Mântuitoriul meu, care prin profetul Tău, Nathan, ai dat lui David, cel ce s-au pocăit, iertare de păcatele lui, și rugăciunea lui Manasse pentru penitență ai ascultat, Însuși dă și mie să fac curată mărturisire de toate păcatele mele și adevărată penitență, și mă cuprinde ca un amator de oameni, trecând toate cele făcute de mine, cel ce ierți nedreptățile și treci fărădelegile! Că Tu ai zis, Doamne: Nu voiu moartea păcătosului, ci ca să se întoarne și să fie viu. Doamne, mărirea Ta este necuprinsă, și misericordia nenumărată: De-i căuta la fărădelegi, cine-a suferi? Că Tu ești Zeul celor ce fac penitențe și Ție mărire înălțăm, Tatălui și Fiiului și Sântului Duh! Acum și pururea și în vecii vecilor! Amen!
[...]

LITERELE ROMÂNILOR CELE VECHI

A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, U, X, Y, Z, J.

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, z, j, v.

A înainte de n, mb, mp se zice ca și Ț: pane [= pâne], camp [= câmp], afar' de lance și toate care cu doi n se scriu: ann [= an].

C înainte de *a, o, u*, ca și **κ**: *car, corn*; înainte de *e, i*, ca **ϕ**: *cine, ce, face*.

D înainte de *i*, ca și *zi* se zice.

E înainte de *n, mb, mp*, ca *i* au ca și **Ɑ**, adecă *templa* [= tâmplă], *temp* [= tâmp]^[6], *dente* [= dinte], afar' de *venin, lenire* și cele ce se scriu cu doi *n*.

G înainte de *a, o, u*, ca și **г**; înainte de *e, i*, ca și **у**: *fuga* [= fugă], *gura* [= gură], *fugit, genere* [= ginere].

H nu se aude, dar, de va fi înainte de *h, c*; atunci de este după *ch, e* au *i*, ca și **κ**: *deschide*. De altă dată, ca **χ** grecesc: *Christos* [= Hristos]^[4], *chora* [= horă].

I înainte de *m, n* la început, ca și **Ɑ**: *intrare* [= intrare], *imperat* [= împărat]; în sfârșit, de n-or fi doi *i* au *ei*, se soarbe, cât numai jumătate se aude.

Li, de va fi înainte de *li* au după *li*: *a, e, i, o, u, l* nu se aude: *cali* [= cai], *eli* [= ei], *volie* [= voie].

O înainte de *mb, mp, n*, ca și *u*, adecă: *monte* [= munte], *bon* [= bun], iar de va fi silaba cu *a* au *e*, după *o* se zice ca și *oa*: *morte* [= moarte].

Qu, ca și **κ**: *quand* [= când], *quare* [= care], *quum* [= cum].

Si, ca și **шн**: *siedi* [= șezi].

Sce, *sci*, ca și **ϕе, ϕи**: *crescere* [= creștere], *scientia* [= știință].

Ti, de n-a fi înainte *s*, ca și **у**: *tiene* [= ține].

U întră doao vocale nu se aude: *boui* [= boi], *oui* [= oi], *joui* [= joi].

J, ca și **ж**: *judec, june*.

Ç cu coadă se zice ca și **у**: *façie* [= față], *ghiaçie* [= gheață].

Diftonghi

Doao vocale una lâng-alta se zic ca și cum ar fi numai una și fieștecare jumătate din sunetul său pierde, adică: *pietri, mieu.*

Ei și ca și ii se poate zice.

De apostrofe

Când un cuvânt se gată cu vocale, și care vine încă începe cu vocale, atunci în cuvântul cel dinainte se poate lăsa vocalea și a se pune apostrof ('), iar de începe cuvântul ce vine cu *in*, atunci se lasă *i* și se pune ('), adică: *n'am, s'au dus, la'ntrare.*

Tot cuvântul care se gată în *a*, de nu va fi apostrofit în doi *a* au *ea*, *ia* au *a*, nu va fi desupra însemnat, se zice ca și Ѡ. În vorbe în tâmpul prezente de acum^[7], unde de mulți se zice *am*, se zice ѠМ: *laudam* [= lăudăm], noi ѠѠДѠМ, dar, de sânt doi *a* au *aua*, se zice *laudauam* [= lăudam], ѠѠДѠМ și este în tâmpul ce trecea^[8].

Au se poate zice ca și *o*, cum place omului.

Samuil Micu

ÎNDREPTAREA PĂCĂTOSULUI,

acum scrisă și culeasă, și întru acest chip așezată și rânduită pentru folosul creștinilor, cum să cade să-și mărturisească preotului păcatele, cu nevoița și osteneala părintelui ieromonah
Samoil Klain de la Sad.

Scrisă în Beciu^[1], anul de la mântuirea lumii 1780*

Îndreptarea celui ce să pocăiaște.

Cuvânt-înainte pentru înțelegerea celor dintru această carte

Nu era destul promiei cei dumnezeiești a face pre om întru această lume, ci, știind că nu va rămânea mult în statul întregimei cei dintâiu, mai înainte au grijit de leacuri în ierburi și într-alte lucruri. Însă ce au făcut pentru însănătoșirea statului firesc, aceasta, cu preamărita sa bunătate, au făcut ca și sufletele cu darul lui să se poată tămădui. Că nu au fost destul că au rânduit ca omul prin Sfântul Botez să se nască de nou, ci încă văzând atâtea slăbiciuni, care prin păcat le va păți, bine au voit a da leacuri foarte lucrătoare și a pune înainte scăldătoare foarte tămăduitoare a sângelui lui Hristos, care curge din ranele Lui, izvor deschis căsii lui David, spre spălarea păcatelor¹.

Scăldătoarea aceasta iaste mărturisirea păcatelor carea să face înaintea preotului, și aceasta iaste taină cu carea, prin dezlegarea preotului, să iartă păcatele ceale făcute

* Transcriere și note: Paula Cotoi.

¹ Zahar. 13, <1>.

după botez celui ce să mărturiseaște precum să cade. Pentru aceea Sfinții Părinți o cheamă al doilea botez; însă botez care cu osteneală și cu durere să săvârșeaște după cum să cade, că întregimea sănătății cea dintâiu fireaște o am dobândit, fără de nicio osteneală, iară, după ce prin necumpătare o piardem, fără de năcaz nu putem să o dobândim iarăși. Și încă de multe ori trăbuie să răbdăm foc și fer ca să oprim boala să nu să facă cât să nu să poată vindeca. Aceasta să întâmplă și în suflet, că, dintâiu, fără de lucrarea noastră, ni să dă noao, prin botez, sănătate și dar sufletului, care, deacă după botez îl piardem, cu mare durere și părare rea de păcate, prin al doilea botez, adecă prin pocăință, trăbuie să-l căpătăm iară, prin carea ne facem mai cu luoare-aminte. Și precum nicio faptă bună nu iaste mai aseamenea botezului decât pocăința, așa niciuna nu iaste atâta de lipsă cât iaste pocăința. Pentru aceea, atâta e de lipsă celui ce au păcătuit după botez, cât e de lipsă celui nebotezat botezul.

Drept aceea, nu e minune căci așa de tare să osteaște vrăjmașul diavol împotriva acestii taine și pre mulți îi dezământă sau să nu să mărturisească, sau, de să mărturisesc, să nu să mărturisească după cum să cade, și, așa, din mărturisire, nu dezlegat de păcate, ci mai mare păcătos să iasă. Că de unii ca aceștia o Fecioară Sfântă^[2] cu lacrimi zicea că iadul e plin de cei ce nu să mărturisesc cum să cade și îndemna pre un preot cu aceste cuvinte: „Părinte, grăiaște de multe ori de mărturisirea păcatelor și muștră mărturisirile ceale reale, că cu niciun laț nu trage diavolul mai multe suflete în perirea cea de pururea decât cu aceasta”. De care cuvinte, ale acestii prea înțeleapte Fecioare, multă vreamă stam înspăimântat, ci, după ce în multe fealiuri de oameni am umblat, am luat sama bine că toate cuvintele acestea sânt adevărate, că mulți păcătoși, aducându-și aminte că de vreo câteva ori s-au mărturisit, petrec fără de griji și nu

socotesc oare făcut-au bine mărturisirea păcatelor, și așa să înșeală și să încurcă în lațurile morții. Și să întâmplă cu ei ce zic scriitorii de elefant. Că elefantul, când va să doarmă, să razămă de arbore și nu cearcă mai întâiu: oare stă așa de țapăn arborele, ca să nu cadă cu el, oare nu e tăiat câtva de vânători. Că vânătorii, când vreau să vâneze pre elefant, taie dedesupt câtva copaciul, iară elefantul, văzând că încă stă în sus arborele, necercând nimica, să duce și să razămă de el și cade împreună cu arborele, și așa îl prinde vânătorii, că elefantul, după ce cade, nu să poate scula. Așa și vrăjmașul nostru, propteaoa mărturisirei păcatelor să silește să o taie, și nu mai mult fără numai cât poate să înșeale pre cel ce să razămă de ea. Că nu ne îndeamnă aiavea să nu ne mărturisim păcatele, ci să nevoiaște ca mărturisirea să nu o facem bine și cum să cuvine, ca fără de luare bine aminte să ne cercăm cunoștința și puțină grije să avem de părearea de păcate; și să ne lenevim a plini ceale ce fâgăduim când ne mărturisim, adecă cum că cu darul lui Dumnezeu ne vom feri de <a>ci înain<te> de aceale păcate; și să nu plinim toate ceale ce sânt de lipsă ca să fie primită mărturisirea. Cel ce să nădăjduiaște în mărturisire ca aceasta cade în prăpastie fără de fund. Ci, o, câți sânt carii să razămă de o proptea ca aceasta!

Pentru aceaea, dar, ca să împiadec atâtea căderi, am socotit că de folos lucru voiu face de voiu da nește învățături care sau să miște pre om a să mărturisi, sau să-l îndreapte a să mărturisi bine, precum să cade, și să cearce <dacă> iaste destul de țapănă propteaoa pre carea vrea să se razăme. Că mulți sânt carii să duc la mărturisire din obiceiul numai, și nu să nevoiesc a plini toate ceale ce sânt de lipsă ca să fie mărturisirea primită înaintea lui Dumnezeu. Și unora ca aceștia nimic nu le folosește dezlegarea și canonul care îi dă preotul. Că acestea atunci folosesc când cel ce să mărturisească plinească

toate ceale ce sânt de lipsă la mărturisirea păcatelor. Drept aceea, iubite cetitoriule, precum îți voiești mântuirea sufletului, așa primeaște această carte și cu luare-aminte o ceteaște, și te nevoiaște a plini ceale ce sânt scrise într-însa. Că pentru folosul mântuirii sufletului tău sânt scrise, și, de vei face toate acestea, cu sfinții în ceriu vei avea parte.

Cap 1

Îndemnare la mărturisirea păcatelor

Celui vinovat, care stă supt furci, cu funea în grumazi, și așteaptă numai să-l rădice și să-l spânzure, și cu mari dureri să moară, numai mai dorit și mai plăcut nu i să poate întâmpla, decât de și-ar putea ținea viața. Iară de s-ar întâmpla să vină neștine cu veaste de la împărat că nu numai toată greșeala i să iartă și viața i să dăruiască, ci, încă, cum că împăratul l-au primit în loc de fiu și l-au făcut moștean împărăției după sine, anevoie ar crede celui ce ar spune acestea, încă s-ar și teame a crede ca nu această mare bucurie să îi piardă viața carea o lăsase hoheariul. De să pot asemăna ceale mici cu ceale mari, și ceale vremealnice cu ceale veacinice, aceasta lucră sfânta mărturisire în cel păcătos, că, aceasta fiind în statul celor vinovați, și rob diavolului, și osândit, ca în veaci să fie batjocoră satanei, îndată într-o clipeală să face fiiul lui Dumnezeu. Cu adevărat, mai mare norocire iaste aceasta decât a lui Iosiv în Eghipt, când s-au scos din temniță și îndată au șezut pre scaon împărătesc. Foarte minunat și aici să veade aceasta: „Trimis-au împăratul și l-au slobozit, și nu numai l-au slobozit, ci l-au pus domn casii sale și stăpân a toată avuția sa”². Doară nu ai luat bine sama cât de mare rău iaste a petrece în păcat de moarte,

² Facere 41, Psalm^[3].

care rău mai înainte pre larg ți l-oi tâlcui. Însă, până atunci, să știi că păcatul cel de moarte iaste foarte mare și groaznic, rău, hulă și blăstăm nemăsurat, și sufletelor noastre nenorocire mai rea decât toate nevoile lumii acestiia. Că mai ticălos iaste omul când e în păcat de moarte, decât de l-ar chinui toți dracii câți sânt în iad; și puțin ar fi de s-ar muta în dobitoc, asemănând cu răul păcatului. Te miri când auzi că Nabohodonosor împărat^[4] s-au prefăcut în bou, și Tiridat, împăratul Armeniei^[5], că s-au mutat în porc. Acestea foarte mici sânt, de le vei asemăna cu ceale ce să văd în sufletul celui păcătos; că acesta iaste ca și diavolul, cât foarte bine poți zice de el cuvintele aceastea ale Mântuitorului: „Unul dintră voi iaste diavol”³. Că diavolul nimic alt nu iaste, fără numai firea cea cuvântătoare și cu minte a fi întinată cu păcat de moarte. Și de s-ar da cuiva să aleagă una dintr-aceste doao, adecă sau în iad să se muncească fără de păcat, sau în ceriu să se suie cu păcat, s-ar cădea să aleagă mai bine a să munci în iad fără de păcat, decât a fi în ceriu cu păcat. Că zice Iisus Sirah: „Mai vârtos de folos iaste iadul, decât aceaea”⁴. Și, cu adevărat, nu e minune, de vreme ce răutatea muncii să împrotiveaște voii făpturii, iară păcatul împotriva Făcătorului iaste.

Despre altă parte, cine poate să spună înălțimea darului prin care ne facem fiii lui Dumnezeu? Așea de mare bunătate, darul lui Dumnezeu, cât treapta cea mai mică a lui întrece toată sănătatea, toate bogățiile și toate bunătățile lumii acestiia, încă și ceaea ce iaste a firii îngerești, atâta cât toată paguba, măcar ceriul și pământul de s-ar strica și toate lucrurile firii, nicio samă nu să cade a băga, numai să poți dobândi, măcar cât de mică, părțea din dar. Mai mult să zic, îndreptarea, prin carea

³ Ioan 7^[6].

⁴ Is. Sirah 28, <15>.

să varsă în suflet dar, întrece toate lucrurile firii care purced de la cel Atotputernic, și lucru mai de cinste face Dumnezeu când întoarce pre neștine la pocăință, decât când au făcut stealele și cursul lor l-au rânduit, și decât când au oprit soarele. Încă de ar face după toată suta de ani altă lume noao, nu iaste măsurare vreadnică^[7] cu prețul sufletului, că niciun prețu nu să poate gândi care să fie aseamenea cu sufletul celui drept⁵. Ce judeci tu acum de norocirea celui ce, din stat foarte ticălos, au ajuns la atâta fericire? Pune-ți aceste doao înaintea ochilor și socoteaște păcatul, și după aceeaa îl asemănă cu darul lui Dumnezeu. Aceasta de o vei socoti bine, lezne vei priceape cât folos ne vine noao din mărturisirea păcatelor, prin carea ne îndreptăm înaintea lui Dumnezeu, și, din fiii întunecului, ne facem fiii zilei. Te vei mira și nu vei priceape, căci, fiind atâta folos, tot să află mulți păcătoși cari foarte arareori își mărturisesc păcatele și zac în răutățile sale, ca nește dobitoace necuvântătoare, căroro mai drag le iaste a să tăvăli în mocirlă, decât a să culca în pat de aur. O, cât de cu bună dreptate îngrozește Dumnezeu pre unii oameni, ca aceștia, prin prorocul Sofonie: „Cerceta-voiu preste bărbații cari sânt implântați în tina sa”⁶. Iară, de cumva mai înainte de mărturisire te-ai îndreptat înaintea lui Dumnezeu, mărturisirea tot nu va fi fără de roadă, că darul care l-ai căpătat când te-ai îndreptat prin mărturisire mai mult creaste și să întăreaște: „Cel ce iaste drept să se îndreapte încă”⁷.

Vino, dară, bucuros la mărturisire! Au la furci ți să pare că te chem, când te chem la mărturisirea păcatelor? Mărturisescu-ți, înaintea lui Dumnezeu, că la bogății nemăsurate și la comoară fără de număr a bunătății cei

⁵ Is. Sirah 26, <20>.

⁶ Sofon. 1, <12>.

⁷ Apocal. 22, <11>.

dumnezeiești te voi duce, dintru carea din destul îți vei putea îmbogăți sufletul tău. Să nu te înfricoșeze cuvintele acestea: cercarea, părearea rea, făgăduința a nu mai păcătui și canonul, ci ascultă de mine, că acestea și viața, și desfătare veacinică îți aduc, carea iubitorii lumii acestia niceodată nu pot să o dobândească.

Cap 2

De cercarea și ispitirea sa, prin carea păcătosul să gătească a-și mărturisi păcatele

Cu trei fealiuri păcătuiesc oamenii împotriva lui Dumnezeu, adecă cu cuvântul, cu gândul și cu fapta. Pentru aceea, trei fealuri de pocăință trebuie să facă cei ce să mărturisesc, adecă cu părearea rea din inimă, cu mărturisirea gurii și cu fapta făcând destul. Acestea sânt trei mărturii cărora li să creadă, în curtea cea cerească, că iaste adevărată și din suflet pocăința, și mărturisirea păcatelor, vreadnică de primire. Aceste trei trebuie să fie împreunate. Însă, părearea rea și mărturisirea sânt ființa pocăinței, iară canonul iaste parte fără de carea nu iaste întreagă pocăința. Aceste trei trăbuie să le plinească cel ce să pocăiaște, care pre rând le voi spune. Întâiu, ce trăbuie a face mai înainte de mărturisire, după aceea, când să mărturisește, apoi, după ce au mărturisit.

Întâiu, dară, să încep de cecea ce să cade a face mai înainte de mărturisire. Mai înainte de toate, trăbuie să se cearce pre sine și să-și ispитеască de amăruntul cunoștința sufletului său, ca, după cum să cade, să poată mărturisi întru acest divan. Că cel ce să mărturisește iaste și vinovat, și pârâșiu, și mărturie. Drept aceea, cercarea iaste ispitirea prea de amăruntul de toate faptele noastre, ca să putem cunoaște toate păcatele și să ne scârbim de eale, și prin mărturisire să le șteargem. Întru această cercare de doao lucruri să ne ferim, adecă de îngăi-

măcirea și îndoirea cea preste samă, când neștine să necăjeaște și nu știe făcut-au aceasta, au ba, ci stă îngăimăcit. A doua, cercarea nu trăbuie numai pe deasupra, adecă fără de mare luoare de samă și fără de multă ispitire și gândire, a o face. Că sânt unii carii să tem mai mult decât să cade, și nici într-o mărturisire nu li să pare că au făcut destul, și, pentru aceea, pururea fără de odihnă trăiesc și sânt învăluiti și înfricoșeați. Drept aceea, unii ca aceștia fac această dulce taină urâtă, și leagea cea bună a lui Hristos o defaimă. Iară să știe că Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu îndeatoreaște pre om ca să-și descopere toate păcatele ceale de moarte, ci numai acealea, care, după ce bine s-au socotit pre amăruntul, îi vin aminte, și, după ce au făcut cercare precum să cuvine, nu i-au venit aminte vreun păcat, și pentru aceea nu l-au mărturisit, acela ca și cealealalte care le-au mărturisit să iartă prin dezlegare, însă, rămâne deatoriu ca, după ce își va aduce aminte, să-l mărturisească.

Iară de aceștia puțini sânt. Cu mult mai mulți sânt carii păcătuiesc pentru că să gată bine și nu să cearcă pre amăruntul și vin să se mărturisească. Să știe aceștia că mărturisirile aceastea numai nu folosesc, pentru că nu s-au nevoit a să cerca și a să găti precum să cuvine, și într-acea mărturisire de lasă vreun păcat de moarte, pentru că nu îi vine aminte, atâta face ca cum de bună voie l-ar fi făcut, pentru că această neaducere-aminte iaste vreadnică de pedeapsă, că nu vine din neputința firei, ci din leane. Iară Besearca poruncește ca, precum în lucrurile ceale foarte mari omul cu multă nevoință și socoteală lucră, așa și în mărturisirea păcatelor, carea decât toată avuția lumii și decât viața e mai mare, încât toate să se silească a-și aduce aminte de toate păcatele. Însă, și aceasta să cade a ști, că nu pofteaște Dumnezeu de la toți asemenea nevoință, ci de la cel ce mai adeseori să mărturiseaște,

mai puțin decât de la cel ce arareori să mărturiseaște; așijderea, și de la cel ce mai cu puține păcate iaste încărcat, decât de la cel ce cu multe iaste împovărat. Și mai lezne să pot găti cei ce nu petrec în valurile lumii, decât cei încurcați cu grijile lucrurilor lumii. Aseaminea, și cei ce sânt mai neînvățați și mai proști sau grei la cap și tâmpiți la minte nu sânt deatori să se nevoiască ca cei învățați și ascuțiți la minte. Și, în cel prost, poate și duhovnicul să plinească lipsa, întrebându-l și ispitindu-l, și îndreptându-l; însă, aceasta numai de cei proști, că cei ce sânt mai învățați și mai isteți sânt deatori ca ei însuși să-și tâlcuiască, când să mărturisesc, toate păcatele pre amăruntul, și să nu așteapte să-l întreabe preotul. Sânt unii carii vreau ca preotul să fie prooroc și să știe păcatele lor, și au în gură cuvintele lui Nabohodonosor către gâcitorii săi: „Văzut-am vis și m-am turburat cu mintea, nu știu ce-am văzut; spuneți-mi”⁸. Unii ca aceștia sânt vreadnici să audă răspunsul gâcitorilor către Nabohodonosor: „Spune-ne visul și îți vom arăta tâlcul lui”^[8]. Mai întâiu, vă pliniți deatoria voastră, ispitindu-vă și cercându-vă bine cunoștința voastră, ca să puteți da samă de viața voastră, și îmi spuneți toate mie, părintelui celui sufletesc, și eu datoria mea o voi face.

Mai rămâne acum ca să arăt cum trebuie a te ispiti și a-ți cerca ascunsăle cunoștinței, carea de vei face, nu trăbuie să te mârhești, că doară nu te-ai nevoit a te găti destul. Întâiu, dară, pune-te înaintea lui Dumnezeu și cu smerenie te închină Lui, și te pâreaște că ești vinovat, și cum că cu multe păcate L-ai necinstit, și acum va să te tragă la judecată. Socoteaște cât bine ți-au făcut că te-au făcut din nimic, te ține, și, pentru mântuirea ta, S-au smerit până la moarte, iară moartea a crucii, și că te-au luminat cu strălucirea credinței cei adevărate, și te-au

⁸ Daniil 2, <3>.

făcut părtașiu tainelor, și de multe ori te-au chemat la pocăință, și acum încă te cheamă și te așteaptă, și pre mulți pre alții i-au lăsat, carii, pentru mai mari păcate, să muncesc în iad, și fericiți s-ar socoti pre sine, de li s-ar da ca să se poată tăvăli la picioarele părintelui sufletesc, să-și poată mărturisi păcatele sale și a le curăți cu părearea rea de eale. Roagă-te după aceea și ceare de la Dumnezeu ca să Se milostivească a-ți lumina mintea și să-ți dea ca deplin să-ți cunoști păcatele, cât de multe și cât de mari ai făcut. După aceasta, socoteaște toate locurile unde ai îmblat, cu cine ai fost, numără oamenii, cearcă trebile și ispiteaște lucrurile care ai avut de la mărturisirea cea mai pre urmă. Ia aminte întru toate unde ai greșit, în ce-ți bagă vină cunoștința că ai păcătuit împotriva lui Dumnezeu, împotriva de-aproapelui și împotriva ta, cu gândul, cu cuvântul și cu lucrul. Că, deaca de toate păcatele și-ar aduce omul lezne aminte, nu ar zice Mântuitoriul că, în zioa Judecății, va aprinde lumina ca să cearce toate păcatele, că zice: „Cerca-voiu Ierusalimul cu lumină”⁹. Pentru aceea, nu te leni a-ți da câtăva vreamă ca să aibi răgaz a gândi bine de păcatele ceale mai ascunse și care nu să văd lezne. Că nu mult mai bine iaste ca cu aceea lumină să ne cercăm noi unghiurile cunoștinței noastre și să nu cădem în mâna cea groaznică și înfricoșeată a Domnului și Judecătoriului nostru, după cum zice Apostolul: „Că, de ne-am fi judecat pre noi înșine, nu ne-am judeca”¹⁰.

⁹ Sofon.<1>,12.

¹⁰ 1 Cor. 11, <31>.

Cap 3

De oarecare păcate, mai de obște, care în cercare rămân ascunse

Cu bună dreptate să ruga David lui Dumnezeu ca să-l curăță de ceale ascunse: „De ceale ascunsă ale mele curățește-mă”¹¹. Că, de multe ori, să întâmplă de lașă Dumnezeu ca să cădem întru unele păcate, care nu luom sama că le facem, pentru ca să pedepsească ceale ce cu știința le facem. Deci, ca mai bine să putem înțeleghe aceasta, să cade a ști cum că neștiința iaste de doao fealuri. Una iaste vreadnică de pedeapsă și vinovată, alta nu. Iaste neștine care în tot chipul să nevoiaște ca să cunoască adevărul în toate în care îl îndeatoreaște cunoștința; socoteaște, gândeaște, întreabă, ceare sfat, însă, fiindcă iaste greu la cap și tâmpit, și nu are cine să-l înveațe, rămâne în neștiința sa și în prostiia sa, cu carea odinioară era cuprins Saolu, la începutul întoarcerii sale, când toate le cerca ca să poată vedea, ci nimic nu putea să vadă, și, deschizându-și ochii, nimic nu vedea^[9]. O neștiință ca aceasta, fiindcă nu din voie, nici din leane vine, și nici îi pare bine de ea, ci încă îi pare rău, și în tot chipul să nevoiaște ca să o lapede, ci nicidecum nu poate, iaste fără de păcat și nevinovată. Pentru aceaea, nici de pedeapsă vreadnică, ci de milă. Au nu fieștecui i să face milă de cel orb când să împiadecă și să loveaște de ceva? Au nu merge și-l îndreaptă pre cale bună ca să nu să poticnească și să cadă? Precum și soțiile lui Saolu au adus pre Saolu foarte bine și cu milă până în Damasc. Iară cătră cel ce de voie își închide ochii să nu vadă și, mergând, să împiadică și cade, și să vatămă, nicio milă nime nu arată. Ci încă toți zic: „Bine îi iaste. Pentru ce nu și-au deschis ochii și să se fi ferit de piatră?” Într-acest

¹¹ Psalm 18, <13>.

chip, și lui Dumnezeu nicidecum nu îi iaste milă de cei ce, sau din voie, sau din leane, petrec în orbie și în prostie și în leane ca aceasta, și, pentru toate păcatele care vin dintru această neștiință, îl va judeca. Iară aceasta să întâmplă: a. Când omul nu-și ia sama bine cunoștinții sale; b. Când nu-și socoteaște bine datoriia statului său și a chemării sale; c. Când nu ascultă de cei ce îl pot învăța și a-i da sfat; d. Când nu va să se roage lui Dumnezeu ca să-i lumine mintea. Pentru aceea, păcatele care sânt dintru această neștiință de voie să numesc ascunse, că, prin neluarea de samă, unii oameni ca aceștia nu le cunosc, despre carii zice prorocul: „Nu au vrut să înțeleagă ca să facă bine, și de voie și-au acoperit și și-au închis ochii, și ferestrele le-au astupat, ca să nu poată intra raza soarelui în casă, să lumine”¹². Însă nimenea să nu socotească că sânt puțini de aceștia. O, că de nu ar fi foarte mulți, că de nu ar fi multe păcate ale orbirii acestiia, precum judecă unii, nu așa deaseori ar auzi rugăciuni în Sfânta Scriptură și suspinuri cu care cer lumină din ceriu ca să cunoască căile Domnului, nici așa de multe ori și-ar cere iertăciuni și și-ar pârî neștiința carea au fost pricină, căci au păcătuit. Că mulți sânt carii cu ficioarele ceale nebune rătăcesc, și pentru neînțelepciunea sa aud: „Nu vă știu! Nu M-ați cunoscut voi pre Mine, nici Eu nu vă cunosc pre voi”¹³. „Cel ce nu știe nu să va ști”, zice Sântul Pavel. Iară mai mare parte dintru aceste păcate iaste din lăsare, și, pentru aceea, nu le iau bine sama, carea să întâmplă când nu poartă grije să curăță păcatele ceale ce sânt împotriva dragostii lui Dumnezeu și mai multe de ceale ce sânt împotriva de-aproapelui.

¹² Psalm 35, <4>.

¹³ 1 Cor. 14, <38>.

Despre lăsarea poruncilor celor cătră dragostea dumnezăiască mai ales trebuie a lua sama de leane, că mulți să lenesc a învăța ceale ce sânt de lipsă creștinului, ca să le știe, și nu știu cum să cade să se gătească a primi tainele sântei besereci. Și sânt unii carii nu știu că căsătoria iaste taină și cer de la preot să-i cumune, măcar că nu sânt gătiți cum să cuvine a primi această taină, încă, doară, să știu că sânt și în vreun păcat de moarte, și nu au grije să se mărturisească mai întâiu. Aceasta, însă, cu mai mare pagubă să întâmplă și cu cei ce nu să știu mărturisi, nici știu ceale de lipsă ca să poată lua dar și iertare de păcate de la Dumnezeu; pentru aceea, de multe ori merg la mărturisire fără de părearea rea și fără de făgăduință cum că de-aci înainte să vor nevoi a să feri de acestea și de alte păcate, și, vrând să scape de lațurile păcatelor, mai mare să încurcă într-însăle. Această leane, măcar de iaste mare păcat, în mărturisire rămâne ascunsă, și cel ce să mărturiseaște nu are grije să se pârască și de aceasta; și așa rămâne îndreptat, măcar că, ca să se poată mântui de această orbire, nu trebuie mai mult fără numai să întrăbe pre aceia carii îl știu și-l pot învăța, și să meargă adeseori la beserecă, și a asculta cazaniia și alte învățături despre această materie. Rândunea de orbire să vindecă cu o iarbă ce să cheamă elineaste *hilidoniia*. Cui îi va fi milă de aceea, carea să leneaște a să duce la locul acela unde creaste acel fealiu de iarbă și să se vindece de această nevoie mare? Să iveaște alt păcat, din ceale ascunse mai de obște, adecă lenirea a să părăsi și a să feri de năravurile ceale reale, a să jura și a sudui și a blăstăma. Că foarte mulți carii nu știu întări și adeveri, amintrilea, când spun ceva, fără numai cu jurământ, adecă așa: „Pre Dumnezeual meu”; „Zău” (care cuvânt însămnează Dumnezeu, că Dumnezeu atâta face, cât Domnul Zeu); „Să mă bată Dumnezeu”; „Să nu mă mișc din locul acesta”; „Așa să-mi ajute Dumnezeu, Sânta

Cruce, Maica Preaceastă” și altele ca acestea. Și, când să mărturisesc, acestea nu le spun, și, de îi întreabă preotul: jurat-au vreodată strâmb au fără de lipsă, răspund: Ba, ca cum acestea nu ar fi jurământuri. Și așa să înșeală. Iară sudalme, câte știu și câte nu știu, suduiesc și spurcă, și niciun lucru sfânt nu rămâne de aceștia neocărât și nespurcat, că suduie cumenecătura, suduie câte rugăciuni să fac în sântele besearci, crucea, lumina, pomeana, morții, sufletul și altele. Și mai totdeauna au cuvintele scârnave și spurcate în gură, și multe fealiuri de sudalme, pre toate ulițele și la toate lucrurile, oriunde auzi pre Hristos și Sfintele Lui Taine ocărându-să și batjocorindu-să de nemulțămitoriul acesta norod. Ce să zic de blăstămuri? De câte ori bat cu Dumnezeu, de câte ori ucid cu crucea și altele ca acestea multe! Și zic că sânt păcate mici acestea, ci să înșeală ticăloșii și nu socotesc că, fără de lipsă, iau numele lui Dumnezeu în deșert. Mulți sânt carii umblă cu vrăjitori, cu descântături, prin care să lapă<dă> de Dumnezeu și să lipesc de diavolul, iară, când mărturisesc, puțini de acestea să pârâsc fără de acestea; când să mărturisesc, nu spun că au nărav ca acesta, sau, de și spun, spun că s-au jurat, dară cu aceasta nimărui pagubă nu au făcut, și socotesc că, de nu face și pagubă, nu iaste păcat. Spun că au blăstămat, că au suduit, sau, de spun că au nărav, zic: „Am nărav a sudui sau a mă jura sau alt nărav rău, și nu pociu să mă dezvăț de el și să-l las”. Și, o, ticăloșii, nu vor să ia aminte că din sudalme mici și din jurământuri și alte reale mici vin la mai mari, și mai mari, și, după cum zice Sântul Dorothei^[10]: „Cei ce la început nu să nevoiesc să taie patimile, să strice năravul rău, după ce să înrădăcinează năravul, nu să vor putea întoarce, că ajung la nesimțire și le lipsește rugăciunile vreunui sfânt sau minune din ceriu să se facă cu ei, ca cu Pavel, să se pocăiască și să știe că o mărturisire ca aceasta nu numai nimic nu folosește, ci

încă osândește pre om și asupra lui pornește mâniia lui Dumnezeu, pentru că nu cu păreare rea din inimă să mărturisește, nici din cât poate să făgăduiască că să va nevoi a să feri de aceaste năravuri și păcate”. Aceastea sânt care, de multe ori, rămân ascunse, însă, sânt leacuri și mijlociri împotriva acestora, adevă a păzi besearca, a să îndeletnici în rugăciuni, a face milostenie ori de câte ori să întâmplă a cădea iară întru acealeași păcate. Sântul Ioan cu Gura de Aur foarte bun leac ne învață împotriva păcatelor limbii, adevă, a posti, a ajuna, că cu aceasta ca cu un frâu să înfrânează slobozirea ei. Iară, de nu să va sili neștine a face ceva de aceastea, într-alt păcat să încurcă, și leanea aceasta îl face vinovat a mai mare păcat și, până rămâne într-această leane, pururea petreace în păcate de moarte ca și într-o boală fără de încetare.

Fără de aceastea, care mai sus le-am spus, sânt și altele care vin din nebăgarea de samă, care neluoa-re-amine iaste vinovată și vreadnică de pedeapsă. Și aceastea sânt împotriva dragostei de-aproapelui, și mai vârtos sânt aceastea: întâiu, iubirea vrăjmașilor, a doua, milosteniia, a treia, a înderepta pre alții, a patra, a nu da nicio sminteală. Despre cea dintâiu: mulți sânt carii nici vreau să vorbească sau să audă de cei ce i-au supărat sau alt rău le-au făcut, ci să feresc de ei, măcar că cu alții nu fac aceasta, și, când cei ce le-au făcut vreun rău le dă zioa bună, nu vor să răspundă și să mulțamească, și de le sânt frății nu au dragoste, nici să poartă cătră ei ca cătră alte frății, ci pentru orice fealiu de lucru să mânîe și aiavea să arată că țin aminte ce i-au făcut acela. Ci iată cu ce văpseale își zugrăvesc acest chip: „Adevărat iaste, zice, că voitoriu de bine nu îi sânt, însă nici răul nu i-l voiesc, îl las să-și facă lucrurile sale, și aceasta destul iaste, că nici el, mai înainte de ce eram vrăjbiți, mai multe nu mi-au făcut”. Și cu unele ca aceastea să înșeală pre sine și judecă că nu sânt deatori să facă mai multe. Ci, o, ticăiții

nu iau sama că în multe locuri poruncește Hristos nu numai rău să nu facem vrăjmașilor, ci să-i și iubim: „Aceasta iaste porunca Mea, ca să iubiți unul pre altul, precum și Eu v-am iubit pre voi; iubiți-vă unul pe altul, iubiți pre vrăjmașii voștri”. Nici iaste destul că în inimă nu vrei altuia rău, că ce ai în inimă aceea să cade să arăți și din afară. Iară, deaca nu vei să vorbești cu acela, iaste sămn că încă ai urâciune cătră el. Că totdeauna sântem deatori a vorbi cu unii ca aceia, despre o parte, ca să nu fim sminteală altora, despre altă parte, ca nu unul dintră noi îndelung să țină pismă asupra altuia. Încă sântem deatori ca noi, mai înainte, să le dăm zioa bună în toată vremea, măcar de ei nu ne dau zioa bună, nici ne mulțămesc. Cel ce nu face aceasta hrănește în sânul sufletului său vipera păcatului, și cu prilejurile cu care vrea să se arate nevinovat o încălzește și o ocrotește.

Într-acest chip să încuibă păcatele și în sufletele unor bogați, carii, cu necumpătată cheltuială, să dezmirdă mai mult decât poștește statul lor și trăiesc fără de nicio aducere-aminte de porunca carea îi îndatorează a da milostenie celor ce sânt în lipsă. Aceasta nu gândesc și acum, că nu lasă să între în inima sa gândul care să îi supere, ci vor simți odată, în ceasul morții, când îi va întreba Judecătoria ca să-și dea samă; atunci, cu rușine vor privi la păcatul său și vor cunoaște cât de multe lipse au avut alții de ceale ce ei din destul le-au aruncat cânilor și cailor să se hrănească. Și nu mult mai groaznic să vor rușina carii au ceva stăpânire, ori în ceale sfinte, adecă sânt în vreo treaptă a deregătoriei beserecești, ori în ceale lumești, adecă sânt în vreo boierie sau vreo deregătorie. Că aceștia nu numai sânt deatori a face milostenie când îi roagă săracii, ci sânt deatori și a căuta, și a cerca pre săraci, a le vedea lipsa lor, ca să o ajute. Iară sânt unii carii cearcă pre săraci, pentru ca, cu puținea plată, să-i tragă la sine să le lucre sau alte ceale să ia de la ei zălog,

sau să-i facă să-și vândă ceva cu mic preț, într-o lipsă și nevoie carea îi strânge, sau le dau bani cu mare camătă, și așa socotesc că ajută pre săraci în lipsele lor. Amintrilea va judeca cel ce drept va socoti și va zice că aruncă puțintel fân oilor, ca mai lezne să le poată mulge laptele și să le tundă lâna.

Al treilea fealiu de cei ce ocrotesc păcatul ascuns în sânul său sânt cei ce lezne, cu o dojeană timpurie sau cu spunerea la cei mai mari, ar putea îndrepta pre cel ce rătăcește, și mari reale ale de-aproapelui le-ar putea împedeca, ci nu fac aceasta, zicând că nu sânt deatori să poarte grije de lucrurile altora, ci de ale sale. Că cum acela s-ar putea mântui, care cu un cuvânt ar putea îndrepta pre călătoriu, de la vad cu primejdie, la vad bun, ci nu va, și îl lasă de să îneacă? Nu vreau aceștia a lua aminte de porunca lui Hristos, cea despre îndreptarea de-aproapelui, unde iaste nădejde că vor putea dobândi mântuirea de-aproapelui și îl vor putea acoperi împotriva păcatului celui ucizătoriu de suflet, că zice înțeleptul: „Domnul fieștecui au poruncit pentru de-aproapele său”¹⁴. Au nu vedeți cât să ostenesc corăbiiarii și ajută unul pre altul când iaste fortună în mare ca să nu să îneace, și toate le lapdă din corabie ca să se poată mântui? Așa să cade să facem și noi, să ajutăm pre cei de-aproape când sânt în primejdie de perire.

Mai sânt, încă, păcate ascunse care vin din sminteală și din sca<n>dală când neștine, sau voinđ, sau într-adins, sau nu într-adins, dă altuia scandălă și sminteală și îl aduce la păcat, ori cu cuvântul, ori cu fapta și cu pilda cea rea, și nicio samă nu pune de altul că să va sminti. Întru aceste lucruri, prin sminteală, să strică dragostea cătră de-aproapele, și cine socotește aceasta, cine iaste carele, când își mărturisește păcatele, să păreaște și să face

¹⁴ Sirah <17>, 12.

vinovat pentru aceasta, fiindcă în toate zilele, cu cuvinte deșerte și fără de socoteală, și cu fapte fără de ispravă și necuvioase, pun lațu în care cade sufletul de-apropelui, și, ca cu nește hrană, cu poftele ceale de rușine și urâte, trag pre alții în cursă și strică nevinovăția fratelui, aceștia sânt vânătorii diavolului, de carii zice Domnul, prin Ieremie: „Aflatu-s-au în norodul Meu necredincioși pândind ca nește vânători și puind lațuri și piadici ca să prindă pre bărbați”¹⁵. Ceialalți vânători aerul deșertă și pradă, iară aceștia, ceriul. Că ce fac altă, fără numai sufletele din ceriu le răpesc și le aruncă în iad? Vai acelora! Nu sânt ale mele aceste îngroziri, ci ale Domnului Hristos, cel ce zice: „Vai, aceluia care vine sminteală!”¹⁶.

În vina păcatului acestuia mai vârtos cad cei supuși poftelor trupești, că ei nu bagă samă de urâciunile poftelor sale celor spurcate, precum și cei ce sapă și lucră în munți, la băi, fiindcă sânt dedați cu fumul petrii pucioasă, nu bagă samă de el, ca cum nu ar fi. Și, fiindcă foarte lezne cad întru acest păcat, foarte lezne trag și pre alții întru această prăpastie. Am vrut ca, întră alte păcate ascunse, acesta mai cu ferbințală să-l tâlcuiesc, nu pentru că doară ași judeca cum că răutatea lui nu să știe, ci pentru ca tuturor să fie cunoscută mărimea lui. Din toatele ceale reale, cu care să înfășură lumea, unul iaste acesta, că cu înșelăciune creade cum că foarte puține sânt întru această materie a păcatului trupesc. Mulți sânt carii slobod să mărturisesc pre sine patroni și votrii lucrului acestuia. Îndrăznesc a-i face de cinste cu hainele slăbiciunei, și cum că mai de silă au făcut, împingându-l neputința, și de nu fac altă, fac încai aceasta, ca alții să socotească cum că nu e așea mare acest păcat. Ci

¹⁵ Irem. 5, <26>.

¹⁶ Mat. 18, <7>.

dezvăliți învălitura acestui păcat, și veți vedea urâciunea și putoarea lui, și luați aminte ce zice un Sfânt Părinte^[11], cum că curviia iaste mai greu păcat decât toate alte păcate care sânt împotriva dragostei de-aproapelui, afară de ucidere, mai mare decât furarea, prin care să răpesc bunătățile norocului, mai mare decât grăirea de rău, prin carea să strică numele cel bun al altuia. Iară, pentru aceea, iaste mai mică decât uciderea, pentru că uciderea strică viața celui născut, iară fapta cea de rușine a trupului strică și să împrotiveaște vieții celui ce va să se nască. Că uciderea scoate pe om din moșia vieții, iară aceasta îl opreaște să nu între într-o această moșie. Deci, dară, fiindcă curviia celui slobod cu cea slobodă iaste așa de mare și de greu păcat, ce vom zice de cealealalte fealiuri de curvie, când cel ce curveaște s-au făgăduit și s-au legat înaintea lui Dumnezeu că va ținea curăția? Unul ca acesta doao păcate de moarte face: întâiu, că curveaște, a doua, că calcă ceale sfinte, adecă făgăduința și legătura cea sfântă care au făcut cu Dumnezeu, și trupul, care odată l-au sfințit lui Dumnezeu, îl spurcă. Așijderea, și când iaste vreo parte legată cu căsătoria, iară sânt doao păcate mari, că strică dreptatea altuia și preacurvie să face. Cel ce va ceti cu luoare-aminte al șeselea cap din pilde va afla cum că curviia iaste mai mare păcat decât a fura. Nu pentru că doară ar fi mic păcat a fura, că iaste foarte mare, și în multe locuri în Sânta Scriptură oprită și osândită, ci pentru că, de-l vom alătura cu curviia, cu mult mai mare iaste curviia. Ca cum așiu zice cum că marea Mesoghiu^[12], adecă carea să cheamă de pre mijlocul pământului, de o vei asemăna cu marea cea mare, carea să cheamă ocean, iaste mică, măcar că foarte mare iaste. Fără de aceasta, alte păcate spurcă numai sufletul, iară curviia, după cum zice Apostolul, și sufletul și trupul îl spurcă, care foarte ar trebui să-l ție curat, ca pre o besearecă a lui Dumnezeu.

Mai mult îngreioiază acest păcat cu spurcăciunea sa decât ori alt ce păcat. Pentru aceea, să ceteaște în Sfânta Scriptură că: „Toată muiarea curvă ca un gunoiu în cale să va călca de cei ce trec”¹⁷. Acest păcat întunecă înțelegerea, turbură mintea, pre oameni îi face asemenea dobitoacelor. Cealealalte păcate odată sau de doao ori le face neștine, iară dezmiardarea și curviia niciun hotar nu are¹⁸. Curvit-au și n-au încetat, cât de mulți sânt de carii să poate zice: „Rătăcit-au din pânțece”¹⁹. Să pare că au supt cu lapte acest venin și cum că, din pruncie, în loc de fașe, au fost legați cu legătura fărădelegilor, și cum că niciodată nu vor lepăda aceale legături, fără numai cu viața odată, în moarte. Păcatul acesta are această răutate în sine, carea alte păcate nu o au, așa tare, că pre cel ce-l apucă o dată nu-l lasă lezne să se întoarcă la Dumnezeu și să se pocăiască, precum iaste scris: „Nu îi vor lăsa gândurile lor să se întoarcă la Dumnezeu, că duhul curviilor iaste în mijlocul lor”²⁰. Că așa de mare nărav a păcătuirei, și obiceiul cel des al spurcatei dezmiardări atâta leagă, și slăbeaște, și amăgeaște pre om, și voia lui o supune șie, cât și când vrea să iasă dintr-acea tină, cu mare socoteală să fie, ca să nu să îngloade mai afund. Putem, dară, zice că, mai mult prin dezmiardarea trupului, neamul omenesc să supune diavolului, decât prin alt păcat. Ci de la cine vom cere ajutoriu și acoperemânt, de voim de tot a dezrădăcina și a smulge acest scârnăv păcat? Să luom tunetul dreptății lui Dumnezeu, care iaste urâciunea lui Dumnezeu spre păcatul acesta. Pedepsa cea mare foarte, carea o au adus dreapta puterii lui Dumnezeu asupra celor păcătoși când au fost potopul, cu care pre tot neamul omenesc, de preste toată lumea, l-au

¹⁷ Sirah 9, <10>.

¹⁸ Osi. 4, <10>.

¹⁹ Psalm 57, <4>.

²⁰ Osi. 5, <4>.

înecat și l-au prăpădit, și numai opt capete au scăpat în corabie. Și acest potop de apă nu era pentru altă pricină, fără numai ca să stingă focul cel aprins al curviei. Du-te acum cu mintea și strânge într-un loc nenumăratele trupuri moarte, și oasele într-un loc le pune, și fă grămadă, și scrie deasupra lor aceasta: „Aceasta iaste dreptatea carea face Dumnezeu asupra curvarilor”. Și, de cutezi, zi atunci că dezmiardarea trupului și curviia e mic păcat, și varsă balsam preste acea împuțiciune. [...]

Cap 15

De mărturisirea cea de toată viața

Doao judecăți va face Hristos: una, deosăbi la sfârșitul vieții noastre, în carea sentenția, adică judecata, cea dintâiu o va spune, altă judecată va fi de obște la sfârșitul lumii, întru carea va întări sentenția și judecata cea dintâiu. Întru acest chip să facem și noi cu sufletul nostru, și, mai întâiu, în mărturisirea cea deosăbi să ne judecăm păcatele, care până acum nu le-am judecat, apoi în mărturisirea de toată viața să întărim ceale ce am judecat. Mărturisirea aceasta unora le iaste poruncită, iară unora le iaste lăsată în voia lor. Poruncită și de lipsă iaste ori de câte ori mărturisirile ceale mai dinainte nu au fost bune, carea de doao pricini să poate întâmpla: sau din vina duhovnicului, carea mai arereori să întâmplă, sau din vina celui ce să mărturisește, carea mai de multe ori să întâmplă. Întâiu, că de s-au lenevit a-ș cerca și a-și ispiți bine cunoștința sa. A doua, când pentru rușinea nu au vrut să spuie vreun păcat mare sau cu îndoială spun: „Oare iaste mare păcat?”, precum fac cei ce fac oarecare urâciuni care le-au făcut în pruncie, măcar de-și aduc aminte că, din vremea de când au păcătuț, de rușine au simțit ghimp și nu au făcut rău, fără numai într-ascuns. Aceasta iaste că să tem să nu-i vadă alții și să-i

pedepsească. Aceasta iaste dovedire că aceea, atunci, au fost adevărată răutate. A treia, când n-au adevărată păreare rea și dureare de păcatele sale, măcar de cu gura le-au mărturisit, precum mai totdeauna să întâmplă când să mărturiseaște la acela preot care au fost soț păcatului sau într-adins aleage pre unul care nu aude bine sau așa de puțin învățat, cât de la el să nu poată aștepta întocmită și destulă învățătură. Când n-au avut precum trebuie hotărâre a nu mai păcătui, a să feri^[13] de privilejuri, a direage numele cel bun al altuia, care el l-au vorbit de rău și l-au stricat, și a întoarce paguba carea au făcut altuia, a ierta celor ce i-au greșit sau de au și făgăduit înaintea duhovnicului că va face acestea numai cu cuvintele, iară nu cu mintea au făgăduit aceasta^[14]. Întru aceste întâmplări, atâta iaste de lipsă a să mărturisi de toată viața, ca să se întărească mărturisirile ceale deosăbi, câtă detorie ar fi de nu s-ar fi niciodată mărturisit. Ci, fără de această^[15], lipsă foarte bun și de mântuire sfat iaste a-și socoti toată viața sa și a o lămuri, măcar o dată, prin mărturisire de toată viața, și apoi, după oarecâtă vreme, adecă după un an sau și mai curând, începând de la mărturisirea cea mai de pre urmă de toată viața, a-și ispiti cunoștința sa. Rodul lucrului acestuia iaste nu numai că, fiindcă o dată să pun înaintea ochilor toate păcatele, mai mare rușine iaste, și mintea mai tare să umilească, și mai mult să nevoiaște a să smeri pre sine, ci încă și pentru că frica dreptății dumnezeiești foarte să adaoage, când păcatele ceale mai de curând, cu ceale mai de demult adunate, să vād grămadă ca un munte, cât întru adevăr îi caută să suspine cu Ezdra: „Păcatele noastre au crescut până la ceriu”²¹. Apoi, cine nu veade că, fără de o mărturisire ca aceasta, anevoie să poate căpăta liniștea cunoștinței, carea iaste neprețuită fericire, și a nu avea

²¹ 1 Ezdra 9, 7.

mai mult pururea ghimp și îndoială, și aceasta nu fără de temei, mai vârtos deaca căderile ceale adease în păcat au venit din neîntocmirea și negătirea cea carea să cade la mărturisire? O, câte mărturisiri să judecă a fi bune, și cu adevărat nu sânt! Oarecine, în lungă vreme, să chinuia în munci; mai pre urmă, arătându-să fiiului său, cu greale cuvinte-l muștră, că niciun ajutoriu de ușurare în munci nu are de la el; răspunde ficiorul: Ce e, o, preaiubite tată, treizăci de ani sânt de când ai murit tu și nicio zi n-au trecut să nu mă fiu rugat lui Dumnezeu pentru tine. Adevărat zici, răspunde tatăl, ci rugăciunea ta nimica n-au folosit mie, că până acum ai viețuit vrășmașiu lui Dumnezeu, însărcinat de păcate, că niciodată nu te-ai mărturisit bine. Să știi că de trizăci de ani mai de mult decât trezăci de ori te-ai mărturisit, ci tot cu deșcartă osteneală și fără de folos, pentru că nu te-ai gătat precum au trebuit, iară mai vârtos pentru că n-ai avut adevărată hotărâre a te îndrepta. De aceste cuvinte înfricoșindu-să ficiorul, știind această primejdie mare, au început a să îndrepta. Iară tu nu aștepta să vie cineva, din ceaa lume trimis, care să-ți spuie ție statul tău, ci cu frică mântuitoare pre tine însuși te deșteaptă, și, cu bună gătare, într-o mărturisire adună toată părearea rea și durearea, carea de alteori nu ai avut, ca o mare mare, într-a căria adânc toate păcatele din toată viața să se îneace.

Și ce poate să fie mai de mântuire ca să petreci noao viață? Ce nevoieță mai fără de frică, a aștepta moartea? Ce strădanie mai cu de-adinsul, a putea cunoaște păcatele ceale ascunse? Însă, nime nu cunoaște rodurile aceastea, fără numai cel ce face ceale ce am zis. Și dintr-aceasta au mângă<i>are, într-acest chip mărturisindu-să. După o mărturisire ca aceasta poate cu liniște să trăiască, fără de grije, orice cât de mic a mai poftori. Cercarea și ispitirea, la această mărturisire, să fie precum mai sus am zis, unde am grăit de cercare, să-și aducă aminte de toată viața, de

stări, de deregătorii, de slujbe și de toate lucrurile vieții și să ia sama că, cu cât mai mulți ani au trecut, cu atâta mai anevoie iaste deschilinit a ști numărul păcatelor. Pentru aceea, atunci, trebuie a spune în câtă vreme și cât de adeaseori au făcut păcatul și a te cerca precum mai sus am zis. Și aceastea pentru liniștea cunoștinței ajung. Dumnezeu să ne dea dorul Său, ca să putem lucra mântuirea noastră și să facem ceale ce-am zis! Amin.

Samuil Micu

**DISSERTATIO CANONICA DE
MATRIMONIO**

juxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae
ab Samuele Klein de Szád, dioeceseos Fogarasiensis
in Transilvania praesbytero, et in seminario generali
caesareo-regio graeco-catholicorum Vindobonensi
ad S. Barbaram studiorum praefecto, conscripta.

Vindobonae, Typis Josephi Nob. de Kurzbeck,
MDCCLXXXI*

Ad lectorem

Rem utilem existimavi me factum hanc de Sacramento
Matrimonii canonicam dissertationem edendo, tum ut
necessitati in nostris terris occuram, ubi raras Ecclesiae
Orientalis animarum Pastores libros habent, quibus in
rebus disciplinae ecclesiasticae Graecae Orientalis Eccle-
siae tute fidere, ac se committere possint; nam si qui sunt,
aut praegrandis molis sunt, aut valde magno pretio
comparabiles. Etenim cum in usu Occidentalis Ecclesiae,
apud quos typographiae florent, non sint, nonnisi pro
aliqua Graecorum quoque disciplinae notitia editi sunt;
aut sunt aliqui, qui potius ceremonias, quam disciplinam
describunt. Tum ut publico notam reddam disciplinam
Ecclesiae nostrae Graeco-Orientalis, ex quo adpareat
quam male quidam extranei de sacra nostra disciplina
scripserint, & loquantur, male utique informati vel ob
defectum talium librorum, vel ob persuasionem, quam a

* Transcriere, traducere și note: Andreea Mârza.

parvis imbiberunt, apud quos quidquid est Graecum, malum est, superstitiosum audit, quasi haec essent convertibilia, mihi ipsi audire contigit anno 1767 dum praelectionem Historiae ecclesiasticae in Universitate Viennensi audirem, in scholis professor loquens de S. Basilio Magno Oecumenico Doctore aiebat: *Sanctus Basilius, Domini mei, magnus Sanctus est, et dum ego ipsius scripta lego, acsi in Coelis versarer; sed denique Graecus, et Graeci omnes nequam sunt.*

Primum quidem in gratiam Nationis meae Daco-Romanae lingua patria scripseram, modo vero ad publici utilitatem ex lingua Daco-Romana in Latinam verti, quantum vero fieri potuit canones & leges, quas pro suis Graeca-Orientalis Ecclesia agnoscit, ac veneratur in confirmationem adducere non intermisi, Doctissimorum quoque, ac Canonum in Ecclesia Graeca peritissimorum Interpretum autoritatibus, ac commentariis, nec non imperialibus legibus illustravi.

Quapropter nemo judicet supervacaneum & inanem meum hunc laborem, eo quod multi libri Canones, & disciplinam ecclesiasticam complectentes a scriptoribus Latinis editi habeantur; hi enim Occidentalis Ecclesiae leges, et disciplinam proponent, quibus nunquam Ecclesia Graeca se obligavit, cum & saeculo XIII in Lugdunensi^[1], & saeculo XV in Florentino Conciliis^[2] *hac lege unionem fidei cum Romana Ecclesia suscipere, ac profiteri Graeci voluerunt: ut ritus, & disciplina in Ecclesia sua usitata omnino non immutentur, sed ut prius in usu maneant.*

Rutheni vero in Galliciae, Lodomeriae, ac Poloniae Regnis, & Magno Lytuaniae Ducatu anno 1594 in synodo Brestensi^[3], & anno 1598 dum suam Unionis fidei professionem Clementi VIII Pontifici Romano exhibuerunt, ac se ad illam in posterum observandam obligaverunt, cum hac conditione unionem amplexi sunt: *Salvis tamen, inquit, & integrum observatis ceremoniis,*

& ritibus cultus divini peragendi, & sacrorum Sacramentorum juxta consuetudinem Ecclesiae Orientalis; correctis tantummodo articulis, qui ipsam Unionem impedirent, ut more antiquo fierent omnia. Vide Bullam Benedicti XIV ad Missionarios per Orientem deputatos de die 26 Julii anni 1755^[4].

Rutheni in Hungaria in Dioecesi Munkatsiensi existentes dum anno 1652 Unionis fidei cum Romana Ecclesia professionem Innocentio X Pontifici Romano submiserunt, profitentur se credere omnia, quae Romana Ecclesia profitetur, his tamen adjectis conditionibus: *Primo, ut ritus Ecclesiae Graecae servare liceat.* Vide Summarium Episcopatus Munkatsiensi ab Illustrissimo Domino Joanne Bradats Episcopo Munkatsiensi, Clementi XIII Pontifici Romano oblatum.

Daco-Romani vero, seu Valachi in Transylvania, & Hungaria habitantes, dum anno 1697^[6] cum suo Archiepiscopo Theophilo de Unione Ecclesiae Romanae amplectenda agerent, non aliter profiteri voluerunt, quam sub expressa hac declaratione. *Primo: Sacram Unionem continentia quatuor puncta perpetuo, & inremissibiliter Ecclesia Valachica observat, et teneat, ad plura autem nullo sub praetextu adigatur. Secundo: Jus Canonicum, vulgo Pravila, Valachico idiomate editum, exceptis iis, quae sacrae Unioni contrariari reperirentur, maneat in vigore suo, & juxta illud in juribus procedatur. Jus hoc nihil aliud est, quam collectio Canonum, & legum Imperialium, nec non commentariorum authorum ab Ecclesia Graeca receptorum de Graeco in linguam Daco-Romanam, industria, ac sumptibus sanctissimi Domini Stephani Dei gratia Metropolitanæ Tergovistensis, & Exarchae Confiniorum Ungro-Valachiae versum, & editum.* Vide Acta Ecclesiae Transylvano-Valachicae in negotio initae Unionis cum Romana Ecclesia.

Accedit & illud, quod Romana Ecclesia, & Pontifices Romani non semel voluntatem suam declaraverint nunquam fuisse, aut esse Romanae Ecclesiae, ejusque Pontificum mentem, ut Graeci disciplinam suam, Canones, & Ritus suos per Unionem desererent, quin imo saepe demandarunt accurate observanda, ac custodienda, quae omnia Pontifex Benedictus XIV in sua ad Missionarios per Orientem deputatos de 26 Julii anni 1755. Encyclica adducit imo decreta, leges, & ritus, & disciplinam concernentes a Pontificibus Romanis pro Universa Ecclesia latae Graecos quamvis unitos, nullatenus obligant, nisi expresse nominentur. Vide Antoine tractatu de Legibus in Appendice ad usum Missionariorum Patris Philippi de Carboneano.

Hic tamen illud advertere oportet duplices esse Graecos, & ritus Graeci sequaces, extra Italiam nempe, & in Italia, qui sunt in Italia, dicuntur Italo-Graeci, & hi sunt sub jurisdictione episcoporum Latinorum, & ad multa adiguntur servanda ex disciplina Ecclesiae Romanae, quae recenset Benedictus XIV in sua bulla ad Italo-Graecos: *Etsi Pastoralis*, quam ad solos Italo-Graecos, nullatenus vero ad alios Graecos se extendere in ipsa eadem bulla laudatus pontifex author bullae Benedictus XIV testatur; reliqui vero Graeci, Daco-Romani, Rutheni, & alii ritum Graecum tenentes, & extra Italiam manentes huic, & aliis Romanorum pontificum bullis pro Italo-Graecis latis, minime sunt subjecti, sed in sua antiqua disciplina libere, & integre vivere relinquuntur. Imo jubentur canones, disciplinam, & ritus Ecclesiae Graecae accurate custodire, eademque pontificia autoritate iis interdicitur de ritu Graeco ad Latinum transire, quod Benedictus XIV in sua encyclica ad Missionarios per Orientem deputatos directa strictissime mandat, ne Graecos redeuntes ad communionem Romanae Ecclesiae ad ritum Latinum permittant transire absque speciali

indultu Sedis Apostolicae, & in constitutione Demandatam haec habet: *Praeterea omnibus & singulis Graecum ritum servantibus ad Latinum ritum transire deinceps expresse vetamus, Missionariis vero omnibus distincte mandamus sub poenis etiam infra exprimendis, aliisque arbitrio nostro decernendis, ne cuiquam ex illis hujusmodi transitum a Graeco ad Latinum ritum suadere praesumant, aut etiam cupientibus inconsulta Apostolica Sede permittant.*

Ex his patet, quantopere aberrant, qui aliqua ex bullis, praecipue: *Etsi Patoralis*, pontificum Romanorum pro Italo-Graecis latis desumentes, applicant Graecis, Daco-Romanis, Ruthenis, aliisque ritus Graecae Orientalis Ecclesiae sequacibus, & extra Italiam manentibus: Imo eousque audaciae quidam pervenerunt, ut non erubescerent palam dicere, quod mihi non semel, nec a vulgaribus audire contigit, ritum Graecae Ecclesiae toleratum duntaxat, minusque perfectum esse respectu Latini ritus. Tales manifeste ostendunt suam ignorantiam, & praesudicia, quibus circumvoluti, quasi Deus minus Graecorum, quam Latinorum esset, quaerunt praetextus, & occasiones Unionem fidei, & charitatis vinculum rumpere, & aequitatem filiorum unius sanctae Matris Ecclesiae Sponsae Christi Domini in ambitionem affectus sui, & vituperium, subjectionemque Graecorum fratrum suorum vertere, & mutuum, quo invicem amplecti debemus, amorem evertere. Praestaret utique sepositis affectibus veritatem in charitate quaerere, & ex scientia, & conscientia loqui, beneque meditari, & intelligere verba Spiritus Sancti, apud Paulum in Epistola ad Rom. cap. 3. *An Judaeorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Imo & Gentium?* Et ad Galatas, cap. 3. *At ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo, omnes enim filii Dei estis per fidem, quae est in Christo Jesu, quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis, non est*

Judaeus, neque Graecus, non est servus neque liber, non est masculus neque foemina, omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Et 1 Cor. cap. 1 Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem, perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia: Significatum enim est mihi de vobis fratres mei, quia contentiones sunt inter vos; hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit, ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae (hoc est, ego sum praestantior & perfectior, quia sum Latini ritus, ego vero sum melior, quia sunt Graeci ritus), sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. Idem ad Epheseos cap. 4 Digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem Spiritus in vincula pacis, unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae, unus Dominus, una Fides, unum Baptisma, unus Deus, & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis, unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram Dominationis Christi. Si ergo unus Dominus, una Fides, unum Baptisma, unus Deus Pater, una Ecclesia Mater, utique & unum Regnum Coelorum non praestantius, aut perfectius Latinis, aut ignobilius, vel minus perfectum Graecis, quia nec Graecis nec Latinis paratum est, sed iis, qui fidem, & praecepta Dei custodiunt, faciuntque opera bona, & accepta. Plus Deum amanti, & patienti pro veritate, & laboranti cum charitate pro bono, plus dabitur, omnibus tamen plene satisfiet sive Graecus, sive Latinus sit.

Quanta autem mala non tantum in Ecclesiam, sed in universam Rempublicam etiam saecularem distinctio perfectionis, & praestantiae rituum induxit, longum foret enarrare, noverunt illi, qui historiam saeculorum IX, X,

XI, XII, XIII, XIV & XV attente revolverint. Addo hic solum egregium testimonium viri doctissimi Joannis Holstenii, qui dissert. I de ministro Confirmationis ita scribit: *Luctuosum schisma, quod Orientis, & Occidentis Ecclesias dudum disjuxit, illis potissimum imputandum est, qui Christiana caritate posthabita, & disputandi pruritus omnia in quaestionem, & controversiam adduxerunt, quae diverso ritu apud partem diversam aguntur: his nulla, vel exigua vetitatis cura, sed unum vincendi studium, ut ex sua consuetudine, vel opinione aliis legem praescribant.* Quantas afflictiones Rutheni Catholici ritus Graeci in Polonia perpassi sint propter ritum, non vacat dicere, qui perleget summarium Ruthenorum de transitu ex Graeco ritu ad Latinum multa rescire poterit; idcirco Rutheni sub regimine Poloniae multa Graeca Ecclesiae in ritu, ut tempori, & circumstantiis cedant, mutare, omittere, aut ex Latino ritu addere voluerunt: canonica vero disciplinam, seu jus canonicum Orientalis Ecclesiae Graecae neglexerunt & Ecclesiae Latinae jus canonicum exceptis conjugii sacerdotum sequuntur, nec mirum, siquidem multum impetebantur, & vexabantur propter ritum Graecum, & tanquam non vere Catholici habebantur apud eos, qui fidem in externis ritibus, & ceremoniis duntaxat constare judicant, ad quod ut ex actis eorum videmus. Si antiqui Latini SS. Patres modo venirent, dubitarent fors de veritate Fidei Catholicae eorum, quia multum in ritu a Latinis hujus temporis discreparent. Haec est ratio, cur Rutheni Polonici multa in ritu variaverint, quia nempe in quiete vivere voluerunt, sufficit si in hujus rei veritatem legantur *Informatio G.D. Pauli Majer JUD. Notarii Apostolici Dioecesis, Jur. Civil. Ord. Prof. & Advocati Consistorialis Vlnensis typis vulgata anno 1772 contra ritum Graecum Ruthenorum Catholicorum.* Item

Projectum eradicandi in Polonia ritum Graecum anno 1717 in lucem emanatum.

Ista sunt; quae plurimum turbant Rempublicam Christianam, & Christum dividunt, Ecclesiam scindunt, pacem, & charitatem rumpunt, invidias, odia, contentiones fovent, & alunt, unionem impediunt, quia offendiculum ponunt, & scandala gignunt, mores non emendant, ambitionem vero augent. Fides est, quae ritum sive Graecum, sive Latinum vivificat, cum igitur Fides eadem in utroque ritu esse debeat, & sit: uterque ritus & Graecus, & Latinus aequae praestans, perfectus, & bonus est, utpote ab Ecclesia traditus, & adprobatus. Quare enim perfectior esset Latinus ritus, alloquor illos, qui ritum Latinum non sine fastu perfectiorem, & praestantiorum Graeco asserunt? An ratione originis? Minime, quia ipsi Latini fatentur Graecum ritum esse perantiquum, idcirco nos Graeci ritus homines vocant, antiquae Fidei, & Religionis, utpote quia primaevum Ecclesiae ritum plurimum observamus, imo ad initium Ecclesiae Christianae una cum Christi Fide ritus etiam ex Oriente per SS. Apostolos, aliosque Apostolicos Viros in Occidentem delati sunt, sed quia Fides semper eadem mansit, & permanebit; ritus vero cum tempore variati, & aucti fuere, hinc orta est distinctio rituum in Ecclesiis Primariis, minores enim Ecclesiae majores Ecclesias imitabantur, & sic adpellari coeperunt: ritus Ecclesiae Graecae, & Latinae &c. Haec fusius ostendere modo supersedeo, cum aliunde omnibus nota sint. An vero ratione intrinsecae bonitatis ipsius ritus, Latinus ritus praestantior sit Graeco? Nequaquam, si enim considerentur quae sint ea, quae ritum perfectiorem faciant, inveniemus ante omnia esse Fidem, jam Fides in utroque ritu eadem est, ergo ex hac ratione uterque ritus aequaliter perfectus est. 2) Quae ritum aliquem praestantiorum facerent, sunt actus, & opera, quae secum importat, aut

praescribit talis ritus, jam vero nec vigiliis, nec jejunia, nec orationes aut longiores, aut strictiores, nec alia opera, aut perfectiora, aut rigidiora, aut sanctiora ritus Latinus habet aut praescribit, quam Graecus, solum ideo praestantior fors dici posset Latinus ritus, quia divitiis, & potentia in hac providentia abundat, superatque Graecum ritum, sed qui stat, attendat, ne cadat, dicit Spiritus Sanctus. Certe insaniret, qui dicere auderet per tria prima Ecclesiae saecula minus perfectum fuisse ritum sive in Oriente, sive in Occidente Ecclesiae Catholicae quam modo, quia tunc pauper & a potentibus despectus Ecclesiae Catholicae.

Itaque optimum est Latini, & Graeci aequae Catholici, & fratres sumus, utpote filii unius sanctae Matris Ecclesiae, invicem amplectamur in osculo pacis & amoris, teneamusque illum perfectiorem, & praestantiorem, qui melius legem Dei observat, majoraque opera bona facit, sive ille Latini, sive Graeci ritus sit. Imitentur fratres isti, vel quo nomine alio eos adpellabo, illi enim Graecos saepissimae Graeculorum nomine per contemptum vocitant, imitentur, inquam Latinos doctos, probos, prudentes Deum, & proximum amantes, qui non in externis hujus, vel illius ritus ceremoniis perfectionem quaerunt, sed in fide, & bonis operibus, sive Graeco, sive Latino ritu quis Deum colat, & cessent tandem carpere ritus & disciplinam Ecclesiae Orientalis, cujus nec mores, nec ritus, nec consuetudinem, nec disciplinam norunt, & solum ex mala informatione, vel ex praeconcepta opinione loquuntur, quae ignorant, ut enim praetermittam modo alia Sacramenta, quot errores false Graecis appingunt vel in Sacramento Matrimonii, cujus disciplinam hac dissertatione proponam, unius tantum verba adduco, qui talem dat censuram circa Ruthenorum propositos tempore Unionis articulos, qui referuntur a Thoma a Jesu^[7] carmelita discalceato lib. 6, part. 3 Operis

sui de procuranda salute omnium Gentium. Iste doctissimus, ut ibidem adpellatur, theologus, de Matrimonio sic ait: *Est certum apud Orientales multos esse abusum, nam alicubi nonnisi uxorati initiantur, alibi etiam initiati contrahunt Matrimonium, nec desunt, qui propter adulterium Matrimonium solvant, & aliud ineant, erunt etiam fortasse, qui secundas nuptias damnent.* Alter quidam scriptor Sakovski dictus, omnes ritus & ceremonias Ecclesiae Orientalis carpit, superstitiosas asserit, contemnit, & irridet, Matrimonii autem sacros ritus, qui in coronatione, seu copulatione adhibentur, tanquam choreas profanas, & superstitiones describit. Hujusmodi scriptores, vel potius nugatores fingunt sibi secundum infulsam mentis suae phantasiam interpretationes se ipsis dignas, & qualesnam sint ostendunt, & nec soli discere, nec doceri volunt veritatem, atque ut cum Sancto Magno Basilio loquar, qui in simili fere materia de Occidentalibus Epistola 10 ad S. Eusebium scribit: *Falsis suspicionibus moventur, in illos, qui sibi veritatem dicunt, irritantur, <...> ea, quae apud nos vere aguntur, nesciunt, & media, quibus recte doceri possent, non arripiunt. Viris, qui in tempore malo premuntur non esse insultandum, nec dignitatem obtendendam superbiae, quod peccatum solum Deo inimicum hominem valet reddere.*

Nunquam Romani pontifices mandarunt, aut deinceps mandabunt, ut Graeci disciplina canonica Ecclesiae Orientalis relicta, Latinae Ecclesiae canones amplectantur: optime quippe norunt ipsi hanc materiam ad Primatum Unionis Fidei minime pertinere.

In reliquo omnia, quae aut Fidei Catholicae Ecclesiae, aut bonis moribus adversarentur, paratus sum retractare, corrigere, & emendare, imo nunc omnia haec retracto, & libenter corrigo, rejicio, voloque pro non dictis, & non scriptis haberi: propterea filiali cum submissione, &

reverentia, omnia, quae scripsi sanctae Catholicae & Apostolicae Dei Ecclesiae in omnibus materiis ad directionem, & jurisdictionem ejus pertinentibus iudicio substerno, sicut in civilibus auctoritati summi Principis subjici & obedire, quemadmodum teneor, & bonos fideles decet, cupio, & volo.

Igitur cum haec ita se habeant, nemo puto mihi vitio vertere, quod disciplinam, & canones, legesque Orientalis Catholicae & Orthodoxae nostrae Ecclesiae ad utilitatem animarum Fidelium, & commodum curatorum earundem in unum congesserim, sed potius quisque ultronee conatum meum promovebit, ut quemadmodum de Matrimonio, ita de aliis quoque Sacramentis, & disciplinis, consuetudinibusque Graecae Ecclesiae, tractatum ampliorem compilare valeam, quod ubi gratam rem me facturum intellexero, illico manum cum divino auxilio operi admoturum me adpromitto.

DISSERTATIO DE MATRIMONIO JUXTA DISCIPLINAM
ORIENTALIS ECCLESIAE

Praemonitio

I. Matrimonium consideratur, ut novae legis Sacramentum, & ut civilis Contractus. Ut novae legis Sacramentum ad Ecclesiae auctoritatem pertinet, de eo iudicare, ut vero civilis contractus, potestati civili, summoque impetranti omnino subjectum dignoscitur. Quapropter & haec dissertatio, in quantum illud Sacramentum est, auctoritati Ecclesiae subjiciet, in quantum vero est civilis contractus, legibus civilibus substernet. Quemadmodum Salvator noster praecepit, ubi ait: *Date Deo, quae sunt Dei, & Caesari, quae sunt Caesaris*¹.

¹ Matth. 22, 21.

Matrimonio sponsalia praemittuntur

II. Quemadmodum in more positum est apud homines, ut ante quemlibet contractum consensum suum praemittant²; ita conveniens est, ut contractui Nuptiarum, quae non parvi momenti res est, Sponsalia praemittantur.

Definitio sponsalium

III. Sponsalia juris authores definiunt³, *mentionem, & promissionem futuram Nuptiarum*. Et haec definitio locum habet in sponsalibus simplicibus, qualia solent personae inter se inire absque sacerdotis benedictione & precum lectione; caeterum sponsalia seu inarhatio cum sacerdotali benedictione, & precum solitarum lectione definiri possunt: *Quod sint promissio de praesenti, & obligatio fere qualis est Matrimonii rati, Matrimonium ineundi*.

Probatur haec definitio

IV. Haec nostra definitio vim suam in SS. Canonibus habet, nam S. Basilius⁴ eum, qui talia contraxit sponsalia, si aliam ducat, aut vicissim si ea alteri nubat, vel una pars fornicetur, poenis adulterii subjicit.

Concil. autem Trul. can. 98^{5[8]} statuit iisdem poenis eum, qui alteri desponsatam vivente sponso duxerit, cujus can. verba subjicimus: *Qui alteri desponsam mulierem eo adhuc vivo, cui desponsata est, in nuptiarum ducit societatem, adulterii crimini subjiciatur*. Cum ergo poenis

² *Euchol.*

³ Balsamon in can. 98 Concil. VI; Mat. Blast. Synt. Alph. lit. Γ, cap. 15; Alex. Comn. Impe. Novel. de an. 6804 indict. 15; conc. Copol. sub Micha. Archialiano Patriarcha anno 1171 habit.

⁴ S. Basil., can. 69.

⁵ Conc. Trul., can. 98.

adulterii talem subjiat, consequens est obligationem ex talibus sponsalibus oriri fere aequalem Matrimonio rato.

Dixi *fere*, nam Concilium Patriarchale Constantinopolitanum de anno 1171, sub Michaele Anchialino^[9] Patriarcha dicit: *Neque enim conjunctio, sed precationum ceremoniae, ut sponsalia tanquam nuptiae reputentur, faciunt.* In hoc autem differunt a rato Matrimonio, quoniam istorum si aliqua pars ducat, vel nubat alteri, Matrimonium validum censetur, post initum autem ratum Matrimonium viventibus partibus nequaquam potest aliud iniri.

Etiam lege civili hoc confirmatum est

V. Sed & religiosissimi imperatores⁶ ubique ecclesiastica statuta suis edictis confirmare, & protegere consueti. Hoc quoque de obligatione sponsalium statutum, non tantum confirmarunt, sed insuper auxerunt, & addiderunt. Alexius Comnenus^[10] imperator an. 6592 a condito orbe, a Christo vero 1084 talem edidit novellam: *Sponsalia vera sancita sunt a Nobis, quaecunque cum benedictione sacra & statuto a Nobis tempore peracta noscuntur. Aptum vero tam sponsalibus, quam nuptiis tempus fuerit, foemella quidem duodecimum transgressa, masculo autem decimum, & quartum annum excedente, per sacrarum vero precum carmen, & consuetam archae, atque osculi observationem, exiguo, vel etiam longiusculo temporis spacio interjecto, prout ipsis contrahentibus visum fuerit, citra recusationem legitimas quoque nuptias succedere jubemus. Quod si prius, quam statutum a Nobis appetierit, & indicatis observationibus non adhibitis, sponsalia facta fuerint, & instrumenta, nequaquam haec vera sponsalia, vel esse, vel adpellari debere,*

⁶ Leo Imper. Nov. 5ta; Alex. Comn. Imp. Novel. de Spons. synod. Conspol. sub Joan. Xiphil. CP. Patriarcha.

tametsi poenae luitio sit adjecta; nam quae proprie sunt sponsalia, poenarum praestationibus non solventur, quando ne quidem instrumentis in posterum adscribentur, cum per ea nullum sponsalibus accedat robur, sed per invocationem Dei, ejusmodi sponsalia indissolubilia manent, ex illis dumtaxat causis dirimenda, quibus & nuptiae solvuntur. Quia vero secundum priscam legum consuetudinem, post annum puellae septimum non recte sponsalia procedebant; (nam singuli libere ad desponsatas accedentes per intuitum continuum, & libertatem conversationis, ipsam amoris flammam magis accedebant) hoc quoque statuimus, ut quae anno contrahentium VII usque ad XIV vel XII aetatis eorum annum, quasi sub sponsalium forma fiunt instrumenta, prorsus legitimorum firmorumque sponsalium locum non obtineant, sed tamen velut confirmatae stipulationes habeantur, & secundum aliorum contractum consuetudinem obligent.

Sponsalia contrahere non possunt

VI. Primo, qui sponsalia contrahere haud possunt, sunt furibundi, *furor enim, inquit lex⁷, impedit sponsalia, sed si post ea supervenerit, constituta non dissolvit.*

Secundo, sponsalia inire non possunt infantes, hoc est antequam intelligere possint, quod agitur, *quae quid agitur, intelligere videtur, ajit lex, recte sponsalia contrahit, hoc est, quae non minor est septem annis; enim vero si sponsalibus factis intra decimum tertium annum ausi quidam fuerint desponsatis vel benedictionem, quam vocant, vel coronam, impertiri, cum sacrarum legum transgressores facti sint, statim contracta sponsalia cum ea conjunctione, quae speciem dumtaxat aliquam habet, dissolventur, & ab utraque parte collatas in sponsalibus*

⁷ Lex apud Blast. Synt. lit. Γ, cap. 15.

poenas facinoris causae jacturam hanc sustinentes Fisco inferent, ne sacerdote quidem, qui tali ausus erit interesse actui, extra culpam constituto, sed legum sacrarum severitati subjiciendo.

Tertio, quotquot non possunt inire Matrimonium, nec sponsalia contrahere possunt.

Contrahere ea possunt

VII. Omnes, qui Matrimonium inire valent, sponsalia quoque contrahere⁸ possunt, requirunt tamen civiles leges⁹, quas antiqua Ecclesiae disciplina hac in parte servabat, ut filii & filiae familias sine parentum consensu contrahere non possint, *quod si parentes eis sponsos indignos, & turpes moribus eligant, contradicere possunt filiae*¹⁰.

Modo in nostris partibus mos invaluit, ut sponsalia etiam repugnantibus parentibus a filiis valide contrahi possint. *Parentes item contrahere possunt pro filiis suis sponsalia, dummodo filii expresse vel tacite non contradicant*¹¹.

Etiam inter absentes per procuratorem

VIII. Possunt sponsalia etiam per procuratorem inter absentes contrahi¹².

Juxta ecclesiastica statuta non sunt proprie inarhatio, sed simplex civilis conventio, *nam quae proprie est inarhatio per preces, & Dei invocationem, sacerdotisque benedictionem fit.*

⁸ Lex apud Blast. Synt., cap. 15.

⁹ S. Basil., can. 42; Phot. Nomoca., tit. 13.

¹⁰ Lex.

¹¹ Lex.

¹² Armenopul. lex apud Blast.

Quid requiritur in sponsalibus

IX. Primo & ante omnia in sponsalibus necessarius est mutuus consensus, sine quo nullo modo valide contrahi possunt¹³.

Consensus autem iste debet esse clarus, non ambiguus verbis, ac signis expressus, nam si talis fuerit, sponsalia invalida censenda sunt. Ideo sacerdos antequam officium inarhationis incipiat, interrogare ab iis debet, & ubi clarum eorum consensum perceperit, ita persolvat divinum illud officium, secus facturus severitati ecclesiasticarum poenarum subjiatur.

Porro necessarium quoque est, ut officium inarhationis desponsatis celebretur, ad hoc, ut sponsalia eam vim habeant, quae fere aequalis sit rato matrimonio; nam, ut superius observavimus, *non per solum consensum, sed vel maxime per preces & Dei invocationem, hoc magnum vinculum obtinetur*¹⁴.

Requiritur liber consensus

X. Consensus iste liber sit oportet, secus pro nullo habendus, hinc vi & metu injuste extortus nihil valet, at vero si juste metus incussus fuerit, valida utique sunt sponsalia¹⁵.

Error impedit

XI. Si vero circa personam error contingat, prorsus nulla sunt sponsalia. Putat quis se cum Elisabetha contrahere sponsalia, interim videt se deceptum, & se cum Maria contraxisse; quemadmodum Jacobo accidit cum Lia, & ille Rachelem volebat.

¹³ Lex apud Blast.

¹⁴ Alex. Comn. Imp. Nov. de Spons. Con. CP. de anno 1171.

¹⁵ S. Basil., can. 22; concil. Quini sexti, can. 29.

An conditio sponsalibus adhibenda

XII. Conditio v.g. si mihi cum tua filia tantum de dote dederis, vel si non fueris subditus tibi nubam, adhiberi potest, verum sacerdos cautus esse debet, & talibus sponsalibus officium inarhationis nequaquam legat, ne quo casu partes sibi non consent, & cum canonum praevaricatione resiliant. Propterea sacerdos, dum a talibus invitatur, bene perscrutetur, ut totum conclusum eorum, si non de quantitate, saltem de existentia conditionis sciat.

Causae, propter quas sponsalia dissolvuntur

XIII. Dictum est superius, sponsalia, quae per invocationem Dei, & benedictionem consuetam sacerdotalem fiunt, ex illis dumtaxat causis dirimenda, quibus & nuptiae solvuntur, quod ita intelligendum est, quibus & nuptiae sive quoad vinculum, sive quoad totum solvuntur; sponsalia tunc simpliciter, & absolute dirimuntur, ut ad alia partes transire possint. Sponsalia nuptialia solvuntur propter honestas hasce causas:

- I. *Si constaret sponsalia tamquam illicita, propter aetatem pauperum impuberem¹⁶.*
- II. *Si mulier uterum gestans ex alieno semine sit deprehensa.*
- III. *Item propter novam quamdam, & incognitam religionem ac dogmatum varietatem.*
- IV. *Propter morum turpitudinem.*
- V. *Vel propter mutationem status.*
- VI. *Vel propter dilationem nuptiarum ultra quadriennium, quae probabili ex causa facta est, propter morbum (diuturnum) vel capitalia crimina, vel longinquam peregrinationem ex necessitate susceptam.*

¹⁶ Lex apud Blast., lit. Γ, cap. 15.

VII. Propter si sponsalia facta sint per vim praesidii provinciae, vel parentum, aut cujuscunque alterius, puella non consentiente.

VIII. Vel propter veram tonsuram, & transitum ad vitam solitariam.

IX. Vel quod aliquis fiat decurio.

X. Vel quod alicujus bona Fisco sint obnoxia, vel quod ipse alii cuiquam functioni obligatus inveniatur.

De donis & expensis rescindentium sponsalia

XIV. Quando pars una praeter superius allatas, aut similes causas sponsalia rescindit, pars, quae sponsalia dissolvit, perdit dona, quae occasione initiorum sponsalium alteri donavit, praeterea tenetur alteri parti expensas, fatigias, & confusionem recompensare, insuper & alteri mulctae obnoxius manet.

De clericorum sponsalibus

XV. Si quis, qui cum aliqua puella sponsalia contraxit, postea mortis, alteriusve causae interventu separatus sit a sponsa sua ante nuptias, sacros ordines accipere vellet, non permittitur, ut cum alia muliere copuletur¹⁷: *Nam, qui hoc fecisse deprehensus fuerit, tamquam secundo obligatus Matrimonio deponitur. Lector etiam, qui tale quid incurrit ad alium gradum non provehetur.* Superius dictum est, quod sponsalia, quae fiunt ab anno aetatis septimo usque ad duodecimum puellae, & decimum quartum juvenis speciem duntaxat sponsalium habeant, non autem robur sponsalium, seu inarhationis, quae fit per preces, & invocationem Dei. Quod si quis talia contraxit sponsalia cum puella, quae quidem sextum annum excessit, non vero duodecimum, postea ob legitimam causam solvit ipsa sponsalia & cum

¹⁷ Const. Synod. sub Joan. Xiphil. CP. Patriarcha.

alia init Matrimonium, potestne talis promoveri ad ordines sacros? R. negative: *Talis enim bigamus dicitur ratione concupiscentiae, quum hac aetate mulier amoris capax sit*¹⁸.

At vero si minor sex annis sit puellae desponsa, quando sponsalia ista contrahuntur, potest talis etiam cum alia muliere copulatus promoveri ad sacros ordines, & sacerdotio fungi.

De impedimentis affinitatis, quae sponsalia irritant

XVI. Caeterum, ubi perfecta sunt sponsalia licet antequam cum desponsata sibi vir coeat, per mortem ab ea diremptus fuerit, prohibetur ducere, vel sororem, vel consobrinam defunctae sponsae¹⁹. *Non enim ipsa conjunctio, sed quae precum interventu fit consecratio sponsalia pro nuptiis habere facit.*

*Si quis inarhationem inivit cum aliqua mediante benedictione sacerdotis, & postea carnaliter cognovit, matrem, vel sororem, vel neptem ex fratre, vel sorore, vel consobrinam sponsae, prohibetur ducere sponsam, sed solvere debet sponsalia, si vero post initum jam Matrimonium hoc contigerit, nuptiae non dissolvuntur, sed qui incestus rei sunt, puniuntur*²⁰, & reus non potest petere debitum conjugale, antequam ab episcopo dispensationem obtineat, reddere tamen tenetur.

Quando legi debet officium inarhationis

XVII. Officium inarhationis, seu sponsalium sacer ritus ante solemnitatem coronationis legi per ordinarium parochum loci, aut etiam per alterum cum licentia tamen

¹⁸ Balsamon Lex.

¹⁹ Const. Sifin. & Xiphil. C.P. Patriarchar. apud Hermenopol., tit. 6, lib. 4.

²⁰ Lex apud Blast.

ordinarii parochi omnino oportet; optime autem est ut immediate ante coronationem, & statim in uno continuo sequatur coronationis officium. Etenim accidere interdum potest, ut si sponsalium officium aliquot diebus ante coronationis officium legatur, pars aliqua resiliat, & consensum deneget, & sic difficilius, & cum majori ss. canonum transgressione talia sponsalia dissolventur.

In Transylvania & partibus eidem adnexis constitutum synodale est, sub episcopo Petro Paulo Aron^[11], ut sponsalium officium in uno continuo cum officio coronationis, administraretur, non autem unum ab alio sejungatur.

De Matrimonio

XVIII. Sponsalia sequitur Matrimonium, quod alias etiam *Coronatio*, & *Nuptiae* appellatur, hoc licitum & honestum, imo non minus naturae, quam divinis legibus consentaneum est, & praeceptum²¹. Frustra tamen sunt ii, qui hujus obligationem ad singulos homines pertinere asserunt, naturale tamen hoc officium generi humano esse commune dubitari non potest.

Definitio Matrimonii

XIX. Matrimonium est legitima conjunctio²² maris & foeminae procreandae & educandae sobolis causa inita²³, & omnis vitae consortium, divini, & humani juris communicatio, sive per benedictionem, sive per coronationem, sive per instrumentum contrahatur. Quae autem praeter hosce modos facta sunt²⁴, pro non factis & contractis habentur.

²¹ Euchol. ord. Coron. 19; Math. Blast., Synt. lit. B, cap. 2; Inst. Imp. Nov.

²² Math. Blast., Synt., lit. B, cap. 2.

²³ Justinian. Imp.

²⁴ Lex apud Blast.

Est simul sacramentum

XX. Quemadmodum a Deo naturae authore consortii, & societatis hujus conjugaliter origo repetenda est. Ita is ipse tanquam revelationis author hunc contractum ad sacramenti novae legis dignitatem elevavit, ut esset signum conjunctionis Christi cum ecclesia practicum, & efficax gratiae sanctificantis. *Sacramentum hoc magnum est*, inquit apostolus, *ego autem dico in Christum & ecclesiam*²⁵.

Idem

XXI. Hanc doctrinam perpetua traditione conciliorum, sanctorumque patrum, & autoritate ecclesia Christi semper tenuit, eam egregie propugnarunt recentiores theologi, invictisque argumentis demonstrarunt²⁶.

An possit Matrimonii contractus sine sacramento esse

XXII. Nam fideles Matrimonii sacramentum a contractu separare, & ita secluso sacramento validum Matrimonii contractum inire possint, in utramque partem disputari solet. Nos minime definire possumus. Cum soli ecclesiae haec auctoritas competat, nobis tamen probabilius videtur, quod etiam sine sacramento talis contractus validus esse possit; sacramentum vero asserimus conferri per sacerdotem, dum consuetum ab ecclesia praescriptum ritum perficit.

Matrimonium est triplex

XXIII. Trifariam accipi consuevit matrimonium; est enim aliud legitimum, secundum duntaxat leges naturae, & civiles cujusque gentis contractum.

²⁵ Ephes., 5 to 32.

²⁶ Simeon Thes., *De Sacr. Syn. Eccl. Oriental. Jasii in Molda*^[12].

Aliud ratum, id est ab ecclesia approbatum, quod inter Christi fideles legitime contrahitur, & rationem sacramenti habet.

Aliud denique consumatum, quod carnali copula perficitur.

Matrimonium legitimum

XXIV. Legitimum matrimonium inter Iudaeos & infideles contrahitur; tale autem matrimonium, cum sit solum civilis contractus, & non sacramentum, jurisdictioni civili subjacet.

Legitimum & ratum, quod mutuo consensu initur

XXV. De Matrimonio legitimo simul & rato, quod effectus ecclesiasticos & civiles habeat, nobis deinceps sermo erit. Illud autem perficitur mutuo contrahentium consensu²⁷: *Nuptias non viri cum foemina concubitus, sed Matrimonialis eorum consensus facit*, inquit lex.

Consensus ipse non tantum verbis, sed etiam signis & nutibus manifestari potest, hinc surdus & mutus, & coecus nuptias contrahere possunt.

Consensus clarus sit

XXVI. Consensus verus, quo Matrimonium perficitur, certis, clarisque signis exprimi debet²⁸. Quod si vero aliquis animo decipiendi comparato, foris vero per signa clara, ac certa consensum habere recte colligeretur, interne vero repugnaret, talis ad verum Matrimonium cogendus est, si aliter parti laesae satis fieri nequit.

Etiam per procuratorem potest iniri Matrimonium

XXVII. Salvator dum ad sacramenti dignitatem Matrimonium elevavit, nihil de contractus natura immutavit,

²⁷ Math. Blast., lit. Γ, cap. 2 Lex.

²⁸ Blast. lit. B, cap. 2. Lex cap. 2, tit. 4, lib. 28. Bals. & Zonar. in can. 22 S. Basil.

proinde quemadmodum alii contractus per procuratores & litteras inter absentes fiunt; ita fieri potest, & Matrimonium, dummodo consensus ineuntium Matrimonium expressus habeatur, ac clarus; procurator vero habeat, speciale mandatum ad certam personam determinatum, & non revocatum eo tempore, quo procurator alterius nomine contrahit, qui per se ipsum implere debet officium, servata mandati formula, & legibus²⁹.

Lex vero de his ita loquitur: *Mulier absenti per litteras ejus, vel nuntium nubere potest, si in domum ejus deducatur. Si vero mulier abest, hoc fieri nequit, deductione enim opus est in mariti domum. [...]*

²⁹ Armenopol., tit. 4, lib. 4. Definit. ac rit. nuptial.

Traducere

Samuil Micu

**DISERTAȚIE CANONICĂ DESPRE
CĂSĂTORIE**

după învățătura bisericii grecești orientale,
scrisă de Samuil Klein de Sad, preot în dieceza de
Făgăraș din Transilvania și prefect de studii la
Sfânta Barbara, în seminarul general cezaro-crăiesc
din Viena al greco-catolicilor.

Viena, în tipografia lui Joseph nobil de Kurzbeck,
1781

Către cititor

Am socotit că voi face un lucru util prin publicarea acestei disertații canonice despre Sacramentul Căsătoriei, deoarece scot la lumină, din necesitate, în țara noastră, unde preoții credincioșilor Bisericii Orientale au puține cărți în care să se poată încrede și la care să apeleze fără nicio primejdie în privința învățaturii ecleziastice din Biserica Greacă-Orientală; dacă aceste lucrări există, fie sunt cât pietrele de moară, fie sunt foarte scumpe. În cadrul Bisericii Occidentale, în care tiparul este dezvoltat, există doar puține lucrări legate de învățătura grecilor; sau există câteva care descriu mai degrabă ceremonialul, decât învățătura. Acum, când voi face publică învățătura Bisericii noastre Greco-Orientale, va reieși de aici cât de rău au descris și au vorbit despre învățătura noastră sfântă unii străini, fiind rău informați, fie din cauza lipsei acestor cărți, fie din convingere, sau au aflat de la unii mai neînsemnați, la care orice este grec este rău, pare superstițios, ca și cum acestea sunt schimbătoare; eu

însumi l-am auzit în anul 1767, în timp ce audiam prelegerea de Istorie ecleziastică la Universitatea din Viena, pe profesor, care spunea despre Sfântul Vasile cel Mare, doctor ecumenic: *Sfântul Vasile, domnii mei, este un mare sfânt și în timp ce eu citesc scrierile sale, ca și cum aș trăi în ceruri; dar, fiind grec, toți grecii sunt răi.*

Sunt primul care scriu în limba părintească în folosul poporului meu dacoromân, chiar traduc spre folosul tuturor din limba dacoromână în latină, atât cât am putut, canoanele și legile, pe care Biserica Greacă Orientală le recunoaște pentru supușii ei și le venerază; nu am pus în discuție autoritatea celor învățați sau pe cea a celor mai pricepuți canoniști din Biserica Greacă sau comentariile, și nici nu am exemplificat cu legile imperiale.

Din acest motiv, să nu considere nimeni această muncă a mea ca fiind fără de valoare și goală, cu cât consultând canoanele și învățătura ecleziastică, s-au tipărit multe lucrări ale scriitorilor latini; căci aceștia fac cunoscute legile și învățătura Bisericii Occidentale, de care Biserica Greacă nu s-a legat niciodată, deoarece și în secolul al XIII-lea, în conciliul de la Lyon^[1], și în cel al XV-lea, în conciliul de la Florența^[2], *grecii au dorit să adopte și să mărturisească prin această lege unirea în credință cu Biserica Romană, pentru ca ritul și învățătura folosite în Biserică să nu se schimbe în întregime, ci să rămână ca și înainte.*

Rutenii din Galiția, Lodomeria și Polonia și din Marele Ducat al Lituaniei în anul 1594, în timpul sinodului de la Brest^[3], și în anul 1598, când au arătat papei Clement al VIII-lea mărturisirea lor de unire în credință și s-au obligat pe viitor să o păstreze, au îmbrățișat unirea cu această condiție: *spun că totuși ceremoniile și ritul, respectate în întregime, nu vor fi încălcate în practicarea cultului divin și a sfintelor sacramente după obiceiul Bisericii Orientale; vor fi*

îndreptate articolele care împiedică unirea, astfel încât toate să fie prețuite după vechiul obicei. Vezi bula lui Benedict al XIV-lea către misionarii din Orient din data de 26 iulie 1755^[4].

Când în anul 1652 au îmbrățișat unirea în credință cu Biserica Romană în timpul papei Inocențiu al X-lea, rutenii din Ungaria, care trăiesc în dieceza de Munkacs, mărturisesc că acceptă toate cele pe care le mărturisește Biserica Romană, adăugând totuși aceste condiții: *în primul rând să poată păstra ritul Bisericii Grecești. Vezi rezumatul episcopatului de Muncaci oferit de prealuminatul domn Ioan Bradats^[5], episcop de Munkacs, pontifului roman, Clement al XIII-lea.*

Iar dacoromânii sau valahii care locuiesc în Transilvania și Ungaria, când au reușit să îmbrățișeze Unirea cu Biserica Romană în anul 1697^[6] împreună cu arhiepiscopul lor Teofil, nu au vrut să mărturisească altfel decât cu această declarație clară: *În primul rând: Biserica Română să respecte și să țină seama pe veci și nestrămutat cele patru puncte care conțin Sfânta Unire; să nu se adauge mai multe sub niciun motiv. În al doilea rând: Dreptul canonic, numit în popor și Pravila, tipărit în limba română, să rămână în vigoare și să se folosească în judecată cu excepția acelor articole, care sunt socotite împotriva Sfintei Uniri. Acest drept canonic nu este nimic altceva decât o colecție de canoane și legi imperiale și comentariile unor autori din Biserica Greacă traduse și tipărite din greacă în limba română prin strădania și cu cheltuiala preasfântului domn Ștefan, din mila lui Dumnezeu mitropolit de Târgoviște și exarh al teritoriilor Ungro-Vlahiei. Vezi documentele Bisericii românești din Transilvania strânse în momentul Unirii cu Biserica Romană.*

S-a întâmplat și acel fapt, despre care Biserica Romană și pontifii romani au declarat nu o dată că

niciodată nu a fost voința lor sau nu este în gândul Bisericii Romane și a papilor acesteia ca grecii să părăsească prin Unire învățătura, canoanele și ritul lor; au cerut să fie păstrate cu grijă și păzite toate cele pe care papa Benedict al XIV-lea le-a amintit în enciclica sa către misionarii din Orient din data de 26 iulie 1755, adică decretele, legile și ritul și învățătura păstrate în Biserică; acestea îi leagă de pontifii romani și pe grecii uniți; nu i-au obligat în niciun fel decât dacă au cerut-o clar. Vezi Antoine, tratatul *Despre legi*, în suplimentul părintelui Philippus de Carboneano către folosul misionarilor.

Totuși, acesta atenționează că sunt două feluri de greci, unii care urmează ritul grec, numiți italo-greci atât în afara Italiei, cât și în Italia; aceștia se află sub jurisdicția episcopilor latini și sunt siliți să supravegheze multe lucruri din învățătura Bisericii Romane, pe care Benedict al XIV-lea le-a amintit în bula sa către italo-greci, *Etsi Pastoralis*; aceasta se referă doar la italo-greci și nu se extinde în niciun fel la ceilalți greci, ceea ce mărturisește laudatul papă Benedict al XIV-lea; iar ceilalți greci, dacoromâni, ruteni și alții care țin de ritul grec și locuiesc în afara Italiei sunt supuși foarte puțin acestuia și celorlalte bule ale pontifilor romani date pentru italo-greci, dar sunt lăsați să trăiască liber și deplin după învățătura lor veche. De asemenea, li se poruncește să păstreze cu grijă canoanele, învățătura și ritul Bisericii Grecești; prin aceeași autoritate pontificală le este interzis să treacă de la ritul grec la cel latin, ceea ce recomandă cu strictețe și Benedict al XIV-lea în enciclica sa către misionarii trimiși în Orient ca să nu se permită ca grecii reîntorși la comuniunea cu Biserica Romană să poată trece la ritul latin fără vreo permisiune specială a Scaunului Apostolic; în constituția *Demandatam* sunt următoarele: *Din acest motiv ne împotrivim energic ca toți și fiecare care păstrează ritul grec să poată trece la*

cel latin, chiar trimitem pe toți misionarii sub pedepsele mai jos amintite și pe alții aleși după părerea noastră, ca nu cumva să presupună că cineva dintre aceștia poate fi convins să treacă de la ritul grec la cel latin sau să permită celor care doresc acest fapt fără să fie întrebat Scaunul Apostolic.

De aici, reiese cât de mult rătăcesc cei care aplică ceva din bule, în special din *Etsi Pastoralis*, oferite italo-grecilor de pontifii romani, grecilor, dacoromânilor, rutenilor și celorlalți care urmează ritul Bisericii Grecești Orientale și care trăiesc în afara Italiei. De asemenea, unii au îndrăzneala să nu se înroșească când spun pe față ceea ce eu nu pot să aud nici măcar o dată, nici măcar de la oamenii de rând, că ritul Bisericii Grecești este numai tolerat și este mai puțin perfect decât ritul latin. Aceștia își arată pe față ignoranța și prejudecățile de care sunt înconjurați, ca și cum Dumnezeu ar fi mai puțin al grecilor decât al latinilor, cer motive și ocazii de a rupe unirea în credință și legătura carității și întorc egalitatea fiilor singurei mame Biserici, logodnicei Domnului Christos, spre ambiția voinței și spre reproș și spre supunerea fraților greci, și distrug dragostea reciprocă pe care ar fi trebuit în schimb să o îmbrățișăm. Garantează prin folosirea sentimentelor să ceară adevăr în caritate, să vorbească din știință și conștiință și să mediteze bine și să înțeleagă vorbele Sfântului Spirit din Sfântul Paul în Epistola către romani, capitolul 3. *Oare Dumnezeu este doar al iudeilor? Nu este și al celorlalți? Este mai mult al celorlalți? Și în Epistola către galateeni, capitolul 3: Dar odată ce a venit credința, nu mai suntem supuși unei călăuze, căci voi toți sunteți fiii lui Dumnezeu prin credința care este în Isus Christos; toți câți ați fost botezați întru Christos, l-ați îmbrăcat pe Christos; nu există nici iudeu, nici grec, nu există nici sclav, nici om liber, nici bărbat, nici femeie, căci voi toți sunteți unul în*

Isus Christos. Și în Corinteni 1, capitolul 1 se spune: Vă îndemn pe voi, frați, în numele Domnului nostru Isus Christos, să spuneți toți același lucru și să nu existe printre voi neînțelegere, dar să fiți uniți într-o simțire și părere. Căci mi s-a adus la cunoștință, frații mei, că există între voi neînțelegeri; vă spun acest lucru pe care mi-l spune fiecare dintre voi; „Eu sunt al lui Paul, eu al lui Apollo, iar eu al lui Cepha (adică, eu sunt superior și perfect, deoarece sunt de rit latin, iar eu mai bun, deoarece sunt de rit grec), dar cine laudă să laude numele lui Dumnezeu. Același lucru apare în Epistola către efeseni, capitolul 4: Să fiți vrednici de chemarea de care ați avut parte, să suportați cu toată umilința și blândețea și răbdarea; încercați să păstrați unirea spiritului prin legătura păcii; există un singur corp și un singur spirit, așa cum voi ați fost chemați de o singură speranță a chemării voastre; există un singur Domn, o singură credință, un singur botez, un singur Dumnezeu și Tată al tuturor, care este peste toți și în toate și în noi toți; unuia singur dintre noi i s-a dat harul potrivit darului lui Christos. Așadar, dacă există un singur Domn, o singură credință, un singur botez, un singur Dumnezeu Tatăl, o singură Mamă Biserică, tot așa un singur regat al cerurilor nu este mai de preț sau mai desăvârșit pentru latini, sau mai neînsemnat, sau mai puțin perfect pentru greci, deoarece nu a fost pregătit nici pentru greci, nici pentru latini, ci pentru aceia care păstrează credința și învățăturile lui Dumnezeu și fac fapte bune și binevenite. Celui care îl iubește mai mult pe Dumnezeu și are grijă de adevăr și trudește cu afecțiune pentru un bun i se va da mai mult, fie că este grec, fie că este latin.

Dar câte rele există nu numai în Biserică, ci în întreaga lume; diferența apare între perfecțiunea și desăvârșirea riturilor; este mult de spus; o știu cei care au răsfoit atent istoria secolelor IX, X, XI, XII, XIII, XIV și

XV. Adaug aici distinsa disertație a preaînțeleptului bărbat Joannes Holstenius, care este diferită; astfel scrie despre slujitorul Confirmației: *Schisma dureroasă care a despărțit multă vreme Bisericile din Orient și Occident trebuie atribuită mai degrabă acelor care le-au adus pe toate în discuție și neînțelegere, disputând această provocare, deși exista afecțiune; ei acționează cu ritul diferit în funcție de parte; lor nu li se cere nimic, nici grija față de adevăr, ci doar râvna de a învinge, iar după obiceiul sau părerea lor ordonă altora legi. Nu merită spus câte chinuri au suportat rutenii catolici de rit grec din Polonia din cauza ritului; cine va citi rezumatul despre trecerea rutenilor de la ritul grec la cel latin va putea afla multe; din acest motiv, rutenii aflați în Polonia au vrut să schimbe, să renunțe sau să adauge la ritul latin multe biserici de rit grecesc după vreme și întâmplări; dar au uitat învățătura canonică sau dreptul canonic al Bisericii Grecești Orientale și au urmat dreptul canonic al Bisericii Latine, fără căsătoria preoților; și nu este de mirare, având în vedere că au fost acuzați mult și erau chinuiți din cauza ritului grec, și totuși nu erau socotiți cu adevărat catolici de cei care judecă credința după riturile și ceremoniile din afară, ceea ce vedem din actele lor. Dacă sfinții părinți de odinioară s-ar fi reîntors, s-ar fi îndoit pe bună dreptate de adevărul credinței lor catolice, deoarece se deosebeau mult în rit de latinii acelei perioade. Acesta este motivul pentru care rutenii din Polonia au schimbat multe în rit, deoarece au vrut să trăiască în liniște; este suficient dacă se citește în acest sens *Informarea lui G.D. Paul Majer JUD.*, notar apostolic în dieceză, profesor de drept civil și avocat consistorial la Vilnius, tipărită în anul 1772 împotriva ritului grec al rutenilor catolici. Iar proiectul de a desființa ritul grec din Polonia a fost tipărit în anul 1717.*

Acestea sunt cele care tulbură foarte mult Republica Creștină și îl împart pe Hristos, separă Biserica, rup pacea și afecțiunea, întrețin și hrănesc invidia, ura, neînțelegerea, împiedică Unirea, deoarece pun un obstacol și nasc scandaluri, nu îndreaptă moravurile, ci măresc ambiția. Credința este cea care însuflețește fie ritul grec, fie cel latin, deoarece aceeași credință trebuie să fie și este în fiecare rit; fiecare rit, și cel grec, și cel latin, este la fel de deosebit, perfect și bun, fiind transmis și aprobat de Biserică. Dar de ce să fie mai deosebit ritul latin, îi întreb pe aceia care spun fără trufie că ritul latin este mai special și mai aparte decât cel grec? Să fie oare din cauza originii? Nu, deoarece chiar latinii socotesc că ritul grec este mai vechi, de aceea ne numesc pe noi oameni de rit grec de credință veche și religie, deoarece noi respectăm în foarte mare măsură ritul cel vechi al Bisericii; de asemenea, ritul a fost dus, la începutul Bisericii Creștine, împreună cu credința lui Hristos, de Sfinții Apostoli și de alți bărbați apostolici, din Orient în Occident, iar credința a rămas și va rămâne întotdeauna aceeași; riturile s-au schimbat în timp și s-au îmbogățit, iar de aici a apărut distincția în privința riturilor în bisericile primare, căci bisericile minore le imitau pe cele majore și au început să fie numite ritul Bisericii Grecești și ritul Bisericii Latine etc. Acestea au arătat mai clar, dar mă abțin de la comentariu, și sunt cunoscute pretutindeni tuturor. Oare din cauza calității intrinsece a acestui rit, ritul latin să fie mai aparte decât cel grec? În niciun chip, căci dacă sunt considerate cele care formează acestea, care fac ritul mai special, vom găsi mai înainte de toate că este credința, iar aceasta este în fiecare rit aceeași; din acest motiv, fiecare rit este în același chip desăvârșit. 2) Cele care fac vreun rit mai special sunt activitatea și slujba care se atrag sau recomandă un rit; iar ritul latin nu are sau nu va recomanda nici veghea, nici postul, nici cuvântările mai

lungi sau mai concise, nici alte fapte mai speciale sau mai puțin speciale sau mai sfinte decât le are cel grec; doar așa se poate spune că ritul latin este mai deosebit, deoarece prin această grijă este plin de bogății și putere și îl întrece pe cel grec, dar Sfântul Spirit spune că cine stă și așteaptă nu dispare. Cu siguranță își va pierde mințile cel care va îndrăzni să spună că în primele trei veacuri ale Bisericii ritul a fost mai puțin special, și în Orient, și în Occident, iar ritul Bisericii Catolice a fost atunci sărac și disprețuit de cei puternici.

Astfel, ritul latinului și al grecului, chiar al catolicului este cel mai bun și suntem frați; cum este natural, suntem frații unei singure Sfinte Mame Biserici, de asemenea, ne îmbrățișăm prin sărutul păcii și al dragostei și socotim că acela care păstrează mai bine legea lui Dumnezeu și săvârșește fapte mai mari și bune este mai special și mai deosebit, fie că este de rit latin, fie de rit grec. Acești frați se copiază, fie prin numele cu care îi voi striga, căci ei îi strigă cu dispreț cel mai adesea pe greci cu numele de grecoșori, îi imită; spun că latini sunt înțelepți, atenți, pricepuți, că îl iubesc pe Dumnezeu și aproapele; iar cei care caută perfecțiunea în ceremoniile din afară ale acestui rit sau ale aceluia să o caute în credință și în faptele bune, fie din ritul grec, fie din cel latin; cine Îl venerază pe Dumnezeu; în sfârșit, ei încetează să se bucure de ritul și învățătura Bisericii Orientale, căreia nu-i cunosc nici obiceiurile, nici ritul, nici obișnuința, nici învățătura, și vorbesc doar pe baza unei imagini rele sau a unei păreri preconcepute, le ignoră pe acestea; ca să las deoparte celelalte sacramente, câte greșeli adaugă în mod fals despre greci referitor la sacramentul căsătoriei, despre a cărui învățătură îmi propun să vorbesc în această disertație; aduc în favoarea ei atâtea cuvinte care pricinuesc o astfel de cenzură la articolele propuse rutenilor în timpul Unirii; ele sunt consemnate de Tomas

de Jesus^[7], din ordinul carmelitanilor desculți, în cartea 6, partea 3 a lucrării sale *Despre salvarea care trebuie acordată tuturor oamenilor*. Acest foarte înțelept teolog, după cum este numit acolo, vorbește astfel despre căsătorie: *Este clar că la orientali există multe rele, căci, dacă undeva nu sunt începute de cei căsătoriți, altundeva cei inițiați încheie o căsătorie; nici nu lipsesc cei care desfac o căsătorie din cauza adulterului și pătrund în alta; de fapt, vor exista poate unii care condamnă a doua căsătorie*. Un alt scriitor, numit Sakovski, critică toate riturile și ceremoniile Bisericii Orientale, le consideră superstițioase, le nesocotește și le ia în râs, în plus, descrie riturile sacre ale căsătoriei care sunt folosite în cununare și unire întocmai ca niște dansuri profane și superstiții. Scriitorii de acest fel sau mai degrabă fanfaronii creează, potrivit fanteziei batjocoritoare a minții lor, interpretări demne de ei înșiși și le arată oricare ar fi acestea, nu vor nici să învețe ei singuri, și nici să fie învățați adevărul; în plus, voi vorbi despre Sfântul Vasile cel Mare, care într-un astfel de material scrie către Sfântul Eusebiu, în Scrisoarea 10 către occidentali: *Sunt împinși de false bănuieli, își bat joc de cei care spun adevărul, <...> nu știu acele lucruri care se întâmplă într-adevăr la noi și acuză mijloacele prin care chiar pot fi învățați. Nu trebuie batjocoriți bărbații care sunt doborâți de vreme, nici nu trebuie ascuns meritul trufiei, deoarece păcatul dușmănos doar prin Dumnezeu poate să dea înapoi omul*.

Papii romani nu au recomandat niciodată și nici nu vor recomanda ca grecii să îmbrățișeze prin învățătura rămasă a Bisericii Orientale canoanele Bisericii Latine; ei știu foarte bine că această învățătură servește foarte puțin la primatul unirii în credință.

În rest, sunt pregătit să le retractez, corectez și să le îndrept pe toate cele care se împotrivesc fie credinței Bisericii Catolice, fie bunurilor obiceiuri; de asemenea,

acum retractez toate cele, le corectez bucuros, le resping și vreau să fie socotite ca nefiind spuse și scrise; de aceea, le supun la judecată celor interesați, cu supunere filială și respect, pe toate cele scrise la adresa sfintei Biserici Catolice și Apostolice a lui Dumnezeu, în toate privințele, așa cum doresc și vreau să fie supusă, și mă supun autorității principelui în problemele civile, așa cum sunt constrâns și se cuvine din partea bunilor credincioși.

Deoarece astfel se prezintă situația, cred că nimeni nu-mi poate schimba gândul de a strânge într-un loc învățătura și canoanele și legile Bisericii noastre Catolice Orientale și Ortodoxe în folosul credincioșilor și al păstorilor acestora, ci mai degrabă cineva va dezvolta de bunăvoie încercarea mea, deoarece mă voi strădui să compilez un tratat mai mare, cum este cel despre căsătorie și despre celelalte Sacramente și învățături și obiceiuri ale Bisericii Grecești. Deoarece înțeleg că săvârșesc un lucru plăcut, promit pe dată că mâna îmi va fi ghidată în lucrare de ajutor divin.

DISERTAȚIE DESPRE CĂSĂTORIE, POTRIVIT CU
ÎNVĂȚĂTURA BISERICII ORIENTALE

Avertisment

I. Căsătoria este socotită ca aparținând Sacramentului Noii Legi și ca fiind un contract civil. În calitate de sacrament al Noii Legi, ține de autoritatea Bisericii, este judecată de aceasta; în calitate de contract civil, se știe că este supusă în totalitate puterii civile și celui mai de seamă reprezentant. Din acest motiv, și această disertație este supusă autorității Bisericii în privința acestui sacrament, iar în privința faptului că este un contract civil, este supusă legilor civile: cum recomandă, de exemplu, Salvatorul nostru, când spune: *Dați Domnului cele ce*

sunt ale Domnului, și cezarului, cele ce sunt ale cezarului¹.

Logodna are loc înaintea căsătoriei.

II. A fost admis la oameni, potrivit obiceiului ca, înainte de orice fel de contract, să se încheie un acord; astfel, s-a stabilit ca logodna să aibă loc înaintea contractului de căsătorie, care nu este un eveniment lipsit de însemnătate².

Definiția logodnei

III. Autorii de drept³ definesc logodna ca fiind „o propunere și o promisiune a viitoarei căsătorii”. Această definiție este specifică unor căsătorii simple, așa cum obișnuiesc să încheie între ele unele persoane, fără binecuvântarea preotului și fără citirea rugăciunilor; în schimb, logodna sau arvunirea cu binecuvântarea preotului și cu citirea rugăciunilor obișnuite poate fi

¹ Matei, 22, 21.

² *Evhologhion (Molitvenic)*.

³ <Theodor> Balsamon, <Opera quae reperiri potuerunt omnia, în *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis integra, uniformis, commode, oeconomica omnium S.S. Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiasticorum* [...]. Series Graeca. Accurante J.P. Migne, t. CXXXVII–CXXXVIII, Parisiis, Apud Garnier fratres, editores et J. P. Migne successores, 1865>, canonul 98 al conciliului VI; Mattheus Blastares, *Syntagma alphabeticum rerum omnium, quae in sacris divinisque canonibus comprehenduntur, elaboratum et compositum per minimum ex hieromonachis Mathaeum Blastarem*, în *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis integra, uniformis, commode, oeconomica omnium S.S. Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiasticorum* [...]. Series Graeca. Accurante J. P. Migne, t. CXLIV–CXLV, Parisiis, Apud Garnier fratres, editores et J.P. Migne successores, 1865>, litera Γ, capitolul 15; împăratul Alexandru Comnenul, în novela din anul 6804, indicțiunea 15; Conciliul Constantinopolitan ținut în anul 1171 sub patriarhul Mihail Anchialos.

definită astfel: *Intrarea în căsătorie este o promisiune despre prezent și, în general, un angajament cum să fie gândită căsătoria.*

Această definiție este demonstrată.

IV. Această definiție a noastră își are originea în Sfintele Canoane; Sfântul Vasile⁴ îl supune la pedeapsa adulterului pe cel care încheie o logodnă și se căsătorește cu altă femeie, sau ea se mărită cu altcineva, sau una dintre părți se prostituează.

Dar, la Canonul 98, Conciliul Trulan^{5[8]} a stabilit aceleași pedepse pentru cel care se căsătorește cu altă femeie, promisă deja, deși îi trăiește logodnicul; prezentăm termenii acestui canon: *Cel care se căsătorește cu logodnica altuia, deși acesta trăiește, să fie supus acuzației de adulter.* Iar când este supus unei astfel de pedepse de adulter, este logic să apară din această logodnă o obligație aproape egală cu căsătoria.

Am spus „aproape”, deoarece Conciliul patriarhal de la Constantinopol din anul 1171, condus de patriarhul Mihail Anchialos^[9], spune: *Doar ceremoniile cu rugăciuni, și nu o legătură, fac ca logodna să fie socotită ca și o căsătorie.* Din acest motiv, se deosebește de o căsătorie regulată, deoarece, dacă unul dintre ei se căsătorește sau

⁴ S<ancti Patri Nostr<i> Basilii <Caesareae Cappadociae archiepiscopi, Opera omnia quae exstant, vel quae sub ejus nomine circumferuntur. Opera et studio monachorum ordinis sancti Benedicti e congregatione s. Mauri, t. I–IV, în Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis integra, uniformis, commode, oeconomica omnium S.S. Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiasticorum [...]. Series Graeca. Accurante J. P. Migne, t. XXIX–XXXII, Parisiis, Apud Garnier fratres, editores et J.P. Migne successores, 1886>, canonul 69.

⁵ <Fonti. Fascicolo IX. Discipline generale antique (IIe–IXe s.), par Périclès-Pierre Joannou, t. I, I. Les canons des conciles oecuméniques, Roma–Grottaferrata, Tipografia Italo-Orientale, 1962>, Conciliul Trulan, Canonul 98, <p. 235>.

se mărită cu altul, căsătoria este socotită validă, și după începerea căsătoriei regulate nu mai pot să încheie vreo căsătorie cu altul, dacă trăiesc ambele părți.

Acest fapt este confirmat și de legea civilă.

V. Chiar și împărații cei mai pioși⁶ de pretutindeni au fost obișnuiți să confirme și să protejeze în edictele lor regulamentele bisericești. Nu numai că au confirmat, dar chiar au mărit și au îmbogățit acest regulament referitor la obligația logodnei. Împăratul Alexandru Comnenul^[10] a emis această novelă în anul 6592 de la începutul lumii, adică în anul 1084 de la nașterea lui Hristos; *Logodna adevărată este consfințită de către noi, ea este valabilă cu binecuvântarea sfântă și cu regulamentul din vremea noastră. Poruncim ca atât vremea pentru logodnă, cât și cea pentru căsătorie să fie potrivită atunci când fata a trecut de 12 ani, iar băiatul de 10; în cazul în care s-au depășit patru ani, și, trecând un interval de timp mai scurt sau chiar mai lung, după cum s-a socotit necesar pentru cei ce încheie unirea, poruncim ca, în ciuda protestului, să aibă loc o căsătorie legitimă printr-un cântec sfânt de rugăciuni și prin practica obișnuită a zestrei și a sărutului. Iar dacă a sosit vremea mai repede decât am stabilit noi, iar observarea cerută nu a avut loc, se încheie logodna și cele prevăzute; această logodnă nu este sau nu trebuie numită adevărată, deși s-a făcut plata pedepsei; căci aceasta este caracteristică logodnei, să nu se desfacă achitarea pedepselor, când nu poate fi menționat pentru viitor felul, deoarece prin achitare nu se întâmplă logodnicilor niciun rău, ci logodna de acest fel rămâne de nedezlegat prin invocarea Domnului, în*

⁶ Împăratul Leon, în novela a cincea; împăratul Alexandru Comnenul, în novela despre logodne; Sinodul Constantinopolitan, ținut de patriarhul Constantinopolului, Ioan Xifilin.

timp ce este întreruptă din acele cauze care desfac și căsătoria. Fiindcă potrivit legilor de altădată fata nu se mai poate logodi după șapte ani; (căci fiecare obține în mod liber și posibilitatea păstrării, și chiar flacăra dragostei la fetele promise), stabilim acest lucru, ca fata, după ce a îndeplinit vârsta de 7 ani până la 14 sau 12, să nu dobândească statutul unei logodne legitime și statornice, ca și cum s-ar logodi, ci să fie socotite anumite angajamente garantate, și să fie obligate după obiceiul altor contracte.

Logodna nu poate fi încheiată.

VI. În primul rând, nu pot să încheie o logodnă cei care sunt nebuni; legea⁷ spune că *nebunia împiedică logodna, dar dacă are loc după logodnă, nu desface logodna încheiată.*

În al doilea rând, nu se pot logodi copiii înainte să poată înțelege despre ce este vorba; legea spune că *trebuie să înțeleagă ceea ce se întâmplă, ca să încheie cum trebuie o logodnă, adică să nu fie mai mici de 7 ani; iar dacă au îndrăznit să încheie logodna la mai puțin de 13 ani, fiind promiși fie prin binecuvântarea pe care o invocă, fie printr-o coroană pe care o împart, devin răufăcători potrivit legilor sfinte; iar logodna încheiată prin acea unire este desfăcută pe loc; aceasta are cel puțin o altă natură, iar, după ce au fost date pedepse de fiecare parte logodnicilor pentru fapta săvârșită, cei care totuși o susțin sunt deferiți Fiscului, ca nu cumva vreun preot care a îndrăznit așa ceva să mai participe la acest fapt, după ce a fost eliberat de vină, ci să fie supus severității legilor sfinte.*

În al treilea rând, nu oricine poate să intre într-o căsătorie, nici nu poate să încheie o logodnă.

⁷ Legea se găsește la Blastares, *Syntagma*, litera Γ, capitolul 15.

Pot să încheie logodna.

VII. Toți⁸ cei care stăruie să se căsătorească pot să încheie logodna, au totuși nevoie de legile civile⁹, pe care vechea învățătură a Bisericii le respectă astfel, încât fiii și fiicele să nu poată încheia logodna fără consensul părinților; *iar dacă părinții le aleg logodnici nepotriviți și cu obiceiuri nedemne, fetele pot să se opună*¹⁰.

În părțile noastre însă s-a răspândit obiceiul ca logodna să poată fi încheiată de către fete chiar dacă părinții se împotrivesc. *De asemenea, părinții pot să încheie logodna pentru copiii lor, cât timp aceștia nu se opun pe față sau în secret*¹¹.

Logodna se poate încheia și în lipsă, prin procurator.

VIII. Logodna se poate încheia prin procurator, în lipsa celor vizați¹².

Potrivit regulamentelor bisericești, acest obicei nu este caracteristic pentru arvunire, ci unei înțelegeri civile simple, *căci această arvunire este specifică prin*

⁸ Legea se găsește la Blastares, *Syntagma*, capitolul 15.

⁹ Sfântul Vasile, la Canonul 42; Phot<ii Constantinopolitani patriarchae opera omnia, in classe quinque distributa: exegetica, dogmatica, paraenetica, historica, canonica, t. I-IV, în *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis integra, uniformis, commode, oeconomica omnium S.S. Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiasticorum* [...]. Series Graeca. Accurante J.P. Migne, t. CI-CIV, Parisiis, Apud Garnier fratres, editores et J.P. Migne successores, 1896-1900>, *Nomoca<on>*, paragraful 13.

¹⁰ Lege.

¹¹ Lege.

¹² Legea apare la <Const.> <H>armenopol<i>, *Manuale legum sive Hexabiblos cum appendicibus et legibus agrariis ad fidem antiquorum librorum mss. editionum recensuit, scholiis nondum editis locupletavit, Latinam Reitzii translationem correxit, notis criticis, locis parallelis, glossario illustravit Gustavus Ernestus Heimbach, antecessor Lipsiensis, Lipsiae, T.O. Weigel, MDCCCLI>; legea e preluată de la Blastares.*

rugăciuni și se săvârșește prin invocarea Domnului și binecuvântarea preotului.

Ce se caută prin logodnă?

IX. În primul rând și înainte de toate, în logodnă este necesar acordul reciproc, fără de care nu se poate încheia în niciun fel o logodnă validă¹³.

Iar acest acord trebuie să fie clar, încheiat fără cuvinte îndoielnice și semnificații; dacă ar fi în acest fel, logodna trebuie socotită invalidă. De aceea, înainte de a începe ceremonia de arvunire, preotul trebuie să-i întrebe pe aceștia, și când a obținut acordul lor clar, îndeplinește acea ceremonie divină, fiind supus asprimii pedepselor bisericești, dacă va face altfel.

Apoi, este nevoie să fie celebrată ceremonia de arvunire¹⁴ pentru cei logodiți, iar aceasta trebuie să fie egală cu o căsătorie, pentru ca logodna să aibă valoare; după cum am văzut mai sus, *această importantă legătură este obținută nu doar prin consens, ci și prin rugăciuni și invocarea Domnului.*

Se caută un registru pentru acord.

X. Trebuie să existe un registru pentru acord; astfel, neavând valoare pentru nimeni, se păstrează informația ca nimic să nu fie luat pe nedrept, cu forța sau de teamă de aici, iar dacă teama a fost provocată pe bună dreptate, logodna este validă cu orice preț¹⁵.

¹³ Legea apare la Blastares.

¹⁴ Împăratul Alexandru Comnenul, în *novela despre logodnă*; Conciliul Constantinopolitan din anul 1171.

¹⁵ Sfântul Vasile, în Canonul 22; <Fonti. Fascicolo IX. *Discipline generale antique (IIe-IXe s.)*, par Périclès-Pierre Joannou, t. I, I. *Les canons des conciles oecuméniques*, Roma-Grottaferrata, Tipografia Italo-Orientale, 1962>, Conciliul quinisept, Canonul 29 <=30, p. 160-161>.

Greșeala împiedică.

XI. Iar dacă vreo greșeală privește acea persoană, într-un cuvânt, nu se încheie logodna. Cineva crede că încheie logodna cu Elisabeta, iar între timp vede că este înșelat și o încheie cu Maria: cum i se întâmplă lui Iacob cu Lia, și el o dorea pe Rachela.

Oare condiția trebuie să-i apropie pe logodnici?

XII. Condiția poate să apropie: dacă mi-ai da pe fiica ta cu atâta zestre sau dacă nu ai fi supus, mă voi căsători cu tine; în schimb, preotul trebuie să fie atent să nu aleagă în niciun chip ceremonia de arvunire pentru astfel de logodnici, ca nu cumva părțile să nu stăruie și să renunțe din cauza neascultării canoanelor. Apoi, preotul trebuie să cerceteze cu atenție, când este îndemnat de astfel de oameni, să prevadă un astfel de sfârșit; dacă nu contează mărimea averii, cel puțin să conteze starea.

Motivele pentru care se desface logodna.

XIII. S-a spus mai sus că logodna care se încheie prin invocarea Domnului și binecuvântarea obișnuită a preotului trebuie întreruptă din aceleași motive din care se desface și o căsătorie; trebuie înțeleas astfel: căsătoria se desface fie în ceea ce privește legătura, fie în ceea ce privește patul conjugal; astfel, logodna se întrerupe simplu și în totalitate, ca să se poată trece la alte persoane. Logodnele sunt desfăcute din aceste motive decente:

I. *Dacă se constată că logodna este interzisă din cauza vârstei mici a copiilor*¹⁶.

II. *Dacă este surprinsă femeia, însărcinată cu altul.*

III. *De asemenea, din cauza unei noi și necunoscute religii și a multitudinii de învățături.*

IV. *Din cauza necinstirii obiceiurilor.*

¹⁶ Legea apare la Blastares, litera Γ, capitolul 15.

V. *Din cauza schimbării statutului.*

VI. *Fie din cauza amânării căsătoriei mai mult de patru ani; aceasta are ca motiv probabil fie o boală (de lungă durată), fie vreo acuzație de omor, fie vreo călătorie lungă întreprinsă de nevoie.*

VII. *Dacă logodna a fost încheiată de conducătorul provinciei sau de părinți sau de oricine altcineva, fără consimțământul fetei.*

VIII. *Fie din cauza adevăratei tonsuri sau din cauza călugăriei.*

IX. *Sau când cineva se înrolează.*

X. *Sau când bunurile vreunuia au fost confiscate de Fisc sau când el însuși este găsit vinovat de vreun omor.*

Despre darurile și plățile celor care anulează logodna

XIV. Când vreo parte anulează logodna din motivele mai sus amintite sau din motive asemănătoare, partea care desface logodna pierde darurile pe care le-a dat celeilalte părți la începutul logodnei; în plus, cealaltă parte este constrânsă să recompenseze plățile, bogățiile și tulburarea, și rămâne să fie îndatorată celeilalte părți.

Despre logodna clericilor

XV. Dacă cineva care a încheiat o logodnă cu o fată s-a despărțit de logodnica sa înaintea căsătoriei fie din cauza morții sau din alt motiv vrea să primească ordinele sacre, nu poate deoarece s-a unit cu o femeie¹⁷: *Căci este părăsit cel care ar fi fost prins că a făcut acest lucru, ca și cum ar fi fost obligat la a doua căsătorie. Cititorul nu va duce mai departe așa ceva, care ține de un alt nivel. S-a spus mai sus că logodna care are loc din anul al șaptelea*

¹⁷ Constituția sinodului ținut în timpul patriarhului Constantinopolului, Ioan Xifilin.

până în cel al doisprezecelea la fete și până în al patrusprezecelea la băieți este considerată un fel de logodnă, dar nu are puterea unei logodne sau a arvunirii, care se face prin rugăciuni și invocarea Domnului. Dacă cineva a încheiat o astfel de logodnă cu o fată care abia a părăsit al șaselea an, și nu al doisprezecelea, după ce a desfăcut această logodnă din motive legitime și s-a căsătorit cu altă fată, oare poate un astfel de om să primească ordinele sacre? Răspuns negativ: *Un astfel de om este numit bigam din cauza dorinței, deoarece femeia a fost îndrăgostită la așa o vârstă*¹⁸.

Iar dacă fata promisă a fost mai mică de șase ani când s-a încheiat logodna, un astfel de om, unit cu altă femeie, poate să primească ordinele sacre și să îndeplinească preoția.

Despre piedicile înrudirii prin alianță, care fac o logodnă nevalabilă

XVI. Dealtminteri, când a fost încheiată o logodnă înainte ca bărbatul să se unească cu cea promisă lui și a fost despărțit de ea prin moarte, îi este interzis să se căsătorească fie cu sora, fie cu verișoara logodnicei moarte. *Căci nu unirea transformă logodna în căsătorie, ci acea consacrare prin intermediul rugăciunilor*¹⁹.

*Dacă cineva a pătruns în arvunire cu binecuvântarea preotului și apoi a cunoscut dorința trupească cu mama, sau sora, sau nepoata după frate, sau după soră, sau verișoara celei moarte, i se interzice să se căsătorească și trebuie să desfacă logodna*²⁰; dacă s-a atins de aceasta

¹⁸ Legea apare la Balsamon.

¹⁹ Constituția Sifin și a patriarhului Constantinopolului Xifilin se găsește la <Const.> <H>armenopol<i>, Manuale legum sive Hexabiblos cum appendicibus et legibus agrariis</i>, cartea 4, titlul 6, <p. 494–495>.

²⁰ Legea apare la Blastares.

după începutul căsătoriei, logodna nu este desfăcută, ci cei care sunt acuzați de incest sunt pedepsiți, iar vinovatul nu poate să invoce îndatorirea conjugală înainte să obțină o dispensă de la episcop, totuși este obligat să o înapoieze.

Când trebuie îndeplinită îndatorirea arvunirii?

XVII. Îndatorirea arvunirii sau ritul sfânt al logodnei trebuie îndeplinit înaintea solemnității de cununie de către preotul ordinar sau de către un alt preot cu autorizația unui preot ordinar; este cel mai bine să aibă loc înainte de cununie, iar oficierea cununiei să urmeze imediat. Între timp, se poate întâmpla ca o parte să renunțe și să refuze acordul dacă oficierea logodnei are loc cu câteva zile înaintea oficierei cununiei; acest fapt este mai dificil, și o astfel de logodnă este desfăcută printr-o mare încălcare a Sfințelor Canoane.

În Transilvania și în părțile ei anexe, s-a dat o constituție sinodală în timpul episcopului Petru Pavel Aron^[11] ca oficierea logodnei să fie săvârșită în continuare cu oficierea cununiei, dar ca una să nu fie legată de cealaltă.

Despre Căsătorie

XVIII. Logodna este urmată de Căsătorie, care mai este numită și Încoronare și Nuntă; acest eveniment legal și cinstit este potrivit și recomandat nu numai de natură, cât și de legile divine²¹. Totuși, există unii care spun că obligația acesteia se răsfrânge numai asupra unor oameni; nu trebuie să ne îndoim că totuși această îndatorire naturală este proprie neamului omenesc.

²¹ Euhologion, rânduiala Cununii 19; Matheus Blastares, *Syntagma*, litera B, capitoul 2. Inst. Imp. Nov.

Definirea Căsătoriei

XIX. *Căsătoria reprezintă unirea legitimă a bărbatului cu femeia care trebuie să dea naștere și să formeze neamul, acesta fiind primul motiv²²; reprezintă și participarea la întreaga viață și comunicarea dreptului divin și uman, și se încheie fie prin binecuvântare, fie prin încoronare, fie printr-o înzestrare²³. Iar cele care se îndeplinesc în afara acestor moduri sunt socotite ca fiind nesăvârșite și neîncheiate²⁴.*

Este totodată un Sacrament.

XX. Cum originea legăturii și a asocierii conjugale de acest fel trebuie căutată la Dumnezeu, tot astfel autorul naturii, El, ca autor al revelației, a ridicat acest contract la demnitatea de nouă lege a Sacramentului, ca să fie un semn activ al unirii lui Hristos cu Biserica și bun datorită sanctificării. *Este important acest sacrament, spune apostolul, iar eu îl spun despre Hristos și Biserică²⁵.*

Același

XXI. Întotdeauna s-a avut grijă ca această învățătură să aparțină de tradiția veșnică a conciliilor și a sfinților părinți și de autoritatea lui Hristos în Biserică²⁶; teologi mai noi au apărat-o foarte bine și au demonstrat-o cu argumente de neînvins.

²² Matheus Blastares, *Syntagma*, litera B, capitolul 2.

²³ Împăratul Iustinianus.

²⁴ Legea se găsește la Blastares.

²⁵ *Efesenii*, 5, 32.

²⁶ Simion al Tesalonicului, *Despre Sacramente*; Sinodul Bisericii Orientale ținut la Iași, în Moldova^[12].

Oare poate exista contractul Căsătoriei fără Sacrament?

XXII. Oare credincioșii pot să separe Sacramentul Căsătoriei de contract, și astfel să intre într-un contract valid al căsătoriei fără îndepărtarea Sacramentului? Această întrebare trebuie discutată de ambele părți. Noi putem doar să definim. Deoarece doar Biserica deține o astfel de autoritate, totuși nouă ni se pare mai probabil ca acest tip de contract să fie valid fără Sacrament; susținem ca Sacramentul să fie conferit de preot așa cum o cere ritul obișnuit recomandat de Biserică.

Căsătoria este triplă.

XXIII. S-a obișnuit ca o căsătorie să fie aprobată de trei ori; una este legitimă, apoi, cealaltă, potrivit legilor naturii, și un contract, potrivit legilor civile fiecărui neam.

Una este regulată, adică este aprobată de Biserică, cea care se încheie în mod legitim între credincioșii lui Hristos și este argumentată de Sacrament.

Iar alta este consumată când este terminată unirea prin dorința trupească.

Căsătoria legitimă

XXIV. O căsătorie legitimă se încheie între evrei și necredincioși; dar acest tip de căsătorie, deoarece este doar un contract civil și nu un Sacrament, este subordonat jurisdicției civile.

Căsătoria legitimă și regulată începe prin acord reciproc.

XXV. Vom vorbi în continuare despre căsătoria legitimă și regulată care are efecte bisericesti și civile. Dar ea este finalizată prin acordul reciproc al celor care o

încheie: *Legea spune că o căsătorie nu reprezintă unirea bărbatului cu femeia, ci acordul matrimonial dintre ei*²⁷.

Acordul trebuie să se manifeste nu atât prin cuvinte, cât prin semne și mișcarea capului, astfel, și cel surd, și cel mut, chiar și cel orb pot să încheie o căsătorie.

Acordul trebuie să fie evident.

XXVI. Un acord adevărat prin care se împlinește o căsătorie, trebuie să fie exprimat prin semne sigure și evidente²⁸. Iar dacă cineva, după ce și-a analizat sufletul, ar fi înțeles că are din exterior un acord prin semne evidente și sigure, iar din interior s-ar fi opus, atunci acesta ar fi constrâns la o căsătorie adevărată dacă nu poate să facă destul pentru partea vătămată.

Căsătoria poate să fie încheiată și prin procuratori.

XXVII. Când Salvatorul a ridicat la demnitatea de sacrament Căsătoria, nu a schimbat nimic în natura acordului; prin urmare, în absența unora, alții pot îndeplini acordul prin procuratori și acte; astfel, poate avea loc o căsătorie clară cât timp există acordul evident al celor ce intră în căsătorie; iar procuratorul este însărcinat cu un mandat special, determinat de o anume persoană și care nu poate fi revocat atât timp cât procuratorul încheie în numele altei persoane care trebuie să îndeplinească îndatorirea, după ce s-a păstrat formula însărcinării și legile²⁹.

Legea spune următoarele despre acestea: *Femeia poate să se mărite în lipsa soțului prin intermediul unei*

²⁷ Legea apare la Matheus Blastares, litera Γ, capitolul 2.

²⁸ Blastares, litera B, capitolul 2; legea apare în capitolul 2, tit. 4, cartea 28; Balsamon și Zonaras; în Canonul 22 la sfântul Vasile.

²⁹ <Const.> <H>armenopol<i>, Manuale legum sive Hexabiblos cum appendicibus et legibus agrariis</i>, cartea 4, titlul 4; Definiția și înțelesul Căsătoriei, <p. 485–493>.

scrisori a acestuia sau printr-un trimis. Dacă lipsește femeia, căsătoria nu poate să aibă loc, căci este nevoie de ducerea în casa soțului. [...]

Samuil Micu

DESPRE CĂSĂTORIE,

1782*

[...]

DE NUNTELE PRUNCILOR FĂR' DE VOIA PĂRINȚILOR¹

29. Greu rănesc deatoriia ascultării și a cinstii, carea din fire trebuie fiii să o aibă cătră părinți, fiii aceia, carii făr' de voia părinților să cunună, și unele cununii ca aceastea sânt oprite, ba încă de demult nu, numai era oprite, ci și nestatornice. Însă acum acea rânduială s-au mutat, și căsătoria fiilor făr' de voia părinților iaste oprită, iar, de să face, iaste stătornică și nemutată. Leagea încă zice: „Ficiorul carele are vârstă deplin și făr' de voia tătâne-său își poate lua muiare”. Însă episcopii foarte tare trebuie să porunească și să canonească pre preoții carii, făr' de socoteală, îndrăznesc a cununa pre fii făr' de voia părinților, că de aici multe și greale răutăți să nasc și să deșchide ușa neascultării de părinți.

ÎNVĂȚĂTURĂ DE LIPSĂ ȘI DE FOLOS

30. Foarte multe reale și neticneale să nasc din căsătoriile ceale de pripă, că de multe ori să întâmplă de, îndată cât vorbește ficiorul cu fata de căsătorie, minteani aleargă la preot și, făr' de mai multă întârziare, fie ziua, fie noapte, să cunună, și, aorea, cei ce să cunună sânt beați. Drept aceaea, foarte bine și după deatoriie va face

* Transcriere și note: Otilia Urs.

¹ S. Vasile, canon 42; Fotie, *Nomocan<omul>*, tit. 13, cap. 9; *Leagea la Vlast<ares>*.

preotul de pre unii ca aceia va întreba mai înainte oare știu ceale de lipsă, fără de care nu să poate spăsi, și, de-i va afla că nu știu mai în*a*nte de ce-i va cununa, să-i înveațe. Iar de-i va afla că știu, tot încai vro câteva zile să așteapte și să întârzie a-i cununa, cu așa mai tare să se adevereaze stătorniciia lor.

DE VESTIRI

31. Vestirile care, în trei dumineci sau sărbători, înainte de a fieștecăriia nuntă, în besearcă, din amvon, să fac, ca să se poată ști oare iaste ceva rudenie sau cuscrie sau altă împedecare sau necuviință întră feațele care vor să se cunune. Adecă, ca preotul a fieștecăriia feațe, de sânt în deschilinite popoară, mai înainte de nuntă, în besearcă, din amvon, la auzul tuturor să vestească că cutare feațe vreau a să căsători una cu alta; pentru aceaea, de știe cineva vreo împedecare de rudenie sau măcar ce împedecare sau necuviință întră aceale feațe, sân gur preotului, mai înainte și timpurie, adecă de bună vreme, să spuie.

Aceaste vestiri în Besearca Grecească nici primite, nici în obiceiiu niciodată n-au fost, nici sânt. Iar de cumva împăratul această lege a vestirii de trei ori o va porunci supușilor săi să o ție, sânt deatori supușii să o păzească foarte bine.

În Țara Ardealului și părțile ei împreunate aceste de trei ori vestiri nici primite, nici în obiceiiu până acum nu au fost. Însă să află rânduiala săborului mare din anul 1675^[1], carea așa zice: „Carii să vor căsători popa să dea știre la besearcă, mai înainte cu o săptămână, și, de nu să va afla întră ei nicio necădeare, așa îi va cununa”. Supt mitrop<olitul> Sava al doilea^[2], la număr 6.

Iar în Ungaria, Slavonia^[3], Croația, Galiția^[4] și Lodomeria^[5], legea vestirii de trei ori și poruncită și primită și

în obiceiul iaste, și, pentru aceea, la ei, de nu va slobozi episcopul sau alt, carele are de la arhieriu această putere, căsătoria, de nu iaste mai înainte de nuntă vestită de trei ori, cum mai sus s-au zis, neslobodă să judecă a fi.

CUM TREBUIE SĂ FIE GĂTIȚI LA CUNUNIE

32. Cei ce să căsătoresc, cu toată gătirea sufletului și a inimii, după deatorie, să știe cum că căsătoria e Taină Sfântă; pentru aceea, ca pre un lucru sfânt să o primească, să se spovedească, și să se cuminece mai înainte de cununie și să-i învețe preotul că să cade să facă ei aceasta. Iar de nu vor vrea să facă aceasta, să nu îndrăznească a-i cununa, ca să nu fie neînțelept ispravnic a tainelor lui Dumnezeu. Aceasta să cade să facă și când cei ce vor să se cunune mai înainte bine au mâncat și au beut, apoi cer să-i cunune, adecă atunci să așteapte cu cununiia până ce vor fi bine treaji.

DE CĂSĂTORIA PE ASCUNS²

33. De cununiia pe ascuns leagea așa zice: „Nimene pe ascuns să nu să cunune, ci înaintea a mai multora, iar de va îndrăzni cineva a face aceasta, să se canonească, și preotul carele s-au amestecat cu aceste necuvioase lucruri să se canonească, după rânduiala canoanelor beserecești”. Iar cei de acum dascali zic că cununiia pe ascuns, aceea iaste, carea nu să face cu blagoslovenia preotului locului, a mirelui sau a mireasii, și iaste fără de mărturii. Nește cununii ca acestea, tocma și de preoți de vor fi slujite, de nu au avut preoții aceia slobozenie de la preotul mirelui sau al mireasii, pe ascuns să numesc. Iar

² Armenopol, cart. 4, tit. 4.

preotul carele va cuteza așea a cununa după rându<i>alele canoanelor beserecești să se canonească.

În Ardeal iaste rânduiala Săborului Mare din anul 1675, carea așea zice: „Care popă va cununa noaptea, au frăție, au fugiți de la alt popor sau făcători de rău, carii nu și-au plinit pocăiania, să i să ia popiia”.

Mai iaste încă și altă rânduială a Săborului Mare din anul 1700^[6], carea așea zice: „Carii popi vor cununa pre carii fug printr-alte sate sau poporanul altui popă sau frății, unora ca acelora să li să ia preoția”.

CE TREBUIE A ȚINEA DE CUNUNIILE PE ASCUNS³

34. Cununiile pe ascuns, după rânduiala veache, nu au fost slobode, și astăzi încă nu sânt slobode. Însă nu să strică, ci sânt stătornice după ce să fac, unde legea aceasta, adecă cum că căsătoria pe ascuns făcută să fie de nimic, încă nu s-au vestit sau nu s-au luat în obicei.

Aceaste cununii pe ascuns în tot Ardealul de nimica și nestătornice să judecă, după rânduiala Săborului Mare din anul 1763, carea așea zice: „Fiind încă multe ponosluri cum că oariicarii dintră preoți, lăcomind, ar fi trecând pravilicescul hotar și ar fi îndrăznind nelegiuit a cununa poporeanii altuia. Drept aceea, acei așea cununați, după sfintele canoane și după rânduiala Săborului Mare, ca nește nelegiuiți să vor despărți, iară preotul să se canonească”^[7].

Încă și în Ungaria și Polonia, la ruși, cununiile pe ascuns de nimica și nestatornice sânt. Și, cu adevărat, din însa cuvântarea minții, căsătoriile pe ascuns să vād a fi de nimica, că aceea iaste adevărată căsătorie, carea iaste contract sau legătură <...> pā legile politice. Căsătoria pe ascuns nu iaste contract.

³ Vlastar, stih 2, cap 8; Manuil Comn<en>, împăr<at> de nuntă cu doao a doua veare; Săbor supt Sisinie, patriarh de la Țari<grad>.

ÎMPEDECĂRILE CĂSĂTORIEI

35. Căsătoriile de demult să zicea legiuite sau legătură bună, de vreme ce contracturile și legăturile pre ascuns sânt oprite de la împărăție, mai ales la căsătorie, așeadară, deaca nu iaste contract sau legătură politicească, nici taină nu iaste. <...>^[8]

CUSCRIIA DIN RÂNDUL DINTÂIU

64. Această cuscrie așea să socoteaște, adecă cum că bărbatul într-aceaea spiță a cuscriii iaste cu rudeniile de sânge ale muierii, în carea spiță a sângelui cu eale iaste muiarea. Așeadară, de iaste muiarea cu vreo rudenie de sânge a sa în a patra spiță, și bărbatul în aceaeasi spiță a cuscriii iaste cu aceaea, pentru aceaea nu să pot amândoi cununa.

Ce s-au zis de rudeniile de sânge ale muierii cătră bărbat, așea de rudeniile de sânge a bărbatului cătră muia-re să înțăleage.

CE ZICE LEAGEA

65. Cuvintele legii de această cuscrie aceastea sânt: „Soacră iaste muma și moașea și strămoașea muierii mele; dintru aceastea pe niciuna nu pociu lua. Nuoră să zice muiarea ficiorului și a nepotului și a strănepotului meu. Fiastră să zice fata și nepoata și strănepoata muierii mele din alt bărbat născută; dintru aceaștea pe niciuna nu pociu lua. Nici pe maștehă-mea nu o pociu lua, măcar de au avut tată-meu mai multe muieri, pentru că maștehăle sânt în locul mumânilor. Nici maștehă-mea nu să poate mărita după cel ce au fost fiastrei mele bărbat. Nici pe fată, din alt bărbat prăsită, a muierii mele, după ce s-au despărțit de mine, nu o pociu lua”.

Acest fealiu de cuscrie, totdeauna, până la a șeasa spiță să opreaște, iar a șaptea să sloboade. Adecă, nime nu poate să ia șie muiare pe fiiastră-sa, nici pe maștehă-sa, că iaste întâia spiță. Nici pe sora muierii sale, că iaste spița a doua. Nici pe fata fratelui sau a sororii muierii sale, că iaste spița a treia. Nici pe vara primare a muierii sale, că iaste a patra spiță. Nici pe fata vărului sau a vearii primare a muierii sale, că iaste a cincea spiță. Nici pe a doua vară a muierii sale, că iaste a șeasa spiță a cuscriei.

De ici înainte, în a șaptea spiță a cuscrii și mai încolo, nu să opresc.

CUSCRIIA DIN AL DOILEA RÂND

66. Cuscriia cea din al doilea rând într-acest chip să numără: De vrei să știi în ce spiță iaste cuscriia, când doao rudenii pe doao rudenii vreau a lua, numără rudeniile unii părți în ce spiță sânt, apoi numără și a ceialalte părți, și le adaoge toate, și suma aceasta îți va da numărul spiței cuscriei, și, de va fi mai mult decât a șeasa spiță, să poate face căsătoria, adecă: doi frați pe doao veare primari nu pot lua, că doi frați sânt în a doua spiță, doao veare primari sânt în a patra, adaoge acum doao și cu patru spițe și fac șease, așadară doi frați pe doao veare primari nu pot lua, că iaste spița a șeasa.

Unchiul și nepotul pot lua pe doao veare primari, că unchiul și nepotul sânt în a triia spiță, doao veare primari în a patra, aceastea adaose fac șapte, așadară unchiul și nepotul pot lua pe doao veare primari, că iaste a șaptea spiță.

SPIȚA A ȘEASA, CÂND NU IASTE OPRITĂ⁴

67. Spița a șeasa nu iaste oprită când iaste din una și din cinci sau din trei și din trei, că atunci nicio amestecare a numelor nu să face, adecă tatăl și ficiorul vor lua pe mătușe și pe nepoată mică (mătușe mică iaste carea e vară primare cu tatăl meu sau cu mumă-mea, căroră eu sânt nepot sau nepoată mică), tatăl și ficiorul sânt în spița întâia, mătușea și nepoata mică sânt în spița a cincea, aceastea, adaoșe, fac șease.

Iarăși când iaste din trei și din trei, adecă unchiul și nepotul mare, pot să ia pe mătușe și pe nepoată mare (unchiu sau mătușe mare iaste fratele sau sora tatălui meu sau a mumei meale, căroră eu le sânt nepot mare au nepoată mare). Însă aceasta trebuie a ști că atunci tatăl pe mătușe mică, ficiorul pe nepoata mică, unchiul pe mătușe, nepotul pe nepoată <poate> să o ia, iar nu tatăl pe nepoată, fiiul pe mătușe sau nepotul pe mătușea mare și unchiul pe nepoată, că atunci și această spiță iaste oprită.

SPIȚA A ȘEAPTEA, CÂND IASTE OPRITĂ

68. Spița a șeaptea iaste oprită când iaste din una și din șease, pentru amestecarea numelor. Adecă tatăl și ficiorul nu pot să ia pe doao a doua veare.

CE IASTE AMESTECAREA NUMELOR

69. Amestecarea numelor iaste oarecarea necuviință carea să naște, întâiu, când doao feațe, aseamenea în spița sângelui, măritate după doao rudenii de sânge, nu rămân aseamenea în spița cuscriei, adecă doao a doua veare în spița sângelui sânt aseamenea, iară măritate după tată și după ficiorul lui să fac neaseamenea, adecă a doua vară la

⁴ Alexie împăr<at>; Vlastar, *Sint<agma>*, stih 2, cap. 8.

a doua vară să face soacră, carea, alături de nătrile, în spița sângelui sânt asemenea.

A doua, când în cuscrie să întoarcă rândul și să învârtesc spițele cu năntea îndărăpt, adecă tatăl și fiul ia pre mătușe mică și pre nepoată; această căsătorie iaste slobodă, numai tatăl să ia pe mătușe, fiul pe nepoată, că așa nicio amestecare a spițelor sau a numelui nu să face. Iar de ar lua ficiorul pe mătușe și tatăl pe nepoată, să face amestecare, că întru această căsătorie cea mai mare față să face mai mică, adecă mătușea să face nuoră nepotă-sa, carea iaste cu necuviință. De ici să veade pentru ce, din trei și din trei spițe, iaste slobodă căsătoria, numai deacă unchiul pe mătușe și nepotul pe nepoată va lua, iar nu unchiul pe nepoată și nepotul pe mătușe să ia, că atunci nepoata s-ar face tătăișe mătușei sale, carea iaste cu necuviință, ca, pre carea mai înainte o iubea ca pre o nepoată, acum să o cinstească ca pre o tătăișe.

Această cuscrie de al doilea rând să zice cuscrie din cuscrie, și aceasta aorea șease, aorea șapte spițe oprite are, care, pentru mai mare lesnire, le adaog aici:

Tatăl și fiul nu poate să ia pe mamă și pe fată, că iaste a doua spiță.

Nici tatăl și ficiorul pe doao surori, că iaste a triia spiță.

Nici tatăl și ficiorul pe mătușe și pe nepoată mare, că iaste a patra spiță.

Nici doi frați pe doao sorori, că iarăși iaste a patra spiță.

Nici doi frați pe mătușe și pe nepoată mare, că iaste a cincea spiță.

Nici unchiul mare pe nepoată și nepotul pe mătușea mare, că iaste a șasea spiță oprită.

Poate unchiul mare lua pe mătușe mare și nepotul pe nepoată, că iaste a șasea spiță slobodă.

Nu poate tatăl pe nepoata, și ficiorul pe mătușea mică să o ia, că iaste a șeasa spiță oprită.

Poate tatăl să ia pe mătușe mică, și ficiorul pe nepoată, că iaste a șeasa spiță neoprită.

Nu poate tatăl și fiiul să ia pe doao a doua veare, pentru amestecarea numelor, și aceasta iaste a șaptea spiță oprită.

Rușii, urmând pre latini, zic că cuscriia nu naște cuscrie, pentru aceea, această de al doilea rând cuscrie, precum și cea de a triia rând, nu o bagă în samă, ci slobodă o lasă; pentru aceea, la ei, doao rudenii de sânge pot lua pe alte doao rudenii de sânge, adecă tatăl pe mumă, ficiorul pe fată, și doi frați pe doao surori. [...]

DE CĂSĂTORIIA CAREA E FĂCUTĂ CU ÎMPEDECARE,
CE STRICĂ CĂSĂTORIIA, CUM SĂ ÎNTĂREĂȘTE

95. Mai întâiu, să cade a ști că căsătoria în doao chipuri să poate face, ca să nu fie bună și statornică.

Întâiu: întră feațele care au împedecare, carea strică căsătoria, cum iaste rudeniia în treaptele ceale oprite.

A doua: întră feațele care nicio împedecare nu au, ci numai pentru că nu au voit sau pentru că cu fățarnicie sau de frică sau din sminteală au voit, neavând altă împedecare. Și iarăși, căsătoria sau de obște să știe, sau nu să știe că nu e bună și e nestătornică. De obște, să știe că nu e bună când cu doao mărturii cuvioasă să poate arăta nestătorniciia ei.

ACEASTEA ȚIINDU-LE AMINTE

La întărirea căsătoriei carea nu au fost bună, trebuie să se facă și să se plinească ce au fost lipsă; pentru aceea, de au lipsit bunăvoința întră feațele care altă împedecare nu au avut, trebuie ca fața ceaea, ce nu au voit, sau de au voit de frică, sau de silă, sau din greșeală și din sminteală,

au voit slobod și din bună voia sa să voiască. Iară de au avut feațele ceva împedecare de ceale ce strică căsătoria, trebuie să li să ia împedecarea, căpătând dispensație sau slobozenie și blagoslovenie de acea împedecare, și atunci de nou, din afară, să arate voința și aceasta pentru aceea.

Întâiu: pentru că slobozenia prin carea s-au luat împedecarea nu întărește nunta cea mai dinainte făcută, ci numai face ca feațele acelea fără de împedecare să se poată căsători.

A doua: pentru că bunăvoința cea mai dinainte făcută era fărădelege, căci era întră feațe care nu putea să facă aceasta, și era de lucru nelegiuit și, pentru aceea, de nimică.

Așadar, de nou trebuie să se facă noao voință. Nici să poate zice că voința cea dintâiu încă iaste și rămâne, pentru că voința carea niciodată nu au fost bună și adevărată nu poate să rămâie.

A treia: pentru că, când să știe, de obște, că căsătoria nu-i bună și e nestatornică, sau să poate măcar cu doao mărturii vreadnice a se arăta cum că n-au fost bună, atunci trebuie de nou, înai<n>tea preotului și a altor mărturii, să se voiască, măcar de mai înainte cu preot și înaintea a <mai multor> oameni s-au cununat. Că, de ar fi destulă voința din cununia pe ascuns, ca de nou să întărească căsătoria, dintr-o căsătorie ca aceea s-ar putea naște lucruri necuvioase, pentru care s-au oprit căsătoria pe ascuns, dezlegarea acestii căsătorii adevărate, de pururea curvirea cu alta etc., că s-ar putea arăta nestătornicia căsătorii, și nu s-ar putea adeveri întărirea, și, așa, fără de nicio vină, părțile, când ar vrea, s-ar putea despărții și a trece la altă nuntă.

Cu anevoie iaste, întâiu: când numai o parte nu au voit, oare trebuie ambe părțile să-și înnoiască voința?

A doua: oare nestătornicia căsătorii trebuie să se facă cunoscută părții carea de nou ar trebui să voiască, sau

îmbe părțile trebuie să știe că căsătoria n-au fost bună, de iaste de lipsă voința amânduror mai înainte de înnoirea voinții?

A triia: oare această voință noao, iarăși, înaintea preotului și a mărturii trebuie să o facă? Acestea sânt greale și cu anevoie. Însă ce mi să veade mai aproape de adevăr voi zice, adecă: întâiu, când căsătoria e nestă-tornică, pentru că o parte nu au voit sau cu fățarnicie sau de frică sau din greșală au voit, mai adevărat mi să pare cum că e destul, spre întărirea căsătorii, ca partea carea nu au voit să voiască, până încă ceaealaltă parte rămâne și petreace în voința cea dintâiu și nu o au stricat, nici o au chemat îndărăpt.

Fundamentul nostru, pentru care zicem aceasta, iaste căci voința ceialalte părți, încât e despre partea sa, au fost bună, și tare, și legiuită, și destulă la căsătorie și nu iaste trasă îndărăpt sau stricată, ba încă rămâne și iaste și acum, cât, încât iaste putearea voinții, el stă în stăpânirea ceialalte părți, și despre partea sa nicio lipsă și scădeare nu iaste, ci numai voința legiuită a ceialalte părți lipsește. Așadară, puindu-să și a acestiialte părți voință, să întăreaște căsătoria, pentru că:

Întâiu: nu trebuie odată să se puie, ci pe rând, și destul iaste că unul își pune și își spune voința, când încă ceaealaltă parte petreace și rămâne în voință.

A doua: căsătoria duhovnicească, carea să face întră cei ce aleg și întră cel ce să aleage, adecă episcop, iaste bună, măcar de nu odată voiesc.

A treia: deacă partea carea de silă, după aceea de bunăvoie, șeade sau trupește cu ceaealaltă parte, ca cu bărbatul său, să amească, că atunci să întăreaște căsătoria. Întrebare iaste: Oare voința acea noao a unii părți trebuie cu ceva sămn din afară a să face cunoscută? Răspuns: Mai aseamenea adevărului și mai bine să veade a fi ca din afară cu cuvântul sau cu ceva sămn din afară să

o facă arătată, că, fiindcă voința trebuie să se areate din afară, ca să o poată și alții priceape, nu să veade a să putea face așa, prin voința cea cu atâta vreme mai înainte. Iar destul iaste, măcar ce sămn, cu care neștine pre ceaealaltă parte, ca pre un soț de căsătorie al său, o cuprinde și o ține.

A doua: căsătoria carea nu e bună, ca să se întărească mai înainte de ce-și vor înnoi voința, partea carea ar trebui să voiască trebuie să știe cum că căsătoria lor nu iaste bună de nimica. Iar când lipsește a amândurora părților voință, atunci amândoa părțile trăbuie să știe că nu le-au fost bună căsătoria. Și aceasta, pentru aceea, că fiindcă căsătoria lor cea mai din nainte de nimica n-au fost bună, trăbuie cei ce să căsătoresc să aibă gând a face noao căsătorie, iar cel ce nu știe că căsătoria lor cea dintâiu nu au fost bună nu are gând a face noao căsătorie, de vreme ce el știe cum că cea dintâiu e bună și stătornică, ci gândește numai să întărească ce mai înainte au făcut, adecă o nimica, că ce mai înainte au făcut au fost o nimica. Însă pricina peantru carea nu e bună cununiia cea mai dinainte nu-i de lipsă ca totdeauna să se descopere celui ce nu o știe, de cumva din descoperirea aceasta ar putea fi prilejiu și primejdie de nume rău, adecă cum că vor căpăta nume rău sau va fi vreo scandălă, cum ar fi atunci când ar fi rudenie din împreunare neslobodă și din curvie cu sora muierii carea o ia, ci destul iaste să i să spuie de obște că pentru ceva împedecare cununiia cea mai dinainte nu o au fost bună.

Iară, cumva, din descoperirea cum că nunta nu le-au fost bună iaste primejdie, că părții carea n-au știut aceasta vor veni greale reale și scandele, cum iaste fugirea, desfacerea căsătoriii, negrijirea pruncilor, nume rău, sfadă, și ură și altele, precum de multe ori să întâmplă, atunci destul iaste ca partea ceaea ce nu știe împedecarea întru acest chip să-și puie voința sa, adecă partea carea

știe cum că pentru ceva împedecare nu le-au fost bună căsătoria să aducă pre cealaltă parte la dragostea și la iubirea sa și la voință, zicând: „Așea te iubesc eu pre tine, cât, de nu ar fi bună căsătoria înă noi, eu acum așiu fi gata a te lua, și acum așea te iau”. Faci și tu așea, și, de va răspunde cum că și ea face așea, căsătoria să întărește. Pentru că cel ce nu știe că nu au fost bună căsătoria nu numai are gând a petrece în căsătoria aceea, ci și de nou a să căsători, de cumva acea dintăiu căsătorie nu au fost bună, și această voință nu porcede di greșală. Însă să cade a lua sama că nu sânt destul cuvintele aceastea: „Te-ași lua, de nu mi-ai fi muiare”, ci trebuie să fie aceaste cuvinte: „Te iau muiare mie, ca cum niciodată nu te-așiu fi luat”. Așijderea, și cealaltă parte să zică că și ea așea face. Iară cum și când trebuie a scoate înău acest chip voința de la partea carea anevoie ar voi trebuie cu înțălepciune și cu minte a socoti și a lua sama, și traiul, și statul lor. Iară, afară de această primejdie, trebuie a face cum mai sus s-au zis. Iară, de nici așea nu să poate căpăta voința, atunci, sau de tot, însă în taină, pe neștiut, sau atunci de tot a-i despărți, au, de amândoi nu știu împedecarea, în credința lor cea bună trebuie a-i lăsa.

A triia: ca să se întărească cununiia cea pe secret, carea de obște nu să știe că nu-i bună și în ascuns, de nimica nu să veade a fi de lipsă a doua oară să fie de față preotul și mărturii, ci destul iaste ca, după ce-și capătă slobozenie și blagoslovenie, părțile amândoa, știind că nu le iaste bună căsătoria, înă sine sânguri să-și înnoiască voința, precum s-au zis, fiindcă mai înainte, cu bună-credință, înainte preotului s-au voit, și preotul ceale despre <...>^[9] cu bună-credință le-au săvârșit.

Însă, în cât poate fi fără de sminteală și făr' de sca<n>dălă sau făr' de mare pagubă, mai bine iaste de obște să-și întărească căsătoria. Iară de cu anevoie poate

să fie de față preotul locului, duhovnicul să-și capete de la el slobozenie, și întru această întâmplare, preotul locului trebuie să-i dea, și așa, înaintea a doao mărturii foarte credincioase, în secret și în taină, să-i facă a-și înnoi voința și a întări căsătoria. Iar de nici așa nu să poate lezne a să face, atunci trebuie a face cum mai sus s-au zis.

DE DISPENSAȚIE SAU DESPÂNZARE SAU SLOBOZENIE

96. În împedcările care le-au pus Beseareca, iarăși Beseareca poate despânza și slobozi, însă bine să ia sama arhieriei ca nu lezne și fieștecui să dea dispensație și slobozenie, de nu cumva va fi pricină foarte grea și de lipsă, că amintrilea nu va fi dispensație și slobozire, ci păcat.

PRICINILE PENTRU CARE SĂ DĂ DISPENSAȚIE

97. Multe și osăbite pricini pot să fie pentru care să poate da slobozire la căsătorie, când iaste ceva împedecare, cum sânt și aceaste pricini, adecă:

1. Strâmtoarea locului, când adecă doao frății au un loc, și, de să vor lua unul cu altul, nu li să strântă locul, iară, de nu ar trebui să se împarțe locul, și așa să strântă, cât nicio parte nu ar avea de ajuns. Sau când și o parte, și alta are puțin loc, și, împreunându-să, s-ar adaoge locul și le-ar ajunge.

2. Lipsa zestrii, adecă o fată iaste și nu are zeastre, să află o frăție de a ei, de o ar lua și fără de zeastre, amintrilea, sau foarte mult de i-ar trece vârsta, sau toată viața ar trebui să așteapte.

3. Vârsta featei mai mare de 24 de ani.

4. Stângerea și încetarea părăi.

5. Împăciuirea vrăjmașilor.

6. Ședearea și lăcuirea întră eritici.

7. Întărirea păcii.

8. Nădejdea că să va întoarce la adevărata credință.

9. Întărirea familiei sau a bunurilor în familie.

10. Cinstea vredniciei.

11. Împreunarea trupească mai înainte, și vădită, și știută.

12. Numele rău a muierei pentru petreacerea cu prepus, cu rudeniia carea ceare slobozenie.

13. Căsătoria cu bună-credință înaintea Besearecii făcută, neștiind că iaste împedecare.

14. Ceva meritum și slujbă aleasă a celui ce ceare dispensație făcută Besearecii.

15. Când foarte cu anevoie să poate ținea făgăduința curățării de la carea ceare dispenzație.

16. De va fi primejdie că, prin alta, rău s-ar crește pruncii de la muierea cea dintâiu rămași.

Aceaste și alte pricini cuvioase pot fi, pentru care, spre ferirea păcatelor și a scandelilor sau altor reale și necuviințe, giudecând mai înainte, cu înțelepciune să poate da dispensație și slobozenie la căsătorie, carea, amintrile, e oprită.

CUI SĂ CUVINE A DA DISPENSAȚIE

98. Dispensație sau slobozenie în împedecările căsătoriei poate da episcopul nu numai în ceale ce opresc, ci și în ceale ce strică căsătoria. Iară pentru treaptele căsătoriei, aceasta să cade a însămnă, adecă în treaptele ceale ce nu de săboară a toată lumea, ci numai de săboară deosăbi sânt oprite, precum iaste treapta a cincea, a șeasa și a șaptea, care numai de sângur arhiepiscopul Țarigradului^[10], în săborul lui cel patrierșesc, s-au oprit, carea opreală nu întinde numai la oamenii cei supuși lui, pre carele, urmându-l, și alți episcopi nesupuși acestui scaon, în eparhiile sale, nu supt numele vreunui săbor a toată lumea, ci prin obiceiul și bunăvoia sa și ei le-au ținut

oprite, de unde, după aceea, acest obicei ca o lege s-au făcut. Drept aceea, întru aceste treapte, fieștece episcop, cu puterea cea de rând a sa, poate da dispensație, adecă slobozenie la căsătorie.

Iară în a patra treaptă, fiindcă aceasta iaste oprită de Săborul a toată Besearca Răsăritului, care Săbor să zice Al cincilea, Al șeasălea de la Trula^[11], iaste mai cu anevoie; pentru aceea, judec că mai bine iaste și să cade să se cealie de mitropolit sau de la patriarh dispensație, sau episcopul locului de la unul din acestea să aibă putere a da acel fealiu de dispensație.

Iară, fiindcă această treaptă totdeauna urmă după legile împărătești, și părinții Săborului de la Trula pentru aceea au oprit a patra treaptă, pentru că mai înainte o au fost oprit Marele Teodosie împărat^[12], pentru aceea, din politicie au făcut aceasta. Așeadară, și episcopul, slobozind această treaptă, nu să socoteaște că face oblu împotriva poruncii canonului, la o vreme de mare și grea și de pripă lipsă. Aceasta trebuie a înțāleage și de treaptele cuscrii și a rudeniii carea nu e de sânge, în carea, pentru cuvioase pricini și ca să se împeadece mai mare rău, episcopul poate slobozi căsătoria. Iară dispensația și slobozirea episcopului la lucrurile politice din afară nu să întinde, pentru aceea, de iaste cu lege politică așezat, că cel ce va lua șie muiare pe a doao vară a sa de ceva prerogativă să va lipsi sau vredniciia și-o va pearde, carea o ar avea, de nu ar lua pre a doua vară a sa sau atāta sumă de bani va plăti, prin slobozenia episcopului nu să mântuie de această lege, ci prin îngāduința celui ce împărățește. Prin dispensația episcopului numai căsătoria să întāreaște.

CÂND NU SĂ DĂ DISPENSAȚIE

99. Iară, în împedecările din legea firii sau a lui Dumnezeu oprite, nime nu poate slobozi și a da dispensație, adecă nime nu poate slobozi să ia neștine pe fata sa muiare șie. Și nime nu poate să întărească și să facă statornică căsătoria, carea una sau îmbe părțile pentru frică grea și nedreaptă o au făcut, de nu de bunăvoia sa amândoa părțile vor voi. Nici, iarăși, nime nu poate face ca întră partea cea putincioasă și întră cea mai nainte de căsătorie neputincioasă să fie căsătoria stătornică, de nu slobod și de bunăvoia sa partea cea putincioasă va voi să șează cu cea neputincioasă, cum la locul său s-au zis. Aceasta încă să cade a să ști, că dispensație și slobozire nu să poate da celui ce nu vrea să aibă dispensație și slobozenie. Pentru aceea, întră feațele care s-au cununat, de să va afla după cununie împedecare carea strică căsătoria, de nu vor voi îmbe părțile și nu vor ceare dispensație și slobozire de la acea împedecare, nu să poate da slobozire, tocma de ar și voi o parte. [...]

Samuil Micu

**DISSERTATIO DE IEIUNIIS
GRAECAE ORIENTALIS ECCLESIAE,**

conscripta ab Samuele Klein de Szád,
dioecesis Fagarasiensis in Transilvania.

Viennae, typis Iosephi nobilis de Kurzbeek, 1782*

„Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas;
exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas
Ierusalem. Exalta, noli timere”
(Isaiae 40, 9).

„In voce exultationis adnuntiate; auditum facite hoc et
efferte illud usque ad extrema terrae”
(Isaiae 48, 20).

„Qui manducat non manducantem non spernat et qui
non manducat manducantem non iudicet”
(Romanos 14, 3).

Quaesivisti a me, amicorum optime^[1], et, pro zelo quo fereris in res ecclesiasticas, iniunxisti mihi ut de ieiuniis Graeco-Orientalis nostrae Ecclesiae aliquid tibi perscriberem unde genuinam caperes informationem quando et qua occasione introducta sint et qua lege saeculares homines quave monasticae vitae addictos in Ecclesia Graeca ieiunia obligent. Ego vero, qui tibi multis insignibusque modis devinctus sum, non possum hoc officii tantillum vel aequissimae postulationi tuae vel amicitiae, quae mihi tecum arcissima semper fuit, non concedere et tam laudabili consilio propositoque tuo pro

* Transcriere, traducere și note: Alexandra Baneu.

posse tenuitatis meae satisfacere. Igitur ea tibi scribam quae apud antecessores scriptores reperi et quae pietatis recta ratio et Ecclesiae emolumentum suadent. Tu autem, sepositis vulgaribus praeiudiciis, cuncta aequi bonique accipias credasque omnia, non ex aliqua mentis obvia meditatione, sed ex optima conscientia et zelo erga ecclesiasticas res procedere^[2].

Et quidem de ieiunio Quadragesimae Paschae, quamvis de dierum numero differentia apud nonnullos antiquos scriptores reperiatur, atque dierum Mercurii et Veneris, qui adhuc in veteri lege observabantur, quod non obscure ex *Evangelio Sancti Lucae* colligitur, ubi refertur Pharisaeus ille qui gloriabatur quod bis in septimana ieiunet^[3], de his, inquam, ieiuniis sermonem non instituum, cum haec ab initio Ecclesiae Christianae in usu apud fideles fuerint, ut Antiquorum Patrum scripta testantur abundeque liber noster ecclesiasticus, *Triodion*^[4] nuncupatus, quo continetur ecclesiasticum officium et preces tempore sanctae magnaeque Quadragesimae Paschae, hac de re canit. Adducam hic *Canonem* dumtaxat Apostolorum 69^[5], qui sic habet: „Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus vel lector vel cantor sanctam Paschae Quadragesimam non ieiunat, vel feriam quartam^[6] vel parascevem^[7], praeter quam se propter imbecillitatem corporalem^[8] impediatur, deponatur”. Solum de aliis tribus Ecclesiae Graecae ieiuniis disseram^[9].

Haec tria ieiunia sequentia sunt. Primum, ante festum Nativitatis Christi Domini Dei et Salvatoris nostri, quod constat quadraginta dies: initium enim ducit a 15 Novembris et desinit 25 Decembris in Pervigilio Nativitatis Christi Domini. In hoc ieiunio, iuxta *Typicorum*^[10] praescriptum, non prohibetur vinum neque oleum nec pisces praeterquam Mercurii et Veneris diebus, quibus „Alleluia” canatur, et metanaeae seu corporis inclinationes praescribuntur, quibus vero diebus Mercurii et Veneris

piscium, vini et olei usus conceditur, *Horologium Maius*^[11] indicat.

Secundum ieiunium dicitur „Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli” eo quod eorum festum diem praecedat. Hoc iam longius iam brevius est pro ratione Paschatis, ut citius aut serius incidit: incipit enim a feria secunda post Dominicam omnium sanctorum, id est die Lunae post Dominicam primam post Pentecosten, et extenditur usque ad 28 Iunii inclusive. Modus vescendi et refectionis huius ieiunii tempore idem est qui in ieiunio Nativitatis Christi Domini.

Tertium ieiunium mensis Augusti seu Transfigurationis Domini et Dormitionis Deiparae semper Virginis, quod initium ducit a die prima Augusti et desinit 14 inclusive eiusdem mensis. Hoc ieiunium quoad modum vescendi simile est duobus aliis, scilicet Natalis Domini et Sanctorum Apostolorum. Verum quidam pietate ducti, quorum, si discretum habeant zelum, pietatem laudo, volunt etiam a piscibus sese continere et adaequare ipsum magno Quadragesimae Paschae ieiunio, cum tamen *Typica* huiusmodi abstinentiae non meminerint.

Sunt praeterea tres alii dies: Vigilia Theophaniae, dies Decollationis Sancti Iohannis Baptistae et Exaltationis venerandae ac vivificae Crucis.

Haec sunt, praeter Quadragesimam Paschae, alia in nostra Orientali Ecclesia magis usitata ieiunia, de quibus tibi singillatim respondebo, prout postulasti, dicamque quando et quomodo inceperint, quos et quomodo obligent.

Et quidem in primis nosse oporteret ab initio Ecclesiae Christianae non alia in usu fuisse ieiunia, praeterquam Quadragesimae Paschae, diei Mercurii et Veneris, ut patet ex superius laudato 69 *Apostolorum Canone*: „si enim fuissent alia etiam ieiunia, ea quoque complexus fuisset *Canon*”, ita scribit Matthaeus Blasthares^[12] in Syntagmate, litera N, capite de ieiunio; id

ipsum adnotavit etiam Balsamon^[13] ad hunc *Canonem*. *Canones* isti Apostolorum nihil aliud sunt quam collectio disciplinae Ecclesiasticae saeculi II et III. Scimus Montanum^[14] haeticum reprehensum fuisse ab Ecclesia quod plures per annum quadragesimas observandas docuerit. Si fuissent in usu plura ieiunia, quamvis diversa longe opinione et intentione^[15] ac Montanus dicebat, in Ecclesia peracta facile potuisset aliquid Montanus respondere, ipsam Ecclesiam Catholicam plura observare ieiunia.

Nec poterat esse certum et uniforme tempus ieiunii Natalis Domini in Ecclesia, quae non ubique eadem mensis die hanc festivitatem celebrabat. Etenim Ecclesiae Aegypti, teste Cassiano, *Collatione X*, capite 2^[16], Cypri, item, ut scribit Sanctus Epiphanius in *Expositione fidei XXII*^[17] et Antiochenae caeteraque orientales, ut indicat Sanctus Iohannes Chrysostomus, *Homilia II: De Natali Christi*^[18], et Palaestinae, ut ostendit Cotelerius in *Notis ad Constitutiones Apostolorum*, libro V, capite 12^[19], sexta die Ianuarii. Europae vero cum Occiduis 25 Decembris Natalem Domini celebrant donec sub fine saeculi IV inductum est ubique terrarum ut eodem die 25 Decembris solemnitas Nativitatis Dominis peragatur, id manifestum est ex *Homilia XXI* Sancti Iohannis Chrysostomi, *De Natali Christi*, ubi haec leguntur: „Nondum decimus annus est ex quo hic ipse dies manifeste nobis innotuit <...>. Hic dies, cum ab exordio iis, qui in Occidente habitabant, cognitus fuerit, nunc ad nos demum, non ante multos annos, ita increvit”^[20]. Asserit hic sanctus Pater Antiochiae existens Occidentalibus notum fuisse diem Natalis Domini ex tabulis conscriptionis factae sub Augusto Caesare tempore nativitatis Iesu Christi, quae tabulae Romae custodiebantur^[21]. Ex hac narratione Sancti Iohannis Chrysostomi aliqui, imperitos dicam, solent dicere ieiunium Natalis Domini a Sancto Iohanne

Chrysostomo inductum fuisse, quamvis Magnus Doctor nihil de ieiunio loquatur, solummodo refert quando solemnitas Nativitatis Domini in Oriente etiam ubique celebrari 25 Decembris coeperit.

Cum igitur varius fuerit Natalis dies in Oriente, variam oportuit esse et disciplinam qua fideles ad eandem celebrandam sese praeparabant.

Cum dies Natalis Domini in Oriente 25 Decembris celebrari coeperit, 6 Ianuarii die solum Baptismi Domini celebritas mansit et, quia pro priori solemnitas Nativitatis, quae 6 Ianuarii magna erat, celebratur, et populus ad eam se praeparabat, ne aliqua in populo novitas appareret, factum est ut in Vigilia Theophaniae, quemadmodum prius ieiunium, servaretur aliaeque preces iuxta consuetudinem prius observatam peragerentur. Haec est origo ieiunii Vigiliae Theophaniae.

Et, quia Nativitas Christi sollemnis dies in 25 Decembris translata est, modus quoque et disciplina qua se praeparabant ad eundem diem, translatus est. En origo ieiunii Vigiliae Nativitatis Domini! En etiam ieiunia quibus se praeparabant fideles ad haec sollemnia festa peragenda! Id patet etiam ex ordine officii ecclesiastici horum dierum, cum similis sit.

Apostolorum Festum adhuc tardius incepit, siquidem ante tempora Constantini Magni imperatoris apud Graecos veneratio magna erat Sanctorum Apostolorum, verum solemnitas, uti hodie, in usu nondum erat et maxime incepit postquam idem imperator Constantinopoli ingens templum erectum Apostolorum memoriae dedicavit, de quo Eusebius in *Vita Constantini*, libro IV, capite 58^[22], haec scribit: „Post haec in memoriam Apostolorum martyrium aedificare coepit in urbe sibi cognomine. Cumque templum omne in immensam altitudinem extulisset, vario lapidum genere splendidum reddidit a solo ad cameram usque marmoreis crustis illud

operiens". Ad huius templi dedicationem multos episcopos convocavit imperator magnaue solemnitate et apparatu celebrata est dedicatio. Deinceps dies hic omni anno festus solemnisque in eadem Ecclesia celebratus est pique fideles, ut cum maiori devotione partim ad sacram synaxin accedant, partim in honorem Apostolorum, diem ieiunii unum praemittebant, hoc autem ex privata devotione, donec sensim aliae quoque Ecclesiae huic Constantinopolitanae se conformantes hanc solemnitatem servare coeperunt. Patet id ex *Synaxario*^[23] *Sanctorum Apostolorum*, 29 Iunii, quod *Anthologio* inseritur, ubi haec leguntur: „Et celebratur solemnitas eorum Petri et Pauli Apostolorum in Sanctis Apostolis, id est in templo Sanctorum Apostolorum, et in Altricis pauperum atque in veneranda aede Sancti Apostoli Petri, quae est prope Sanctam Magnam Ecclesiam, et in omnibus per loca sanctis Ecclesiis”.

Ex his clarum est primo in Ecclesia Sanctorum Apostolorum, dein in Nutricis pauperum et in aede Sancti Petri et tandem sensim in omnibus per loca Ecclesiis celebratam fuisse hanc solemnitatem. Ergo ante hoc tempus ieiunium festi huius non poterat esse, cum ipsum festum in usu nondum fuerit, sed nec post inductum festum, statim in usu fuit, ut ex dicendis clarum fiet. Videant illi rudes qui absque fundamento, contra omnem rationem, contendunt ab Apostolis institutum fuisse hoc ieiunium, quasi vero Apostoli sibi in suum honorem festa et ieiunia constituerent: longe post mortem eorum haec inceperunt.

Festum Dormitionis Deiparae semper Virginis Mariae seu Assumptae Beatae Virginis tardius incepit celebrari. Etenim, ut Nicephorus libro XVII, capite 28, suae *Historiae Ecclesiasticae*^[24] testatur, Mauriti^[25] imperatoris statuto factum est ut hoc festum 15 Augusti celebraretur. Quod sive intelligatur tunc primo institutum fuisse sive

quod tunc a die 18 Ianuarii, quo die antea colebatur, ad diem 15 Augusti translatum fuisse, quemadmodum observat Florentinius^[26] et Mabilonius, *De Liturgia Gallicana*^[27], libro II^[28], ostendit, ex quibus colligitur ieiunium Assumptionis seu Dormitionis Deiparae ante Mauritii tempora ideoque ante exitum saeculi VI in usu non fuisse; tardius ergo hoc ieiunium incepisse certum est.

His praemissis et notatis clarum est haec ieiunia recentiora esse. Etenim *Canon Apostolorum*, ut vidimus, nullam eorum mentionem facit, ad quem *Canonem*^[30] Matthaeus Blastares in Syntagmate, litera N, capite 4^[29], sic ait: „Stricte autem loquendo sanciebatur quadraginta dierum ieiunium ante Pascha idque solum, quippe si tunc alia obtinuissent ne utiquam tacuisset *Canon*. Verumtamen eos, qui in aliis ieiunandi temporibus, puta Vigiliis Sanctorum Apostolorum, Dormitionis Deiparae et Nativitatis Christi obtinent, prudens nemo, quod reor, redarguet”.

Non meminerunt horum ieiuniorum saeculo IV *Laodicaenae synodi Canones*^[31], solummodo Quadragesima Paschae ieiunii. Ita enim canone 49^[32] habetur: „quod non oporteat in Quadragesima panem benedictionis offerri nisi in Sabbato et Dominico”. Et canone 51 habetur^[33]: „quod non oporteat in Quadragesima natalia celebrari, sed eorum sancta commemoratio in diebus Sabbatorum et Dominicorum fieri conveniat”. Et canone 52^[34]: „quod non oporteat in Quadragesima aut nuptias aut natalia celebrare”. Hinc est quod Balsamon ad *Laodicaenos Canones*^[35] hanc faciat notam: „Nota autem ex praesenti canone quod proprium sit ieiunium Quadragesimae Paschatis, si enim essent et alia meminisset et horum canon”.

Concilium Trullanum, saeculo VIII celebratum^[36], totam paene Ecclesiae nostrae disciplinam complexum est; ubi autem de ieiunio agit, non alterius quam

Quadragesimae meminit, sic enim canone 52 ait^[37]: „Ut in omnibus sanctae Quadragesimae ieiunii diebus praeterquam Sabbato et Dominico et sancto Annunciationis die fiat sacrum praesanctificationum ministerium”. Ad hunc canonem Theodorus Balsamon, Patriarcha Antiochenus, ita notat^[38]: „Nota autem ex hoc canone, quod proprie una est Quadragesima, si enim etiam alia esset, cautum fuisset ne in illa fieret sacrum ministerium per perfectum sacrificium, sed per praesanctificata, sicut etiam cautum est ne fiat in magni Paschae Quadragesima”. His verbis indicat Balsamon, tempore huius synodi saeculo VIII, nondum in usu fuisse alia ieiunia praeter Quadragesimam in Ecclesia Orientali.

Sancti Patres secundi, tertii, quarti, quinti, sexti, septimi, octavi atque noni saeculi, etsi quidam eorum data opera de ieiuniis scripserint, nullam alterius ieiunii quam Quadragesimae et diei Mercurii et Veneris mentionem faciunt. Tertullianus, qui saeculo secundo Ecclesiae scripsit, clare dicit tempore suo nullam aliorum ieiuniorum obligationem existisse, nisi Quadragesimae Paschae. Ita enim in *Libro de ieiuniis*, capite 2^[39], scribit: „Illos dies determinatis ieiuniis putabant, in quibus ablatum est sponsum, et hos iam solos legitimos ieiuniorum christianorum <...>. Sic Apostolos observasse, nullum aliud imponentes iugum certorum et in communi omnibus obeundorum ieiuniorum”. Dies in quibus ablatum est sponsum sunt dies ieiunii quo tempore Christus mortuus in sepulcro iacebat.

Sanctus vero Ambrosius, *Sermone* 34^[40], scribit: „Sicut reliquo anno ieiunare praemium est, ita in Quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria; illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa invitamur, ad ista compellimur”. Haec saeculo IV scribebat Sanctus Ambrosius, ex quibus clarum est eo tempore nullam

fuisse obligationem alia observandi ieiunia praeter Quadragesimam Paschae, nisi quis sua sponte quando et quantum volebat.

Sancti Basilius Magnus et Iohannes Chrisostomus tantas exhortationes ad ieiunandum faciunt ipsumque ieiunium summis efferunt laudibus et tamen nullius alterius ieiunii stabilis mentionem faciunt praeter Quadragesimam Paschae: qui leget homilias duas de ieiunio Sancti Basilii^[41] satis clare id intelliget.

Adducam hic verba abbatis Theonae apud Cassianum, *Collatione* 21. Hic, sub initio saeculi V, sic loquitur^[42]: „Omniū dierum numerus, quibus revolutus in orbem annus includitur, 36 semis dierum numero decimatur, in 7 vero hebdomadibus, si dies Dominici et Sabbata subtrahantur, quinque et triginta supersunt dies ieiunii deputati, sed adiecta illa vigiliarum die, qua usque in gallorum cantum illucescente Dominica ieiunium Sabbati praeterlabitur, non solum 6 et 30 numerus adimpletur, sed etiam pro decimis quinque dierum, qui residui videbantur, si illud, quod superest, adiectum noctis spatium computetur, plenitudinis totius summae omnino nihil deerit”. Nullam mentionem aliorum ieiuniorum nisi Quadragesimae Paschae hic Pater facit, quia alia nondum in communi usu erant.

Audiat etiam Sanctus Cyrillus, Patriarcha Alexandrinus, qui in *Leviticum*, libro X, sic scribit^[43]: „Vis tibi ostendam quale te oporteat ieiunare ieiunium, ieiuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiae, nullas epulas voluptatis capias, nullo vino luxuriae concalescas, ieiuna a malis artibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis. Tale ieiunium Deo placet, abstinere vero <...> a cibis quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione et hoc facere cum his qui Dominum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo <...>. Illi ieiuent qui perdidērunt sponsum, nos,

habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideo dicimus ut abstinentiae Christianae frena laxemus, habemus enim Quadragesimae dies ieiuniis consecratos, habemus quartam et sextam hebdomadae dies, quibus solemniter ieiunamus. Ex his apparet saeculo V, quo Sanctus Cyrillus scripsit, nullos alios dies abstinentiae fuisse, qui omnes obligassent certis diebus, nullum aliud ieiunium nisi Quadragesima Paschae et dies Mercurii atque Veneris, quod clarum est ex illis verbis: „Habemus enim Quadragesimae dies ieiuniis consecratos, habemus quartam et sextam hebdomadae dies”. Ergo tunc abstinentiae dies, quas pro lege Christiani tenebant, erant dies ieiunii Quadragesimae Paschae et feriae quartae et sextae.

Adducam adhuc verba Sancti Dorothei, qui saeculo VII vixit. Hic Sanctus Pater, *Doctrina XV: De sanctis ieiuniis*, ita scribit^[44]: „In lege scriptum est imperasse Deum filiis Israel ut singulis annis decimam darent omnium quae possiderent et id facientes in cunctis operibus suis benedicebantur. Hoc agnoscentes Apostoli sancti consulere commodis et utilitatibus animarum nostrarum, quo decimationem hanc excellentius et magnificentius redderemus, dum scilicet dierum vitae nostrae decimas darent et sic Deo nostro sacrificemus, sic a Deo benediceremur in operibus nostris, sic quoque anno peccata fugeremus quae per integrum annum essent a nobis perpetrata. Atque hoc inter se tractantes consecrarunt nobis, ex 360 diebus, 7 has hebdomadas ieiuniorum quibus Patres nostri aliam addere cogitarunt quoad labores venturi ieiunii praeparemur et ipsum ieiunium numero Sanctae Quadragesimae, quam Dominus noster integram ieiunavit, honoratius redderent. Octo enim hebdomades, substractis Sabbatis et Dominicis, quadraginta dies perficiunt, prae-honorato quoque in se ipso ieiunio Sabbati Sancti quod inter cetera ieiunia totius

anni sacratissimum et verissimum est. Septem hebdomadae, absque Sabbatis et Dominicis, 35 dies complent quibus, adiecto Sabbato Sancto et media parte illustris illius et splendissimae noctis, 36 cum dimidio computantur dies quae decima pars est, si recte numeras, trecentorum sexaginta quinque dierum anni: trecentorum enim dierum decima pars est triginta, sexagenarii vero numeri 6, quinarum autem horae duodecim. Haec est decimatio quam nobis in poenitentiam et purgationem peccatorum nostrorum Apostoli sancti consecrarunt”.

En sanctus hic Pater totius anni ieiunia recensens, nullam alterius ieiunii mentionem facit, non certe aliam ob rationem, nisi quia tempore suo alia in communi usu ieiunia quae omnes obligarent nondum erant, secus certe meminisset et aliorum, sicut meminit illius septimanae, quae est ante Quadragesimam, quam „Tyrophagii” seu „Lacticiniorum” vocamus, quam dicit tardius a Patribus fuisse adiectam. Superius, ex abbate Theona et Sancto Cyrillo, vidimus saeculo V octavam lacticiniorum nempe septimanam nondum in usu fuisse, secus illius etiam meminissent, post autem adiecta est, uti notat sanctus Dorotheus. Hinc videmus quo modo sensim aucta fuerint ieiunia et antequam aucta fuissent, nulla eorum mentio esse poterat, postquam vero aucta fuissent, scriptores eorum meminisse non intermiserunt. Nec vero dicat aliquis Patres tantum strictorum ieiuniorum meminisse, uti est Quadragesimae Paschae, videmus enim Sanctum Dorotheum meminisse ieiunii septimanae Lacticiniorum qua utique non tam strictum ieiunium praescribitur, uti est ieiunium ante Nativitatem Christi, Sanctorum Apostolorum et Dormitionis Beatae Virginis Mariae.

De septimana Lacticiniorum quidam ab Heraclio Imperatore institutam esse tradunt, voti reo bello cum Chosroe Persarum rege feliciter peracto. Callixtus in *Synaxario* feriae sextae Tyrophagii haec tradit^[45]: „De

Tyrophago nonnulli tradunt Imperatorem Heraclium eam instituisse, cum antea carniū esus in ea permitteretur. Namque, contra Chosroe et Persas per sex annos exercitū conducto, vovit Deo, si de eis victoria potiretur, eam immutare medianque inter luxum et ieiunium constituere, quod et demum perfecit". Ego vero existimo, licet id etiam quod diximus evenire potuit, ea a Sanctis Patribus excogitatam fuisse, praevis expurgationis causa, ne ex carnibus et ingluvie statim in summum ieiunium abacti moleste feremus et corporis constitutione laederemur, sed paulatim et sensim a pinguescentibus gustuique suavis longē facti, ut effrenes equi, per diminutum cibum ieiunii fructum excipiamus. Quemadmodum enim circa animam per parabolas praestiterunt, ita et circa corpus machinati sunt ieiunii impedimenta paulatim semoventes.

Auctores librorum nostrorum ecclesiasticorum, quibus officium divinum totius anni continetur, qui hos libros saeculis IX, X et reliquis scripserunt, Quadragesimae tantam praeparationem, tantas ad eam exhortationes tamquam unius per anni decursum ieiunii faciunt. Plenum est his liber *Triodion* nuncupatus, qui die Lunae Tyrophagii ita canit: „Apertae sunt portae sanctae paenitentiae, sedulo accedamus purgando corpora, a cibis et ab affectibus producendo tamquam obedientes Christi, qui nos in caeleste regnum vocavit, decimas totius anni adferentes Regi omnium, ut et resurrectionem cum desiderio videamus". Item, eodem die: „Venite mundemus nosmet ipsos, quoniam hodie est septimana quae praemundat postquam initium ieiunorum quae ab Apostolis ab antiquo se extendunt decima totius anni existentia".

En totius anni ieiunium, decimatio nempe dierum anni, quae sola est Quadragesima Paschae, ut superius observavimus. Si tempore isto, quo ecclesiastica officia composita fuere, alia tria, de quibus sermonem institui,

obligassent ieiunia aut in communi usu fuissent, profecto in aliquo tropario aut hymno, aliquando alicubi meminissent, sicut meminerunt veris et partium anni aliarumque rerum momenti minoris, quibus Deum precantur, ut vires praestet et gratiam quo possint Quadragesimam Paschae, ver, annum transigere. Iam vero credibilene est quod pro his ieiuniis non implo-rassent gratiam divinam? Signum est ergo tunc temporis nondum haec tria ieiunia in communi usu fuisse.

Photius, Patriarcha Constantinopolitanus, suo *Nomocanone* complectitur leges ecclesiasticas sui temporis saeculi IX, ubi autem titulo 7, capite 1^[46], de ieiunio agit, nec ipse alterius ieiunii mentionem facit, nec alios ante se scriptores adducit qui alterius ieiunii praeter Quadragesimam Paschae et feriam quartam et sextam hebdomadae. Si hoc tempore lex et obligatio aliorum ieiuniorum fuisset, utique non praetermisisset eam doctissimus hic Scriptor ac Ecclesiae legum optime gnarus. Igitur, praeter Quadragesimam Paschae, alia ieiunia non erant ad quae lege ecclesiastica omnes obligarentur.

Accedit et illud quod, in more Ecclesiae nostrae sit, ut dum fructum novum aut aliud aliquid quod primum incipit comedi, certas preces praemitteret gratias actorias Deo. Sic, quia in Quadragesima a carnibus, caseo et ovis abstinentes ieiunamus, preces instituit ad benedicendum in Paschate carnes, ova et caseum, quia hos cibos primo gustare volumus. In aliis vero festivitibus, ut in Natali Domini, festo Sanctorum Apostolorum et Dormitionis Deiparae semper Virginis, nullum vestigium harum benedictionum et precum reperitur. Non igitur tempore illo, quo ritus et benedictiones istae institutae sunt, ieiunium aliquod longius praecedebat haec festa.

Habemus praeterea orationem in solemnibus festo Sanctae Paschae, qua Ecclesia gratias agit Deo, quod

dignos fecerit nos praecedens ieiunium constitutum ad paenitentiam et expiationem peccatorum transigere et adorare sacram resurrectionem Domini nostri. Est oratio etiam in festo Nativitatis Domini et Salvatoris nostri, sed nulla in ea alicuius determinati ieiunii mentio fit, tantum gratias agit, quod dignos nos fecerit cum magis Christum in hoc Nativitatis solemni die adorare. Quare in priori nempe Sanctae Paschae oratione mentio determinati ieiunii fit, in altera vero nempe Natalis Domini non? Nisi quia prius certum ac determinatum ieiunium praecedebat, non item in secunda. Pro festo Sanctorum Apostolorum aut Dormitionis Deiparae frustra quaeret quis similem orationem qua gratias ageret quod transegerit praecedens ieiunium et quare id? Quia nullum fuit praecedens ieiunium.

Reperitur alia oratio, cui titulus est *Oratio quae legitur in quolibet ieiunio*. Textus orationis talis est: „Spes omnium finium terrarum et in mari longe existentium, Deus noster, qui prius per antiquam et novam legem tuam constituisti hos quadraginta dies, ad quos dignatus es nos adducere, te deprecamur et oramus: conforta nos virtute tua, ut nosmet ipsos bono certamine hoc tempore exercitemus ad gloriam Sancti Nominis tui et expiationem peccatorum nostrorum, ad mortificationem vitiorum et ad victoriam omnis peccati, ut in poenitentia simul tecum nosmet ipsos crucifigentes et sepelientes resurgamus de mortuis operibus et conversemur, ut beneplacitum est coram te. Quoniam tibi competit misereri et salvare Christe etc.”.

Quaeso quomodo oratio haec intelligi potest de ieiuniis Apostolorum aut Dormitionis Deiparae semper Virginis, quae quadraginta dies non complectuntur? Videtur haec oratio sonare solum de Paschae ieiunio Quadragesimae, cum dicat „ut simul tecum crucifigentes et sepelientes nosmet ipsos resurgamus” alludit ad

passionem et resurrectionem Christi. Patet id etiam ex hoc, quod de Quadragesima Paschae sermo sit, quia dicit „per antiquam et novam legem datos nobis hos dies” respiciens ad 40 dies quos Moyses, Elias et Christus Dominus ieiunavit. Ergo „quodlibet ieiunium per annum” sola Quadragesima Paschae est, quia oratio est pro quolibet ieiunio et solummodo de Quadragesima sonat, iam vero si alia ieiunia in communi usu fuissent saeculo IX aut X quando hae orationes plerumque componebantur et alia divina officia, etiam pro iis ad Deum aliquam orationem fecissent, cum pro aliis minutiis habeantur. Pro ieiunio vero, tam salutari opere, cur Ecclesia neglexisset, nisi quia obligatio nulla erat nec aliorum ieiuniorum usus praeterquam Quadragesimae Paschae?

Saeculo medio XI Constantinopolitanus Patriarcha, Michael Cerularius dictus, in epistula sua ad Petrum, Antiochenum Patriarcham, obiciebat Latinis his verbis^[47]: „Sabbata <servare>, polluta comedere, monachos carne vesci, adipe suillo omnique corio usque ad carnem pertingente, in prima ieiuniorum hebdomada, in carnis privi et lacticinii hebdomadis eodem modo circa cibum agere, feria quarta carnem edere, totum Sabbati diem ieiunare”. Hoc loco Michael obiicit Latinis ea in quibus a Graecis discrepabant, obiicit adeo ipsam Tyrophagii seu Lacticiniorum septimanam quae praecedit Quadragesimam Paschae tardiusque in Ecclesia inducta est, ut superius dictum est, obiicit feriam quartam et Sabbatum. Si eo tempore medio nempe XI saeculo, in Ecclesia Graeca usus et consuetudo vim legis obtinens trium aliorum ieiuniorum viguisset, profecto obiecisset Michael Latinis haec non observantibus, cur non similiter nobiscum observent. Nondum igitur haec ieiunia ut hodie in usu fuere nec ad ea observanda obligatio dabatur, secus, ut alia plura minoris momenti, hoc quoque obiecisset Michael.

Saeculis tamen IX, X et posterioribus in monasteriis, ante festa Natalis Domini, Sanctorum Apostolorum et Dormitionis Deiparae semper Virginis Mariae, in usu fuisse ieiunia monachorum *Typicum* testatur, cum enim monachi coepissent disciplinam suam, ita fors ferentibus circumstantiis, relaxare et perpetui ieiunii abstinentiam in lacticiniorum usum mutare. Ne autem penitus antiquus usus cessaret, statuerunt sibi regulam, ut ante festa Natalis Domini, Sanctorum Apostolorum et Dormitionis Sanctae Dei Genitricis per longius ieiunium sese praepararent et expiarent ac ita demum ad sacram communionem Corporis et Sanguinis Christi Dei nostri accederent sicque antiquum usum, quem monasteria communitatesque monachorum pleraeque sancte conservabant ex parte saltem retinerent, his diebus ab ovis et lacticiniis abstinentes, immo vero diebus Mercurii et Veneris etiam ab oleo, vino et pisce, nisi solemnitas aliqua incideret. Antiqui enim monachi oleribus et leguminibus victitabant, potus eis aqua sua sponte scaturiens erat, pariter cibus eorum ea erant quae terra ex se ipsa germinabat. Haec in scriptis Sanctorum Patrum antiquorum legimus, praesertim in asceticis Sancti Basilii Magni, quae omnia succinte et breviter satisque clare idem magnus doctor complectitur in *Epistola ad Sanctum Gregorium Theologum*^[48], qua illum ad simile vitae institutum invitat. Alios autem cibos non nisi ad infirmorum vel per aetatem viribus fractorum solacium concedebant.

In monasteriis etiam ubi non tam stricta vivendi ratio fuerat, sicut et multi devoti saeculares, ante haec festa, propter maiorem praeparationem ad participanda Sacramenta Corporis et Sanguinis Christi, absque ulla ab Ecclesia posita lege, ieiunabant; odiendum enim ea est apud plerosque Orientales persuasio quod, nisi prius per aliquot saltem dies ieiunium praemisum fuerit, minus

reverenter agat is qui ad Communionem accedit. Hinc ergo consueverunt plerique festis maioribus ieiunium praemittere: Nativitatis Domini, Paschatis, Sanctorum Apostolorum, Dormitionis Deiparae, aliqui etiam ante Ascensionem Domini a prima Maii, alii ante festum Exaltationis Sanctae Crucis septem dies, alii ante festum Sanctae Parascevae septem dies, alii ante Sanctorum Angelorum septem dies, alii ante Sancti Demetrii septem septimanas ieiunare solent, alii ante festum Sancti Nicolai, alii, ut in *Nomocanone* apud Cotelierium in *Monumentis Ecclesiae Graece*^[49], est, ante festum Nativitatis Sancti Iohannis Baptistae, septimanam ieiunabant, alii ante Transfigurationis Domini festum, ut Balsamon et Nicon^[50] tradunt, per septem dies ieiunant, alii ante alia festa, prout cuiusque devotio fert, ieiunant. Sed, non quia aliqua lege hoc statutum esset, verum ex privata dumtaxat devotione id fiebat, unde pia ista consuetudo cum ad nostra tempora pervenisset, quidam legem putarunt, cum tamen lex non sit.

Ceterum quando haec ieiunia ante dicta festa observari a monachis coeperunt, non rigor maior vitae introductus est in monasteriis, sed potius mitior vivendi modus, cui sensim etiam ex laicis devotiores conformare se cupientes ad instar monachorum ieiunabant ieiunantque, maxime vero cum cernerent undique circumdari et vinci a barbaris Turcis, ut sic placarent iustam Dei indignationem. Monachi vero studiosi erant propagatores huius ieiunii, ut, si fieri possit, ad omnes illud extendant, et, quia episcopi iam communiter ex monachis creabantur aliique viri in ecclesiasticis officiis plerique monachi erant, haec ieiunia observabant, ad quae de canone professionis suae obligabantur, laicos hortabantur, ut, pro posse, hoc bonum opus imitarentur. [...]

Maneant itaque pro saecularibus ante festum quidem Natalis Domini nostri Iesu Christi septem dies ieiunii (vel

quinque sufficerent). Hoc enim conforme videtur ipsi *Typico*, ita namque die 20 Decembris habet: „Ex hoc die incipimus vigiliam secundum carnem Nativitatis Domini nostri Iesu Christi”. Ipsumque ecclesiasticum officium eiusdem diei id ipsum indicare videtur, siquidem in *Canone*, ode prima, ita habet: „Incipiamus hodie praeve celebrare Nativitatem Christi qui secundum carnem natus est de Virgine Matre in spelunca Bethleem propter magnam misericordiam”. Et in *Laudibus* ita canit: „Venite fideles obviam procedamus Creatori, qui super terram venit ut de Virgine oriatur, munditia nosmet ipsos illustremus, bonis operibus fulgeamus, in timore et laetitia praeparemus nos ipsos ut Christum infantem existentem mentis oculis intueamur, qui nos homines deificavit propter multam misericordiam”. Et plura similia leguntur per hos quinque dies. Ceterum proprie ieiunium ante Natale Christi unicus dies praescribitur, qui proxime praecedit ipsum Natalis diem, sicut etiam in Theophania est, quae duo festa aequalia sunt in nostra Ecclesia, immo fors maius habetur Theophaniae, siquidem Ecclesia secundo die Ianuarii, quando officium praeparationis ad festum Theophaniae incipit, ita canit: „Illustris fuit festivitas quae praeterivit, sed illustrior est, o Salvator, quae imminet”. Quare vero id rationes ibidem enumerantur^[51].

Ante festum Sanctorum Apostolorum sint ieiunii dies quatuor, ita ut post solatium quod habere debemus ex nativitate Praecursoris Domini, incipiamus etiam vitam ipsius imitari et praeparare nos ad celebrandum solemnitatem Sanctorum Apostolorum hocque ex devotione erga Sanctos Apostolos, qui nos veritatis doctrina illustrarunt. Qui vero neque unicum praecedentem diem ieiunaret, hic profecto magis ventris quam Sanctorum Apostolorum discipulus merito dici posset, nisi fors legitima ratio adsit cur hoc negligat.

Ante festum Dormitionis seu Assumptae in Caelos Deiparae semper Virginis Mariae septem pariter vel quinque dies ieiunandum omnino est^[52], tum ut honoremus festum Dormitionis eius, tum ut eius protectionem promereamur.

Ceterum, si quis ieiunare voluerit plus, bene faciet, nec mercede sua carebit, sed pro laboris ratione iustus iudex, cum apparuerit, retribuet ei.

Si haec ita fierent, sperandum est quod etiam alieni ad nostram sanctam et intemeratam religionem accedent et nostri in suo ritu et religione constantes manebunt nosque agnoscent et amplectentur.

Non deerunt fors aliqui, qui, praetextu zeli erga nostram Ecclesiam, conabuntur impedire ne reducantur, ut iam dixi, ieiunia; verumtamen hac in re minime eis assentiendum est, non enim ex amore erga nostram Orientalem Ecclesiam faciunt id, sed ut nobis imponat sarcinam quam ipsi ne quidem digito tangere volunt et conantur eoque tendunt ut consuetudo haec tot ieiunia observandi manens, complures, propter rigorem tot ieiuniorum et alias adductas rationes, deserant Ecclesiae nostrae ritum. Amor hic est, sed non erga nostram Ecclesiam. Vir prudens facile quid hoc sit perspiciet.

Erunt certe etiam ex nostris, non dubito, aliqui, partim simplices et plus devoti quam prudentes, non multum valentes discernere et intelligere propter ignorantiam et ruditatem vel propter praeiudicia, partim Pharisei, ut sub hoc pietatis praetextu, respectum et honorem viri pii et sancti apud plebem obtineant, qui viribus omnibus insurgent et propugnabunt longa ieiunia, praesertim monachi, ut miseriae vel devotionis socios habeant – innatum quodam modo homini est ut velit omnes reducere ad suam consuetudinem – sed hic non sunt curandi neque magni faciendi, immo potius condolendum est eis, quia revera commiseratione digni sunt.

Quid, quaeso, erit de nostra Ecclesia, si tales simplices ac praeiudicatos aut pharisaeos aut phantasticos doctores habuerit? Quid, inquam, boni sperandum, nisi ruditatem maiorem, miseriam, confusionem atque maledictionem? Libera nos Domine ab his aliisque malis. Ecce enim a quo corticem, non autem essentiam et medullam religionis curamus, quam atrocem iustam Dei indignationem fere universa Orientalis Ecclesia incurrit gemitque sub gravi tyrani barbari Turcae iugo, sepulta in maximis ignorantiae tenebris. Qui vero sunt sub potentiis Christianis Europaeis, ultimi despectique sunt, eodem fere cum Iudaeis ordine habiti. Et adhuc maior maledictio est haec, quia, quo maioris ignorantiae tenebris involvimur, amplius desideramus immergi. [...]

Traducere

Samuil Micu

**DISCURS DESPRE POSTURILE
BISERICII GRECEȘTI RĂSĂRITENE,**

compus de Samuil Klein din Sad,
din dieceza Făgărașului în Transilvania.
Tipărit la Viena, în imprimeria lui Iosif, nobil de
Kurzbeek, 1782

„Suie-te pe munte înalt, cel ce binevestești, ridică glasul
tău cu putere, cel ce binevestești Ierusalimului, înalță
glasul și nu te teme”
(Isaia 40, 9).

„Vestiți, faceți cunoscută știrea, duceți-o până la
marginile pământului”
(Isaia 48, 20).

„Cel ce mănâncă să nu disprețuiască pe cel ce nu
mănâncă; iar cel ce nu mănâncă să nu osândească pe cel
ce mănâncă”
(Romani 14, 3).

Mi-ai cerut, preabune prieten^[1], și, dată fiind râvna cu care te vei fi îndreptat spre treburile bisericesti, chiar mi-ai poruncit să îți scriu ceva despre posturile Bisericii noastre Grecești a Răsăritului, de unde să obții o informație autentică despre când și cu ce ocazie au fost introduse acestea în Biserica Grecească și prin ce lege îi obligă fie pe laici, fie pe cei consacrați vieții monastice. Desigur că eu, întrucât sunt legat de tine în multe și însemnate feluri, nu pot să nu conced atât de puțin datoriei, sau prea vrednicei tale cereri, sau prieteniei mele cu tine – care a fost întotdeauna foarte strânsă – și să nu dau satisfacție,

după putința slăbiciunii mele, sfatului atât de lăudabil și propunerii tale. Îți voi scrie, așadar, acele lucruri pe care le-am găsit la predecesori și pe care le recomandă dreapta rațiune și folosul Bisericii. Iar tu, după ce au fost îndepărtate prejudecățile populare, să le primești pe toate ca echitabile și bune și să crezi că toate provin din cea mai bună conștiință și din râvnă față de treburile bisericești, iar nu din vreo meditație facilă a minții^[2].

Și, într-adevăr, despre postul păresimilor Paștelui, cu toate că s-ar putea găsi o diferență în numărul de zile la unii scriitori din vechime, și despre zilele de miercuri și de vineri, care erau ținute până și în legea veche – ceea ce se deduce foarte limpede din Evanghelia sfântului Luca, atunci când este menționat acel fariseu care se mândrea că postește de două ori pe săptămână^[3] –, despre aceste posturi, spun, nu voi orândui o rostire, întrucât acestea au fost în obiceiul credincioșilor de la începutul Bisericii Creștine, după cum mărturisesc scrierile Părinților din vechime. Și despre aceste posturi cântă destul cartea noastră bisericească, numită *Triod*^[4], în care sunt cuprinse slujba bisericească și rugăciunile sfințelor și marilor păresimi ale Paștelui. Aș invoca aici numai canonul 69 al Apostolilor^[5], care spune astfel: „Dacă vreun episcop, sau prezbiter, sau diacon, sau lector, sau cantor nu ține sfintele păresimi ale Paștelui sau nu postește miercurea^[6] și vinerea^[7], să fie destituit, în afară de situația în care a fost împiedicat de vreo slăbiciune corporală”^[8]. Voi vorbi doar despre celelalte trei posturi ale Bisericii Grecești^[9].

Acestea trei sunt, pe rând, posturile. Primul, care durează 40 de zile, înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Hristos: căci începe din 15 noiembrie și se termină în 25 decembrie, cu ajunul Nașterii Domnului Hristos. În acest post, potrivit regulii din *Tipic*^[10], nu este interzis vinul, nici uleiul, nici peștele, în afară de zilele de miercuri și vineri, în care se

cântă „Aleluia” și se recomandă mătăniei sau înclinări ale corpului. În aceste zile de miercuri și vineri, însă, se permite folosirea peștelui, a vinului și a uleiului, după cum arată *Ceaslovul cel Mare*^[11].

Al doilea post se numește „al Sfinților Apostoli Petru și Pavel”, deoarece precedă praznicul lor. Acesta este când mai lung, când mai scurt, în funcție de cum cade Paștele, mai devreme sau mai târziu: căci începe din luna de după duminica tuturor sfinților, adică din prima zi de luni de după prima Duminică de după Cinzecime, și se întinde până în 28 iunie inclusiv. Modul de a mânca și tipul de hrană în timpul acestui post sunt la fel ca în postul Nașterii Domnului Hristos.

Al treilea post este al lunii august sau al Schimbării la față a Domnului și al Adormirii Născătoarei de Dumnezeu pururea Fecioarei, care începe din prima zi a lunii august și ține până în data de 14 a aceleiași luni. În ceea ce privește modul de a mânca, acest post este asemănător celorlalte două, anume postului Nașterii Domnului și celui al Sfinților Apostoli. Dar unii, mânați de o pietate pe care o laud dacă râvna lor este discretă, vor să se abțină chiar și de la pește și să îl asemene marelui post al păresimilor Paștelui, cu toate că *Tipicele* nu amintesc de o înfrânare de felul acesta.

În afară de acestea mai există alte trei zile de post: ajunul Teofaniei, ziua Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul și cea a Înălțării demnei de cinstire și aducătoarei de viață Cruci.

Acestea sunt, în afară de păresimile Paștelui, celelalte posturi mai uzuale în Biserica noastră Răsăriteană, despre care îți voi răspunde în parte, așa cum ai cerut, și îți voi spune când și în ce mod au început să fie ținute, pe cine constrâng și în ce fel.

Și, într-adevăr, mai întâi s-ar cuveni să știm că la începutul Bisericii Creștine nu au fost în obicei alte

posturi în afară de păresimile Paștelui și de zilele de miercuri și vineri, cum reiese din Canonul 69 al Apostolilor, citat mai sus: „Căci, de ar fi existat alte posturi, canonul le-ar fi cuprins pe acestea” – astfel scrie Matei Vlastar^[12] în *Sintagmate*, sub litera N, în capitolul despre post; chiar și Valsamon^[13] a notat același lucru în dreptul canonului. Aceste canoane ale Apostolilor nu sunt altceva decât o culegere de învățături ale Bisericii secolelor al II-lea și al III-lea. Știm că Montan^[14] ereticul a fost admonestat de Biserică pentru că a învățat că trebuie ținute mai multe păresimi pe an. Dacă ar fi fost în obicei mai multe posturi, cu toate că Montan susținea ceva foarte diferit atât ca opinie, cât și ca intenție^[15], Montan ar fi putut să răspundă cu ușurință ceva acuzelor Bisericii, anume că Biserica Catolică însăși ține mai multe posturi.

Nici nu putea să existe un timp mai înainte stabilit și constant al postului Nașterii Domnului în Biserică, întrucât acest praznic nu se sărbătorea peste tot în aceeași zi a lunii. Se sărbătorea, într-adevăr, în ziua a șasea a lunii ianuarie în Biserica Egiptului, după cum mărturisește Cassian în *Predica* a X-a, capitolul 2^[16], de asemenea, în cea a Ciprului, după cum scrie Sfântul Epifanie în *Expunerea credinței*, cartea a XXII-a^[17], și în cea a Antiohiei și în celelalte Biserici orientale, după cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur în *Omilia* a II-a, Despre nașterea lui Hristos^[18], precum și în cea a Palestinei, cum arată Cotelerie în *Notele la Rânduielele Apostolilor*, în cartea a V-a, capitolul 12^[19]. Dar Bisericile Europei, împreună cu cele occidentale, sărbătoreau Nașterea Domnului pe 25 Decembrie, până când, sub sfârșitul secolului al IV-lea, s-a impus ca peste tot să fie sărbătorită Nașterea Domnului în ziua de 25 Decembrie. Acest lucru reiese din *Omilia* a XXI-a a Sfântului Ioan Gură de Aur, Despre Nașterea lui Dumnezeu, unde se

citesc acestea: „Încă nu este al zecelea an de când ne-a devenit nouă cunoscută în mod clar această zi <...>. Această zi, deoarece de la început le-a fost cunoscută celor care locuiau în Occident, acum în sfârșit la noi, nu înainte de mulți ani, a crescut astfel”^[20]. Sfântul Părinte al Antiohiei afirmă aici că occidentalii au cunoscut ziua Nașterii Domnului din registrele întocmite sub împăratul Augustus, în vremea nașterii lui Iisus Hristos, întrucât registrele erau păstrate la Roma^[21]. Din această istorisire a sfântului Ioan Gură de Aur, unii, pe care i-aș numi nepricepuți, au obiceiul să spună că postul Nașterii Domnului a fost impus de către sfântul Ioan Gură de Aur, cu toate că Marele Doctor nu spune nimic despre post, ci doar consemnează de când a început să fie sărbătorită chiar peste tot în Orient Nașterea Domnului pe 25 Decembrie.

Așadar, întrucât ziua Nașterii era diferită în Orient, se cuvenea să fie diferit și obiceiul prin care credincioșii se pregăteau pentru a o sărbători.

Când a început să fie sărbătorită în Orient ziua Nașterii Domnului pe 25 Decembrie, pentru ziua de 6 ianuarie a rămas doar sărbătoarea Botezului Domnului, și, deoarece înainte era sărbătorită Nașterea, care era sărbătoarea mai însemnată din data de 6 ianuarie, iar poporul se pregătea pentru ea, ca să nu apară vreo erezie în popor, s-a stabilit ca în ajunul Teofaniei, precum în postul anterior, să se slujească și să se citească alte rugăciuni după obiceiul ținut mai înainte. Aceasta este originea postului ajunului Teofaniei.

Și, deoarece sărbătoarea Nașterii lui Hristos a fost mutată în 25 Decembrie, chiar și regula și obiceiul prin care credincioșii se pregăteau pentru aceeași zi au fost modificate. Iată începutul postului Ajunului Nașterii Domnului! Iată și posturile prin care se pregăteau credincioșii să sărbătorească acest praznic! De aici reiese

și rânduiala slujbelor bisericești pentru acele zile, întrucât situația este asemănătoare.

Sărbătoarea Apostolilor a început să fie prăznuită încă și mai târziu, având în vedere că înainte de vremea împăratului Constantin cel Mare grecii aveau mare evlavie față de Sfinții Apostoli, dar încă nu era în obicei o sărbătoare ca astăzi și a început să fie prăznuită mai ales după ce același împărat al Constantinopolului a sfințit marea biserică pe care a ridicat-o în amintirea Apostolilor. Despre aceasta, Eusebiu, în *Viața lui Constantin*, cartea a IV-a, capitolul 58^[22] scrie așa: „După aceasta a început să construiască în cetatea cu numele său o biserică în amintirea martiriului Apostolilor. Și, cu toate că biserica se înălța la o altitudine foarte mare, a făcut-o strălucitoare cu diverse feluri de pietre, acoperind-o de la pământ până la boltă cu placaje de marmură”. La sfințirea acestei biserici împăratul a convocat mulți episcopi și sfințirea a fost sărbătorită cu mare solemnitate și pompă. După aceasta, ziua a fost celebrată ca sărbătoare și praznic în fiecare an în aceeași biserică, iar credincioșii pioși, în parte ca să participe cu mai mare evlavie la Sfânta Liturghie, în parte în cinstea Apostolilor, țineau o zi de post, dar făceau acest lucru din evlavie personală, până când, pe nesimțite, și alte biserici, conformându-se celei constantinopolitane, au început să slujească acest praznic. Aceasta reiese din *Sinaxarul*^[23] Sfinților Apostoli din 29 iunie, care este introdus în *Anthologion*, unde se citesc acestea: „Și este sărbătorit praznicul Apostolilor Petru și Pavel în Sfinții Apostoli, adică în biserica Sfinților Apostoli, și în cea a Hrănitorei de săraci și în biserica demnă de cinste a Sfântului Apostol Petru, care se găsește lângă biserica cea mare, și în toate sfintele biserici de pretutindeni”.

Din acestea este evident că mai întâi în biserica Sfinților Apostoli, apoi în cea a Hrănitorei de săraci și în

biserica Sfântului Petru și, treptat, până la urmă, în toate bisericile de pretutindeni, a fost prăznuită această sărbătoare. Așadar, înainte de această vreme nu putea să existe postul sărbătorii, deoarece sărbătoarea nu era în obicei, dar, nici după ce a fost instituită sărbătoarea, nu a intrat imediat în obicei postul, cum ar trebui să fie evident din cele ce se cuvine să fie spuse. Să vadă acei neînvățați care susțin fără nicio bază, împotriva oricărei rațiuni, că acest post a fost instituit de către Apostoli, ca și cum Apostolii și-ar fi orânduit sărbători și posturi în cinstea lor: acestea au început la mult timp după moartea lor.

Sărbătoarea Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, pururea Fecioarei Maria sau a Fericitei Fecioare ridicate la cer a început să fie sărbătorită mai târziu. Într-adevăr, după cum mărturisește Nichifor Calist în cartea a XVII-a, capitolul 28 al istoriei sale ecleziastice^[24], s-a stabilit ca această sărbătoare să fie prăznuită pe 15 august printr-o hotărâre a împăratului Mauritius^[25]. Fie că se înțelege că atunci a fost instituită pentru prima dată, fie că atunci a fost mutată din ziua de 18 ianuarie, în care era sărbătorită înainte, la ziua de 15 august, așa cum remarcă Florentinius^[26] și demonstrează Mabilonius în *Despre Liturgia Galicană*^[27], cartea a II-a^[28], din cele spuse se deduce că postul Ridicării la cer sau al Adormirii Născătoarei nu era în obicei înainte de vremea lui Mauritius și, de aceea, nici înainte de sfârșitul secolului al VI-lea; așadar este cert că acest post a început mai târziu.

Din cele puse înainte și notate reiese cu claritate că aceste posturi sunt mai recente. Într-adevăr, *Canonul Apostolilor*, după cum am văzut, nu le menționează; Matei Vlastar în *Sintagmate*, sub litera N, capitolul 4^[29], spune astfel în dreptul acestui canon^[30]: „Strict vorbind, însă, postul de patruzeci de zile de dinainte de Paște, și doar acela, avea o confirmare; de bună seamă, dacă și altele ar fi obținut o confirmare, canonul nu le-ar fi trecut

în niciun chip sub tăcere. Totuși, cred că nicio persoană prudentă nu îi va învinovăți pe cei care țin post în alte perioade, cum ar fi, de pildă, în Ajunul Sfinților Apostoli, al Adormirii Născătoarei de Dumnezeu și al Nașterii lui Hristos”.

Canoanele Sinodului de la Laodiceea^[31], din secolul al IV-lea, nu amintesc de aceste posturi, ci doar de postul păresimilor Paștelui. Căci astfel se spune în canonul 49^[32]: „că nu se cuvine ca în timpul păresimilor să fie jertfită pâinea binecuvântării decât sâmbăta și duminica”. Și în canonul 51 se spune^[33]: „că nu se cuvine ca în timpul păresimilor să fie sărbătorite praznice, ci sfânta lor pomenire să se facă în zilele de sâmbătă și de duminică”. Și în canonul 52^[34]: „că nu se cuvine ca în păresimi să se sărbătorească nunți sau zile de naștere”. De aceea, Valsamon face această precizare în legătură cu canoanele de la Laodiceea^[35]: „Însă ia aminte din prezentul canon că post în sens propriu este numai acela al păresimilor Paștelui, căci, dacă ar fi existat și altele, canonul ar fi amintit și de acelea”.

Sinodul Trulan, întrunit în secolul al VIII-lea^[36], cuprinde aproape întreaga învățătură a Bisericii noastre; atunci, însă, când este vorba despre post, nu se amintește de vreun altul în afară de acela al păresimilor, căci așa zice canonul 52^[37]: „Ca în toate zilele postului sfințelor păresimi, în afară de sâmbătă și de duminică și de ziua Bunei Vestiri, să se facă liturghia darurilor mai înainte sfințite”. În dreptul acestui canon, Theodor Valsamon, Patriarhul Antiohiei, notează astfel^[38]: „Ia aminte, însă, că, potrivit acestui canon, există în mod propriu doar o patruzecime, căci, dacă ar exista și altele, s-ar fi poruncit ca în acelea să nu se slujească liturghia deplin, ci cea a darurilor înainte sfințite, așa cum s-a poruncit, să nu fie slujită în marile păresimi ale Paștelui”. Prin aceste cuvinte arată Valsamon că în timpul acestui sinod din

secolul al VIII-lea încă nu erau în obicei, în Biserica Orientală, alte posturi în afară de păresimi.

Sfinții Părinți ai secolelor al doilea, al treilea, al patrulea, al cincilea, al șaselea, al șaptelea, al optulea și al nouălea nu menționează alt post în afară de cel al păresimilor și al zilelor de miercuri și de vineri, cu toate că unii dintre ei au scris astfel de lucrări despre posturi. Tertulian, care a scris în al doilea secol al Bisericii, spune clar că în vremea sa nu exista nicio obligație de a ține alte posturi, în afară de acela al păresimilor Paștelui. Căci, în *Cartea despre posturi*, capitolul 2^[39], scrie astfel: „Considerau că acele zile în care a fost luat mirele erau de post, și acum doar acele zile sunt legitime pentru posturile creștinilor <...>. Așa au ținut post Apostolii, neimpunând niciun alt jug posturilor cunoscute și care trebuie ținute de către toți în comun”. Zilele în care a fost luat mirele sunt zile de post, deoarece în timpul lor Hristos zăcea mort în mormânt.

Iar Sfântul Ambrozie, în predica 34^[40], scrie: „Așa cum în restul anului este demn de răsplată să postești, tot astfel este păcat să nu postești în timpul păresimilor. Căci acelea sunt posturi voluntare, iar acesta este necesar; acelea provin din bunul plac, acesta din lege; spre acelea suntem poftiți, la acesta suntem obligați”. Așa scria Sfântul Ambrozie în secolul al IV-lea, iar din vorbele sale reiese cu claritate că în acea vreme nu exista nicio obligație de a ține alte posturi în afară de păresimile Paștelui, dacă nu voia cineva să postească de bunăvoie, iar atunci numai când și cât voia.

Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur îndeamnă atâta spre post și îi aduc cele mai mari laude, și totuși nu menționează vreun alt post instituit de Biserică în afară de păresimile Paștelui – cine citește cele două omilii despre post ale Sfântului Vasile^[41] înțelege prea bine acest lucru.

Invoc aici cuvintele abatelui Theon după Cassian, în predica 21. Acesta, sub începutul veacului al V-lea, zice așa^[42]: „Numărul tuturor zilelor în care se cuprinde un an întreg se împarte în 10 de 36 de zile și jumătate. În aceste 7 săptămâni, dacă se scad duminicile și sâmbetele, rămân 35 de zile rânduite pentru post, dar de se adaugă și ajunul, în care până la cântatul cocoșilor de duminică dimineață, este încă postul sâmbetei, nu doar se împlinește numărul de 36, ba chiar pentru cele cinci zile de zeciuală care păreau că lipsesc, de se socotește timpul de noapte ce se adaugă, nu lipsește nimica, nimicuța din tot timpul de post”. Părintele nu face aici nicio mențiune a altor posturi, în afară de păresimile Paștelui, deoarece încă nu erau în obiceiul comun.

Să-l ascultăm și pe Sfântul Chiril, Patriarhul Alexandriei, care sub cartea a X-a a Leviticului scrie așa^[43]: „Vrei să îți arăt în ce fel se cuvine să postești: postește de la orice păcat, să nu iei nicio mâncare de ticăloșie, să nu primești nicio bucată de voluptate, să nu te încingi cu niciun vin de desfrânare, oprește-te de la îndeletnicirile rele, abține-te de la vorbele rele, oprește-te de la gândurile cele foarte rele. Acest post îi este plăcut lui Dumnezeu; <...> nu poate fi primit, însă, de Dumnezeu, să te abții de la mâncărurile pe care le-a făcut Dumnezeu spre a fi luate cu mulțumiri, și aceasta să o faci împreună cu cei ce l-au crucificat pe Domnul. Să postească cei ce au pierdut mirele, iar noi, întrucât avem mirele cu noi, nu putem să postim. Nu spun asta ca să slăbesc constrângerea cumpătării creștine, căci avem patruzeci de zile rânduite pentru post, mai avem ziua a patra și a șasea a săptămânii, în care, după obicei, postim”. Din acestea reiese că în secolul al V-lea, în care a scris Sfântul Chiril, nu au fost alte zile de cumpătare, care să-i oblige pe toți la anumite zile de post, nu a fost niciun alt post în afară de păresimile Paștelui și de zilele

de miercuri și vineri, ceea ce reiese clar din acele cuvinte: „Căci avem 40 de zile rânduite pentru post, mai avem ziua a patra și a șasea a săptămânii”. Așadar, atunci, zilele de post, pe care ca lege le țineau creștinii, erau zilele postului păresimilor Paștelui și postul zilei a patra și a șasea.

Invoc în continuare cuvintele Sfântului Doroftei, care a trăit în secolul al VII-lea. Acest Sfânt Părinte, în învățătura a XV-a despre sfintele posturi, scrie așa^[44]: „În lege a fost scris că Dumnezeu le-a poruncit fiilor lui Israel ca în fiecare an să dea zeciuială din toate lucrurile pe care le au și, făcând aceasta, să fie binecuvântați în toate lucrările lor. Sfinții Apostoli, cunoscând acest lucru, ne-au sfătuit cum să dăm această zeciuială într-un mod mai strălucit și mai ales, pentru răsplata și folosul sufletelor noastre, anume dând zeciuială din zilele vieții noastre și, jertfindu-i astfel Dumnezeului nostru, să fim binecuvântați în toate lucrările de către Dumnezeu și chiar și în timpul anului să fugim de păcatele comise pe parcursul întregului an de către noi. Și, dezbătând între ei acest subiect, ne-au rânduit, din 360 de zile, aceste șapte săptămâni de post. La acestea, Părinții noștri au socotit să adauge o alta ca să ne pregătim pentru lucrările postului care avea să vină și prin acest număr să cinstească postul de 40 de zile pe care l-a ținut în întregime Domnul nostru. Căci opt săptămâni din care se scad sâmbetele și duminicile fac 40 de zile, dacă este cinstit și postul Sâmbetei Sfinte, care este cel mai sfânt și mai adevărat dintre posturile întregului an. Șapte săptămâni fără sâmbete și duminici împlinesc 35 de zile, cărora, dacă li se adaugă Sâmbăta Mare și jumătate din acea noapte strălucită și luminată, se adună 36 de zile și jumătate, ce reprezintă a zecea parte, dacă numeri corect, a celor 365 de zile ale anului: căci 30 este a zecea parte a celor 300 de zile, iar a celor 60 este numărul 6, însă a zecea parte a celor 5 zile

este 12 ore. Aceasta este zeciuiala pe care ne-au rânduit-o Sfinții Apostoli pentru pocăință și curățarea păcatelor noastre”.

Iată, acest Sfânt Părinte, numărând posturile întregului an, nu menționează niciun alt post, nu din alt motiv, în afară de acela că în vremea sa încă nu erau în obiceiul comun alte posturi care să îi oblige pe toți; altminteri, cu siguranță că ar fi amintit și de altele, așa cum amintește de săptămâna aceea, care este înainte de păresimi, pe care o numim „săptămâna brânzei” sau „săptămâna albă”, despre care spune că a fost adăugată mai târziu de către Sfinții Părinți. Am văzut mai sus, din spusele abatelui Theon și ale Sfântului Chiril, că săptămâna a opta, a brânzei, încă nu era în obicei în secolul al V-lea, altminteri ar fi menționat-o și pe aceasta, dar ea a fost adăugată mai târziu, cum remarcă sfântul Doroftei. De aici vedem cum, puțin câte puțin, au fost adăugate posturi, iar, înainte ca acestea să fi fost adăugate, nu putea să existe nicio mențiune a lor; după ce au fost adăugate, însă, scriitorii nu au încetat să amintească de ele. Nici să nu spună cineva că Părinții amintesc numai de posturile stricte, cum sunt păresimile Paștelui, căci vedem că sfântul Doroftei amintește de postul săptămânii albe, pentru care, în orice caz, nu este prevăzut un post la fel de strict cum este postul de dinainte de Nașterea lui Hristos, de sărbătoarea Sfinților Apostoli sau de cea a Adormirii Fericitei Fecioare Maria.

Unii povestesc despre săptămâna albă că a fost instituită de către împăratul Heraclius, care era legat printr-un jurământ la aceasta, fiindcă fusese încheiat cu bine războiul cu Chosroes, regele perșilor. Calist, în *Sinaxarul* zilei a șasea din săptămâna albă, zice așa^[45]: „Despre săptămâna albă unii spun că a fost instituită de către împăratul Heraclius, iar înainte era permis să se mănânce carne în timpul ei. Căci, după ce și-a mânat

armata împotriva lui Chosroes și a perșilor timp de șase ani, i-a jurat lui Dumnezeu că, dacă îi va învinge, va schimba această săptămână și o va orându-i ca intermediară între desfătare și post, lucru pe care l-a și făcut într-un final”. Dar eu socotesc că, deși este posibil să se fi întâmplat chiar și ceea ce tocmai am spus, săptămâna albă a fost gândită de către Sfinții Părinți mai ales în vederea curățirii, ca să nu facem rău și să vătămăm dispoziția corpului când trecem brusc de la cărnuri și lăcomie la cel mai strict post, ci, puțin câte puțin și încet, așa cum deshami caii, îndepărtându-ne de cele care îngrașă și de cele plăcute gustului, să primim, prin mâncarea împuținată, roadele spirituale ale postului. Căci, așa cum în legătură cu sufletul se depășesc piedicile prin parabole, tot astfel pentru corp au fost gândite posturile, ca să îndepărteze, puțin câte puțin, piedicile.

Autorii cărților noastre bisericești, în care este cuprinsă slujba divină pentru tot anul, care au scris aceste cărți în secolele IX, X și în celelalte, atâta pregătire pentru păresimi, atâtea îndemnuri spre acestea fac, ca spre singurul post din decursul anului. Este plină de asemenea îndemnuri cartea numită *Triod*, care, în ziua de luni a săptămânii brânzei, astfel cântă: „S-au deschis porțile sfintei pocăințe, să ne apropiem cu grijă, curățându-ne trupurile, îndepărtându-ne de mâncăruri și de poftă ca niște ascultători ai lui Hristos, Cel ce ne-a chemat pe noi în regatul ceresc, aducând zeciuiala întregului an Împăratului tuturor, ca să vedem și învierea cu dorință”. De asemenea, în aceeași zi: „Veniți să ne curățăm, întrucât astăzi este săptămâna ce curăță înainte, după care încep posturile ce se întind de la Apostoli, din vechime, zeciuiala întregului an”.

Iată postul întregului an, zeciuiala zilelor anului, care este numai patruzecimea Paștelui, după cum am remarcat mai sus. Dacă în vremea aceasta, în care au fost compuse

slujbele bisericești, celelalte trei posturi despre care am vorbit ar fi fost obligatorii sau în obiceiul comun, fără îndoială că undeva, cândva, în vreun tropar sau în vreun imn ar fi fost menționate, așa cum sunt menționate primăvara și părțile anului și alte lucruri de mai mică importanță pentru care oamenii se roagă lui Dumnezeu, ca să le dea puteri și har prin care să poată traversa păresimile Paștelui, primăvara, anul. Oare nu este plauzibil acum că și pentru aceste posturi ar cere harul divin? Așadar, lipsa rugăciunii este semnul că pe vremea aceea încă nu erau în obiceiul comun aceste trei posturi.

Fotie, Patriarhul Constantinopolului, cuprinde în *Nomocanonul* său legile bisericești ale vremii sale, secolul al IX-lea; când este vorba, însă, despre post, în titlul al VII-lea, capitolul 1^[46], nici nu menționează alt post, nici nu invocă alți scriitori care înaintea sa să fi menționat un alt post în afară de păresimile Paștelui și de ziua a patra și a șasea a săptămânii. Dacă în acea vreme ar fi existat legea și obligația de a ține alte posturi, cu siguranță nu le-ar fi trecut cu vederea acest preainvățat scriitor și preabun cunoscător al legilor Bisericii. Așadar, nu existau alte posturi la care să fie obligați toți prin legea bisericească, în afară de păresimile Paștelui.

Se mai adaugă și că este în obiceiul Bisericii noastre ca, atunci când începe să se mănânce pentru prima dată o mâncare de fruct nouă sau ceva diferit, să se facă înainte anumite rugăciuni care aduc mulțumire lui Dumnezeu. Astfel, deoarece în timpul păresimilor postim, abținându-ne de la cărnuri, brânză și ouă, Biserica a rânduit rugăciuni spre binecuvântarea cărnurilor, ouălor și a brânzei în ziua de Paște, întrucât vrem să gustăm mai întâi din acele mâncăruri. Dar, în timpul altor sărbători, cum ar fi Nașterea Domnului, sărbătoarea Sfinților Apostoli și a Adormirii Născătoarei de Dumnezeu pururea Fecioarei, nu se găsește nicio urmă a acestor

binecuvântări și rugăciuni. Așadar, în vremea aceea, în care au fost stabilite ritul și aceste binecuvântări, nu exista niciun post mai lung înainte de aceste sărbători.

Avem, apoi, o rugăciune pentru praznicul Sfințelor Paști, în care Biserica îi mulțumește lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să traversăm postul premergător, rânduit spre pocăință și curățarea de păcate, și să cinstim sfânta înviere a Domnului nostru. Dar există o rugăciune și pentru sărbătoarea Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru, însă în ea nu se face nicio mențiune a vreunui post stabilit, ci doar se aduc mulțumiri lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să îl adorăm pe Hristos împreună cu magii în această zi de sărbătoare a Nașterii. De ce în prima rugăciune, dedicată Sfințelor Paști, este menționat un post rânduit, iar în cealaltă, dedicată Nașterii Domnului, nu? Fiindcă prima sărbătoare era precedată de un post mai înainte rânduit și stabilit, dar nu și cea de-a doua. Pentru sărbătoarea Sfinților Apostoli sau a Adormirii Născătoareii de Dumnezeu degeaba ar căuta cineva o rugăciune asemănătoare în care să se mulțumească pentru traversarea postului precedent. De ce se petrece aceasta? Întrucât nu a existat un post premergător.

Există și o altă rugăciune care are titlul „Rugăciune ce se citește în orice post”. Acesta este textul rugăciunii: „Dumnezeul nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului și a celor ce sunt pe mare departe, Cel ce mai înainte ai întocmit, prin Legea Ta cea Veche și Nouă, aceste 40 de zile de post, la care ne-ai învrednicit să ajungem acum, pe Tine Te laudăm și Ție ne rugăm: întărește-ne cu puterea Ta, ca să ne nevoim întru ele cu sârguință, spre mărirea numelui Tău celui sfânt și spre iertarea păcatelor noastre, spre omorârea patimilor și biruință asupra păcatului; ca, împreună cu Tine răstignindu-ne și îngropându-ne, să ne ridicăm din faptele cele moarte și să petrecem cu bună plăcere înaintea Ta întru toate zilele

vieții noastre. Întrucât Ție se cuvine a ne milui și a ne mântui pe noi, Hristoase Dumnezeu etc.”.

Mă întreb în ce fel ar putea să fie înțeleasă această rugăciune ca fiind despre postul Apostolilor sau al Adormirii Născătoarei de Dumnezeu pururea Fecioarei, din moment ce acestea nu cuprind 40 de zile? Pare că această rugăciune vorbește numai despre postul păresimilor Paștelui, fiindcă atunci când spune „ca, împreună cu Tine răstignindu-ne și îngropându-ne, să ne ridicăm”, face aluzie la patimile și învierea lui Hristos. Că rugăciunea este despre păresimile Paștelui reiese chiar și de aici, întrucât spune „prin legea veche și cea nouă ne-au fost date nouă aceste zile”, amintind de cele 40 de zile pe care le-au postit Moise, Elias și Hristos Domnul. Așadar, „orice post de peste an” este numai postul Paștelui, deoarece rugăciunea este pentru orice post și vorbește doar despre păresimi, dar, dacă ar fi fost și alte posturi în obiceiul comun în secolul al IX-lea sau al X-lea, pe când era compusă cea mai mare parte a acestor rugăciuni și a celorlalte slujbe divine, s-ar fi făcut chiar și pentru ele vreo rugăciune lui Dumnezeu, dat fiind că există rugăciuni și pentru alte lucruri mici. De ce ar fi neglijat Biserica să compună o rugăciune pentru post, care este o lucrare atât de mântuitoare, dacă nu fiindcă nu exista nicio obligație, și nici obiceiul de a ține alte posturi în afară de păresimile Paștelui?

La jumătatea secolului al XI-lea, Patriarhul Constantinopolului, Mihail Cerularie, în scrisoarea sa către Petru, Patriarhul Antiohiei, arunca aceste cuvinte la adresa latinilor^[47]: „Că <țin> sâmbăta pentru odihnă, că mănâncă mâncare murdară, că monahii mănâncă carne, grăsime de porc și orice piele care ajunge până la carne, că se comportă în același fel față de mâncare în prima săptămână de post, în zilele lipsite de carne și în zilele de brânză, că mănâncă carne în ziua a patra, că postesc

întreaga zi de sâmbătă”. În acest loc Mihail aruncă la adresa latinilor acele lucruri în care difereau de greci, le reproșează în special săptămâna albă sau a brânzei, ce premerge păresimilor Paștelui și a fost stabilită mai târziu în Biserică, așa cum s-a spus mai înainte, le reproșează ziua a patra din săptămână și sâmbăta. Dacă în acea vreme, la jumătatea secolului al XI-lea, în Biserica Greacă ar fi prins putere de lege obiceiul și uzanța de a ține celelalte trei posturi, cu siguranță că le-ar fi reproșat Mihail latinilor, care nu le țineau pe acestea, de ce nu le țin în mod asemănător cu noi. Așadar, încă nu erau în obicei aceste posturi precum astăzi, nici nu era obligatoriu să fie ținute, altfel, așa cum le reproșează mai multe lucruri mici, Mihail le-ar fi reproșat, într-adevăr, și acest lucru.

Totuși, în secolele al IX-lea, al X-lea și în cele posterioare, era obiceiul să se postească în mănăstiri înaintea sărbătorilor Nașterii Domnului, Sfinților Apostoli și Adormirii Născătoarei și pururea Fecioarei Maria, cum mărturisește *Tipicul* monahilor, deoarece monahii, fiind astfel forțați de împrejurări, începuseră să își slăbească disciplina și să înlocuiască postul perpetuu cu folosirea lactatelor. Ca nu cumva, însă, să înceteze vechea rânduială interioară, și-au stabilit regulă ca, înainte de sărbătorile Nașterii Domnului, Sfinților Apostoli și Adormirii Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, să se pregătească și să se curețe printr-un post mai lung și, astfel, într-un final, să se apropie de Sfânta Împărtășanie a trupului și sângelui lui Hristos Dumnezeuul nostru și, în acest fel, vechiul obicei, pe care mănăstirile și multe dintre comunitățile de monahi îl păstrau ca sfânt, l-au păstrat măcar în parte, abținându-se în aceste zile de la ouă și lactate, ba chiar de la ulei, vin și pește în zilele de miercuri și de vineri, dacă nu se suprapunea vreă sărbătoare. Căci monahii din vechime se hrăneau cu

verdețuri și legume, apa lor izvora de la sine din pământ, totodată hrana lor consta în acelea pe care le dădea pământul de la sine. Pe acestea le citim în scrierile Sfinților Părinți, mai ales în lucrările ascetice ale Sfântului Vasile cel Mare, pe care, în mod succint, pe scurt și suficient de clar, le rezumă același mare doctor în *Epistola* către Sfântul Grigorie Teologul^[48], în care îl invită la o orânduire similară a vieții. Călugării din vechime, însă, permiteau alte mâncăruri numai spre mângâierea celor bolnavi sau a celor cu puterile slăbite de vârstă.

Chiar și în mănăstirile unde nu exista o regulă atât de strictă a vieții se postea, precum și mulți mireni credincioși posteau înainte de aceste sărbători pentru a avea o mai bună pregătire spre a se împărtăși din taina Trupului și Sângelui lui Hristos, fără să existe vreo lege stabilită de Biserică; căci trebuie respinsă acea convingere care se găsește la mulți din Răsărit, că, dacă cineva nu a ținut post măcar câteva zile înainte, acesta se comportă mai ireverențios când se apropie de Împărtășanie. Așadar, de aici au considerat mulți să așeze înaintea marilor sărbători un post: înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului, de Paște, de Sfinții Apostoli, de Adormirea Născătoarei, unii chiar înainte de Înălțarea Domnului începând cu întâi mai, alții șapte zile înainte de sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, alții chiar înainte de sărbătoarea Sfintei Parascheva șapte zile, alții înainte de sărbătoarea Sfinților Îngeri șapte zile, alții obișnuiesc să postească înainte de Sfântul Dimitrie șapte săptămâni, alții înainte de sărbătoarea Sfântului Nicolae, alții posteau o săptămână înainte de sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, cum este scris în *Nomocanon*, după Cotelerie în *Monumentele Bisericii Grecești*^[49], alții posteau șapte zile înainte de sărbătoarea Schimbării la față a Domnului, cum relatează Valsamon și Nicon^[50],

alții posteau înainte de alte sărbători, după cum era evlavia fiecăruia, dar aceasta nu se petrecea fiindcă lucrul ar fi fost stabilit prin vreo lege, ci numai din evlavia privată a fiecăruia. De aceea, când acest obicei pios a ajuns în vremurile noastre, unii l-au socotit lege, cu toate că nu este lege.

De fapt, când monahii au început să țină aceste posturi, de dinaintea sărbătorilor menționate, nu s-a introdus o mai mare rigoare a vieții în mănăstiri, ci, mai degrabă, un mod de a trăi mai puțin aspru, căruia, gradual, și cei mai evlavioși dintre laici doreau să i se conformeze. Aceștia posteau și postesc precum monahii, mai ales, însă, de când s-au văzut înconjurați și înfrânți de barbarii turci, ca astfel să îmblânzească dreapta mânie a lui Dumnezeu. Monahii, într-adevăr, erau propagatorii sânguincioși ai acestui post, astfel încât, dacă ar fi fost cu putință, să îi facă pe toți să îl adopte. Și, întrucât episcopii erau deja de obicei aleși dintre monahi, și o mulțime de alți bărbați în funcții bisericești erau monahi, ei țineau aceste posturi la care erau obligați de canonul profesiei lor și îi îndemneau pe laici să imite această lucrare bună, după putință. [...]

Să rămână, așadar, șapte zile de post pentru mireni înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Isus Hristos (sau cinci ar fi suficiente). Căci numărul pare să fie conform cu *Tipicul* însuși, care, într-adevăr, în dreptul zilei de 20 decembrie, zice așa: „Din această zi începem veghea Nașterii după trup a Domnului nostru Isus Hristos”. Însăși slujba bisericească a aceleiași zile pare să indice tocmai acest fapt, având în vedere că în *Canon*, în prima cântare, se spune așa: „Să începem astăzi să sărbătorim mai înainte Nașterea lui Hristos care s-a născut după trup în peștera din Betleem din Fecioara Maria spre marea milostivire”. Și în *Laude* se cântă așa: „Veniți, credincioșilor, să îi ieșim în cale Creatorului,

care a venit pe pământ să se nască din Fecioară, să ne luminăm cu curăție, să strălucim de fapte bune, în frică și bucurie să ne pregătim ca să Îl vedem cu ochii minții pe pruncul Hristos care ne-a îndumnezeit pe noi, oamenii, datorită mării Sale milostiviri”. Și mai multe lucruri asemănătoare se citesc în aceste cinci zile. De fapt, înainte de Nașterea lui Hristos se recomandă mai ales o singură zi de post, cea de dinaintea praznicului Nașterii, așa cum se petrece și înaintea Teofaniei, întrucât există două sărbători egale în Biserica noastră, dar poate că este considerată mai mare cea a Teofaniei, dat fiind că Biserica în doi ianuarie, când începe slujba pregătirii pentru sărbătoarea Teofaniei, astfel cântă: „Strălucitoare a fost sărbătoarea care a trecut, dar mai strălucitoare este, o Mântuitorule, cea care urmează”. Rațiunile pentru aceasta sunt enumerate în același loc^[51].

Înainte de sărbătoarea Sfinților Apostoli, ar fi patru zile de post, astfel încât, după mângâierea pe care se cuvine să o avem din nașterea Înainte-mergătorului Domnului, să începem să și imităm viața acestuia și să ne pregătim să sărbătorim praznicul Sfinților Apostoli, și aceasta din evlavie față de Sfinții Apostoli, care ne-au arătat învățătura cea adevărată. Dar, cel care nu postește nici măcar o zi înainte, poate să fie numit pe drept mai degrabă discipol al burții decât al Sfinților Apostoli, dacă nu are cumva vreun motiv legitim să neglijeze acest post.

Înainte de sărbătoarea Adormirii sau Înălțării la ceruri a Născătoarei de Dumnezeu pururea Fecioarei Maria, trebuie, în mod asemănător, să postim șapte sau 15 zile în întregime^[52], atât ca să cinștim praznicul Adormirii ei, cât și ca să merităm ocrotirea ei.

Însă, dacă cineva va vrea să postească mai mult, bine va face și nu va fi lipsit de plata sa, ci dreptul Judecător, când va veni, îl va răsplăti pe măsura osteneții lui.

Dacă lucrurile ar sta astfel, am putea spera că și alții ar veni spre sfânta și neprihănită noastră religie, și ai noștri ar rămâne constanți în obiceiul și credința lor și ne-ar cunoaște și ne-ar urma.

Poate că vor fi unii, care, sub pretextul râvnei față de Biserica noastră, se vor strădui să împiedice să fie restrânse posturile, așa cum deja am spus; în acest aspect, însă, trebuie să fim prea puțin de acord cu ei, căci nu din iubire față de Biserica noastră Răsăriteană fac acest lucru, ci ca să ne impună nouă o îndatorire pe care ei nici măcar cu degetul nu vor să o atingă și încearcă și tind prin aceasta ca, rămânând acest obicei de a ține atâtea posturi, mai mulți, din cauza rigorii atâtor posturi și din alte motive invocate, să părăsească ritul Bisericii noastre. Aceasta este iubire, dar nu față de Biserica noastră. Bărbatul prudent va înțelege ce-i cu asta.

Vor fi, cu siguranță, chiar și dintre ai noștri, nu mă îndoiesc, unii, dintre care o parte sunt simpli și mai mult evlavioși decât prudenți, incapabili să discearnă și să înțeleagă prea multe, din cauza ignoranței și a neșlefuirii sau din cauza prejudecăților; o parte sunt farisei, astfel încât sub pretextul pietății încearcă să obțină în fața plebei respectul și cinstea datorate bărbaților pioși și sfinți, care se vor ridica cu toate forțele și vor propovădui posturile lungi, în special monahi, ca să aibă însoțitori pentru suferința și evlavia lor – îi este înăscut într-un fel omului să vrea să îi reducă pe toți la obiceiul său –, dar aici nu trebuie urmați și măriți, ci, mai degrabă, trebuie să ne fie milă de ei, deoarece, într-adevăr, sunt demni de compasiune.

Ce se va alege, mă întreb, de Biserica noastră dacă va avea doctori atât de simpli și plini de prejudecăți, farisei sau închipuiți? Ce lucru bun, spun, putem spera, în afară de și mai mare neșlefuire, nefericire, confuzie și blestem? Eliberează-ne, Doamne, de acestea și de alte rele. Căci,

iată, de când ne îngrijim de învelitoarea, și nu de esența și măduva religiei, de ce neînduplecată mânie dreaptă s-a lovit întreaga Biserică Răsăriteană și geme sub jugul greu al tiranului barbar turc, îngropată în cele mai adânci tenebre ale ignoranței. Iar cei care sunt sub puterile creștinilor din Europa sunt ultimii și cei mai disprețuiți, considerați aproape în același rând cu iudeii. Și acesta este încă un și mai mare blestem, deoarece, cu cât ne adâncim în mai mari tenebre ale ignoranței, cu atât mai mult vom dori să ne scufundăm. [...]

Petru Maior

PROCANON,

ce cuprinde în sine ceale ce sânt de lipsă spre
 înțălesul cel deplin și desăvârșit al canoanelor
 și a toată tocmeala besearicească, spre folosul mai
 cu samă a românilor, alcătuit și întocmit de ~,
 anul de la Hristos 1783*

Titlu 1

DESPRE ÎMPĂRĂȚIREA BESEARICII

Cap. 1

DE ICOANA SAU CUNOȘTINȚA ÎMPĂRĂȚIRII

Precum în toată soțietatea și obștea cea bine așăzată și întocmită den fire cunoaștem a fi ceva puteare de-a porunci sau împărățire, așa și besearicii creștinilor, a fi dată de Dōmnul Hristos, Carele iaste începătoriul aceștii ceată duhovnicească, împărățire și puteare îndestulată, spre povățuirea turmei Lui cei cuvântătoare, pravoslavnici creadem, și eu a adeveri voiu merge. Însă, ca acest adevăr și mai deplin să-l înțăleagem și mai cu mare energie să-l putem arăta, să cuvine mai nainte peste tot să cercăm ce iaste împărățirea și câte sânt de lipsă ca oarece puteare cu adevăr să să poată numi împărățire, în carea rășchirare de tâlcuitoarii legilor firii nu ne vom depărta. Învață, dară, aceștia că împărățirea iaste o puteare de-a hotărî lucrările supușilor după volnicie, adecă de-a face ca supușii unele lucrări să le pună, iar altele să le lase, și de a-i îndrepta spre acelaș sfârșit, carele, de va fi

* Transcriere și note: Otilia Urs.

vremealnic, împărățirea încă iaste vremealnică sau mirenească, iar de va fi sfârșitul acela duhovnicesc, împărățirea încă duhovnicească sau besearicească să va chema. Dintru aceastea culeg aceiași tâlcuitori că cela ce are împărățire are: 1. Puteare de-a pune legi; 2. Are împreună și puteare de-a pedepsi pre călcătorii de leage. Și aceastea doao a fi așa de lipite de împărățire, cât, lipsind vreuna dintru dânsăle, de tot va să piiaie și împărățirea; iar, fiind aceastea laolaltă împreunate, întregă și stătătoare să înțaleage împărățirea. Dovedirea acestora, adecă cum că aceastea doao puteri, din carele să naște împărățirea, sânt în besearica creștinească în doao capete, ce în șir urmează, o vom cuprinde.

Cap. 2

ÎN BESEARICĂ IASTE PUTEARE DE-A PUNE LEGI.

Sfântul Pavel pre poporul creștinesc îl socoteaște ca o turmă, și pre arhieriei ca niște păstori, căroră le iaste, pren Duhul Sfânt, dată puteare de-a paște poporul creștinesc: „Luați, drept aceea, aminte”, zice, la Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 20, s<tih> 28, „și voao și la toată turma, întru carea pre voi Duhul cel Sfânt v-au pus episcopi, ca să pașteți besearica lui Dumnezeu, carea o au câștigat pren sângele Său”. Macar la înțalesul Testamentului celui Vechiu să iai sama despre acest cuvânt *pașteți*, macar de vorba celor denafară să te ție, apriat a mărturisi să cuvine, că cela ce are puteare de-a paște pre cineva are împreună și puteare de-a pune aceluiaș legi, carele sânt mijlocirea pașterii și a povățuirii. Drept aceea, mărturisind Sfântul Pavel că arhieriei sânt rânduți de Duhul Sfânt ca să pască besearica sau credincioșii, departe de îndoială iaste cum că arhieriei în besearică au puteare de-a pune legi supușilor săi credincioși. Atâta credință despre aceasta au avut Sfântul Pavel, cât nici

odinioară nu înceta pre credincioși, spre paza acestor legi și poronci, a-i îndemna: „Și, deacă mergea pren cetăți, le da învățătură lor să păzească poruncile ceale rânduite de apostoli și de bătrânii cei den Ierusalim” (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 16, s<tih> 4). Așijderea, cătră Soloneani^[1], cap. 3, s<tih> 4: „Și nădăjduim întru Domnul de voi că ceale ce poruncim voao și faceți și le veți face”. Lui Tit^[2] încă tare foarte îi dă înainte ca cu această puteare a să folosi să nu să părăsască: „Aceastea grăiaște și îndeamnă și mustră cu toată poronca” (Cătră Tit, cap. 2, s<tih> 14).

Această învățătură și credință și Sfinții Părinți, luundu-o de la apostoli, și noao, prin scrisorile lor, ne-o au trimes, și însuși cu dânsa s-au folosit și au trăit. Adevărat de tot strein trăbuie să fie în scrisorile Sfinților Părinți, în sfintele săboare și în istoriile besericești, cela ce va primi îndoială despre aceasta.

Cap. 3

ÎN BESEARICĂ IASTE PUTEARE DE-A PEDEPSI.

Însă să cuvinea ca besearicii, ce s-au înfrumșetă cu putearea de-a pune legi, să să îmbrace de sus și cu puteare de-a pedepsi și de-a canoni pre călcătorii de leage, precum a-i și fi dată această puteare, lămurit arată Sfânta Scriptură. La Mat<ei>, cap. 18, s<tih> 18, zice: „Adevăr grăiesc voao: Oricâte veți lega pre pământ fi-vor legate în ceriu, și oricâte veți dezlega pre pământ fi-vor dezlegate în ceriu”. Prin care cuvinte a să însămnă cea dată besearicii puteare de-a afurisi pre unii, de a-i lăpăda den besearică afară, de a-i înstreina de împărtășirea rugăciunilor și jertvelor besearicii, cu un cuvânt, de a-i pedepsi chiar, cu ceialalți Sfinți Părinți tâlcuiaște Sfântul Ioan cu Rostu de Aur^[3], în omilia ce despre stihul mai sus scris o au făcut.

Iarăș întru acelaș cap. 18 de la Mat<ei>, s<ti>h 17, zice Hristos: „Iar de nu va asculta nici soborul, fie ție ca cel păgân și ca un vameș”. Acestea încă Sfântul Ioan cu Rostu de Aur, în omilia mai sus pomenite, și ceialalți sfinți le tâlcuiesc despre afurisanie, adecă, fiind a treia oară dojenit și de sobor și, totuș, nu să va părăsi de calea cea rea în carea au pornit, ce învârtoșat la cerbice va rămânea să fie afurisit și lăpădat den besearică, socotindu-l ca pe un păgân și ca pe un vameș. Ba și den toată vorba Sfintei Scripturi luminat să veade acest înțăles, căci, după ce s-au zis: „Fie ție ca cel păgân și ca un vameș”, îndată urmează „Adevăr grăiesc voao: Oricâte veți lega pre pământ, fi-vor legate în ceriu”, ca când ar zice: Cea ce nu va asculta soborul să-l afurisască, ca să fie ca și un păgân lăpădat den besearică, și această afurisanie sau legătură de sobor făcută întărită va fi și în ceriu de judecata lui Dumnezeu.

Multă lumină și întărire vor lua aceastea, dacă ne vom aduce aminte de purtarea apostolilor. Pavel, apostolul, în Epistoliia cea dentâiu cătră Cori<n>t<eni>, cap. 5, judecă ca curvariul acela, despre carele să vorbeaște întru acel loc, să să afurisască: „Acum, zice, am judecat, ca când aș fi de față, pre cea ce așa aceasta au făcut. Întru numele Domnului nostru Isus Hristos adunându-vă, voi și al meu duh împreună, cu putearea Domnului nostru Isus Hristos să dați pre unul ca acela Satanii, spre periciunea trupului, ca duhul să să mântuiască în zioa Domnului Isus”. Au, neavând legiuită puteare de-a canoni, s-au slobozit Sfântul Pavel la atâta, așa zicând, nemilostenie, ca pe greșitul acela să-l dea Satanii? Nicicum. Ce putearea carea era dată besearicii Sfântul Pavel o pune în practică și înțelepțește să foloseaște cu dânsa.

Vreai iarăș să știi ce au crezut pururea besearica despre aceastea? Ceteaște sfințele soboare și istoriile besericești, că le vei afla toate pline de acest feliu de

pedeapse, carele batăr mai în bună socotință le-ar lua creștinii, și, cunoscând putearea lor, să să înfrâneaze de păcate, precum oarecând Teodosie împărat^[3], pre carele l-au fost afurisit Sfântul Amvrozie^[4], episcopul Mediolanului, în Italia. Acest împărat, știindu-să afurisit, sta în curte supărat și, izvoare de lacrimi vărsând, care lucru luund sama Rufin^[5], boiarul și preatenul împăratului, să duce la împăratu și-l întreabă despre pricina plânsului. Atunci împăratul, precum scrie Teodorit^[6], în cartea a cincea, cap. 17 a istoriiei, mai cu amar tânguindu-să și mai tare plângând: Tu, zise, Rufine, te gioci? Căci în câte reale sânt eu nu simți. Iar eu gem și-mi plâng nevoia mea, când cuprind cu mintea cât e de lesne calea la sfânta besearica robilor și cerșitorilor și volnică li să dă lor întrare ca să să roage Domnului său, iar mie nu numai la acel loc, ci însuș la ceriu îmi iaste închisă calea, că îmi vine aminte sentenția cea de Domnul spusă, carea aievea zice: „Pre carele veți lega pre pământ fi-va legat și în ceriu” <și> c<elelalte>.

Cap. 4

SĂ RĂSPUNDE LA CEALE CE ÎMPROTVĂ ACEȘTII ÎNVĂȚĂTURI ARUNCĂ ERITICII.

Gata, dară, iaste osânda unor apuseani carii, imponcișindu-să la atâta nor de mărturii ce înainte am adus, spre dovedirea împărățirii besericești, nu să rușinează, cu cuget eriticesc, în îndoială a chema această duhovnicească puteare. Carele al său eres cu cuvintele aceastea a Sfintei Scripturi să nevoiesc a-l răzâma: „Împărații limbilor domnesc pre eale și cei ce biruiesc pre eale făcători de bine să cheamă, iar voi nu așa, ce carele-i mai mare întru voi să fie ca cel mai mic” (Luca, cap. 22, s<tih> 25, 26). Dintru carele preasfinte cuvinte strein și înveninat înțales storc acești eritici, zicând că nime în besearică nu e mai mare,

ce toți aseamenea, nime poroncitoriu, ce toți, unul ca altul, pre sângur Hristos și dătătoriu de leage și judecătoriu și pedepsitoriu având. De unde toate tocmealele sfintei besearici le lapădă, toate canoanele Sfinților Părinți în deșert le calcă și întră ceale adiafoare le numără. Dar, orbiți fiind, mișeii, cu negura eresului, și cercând numai ceale ce simțirii lor sânt plăcute, nu înțăleg scripturile. Nu zice Sfânta Scriptură în locul mai sus adus că nime nu e mai mare în besearică, că nu iaste în besearică puteare de-a poronci și de-a canoni. Dacă acoloa zice: „Carele-i mai mare întră voi”, așadară, sânt unii în besearică mai mari și προεστῶτες (I Cătră Timot<ei>, cap. 5, s<tih> 17), aflăm și προ<i>σταμένους (I Cătră Soloneani, cap. 5, s<tih> 12), ce numai poronceaște Domnul Hristos ca împărățirea besearicii să nu fie cu mândrie, cu trufă, cu gâlceavă, cu fum, precum a împăraților celor lumești, căci împărățirea besearicii iaste toată duhovnicească, carea trăbuie cu umilință și cu dragoste să fie învăscută. Acesta a fi înțălesul Sfintei Scripturi fără sâlnicie să veade din ceale ce urmează întru acelaș cap., s<tih> 27: „Cine e mai mare, zice Isus, cela ce șade au cela ce slujaște? Au nu cela ce șade? Iar Eu sânt întră voi ca cela ce slujaște”. Carele, de le vei împreuna cu ceale den sus, acest înțăles vine: Eu sânt Domn și Stăpân, iar voi mie șerbi și ucenici, și, totuș, nu mă țiu mândru de voi, nici nu-mi arăt vâlfă înaintea voastră, precum fac împărații lumii aceștiia, ci mă smeresc și slujesc voao. Așijderea faceți și voi! Eu v-am ales pre voi povățuitori, poroncitori, împărățitori în besearica Mea. Luați aminte să nu vă înalță pre voi această vrednicie, ce mai vârtos să vă smerească, nu cu toiag de fier, nici cu vâlfă lumească, carea iaste a împăraților lumii aceștiia, ce cu smerenie, cu blândeate și cu dragoste, urmând Mie, să pașteți turma Mea, să povățuiți besearica Mea. Adevărat, pentru că povățuitorii

besaricii trăbuie să fie smeriți și tuturor să să area<te> slugi, nu urmează că n-au puteare de-a poronci, că almintrelea nici Domnul Hristos n-ar fi avut această puteare, fiindcă Însuș încă au slujit ucenicilor Săi.

Adevărat, când privesc cu mintea și cu inima la această paradoxă, a Stăpânului nostru Isus Hristos pildă, precum pre eritici nu pociu să nu-i afurisc și să nu le blastăm învățătura lor cea cu otravă amestecată, așa și asupra a unor socotitori și povățuitori besericești purtare nu pociu de mânie și de râvnă duhovnicească să nu mă aprind. Aceștia, neaducându-și aminte în ce vrednicie, a cui epitropi sânt și ce poroncă de la arhipăstoriul nostru Isus Hristos, cu Însuș pilda Lui întărită, le iaste dată, atâta ș-au înălțat cornul, cât n-are nime din cei săraci, mai nici prin instanție sau răvășal, la dâșii, nu ca să fie slujiți, precum au fost apostolii de Hristos, ce spre mângâiare numai, să răzbată. Ba fluturează, suduie, blastămă pre supuși, borăsc cuvinte ca acealea, cât nici în gura unui rob osândit n-ar fi de-a să suferi, batăr înfricoșatul jărtăvnic de-ar rămânea scutit de aceastea. Ba și prin beserici pâlmuie pre preoți, îi scarmână, îi lovesc cu toiagul, pren temniță cu furii și cu curvele îi bagă împreună. Surla la prânzurile lor, ca la praznicul lui Navucodo<no>zor^[7], bucatele dease, șerbii înaintea lor cu frică și cu cutrămur, în vârful deagetelor pipăind, nu călcând, necurmați și nenumărați. Ba unii, carii tocma ar trăbui să să areate cu pilda mai mici, la atâta i-au tras gândul cel pământesc, cât, neștiind cum s-ar putea arăta mai mari și mai cu vâlfă, poroncesc ca câte doisprăzece oameni împodobiți pre umere cu tronul să-i poarte în biserică, pre carii îi îngăduiesc să le sărute picioarele și să steaie în genunche înaintea feții sale, mare, dară, să socotesc că le-au hărui. Dau, nu după așăzământul canoanelor, ce după nălucirea minților unor preoți, titluri, care însămnează vredniciile ceale mai mari în beserică, și rânduiesc apoi să le

slujască lor și să fie supuși slujilor lor, carea lor spre mare cinste a fi își nălucesc: „Iar eu sânt întră voi ca cela ce slujește”. Mare rușine! Că mireanii întrec cu evlaviiia pre cei besericești, și aceștia de la aceia trăbuie să iaie îndreptare.

Cap. 5

ACEASTĂ PUTEARE DUHOVNICEASCĂ NU TOȚI,
CE NUMAI UNII DINTRĂ CREȘTINI O AU.

Dintru acealeași izvoare, adecă din Sfânta Scriptură, trădaniia și obiceiul Sfinților Părinți, dintru care am adevérit că în bsearică iaste împărățire sau stăpânire duhovnicească, ni să dovedeaște această putere sau împărățire numai unora dintră creștini a fi dată, precum în aristocrație, iar nu tuturor, precum în dimocrație. Căci Domnul Hristos pre unii numai au ales spre slujba Evangheliii: „Și să sui în munte”, zice Marco, cap. 3 s<tih> 13, „și chemă la Sine pre ceia ce vrea Însuș, și veniră cătră El și făcu 12, ca să fie cu El, și trimisă pre ei să propoveduiască. Și, când fu la ziuo, chemă ucenicii Lui, și, alegând dintr-înșii doisprăzeace, pre carii și apostoli îi numi” (Luca, cap. 6, s<tih> 13). Drept aceaea, perind unul din cești doisprăzeace apostoli, anume Iuda vânzătoriu, cei unsprăzeace, după înălțarea Mântuitoriuului la ceriuri, au ales altul în locul lui, spre purtarea deregătoriii apostolicești, arătând că nu-i pe lângă toți creștinii putearea cea duhovnicească, ce numai pă lângă unii, prin aleagere: „Și, făcând rugăciuni, ziseră: Tu, Doamne, știitoare de inimile tuturor, arată dintru acești doi pre unul carele vei aleage să ia sorțul slujbei aceștia și a apostoliii, dintru carea au ieșit Iuda să meargă la locul lui, și deaderă sorții lor și căzu sorțul pre Matia și împreună să rânduie cu cei 11 apostoli” (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap., s<tih> 24). Și cui s-au dat cheile

împărății ceriurilor, au altora afară de apostoli? Și, au, tuturor creștinilor s-au zis: „Întru carea pre voi Duhul Sfânt v-au pus episcopi ca să pașteți besearica lui Dumnezeu, carea o au câștigat pren sângele Său?” Au și apostolii, înmulțindu-să creștinii și neagiungând însuș la toată slujba, n-au încredințat această slujbă unora numai? „Și hirotonosind lor preoți pre la besearici, rugându-să cu posturi, i-au lăsat pre ei la Domnul, la Carele au fost crezut” (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 14, s<tih> 22). Așa au căpătat și Timotei^[8] darul hirotoniiei, cu carele să să sânguiască îl îndeamnă sfântul Pavel: „Nu te lenevi”, zice <în> I Cătră Timot<ei>, cap. 4, s<tih> 14, „de cel dintru tine dar, carele s-au dat ție pren prorocie, cu punerea deasupra a mânilor preoților”. Lui Tit încă au rânduit ca să puie preoți sau arhieriei la cetăți: „Pentru aceea am lăsat pre tine în Crit, ca ceale ce lipsesc să le tocmești și să pui la cetăți preoți, după cum eu ție am rânduit” (Cătră Tit, cap. 1, s<tih> 5). Asemenea s-au ținut aceasta prin toate besearicile, și, după mutarea apostolilor din lumea aceasta, pe lângă unii, adecă numai până astăz au fost acea stăpânie, a căroră șir și hronologhie, precum a tuturor, preste măsura puterii mele iaste a o socoti, așa a celor din scaonele ceale patriarșești a nu o scrie aci iaste a lipsi pre cetitoriu. [...]

Cap. 6

PUTEAREA ȘI STĂPÂNIREA CE E DATĂ BESEARICII
ASEAMENEA ȘI ÎNTOCMA IASTE ÎNTRU TOȚI APOSTOLII.

Batăr că, alegând Mântuitoriul pre cei doisprezece apostoli, au vrut și au hotărât ca cel mai mare și mai întâiu întră dânșii să fie Pătru, precum de acia vom dovedi, totuș, putearea, stăpânirea și împărățirea, asemenea și întocma precum lui Petru, așa și celorlalți apostoli, fieșcăruia o au dăruit. Luminat aceasta o arată și

Sfânta Scriptură și trădaniia Sfinților Părinți. Au numai cătră singur Petru, și nu cătră toți apostolii, fără nicio osibire sau deschilinire, s-au zis aceastea: „Dirept aceea, mergând, învățați toate limbile, botezând pre ei în numele Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh, învățând pre ei să ție toate câte am poruncit voao. Și, iată, Eu cu voi sânt în toate zilele până în sfârșeniia veacului. Amin” (Mat<ei>, cap. 28, s<tih> 18). Cătră toți, fără osibire, s-au zis: „Iată, Eu trimiț făgăduința Tatălui Mieiu preste voi, iar voi ședeți în cetatea Ierusalimului până unde vă veți îmbrăca cu puteare de sus” (Luca, cap. 24, s<tih> 49). Așijderea: „Pace voao! Cum au trimis pre Mine Părintele, și Eu trimiț pre voi”. Și, aceasta zicând, au suflat și zise lor: „Luați Duh Sfânt! Cărora veți lăsa păcatele, lăsa-se-vo lor, ori, cărora veți opri, oprite sânt” (Ioan, cap. 20, s<tih> 21). Ce faci, dară, tu, o, omule, osebire întru darurile dumnezeiești, în carele n-au vrut a face Hristos? Ia-ți ce e al tău și te du. Au când era price în besearică, precum au fost cea despre obrăzuire și despre cealealalte legi a lui Moisi, singur Petru sta la judecată, și nu și ceialalți întocma cu Petru? Cum să da judecata afară? Cu numele lui Petru părutu-s-au mic? Ba, ce cu numele tuturor: „Părutu-s-au Duhului Sfânt și noao” (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 15, s<tih> 28). Nici a lui Petru numai, ce a tuturor apostolilor porunci, întocma trăbuia să să păzească: „Și, deacă mergea pren cetăți, le da învățătură lor să păzească poruncile ceale rânduite de apostoli și de bătrânii cei den Ierusalim” (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 16, s<tih> 4). Și Cătră Soloneani, cap. 3, s<tih> 4: „Nădăjduim întru Domnul că ceale ce poruncim voao și le faceți și le veți face”. Au singur Petru canonea și pedepsea? Au nu și ceialalți, fără osibire? Precum Sfântul Pavel, pre curvariul cel vestit (<1> Cătră Cori<n>t<eni>, cap. 5, s<tih> 5). S<fântul> Chiprian de la Cartaghen^[9], în cartea cea despre împreunarea besearicii, zice:

„Tuturor apostolilor, după învierea Sa, întocma puteare le dă (...)”. Aceasta era, vezi bine, și ceilalți apostoli ce au fost, <ca și> Petru, împodobiiți cu aceeași împărtașire, și a cinstei, și a puterii”. Iar Sfântul Ambrosie^[10], episcopul Mediolanului, în Italia, și ucenicul Marelui Vasilie^[11], în cartea II despre Duhul Sfânt, zice: „Un dar strălucea întru aceștia, pre carii un Duh i-au fost ales”. Nici Pavel mai gios decât Petru, macar că el <era> temeliia besericii, și acesta înțelept arhiclădătoriu, știind, întemeia urmele crezătoarelor popoare, nici Pavel, zisei, nevreadnic de soborul apostolilor, cu cel dintâiu întocma, și nimărui al doilea. Pentru că, cine nu să ști neaseamenea să face întocma. Sf. Chiril de la Alexandria^[12], în cartea 12 a tâlcuirii Evangheliei de la Ioan, încă foarte frumos și rășchirat despre aceste cuvintează, într-atâta, cât mărturiia lui singură îndestulată ar fi ca să astupe gurile împrotivni<ci>lor: „Răspunde-m, zice, că putearea Duhului la toți au trecut, și sfârșitul Dătătorului au plinit. Iar au dat Hristos, nu unora deosebi, ce tuturor ucenicilor. Drept aceea o iau, batâr că unii nu era de față, cu a Dătătorului dărnicie, nefiind singur la cei de față contenită, ce în toată ceata sfinților apostoli trecând”.

Cap. 7

SĂ RĂSIPESC CEALE CE ÎMPROTIVA ACEȘTII ÎNVĂȚĂTURI ARUNCĂ ITALIANII.

Italianii, vrând și prea cu asupra pohtind să înalță pe papa deasupra bisericii și a soborului și să supuie supt picioarele lui pre toți episcopii, mitropoliții și patriaricii, într-atâta, cât fără de papa nemica să nu plătească nici arhieriei, nici soborul a toată lumea, ce, deși au ceva puteare, toată de la papa să să înțeleagă împrumutată, căpătată și cerșită, el să lărgească acea puteare cât va vrea și să o strâmteaze cât i să va părea, și să o rădice sau

despre o parte, sau de tot, când va socoti. El sânгур să fie în besearică adevărat stăpân și poruncitoriu, precum preoților, așa și mireanilor, el sânгур, iar nu soborul să să creadă a dogmelor nesmântnic tâlcuitoriu și hotărâtoriu. Ba el nu numai în besearică, ce și în cetate monarh, ca și craii și împărații să-i fie lui supuși; el, pe care va vrea, să-l puie gios den tronul cel împărătesc, carea au și făcut-o, și pe care va vrea să-l înalță la acelaș, precum au înălțat pe Pippin^[13] al frâncilor, și cui i să va părea țările să le împarță. Aceastea, zisei, vrând italianii, că ceialalții latini, precum sânt, mai ales, frâncii și nemții, și aceastea, și cealealalte înnoiri acum le defaimă și le lapadă den toate laturile, unghiurile și crepăturile pământului, să nevoiesc a cerca dovediri. Dar cea mai mare proptea au aflat întru aceasta, că papa iaste următoriu scaonului Sfântului Petru. De unde, după firea urmării, zic că, orice puteare au avut Sf. Petru, toată, întreagă, trăbuie să să dea papii și, întru toate, precum au fost Sf. Petru, așa și papa desăvârșit iaste. Drept aceea, fără măsură înalță pe Sf. Petru și prea cu asupra măresc putearea lui și osebirea de ceialalți apostoli, nu pentru ca să laude pe Sf. Petru, ce ca apoi să aibă de unde trage cu viclenie înălțarea, vâlfa, tiful și monarhia papii cea de liniște și de dragoste stricătoare. Pun, dară, înainte:

A. „Tu ești Petru, și pre această piatră voi zidi besearica Mea, și porțile iadului nu o vor birui pre ea” (Mat<ei>, cap. 16, s<ti>h 18). Dintru aceastea cuvinte a Sfintei Evanghelii culeg italianii cum că, precum piatra iaste fundament și temeiu căsiii, așa și Sfântul Petru sânгур iaste fundament și temeiu nemișcat și neclătit a credinții și a besearicii, într-atâta, cât a lui să fie deregătoria și putearea, și pre apostoli în credință, în cucernicie și în deregătorie să-i fie, să-i povățuiască, să-i întărească și, ori în ce ar greși, să-i îndreapte. Toată credința de la dânsul așa să atârne, cât, fără dânsul,

nemica să nu plătească toată besearica lui Hristos, nice nesmântnică să nu fie.

Fiindcă toată îndoiala și încâlcitura întru această price iaste pricinuită de înțălesul cuvântului acestuia, *piatra*, mai nainte de-a răspunde la ceale ce aruncă italianii, să cuvine să vedem ce însămnează întru acest loc acel cuvânt, *piatră*. Multe înțălesuri acestui cuvânt au scornit unii și alții, dar, de vom lua sama la ceale ce Sfinții Părinți tâlcuiesc de obște despre dânsul, aflăm că prin *piatră* nu să înțăleage alta, fără numai mărturisirea credinții ce o au făcut Sfântul Petru despre Domnul Hristos, zicând: „Tu ești Hristos, Fiiul lui Dumnezeu celui viu”. Pentru aceea au adaos: „Și Eu zic ție: Tu ești Petru și pre această piatră voiu zidi besearica”, adecă pre credința mărturisirii (Ioan Gură de Aur, în Omilia 54 a tâlcului Evangheliei de la Mat<ei>). Cealelalte mărturii din Sfinții Părinți, de vei vrea, le poți vedea la Ballerin^[14], carele, totuș, rău să foloseaște cu dânsele.

După ce am hotărât înțălesul cuvântului *piatra*, fără greotate cunoaștem că nimic nu să poate culcege den locul acela a Sfintei Evanghelii pentru monarhia sau osebirea puterii Sfântului Petru de la ceaea ce iaste a celorlalți apostoli. Căci, de au făgăduit Domnul Hristos lui Petru că pre mărturisirea lui va zidi besearica, acea vrednicie o au dat și celorlalți apostoli, zicând: „Dirept aceea, mergând, învățați toate limbile”. Dară, au poruncit Hristos tuturor apostolilor să înveațe și să propoveduiască credința, au poruncit, dară, să mărturisască cum că Hristos iaste Fiiul lui Dumnezeu celui viu, crezând, drept aceea, limbile mărturisirii apostolilor, să zidea besearica pre acea mărturisire. Nu iaste, dară, numai Sfântul Petru piatră, ce și ceialalți apostoli, nice sângur temei credinții și a besearicii, ce și ceialalți apostoli, precum să mărturiseaște în Epistolia către Efeseani, cap. 2: „Zidiți fiind preste temeliia apostolilor și

prorocilor, fiind în capul unghiului sângur Isus Hristos, întru Carele toată zidirea, împreună alcătuindu-să, crește spre besearică sfântă întru Domnul, întru Care și voi împreună vă zidiți spre lăcaș lui Dumnezeu cu Duhul”. Și la Apocalips, cap. 20, s<tih> 14: „... și zidul cetății, având temelii 12, și într-însele numele celor 12 apostoli ai Mielului”. Sfântul Ioan Gură de Aur încă cheamă pe Ioan Evanghelistul stâlp tuturor besearicilor: „Acela, fiul tunetului, iubitul lui Hristos, stâlpul tuturor besearicilor ce sânt în lume, carele cheaile ceriului le are” (Omilia 1, în tâlcul lui Ioan Evanghelistul). Așadară, când Hristos au numit pe Sfântul Petru *piatră*, nu i-au fâgăduit nicio putere mai mare decât cum au dat apoi celorlalți apostoli. Nici nu iaste întru mărturisirea credinții nicio deschilinire sau osebite întră Sfântul Petru și întră ceialalți apostoli, fără numai cât Sfântul Petru întâia dată au început a propovedui după pogorârea Duhului Sfânt, la Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 2, și poate că doară aceasta zidire au înțales Domnul Hristos, când au zis: „Și pre piatra aceasta voi zidi besearica”, că atunci, prin propovedania lui Pietru, au început a să zidi besearica, întorcându-să la credință trei mii de suflete. „*Piatră* să zice pentru că întâiu neamurilor au pus temelile credinții”, Sf. Avgustin^[15], în cuvântul despre catedra lui Petru. Care înțales, de-l vei priimi, bine vezi că nicio putere asupra apostolilor, nici monarhie n-au căpătat Sf. Petru, când au fost numit *piatră*. Că a vorbi întâiu decât alții nu iaste a avea mai mare putere decât alții, nice <a> avea pe alții supuși șieș. Totuș, n-au fost puținel dar, nici micșorată cinste, când s-au învrednicit Petru întâiu a mărturisi pe Hristos.

Cap. 8

„Și voi da ție cheile împărăției ceriurilor, și orice vei lega pe pământ fi-va legat și în ceriuri, și orice vei dezlega pe pământ fi-va dezlegat și în ceriuri”.

Adevărat, nu tăgăduim, i s-au făgăduit Sfântului Petru cheile împărăției ceriurilor și puteare de-a dezlega păcatele și a lega sau a pedepsi. Dar, ian să vedem, oare când au fost la dat, numai lui Petru sângur, au și celorlalți apostoli, aseamenea și întocma, acea mare și minunată puteare s-au dăruit? Ba tuturor întocma, că nu lui Petru sângur, ce tuturor grăiaște Hristos: „Luați Duh Sfânt! Cărora veți lăsa păcatele, lăsa-se-vor lor, oricărora veți opri, oprite sânt”. Și oare cătră cine să zicea cuvintele acestea: „Adevăr grăiesc voao: Oricâte veți lega pe pământ fi-vor legate în ceriu, și oricâte veți dezlega pe pământ fi-vor dezlegate în ceriu” (Mat<ei>, cap. 18, s<tih> 18). Au cătră sângur Petru s-au zis? Ba, ce voao, adecă la toată ceata apostolească. Ba și ceale ce s-au zis cătră Petru despre chei, cătră toți, în persoana lui, zice Sf. Augustin că s-au zis: „Besearica, dară, carea să întemeiază în Hristos, cheile împărăției ceriurilor de la El au luat în Petru, adecă putearea de-a lega și a dezlega păcatele. Pentru că aceștii besearici cheile împărăției ceriurilor s-au dat, când s-au dat lui Petru, și, când să zice lui, cătră toți să zice: «Paște oile»”. Că cheile acestea nu un om, ce unciunea besearicii le-au luat. ...Căci, ca să cunoașteți că besearica au luat cheile împărăției ceriurilor, auziți, într-alt loc, că Domnul zice tuturor apostolilor Săi: „Luați Duh Sfânt și, îndată, de veți lăsa păcatele, lăsa-se-vor lor. De la veți ținea, ținea-se-vor”. Aceastea de chei să țin.

Cap. 9

„Simone a lui Iona, iubești-Mă mai mult decât aceștia? Zice Lui: „Adevărat, Doamne, Tu știi că Te iubesc”. Îi zice lui: „Paște mieluseii Miei, paște oile Meale” (Ioan, cap. 21).

Cu acest loc a S. Scripturi să fălesc tare italianii și atâta în dânsul biziuală au, cât numai a-l zice și a-l spune afară împotriva noastră își nălucesc a fi biruință. Căci, zic ei că, zicând Domnul lui Petru: „Paște oile Meale”, deodată l-au rânduit dascal, poroncitor, păstoriu și povățuitoriu de obște a toată lumea pe supt soare. Și fiindcă, fără hotărâre, zice: „Paște oile Meale”, să înțăleg și apostolii a fi supuși lui Petru și a avea lipsă de păstoria, povățuirea lui și de îndreptarea lui, să facă cu dânsii ce va vrea, într-atâta, cât, de i să va părea, și putearea apostolicească, ce Hristos le-au fost dat, să o poată lua de la dânsii și să-i lipsească și să-i lapede den apostolie și den împărățirea, ce Hristos le-au dat preste toată lumea, și așa, aceștia, ca să înalță pe papa, fac pe toți apostolii nimica.

Însă, ca să nu gândești cumva că doară aceastea sânt clevetiri și ocări de la mine asupra italianilor, cetețule bune, ț-oi aduce înainte nu ceale ce am auzit însuși cu urechile mele de la dânsii, petrecând nu puțină vreme cu dânsii, tocma acolo unde să văd a fi ceva, nu ț-oi aduce aceastea, ce ceale ce scrie cel mai vestit întră tâlcuitorii italieni, Cornilie a Lapide^[16], carele, la tâlcul cuvintelor „Paște oile Meale!”, așa grăiaște: „Dintru acest loc, dară, chiar iaste cum că Sf. Petru și următorul lui, arhiereul de la Roma, iaste cap și mai-mare besearicii, și toți credincioșii, încă și episcopii și patriarcii, și apostolii lui sânt supuși, și de la el trăbuie să să pască și să să povățuiască”. ... Apostolii ceialalți, dară, fiindcă era oile lui Hristos, pentru aceea sânt și lui Petru aseamenea oi. Drept aceea, trăbuia Petru pe dânsii a-i chivernisi și, de-ar

greși undeva, a-i îndrepta, pricile lor a le așăza și de tot a-i povățui”.

Mari, adevărat, și necuvioase ocări asupra apostolilor sânt aceastea ce acest iejuit aci au grămădit. Dar ascultă încă ce grăiaște despre putearea apostolilor la tâlcul cuvintelor aceastea: „Tu ești Petru?”. Ascultă, zisei, și vezi în câtă nesocoteală și în ce adâncime de nepriceapere cade cela ce, lăsându-să să-l domnească patima, să înstreinează de tâlcurile și învățăturile S. Părinți. Aceeaș puteare, zice, să dă apostolilor de la Hristos preste toată lumea, carea să dă aci lui Petru; dar, deosebi, aceaeaș aci să dă lui Petru sânгур, ca să să însămneaze cum că el iaste întru această puteare cel mai întâiu și mai mare, ca pe ceialalți apostoli, ca pre cei lui supuși și grijii lui încredințați, întru aceeaa să-i poată, și uneori să-i și trăbuiască chivernisi, strâmpa, îndrepta, ba încă aceaeaș, de-ar fi de lipsă, de la dânșii a o lua și de dânsa a-i lipsi. O, Hristoase, de vom creade neînțelepții omului acestuia, cât de mutătoare, jucătoare și nestătornică puteare ai dat apostolilor Tăi și păstorilor a toată lumea! O, maică besearică, de ne vom da după înțălesurile ceale streine, cum ne înveți că ceale ce au învățat Sfinții Apostoli sânt fără îndoială? Căci de-au putut apostolii greși așa tare, cât S. Petru să poată și să trăbuiască încă a le lua putearea și a-i lipsi de păstornicie și de apostolie, cum epistoliile lor, cum evangheliile lor vor fi nesmântnice? Poate, doară, prin aprobația și judecata lui Petru? Dar, de e aceasta adevărată, cine va întări Evanghelia lui Ioan, carea s-au scris după răstignirea și moartea lui Petru? Fă-Te, Doamne, ajutoriu noao și nu lăsa să să vestească unele blăstămuri ca aceastea în besearica Ta, ce mute să să facă gurile ceale ce grăiesc asupra apostolilor Tăi.

Adevărat au rânduit Domnul Hristos pre Petru păstoriu și povățuitoriu a toată lumea, și grijii lui au încredințat pre toți credincioșii, dar și pe ceialalți apostoli

cu aceeaș vrednicie, întocma, i-au împodobit, cât în nemica nu să află mai slabi sau mai jos decât Sf. Petru. Și ei sânt dascali a toată lumea: „Mergând, învățați toate limbile!” (Mat<ei>, c<ap>. 18, s<tih> 18), și ei sânt păstori, căci i-au pus Duhul Sfânt socotitori, ca să pască besearica lui Dumnezeu (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 20, s<tih> 28), și ei sânt poroncitori (Fap<tele> Ap<ostolilor>, cap. 16, s<tih> 4), și lor le iaste încredințată grija tuturor oilor și a toate besearicilor (2 Cătră Cori<n>t<eni>, cap 11, s<tih> 28), „Fără de ceale den afară, zice Pavel de sine, năvălire asupra mea în toate zilele și grijă de toate besearicile”.

Drept aceea, când au zis Hristos cătră Petru „Paște oile Meale!”, n-au înțales să pască Petru și pre apostoli, că apostolii nu sânt oi, ce, precum mai sus am adeverit, și ei sânt dascali și păstori în toată lumea, fără hotărâre și fără mărginire, ca și Petru. Apoi, arată vreo p<il>dă să fi păscut, să fi învățat, să fi îndreptat S. Petru pre apostoli? Iar eu îi voiu arăta că pe Petru l-au îndreptat P<a>vel, precum însuș Pavel mărturiseaște, C<ătre> Galateani, cap. 2: „[...] când au venit Petru în Antiohiia, în față-i stătui împrotivă, că <de> hulit era... Iar <când> am văzut că nu um<blă> drept cătră ad<evă>rul Evangheliiei, zi<seiu> lui Petru, înaintea tuturor: Deacă ești <tu> jidov și ca limb<ile> trăiești, și nu jid<o>veaște, pentru ce înde<mni> limbile să să jidovească?”

„Dară în ce chip să păstorească Petru, zice Maxim Peloponisianul^[17] (*Pentru începătoria papii*, cap. 17), pre păstorii carii și ei acestaș lucru au luat de la Domnul, să păstorească toată lumea? Nu zic cuvintele Domnului: *paște pre păstori*, ci pre miei și pre oi. Iară apostolii nu sânt nice miei, nice oi. Iară poate că veți zice: Dară cum nu sânt apostolii miei și oi, când Hristos le zice: «Iată, Eu vă trimiț pre voi ca pre niște oi pren mijlocul lupilor». Nu zicem că apostolii nu sânt oi, ce zicem că sânt cătră

Hristos ca niște oi, iară nu cătră Petru. Căci, după cuvântul acela a lui Hristos, și Petru iaste oaie, de vreme ce au fost și el atuncea, când au zis Hristos cuvântul acesta, împreună cu ceialalți apostoli. Și pentru căci s-au trimes și el, împreună cu ceialalți, ca o oaie în mijlocul lupilor. Deci, cătră Hristos, Carele iaste Păstoriul cel adevărat, apostolii și Petru sângur, toți sânt oi. Iar cătră celalalt norod ei sânt păstori, iară norodul sânt oi, pre carele au zis Domnul să le pască Petru, iară nu pre apostoli. Și nu numai lui Petru au poroncit Hristos să-i pască oile Lui, ce și celoralalți apostoli, tuturor, aseamenea cu Petru”. Sfântul Amvrosie^[18], în cartea 2 despre vredniciia preoții, cap. 2, zice: „S-au poftorit de trei ori de la Domnul: «Paște oile Meale». Și care oi, carea turmă atunci fericitul Petru au priimit? Dar și cu noi acealea le-au priimit, și cu dânsu acealea noi le-am priimit toate”. Dintru aceastea, acestui sfânt părinte cuvinte, doao lucruri culeagem, care de luare-aminte sânt vreadnice. Unul: că apostolii nicicum nu să socotesc întră oile acealea ce Hristos lui Petru, ca să le pască, le-au încredințat, că zice sfântul că acealea oi le-au priimit Petru, și acealea ca să le pască i s-au dat, care și acum le primesc episcopii. Însă episcopii nu primesc pre apostoli, ce pre cei mai de gios. Apostolii, dară, nu sânt oi lui Petru, ce, împreună, slugi Evangheliii. Altul: că nu numai lui Petru, ce și celoralalți apostoli și următorilor lor să înțăleg a fi zise aceale cuvinte: „Paște oile Meale”, macar că numai cu Petru vorbea atuncea Hristos, precum și Sfântul Avgustin, episcopul Ipponului, în Africa, cuvântă în locul mai sus, la cap. 8, adus: „Și când să zice lui Petru, cătră toți să zice «paște oile»”. Sf. Ioan Gură de Aur așa cuvântă: „Iubești-Mă pre mine, Petre? Paște oile Meale!”, carea nu numai cătră preoți s-au zis, dar și către fieștecarele dintru noi, căruiia, cât de mică turmă a fi încredințată, să veade”. Înțăleage, dară, acii sfântul că

cuvintele acealea „Paște oile Meale”, întâiu, și mai ales, să înțeleg despre preoți, adecă despre episcopi, apostoli, nu, dară, lui Petru sângur s-au zis acealea, ce întocma tuturor. Sfântul Vasilie cel Mare, în orânduiala 22: „Aceasta Însuș Hristos ne-nvață, Carele pe Petru l-au pus, după Sine, păstoriu besearicii Sale: «Petre, iubești-Mă mai mult decât aceștia? Paște oile Meale». Și, afară de aceea, tuturor, de-aci înainte, păstorilor și dascalilor, aceeaș puteare le-au dat”. Dar aceasta încă bine să însemnezi, iubitoriule de adevăr, cetețule! Că tocma de s-ar înțeleage și numai pentru Petru cuvintele acealea: „Paște oile”, și însămneară macar ce puteare <are> cuvântul acela (*paște*), mai mare puteare nicicum nu va însămna decât cuvintele acealea: „Precum M-au trimis pre Mine Tatăl, și Eu trimit pre voi”, și, „Mergând, învățați toate limbile” și altele ce s-au zis de toți apostolii întocma. Au mai mult va fi a paște oile decât a învăța toată lumea, decât a fi trimis spre povățuirea lumii, întocma precum au fost trimis de la Tatăl Hristos?

Dacă prin cuvintele acealea, „Paște oile Meale”, n-au vrut Hristos, zic protivnicii, a face pre Petru mai mare și mai puternic decât ceialalți, cum numai lui Petru aci vorbeaște Hristos, fiind toți apostolii de față? Și pentru ce cu atâta grijă îl întreabă: „Iubești-Mă mai mult decât aceștia?”, adecă decât ceialalți apostoli? Adevărat, zic ei, nu l-au întrebat de flori de măr aceastea, ce îi sămn că după treapta dragostei cei mai mare a lui Petru au vrut Hristos și mai mult pe Petru a-l face. Mie nu mi-i voia la aceastea nimica să răspund, că le răspunde Sf. Chiril, patriarhul de la Alexandria, carele, la tâlcul cuvintelor Evangheliei mai sus pomenite, așa grăiaște: „Pentru ce, va întreba neștine, numai pe Simon îl întreabă sau ce e aceea «Paște oile Meale?» Răspundem: Pre neputincios acum îl însănătoșază și întreită mărturisire în locul cei întreită lăpădari pohteaste, aceasta ceia împotivă

punându-o, și greșalele cu îndreptarea răsplătindu-le. Căci ce s-au greșit cu cuvântul și, întru aceea, numai putearea și pricina greșelei are întru acelaș chip trebuie să să iarte. Iar îl întreabă: Oare iubeaște-L mai mult decât alții? Căci, fiindcă mai mare milă au avut de la Domnul și cu mână mai darnică au căpătat iertarea păcatului, au nu, mai mare iubire decât alții întru sine culegând, cu foarte mare bunăvoință, făcătorului de bine al său va răsplăti? Căci că, pentru frica jidovilor și a ostașilor, carii venise să prinde pe Isus și cu groaznică moarte li să lăuda, în fugă s-au întors ucenicii, iaste de obște lor, tuturor, dar, deosebi, greșala au fost a lui Petru, că s-au lăpădat de tre<i> ori. Drept aceea, ca cel ce mai multă iertare decât alții au căpătat, pentru aceea să întreabă ca să spuie oare iubeaște mai mult? Că, după a Mântuitorului zisă, „cui mai mult să iartă mai mult iubeaște...”. Drept aceea, prin întreită a fericitului Petru mărturisire, păcatul cel cu întreită lăpădare făcut să șterge. Dintru aceea, apoi, ce zice Domnul: „Paște mieii Mieii” să socoteaște a fi înnoirea apostolii ce i s-au fost dat, carea într-atâta dezleagă ocară greșalelor, și năcazurile neputinții omenești le șterge.

Nu e, dară, pentru ce, în întrebarea cea de tre<i> ori, să cercăm misterii și lucruri ascunse. De trei ori S. Petru s-au lăpădat de Hristos, de trei ori îl întreabă: „Iubești-Mă?” <Cu> întrebarea cea de trei <or>i, cântă besearica în Mi<ne>iu, iunie, 29, la vecer<ni>e, aceasta: „Petre, iubești-Mă?”, lăpădarea cea <d>e trei ori Hristos o au <în>dreptat. Iar îl întreabă: „Iubești-Mă mai mult decât aceștia?”, că trebuia Petru mai mult decât ceilalți să iubească pe Hristos, fiindcă, cui i să iartă mai mult mai mult iubeaște, și lui Petru mai mare păcat i s-au iertat decât celorlalți, carii, la patima lui Hristos, numai cât au fugit, iar de Dânsul nu s-au lăpădat, precum s-au lăpădat S. Petru. Îi zice iarăși: „Paște oile Meale”, că, fiindcă Petru să lăpădase de Hristos, nu fără pricină să putea și el

teame să nu fi căzut den vredniciia apostoliii, și ceialalți apostoli să să îndoiască și, doară, să-l vinovățască, <d>upă ceaea ce au zis Hristos, Mat<ei>, cap. 10: „Carele <se> va lăpăda de Mine <în>aintea oamenilor <M>ă voi lăpăda și <Eu> de dânsul”.

Pentru aceea, ca nici el să nu să mai teamă, nici ceialalți să nu să îndoiască, după ce înaintea tuturor au mărturisit că-i pare rău de fapta ce au lucrat și că iubeaște pe Hristos, iarăș înaintea tuturor îi înnoiaște apostolia și-l vestează apostol adevărat, zicându-i: „Paște mieii Miei, paște oile Meale!” [...]

Gheorghe Șincai

**CATEHISMUL CEL MARE,
CU ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI,**

alcătuit și întocmit pentru folosul și procopsala tuturor Școalelor Normălești a neamului românesc de Gheorghie Gavriil Șincai, directorul și catehetul Școlii cei Normălești din Blaj și ceal<elalte>.

În Blaj, cu Tipariul Seminariului, 1783*

Aprobație

Noi, cei mai în gios iscăliți, cetind acest Catehism, care acum s-au alcătuit, și făcut întâiu într-acesta tip, pentru folosul și procopsala școalelor normălești a neamului românesc, și fiindcă nu numai n-am găsit nemic ce ar fi împotrivă dogmelor credinței, deregătoriilor creștinești și orânduialelor și obiceiurilor Besearicei Răsăritului, ci încă l-am aflat a fi de lipsă și de mare folos pruncilor carii cearcă numitele școale și la tot neamul românesc, drept aceeaa îl judecăm a fi vreadnic a se tipări.

Blaj, 11 maiu 1783

Stefan Sabo,

Ioan Halmaghi,

teologi ai S. Mitropoliei Făgărașului
din Ardeal și de cei mai mari ai noștri
orânduți revizori.

Cuvânt-înainte

După ce s-au îndurat în anii trecuți Preainălțatul și de Dumnezeu încoronatul Împăratul nostru Domnul, Domnul Iosif II, a porunci Crăiescului său Guberniu din Marele

* Transcriere și note: Mircea Minică.

Prințipat al Ardealului ca, precum la alte neamuri, așa și la români să se rădicesc școale în care să se învețe toți pruncii în limba sa a cetii, a scrie, a numera, sau aritmetica și învățătura creștinească, ca să poată fieștecarii dintră dânșii fi nu numai buni fii ai patriei sale, ci și adevărați creștini, și s-ar fi și rădicat în anul mai de curând trecut, 1782, școală normălească în Blaj, a căria director fuiu însuș orânduit de la Înălțatul Crăiescul Guberniu, alta nu era înapoi, fără numai să mă apuc, să fac și să tipăresc cărțile ceale poruncite pentru folosul și procopsala numitelor școale. Drept aceea, iată, m-am apucat și am și făcut Catehismul acesta, în care, cât mi-au fost cu putință, am cuprins sau, să zic așa, am strâns și am grămădit pe scurt laolaltă toate dogmele și închieturile^[1] credinței cei adevărate, toate deregătoriile creștinești și toate obiceiurile Besearicei Răsăritului, care mi s-au văzut a fi pruncilor (pentru carii s-au și făcut această carte) mai de lipsă a le învăța și a le ști, căci toate a le îmbulzi nu le-am putut mai vârtos pentru aceea ca nu cumva, făcându-se cartea mai mare, prețul încă să i se suie și dintr-aceaea să se nască pricină pentru carea cei săraci, de carii mai mulți se află în neamul nostru decât bogați, să nu ș-o poată cumpăra. În carea muncă a mea m-am sârguit, cât am putut, ca de la cuvintele și vorbele ceale tocma românești nicicum să nu mă abat și depărtez, ci să le aleg, după cum pre unele locuri mai bine vorbesc românește decât pre altele, precum am și făcut, nu pentru altă ceva, fără numai ca prin Normă^[2], prin carea, după preaînalta voie a Chesaro-Crăiescului Maiestat, trăbuie să se îndreapte toți oamenii, să se îndreapte și să se sporească și limba noastră precum și a altor neamuri. Drept aceea, tu, carele vei cetii cartea aceasta, nu mă judeca pentru cuvintele și vorbele care doară ți s-or vedea noao sau streine, precum au făcut, fac și vor face unii carii în viața lor nici atâta n-au făcut pentru binele de

obște, ci numai au zăcut și au cârtit pre alții, pizmuindu-le numele și lauda care pe dreptate le-au căpătat prin lucrurile ceale bune, ceale făcute pentru obște, ci o ia, o ceteaște și, dacă vei afla într-însa vro sminteală carea să fie adevărată, o iartă, aducându-ți aminte că tu încă poți în multe sminti. Fii sănătos. [...]

Îndreptare către Catehism

Î. Ce e Catehismul?

R. Catehismul e deprindere întru învățătura cea pravoslavnică, așa se cheamă de obște cartea în carea se cuprinde această învățătură.

Î. În câte capete se dă înainte în acest Catehism învățătura cea pravoslavnică?

R. Învățătura cea pravoslavnică se pune înainte în acest Catehism în cinci capete și într-o adaogere.

Î. Care sânt aceale cinci capete?

R. Aceale cinci capete sânt:

1. Credița;
2. Nădejde;
3. Dragostea;
4. Sfintele Taine;
5. Îndreptarea Creștinească.

Adaogerea e despre ceale patru lucruri mai de pre urmă.

Cap 1 DESPRE CREDINȚĂ

Partea 1

CE AR FI CREDINȚA CEA PRAVOSLAVNICĂ

Î. Ce e credința a unui pravoslavnic?

R. Credința a unui pravoslavnic e o lumină peste fire, un dar dumnezeiesc, o vârtute de la Dumnezeu vărsată în inima omului, prin care el tare și fără îndoială toate le ține adevărate, câte au descoperit Dumnezeu și Besearica^[3] cea pravoslavnică pune înaintea a le creade, fie acelea scrise, fie nescrise.

Î. Ce însemnează a creade seborniceaște?

R. A creade săborniceaște însemnează a ținea cum că toate sânt adevărate câte au descoperit Dumnezeu și câte ne dă înaintea Besearica a le creade, fie acelea scrise, fie nescrise.

Î. Destul e spre mântuire ca pravoslavnicul creștin numai cu inima să creadă câte au descoperit Dumnezeu?

R. Nu e destul spre mântuire ca pravoslavnicul creștin numai cu inima să creadă câte au descoperit Dumnezeu, ci încă mai trebuie:

1. Să-și areate credința sa prin fapte;
2. Ceale ce le creade cu inima, când e de lipsă, cu gura înaintea tuturor să le mărturisească.

Î. Pentru ce trebuie să se creadă care le-au descoperit Dumnezeu?

R. Care le-au descoperit Dumnezeu trebuie să se creadă pentru că Dumnezeu e adevărul cel din veaci și înțelepciunea cea nemărginită, care nici poate înșăla, nici a se înșăla.

Î. De unde se știu care le-au descoperit Dumnezeu?

R. Care le-au descoperit Dumnezeu se știu unele din ceale scrise, altele din ceale nescrise cuvinte ale lui Dumnezeu.

Î. Ce se înțelege prin cuvântul cel scris a lui Dumnezeu?

R. Prin cuvântul cel scris a lui Dumnezeu, care se cheamă Sfânta Scriptură sau Biblie, să înțeleg toate cărțile, câte din însuflarea Duhului celui dumnezeiesc sânt scrise de oameni sfinți și de Besearica cea pravoslavnică, ca acealea cunoscute și vestite.

Î. Ce se înțelege prin cuvântul cel nescris a lui Dumnezeu?

R. Prin cuvântul cel nescris al lui Dumnezeu, care se cheamă și tradiție, se înțelege aceeaia învățătură a credinței și a dătoriilor carea apostolii sau tocma din rostul Domnului Hristos o au auzit, sau din însuflarea Sfântului Duh o au vestit, iar nu o au scris.

Î. Unde se păzește tradiția?

R. Tradiția pururea cu credință și fără sminteală numai în Besearica cea pravoslavnică se păzește.

Î. Pentru ce creade pravoslavnicul creștin Besearicii când îi dă ceva înainte să creadă?

R. Pravoslavnicul creștin creade Besearicii când îi dă înainte ceva să creadă, fie aceeaia scrisă, fie nescrisă, pentru că Hristos au poruncit să se audă Besearica, carea e stâlpul și temelul adevărului.

Î. De lipsă e credința fieștecărui om carele voiaste să se mântuie?

R. Credința e de lipsă fieștecărui om carele voiaste să se mântuie, căci fără de credință nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu.

Î. Ce trăbuie mai de lipsă să știe și să creadă fieștecare om când vine la procopsala priceaperei^[4], ca să se mântuie?

R. Fieștecare om, când vine la procopsala priceaperei ca să se mântuie, trăbuie mai de lipsă să știe și să creadă:

1. Că iaste un Dumnezeu;
2. Că Dumnezeu e judecătoriu drept, care binele-l răsplătește și răul îl pedepsește;
3. Că trei feațe dumnezeiești, Tatăl, Fiiul, Duhul Sfânt, sunt de o ființă și de o fire;
4. Că a doao față dumnezeiască s-au făcut om, ca să ne răscumpere prin moartea sa cea de pe cruce și pururea fericiți să ne facă.

Î. Ce adevăruri mai trăbuie încă să știe și să creadă fieștecare pravoslavnic creștin afară de ceale mai în sus zise temelii ale credinței cei pravoslavnice?

R. Fieștecare pravoslavnic creștin mai trăbuie încă, afară de ceale mai sus zise temelii ale credinței cei pravoslavnice, să știe și să creadă:

1. Că sufletul omului e nemuritoriu;
2. Că darul^[5] lui Dumnezeu spre mântuire e de lipsă, că omul fără de dar nu poate face nimic vreadnic de viața veacinică.

Î. Ce e darul care e de lipsă spre mântuire și fără care omul nu poate face nimic vreadnic de viața veacinică?

R. Darul care e de lipsă spre mântuire și fără care omul nu poate face nimic vreadnic de viața veacinică e un dar dinlăuntru, peste fire, carele-l dă Dumnezeu făpturei cei înțelegătoare fără vrednicia ei, pentru vredniciile lui Iisus Hristos.

Î. Ce iaste poruncit fieștecărui binecredincios creștin a ști?

R. Fieștecărui binecredincios creștin îi iaste poruncit a ști:

1. Apostoliceasca Mărturisire a credinței, adică Simbolul credinței;

2. Rugăciunea Domnului, adică Tatăl Nostru;

3. Ceale zece porunci ale lui Dumnezeu și ceale cinci ale Besearicei;

4. Ceale șapte Sfinte Taine sau Misterii;

5. Îndereptarea creștinească.

Î. Unde sânt mai ales cuprinse acealea care trăbuie să le creadă un pravoslavnic creștin?

R. Care trăbuie să le creadă un pravoslavnic sânt mai ales cuprinse în Apostoliceasca Mărturisire a credinței.

Î. Cum sună Apostoleasca Mărturisire a credinței?

R. Apostoliceasca Mărturisire a credinței sau Simbolul credinței sună așa:

1. Crez întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitoriu, Făcătoriu ceriului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele.

2. Și întru unul Domnul Iisus Hristos, Fiiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, carele din Tatăl s-au născut mai nainte de toți veacii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iară nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin carele toate s-au făcut.

3. Carele pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire s-au pogorât din ceriuri și s-au întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și s-au făcut om.

4. Și s-au răstignit pentru noi supt Pilat din Pont. Și au pățimit, și s-au îngropat.

5. Și au înviat a treia zi, după Scripturi.

6. Și s-au suit la ceriuri, și șeade de-a dreapta Tatălui.

7. Și iarăși va să vie, cu mărire, să judece viii și morții, a Căruia împărăției nu va fi sfârșit.

8. Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătoriu, carele din Tatăl iase^[6], cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiiul iaste închinat și mărit, carele au grăit prin proroci.

9. Întru una sfântă, săbornicească și apostolicească Besearică.

10. Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor.

11. Aștept învierea morților.

12. Și viața veacului ce va să fie. Amin.

Î. Câte părți sau închieturi are Apostoliceasca Mărturisire a credinței?

R. Apostoliceasca Mărturisire a credinței are douăsprezece părți sau închieturi.

Partea 2

DESPRE DOAOSPREZEACE ÎNCHIETURI ALE CREDINȚEI

Î. Ce zice întâia închietură a credinței?

R. Întâia închietură a credinței zice așa: Crez întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor.

Despre Dumnezeu

Î. Sânt mai mulți Dumnezei decât unul?

R. Numai un Dumnezeu e.

Î. Ce iaste Dumnezeu?

R. Dumnezeu iaste o ființă desăvârșit de la sine însuș^[7].

Î. Care săvârșiri sau proprietăți dumnezeiești trăbuie să le socotim mai înainte de cealealalte?

R. Aceaste săvârșiri dumnezeiești trăbuie să le socotim mai înainte de cealealalte:

1. Că Dumnezeu e veacinic, pentru că el totdeauna au fost, iaste și pururea va fi;

2. Că Dumnezeu e un Duh limpede, o ființă carea are o nemărginită înțeleagere și o preabună voie, iară nici un trup;

3. Că Dumnezeu e atotștiitoriu, că știe toate ceale trecute, ceale de acum și ceale viitoare: știe ceale mai ascunse ale gândurilor noastre și drept aceea nu se poate înșăla;

4. Că Dumnezeu e preaînțelept, căci toate le îndreaptă spre plinirea voiei sale și la aceea alege ceale mai întocmite mijlociri;

5. Că Dumnezeu e atotputernic, pentru că au plăsmuit ceriul și pământul și toate câte sânt: Lui nimica nu-i iaste cu neputință a face;

6. Că Dumnezeu e fieșteunde de față, căci e pretutindenea în ceriu și pre pământ;

7. Că Dumnezeu e Preasfânt, căci vrea și iubeaște binele și ureaște răul;

8. Că Dumnezeu e cu totul adevărat și credincios, pentru că nici poate minți, nici înșăla pe nime;

9. Că Dumnezeu e neschimbat, căci din veac până în veac e tot acelaș;

10. Că Dumnezeu e preabun, nu numai în sine și de la sine, ca o ființă desăvârșit și deplin și preabună^[8], ci iaste preabun și prea îndurat și spre făpturile sale: tot binele-l avem de la El, prin mijlociri sau fără mijlociri;

11. Că Dumnezeu e îndurat, pentru că ne iartă păcatele noastre;

12. Că Dumnezeu e preadrept, căci răsplătește ceale bune și izbândește ceale reale.

Î. Sânt mai multe feațe dumnezeiești?

R. Sânt trei feațe dumnezeiești.

Î. De unde știm că sânt trei feațe dumnezeiești?

R. Noi știm din Sfânta Scriptură că sânt trei feațe dumnezeiești, dintru care fieștecăria i să dă:

1. Fire și ființă dumnezeiască;

2. Săvârșiri sau proprietăți dumnezeiești;

3. Nume dumnezeiesc;

4. Dumnezeiești fapte și

5. Dumnezeiască cinste.

Î. Cum se numesc ceale trei fețe dumnezeiești?

R. Întâia față dumnezeiască se numește Tatăl, a doaoa Fiiul, a treia Sfântul Duh.

Î. Cum se usibesc între sine ceale trei fețe dumnezeiești?

R. Ceale trei fețe dumnezeiești se usibesc întră sine așa: Tatăl e de la Sine Însuș din vecie; Fiiul s-au născut din Tatăl din vecie; Sfântul Duh iase din Tatăl și din Fiiul^[9], sau de la Tatăl prin Fiiul, așijderea din vecie.

Î. Care lucrări se dau deosebi fieștecăria fețe dumnezeiești?

R. Aceastea lucrări se dau deosebi fieștecăria fețe dumnezeiești:

Tatălui – plăsmuirea sau zidirea.

Fiiului – răscumpărarea.

Sfântului Duh – sfințirea.

Î. Cum se cheamă ceale trei fețe dumnezeiești laolaltă?

R. Ceale trei fețe dumnezeiești laolaltă se cheamă Preasfânta Troiță.

Î. Prin ce mărturiseaște pravoslavnicul creștin pe Preasfânta Troiță?

R. Pravoslavnicul creștin mărturiseaște pe Preasfânta Troiță prin semnul crucei; când, făcându-și cruce, pe fieștecăria dintru aceaste trei fețe dumnezeiești o numeaște.

Î. Ce mai mărturiseaște încă pravoslavnicul creștin prin semnul sfintei cruci?

R. Pravoslavnicul creștin mai mărturiseaște încă prin semnul sfintei cruci cum că Domnul Hristos, când au murit pre cruce, ne-au răscumpărat prin moartea sa.

Î. Cum se face crucea?

R. Crucea se face așa: împreună ceale trei degete dinainte a mânei dreapte și, strângând ceale mai de pre urmă doao degete cătră palmă, punem mâna întâiu în frunte, apoi în pept, a treia în umărul cel drept, a patra în cel stâng, zicând: În numele Tatălui, și al Fiiului, și al Sfântului Duh. Amin.

Despre Plăsmuire

Î. Cine au făcut toate?

R. Dumnezeu au făcut ceriul și pământul și toate câte sânt.

Î. Ce însemnează cuvântul „a plăsmui”?

R. Cuvântul „a plăsmui” însemnează „a face ceva din nimica”.

Î. Care făpturi ale lui Dumnezeu sânt mai vreadnice de a le socoti?

R. Mai vreadnice de a le socoti ale lui Dumnezeu făpturi sânt îngerii și oamenii.

Î. Ce sânt îngerii?

R. Îngerii sânt duhuri curate, carii au înțeleagere și voie, iară niciun trup.

Î. Pentru ce au făcut Dumnezeu pe îngeri?

R. Dumnezeu au făcut pe îngeri ca să-l cinstească, să-l iubească și să-l roage, Lui să-i slujască și pre oameni să-i păzască.

Î. Cum au plăsmuit Dumnezeu pre îngeri?

R. Dumnezeu au plăsmuit pre îngeri în darul său și cu multe săvârșiri.

Î. Rămas-au toți îngerii în darul, sau grația lui Dumnezeu?

R. Mulți îngeri au pierdut darul lui Dumnezeu prin păcatul mândriei.

Î. Cum au pedepsit Dumnezeu pre îngerii cei mândri?

R. Dumnezeu pre îngerii cei mândri, carii se numesc diiavoli, i-au lepădat pururea și i-au aruncat în iad.

Î. Care fapte ale lui Dumnezeu sânt mai vreadnice de-a le socoti după îngerii?

R. Oamenii sânt mai vreadnice fapte ale lui Dumnezeu de-a le socoti după îngerii.

Î. Din ce sânt alcătuiți oamenii?

R. Oamenii sânt alcătuiți din trup și din suflet nemuritoriu, care fu plăsmuit după asemănarea lui Dumnezeu.

Î. Pentru ce au făcut Dumnezeu pre oameni?

R. Dumnezeu au făcut pre oameni ca să-l cunoască, să-L cinstească, să-L iubească, să I se închine, să-L slujească, să-L asculte și să fie fericiți.

Î. Rămas-au oamenii ascultători de Dumnezeu?

R. Ba, ci încă cel dintâiu om, Adam, cu muierea sa Eva, fu neascultătoriu de Dumnezeu.

Î. Cum s-au făcut omul dintâiu neascultătoriu?

R. Omul dintâiu au mâncat în Raiu din poamele lemnului celui oprit de la Dumnezeu, și prin aceea au păcătuit.

Î. Păcatul acesta numai omului dintâiu i-au stricat?

R. Acest păcat nu numai omului dintâiu i-au stricat, ci și noao, celor ce ne tragem de la el, pentru că ne-au pricinuit moarte vremealnică și veacinică și multe alte reale trupești și sufletești.

Î. Lepădatu-s-au de la Dumnezeu pururea oamenii, ca și îngerii cei mândri?

R. Oamenii nu s-au lepădat pururea de la Dumnezeu, ca și îngerii cei mândri.

Î. Ce făgăduise Dumnezeu spre slobozirea oamenilor celor lepădați pentru păcat?

R. Dumnezeu făgăduise spre slobozirea oamenilor celor lepădați pentru păcat că va trimite un răscum-părătoriu, carele și Measia s-au chemat.

2. *Despre a doaoa închietură a credinței*

Î. Ce zice a doaoa închietură a credinței?

R. A doaoa închietură a credinței zice: Și întru unul Domnul Iisus Hristos, Fiiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, carele din Tatăl s-au născut mai nainte de toți veacii; Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, Cel de-o ființă cu Tatăl, prin carele toate s-au făcut.

Î. Cine iaste Iisus Hristos?

R. Iisus Hristos iaste:

1. Unul-Născut Fiiu a lui Dumnezeu Tatălui;
2. Dumnezeu și om împreună;
3. Al nostru Domn, dătătoriu de leage și învățătoriu.

Î. Ce însemnează Iisus?

R. Iisus, tâlcuindu-se pe rumânie, atâta însemnează, cât Mântuitoriu.

Î. Pentru ce se cheamă Iisus Mântuitoriu?

R. Iisus se cheamă Mântuitoriu pentru că printr-Însul ne-au venit iarăș mântuirea, când ne-au scos din osânda păcatului și din moartea veacinică.

Î. Cum se mai cheamă încă Iisus?

R. Iisus se mai cheamă încă și Hristos, adecă Uns.

Î. Pentru ce se cheamă Iisus Hristos Unul-Născut Fiiu a lui Dumnezeu?

R. Iisus Hristos se cheamă Unul-Născut Fiiu a lui Dumnezeu pentru că El singur e carele din vecie s-au născut de la Părintele său cel Ceresc.

Î. Cum e Iisus Hristos Dumnezeu și om împreună?

R. Iisus Hristos e Dumnezeu și om împreună pentru că El e Dumnezeu din vecie, și om s-au făcut în vreme.

Î. Iaste Iisus Hristos întocma cu Părintele Ceresc?

R. Iisus Hristos, în cât e Dumnezeu, Părintelui său celui Ceresc în toate e aseamenea, iară în cât e om, nu e aseamenea Lui, ci e mai mic.

Î. Pentru ce se cheamă Iisus Hristos Domnul nostru?

R. Iisus Hristos se cheamă Domnul nostru pentru că El e Dumnezeu și Răscumpărătorul nostru.

Î. Pentru ce s-au făcut Fiiul lui Dumnezeu om?

R. Fiiul lui Dumnezeu s-au făcut om ca să ne răscumpere prin moartea sa cea de pre cruce și să ne facă fericiți.

3. *Despre a treia închiietură a credinței*

Î. Ce zice a treia închiietură a credinței?

R. A treia închiietură a credinței zice: Carele pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire s-au pogorât din ceriuri și s-au întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioară și s-au făcut om.

Î. Are Iisus tată?

R. Iisus, în cât e Dumnezeu, are tată pe Părintele Ceresc; iară în cât e om, nu are pe nime.

Î. Iosif, mirele Mariei, au nu era tată lui Iisus Hristos?

R. Iosif era numai tată hrănitoriu lui Iisus Hristos.

Î. Avut-au Iisus mamă?

R. Iisus, în cât e Dumnezeu, mamă n-au avut, iară în cât e om, au avut mamă pe preafericita vergură Maria.

Î. Pentru ce se cheamă Maria muma lui Dumnezeu?

R. Maria se cheamă muma lui Dumnezeu pentru că au născut pre Hristos, carele iaste Dumnezeu și om împreună.

Î. De la cine au zemislit Maria pe Iisus?

R. Maria au zemislit pe Iisus de la Duhul Sfânt.

Î. Unde au născut Maria pe Iisus?

R. Maria au născut pe Iisus în Vitleim, într-o peșteră.

Î. Ce lucru vreadnic de aducere-aminte s-au întâmplat după nașterea Domnului Hristos?

R. Nașterea Domnului Hristos fu vestită.

Î. Cum fu vestită nașterea Domnului Hristos?

R. Nașterea Domnului Hristos fu vestită:

1. Prin un înger păstorilor;
2. Prin o stea, Maghilor, la Răsărit;
3. Prin Maghi, lui Irod și cărturarilor;
4. Prin Simon și prin Ana, în besearică, norodului.

Î. Ce s-au întâmplat după vestirea nașterii Domnului Hristos?

R. După vestirea nașterii Domnului Hristos:

1. Au venit păstorii să vadă întâmplarea cea de îngeri vestită lor;
2. Hristos, a opta zi, după orânduiala Legei, s-au tăiat împrejur și s-au numit Iisus;
3. Maghi de la Răsărit i s-au închinat Lui și i-au adus daruri;
4. De frica lui Irod, carele îl căuta să-lucidă, au fugit în Egipt;
5. De-acolo, după moartea lui Irod, s-au adus înapoi, în Nazaret, și într-o acea cetate s-au și crescut.

Î. Ce lucru mai vreadnic de a-l însemna știm noi din pruncia lui Iisus?

R. Lucru mai vreadnic de a-l însemna din pruncia lui Iisus e:

1. Că Iisus, când era de doisprezece ani, au venit cu părinții săi în Ierusalim la sărbătoare;

2. Că au rămas în Ierusalim, și după trei zile l-au aflat părinții în besearică, șezând întră învățătorii Legei, pre carii-i asculta și-i întreba întru atâta, cât toți se minuna de înțelepciunea și răspunsurile lui;

3. Că iarăș s-au întors în Nazaret, și acolo au rămas;

4. Că părinților săi au fost supus;

5. Că au crescut în înțelepciune și în Dar, sau Grație, înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor.

Î. Ce lucruri mai vreadnice de a le însemna știm noi despre Iisus mai înainte de a înceape el a învăța?

R. Mai vreadnice lucruri de a însemna despre Iisus mai înainte de a înceape el a învăța știm acestea:

1. Ioan mărturisi că Iisus e Mielușăul lui Dumnezeu, carele șterge păcatele lumei;

2. Iisus s-au botezat de la Ioan în apa Iordanului;

3. Sfântul Duh se pogorî peste el, văzut în formă de porumb;

4. Se auzi versul^[10] lui Dumnezeu Tatălui: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, întru carele bine vruiu”;

5. Iisus se purță de Duhul la pustie și, după ce au ajunat patruzeci de zile și patruzeci de noți, fu ispitit de diavolul, și întru aceeaa îngerii îi slujia Lui.

Î. Când au început Iisus dăscălia sa?

R. Iisus au început dăscălia sa când era de treizeci de ani.

Î. Ce lucruri mai vreadnice de a le însemna știm noi despre Iisus după ce au început dăscălia sa?

R. Mai vreadnice lucruri de a le însemna despre Iisus după ce au început a învăța știm acestea:

1. Iisus au îmblat patria sa din loc în loc;
2. Luă șie gramatici^[11] și din dânșii aleasă doisprezece Apostoli;
3. Propovedui și vesti Leagea Grației^[12], descoperi adevărurile care le creadem și învăță fapte bune, întru care trăbuie să ne deprindem;
4. Certă necredința și nedreptatea, îndreptă rătăcirile jidovilor, a cărturarilor și a fariseilor;
5. Întări învățăturile sale prin arătări din Scriptură, prin minuni și prin pildele sale;
6. Proroci lucruri viitoare;
7. Se arată pretutindinea făcătoriu de bine.

Î. Crezură toți în Iisus?

R. Mulți crezură în Iisus, iară arhieriei, cărturarii și fariseii îl urără pentru învățătura Lui și-L căutară la moarte.

4. Despre a patra închietură a credinței

Î. Ce zice a patra închietură a credinței?

R. A patra închietură a credinței zice: Și s-au răstignit pentru noi supt Pilat din Pont și au pătimit și s-au îngropat.

Î. Au, putea Iisus pătimi?

R. Iisus putea pătimi în cât era om, iară nu în cât era Dumnezeu.

Î. Au, pătimit-au adevărat Iisus?

R. Iisus adevărat au pătimit, și cu sufletul și cu trupul.

Î. Ce au pățimit Iisus cu sufletul?

R. Iisus au pățimit cu sufletul mare amărăciune și întristare.

Î. Ce au pățimit Iisus cu trupul?

R. Iisus au pățimit cu trupul multe mișălătăți și scârbe, multe loviri și rane. El au fost bătut și cu spini încununat.

Î. Ce au mai pățimit încă Iisus?

R. Iisus au mai pățimit încă multe urăciuni, bagiocuri, sudălmi, clevetiri și alte necuviințe.

Î. Supt cine au pățimit Iisus?

R. Iisus au pățimit supt Pilat din Pont, deregătoriul din Iudeea al Împăratului romanesc a lui Tiberie.

Î. Cine au pârât pe Iisus la Pilat?

R. Pe Iisus l-au pârât la Pilat arhiereii, cărturarii și bătrânii evreilor.

Î. Pentru ce au fost pârât Iisus lui Pilat?

R. Iisus au fost pârât lui Pilat numai din ură și din pizmă, supt pretext că var fi un înșălătoriu și un turburătoriu de norod.

Î. Ce au urmat după pâra arhiereilor, a cărturarilor și a bătrânilor norodului?

R. După pâra arhiereilor, a cărturarilor și a bătrânilor norodului au urmat răstignirea lui Iisus Hristos, carea evreei o au pohtit și Pilat o au îngăduit.

Î. Unde s-au răstignit Iisus Hristos și unde au murit?

R. Iisus Hristos s-au răstignit în muntele Căpăținelor, ce se cheamă Golgota, aproape de cetatea Ierusalimului, și au murit pe cruce.

Î. Ce fealiu de pedeapsă era răstignirea?

R. Răstignirea era cea mai de ocară pedeapsă de moarte.

Î. Cine au îngropat trupul lui Iisus Hristos?

R. Trupul lui Iisus Hristos l-au îngropat sau astrucat Iosif din Arimathea și Nicodim.

Î. Unde fu îngropat trupul lui Iisus Hristos?

R. Trupul lui Iisus Hristos fu pus într-un mormânt nou, tăiat în piatră, în care încă niminea nu fusease pus.

Î. Rămas-au Dumnezeuzeirea după moartea lui Iisus Hristos unită cu trupul și cu sufletul Lui?

R. Dumnezeuzeirea au rămas unită și cu trupul și cu sufletul lui Iisus Hristos, măcar că la moarte sufletul I s-au despărțit de trup.

5. Despre a cincea închietură a credinței

Î. Ce zice a cincea închietură a credinței?

R. A cincea închietură a credinței zice: Și au înviat a treia zi, după Scripturi.

Î. Ce au făcut Iisus Hristos după moarte?

R. Iisus Hristos după moarte s-au pogorât la Iad.

Î. Cum s-au pogorât Iisus Hristos la Iad, numai cu sufletul, sau și cu trupul?

R. Iisus Hristos numai cu sufletul s-au pogorât la Iad.

Î. Ce se înțelege prin cuvântul „Iad”?

R. Prin cuvântul „Iad” se înțelege fieștece loc ascuns, în care se țin sufletele morților celor ce n-au dobândit fericirea cea cerească.

Î. Care locuri ascunse se cheamă Iaduri?

R. Biserică pe aceste locuri ascunse au obicinuit a le chema Iaduri:

1. Și mai cu samă locul unde vor pătimi în vecie sufletele celor pururea osândiți, carele almintrelea se numește Matca Focului sau Gheena;

2. Locul unde sufletele suferă vremealnică pedeapsă pentru păcatele sale, pentru care n-au făcut destul în viață. Locul acesta se cheamă și loc de curățenie^[13];

3. Pe urmă, locul în care s-au ținut sufletele celor întru frica lui Dumnezeu răposați, unde ei, întru fericită nădejde, aștepta cu odihnă și fără durere răscumpărarea sa, până ce s-au pogorât la dânsii Domnul Hristos. Și locul acesta se numește și Limb.

Î. Pentru ce s-au pogorât Iisus Hristos la Limb?

R. Iisus Hristos s-au pogorât în Limb ca să scoată dintr-însul sufletele Părinților celor de demult.

Î. Carii era Părinții cei de demult?

R. Părinții cei de demult era patriaricii, prorocii și alți temători de Dumnezeu, carii murise mai nainte de-a se pogorî Iisus Hristos în Limb.

Î. Când au înviat iarăș din morți Iisus Hristos, după moartea sa?

R. Iisus Hristos au înviat din morți a treia zi după moartea sa și au înviat cu a sa însăș puteare nemuritoriu și plin de mărire, ca un învingătoriu a morței și al diavolului.

Î. Pentru ce s-au sculat din morți Iisus Hristos?

R. Iisus Hristos s-au sculat din morți:

1. Ca să pliniească Scriptura și prorociile sale;
2. Ca să dea lumii o nemișcată arătare despre adevărul învățării sale și despre dumnezeiasca sa trimitere;
3. Ca să întărească nădejdea noastră și să ne încredințeze de scularea cea vinitoare.

6. *Despre a șeasa închietură a credinței*

Î. Ce zice a șeasa închietură a credinței?

R. A șeasa închietură a credinței zice: Și s-au suit la ceriuri și șeade de-a dreapta Tatălui.

Î. Când s-au suit Iisus la ceriuri?

R. Iisus s-au suit la ceriuri cu patruzeci de zile după înviarea sa.

Î. Cum s-au suit Iisus la ceriuri?

R. Iisus s-au suit la ceriuri cu a sa puteare, înaintea apostolilor și a gramaticilor săi, deasupra muntelui Olivetului.

Î. Unde șeade Iisus în ceriu?

R. Iisus în ceriu șeade de-a dreapta Tatălui, Atotputearnicului Dumnezeu.

Î. Ce însemnează: „Iisus șeade de-a dreapta Tatălui, Atotputearnicului Dumnezeu?”

R. „Iisus șeade de-a dreapta Tatălui atotputearnicului Dumnezeu” atâta însemnează cât Iisus stătornicește: are cea mai mare puteare și domnie peste toate în ceriu și pe pământ.

7. *Despre a șaptea închietură a credinței*

Î. Ce zice a șaptea închietură a credinței?

R. A șaptea închietură a credinței zice: Și iarăși va să vie cu mărire să judece viii și morții, a căruia împărăție nu va fi sfârșit.

Î. Au, veni-va iarăși Iisus?

R. Iisus iarăși va veni din Ceriu în zioa cea mai de pe urmă.

Î. Cum va veni Iisus iarăși în zioa cea mai de pe urmă?

R. Iisus va veni iarăși în zioa cea mai de pe urmă în norii ceriului, văzut cu mare putere și domnie.

Î. Pentru ce va veni Iisus iarăși în zioa cea mai de pe urmă?

R. Iisus va veni iarăși în zioa cea mai de pe urmă să judece pe toți oamenii cei vii și cei morți.

Î. Carii se înțeleg prin cei vii, și carii prin cei morți?

R. Prin cei vii se înțeleg dreptii, și prin cei morți, păcătoșii.

Î. Cum va judeca Iisus în zioa cea mai de pe urmă pe oameni?

R. Iisus va judeca pe oameni după cum au făcut bine sau rău, va răsplăti ceale bune și va izbândi ceale reale, dând dreptilor în ceriu viață veacinică și pedepsând pe păcătoși în Gheena cu nesfârșite chinuri. [...]

Samuil Micu

**PROPOVEDANIE SAU ÎNVĂȚĂTURI LA
ÎNGROPĂCIUNEA OAMENILOR MORȚI.**

Acum, de preotul Samoil Clain de Sad făcute.

Cu bunăvoința celor mai-mari.

Tipăritu-s-au în Blaj, cu Tipariul Seminariului,
1784*

Cătră cetitoriu

Fiind cercat și îndemnat de mulți iubitori de Dumnezeu creștini ca să scriu ceva de învățătură la îngropăciunea oamenilor, n-am voit a mă arăta neascultătoriu la un lucru așa de mare, care hotărește toate lucrurile lumii aceștia, că tot lucrul lumesc cu moartea să hotărește; pentru aceea, toată nevoița noastră ar trebui să fie ca să dobândim sfârșit creștinesc vieții noastre, în pace și întru pocăință, și așa să trăim, ca cum, pururea, în toată cirta de ceas am avea să murim, și gândul morții totdeauna să-l avem în minte, și de vom petrece așa, atunci ne vom îndrepta bine obiceiurile noastre. Și vom viețui cum să cuvine, deaca, mai înainte, când vom să ne apucăm să facem orice lucru, vom cugeta că ne caută să murim odată, și toate lucrurile și faptele noastre le va aduce Dumnezeu la judecată; acestea de le vom face, avem adevărată nădejde că bine vom muri. Iară, ia sama că, de vei vrea să lauzi viața cea bună a vreunui mort și să-i numeri faptele ceale bune, poți face, puind aceasta la locul unde zic că: Acest frate sau soră s-au nevoit în faptele ceale bune și ceala<lalte>, precum vei vedea în

* Transcriere și note: Liliana Burlacu, Elena Comșulea.

partea a doua, că ale fieștecăruia fapte bune a le număra mie n-au fost cu puțință, de vreme ce unul cu unele, altul cu altele strălucește. Să știi că aceeași învățătură să poate spune și la bărbat, și la muiare, și la orice stat, după cum înțelepțește vei socoti vrednicia și lipsa. Am adaos încă doao cuvinte foarte frumoase și de suflet folositoare ale celor întru Sfinți Părinților noștri, Vasilie cel Mare^[1] și Chiril al Alexandriei^[2], din care mult te vei ajuta, când vei vrea să faci învățătură la morți. Mai pre urmă, te rog să ierți, de te va sminti cumva curgerea graiului, că, fiindcă aceastea mai mulți proști decât învățați auzitori vor avea, nu să cădea să fie cu măiestrie ritoricească, nici cu graiu de vorbă înaltă și adâncă, ci mai de jos și mai prost, ca și cei proști să înțeleagă și să se folosească, că acesta e scopul și cugetul meu, carele sânt pentru tine și pentru cei morți, cătră Dumnezeu rugătoriu cu credință adevărată.

Samoil Clain de la Sad [...]

ÎNVĂȚĂTURĂ LA OAMENI MORȚI

„Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune”
(*Eclisiast.*, cap 1, stih 2).

Să scrie, în *Cartea* cea de Dumnezeu însuflată, a *Facerii*^[3], cum că Dumnezeu, luând lut, au făcut pre om, căruia dându-i somn, din coastele lui una luând, au făcut pre muiare, și la amândoi au însuflat duh de viață și minte ca să cunoască și să poată aleage binele și răul, și i-au pus în raiu, adecă într-o grădină desfătăată și cu de toate rodurile înfrumșețată; nu avea patimi, nu avea boale, nu simțea nicio durere, niciun necaz, era întru tot binele, întru toată desfătarea; o poruncă numai le-au pus lor Dumnezeu, adecă să nu mânânce dintr-un pom, care să chema „al cunoștinței binelui și al răului”, că, ori în ce

ceas vor mânca dintru acela, cu moarte vor muri; ci n-au ascultat, n-au ținut porunca, au mâncat din pom și foarte mari daruri au pierdut: au căzut în nevoi, în boale, toate patimile lui s-au sculat asupra-i, fierile ceale mai nainte supuse omului s-au făcut vrăjmașe, cum și astăzi vedem; afară de acestea, s-au osândit ca cu osteneală și cu sudoare să-și agonisească pânea, iară muiarea întru durori să nască, și mai pre urmă să moară, să se întoarcă în pământ și să se facă țărână; acestea au pățit omul prin neascultarea de poruncă: s-au scos afară din raiu și s-au pus întru această lume deșartă, întru carea „omul deșertăciunii s-au asemănat; zilele lui ca umbra trec”^[4]; așa, cu adevărată judecata lui Dumnezeu, toți ne-am supus deșertăciunii, că toate trec, și noi treacem, toate odată să strică, și noi murim, toate sânt deșertăciune, câte nu rămân după moarte, cât foarte bine au zis înțeleptul Solomon^[5]: „Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune, toate ceale lumesti, toate ceale pământesti”; carea va fi întâia parte a cuvântului mieu de acum. În a doua parte, voi spune ce, făcând, vom scăpa de deșertăciune și vom dobândi ceale veacinice și nedeșarte.

PARTEA ÎNTÂIU

Scrie Sfântul Ioan Evanghelist^[6], în Cartea cea dintâiu a sa (cap 2, stih 16): „Nu iubiți lumea, nici ceale din lume, că tot ce e în lume, pofta trupului și pofta ochilor, și trufiia vieții iaste, și lumea treace, și pofta ei”. La aceste trei, adecă la pofta trupului, la pofta ochilor și la trufiia vieții, să aduc toate ceale din lume, că tot ce e în lume una dintru acestea iaste, și lumea treace, și, deaca treace lumea, trec și acestea, și, deaca trec, sânt deșertăciune, așa cât putem să zicem că toate ceale din lumea aceasta sânt deșertăciune, și nu numai deșertăciune, ci deșertăciunea deșertăciunilor și necăjirea duhului. Că, de vom

socoti mai pre amăruntul cuvintele Sfântului Evanghelist, mai curat vom cunoaște că sânt toate deșertăciune; și mai întâiu să luom aminte și să vedem pofta trupului, oare aceasta iaste deșertăciune? La aceasta să aduc toate desfătărilor și dezmiardările trupești, și care vin din mâncări și din beuturi. Cine e carele în veaci să se desfăteaze trupeaște cu muiare; au nu de la o vreme scade putearea, vine boala, ajunge slăbiciunea, sosesc bătrânețele, iată și moartea; așa să zicem și de mâncări și de beuturi: de te-ai îmbuiba cât astăzi, de te-ai umplea cu toate, mâne cu mult mai flămând și mai însătat ești, și mai multe poftești; încă și greață și scârbă aorea aduc acestea, fac urăciune omului, atâta cât fieștecine, din firea sa, le veade și bine le cunoaște că sânt deșertăciune, și măcar de să și desfătează până la o vreme, însă apoi încetează, să sfârșesc, nu sânt statornice, nu cu adevărat, ci sânt deșertăciune. Aceasta iaste pofta trupului, carea treace ca și visul, și cu omul împreună să strică, că aceasta iaste în om, și cu omul dimpreună să face deșartă, că zice Scriptura: „Omul, ca iarba, zilele lui, ca floarea câmpului, așa va înflori, și nu va fi, și nu-ș va mai cunoaște locul său”^[7].

La pofta ochilor să aduc toate avuțiile și agonisealele lumii aceștia, ori aur, ori argint, ori moșii, locuri, țarini, câmpuri, căsi, cetăți și altele ca acestea; și ce sânt toate acestea? Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune. Să ne punem înaintea ochilor minții pre împăratul Solomon, carele de sine așa grăiaște (*Eclesiast*, 2): „Mărit-am fapta mea, ziditu-mi-am case, răsăditu-mi-am mie vie, făcutu-mi-am grădini și livezi, câștigat-am slugi și slujnice, turme multe, mai mult decât toți cei ce au fost înaintea mea în Ierusalim. Adunat-am mie argint și aur, și averile împăraților, și ale țarilor, făcutu-mi-am mie cântăreți și cântărețe, și desfătăciunile fiilor omului, mestecători de vinuri și mestecătoare, și m-am mărit, și

tot ce au poftit ochii miei n-au fost depărtat de la dânșii, n-am oprit inima mea de cătră toată desfătarea. Și am căutat eu întru toate faptele mele, care le-au făcut mânilor mele, și în truda, carea am ostenit a face, și iată, toate era deșertăciune și năcăjirea duhului, și nu iaste nimica statornic supt soare. Și am urât viața, căci vicleană iaste asupra mea fapta cea făcută supt soare, că toate sânt deșertăciune și necăjirea duhului, și am urât eu toată lumea și truda mea, carea am trudit eu supt soare, căci o las pre ea omului care s-au făcut după mine, și cine știe de va fi înțelept, au fără de minte? Și de stăpânește întru toată osteneala mea, carea am ostenit și am măiestrit supt soare, și aceasta e deșertăciune. Și am fericit pre toți cei ce au murit, pre cei ce au murit mai bine decât pre cei vii, căci ei sânt vii până acum, și mai bun decât amândoi aceștia iaste carele încă nu s-au născut, carele nu știe toată facerea rea, carea iaste făcută supt soare; și am văzut eu toată osteneala și toată vitejiia, și aceasta iaste deșertăciune”^[8]. Aceastea, iubiților creștini, sânt cuvintele nu a unui om prost, ci sânt ale preaînțeleptului Solomon împărat, carele toate le-au cercat, cum însuși zice, și, cu înțelepciunea cea mare ce avea, toate le-au cunoscut; și ce au aflat întru toate acestea? Nimica altă, fără numai deșertăciunea deșertăciunilor, și cum că toate sânt deșertăciune, și nimica supt soare statornic nu iaste, nici moșii, nici bani, nici căsi, nici orice altă; unde sânt acum cetățile ceale mari ale neamurilor celor vestite, unde împărățiile și putearea lor cea mare? Toate au trecut, toate s-au petrecut; încă unele nici să știe: fost-au, au ba, altele numai în scrisori să află că au fost, ale altora numai urmele și surprările să văd, cât foarte bine de toate poți zice: deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune. De când iaste lumea nu au fost mai mare împărăție, și mai tare, și mai bogată decât a romanilor, mai marilor noștri; și unde iaste acum? Au perit; unde

sânt împărații cei puternici și viteajii cei vestiți a împărăției aceștiia? Toți s-au stins, și vârtutea lor au trecut, nimica altă dintru ale lor n-au rămas, fără numai deșertăciune, fără numai ceva pomenire, carea, doară, și aceasta va peri, precum a nenumărați a altora pomenire au perit. Să scrie în *Istoriia besericească* de un boiariu mare, anume Evtropie^[9]; acesta foarte multe avuții strânsease și preste măsură să mărisă, deci, ca pre mai mulți să poată jăfui, au dat sfat împăratului Arcadie^[10], ca din besearcă să prinză pre cei vinovați, carii scapă la Sfânta Besearecă; au ascultat împăratul sfatul lui și au dat poruncă ca și de la oltariu să prinză pre cei vinovați, carii scapă acolo; s-au întâmplat, după aceea, de tocma pre Evtropie acesta l-au pârât la împăratul, ca cum el ar fi viclean asupra împăratului și necredincios, că pre toți, carii îi jefuia el de avuții, i-au pornit asupra sa. Împăratul creade pâra și poruncește să-l prinză și să piară; să sparie Evtropie și degrabă aleargă la besearcă și cade la sfântul oltariu; într-aceaea, vin și trimișii împăratului, întră în besearică și află pre Evtropie înfricat și tremurând, îl apucă, îl trag să-l ducă în temniță; atunci, Sfântul Ioan cu Rostul de Aur^[11], fiind el arhiepiscop acolo, la Țarigrad, văzând acest lucru și știind putearea bogățiilor lui Evtropie, și cum că din sfatul lui au poruncit împăratul ca și de la besearcă să prinză, au început așa, cătră norod a grăi, de au mai fost cândva vreame a zice: „Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune, acum cu adevărat să poate zice deșertăciunea deșertăciunilor, deșertăciune sânt bogățiile, că nimica nu ajută, ci, într-o nevoie ca aceasta, nu numai lasă fără de ajutoriu pre cel ce le stăpânește, ci încă eale să fac pricină și prilejiu de perirea domnului său; deșertăciune, dară, sânt averile, boieriile și domniile, că pier, că trec, și, mai pre urmă, ori moartea, ori altă nevoie venind, nu pot să ajute, deșertăciune, dară, sânt. La trufiia vieții să aduce viața

cea lungă și domniia, că ce viață iaste carea în lumea aceasta să nu înceate, cine să naște să nu moară cândva, cine iaste viu și să nu vază moartea?”, zice Sfânta Scriptură; și iarăși: „Omul deșertăciunei s-au asemănat, zilele lui ca umbra trec. Anii noștri ca un păia<n>jin s-au socotit, zilele anilor noștri întru dânsii șaptezeci de ani, iară de vor în puteri, optzeci de ani, și ce e mai mult decât aceștia, osteneală și durere”. Cetim, în *Cartea Facerii*^[12] cum că patriarșii cei de demult au trăit atâta și atâta ani, și au murit. Înșine vedem în toată zioa bătrâni și tineri murind; ce ne trebuie atâtea dovediri? Unde sânt moșii și strămoșii noștri, unde sânt împărații și domnii cei puternici? Unde iaste vestitul acela împărat, Alexandru Machidon^[13]? Toți au murit, toți s-au sfârșit, toți au încetat, deșertăciune, dară, iaste viața aceasta, carea puțin măreaște și desfătează pre om, apoi îl smerește și-l necăjește; lung și prea mult ar fi să povestesc aici de împărații cei mari și de alți boiari și viteaji, carii la culmea fericirii lumești ajunsease, și mai pre urmă au căzut întru adâncul necazurilor. Mavrachie^[14] împărat, fiind prins de tiranul Foca^[15], cu ochii săi au privit până la toți pruncii lui s-au tăiat capetele, mai pre urmă și lui. Constantin Basarab^[16], vestitul acela domn al Țării Rumânești, prins fiind de turci, cu ochii săi i-au căutat să vază moartea fiilor săi, cum de tirănește i-au tăiat tiranul otoman, și mai pre urmă și el au fost tăiat. Ca să nu lungesc cuvântul, pre unul voiu pune înainte să-l socotiți, din carele de ajuns puteți cunoaște cum că și domniia, și bogățiile, și toate sânt deșertăciune. Fost-au la Țarigrad Andronic^[17] împărat, carele cu de toate desfătărilor să dezmierda, cu toată mărimea și pompa petrecea; pre acesta, întru al treilea an al împărăției sale, l-au biruit Isachie Anghel^[18], carele era unul dintre boiarii lui Andronic, l-au învins, l-au legat de grumazi cu doao lanțuri de fier, greale foarte, și cu picioarele în fiară,

ocărât și batjocorit, așa au poruncit de l-au adus înaintea sa, iară Isachie, certându-l, au dat tuturor slobozenie să-l batjocorească; le plăcea vrăjmașilor a-ș izbândi, i-au dat pălmi și pumni, l-au bătut preste spate urât, i-au smult barba, i-au tras părul, i-au scos dinții, apoi l-au scos afară, la uliță, să-l vază toți, și tuturor să fie de răs și de ocară, încă și muierile îl bătea și-i da pumni. După aceea, i-au tăiat mâna cea dreaptă, și așa, ciung, l-au aruncat în temnița furilor și a tâlharilor, fără de mâncare, fără de beutură și fără de toată mila. Deci, trecând puține zile, îi scot un ochiu, și așa, în ticăloșie fiind, numai cu un ochiu și cu o mână și cu o minteuță scurtă și toată ruptă, i-au ras și capul și l-au pus călare pre o cămilă râioasă, cu fața cătră coadă, și în cap i-au pus o cunună de aiu, pentru batjocura, și în mână, în loc de schiptru, i-au dat să țină coada cămilei, și așa, încet, îl purta pre toate ulițele cetății, iară oamenii foarte răi și scârnavi au început a arunca și zvârli în el, negândind că acesta, ieri, alaltaieri era încoronat cu diademă împărătească, și toți îl cinstea, îl mărea și să închina lui, și cum că și ei cu jurământ s-au legat că-i vor fi credincioși și binevoitori; de mânie toți au luat arme, unii îi bătea țăpuși în cap, alții îi umplea nările de scârnă și de balegă, alții îi storcea în față bureți plini de bale de om și de bou, și de ud, și de uleiu, alții îi împungea spatele cu frigări, unii cu pietri, alții cu tină-l împroșca, unii striga: câne turbat, alții: om de nimica, alții: nebun. Iară o muiare fără de rușine, luând de la foc o oală plină de apă fierbând, s-au dus de o au vărsat în capul acestui împărat, când trecea pre acolo. Nime nu era care să nu facă lui rău. Mai pre urmă, cu mare ocară l-au dus în teatru și l-au tras jos de pre cămilă, după aceea l-au spânzurat cu picioarele între doi stâlpi, cel ce au fost pățit atâtea reale. Însă bărbătește și vitejește s-au purtat. Tocma ca un creștin, nu s-au auzit niciodată a să văieta, nici a-și blăstăma norocul, și în zadar ar fi făcut aceasta,

ci el, mai vârtos, au început cu Dumnezeu a-și lua sama și a-și ceare iertare păcatelor sale și a să ruga, numai aceasta suspinând: Doamne, miluiește-mă, Doamne, miluiește-mă! Ticăloase Andronice, cel ce atâtea ai suferit, fericit ești că le rabzi cu îngăduință și cunoști că așa să curățesc păcatele. Ci nici spânzurat nu i-au dat pace mânioasa și turbata gloată, până au trăit, ci i-au luat haina și-i ziua, și-i bătea, și cu mânilor îi pișca și-i rumpea partea bărbătească, iară unul groaznic i-au băgat sabiia în foale, până la mațe. Alți doi, vrând să-și cearce sabiile, a cui iaste mai ascuțită, amândoi, cât au putut, ș-au împlântat sabiile dinapoia lui. Atunci, prea ticălosul împărat anevoie ș-au mișcat mâna cătră gură, și așa, cu ticăloșie, ș-au sfârșit viața. După vro câteva zile, l-au tras jos din furci, și Isachie pre nimenea n-au lăsat să-l îngroape, ci să rămâie ca un dobitoc. Acest dar de răbdare i-au dobândit Sfântul Pavel Apostol^[19], pre carele el foarte-l cinstiia și să nevoia în cetirea cărților lui. Iată stăpânirea și domniia lumii, iată putearea și avuțiile, iată desfătarea lumii. Vedeți, iubiților ascultători, și bine socotiți, și frumseța, și desfătările trupești, și viața, și avuțiile, și domnia, toate sânt deșertăciune, și lumea iaste o amăgitoare, și toate lucrurile ei, trecătoare, și nimica nu iaste într-însa carea să rămâie pururea întru același stat, ci toate sânt deșertăciune și necăjirea duhului; într-o cirtă de vreamă, de multe ori, să mută, că, decât visurile și umbrele, și vânturile care suflă aerul sânt mai slabe, a căroră iaste mică și scurtă desfătarea; ba nu desfătarea, ci înșelăciunea și amăgirea a cumplitii lumii aceștiia, pre carea nicidecum a o iubi, ci a o urî și a o defăima am învățat, și, cu adevărat, de urâre și de urgisire iaste vreadnică, că tot ce dăruiaște priiatinilor săi iarăși mânioasă le ia, și de tot binele jefuiți și îmbrăcați cu ocară, și cu greale sarcini împovărați, îi trimite în nevoia cea veacinică, și pre carii îi înalță, curând foarte, îi smerește și îi necăjește, și

vrăjmașilor lor îi face de răs și de batjocură. Așa sânt facerile de bine ale ei, așa sânt darurile ei. Că priiatinilor săi iaste vrăjmașe, și tuturor celor ce ascultă de voia ei, le aleșuiaste și îi pândeaste, adecă, cu mare groază turburând pre cei ce să razimă de ea și celor ce nădăjduiesc în ea, toată putearea le-o strică, cu cei nebuni leagă legătură și cu mincinoasă făgăduință să tocmeaste; numai cu acest gând, ca pre ei să-i tragă la sine. Iară celor ce cu bună inimă să lipesc de ea, să află rea și mincinoasă, nimica dând din ceale ce s-au legat. Că astăzi îi desfătează cu bucate dulci, mâne, pre aceia îi aruncă vrăjmașilor să-i mânânce. Astăzi, pre unul îl face împărat, și mâne, pre acela duce în grea robie. Astăzi, îl încarcă de multe bunătăți, mâne cerșitoriu și robilor rob îl face. Astăzi, frumoasă cunună pune pre capul lui, mâne, fața lui o trânteaște de pământ. Astăzi, grumazul lui cu frumoase și scumpe lanțuri de boierii și de cinsti îl împodobește, mâne, pre acela, legat cu lanțuri de fier, îl lapadă jos, în scurtă vreme la toți îl face iubit și drag, iară după câțva la toți-l face urât și hulit. Astăzi-l desfătează, mâne-l face să plângă și să se tânguiască. Iară ce sfârșit le pune lor, ascultă: pre cei ce o au iubit pre ea cu mare ticăloșie îi face lăcuitori gheenii. Aceasta totdeauna iaste mintea și gândul ei, aceasta iaste rânduiala ei. Nici pre cei ce au trecut nu-i jeleaște, nici de cei ce sânt rămași nu i să face milă. Că pre cei ce au trecut greu i-au păgubit, prinzându-i cu cursăle sale, și să sileaște ca și pre cei rămași să-i prinză, și nu voiaște să scape cineva de lașurile ei. Drept aceea, pre cei ce slujesc unui stăpân așa pierzătoriu și tiran, și carii prin mare nebunie să trag pre sine de la stăpânul cel bun și îndurat, și pier de iubirea și de pofta lucrurilor celor de acum, și de ceale viitoare nicidecum nu gândesc, ci, fără de încetare, să aduc pre sine la desfătărilor trupești, iară sufletele sale le lasă să se topească de foame, și cu nenumărate reale să se

neacăjească, aseamenea-i socotesc omului ce fuge dinaintea unicornului mânios, carele, neputând suferi strigarea și groaznicul lui mugit, foarte tare fuge, ca să nu să facă lui pradă, iară când aleargă iute, cade într-o groapă mare și, căzând, își întinde mâinile și să apucă de un copaciu, și foarte tare să ține de el, și, puindu-și bine picioarele pre un ram, de<-a>ci înainte toate bine și fără de primejdie le socoteaște, iară, uitându-să în gios, veade doi șoareci, unul alb și altul negru, pururea rozând rădăcina copaciului de care s-au apucat el, și acum mai de tot o rosease. Deci, uitându-se în fundul groapei, veade un bălaur mare, suflând foc din gură și urât uitându-să la el și așteptând foarte cumplit să-l mânânce. Și iarăși căutând spre cloamba, pre carea-i sta picioarele, veade patru capete de aspidă stând afară din păretele în care era. Însă, rădicându-și ochii în sus, veade picând puțintică miare din ramurile arborelui aceluia; pentru aceea, încetând de a mai gândi de nevoile care-l încungiurasă și-l împresurasă, adecă, cum că, afară, unicornul mânios îl așteaptă ca să-l mânânce, iară din jos, cumplitul bălaur, cum de tare să-l înghiță, și arburele de carele să ținea mai de tot era ros, picioarele lui luneca și era să cadă; de atâtea primejdii uitându-și, își trecea vreamea cu gustarea aceii puțintici dulceți a mierii. Aceasta iaste icoana celor ce umblă după deșertăciunile vieții aceștia, a căriia tâlcuire îndată ți-o voi spune. Unicornul închipuiaște moartea, carea pururea aleargă după oameni și să silească să-i apuce, iară groapa iaste lumea, carea iaste plină de tot fealiul de reale și de lațuri pierzătoare. Copaciul de carele ne ținem cu mâinile, pre carele neîncetat îl rod doi șoareci, iaste viața omului, carea prin ceasurile zilei și a nopții să roade și să sfârșeaște și încet vine să cază. Iară patru aspide însămnează patru elementuri sau stihii ale trupului omenesc, care, deaca nu să ocârmuiesc bine și să turbură, să dezlegă legătura trupului, iară bălaurul cel înfocat și

cumplit închipuiaste pântecelul cel groaznic al iadului, carele așteaptă să înghiță pre cei ce mai mult iubesc desfătările lumii decât bunătățile ceale viitoare. Iară picătura de miere carea pică însemnează frumusețea și dulceața lumii, prin carea ea amăgește pre prietenii săi și-i face să nu poarte grije de mântuirea sa. Acestea sânt cuvintele Sfântului Ioan Damaschin^[20], carea foarte frumos ne pun noao înainte cum că toate ceale lumești sânt deșertăciunea deșertăciunilor; ce, dară, nu iaste deșertăciune, ca după aceasta să umblăm, aceasta să ne muncim a ne agonisi, ascultați.

PARTEA A DOUA

Domnul nostru, Isus Hristos însuși, adevărul ne învață ce iaste, carea nu e deșertăciune, în *Evangheliia Sa*, unde zice că porunca Tatălui Ceresc iaste viața de veaci. Și iarăși, într-alt loc, zice că cel ce ține poruncile în veaci va fi viu, și iarăși, în *Evangheliia de la Ioan*, zice: „Adevăr, adevăr grăiesc voao, cela ce ascultă cuvântul Mieui și creade Celui ce M-au trimis pre mine are viața veacilor, și la judecată nu va merge, ci va trece din moarte în viață”^[21]. Drept aceea, iubiților ascultători, ținearea credinței ceii adevărate, că fără de adevărata credință nu iaste cu puțință a plăcea lui Dumnezeu, și facerea poruncilor lui Dumnezeu, adecă credința și faptele ceale bune, acestea numai sângure sânt nedeșerte, acestea ne agonisesc viața de veaci, împărăția ceriurilor; sânt acum grele, ci ne vor aduce mângâiere fără de sfârșit, să fac cu osteneală, cine câștigă odihnă dumnezeiască. Scrie S. Vasilie cum că lui Iraclis^[22], când era tânăr, s-au arătat doao muieri, una foarte frumoasă și cu haine foarte scumpe împodobită, alta zbârcită, arsă de soare și cu haine proaste îmbrăcată. Cea dintâiu, adecă cea frumoasă, i-au zis: „Vino după mine și te veselește cu mine. Și

orice vei pofti vei avea”. Iraclis o au întreat: „Dară cine ești și până când mă voi desfăta cu tine și voi avea ceale ce-mi făgăduiești?” Răspunde muiarea și zice: „Eu sânt desfătările și veseliile lumii aceștia, și celor ce mă iubesc și mă ascultă și umblă după mine le dau toate câte poftesc ei, până când trăiesc ei în lumea aceasta, iară după aceea, mai mult nu”. Au întreat apoi și pre cea zbârcită și proastă: „Dară tu, cine ești și ce-mi făgăduiești, de te voi iubi și de te voi asculta pre tine?” Răspunde ea: „Eu sânt fapta cea bună, și întru această viață îți făgăduiesc osteneală și neazuri, iară la moarte voi veni și împreună cu tine voi călători, și din toate nevoile și primejdiile te voi scoate, și luminat te voi îmbrăca, la veselie și la desfătare veacinică te voi așeza, și Dumnezeu te voi face”. Iată, iubiților, dintru această pildă luminat să veade cum că fapta bună sângură iaste carea rămâne după moarte, carea nu iaste deșertăciune trecătoare, carea, în moarte și după moarte, pururea cu noi petrece și ne face moșteni veacinicilor bunătați, ne face fii lui Dumnezeu, că zice S. Ioann Apostol, în cartea sa: „Știm că, deacă Să va arăta Mântuitoriul nostru Isus Hristos, vom fi și noi aseamenea Lui, nemuritori și cu tot binele deajuns îndestulați, vom fi întru mărire cu Dumnezeu împreună, văzând fața Lui, carea iaste cea mai mare fericire”.

Drept aceea, și acest frate (sau soră) răpăosat, bine cunoscând cum că toate ceale lumești sânt deșertăciune, toate umbră și trecătoare, numai fapta cea bună sângură iaste statornică, aceasta sângură după moarte rămâne, și aici face bună nădejde, ne arvunează viața de veaci; aceasta și acest răpăosat s-au nevoit până au trăit a o câștiga prin viața cea bună carea au petrecut, prin lucrurile ceale bune care le-au făcut; pentru aceea, cu toți bună nădejde avem că și plată, și răsplătire pentru ostăneale au dobândit, cum că sufletul lui iaste în mâna

lui Dumnezeu, și nu să va atinge de dânsul muncă; credința au păzit, cursul au săvârșit, ce mai iaste? Iaste cununa carea i-o va da dreptul Judecătoriu, în zioa aceea. Însă noi bine vom face de vom ceare lui de la Dumnezeu odihnă și, de ceale ce doară nu le-au plinit cum s-au căzut, iertare, că și noao ne trebuie ajutoriu de la alții. Pentru aceea, fraților, știind noi că ceale de acum sânt trecătoare, sânt deșertăciune, și noi, în lumea aceasta, ca într-o casă de nemearnici petreacem și știm că de aici trăbuie să ieșim, că nu avem aici cetate stătătoare, cum înșine bine vedem și creadem Sfântului Duh, carele ne spune aceastea, să purtăm, dară, grije de fapte bune, să ne scuturăm leanea și somnul veacului lumii aceștia de pre ochii noștri, să zărim adevărul, să gândim cu S. Pavel că ceale ce să văd sânt vremealnice, iară ceale ce nu să văd sânt veacinice. Puțintică ostăneală de acum veacinică odihnă câștigă, puțin necaz desfătare nesfârșită ne agoniseaște. Să ne muncim, dară, a face fapte bune, că prin acealea ne vom face moșteani împărăției ceriurilor, carea tuturor o poftesc să ne-o dea Dumnezeu. Amin. [...]

IERTĂCIUNI LA OAMENI MORȚI

Când va să se ducă cineva în vreo călătorie lungă și departe, de unde târziu socoteaște că să va întoarce, mai înainte de a porni, de cătră toate rudeniile, de cătră toți priiatinii și de la cunoscuți își ia zioa bună, își ceare iertăciuni, își face sărutare și să comândă ca să nu fie uitat. Întru acest chip făcea și acest răpăosat frate al nostru, când să ducea undeva și să întâmpla lui a face mai îndelungată călătorie, precum aceasta voi înșivă bine o știți, că de la toți își cerea iertăciune, de la toți își lua zioa bună, încă și de pre cale trimitea închinăciuni de sănătate, și cu rugare își cerea iertăciuni. Acum, dară, fiindcă de

năpraznă i-au venit ceasul despărțirii și vremea ieșirii din trup și timpul ducerii dintr-această lume, și a face călătorie nu la oarecare orașiu sau neguțătorie, ci la vecie, și a merge pre calea cea fără de întoarcere, poate fi că, doară, nu i-au avut pre toți de față, pentru nescari cuvioase pricini și întâmplări, au pentru neștirea ceasului acestuia, și, drept aceea, nu de la toți priiatinii și și-au luat zioa bună și iertăciuni. Acum, dară, bucuros însuși prin sine ar face aceasta, iară pentru legarea limbii nu poate; pentru aceea, prin mine vrea să plinească această datorie mai de pre urmă, și așa, mai întâiu, să întoarce și grăiaște cătră iubitul său părinte, cătră carele cu lacrimi, dintru adâncul sufletului suspinând, zice:

CĂTRĂ TATĂ

Iubitul meu părinte și preadulcele meu tată, bine știu și cunosc eu câtă dragoste ai avut cătră mine, cum m-ai iubit și m-ai grijit, câte osteneale și cheltuiiale pentru mine ai făcut, de toate acestea-mi aduc aminte, îmi aduc aminte că tu mai bucuros erai să pătimești și să rabzi osteneale, necazuri și trăpădături, numai mie să-mi fie bine, tu să te muncești și să te trudești, numai eu să mă odihnesc, tu să lucri, numai eu să nu fiu lipsit; zioa te osteneai, noaptea odihnă nu aveai, pururea petreceai gândind ceale folositoare mie; cu adevărat bun și dulce părinte ai fost mie, bună grije purtând de mine, fiiul tău cel mult iubit de tine, sângele și carnea ta, întru carele nădăjduiai să-ți fiu toiag bătrânețelor, razem slăbiciunilor, ajutoriu neputințelor, mângăitoriu năcazurilor, lumină ochilor. Atunci, când mai bună nădejde aveai de mine, o, dulcele meu părinte, ce amar și ce jeale mi s-au întâmplat, că degrabă au venit porunca Făcătorului meu, degrabă au venit trimișii lui Dumnezeu, de au cerut sufletul meu, ca să-l scoată din trupul acesta; nu să uitară

la lacrămile mele ceale fierbinți, nu pusără samă de supărarea ta, nu li să făcu milă de întristarea noastră, nu li să făcu milă de obidata noastră despărțire, o, tată, nu-mi dădură răgaz să mai vorbesc cu tine, să-mi iau iertăciuni de la tine, pre carele foarte te iubea sufletul meu, pentru a cărui dor inima mi să rumpe și scade toată vârtutea, o, părintele meu, iubite, îmi opriră limba, îmi legară picioarele, îmi ținură mânil, îmi împedeară vederea și mă făcură fără de auzire, mă lăsară mort fără de simțire, îmi scoasără sufletul din trup; pentru aceea, dragul meu părinte, să nu socotești că doară pentru uitare, au pentru leane, au nebagarea de seamă, am lăsat a-mi ceare iertăciuni și mai pre urmă a te săruta. Că, cum aș fi putut face aceasta, cum mi-aș fi putut uita eu de acela pre carele, după Dumnezeu, mai mult am iubit. Deci, acum, o, iubitul, o, dulcele meu tată, mișcă-ți și tu inima cea părintească, carea totdeauna o aveai spre mine și-ți ado aminte de dragostea mea și socoteaște că, ori rău, ori bun, oricum am fost, fiul tău am fost, sângele și carnea ta; drept aceea, acum, mai pre urmă, nu treace cu vederea această umilită ceare și rugăciune cucearnică a mea, ci o primeaște; știu bine, știu că de multe ori să poate fi întâmplat să nu te fiu cinstit, să nu te fiu ascultat cum s-ar fi căzut, ca pre un părinte, ba încă tocma împotrivă ți-am făcut, că eram și eu om pământesc și pățimașiu, însă, o, preadulcele meu părinte, nu cugeta că doară am făcut aceasta pentru că nu te-am iubit, nu, nu, adevărat, nu pentru urâtul tău acestea am făcut, ci pentru nepri-ceaperea mea, de carea-mi pare rău și mă căiesc, și, precum am zis, de toate acestea și de altele ca acestea, cu ce ți-am greșit, mă rog, fă bine de mă iartă, ca și Dumnezeu să te iarte și să ne învrednicească, ca la înviarea cea de apoi, când să vor scula morții la judecată, împreună amândoi să stăm de-a dreapta și să întrăm în bucuria Dumnezeului nostru.

CĂTRĂ MUMĂ

După aceea, să întoarce cătră iubita sa maică, cătră carea cu jeale și cu lacrimi așa zice: O, preadulcea mea maică și prea iubită mamă, foarte bine știu și cu amăruntul îmi aduc aminte de durerile tale, care ai răbdat pentru mine, și de trudele, și de ostenealele care le-ai avut, și de grija carea ai purtat și ai avut de mine, iară preste toate și mai mult de toate aceastea îmi aduc aminte de dragostea și de iubirea ta cea prea mare, carea, ca o dulce maică aveai cătră mine, dulcele tău fiu, pentru carea părintească dragoste ți să părea ușoare toate greutățile, toate necazurile și scârbele, care le-ai avut până m-ai crescut pre mine. Dragostea aceasta te făcea să-ți uiți de toate ostenealele care le făceai întru aplecarea mea, adevărat, dulcea mea maică, cu totul ți-s datoriu, că m-ai aplecat ți-s datoriu, că m-ai hrănit și m-ai îmbrăcat ți-s datoriu, că m-ai iubit ca pre un fiu dulce al tău și atâta m-ai iubit, atâta dragoste cătră mine ai avut, cât, când mă vedeai pre mine, de toate supărările și de toate necazurile-ți uitai, cât auziiai glasul mieu, îți părea că întinerești. Adevărat, mare dragoste era aceasta, iară acum, când gândiiai să ai din mine ajutoriu, când și eu eram în vârstă a te putea ajuta, degrab au venit moartea, și toate simțirile mele le-au oprit și le-au luat, ca cu tine, dulce maica mea, pre carea te-au iubit sufletul și inima mea, mai mult să nu pociu vorbi, mai mult să nu te pociu vedea, de acum înainte să nu te pociu ajuta. O, maică, o, maică, lacrămile mă năpădesc, când aceastea grăiesc, mi să rumpe inima și mi să mișcă toate mărunțiile, aducându-mi aminte că tu pre mine mă țineai, și foarte bună nădeajde mă aveai să-ți fiu la bătrâneate toiag și razăm, să-ți fiu mângâiere și ajutoriu, să-ți fiu purtătoriu de grije, bătrâneățelor tale să-ți fiu lumină zioa și noaptea nestânsă, ci, o, amar, o, jeale, cum s-au întors vreamea,

cum s-au schimbat; tu gândii ai să te îngrop eu, iară acum, cu mare tânguire și plângere, mă îngropi tu pre mine. Ci să nu grăiesc multe de aceastea cu care nu mângăiare, ci plâns să-ți aduc, știu eu prea bine că ți să rumpe inima văzându-mă mort, văzându-mă fără de glas pre mine, desfătarea ta și dulcele fiiul tău, cel din inimă iubit. Una mai pre urmă am să-ți grăiesc, o, maică, aibi bună nădejde în Dumnezeu, că El pre mine m-au dat ție. El m-au și luat de la tine, El poate să te și mângăie, că bun iaste și poartă grije de cei ce-L iubesc pre El. Încă, o, dulce mamă, știu și aceasta, că, de multe ori, să poate fi întâmplat să calc cuvântul tău, să nu fiu ascultat porunca ta și să nu fiu făcut ce mi-ai zis, ci încă, doară, împrotivă ți-am grăit, împrotivă ți-am răspuns și te-am supărat, și te-am amărât, și te-am întristat, ci mă rog și mă cuceresc să nu cumva să socotești că, doară, eu, din ură sau pentru că nu am băgat seamă de tine, am făcut acealea, nu, cu adevărat, nu, o, prea dulce maică, ci pentru nepriceaperea, pentru slăbiciunea firii omenești. Pentru aceea, dară, ascultă acest glas cu umilință al mieu, și ca o maică bună primeaște și-mi plinește cearerea mea cea mai de pre urmă, și toate care ți-am greșit mi le iartă, și mă iartă, ca și pre tine Dumnezeu să te iarte, și să te mângăie, și să-ți dea dar, ca, după ce și tu vei veni pre această cale, împreunându-ne noi, iarăși să fim părtași și soți în împărăția cea cerească a lui Dumnezeu, în veaci nesfârșiți desfătându-ne.

CĂTRĂ MUIARE

Apoi să întoarce cătră iubitul său soț, cătră iubita sa muiare, cătră carea, cu mare jeale și plângere, zice: Iubite și dulcele mieu soț, ce voiu zice sau ce voiu grăi și de unde voiu înceape stau și mă minunez și nu mă pricep, de vreme ce eu pre tine pururea dragă și iubită te-am avut,

cât pentru dragostea ta, pre tatăl meu și pre mumă-mea am lăsat și m-am lipit de tine. Bine-ți vei aduce aminte de petreacerea noastră cea dimpreună și de traiul nostru cel cu dragoste. Tu știi toate lucrurile meale, tu ai cunoscut cine sânt eu și ai văzut cât te-am iubit și te-am cinstit ca pre un soț bun al meu; și adevărat, cu bună dreptate să cădea mie a le face acestea, că multe sânt care eu de la tine le-am avut, că oriîncătro mă duceam, oriunde eram, știindu-te pre tine acasă, îmi era inima odihnită, și, când mă întorceam, de tot trapădul și de toată osteneala îmi uitam, văzându-te pre tine, orice necaz, orice supărare mi să întâmpla, vorba ta cea dulce și plină de dragoste o împrăștia și-mi mângăia inima mea. Tu, cu adevărat, erai cunună bărbatului. Acum, o, preadulcea mea soață, ne caută să ne despărțim unii de cătră alții; pentru aceea, dară, știu că să poate fi întâmplat să-ți fiu zis vreodată vreun cuvânt mai aspru, să nu-ți fiu făcut pre voie, să te fiu întristat, acum, dară, mă rog, de toate ce ți-am greșit mă rog să mă ierți și să nu gândești că doară nu te-aș fi iubit, pentru aceea am făcut aceasta; ci să știi și să crezi că din neprecepere și din slăbiciunea firii am făcut aceasta, sau pentru că te-am iubit și am vrut să te învăț binele care l-am socotit de folos ție; că, amintrilea, cum aș fi putut face eu ceva asupra ta, iubita mea soață, cu carea înaintea lui Dumnezeu m-am legat să trăiesc în dragoste și în pace, până la moarte, în toate întâmplările, și la bine și la rău să fim unul altuia ajutoriu și sprijineală. Tu, cu adevărat, nădărdjuiai ca eu pre tine să te țiiu după cum să cuvine bărbatului, pruncii să-i hrănesc și să-i cresc, ci ce voiu face, o, prea dulcea mea soață, deaca Dumnezeu așa au voit, ca noi mai mult într-un loc să nu fim, mai mult împreună să nu petreacem, ci să ne despărțim despărțire mare foarte. O, prea dulcele meu soț, și toți voi, carii vedeți și auziți ce fealiu de jeale și de supărare s-au întâmplat astăzi noao, despărțindu-ne bărbat

de muiare, soț de soț, carne de carne, suflet de trup, tată de fii. Deci, o, iubită soață, desfă-ți inima ta cea plină de dragoste, umilește-ți sufletul tău și-l moaie cu multele lacrimi care le vărsăm noi și pruncii noștri întru despărțirea noastră, și de toate și pentru toate ceale ce ți-am greșit, mă iartă, ca și pre tine Dumnezeu să te iarte. Și te rog, iarăși, ca pruncii noștri, carii sânt sângele meu și sângele tău, pentru carii mie acum mi să rumpe inima de jeale și de dureare, văzându-i că rămân săraci de tată, drept aceea, după putință, ai-le grije și îi creaste ca o maică dulce, nu-i lăsa fără de învățătură, nu-i lăsa să umble după capul lor, dojenește-i și le ado aminte ceale viitoare, adă-le aminte și de mine, tatăl lor, că să știi că aceștia-ți vor fi ajutoriu și acoperitori în locul meu, aceștia te vor mângăia, și ceale ce eu pentru amar păharul morții nu le-am putut plini, ei le vor plini. Nu-ți uita de mine, ci-ți adă aminte că ți-am fost bărbat, ți-am fost soț, te-am iubit și m-ai iubit, adu-ți, dară, aminte de mine în rugăciunile tale, și, când vei face milostenie sau orice lucru bun, fă-mă și pre mine părtaș, zi să fie și pentru sufletul răpăosatului meu bărbat, pre carele Dumnezeu să-l odihnească. Fii sănătoasă, dulcea mea soață, slujește lui Dumnezeu întru adevăr, trăiaște cu dragoste cătră toți, nevoiaște-te să petreci în lucrurile ceale bune, rămâi sănătoasă, de acum înainte nu ne vom mai vedea, nici vom mai vorbi împreună, că eu mă duc pre calea pre carea Dumnezeu mi-au rânduit, iară tu încă rămâi în valurile și în necazurile lumii aceștia. Deci, să știi, iubita mea soață, că și eu, de mă va învrednici Dumnezeu să stau înaintea feții Lui, nu-mi voiu uita de tine, nu voiu înceta a face rugăciune pentru tine, ca Dumnezeu să te mângăie și iară să ne împreune întru împărăția sa cea cerească. [...]

TATĂL CĂTRĂ FII

După aceea, întorcându-să cătră iubiții săi fii și fiice, cu mare durere și jeale, grăiaște: Iubiților și preadulcilor miei fii, sângele meu, pre carii foarte mult v-am iubit și de carii mult mă bucuram, pre carii eu gândeam să-i cresc întru învățatură și în procopsală, ca, în vremea sa, mângăiare și ajutoriu de la voi să am, și de la alții laudă pentru voi să capăt. Voi sânteți pentru carii eu zioa și noaptea mă osteneam, ca să vă adun și să vă strâng ceale ce sânt pentru folosul vostru, ci acum, viindu-mi degrabă moartea, m-au luat de cătră voi, nu i s-au făcut ei milă nici de plânsul vostru, nici de durerea mea, nu i s-au făcut milă că rămâneți fără de părinte, rămâneți săraci, rămâneți obidați, ci, ca o vrăjmașe, cu silnicie mi-au scos sufletul din oase și din toate mădulările. Deci, acum, iubiții miei fii, vedeți, vedeți mare durerea mea și dorul meu cel mare care am cătră voi; știu bine eu și jealea, și plângerea voastră, pentru aceea, dară, ascultați-mă acum pre mine, părintele vostru, ascultați învățatura cea mai de pre urmă a tatălui vostru, și cu de-adinsul țineți ceale ce vă spui acum: nevoiți-vă în faptele ceale bune, feriți-vă de năravurile ceale reale, nu fiți sfadnici, nu fiți pizmași, pre Dumnezeu mai nainte de toate iubiți și faceți poruncile Lui, că El puternic iaste a vă mângăia, a vă ajuta întru toate. El de voi va griji, numai să vă aduceți aminte de poruncile Lui, ca să le faceți pre eale; El iaste Părintele vostru cel adevărat. După Dumnezeu, fiilor, iubiți pre maica voastră, cinstiți-o și o ascultați, că ea toate, pentru binele vostru, le va face; pre ea de voi o doare și i-i milă ca la o mumă, și pre voi v-au aplecat, v-au grijit, v-au crescut, pentru aceea și voi sânteți datori la neputințele ei să o ajutați. Ea de aici înainte vă iaste și tată, și mumă. Iubiți-vă unul pre altul, iubiți-vă rudeniile, iubiți pre toți, pre cei mai mici și pre cei de o vârstă cu

voi, cinstiți pre cei mai mari și pre bătrâni, pre vecini și pre toți să-i iubiți, cu toți pace să aveți, cu toți în dragoste să trăiți, nevoiți-vă cu bună dreptate să trăiți, supuneți-vă lui Dumnezeu și celor mai mari și ascultați de ei, iară de mine încă nu vă uitați, că v-am fost părinte și v-am iubit ca pre niște fii dulci ai miei. Mai multe v-aș spune, ci nu mă lasă plânsul. Dumnezeu să vă binecuvinteaze și să vă dea tot binele. Iertați-mă, dragii miei fii, iertați pre tatăl vostru și nu lăsați a ruga pre Dumnezeu pentru sufletul lui, ca și pre voi să vă iarte Dumnezeu. [...]

CĂTRĂ FRAȚI ȘI CĂTRĂ SORORI

După aceea, de toți dulcii săi frați și dulcele sale sorori, ca cătră cei dintr-un trup născuți, de la o mumă aplecați, de la un părinte crescuți, cu cucernicie și cu smerenie să roagă, și cu plâns suspinând grăiaște: Iubiții miei frați, iubitele mele sorori, voi ați fost nădejdea mea, cununa mea, bucuriia și desfătarea mea, cu voi mă laudam, cu voi mă mângăiam, ca cu cei de la un tată și de la o mumă născuți, o, frățiorii miei și sororile mele, sângele mieu cel dulce, ce voiu zice multe acum a grăi durearea inimii nu mă lasă, una numai vă zic, și mă rog să o pliniți, că iaste cearere cuvioasă: faceți bine, dragii miei frați, dragele mele sorori, faceți bine, și de ceale ce v-am greșit mă iertați, că bine știu că, petrecând împreună cu voi, multe din nepriceapere au din slăbiciune v-am greșit, că nime nu-i fără de greșală, dară vă sânt frate, vă sânt soră, un sânge, o sămânță, drept aceea, acum auzind cucernica mea rugăciune, lacrămile și plânsul, și aducându-vă aminte de frățietatea noastră, de dragostea noastră, cu carea unii pre alții frățește ne-am iubit, faceți bine, faceți, și mă iertați, ca și Dumnezeu pre voi să vă iarte.

CĂTRĂ TOATE RUDENIILE ȘI CĂTRĂ TOȚI CUNOSCUȚII

Mai pre urmă, de toate rudeniile și de toți prietenii, de toți vecinii și de toți cunoscuții, de cei mai mari, și de bătrâni, de cei de o vârstă, și de cei mai mici, și mai tineri, cu cucernicie și cu smerenie să roagă de iertăciune, și cu plâns grăiaște: Știu bine, o iubiiții miei, că la mulți multe am greșit, pre mulți de multe ori am amărât, și pre cei mai mari, și pre bătrâni, doară nu cum să cădea i-am cinstit, cu cei de o vârstă n-am avut pace, pre cei mai mici nu i-am îndreptat, și altele multe vor fi de care de toate nu-mi aduc aminte; de toate, dară, și pentru toate, iubiiții miei priiateni, vecini și cunoscuți, și rudenii, bătrâni și tineri, mari și mici, cu lacrimi mă rog să vă aduceți aminte că am fost om pătimaș și păcătos, trup purtând, și, pentru aceea, multe voi fi greșit. Deci, acum, cu umilință mă rog să faceți bine să mă iertați și să ziceți cătră Dumnezeu: Fă, Doamne, fă odihnă sufletului priiatenului, vecinului și cunoscutului nostru acesta, pre carele ai voit a să muta de la noi. Dumnezeu, și pre acesta, și pre noi, să ne iarte. [...]

ACELUI DINTRU SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU CHIRIL,
ARHIEPISCOPUL ALEXANDRIEI

CUVÂNT PENTRU IEȘIREA SUFLETULUI

Temu-mă de moarte, că amară mie îmi iaste. Îngrozescu-mă de focul iadului, că fără de sfârșit iaste. Spăimântezu-mă de scârșnirea dinților, căci nu iaste părtașă căldurii. Îngrozescu-mă de întunearec, că nu are parte cu lumina. Temu-mă de viiarmecele cel veninat, că nu are sfârșit. Temu-mă de îngeri la județ, că nemilostivi vor fi. Îngrozescu-mă, aducându-mi aminte de acea zi groaznică a judecății cei neîmblânzite, de scaunul cel groaznic a Judecătoriaului, carele nu va lua mită. Mă

cutremur de izvorul cel de foc, carele cu curgere să va trage înaintea județului aceluia, și cu mare groază va fiiarbe cu văpaie, și de arma cea ascuțită. Îngrozescu-mă de locurile acelea ale muncii, din carele nimenea nu va scăpa. Temu-mă de munca, carea nu va avea sfârșit. Îngrozescu-mă de negura cea fără de lumină. Spăimântezu-mă de întunecarecul cel adânc. Temu-mă de lanțurile carele nu să vor putea dezlega, de scârșnirea dinților, de plângerea cea fără de mângâiere, de certarea de carea nu voi putea fugi. Că nici pârâși nu vor trebui Judecătoriaului aceluia, nici mărturii, nici vădători, ci tot ce am făcut și am grăit și am gândit va aduce în mijloc, înaintea ochilor celora ce au greșit. Atuncea, nimenea din cei ce vor sta înainte nu va putea scoate din muncă nici tată, nici mumă, nici fiu, nici fată și nici oricine altul din rudeni, nici vecin, nici soție, nici ajutoriu, nici darea de moșii, nici mulțimea bogăției, nici putearea ostașilor. Ci acelea toate, ca praful și ca cenușa, să vor goni, și numai singur acela, carele va avea a să judeca, de lucrurile sale va lua răspuns, ori de izbăvire, ori de osândă. Amar mie, amar mie, cunoștința de păcate sângură face pâră asupra mea, și scrisoarea strigă și mă ceartă pre mine; o, suflete, carele ești întru necurății, și întru tine sânt judecăți urâte, o, cum am spurcat zidirea trupească și am scârbit duhul tău cel sfânt; o, Dumnezeule, dreapte sânt isprăvile Tale și drept iaste județul, și dreapte sânt căile Tale, și necuprinse tocmealele Tale. Pentru dulceața păcatului cestui trecătoriu, în veaci mă muncesc. Pentru poștele trupești, focului mă dau. Dreaptă e judecata lui Dumnezeu: când mă striga, n-am auzit; certatu-m-au și n-am băgat în ureache; mărturii mi s-au adus mie, iară eu am răs. Măcar că am cunoscut, dară n-am vrut să înțeleg și n-am crezut. Ce întru nepurtare de grijă și întru leane, și întru urăciune, și întru cârtire, și în strigări, și întru dezmierdăciuni m-am răsfățat. Nebunii făcând, și iubind

dezmierdăciunile, și fiindu-mă întru veselii, mi-am pierdut anii miei și lunile, și zilele întru ceale trecătoare și stricăcioase și pământești. Ostenindu-mă și muncind, și nevoindu-mă, nimica n-am cugetat, nici am gândit, ce frică și cutremur, și spaimă, și greutate va avea și va vedea sufletul, când îi va veni lui ceasul să se despartă de trup. Când vor veni asupra noastră oștile și puterile cerești, și taberile nepriiatinilor, mai-marii întunecurilor, domnii răzmirițelor, ispravnicii și căpeteniile vâmlor, luotorii de seamă și voivozii văzduhului, și împreună cu dânșii, ucigătoriul de oameni, diavolul cel preaputernic întru răutate, a căruia limbă iaste ca briciul ascuțită. (De carele zice prorocul): Săgețile celui puternic sânt ascuțite cu cărbuni din pustie, vânând ca un leu în ograda sa; șarpele cel mare, turburătoriul; iadul, carele își va desface gura sa; domnul stăpâniei întunecurului, carele va avea putearea morții; și celuia ce i să va da cu o închipuire oarecare a face caznă sufletului, aducând înainte (oh, amar mie) și numărând toate faptele, orice am făcut. Cu lucrul și cu cuvântul, întru știință și întru neștiință, cu nedreptatea și cu călcările de lege, de la tinerețe până la zioa cea de apoi; și aceastea toate cu amar le vor iscodi. Vezi, suflete, ce frică și ce spaimă vei să aibi în zioa aceea, când vei căuta la dracii cei groaznici și sălbateci, și cumpliți, și nemilostivi, și răi, carii vor sta împrejur, aseamenea ca niște arapi negri. Pentru că acea vedeare, singură, mai cumplită va fi decât toată munca; la carii căutând, sufletul să va turbura, valuri asupra lui vor veni, va suspina, să va nevoi întru sine și să va grăbi alergând la îngerii lui Dumnezeu, ieșind din trup. Că țin sufletul sfinții îngeri, trecând prin văzduh și înălțându-se, nemeresc la vâmile celor ce păzesc căile, și opresc, și nu lasă sufletele să se suie. Că fieștecare vamă îi aduce lui înainte toate fealiurile de păcate usebite.

Întâiu: Grăirile de rău, orice au făcut cu gura și cu limba, minciunile și jurămintele ceale strâmbe, și vorbele ceale deșarte și grozave, și cuvintele ceale urâte, și mâncările ceale fără de măsură, și beuturile de vin ceale necurate, și râsurile ceale multe și urâte, și sărutările ceale scârnave și împutite, și cântările ceale necurate. Iară sfinții îngeri, carii duc sufletul, aduc și aceia tot ce am vorbit cu gura și cu limba de lucruri bune, rugăciunile, mulțămitele, psalmii, cântările, glasurile și cântecele sufletești, cetirea scripturilor și tot ce am trimis înainte la Dumnezeu mai bun, cu gura și cu limba.

A doua vamă: Priveala cu ochii, și tot ce am făcut cu urâta priveală și cu uitarea cea deșartă și fără de opreală, și cu facerea cu ochiul, și cu poftele ceale reale.

A treia vamă: Auzul și tot ce primesc, bucurându-se, duhurile necurate dintru această simțire.

A patra vamă: Mirosul, mireasmele, unsoarele cele cu bună miroseală, mirosirea cea de pohtă, carele fac muierile ceale jucătoare și curvele.

A cincea vamă: Tot ce s-au făcut cu pipăiala mâinii, lucrurile ceale viclane și reale.

Iară alte vămi reale sânt pizmuirile, și aprinderile de mânie, și mândriile, și laudele deșarte, umflările, îngâm-fările și mâniile, și încă otrăviturile ceale cumplite, și mozaviriile, curviile, voia slobodă, desfătărilor, dezmi-er-dăciunile, uciderile și fermecăturile, și alte lucruri necurate și urâte lui Dumnezeu, carele întru acest ceas de acum nu iaste putință și vreamă a le spune, ce vom lăsa pe altă dată. Și așa, drept zicând, fieștecarea cunoștință sufletească de păcat și fieștecare păcat osăbit vameș are și întrebătoriu cu amaruntul. Iară sufletul, căutând la niște lucruri ca acealea, și mai mari, și prea mari, o, ce groază, și cutremur, și spaimă i să va da atuncea a avea, până ce răspunsul cel mai de pre urmă va veni și până ce să va slobozi el. Acolo să va apropiia ceasul durerii și al

necazului, și al suspinului celui greu și nemângăiat, până ce nu va vedea ce sfârșit va fi. Că puterile lui Dumnezeu (adecă îngerii) gonesc chipurile duhurilor celor necurate, și aceia isprăvi bune aduc lui (adecă sufletului), cuvântătoare, și deplin, și înștiințate, și cunoscătoare, și înțelegătoare. Iară sufletul, stând în mijloc, în frică și întru cutremur, pentru toate lucrurile, și faptele, și cuvintele sale, sau osândindu-să (adecă judecându-să spre pierzare) să leagă. Sau îndreptându-se, să slobozească; că cu lanțuri usebite ale păcatelor sale să leagă. Și, de iaste vreadnic, viețuind cu teamere și după plăcerea lui Dumnezeu, îl iau pre dânsul îngerii; și așa, fără de grijă fiind, merge având pre sfinții îngeri împreună călători (precum iaste scris), că tuturor celor ce să veselesc, le iaste lăcașul la Tine. Întru acea vreme să plinească ce iaste scris: Fugit-au durearea, grija și suspinarea. Atuncea, scăpând de la aceale duhuri înșălătoare, împuțite și groaznice, merge la acea bucurie negrăită. Iară de să află întru nepurtare de grijă și lăcuind întru necurăție, aude acel glas groaznic: să se ia necuratul ca să nu vază laudele Domnului. Atuncea, întru acel ceas, îi sosesc lui zilele mâniei, și ale scârbei, și ale greutății, și ale suspinului, zilele negurii și ale întunecării. Atuncea, lăsându-l pre dânsul sfinții îngerii lui Dumnezeu, îl răpesc arapii aceia, adecă dracii, și, bătându-l pre dânsul fără de milă, îl întorc la pământ, și, tăindu-l pre dânsul în doao, îl aruncă legat cu lanțuri, carele nu să pot dezlega, în pământ întunecat și cu ceață, în laturi prea adânci, în prăpastii și în legături, și în temnița iadului, unde sânt sufletele păcătoșilor legate, celora ce au murit din veac (precum zice dreptul Iov): în pământ cu ceață și întunecat, în pământul întunecării celor veacnice, unde nu iaste lumină, nici lăcuiesc oameni, ce dureare veacnică și scârbă, carea nu va avea sfârșit, și plângere neîncetată, și cârșnirea dinților cu sunet mare, și suspinare neadormită.

Acolo, amar, nevoie neîncetată. Acolo, o, amar mie! o, amar mie!, acolo vor striga, și nu va fi cine să ajute. Țipă-vor, și nu va fi nimenea carele să izbăvească. Nu iaste cu putință a spune greutatea aceea, nu poate limba grăi durearea cea de acolo a sufletelor ce vor zăcea închise. Slăbeaște toată gura omenească, neputând arăta frica și cutremurul acela. Nu iaste gură omenească carea să poată spune învârtirea și plângerea lor. Suspina-vor neîncetat și fără de odihnă, dară nimenea nu va fi ca să se milostivească. Striga-vor dintru adânc, dară nimenea nu-i va auzi. Văieta-se-vor, ce nimenea nu-i va izbăvi. Țipă-vor și vor fi bătuți, ce nimenea milă nu le va arăta. Întru acel ceas, unde va fi lauda lumii aceștia? Unde mărirea deșartă? Unde dezmierdăciunile? Unde obicinuițele reale? Unde ospețele ceale îndestulate? Unde nălucirile? Unde odihnele? Unde podoabele? Unde avuțiile? Unde e neamul cel mare? Unde sânt veseliile? Unde e statul trupului? Unde e podoaba muierescă cea amăgitoare și netreabnică? Unde va fi atunci îndrăzneala cea desfrânată și fără de rușine? Unde va fi atunci podoaba hainelor? Unde răsfățarea cea zburdătoare, necurată și urâtă? Unde împutita sodomie și ceia ce le plac poftele înșălătoare? Unde ceale ce să ung cu mireasme, și cu unsori, și să sulimenesc? Unde ceia ce beau vinul cu tobe și cu cimpoi? Unde va fi atunci zburdarea sau neînfrânarea celora ce viețuiesc fără de nicio tocmeală? Unde iubirea de argint, și iubirea de averi, și nefacerea de milă dintru acealea? Unde va fi atunci mândriia cea drăcească, carea de toți să scârbeaște, iară pre sine să socoteaște a fi ceva? Unde va fi deșertăciunea și lauda cea înzadarnică, omenească? Unde necurăția cea neînfrânată și nesățioasă? Unde putearea și tirăniia? Unde va fi atunci împăratul, unde domnul, unde igumenul, unde boiarii, unde ceia ce să umflă pentru mulțimea avuțiilor, și pre cei săraci nu miluiesc, și de Dumnezeu nu gândesc?

Unde jocurile sau alergările și ceia ce fac vânătoare cu câinii? Unde vor fi întru acel ceas ceia ce să înalță și ceia ce spun glume, și ceia ce petrec fără de scârbă? Unde hainele ceale de mult preț și așternuturile ceale moi? Unde casele ceale înalte, și polățile împărătești, și lărgimea curților? Unde ceia ce viețuiesc slobozi? Întru aceeaa vreamă, ceia ce vor vedea să vor îngrozi, și să vor spăimânta, și să vor mira, striga-vor și, turburându-se, să vor cutremura; frică îi va încungiura pre dâșii și dureare, ca pre ceaea ce naște; de vânt cu vihor să vor struncina ceia ce să vor goni. Unde va fi atunci înțeleptul filosof? Unde ritorul, vorba cea bine împodobită și înțelepciunea lor cea înzadarnică? Vai de ei, vai de ei, întrista-să-vor, șovăi-vor ca cei beați, și toată înțelepciunea lor să va înghiți. Unde înțeleptul? Unde învățatul? Unde cela ce iubeaște întrebările lumii aceștia? O, fraților, aduceți-vă aminte cum ni să cade noao a fi, ceia ce vom vrea să dăm răspuns fieștecarele pentru sine singur, pentru tot lucrul ce am făcut, ori mare, ori mic, și până la cuvântul cel deșărt, răspuns vom da Județului celui drept. În ce chip ni să cade noao a fi în ceasul acela? Și, de vom afla milă înaintea lui Dumnezeu ca să ne aflăm veaseli, când ne vor pune pre noi de-a dreapta Împăratului, cum ni să cade noao a fi; de voim ca să dobândim acea bucurie negrăită, când va zice Împăratul împăraților celor de-a dreapta Lui, cu blândețe: „Veniți, blagosloviții Părintelui Mieui, moșteniți împărăția cea gătită voao de la începutul lumii”^[23].

Atunci vor moșteni aceale bunătăți, carele nici ochiul nu le-au văzut, nici ureachea nu le-au auzit, nici la inima omului n-au intrat; carele au gătit celora ce-L iubesc pre Dânsul; atunci fără de scârbă vom petrece, nici de o frică mai mult netemându-ne. Să ne aducem încă aminte de munca păcătoșilor cea fără de sfârșit, când să vor aduce înaintea scaunului celui înfricoșat, ce rușine îi va afla pre

dânșii înaintea dreptului Judecătoriu, când răspuns nu vor putea da. Ce ocară îi va întâmpina pre dânșii, când îi va despărți pre dânșii de-a stânga Împăratului. Ce întunecare va cădea asupra lor, când va zice cătră dânșii, întru mânia Sa, și, cu aprinderea Sa de mânie, îi va turbura pre dânșii, când va grăi cătră ei: „Duceți-vă de la mine, blăstemaților, în focul de veaci, carele e gătit diiavolului și slugilor lui”. Amar mie, amar mie, ce scârbă și durcare, și nevoie, și frică, și cutremur va cuprinde sufletele lor. Când vor striga toți îngerii cerești, zicând: „Să se întoarcă păcătoșii în iad”. Vai, vai! Cu ce plângere vor striga, răcnind, și plângând, și văietându-se; și, bătându-se, să vor răpi ca să se muncească cu amar, în anii veacinici. Oh, mie, oh, mie! Ce loc, unde va fi țipăt și s<c>ârșnirea dinților, carele să chiiamă Tartar, de carele și singur diiavolul să îngrozească. Amar, amar, în ce chip va fi gheena aceea, a iadului, foc carele niciodată nu să va stinge, și întunecat. Oh, mie, oh, mie! Cum va fi viiarmele acel neadormit și veninat. Vai, vai! Cum va fi întunecatul acel cumplit și niciodată sfârșit. Oh, mie, oh, mie! Cum vor fi slugile acelea, carii întru nevoi vor fi nemilostivi și neîndurați; că-și vor bate joc și vor îngrozi ca niște sălbatece. Atunce, ceia ce să vor munci vor striga necurmat, și izbăvitoriu nu va fi; striga-vor la Dumnezeu, și nu-i va auzi pre dânșii. Atunce, vor cunoaște că deșărtăciune au fost tot ce au fost în viața aceasta; și tot ce socotia că iaste bun aici și plin de mângăiere mai amar decât fiiarea și decât veninul cel otrăvit să va face. Amar, păcătoșilor, când dreptii de-a dreapta vor sta, iară ei întru scârbă; când păcătoșii vor plânge, iară dreptii să vor mângăia; când dreptii vor avea odihnă, iară păcătoșii vor țipa; când dreptii vor fi întru liniște, iară păcătoșii întru vifor și întru pierzare. Amar, păcătoșilor, când dreptii să vor lăuda, iară ei să vor judeca la pierzare. Amar, păcătoșilor, când dreptii vor avea tot binele, iară

păcătoșii, pătimind, vor suspina. Vai de păcătoși, când dreptii să vor ferici, iară ei să vor batjocori: dreptii întru lumină, iară păcătoșii în jăratec; dreptii să vor lăuda, iară păcătoșii să vor îneca; dreptii, în lăcașurile sfinților, iară păcătoșii, întru închisoare veacinică; dreptii vor auzi: „Veniți, blagosloviții Părintelui meu, moșteniți împărăția cea gătită voao de la începutul lumii”, iară păcătoșii vor auzi: „Duceți-vă de la mine, blestemaților, în focul de veaci, carele iaste gătit diivolului și slugilor lui”. Dreptii la raiu, iară păcătoșii la focul cel nestins. Dreptii să vor veseli, iară păcătoșii să vor întrista. Dreptii vor cânta, iară păcătoșii să vor lega. Dreptii vor da glasuri de laudă, iară păcătoșii vor plânge. Dreptii vor slăvi Sfânta Troiță, iară păcătoșii în muncă întreită. Dreptii între cântări, iară păcătoșii în prăpastie. Dreptii împreună cu Avraam, iară păcătoșii în fiiarbere cu Veliar cel rău. Dreptii la odihnă, iară păcătoșii la muncă. Dreptii să vor răcori, iară păcătoșii să vor smoli. Dreptii să vor mângăia, iară păcătoșii să vor usca cu nevoiță. Dreptii să vor slăvi, iară păcătoșii să vor topi. Dreptii să vor înălța, iară păcătoșii să vor pogorî. Dreptii să vor încălzi, iară păcătoșii vor tremura. Dreptii de toate bunătățile să vor sătura, iară păcătoșii să vor turbura. Pre drepti îi va veseli fața lui Dumnezeu, iară pre păcătoși îi va împresura fața focului. Dreptii, vase alese, iară păcătoșii, vasele iadului. Dreptii, aur curat, și argint lămurit, și pietri de mult preț, iară păcătoșii, leamne, paie, fân, iască aprinsă cu foc. Dreptii, grâu curat, împărătesc, iară păcătoșii, pleave peritoare. Dreptii, sămânță curată, iară păcătoșii, neghina focului. Dreptii, teameri de Dumnezeu, iară păcătoșii, împuțiciuni și miros rău. Dreptii, lăcaș Domnului nespurcat, iară păcătoșii, case dracilor spurcate. Dreptii, în polate, iară păcătoșii, întru adâncul cel veacinic. Dreptii întru cei ce luminat vor străluci, iară păcătoșii, în negură cu vifor. Dreptii, cu îngerii, iară păcătoșii, cu

dracii. Dreptii cu îngerii vor cânta, iară păcătoșii cu dracii să vor văieta. Dreptii, în mijlocul luminii, iară păcătoșii, în mijlocul întunecului. Dreptii la Mângăitorul mângăiare vor avea, iară păcătoșii cu dracii să vor munci. Dreptii vor sta înaintea scaunului Domnului, iară păcătoșii vor sta supt negura muncii. Dreptii neîncetat vor căuta la fața lui Hristos, iară păcătoșii totdeauna vor sta înaintea feții diavolului. Dreptii să vor asemăna îngerilor, iară păcătoșii vor fi aseamenea diavolului. Dreptii rugăciuni vor aduce, iară păcătoșii țipet, neîncetat. Dreptii sus, iară păcătoșii jos. Dreptii în ceriu, iară păcătoșii în prăpastie. Dreptii în viața veacinică, iară păcătoșii în moarte veacinică. Dreptii în mâinile lui Dumnezeu, iară păcătoșii în mâinile diavolilor. Dreptii cu Dumnezeu, iară păcătoșii cu diavolul. Vai de păcătoși, că să vor despărți de cei drepti. Vai de păcătoși, că întru necaz vor fi isprăvile lor, și întru strânsorile inimilor să vor topi. Vai de păcătoși, că pentru obicinuița gândurilor să vor certa și pentru sfatul cugetelor celor întoarte să vor îngreua, și gândul lor îi va pârî pre dânșii. Amar păcătoșilor, că-i vor urî sfinții îngeri și-i vor defăima sfinții mucenici. Amar păcătoșilor, că să vor goni din lăcașurile polatii. Vai, întru acel ceas singur, dăznădăjduirea. Amar întru acel ceas, nevoia. Vai, întru acel ceas, sila. Rău iaste a să depărta de sfinți, dară mai rău a să lepăda de Dumnezeu; și rușine va fi a fi legat de mâni și de picioare, și aruncat în foc; muncă va fi a să trimite întru întunecul cel usebit, dară mai groaznic lucru va fi a scârșni cu dinții și a să cufunda. Greu lucru neîncetat a răbda munca; și cumplit lucru a arde limba; nemilostiv lucru a pohti o picătură de apă, și să nu să dea. Amărăciune, a fi în foc și a striga, și ajutoriu să nu să dea. Că cu anevoie va fi a scăpa dintru acea vale, și prăpastia aceea va fi nemăsurată. Nimenea nu va putea fugi dintru acea legătură; și cel oprit nu va putea ieși; cu anevoie va fi a sări preste păretele acei<i>

temniță, strejarii vor fi nemilostivi, temnița aceea va fi întunecată; ferecăturile nestricate, fiarale nedezlegate; cumpliți și neîmblânziți vor fi ispravnicii văpăii aceia; soții dătătoare de necaz vor fi muncitorii aceia; vârtoase și ascuțite unghile, și cu anevoie a să frânge; cumplite vor fi vinele ceale de dobitoc; și smoala foarte arzătoare; împutită va fi iarba pucioasă; arzătoare paturile acealea; nestins va fi jeratecul, plin de spuză și de viermi împuțiți și urâți. Județul va fi nemilostiv, nu să va uita Judecătoria la față; din divan cu anevoie va fi a ieși. Rușina-se-vor acolo fețele domnilor și voievozilor; împărații acolo săraci vor fi; înțelepții, neînvățați; ritorii, nebuni și neprimiți; bogații, fără de minte; și neprimite vor fi ciocotnițiile logofeților celor înșălători; vădi-se-vor răzvrătiturile celor plini de răutate; arăta-se-vor îndărătniciturile cămătarilor; împutit va fi mirosul celor ce iubesc argintul; vădi-să-va năravul curvarilor cel rău și nebunesc; toate lucrurile să vor goli cu totul, și să vor descoperi înaintea lor. Amar păcătoșilor, că urâți, și neprimiți, și necurați vor fi înaintea lui Dumnezeu: întinatu-s-au sufletele lor, că li s-au împutit trupurile pentru lucruri desfrânate și pentru curvii neoprite, că li s-au îngrozăvit trupurile și sufletele pentru nepaza hainii Sfântului Botez; că slobozi și fără de rușine petrecând, având puteare înlăuntru a-și ținea sațiul într-o preală, nu ș-au oprit vistiariul pântecelui celui împutit de neînfrânata mâncare și băutură. Ci avearea sa pântecelui o au închinat, dezmiertați într-o slobozenii, ca porcul în noroiu tăvălindu-să, zilele și anii săi ș-au pierdut. Înălțându-să în gânduri urâte și în cugete reale, și în vorbă deșartă, și în cântări curvești. Oh, cum ș-au schimbat inima într-o orbiciune, neluând în minte împărtășirea lui Hristos și lepădarea de diavolul. Oh, cum s-au întors de la calea cea dreaptă, și, într-o întunecare nebuniei, aflându-se, și somnului leanii pre sine dându-se, în singur

fundul gheenii iadului s-au afundat. Oh, cum ș-au pierdut lumina bunătaților celor dumnezeiești, lăcuind întru întunecarecul păcatului și umblând pre cale largă și desfătă, și și pre cărarea răotății. Cum au uitat venirea Domnului și Dumnezeului nostru, și mari și nenumărate facerile Lui de bine; curați făcându-se din apa botezului lui Dumnezeu și al Duhului Sfânt, și frumoși, din mireasma veselici, dară pentru puține dezmierdăciuni, urăți și scârnavi s-au făcut, și streini de atâta cinste mare, și s-au dat duhului curviei și al rătăcirii.

Amar celora ce au părăsit unirea fiiască și s-au dat după slobozeniile lumii aceștia. Amar celora ce umblă după deșărtăciunile acestui veac. Amar celora ce iubesc întunecarecul păcatului. Vai de ceia ce lasă lumina dreptății. Amar celora ce să află întru întunecarecul păcatului; vai de ceia ce pierd zioa despre cunoștința lui Dumnezeu; vai de cei adăpați în grumazi cu reale poște; amar celora ce să nevoiesc ca să vâneaze sufletele spre spurcata împreunare și spre necurata neînfrânare a voiii slobode; adevărat lațul diavolului iaste podoaba carea înșală; iară cei ce vor să se mântuiască o urăsc pre ea. Amar celor ce grăiesc de rău unul pre altul; vai de ceia ce înșală și fac turburări; amar celora ce fac amestecări; vai de ceia ce să jură pentru dezmierdăciuni; amar celora ce să jură strâmb; vai de cei lacomi, căroră le iaste pântecele Dumnezeu; vai de beții; iară fericit iaste acela, carele să smereaste pre sine, și iaste plecat pentru Dumnezeu, și să defăimează pre sine, și să judecă; pre unul ca acela Dumnezeu cel Înalt îl va înălța, și îngerii îl vor cinsti, și la judecată nu va sta de-a stânga. Fericit iaste acela carele stă la rugăciuni, și rabdă în posturi, și iubeaste priveghierile, și tare să luptă, și îș leapădă de la sine somnul, și-și pleacă genunchele la pământ, spre facerea de laudă lui Dumnezeu, bătându-și pieptul, bătându-și fața, înălțând mânila spre văzduh, rădicându-și ochii la ceriu,

la Domnul, și aducându-și aminte de cela ce va șede pe scaunul laudii, și va lua seama inimilor, și va ispiti rărunchii. Unul ca acela va avea bunătați veacinice, fiiu, și frate, și soție, și moștean lui Dumnezeu să va face; fața aceluia va străluci ca soarele, în zioa județului, întru împărăția ceriului; cine iubeaște dreptatea soț lui Dumnezeu să va afla. Iară cine iubeaște a minți soț dracilor va fi. Cine ureaște înșălăciunile să slobozească de blăstem; și cine rabdă năpăștile sau ispitirile, ca un mărturisitoriu, să va încununa înaintea scaunului lui Dumnezeu; și cine tânjaște și să mânănește întru necazurile ceale ce să întâmplează și întru scârbele ce vin asupra, pârându-i-să a fi greale și hulindu-le, acela au rătăcit, și minte surdă are. Iară cel smerit și blând și cu minte plecată de la Dumnezeu să va înălța, și-l vor cinsti îngerii, și-l vor lăuda oamenii. Iară pre cel mândru și otrăvit și mănios îl va blăstema Dumnezeu: mâncarea aceluia va fi, în loc de struguri, amărăciunea drăcească, iară vinul și băutura, arderea smoalii și venin de șarpe fără de leac. [...]

Să nu mângăiem, dară, pre necurații draci. Pentru că Dumnezeul nostru tuturor oamenilor iaste izbăvitoriu și pierzătoriu dracilor, că și noi, de vreme ce sântem împreunați în trupuri, pentru aceea, și morții sântem supuși. Să ne batem, dară, bărbătească, ca să biruim pre necurații draci. Că de vom avea frica lui Dumnezeu în inimile noastre și de vom pune aducerea aminte de moarte în suflet, măcar de s-ar oști asupra noastră întrarmații și toți dracii, nici într-un chip nu ne vor putea strica noao. Ce ca niște oi ce vor să biruiască zidul să vor arăta, și vor nemeri asupra noastră ca la zid tare, că Dumnezeu va fi cu noi. Căruia i să cuvine slava, cinstea și mărirea în veacii veacilor. Amin.

Sfârșit, și lui Dumnezeu mărire.

Chiril al Ierusalimului

A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril,
 arhiepiscopul Ierusalimului,
CATIHISES SAU ÎNVĂȚĂTURI
CĂTRĂ CEI CE VIN LA BOTEZ,
 tălmăcite acum întâiu pre limba românească de
 ieromonahul Samoil Klain de la Sad
 în anul 1788*

Procatihisis, adecă Cuvânt-înainte

A celui între sfinți părintelui nostru Chiril, arhiepiscopul
 Ierusalimului

Acum suflă mirosul fericirii cătră voi, cei ce veniți spre luminare. Acum florile duhovnicești culeageți ca să împlețiți cununi cerești. Acum bună mireasma Duhului celui Sfânt au suflat (*Cânt.* 2, 12, 13). Acum stați la ușile căsii împărătești: o, că de v-ar băga înlăuntru împăratul! Că acum s-au arătat florile pomilor: o, că de s-ar face și rodul desăvârșit! Până acum v-ați scris numele și chemarea voastră la oștire, candile în mâni ținind ca să duceți înlăuntru pre mireasă (*Filip.* 3, 20). Aveți dor de cetatea cea cerească și voie curată și nădeajde următoare, că adevărat iaste ceea ce auzim: „Că celor ce iubesc pre Dumnezeu toate lucră spre bine” (*Rom.* 8, 28)^[1]. Că dornic și gata iaste Dumnezeu a face bine, însă așteaptă a fieștecăruia voie curată. Pentru aceea au zis apostolul: „...celor ce sânt chemați după cea mai înainte voie” (*Rom.* 8, 28). Când ai curată voie, aceea te face pre tine să fii

* Transcriere și note: Greta-Monica Miron.

chemat, că, măcar cât ai avea trupul aici, de nu va fi mintea aici, niciun folos nu vei avea.

Venit-au oarecând la botez și Simon magul și s-au botezat (*Fap.* 8, 13). Ci nu s-au luminat. Și trupul l-au udat cu apă, iară inima nu o-au luminat cu duhul. Trupul s-au pogorât în scăldătoare și au ieșit (*Ioan* 8, 5)^[2], iară sufletul nu s-au îngropat cu Hristos, nici s-au sculat împreună cu el (*Rom.* 6, 4; *Colos.* 2, 12). Eu spuii ceale ce s-au întâmplat ca să nu cazi tu că aceastea cu închipuire s-au făcut lor. Iară sânt scrise pentru învățătura celor ce până astăzi să apropie (*1 Cor.* 10, 11), ca nimene dintră voi să nu să afle ispititoriu darului celui dumnezeiesc și ca nicio rădăcină care odrâslește în sus să vă turbure (*Evrei* 12, 15; *2 Leage* 29, 18). Ca nimenea dintru voi să nu între zicând: Lasă să vedem ce fac credincioșii, deaca voiu intra, voiu vedea, ca să cunosc ceale ce să fac. Adecă, nădăjduiești că vei vedea și socotești că vei ispiti ceale ce să fac și cum că Dumnezeu nu va ispiti inima ta?

3. Au ispitit oarecine, zice Evangheliia, oarecând a întra la nuntă cu haine nevreadnice de nuntă, și, după ce au întrat, au șezut și au mâncat, că lăsasă mirele (*Mat.* 22, 11). Ci să cuvinea, văzând hainele tuturor albe, ca și el aseamenea să fie îmbrăcat (*Cat.* 3, 2)^[3]. Însă el aseamenea bucate mânca cu ceialalți, iară cu hainele și cu voia tocma era neaseamenea. Și mirele, măcar că iaste darnic, însă nu iaste fără de judecată, că mergând pre la toți oaspeții și văzându-i (că n-avea el grije cum mână, ci cum de cu cuviință să poartă), și, văzând pre un străin neîmbrăcat cu haină de nuntă, au zis cătră el: „Priiatine, cum ai întrat aici?” (*Mat.* 22, 12)^[4]. Cu ce față (obraz) și cu ce cunoștință (suflet)? Că, măcar de nu te-au oprit portariul, pentru mărirea ospătătoriului, au nu ai știut cu ce haine să cădea să întri? Ci deaca ai întrat și ai văzut strălucind hainele celor ce ședeau la ospăț, au nu să cădea

ca încai din lucrurile ceale ce le-ai văzut să te înveți? Au nu să cuvinea să întri în vreme cuvioasă (bună) ca în vreme cuvioasă (bună) să ieși? Acum, fără de vreme ai intrat și fără de vreme te vei lăpăda (scoate)". Și au poruncit slujitorilor, zicând: „Legați picioarele lui”, care au îndrăznit a năvăli înlăuntru, „legați mâinile lui”, care nu au știut să-l îmbrace cu haină cuvioasă când au venit aici „și-l aruncați pre el în întunearecul cel mai din afară”, că nu iaste vreadnic de candile de nuntă (*Mat. 22, 13*)^[5]. Vezi ce s-au întâmplat atunci omului aceluia, gătește-te pre tine însuși (întăreaște-te milii).

4. Că noi, cei ce sântem slujitorii lui Hristos, pre fieștecarele l-am primit și ca nește portari slobodă am lăsat poarta. Poate fi ca tu, având sufletul întinat cu mocirla păcatelor și voie urâtă, să fi intrat. Intrat-ai, primitu-te-ai, numele tău s-au scris. Vezi chipul acestii cinstite besearici? Priveaște rânduiala și învățătura? Cetirea Sfintelor Scripturi, feațele celor canonicești carii sânt de față, rândul (urmarea) învățăturii? Cinstea locului să te miște, și din ceale ce vezi să te înveți. Mai bine ieși acum în vreme cuvioasă și întră mâne în vreme cuvioasă. De-ai avut îmbrăcăminte sufletului din iubirea de argint, alta îmbracă și întră. Dezbracă haina carea ai avut, nu acoperi. Dezbracă curviia și necurăția și te îmbracă cu preastrălucită haina curățeniei. Eu spui ție mai înainte din ce întră mirele sufletelor, Isus, și să uită la haine. Ai vreme destulă: pocăință de patruzeci de zile să dă ție. Ai foarte multă vreme și a te dezbrăca, și a te spăla, și iarăși a te îmbrăca și a intra. Iară de vei rămânea în voia cea rea, cel ce-ți spune ție fără de vină iaste, iară tu să nu nădăjduiești că vei primi darul. Că apa te va primi, iară duhul nu te va primi. De să știe cineva că are vreo rană să ia ir, de cade cineva să se scoale. Nimenea să nu fie întru voi Simon, nicio fățarnicie, nicio ispitire (*Cat. 17, 36; Cat. 3, 4*)^[6].

5. Că poate fi ca și pentru altă pricină să vii. Să întâmplă ca bărbatul, vrând să placă muierei și pentru aceea să vie, carea așijderea și de muieri zic. Și sluga de multe ori stăpânului și priiatenul priiatenului au vrut a plăcea. Hrana undiții o iau și te primesc pre tine cel ce vii cu rea voie, iară cu nădejde bună ca să te mântuiești. Unde veneai, ce fealiu de laț te-ar prinde, doară, nu știiai. Ai căzut în lațurile besericești: viu te prinde, nu fugi, că cu undița te prinde pre tine Isus, nu ca să te omoară (să nu mai trăiești), ci ca, omorându-te, să te înviiază, că trebuiește tu să și mori și să și înviezi (*Mat. 23, 47*)^[7]. Că ai auzit pre apostol zicând: „Morții păcatului, iară viii dreptății”, mori păcatelor și viețuiaște dreptății; de astăzi (înainte), viețuiaște (*Rom. 6, 11, 14; 1 Petru 2, 24*).

6. Socoteaște cât de mare vrednicie dăruiaște ție Isus. Catihumen te vei zice (chema), din afară cu cuvântul învățându-te (sunându-ți ție cuvânt la urechi), auzind nădejde și nevăzând, auzind taine și neînțelegând, auzind Scripturile și nevăzând adâncimea (lor) (*Cat. 1, 4; Cat. 5, 1*)^[8]. Acum mai mult nu auzi sunând la urechile tale, ci sunetul cel dinlăuntru-l auzi, că Duhul Sfânt, cel ce lăcuiaște înlăuntru, de aci înainte mintea ta o face ca să dumnezăiască (*Romani 8, 9, 11*). Când vei auzi ceale ce despre taine sânt scrise atunci vei înțelege ceale ce nu știiai. Și să nu socotești că lucru mic ianticăla om fiind numire de Dumnezeu iai. Auzi pre Pavel zicând: „Credincios iaste Dumnezeu” (*1 Cor. 1, 9*). Auzi altă scriptură, carea zice: „Dumnezeu iaste credincios și drept” (*2 Leage 32, 4, sau 1 Ioan 1, 9*)^[9]. Aceasta mai înainte văzând psalmistul, au zis din fața lui Dumnezeu (fiindcă oamenii era să ia numire de Dumnezeu): „Eu am zis: Dumnezeii sântei și fiii Celui Preaînalt toți” (*Psalm 81, 6*)^[10]. Ci ia aminte ca nu nume de credincios, iară voie de necredincios să porți. Întrat-ai la luptă, rabdă osteneala alergării. Altă vreamă ca aceasta nu ai. De ți s-ar fi pus ție

zile de nuntă, au nu ai lăsa toate și te-ai cuprinde cu gătirea ospățului? Cu cât mai vârtos când te legi că-ți vei găti sufletul tău mirelui celui ceresc, nu vei lăsa ceale trupești ca să culegi ceale duhovnicești?

7. Nu iaste slobod de doao au de trei ori a să boteza, că atunci ar putea zice: ce nu s-au făcut bine o dată, voiui îndrepta a doua oară. Ci, măcar o dată de să va face rău, acel lucru nu să poate îndrepta, că „un Domn și o credință și un botez iaste” (*Efes. 4, 5*)^[11]. Că numai eriticii să botează a doua oară, pentru că cel dintâi nu era botez.

8. Că nimica altă nu cearcă Dumnezeu de la noi, fără numai bună voie. Nu zice: cum să șterg păcatele mele? Eu zic ție (cu acest singur lucru): de vei vrea și de vrei creade (vrând și crezând). Ce iaste mai pre scurt decât aceasta? Iară de cumva buzele tale vor grăi cum că tu vrei, iară inima nu va zice (aceasta), cunoscătoriu de inimi iaste cel ce judecă. Înceată dintru această zi de la tot lucrul mic, să nu grăiască limba ta cuvinte necuvioase, să nu păcătuiască mai mult ochiul tău, și mai mult mintea ta să nu rătăcească după ceale netreabnice (*Cat. 1, 5*)^[12].

9. Să se grăbească picioarele tale la învățătură (catihisîș). Exorchismii (blăstămurile, jurământurile) cu sârguință-i primeaște. Ori de te vei sufla, ori de te vei exorchiza, de mântuire va fi ție lucrul acela. Socoteaște cum că iaste aur nelămurit și necurățit și amestecat cu multe fealiuri de materii: cu aramă, și cu cusutoriu, și cu fier, și cu plumb (*Ezec. 22, 18*). Cercăm să avem numai aur, fără de foc nu să poate curăți de mestecăturile ceale străine. Așea, fără de exorchismi, sufletul nu să poate curăți. Dumnezăiești sânt aceia din Dumnezăieștile Scripturi culeși. Fața ta au fost acoperită ca de aci înainte să fii cu mintea luotoare-aminte, și nu, rătăcind ochiul, să facă să-ți rătăcească și inima. Însă, pentru că sânt ochii acoperiți, urechile nu să împiadeacă ca să nu primească mântuirea. Că, precum lucrătorii de aur cei învățați prin

nește țevi suptiri slobozind duh în foc și aurul cel din vasul cel vărsătoriu suflându-l, când ațâță flacăra, dobândesc ce cearcă, așa când cei ce exorchizesc prin duhul lui Dumnezeu bagă (slobod) înlăuntru frică și pre suflet în trup ca într-un vas de vărsat îl ațâță, fuge vrăjmașul drac și rămâne mântuirea, și rămâne nădeajdea vieții veacince, și mai pre urmă sufletul curățit de păcate dobândește mântuirea (*Cat.* 17, 18)^[13]. Să rămânem, dară, fraților, în nădeajde, și să ne dăm pre noi înșine, și să nădăjduim ca Dumnezeul tuturor, văzând voia noastră, să ne curăță pre noi de păcate și să ne facă a avea (dea) bună nădeajde de lucrurile noastre, și să ne dea pocăință de mântuire. Dumnezeu au chemat, tu ești chemat (jos 15)^[14].

10. Rămâi întru învățături (catihizuri). Măcar de va fi și lung cuvântul nostru, tu niciodată să nu slăbești cu mintea că vei lua arme asupra puterii (lucrării) cei protivnice, vei lua arme asupra eresurilor, asupra jidovilor, asupra samarineanilor și asupra neamurilor. Mulți vrăjmași ai, multe săgeți ia, cu foarte cu mulți te lupți, trebuie să înveți cum să-l biruești pre elin, cum să te lupți cu ereticul, cu jidovul și cu samarineanul (*Efes.* 6, 16; *Mat.* 27, 41). Și armele cu adevărat sânt gata, și sabia duhului foarte bine ascuțită, numai dreapta (mâna) trebuie să se silească prin voia cea bună ca să te războiești războiul Domnului, ca să învingi puterile (lucrările) ceale protivnice, ca să nu fii biruit de niciun meșteșug (lucru) al eriticilor.

11. Iară aceasta bine ia aminte ca să o faci: ceale ce să zic le învață și în veaci le ține. Să nu socotești că acestea sânt cazanii obicinuite, că și acealea sânt bune și vreadnice de credință. Ci le-am lăsat dintr-însele astăzi, mâne vom învăța. Iară învățăturile ceale despre botez, care pe pre rând să spun, de le lăsăm astăzi, când le vom învăța? Socoteaște că iaste vreamea sădirii pomilor: de nu

vom săpa și să facem groapă afundă acum, când să va putea sădi de altă dată mai bine ce odată rău s-au sădit? Socoteaște cum că catihisul iaste un zid. De nu vom săpa și să punem temei, de nu vom pune cu rânduială bună, și de nu vom împreuna bine zidul și cu legătură bună să legăm casa, ca să nu fie ceva larg și neînțepenit și să se surpe ziduirea, deșertă va fi toată osteneala cea mai dinainte. Pentru aceea, trebuie pre rând a pune piatră pre piatră și a lipi unghiu cu unghiu, și răzând ceale ce nu sânt de lipsă, așa mai pre urmă să varâdica zid oblu. Într-același chip, aducem ție ca nește pietri ale științii: trebuie să auzi ceale ce sânt despre Dumnezeu cel Viu, trebuie să auzi ceale ce sânt despre judecată, trebuie să auzi ceale ce sânt despre Hristos, trebuie să auzi de Înviare. Și alte multe pre rând să zic (adecă în cazaniile ceale obicinuite) care acum împrăștiat să spun, iară atunci la locul său bine întocmite să vor spune. De nu le vei culeage aceaste într-un loc și nu vei ținea aminte ceale dintâiu și ceale de pre urmă, meșterul (arhitectul) va zidi, iară tu slab și surpător zid vei avea.

12. Când să va spune catihisul, de te va întreba catihumenul ce-au zis învățătorii, nimica să nu spui celui din afară. Că tainea și nădejdea veacului ce va să fie te învățăm pre tine. Ține taina celui ce-ți plătește ție, să nu-ți zică cândva cineva ție: Ce rău ai tu, de voiu învăța și eu? (*Cat. 5, 12; Cat. 6, 29*)^[15]. Adecă, și cei bolnavi poftesc vin, care de să dă lor, fără de vreamă în mai mare nevoie cad și doao răutăți să nasc de aici: că și bolnavul piare, și doftorul să huleaște. Aceastași să întâmplă și catihumenului de aude (tainele) de la cel credincios, că și catihumenul în nevoie cade (că lucrul care l-au auzit nu știe și tot rău grăiaște de el, și de ce să zice râde), iară cel credincios ca un vânzătoriu de ceale sfinte să osândeaște. Tu acum stai la margini, păzește să nu grăiești ceva, nu pentru că, doară, ceale ce să zic nu sânt vreadnice a să

spune, ci pentru că urechile nu sânt vreadnice să le auză. Fost-ai și tu cândva catihumen, și lucrurile aceastea nu le spuneam ție. Când cu nevoința ta vei cunoaște înălțimea celor ce le auzi învățându-să, atunci vei cunoaște că nu sânt vreadnici catihumenii să auză aceastea.

13. A unei maice fii și fiice v-ați făcut toți cei ce v-ați scris. Când veți intra mai înainte de ceasul exorchismilor fieștecarele, din voi să grăiască ceale ce sânt spre cucernicie, și, de va lipsi cineva dintră voi, căutați-l. De ai fi chemat la ospăț, au nu l-ai aștepta pre cel ce împreună cu tine iaste chemat? Frate de-ai avea, au nu ai căuta ce e bun fratelui? Ceale ce nimica nu folosesc mai mult de-aci înainte nu le căuta, nu cerca ce face orașul, nu ce face satul, nu ce face împăratul, nu ce face episcopul, nu ce face preotul. Sus priveaște, vreama ta cea de-acum pofteaște aceasta (are lipsă de aceasta): „Îndeletniciți-vă și cunoașteți că Eu sânt Dumnezeu” (*Psalm 45, 11*)^[16]. De vei vedea pre cei credincioși slujind și fără de griji, bună nădeajde au, știu ce-au luat, țin la sine darul, iară tu stai încă în cumpănă și nu știi: oare primi-te-vei, au ba? Nu urma pre cei ce fără de grijă petrec, ci te teame.

14. Iară când să va face exorchismul, până ce vor veni alții carii să exorchizeluiesc, bărbații cu bărbații, și muierile cu muierile să fie. Acum am lipsă eu de corabiia lui Noe, întru carea era Noe, și fiii lui, muiarea lui și muierile fiilor lui, măcar de era numai o corabie și ușea închisă, însă toate cu cuviință au fost rânduie (*Facerea 7, 7*). Măcar de iaste besearica închisă și voi toți înlăuntru: însă aceastea osibit să fie, ca bărbații cu bărbații, și muierile cu muieri să șează, ca nu ajutorința mântuirii să se facă prilejiu de perire. Că măcar de iaste frumoasă tocmeală a ședei unii lângă alții, însă departe să fie patimile. Și când șed, bărbații să aibă în mâni vreo carte folositoare, și unul să cetească, alții să asculte. Iară de nu iaste carte, altul să se roage, iară altul să grăiască ceva de

folos. Iară adunarea fecioarelor așa fie de rânduie, ca să cânte sau să cetească, ci cu tăcere, așa cât buzele să grăiască, iară glasul să nu-l auză urechile străine (*1 Tim.* 2, 12). „Că pre muiare nu o las să vorbească în besearică” (*1 Cor.* 14, 34)^[17]. Și cea măritată, așijderea să facă, ca să se și roage, și buzele așa să le miște, cât să nu să auză glasul (*1 Împăr.* 1, 13), ca să se arate Samoil, ca sufletul tău cel sterp să nască mântuirea lui Dumnezeu cel ce aude, că Samuil așa să tâlcuiască.

15. Vedea-voiu nevoița fieștecărui bărbat, vedea-voiu vedea evlavii fieștecărui muiare. Să se aprinză mintea spre evlavie și ca pre un ileu (nocovală) să se bată sufletul. Să se moaie și să se lovească învârtoșearea necredinții, să cază zgura cea fără de folos de pre fier, să rămâie numai ce e curat, să se șteargă rugina de pre fier, ca să rămâie materia cea adevărată. Oarecândva, să vă arate voa Dumnezeu noaptea aceea și întunearecul care luminează ca zioa, de care s-au zis: „Întunearecul nu să va întuneca de la Tine, și noaptea ca zioa să va lumina” (*Psalms* 138, 12)^[18]. Atunci, fieștecărui dintru voi să fie deschisă poarta raiului (*Cat.* 19, 9)^[19], atunci să beți apă purtătoare de Hristos, bine mirositoare, atunci numirea lui Hristos să luați și lucrarea lucrurilor dumnezăiești. Acum, având ochiul minții deschis, sus căutați, priviți cu mintea ceatele îngeresti și pre stăpânul tuturor, pre Dumnezeu șezând, și pre Unul-Născut, Fiiul Lui, împreună șezând de-a dreapta, și pre Duhul împreună fiind de față. Iară scaonele și deniile slujind, și pre fieștecarele dintră voi mântuit. Acum, ca cum ați auzi cu urechile voastre, doriți de bunul acela glas, când veți fi voi mântuiți și îngerii vor striga: „Fericiți căroră s-au lăsat fărădelegile și căroră s-au acoperit păcatele” (*Psalms* 31, 7)^[20]. Când ca stealele besearicii cu trupul strălucit și cu sufletul luminat veți intra (*Cat.* 20, 2, 3)^[21].

16. Mare lucru iaste, cu adevărat, că să pune voao înainte botezul: celor robiți răscumpărare, păcătoșilor iertare, păcatului moarte, sufletului a doua naștere, haină luminoasă, peceate sfântă nedezlegată, car care duce la ceriu, desfătarea raiului, pricina dobândirei împărăției, darul moștenirii fiești. Însă bălaorul lângă cale păzeaste pre cei ce trec. Vezi să nu te muște cu necredința. Pre mulți veade mântuindu-să „și caută pre cine ar înghiți” (*I Petru* 5, 8)^[22]. La tatăl duhurilor întâi, ci prin bălaorul acela trebuie să treci. Cum, dară,-l vei putea tu treace? (*Evrei* 12, 9). Încalță-ți picioarele tale „spre gățirea Evangheliei păcii” (*Efes.* 6, 15)^[23], cât de ar împlânta și țintele, tot să nu rănească. Aibi credință înlăuntrul tău lăcuind, nădejde țapănă, încălțăminte tare, care-i vrăjmașul, carele au apucat calea să întri la Domnul, găteaste-ți inima ta spre primirea învățătorei, spre împărtășirea Sfintelor Taine (*Cat.* 1, 5)^[24]. Mai adeaseori te roagă ca Dumnezeu să te învrednicească cereștilor și celor nemuritoare taine, nici zioa, nici noaptea nu înceta, și când se va depărta somnul de la ochii tăi, atunci mintea ta să se roage. De vei vedea că sare în mintea ta vreun gând urât, gândeaște de judecată și adu-ți aminte de mântuire, cuprinde-ți gândul tău la învățatură, ca să-și uite de lucrurile ceale reale (*Isaia* 27, 1). De vei vedea pre cineva zicându-ți ție: Și tu mergi acolo, ca să te pogori în apă? Au nu are cetatea scaldători? Să știi că bălaorul cel din mare meșteșugeaste aceastea asupra ta, iară tu nu luoa aminte la glasul (buzele) celui ce grăiaște, ce la Dumnezeu, Cel ce lucrează. Păzeaste-ți sufletul tău ca cu niciun meșteșug să nu să poată prinde, ci, rămâind în nădejde, să te faci moștean mântuirii veacinice (*Cat.* 3, 3; 17, 35)^[25].

17. Cu adevărat noi aceastea ca nește oameni le vestim și le învățăm, iară voi să nu faceți zidul nostru fân și trestie și paie, ca să nu arză lucrul și să ne păgubim, ci

faceți lucrul aur și argint și pietri scumpe (*1 Cor. 3, 12, 15*). A mea datorie iaste să-ți spui, iară a ta iaste să te apuci de lucru, iară a lui Dumnezeu iaste să săvârșească. Să ne întărim mintea, să ne silim sufletul, să ne gătim inima, că pentru suflet ne luptăm noi și nădăjduim lucrurile ceale veacnice (*Pilde 7, 23*)^[26]. Iară putearnic iaste Dumnezeu (cel ce cunoaște inimile voastre și știe cine iaste adevărat, și cine iaste fățarnic) pre cel adevărat să-l mântuiască, iară pre cel fățarnic să-l facă credincios (*Cat. 1, 6 și 5*)^[27]. Că poate Dumnezeu și pre cel necredincios să-l facă credincios, numai de-i va da lui inima și să rumpă zapisul cel asupra voastră, și să vă facă să vă uitați de rătăcirile ceale mai dinainte, și să vă sădească în beseanică, și să vă aleagă șie ostași, îmbrăcându-vă cu armele dreptății, și să vă umplă de lucrurile ceale cerești ale legii ceii noao, și să vă dea peceatea cea neștearsă a Duhului Sfânt în veaci. Întru Hristos Isus, Domnul nostru, Căruia mărire, în veacii veacilor, Amin.

Cătră ceteț

Catihisurile aceastea ale celor ce vin cătră luminare, celor ce să apropie la botez și celor credincioși, carii s-au botezat, dă-le să le cetească, iară catihumenilor și altora, oricăror carii nu sânt creștini, nicidecum să nu le dai, că amintrilea vei da samă înaintea Domnului^[28]. Iară izvodul acestora, de-l vei scrie a doua oară, ca înaintea lui Dumnezeu să faci aceasta.

A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril, arhiepiscopul Ierusalimului

Catihisis 1

Cătră cei ce vor să se luminează

La Ierusalim zisă, carea cuprinde aducerea înlăuntru a celor ce vin la botez. Și cetire din Isaie: „Spălați-vă, curățiți-vă, ștergeți răutățile din sufletele voastre înaintea ochilor Miei” (*Isaia 1, 16*)^[29].

1. Cei ce sânteți ucenici a legii ceii noao și părtași tainelor lui Hristos, acum, cu chemarea, iară după puțin și cu darul, faceți-vă inimă noao și duh nou, ca să se bucure ceale cerești (*Ezechiil 18, 31*). Că, deaca „pentru un păcătos ce să pocăiaște să face bucurie”, cum zice Evangheliia (*Luca 15, 31*)^[30], cu cât mai vârtos mântuirea a atâtea suflete va face să se bucure ceale cerești. Pre bună și pre frumoasă cale ați intrat, cu evlavie să săvârșiți călătoria evlaviei. Că, spre răscumpărarea voastră, iaste foarte gata Unul-Născut, Fiiul lui Dumnezeu, zicând: „Veniți toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni pre voi” (*Mat. 11, 28*)^[31]. Cei ce sânteți îmbrăcați cu haina cea grea (perzătoare) a greșealelor și legați cu lanțurile păcatelor voastre (*Procatihis 3; Catih. 15, 25*^[32]; *Pilde 5, 22*) auziți glasul prorocului, ce zice: „Spălați-vă, curățiți-vă, ștergeți răutățile voastre înaintea ochilor miei” (*Isaia 1, 16*)^[33], ca să vă strige voao ceata îngerilor: „Fericiți căroră s-au lăsat fărădelegile și căroră s-au acoperit păcatele” (*Psalom 31, 1*)^[34]. Cei ce adăunazi ați aprins candilele credinții (*Procatihis 1*)^[35] țineți-le acealea nestinse în mâni, ca cel ce oarecând întru acest preasfânt munte, Golgota, au deschis odinioară tălhariului raiul prin credință să vă dea și voao să cântați cântec de nuntă (*Luca 23, 43*).

2. De iaste cineva aici rob păcatului, să fie gata prin credință spre adevărată naștereacea de-a doao a moștenirii

fiești, și lăpădând robiia păcatelor cea foarte rea, și dobândind preafelicita slujbă a Domnului, să se învrednicească a moșteni împărăția ceriurilor. Dezbrăcați-vă prin mărturisire de omul cel vechiu, carele să strică după poftetele rătăcirii, ca să vă îmbrăcați întru cel nou, carele să înnoiaște după cunoștința Celui ce l-au făcut pre el (*Efes.* 4, 22–24; *Colos.* 3, 10). Câștigați prin credință arvuna Duhului Sfânt, ca să vă puteți primi în lăcașurile ceale veacnice (*2 Cor.* 5, 5; *Luca* 16, 9). Apropiați-vă la peceatea cea de taină, ca să fiți binecunoscuți Stăpânului (*Catih.* 15, 25)^[36]. Sfintei și cuvântătoarei turmei lui Hristos vă împreunați, ca oarecând să fiți aleși de-a dreapta Lui și să moșteniți viața cea gătită voao. Iară de carii să lipeaște încă (ca de o piiale păroasă) asprimea păcatelor, aceia de-a stânga vor sta, pentru că nu au venit la darul lui Dumnezeu, care să dă în botez prin Hristos. Iară nașterea a doua nu zic a trupurilor, ci cea duhovnicească, a sufletu<lui>, a doua naștere. Că trupurile să nasc prin părinții cei ce să văd, iară sufletele să nasc prin credință, „că Duhul suflă unde vrea” (*Ioan* 3, 8)^[37]. Și atunci, de te vei face vreadnic, vei auzi: „Bine, slugă bună și credincioasă”, (adecă) când te vei afla că nicio întinăciune de fățarnicie nu ai în cunoștință (*Mat.* 25, 21)^[38].

3. Iarăș socoteaște cineva din cei ce sânt aici să ispitească darul lui Dumnezeu, acela însuși pre sine să înșală și putearea nu o știe. Curat și nefățarnic suflet să aibi, o, omule, pentru cel ce cearcă inimile și rărunchii. Că, precum cei ce vor să scrie ostași cearcă vârsta și trupurile celor <ce> vor să se primească întră ostași, așa Domnul, când aleage, cearcă voile, și de are cineva ascunsă fățarnicie, pre acesta ca pre un nevreadnic de oastea cea adevărată îl lapădă. Iară de-l află vreadnic, acestuia foarte gata iaste a-i da dar (*Catihis* 3, 1)^[39]. Nu dă Sfintele cânilor (*Mat.* 7, 6), ci, unde veade cunoștință

bună, acolo dă peceatea cea de mântuire și minunată de care să tem dracii și o cunosc îngerii, așa cât dracii fug goți (de la cel ce are peceatea aceasta), iară îngerii ca pre un soț și casnic îl cuprind (*Catihis* 17, 36)^[40]. Drept aceea, cei ce primesc această duhovnicească și mântuitoare peceate trebuie ca și ei, singuri, să se nevoiască. Că, precum condeiul cel de scris sau săgeata are lipsă de lucrul celui ce va să se folosească cu eale, așa și darul are lipsă de cei ce cred.

4. Nu stricăcioase, ci duhovnicești arme iai. De aici înainte, te sădești în raiul cel înțelegătoriu, iai nume nou, care mai înainte nu l-ai avut (*Apoc.* 2, 7; *Apoc.* 2, 17). Mai înainte erai catihumen, acum te vei chema credincios (*Procatihis* 4; *Catihis* 5, 1)^[41]. De aci înainte, te sădești întră măslinii cei înțelegători, din măslin sălbatec te altuiești în măslin roditoriu, din păcate în dreptate, din întinăciune întru curățenie (*Rom.* 11, 24). Te faci părtașiu viții cei sfinte, și, de vei rămânea în viță, ca o stâlpare roditoare vei crește (*Ioan* 15, 1, 4, 5). Iară de nu vei rămânea, în foc te vei arde. Să aducem, dară, rod cu vrednicie, să nu fie ca să se întâmple cu noi ce s-au întâmplat cu smochinul cel neroditoriu, canu, venind, Isus și acum să ne blasteme pentru nerodirea (*Mat.* 21, 9)^[42]. Și toți să putem zice: „Iară eu, ca un măslin roditoriu în Casa lui Dumnezeu, nădăjduit-am spre mila lui Dumnezeu în veac” (*Psalms*)^[43]. Măslin nu care să prinde cu simțirile, ci care să înțeleagă cu mintea, care luminează. Drept aceea, a lui iaste a sădi și a uda, iară a ta detorie iaste a face rod (*2 Cor.* 3, 7)^[44]. A lui Dumnezeu iaste să dea dar, iară a ta detorie, să iai darul și să-l păzăști. Pentru aceea, nu fi nebăgătoriu de samă de dar, pentru că darul în dar să dă. Ci, cându-l primești, cu evlavie să-l păzăști.

5. Vreamea de acum iaste vreamea mărturisirii. Mărturisește ceale ce ai făcut ori cu cuvântul, ori cu

fapta, ori în noapte, ori în zi. Mărturiseaște-te în vreme bine primită, și în zioa mântuirii primeaște vistiiariul cel ceresc (2 Cor. 6, 2). Îndeletniceaște-te cu de-adinsul întru exorchismi (*Procatihis* 19)^[45]. Totdeauna vino de ascultă catihisurile, și ceale ce să zic acolo le ține aminte. Că să zic nu numai pentru ca să le auzi, ci ca ceale ce le auzi prin credință să le pecetluiești (mai jos 6; *Procatihis* 17)^[46]. Toată grijea omenească șterge-o din cugetul tău, „că tu pentru suflet alergi” (*Pilde* 7, 23)^[47]. Toate ceale ce sânt ale lumii de tot le lași, mici sânt acealea, iară mai sânt ceale ce să dau de la Domnul. Lasă ceale de acum și creade întru ceale ce vor să fie. Atâta ani în zădar ostenindu-te ai petrecut în lume, și nici patruzeci de zile să nu te îndeletnicești pentru sufletul tău? „Îndeletniciți-vă și cunoașteți că Eu sânt Dumnezeu”, zice Scriptura (*Psalms* 45, 11)^[48]. Părăsește a vorovi mai multe fără de folos, nici tu nu cleveti, nici pre cel ce cleveteaște să nu-l auzi bucuros, ci mai vârtos fii gata spre rugăciuni (*Procatihis* 15)^[49]. Arată pren petreacerea vieții ceii bune tăriia și vârtutea sufletului tău. Curăță-ți vasul tău, ca să cuprinză mai mult dar (*Mat.* 23, 26). Că iertarea păcatelor întocma să dă tuturor, iară împărțășirea Duhului Sfânt fieștecui după măsura credinții să dă (*Rom.* 12, 6). De te vei osteni puțin, puțin vei lua, iară de vei lucra mult, multă va fi plata ta. Ție-ți alergi, ție-ți adună ceale de folos.

6. De ai ceva împrtova cuiva, iartă. Te apropii ca să iai iertare păcatelor, trebuie ca și tu să ierți celui ce Ț-au greșit ție. Amintrelea, cum vei zice Domnului: Iartă-mi păcatele mele ceale multe, de vreme ce tu nici puține soțului tău nu ierți? (*Mat.* 8, 23–25)^[50]. La besearică, când iaste adunare, cu sânguință vino și ascultă, nu numai acum când poftesc cliricii de la tine această sânguință, ci și după ce vei lua darul. Că, deaca era aceasta lucru bun și de laudă mai înainte de ce ai luat darul, au, doară, după ce

ți s-au dat darul înceată a fi bun lucru? Deaca mai înainte de ce te-ai sădit au fost lucru bun să te uzi și să te sapi, au nu va fi cu mult mai bine după ce te sădești să se facă aceasta? Luptă-te pentru sufletul tău, mai ales întru aceste zile, paște-ți sufletul tău cu dumnezăieștile cetanii, că masă duhovnicească au gătit ție Domnul (*Procatihis* 17; mai sus 5)^[51]. Zi și tu ca psalmistul: „Domnul mă paște și nimica nu-m va lipsi. În locul pășunii, acolo m-au sălășluit; la apa odihnei m-au hrănit, sufletul meu l-au întors” (*Psalm* 22, 1, 2, 3)^[52]. Ca și îngerii împreună să se bucure, și însuși Hristos, Marele Arhiereu, primind voia voastră și pre voi adunându-vă, Tatălui să zică: „Iată, Eu și pruncii carii Mi-au dat Dumnezeu” (*Isaie* 8, 18; *Ovr.* 2, 13)^[53], carele pre voi pre toți să vă păzască și bine plăcuți. Lui mărirea și împărăția întru nesfârșiți veacii veacilor, Amin.

Catihism 2

A celor ce să luminează

În Ierusalim zisă: „De pocăință și de iertarea păcatelor și de împotivitoriul”. Cetire din Ezechiil: „Dreptatea dreptului preste el va fi, și fărădelegea celui fără de lege preste el va fi. Și cel fără de lege de să va întoarce de la toate fărădelegile sale...” (*Ezec.* 18, 20, 21)^[54]. Și ceale ce urmează.

1. Greu (lucru) iaste păcatul și boală foarte cumplită sufletului iaste călcarea legii carea și tăria sufletului o strică și, fără de aceea, și focul de veaci îi gătește lui. Răul iaste din alegerea cea volnică carea iaste vlăstarea voiei. Că cum că din alegerea voiei păcătuim aiavea zice prorocul: „Eu te-am sădit viță roditoare, toată adevărată; cum te-ai întors întru amărăciune, viță străină?” (*Jerem.* 2, 21)^[55]. Sădirea au fost bună, rodul rău, din alegerea voiei, răul. Cel ce au sădit fără de vină iaste, iară vița să va arde cu foc, căci ca să rodească rod bun s-au sădit, iară

din aleagerea voiei au făcut rod rău. „Că au făcut Dumnezeu pre om drept”, zice Eclesiastul, „și ei multe cuvântări au căutat” (*Ecles. 7, 29*)^[56]. „Că a Lui făptură sântem, făcuți spre fapte bune” (ca să facem bine), zice apostolul (*Efes. 2, 10*)^[57]. Drept aceea, Făcătorul, fiind bun, „spre fapte bune ne-au făcut”. Iară făptura din aleagerea voiei sale s-au întors într-o răutate. Pentru aceea greu rău iaste păcatul, precum s-au zis, ci nu iaste rău care să nu să poată tămădui; greu iaste celui ce-l ține, ci lezne-l tămăduiaște cel ce prin pocăință-l lapădă. Pune cum că neștine ține foc în mână. Până când ține jarul în mână, să arde, iară deaca lapădă jarul, au lăpădat și ceea ce-l ardea. Iară de socoteaște cineva cum că, păcătuiind, nu să arde, acestuia zice Scriptura: „Au, doară, va ascunde cineva foc în sân și nu-și va arde hainele?” (*Pilde 6, 27*)^[58]. Că arde păcatul tăria sufletului.

2. Ce va zice neștine: ce iaste păcatul? Vită sau înger sau demon? Ce lucru iaste care-l face pre el? Nu iaste vrăjmașul din afară, omule, carele să se scoale asupra ta, ci iaste odraslă rea, carea din tine creăște (*Catihis 4, 21*)^[59]. „Cu ochii tăi drept caută” și nu va fi poftă (*Pilde 4, 25*)^[60]. Ține ale tale și nu răpi ale altora, și zace răpirea, adu-ți amine de judecată, și nici curvia, nici preacurvia, nici uciderea de oameni și nicio faptă fără de lege la tine nu să va întări. Iară, cându-ți uii de Dumnezeu, atunci mai pre urmă începi și a gândi ceale reale și a face ceale fără de lege.

3. Iară, nu ești numai tu singur povățuitoriu și începătoriu faptei, ci iaste altul, oarecarele, foarte rău zidărătoriu, diavolul, el pre toți zidăreăște, ci pre cei ce nu-l ascultă nu-i biruiaște (*Catihis 4, 21–24*)^[61]. Pentru aceea, zice Eclesiastul: „De să va sui preste tine duhul celui puternic, să nu lași locul tău” (*Ecles. 10, 4*)^[62]. Ușea ta o închide și pre el departe-l goneaște de la tine, și nu-ți va strica. Iară, deaca fără de osibire vei primi gândul

poftei, prin gânduri rădăcini va prinde întru tine, mintea ta o va lega și pre tine te va trage în groapa răutăților. Ci, doară, vei zice: Credincios sânt, nu mă va birui pre mine pofta cea rea, măcar de gândesc și multe ori despre ea. Au nu știi că rădăcina, carea multă vreme rămâne în piază, mai totdeauna despică piază? Nu primi sămânța, că va despica credința ta. Mai înainte de ce înflorește, smulge răul din rădăcină, ca, nu de te vei lenevi a face aceasta la început, după aceeaa foc și săcure să-ți trebuiască ție (*Ierem. 23, 29; Mat. 3, 10*). Boala ochilor la început de vreme o vindecă, ca nu după ce vei orbi, atunci să cauți leac.

4. Diiavolu iaste începătorul păcatului și tatăl răutăților. Aceasta Domnul au zis, nu eu: „Că de la început diiavolul au păcătuit” (*1 Ioan 3, 8; Ioan 8, 44*)^[63]. Înainte de el nu au păcătuit nime. Însă au păcătuit nu din fire, pentru că, doară, cumva l-ar fi silit păcatul (că întru acel chip cel ce l-au făcut pre el ar fi pricina păcătuirii), ci bun au fost făcut, diiavol s-au făcut cu voia sa, de la lucrare luându-și nume. Că fiind el arhanghel, după aceeaa diiavol (adecă ocărătoriu) de la ocărăre s-au zis. Și, fiind bun slujitoriu a lui Dumnezeu, după cuviință s-au chemat apoi Satana, că Satana să tâlcuiască „împrotivitoriu”. Nu sânt ale mele învățăturile acestea, ci ale purtătorului de duh, prorocului Ezechiil, că el, luând plângere asupra acestuia, zice: „Tu peceatea asemănării și cumuna frumseții în desfătarea raiului lui Dumnezeu ai fost”. Și, după puține: „Fost-ai fără de prihană în zilele tale, din zioa în carea te-ai zidit până când s-au aflat nedreptăți întru tine” (*Ezec. 28, 12, 13, 15*)^[64]. Tocma bine au zis: „s-au aflat întru tine”, că nu de afară Ț-au venit ție aceasta, ci tu te-ai făcut pre tine rău. Și, după aceeaa, au pus pricina: „Înălțatu-s-au inima ta pentru frumseța ta, pentru mulțimea păcatelor tale, și pentru păcatele tale te-ai rănit și pre pământ te-am lăpădat”

(*Ezec.* 28, 16, 17, 18)^[65]. Aceasta și Domnul în Evanghelii aseamenea zice: „Văzut-am pre satana ca un fulger din ceriu căzând” (*Luca* 10, 18)^[66]. Vezi unirea Testamentului celui Vechiu cu cel Nou. Acesta, căzând, pre mulți au tras cu sine, și acesta celor ce ascultă de el le aduce pofta reale. Dintru acesta iaste preacurviia, curviia și orice alt rău. Prin acesta, tatăl nostru cel dintâiu, Adam, s-au scos (din raiu) și raiul, carele din sine minunate roduri aducea, l-au schimbat cu pământul, care aduce spini.

5. Ce e, dară, poate zice cineva, ne-am înșelat și am perit, au nu mai iaste de aici înainte vreo mântuire? (*Catih.* 12, 3)^[67]. Am căzut, au mai mult nu ne vom putea scula? (*Ier.* 8, 4). Orbit-am, au mai mult nu vom putea dobândi vedere? Șchiopat-am, au mai mult nu iaste nădejde să umblăm cândva drept? Pre scurt să zic: am murit, au mai mult nu iaste înviare? (*Psalom* 40, 9)^[68]. Au, doară, o, omule, Cel ce au sculat pre Lazăr, cel de patru zile mort, carele puțea, nu mai vartos te va scula mai lezne pre tine, cel viu? (*Ioan* 11, 17, 39, 44). Cel ce pentru noi au vărsat scump sângele Său, El ne va izbăvi pre noi de păcat, ca să nu ne dăjnădăjduim, fraților, să nu dejnădăjduim (*Efes.* 4, 19). Că greu lucru iaste a nu creade întru nădejdea pocăinții. Că cel ce nu așteaptă mântuirea fără măsură (multe) reale-și grămădește. Iară cel ce nădăjduiaște tămăduire lesne să înfrânează pre sine. Că și tâlhariul carele nu așteaptă iertăciune cade în dăjnădăjduire, iară de nădăjduiaște iertăciune de multe ori aleargă la pocăință (*Catihis* 3, 7)^[69]. Pentru ce șearpele poate lăpăda bătrânețele, iară noi nu vom lăpăda păcatul? Și pământul cel spinos, deaca să lucră bine, să face roditoriu, iară noi ne vom lăsa neîndreptată mântuirea? Cu adevărat, firea poate să primească mântuirea, ci la aceasta trebuie să fie voia.

6. Iubitoriul de oameni iaste Dumnezeu, și foarte mult iubitoriu. Tu să nu zici: Curvariu și preacurvariu am fost, greale păcate am făcut, și nu o dată, ci foarte de multe ori, au ierta-mă-va? Au uita-va? Auzi ce zice psalmistul: „Cât de mare e mulțimea bunătății Tale, Doamne!” (*Psalm* 30, 20)^[70]. Grămada păcatelor tale nu biruiesc mulțimea îndurărilor lui Dumnezeu, nu covârșesc ranele știința doftorului cea foarte mare, numai te dă lui cu credință. Spune doftorului boala ta, zi și tu cu David: „Zis-am: Mărturisi-voi asupra mea fărădelegea mea Domnului” și va fi și ție ce urmează: „Și Tu ai lăsat păgânătatea inimii mele” (*Psalm* 31, 5)^[71].

7. Vrei tu, cel ce de curând ai venit la învățătură (catihisis), să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu? Vrei să vezi iubirea de oameni și mulțimea îndelungă răbdării lui Dumnezeu? Auzi de Adam. Au călcat porunca Adam, omul cel întâiu zidit de Dumnezeu, au nu au putut îndată să-l pedeapsă cu moarte? Ci vezi ce au făcut iubitoriul de oameni, Domnul. L-au scos din raiu (că nu era vreadnic de lăcașul locului aceluia pentru păcat) și l-au pus în preajma raiului, ca, văzând de unde au căzut și din ce s-au scos, și la ce s-au lăpădat, de-aci înainte, prin pocăință, să-și dobândească mântuire (*Facer.* 3, 24). Cain, omul cel întâiu născut, s-au făcut ucigătoriu de frate, izvoditoriu (aflătoriu) de reale, începătoriu și povățuitoriu de ucideri și întâiu pismătareț. Ci, după ce au omorât pre fratele său, ce pedeapsă au avut? „Gemând și tremurând vei fi pre pământ” (*Facer.* 4, 12)^[72]. Păcatul au fost mare, pedeapsa mică.

8. Și aceasta au fost cu adevărat iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Ci, încă mică, de să va alătura cu ceale ce urmează. Că gândește ceale ce s-au întâmplat pre vreamea lui Noe. Păcătuit-au uriașii și foarte multă călcare de lege s-au vărsat atunci pre pământ (*Os.* 4, 2). Și, pentru aceasta, au trebuit să fie potopopul, și în anul al

cinci sute<-lea> (din viața lui Noe) îngrozește Dumnezeu, iară în anul al șesea sute<-lea> au adus potop pre pământ (*Facer. 5, 31 și 6; Facer. 13, 7, 11*)^[73]. Vezi lățimea iubirei de oameni a lui Dumnezeu? Au, doară, ce-au făcut după o sută de ani nu putea îndată să facă? Ci, de bunăvoie au așteptat pentru ca să aibă vreme (oamenii) să se pocăiască. Vezi bunătatea lui Dumnezeu? Că și oamenii aceia, de s-ar fi pocăit atunci, nu ar fi fost lipsiți de iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

9. Să venim acum și la alții, carii prin pocăință s-au mântuit. Doară, va fi vreo muiare carea să zică: Am curvit și am preacurvit, și cu tot fealiul de curvie mi-am spurcat trupul, oare mai iaste (mie) mântuire? Caută o muiare la Raav și așteaptă și tu mântuirea, că, de vreme ce ceaea ce aiavea și de obște era curvă prin pocăință s-au mântuit, au, doară, ceaea ce odată, cândva, mai înainte de (ce au primit) dar(ul) au curvit, prin pocăință și prin post nu să va mântui? Iară cum s-au mântuit aceaea, caută, numai aceasta au zis: „Că Dumnezeul vostru iaste în ceriuri și pre pământ” (*Is. Navi 2, 11*)^[74]. „Dumnezeul vostru”, zice, că al său nu îndrăznea să-l zică pentru necurăția (sa). Iară de vrei să aibi din Scriptură mărturie pentru mântuirea ei, ai scris în Psalmi: „Aduce-mi-voiu aminte de Raav și de Vavilon, cei ce mă cunosc pre mine” (*Psalm 86, 4*)^[75]. E mare iubirea de oameni a lui Dumnezeu, carea și de curve au pomenit în Scripturi, și nu au zis numai „Aduce-mi-voi aminte de Raav și de Vavilon”, ci au adaos și aceaea: „de cei ce mă cunosc pre mine”. Despre aceaea, și bărbaților și muierilor iaste mântuire, carea prin pocăință să dobândește.

10. Măcar tot norodul de au păcătuit, nu biruiaște (păcatul) pre iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Vițel șe-au făcut norodul, și tot nu s-au depărtat Dumnezeu de la iubirea de oameni. Tăgăduit-au oamenii pre Dumnezeu, iară Dumnezeu pre Sine nu S-au tăgăduit (*2 Tim. 2, 13*).

„Acestea sânt”, zis-au ei, „Dumnezeii tăi, Israile” (*Ieșirea* 32, 4)^[76]. Și tot după obiceiul său, Dumnezeu lui Israil mântuitoriu s-au făcut, și nu numai norodul singur au păcătuit, ci și Aaron arhiereul. Că zice Moisi: „Și preste Aaron au fost mâniia Domnului și m-am rugat, zice, pentru el” (*A doaoa leage* 9, 20)^[77]. Și Dumnezău i-au iertat lui (acest cuvânt nu iaste în Scriptură). Iată cum Moisi, rugându-să pentru arhiereul carele pă<că>tuisă, au plecat pre Dumnezeu. Iară, rugându-să pentru noi Isus, Unul-Născut, au nu va pleca pre Dumnezeu? Pre Aron pentru păcat nu l-au oprit ca să nu vie la arhierie, iară pre tine, cel ce vii din păgâni, te va opri să nu întri întru mântuire? Pocăiaște-te și tu, omule, și nu să va opri darul a veni la tine. Fă-ți viața ta de aici înainte fără de prihană, că cu adevărat iubitoriu de oameni iaste Dumnezeu. Și niciun om nu poate după vrednicie spune iubirea Lui de oameni, ba încă, de s-ar aduna toate limbile oamenilor într-un loc, nici așa nu ar fi destul a spune măcar vreo parte din iubirea Lui de oameni. Noi spunem o parte oarecarea din ceale ce sânt scrise de iubirea de oameni a lui Dumnezeu cătră oameni. Ci nu știm câte au iertat El și îngerilor, că și lor le iartă de vreamă ce unul El singur iaste fără de păcat. Isus, cel ce ne curăță pre noi de păcate, și despre aceia (adecă de îngeri), destul fie. [...]

Samuil Micu

**TRACTAT DESPRE MORAL
PRESTE TOT ȘI DESPRE
MORALUL CREȘTINESC ÎNDEOSEBI,
1789***

Partea întâiu
MAI NAINTE GĂTIRI ȘI TEMEIURI
A MORALULUI PRESTE TOT ȘI
A MORALULUI CREȘTINESC, DEOSEB

Un moral, iubitoriule de vârtute^[1], voi u să-ți dau în mână^[2], despre care în trei părți voi u cuvânta. Însă, mai nainte de a te duce în marele câmp a învățaturii creștinești despre năravuri, care cu un cuvânt să chiiamă moral, trebuie mai nainte ceva cunoștințe și temeiuiri să-ți spun despre moral preste tot, despre moralul creștinesc și despre statul omului moralicesc. Toate acestea le voi u cuprinde în partea dintâiu; după acestea gătiri, întru a doao parte, îți voi tâlcui moralul creștinesc; mai pre urmă, întru a treia parte, te voi u învăța mijlocirile creștinești spre vârtute.

Cap întâiu
DESPRE MORAL PRESTE TOT
§ 1

Cea dintâiu de lipsă cunoștință despre orânduita omului

Mai nainte de toate, omul trebuie să-ș cunoască orânduita sa, să-ș cunoască chemarea sa de aici, trebuie să știe pentru ce Făcătoriu l-au pus la locul în carele stă și ce

* Transcriere și note: Crina Pop.

hotar, și ce sfârșit i-au prepus^[3] și i-au așezat, după care trebuie să străduiască. Pentru că cunoștința orânduitei sale trebuie să-i fie omului îndemnul și arătarea^[4] vieții sale ceii moralicești. Pentru aceea zice Sfânta Scriptură: „Întru toate lucrurile tale adu-ți aminte de ceale mai de pre urmă ale tale și nu vei mai păcătui”¹.

Ce iaste, dară, orânduita omului și de unde să poate cunoaște? Aceastea întrebări să adeverec din minte^[5], din cunoașterea ființei noastre și din dumnezăiasca relighie. Omul, dară, trebuie să priceapă cât de aleasă și de înaltă ființă iaste și, mai ales, cu ce proprietăți și putințe iaste înfrumsețat nemuritoriul lui suflet.

§ 2

Ființa omului

Ce iaste, dară, omul? Omul stă din doao părți: din trup și din suflet. Cu trupul iaste asemenea plantelor și vitelor, care încă să nasc, cresc, petrec, până la un tâmp, apoi iarăș să răsipesc în părțile din care a fi au luat. Trupul omului stă din carne, vine și sânge, din oase și măduhe, și e cu musculti și cu închieturi întrarmat. O, și cătu-s de frumoase sântirile din afară: ochii, nasul, gura, urechile, mânil și picioarele. Cu sufletul, omul să înalță preste plante și preste toate cealelalte vite, să înalță cătră îngerii cei fără materie, șie iaste asemenea lor. Însă ce putință are sufletul?

Sufletul are înțăleagere, adecă putință de a cuprinde laolaltă acealea care le socotim a-ș face idei luminate^[6]; are voie, adecă putință a pofți ceva sau a să îngrețoșă^[7], a apropiia cătră sine sau a depărta; are volnicie, adecă putință a se hotărî la un lucru sau la altul, a aleage sau a lepăda. Cum trebuie trăit cu puterile sau putințele

¹ Sirah, 7, 38.

acestea învață moralul, pentru că acesta arată răul, care trebuie urât, și binele, care trebuie făcut.

§ 3

Hotărârea orânduitei omului mai de aproape

Ce iaste, dară, orânduita omului? La întrebarea aceasta, după ce am cunoscut ființa omului, mai lezne putem răspunde. Noi sântem puși aici, pe pământ, în lumea aceasta frumoasă a lui Dumnezeu, ca să șerbim^[8] Făcătorului nostru, și cu trupul, și cu sufletul, putințele și puterile noastre să le deprindem și să le iscusim, să ne facem desăvârșit și, așa, să fim harnici de <a> ajunge la sfârșitul care ne așt<e>aptă în ceacalaltă lume, adecă la viața veacinică. Orânduita noastră, dară, și sfârșitul firii noastre aici, iaste ca să ne împlinim toate detoriile noastre și să ne facem vreadnici de fericirea cea cerească.

Lui Dumnezeu a șerbi și a fi fericit

Iaste omului, pre pământ, orânduist.

§ 4

Hotărârea fericirii

Dumnezeu ne-au pus pre noi aici să-I șerbim Lui și să umblăm întru poruncile Lui și să viețuim după dânsule. Pentru aceasta luom de la Dumnezeu fericire. Ba pentru aceea și o poftă de fericire au pus în sufletul nostru, numai trebuie să cunoaștem fericirea noastră. Adevărată fericire, odihnă neturburată și de<s>fătare neamărată de<-a> pururea, în viața aceasta, nu trebuie să cercăm^[9]. Totuș, adevărata fericire îș ia începerea sa aici și să îplineaște în ceaea lume. Și în viața aceasta poate ajunge omul la stat, în care stăpânește odihna și desfătarea, adecă poate să fie adevărat fericit, numai nu trebuie să-ș caute fericirea pe căi mincinoase și înșelătoare. Calea cea adevărată o arată moralul. Toate

câte sânt afară de noi, și ceale mai strălucitoare bunuri pământești, pre noi, întru adevăr, nu ne fac fericiți; numai odihna sufletului și desfătarea duhului, cunoștința cea bună, precum că viețuim bine, întemeiază fericirea noastră, și aceasta nu trebuie să o căutăm, fără numai în noi. Despre aceasta fericire vorbește apostolul Pavel, când scrie: „Lauda noastră aceasta iaste: mărturiia cunoștinții noastre că întru dreptate și întru curăția cea dumnezeiască, nu întru înțelepciunea trupească, ci întru darul lui Dumnezeu, am petrecut în lumea aceasta”².

§ 5

Firea moralicească a omului

Cunoaștem acum ființa omului și orânduita lui. Cunoaștem și puțința aceea a sufletului, prin carea, cunoscând fealiul lucrurilor, să hotărească la un fealiu de lucru, sau la altul, alege sau lapădă; volniciia aceasta, vredniciia sufletului nostru, să zice firea moralicească a omului. Dedarea a lucra după volniciia aceasta naște în noi simțirea moralicească, prin care simțim frumseța sau urâciunea lucrurilor. Înfierbântările sau patimile sânt cu adevărat adease împotivnice firii moralicești; totuși, și aceale înțelepțește le-au dat Făcătorul Dumnezeu. Omul, fără înfierbântări și fără patimi, ar fi o corabie fără vânt și fără vâsle, numai trebuie să le fie mintea corăbiiariu lor. Trebuie, dară, să știm cum trebuiesc îndreptate patimile, ca să nu ne greșim sfârșitul și hotarul nostru. Tocma întru aceasta trebuie să ne povățuiască moralul.

² II Cor<inteni>, 1, 12.

§ 6

Lucrurile moralicești

Mai nainte de a spune care sânt lucrurile moralicești, trebuie hotarât ce iaste lucru și de câte fealiuri. Lucrurile să fac prin puteare. Pentru aceea, lucrul să chiiamă fieștecare facere a puterii, și, fiindcă putearea alta iaste din afară, alta dinlăuntru, lucrurile încă pe dreptate să împărțesc în ceale din afară și în ceale dinlăuntru. Lucru, prin care să face ceva, să numeaște lucrul facerii spre dechilinarea lucrului lăsării, prin care să lasă și nu să face ceva poruncit. Sânt și lucruri de aceale care purced din fire și să chiiamă lucruri firești, precum sânt mișcarea inimii și mistuirea bucatelor, și alte aseamenea, și acestea nu au nice o volnicie, nice au cu moralul împreunare. Lucrurile care vin și purced din voia omului să chiiamă volnicie și să zic moralicești. Numai acestea să pot împuta, și moralul încă numai despre eale vorbeaște. Lucrurile moralicești sânt, sau în sine, sau în pricina lor volnice, precum de ar pușca cineva pre împrotivnicul său întră vânat, văzându-l zăcând între spini, și, părându-i-să a fi fiară, de fi avut în cuget să împuște pre împrotivnicul său, de-i va ieși înainte, lucrul acela, macar că nu au fos<t> volnic în sine, au fost, totuș, volnic în pricina sa. Iară, de ar fi știut că împrotivnicul lui zace acolo și, așa, l-ar fi pușcat, lucrul ar fi fost în sine volnic.

Lucrurile moralicești sau sânt bune, sau reale. Ca să fie ceva lucru moraliceaște bun, trebuie să facă omul, cu voia și din cuget, ca să plinească lege. Precum de ar merge cineva la besearcă, ca să-ș facă evlaviia sa, pentru că poruncește lege căriia el vrea să-i facă destul, lucrul acesta iaste moraliceaște bun. Iară de ar căuta besearca numai că și alții o caută și să nu fie judecat, lucrul acesta, pentru că nu e făcut cu voia și cu cuget de a împlinirea leagei, e numai legiuit, adecă legii întocmit,

iară nu moralicește bun. Când lucră omul cu voia împotriva legii, lucrul acesta să chiiamă și iaste moralicește rău. Prin moralitatea lucrurilor, dară, să înțeleage modrul de a lucra, sau bine, sau rău a voi. În judecarea moralității e de lipsă voia cu cugetul a-l trage la socoteală; voia iaste din care să măsură bunătatea sau răimea oarecui.

Sânt și lucruri care să nu fie nici poruncite, nice oprite, adecă nice bune, nice reale? Leagea moralicească să întinde la toate lucrurile cu putință, și cealea bune le poruncește, iară ceale reale le opreaște; așadară, în câtu-i despre partea legii, nu sânt lucruri care să nu fie, sau bune, sau reale. Însă, în câtu-i despre partea lucrurilor, poate omul, pentru priceaperea lui cea scurtă, să nu știe din mai multe lucruri care-i sânt de folos la sfârșitul lui. Apoi să poate întâmpla ca doao lucruri, aseamenea, să ducă pre om la sfârșitul lui, și, atunci, tot atâta i-ar fi, sau ar întrebuița unul, sau altul. Întru aceastea doao înțălesuri să pot lua lucruri care să nu fie nice poruncite, nice oprite, adecă nice bune, nice reale. Almintrilea, toate lucrurile, macar de s-ar vedea nici bune, nici reale, totuș, încât să întemeiază spre cugetarea și voia omului, sau sânt bune, sau reale.

§ 7

Hotărârea moralului

Ce iaste, dară, moralul sau învățătura năravurilor? La aceasta întrebare fireaște am ajuns. Noi sântem orânduți aici ca toate detoriile noastre să le împlinim și, prin lucrurile noastre ceale volnice și moralicește bune, să ne facem vreadnici de fericire. Aici trebuie să ne dea moralul învățătură. Moralul iaste știința care ne învață cum să ne îndreptăm lucrurile noastre ceale volnice, ca să răspundă orânduței noastre, sau e cuprinderea tuturor învățăturilor

care ne arată calea la orânduita și la sfârșitul nostru. Pre scurt, *Moralul* iaste cartea de învățătura a tuturor detoriilor noastre.

§ 8

Despre legi și despre îndetorire

Noi avem pre noi detorii care trebuie să le împlinim, și aceastea ne sânt noao poruncite de cătră cei mai mari ai noștri. Poruncile aceaste să numesc legi, și după aceastea trebuie să ne îndreptăm noi lucrurile noastre ceale volnice, și, de lucrăm noi cum poftesc eale, lucrurile noastre moraliceaște sânt bune, almintrilea reale. Cine poate să ne dea legi? Domnul Dumnezeu iaste cel dintâiu și mai mare dătătoriu de leage al nostru. Așadară, de la El au luat puteare puitorii de leagi, dintre oameni, de a da legi, macar că din-ceput putearea sa au căpătat-o de la însoțire^[10], precum Sfânta Scriptură lumnat ne spune și, mai încolo, vom vedea. De aicea să culeage că legile sânt dumnezăiești și omenești; legile dumnezăiești să chiiamă firești sau decoperite, precum, sau din minte, sau din descoperirea lui Dumnezeu, le cunoaștem. Leagea firească, în cât pofteaște ca fieștecarele așa să întrebuintează volniciia sa, cât să nu să turbure volniciia acelora cu carii iaste întru o soțietate, să zice leagea cădintții sau a dreptului, cu alt tearmin, leage iuridicească. Iară în cât pofteaște ca tot omul să trăiască cu volniciia sa spre bine, să chiiamă leage moralicească.

Legile decoperite să dechilinesc de cea firească, pentru că Dumnezeu, prin trimișii Săi, și mai pre urmă, însuș prin Fiul Său, ni le-au vestit. Aceastea legi numai pre aceia îi îndetoresc, căroră li s-au făcut cunoscute.

La leagea omenească doao să cearcă: omul dătător de leage și supușii, carii, și în câtu-i persoana lor, și în câtu-i pentru locul în care lăcuiesc, trebuie să asculte de acela.

Supunerea, în cât să atinge de persoană, îndetorește pretutindinea, iară nu în cât să atinge de loc. De treace un supus din țara sa într-alta, legile țării din care au ieșit nu-l îndetoresc, de nu cumva cu celșag au fugit ca să nu țină legea locului.

Toate legile omenești să dau ca să să țină dreptul sau ca supușii să viețuiască viață bună și creștinească, cum poștește relighiia. Care să dau pentru ținerea dreptului să zic legi țărăști, iară ceale de a doao, legi beserecești. Putearea de a da legi țărăști iaste singur lângă căpeteniia dintâiu a țării. Cealealate căpetenii pun legi numai cu puteare de la căpeteniia dintâiu împrumutată^[11]. Legilor acestora toți țăreanii, macar că almintrilea să țin de beserecă, încă și cei mai mari ai beserecii, încât sânt țăreanii, și au drepturi, și trăiesc cu liniștea de obște, sânt supuș. Fiindcă legile aceastea sânt numai pentru ținerea drepturilor și a liniștii, nu să întind fără numai la lucrurile din afară. Pentru aceea, domnitorii țării nu au divan dinlăuntru; acesta să țin de beserecă.

În beserecă, dătătoriu de leage de rând iaste Sfântul și Nevăzutul Dumnezeu, pentru că legile beserecești îndetoresc voia, a căriia sfârșit mai de pre urmă, spre care năzuiaște numai în voia lui Dumnezeu, să poate cuprinde. Cei mai mari ai beserecii numai întru atâta să pot socoti, ca nește puitori de leage, în cât sânt dăruiți cu voia lui Dumnezeu, adecă în cât sânt în locul și persoana Fiului lui Dumnezeu, și sânt nameasnici capului beserecii, carele iaste Isus Hristos, și să chiiamă episcopi, adecă mai mari luotori de samă, carii, fiindcă trebuie să ducă pre oameni la sfârșitul lor, iară sfârșitul acesta-i numai unul și tot acela, e de lipsă ca și ei una să întăleagă, să fie întru un cuget și întru o unire, și prin episcopul, carele e Crângul, să să împreune și să să adune întru <un> cin.

Legile aceastea așa ne îndetoresc pre noi, cât totdeauna păcătuim sau lucrăm rău moralicește, când le

călcăm și facem împotrivă-le. Însă să înțelegă din sine cum că legile numai pre acela îl îndetoresc, caruia îi sânt cunoscute. Pentru că acela carele n-au știut nimica de lege, despre a cării călcare să pâreaște, nu să poate vinovăți pentru călcarea ei, precum la împutare mai bine să va vedea. Totuș, aicea trebuie făcută deschilinire întră neștiința legii. Iaste și de aceea neștiință, care să împută. Când omul au putut și au trăbuit să știe legea, atunci, cu neștiința, nu să poate mântui. Pildă despre aceasta avem la Sfântul Pavel, carele zice, despre închinătorii de idoli, cum că nu au mântuință, pentru că au putut și au trebuit să cunoască pre Dumnezeu³.

Legile omenești înceată în multe chipuri. Uneori, îndată, din început să spune sfârșitul pentru care să pune legea și să hotăreaște cât va să țină. De înceată sfârșitul sau pricina legii și treace tâmpul ținării ei, înceată și însuș legea; așijderea, înceată legea prin orânduială, dimpotrivă, sau prin obiceiul legiuit a-i lucra împotrivă-i. Încetarea legii sau e de tot, sau numai într-o parte; și iarăș, sau pentru toți supușii cărora s-au dat, sau numai pentru unii. Cum că numai acela poate rădica legea, carele au pus-o, lucrul iaste apriiat. Când lasă cel mai mare ca unii necurmat să poată lucra, almintrilea decât poruncește legea, atunci încetarea legii să zice privileghium; pentru pildă, preoții și neameșii să nu dea dare sau porție. Iară când cineva nu poate să țină legea, pentru cuvioase și îndestulite pricini, și cel mai mare îl sloboade, slobozirea aceasta să numeaște blagoslovenie, mai bine dispeanzație.

³ Rom<ani>, 1, 20.

§ 9

Detoriia

Leagea leagă pre om și pune detoriia ca să o țină și să o păzească pre ea. Detorie, dară, să chiiamă toată facerea și lăsarea la care neștine e legat. Detoriia să naște din lăgătura celui supus cătră mai-marele stăpân. Putearea unuia și ascultarea celuiialalt iaste fundamentul tuturor detoriilor. Detoriile sânt multe și au deschilinite nume, însă, macar cum s-ar numi, trebuiesc toate împlinite, pentru că cel ce calcă o leage să face vinovat și celorlalalte.

Totuș, sânt întâmplări în care doao sau mai multe detorii să lovesc laolaltă, și noi toate, deodată, nu le putem împlini. Pentru pildă: dumineca ești detoriu să meri la besearcă și tocma când te grăbești să te duci la slujbă, iată, să bolnăveaște tatăl tău și are de lipsă ajutoriul tău. Ce vei face? Amândoao deodată nu pot fi; o detorie trebuie să să pună înaintea ceialalte. Și care? Despre aceasta mai jos voi u așeza temeiturile cealea de lipsă.

§ 10

Coliziia detoriilor

Întâmplările aceale în care doao sau mai multe detorii, lovindu-să laolaltă, deodată nu să pot împlini, să chiiamă la Moraliste *coliziia detoriilor*. Aicea iaste întrebare: De unde vine coliziia aceasta? Fiindcă, totuș, o leage nu trebuie să să împrotivească ceialalte? Răspunsul iaste acesta: Cum că împrotivirea aceasta a legilor nu e adevărată, ci numai părută, și nu iaste nice o colizie între detorii. Tocma pentru aceaea, că doao sau mai multe detorii vin laolaltă și nu să pot plini deodată, numai una, care iaste mai de frunte, îndetorește, iară cealealalte, pentru atunci, înceată, că nime nu să îndetorește la ce

iaste cu neputință. Cum că împotivirea detoriilor e numai părută să veade, și de <a>ci, pentru că nu stă despre partea detoriilor, ci numai despre partea stărilor împrejur, care aduc cu sine ca o detorie înainte de cealaltă să să îplinească.

Însă să naște coliziia detoriilor de acolo, că detoriile sânt multe și de multe fealiuri; unele sânt pentru toți, altele numai pentru unii; și iarăș, unele sânt mai mari, altele mai mici, și vin laolaltă cu multe fealiuri de stări împrejur, în care doao sau mai multe deodată nu să pot împlini. Și aceasta, după cum am zis, iaste coliziia detoriilor. Aicea, următorul temeiu de obște trebuie ținut: Dumnezeu au dat legea sa pentru toți oamenii, toată lumea cuvântătoare să fie moraliceaște bună și să ajungă sfârșitul și orânduita sa; fieștecare făptură înțelegătoare să-ș facă a sa parte așa, cât să încetează folosul, deoseb, unde pofteaște binele de obște. Învățătura aceasta e afară de toată îndoiala. De aicea să pot dezlega multe întâmplări de colizie. Totuș, osibitele reguli care să adăogă mai bine vor lumina lucrul.

I. Leagea cea mai mare și detoriia cea mai grea, totdeauna, trebuie puse înaintea ceii mai mici. Numai să întreabă: După ce măsură să va lua mirimea și cu ce cumpănă să va cumpăni greutatea aceasta? Aici lucrul nu trebuie socotit numai în sine, ci și cu folosul care-l aduce și cu urmările care le are. Bună îndreptare întru aceasta dă temeiul mai din sus. Să punem cum că al căruiva părinte, deodată și întru acela loc, iaste în primejdiiia vieții și întru aseamenea primejdie cu stăpânul locului. Pre carele va mântui, acum, mai întâiu? Pre stăpânul locului, pentru că mântuirea lui e mai de mare și mai de larg folos, și are mai greale urmări decât mântuirea tătâne-său.

II. Lucrul acela care numai rar ai privilegi a-l face, și acum tocma bine ți să vâjeaște să-l săvârșești, trebuie pus înaintea acelora lucruri la care adeseori ai privilegiu. Pentru

pildă: În cale, când te duci cătră beserecă să ascuți slujba, iată, îți iase înainte un călătoriu străin, carele nice îș știe calea mai încolo, nice îș mai poate purta sarcina. De a merge la beserecă totdeauna ai privilegi, iară a arăta fapta dragostii unui străin, numai arar, aicea lasă besereca și pasă de ajută celui străin.

III. Legile firești sânt mai nainte decât toate cealealte. Isus însuș ne-au arătat pildă despre aceasta, când au vindecat pre slăbănogi și bolnavi, sâmbăta, la care privilegiu pre hulitorii săi i-au foarte rușinat, zicându-le: „Al căruia dintru voi asin sau bou va cădea în fântână, au nu-l va scoate îndată în zioa simbetii?”⁴ Prin care asămănare au arătat cum că legea firii, care poruncește a iubi pre de-aproapele, e mai dintâiu decât legea de a sârba sâmbăta.

IV. Când au mai mulți oameni de lipsă ajutorul nostru, atunci trebuie ținut rândul dregătorii. Detoriia întru acela trebuie întâiu plinită, carele e în mai mare dregătorie și de carele mai de-aproape și mai mult ne pasă. Iară de au toți aseamenea de lipsă ajutoriul nostru, pre acela să-l ajutăm întâiu, căruia mai mult îi trăbuiaste ajutoriul nostru.

§ 11

Despre cunoștință

Leagea, după cum am zis, îndetorează numai pre acela carele o cunoaște. Cel ce cunoaște leagea, îș cunoaște detoriile sale, și din cunoștința detoriilor trebuie să judece care lucruri sânt bune și care sânt reale. Judecata aceasta, sau putința a judeca așa, să chiiamă cunoștință. Despre aceasta judecare a lucrurilor grăiaște Sfântul Pavel, zicând de păgâni că ar fi avut aceasta

⁴ Luca, 14, 5.

legea dinlăuntru a cunoștinței: „Căci, când păgânii, cei ce nu au lege, din fire fac al<t>e legi, aceia lege neavând, ei singuri îș sânt lege. Carii arată fapta legii scrisă întru inimile sale, împreună mărturisindu-le lor cunoștința lor și cugetele lor între sineși, pârându-să sau apărându-să”⁵. Judecarea aceasta a noastră, de noi înșine făcută, hotărește, lucrăm bine sau rău, și după aceasta și Dumnezeu ne va judeca. Pentru aceea zice apostolul: „Ce nu-i din credință e păcat”, adecă cealea ce facem noi împotriva cunoștinței noastre, acealea sânt și împotriva legii. Așadară, cunoștința de care vorbește *Moralul* iaste o adevărată alăturare și asemănare a cugetelor și a faptelor noastre cu legea, și judecata ce să naște, deci, oare sânt moralicește bune, sau reale? Aice trei sânt care să poftesc: cunoașterea legii, cunoașterea și asemănarea lucrurilor cu legea și încheierea sau judecata despre lucruri: sânt bune, sau reale. Când pășim la ceva lucru sau l-am sâvârșit, să stârnește întru noi o cercare și o judecată, care, amândoa, să pot numi cunoștință. Drept aceea, totdeauna, când ne prindem de ceva lucru, trebuie să fim învinși, iaste după lege, sau ba. În neștiință și îndoială e oprit a lucra. Iară, de nu ne putem afla curând, și lucrul încă nu să poate împinge^[12] mai nainte, atunci, să aleagem și să facem totdeauna aceea pentru care mai puțină muștrări avem a aștepta de cătră cunoștință sau despre care mai cu de-adins ne putem sfătui, cum că iaste după lege. De aici să naște statul inimii, care să chiiamă conștiențiositate, adecă credincioasă strădanie întru toate a lucra după cunoștință. Carii lucră după modru arătat să deschilinesc de cei ce au cunoștință lată, adecă carii așa lucră, cât înainte de lucrare nu cugetă, bun va fi lucru, sau rău.

⁵ Rom<ani>, 2, 14, 15.

§ 12

Învățătură deoseb despre cunoștință

Câte am cuvântat până acuma despre cunoștință ar putea fi destule. Însă îmi place încă următoarea socoteală și a o socoti în dechilinitele ei întâmplări. Eu socotesc aicea cunoștința ca întrebuițarea înțăleagerii de a ispiți cugetele și faptele noastre după leage. Și, în înțălesul acesta, mai adaog următoarele doao puncturi:

I. Unii nu au întrebuițarea aceasta sau nu să ispitesc pre sine după leagea și să chiiamă fără cunoștință. Tocma așa sună și graiul de obște despre cei fără de cunoștință. Au nu pre acela oamenii îl zic fără cunoștință, carele fără sfiială lucră asupra credinții și a dreptății, și, așa, leagea și vârtutea nu o bagă nice într-o samă. Așa, fără cunoștință, au fost judecătoriau acela, despre carele așa grăiaște Mântuitoriu: „Un judecătoriau era într-o cetate, carele de Dumnezeu nu să temea și de oameni nu să rușina”⁶. De unde să naște fără cunoștință? Din doao izvoară: a) dintru o păreare mincinoasă din care omul ține că toate cugetele și faptele lui îi sânt dreapte și i să pare că la toate e volnic. Cunoștința aceasta să chiiamă cunoștință fără de grije făcută sau moartă. Așa cunoștință au avut Faraon și împărații lui Izrail, cari, macar cât îi dojenea prorocii, totuș, nu să abătea de la calea lor cea rea; b) vine fără cunoștința de acolo, că îmbătarea de cătră poftetele ceale sălbatece nu lasă pre om să-ș ispitească faptele sale. Cunoștința aceasta să numeaște adormită. În plasa aceasta, a celor fără cunoștință, număr eu pre fiii oamenilor sau pre cei fără Dumnezeu, pre vremea lui Noe, despre carii Mântuitoriu zice: „Mânca și bea până în zioa în carea au intrat Noie în corabie și nu au știut când au venit potopul”⁷. Cunoștinței ceii adormite e pusă

⁶ Luca, 18, 2.

⁷ Mat<ei>, 24, 38, 39.

dimpotrivă cunoștința stărnită sau privegăzătoare, care să asemănă cu vearmele cel neadormit ce roade neîncetat, prin care să însemnează pedeapsa sufletelor, despre care zice Mântuitorul: „Viermele lor nu moare”⁸. De acest fealiu de cunoștință au avut procuratorul Felix, însă au rămas fără roadă în hotărâre și să pare că au cercat să o adoarmă. Despre el cetim: „Că grăind Pavel de dreptate și de curățanie, și de judecata ce va să fie, înfricoșându-să Felix, au răspuns: Acuma te du, și, aflând vreamă, te voi chema! Împreună nădăjduind că i să vor da lui de la Pavel bani ca să-l dezlege”⁹.

II. Sânt alții carii își ispitesc cugetele și faptele după lege, și în partea aceasta cunoștința are următoarele numiri, adecă: sau îi grăbită, mincinoasă, oarbă, sau luminată; și așa, cunoștința, iarăș, deschilinit să împarte, precum din ceale următoare să va vedea: a) grăbită sau oarbă atuncea e cunoștința, când neștine nu iartă cu de-adinsul bunătatea sau răutatea lucrului ce, pe lângă o socoteală de o clipită, orbeaște pășeaște la facerea lui. Cunoștință de acest fealiu au toți aceia carii, fiind răpiți de volbura și de valurile turburătoarelor patimi, lucrează nemaiîntrebând mai nainte mintea. Pilde de acestea vedem destule în viața cea de toate zilele. Cunoștința să zice mincinoasă când să face judecată mincinoasă despre moralitatea lucrurilor, sau când judecata despre aceasta să face din temeiori mincinoase. Pentru pildă: când ține ceneva ce nu-i păcat a fi păcat, și ce-i păcat a nu fi păcat. Cunoștință mincinoasă au avut gonitorii creștinilor, despre carii zice Mântuitorul: „Vine vreamă ca tot cine vă va ucide pre voi i să va părea că aduce slujbă lui Dumnezeu”¹⁰. Așa au fost Pavel înainte de a să întoarce.

⁸ Marc<u>, 9, 46.

⁹ Fapt<e>, 24, 22, 23.

¹⁰ Ioan, 16, 2.

Așa au fost evreii carii pre Isus nu l-au primit ca pre Mesia, și pentru aceea L-au dat spre moarte.

Cunoștința luminată e care, celor mai dinainte doao, e pusă dimpotivă, adecă judecarea despre moralitatea cugetelor și a faptelor, care e întemeiată pre adevărată știință, și pentru aceea e dreaptă. De aici să naște acum mai încolo altă împărțire a cunoștinței, după stările împrejur și după lucruri ș.c.l.

După stările împrejur și după lucruri să numeaște cunoștința întemeiată, deprinsă sau tare, pentru îndemânarea de a judeca un lucru, și altul, după adevărată știință și după temeiul ei. Pildă despre aceasta ne dă Sfântul Pavel, când grăiaște despre mângarea jertvelor idolești și arată în câtu-i pentru mângarea jertvelor idolești¹¹, care și despre alte lucruri să poate tâlcui, care cunoștință e tare, și slabă. Cunoștință tare au aceia carii jertvele idolești nu le socotesc almintrilea, fără numai ca altă bucată. Pentru aceea, fără de a avea ceva timp mânca dintr-însele, din acesta temeiu: „Că idolu o nimica e în lume”. Dimpotivă, sânt și slabi, carii ființa aceasta nu o au și o carne ca aceasta nu o socotesc ca altă bucată, ci ca carne jertvită, și pentru aceasta a lor sfiială, mângarea ei li-i păcat.

După judecată, cunoștința e lată sau strâmtă, precum și judecata despre moralitatea lucrurilor e mai strânsă sau mai slobodă. Aicea tocma să vădeaște ce zice Mântuitoriu despre cealea doao căi care duc la viața și la perire: „Întrați pe poarta cea strâmtă, că largă iaste poarta și lată calea care duce la perire”¹².

Să mai chiiamă cunoștința în câtu-i, despre fealiul științii noastre, chiiar și întunecată, în cât să atinge de

¹¹ I Cori<n> t<eni>, 8.

¹² Mat<ei>, 7, 13.

lucruri privitoare, dacă sânt numai păreri, sau judecătoare, dacă sânt fapte.

În câtu-i pentru vreamă în care să face ispitirea despre moralitatea lucrurilor, fiindcă ispitirea aceasta să în-tâmplă, sau înainte, sau după facerea lucrurilor, să nu-meaște cunoștință înainte-trecătoare sau următoare.

Mai pre urmă, să zice cunoștința despre partea făcutei sale judecăți a pricinuirilor și urmărilor care le face în inima noastră, adevărată, părută, îndoită, despre care și mai înainte am auzit; să zice curată, odihnită, odihnitoare, veasăă, fără teamere, adecă, când mărturisește că sântem drepti. Dimpotrivă, să chiiamă necurăță, asu-pritoare sau năcăjitoare, pârătoare, temătoare și rozătoare, precum, adecă, ne și muștră. Despre amândoaă găsim în Sfânta Scriptură pilde. Despre cunoștința bună, zice Sfântul Pavel: „Lauda noastră aceasta iaste, mărturia cunoștinții noastre, că în darul lui Dumnezeu am petrecut în lumea aceasta”¹³. „Luptă bună m-am luptat, curgerea am plinit, credința am păzit”¹⁴. Tortura și pedepsa cunoștinții reale au simțit-o Cain, Saul și Iuda, carele pentru aceaea s-au și spânzurat. [...]

¹³ I Cori<n> <eni>, 1, 12.

¹⁴ II Timot<ei>, 4, 7.

Samuil Micu

**CUNOȘTINȚĂ PRE SCURT A ISTORIEI
BESERICEȘTI.**

Acum întâiu așezată și scrisă pre limba românească
de Samoil Clain ieromonahul, în anul 1789*

CUNOȘTINȚĂ PRE SCURT A ISTORIEI
BESERICEȘTI DE LA ANUL 1
AL NAȘTERII DOMNULUI PÂNĂ LA ANUL 100
CINE AU FOST ÎMPĂRAȚI LA ROMA ÎN SUTA ÎNTÂIA,
CARELE CÂT AU ÎMPĂRĂȚIT,
CUM AU MURIT ȘI CUM AU FOST CU CREȘTINII

În anul de la facerea lumii 5500¹, când Tatăl cel Ceresc bine au voit a trimite întru această lume pre Fiiul Său cel Unul născut și cu Sine de-o ființă, ca, fără de sămânță bărbătească, numai prin lucrarea Celui de-o ființă și pre un scaun șezătoriu cu Tatăl și cu Fiiul, a Duhului Sfânt, să se nască om desăvârșit din pururea Fecioara și de Dumnezeu Născătoarea Mariia, rămânând, după întrupare, ca și mai înainte întrupare, Dumnezeu desăvârșit, Hristos, adecă uns, numindu-să Fiiul lui Dumnezeu, Cel ce pururea au fost și iaste Dumnezeu adevărat și desăvârșit, și după

* Transcriere și note: Crina Pop.

¹ Așa de obște să zice, cum scrie Gheorghie Singhel, S<fântul> Nichifor, patriiarhul Țarigradului și alții, că Hristos s-au născut la anul de la facerea lumii 5500, iar Climent Alecsandoreanul zice că Hristos s-au născut la anul 5538. Eusevie Chesăreanul zice că Hristos s-au născut la anul 5199. După Sfântul Theofil Antiohianul, la anul 5510. După numărul anilor care să află în Bibliile ceale jidovești și latinești, Hristos s-au născut la anul de la facerea lumii 4004, sau, după cum de obște rând, numără 4000.

nașterea din Fecioară, și cum desăvârșit întru o față a dumnezeirii și în doao firi, și voi, și lucrării a dumnezeirii și a omenirii.

Atunci, la Roma, împărătea Octavian Avgust Cezariul^[1]. În anul 45 al împărăției acestuia, când în toată lumea era pace, în orașul Vitleionului s-au născut cu trup Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Isus Hristos, din Preacurata Maria Fecioară. Murit-au împăratul Avgust, închinători de idoli, la anul de la nașterea lui Hristos 14, după ce mai 58 de ani au împărățit, de 76 de ani, bătrân.

După Avgust, întru împărăția romanilor au urmat Tiverie^[2]. În anul 15 al împărăției acestuia au venit Ioan Botezătorul, propoveduind, când au fost Domnul Hristos ca de 30 de ani s-au botezat de la Ioan, în Iordan. Supt acestuia împărăție au propoveduit Domnul și au pătimit și au înviat a treia zi din morți și s-au suit la ceriuri și au trimis pre Preasfântul Duh în limbi de foc pre cei sfinții săi ucenici și apostoli. Pre Tiverie aceasta l-au înștiințat Pilat, deregătorul Iudeii, de toate câte s-au întâmplat cu Isus Nazarineanul, și judecata morții lui o au trimis la împăratul, în Roma. Tiverie, îndată, au crezut că Isus Nazarineanul iaste mai mult decât om și au grăit cu senatul să puie pre Isus întră dumnezăi, ci senatul nu au vrut să facă aceasta, că Atotputearnicul Dumnezeu nu au lăsat ca Fiiul Său Cel Unul Născut să se numere întră dumnezăii cei mincinoși și de mâni omenești făcuți. Însă, pentru aceea, Tiverie nu și-au mutat mintea, ci au poruncit ca cine va pârî pre următorii lui Hristos, pentru că cred în Hristos, să-și piarză capul. Cu toate acestea, Tiverie au fost închinătoriu de idoli, precum au fost toți împărații din suta aceasta. Murit-au Tiverie în anul de la nașterea lui Hristos 37, în 16 zile a lui martie.

După Tiverie au împărățit Gaie, cel poreclit Galigula^[3]. De 24 de ani au fost când s-au făcut împărat; și

îndată au slobozit din legături pre Agripa^[4], feciorul lui Aristovul^[5], nepotul lui Irod cel Mare^[6], pre carele Tiverie îl ținea legat, și l-au pus craiu jidovilor. Mult a necăjit Galigula pre jidovi pentru că nu voia să se închine lui ca lui Dumnezău și nu lăsa să se puie capul lui în besearica Ierusalimului. După ce tirăniia lui Galigula atâta au crescut, cât nu să putea suferi, l-au omorât Casie Cherea^[7], tribunul pretoriianilor^[8], adecă, mai-marele oastei ceii păzitoare de trupul împăratului, în 24 ianuarie, în anul lui Hristos 41, când au fost de 29 de ani bătrân, după ce 4 ani și 10 luni au împărățit.

După el, s-au făcut împărat unchiul lui, adecă Tiverie Clavdie, Drus ghermanic^[9], mai cunoscut supt numele lui Clavdie. De 50 de ani au fost când s-au făcut împărat, și 13 au împărățit. Om bun și învățat au fost, dar, așa de îngăimăcit, cât să părea că n-are simțire, muierile și slugile împărățea supt el. Ci nu făr' de împrativirea multora s-au pus Clavdie împărat, că senatul căuta la slobozeniia cea de demult. Însă, craiul Agripa, fiind atunci la Roma, mult l-au ajutat, pentru aceea și el i-au întărit crăiia și i-au dat țerile care le-au stăpănit Irod, moșul^[10] său. Iară pre Irod^[11], fratele lui Agripa, l-au făcut craiu Halchidei^[12], în Siriia. Supt împăratul acesta au fost mai bine jidovilor că, rugat fiind de Agripa și de Irod, au poruncit pretorului Siriei să așează turburările ceale asupra jidovilor. În anul 13 a împărăției sale au dat lui Agripa cel tinăr^[13], craiului jidovilor, tetrahiiia lui Filip^[14] și Vataneiiia^[15] să le stăpânească cu Trahonitida^[16] și Avila^[17], carea fusea la tetrahiiia Lisaniei^[18] și i-au luat Halchidiia^[19], carea în 4 ani o au stăpănit.

În anul lui Hristos 54, au murit împăratul Clavdie de veninul care i l-au dat Agripina^[20], muierea lui, bătrân de 64 de ani, după ce 13 ani și 8 luni au împărățit.

După Clavdie, întru împărăție, au urmat Neron^[21], ginerele lui, pre care-l promisă fiu. Acest împărat tinăr o

parte din Galileea^[22] au dat lui Agripa și i-au supus lui și Tiveriada^[23] și Tariheia^[24], și i-au mai adaos și Iuliiada^[25] preste Iordan cu 14 sate de primprejur^[26]. Ceacalaltă Iudee o ocârmuia Felix Romanul^[27]. Supt acest împărat, în anul 64 a lui Hristos, mare foc au fost la Roma, cât mai toată Roma s-au topit. Tare să zicea cum că însuși Neron au fost pricinuatoriul arderii aceiia ca să-și desfătează ochii cu acea priveală, și după aceea, de nou, mai frumoasă cetate să facă, și, ștergând pomenirea lui Romul, mai mult nu Roma, ci Nerona să se chiiamă. Când mai tare ardea focul, împăratul, în haină de comedie îmbrăcat, s-au suit într-un turn înalt și să uita la foc cum arde și cânta cu plăcere stihul acesta al poeticalui. Aceasta era fața Troii^[28] când s-au prins. Însă, cu toate aceastea, Neron^[29] mult bine au făcut bieților oameni cărora le arseasă căsile și ce avea; colibi le-au făcut, bucate le-au vândut foarte cu mic preț, multe jertve au adus să îmblânzască pre dumnezăii mâniei, și, ca să scape el de prepusul acela cum că el au fost pricinuatoriul arderii aceiia, au scornit cum că creștinii au aprins Roma. Atâta goană, ură și tirănie ce s-au făcut atunci asupra creștinilor să poate spune că nimene nu cerca lucrul să cunoască adevărul, destul era că era creștin, ca să pață toate chinurile. Foarte pre mulți creștini au prins romanii, și, nu ca pre nește aprinzători, ci ca pre nește uriciune a tot neamului omenesc, cumplit i-au muncit, i-au aruncat ferilor și cânilor mâncare, i-au spânzurat, i-au tras în țapă, i-au împuns prin grumaz cu par ca să stea cu capul drept. Altora le umplea hainele, cu care era îmbrăcați, de rășină și le aprindea ca să luminează noaptea. Împăratul, la lumină de acest fealiu, în carea înrășinați ardea creștinii, s-au căruțat noaptea. Să făcea milă romanilor de bieții creștini, nu pentru că doară i-ar creade nevinovați, sau cum că nu ar fi vreadnici de cumplită moarte, ci căci jertvea pentru pofta unuia, și nu pentru folosul de obște.

Aceasta au fost cea dintâiu goană carea împărații o au făcut asupra creștinilor, însă creștinii mărire-și ținea, cum că întâiu i-au osândit pre ei Neron, vrăjmașul tuturor celor buni.

Mulți mucenici s-au făcut pre vremile acestui împărat; Sfinții Apostoli Petru și Pavel la Roma și-au plinit lupta muceniciei, iară în Iudeea, greale turburări, neazuri și nevoi, au avut jidovii.

Neron, fiind la Neapol^[30] într-aceeași zi, în carea, cu vro câțiva ani mai înainte, au fost omorât pre mumă-sa, i s-au făcut știre cum că Iulie Vindeax^[31], povățuitorul, lăpădându-să de ascultarea lui, să scoală asupra-i cu arme, ci nu să spăriia atâta Neron socotind că, de va-și piiarde împărăția, cu muzica carea foarte bine o știa să va putea hrăni. Iară venindu-i veaste cum că și Galba^[32], carele era mai mare în Ispania, nu va să asculte de el mai mult, așa s-au spăriiat, cât, și fără de glas, și fără de simțire să părea, ci și cu alte spaime să asupra, că i-au venit veaste că pre Ruf^[33], prefectul leghioanelor din Ghermania, l-au strigat oastea împărat și cum că Rubrie Galul^[34], pre carele el îl trimesează asupra împotivnicilor, asupra sa au întors armele. Mai pre urmă, părăsit de pretoriiani, pierzând nădejdea a ținea împărăția, cu haine proaste îmbrăcat, s-au dus de la Roma cu patru slugi, din carii unul avea casă patru miluri departe de la Roma. Acolo i-au venit veaste că senatul l-au vestit vrăjmașiu patriei. Atunci i s-au făcut dor de moarte. Acolo, auzind sunetul cailor celor ce venea asupra-i, cu trămuricioasă mână carea soțiile o ajuta, s-au omorât pre sine, de 32 de ani, dintru care 13 și 8 luni au împărățit. Murit-au în 9 iunie, anul lui Isus Hristos 68, în ce zi au fost omorât pre muiarea sa, Octaviia, fata lui Clavdie, împărat. Era veastea că nu au murit, și unii creștini au crezut că la sfârșitul lumii iară va veni și el va fi Antihrist.

După Neron au stătut împărat Galba, om de 72 de ani, și numai șapte luni au împărățit, că, fiind om scump și iubitoriu de argint, au căzut în ura ostașilor, și în anul lui Isus Hristos 69 l-au omorât la Roma.

După el au fost împărat Otto, cel mai dinlăuntru prieten oarecând a lui Neron. Mai într-aceaea vreme, oastea cea din Ghermania de Jos pre Vitelie^[35], povățuitoriul său, l-au strigat împărat. Acesta au venit în Italiia, și dintâiu Otto^[36] au ispitit să gonească cu arme pre Vitelie, ci preste puțin, perzând toată nădeajdea a birui, s-au omorât el pre sine în 21 a lui aprilie, după ce au împărățit trei luni sau 95 de zile; de 38 de ani au fost când s-au omorât.

Vespasiian^[37], mai-marele oastei ceii din Palestina, carea să gătea să încu<n>giure Ierusalimul, fiind în Chesariia Palestinei, au trimis pre fiul său, Tit, la Galba ca să ia porunci de la el. Ci Tit, pre cale auzind de moartea lui Galba, s-au întors la tată-său în Chesariia. După ce s-au știrit moartea lui Galba și a lui Otto și aleagerea lui Vitelie, oastea au strigat pre Vespasiian împărat, fără de voia lui. După aceaea, Vespasiian au trimis oaste în Italiia și, biruind pre Vitelie la Roma, omorât l-au aruncat în râul Tivere^[38], în 13 a lui octomvrie, anul lui Isus Hristos 69. Zeace ani în pace au împărățit Vespasiian, că era om de pace. Împărățind acesta, Tit, feciorul lui^[39], au luat Ierusalimul și au stricat besearca jidovilor din Ierusalim, și pre unde au fost cetatea au arat cu plugul, numai un turn au lăsat pentru pomenirea <sa>. Atunci s-au plinit pro<roc>iia Domnului și izbânda lui Dumnezeu asupra neamului jidovesc pentru că nu au primit pre Fiiul lui Dumnezeu.

Împăratul Vespasiian au murit în anul lui Hristos 79, în 24 a lui iunie, de 69 de ani bătrân. După el au urmat întru împărăție Tit, feciorul lui, om foarte făcătoriu de bine. Acesta, într-o zi, șezând la cină și aducându-și

aminte că întră acea zi nimărui nimica nu au dat, au zis: Priiatinilor, am pierdut zioa aceasta! 2 ani, 2 luni și 20 de zile au împărățit, și au murit în 13 a lui septemvrie, în anul lui Hristos, 81, de 41 de ani bătrân.

În locul lui au stătut împărat fratele său, Domitiiian^[40], carele, cu tirăniia și cu viața cea spurcată, nu au fost mai de jos decât Neron. Împăratul Domitiiian, cătră sfârșitul împărăției sale, goană mare au făcut asupra creștinilor; pre Sfântul Ioan Evanghelistul, la Roma, l-au băgat într-o căldare cu untdelemn care fierbea de fierbinte, ci Sfântul nevătămat au ieșit de acolo, apoi l-au trimis la izgonire în ostrovul Patmos^[41], unde au scris și Apocalipsul; pre mulți creștini i-au trimis în izgonire; și multe mucenicii s-au făcut pre vremile acestui împărat. Întră alții vestiți sânt Climent^[42], carele au fost consul, boiaru mare la Roma, și muiarea lui, Flaviia Domitila^[43], rudenie împăratului Domitiiian. Aceasta au fost a doua goană asupra creștinilor.

Domitiiian, căzând în ura tuturor pentru faptele lui ceale tirane, au murit junghiat prin foale de ai săi. Așea și-au sfârșit Domitiiian viața în 14 zile a lui septemvrie, în anul lui Isus Hristos 96, al vieții sale 45, al împărăției 15.

După aceea, cu voia senatului și a oastei, s-au făcut împărat Nerva^[44]. Foarte bun om au fost; acesta au slobozit preoții cei izgoșiți pentru creștinătate supt Domitiiian, să se întoarcă la ale sale. Într-un an și vro câteva luni au împărățit. Deci, văzând că pentru bătrânețe nu să bagă în samă, au primit fiu pre Traiiian^[45], carele era mai mare în Ghermaniia preste oaste. În anul lui Hristos 98, în 24 a lui ianuarie au murit împăratul Nerva, după ce un an, 4 luni și 10 zile au împărățit, bătrân de șesezeci și cinci de ani.

După el au stătut împărat romanilor Traiiian, în anul 98.

CINE AU FOST ÎNTÂIUL ARHIEREU ȘI ÎNCEPĂTORIUL
LEGII NOAO ȘI CINE AU RĂMAS PRE PĂMÂNT
URMĂTORI ȘI EPISCOPI ÎN LOCUL LUI

Începătorul Legii Noao, Arhiereul și Întemeitorul Besearecii Creștinești, iaste Isus Hristos, unul născut, Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, veacinicul Arhiereu. Acesta, când bine au voit să Se întrupează, mai înainte au trimis pre Gavriil Arhanghelul la Fecioara Maria să-i spuie că va lua în pânțece și va naște pre Fiiul lui Dumnezeu, iară Fecioara, auzind acea minunată vestire, au zis cătră înger: *Cum va fi mie aceasta? Că bărbat nu am cunoscut.* Îngerul au zis că, cu putearea Celui Preaînalt și cu lucrarea Duhului Sfânt, să va face aceasta. Atunci Fecioara, cât au înțeles voia lui Dumnezeu, nimic nu s-au îndoit, ci au zis: *Roaba Domnului sânt, fie mie după cuvântul tău.* Și îndată au început în pânțece pre Fiiul lui Dumnezeu, Cel, după dumnezăire, de-o ființă cu Tatăl, după omenire, de-o ființă cu mumă-sa; într-aceaea fiind pace în toată lumea, August împărat au poruncit ca toți oamenii, în toată împărăția, după familiile sale, să se scrie. Mariia Fecioara s-au logodit cu Iosif, carele, precum și Fecioara, era din neamul lui Iuda și din familia lui David. Deci Iosif, cunoscând că Mariia iaste grea și fiindcă ei împreunare trupească amândoi nu au avut, s-au temut să nu fie de la alt om grea și au socotit să nu o vădească, ci pre ascuns să o lasă. Iară îngerul Domnului, prin vis arătându-să lui Iosif, i-au spus tot adevărul și i-au zis să nu să teamă a lua pre Mariia, muiarea-sa, că ce iaste în pânțelece ei de la Duhul Sfânt iaste. Și după aceaea s-au suit Iosif cu Fecioara Mariia în Vitileim să se scrie. Când s-au întors de-acolo îndărăpt, au venit vreamea să nască Fecioara și nu afla sălașiu, că toate căsile era pline, pentru că, din toate părțile, mulțime de oameni venisă să se scrie; și Iosif cu Mariia, din cei săraci fiind,

le-au căutat să se bage într-o peașteră, într-o poiată, și născând acolo, Mariia au culcat în iasle pre Fiul său. Iară îngerii au cântat: *Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, și pre pământ pace, și întru oameni bunăvoire*. Și au spus și păstorilor, carii aproape păzea turmele, cine s-au născut în poiata lor și să meargă să se închine Lui. Încă și trei maghi sau filosofi, povățuiți de o stea minunată, au venit de la răsărit să se închine Împăratului Celui de curând născut, a Căruia stea la răsărit o au văzut, și i-au adus și daruri: aur, smirnă și tămâie. După opt zile s-au tăiat Fiul Mariei împregiur și s-au chemat numele lui Isus, cum mai înainte au fost zis îngerul. După patruzeci de zile s-au adus în besearică, după cum iaste scris în leage, și l-au luat în brațe Simeon și l-au propoveduit Ana.

Irod, împăratul Ierusalimului, înțelegând de la maghi că s-au născut Hristos, temându-și împărăția, au vrut să omoară Pruncul și au poruncit de au tăiat toți pruncii, de doi ani mai mici, din ținutul Vitleimului. S<fântul> Epifanie, în cartea *Anakefaleosis*, scrie cum că maghii, în anul al doilea de la naștere, au venit cu daruri la Hristos. Iară Iosif, mai înainte luând prin vis poruncă de la înger, s-au dus cu Pruncul și cu muma lui în Eghipt, de unde, după moartea lui Irod, adecă după doi ani, când împărătea Arhelau^[46], s-au întors iarăși în Iudeea și, supt ascultarea părinților săi, au lăcuit în Nazaret; pentru aceea și Nazarinean s-au chemat.

Când au fost de 12 ani, după obiceiul, s-au dus în Ierusalim la besearică și, rămânând acolo de părinți, s-au întrebat cu dascalii în besearică, cât să mira toți de înțelepciunea Lui. Deci, căutându-L, părinții L-au aflat și iară S-au pogorât cu ei.

Când au fost ca de 30 de ani, L-au propoveduit Ioan, de la care S-au botezat în Iordan; și, dus de Duhul în pustie, 40 de zile și 40 de nopți nimic n-au mâncat, apoi au flămânzit și au fost ispitit de diavolul să se închine lui

și au gonit pre diiavol, zicând că lui Dumnezeu trebuie a să închina și pre Dumnezeu să nu-L ispitești.

După aceea, au ales doisprăzece ucenici, pre carii i-au numit apostoli, adecă trimiși, că pre aceia i-au trimis la toate neamurile; pre acestea lângă Sine i-au ținut și i-au învățat ca, de toate singuri fiind văzători, să poată mărturisi și de viața Lui cea preasfântă, și de minunile Lui, și de învățătura carea o au auzit de la El. [...]

CE GOANE ASUPRA CREȘTINILOR S-AU FĂCUT
ÎN SUTA ÎNTÂIU ȘI CINE AU STRĂLUCIT
CU MUCENICIA ȘI CU SFINȚENIA VIEȚII

Multe și mari goane au fost întru această întâia sută. Că, cum s-au născut Domnul nostru Isus Hristos, s-au arătat o stea minunată la răsărit, carea, văzându-o trei maghi, cum am zice cărturari și cetitori de steale, au cunoscut cum că un Împărat mare s-au născut undeva, și, luând daruri: aur, smirnă și tămâie, au călătorit după stea și au venit până la Ierusalim; aci s-au ascuns steaoa. Ei au întrebat unde iaste Împăratul carele s-au născut, a căruia stea ei o au văzut la răsărit: *că am venit să ne închinăm Lui*. Acest cuvânt au venit și la urechile lui Irod, împăratul jidovilor, și, chemând pre maghi, i-au întrebat de vremea în carea li s-au arătat steaoa și le-au zis cu înșelăciune: *Meargeți și căutați cu de-adinsul pre Împăratul acesta și deaca-L veți afla, dați-mi și mie de știre să mă închin și eu Lui*. Maghii, ieșind din Ierusalim, iarăș s-au arătat lor steaoa carea au mers până la Vitleaem, și au stătut deasupra căsii unde era Pruncul, unde, întrând maghii, s-au închinat Pruncului și I-au dat darurile sale; apoi, luând poruncă de la înger, nu au mers la Irod să-i spuie, ci pre altă cale s-au întors în țara sa. Irod, mâniindu-să că l-au batjocorit maghii și temându-să ca nu, crescând, Pruncul acela să-i ia împărăția, au

chemat preoții și i-au întrebat unde va să se nască Mesia. Ei au răspuns cum că Scriptura zice că în Vitleimul Iudeii. Acestea înțelegându-le, Irod au trimis și au tăiat toți pruncii din ținutul Galileii, carii era mai mici de doi ani, după cum înțeleseasă vreamea stealii de la maghi, socotind că așa va omorî pre Împăratul Hristos, pre Carele Tatăl cel Sfânt, păzindu-L, mai înainte au poruncit lui Iosif ca să ia pre Prunc și pre muma Lui și să fugă în Eghipt, unde să fie până ce va muri Irod. Patrusprăzece mii de prunci să zice că ar fi tăiat Irod, pre carii Besearica, ca pre nește pârgă de mucenici, îi cinsteaște în 29 a lui dechemvrie.

Întră mucenici numără Besearica și pre cel mai-marele întră născuții muierilor, pre marele, acela, Mergătorul-Înainte și Botezătorul Ioan, carele pre Domnul L-au botezat în Iordan. Acestuia, Irod, pentru că-l muștra și zicea că nu i să cade să ia pre muiarea fratelui său, i-au tăiat capul.

Mai-marii neamului jidovesc, văzând ceata și unirea creștinilor și înmulțirea lor, au socotit că, de nu să va opri și să încetează creștinătatea, de legea și de besearica lor să va aleage nimica și nu va putea sta. În tot chipul și cu toată putearea s-au nevoit de tot să asuprească și să împiadece creștinătatea. Tirăniia lor, după patima și după înviiarea ș<i> după înălțarea Domnului la ceriuri, întâiu o au pățit S. Stefan, întâiul mucenic, pre carele cu pietri l-au ucis, cum scriu *Faptele Apostolilor*, cap. 3 și 8.

Apoi, S. Iacov, fiul lui Zevedei^[47], căruia cu sabiia i-au tăiat capul, cum să ceteaște în *Faptele Apostolilor*, cap. 12, și S. Iacov, fratele Domnului, e<pisco>pul Ierusalimului, pre carele cu pietri l-au împroșcat, și un loitoriu, lovindu-l cu maiul în cap, l-au omorât. Unii zic că de pre aripa besearicii de sus l-ar fi aruncat la pământ, de au murit. Iară, mai vârtos, amari tirani creștinilor s-au arătat jidovii pre vreamea lui Traian și a lui Adrian

împărat^[48], când Vorcohev, făcând mare larmă, s-au sculat cu arme asupra romanilor, și, fiindcă creștinii nu au vrut să se împreune cu ei să ia arme asupra împărăției, foarte multe necazuri și chinuri le-au făcut și pre mulți au omorât. Ci răul lor sfat, măcar de au făcut să întârzie creșterea legii creștinești, dar să încetează nu au putut face, că Dumnezeu era cu creștinii.

Mai mari și mai cumplite reale au pățit creștinii de la păgâni, că păgânii fără de osibire amestecând pre creștini cu jidovii, pre carii îi credea neam foarte rău și blăstămat și vrăjmașiu împărăției.

Ereticii, de pre vremile acestea, toți să numea creștini, și părerile și învățăturile lor ceale străine și împotrivnice cuvântului, și faptele lor ceale urâte, și pre creștinii cei buni îi puneau în ura păgânilor, că păgânii nu căuta ce fealiu de creștini sânt cei ce învață și fac unele ca acelea, ci pre toți, ori eretic, ori bun creștin, într-un chip îi ținea. Jidovii, ca să facă urăți pre creștini, multe hule și năpăști scornea asupra creștinilor. De creștini să zicea cum că, când să primeaște cineva întră creștini, când să face creștin, pui înaintea lui o pâne mare, supt a căriia coaji iaste un pruncuț, apoi dau cuțit noului creștin să taie pânea, și el, implântând cuțitul în pâne, răneaște pre prunc, și cei ce sânt aci, toți, îndată rump trupul pruncului și-l mănă, și sângele-l ling; iară creștinul cel nou, fiindcă el au ju<n>ghiiat pruncul și, împreună cu ei, s-au făcut părtașiu aceii fapte reale, să îndetorească să fie ascuns acel lucru.

Zicea, încă, cum că la adunările creștinilor, întru unele zile când să adună și să ospătă, creștinii își mănă pruncii săi, și, după ospăț, deaca s-au înfierbântat de bucate și de vin, cu o sfoară leagă un câne de sfeășnicul cel cu lumina cea aprinsă, apoi aruncă o îmbucătură cânelui așa departe, cât el să nu o poată ajunge de nu va răsturna sfeășnicul și să se stângă lumina, apoi, întru

întunecare, cine cu tine numerește tot fealiul de faptă spurcată și de curvie fac.

Afară de acestea, păgânii carii era mai cărturari cu cuvântări înșelătoare și încurcate să războia asupra sfintei creștinești credință, în tot chipul hulind și nă<pă>stuind pre creștini, ca să-i poată pune în ura păgânilor și a tot norodul. Așea au fost în suta a doaoa: Chels, Crescent^[49], filosof chinic, și Luchian Samosatenul^[50]. În suta a treia: Plotin^[51] și Porfiric^[52]. Păgânii, toate bucurosi le credea care era împotriva creștinilor, ca să-i poată goni și prăda de averile lor.

Ci și împărații, cu porunci și pedepse greale, făcea tirănie asupra creștinilor. Întâiu, Neron împărat au rădicat sabiia împărătească asupra creștinilor. Acesta, ca să se arate nevinovat aprinderii de foc, cu carea mai toată Roma s-au ars, toată vina, cum mărturisește Tachit^[53], asupra creștinilor o au aruncat, și cu foarte mari chinuri pre mulți i-au omorât, și nu numai aprinderea aceea s-au împutat creștinilor, ci și credința creștinească, carea era urâciune păgânilor, au fost pricină ca să gonească pre creștini, și, cu porunci, pre toți păgânii întru împărăția romanilor să-i armează asupra creștinilor. Omorātu-s-au la Roma S. Apostoli Petru și Pavel și alții mulți, nu numai la Roma, ci în toată împărăția romanilor; cu mari chinuri au săvârșit lupta muceniei. Aceasta iaste cea dintâiu goană a împăraților romani asupra creștinilor.

Tirăniia lui Neron o au urmat Dometiian, la anul 93. Ce au fost cea mai de-aproape pricină ca să gonească pre creștini scriitorii cei de pre vremile acealea chiar nu ne-au lăsat scris, însă din ceale ce scrie Eosevie din Ighesip^[54] să culeage cum că Domitiian avea prepus că creștinii ar vrea să facă gâlceavă și să-l lipsască pre el de împărăție. În goana aceasta mulți creștini au fost izgoniți surguni, întră carii au fost și S. Ioan Evanghelistul, carele, cum scrie Tertulian^[55], sănătos au ieșit din căldarea cea cu unt

de lemn fierbinte, în carea, din porunca împăratului, au fost aruncat; pre acesta l-au izgonit în ostrovul Patmos. Mulți au săvârșit și lupta muceniciei, întră carii au fost și Flavie Climent, consulul, și Flavia Domitila, muiarea lui și rudeniia împăratului. Aceasta au fost a doaoa goană a împăraților asupra creștinilor.

CE OAMENI, VESTIȚI PENTRU ÎNVĂȚĂTURĂ, ȘI CE
 SCRITORI CREȘTINEȘTI AU FOST ÎN SUTA ACEASTA

Să lăsăm a pune aici cartea carea să zice că Hristos o au scris lui Abgar, domnul Edesei^[56], și cărțile Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu Mariei cătră Mesaneani și cătră Florentini, care în cel mai dintâiu loc ar trebui a să pune, ci, fiindcă nicio adeverire nu au și sânt apocrife, rămân afară de număr.

Acum, mai întâiu, să numărăm pre scriitorii cei însuflați de Dumnezeu, prin carii însuși Duhul Sfânt au grăit. Aceștia sânt:

S. Mateiu Apostol, carele și Levi să chiiamă; acesta, în anul al optălea de la înviarea lui Hristos, au scris *Evangheliia* sa, cum zic unii, jidoveaște. Iară el, pre la anul 60, au săvârșit lupta muceniciei;

S. Marco *Evangheliia lui Matei* o au tălmăcit pre elinie, și, din ceale ce au auzit de la S. Petru, au scris *Evangheliia* sa la Roma pre la anul 40, după 10 de la patima lui Hristos, elineaște, că această limbă, în toată împărăția Romei și la Roma, era mai de obște;

S. Luca Antioheanul și doftorul; unii zic că ar fi fost și zugraf, și el întâiu ar fi zugrăvit pre Născătoarea de Dumnezeu Maria, ci cei vechi despre aceasta nicio pomenire nu fac. Au scris *Evangheliia* elineaște în părțile Ahaii^[57] cătră anul 56. Scris-au și *Faptele Apostolilor*^[58], și el au săvârșit mucenicia în Vitiniia, bătrân de 84 de ani;

S. Ioan Apostol, după ce s-au întors la Efes^[59] au scris *Evangheliia*, elinește, când împărăția la Roma Nerva, la anul 97. Cu un an mai înainte, în Patmos, unde era izgonit de Domitian, au scris *Apocalipsul*, elinește. Apoi, la Efes, pre ce vream au scris și *Evangheliia*, au scris tot elinește trei cărți *Epistole*; și, plin de bătrânețe, în pace au adormit la Efes, în anul 104;

S. Pavel Apostol, mai înainte Saul din Cilichia de la Tars^[60], în anul 31 s-au întors la Hristos, și din gonitoriu s-au făcut propoveditoriu și apostol. Patrusprăzece cărți au scris, cu care toată Besearica o învață: una cătră Romani, doao cătră Corinteani au scris cătră anul 57, a patra, cătră Galateani, la anul 58; din Roma, la anul 60, au scris cătră Efeseani, și cătră Filipiseani, și cătră Filimon, și cătră Evrei, și cătră Coloseani, iară doao, cătră Tesaloneani să vad a fi scrise din Corint^[61], în anul 52. Cătră Tit^[62] au scris din Epir^[63] sau din Machedoniia, în anul 64; și cătră Timotei, doao cărți, cu puțin mai înainte de ce au săvârșit mucenicia, la anul 65. Acestea sânt cărțile ceale adevărate a lui Pavel^[64]; toate elinește sânt scrise. Iară carea să zice că Pavel au scris cătră Laodichiiani^[65] și cătră filosoful Seneca^[66] sânt apocrife și mincinoase;

S. Apostol Petru doao cărți, de la Roma, au scris la cei din Pont^[67], din Asia și din Vitiniia^[68], și de primpregiur, una, în anul 43, când Marco de la Roma au mers la Alexandriia, a doua o au scris cătră sfârșitul vieții sale, cum zice în capul 1, stih 14: *Știind că fără de zăbavă iaste lăpădarea trupului mieu*;

S. Iacov, Apostol a lui Afei^[69], cel mai întâiu ep<isco>p al Ierusalimului, în anul 61 au scris carte carea, pentru că nu iaste scrisă anume la cineva, să zice catolică săbornicească, adecă, preste tot;

S. Iuda sau Tadeu^[70], frate a lui Iacov cel mai sus zis, scurtă carte au scris, din carea odinioară au fost îndoială,

oare a lui să fie, pentru că aduce într-însa mărturie din cartea lui Enoh^[71], carea iaste carte apocrifă; ci acum, fără de nicio îndoială, să numără întră ceale canonicești. Din stihul al 18 <-lea> să veade că iaste scrisă după ce Petru au scris a doua carte. Acestea sânt cărțile din care să alcătuiască *Testamântul Nou*.

Acum vom aduce alți scriitori carii să zic părinți și scriitori besericești, a căroră scrisori adevărate pot să fie, și sânt, ci, fiindcă nu iaste cuvântul lui Dumnezeu însuflat de la Dumnezeu, cum au fost în apostoli, poate să fie undeva și greșeale, iară unde S. Părinți să unesc toți întru aceaeași învățătură, cum că acel lucru iaste de credință, zicem că acel lucru cu adevărat iaste de credință.

După apostoli și după evangheliști, alți dascali au avut creștinii, carii, și cu gura, și cu scrisorile, au învățat pre norod. Cei dintâiu carii au fost ucenici apostolilor și au petrecut împreună cu apostolii să zic părinți apostolicești. Așea sânt toți cei din suta cea dintâiu, carii aici urmează:

Climent Romanul, ep<isco>p Romei^[72], supt al căruia nume sânt doao cărți, *Epistole cătră Corinteani*, și cea dintâiu foarte lăudată iaste de cei de demult; și astăzi, cei învățați, ca o scrisoare adevărată a lui Climent, o primesc. Despre a doua, din carea numai dăraburi avem, și cei vechi, și cei mai de curând ceva să îndoiesc: oare a lui Climent iaste. Iară cealealalte scrisori care să află supt numele lui, ca nește neadevărate a lui, să lapadă, cum sânt: Culeagerea canoanelor și a rânduialelor apostolicești, a cunoștințelor cărții, 10, Omilii sau cuvinte de învățătură, 19. Iară despre doao epistole sirienești iaste îndoială.

Varnava^[73]. Varnava, carele mai înainte s-au zis Iosie, de neam chipriian, împreună cu Pavel s-au învrednicit a să numără întră apostoli, să zice că ar fi scris o epistolă, carea supt numele lui și astăzi o avem, măcar că unii tare să îndoiesc: oare a lui ar fi, ci, ori a cui iaste această carte,

veache iaste și de pre vremile acealea când trăia Varnava, sau îndată după el.

Erma^[74]. De Erma pomenește Pavel, pre carele îl numără întră creștinii romanilor cei foarte luminați. Însă, oare el au scris cartea carea să zice *Păstoriu* și să împarte în trei părți? Partea cea dintâiu cuprinde *Vedenii*, a doua, *Porunci*, a treia, *Asemănări*. Îndoială iaste, oare, cu bună samă, Erma să fie scris această carte, destul că cartea pre vremile acealea iaste scrisă.

Ignatie^[75], carele s-au zis Purtătoriu de Dumnezău, au fost e<pisco>p beserecii de la Antiohiia, și, cu porunca împăratului Traiaan, legat s-au trimis la Roma, ca să se arunce fierilor, de care s-au și mâncat în privealiște, în anul 106 sau 107. Acesta, cându-l ducea legat la Roma, în călătoria aceaea, au scris șapte *Epistole*: cătră Smirneani, cătră Policarp, cătră Efeseani, cătră Magnesiiani, cătră Filadelfeani și cătră Tralani. Pline de dragoste creștinească și de Duhul lui Dumnezău sânt aceaste cărți, care și astăzi stau, și nicio îndoială despre eale nu iaste, ca cum doară nu ar fi ale lui. Iară alte *Epistole*, care odinioară să zicea că sânt de el scrise, cum iaste una cătră Preacurata Fecioară de Dumnezău Născătoarea Mariia, și doao cătră Sfântul Ioan, care acum numai latinește să află; și alta, cătră Mariia Cassavaliteana și cătră Tarseani, și cătră Antioheani, și cătră Iron, și cătră Filipiseani, astăzi toți le țin că nu sânt a lui, nici cei vechi, nicăiri, niciodată, nu le numesc.

Policarp^[76] al Apostolilor, mai ales al sfântului Ioan Evanghelist, ucenic și auzitoriu, și e<pisco>p al beserecii de la Smirna^[77], cătră jumătatea din a doao sută de ani de la Hristos, de foc s-au ars. Mai multe *Epistole* au scris, ci numai carea iaste cătră Filipiseani scrisă au ajuns la noi, carea ca să o areate că nu-i a lui în zădar unii din cei mai dincoace s-au ostenit.

Dionisie Ariopaghitul^[78], pre carele S. Pavel l-au întors la credința creștinească când au propovedit Evangheliia la Atina. Acesta au fost cel dintâiu e<pisco>p al atineanilor. Iară cum că au mers în Galiia și au fost e<pisco>p la Paris poveaste mincinoasă iaste, de toți cărturarii astăzi lăpădată. Scrisorile *De ierarhiia besericească*, *De teologhiia cea mistică* și *De numele ceale dumnezăiești*, carele supt numele lui să poartă, mare cinste și crezământ au avut în beserică la cei de demult, până la suta a noua; atunci, Fotie, patriiarhul Țarigradului^[79], au început a avea îndoială despre eale, ca cum nu ar fi scrise de S. Dionisie, ci nu au îndrăznit să se lapede de tot, de vreme ce toți le ținea adevărată scrisoare a S. Dionisie. Astăzi, cei mai mulți le țin că nu sânt ale Sfântului Dionisie.

Toți părinții acestea, grecește sau elinește, au scris.
[...]

Samuil Micu

**ISTORIA ÎMPĂRECHERII ÎNTRĂ
BESEARICA RĂSĂRITULUI ȘI A APUSULUI,
carea s-au făcut pe vremea lui Mihail Cheluralie,
patriiarhul Țarigradului, și a Săborului de la
Florenția, acum întâiu românește făcută și scrisă
de ieromonahul Samoil Clain de la Sad,
din Mânăstirea Sfintei Troiță din Blajiu,
c. 1790***

ISTORIA ÎMPĂRECHERII ÎNTRĂ
BESEARICA RĂSĂRITULUI ȘI A APUSULUI,
CAREA S-AU FĂCUT PRE VREAMEA LUI
MIHAIL CHIRULARIE, PATRIARHUL ȚARIGRADULUI

La anul 1053, pe ce vreme și Besearica Romei au adaos în Credeu părțica „și de la Fiiul”^[1] și așa au zis în Credeu: „și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătoriu, carele din Tatăl și din Fiiul purceade” etc., carea adaogere mai înainte de patru sute de ani în Ișpania și în Galiia și în Ghermania era făcută. Dintru care lucru, luând pricină Mihail^[2], patriiarhul Țarigradului, și, dimpreună cu el, Leon, mitropolitul Acridei sau Ohridei^[3], din Bulgariia, au scris carte lui Ioan^[4], episcopului Tranului^[5] din Apuliia^[6], a căriia cărți începutul așa iaste: „Dragostea ne silește pre noi ca ție, și, prin tine, tuturor episcopilor și preoților frâncești^[7], monașilor, noroadelor și însuși papii să scriem și să vă spunem de azime și de sâmbete, care, păzindu-le, cu jidovii vă uniți”. După

* Transcriere și note: Mihai Alin Gherman, Bogdan Harhătă.

aceasta, arată cum că Mântuitorul nostru, după ce au mâncat Paștile Legii Vechi, au trecut la Paștile ceale noao, care în pâne dospită le-au făcut, întru care au rânduit Sfânta Euharistie, și să nevoiaște să arate cum că numai pânea dospită e pâne adevărată. După aceea le aruncă, căci postesc în Păreasimi sâmbăta, de vreme ce Săborul de la Trula^[8] au oprit aceasta. A treia, căci mănâncă ceale sugrumate și sânge. A patra, căci în Păreasimi nu cântă Aliluiia. După acestea, îndeamnă pre Ioan ca pre toți să-i dezveață de aceste greșeale, și, după ce va face aceasta, altele mai multe și mai mari îi va scrie.

Deci, această carte, venind la mâna cardi<na>lului Umbert^[9], o au tălmăcit pre limba latinească și o au dat papii^[10], la carea papa cu o carte foarte lungă au răspuns, în carea întâiu înceape despre pace și muștră pre cei ce strică și nu păzesc pacea, după aceea să întoarce cătră Mihail patriarhul și cătră Leon mitropolitul și zice: „Cu noao cutezare și cu necrezută îndrăznire vă ziceți cum că pre Besearica cea Latinească, neauzindu-o, o ați osândit, mai vârtos pentru că Euharistiia o slujeaște în azimă. Drept aceea, după o mie și mai doao sute de ani de la patima Mântuitorului nostru, Besearica Romei de la voi să înveață cum trebuie a cinsti patima Lui, ca cum nimic nu i-ar folosi că au fost învățată de la însuși Sfântul Petru”. După aceea, pomeneaște în carte eresurile și greșealele grecilor, mai ales ale episcopilor Țarigradului, și zice cum că pre scaonul Romei nimene nu-l poate judeca. După aceea, să nevoiaște să arate cum că Marele împărat Constantin, căruia Dumnezeuul ceriului i-au dat împărăția, n-au socotit lucru cuvios ca Roma să fie supt împărăția pământescă; pentru aceea, cu multe ceale dăruindu-o și înzăstrându-o, o au dat Sfântului Silvestru, nu numai cu curtea împărătească, ci și cu alți slujitori mulți. Ci acestea toate sânt din cărți și din scrisori apocrife și mincinoase, de vreme ce știm că și supt

Constantin și supt alți împărați după Constantin au fost Roma supusă împăraților. După aceea, papa ceteaște o scrisoare de donație^[11], adevă de dăruire, a Marelui Constantin, carea adeverează aceastea, carea scrisoare astăzi toți o știu și o țin apocrifă și mincinoasă.

După aceea, papa aruncă cum că grecii hirotonesc fameni și-i fac episcopi, „care lucru”, zice papa, „au dat prilejiu de obște a să zice, o, rușine! cum că în scaonul Țarigradului au fost pusă odată muiare. Ci atâta păcat tuturor celor buni, scârbit, nu putem să creadem”. Aceasta, cum că la Țarigrad ar fi fost vreodată fămeaie, cum unii bârfesc că ar fi fost la Roma, necăiri, la niciun scriitoriu nu să află, nu știu de unde să fie luat aceastea papa. Apoi papa împrută lui Mihail patriiarhului că iaste nemulțemitoriu cătră Besearica Romei; maica sa, carea în nește săboară au rânduit ca, în Țarigrad, episcopului Țarigradului să i să dea cinste cuvioasă, însă nu mai întâiu decât Alexandreanului, Antioheanului și Ierusalimneanului, și zice: „Iar despre tine am auzit cum că toate besearicile latinilor, în eparhiia ta, ai poruncit ca să se închiză, până ce vor urma obiceiurilor voastre. Cu cât mai cu chipzuială face Besearica Romei, unde, și în cetate, și afară de cetate, multe mânăstiri și besearici grecești sânt, întru care nu numai nu-i opreaște a-și ținea rânduiialele părinților săi, ci și noi îi îndemnăm ca să le ție acealea, că știm cum că osibirea obiceiurilor după osibirea locurilor și a vremilor mântuirii nu strică, numai în credință și în dragoste să fim uniți”. În sfârșitul cărții zice papa: „Că, de vreme ce au cetit cartea lor de azimă, cătră episcopul Apuliei, trimite vro câteva mărturii din Sfinții Părinți ca să strice aruncăturile lor”. După aceea, mai multe.

Constantin Monomahul^[12], socotind că, de să va uni cu papa, va dobândi ajutoriu de la itali și de la neamți^[13] asupra normanilor^[14], pentru aceea au scris papii cum că

foarte mare dor are ca să facă pace și unire întră Besearea Grecească și întră cea Latinească și au poruncit și lui Mihail patriarhului ca să scrie și el pentru acest lucru, și cărțile le-au trimis prin un vistiariu împărătesc, ca să le ducă la Arghir^[15], eparhul Italiei, și acesta să le dea papii, carele le-au și dat papii în anul 1053.

Pre acea vreme, papa au ales trei oameni, pre carii i-au trimis soli la Țarigrad. Aceștia era Umbeart, Petru și Frideric. Umbeart fuseasă călugăr și era rudenie împăratului nemțesc. Prin acești soli doao cărți au trimis papa: una împăratului Constantin^[16], alta lui Mihail patriarhului. În cartea cea cătră împăratul laudă pre împăratul pentru că el mai întâiu au socotit a face unire. După aceea scrie cum au pățit cu normanii^[17] și cum că de la împăratul Enric^[18] și de la dânsul așteaptă ajutoriu. Apoi, ceare ca moșiile Besearecii Romei, care sânt în Împărăția Grecească, să le întoarcă Besearecii Romei. Moșiile aceastea sânt Tesalonica și alte episcopii în Machidoniia. După aceea, să ponosluiască cum că Mihail patriarhul gonească Besearea Latinească, și pre toți câți slujesc și să cuminecă în azimă îi afurisească^[19] și cum că să silească să supuie și pre patriarhul Alexandriei și al Antiohiei și al Ierusalimului, și zice că, de nu va înceta Mihail de la aceastea, pace el nu poate să aibă. Mai pre urmă, comândă pre solii săi bunătății împăratului.

În cartea cea scrisă la Mihail patriarhul, papa pre Mihail nu patriarh, ci numai arhiepiscop îl numească și zice cum că multe și greale lucruri despre el au venit la urechile lui. Apoi adaoge: „Te zici cum că ești neofit, adecă de curând botezat, și cum că la vârful episcopiei nu pre treapte (adecă ceteș, ipodiacon, diacon, preot, apoi episcop) ai ajuns și cum că cu noao fală pre patriarșii de la Alexandria și de la Antiohiia vei să-i lipsești de cuviințele ceale vechi ale treptei lor, și, împotriva a toată dreptatea, vrei să-i pui supt jugul tău. Titulul „patri-

iarhului a toată lumea”^[20] împotriva Sfințelor Canoane îl iai ție. Măcar că nici Sfântul Petru, nici altul din cei după el acel nume așa de urât nu au vrut să-l ia”. Și mai jos zice: „Iar de aceasta cine nu să va mira, că, lăpădând învățătura tuturor sfinților și a părinților pravoslavnici, carii au fost întru o mie și doazeci de ani după patima Mântuitoriului, nou hulitoriu asupra Besearicii Latinilor te-ai aflat, afurisind și de obște gonind pre toți cei ce să cuminecă în azimă, carea nesocotință a ta veastia o au adus la noi. Încă și din cartea cea cu numele tău scrisă la episcopii Apuliei am cunoscut, în carea în zădar te silești să arăți cum că pâne dospită au fost în carea Domnul taina Trupului Său o au rânduit-o”.

După acestea, papa să nevoiaște să arate că nu dospită, ci azimă au fost pânea carea Hristos o au prefăcut în Trupul Său și zice că din scrisoarea ce-or arăta solii mai pre larg poate să înveață. Această carte s-au dat în luna lui ianuarie, anul 1054.

Întru acest an au murit și Leon papa, cu acest nume, al Noaolea, fiind prins la normani, unde pururea era cuprins cu cetaniia Sfintei Scripturi grecești. Scaonul Romei cinci ani l-au ținut și doao luni și noao zile. Besearica Apusului întră sfinți îl numără. După moartea lui, mai un an au fost scaonul făr’ de papă, apoi romanii au trimis în Țara Nemțască la împăratul ca să le aleagă papă, fiindcă în clerul Besearicii Romei nu să află om vreadnic de această deregătorie. Împăratul la Moguntin^[21] au strâns vro câțva episcopi pentru aleagerea papei, ci toți episcopii au voit pre Ghebard, carele era rudenie cu împăratul, și, măcar de nu prea bucuros era împăratul ca să lasă de lângă sine pre Ghebard, dar văzând că toți-l vreau să fie papă, l-au lăsat și s-au făcut papă în Joia Mare, în anul 1055, aprilie, 13 zile, și s-au numit Victor, al Doilea cu acest nume^[22].

Solii papii acum cu pace ajunsease la Țarigrad, pre carii împăratul Constantin Monomah cu cinste i-au

primit. Iar Umberto, cel mai mare dintră soli, au scris împotriva cărții lui Mihail patriiarhului și a lui Leon, mitropolitului Acridei. Suma scrisorii lui Umberto aceasta iaste: „Zici că dragostea și mila te silește ca să mustri pre frânci și pre papa care, ținind azimă și sâmbetele, să unesc cu jidovii. Iar pentru ce pre oamenii cei grijii tale încredințați, pre iacoviteani^[23] și pre alți eritici, nu-i mustri? Pentru ce mănânci și vorbești cu ei?” Apoi pomenește rânduiala azimei, numind capul 12 și 13 din Cartea Ieșirei și 33 din Cartea Leviților, și zice: „În șapte zile ale Paștilor mâncăm pâne dospită, precum și într-altă vreme, și nicio osibire nu punem întru aceasta, și întru aceste zile nu ținem sărbătoare! Ci și voi acest obiceiiu țineți! În câtu-i despre sâmbătă: sâmbăta precum și în ceale cinci zile lucrăm, și ca vinerea postim. Iar mai mare prepus iaste de voi, că vă uniți cu jidovii, că voi sâmbăta de ajuns vă ospătați și pre Păreasimi sâmbăta, afară de o sâmbătă, nu postiți. Iar deaca numai într-o sâmbătă a anului întru pomenirea îngropării lui Isus Hristos trebuie a posti, pentru ce și într-o vineri numai întru pomenirea Lui, și pentru ce nu numai o duminică nu prăznuiți întru pomenirea Învierii, cealealalte preste an toate, căci le țineți”. Va să zică, că, deaca iaste destul numai într-o sâmbătă în an a posti întru pomenirea îngropării lui Hristos, pentru ce întru pomenirea patimii Lui nu postim numai o vineri într-un an? Pentru ce nu prăznuim numai o duminică într-un an în cinstea Învierii Domnului?” Cu adevărat, a posti sâmbăta sau vinerea sau mercuria nu din rânduială dumnezeiască iaste, ci numai obiceiiu besericesc iaste, care într-unele locuri într-un chip, într-alte locuri într-alt chip poate să fie. Și niciun neam nu poate sili pre alt neam să ție obiceiurile celuialalt neam, că, precum un neam și Besearica unui neam are drept a-și face șiie legi besericești și obiceiiuri, așa și alt neam și Besearica altuia neam drept are a-și pune legi besericești

și a-și face obiceiuri care să nu să împotrivească legii lui Dumnezeu.

După aceea, Umberto zice: „Zici că Isus Hristos la cină au luat pâne, carea grecește să zice artos, și te razămi de etimologhiia numelui acestuia, carea de acolo o aduci cum că pâne aceea iaste, carea iaste rădicată și prin dospire umflată. După aceea, zici cum că azima, adecă pânea cea nedospită, nu iaste proprie pâne. La care noi răspundem cum că aceste cuvântări sânt copilărești și cum că etimologhiia din voie volnică e făcută. Iar multe mărturii și din Scriptura cea grecească aducem, întru care pânea azimă tocma ca și cea dospită să cheamă artos, precum pânea carea îngerul o au adus lui Ilie și pânila punerii-înainte, de vreme ce prinosul trebuia să fie nedospit. Drept aceea, artos, grecește, ca și leem, jidovește, tot fealiul de pâne însămnează”.

După acestea, să silește să arate cum că Hristos Euharistiia în azimă o au sfințit, fiindcă la Paștile jidovilor o au sfințit, când la jidovi nu să afla alt fealiu de pâne, fără numai azimă, și vrea să arate că Hristos au făcut Paștile legii în luna a patrasprăzece, adecă în zio<a> a patrasprăzece a lunei, și zice: „În masa lui Isus Hristos nu punem altă pâne, fără numai carea e luată din sacrariu, unde diaconii sau ipodiamonii, sau și preoții, îmbrăcați cu sfintele odăjdii, au frământat aluoatul făinei, și în fer cald, psalmi cântând, l-au gătat. Iar voi de la fieștecine și din târg, cu mâni întinate făcută, pâne dospită cumpărați. Ci spuneți în ce chip puteți apăra și răspunde că tăiați pânea în bucături mici și cu lingura o luați din potiriu? Cu adevărat, Hristos nu v-au dat voao această pildă, că pâne întregă au blagoslovit, au frânt, și bucături au dat ucenicilor Săi, care lucru Besarica Romei până astăzi-l păzește”. După acestea, zice: „Încă și Besarica Ierusalimului, carea decât toate iaste mai bătrână, sfântă rânduială ține, prescurile întregi să aduc puse pre discos și

nu au, ca grecii, suliță de fier ca să taie prescura, carea iaste foarte suptire și din floare de grâu ales coaptă. Nici, de rămâne ceva din Sfânta Euharistie, să arde sau să aruncă în coșniță, ci să pune în cutie foarte frumoasă și în ceacalaltă zi să dă cumenecătură nărodului, că în toate zilele să împarte acolo Sfânta Cumenecătură pentru mulțimea celor ce din toate părțile lumii creștinești merg acolo. Acesta iaste obiceiul cetății Ierusalimului și a celor ce sânt supt ea. Iar grecii carii petrec acolo, din obiceiul ierusalimneanilor, alții țin rânduialele țerii sale. Iar a îngropa Euharistiia, carea să zice că fac unii, sau a o băga în vas și a o vărsa mare nebunie iaste și lucru care arată cum că acolo nu iaste frica lui Dumnezeu. Besearica Romei ține obiceiul Besearicii Ierusalimului: la oltariu aducem prescuri suptiri de grâu ales, nevătămate și întregi, care, după sfințire, le frângem și cu norodul ne cumenecăm, după aceea din potiriu numai sângele bem”.

Apoi, fiindcă grecii zicea cum că azima să ține de obiceiurile Legii Vechi, arată cum că Leagea Veache poruncește ca și pâne dospită să se aducă; de unde urmează cum că și pânea cea dospită, fiindcă să află poruncită în leagea lui Moisiu, trebuie a o lăpăda. După aceea, arată cum că numai legile țeremoniilor sânt oprite a să ținea. Iar la aruncarea cum că romanii mănâncă sânge și carne de dobitoace sugrumate, zice: „Pentru ce această parte din Leagea Veache o țineți, carea în azimă cu atâta nevointă o lepădați?” Și, după aceea, adaoge: „Care lucru nu așa trebuie a-l înțeleage, ca cum împotriva voastră așiu vrea să apăr obiceiul a mânca sânge și sugrumate, că și noi de aceastea ne scârbim, după rânduiala părinților noștri, și greu canon dăm celor ce mănâncă aceastea, fără numai de iaste primejdie ca să nu piară de foame. Că, ca nește legi apostolicești, toate rânduialele ceale vechi, care nu să împrotivesc credinței, le cinstim. Iar în câtu-i despre cuvântul Aliluia, acesta nu

numai la Paști îl cântăm, ci în toate zilele peste an, afară de noao săptămâni, întru care mai cu mare ferbințală ne sârguim să ne șteargem păcatele de preste tot anul”. După aceea, zice că grecii botează de a doua oară pre latini, rămășițele Euharistiei le îngroapă, lasă pre preoți de țin muieri. Cumenecătură sau botez muierilor, când sânt în naștere, nu le dau, pre prunci nu-i botează mai înainte de a opta zi. Pre călugării carii mănâncă carne când sânt bolnavi îi osândesc. Și așa face sfârșit cărții. Așa iaste cartea lui Umbert, solului papii.

Nichita Studit^[24], care se numea Stetatos, latinește Pectoratus, din porunca lui Mihail patriiarhului au scris împotriva latinilor mai tot aceleași, care Mihail în cartea sa are, numai cât Nichita zice că latinii strică postul, slujind pre Păreasimi în toate zilele Liturghie, pentru că slujesc întru al treilea ceas, adecă, după ceasurile noastre cum acum le numărăm, la al noaolea ceas din zi, și nu ajună până la al noaolea ceas, care al nostru iaste al treilea ceas după amiazăzi, că grecii, precum și acum, pre Păreasimi slujesc Leturghia cea mai înainte sfințită. Aceasta mai de demult o slujea întru al noaolea ceas din zi, adecă, cum numărăm noi ceasurile, întru al treilea ceas după amiazăzi. De nimica iaste această aruncare, că acum nici grecii pretutindenea în ceasul al noaolea slujăsc pre Păreasimi această Liturghie, ci pre mai multe locuri mai devreme și înainte de amiazăzi o slujesc, după cum iaste obiceiul locului. Apoi, acestea sânt obiceiuri și rânduieli omenești care, pentru pricini, să pot și lăsa, și muta, și nu în tot locul și la toată Besearica într-un chip a să ținea.

Nichita, după aceea, arată că nu rău fac preoții, fiindu-și muierile după hirotonie, la carea cardinalul Umbert, solul papii, încă în Țarigrad fiind, mai aspru răspunde, și, întră altele, lapadă canoanele Săboriului de

la Trula și zice cum că Besearica Romii niciodată nu le-au primit.

Ci, precum grecii rău mustră pre latini pentru că într-unele obiceiuri și ținemonii să osibesc de ei, așa fac rău și latini, mustrând pre greci, că ce-și țin obiceiurile Besearicii sale și, precum grecii nu țin unele canoane osibite ale Besearicii Apusului, așa nici latini sânt detori să ție unele canoane osibite ale Besearicii Răsăritului, numai credința cea adevărată toți întocma, ori de ce lege fie, ori de legea Besearicii Răsăritului, ori de legea Apusului, sânt detori neclătită să o păzască. Nici pentru osibirea obiceiurilor și a ținemoniilor să se împărechează.

Apoi, Umbert cardinalul zice: „În Păreasimi, în toate zilele strâns postim, încă aorea și pre pruncii cei de zece ani îi silim să ajune cu noi, numai duminica nu ajunăm, după rânduiala părinților și, mai întâiu, a Săborului de la Gangra^[25], întru care nu sâmbăta, ci numai duminica iaste oprit a ajuna”. Aici Umbert aduce întru întărirea cuvintelor sale canonul a optsprăzece de la Gangra, care așa iaste: „Cel ce pentru cucernicie postează duminica să fie anatema”. De ar fi fost întru el inimă dreaptă și nu răpită de duhul pismeii, nu ar fi aruncat, vinovățind pre greci, căci preoții lor țin legiuitele sale muieri după hirotonie, de vreme ce într-acei Săbor de la Gangra canonul al patrulea așa zice: „Cel ce judecă pre preotul cel însurat, ca cum nu s-ar cădea a asculta Liturghia când slujește el, să fie anatema”. Aici, de preotul cel ce-și ține muiarea după hirotonie, trebuie a înțeleage canonul, de vreme ce pre cel ce-și lasă muiarea sau iaste vădov preot nu-l vinovățesc, ci-l primesc și latini la slujba și la cinul preoțesc, măcar că au fost însurat.

Umbert mai în jos, în scrisoarea sa, numeaște pre Nichita Stercoranistom, adecă Gunoariu sau Căcâcios, că așa chema pre cei ce credea că Euharistia, ca și alte

bucate, să mistuiaște în pântece, măcar că Nichita aceasta necăiri nici au scris, nici au zis. După aceea, Umberto zice: „Cel ce mănâncă Trupul lui Isus Hristos viață de veaci ia, nu bucată carea să strică”. Și iarăși: „Luom pãrticã foarte micã”. Apoi, zice că nu fac rău, căci slujesc pre Pãreasimi Leturghie în toate zilele, de vreme ce nu Leturghie nesăvârșită, ci Liturghie desăvârșit fac, precum Hristos și apostolii au făcut, că necăiri nu să află cum că apostolii, sfințind pâne, o ar fi ținut pe altă zi. Și zice că adevărat iaste cum că părinții întru pomenirea pogorârei Duhului Sfânt în al treilea ceas (al nostru al noalea) s-au obicinuit a sluji, pentru aceea nu fac rău cei ce slujesc la al noalea ceas sau și mai înainte, de vreme ce și Mântuitoriul seara au sfințit. Apoi adaoge: „Însă nu ne iaste noao grije să știm rânduiala Liturghiei voastre, că am luat sama că voi cu leane și cu răceală faceți ceale sfinte. Când frângeți sfânta pâne, nicio grije nu aveți de fãrmiturile care pe aici și pe colea cad, nici cu mai mare grije, ori cu frunze de maslin, ori cu peri de porc șteargeți discosurile. Alții dintră voi Trupul lui Isus Hristos fãr' de cuvioasă cinste îl pun, cutiile le umplu și cu mâna îndeasă pânea, ca să nu cază pre pământ. Ce rămâne, ca și pânea cea de obște, până li să face scârbă mănâncă, și, de nu le pot băga toată în rânză, cealealalte le îngroapă în pământ sau le aruncă în fântână”. Poate că doară Umberto amestecă aici anafora cu Euharistiia, când zice: „Ce rămâne, ca și pânea cea de obște, mănă până li să face scârbă”. Însă aceea văz și eu, că la noi preoții nu cu destulă evlavie lucrează cu Euharistiia, și, mai vârtos, carea pentru cei bolnavi o țin, nu destulă grije au să se ție curată, să nu mucezască.

După aceea, fiindcă Nichita foarte mult au fost lăudat postul grecilor, Umberto zice că unii dintră greci nu postesc destul de bine, „că aduc legumi și bucate la besearică și le mănă” (acestea doară de bucatele și de

pânile care, pre unele locuri, și astăzi le duc la besearică și le împart la săraci, sau doară coliva înțeleage). Apoi zice: „Iar noi (latinii) postul cel de patruzeci de zile ne nevoim să-l ținem bine, și pre nimenea nicidecum nu lăsăm să-l strice, fără numai de nu va putea posti pentru vreo boală grea, și nu ne iaste noao slobod, precum voi socotiți că vă iaste voao slobod, ca, după o mâncare, poame și alte legumi să mâncăm”. Acum, precum nici la greci, așa nici la latini, mai ales la cei învățați, la boiari și la negoțitori, nu are postul cinstea și ținerea carea odinioară avea.

După aceea, zice Umbeart că grecii țin eresul nicolaiteanilor^[26], pentru că preoții au muieri, și lui Nichita zice anatema, de nu-și va trage cuvintele și scrisorile.

Și, nu după multă vreme, Nichita și-au tras cuvintele, care lucru așa s-au făcut: într-același an, 1054, la Nașterea Sfântului Ioan, mergând tustrei solii papii la Mănăstirea Studiei, l-au făcut solii înaintea împăratului ca cartea carea o au fost scris asupra scaonului Romei și asupra Besearicii Latinilor, a căriia cărți titulușul era: *De azime și de sâmbete și de căsătoriia preoților*, să o anatematisască și au zis anatema tuturor celor ce zic că Besearica Romii nu iaste cea mai înainte decât toate besearicile sau zic că au fost când credința ei nu au fost pravoslavnică. După aceasta, solii au făcut pre împăratul de, înaintea a toată mulțimea, au ars cartea lui Nichita și, așa, fieștecine s-au dus de acolo.

A doua zi, Nichita s-au dus afară de cetate, în palata Bighiei, unde era solii, și s-au împăcat cu ei, de toate îndoirile sale întrebând pre soli, și aceia, răspunzându-i, s-au unit cu ei. Iar toate scrisorile solilor, din porunca împăratului, au fost tălmăcite pre grece și ținute. Deci solii, vrând să grăiască cu patriiarhul Mihail, patriiarhul nicidecum nu i-au lăsat să între la dânsul, nici el nu s-au dus la ei, care lucru văzându-l solii, au mers la Besearica

Sfintei Sofie^[27] sâmbătă, în 16 zile a lui iulie, când să gătea clericii de Liturghie, cărora le-au spus îndărăptnicia lui Mihail patriarhului și au pus pre prestol scrisoarea cu carea afurisea pre patriarhul Mihail, și îndată au ieșit din besearică, scuturând cu picioarele pravul^[28], ca să le fie mărturie, și zicând: „Vază Dumnezeu și judece!”. Deci s-au dus la Besearica Latinilor cea din Țarigrad și au afurisit pre toți cei ce să vor cumeneca de la popă grecesc, carele osândește jertva latinilor. După aceasta și-au luat zioa bună de la împăratul, și împăratul, cu daruri împărătești dăruindu-i, din care să-și ție și șie și să ducă și la Sfântul Petru, în 18 iulie au purces cătră Roma. Iar după doao zile, au mers carte de la împăratul după soli ca să se întoarcă la Țarigrad, că ziseasă Mihail patriarhul că va să vorbească el cu solii. Deci, solii într-acea zi reapede s-au întors în Țarigrad, iar patriarhul Mihail, auzind că s-au întors, au socotit ca a doua zi să-i cheame să se tâlnească la Besearica Sfintei Sofie ca să facă săbor. Iar solii, temându-se ca nu cumva norodul să le facă vreun rău, au rugat pre împăratul ca să nu meargă ei la acel săbor. Pentru aceea, împăratul au poruncit ca în curtea împărătească, înaintea sa, să se facă săborul, dar patriarhul Mihail nu au voit aceasta, socotind că, de nu va fi aci împăratul, solii, pentru frica norodului, vor face toate după plăcerea lui. Ci împăratul, temându-să de aceasta, îndată au slobozit pre soli de s-au dus. Iar patriarhul au făcut turburare în norod asupra împăratului, cum că el s-au înțeles cu solii și nu i-au lăsat să vie la săbor, pentru aceea împăratului i-au căutat să dea pre talmacii solilor, adecă pre Pavel și pre feciorul lui, Smaragd, pre carii, legându-i, au poruncit să-i bată cu nuiale. Patriarhul au poruncit să-i puie la închisoare, și, așea, s-au potolit acea turburare.

După aceea, împăratul au trimis la solii carii să întorsease, și de la aceia au luat izvod adevărat și

autentic, de au arătat norodului ce afurisenie au lăsat solii papii, că cea de la Țarigrad Mihail o era strămutat, adăogând și altele, care nu era de la soli, ci de la sine, ca mai tare să pornească pre norod asupra solilor și a împăratului. Iar după ce au arătat împăratul că patriiarhul au strămutat afuriseniia solilor, mâniidu-să tare pre toți priiatenii și pre toate rudele patriiarhului, i-au scos din polată și din curtea împărătească, și de toate deregătoriile i-au lipsit.

Iar forma afuriseniei solilor așa au fost: „Întru această împărătească cetate, fiind trimiși de la Sfântul Scaonul Romei, ca să cunoaștem oare adevărate sânt toate, care de ea să povestea la noi, multe bune și multe reale am aflat, că, de vei socoti stâlpurile împărăției, bărbați cu mare vreadnicie strălucesc și sânt cetățeani înțelepți foarte, creștină și pravoslavnică iaste cetatea, în carea, de vei socoti pre Mihail, cel ce prin obiceiiu rău să zice patriiarh, și pre cei ce sânt apărători nebuniei lui, în toată zioa să samănă neghină oamenilor și cresc eresurile, că cu simoniani^[29] vând darul lui Dumnezeu, cu valesii^[30] jugănesc pre oaspeții săi, și, după aceea, pre cei jugăniți nu numai la treapta clericiei, ci și la a episcopiei îi înalță. Urmează necredința ariianilor, pre creștinii și, mai vârtos, pre latini carii sânt botezați în numele Sfintei Troiță nu să îngrozesc a-i boteza a doua oară. Zic cu donatistii^[31] că, afară de Besearica Grecească, în toată lumea au perit Besearica lui Isus Hristos, jertva cea adevărată și botezul cel adevărat, și cu nicolaiteanii pre preoți lasă să aibă muieri, cu severianii^[32] cred cum că leagea lui Moisiu e blăstămată. Cu machedoniianii^[33] au tăiat din Simvol cum că Duhul Sfânt purceade de la Fiiul. Cu maniheii^[34], întră altele, zic că tot aluoatul iaste însuflețit. Cu nazareanii^[35] așa țin curăția cea trupească a jidovilor, cât pruncilor celor ce mor înainte de a opta zi nu le dau botezul, iar muierilor ce

sânt în naștere sau întru curgerea sângelui de lună cumenecătura nu le dau, și pre cei ce, după obiceiul Romei, nu-și lasă părul și barba nu-i lasă la împărtășirea sa.

Mihail, prin cărțile lui Leon papa, de greșelele sale și de alte reale multe care au făcut, fiind dogenit, nu au vrut să se pocăiască, și pre cei ce în tot chipul voiam să-i tămăduim de atâtea răutăți nu ne-au lăsat la sine, nici să vorbim cu dânsul, nici ca să slujim Leturghie nu ne-au lăsat, și, mai înainte de venirea noastră, besearicile latinilor, pre carii îi cheamă azimite, au poruncit să se închiză, pretutindenea i-au necăjit. Sfântul Scaon al Romei afurisindu-l și nebăgându-l în samă, își ia și ie titulușiu de patriiarh a toată lumea^[36]. Drept aceea, cu putearea Sfintei Troiță, a Sfântului Scaon apostolicesc, a șapte săboară și a toată besearica pravoslavnică, anatemi ceii zisă de la domnul papa, așa ne iscălim: Mihail, pseudopatriiarh de curând botezatul, carele numai pentru frica oamenilor s-au făcut călugăr, și și acum e plin de greșele foarte reale, și cu dânsul Leon, carele să zice episcopul Ohridei, și Constantin, sachelariul lui Mihail, cel ce cu picioarele sale au călcat jertva latinilor, și toți cei la un gând cu ei, cu simoniianii, cu eriticii cei mai sus numiți și cu toți alții, cu diavolul și cu îngerii lui, de cumva nu să vor pocăi, să fie anatema. Amin. Amin. Amin”.

Solii, și înainte împăratului, și a boiarilor cu gura au vestit afurisanii într-acest chip: „Tot cel care va osândi credința Sfântului și Apostolicescului Scaonului Romei și jertva lui să fie anatema și nimene să nu-l ție ca pre un pravoslavnic creștin, ci prozimit eritic, adecă cel ce pâne dospită aduce jârtvă”.

Multe neadevărate să pun într-această afurisenie, ca cum grecii și Mihail patriiarhul întru atâtea eresuri ar fi căzut, care eresuri Besearica Grecească pururea le-au

osândit, precum neadevărată iaste și aceasta cum că grecii și patriiarhul Mihail au tăiat de la Simvol că Duhul Sfânt și de la Fiiul purcede, că aceasta în Simvol niciodată nu au fost, ci mai târziu apuseanii o au adaos. Adevărat, despre amândoao părțile patimă, mânia și ură să veade. Nici să cădea ca acei soli în besearica sa și în scaonul său să afuriscă pre un patriiar<h>, de carele putea vedea că cu aceasta nu-l vor aduce la unire, ci mai tare îl vor întărâta, cum s-au și făcut, că Mihail, ca să strice putearea acestii afurisanii, au adunat săbor, la care deasupra, după Mihail, sânt scriși doisprăzece mitropoliți și doi arhi-episcopi, și au făcut acest așezământ, a căruia aceasta iaste suma: „Bărbați necredincioși (vorbește de solii papii), din întunecarecul Apusului ieșind, au venit întru această bine credincioasă cetate, dintru carea în toate părțile lumii au curs izvorul credinței ceii pravoslavnice și cu osibirea părerilor sale s-au nevoit să strice învățătura cea sănătoasă, așa de nebunește, cât au îndrăznit a pune pre Sfântul Prestol scrisoare în carea, și noao, și tuturor celor ce nu să lasă ca să se încurce cu greșealele lor, zic anatema; afară de altele, ne aruncă noao că nu umblăm ca și ei făr' de barbă, că ne împărtaşim cu preoți carii au muieri, că, nelăpădând cuvintele ceale străine, nu stricăm Simvolul credinții”.

Apoi aduce mărturii din scriitorii Besearicii Grecești împotiva acestora și adaoage: „Au mințit că au venit de la Roma trimiși de papa, ci să știe că ei de capul lor și înșelați de meșteșugirile lui Arghir au venit, și cărți mincinoase supt numele papii au adus, ca să nu zic de alte seamne, din care să cunoaște aceasta: din peceți s-au cunoscut că sânt mincinoase. Drept aceaea, cartea carea o au scris împotiva noastră, deaca o au pus pe prestol înaintea ipodiaconilor celor de a doua săptămână, aceștia (adecă ipodiaconii) au vrut să silească pre latini ca îndată să-și <ia> scrisoarea sa și o au lăpădat la pământ. Carea

noi tot o am luat, ca hulele care le cuprinde să nu vie la urechile norodului. După aceea, am poruncit lui Cosm, protospătariului, și lui Roman Ruful, și monahului Ioan ispanului de au întors de pre latinie pre grece, și iaste întru acest chip”.

După aceasta, drept scrie toată afurisenia, precum solii mai sus o au scris. Apoi zice: „Nu am crezut că iaste de folos ca un păcat de atâta îndrăzneală să se lasă nepedepsit; pentru aceea am spus împăratului, carele (pre soli), după ce au făcut cale de o zi, i-au chemat înapoi într-această cetate. Ci nu i-am putut face ca să vie la noi sau să stea la săborul mare sau măcar să dea samă pentru ce au grăit hule ca acealea, ci, încă scrisoarea sa au voit a o apăra și mai multe a grăi, care lucru împăratul, cu numele lor, noao și săborului au poruncit să ni să spuie. Iar fiindcă nu cu de-a sila voia să vie la săbor, căci că pentru vreadnicia soliei de cinste să părea și nu-i plăcea ca nevreadnica faptă să o sloboază nepedepsită, au trimis la noi carte întru acest chip scrisă: „Socotind toate ceale ce s-au făcut, am aflat că pricina sfelizor au purces de la tălmăcitori și de la răutatea lui Arghir. Iar cât e despre acești veniți, carii sânt ațițați de la alții, nicio treabă nu am cu ei, ci pre cei vinovați bătuți și-i trimiț ție, ca să fie pildă altora. Iar scrisoarea înaintea tuturor să va arde, după ce tuturor celor ce o au scris sau o au dat afară și celor ce au dat sfat sau au lucrat pentru dânsa să va zice anatema. Iar pre Vastarh, ginerele lui Arghir, și pre feciorul lui am poruncit să-i bage în temniță, ca să se pedepsască pentru înșelăciunea carea au făcut. Dat în luna lui iulie, indictul al șaptelea.

Drept aceea, necredincioasa aceasta a lor scrisoare, după porunca împăratului, și cei ce o au vestit, toți, și cei ce o au știut, în curtea cea mare a sfatului, fiind de față solii împăratului, s-au anatematisit și s-au așezat ca, în șaptesprăzece a lunii acestia a lui iulie, în ce zi de

obște să ceteaște așezământul al cincilea, acest anatema să se vestească. Autograful necredincioasă scriori nu s-au ars, ci s-au pus în muzeul Hartofilachiei^[37] spre veacinica osândă a celor ce au îndrăznit a grăi hule ca acestea. Și acea să cade să știe toți, că, în doaozeci de zile ale acestii luni, când să anatematisea, toți mitropoliții și arhi-episcopii, carii era întru această cetate, au fost de față, adecă, afară de cei ce sânt astăzi adunați, Leon Atineanul și șease alții, carii sânt numiți în scrisorile acealea”.

Acesta iaste așezământul patriiarhului Mihail, care la tot norodul era plăcut, pentru că urma din afuriseniia solilor cum că toți cei de legea grecească, carii să cuminecă de la preoți cu muieri, sânt eritici și cum că sânt ca ariianii, ca machedoniianii, ca severiianii etc. Însăși aceasta trebuie a lua sama, că săborul acest de Mihail făcut nici pre papa, nici pre Besearica Romanilor n-au afurisit, ci numai pre soli și forma afurisaniei lor, carea făr’ de socoteală o au fost făcut.

Într-acei an, și Dominic^[38], patriiarhul Gradeansis^[39], au scris carte lui Petru^[40], patriiarhului Antiohiei, făcându-i știre cum că el iaste patriiarh în Italiia, și în săboară șeade de-a dreapta papii; pentru aceea voiaște ca să aibă cunoștință și prieteșug cu dânsul, fiindcă veastea lui preste tot locul să grăiaște. Apoi zice: „Nu pociu să ascunz de cătră tine ceale ce am auzit, că clericii Besearicii Țarigradului aruncă Besearicii Romei, osândesc azima în carea sfințim Trupul lui Isus Hristos și pre noi, pentru aceasta, ne cred a fi afurisiți de la Besearică. De vreame ce, mai vârtos, ca să ținem unirea facem aceasta, păzind învățătura apostolilor și a lui Isus Hristos, însă și obiceiul Besearicii Răsăritului, carea în dospită sfințește, îl adevărim, și amândurora (adecă și pânei ceii azime și ceii dospite) le dăm însemnări de taină. Drept aceea, a ta detorie iaste ca să oprești neobrăzniciia celor ce să împrotivesc rânduialelor apostolicești, carii, soco-

tind că zidesc, strică și temeleile le răstoarnă. Că în zădar au propovedit Sfinții Petru și Pavel în Italia, deaca toată Besearica Apusului să lipsească de viața de veaci și în sfânta jertvă nu are Trupul lui Isus Hristos. Din răspunsul tău dorim să ne învățăm”.

Au răspuns Petru, patriiarhul Antiohiei, dând carte, întru carea întâiu scrie, precum să cade la om de omenie. După aceaea adaoge: „De la pruncie pân’ la bătrânețe, crescând în sfintele cărți, niciodată nu am auzit cum că episcopul de la Acvileia în Vineție să fie fost numit patriiarh, că din rânduială dumnezeiască nu sânt mai mulți patriiarși decât cinci în lume, adecă Romanul, Țarigrădeanul, Alexandreanul, Antioheanul și Ierusalimneanul; încă numai Antioheanul să cheamă proprie patriiarh, de vream ce Romanul și Alexandreanul papi, Țarigrădeanul și Ierusalimneanul arhiepiscopi să zic”. Și, mai în jos, zice: „Sânt în lume multe eparhii mai mari cu mult decât a ta, căror destul le iaste că să ocârmuiesc de mitropoliți și de arhiepiscopi, precum sânt Bulgaria, eparhiia a Vavilonului, a Corasiniei și alte multe în Răsărit, unde arhiepiscopi și catolici trimitem, căror episcopii sânt supuși”. La Răsărit unii episcopi să zicea catolici, carii era mai mari decât ceialalți, ca cum s-ar zice episcop preste toți^[41].

Despre azimă, Petru patriiarhul așa scrie: „Patriiarhul de la Țarigrad nu vă strică atâta veastea voastră, precum ziceți, nici vă taie de la trupul Besearicii. Vă știe că sântei pravoslavnici și cum că cu noi Troița și întruparea creadei. Iar îi pare rău că numai întru una greșiți și pentru că jertva nu o aduceți precum cealealalte besearici și cei patru patriiarși”.

După aceaea, mai pre larg și mai multe scrie împotriva azimei, întâiu arătând că Domnul nostru Isus Hristos nu în pâne azimă, ci în dospită au sfințit, de vream ce Sfântul Ioan Evanghelist zice că înainte de

zioa Paștilor au făcut cina și cum că jidovii nu au intrat în divan, ca să nu să spurce, ci ca să mănânce Paștile, și apoi zice: „De au băgat Sfinții Petru și Pavel obiceiul azimelor, aceasta cu acel sfat și cu acea îngăduință au lăsat, cu carea la începutul Besearecii oarecare țeomonii de a jidovilor au suferit”. Și jos zice că au scris papii, când s-au făcut patriarh, și cartea pre unul din cei ce nemernicesc la Ierusalim să cercetează Sfintele Locuri o au trimis, ca să o dea lui Arghir, eparhului Italiei, și acesta să o trimiță papii. Ci pân' acum niciun răspuns nu au luat, și nu știe: venit-au în mâinile papii, au ba. „Pentru aceea”, zice, „trimit ție alt izvod a cărții aceia, de carea să aibi grije ca să se dea Fericirei Sale, și mie-mi răspunde, și, după ce vei ceti și această carte, de vei vrea să o trimiți, mie bucurie vei face, doară nu va lăpăda ceale ce am scris și va primi obiceiul nostru, ca toți într-o sentenție uniți, una și aceeași jertvă lui Dumnezeu să aducem”. Aceasta iaste cartea lui Petru, patriarhului Antiohiei, cătră Dominic, episcopul de la Acvileia.

Această carte a lui Petru au venit și la mâinile lui Mihail, patriarhului de la Țarigrad, și au luat și alta de la Petru pentru oarece lucru osibit, la carea, după ce Mihail răspunde la lucrul cel osibit, adaoge: „Nu de mult, după ce am auzit din cei ce de la Roma Veache^[42] nemernicesc la noi cum că papa, carele acum au răpăosat, iaste strălucit cu fapta cea bună, cu cinstea neamului și cu știința, după ce au dat foarte mare carte, și cu inimă, și cu condeiu smerit, i-am adus aminte de înnoirea unirei și ca să lapede despre credință pricinile scandălii care să zic de apuseani, care lucru însuți din cartea mea-l poți vedea, cum că cu acela sfat făceam aceasta, ca și pre papa să-l pociu trage în sentenția noastră și ca, printr-însul, să putem dobândi ajutoriu asupra frâncilor”, adecă împrotiva normanilor, pre carii papa era foarte mănios. După aceasta, așa scrie: „Această carte o am dat vistiiariului ca

să o ducă, carele era să ducă și a împăratului carte, nădăjduind că și a împăratului, și a mea le va da papii și ne va aduce răspuns. Ci iată, după ce acesta cu cărțile au ajuns în Italia, la Arghir, cu înșelăciunea lui amăgindu-să, i-au dat cărțile ca să le trimiță mai curând decât ar putea el să le ducă papei. Iar Arghir, pururea gândind perirea împărăției, care lucru noi prin oameni credincioși știm, banii, care-i trimetea împăratul, i-au întors spre folosul său cel osibit, cărțile, ca un necredincios, le-au strămutat și pre cei la un gând cu sine i-au chemat la sine, dintru carii unul fuseasă oarecând episcop Amalfitaniei, dar, pentru faptele sale ceale reale, au fost lăpădat, și cinci ani umbla fugind și rătăcind; altul numai cu numele era arhiepiscop, unde-i iaste scaonul nimene nu știe”. Aici grăiaște Mihail de Umbert cardinalul, cel ce fuseasă sol, că Besearica Sfântului Rufin, la carea era el, era necunoscută, pentru că era proastă.

„La al treilea i-au dat titlul caștelariul Besearicii Romii, ca, cu acela, spre toate ceale ce socotea să facă, ca cu o pavază nepătrunsă să lucrează. Iar în locul cărții meale, luând peceatea, altă carte, ca cum cu numele papii ar fi scrisă, ticăloșilor oamenilor acestora, o, vicleșug și nebulie!, le-au dat ca să le aducă la Țarigrad și să mi le dea mie.

Ei, după ce au intrat în cetate, mai întâiu cu trufașiu port, cu umblare și cu fală s-au arătat împăratului. Iar după ce au venit la smereniia noastră, cine poate să spuie cu câtă trufie, cu câtă fală au intrat! O, nerușinare! Nici zioa bună nu au venit a ne da, nici capul nu și-au plecat, niciun semn de omeniia cea obicinuită nu ne-au dat, nici după mitropoliții cei adunați cu noi în curte nicidecum nu au vrut să șează, socotind că li să face ocară. Ci pentru ce nu spui ceale ce cu mult sânt mai urâte decât aceastea, că nici împăratului nu s-au închinat, ci cu cruce și cu toiage au intrat în curțile împărătești. Drept aceea, că

nimic nu au făcut cum să cădea, după ce mi-au dat mie cartea pecetluită, îndată au ieșit, carea eu, căutându-o bine, am aflat peceatea mincinoasă și cartea plină de înșelăciune și de minte rea. Că acealea cuprindea, care Arghir, când era la Țarigrad, de multe ori le șoptea la urechile noastre, mai vârtos de pânea dospită. Pentru aceea, nu o dată, ci de doao ori, și de trei ori, și mai de multe ori, din porunca noastră, au fost lepădat de la Sfânta Cumenecătură.

Trimiț ție izvodul cărții noastre carea o am trimis papii și a papii întoarsă pe grece, carea becisnicii aceștia o au adus la mine, ca Fericirea Ta să cunoască adevărul. Iar tot vicleșugul mai chiiar s-au arătat, după ce arhiepiscopului Tranului, carele de acolo au venit la noi, au spus mintea prea răilor oamenilor acestora. Toate eu cu bună credință le-am spus împăratului.

Însă la urechile noastre au venit cum că Fericirea Ta și patriiarhul de la Alexandria^[43] și Ierusalimneanul^[44] ați scris în dihtică^[45] pre papa acesta. Ci nu pociu să crez că atâta neștiință aveți, mai vârtos de tine, cel ce ești, carele pre nimene ție aseamenea nu ai, că știm că, de la Săborul al șeaselea^[46] a toată lumea, papa pentru Vighilie^[47], carele era atunci episcop Besearicii Romei, nu au voit să vie la săbor și să anatematiscă scrisorile lui Teodorit și ale lui Chiril și ale lui Iva. Afară de aceastea, să zice că ceialalți doi patriarși primesc pre cei ce mănâncă azimă și cum că și ei în azimă fac Sfânta Cumenecătură. Pentru aceea, fiindcă nu avem îndemână om pre carele să-l întrebăm despre acest lucru, și altuia, măcar cum, nu ne încreadem, tot lucrul lăsăm Sfinții Tale să-l cerci și ne rugăm ca de toate să ne înștiințezi, pre smereniia noastră.

Afară de aceastea, duca de la Antiohii, Sclirul, mi-au dat mie izvodul cărții carea patriiarhului de la Acvileia o ai scris, carea, fiindcă degrab o am cetit, am aflat cum că tot ești în cercarea azimelor, lăsând altele multe și foarte

mari greșeale ale romanilor. Doară pentru aceea episcopul acela ț-au scris așa, căci despre acestea noi scrisesăm lui. Ci de niciun lucru de acestea, nici lui, nici papii, nici altui episcop niciodată nu am scris, afară de cartea a căriia izvod l-am trimis acum la tine. Însă din scrisorile și din faptele lor să veade cum că sânt oameni mincinoși și înșelători. Pentru aceea, cu adevărat să știi că, afară de greșeala azimelor, carea la toți chiiar iaste dovedită, cu mult în mai multe romanii zac veaștezi și să cade să-i lăpădam. În multe să unesc cu jidovii, sugrumat mănâncă, barba și-o rad, sâmbetele le păzăsc, mănâncă spurcate, călugării mănâncă carne și lard și în săptămâna cea înainte de Păreasimi, în carea noi numai oao și lapte mâncăm, mercuria mănâncă carne, vinerea brânză și oao, și în toată sâmbăta postesc”.

Puțintică învățătură au trebuit să aibă patriiarhul Mihail, aruncând acestea latinilor, de vreme ce acestea nu sânt dogme ale credinții, ci osibite obiceiuri ale unor locuri și neamuri, pentru care nu să cade a rumpe unirea credinții, că și de demult, pe vremea Sfântului Amvrosie^[48] și a Sfântului Avgustin^[49], în Roma, postea sâmbăta; pentru aceea, zice S. Avgustin: „Când sânt la Roma postesc sâmbăta, când sânt airea, țiiu cum să ține acolo”. Săptămâna albă tocma nu avea pentru ce să o arunce latinilor că nu o țin, de vreme ce și Besearica Răsăritului nu de la început, ci mai târziu, supt împăratul Iraclie^[50], au început a o ținea, că împăratul Iraclie făgăduisă lui Dumnezeu că, de va birui într-acel războiu pre perși, va rândui ca în toată împărăția sa să se mănânce bucate albe, iar nu carne, și de la această vreme au început a să ținea aceasta săptămână. Iar, de vinovățește pre apuseani căci într-această săptămână mănâncă carne, trebuie împreună să vinovățască toată Besearica Răsăritului, cea mai înainte de vremea împăratului Iraclie în șease sute de ani.

Mai încolo, Mihail scrie: „La Simvol, cu perzătoare îndrăzneală, au adaos «și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Carele din Tatăl și din Fiiul porceade». Și în Liturghie cântă: «Tu, unul Sfânt, Tu, unul Domn, Isuse Hristoase, cu Sfântul Duh întru mărirea lui Dumnezeu Tatălui». Afară de acestea, nuntele preoților le opresc, adecă pre cei ce au muieri nu-i lasă ca să poată fi preoți, încă și doi frați pre doao surori iau. În Sfânta Liturghie, în vremea cumenecăturii, slujitorii să îmbrățeșează unul pre altul. Episcopii lor poartă ineale în mâni, care lucru, precum zic ei, închipuiaște cum că Besearica o au logodit șie mireasă. La oaste încă ies. Mânile sale cu sânge omenesc le spurcă și să ucid, după ce și-au omorât sufletele sale. Am înțeles de la unii, carii zicea cu adevărat, că botează numai întru o afundare, și gurile celor pre cari<i->i botează le umplu de sare. Și, fiindcă ar trebui cu apostolul să zică: «Puțințel aluoat toată frământătura o dospeaște», ei cetesc: «toată frământătura o strică», adecă în pisma pânei dospite. Moaștele sfinților nu le cinstesc, și unii nici sfintelor icoane nu să închină. Pre sfinții și pre Marii Părinții noștri Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu^[51], Vasilie cel Mare^[52] și Ioan Gură de Aur^[53] nu îi numără întră sfinți^[54]. Și alte multe fac, care, toate a le pomeni, foarte lung ar fi”. Inima cea cuprinsă de pismă asupra apuseanilor, carii aseamenea era asupra răsăriteanilor, pentru că nu vreau unii altora a să supune și a primi țeremoniile unul ale altuia, au adus pre Mihail patriiarhul să-și uite de vreadniciia sa și neadevărate să scrie despre apuseani, că nu cinstesc moaștele și icoanele și pre Sfinții Vasilie cel Mare, Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu și pre Ioan Gură de Aur, că Besearica Romei totdeauna, și moaștele sfinților, și icoanele, și pre acești sfinți Mari Părinți cum să cuvine au cinstit și întră sfinți i-au numărat.

Mai jos, Mihail scrie: „Iar ce iaste decât toate mai greu și nesuferit zic că nu au venit aici ca să învețe de la noi, ci ca ei să ne învețe pre noi și să ne facă să cuprindem dogmele lor”.

Aceasta iaste suma cărții lui Mihail, patriiarhul Țarigradului, cătră Petru, patriiarhul Antiohiei.

Iar Petru patriiarhul, după ce au luat cartea lui Mihail, îndată au răspuns, începând de la dihtici^[55], și zice: „Oarecum mă rușinez, iar, mai vârtos, pentru tine și cu mult mai vârtos de vei scrie acealeași și la ceialalți patriiarși, de vream ce, neștiind, de povești deșearte fiind adus, ai scris ceale ce nu au fost. Că cum trebuia eu pân' acum să cetesc pe papa în sfintele dihtici, deaca pre el Sfânta Besearică (a Țarigradului) nu l-au cetit, a căriia besearici alumn și eu sânt, și privileghiurile ei așa de cu de-adinsul le apăr, cât nimene altul mai mult. Iar ceaea ce rău să zice în cartea ta de Vighilie papa areată leanea hartofilaxului tău, cel ce ritorica, iar nu lucrurile besericești, după cum să cuvine, le-au învățat”.

După aceea, arată că nu Vighilie papa au fost pe vreama Săborului al șaselea^[56], ci Vighilie papa au fost pe vreama Săborului a cincilea^[57], adecă cu o sută și șesezeci de ani înainte de Săborul al șaselea, care s-au făcut pe vreama lui Agaton^[58] papa, și adaoge: „Eu sânt mărturie credincioasă și, cu mine, mulți alții din mairii Besearicii, cum că, pe vreama fericitei pomeniri patriiarhului Domnului Ioan^[59], papa de la Roma, carele și el să chema Ioan^[60], au fost scris în sfintele dihtici și, cinci ani de când m-am fost dus la Țarigrad, am aflat, pe vreama fericitei pomeniri a patriiarhului domnului Serghie^[61], pre mai sus numitul papa în Sfânta Liturghie cu alți patriiarși cetindu-să”. Acest Ioan papa era Ioan, cu acest nume al Optsprăzeacelea papa, carele au fost în anul 1009 de la Hristos. Apoi, zice Petru: „Iar acum s-au scos pomenirea papei și pentru ce nu știu, nici judec, ca despre

acest lucru mai mult să fii îngrijat. Și cealealalte greșeale care le-ai numărat ale romanilor le-am cetit, și de unele am socotit a ne feri, altele lezne să pot îndrepta, altele le putem trece cu vederea. Că ce ne iaste noao, pentru că preoții lor își rad barba și pentru că poartă ineale ca să închipuiască că și-au logodit șie mireasă pre Besearica lui Dumnezeu, că și noi purtăm coroană în cap întru cinstea Sfântului Petru și ne împodobim cu aur. Iar cum că mănâncă spurcate, călugării mănâncă carne și unsoare de porc, de vei cerca cu de-adinsul, vei afla că și dintră noi unii fac aceasta, de vream ce nicio făptură a lui Dumnezeu nu trebuie a o lăpăda, de să ia cu mulțămită.

Și zice patriiarhul Petru că, unde nu să află bun untdelemn, părinții au lăsat ca cu puțintel lard să-și gătească călugării legumile, și aduce mărturii din Sfântul Vasilie, unde zice cum că supt prilejul înfrânării nu trebuie a cerca carne, carea cu nevoie să gătească. Și aduce și pre Sfântul Pahomie că îngrășea porci, a cărora carne o da călătorilor celor ce să abătea la ei, iar picioarele și mațele le da de le mânca călugării cei bolnavi.

După aceastea, zice: „Ci mai rău decât toate iaste adaogerea în Simvol”. Și mai pre larg scrie de aceasta, și greșeala aceasta judecă să se anatematisască. Iar ceaealaltă adaogere, adecă: „Unul Sfânt, unul Domn Isus Hristos”, să văd a fi acealea care le adaoge în sfârșitul lui: „«Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu», să poată trece cu vederea”. Și zice: „La gândul lor cel bun trebuie să ne uităm și la pacea și la dragostea frățască, când credința nicio pagubă nu pătează, că frații noștri sânt aceștia, măcar de li să întâmplă de multe ori de greșesc, ori din prostie, ori din neștiință. Nici trebuie ca așa de cu de-adinsă nevoie să cercăm întră neamurile ceale varvare ca și întră noi, carii petreacem întră învățătură; mult va fi, de să va propovedui la ei fără de greșeală Sfânta Troiță și

taina întrupării ca și noi o vor mărturisi. Însă nicidecum nu adevărim căci apuseanii pre preoții carii au muieri îi opresc de la Litrughie, nici că, întru aceeași vreme, la începutul Păreasimilor nu ajună de carne și de lapte”. Înțelege aici Petru ceale doao zile, adecă luni și marți, la începutul Păreasimilor, că latinii mercuri încep postul Păreasimilor. Apoi zice Petru: „Iar cât e despre azime, în cartea mea cătră episcopul venețianilor, destul despre acest lucru am cercat. Nici într-alt chip să poate apăra acest obiceiiu, fără numai din obiceiul vechiu. Iar cum că ei mănâncă sugrumate și doao sorori să amestecă cu doi frați, socotesc eu că aceastea să fac făr’ de slobozenia papii și a altor episcopi; sânt greșealele celor osibiți, de care și în împărăția Romei (adecă a Țarigradului) făr’ de știrea noastră să fac, că voiu afla și la Țarigrad carii mănâncă carne de porc, încă și în târg sângereturi pline de sânge de porc să vând. Obiceiurile ceale reale dintră noi le lăsăm, când pre amăruntul cercăm greșealele altora.

Foarte bine vei face de vei osândi pururea adaogerea la Simvol și vei apăra căsătoria preoților, iar altele, dintră care doară mai mare parte e mincinoasă, să pot trece cu vederea, că trebuie să ne ferim ca nu lesne să ascultăm ocărăle și clevețele. Drept aceea, trebuie să scrii papii, după ce să va aleage cineva, doară va mărturisi că sânt adevărate ceale ce să zic, doară toate, tăgăduindu-le, va arăta că toate ceale ce li să aruncă lor sânt mincinoase. Cum poate să se crează că romanii nu cinstesc moaștele, cei ce foarte mare cinste-și țin, că au trupurile sfinților apostoli Petru și Pavel, și cum putem socoti că ei nu să închină icoanelor, după ce papa Adriian^[62], carele au fost mai întâiu șezătoriu în Săborul al șaptelea, au afurisit pre luptătorii asupra icoanelor^[63]? Aveți la Țarigrad icoane de la Roma aduse, care în toate sânt aseamenea cu izvodul, și aici nemearnicii frânci,

când intră în besearicile noastre, îi vedem în tot chipul închinându-se sfintelor icoane.

Pentru aceea, mă rog de tine, cu duhul căzând la picioarele tale, ca să slăbești ceva și să îngăduiești, ca nu, nevoindu-te să rădici ceale căzute, mai mare surprare să faci. Socoteaște bine că din lunga împărecheare a besearicii noastre și a marelui aceluia scaon apostolicesc toate fealiurile de nevoi au curs. Să cutremură țările, cetățile și toate laturile să turbură, norocul cel bun departe iaste de la oastea noastră și, curat să spui ce judec, de vor lăpăda romanii din Simvol adaogerea, nimic nu așiu pofți mai mult și întrebarea despre azime ca un lucru mic o așiu lăsa. Rogu-te, fericite părinte, primeaște judecata mea, ca nu, de vom ceare prea multe, toate să le piardem”. Și, mai jos, scrie: „Cărțile tale ceale date la patriiarșii de la Alexandria și de la Ierusalim le-am trimis lor, iar eu trimiț ție scrisă cartea, carea o au trimis mie răpăosatul papa; latineaște iaste scrisă, că pre nimene n-am avut carele să o poat<ă> bine întoarce pre grece. Pentru aceea, frâncului carele o au adus și au învățat carte latinească am poruncit să o scrie. Tu aibi grije ca de om credincios să se întoarcă pe grece. Rog pre Dumnezeuul păcii ca să toarne ție duhul blândeței și al îngăduințăi”.

Accasta iaste cartea lui Petru, patriiarhului de la Antiohiia, cătră Mihail Cheluralie, patriiarhul Țarigradului, de carele, de ar fi ascultat Mihail, lucrurile bese-ricești amintrilea, dar mai bine, ar fi curs.

Mihail, după ce au luat această carte, au mai scris încă alta lui Petru, patriiarhului de la Antiohiia, în carea, după ce zice că solii papii sânt sicofante, adecă ocărători, și au venit cu cărți mincinoase de la Arghir, adaoge: „Să lăuda că au venit să ne mustre pre noi, iar nu ca să-și întoarcă pre ai săi. Însă eu m-am ferit de a mă întâlni cu ei și de a vorobi cu ei, știind că împetrirea lor în păcat iaste făr' de învingere. Și am crezut că rău voiu face și

împrotiva canoanelor primite, de așiu lucra pentru aceste fealiuri de lucruri, făr' de știrea ta și a acelorlalți patriiarși. Dar acești oameni, fiind foarte îndrăzneți, nu s-au rușinat a pune pe prestolul besearicii ceii mari scrisoare, în carea la toată Besearica cea pravoslavnică zic anatema, pentru că nu primeaște părearea carea zice că Duhul Sfânt porceade din Tatăl și din Fiiul, și cealealalte greșeale ale lor.

Nimic nu ar fi fost mai bine decât a arde acea necredincioasă scrisoare, ci aceasta nu s-au făcut, pentru că, văzând toți, o au fost pus pe prestol. Încă nici am socotit să facem vreo pedeapsă oamenilor acelora, carii, făr' de rușine, să mărea asupra noastră, ca să nu dăm romanilor scandălă, mai vârtos că unul dintră ei, carele să vâdea a fi mai mare, zicea că iaste căntelariul Besearicii Romei și ruda împăratului și papii. Iar necredincioasa scrisoare, din porunca împăratului, în curtea cea mare a sfatului o am anatematit, după ce pre soli i-am chemat să vie și înaintea noastră să lapede greșealele sale. Iar ei, împrotivă, zicea că mai bine să vor omori pre sine, de i-ar sili cineva la un lucru nevreadnic ca acesta. Aceastea ție le scriem, ca să știi ce s-au făcut, și, de vei lua vreo carte de la Roma, după înțelepciunea ta, cu socotință să răspunzi. Trimiț ție și cărțile care le-am scris celorlalți patriiarși, și aceastea sânt aseamenea acestiia, că pre nimene nu am aflat căruia, cu bună samă, să le încredințaz. Aceastea aibi grije ca să li să dea lor și adaoge și altele, cu care să-i îndemni spre apărarea credinței ceii pravoslavnice, și ce vor răspunde, după ce-i vei înștiința de ceale ce s-au făcut la Roma”.

Într-acel an, o mie cincizeci și patru, din podagră, adecă din durearea picioarelor, carea în toată vremea împărăției sale o au avut, au murit și Constantin Monomah, împăratul Țarigradului. Acest împărat, în toată vremea împărăției sale, au fost dat desmirdărilor,

și, pentru leanea lui, putearea împărăției mult au slăbit. Fost-au prins și cu dragostea Sclerinei, muiare de neam foarte de cinste, cât, aorea, înaintea altora ședea în mijloc întră Sclerină și întră împărăteasa Zoe^[64], pre carea, pentru mulțămirea că ea l-au făcut împărat, au vrut să o scrie în numărul sfinților după moarte, ci aceasta nu au dobândit. După ce i-au murit muiarea, au ținut țuitoare de pat, concubină, pre o muiare din neamul alanilor, pre carea sevastă, adecă augustă, o au numit, că împărăteasă a o numi nu au îndrăznit. Făcut-au acest împărat și o mânăstire mare întră cinstea Sfântului Gheorghie, carea să chema Mangane. Iar porție, bir mare, luoa de la oameni, pentru ca să poată săvârși acea mânăstire, și, pentru aceasta, oamenilor nu le plăcea. Încă și besearica cea mare din Țarigrad cu de toate care avea lipsă o au înzăstrat, și, după ce doisprăzece ani și mai șeșase luni au împărățit, au murit în treisprăzece zile a lui noiembrie și s-au îngropat în mânăstirea Sfântului Gheorghie, Mangane zisă, carea el o au fost făcut.

După el, s-au încoronat împărăteasă Teodora^[65], sora răpăosatei împărăteasă Zoe, carea, măcar că era bătrână, însă își punea șie viață lungă, că, mai totdeauna, bătrânii gândesc că încă mult vor mai trăi. Ci după un an și noao luni, în 26 a lui avgust, în anul 1056, au murit. Pre vreamea acestii împărăteasă au murit și Leon, arhiepiscopul Ohridei din Bulgariia, în locul căruia Teodora au pus pre Teodol, arhimandritul Mânăstirei Sfântului Mochie. Teodol acesta, de loc, era din Iconiia, întră învățătura politicească nu prea învățat, iar întră cea teologhicească și besericească pre nimene nu avea soț.

Când Teodora era aproape de moarte, o au făcut famenii și curteanii să numească împărat pre Mihail Stratioticul^[66], carele, în ceale ce sânt spre războiu, era învățat, iar întră ceale ce sânt spre ocârmuirea împărăției nu era destul. Pentru aceea, s-au sculat unii asupra lui și,

în 10 zile a lui iunie, anul 1057, s-au strigat împărat Isaac Comnen^[67]. Mihail să găta împotriva lui Isaac Comnen, iar patrichii, deaca au înțeles că Isaac să apropie asupra Țarigradului, în 31 de zile a lui avgust, foarte de dimineață, au mers toți la Besearica Sfintei Sofie și striga să vie și Mihail patriiarhul, ca cu toți să se sfătuiască, de vreme ce mare nevoie le vine asupra. Dar Mihail, fiind închis în căsile sale, și-au trimis pre nepoți să întreabe pre patrichii ce să lucrează. Iar patrichii au răspuns să vie patriiarhul, sau, de nu va veni, ei vor omorî pre nepoții lui. Deci, auzind Mihail această gâlceavă, în hainele patrierșești îmbrăcat, s-au pogorât la patrichii, carii, luându-l pre patriiarh, l-au dus în oltariu și l-au rugat ca să ceară de la împăratul Mihail cartea cu carea s-au legat că-i vor fi credincioși, și toți au strigat împărat pre Isaac Comnen^[68]. Mihail, patriiarhul, îndată au întărit această alegere a lor, împreună voind aceasta și Teodor^[69], patriiarhul Antiohiei, carele atunci era aci.

Mihail patriiarhul îndată au trimis soli la Isaac să grăbească a veni la Țarigrad și să fie cu mulțămită și cu bună inimă spre dânsul, de vreme ce el au făcut ca să dobândească împărăția lui Mihail Stratiotic. Iar împăratului Mihail Stratiotic i-au poruncit să iasă din căsile împărătești^[70], care acum au alt stăpân. Mihail Stratiotic au întrebat pre mitropoliții cei trimiși de la patriiarh cu porunca aceasta ce-i făgăduiaște patriiarhul în locul împărăției. Au răspuns mitropoliții: „Împărăția ceriurilor”. Atunce el, după ce un an și zece zile au ținut schiptrul împărăției, lăpădând podoabele împărăției, care mai mult nu putea să le ție, au ieșit din polățile împărătești. A doua zi, carea au fost zioa întâiu a lui septemvrie, cu mare pompă au intrat Isaac Comnen în Țarigrad și s-au încoronat împărat de patriiarhul Mihail.

Isaac, vrând să aducă împărăția la un bun stat, fiind foarte știutoriu, și în lucrurile războiului, și în ceale

politicești, întră alte porunci, au dat și aceasta, ca mănăstirile să se scrie, și călugării și veniturile care întrec lipsa lor să se puie în erariumul împărătesc, adecă în vistieria împărătească, carea, cei mai înainte de el împărați o cheltuisă, și, așea, să aibă la războiu sau la alte lucruri de obște. Pentru acest lucru, unii lăuda pre Isaac că au luat prilejul călugărilor ca să nu să poată dezmierda, ci să-și aducă aminte de sărăciia carea au făgăduit lui Dumnezeu și să nu aibă pâri și prici cu vecinii, iar unora nu le plăcea aceasta, pentru că lucrurile ceale date lui Dumnezeu sânt sfințite și nu e slobod a le întoarce în folosul de obște, cel lumesc.

Dat-au Isaac împărat slobozenie patriiarhului ca de lucrurile besericești să rânduiască el, cum va judeca, făr' de știrea împăratului, și iconom să puie pre carele va vrea. Că unii din împărații cei mai dinainte ei punea iconom preste venitul Besericii. Iar împăratul Isaac toată putearea și slobozenia besericească o au dat patriiarhului, și obiceiul cel vechiu iar l-au rânduit să se ție în hirotoniile episcopilor și a dăjdiilor preotești, adecă pentru hirotonia clericului sau a cetețului era slobod a lua un ban de aur. Pentru hirotonia diaconului trei și pentru a preotului trei, adecă pentru toate treaptele șapte. Pentru poporul care era din treizeci de gazde, un ban de aur și doi de argint și un berbeace, de la alte popoară, după numărul credincioși<lor> să plătea. Nici să se pară cuiva că aceasta iaste simonie, de vream ce această danie să socotea episcopului întru ținearea vieții, după cuvintele apostolului: „Cel ce slujeaște oltariului, de la oltariu să cade să mănânce”. Apoi, de nu iaste simonie a latinilor, după Săborul de la Tridentin^[71], pentru o hirotonie poate lua a treia parte dintr-un galbin. Însă, după praxis, întru unele locuri iau câte un taler, întru altele mai mult. Pentru episcopie mii dau la Roma de plătesc bulele, adecă diploma și cartea cea de episcopie.

Deci, deaca aceastea nu sânt simonie, nici daniia cea mai sus zisă nu iaste simonie, că acea danie nu o dau pentru darul hirotoniei, ci întru semnul supunerii și pentru ca episcopul să aibă de unde să trăiască sau și pentru stricarea hainelor și uneltelor besericești să dau. Aceasta am zis pentru că, mai vârtos, unii dintră latini aruncă episcopilor Besearicii Grecești ca cum ar vinde cu bani darul preoției și alte Sfinte Taine. Iar zic ca și arhieriei grecești să-și aducă aminte să nu ia mai mult decât legile slobod și decât e obiceiul cel întărit de la putearea cea mai mare și legiuită, că amintrilea nu scapă de păcatul simoniei. Nici pre acela să judece mai vreadnic de preoție sau ori de ce altă deregătorie și slujbă besericească carele dă mai mult, ci pre acela carele e mai învățat și mai întocmit și cu cucernicie și cu râvnă bună, carele mai cu cuviință să poată paște oile ceale cuvântătoare, pentru care Însuși Hristos Dumnezeu Și-au vărsat sângele și pentru care de la episcopi și de la preoți Dumnezeu va ceare samă.

Patriiarhul Mihail, precum mai sus am zis, prin chemarea lui Isaac la Țarigrad, mare grație și prieteșug avea înaintea împăratului, ca cum el ar fi fost toată pricina împărăției lui Isaac; de multe ori să ducea la împăratul și cerea multe și, de nu-i da împăratul ceva din ceale ce cerea, să mânia și să lăuda că, precum l-au înălțat în scaonul împărătesc, așa-l va și lepăda. Și la atâta au venit Mihail, cât purta călțuni de profiră, de care numai singur împăratul purta, pentru că era semnul împărăției, și zicea că puțintică sau nicio osibire iaste întră preoție și întră împărăție. Aceastea toate venind la urechile împăratului, au socotit ca mai înainte să apuce și să strice sfaturile lui Mihail. Drept aceaea, în sârbătoarea Sfinților Arhangheli, când trebuia să slujească patriiarhul în besearica lor, au trimis împăratul ostași să tragă jos pe patriiarh din scaon, care lucru s-au și făcut, că cu multă

batjocoră l-au luat și l-au pus, împreună cu nepoții săi, pre mâșcoi, pân' la mare, de acolo în corabie l-au dus în ostrovul Preconesis. Atunci, împăratul cu vro câțiva mitropoliți sfătuindu-să cum ar putea lepăda pre Mihail din patrierșie, au trimis la Mihail, îndemnându-l să se lasă de patrierșie, de voiaște să nu să lapede înaintea tuturor în săbor, unde nu-i va fi cu cinste, la care Mihail au răspuns cu atâta stătornicie și cu inimă tare, cât împăratul au perdut toată nădejdea de a-l pune jos din patrierșie. Ci, socotind Isaac ce va să facă, iată moartea au luat pre Mihail patriiarh. Atunci au părut rău împăratului, căci așa de rău au făcut patriiarhului, pentru aceea au poruncit de l-au îngropat cu cinste în mânăstirea sa. Deagetele mâinii patriiarhului, după moarte, era ca cum ar blagoslovi, care lucru împăratul îl socotea minune.

După moartea lui Mihail s-au ales patriiarh Țarigradului Constantin Lihudis^[72], protovestiariul, voindu-l mitropoliții și cliricii și norodul. Acesta, pe vreama lui Constantin Monomah, în lucrurile curții împărătești foarte bine s-au purtat, cât era la toți în laudă și în mărire. Iar împăratul Isaac, vrând să supuie și aleagerea patrierșească, ca de aci înainte el să puie patriiarși, au poruncit ca să nu să sfințască Constantin, până nu va răspunde la ceale ce să va întreba în săborul care peste scurt va fi. Iar preaînțeleptul patriiarh, pricepând sfaturile împăratului, la toate ce i să arunca, au răspuns, și întru toate nevinovat și drept s-au arătat, pentru aceea niciun săbor n-au așteptat, ci s-au sfințit. Acest patriiarh să laudă că au fost bun și milostiv, purtând foarte bună grije nu numai de cei besericești, ci și de norod, și, ca un părinte și păstoriu bun, pre toți învățând și mângăind. Și în anul 1066 au răpăosat în Domnul. După aceea, s-au ales patriiarh Ioan Xifilin^[73], de loc de la Trapezunt, om din pruncie crescut în călugărie în Muntele Olimpului, împodobit cu toată învățătura și cu fapta bună, și pre acealea vremi nimene

decât dânsul mai vreadnic de scaonul patrierșiei. Iară în 2 zile a lui avgust, în anul 1077^[74], după ce 11 ani și 7 luni au ținut scaonul patrierșesc, au murit.

Trei rânduiiale au făcut acest patriiarh: cea dintâiu, în 26 a lunei lui aprilie, în anul 1066, adevă în anul cel dintâiu al patrierșiei sale, în săborul a doazeci și opt de mitropoliți și arhiepiscopi, întru carea au așezat ca logodna cea făcută cu cetaniia și slujba logodnei, prin preotul legiuit, în cât e despre frățietate^[75], aceeași puteare să aibă carea <are> și nunta, și cel ce, după o logodnă ca aceasta, au luat pre alta, acela să socotească digam, adevă cu a doaoa casătorie, pentru aceea unu ca acela cleric nu poate să fie.

Altă rânduiială au făcut în anul 1068, în Săborul a patrusprăzece mitropoliți și arhiepiscopi, în care iarăși rânduiiala cea mai din sus.

A treia rânduiială singur o au făcut, în anul 1070, februarie, 16, în carea oprește ca clericii și călugării să nu fie procatori la judecățile, unde mireanii sânt judecători.

După Xifilin, în scaonul patrierșesc la Țarigrad, s-au ales patriiarh Cosm^[76] de la Ierusalim, om cu toată fapta bună împodobit, iar întru învățătură nu prea procopsit. Acesta în cinci ani și noao luni au ținut scaonul patrierșesc. Pre acea vreme au murit și Emilian, patriiarhul Antiohiei, după carele în scaonul Antiohiei au urmat Nichifor, carele și Maros să zice^[77]. Pre acea vreme au fost și Teofilact^[78], de loc din Țarigrad, arhiepiscopul Ohridei, în Bulgariia, carele, pentru învățatura sa, până astăzi iaste vestit. Scris-au Tâlcul Sfintei Evanghelii și în cărțile Sfântului Pavel și în patru proroci din cei mai mici, întru care în toate urmează pre Sfântul Ioan Gură de Aur.

Pre patriiarhul Cosm, Ana Dalessa^[79], muma Comnenilor, în tot chipul să nevoia să-l lapede din

patrierșie, zicând că nu e om carele să poată purta ocârmuirea patrierșiei, ci nicio vină nu i-au putut afla, măcar de s-au și silit destul Anna ca să puie pre Eustrat famenul și monahul, carele să zicea Grida^[80]. Iar în anul 1081, în opt zile a lui maiu, în zioa Sfântului Ioan Evanghelist, după ce patriiarhul Cosm au slujit Liturghie, au zis cătră slujitoriul său: „Ia Psaltirea și vino după mine!” Și așa au lăsat Besearica și patrierșia, după ce în cinci ani și noao luni au ținut scaonul patrierșesc. Iar împăratul și fratele împăratului foarte tare-l ruga ca să se întoarcă iarăși la scaon, dar el nu au vrut, ci s-au dus la mânăstirea carea să chema Gallias. Atunci, Anna, muma Comnenilor, au poruncit să fie patriiarh Eustrat Grida, cel ce-i prorocisă că va fi împărăteasă. Ci Grida era om neînvățat și mai bun de a șede în unghiul mânăstirei, decât în scaonul patrierșiei. Pentru aceea, din porunca împărăției, au fost pus jos din patrierșie, pentru ce anume nu să știe; în locul lui s-au ales patriiarh ieromonahul Nicolae Gramatic^[81], om întru învățătură de mijloc, iar în fapte bune procopsit, în anul 1084, și au ținut scaonul patrierșesc 27 de ani.

Doao rânduiale au făcut acest patriiarh, amândoa în anul 1092. Cea dintâiu iaste aceasta: înaintea multor arhieriei au fost pusă întrebare: „Oare unchiul cel din cuscrie poate lua pre mătușe?” Iar în 14 zile a lui iunie, adunând patriiarhul treisprăzece mitropoliți înaintea multora din curtea împărătească, au hotărât că poate să ia unchiul cel din cuscrie pre nepoată, așijderea și nepotul cel din cuscrie pre mătușe. A doua rânduială o au făcut în zioa dintâiu a lui iulie, carea așa iaste: cum că căsătoria cea făcută cu altă față nu trebuie să se strice, măcar de mai înainte au fost făcută logodna cu altă față, ci atunci nu au avut ani destui; pentru aceea logodna cea dintâiu de nimică iaste, de vreme ce fata cu carea mai înainte făcusă logodna nu era mai mare decât de șapte ani. Iar

rânduialele acestea s-au făcut în polata patrierșească, carea grecește să zicea omestim.

După Nicolae Gramatic, la Țarigrad, în scaonul patrierșesc au șezut Ioan^[82] diiaconul, ieromnimon al Besearicii Țarigradului. Al acestuia frate era episcop la Halchidon, pentru aceaea și el să numea Halchidonean. Iară întru învățătură, căriia din pruncie era dat, și în cea besericească, și în cea politicească, Ioan au ținut scaonul patrierșesc 23 de ani. După moartea lui s-au făcut patriiarh, în anul 1134, Leon^[83] Stipiota, în opt ani și opt luni au ținut scaonul.

Samuil Micu

ISTORIIA SĂBORULUI DE LA FLORENȚIA, c. 1790*

§ 1

GRECII GÂNDESC SĂ SE FACĂ SĂBOR A TOATĂ LUMEA^[1].

După ce turcii au supus și părțile Răsăritului, și acum au trecut în Evropa, unde toate locurile și cetățile, mai până la porțile Țarigradului, stăpânirii sale le-au supus, foarte în mare grije și în mare frică era grecii să nu piarză și Țarigradul, și, dimpreună cu el, și împărăția. Pentru aceea, Manuil împărat^[2], om foarte învățat și înțelept, avea în gând ca să adune săbor a toată lumea, întru care să se lucrează de unirea Besearicii Răsăritului și a Apusului. Că nădăjduia că, de să va face unirea și dragoste întră aceste besearici, va căpăta de la apuseani ajutoriu asupra turcilor. Deci, pentru acest lucru, au trimis la Martin al ciclea^[3], papa de la Roma, spuindu-i dorul său, care-l are în inimă, ca să adune pre episcopi la săbor, cum au făcut și împărații cei mai înainte de el, dar, fiindcă pentru multele războaie și pentru pagubele ce au pățit împărăția de la turci nu poate să dea tuturor episcopilor cheltuială, ci să se grijască ei de la besearicile sale. Papa la aceastea au răspuns^[4] că, deaca iaste împăratului voia să adune săbor el, ca și împărații cei mai-nainte de el, să cade să le dea și de cheltuială, ca și împărații cei mai-nainte de el. Sau, de nu le va da cheltuială, să vie grecii la săborul care-l va aduna el în

* Transcriere și note: Alin-Mihai Gherman, Bogdan Harhătă.

Italia, că el tuturor de cheltuială le va da și, după unire, le va trimite ajutoriu asupra turcilor.

Acestea așa lucrându-să, iată și împăratul Manuil căzu în boală și în locul său au lăsat împărat pre fiul său Ioan Paleolog^[5], și el să făcu călugăr, luând numele lui Mateiu, și nu ajunsă să săvârșească ce voia. Și papa Martin încă au murit.

§ 2

PĂRINȚII SĂBORULUI DE LA VASILEA^[6] TRIMIT SOLI LA GRECI ȘI-I CHEAMĂ LA SĂBOR ÎN VASILEA.

Deci, pe vremea lui Ioan Paleolog, împăratul Țarigradului, și a lui Evghenie al patrulea^[7], papa de la Roma^[8], latini, pentru ca să așezează turburările ce să era făcută în Besearica Apusului, au făcut săbor a toată Besearica Apusului în orașiu, în Vasilea^[9], la care săbor, adunați fiind Părinții Besearicii Apusului, price și vrajbă s-au făcut întră părinți și întră papa, că papa voia ca el să fie mai mare și stăpân preste săborul a toată lumea, și săborul nimic să nu poată face fără de voia papii, și toată putearea sa, nerătăcirea și negreșirea de la papa să o aibă. Iar Părinții săborului voia ca papa să fie mai mic și supus săborului a toată lumea și putearea și negreșirea sa săboru a toată lumea, nu de la papa, nici prin papa, ci, fără de nicio mijlocire, de la Duhul Sfânt să o aibă. Evghenie papa, văzind stărniciia părinților săborului și bine pricepând că într-acel săbor nu-și va putea întări voia sa, au socotit să răsipească Săborul de la Vasilea^[10] și să trimiță soli la Țarigrad, ca să lucrează cu grecii de unire și de adunarea altui săbor, în care să fie și Părinții Besearicii Răsăritului^[11]. Ci, Părinții de la Vasilea, mai înainte de Evghenie apucând, au trimis ai săi soli la Țarigrad, prin carii au chemat pre împăratul și pre patriiarh la săbor în Vasilea, zicând că toată Besearica

Apusului iaste acolo adunată, pre carea solii papii singuri la Țarigrad nu o pot reprezenta. Afară de aceasta, le făgăduia de la Sighismund^[12], împăratul Apusului, ajutoriu împotriva turcilor, care ajutoriu de la papa nu-l vor putea avea. Împăratul, auzind aceastea, au trimis la Săborul de la Vasilea soli pre Dimitrie Paleolog^[13], protovestiariul, carele era rudă cu împăratul, și pre Isidor^[14], arhimandritul mănăstirei Sfântului Dimitrie, și pre Ioan Disipat^[15], ca să lucreaze unde să se adune la săbor. Grecii voia să fie săborul în Țarigrad, latinii în Italiia. Mai pre urmă au lăsat și grecii ca să fie săborul în Italiia, după cum voia latinii.

§ 3

TOMNEALELE LATINILOR DE LA SĂBORUL DIN VASILEA CU GRECII DESPRE SĂBOR

Părinții din Săborul de la Vasilea cu grecii despre săborul ce vor să-l facă aceaste tomneale au făcut: 1) Săborul să fie în Apus; 2) Solii drept să se muncească să facă pre împăratul și pre patriiarhul ca săborul să fie în Vasilea sau, de nu va voi împăratul și patriiarhul să fie în Vasilea, să-și aleagă au Ancona sau Bononiia^[16] sau Mediolanul^[17], au altă cetate în Italiia sau în Sabaudiia^[18]. Iară de nu vor în Italiia, să-și aleagă au Buda, în Ungariia, au Viena, în Austriia; 3) După o lună, Părinții de la Vasilea să meargă la cetatea carea o va voi împăratul și patriiarhul; 4) Părinții de la Vasilea să dea cheltuială împăratului și patriiarhului și tuturor mitropolițiilor, episcopilor și celorlalți carii vor veni din Țara Grecească la săbor, pân' la șapte sute de oameni, ca să le ajungă și de întors înapoi; 5) Părinții de la Vasilea să trimiță la Țarigrad opt sute de galbini ca să se poată aduna clerul Besearecii Grecești să rânduiască pre cine vor trimite la săbor. Așijderea, să trimiță încă zece mii de galbini și

trei sute de oameni înarmați și vro câteva luntre triremi, ca să păzască și să apere cetatea, până va fi împăratul la săbor; 6) Împăratului și patriarhului și celorlalți arhieri să li să dea cinstea carea avea mai înainte de shismă, însă rămâind întregi privilegiurile și drepturile Besearicii Romei și ale împăratului romanilor.

§ 4

SOLII GRECILOR SĂ LASĂ SĂ ÎNTRE ÎN SĂBOR ȘI SĂ ÎNTĂRESC TOMNEALELE LOR.

După ce aceste tomneale mai sus zise s-au așezat, au intrat solii grecilor în săbor și, făgăduind că împăratul și patriarhul va plini aceste tomneale, Părinții Săborului de la Vasilea, în șederea a noasprăzecea, carea au fost în 7 zile a lui septemvrie^[19], încă au întărit aceste tomneale și cu mare cinste au primit pre soli, carii au arătat și cartea patriarhului Iosif, în carea patriarhul laudă pre Părinții de la Vasilea, pentru dorul ce au, a unirii besearicilor.

După aceastea, ca mai tare puteare să aibă aceale tomneale, au zis solii că să cade ca și papa cu voia sa să întărească aceale tomneale. Drept aceea, Părinții au trimis pre Simon Ferion^[20], canonicul Airelitanul, la papa, rugându-l ca să întărească și el cu putearea sa tomnealele acealea, însă papii nu i-au plăcut că Părinții au făcut aceastea fără de știrea lui și socotea că mai bine ar fi fost să fie trimis el soli la Țarigrad. Ci, ca să nu turbure Săborul de la Vasilea, toate le-au primit și le-au întărit.

Într-aceaea, solii de la Săborul din Vasilea vin în Țarigrad, unde au aflat cum că împăratul și patriarhul nicidecum nu voiesc să meargă la orașiu ca acela, unde a merge trebuie să treacă preste munți. După puțin vin și solii, pre carii trimisease grecii la papa Evghenie, și au venit cu ei și Hristofor de Corona, amintrilea Garaton^[21], carele în față primea învățatura și tomnealele de la Vasilea, iar în taină avea poruncă ca, pre ascuns, să le stea împotrivă și să se nevoiască a le strica. Deci, vrând el să

plinească această poruncă, au început a vesti cum că tomnealele părinților de la Vasilea nici întră sine, nici cu papa nu să unesc. Iară împăratul, chemând și pre patriiarh, s-au sfătuit cu solii săborului pentru tocmealele aceastea. Părinții de la Vasilea era trimis și decret, în care, întră altele, să cetea aceste cuvinte: „Părinții săborului, după ce au stricat noul eres al boemilor^[22], poftesc să strice și vechiul eres al grecilor”. Cuvintele aceastea foarte cu neplăcere au fost grecilor și au trimis soli la Vasilea, dându-le poruncă ca, de nu vor vrea Părinții din Săborul de la Vasilea să șteargă aceste cuvinte, nimic să nu mai lucrează, ci să se întoarcă la Țarigrad. Iar Părinții din săbor au făgăduit că vor șterge aceste cuvinte. Apoi grecii au poftit ca în săbor să fie însuși papa, nu prin soli, și să li să dea în scris că nicio nevoie și silă nu li se va face și, ori va fi, ori nu va fi unire, să-i aducă îndărăt la Țarigrad, de nimică lipsă având. Aceastea toate le-au primit și le-au întărit Părinții de la Vasilea.

Într-aceaea, papa pururea să mânca cu Săborul de la Vasilea, în tot chipul nevoindu-să cum ar putea să-l strice și să-și rădice putearea sa preste toată Besearica, ca el unul să fie monarh, adecă singur stăpânitoriu preste toată besearica creștinească, însă, văzând că nimic nu poate isprăvi, de nou au trimis soli la Țarigrad, chemând pre greci ca să vie la săbor, nu unde Părinții de la Vasilea voiesc, ci unde el voiaște, că așa socotea (precum s-au și întâmplat) că mai lezne va face cu grecii cei asupriți de turci, cărora le trebuia ajutoriu, decât cu Părinții Săborului din Vasilea, ca să-și plinească sfaturile inimii sale. Părinții de la Vasilea și ei au trimis soli la Țarigrad și silea pre greci să se ție de legătura cea făcută cu săborul. Grecii, văzând împoncișiturile lor, și-au mutat sfatul de a merge în Apus la săbor, socotind că, deaca apuseanii întră sine sânt neuniți, cum vor face unire întră răsăriteani? Ci mai bine să fie săborul la Țarigrad. Solii

vasileanilor au zis că grecii înșiși zic cum că trebuie să se facă unirea întră Răsărit și întră Apus în săbor a toată lumea și, de va fi săborul la Țarigrad, nu poate să fie a toată lumea, pentru că papa cu solii săi, de vor și fi în săborul acela, nu poate reprezenta toată Besearca Apusului. Mai pre urmă, grecii iar s-au socotit să meargă la Apus, însă să aleagă cetate lângă mare, că a merge mult pe uscat patriiarhul nu poate, pentru bătrânețele și pentru neputința boalei carea pururea o avea, iar cetatea aceea să fie și papii îndemână, ca și el să poată fi în săbor.

Aceasta așa isprăvindu-se, împăratul Țarigradului au trimis pre Ioan^[23] sol la papa Evghenie, dându-i știre cum că el cu grecii săi sânt gata de săbor, numai apuseanii să gate triremi și corăbii, după cum s-au făcut tomneala. Într-același an 1431, solul împăratului grecesc au intrat în Vasilea la începutul lui februarie și au arătat părinților de acolo porunca sa, carea are de la împăratul, măcar că aceasta era carte deosebi! După aceea, i-au îndemnat să nu fie împărecheați cu papa, ci cu dragoste dimpreună să se sfătuiască și să aleagă loc îndemână grecilor și să trimiță, după cum s-au tomnit, corăbii la Țarigrad. După acestea, papa cu Părinții din Săborul de la Vasilea mai tare să sfădea, vrând unul altuia a strica sfaturile și a împedeca lucrurile. Papa cât de curând s-au sfătuit și au trimis corăbii la Țarigrad prin venețiani, mai înainte de ce au trimis Părinții de la Vasilea. Papa, cu corăbiile sale, au trimis trei episcopi, pre Petru Dinensul^[24], carele la Vasilea era orator craiului Carol al șaptelea^[25], și cu alți doi episcopi și cu doi dascalii^[26], noao triremi, corăbii întrarmate au trimis, preste care mai mare ocârmuitoriu au rânduie pre nepotul său Evghenie^[27].

§ 5

SOLII PAPII LA ȚARIGRAD

Solii papii, deaca au sosit la Țarigrad, cu înșelăciune au făcut pre greci să meargă cu ei, zicând că Săborul de la Vasilea cunoaște că nu poate plini ce au făgăduit grecilor, pentru aceea, tot lucrul acesta l-au lăsat în umerii papii Evghenie. Cu aceaste amăgituri au făcut pre greci de le-au crezut și au voit ca să meargă cu corăbiile papii. Nu mult după aceastea, iată, văd că să apropie și solii Săborului de la Vasilea, cu corăbii trimise de săbor. Solii papii voia vrăjmășește, cu arme, să se scoale asupra-le, de nu i-ar fi împedecat împăratul de la acel lucru. Deci, solii săborului merg la împăratul și vădesc toate minciunile solilor papii și arată cărțile de la Sighismund, împăratul Apusului, și de la craiul frâncesc și de la craiul Aragoniei^[28] și de la alți prințipi, prin care cărți ajutoriu și toate ceale de lipsă grecilor făgăduia, numai să vie la săbor. Iar de nu vor voi a veni la săbor, nu numai ajutoriu nu le vor da, ci nici îi vor lăsa să treacă prin țările lor, că pre acolo le caută să treacă în Italiia. Grecii, fiindcă acum să făgăduisă solilor papii și luoașă de la ei ceale de lipsă pre cale, nu au vrut a merge la Săborul de la Vasilea, ci mai vârtos a merge la papa. Solii săborului au arătat cărțile și făgăduințele și tomnealele grecilor și bula cea de aur a împăratului, ci nicidecum n-au putut face pe greci să asculte de ei, zicând că târziu au venit. Solii zicea: „De am venit târziu, nu noi sântem de vină, ci solul vostru Ioan, că el au zis că destul devreamă iaste, de vor fi corăbiile în octomvrie la Țarigrad”. Afară de aceasta, au zis împăratului să mâne soli la papa și la săbor, că ei vor aștepta până vor veni solii. Ci împăratul, neascultând de aceastea, s-au suit în corăbiile papii, care lucru, auzindu-l Sighismund, împăratul Apusului, au trimis la împăratul grecilor să se lasă de acea cale. Iar împăratul Ioan Paleolog nici de

aceasta n-au băgat în samă. Ci episcopii și cei ce era rânduiți la săbor, în 24 a lui noiembrie, în anul 1437, au purces la Apus cu corăbiile papii. Într-aceaea, papa, la Veneția, să gătea să se scoale asupra corăbiilor Săborului de la Vasilea, de care lucru, auzind Părinții de la Vasilea, în ședearea a 27<-a>, au făcut decret sau așezământ împotriva papii, în care spun câtă osteneală și grije au avut ca să îndrepteze și să reformeze Besearica în mădulari și în cap și să dezrădăcineze și să smulgă din Besearica lui Dumnezeu mânia și alte reale. Iar papa, căruia să cade ca mai mult decât toți să păzască canoanele Sfintelor Săboară, una aceasta să muncește, cum le-ar putea strica și cu niciun sfat, cu nicio îndemnare (sânt aceastea cuvintele Săborului de la Vasilea), de multă vreme n-au putut ca vreo îndreptare a obiceiurilor, carea place lui Hristos, sau ca să îndreptează greșelele ceale foarte cunoscute în Besearica lui Dumnezeu, nu s-au muncit să facă. După aceaea zic că, de nu va veni ori papa, ori solii săi papa să-i trimită la săbor, ca de toate să-și dea samă înaintea săborului, săborul va face ce va socoti de folos Besearicii și poruncește tuturor cardinarilor să se adune la săbor, ca să lucre pentru folosul Sfintei Besearici și pentru mântuirea sufletelor. Aceasta și la împăratul Apusului și la toți craii au dat de știre.

§ 6

PAPA VREA SĂ MUTE AIREA SĂBORUL DE LA VASILEA.

Papa Evghenie, nicio samă puind de ceale mai sus zise, au dat bulă cu carea cheamă pre toți episcopii, dascalii, împărații și craii să vie la săbor la Feraria^[29]. Aceasta auzind Părinții din Vasilea și văzând că au trecut ceale 60 de zile puse papii, ca ori prin sine, ori prin soli să vie la săbor, și papa nici prin sine, nici prin soli nu va să

vie înaintea săborului, pentru aceea, în ședeara a 28<-a>, după Sfânta Liturghie, toți episcopii, îmbrăcați în sfintele odăjdii și cu mitrele pre cap, au dat acest decret: „Sfântul Săbor de la Vasilea întru Duhul Sfânt, după lege adunat, care reprezintă toată Besearica, judecă, vestește și socotește pre domnul Evghenie, după lege sorocit și destul așteptat a fi fost, și cum că iaste îndărăptnic și, măcar nu iaste el de față, împotriva domnului Evghenie papa mai încolo vor merge, după cum să va vedea săborului, socotind lipsele și folosurile Besearicii toate. În ședeara 29 dau știre papii ca să-și tragă și să-și strice bula cea despre mutarea săborului și alte multe-i aduc aminte, întră care zic să-și aducă aminte de rânduiialele Săborului de la Constanția^[30], unde s-au așezat cum că săborul e mai mare decât papa și cum că săborul acela au pus jos din păpie pe papa Ioan al 23<-lea>^[31], care punere jos Martin al 5<-lea> și însuși Evghenie al 4<-lea> o au adevărit și o au întărit”. Mai pre urmă așa zic: „Acest preasfânt săbor toată numirea locului Ferariiă făcută pentru săborul ce va să fie, ca ceaea ce iaste împotriva rânduiialelor Săborului de la Vasilea, o deșartă și o strică și de nimic o vestește. Și, fiindcă însuși papa de bună voie au mărturisit că, până va fi Săborul în Vasilea, niciun săbor altul nu poate să fie a toată lumea, nici el, după dreptul care să cade lui, nu au putut numi săbor în Ferariiă, cu putearea carea nu o avea au făcut aceasta”. (Sânt cuvintele continuatorului *Istoriei besericești* a lui Fleuri^[32]). După aceea, zic Părinții că, de nu-și va trage papa bula până în patru luni, îl va opri de la deregătoriia păpească.

Evghenie papa nicidecum n-au vrut să-și tragă bula, ci mai tare s-au întărit întru socoteala sa și au dat și a doua bulă. Părinții de la Vasilea altă scrisoare au dat, carea așa iaste: „Precum o besearică sfântă săbornicească iaste, așa nu poate să fie fără numai un săbor a toată

lumea, care reprezintă toată Besearea cea sfântă și săbornicească. Drept aceea, fiindcă acest săbor iaste după lege adunat, adevărat iaste că, până ce iaste acest săbor aici, întru acest loc, nu poate să fie alt săbor. Drept aceea, oricine va îndrăzni ca, până iaste aici săbor, într-alt loc să facă vreo adunare supt nume de săbor a toată lumea să face vinovat că nu săbor al săborniceștii Besearei, ci adunarea shismatică face”. Această scrisoare s-au dat în 15 zile a lui martie, în anul 1438. Dintru carea să veade că Săborul de la Feraria și de la Florenția nu să poate zice săbor a toată lumea, sau, de să va zice cel de la Florenția a toată lumea, atunci acest de la Vasilea nu să poate zice săbor a toată lumea. Ci despre acestea acum destule să fie. Eu părearea mea la sfârșitul Săborului de la Florenția o voiu pune, acum să venim la istoria venirii grecilor la săbor, în Italia.

§ 7

GRECII LA VENEȚIA VIN.

După ce grecii, în 24 a lui noiembrie, au purces de la Țarigrad, după multă și grea și cu mult neaz corăbiiare, în opt zile a lui februarie, au sosit la Veneția. Cu împăratul era Iosif, patriarhul Țarigradului^[33], și Dimitrie Despotul^[34], fratele împăratului, și mitropoliți și episcopi și arhimandriți și egumeni foarte mulți, întră carii era Marco Evghenie^[35], adăunăzi sfințit mitropolit Efesului, și Visarion^[36], arhiepiscopul de la Nicheia, amândoi aceștia bărbați vestiți pentru învățatura și laudați. Afară de aceștia, era Dionisie, mitropolitul Sardiei, carii cu numele a toată Besearea Grecească era rânduți să grăiască în săbor. Era încă și Damian^[37], mitropolitul Moldovlahiei, și Isidor, mitropolitul rușilor de la Chiovia^[38]. Afară de aceștia era Dorotei, mitropolitul de la Trapezunt, Antonie de la Iraclia, Mitrofan de la

Chizic, Macarie de la Nicomediia, Ignatie de la Ternaviia, Dositei de la Mononvasiia, Ioasaf de la Amasiia, Natanail de la Rod^[39] și arhiepiscopul de la Lachedimon și de la Stavropolis, Matei Metelieanul^[40], Dositei Drameanul, Ghenadie Ganeanul, Calist Dristeanul, Sofronie de la Anhiliia. Toți arhieriei cei mai dintâiu era 21, cu mărirea vredniciei și a învățături decăt tot numărul mai mari. Din cei din rândul al doilea era mai vestiți Teodor Xantopol, diiaconul Besearicii de la Țarigrad, arhisachelan Mihail Valsamon, marele hartofilax și arhidiaconul Besearicii Țarigradului, Silvester Siropol^[41], marele eclisiarh, carele au scris și istoriia Săborului de la Florenția grecește, Gheorghie Capadox, județul cel mai dintâiu, și mai mulți alți deregători de ai Besearicii Țarigradului. Întră călugări era Grigorie, duhovnicul împăratului, carele la Florenția s-au făcut protosinghel, Gherontie, ieromonahul și egumenul Mânăstirei Pantocratorului, și egumenii mânăstirilor Calisiei și a Sfântului Vlasiu, Moisiu, călugărul Mânăstirei lavrei ceii mari de la Sfetagora^[42], Pahomie, ava Mânăstirei Sfântului Pavel, Atanasie, călugărul Mânăstirei Perivlitei și Ghemistie^[43], om foarte învățat, carele au fost dascăl lui Marco Efesanului și lui Visarion de la Nicheia, și Amirunța filosoful, Gheorghie Sholariu^[44] și alții mai mulți din cei mai de frunte a împărăției. Cu toții șapte sute au fost. Împăratul au cerut și de la patriarșii de la Alexandria^[45], de la Antiohiia^[46] și de la Ierusalim^[47] ca să-și numească nameasnici prin scrisoare, carii să fie în locul lor, ce au și făcut, ale cărora nume mai jos să vor ceti.

§ 8

ÎMPĂRATUL ÎNTRĂ ÎN VENEȚIA.

Deci, venind aceștia toți la Veneția, împăratul, în Dumineca Fiului celui curvariu, carea într-acei an era în

noao zile a lui februarie, cu pompă ca aceasta au intrat în Veneția, adecă însuși duca^[48] cu senatorii Veneției au ieșit înaintea împăratului la orașul Sfântului Nicolaie, care acum norodul îl cheamă De Lido^[49], unde au primit pre împăratul în corabiia carea o chema Bicentaurum. Corabiia aceasta era toată întraurită și cu frumoase materii de mătasă împodobită. În corabie era tron înalt și împărătește împodobit și gătit. Iar oamenii din orașiu atâta era ieșit înaintea împăratului, cât de luntri mai toată marea de pre lângă Veneție era acoperită. Și, unde s-au întâmpinat, duca (acesta iaste domnul cel mai mare al Veneției) s-au închinat împăratului după cuviință și, intrând împăratul în corabiia Bicentaurum, au șezut pre tronul cel gătit lui, de-a dreapta împăratului au șezut duca, iar de-a stânga Dimitrie Despot, fratele împăratului, și așa au intrat în orașiu, în Veneția, și într-acea zi preste toate ulițele și în toate turnurile nu era altă, fără numai veselie, muzică, trâmbițe și sunetul clopotelor. Într-acest chip au fost intrarea împăratului în Veneția. Papa, înțelegând că împăratul au sosit în Veneția, îndată au trimis pre Nicolaie Albergat^[50], cardinalul Sfintei Cruci, ca să se bucure de venirea împăratului. Afară de acesta, Nicolaie Estianul^[51], marhio^[52] al Ferariei, închinându-să împăratului, toată slujba sa o aducea împăratului și orice ar fi împăratului de lipsă. Ioan Paleolog, împăratul, cu inimă bună primind închinăciunea de la papa și de la marhio, au trimis pre doi arhimandriți și pre trei mireani în Feraria la papa să-i spuie închinăciune, carii, mergând la papa să i să închine, arhimandriții, înaintea papii, numai capul l-au plecat, mireanii metanii au făcut, iar nu i-au sărutat picioarele.

§ 9

ÎMPĂRATUL DIN VENEȚIIA MEARGE ÎN FERARIIA.

Împăratul, în 28 a lui februarie, au purces din Veneția cãtrã Ferariia, iar patriiarhul, pentru lipsa triremilor, n-au putut într-aceaeasi zi purceade. Deci, mergãnd împăratul cãtrã Ferariia, au intrat în Francolin^[53], orașiu aproape de Ferariia, și, când s-au pogorât din corabie, i-au ieșit înaintea marhio Estianul și cu toți cardinalii, și mai-marii și împăratului i-au dat cal împodobit foarte frumos, și așea, în patru zile a lui martie, au intrat în Ferariia, feciorii lui marhio și cei mai de aproape purtând umbelam, umbreală foarte scumpă. Cu pompă ca aceasta au venit împăratul până la palata papii, iar înaintea palații toți câți era călărit s-au pogorât jos, afară de împăratul, că el s-au pogorât la pragul palații, unde papa, văzând pre împăratul, s-au pogorât din scaonul său și, încet mergând cãtrã ușe, în mijlocul căsii s-au întâmpinat cu împăratul și, îmbrățeșind unul pre altul, împăratul au sărutat dreapta papii. Deci, ducând papa pre împăratul în casa cea mai dinlăuntru, l-au făcut să șează de-a stânga; după aceasta, pe rând, toți cardinalii și domnii au venit de s-au închinat împăratului, și musica și trâmbițe foarte cu mare pompă răsunând în toate palățile papii, ca un împărat, cu mare cinste, s-au dus la palățile ceale gătite lui.

§ 10

PATRIIARHUL VINE LA FERARIIA.

A treia zi, cu unii mitropoliți și episcopi, au sosit și patriiarhul la Ferariia, cu corabiia lui marhio venind, însă corabiia era foarte împodobită și întraurită. Iar, după ce au ajuns la liman, au rămas acolo pân' a doua zi, până ce să va face sfat cum să se primească patriiarhul, că grecii, de când să făcusă shismă întră Besearica Apusului și a Răsăritului, nu cunoștea mai mult pre papa a fi din

rânduiala lui Dumnezeu, a fi mai mare și mai întâiu în Besearica creștinească și decât toți mai mare. Ci întră papa de la Roma și întră patriiarhul de la Țarigrad altă osibire nu lăsa, fără numai a vârstei. Pentru aceea, voia ca înaintea patriiarhului nu numai episcopii, cum făcuse rânduială papa, ci și cardinalii să iasă înainte, patriiarhul să nu sărute picioarele papii, cum fac apuseanii. Acestea auzindu-le papa, anevoie, însă tot le-au lăsat, numai aceasta au poruncit, ca patriiarhul prin Feraria să nu umble cu cârge arhierescă și să nu blagoslovească.

Acestea așa așezându-să, patru cardinali și mulți episcopi și marhio cu feciorii săi și boiari mulți au venit de s-au închinat patriiarhului, apoi, ieșind din corabie patriiarhul cu mitropoliții și cu episcopii carii era cu el, fieștecăruia s-au dat cal, iar patriiarhul mergea călare întră doi cardinali, unul era Prosper Columna^[54], a răpăosatului papă^[55] nepot, ceialalți toți, fieștecarele după rândul său, mergea. Iar, deacă au venit la palata papii, pogorându-să jos patriiarhul, îl ducea cardinalii la o casă, unde era papa șezând în scaon foarte rădicat (că nu voia ca să fie de obște întâlnirea lui cu patriiarhul, ci numai deosebi). Deci, sosind patriiarhul la casa unde era papa, îndată deschid porțile și întră patriiarhul, având cu sine numai șese mitropoliți, adecă pre Trapezunteanul, pre Efiseanul, pre Chizicheanul, pre Sardeanul, pre Nicheianul, și pre Nicomedianul. Papa, cât au intrat patriiarhul, sculându-să din scaonul său, au îmbrățășeat pre patriiarh și s-au sărutat unul pre altul. Apoi papa s-au suit în scaonul său cel înalt, iar pre patriiarh l-au făcut să șeză de-a stânga, în scaon mai jos, aseamenea celorlalți cardinali, iar cei șese mitropoliți, sărutând mâna papii, au șezut de-a stânga patriiarhului. După aceea, au intrat și ceialalți, câte șese episcopi și deregătorii Besearicii Țarigradului, sărutând fața sau mâna papii, ceialalți clerici

făcându-i metanie, mireanii, îngenunchind, îi săruta picioarele.

§ 11

PAPA SĂ SFĂTUIAȘTE CU GRECII DESPRE ÎNCEPUTUL SĂBORULUI.

După vro câteva zile, isprăvind pompele cinstilor, au zis împăratul cătră papa să adune pre împăratul Apusului și pre toți craii și domnii cei stăpânitori din Apus, carii și ei, sau prin sine, sau prin solii săi, să vie la săbor, că, fiindcă toți, afară de duca de la Veneția, era împotriva săborului acestuia și să ținea de cel de la Vasilea. Papa purta cu vorbe pe împăratul Paleolog, zicând că, tocma de nu vor și veni aceia, nimic aceasta nu strică, că unde-i papa și patriiarhul Țarigradului și împăratul Țarigradului, acolo iaste săborul a toată lumea. Și au așezat ca ședearea cea dintâiu a latinilor cu grecii să fie în noao zile a lui aprilie. După aceea, au rânduit ca ședearea a doua să fie după patru luni de la cea dintâiu. Iar pân' atunci să fie adunări deosebi și să se aleagă dintră greci șeasesprăzeace oameni învățați, și dintră latini, iar șeasesprăzeace oameni învățați, carii să se întreabe de întrebările care le va rândui săborul.

§ 12

ARTICULII DE CARE ERA ÎNTREBARE

Cinci articuli mai cu samă era pentru care să adunasă săborul: 1) De purceaderea Duhului Sfânt; 2) De adaogerea în Credeu „și de la Fiul”; 3) De purgatorium și de statul sufletelor înainte de zioa judecății; 4) Despre azime la Liturghie; 5) De putearea papii.

Într-aceaea, papa la toți craii și episcopii au scris ca să vie la săbor, unde s-au adunat toată Besearica crești-

nească a Răsăritului și a Apusului, ca, făcând unire, de aci înainte să fie numai o turmă supt un păstoriu.

§ 13

ADUNAREA GRECILOR CU LATINII ÎN BESEARICA SFÂNTULUI GHEORGHIE

În noao zile a lui aprilie, în Mercurea Mare, s-au adunat la săbor grecii și latinii. Ci, iată, întră dâșii să făcu ceva price, că papa voia ca el să șează în mijloc în scaon înalt. Împăratul voia ca să șează el într-acel loc, zicând că în Săborul întâiu de la Nicheia^[56] marele împărat Constantin au șezut în loc ca acela, și în Săborul de la Halchidon^[57] împăratul Martian^[58]. Papa răspundea că pentru aceea au șezut acolo împărații aceia, căci nu au fost de față papa, iar acum, fiindcă e de față, papa trebuie să șează în loc ca acela, ca într-însul, ca în piatra cea din unghiu să se încheie și să se împreune amândoa besearicile. Grecii la aceastea au răspuns papii cum că oare el iaste ca pîiatra cea din unghiu, întru care să se unească besearicile, acum în săbor să va cerca, că, de ar creade ei cum că papa iaste capul Besearicii, nu ar fi fost pentru ce să vie la săbor, și, de vor lăsa ca să șează papa în locul acela, atunci l-ar cunoaște cap, dar, fiindcă despre acest lucru iaste price, trebuie și papa să aștepte sfârșitul și hotărârea pricii, carea în săbor trebuie să se facă. Și așa s-au lăsat și papa de a șeeda în mijloc. Și așa mai pre urmă s-au așezat ca de-a dreapta, întră latini (că latinii ținea partea dreaptă, grecii era de-a stânga), în scaon mai înalt să șează papa, și, după el, cu un pașiu mai jos, să fie scaonul împăratului latinilor deșert, pentru că el nu venisă la săbor. După scaonul împăratului, cardinalii și ceialalți mitropoliți și episcopi a Besearicii Apusului.

În ceaealaltă parte, de-a stânga, din preajma scaonului împăratului latinilor, să fie scaonul împăratului grecesc,

și, după el, scaonul patriarhului de la Țarigrad, apoi a nameasnicilor celor trei patriarși de la Alexandria, de la Antiohia și de la Ierusalim, după acestea ceilalți mitropoliți și episcopi a Besearicii Răsăritului. Iar Dimitrie Despotul, fratele împăratului, ședea lângă împăratul. În mijloc, întră latini și întră greci, unde voia să șează papa, era masă, deasupra căriia era pusă Evangheliia.

Deci, grecii au slujit deosebi Liturghie, iar latinii au slujit de obște (publice), în besearica unde era săborul, unde au intrat papa îmbrăcat în toate hainele păpești, așijderea toți cei de Besearica Apusului, și au șezut fieștecare la locul său. Iar grecii așa au șezut: împăratul, după împăratul, de-a dreapta, în scaon, mai jos, Dimitrie Despota, fratele împăratului, de-a stânga împăratului, patriarhul Țarigradului, după patriarh solii lui Filotei^[59], patriarhului de la Alexandria, adecă Antonie, mitropolitul Iracliei din Trachia, și Grigorie protosinghel, duhovnicul împăratului. Iar în locul lui Dorotei^[60], patriarhului de la Antiohia, Marcu Evghenie, mitropolitul de la Efes, și Isidor de la Kiovia, mitropolitul rușilor. Ci, fiindcă el au venit în avgust cu vro doaozeci de boiari muscăcești, până atunci scaonul lui au fost gol. Iar solii lui Ioachim^[61], patriarhului de la Ierusalim, era Dionisie, mitropolitul Sardiei, carele au și murit la Feraria, și Dositei, mitropolitul Monomvasiei din Peloponis. După aceștia, au șezut ceilalți mitropoliți, mai întâiu Dorotei de la Trapezu<n>t, Mitrofan de la Chizic, Visarion de la Nicheia, Macarie de la Nicomediia, Dorotei de la Mitilin, mitropolitul gheorghiiianilor, carele încă cu un episcop venisă la săbor, apoi Damian, mitropolitul Moldovei, și ceilalți mitropoliți și episcopi, după episcopi ședea deregătorii Besearicii ceii mari de la Țarigrad, apoi arhimandriții, preoții și călugării de la Sfetagora. Din jos de scaonul împăratului de la Țarigrad

ședea oratorii împăratului de la Trapezunt, și a țarului de la Moscoviia^[62], și a craiului de la Gheroghiia^[63], și a voievozilor din Țara Românească^[64] și din Moldova^[65], și a despotului sârbilor^[66], apoi ceilalți deregători și slujitori a împăratului, carii era oameni foarte lăudați cu învățatura, întră carii mai vestiți sânt Ghemistie Lachedimonie, Arhiropol și Sholarie. De-amândoa laturile patriiarhului era câte cinci diaconi, carii să chema stavrofori, adecă purtători de cruce, pentru crucea carea o avea în mandii cusută. Dintru aceștia, au fost Sghiropol, carele au și scris grecește istoria săborului acestuia. Latini, după rândul lor, de ceaea parte ședea.

§ 14

ÎNCEPUTUL SĂBORULUI DE LA FERARIA

Acestea isprăvindu-se precum am zis, în noao zile a lui aprilie, grecii și latini s-au adunat în Besearica Sfântului Gheorghie și au început săborul. Și întră această zi au rânduit papa, voind și împăratul și patriiarhul, ca să se vestească cum că alt săbor nu iaste a toată lumea, afară de acesta, în care iaste Besearica Apusului și a Răsăritului; pentru aceaea, în șease luni, toți episcopii și craii să se adune la săbor. Acestea din amvon le-au cetit, ci nici episcopii de la Vasilea, nici alți crai n-au venit, nici pre alții în locul său n-au trimis, și așa s-au sfârșit această adunare.

§ 15

ÎNTREBARE ÎNTRĂ GRECI ȘI ÎNTRĂ LATINI DE PURGATORIUM

Într-altă zi, adunându-se iarăși grecii și latini, au întrebat grecii pre latini să spuie ce cred de purgatorium. La care Iulian^[67] cardinalul au răspuns cum că Besearica Apusului creade că sufletele dreptilor, care de tot păcatul

și de toată întinăciunea sânt curățite, când mor, acelea să duc oblu în ceriu, și acolo dobândesc mărire veacinică și desăvârșit. Iar sufletele celor ce după botez iarăși au păcătuit și s-au ispoveduit, ci încă într-această lume n-au făcut destul pentru păcatele care le-au făcut, nici au făcut roduri desăvârșit vreadnice de pocăință, prin focul cel curățitoriu trebuie să se curățască, în care foc unele suflete în mai multă, altele în mai puțină vreamă să muncesc, după măsura greutății păcatelor. Iar sufletele care să curățesc deplin într-acel foc merg în ceriu și să desfătează cu fericirea cea desăvârșit și veacinică. Iar sufletele celor ce mor în păcat de moarte, îndată cât mor, merg în muncile iadului.

La acestea au răspuns Marco Efesanul cum că învățătura Besearicii Grecești puțin să osibeaste de acestea, pentru aceea judecă cum că latinii cu grecii într-o această dogmă lezne să vor uni. Că grecii socotea cum că latinii învață că sufletele numai prin foc să curățesc. Iar grecii credea că sufletele celor păcătoși să duc în loc întunecat, plin de întristare, și într-acel loc cu pedeapsa necazului acestuia să muncesc și să lipsesc de vederea lui Dumnezeu cea fericită; însă dintr-acest loc cu rugăciuni și cu liturghiile preoților și cu milosteniile credincioșilor să izbăvesc. Afară de aceasta, zicea grecii că cred cum că nici cei osândiți toate muncile care să cuvin lor, nici cei drepți fericirea cea desăvârșit nu au dobândit până la învierea cea de apoi, când vor lua iarăși trupurile.

Latinii cerea ca grecii să le dea scrisă această tâlcuială, însă, fiindcă Marco Efesanul și Visarion Nicheianul nu să una amândoi, fieștecarele dintră ei osibită scrisoare da, că Marco Efesanul socotea că fericirea cea desăvârșit mai înainte de judecată nu să dă, iar Visarion Nicheianul zicea că sfinților la fericirea cea desăvârșit nimica altă nu le lipseaste, numai trupurile.

Această osibire a părerilor lor au fost pricină de s-au împărecheat întră sine și dintr-această vreme tot unul împotriva altuia au fost, nici de atunci nu s-au muncit cu o inimă amândoi pentru lucrurile ceale de obște, nici mai mult întră dânșii unire nu au fost. Și așa, aceste adunări cu sfadă s-au isprăvit, nici măcar de purgatorium isprăvind ceva, și din luna lui iulie mai mult adunare nu au fost, până în luna lui octomvrie.

Trecând lunile ceale șese mai sus zise, să mira grecii că nici de la Vasilea, nici oratorii altor crai nu vin nimene. Că Părinții de la Vasilea necum să vie ei, ci încă într-acest an, în luna lui avgust, iarăși supt greale pedepse au oprit ca nimenea, supt chip de săbor a toată lumea, să nu meargă la Feraria, care lucru văzându-l, grecii stătea și cugeta să se întoarcă îndărăpt acasă. Iar Evghenie papa în tot chipul să nevoia să facă pre greci a crede cum că unde e papa cu împăratul grecesc și patriiarhul Țarigradului și cu solii celorlalți patriiarși, acolo iaste săborul a toată lumea. Afară de aceasta, grecii să temea ca nu cumva, în hotărârea și în așezarea lucrurilor, neamurile să dea sufraghiia, adecă fieștecare neam ce judecă și apoi ce judecă mai multe neamuri, aceea să se așează și să se ție; grecii, dară, să temea că, de să va face aceasta, atunci latinii trebuie să biruiască, de vreme ce sânt multe neamuri, iar grecii sânt mai puține. Ci aceasta li-o au scos din minte papa Evghenie, zicând că nu după neamuri, ci fieștecarele să-și dea sufraghiumul său, adecă judecata sa despre acel lucru. Așa papa Evghenie au mai așezat pre greci. După aceea, cu toți dimpreună au așezat ca să facă șederile săborului. Și mai întâiu să se vază iaste slobod a adăoga ceva în Simvol? A doua: iaste aseamenea credinții adaogerea „și de la Fiiul” și trebuie să se adeverează? Deci, fiindcă Evghenie papa, pentru durearea picioarelor, nu putea să vie la Besearica Sfântului Gheorghie, unde să începuse săborul, au mutat ca să fie în besearica cea din

palata lui, însă fieștecare ședea precum în Besearica Sfântului Gheorghe.

§ 16

A SĂBORULUI DE LA FERARIIA ȘEDEAREA ÎNTĂIA A GRECILOR CU LATINII

Iar în opt zile a lui octomvrie, mercuri, s-au făcut ședea înțâia. Mai înainte de începutul ei, au chemat împăratul la sine pre cei șease mitropoliți, carii fusease în adunările ceale mai dinainte, și pre marele hartofilax, și pre marele eclisiarh, și pre doi arhimandriți, și pre trei dascali, pre carii i-au întrebat de ce întrebare vor să se apuce mai întâiu. Aceștia, unii de una, alții de alta zicea, însă au biruit cei mai mulți, carii zicea ca mai întâiu să se apuce de acest articol: Iaste pravoslavnică dogma latin<il>or de purceaderea Duhul Sfânt de la Fiiul? Și putut-au slobod <să> adaoge în Simvol „și de la Fiiul”?

Și au ales grecii și latinii câte șease carii să se întreabe și să se disputăluiască despre aceasta, și li s-au pus lor scaone înaintea measii ceii din preajma oltariului, pre carea era pusă Evangheliia. Latinii ședea despre partea în carea era papa, grecii despre partea în carea era împăratul și patriiarhul.

După ce s-au adunat Părinții la ședea săborului, mai întâiu s-au ales dascăli carii să se întreabe și să se disputăluiască; dintră latini s-au ales doi cardinali, Albergat și Iulian, și Andreiu^[68] din cinu dominicanilor, arhiepiscopul de la Colos și Lodovic^[69], episcopul de la Forolivia, din cinul minoriților, și trei dascali: Ioan de Muntele Negru, dominican, provincial al Lombardiei, Petru Percverie^[70], minorit, și Ioan de la S. Toma^[71], avgustiniian. Dintră greci era aleși trei mitropoliți: Marco Evghenie Efesanul, Isidor de la Kioviia și Visarion de la Nicheia, carele cu vârsta era tinăr, dară cu învățătura și cu

înțelepciunea mare, și carele decât toți mai mult s-au muncit pentru unire ca să se facă și pân' la moarte o au ținut, pentru aceea și-au făcut împotrivnici pre ceialalți greci carii nu voia să se unească, și pentru aceea mai mult nu s-au întors în Țara Grecească, ci în Italia și-au petrecut ceaealaltă vreme a vieții, iar, pentru învățătura ce avea, s-au învădnicit a fi și cardinal. Afară de acești trei, era încă Teodor Xantopol^[72], marele schevofilax a Besearicii Sfintei Sofie de la Țarigrad, și Mihail Valsamon^[73], al aceiași besearici bibliotecariu, și Gheorghie Ghemistie, om foarte vestit, de învățat. Mai sus am zis că s-au ales șease latini și șease greci, și, apoi, acum am pus șapte latini, ci unul dintră latini au fost tălmăcitoriu^[74], carele ceale ce să punea și să aducea în disputație latinește le tălmăcea grecește, și ceale ce să punea grecește le tălmăcea latinește, și așa, făr' de acesta, șease rămân și latinii.

După ce s-au făcut aceastea, tot întru aceaeși ședere, începutul șederii l-au făcut Visarion, mitropolitul Nicheii, zicând orație în carea foarte mult lăuda rodirile unirei și spuind cu câtă inimă și cu câtă pofță trebuie a dori pacea și dragostea, când iaste departe, și cu câtă grije trebuie a o ținea, când o dobândește neștine. După aceea, deșteaptă pre credincioși la veseliiia duhului, de vreme ce mădulările Besearicii, ceale ce de atâta vreme era împărecheate, acum într-un loc s-au adunat ca să se unească întru dragostea unui cap și a unui păstoriu, ca să fie o turmă. Mai pre urmă, foarte laudă sfatul papii și al împăratului și al patriiarhului și dorul care l-au avut pentru unirea besearicilor și-i îndeamnă ca bărbătește să se ostenească și cu laudă să isprăvească acest sfânt lucru, care tuturor iaste de bucurie. După ce au sfârșit Visarion orația sa, voia și Marco Efesanul să zică, ci, pentru că era seară, nu au putut.

§ 17

ŞEDEAREA A DOUA DE LA FERARIIA

Marco Efeseanul nici în şedearea a doua nu şi-au putut zice oraşia sa, pentru că într-această şedere, carea au fost sâmbătă, în unsprăzece zile a lui octomvrie, despre partea latinilor au zis oraşie Andrei Colosanul, episcopul Rodului, în carea foarte lăuda pre papa, şi pre împăratul, şi pre patriarhul, şi pre tot săborul, şi, fiindcă foarte lungă oraşie au zis, într-această şedere nimica altă nu s-au putut isprăvi, numai s-au rânduit ca în marţa viitoare să se adune la a treia şedere. Până atunci s-au sfătuit de ce dogmă să vor apuca mai întâiu şi au aşezat ca întru a treia şedere să începă grecii a grăi.

§ 18

ŞEDEAREA A TREIA DE LA FERARIIA

În şedearea a treia, carea au fost marţi, în patrusprăzece zile a lui octomvrie, au început Marco Efeseanul a grăi de unirea dragostei, carea în disputaţie trebuie să se ţie şi cum că va să începă de la articolul „şi de la Fiiul”. La care Andrei Colosanul cu numele latinilor au răspuns cum că şi ei să roagă ca grecii să ţie dragostea, şi, de vor grăi ceva aspru, nu feaşelor celor ce să disputuluiesc, ci înferbântării disputării să socotească. Şi, începând de adaogerea „şi de la Fiiul”, au zis Marco Efeseanul că încă nu au venit vreame să răspunză la aceasta şi au început a grăi iarăşi de pace şi cum că foarte tare pofteaşte ca să se facă unire, carea de mult s-ar fi putut face, de nu ar fi fost leaneşe Besearica Romei. La aceastea, Andrei Colosanul, nepărându-i bine că zice cum că Besearica Romei au fost leaneşe, întru acest chip au răspuns: „Miru-mă de tine că ȕ-ai uitat câtă grije au avut Besearica Romei de Beseari<ca> Răsăritului, cât nicio-dată nu au răsărit întru aceale părţi vreo fortună a orice

eres, la carea, ca să o potolească, nu au ajutat Besearica Romei în tot chipul, și cu cărți, și cu soli, și orice cu altă ce au putut, precum și acum cu multă cheltuială. Iară aceastea i-au răspuns Marco Efesanul: că, mai înainte de schisma carea acum iaste întră Besearica Apusului și a Răsăritului, adevărat iaste cum că aceaste doao besearici, ca nește sorori dulci, să iubea și să ajuta una pre alta, carea iubire Besearica Apusului, pre osibirea dogmei carea și-au făcut șie, o au părăsit și s-au depărtat de ea. Și adevărat iaste că soli și cărți, și, de când s-au făcut această împărecheare, au trimis Besearica Romei la Besearica Răsăritului, chemându-o la dragoste și la unire. Ci pricina vrăjbii și a împărecherii, carea o au pus, Besearica Apusului n-au vrut a o rădica de la mijloc, carea iaste adaogerea în Simvol „și de la Fiiul”. Unele ca aceastea grăind Marco Efesanul, s-au sfârșit ședeaerea a treia.

§ 19

ȘEDEAREA A PATRA DE LA FERARIIA

A doua zi, mercuri, în cincisprăzece a lunei lui octomvrie, s-au făcut ședeaerea a patra, carea toată s-au petrecut cu vorbele lui Marco Efesanului și cu a lui Andrei Colosanului. Că, măcar cum grăia Efesanul despre adaogerea „și de la Fiiul”, Andrei Coloseanul nu aștepta să sfârșească Efesanul, ci-i rumpea vorba. Care lucru văzându-l, Visarion Nicheianul au zis: „Trebuie ca celui ce grăiaște să-i fie slobod a zice ce vrea, după aceea, cel ce ascultă sau va adeveri și va primi sau va lepăda cuvintele celui ce au grăit, arătându-le neadevărate și nu bine încheaie!” La aceaste cuvinte a lui Visarion, au răspuns cardinalul Iulian cum că cel ce grăiaște slobod trebuie să grăiască, și, după ce sfârșeaște a grăi, cel ce ascultă slobod trebuie să fie a răspunde. Și așa s-au sfârșit această ședeaere.

După șederea aceasta, într-acea zi, s-au adunat în casa împăratului patriarhul și cardinalii și alți mitropoliți și episcopi și deregători besericești, în carea adunare grecii iarăși s-au rugat ca să se cetească scrisorile Sfinților Părinți și așezământurile Sfințelor Săboară despre Simvol și li s-au făgăduit că să vor ceti în ceaealaltă ședere. [...]

**BIBLIA,
ADECĂ DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
A LEGII VECHI ȘI A CEII NOAO,**

toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre
înțelesul limbii românești. Acum întâiu s-au tipărit
românește supt stăpânirea Preainălțatului împărat a
romanilor Franțisc al doilea, Craiului Apostolicesc,
Mare Prințip al Ardealului și cealealalte. Cu
bлагoslovenia Mării Sale Prealuminatului și
Preasfințitului Domnului Domn
Ioan Bob, Vlădicul Făgărașului.
În Blaj, la Mitropolie,
anul de la Nașterea lui Hristos 1795*

[...]

ÎN CARTEA PSALMILOR

Cuvânt-înainte

Această carte, carea cuprinde în sine 150 de psalmi, adecă cântări sfinte, să zice a fi a lui David, nu pentru că el toți i-ar fi făcut, că din titulușurile psalmilor chiar să cunoaște cum că cu adevărat mai mulți sânt alcătuiți de David, dară unii dintre dânșii supt numele lui Asaf, Iditum, Heman, Etan și al altora sânt scriși și precum să veade Sfântului Ieronim de aceiași și făcuți; și aceeaa din Cartea a doao Paralipomenon, cap 29, să veade a să culeage: „Au zis Iezehia, împăratul, și mai-marii leviților să laude pre Domnul cu cuvintele lui David și a lui Asaf, prorocul, și lăuda cu veselie”. Unde psalmii dimpreună a

* Transcriere și note: Dora Pavel, Eugen Pavel.

lui David și a lui Asaf să zic. Ori, aceia psalmi de sine alcătuiți David i-au dat lui Asaf să-i cânte, precum să veade Sfântului Ambrosie, ori Asaf însuși i-au scris, precum judecă Ieronim. Această întrebare nu iaste despre așa mare lucru, fiindcă toți s-au scris din suflarea Duhului Sfânt. Titulușul Psalmului a 76, „Pentru Iditum, Psalmul lui Asaf”, mult ajută socotinței lui Ieronim, precum și titulușurile Psalmilor a 38 și 61. „Pentru Iditum, Psalmul lui David” arată acești psalmi a fi de David făcuți și dați lui Iditum ca să-i cânte, de aceea Ieronim, în *Epistola către Chiprian*, așa zice: „Să știm că greșesc aceia carii toți psalmii judecă a fi a lui David, și nu a aceloră supt a căroră nume sânt scriși și aceasta din lucrurile care să povestesc în psalmi și care arată vremea alcătuirii izvoditorilor destul să cunoaște”. Așa, Psalmul 136, „Deasupra văilor Vavilonului”, precum și Psalmul 125, „Întru întoarcere slobozându-să robii”, iară Psalmul 64, 70, 111, 145 după vremile lui David s-au scris.

Totuși, *Cartea psalmilor* după cuviință să scrie cu numele lui David, pentru că mai mare parte a aceștii cărți însuși o au alcătuit, și mai ales psalmii, care titulușurile îi numesc a lui David în izvodurile jidovești, grecești și letinești și într-alte mai multe, a căroră titulușuri nu să află; dară din înțelesul psalmului și din istoriia lucrurilor întâmplare a nu avea alt alcătuitoriu chiiar să veade. Așa Psalmul 109 a lui David a fi îl zice Domnul Hristos la Mateiu, cap 22, stih 44.

Întru acești psalmi au năravurile la evlavie să învață, au istoriia lucrurilor întâmplare să aduce aminte, sau adecă tainele răscumpărării noastre mai nainte să vestesc; precum însuși Hristos ne învață zicând la Luca, cap 24, stih 44: „Toate ceale scrisă în Leagea lui Moisi și în proroci și în psalmi, pentru Mine”.

În tot locul prorocul arată dragoste dumnezeiască, blândețe, evlavie, și uitarea facerilor de rău cu pilda sa învăță.

Mai iaste să zicem pre scurt despre titulușuri, care mai la toți psalmii să pun înaintea, ce crezământ au. Judecă cei învățați titulușurile și însămnările de Esdra a fi ținute și aceeași credință a avea, care o au psalmii, unde să cuprind în cea jidovească și în cea veachie a acelor 70 de tâlcuitori dascali. De aceea, Augustin în Psalmul 64 zice: „Trăbuie să se cunoască cuvântul sfintei prorocii din însuși titulușul psalmului”. Ieronim, în predosloviia tâlcuirii psalmilor, aceale titulușuri le numește chei. Iară care psalmi de 70 de tâlcuitori dascali să află „Nescris deasupra”, deși sânt puse înaintea lor ceva titulușuri, despre aceștia Sfântul Ioan Gură de Aur și Teodoret să îndoiesc și a fi adaoși mai târziu de oarecarii sârguitori bărbați.

PSALTIREA PROROCULUI ȘI ÎMPĂRATULUI DAVID

PSALM 1

Dovedirea acestui psalm iaste despre fericirea cea adevărată, carea întru această viață nu să poate înceape, nici în cea viitoare dobândi fără de adevărata dreptate. Acest psalm, macar că nu-i scris deasupra la jidovi, tot să zice a lui David, ca și alții mulți; așa, Psalm 15, în Fapt<ele> Apost<olilor>, cap 2, stih 25.

Psalmul lui David, nescris deasupra la jidovi

1. Fericit bărbatul carele n-au umblat în sfatul necredincioșilor, și în calea păcătoșilor n-au stătut, și pre scaonul pierzătorilor^[1] n-au șezut.

2. Ci în leagea Domnului, voia lui, și în leagea Lui va cugeta zioa și noaptea (*Ios<ua> 1, 8*).

3. Și va fi ca un pom răsădit, lângă izvoarele apelor^[2], carele rodul său va da în vremea sa; și frunza lui nu va cădea, și toate, oricâte va face, vor spori (*Ieremi<a> 16, 8*).

4. Nu așa necredincioșii, nu așa; ci ca praful ce-l spulberă vântul de pre față pământului.

5. Pentru aceasta, nu vor învia necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor.

6. Că știe Domnul calea dreptilor, și calea necredincioșilor va peri.

PSALM 2

Adevărată prorocie iaste despre împărăția lui Hristos.

Psalmul lui David

1. Pentru ce s-au întărâtat neamurile^[3] și noroadele au cugetat ceale deșerte? Stătut-au de față împărății pământului și boiarii s-au adunat întru una asupra Domnului și asupra unsului Lui (*Fapte 4, 25*):

2. „Să rumpem legăturile lor și să lăpădăm de la noi jugul lor”.

3. Cel ce lăcuiaște în ceriuri va râde de dânșii și Domnul va batjocori pre ei.

4. Atunci, va grăi cătră dânșii întru iuțimea Sa, și întru mânia Sa va turbura pre ei.

5. Iară Eu sânt pus împărat de Dânsul preste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului. Domnul au zis cătră Mine: „Fiiul Mieu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut (*Fapte 13, 33*).

6. Ceare de la Mine și voiu da Ție neamurile moștenirea Ta și biruința Ta, marginile pământului (*Evrei 1, 5; 5, 5*).

7. Paște-vei pre dânșii cu toiag de fier; cu vasele olariului vei zdrobi pre dânșii!” (*Apoc<alipsa> 2, 27; 19, 15*).

8. Și acum, împărați, înțelegeți, învățați-vă toți carii judecați pământul.

9. Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați Lui cu cutrămur.

10. Luați învățătură, ca nu cândva să se mânie Domnul și să periți din calea cea dreaptă.

11. Când să va aprinde degrabă mâniia Lui, fericiți toți carii nădăjduiesc spre Dânsul.

PSALM 3

Acest psalm bine să înțaleage despre Hristos, care din tot statul de oameni au avut împrotivnici, care au murit pre cruce, au dormit și au adormit în mormânt.

Psalmul lui David, când au fugit de cătră fața lui Avesalom fiul său în pustie, 2 Împă<rați>, 15, 14

1. Doamne, căci s-au înmulțit cei ce mă năcăjesc; mulți să scoală asupra mea.

2. Mulți zic sufletului meu: „Nu iaste mântuirea lui întru Dumnezeuul lui”.

3. Iară Tu, Doamne, sprijinitoriul meu ești, mărirea mea și Cela ce înalți capul meu.

4. Cu glasul meu cătră Domnul am strigat și m-au auzit din muntele cel sfânt al Lui.

5. Și eu am adormit și am dormit; sculatu-m-am, că Domnul mă va sprijini.

6. Nu mă voiu teame de mii de noroade, carii împrejur mă împresoară; scoală, Doamne, mântuiaștea-mă, Dumnezeuul meu.

7. Că Tu ai bătut pre toți cei ce-mi vrăjmășuiesc mie în deșert; dinții păcătoșilor ai zdrobit.

8. A Domnului iaste mântuirea, și preste norodul Tău blagoslovenia Ta. Slavă.

PSALM 4

Îndeamnă pre împotivnicii săi și pre priiatini și pre alții toți să cinstească pre Dumnezeu; iară șie își ceare ajutoriu de la Dumnezeu. Să cuvine lui Hristos și besearicii.

Întru sfârșit, în laude. Psalmul lui David

1. Când am strigat eu, auzitu-m-ai, Dumnezeuul dreptății mele; întru necaz m-ai desfătat. Milostiveaște-Te spre mine și ascultă rugăciunea mea.

2. Fiii oamenilor, până când grei la inimă, pentru ce iubiți deșărtăciunea și căutați minciuna?

3. Și să știți că minunat au făcut Domnul pre cel cuvios al Său; Domnul mă va auzi, când voi striga cătră Dânsul.

4. Mâniați-vă și nu greșiți; ceale ce ziceți în inimile voastre întru așternuturile voastre vă umiliți (*Efesea*<ni> 4, 26).

5. Jertviți jertva dreptății și nădăjduiți spre Domnul.

6. Mulți zic: „Cine va arăta noao ceale bune?”
Însemnatu-s-au preste noi lumina feații Tale, Doamne.

7. Dat-ai veselie în inima mea, din rodul grâului, al vinului și al untului de lemn al lor s-au înmulțit.

8. Cu pace împreună mă voi culca și voi adormi, că Tu, Doamne, deosebi întru nădeajde m-ai așezat.

PSALM 5

Roagă pre Dumnezeu ca pre cei buni cu ceale bune să-i dăruiască, iară pre cei răi cu reale să-i pedepsească.

Întru sfârșit, pentru cea moștenitoare. Psalmul lui David

1. Graiurile mele ascultă-le^[4], Doamne, înțeleage strigarea mea! Ia aminte glasul rugăciunii mele,

Împăratul meu și Dumnezeuul meu, căci cătră Tine mă voiu ruga, Doamne!

3. Dimineața vei auzi glasul meu. Dimineața voiu sta înaintea Ta și mă vei vedea.

4. Că Dumnezeu, Cel ce nu voiești fărădelege, Tu ești. Nu va lăcui lângă Tine cel ce vicleneaște.

5. Nici vor petrece călcătorii de leage în preajma ochilor Tăi. Urât-ai pre toți cei ce lucrează fărădelege.

6. Piiarde-vei pre toți cei ce grăiesc minciună. Pre bărbatul sângiurilor și vicleanul ureaște Domnul.

7. Iară eu întru mulțimea milii Tale voiu întra în casa Ta; închina-mă-voiु spre sfântă besearica Ta, întru frica Ta.

8. Doamne, povățuiaște-mă întru dreptatea Ta pentru vrăjmașii miei, îndreptează înaintea Ta calea mea.

9. Că nu iaste în gura lor adevăr, inima lor e deșartă, groapă deșchisă grumazul lor, cu limbile sale vicleniia (*Rom<ani> 3, 13*).

10. Judecă-i pre ei, Dumnezeule, cază din cugetele sale, după mulțimea păgânătăților lor leapădă-i pre dânșii, că Te-au amărât, Doamne.

11. Și să se veselească toți cei ce nădăjduiesc întru Tine. În veac să vor bucura și Te vei sălășlui într-înșii; și să vor lăuda întru Tine cei ce iubesc numele Tău.

12. Că Tu vei blagoslovi pre cel drept, Doamne, că cu arma buneii voiri ne-ai încununat pre noi.

PSALM 6

Să roagă lui Dumnezeu să-l mântuiască de boală și de păcat; după ce l-au auzit, batjocorește pe împotivnici.

Întru sfârșit, în laude, pentru a opta. Psalmul lui David

1. Doamne, nu cu mâniia Ta să mă mustri pre mine, nici cu iuțimea Ta să mă certî.

2. Miluiaște-mă, doamne, că neputincios sânt, vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasăle mele.

3. Și sufletul meu s-au turburat foarte, și Tu, Doamne, până când?

4. Întoarce-Te, Doamne, izbăvește sufletul meu, mântuiaște-mă pentru mila Ta.

5. Că nu iaste întru moarte cel ce Te pomenește pre Tine, și în iad cine să va mărturisi Ție?

6. Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voiu în toate nopțile patul meu, cu lacrămile mele așternutul meu voiu uda.

7. Turburatu-s-au de mânie ochiul meu, învechitum-am întru toți vrăjmașii miei.

8. Depărtați-vă de la mine toți cei ce lucați fărădelege, că au auzit Domnul glasul plângerii mele (*Mat<ei> 7, 23; 25, 41; Luca 13, 27*).

9. Auzit-au Domnul cearerea mea, Domnul rugăciunea mea au priimit.

10. Să se rușineaze și să se turbure toți vrăjmașii miei, să se întoarcă și să se rușineaze foarte degrabă.

PSALM 7

Să roagă pentru sine și împotriva lui Saul, ca pre el pentru nevinovăția sa să-l păzească Dumnezeu, iară pre Saul pentru îndărătniceie să-l pedepsească.

Psalmul lui David, carele l-au cântat Domnului pentru cuvintele lui Husi, feciorul lui Iemini, 2 Împăraț<i>

16

1. Doamne, Dumnezeul meu, spre Tine am nădăjdut; mântuiaște-mă de toți cei ce mă gonesc și mă izbăvește.

2. Ca nu cândva să răpească^[5] ca un leu sufletul meu, nefiind cel ce izbăvește, nici cel ce mântuiaște.

3. Doamne, Dumnezeul meu, de am făcut aceasta, de iaste nedreptate întru mâinile mele,

4. De am răsplătit celor ce răsplătesc mie reale,

5. Să caz, adecă, de la vrăjmașii miei deșert; să gonească, adecă, vrăjmașul sufletul meu și să-l prinză; și să calce în pământ viața mea, și mărirea mea în țărână să o așeze.

6. Scoală, Doamne, întru mâniia Ta; înalță-Te întru hotarale vrăjmașilor Tăi.

7. Și Te scoală, Doamne, Dumnezeul meu, cu porunca carea ai poruncit.

8. Și adunare de noroade Te va încunjura.

9. Și pentru aceasta, la înălțime Te întoarce. Domnul va judeca pre noroade, judecă mie, Doamne, după dreptatea mea și după nerăutatea mea asupra mea.

10. Sfârșască-se răutatea păcătoșilor, și vei îndrepta pre cel drept, Cel ce cerci inimile și rărunchii, Dumnezeule, cu dreptul (*1 Para<lipomena> 28, 9; Ieremia 11, 20; 17, 10; 20, 12*).

11. Ajutorul meu de la Dumnezeu, Cel ce mântuiaște pre cei drepti la inimă.

12. Dumnezeu e judecătoriu drept și tare și îndelung răbdătoriu, și neaducând mânie în toate zilele.

13. De nu vă veți întoarce, sabiia Sa o va luci; arcul Său au încordat și l-au gătit pre el.

14. Și într-însul au gătit vasele morții; săgețile Sale celor arzători le-au lucrat.

15. Iată, au chinuit nedreptate, zămislit-au dureare și au născut fărădeleage (*Iov 15, 35; Isaiia 59, 4*).

16. Groapă au săpat și o au deșchis^[6] pre ea, și va cădea în groapa carea au făcut.

17. Întoarce-să-va durearea lui la capul lui; și pre creștetul lui nedreptatea lui să va pogorî.

18. Mărturisi-mă-voiu Domnului după dreptatea Lui și voi cânta numele Domnului Celui Înalt.

PSALM 8

Laudă mărirea lui Dumnezeu pentru lucrurile Lui ceale minunate, pentru înălțarea omului, mai ales a lui Hristos. Acest psalm iaste prorocesc.

Întru sfârșit, pentru teascuri. Psalmul lui David

1. Doamne, Domnul nostru, cât e de minunat numele Tău în tot pământul.

2. Că s-au înălțat mare cuviința Ta mai presus de ceriuri.

3. Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvârșit laudă pentru vrăjmașii Tăi, ca să sfărami pre vrăjmașul și izbânditoriu.

4. Că voi vedea ceriurile, lucrurile deagetelor Tale, luna și stealele, care Tu ai întemeiat.

5. Ce iaste omul, că-l pomenești pre el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pre el?

6. Micșoratu-l-ai pre dânsul puțin oarece decât îngerii, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pre el, și l-ai

pus pre dânsul preste lucrurile mâinilor Tale (*Evrei 2, 7*).

7. Toate le-ai supus supt picioarele lui, oile și boii, toate. Și încă și dobitoacele câmpului (*Face<rea> 1, 28; 1 Cori<nteni> 15, 27*).

8. Pasările ceriului și peștii mării, ceale ce străbat cărările mărilor.

9. Doamne, Domnul nostru, cât e de minunat numele Tău în tot pământul. Slava.

PSALM 9

Mulțameaște lui Dumnezeu, pentru că pre el și pre alți năcăjiți îi apără de asuprealele improtrivnicilor; să roagă ca totdeauna așa să facă pierzând pre cei necredincioși și pre cei credincioși lipsiți mântuindu-i; pentru aceea, acest psalm la jidovi în doao să împărțește.

Cat<isma> 2. Întru sfârșit, pentru ceale ascunse ale fiiului lui. Psalmul lui David

1. Mărturisi-mă-voiu Ție, Doamne, cu toată inima mea, spune-voiu toate minunile Tale.

2. Veseli-mă-voiu și mă voiu bucura întru Tine, cânta-voiu numele Tău, Înalte.

3. Când să va întoarce vrăjmașul meu înapoi, slăbivor și vor peri de cătră fața Ta.

4. Că ai făcut judecata mea și îndreptarea mea; șazut-ai pre scaun, Cela ce judeci dreptatea.

5. Certat-ai neamurile și au perit necredinciosul, numele lui l-ai stins în veac și în veacul veacului.

6. Vrăjmașului i-au lipsit sabiile întru sfârșit, și cetăți i-au sfărâmat; perit-au pomenirea lui cu sunet.

7. Și Domnul în veac rămâne: gătit-au la judecată scaunul Său.

8. Și El va judeca lumea întru dreptate. Judeca-va norodul cu îndreptare.

9. Și S-au făcut Domnul scăpare săracului, ajutoriu în vremi cuvioase, în năcazuri.

10. Și să nădăjduiască spre Tine cei ce cunosc numele Tău; că n-ai părăsit pre cei ce Te caută pre Tine, Doamne.

11. Cântați domnului, Celui ce lăcuiaște în Sion, vestiți întru neamuri isprăvile Lui!

12. Că Cel ce caută sânghiurile lor Ș-au adus aminte, n-au uitat strigarea săracilor.

13. Miluiaște-mă, Doamne, vezi smereniia mea de cătră vrăjmașii miei, cea ce mă înalți pre mine din porțile morții.

14. Ca să vestesc toate laudele Tale, în porțile feții Sionului veseli-ne-vom de mântuirea Ta.

15. Afundatu-s-au neamurile întru stricăciunea carea au făcut, în cursa aceasta, carea au ascuns, s-au prins piciorul lor.

16. Cunoaște-Să Domnul judecăți făcând; întru faptele mâinilor Sale s-au prins păcătosul.

17. Întoarcă-se păcătoșii la iad, toate neamurile, ceale ce uită pre Dumnezeu.

18. Că nu până în sfârșit va fi uitat săracul, răbdarea săracilor nu va peri până în sfârșit.

19. Scoală-Te, Doamne, să nu să întărească omul, să se judece neamurile înaintea Ta.

20. Pune, Doamne, dătătoriu de leage preste ei, să cunoască neamurile, că oameni sânt.

21. Pentru ce, Doamne, stai departe, treci cu vederea în vremi cuvioase întru necazuri?

22. Când să mândreaște necredinciosul, să aprinde săracul; prindu-să întru sfaturile care gândesc¹.

¹ În jidovie, de la stih 22 să înceape capul al zecelea.

23. Că să laudă păcătosul întru poftele sufletului său, și cel ce face strâmbătate bine să cuvintează, întărâtat-au pre Domnul.

24. Cel păcătos după mulțimea mâniei lui nu va căuta, nu iaste Dumnezeu înaintea lui.

25. Spurcă-să căile lui în toată vremea; leapădă-să judecățile Tale de cătră fața lui, preste toți vrăjmașii săi va stăpâni.

26. Că au zis întru inima sa: „Nu mă voi clăti din neam în neam fără de rău”.

27. A căruia de blăstem gura lui iaste plină, și de amărăciune, și de vicleșug (*Jos 12, 3; Roma<ni> 3, 14*).

28. Supt limba lui osteneală și dureare; șade întru pitulare cu cei bogați întru ascunsuri, ca să ucigă pre cel nevinovat; ochii lui spre cel sărac să uită.

29. Pândește întru ascuns, ca leul în culcușul său; pândește ca să apuce pre săracul; să apuce pre săracul când îl va trage pre el.

30. În lațul său va smeri pre el, pleca-să-va și va cădea când va stăpâni el pre cei săraci.

31. Că au zis întru inima sa: „Uitat-au Dumnezeu, întors-au fața Sa, ca să nu vază până în sfârșit”.

32. Scoală-Te, Doamne, Dumnezeul meu, înalță-se mâna Ta, nu uita pre săracii Tăi până în sfârșit!

33. Pentru ce au mânia necredinciosul pre Dumnezeu? Că au zis întru inima sa: „Nu va întreba”.

34. Vezi, că Tu la dureare și la mânie privești, ca să-l dai pre el în mâinile Tale; Ție s-au lăsat săracul, sirimanului Tu fii ajutoriu.

35. Zdrobește brațul celui păcătos și rău; căuta-să-va păcatul lui și nu să va afla.

36. Domnul e împărat în veac și în veacul veacului; periți, neamuri, din pământul Lui!

37. Pofta săracilor o ai auzit, Doamne, la gătirea inimii lor au luat aminte urechiia Ta.

38. Judecă săracului și smeritului, ca să nu adaogă încă a să mări omul pre pământ.

PSALM 10

Pre sine să zice făr' de primejdie, și pre cei șieși aseamenea, pentru că nădăjduiesc în Dumnezeu, iară cei necredincioși și păcătoși rău vor peri.

Întru sfârșit. Psalmul lui David

Spre Domnul am nădăjduit, cum veți zice sufletului meu: „Mută-te în munți ca o pasăre”. Că, iată, păcătoșii au încordat arcul, gătit-au săgeți în tulpă, ca să săgeate întru întunearec pre cei drepți la inimă.

3. Că ceale ce Tu ai săvârșit ei le-au stricat; dar dreptul ce au făcut?

4. Domnul în besearica cea sfântă a Sa, Domnul, în ceriu scaonul Lui; ochii Lui spre cel sărac privesc, geanele Lui întreabă pre fiii omenești (*Avac<um> 2, 20*).

5. Domnul întreabă pre cel drept și pre cel necredincios, iară cel ce iubeaște nedreptatea ureaște sufletul Său.

6. Ploa-va preste cei păcătoși lațuri, foc și iarbă pucioasă și duh de vifor, partea păharului lor.

7. Că drept e Domnul și dreptăți au iubit, în dreptăți au văzut fața Lui. Slava.

PSALM 11

Să roagă ca să se păzască, că împărăția celor fără de leage toate le cuprinde; aceaeși poftaște celoralalți drepți, cerând făgăduința lui Dumnezeu.

Întru sfârșit, pentru a opta. Psalmul lui David

1. Mântuiaște-mă, doamne, că au lipsit cel cuvios, că s-au împuținat adevărurile de cătră fiii omenești.

2. Deșarte au grăit fieștecăre cătră vecinul său, buze viclane în inimă, și în inimă au grăit reale.

3. Piiarde-va Domnul toate buzele ceale viclane, limba cea mare grăitoare.

4. Pre cei ce au zis: „Limba noastră o vom mări, buzele noastre la noi sânt, cine iaste noao Domn?”

5. „Pentru necazul săracilor și suspinul mișăilor, acum Mă voi scula, zice Domnul, pune-Mă-voiu întru mântuire, îndrăzni-voiu întru el”.

6. Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint cu foc lămurit, ispitit pământului, curățit de șapte ori (*Pilde 30, 5*).

7. Tu, Doamne, vei păzi pre noi și ne vei feri de neamul acesta, și în veac.

8. Împrejur necredincioșii umblă; după înălțimea Ta, ai înmulțit pre fiii omenești.

PSALM 12

Roagă pre Dumnezeu să-l mântuiască de nepriiatin, ca, de moarte scăpând, facerea Lui de bine să o laude.

Întru sfârșit. Psalmul lui David

1. Până când, Doamne, mă vei uita până în sfârșit? Până când întorci fața Ta de cătră mine?

2. Până când voi pune sfaturi în sufletul meu, dureri în inima mea, zioa și noaptea?

3. Până când să va înălța vrăjmașul meu asupra mea?

4. Caută, auzi-mă, Doamne Dumnezeul meu; luminează ochii miei, ca nu cândva să adorm întru moarte.

5. Ca nu cândva să zică vrăjmașul meu: „Întăritu-m-am asupra lui”. Cei ce mă necăjăsc să vor bucura de mă voi clăti.

6. Iară eu spre mila Ta am nădăjduit, bucura-se-va inima mea de mântuirea Ta, cânta-voiu Domnului, Celui ce au făcut bine mie, și voiu cânta numele Domnului Celui Înalt.

PSALM 13

Pentru că s-au foarte înmulțit cei fără de lege, dorește venirea lui Hristos, ca pre un aducătoriu de mântuință celor buni.

Întru sfârșit. Psalmul lui David

1. Zis-au cel nebun întru inima sa: „Nu iaste Dumnezeu”. Stricatu-s-au și urâți s-au făcut întru meșteșuguri, nu iaste cel ce face bunătate, nu iaste până la unul.

2. Domnul din ceriu au privit preste fiii oamenilor, ca să vază de iaste cel ce înțaleage sau cel ce caută pre Dumnezeu.

3. Toți s-au abătut, împreună netreabnici s-au făcut, nu iaste cel ce face bunătate, nu iaste până la unul.

4. Au nu vor cunoaște toți cei ce lucrează fărădelege? Cei ce mânâncă pre norodul meu întru mâncare de pâine pre Domnul nu L-au chemat.

5. Acolo s-au temut de frică, unde nu era frică, că Domnul e în neamul dreptilor.

6. Sfatul săracului l-ați rușinat, iară Domnul nădejdea lui iaste.

7. Cine va da din Sion mântuire lui Israil? Când va întoarce Domnul robii norodului Său, bucura-să-va Iacov și să va veseli Israil. Slavă.

PSALM 14

Cum că pruncii și cei fără prihană vor dobândi pământul cel sfânt sau ceriul și odihna cea veacinică.

Întru sfârșit. Psalmul lui David

1. Doamne, cine va lăcui^[7] în lăcașul Tău? Sau cine să va sălășlui în muntele cel sfânt al Tău?

2. Cel ce umblă fără prihană și face dreptate, cel ce grăiaște adevăr în inima sa.

3. Carele n-au viclenit în limba sa, și n-au făcut vecinului său rău, și ocară n-au luat spre cei de aproape ai săi.

4. Defăimează-să înaintea Lui cel ce viclenește; iar pre cei ce să tem de Domnul îi slăvește; cel ce să jură vecinului său și nu să leapădă.

5. Argintul său n-au dat în camătă, și daruri asupra celor nevinovați n-au luat.

6. Cel ce face acestea nu să va clăti în veac.

PSALM 15

Hristos roagă pre Dumnezeu Tatăl ca pre Dânsul, Cel ce iubește pre cei buni și urește pre cei necredincioși, să-L păzască, și Îi mulțamește pentru că Îl va scula din morți și cu veacinica fericire Îl va dărui.

Scrisoarea stâlpului lui David

1. Păzește-mă, Doamne, că spre Tine am nădăjduit.

2. Zis-am Domnului: „Domnul meu ești Tu, că bunătățile mele nu-Ți trăbuiesc”.

3. Sfinților celor din pământul Lui, minunate au făcut Domnul toate voile Sale într-înșii.

4. Înmulțitu-s-au slăbiciunile lor; după aceea au sânguit. Nu voiu aduna adunările lor din sângiuri, nici voiu pomeni numele lor prin buzele mele.

5. Domnul e partea moștenirii mele și a păharului meu. Tu ești Cel ce iarăși așezi moștenirea mea mie.

6. Funi au căzut mie întru cei putearnici ai miei, că moștenirea mea supt putearea mea iaste.

7. Bine voiu cuvânta pre Domnul, Cel ce m-au înțeleptit pre mine, și încă și până în noapte m-au pedepsit rărunchii miei.

8. Mai nainte am văzut pre Domnul înaintea mea pururea, că de-a dreapta mea iaste, ca să nu mă clătesc (*Fap<te> 2, 25*).

9. Pentru aceasta, s-au veselit inima mea și s-au bucurat limba mea; și încă și trupul meu să va sălășlui spre nădejde.

10. Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici vei da pre cel cuvios al Tău să vază stricăciune (*Fap<te> 2, 31; 13, 35*).

11. Cunoscute ai făcut mie căile vieții; umplea-mă-vei de veselie cu fața Ta? Frumuseațe în dreapta Ta, până în sfârșit.

PSALM 16

Să roagă ca să nu să învingă întru izgoniri; împrotivnicii întru această viață să se fericească, iară el mărirea cea veacinică așteaptă.

Rugăciunea lui David

1. Auzi, Doamne, dreptatea mea, ia aminte cearerea mea, ascultă rugăciunea mea, nu întru buze viclene.

2. De la fața Ta judecata mea să iasă. Ochii miei vază dreptăți.

3. Cercat-ai inima mea, cercetatu-o-ai noaptea; cu foc m-ai lămurit, și nu s-au aflat întru mine nedreptate.

4. Ca să nu grăiască gura mea^[8] lucruri omenești, pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi năsilnice.

5. Săvârșeaște pașii miei întru cărările Tale, ca să nu să clătească pașii miei.

6. Eu am strigat că m-ai auzit, Dumnezeule; pleacă ureachiia Ta mie și auzi cuvintele mele.

7. Minunate fă milele Tale, Cel ce mântuiești pre cei ce nădăjduiesc spre Tine de cei ce stau împotriva dreaptei Tale.

8. Păzește-mă, Doamne, ca lumina ochiului; întru acoperemântul aripilor Tale mă vei acoperi.

9. De cătră fața necredincioșilor, carii m-au năcăjit pre mine, vrăjmașii miei sufletul meu au cuprins.

10. Grăsimea sa o au încuiat, gura lor au grăit cu mândrie.

11. Izgonindu-mă acum m-au încunjurat, ochii săi și-au pus ca să-i pleace în pământ.

12. Apucatu-m-au ca un leu gata la vânat și ca un puiu de leu ce lăcuiște întru ascunsuri.

13. Scoală-Te, Doamne, întâmpină-i pre ei și-i împiiadecă; izbăvește sufletul meu de cel necurat, sabiia Ta de la vrăjmașii mâinii Tale.

14. Doamne, din puțin pre pământ, împarți-i pre ei în viața lor, și de ceale ascunse ale Tale s-au umplut pânțele lor, săturatu-s-au de fii și au lăsat rămășițe pruncilor lor.

15. Iară eu întru dreptate mă voi arăta feații Tale, sătura-mă-voiu când mi să va arăta mărirea Ta. Slavă.
[...]

ECLISIASTUL

Cuvânt-înainte

Cartea aceasta mai cu samă arată deșărtăciunea lucrurilor omenești, dintru care lucru învață Eclisiastul că numai aceasta iaste bine omului: ca să se teamă de dumnezeu și să-I slujească Lui.

Eclisiastul iaste cuvânt grecesc, care în limba noastră însemnează propoveditoriu. Această carte de însuși Solomon iaste scrisă, cum chiiar să veade din început,

unde așa scrie: „Cuvintele Eclisiastului, fiiului lui David, împăratului lui Israil din Ierusalim”. Aceasta lumnat să dovedeaște și din stihul 16 al acestui cap, unde așa grăiaște: „Iată, m-am mărit și am întrecut cu înțelepciunea pre toți carii au fost mai înainte de mine în Ierusalim”. Și în capul 12, stih 9, să ceteaște: „Și fiindcă de prisosit s-au făcut Eclisiastul înțelept, și au învățat pre om știință, și urechiia au cercat frumuseța pildelor multe”. Care precum multe alte de Solomon bine să pot zice. Că sângur el pre toți împărații de la Ierusalim, carii înainte de el și după el au fost, cu înțelepciunea i-au întrecut, precum din mărturisirea lui Dumnezeu, 3 Împărăți 3, învățăm. Solomon singur în S. Scriptură să zice că au scris pilde.

Ceale se sânt întru această carte, care să par a să împrotivi șie, acealea arată cum că Solomon au vrut să puie multe păreri ale oamenilor despre sfârșiturile celor buni și a celor răi, și cum că Solomon mai toate nu dintr-a sa, ci dintr-a altora păreare le-au scris, iară ce au judecat el, în capul 11, stih 9, lumnat spune: „Și să știi că pentru toate aceastea te va aduce Dumnezeu la judecată”; și în cap 12, stih 7: „Și mai înainte de ce să va întoarce țărâna în pământ, precum au fost, și Duhul să va întoarce la Dumnezeu. Cel ce l-au dat pre El”.

Acesta au fost scopul lui Solomon, ca să dea învățătură cum să trăiască omul după leagea lui Dumnezeu și de păcate să se ferească, și mai ales ca să areate purtarea de grijă a lui Dumnezeu. „Deșertăciunea deșertăciunilor”, adecă lucru foarte deșert, precum s-au zis, Cântarea Cântărilor, căci iaste foarte frumoasă. Nu pentru că făpturile sânt reale, ci pentru că sânt trecătoare și nu ne pot face pre noi fericiți, pentru aceaea să zic foarte deșerte, carea arată din întoarcerea și și nestatornicia tuturor lucrurilor. Iară ce zice în capul 3, stih 12 [19]: „Și cum că întâmplarea fiilor omenești și

întâmplarea dobitocului o întâmplare iaste, precum e moartea acestuia, așa și moartea aceluia”. Și ceale ce urmează, nu pentru că doară el așa ar judeca zice acestea, ci multe gânduri care pot cuiva veni în minte, întru acest cap, precum și în capul 9, stih 5, și 10, le aduce și le pune înainte, adecă, cum că a trupului omului și a dobitoacelor aseamenea moarte iaste, de vom socoti numai chipul cel din afară al lucrurilor. Așa, unde în capul 3, stih 21, această îndoială aduce: „Și cine știe, oare, duhul fiilor oamenilor suie-să în sus?” Nu tăgăduiaște că nu e așa, ci arată cum că mulți nu știu aceasta sau să îndoiesc despre acestea, și îndoiala carea vine în minte nu o tace, și aceasta mai vârtos când adevărul acesta pre vremile acealea nu așa chiiar era descoperit, cum au fost după venirea Domnului Hristos; macar că după aceaea au fost filosofi carii din povățuirea luminei firești au învățat cum că sufletul iaste nemuritoriu. Și însuși Eclisiastul judecata sa despre acest lucru în capul 12, stih 7, luminat o spune cu aceste cuvinte: „Și mai înainte țărâna în pământ, precum au fost, și Duhul să va întoarce la Dumnezeu, Cel ce l-au dat pre El”.

Drept aceaea, cugetul Eclisiastului au fost ca păreriile și gândurile despre sfârșitul celor buni și a celor răi, ceale osăbite ale oamenilor, cu care mintea să îndoiaște, să le culeagă într-un loc, și, mai pre urmă, la sfârșitul cărții să spuie ce trebuie a crede și a ținea, unde zice: „Sfârșitul cuvântului tot auzi-l; teame-te de Dumnezeu și poruncile Lui le păzește, că aceasta iaste tot omul”. Adecă, tot binele omului, aceasta e fericirea lui. Acesta iaste capul lucrului, care să cuprindă întru această carte, cealealalte, sau pentru ca să lămurească, sau mai de multe ori după părearea norodului. Aorea să veade ca cum ar crede păreriilor altora, dar îndată le arată mincinoase și numai aceasta crede cum că fericirea numai în singur

Dumnezeu trebuie a o căuta, și cum că făpturile pre noi fericiti nu ne pot face, și cum că sânt deșerte și pline de nestatornicie.

CAP I

Toate câte să fac supt soare sânt deșertăciune, că întru mulțimea înțelepciunii mulțimea cunoștinții iaste, și cel ce adaoge știință adaoge dureare.

1. Cuvintele^[9] Eclisiastului, fiiului lui David, împăratului lui Israil, din Ierusalim.

2. Deșertăciunea deșertăciunilor, zis-au Eclisiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sânt deșertăciune!

3. Ce prisoseaște omului din toată osteneala sa, carea să ostenească supt soare?²

4. Neam treace și neam vine, și pământul în veac stă.

5. Și răsare soarele și apune soarele, și la locul său să trage, el acolo răsărind, merge cătră miiazăzi și încunjură cătră miiazănoapte.

6. Încungiurând încungiură, merge duhul, și întru încungiurările sale să întoarce duhul³.

7. Toate pâraiele întră în mare și marea nu să umple, la locul de unde ies râurile, acolo să întorc ca iară să iasă.

8. Toate cuvintele sânt cu anevoie, nu le va puta omul grăi, și nu să va sătura ochiul a vedea, nici ureachiia a auzi⁴.

9. Ce iaste ce au fost? Cea ce va să fie, și ce iaste ce s-au făcut? Cea ce să va face, și nimica nu iaste nou supt soare.

² Ce are mai mult omul.

³ Vântul, aerul.

⁴ A spune pricina fieștecăror lucruri pentru ce sânt și pentru ce așa sânt? Cu anevoie iaste nici iaste om carele pricinile tuturor lucrurilor să le poată spune, și ochiul nu s-ar sătura a vedea, și ureachiia a auzi acealea.

10. Nici va grăi și va zice: „Iată, acesta iaste nou”, că au fost în veacurile care au fost înaintea noastră.

11. Nu iaste pomenire de cei dintâiu, și încă nici de cei ce după aceea au fost nu-și vor aduce aminte cei ce vor fi pre urmă.

12. Eu, Eclisiastul, am fost împărat preste Israil în Ierusalim.

13. Și am pus în inima mea a cerca și a socoti cu înțelepciune despre toate câte să fac supt soare, că migăială rea au dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să migăiască cu dânsa⁵.

14. Văzut-am toate lucrurile care să fac supt soare; și, iată, toate sânt deșertăciune și aleagerea duhului⁶.

15. Ce e strâmb nu să va putea îndrepta, și ce lipsește nu să va putea număra⁷.

16. Grăit-am eu, întru inima mea, ca să zic: „Iată, m-am mărit și am întrecut cu înțelepciunea pre toți carii au fost mai înainte de mine în Ierusalim, și inima mea au văzut multă înțelepciune și știință.

17. Și am pus inima mea să cunoască înțelepciunea și cunoștința, pilde și știință. Și am cunoscut eu că și aceasta iaste aleagerea duhului.

18. Căci întru mulțimea înțelepciunii mulțimea cunoștinții iaste, și cel ce adaoge știință adaoge dureare”.

CAP 2

Întru curgerea desfătărilor, în adunarea bogățiilor, în facerea căsilor și întru toată osteneala acestora deșertăciune iaste și aleagerea duhului; și am urât, zice; a aduna moșteanului următoriu, care nu să ști cum va fi.

⁵ Cuprindere, învăluială.

⁶ Letinește, jidovește: năcăjirea duhului.

⁷ Ce e strâmb, întors, sucit nu să va putea întocmi, de nu să va îndrepta.

1. Zis-am eu întru inima mea: „Vino acum să te ispitesc în veselie și vezi binele”. Și, iată, și aceasta iaste deșertăciune.

2. Râsului am zis: „Împrejurare”, și bucuriei: „Căci faci aceasta?”⁸

3. Și am socotit: Oare inima mea tragere-ar ca vinul trupul meu, și inima mea m-au povățuit întru înțelepciune, ca să stăpânesc preste desfătare, până voi vedea care e binele fiilor oamenilor, care să-l facă supt soare în numărul zilelor vieții lor⁹.

4. Mărit-am lucrurile mele, ziditu-mi-am case, săditu-mi-am vii.

5. Făcutu-mi-am grădini și livezi, și am sădit într-însele tot fealiul de pom roditoriu.

6. Făcutu-mi-am lacuri de ape, ca să ud dintr-însele dumbrava <de> leamne odrăslitoare.

7. Avut-am slugi și slujnice, și robi am avut, și cirezi și turme multe am avut, mai mult decât toți cei ce au fost mai înainte de mine în Ierusalim.

8. Adunatu-mi-am argint și aur, și avuțiile împăraților și ale țărâlor. Făcutu-mi-am cântăreți și cântăreațe, și desfătările fiilor omenești, mestecători și mestecătoare de vin.

9. Și m-am mărit și am adaos mai mult decât toți cei ce au fost mai înainte de mine în Ierusalim, ci și înțelepciunea mea au fost cu mine¹⁰.

⁸ În jidovie: nebunești? În letinie: râsul l-am socotit rătăcire, ca cum ar zice: Depărtează-te și mă încunjură, și la mine nu te apropia, ci departe rătăcește.

⁹ În jidovie: Și am așezat întru inima mea să trag în vin trupul meu, și să bag întru înțelepciune inima mea, și să stăpânesc nebunია. În letinie: Să trag de la vin trupul meu, ca să mut mintea mea la înțelepciune, și să mă feresc de nebunie.

¹⁰ În cea veachie iaste: Și am adaos înțelepciune.

10. Și tot ce au pofțit ochii miei nu am depărtat de la dânșii, și n-am oprit inima mea de la nicio desfătare, că s-au desfătat inima mea cu toată osteneala mea, și aceasta mi-au fost partea mea din toată osteneala mea.

11. Și am căutat eu spre toate lucrurile mele, care le-au făcut mâinile mele, și spre truda carea m-am ostenit a o face, și, iată, toate sânt deșertăciune și aleagerea duhului, și nimica nu iaste prisosire supt soare.

12. Și am căutat să văz înțelepciunea și rățăcirea și nebuniia, că cine e omul carele va urma sfătuirea? Oricâte au făcut aceasta.

13. Și am văzut eu că prisoseaște înțelepciunea pre nebunie, precum prisoseaște lumina preste întunearec.

14. Ochii înțeleptului în capul lui, iară cel fără de minte întru întunearec umblă, și am cunoscut eu că o întâmplare va întâmpina pre toți aceștia (*Pilde 17, 24; Jos 8, 1*).

15. Și am zis eu intru inima mea că, precum să întâmplă celui nebun, și mie mi să va întâmpla, și pentru ce mai mult m-am strădui eu? Și am grăit întru inima mea că cel nebun din prisosință grăiaște, ci și aceasta e deșertăciune.

16. Că nu iaste pomenirea celui înțelept cu cel nebun în veac, pentru că în zilele ceale viitoare pre toate le va acoperi uitarea, și cum va muri cel înțelept cu cel nebun?

17. Și am urât viața, că vicleană iaste asupra mea fapta cea făcută supt soare, că toate sânt deșertăciune și aleagerea duhului.

18. Și am urât eu toată osteneala mea, carea am ostenit supt soare, pentru că o las pre ea omului carele s-au născut după mine.

19. Și cine știe, oare, înțelept va fi au nebun? Și, oare, stăpâni-va toată osteneala mea, carea m-am ostenit și m-am strădui supt soare? Ci și aceasta e deșertăciune.

20. Și m-am întors eu ca să încetez cu inima mea de la toată osteneala, carea m-am ostenit supt soare.

21. Că iaste om carele să ostenească cu înțelepciune și cu știință și cu bărbăție, și va da partea sa omului carele nu s-au ostenit întru aceea, ci și aceasta e deșertăciune și răutate mare.

22. Că ce are omul din toată osteneala sa și din aleagerea inimii sale, cu carea s-au ostenit el supt soare?

23. Că toate zilele lui sânt ale durerilor, și a mâniei migăiala lui, cât nici noaptea nu doarme inima lui, și aceasta deșertăciune iaste.

24. Nu iaste bine omului, fără numai ce mănâncă și ce bea, și arată sufletului său din osteneala sa; ci și aceasta am văzut eu că din mâna lui Dumnezeu iaste.

25. Că cine va mânca și va bea afară de Dânsul?

26. Că omului celui bun înaintea feații Lui i-au dat înțelepciune și minte și veselie; iară celui păcătos i-au dat grijă să umble și să adune, ca să dea celui bun înaintea feații lui Dumnezeu; ci și aceasta iaste deșertăciune și aleagerea duhului.

CAP 3

Toate au vreamă și sânt bune în vreamă sa; toate câte au făcut Dumnezeu vor fi în veac, nici să poate adaoge la dânsule, nici scădea de la eale; o întâmplare iaste omului și dobitocului.

1. De toate iaste vreamă și tot lucrul supt soare are vreamă.

2. Vreamă iaste a naște, și vreamă iaste a muri, vreamă iaste a sădi, și vreamă iaste a smulge ce e sădit.

3. Vreamă iaste a ucide, și vreamă iaste a vindeca, vreamă iaste a surpa, și vreamă iaste a zidi.

4. Vreamă iaste a plânge, și vreamă iaste a râde, vreamă iaste a să tângui, și vreamă iaste a juca.

5. Vreame iaste a zvârli pietri, și vreame iaste a strânge pietri; vreame iaste a îmbrățișa^[10], și vreame iaste a să depărta de îmbrățișare.

6. Vreame iaste a căuta, și vreame iaste a piiarde. Vreame iaste a ținea, și vreame iaste a lăpăda.

7. Vreame iaste a rumpe, și vreame iaste a coasă; vreame iaste a tăcea, și vreame iaste a vorbi.

8. Vreame iaste a iubi, și vreame iaste a urî. Vreame iaste de războiu, și vreame iaste de pace.

9. Ce are mai mult cel ce lucră din osteneala sa?

10. Văzut-am toată migăiala carea o au dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să migăiasca într-însa.

11. Toate câte le-au făcut bune sânt în vreamea sa, și tot veacul l-au dat in inimile lor, ca să nu afle omul făptura carea au făcut Dumnezeu din început până în sfârșit¹¹.

12. Cunoscute-am că nu iaste bine fără numai a să veseli și a face bine în viața sa.

13. Și tot omul carele măncă și bea și veade binele întru toată osteneala sa darul lui Dumnezeu iaste.

14. Cunoscute-am că toate câte au făcut Dumnezeu, aceastea vor fi în veac, la acealea nu să poate adage, și de la eale nu să poate lua; și Dumnezeu au făcut ca să se teamă de fața Lui.

15. Ce s-au făcut, iată, iaste, și toate câte vor să fie, iată, au fost, și Dumnezeu va căuta pre cel ce să goneaște.

16. Și am văzut încă supt soare locul judecării, și acolo e cel fără de leage și locul dreptului, acolo e cel credincios.

17. Și am zis eu întru inima mea: „Pre cel drept împreună și pre cel fără de leage va judeca Dumnezeu; că de tot lucrul și de toată fapta va fi acolo vreame”.

¹¹ Pricina fieștecării făpturi.

18. Zis-am eu întru inima mea, de vorba fiilor omenești: „Că-i va osăbi pre ei Dumnezeu, ca să areate că dobitoace sânt.

19. Și cum că întâmplarea fiilor omenești și întâmplarea dobitocului o întâmplare iaste. Precum e moartea acestuia, așa și moartea aceluia, și un duh iaste tuturor, și nimica nu prisoseaște omul decât dobitocul; că toate sânt deșertăciune.

20. Toate merg la un loc, toate s-au făcut din țărână, și toate să vor întoarce în țărână.

21. Și cine știe: oare duhul fiilor oamenilor suie-să în sus? Și duhul dobitocului, oare, pogoară-să jos în pământ?”

22. Și am văzut că nu iaste bine, fără numai că să va veseli omul întru lucrul său, că aceasta iaste partea lui; că cine-l va aduce pre el ca să vază ceaa ce va fi după el?

CAP 4

Să vădeaște deșertăciunea aceștii vieți prin asuprirea celor nevinovați; cel nebun în leane petreace; cel ce nu are moștean și adună bogăție; arată folosul însoțirii și a împărăției deșertăciune, și ascultarea o mai laudă decât jertva.

1. Și m-am întors eu și am văzut toate năpăștile ceale ce să fac supt soare, și, iată, lacrămile celor ce să năpăștuiesc, și nu iaste cine să-i mângăie pre ei, și din mâna celor ce-i năcăjesc pre ei puteare, și nu iaste lor mângăitoriu.

2. Și am fericit eu pre toți cei morți, carii au murit, mai mult decât pre cei vii, carii trăiesc până acum.

3. Și decât amândoi aceștia mai bun iaste cel ce încă nu s-au născut, carele încă n-au văzut lucrul cel rău, care s-au făcut supt soare.

4. Și am văzut eu toată osteneala, și împreună toată bărbăția lucrului, că aceasta iaste râvna omului de la

priiatinul său; și aceasta încă iaste deșertăciune^[11] și aleagerea duhului.

5. Cel fără de minte îmbrățeșe mâinile sale și-și mănâncă cărnurile sale.

6. Mai bun iaste un pumn plin cu odihnă decât doi pumni cu osteneală și cu aleagerea duhului.

7. Și m-am întors eu și am văzut deșertăciune supt soare.

8. Iaste unul și nu iaste al doilea, și nici fiuu, nici frate nu are, și tot nu înceată de la toată osteneala sa, și ochiul lui nu să satură de avuții; și pentru cine mă ostenesc eu și-mi lipsesc sufletul meu de bunătate? Ci și aceasta iaste deșertăciune și migăială rea iaste.

9. Mai buni sânt doi decât unul carii au plată bună pentru osteneala sa; că, de va cădea unul, celalalt va rădica pre soțul său.

10. Și vai celui ce iaste singur când va cădea, că nu iaste altul carele să-l rădice.

11. Și de vor dormi doi, le va fi și cald lor; iară unul cum să va încălzi?

12. Și de să va scula asupra lui unul, cei doi vor sta asupra aceluia, și funea cea întreită nu curând să rumpe.

13. Mai bun iaste pruncul sărac și înțelept decât împăratul bătrân și fără de minte, carele mai mult nu știe purta grijă.

14. Că din temniță iasă să împărățască, iară și întru împărăția sa s-au făcut sărac¹².

15. Văzut-am pre toți cei vii, carii umblă supt soare cu tinărul cel al doilea, carele va fi în locul lui.

16. Nu iaste sfârșit la tot norodul lui, la toți câți au fost înaintea lor, și cei de pre urmă nu să vor veseli de dânsul, ci și aceasta iaste deșertăciune și aleagerea duhului.

¹² Acela; acesta.

17. Păzește piciorul tău, când mergi în Casa lui Dumnezeu, și te apropie, ca să auzi că mai bună iaste jertva ta decât darul celor fără de minte, că ei nu cunosc răul care-l fac (*1 Împăr<ați> 15, 22; Osie 6, 6*).

CAP 5

Să nu grăiești fără de socoteală despre Dumnezeu; făgăduințele tale grăbește a le da lui Dumnezeu; nu te mira de asuprirea săracului, că sânt nedrepti judecătorii; cel ce iubește argintul nu să va sătura; grea boală e a aduna avuții spre răul viitoriu.

1. Nu te grăbi cu gura ta, și inima ta să nu grăbească a grăi cuvânt^[12] înaintea lui Dumnezeu, că Dumnezeu e în ceriu sus, și tu pre pământ jos; pentru aceasta, fie cuvintele tale puține.

2. Că vine visul când ești mult îngrijat și glasul nebulului în cuvinte multe.

3. Când vei făgădui făgăduință lui Dumnezeu, nu zăbovi a o da pre ea, că nu iaste voie întru cei nebuni; tu, dară, oricâte vei făgădui dă.

4. Mai bine iaste a nu făgădui, decât a făgădui și a nu da.

5. Nu da gura ta, ca să faci să păcătuiască trupul tău, și să nu zici înaintea feații lui Dumnezeu că iaste neștiință, ca să nu să mânie Dumnezeu pentru cuvântul tău, și să strice lucrul mâinilor tale.

6. Că întru mulțimea visurilor și a deșertăciunilor și a cuvintelor celor multe, tu te teame de Dumnezeu.

7. De vei vedea în țară năpasta săracului și jefuirea judecății și a dreptății, nu te mira de lucrul acesta, că cel înalt preste cel înalt ia aminte și iaste mai înalt decât ei.

8. Și prisosința pământului întru toate iaste împărat țarinei lucrate¹³.

¹³ Prisosința țarinei lucrate iaste întru toate ca un împărat, pentru

9. Cel ce iubeaște argintul nu să va sătura de argint, și cel ce iubeaște rodirile întru mulțimea lor nu să va desfăta cu eale; și aceasta e deșertăciune.

10. Unde iaste mulțime de bunătăți, mulți sânt carii o mîncă pre ea, și ce e bărbăția celui ce o are pre ea? Fără numai să vază cu ochii săi.

11. Dulce e somnul slugii, ori puțintel, ori mult mînce, iară pre cel sătul de-a să îmbogăți nu-l lasă să doarmă.

12. Iaste boală, carea o am văzut supt soare, a să păzi avuție spre răul celui ce o are (*Iov 20, 20*).

13. Și piiare avuția aceea întru migăială rea, și au născut fiiu, și nimica nu iaste în mîna lui.

14. Precum au ieșit din pîntecele mumă-sa gol, să va întoarce ca să meargă precum au venit, și nimica nu va lua din osteneala sa ca să ducă în mîna sa (*Iov 1, 21; 1 Tim<otei> 6, 7*).

15. Ci și aceasta e boală rea, că, precum au venit, așa să va și duce, și ce are el mai mult, pentru că s-au ostenit în vînt?

16. Și în toate zilele sale întru întunecare și în jeale, și în mînie multă și în boală și în năcaz.

17. Iată binele care l-am văzut eu că iaste bun: a mînce și a bea, și a vedea bunătate întru toată osteneala sa, carea s-au ostenit supt soare, în numărul zilelor vieții sale, care le-au dat Dumnezeu lui, că aceasta e partea lui.

18. Ci tot omul căruia i-au dat Dumnezeu bogăție și avere, și l-au învolnicit pre el ca să mînce dintr-însele, și să-și ia partea sa, și să se veselească dintru osteneala sa, acesta darul lui Dumnezeu iaste.

19. Că nu mult își va aduce aminte de zilele vieții sale, că Dumnezeu îl cuprinde pre el întru veselii inimii lui.

CAP 6

Deșertăciunea și ticăloșia omului scump, care nici în lipsă nu îndrăznește a să sluji cu ceale ce au câștigat.

1. Iaste răutate carea o am văzut supt soare, și multă iaste la oameni.

2. Om, căruia dă Dumnezeu bogăție și avere și mărire, și nimica nu iaste ce să lipsască sufletului lui din toate câte pofteaște, și nu-l va învolnici Dumnezeu ca să mănânce dintru aceea, că om străin mănăcă aceea; aceasta deșertăciune și boală rea iaste.

3. De ar naște neștine o sută, și mulți ani ar trăi, și cât de multe ar fi zilele anilor lui, și sufletul lui nu să va sătura de bunătate, și încă nici îngropăciune nu va avea, și am zis: „Mai bine e a fi lăpădătura muierii decât acela”.

4. Că întru deșertăciune au venit, și întru întunecare să duce, și întru întunecare numele lui să va ascunde.

5. Și încă soarele nu l-au văzut, nici l-au cunoscut, odihna acestuia mai multă iaste decât a aceluia.

6. Și de ar trăi de doao ori o mie de ani, și bunătate nu au văzut, au nu toate la un loc vor merge?

7. Toată osteneala omului de ar veni în gura lui și încă sufletul lui nu să va sătura.

8. Că ce are înțeleptul mai mult decât nebunul? Că săracul știe a umbla în preajma vieții.

9. Mia bună iaste vederea ochilor decât umblarea cu sufletul; ci și aceasta iaste deșertăciune și voia duhului.

10. Orice fie, iată, s-au chemat numele lui, și s-au cunoscut că el iaste om, și nu să va putea judeca cu cel mai tare decât el.

11. Că sânt cuvinte multe, care înmulțesc deșertăciunea.

CAP 7

Lauda numelui bun; mai bine iaste a merge la casa plângerii decât la ospăț; în zioa bunătății trăiaște în bine; nu iaste om drept care să nu greșască; mai amară decât moartea iaste muiarea rea; omul e făcut drept.

1. Ce are mai mult omul? Că cine știe care iaste binele omului în viață, în numărul zilelor vieții deșertăciunei lui, și le-au făcut pre eale ca umbra? Că cine va spune omului ce va fi după el supt soare?

2. Mai bun iaste numele bun decât untul-de-lemn bun, și zioa morții decât zioa nașterii (*Pilde 22, 1*).

3. Mai bine iaste a merge la casa plângerii decât la casa ospățului^[13]; pentru că acesta iaste sfârșitul a tot omul; și cel viu va pune ce e bun întru inima sa.

4. Mai bună e mâniia decât râsul, că prin întristarea feții să îndreptează inima.

5. Inima înțelepților în casa plângerii; iar inima nebunilor în casa veseliei.

6. Mai bine iaste a auzi certarea înțeleptului decât omul care aude cântecele nebunilor.

7. Că precum iaste glasul spinilor supt căldare, așa iaste râsul nebunilor; ci și aceasta iaste deșertăciune.

8. Năpatea împresură pre cel înțelept, și strică inima bunei nașteri.

9. Mai bun iaste sfârșitul cuvântului decât începutul lui; mai bun iaste cel răbdătoriu decât cel înalt cu inima.

10. Să nu grăbești cu duhul tău a te mâniia, că mâniia în sânul nebunilor să odihnește.

11. Să nu zici: „Ce iaste de zilele ceale mai dinainte era mai bune decât acestea?” Că nu înțelepțește ai întreba aceasta.

12. Bună e înțălepciunea cu moșie, și mai mult folosește celor ce văd soarele.

13. Că în umbra ei înțelepciunea ca umbra argintului, și prisosința cunoștinții înțelepciunii înviiază pre cel ce o are pre ea¹⁴.

14. Vezi lucrurile lui Dumnezeu, că cine va putea înfrumseța pre carele Dumnezeu îl va strica?

15. În zioa bunătații trăiaște în bine, și vezi în zioa răutății, vezi încă și tu cu aceasta tocmirea acestora, care au făcut Dumnezeu pentru graiu, ca să nu afle omul după dânsul nimic.

16. Toate le-am văzut în zilele deșertăciunii mele; iaste drept carele piiare întru dreptatea sa, și iaste nedrept carele multă vreme trăiaște întru răutatea sa.

17. Nu fi drept prea mult, nici înțelept de prisosit, ca nu cumva să-ți ieși din fire.

18. Și nu fi mult fără de leage, și nu fi aspru, ca să nu mori nu în vremea ta.

19. Bine iaste a să ținea pre sine întru aceasta, iară cu aceasta să nu-ți pângărești mâna ta, că celor ce să tem de Dumnezeu vor ieși toate¹⁵.

20. Înțelepciunea va ajuta înțeleptului mai mult decât zece putearnici, carii sânt în cetate.

21. Că nu iaste om drept pre pământ, carele să facă bine și să nu greșească (3 *Împă<rați>* 8, 46; 2 *Para<li-pomena>* 6, 37; 1 *Ioan* 1, 8).

22. Și la toate cuvintele carele vor grăi cei fără de leage să nu pui inima ta, ca să nu auzi și tu pre sluga ta blăstămându-te.

23. Că de multe ori te va vicleni pre tine, și în multe chipuri va năcăji inima ta, pentru că și tu ai blăstămat pre alții mulți.

24. Toate acestea le-am ispitit cu înțelepciune și am zis:

¹⁴ Că, precum foloseaște înțelepciunea, așa foloseaște argintul.

¹⁵ Întru dreptate; fărădeleagea.

25. „Înțelepți-mă-voiu”, și s-au depărtat de la mine mai departe decât era, că iaste adâncă adâncime și cine o va afla pre ea?

26. Încungiurat-am eu și inima mea, ca să știu și să socotesc și să caut înțelepciunea și pricina, și să cunosc fărădelegea nebunului, și greșala^[14], și rătăcirea^[15].

27. Și o aflu eu pre ea mai amară decât moartea, cu muiarea carea iaste laț vânătoriu, și inima ei mreage, legătură sânt mâinile ei, cel bun înaintea feații lui Dumnezeu să va izbăvi de ea; iară cel păcătos să va prinde întru ea.

28. Vezi, aceasta am aflat, zis-au Eclisiastul, o dată și mai de multe ori am cercat ca să aflu pricina.

29. Carea au cercat sufletul meu și nu o au aflat, un om dintru o mie am aflat, iară muiare dintru toate acestea n-am aflat.

30. Însă, vezi, aceasta am aflat, că au făcut Dumnezeu pre om drept; iară oamenii, ei, au căutat multe cuvântări. Cine știe înțelepciunea? Și cine știe dezlegarea cuvântului?

CAP 8

Înțelepciunea luminează fața; a nu te depărta de poruncile lui Dumnezeu; omul nu știe ceale viitoare; nici poate scăpa de moarte; cei fără de lege, pentru că-i lasă Dumnezeu, mai mult păcătuiesc; deșertăciune iaste; că dreptilor și nedreptilor întocma li să întâmplă, ci pricina lucrurilor lui Dumnezeu nu o va afla omul.

1. Înțelepciunea omului va lumina fața lui; iară cel fără de obraz să va urî (*Sus 2, 14*).

2. Gura împăratului păzește și cuvântul jurământului lui Dumnezeu.

3. Nu te grăbi a merge de la fața lui, și să nu stai în cuvânt rău, că tot ce va vrea va face.

4. Precum va zice împăratul, puteare are, și cine va zice lui: „Ce faci?”

5. Cel ce păzește porunca nu va cunoaște cuvântul rău, și vreama judecării o cunoaște inima înțeleptului.

6. Că tot lucrul are vreamă și judecată, că știința omului multă iaste mai presus de el.

7. Că nu iaste cine să știe ceacea ce va fi, că în ce chip va fi cine va spune lui?

8. Nu iaste om carele să aibă puteare preste duh, ca să oprească duhul; și nu iaste puteare în zioa morții, și nu iaste răgaz în zioa războiului, și fărădelegea nu va mântui pre cel ce o are pre ea.

9. Și toate aceastea le-am văzut și am dat inima mea spre tot lucrul care s-au făcut supt soare, ca să văz toate câte cu puteare au făcut omul împotriva omului, ca să-l năcăjească pre el.

10. Și atunci am văzut pre cei fără de lege îngropați, încă și din locul cel sfânt, și au mers și au fost lăudați în cetate pentru că așa au făcut, ci și aceasta iaste deșertăciune.

11. Că pentru că nu să face curând judecată celor ce fac rău, pentru aceaea s-au umplut inima fiilor omenești ca să facă rău.

12. Cel ce au păcătuit au făcut rău de atunci și din tinerețele sale, că știu și eu că va fi bine celor ce să tem de Dumnezeu, precum să tem de fața Lui.

13. Și bine nu va fi celui fără de lege, și nu va petrece multe zile în umbră cel ce nu să teame de fața lui Dumnezeu.

14. Iaste deșertăciune carea să face pre pământ; că sânt drepti preste carii vin reale, ca cum ar fi făcut faptele nedreptilor, și sânt nedrepti cărora le vin bune, ca cum ar fi făcut faptele dreptilor. Zis-am că și aceasta iaste deșertăciune.

15. Și am lăudat veselii, că nu iaste bine omului supt soare, fără numai a mânca și a bea și a să veseli, și numai aceasta va avea din osteneala sa cea din toate zilele vieții sale, care i le-au dat Dumnezeu lui supt soare.

16. Pentru care am dat inima mea ca să cunosc înțelepciunea, și să văz migăiala carea s-au făcut pre pământ, că iaste om carele zioa și noaptea nu veade somn în ochii săi.

17. Și am văzut toate lucrurile lui Dumnezeu, că nu va putea omul afla lucrul cel făcut supt soare, oricât să va osteni omul a căuta, și nu va afla, și oricâte va zice înțeleptul că le cunoaște tot nu le va putea afla.

CAP 9

Nimene nu știe: iaste plăcut sau urât lui Dumnezeu, că acealeași să întâmplă aici celora drepti și celor necredincioși; toți știu că vor muri, lucrează până ești în viața aceasta, că acum ai vreamă; macar că înțelepciunea e mai aleasă decât tăriia, ci cel sărac nu să prețuiaște.

1. Că toate aceastea le-am cugetat cu inima mea, și inima mea toate aceastea le-au văzut; cum sânt dreptii și înțelepții, și faptele lor în mâna lui Dumnezeu, și iubirea și ura, nu iaste om carele să le știe, toate sânt înaintea feații lor¹⁶.

2. Deșertăciune iaste întru toate. O întâmplare iaste dreptului și necredinciosului, celui bun și celui rău, celui curat și celui necurat, celui ce jertveaște și celui ce nu jertveaște, precum iaste cel bun, așa iaste și cel păcătos, precum iaste cel ce joară, așa iaste și cel ce să teame de jurământ.

¹⁶ În cea letinească: și tot nu știe omul, de iubire au de ură iaste vreadnic.

3. Aceasta e rău întru toate ceale ce să fac supt soare, că o întâmplare iaste tuturor, încă și inima fiilor oamenilor s-au umplut de răutate și rătăcire în inima lor până trăiesc, și mai pre urmă la cei morți¹⁷.

4. Că cine iaste carele să se împărtășească cu toți cei vii?¹⁸ Iaste nădejde că mai bun iaste cânele cel viu decât leu cel mort.

5. Că cei vii știu că vor să moară; iară cei morți nu știu nimica, și mai mult plată lor nu iaste, că s-au uitat pomenirea lor.

6. Încă și iubirea lor și ura lor și râvna lor acum au perit, și nu mai au ei parte în veac de toate ceale ce să fac supt soare.

7. Vino, mănâncă cu veselie pânea ta, și bea cu inimă bună vinul tău, că au plăcut lui Dumnezeu faptele tale.

8. În toată vremea să fie hainele tale albe, și untul-de-lemn de pre capul tău să nu lipsască.

9. Și-ți petreci viața cu muiarea pre carea o iubești în toate zilele vieții deșărtăciunii tale, care s-a dat ție supt soare, că aceasta iaste partea ta în viața ta și întru osteneala ta, carea te ostenești tu supt soare¹⁹.

10. Toate, oricâte află mâna ta a face, cât poți fă, pentru că în iad unde mergi tu nici lucru, nici gând, nici știință, nici înțelepciune nu iaste.

11. Întorsu-m-am și am văzut supt soare că nu iaste alergătura a celor sprinteni, nici războiul a celor tari, nici pâinea a celor înțelepți, nici avuțiile a celor cu minte, nici harul a celor știutori, că vremea și întâmplarea va întâmpina pre toți aceștia.

12. Și n-au cunoscut omul vremea sa, ca peștii ce să vânează în mreajă rea, și ca pasările care să prind în laț;

¹⁷ Să vor pogori.

¹⁸ Pururea să trăiască.

¹⁹ În cea veachie iaste: În toate zilele vieții tinerețelor tale.

așea să prind fiii oamenilor în vremea rea, când cade preste ei fără de veaste.

13. Ci și această înțelepciune am văzut supt soare, carea mare iaste înaintea mea.

14. Cetate mică și oameni puțini într-însa, și vine asupra ei împărat mare, și o încungiuură, și face împregiurul ei șanțuri mari.

15. Și să află într-însa un om sărac înțelept, și acesta mântuiaște cetatea cu înțelepciunea sa, și după aceeaa nime nu-și mai aduce aminte de omul acel sărac.

16. Și am zis eu: „Mai bună iaste înțelepciunea decât putearea, și înțelepciunea săracului cea nebăgată în samă, și cuvintele lui care nu să ascultă”.

17. Cuvintele înțelepților în liniște să aud, mai mult decât strigarea celui ce stăpânește preste nebuni.

18. Mai bună e înțelepciunea decât uncaltele războiului, și unul, carele greșeaște, va piiarde bunătate multă.

CAP 10

Deschilinirea înțeleptului de cel nebun; ispitelor duhului putearnic stăi împotivă; despre cel nebun și despre slugile înălțate și căpeteniile și bogății smeriți; hulitoriul pre ascuns șarpelui să asemenează; despre împăratul tinăr și boiarii ce mână de dimineață.

1. Muștele murind strică dulceața cea tocmită a untuluiidelemn, mai scumpă iaste puțintică înțelepciune decât mărirea mare a nebuniei.

2. Inima înțeleptului la dreapta lui iaste; iară inima celui nebun la stânga lui iaste.

3. Încă și când umblă nebunul pre cale inima lui fără de minte iaste, și toate câte gândește nebunie sânt.

4. De să va sui preste tine duhul celui putearnic, să nu lași locul tău, că tămăduirea face să înceteaze păcate mari.

5. Iaste rău care l-am văzut supt soare, ca cum fără de voie ar fi ieșit de la fața celui puternic.

6. Pre cel nebun pus întru înălțimi mari, și pre cei bogați șezând in smerenie.

7. Văzut-am pre slugi călări, și pre domni umblând ca niște slugi pre pământ.

8. Cel ce sapă groapă el va cădea într-însa, și cel ce curățește gardul mușca-l-va pre el șearpele (*Pilde 26, 27; Sirah 27, 27*).

9. Cel ce scoate pietri osteni-se-va cu eale, și cel ce despică leamne primejdui-se-va cu eale.

10. De va cădea fierul, și el ș-au turburat fața, și puteri va întări, și prisosința omului înțălepciunea.

11. De va mușca șearpele nu într-ascuns, și nu iaste folos celui ce descântă.

12. Cuvintele gurii înțăleapte sânt har, și buzele celui fără de minte îl vor prăpădi pre dânsul.

13. Începutul cuvintelor gurii lui iaste nebunie, și sfârșitul gurii lui, rătăcire rea.

14. Și cel nebun înmulțește cuvinte; nu știe omul ce iaste și ce va fi după el, cine-i va spune lui?

15. Osteneala nebunilor îi năcăjește pre ei, ca cei ce nu știu merge în cetate.

16. Vai, ție, cetate, a căriia împărat iaste tinăr, și boiarii tăi mănă de dimineață.

17. Fericit ești tu, pământule, al căruia împărat e fecior de bun neam, și boiarii tăi mănă în vremea sa, ca să se întărească, și nu să vor rușina.

18. Întru leane să vor pleca grinzile, și întru întârzierea^[16] mânilor va pica casa.

19. Pentru răs fac pâinea, și vinul veselește pre cei vii; și de argint ascultă toate²⁰.

²⁰ Veselie. În cea veachie iaste: și untul-de-lemn.

20. În cugetul tău să nu blastămi pre împărat, și întru ascunsul cămării tale să nu blastămi pre cel bogat, că pasărea ceriului va duce glasul tău, și carea are aripi va spune cuvântul tău.

CAP 11

Îndeamnă a împărți ale noastre și totdeauna bine a face, că după moarte neschimbată e judecata; de judecată totdeauna a gândi, în carea despre toate ne vom judeca; a depărta din inimă mânia și răutatea.

1. Aruncă pâinea ta pre fața apei, că întru mulțimea zilelor o vei afla.

2. Dă parte la șapte și la opt, că nu știi ce rău va fi pre pământ.

3. De să vor umplea norii de ploaie, pre pământ o vor vărsa; și de va cădea lemnul cătră amiazăzi sau cătră miiazănoapte, în care loc va cădea lemnul, acolo va fi.

4. Cel ce păzește vântul nu va sămăna, și cel ce să uită la nori nu va săcera.

5. Precum nu iaste carele să știe carea e calea duhului, nici în ce chip să închiagă oasele în pantecele muierii îngrecate, așa nu știi lucrurile lui Dumnezeu, oricâte va face.

6. Dimineața samănă sămânța ta, și seara să nu înceate mâna ta, că nu știi ce mai vârtos va rodi aceasta sau aceea, și de vor rodi amândoa mai bine va fi.

7. Și dulce e lumina, și bine ochilor a vedea soarele.

8. Că de va trăi ani mulți omul, și întru toți aceștia să va veseli; însă să-și aducă aminte de zilele întunecului, că foarte multe vor fi, tot ce vine deșărtăciune iaste.

9. Veselește-te, tinărule, în tinereașale tale, și cu ceale bune să se desfăteaze inima ta în zilele tinereașelor tale, și umblă în căile inimii tale fără de prihană, și nu după vederea ochilor tăi, și să știi că pentru toate acestea te va aduce Dumnezeu la judecată.

10. Și depărtează mâniia de la inima ta și goneaște răul de la trupul tău, că tinereațile și nebuniia deșertăciune sânt.

CAP 12

De Dumnezeu să-ți aduci aminte în tinerețe mai înainte, până a nu veni bătrânețele și, mai pre urmă, moartea, și fiind toate deșertăciune, păzește poruncile lui Dumnezeu, că de toate va ceare samă.

1. Și-ți ado aminte de Făcătorul tău în zilele tinerețelor tale, mai înainte de ce vor veni zilele răutății, și să vor apropiia anii, întru care vei zice: „Nu iaste mie întru aceștia voie”.

2. Mai înainte de ce să va întuneca soarele și lumina și luna și stealele, și să vor întoarce norii după ploaie.

3. În zioa în carea să vor clăti păzitorii casii, și să vor cutremura bărbații puterii, și vor înceta ceale ce macină, că s-au împutinat, și să vor întuneca ceale ce văd în gauri.

4. Și vor închide ușile în uliță întru slăbiciunea glasului ceii ce macină, și să vor scula la glasul pasării, și vor smeri toate featele cântării.

5. Încă și din înălțime vor vedea, și va fi spăimântare în cale, și va înflori amigdalul, și să va îngrășea lăcusta, și să va răsipi chiparosul, că va merge omul în casa veacului său și vor încunjura pre uliță cei ce plâng.

6. Mai înainte de ce să va rumpe funea argintului, și să va zdrobi floarea aurului, și să va sparge vadra^[17] la izvor, și să va învârti roata la groapă.

7. Și mai înainte de ce să va întoarce țărâna în pământ, precum au fost, și duhul să va întoarce la Dumnezeu, Cel ce l-au dat pre el.

8. Deșertăciunea deșertăciunilor, zis-au Eclisiastul, toate sânt deșertăciune.

9. Și fiindcă de prisosit s-au făcut Eclisiastul înțelept, și au învățat pre om știință, și ureachia au cercat frumseța pildelor mult.

10. Au cercat Eclisiastul ca să afle cuvintele voiei și să scrie drept cuvintele adevărului.

11. Cuvintele înțelepților, ca strămurările și ca cuiele înfocate, care din tocmeale s-au dat de la un păstoriu.

12. Și mai mult decât acestea, fiul meu, ia aminte: Că a face cărți multe nu iaste sfârșit, și cugetarea cea multă iaste osteneală trupului.

13. Sfârșitul cuvântului tot auzi-l? Teame-te de Dumnezeu, și poruncile Lui le păzește, că aceasta iaste tot omul.

14. Că toată fapta o va aduce Dumnezeu la judecată, cu tot lucrul trecut cu vederea, ori bun, ori rău fie²¹.

CÂNTAREA LUI SOLOMON

Cuvânt-înainte

Au fost critici carii zicea că această cântare nu trebuie să se puie întră dumnezeieștile Scripturi, pentru că numele lui Dumnezeu într-însa necăiri nu să pomenește, și lucrul despre care să grăiaște nu sfânt, ci lumesc iaste, nici să veade că Solomon au fost însuflăt cu Duh prorocesc. Împrotiva acestora, Teodoret, în Cuvântul-înainte la Cântarea Cântărilor, bine pune înainte predaniia besearicii, cum că la jidovi în tot veacul întră cărțile ceale de la Dumnezeu însuflăte au fost priimită, și toată besearica totdeauna întră Scripturile ceale dumnezeiești o au numărat. Și aceasta luminat iaste că supt numele mirelui totdeauna Hristos să înțăleage, cu carele sufletul cel sfânt cu iubire curată dorește să se desfăteaze; și

²¹ În cea veachie să află: La Eclisiast cea de săvârșit, ca la niște mari, și desăvârșit pune învățătura.

acesta iaste dorul lui cel mai mare, care întru această cântare să arată, ca făr' de despărțire să se unească cu iubitul său și cu el să se desfăteaze, și aceasta iaste iubirea cea curată, carea pururea stăpânește. Că acolo caută cuvintele ceale de la început ale cântării aceștia: „Sărute-mă cu sărutarea gurii sale”. Aceasta iaste simțirea sufletului cucearnic și a iubirei ceii desăvârșită, dintru aceasta sânt laudele ceale de atâtea ori poftorite ale iubitului, care sufletului celui înalt, sau besearicii, încât cuprinde sufletele ceale cucearnice, să cuvin, nu celor ce să tăvălesc în păcate: „Iată, tu frumoasă ești, iubita mea, iată, tu frumoasă ești”. Iară cuvintele surorii și a frățiorului, duhovnicește, nu după iubirea cea necurată trebuie a le înțeleage.

Titulușul cărții arată cine iaste scriitorul cărții. „Cântarea Cântărilor lui Solomon” s-au zis pentru că au fost foarte frumoasă cântare, întru care Solomon foarte frumos scrie cereasca iubire și unirea lui Hristos și a besearicii.

Însă de să vor socoti după slovă cuvintele cântării, care mirele de mireasă le grăiaște, adecă cum că capul ei iaste ca Muntele Carmilului, ochii aseamenea lacurilor, nasul ca un turn, dinții ca turmele oilor, nimic mai urât nu s-ar putea închipui. Pentru aceea, cuvintele acealea de la înțeleagerea cea trupească la cea duhovnicească trebuie a le muta.

CAP I

Această cântare toată e în taină, plină de necuprinsa dragoste a lui Hristos cătră mireasa Sa, și iarăși a mireasii cătră Hristos, Mirele său.

1. Sărute-mă cu sărutarea gurii sale! Că mai bune sânt țitele tale decât vinul.

2. Și mirosul mirurilor tale mai mult decât toate mirosurile. Mir vărsat iaste numele tău, pentru aceea te-au iubit pre tine fecioarele, trasu-te-au dinapoi.

3. La mirosul mirurilor tale vom alerga. Băgatu-m-au împăratul în cămara sa, bucura-ne-vom și ne vom veseli de tine, iubi-vom țitele tale mai mult decât vinul, dreptatea te-au iubit pre tine.

4. Neagră sânt și frumoasă featele Ierusalimului, ca sălașele lui Chidar, ca corturile lui Solomon.

5. Nu vă uitați la mine, că m-am înnegrit, că m-au ars soarele, fiii maicii mele s-au războit asupra mea, pusum-au păzitoare în vii, viia mea nu o am păzit.

6. Spune mie, o, tu, pre carele iubeaște sufletul meu, unde paști? Unde ți-ai pus lăcașul întru amiazăzi, ca să nu fiu ca ceaea ce rățăcește după turmele priiatinilor tăi?

7. De nu te cunoști pre tine, cea frumoasă întră muieri, ieși tu pre urma turmelor, și paște iadele tale lângă sălașele păstorilor.

8. Cu călărimea în carăle lui Faraon te-am asemănat pre tine, iubita mea!

9. Cât de frumoase sânt obrazele tale, ca ale turturealei, grumazul tău ca mărgealele scumpe.

10. Asemănări de aur vom face ție, cu flori de argint.

11. Până e împăratul în culcușul său, nardul meu dat-au mirosul său.

12. Mănunchiu de stactie, frățiorul meu mie, întră țitele mele va petrece.

13. Strugur din Chipru e frățiorul meu mie, din viile Engadi.

14. Iată, frumoasă ești, iubita mea, iată, frumoasă ești, ochii tăi porumbi!

15. Iată, bun ești, frățiorul meu, și înfrumsătat!

16. Patul nostru iaste umbros, și grinzile noastre de chedru, podurile caselor noastre de chiparos.

CAP 2

Mirele pre sine și pre mireasă arată cum iaste.

1. Eu, floarea câmpului, crinul văilor.
2. Ca crinul întră spini, așa e iubita mea întră feate.
3. Ca mărul întră leamnele pădurii, așa e frățiorul meu întră feciori, supt umbra lui am dorit și am șezut, și dulce e rodul lui în gâtlejul meu.
4. Băgați-mă în casa vinului, grămădiți preste mine dragoste.
5. Întăriți-mă cu miruri, clădiți-mă cu meri, că sânt rănită de dragoste.
6. Stânga lui supt capul meu, și dreapta lui mă va îmbrățișa.
7. Juratu-v-am pre voi, featele Ierusalimului, pre puteri și pre țăriile țarinii, să nu deșteptați, nici să sculați pre iubita, până când va vrea ea.
8. Glasul frățiorului meu, iată, el vine sărind preste munți, săltând preste dealuri.
9. Asemenea iaste frățiorul meu căprioarei sau puiului de cerb pre munții lui Vetil; iată, el stă după păreatele nostru privind pre ferestri, uitându-să prin mreji.
10. Răspunde frățiorul meu și zice mie: Scoală-te, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea!
11. Că, iată, iarna au trecut, ploaia s-au dus și au mers la sine.
12. Florile s-au ivit pre pământ, vremea pleavilii au sosit, glasul turturealii s-au auzit în pământul nostru.
13. Smochinul au scos mugurii săi, viile înfloresc și dau miros, scoală, vino, iubita mea, frumoasa mea, porumbița mea, și vino!
14. Tu, porumbița mea, întru acoperemântul pietrii, lângă zidul cel dinainte, arată-mi fața ta și mă fă să auz glasul tău, că dulce e glasul tău și fața ta frumoasă.

15. Prindeți-ne noao vulpile ceale mici, care strică viile, și viile noastre înfloresc.

16. Frățiorul meu mie și eu lui, cel ce paște întră crini.

17. Până ce va înceta zioa și să vor pleca umbrele, întoarce-te, frățiorul meu, și te aseamănă căpriorului sau puiului de cerb în munții văilor.

CAP 3

Mireasa să odihnește după ce au aflat pre mire.

1. În patul meu noaptea am căutat pre carele iubește sufletul meu, căutatu-l-am și nu l-am aflat, strigatu-l-am și nu m-au auzit.

2. Scula-mă-voiu, dară, și voiu încungiura cetatea, în târguri și pre ulițe voiu căuta pre carele iubește sufletul meu, căutatu-l-am pre el și nu l-am aflat, strigatu-l-am și nu m-au auzit.

3. Aflatu-m-au străjile, care încungiură prin cetate: „Au, doară, ați văzut pre cel ce iubește sufletul meu?”

4. Puțin trecând de la ei, am aflat pre carele iubește sufletul meu, ținutu-l-am și nu l-am lăsat, până nu l-am băgat în casa maicii mele și în cămara ceii ce m-au zămislit.

5. Juratu-v-am pre voi, featele Ierusalimului, pre puteri și pre țăriile țarinii, să nu deșteptați, nici să sculați pre iubita, până când va vrea ea.

6. Cine iaste acesta, care să suie din pustie, ca buciumul fumului tămâiată smirnă și tămâie din toate pravurile făcătorului de mir?

7. Iată, patul lui Solomon: șeasăzeci de puternici împregiurul lui din cei tari ai lui Israil.

8. Toți fiind sabie, învățați la războiu, bărbatului sabiia sa, preste coapsa sa, pentru frica nopții.

9. Pat și-au făcut și împăratul Solomon din leamnele Livanului²².

10. Stâlpii lui i-au făcut de argint și căpătâiul lui de aur, suișul lui de porfiră, înlăuntrul lui, cu pietri așternut, dragostea de la featele Ierusalimului.

11. Ieșiți, featele Sionului, și vedeți pre împăratul Solomon cu cununa cu carea l-au încununat pre el muma lui în zioa nuntei lui și în zioa veseliei inimii lui.

CAP 4

Frumuseața mireasii

1. Iată, frumoasă ești, iubita mea, iată frumoasă ești; ochii tăi, porumbiță, afară de tăcearea ta. Părul tău, ca turmele caprelor celor descoperite din Galaad.

2. Dinții tăi, ca turmele celor tunsă, care s-au suit din scăldătoare, toate geameni nasc, și stearpă nu iaste întru eale²³.

3. Ca funea cea roșie buzele tale, și vorba ta frumoasă ca coajea rodului mărului tău, afară de tăcearea ta²⁴.

4. Grumazul tău, ca turnul lui David cel zidit în Talpiot, o mie de scuturi acățate împrejurul lui, toate aruncăturile celor tari.

5. Doao țite ale tale, ca doi pui geameni de căprioară, carii pasc în crini.

6. Până va lumina zioa și vor scădea umbrele, duce-mă-voiu la Muntele Smirnei și la Dealul Livanului.

7. Toată frumoasă ești, iubita mea, și întinăciune nu iaste întru tine.

8. Vino din Livan, mireasă, vino din Livan, veni-vei și vei trece de la începutul credinții, de la capul Sanirului și

²² Grece<scul> *foreion*, unii *pat*, alții *tron* sau *jilț*, alții *leptică* sau *lectică*, alții *car domnesc* tălmăcesc cuvântul acesta; iară din firea sa, *foreion* înșămnează ori *pat*, ori *scaon*, cu care te porți.

²³ Oilor.

²⁴ Obrazul tău.

al Ermonului, de la peșterile leilor, de la munții pardoșilor²⁵.

9. Prins-ai inima, sora noastră, mireasă, prins-ai inima cu unul din ochii tăi și cu un șir de la grumazii tăi.

10. Cât de frumoase s-au făcut țițele tale, sora mea, mireasă? Mai frumoase sânt țițele tale decât vinul, și mirosul hainelor tale mai mult decât toate mirosurile?

11. Faguri ce pică sânt buzele tale, mireasă^[18], miiare și lapt e supt limba ta, și mirosul hainelor tale ca mirosul Livanului.

12. Grădină închisă e sora mea, mireasa, grădină închisă, izvor pecetluit.

13. Odraslele tale, grădină cu rodii, cu rod din măguri, chipuri, cu narduri.

14. Nard și șofran, trestie și scorțișoară, cu toate leamnele Livanului, smirnă și aloi, cu toate mirosurile ceale de frunte.

15. Izvor de grădină și fântână de apă vie, carea cu răsunet curge din Livan.

16. Scoală-te, vântule cel de la miiazănoapte, și vino, boarea cea de la amiazăzi, și suflă prin grădina mea, și să curgă mirosurile!

CAP 5

Mirele vine în grădina mireasii.

1. Pogoare-să frățiorul meu în grădina sa, și să mănânce din rodul poamelor sale.

2. Întrat-am în grădina mea, sora mea, mireasă, cules-am smirna mea cu mirosurile meale, mâncat-am pâinea mea cu miiarea mea, beut-am vinul meu cu laptele meu; mâncați, priiatini, și beați și vă îmbățați, fraților!

3. Eu dorm și inima mea priveghiază, glasul frățiorului meu bate la ușă: „Deșchide-mi, sora mea,

²⁵ Jidovește: Amon, un munte.

iubita mea, porumbița mea, săvârșita mea^[19], că s-au umplut capul meu de roao și părul meu de picături de noapte”.

4. Dezbrăcatu-m-am de haina mea, cum mă voi îmbrăca cu ea? Spălat-am picioarele mele, cum le voi întina?

5. Frățiorul meu băgat-au mâna sa pre gaoră, și pânțele mele s-au turburat spre el.

6. Sculatu-m-am eu să deșchiz frățiorului meu, din mâinile mele au picat smirnă, deagetele mele pline sânt de smirnă.

7. Pus-am mâinile mele pre încuietore, și am deșchis frățiorului meu, iară frățiorul meu au trecut; sufletul meu s-au topit de cuvântul lui, căutatu-l-am pre el, și nu l-am aflat, strigatu-l-am, și nu m-au auzit.

8. Aflatu-m-au străjuitorii cei ce încunjură cetatea, bătutu-m-au și m-au rănit, luatu-mi-au brobodealnicul meu de la mine păzitorii zidurilor.

9. Juratu-v-am pre voi, featele Ierusalimului, pre puteri și pre țăriile țarinii, de veți afla pre frățiorul meu, spuneți lui că rănită de dragoste sânt eu.

10. Cum frățiorul tău de frățior?²⁶ Cea frumoasă întră muieri? Cum frățiorul tău de frățior? Pentru că așa ne-ai jurat.

11. Frățiorul meu e alb și rumen, ales din zeci de mii.

12. Capul lui, aur lămurit, părul lui, brazi, negru ca corbul.

13. Ochii lui, ca porumbițele la plinirea apelor, spălate cu lapte, șezind la mulțimea apelor.

14. Obrazele lui, ca năstrăpile ceale de miros, care slobod mirosuri, buzele lui, crini care pică smirnă plină.

15. Mânile lui, verigi de aur pline de tarsis, pânțele lui, tablă de elefant preste piatră de sapfir.

²⁶ Să osăbeaște.

16. Pulpele lui, stâlpi de marmure în temeieri de aur.

17. Fața lui ca Livanul, aleasă ca chedrii, grumazii lui, dulceață, și tot dor. Acesta e frățiorul meu, acesta e iubitul meu, o, featele Ierusalimului.

18. Unde s-au dus frățiorul tău, cea frumoasă întră muieri, încătro au căutat frățiorul tău, și-l vom căuta pre el împreună cu tine?

CAP 6

Mirele să întoarce și spune frumseța mireasii.

1. Frățiorul meu s-au pogorât în grădina sa, la năstrăpile mirosului, să pască în grădini și să culeagă crini.

2. Eu, frățiorului meu, și frățiorul meu, mie, cel ce paște întră crini.

3. Frumoasă ești, iubita mea, ca bunăvoința, mândră ca Ierusalimul, cumplită ca ceale rânduite²⁷.

4. Întoarce-ți ochii tăi de la mine, că ei mi-au dat aripi, părul tău, ca turmele caprelor care s-au suit de la Galaad.

5. Dinții tăi, ca turmele celor tunse, care s-au suit de la scăldătoare, și toate au fii geameni, și stearpă niciuna nu iaste întră eale.

6. Ca o funișoară roșie, buzele tale, și graiul tău, frumos ca coajea rodiei mărului tău, afară de tăcearea ta²⁸.

7. Șeasăzeci sânt împărătease, și optzeci țuitoare, și tinereale fără de număr.

8. Una iaste porumbața mea, cea desăvârșită a mea, una iaste maicii sale, aleasă ceii ce o au născut pre ea, văzutu-o-au pre ea featele și o au fericit împărăteasele și țuitoarele, și o vor lăuda pre ea.

²⁷ Taberile.

²⁸ Obrazul.

9. Cine iaste aceasta, care să iveaște ca zorile, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele, cumplită ca ceale rânduite?²⁹

10. În grădina nucului m-am pogorât ca să văz odraslele părului, să văz, oare, înflorit-au viia, înflorit-au rodiile, acolo voi da țitele mele ție.

11. Nu au cunoscut sufletul micu, pusu-m-au în carăle lui Aminadav.

12. Întoarce-te, întoarce-te, sunamiteancă, întoarce-te, și să te vedem!

CAP 7

Frumuseața mireasii și meargerea ei cu mirele în țarină

1. De veți vedea la sunamiteanca care vine ca ceatele taberilor? Cât de frumoși sânt pașii tăi cu încălțămintele tale, fiica lui Nadav? Închieturile coastelor tale sânt asemenea lanțurilor de aur, ceale făcute de mâini de meșter.

2. Buricul tău, clondiriu oblu, nicidecum lipsindu-să de amestecătură, pântecele tău, stog de grâu îngrădit cu crini.

3. Doao țite ale tale, ca doi pui geameni de căprioară.

4. Grumazul tău, ca un turn de elefant, ochii tăi, ca lacurile în Esevon, în porți de mulțime de feate, nasul tău ca turnul Livanului, care caută spre Damasc.

5. Capul tău preste tine ca Carmilul, și cosițele capului tău ca mohorâtul împărat legat întru călcători.

6. Cât de frumoasă ești și cât de dulce, iubită, întru desfătăciunile tale!

7. Aceasta e mărimea ta, asemănatu-te-ai finicului, și țitele tale strugurilor.

²⁹ Taberile.

8. Zis-am: „Sui-mă-voiu în finic, ținea-mă-voiu de vârvurile lui”, și vor fi țitele tale ca strugurii viei, și mirosul nasului tău ca mearele.

9. Și gătlejul tău, ca vinul cel bun, cel ce merge la frățiorul meu spre bună îndreptare, destulu-i buzelor mele și dinților.

10. Eu, frățiorului meu, și la mine, întoarcerea lui.

11. Vino, frățiorul meu, să ieșim la țarină, să mânem în sate.

12. Să mâneacă la vii, să vedem de au înflorit viia, florile fac rod? Înflorit-au rodiile? Acolo voiu da țitele mele ție.

13. Mandragorele au dat miros, și la ușile noastre tot fealiul de poame, noao și vechi, frățiorul meu, ț-am ținut ție.

CAP 8

Darul mireasii, dragostea și desfătarea ei

1. Cine te va da mie pre tine, frățiorul meu, cel ce sugi țitele maicii mele, ca să te aflu afară și să te sărut, și mai mult nime să nu mă defaime?

2. Apuca-te-voiu și te voiu băga în casa maicii mele și în cămara ceii ce m-au zemislit; acolo mă vei învăța și te voiu adăpa cu vin mirositoriu de la curgerea rodiilor mele.

3. Stânga lui supt capul meu, și dreapta lui mă va îmbrățișa pre mine.

4. Juratu-v-am pre voi, featele Ierusalimului, pre puteri și pre țăriile țarinii, să nu deșteptați și să nu sculați pre iubita mea, până ce va vrea ea.

5. Cine e aceasta, carea să suie albită, înflorită, răzământu-să pre frățiorul său? Supt măr te-am deșteptat pre tine, acolo cu dureri te-au născut maica ta, acolo au cuprins durerile nașterii pre ceaca ce te-au născut pre tine.

6. Pune-mă ca o peceate pre inima ta, ca o peceate pre brațul tău, că tare iaste ca moartea dragostea, grea ca iadul, râvna, aripile ei, ca aripile focului, cărbuni înfocați, flacărele ei.

7. Apă multă nu va putea stânge dragostea, și râurile nu o vor îneca pre ea, de va da omul toată avuția casii sale pentru dragoste, cu defăimare să va defăima.

8. Sora noastră mică iaste și țite nu are, ce vom face sororii noastre în zioa în carea să va grăi pentru ea?

9. De iaste zid, să zidim preste el băști de argint, și de iaste ușă, să o blănim cu scânduri de chedru.

10. Eu sânt zid, și țitele mele ca turnurile, eu eram înaintea ochilor lui aflând pace.

11. Vie au avut Solomon în Veelamon, dat-au viia sa păzitorilor, omul va aduce pentru roada ei o mie de arginți.

12. Viia mea e înaintea mea, o mie lui Solomon, și doao sute celor ce păzesc rodul ei.

13. Cel ce șezi în grădini, când priiatinii iau aminte, glasul tău auzit fă-l mie.

14. Fugi, frățiorul meu, și te aseamănă cu căprioara sau cu puiul cerbului în munții mirositurilor! [...]

Petru Maior

PROTOPOPADICHIA,
 adecă putearea, drepturile sau privileghioanele
 protopopilor celor românești în Ardeal.

Arătate de protopop ~ de la Reghin.

Anul Domnului 1795*

[...]

Cuvânt-înainte

Nemica așa urât mi se pare, precum cea ce iaste în vro deregătorie să nu-și cunoască și ființa, și măsura deregătoriei sale; că, dintru această lipsă, pre lesne deregătoriul, ca cea ce întru întunearec îmblă, și ceale ce sânt de lucrat le lasă, și ceale ce sânt de lăsat le îmbrățosează. Dintru carea, apoi, câte necuviințe, urgii, împărăcheri și gâlcevi cu vătămarea obștei, carea jalnica ispită în multe tâmpuri au arătat în besearică, se nasc, cine poate grăi; Pentru aceea, putearea, drepturile sau privileghioanele, cu care astăzi protopopii noștri cei românești în Ardeal sânt împodobiți, vom a arăta: și pentru că ai noștri, cei de curând din școalele lătinești, unde nu au avut prilej a iscodi aceastea, ieșiți și se gâtesc cătră primirea protopopiei, mai curând și mai lesne această drept frumoasă, dară prea grea de purtat deregătorie, să o poată cunoaște, și pentru ca papistașii aiavea să înțăleagă că măcar că ei și pre protopopii noștri după graiul obiceiului său îi numesc arhidiaconi, totuși, mare usibire iaste întră protopopii noștri și întră arhidiaconii lor^[1].

Care drepturi și privileghioane vrând a arăta, de vreame ce accalea mai vechi sânt decum doară unora puțin întru

* Transcriere și note: Laura Stanciu.

istoria cea besericească, și întru canonicăasca învățătură procopsiți, se pare, și cu mult mai demult de cum iaste numele cel de protopop, măcar că nici numele nu iaste numai de ieri-alaltăieri, de vreme ce acela se află în suta doasprăzeace de la Hristos la Teodor Valsamon^[2] în tâlcul canonului^[3] 59 apostolicesc, și după dânsul mai pre larg la Codin Curopolata^[4], în istoria Vizantului, în cartea cea despre deregătoriile besearicii la Pentadea a șeasa, nu fără preț lucru a fi am socotit ca, precum vom a număra drepturile sau privileghioanele protopopești, la greci *Protopopadichia* chemate, carea ușor lucru iaste, de vreme ce ispita cea de toate zilele tuturor prea cunoscute le-au făcut, așa cu nevointă începutului și izvodul lor, carele unul și același cu a horepiscopilor a fi socoteala și alăturarea lor luminat va arăta, să cercăm. Că și prea de jos știință, și nu destulă înțăleptilor iaste a ști lucrul și a avea necunoscută pricina și începutul lucrului. Pentru aceea, întru această a noastră arătare, întâiu vom cuvânta despre horepiscopi, apoi drepturile, cădințele sau privileghioanele protopopești rășchirat vom socoti.

§ 1

OBICEAIU DE-A PURUREA AU FOST ÎN BESEARICĂ CA EPISCOPII SĂ NU SE AȘEAZE PRIN SATE.

Dintru începutul creștinătății și a Besearicii lui Hristos s-au luat obiceiuri a se așeza episcopii numai pre la cetăți și orașe, iară nu și prin sate; despre o parte, pentru că, gonind odată păgânătatea și dimoniile de prin cetăți și înrădăcinându-se acolo credința lui Hristos, mai ușor era apoi aceeași a o împărtași și prin sate; despre alta, pentru că Besearica dintru început au voit întru ocârmuire a urma chipului politiei ceii din afară, și aceea pururea au ținut. Carea și din istoria cea besericească, și din Sfintele Canoane iaste aiavea, și noi încă în tâlcul canoanelor celor în Besearica Răsăritului

primite, carele pre limba noastră cea românească cu ajutoriul lui Dumnezeu l-am lucrat, mai în multe locuri am vădit. De unde s-au luat apoi a se socoti scădere și micșorare vredniciei episcopești, ca să se așeze cumva episcopul afară de cetate și de oraș. De-acia și cu canoane încă au întărit Besearica, ca nicum episcopul să nu se așeze în sat. Canonul 57 a Săborului de la Laodichia zice: „Cum că nu se cade a se pune episcopi în sate”; și canonul 6 a Săborului de la Sardichia^[5] zice: „Să nu fie nicidecum slobod a pune episcop în vreun sat sau în vreun oraș mic, căruia măcar și un preot îi poate fi destul. Că acolo nu iaste de lipsă să se pună episcopi, ca să nu se micșoreaze numele și cinstea episcopului”. [...]

§ 10

HOREPISCOPII ASTĂZI TRĂIESC SUPT NUMELE PROTOPOPILOR^[6].

Horepiscopii aceștia, măcar că numele de mult și l-au pierdut, atât în Besearica Răsăritului, cât și în Beserica Apusului, totuși, și astăzi trăiesc și pe aira, dară mai vârtos în Ardealul nostru, supt numele protopopilor, carea numai o dată să arunci ochii preste putearea, cădințele și privileghioanele cu care sânt întrarmați acești protopopi, vei afla adevărat, și luminat vei vedea, cum că protopopii noștri, măcar că nu se numesc acuma așa, întru adevăr sânt horepiscopi, dară în floare cu mult mai frumoasă de cum era horepiscopii cei de demult. Ci, mai nainte de a arăta și a număra noi drepturile și privileghioanele protopopilor noștri, fiindcă, măcar că putearea cea de obște de a ocârmui besericile sau parohiile lor supuse și altele, unele drepturi și privileghioane anume sânt întărite prin săboare în canoanele ceale despre horepiscopi, căroră sânt următori protopopii, totuș osibirea și anumirea drepturilor, care curg dintru acea puteare de obște, și altele unele privileghioane protopopești,

care nu au avut horepiscopii cei de demult, rezimă în obiceiaiu, vom vădi cum că obiceiaiul nu mai puțină puteare are decât canoanele, nice mai puțină îndetorare aduce decât legea; ca cu aceeaa lămurit să se vadă tăriia și vârtutea puterii și privileghioanelor acestora, măcar că nu se află, sau în canoanele părintești, sau în legile împărătești. [...]

§ 16

ÎNTĂIA PRIVILEGHION: CUM PROTOPOPII AU PUTEARE DE A CERCETA BESEARICILE.

Precum despre horepiscopii din Sfintele Canoane am vădit, la § 9, cum că au avut în ținuturile sale puteare de obște și nehotărâtă de a ocârmui besearicile și a face îndreptare, așa vedem că și protopopii noștri cei din Ardeal au aceeaș putere în eparhiile sau protopopiaturile sale, și, cu aceeaa, măcar că și ei atârnă de la arhiereul său, fără noao poroncă, și fără de știrea arhiereului se folosesc, ocârmuiesc besearicile și îndireaptă clirul. Dintru această de obște puteare urmează că protopopii au drept și puteare de a cerceta canonicește besearicile ceale din eparhiile sale. Cu care prilej, iaste obiceiaiu și detorie ca fieștecarele protopop la oricare besearică din protopopiatul său ajunge să cerce: 1. Cum și cu ce cinste se ține Sfânta Cumenecătură de la preoți, carea iaste pentru bolnavi, și oare nu s-au mucezit *i proč*. Că, din veacurile ceale dintru început, obiceiaiu de obște au fost în besearică ca să se țină cumenecătură pentru bolnavi; cunoscută iaste aceasta din istoria, carea o povestește Dionisie, episcopul Alexandriei, în *Epistolia* cea cătră Fabian, episcopul Romei, la Eusevie^[7], în cartea 6 a *Istoriei ceii besericești*, cap. 44, unde arată cum oarecarele Serapion, după pocăința carea au fost făcut, pentru că pe vreamea goanei jertvise idolilor, fiind bolnav de moarte, au trimis pre un prunc la preot, ca să vie să-i dea Sfânta Cumenecătură, și, fiind preotul bolnav, acelaș au dat pruncului o părțica din

Sfânta Cumenecătură, și i-au poroncit ca, întingându-o în apă, să o dea în gura bolnavului Serapion; carele după ce au înghițit acea părțicea sfântă cu mâna pruncului lui dată, îndată și-au dat sufletul. Cunoscut iaste din ceale scrise, ne-au lăsat sfântul Ioan Gură de Aur^[8], arhiepiscopul Țarigradului, în *Epistolia* cea cătră Papa Inochentie^[9] al Romei vechi, și jeluiaște cum, făcându-se turburare în Țarigrad, au intrat ostașii la locul acela a besearicii, unde se ținea Sfintele și Sângele Domnului Hristos; precum se întâmplă întru o turburare ca aceasta, s-au vărsat pre veșmintele ostașilor. Cunoscut iaste, din ceale ce spune Optat^[10], în cartea 2, despre episcopii donatistenii, cum aceia, cu sălbatică turbare fiind asupra pravoslavnicilor cuprinși, Sfânta Cumenecătură, carea o au aflat în besearicile lor, o au aruncat la câni, nu fără osânda lui Dumnezeu: căci câni, în loc de a mânca ceale sfinte, turbând, pre stăpânii săi, ca pre niște furi vinovați de ceale sfinte, au dat a-i mușca, a-i rumpe, și a-i sfârtica. Și Sfântul Chiril^[11] al Alexandriei încă defaimă pre aceia carii zicea că nu se cade a se ținea Sfânta Cumenecătură pe a doao zi, în *Epistolia* cea cătră Calosirie. Deci, acest obicei, de a ținea Sfânta Cumenecătură supt chipul pâinii adăpată din potir pentru cei bolnavi, iaste până astăzi și la noi. Cei mai mulți adevărat țin din vremea Paștilor, uscându-o la foc foarte cu luare-aminte, precum arată învățătura tipicului cea pentru aceasta; iară unii mai adeaseori preste an o schimbă, adecă tot a opta zi, sau a cincisprăzecea zi, de când au dat poroncă împărăteasa Mariia Teresii^[12] ca să nu se uște Sfânta Cumenecătură, socotind a fi necuviință aceea aceștii Preasfintei Tainii. Și unii, și alții sânt detori foarte cu grije să fie supt grea dare de samă, și înaintea lui Dumnezeu, și înaintea mai-marilor Besearicii, ca nu cumva Sfânta Cumenecătură să se mucezească. Și, de cumva s-ar întâmpla să mucezească, când va sluji preotul Liturghie, aceea să o potrivească, și alt agneț, sfintind, să ție pentru bolnavi. Iară de cumva într-atâta s-ar fi stricat, cât nicidecum să nu o

poată potrivi, să o îngroape într-un loc osibit în altariu, mărturisindu-și păcatul duhovnicului și pocăindu-se.

2. Măcar că antimisele în veacurile ceale de demult n-au fost, ci, mai încoace, în loc de prestoale sfințite sânt aflate, totuși, în toate besearicile obiceiul cel de acum are antimis. Deci întru cercetarea cea canonicască caută protopopul antimisul, oare nu sânt fărâmituri pre dânsul, sau nu iaste plin de praf, sau alte necuviințe. Așijderea, cearcă discosul și potirul, precum și altele ce se țin de aceastea, și de sfântul pristol. Și, de află ceva necuviință, dojeneaște, ceartă, și încă și pedepseaște pe preoți pentru unele ca aceastea.

3. Cearcă, oare nu ține preotul, sau oricine altul în besearică, ceva lucru, care fieștecarele în jitnițe, iară nu în besearică se cade să fie, și aceastea face să se scoată afară, că cuvântul Scripturii iaste: „Casa Mea iaste casă de rugăciune”. Și „râvna casii Tale Mă mână pre Mine”. Aceaeș se cade să se zică și de locurile ceale de pre lângă besearică, de pridvor, ba și de ținirim, după socoteala sa. Însă, întru aceastea, în unele vremi se cade protopopul să aibă înaintea ochilor înțălesul și duhul canonului 88 a Săborului de la Trula^[13], ce zice: „Nimene să nu bage în sfânta besearică niciun feliu de dobitoc, fără de cumva vreun călătoriu, foarte mare nevoie silindu-l și având lipsă de casă sau de sălaș, s-au abătut la besearică. Că dobitocul, de nu se va băga înlăuntru, aorea va peri; iară omul, pentru puiarderea dobitocului și pentru neputința a călători, carea vine din perirea dobitocului, să va pune în primejdie de moarte. Că ne învățăm cum că sâmbăta iaste pentru om făcută. Pentru accaea, trebuie să socotim cum mai înainte de toate trebuie să punem mântuirea și viața omului. Iară de se va afla cineva fără de lipsă, băgând dobitocul în besearică, de va fi cleric, să-și puiardă darul. Iară de va fi mirean, să se afurisească”.

4. Cearcă, oare are besearica cărțile ceale ce sânt de lipsă mai vârtos spre slujba Sfintei Liturghiei; și, de nu sânt, silcaște pre poporeani, de cumva nu are besearica venituri de

ajuns, să câștige aceale cărți. Că rău obiceiul iaste aceala obiceiul în unele locuri, ca cărțile ceale ce sânt de lipsă spre dumnezăiasca slujbă să le cumpere și să le aibă preotul: una, pentru că niciun ostaș nu slujește cu leafa sa, mai puțin cu armele sale, iară pre preotul îl zic Sfintele Scripturi și canoanele a fi ostaș. De unde se cade besearica să dea cărți preotului, care sânt armele acestui felu de ostași. Alta, că, dacă sânt cărțile acelea câștigate de preot și sânt ale lui, la moartea lui le iau moșteanii și rămășițele lui, și carele vine preot în locul lui, nou, nu poate îndată să câștige acealea cărți, și iată îndată scădere mare, ca să trec cu tăcearea alte greale pricini ce se întâmplă cu acest felu de prilej.

5. Cearcă, oare besearica și țintirimul *i proč* nu au lipsă de înnoire sau de diregere. Și de iaste așa, silește, prin curătorii besearicii, ca poporeanii să vindece acealea. Care poroncă protopopească de nu se va plini, de iaste vina în curatori, poate protopopul pedepsi pre curatori: iară de iaste vina în ceialalți poporeani, pre aceia prin curatori îi globește, poftind de va fi de lipsă, și de la deregătorile ceale politicești ajutoriu asupra celor îndărătnici. Despre aceasta, așa poroncește, la *Instrucția* cea din anul 1610, protopopilor din pământul Făgărașului, dată la numărul 19: „Care sat n-ar purta bună grije pentru zidirea besearicii și pentru țintirim, să-i fie gloaba întâiu trei florinți^[14], a doua oară șease, a treia oară noao, a patra oară doisprăzece, dacă adevărat nu vor direage”.

§ 17

AL DOILEA PRIVILEGHION PROTOPOPESC IASTE DE A CERCETA POPOARĂLE.

Dintru aceeaș de obște puteare, carea au avut horepiscopii, și astăzi au protopopii, de a ocârmui besearicile ținuturilor sale și a face îndreptare, urmează că fieștecarele

protopop are putere și detorie a cerceta popoarele eparhiei sale, unde cearcă:

1. Oare știu creștinii, carii au ajuns la vârsta priceperii, dogmele acelea, care fieștecarele creștin iaste detoriu să le știe, mai vârtos: cum că iaste un Dumnezeu adevărat, unul în ființă și întreit în feațe Tatăl, Fiiul, Duhul Sfânt. Cum că a doao față din Sfânta Troiță, adecă Fiiul, S-au întrupat, au pătimit, au murit și au înviiat pentru mântuirea noastră. Cum sufletul iaste nemuritoriu, și Dumnezeu celor buni va răsplăti cu bine nesfârșit, care nici ochiu de om n-au văzut, nici ureache n-au auzit, nici în inima omului nu se poate sălășlui; iară celor răi va izbândi cu vea<ci>nică muncă. Cum fieștecarele iaste detoriu a creade toate căte Dumnezeu au descoperit, și prin Sfânta Besearică a creade ni le-au dat.

2. Oare știu *Tatăl nostru*, carea rugăciune Însuș Domnul Hristos ne-au învățat, și, pentru că fieștecarele creștin iaste detoriu spre slava lui Dumnezeu au zice în toate zilele încă mai de multe ori, s-au numit „rugăciunea cea de toate zilele”.

3. Oare știu poroncile lui Dumnezeu și cum le păzesc. Că și canonul 6 a Săborului a șaptea a toată lumea^[15] poronceaște ca, când se adună episcopii la săborul cel de țeară, osibită grije să aibă de aceasta, ca creștinii să păzească poroncile ceale dumnezăiești: „Iară fiind, zice, că săborul se face pentru lucruri canonicești și evanghelicești, trebuie ca, după ce se adună episcopii, să aibă grije și nevoință ca dumnezăieștile și făcătoare de viață a lui Dumnezeu poronci să se ție. Că întru păzirea lor iaste răsplătire multă, de vreme ce poronca iaste făclie, iară legea lumină, și Calea Vieții, arătare și învățatură, și poronca Domnului strălucită, carea luminează ochii”. Dacă Sfintele Canoane poroncesc ca episcopii, adunându-se la săbor, să aibă mare grije ca creștinii să țină poroncile ceale dumnezăiești, cu cât mai vârtos protopopii în ținuturile sale sânt detori să poarte grijă de aceasta, de vreme ce ei sânt deregători mai de aproape și ispravnici așezământurilor canonicești.

4. Cearcă oare nu sânt vrunii suduitori, descântători, vrăjitori, oare nu lucră în sărbători; și, de se află vrunii de aceștia, cu duhul blândețelor se cade a-i îndrepta; și, de nu vor înceta, și mai cu greale leacuri se cade a-i tămădui, cât din rădăcină să se smulgă unele ca acestea, și nicecum descântările, vrăjiturile, dimoniile, ori cu ce mijlocire să nu se suferă întră cei ce se numesc cu numele lui Hristos: „Cei ce s-au dat pre sine găcitorilor, zice canonul 61 a Săborului de la Trula, sau celor ce se zic sutași, sau altor de acest feliu, ca să înveațe de la ei, de vreau să li se descopere ceva: după cuviința celor ce despre dânșii a dăunăzile s-au hotărât, canonului de la șease ani să se supuie. Aceluiaș canon se cade să se supuie și cei ce poartă ursoaie sau de acest feliu de fieri pentru joc, și pentru ca să înșeale pre cei proști, și spun norocul și ursitul, și ghenealoghia, și mulțime de niște cuvinte de acest feliu, de jucăriile ceale înșelătoare și amăgitoare; și cei ce se numesc gonitori de nori și descântători și lecuitori și găcitori. Iară cei ce petrec întră acealea fealiuri de meșteșuguri pierzătoare și păgâne, precum zic și Sfintele Canoane, că ce împărțășire are lumina cu întunecarecul, cum zice Apostolul; sau ce unire Besearicii lui Dumnezeu cu idoli; sau ce parte are credinciosul cu cel necredincios; iară ce unire are Hristos cu Veliar; Și canonul 62 al aceluiaș săbor^[16]: Voim, zice, ca de tot să se lapede dintră viețuirea creștinilor praznicele păgânești, ceale ce se chiiamă *vota brumalia*, calinde, și adunarea carea se face în zioa dintâiu a lunei lui martie lăpădam și gonim. Încă și jocurile ceale de zboruri ale muierilor, care multă stricare și ppiardere aduc și acealea ce numele celor mincinoși, carii la elini s-au numit dumnezăi, și jocurile și tainele, care se făcea ori de bărbați, ori de muieri, după obiceiul cel de demult și strein de viața creștinilor, și hotărâm ca de aici înainte niciun bărbat să nu se îmbrace în haină muierească, nicio muiare în haine bărbătești, încă nici cu feațe cu păr flocoase, sau de țapi, sau de satiri, nice să chiiame și să pomenească numele

spurcatului Dionis^[17] la teascuri, când storc strugurii, nici când bagă vinul în buți să nu facă râs din neștiință, sau din deșertăciune făcând ceale ce de la înșelăciune drăcescă purced. Drept aceea, cei ce de acum înainte vor face ceva din ceale ce sânt scrise, după ce vor veni la cunoștința acestora, de sânt clirici, porncim să li se ia darul, iară de sânt mireani, să se afurisească”.

5. Cearcă, oare vin toți la besearică duminica și în sărbători, ca să audă mai vârtos Sfânta Liturghie, și să asculte cazania: „Oricarele episcop, zice canonul 80 a Săborului de la Trula, sau preot, sau diacon sau oricine din cei ce se numără în clir, sau mirean, carele nu are nevoie mai grea sau treabă cu anevoie, cât în multă vreme să fie departe de besearica sa, ci în cetate petrecând trei dumineci în trei săptămâni nu vin la besearică de iaste cliric, să-și piarză darul: iară de iaste mirean, să se afurisească”. „Că dintru aceea, zice Valsamon la tâlcul canonului acestuia, una din doao se arată că acela cu porncile ceale dumnezăiești și dumnezăieștile cântări și rugăciunile nu le bagă în samă, au că nu-i credincios. Că pentru ce în doazeci de zile n-au vrut a petrece cu creștinii, și împreună cu poporul cel credincios a lui Dumnezeu a se împărtași”.

6. Cearcă, oare nu se sfădesc în besearică oamenii pentru loc și pentru șederea înainte, și de va afla una ca aceasta tocma se cade a îndrepta, pentru că de vreme ce Domnul Hristos pornceaște în *Evanghelie* că, ducându-ți jertva ta și prescurile tale la oltariu, acolo îți vei aduce aminte că are ceva fratele tău asupra ta, să lași acolo jertva și să mergi să te împaci cu fratele tău, și apoi să îndrăznești a aduce prescurile tale la oltariu; ce vom zice de acela, carele în locul cel sfânt, în casa lui Dumnezeu, în vremea slujirei jertvii cei fără de sânge, când și unde îngerii încă fiind cuprinși de minunea tainii se cutrămură, pricinuiaste scârbă și unde mai cu de-adins cu dragostea frățască se cade să fie uniți face împărăcheare și abate mințile tuturor de cătră cugetarea prea-

nfricoșatelor taine; Și dacă Domnul Hristos și la ospețele ceale mirenești încă defaimă pre cei ce iubesc ședearea înaintea, ce se cade a zice despre cea ce îndrăznește aceasta în besearică; adevărat, unul ca acela nu numai se cade să se împingă la locul cel mai de pre urmă, ci afară din besearică să se scoată, ca să se învețe a se smeri.

Însă, 7, acela protopop, carele aflând prin besearică pre oameni că nu îngenunche, mai vârtos dumineca, defaimă obiceiul lor, își arată neștiința sa și nemernicia întru învățătura cea canonicască și întru cunoștința obiceiurilor celor vechi ale Sfintei Besearici. De vreme ce dintru început și cu canoane încă întărit obiceiul au fost ca dumineca, și de la Paști până la Rusalii în toate zilele, nu îngenunchind, ci stând întru pomenirea Învierii Domnului Hristos, să se roage creștinii. Tertulian^[18], în cartea cea despre *Coroana ostașului*, cap. 3, zice: „Dumineca a posti socotim fărădelege, sau a ne ruga din genunche. Aceaș scutiță avem din zioa Paștilor până la Rusalii”. Sfântul Petru, episcopul Alexandriei, cap. 15, la Beveregie, tom. 2, zice: „Zioa duminecii, zi de veselie ținem, pentru că într-aceea au înviat Domnul; întru carea am luat, ca nice să nu îngenunchem”. Canonul 20 a Săborului de la Nichea zice: „Pentru că sânt unii, carii dumineca și în zilele Rusalilor îngenunche, ca în toate besearicile să se facă aseamenea, Sfântul Săbor au poroncit ca, întru aceaste zile, creștinii stând să se roage lui Dumnezeu”. Marele Vasilie, în *Cartea cea despre Duhul Sfânt*, cu de-adins arată pricina acestui obicei apostolicesc: „În cea dintâiu a sâmbetii, zice, stând plinim rugăciunile, iar pricina nu toți o știm. Că nu numai, că precum împreună cu Hristos am înviat, ceale de sus se cade să cercăm, în zioa Învierii, rugându-ne, stând, ne aducem noao aminte darul cel noao dat, ci pentru că zioa aceea se veade oarecum a fi icoană veacului celui viitoriu”. Și Sfântul Casiiian Râmeanul, la colația 3, 21, cap. 20, „Pentru aceea, zice, în zilele acealea (de la Paști până la Rusalii) nice

genunchii la rugăciune nu se pleacă, pentru că plecarea genunchilor iaste sămn ca de pocăință și de jeale. De unde, întru tot aceeaș prăznuire întru acealea, carea și dumineca ținem, întru carea mai-marii noștri ne-au dat, că nice nu se cade să se postească, nice genunchele să se pleace, întru cinstea Învierii Domnului”.

8. Cearcă și aceeaa protopopul, oare cinstesc poporeanii pre preoții săi; că, de vreme ce la toate limbile, măcar cât de varvare și păgâne, încă pururea au fost întru cinste preoții lor, cu cât mai vârtos creștinii se cade să-și cinstească preoții săi, și să se supună lor, căroră puteare ca aceeaa le-au dat Hristos pentru folosul oamenilor, carea niciunul dintră îngeri nu au avut, ca să dezleage păcatele oamenilor și în Sfânta Liturghie pânea să o prefacă în însuș Trupul, și vinul în însuș Sângele Domnului Hristos și cătră carii au grăit Hristos: „Cela ce ascultă pre voi pre Mine ascultă, și cela ce se lapadă de voi de Mine se lapadă”, de la Luca cap. 10.

9. Cearcă, oare plătesc poporeanii preoților săi simbriia ce li se cuvine și spre aceeaa îi îndatoreaște, de vreme ce pururea au fost obiceiiu în Besearica lui Hristos ca poporeanii să dea preoților săi ceale ce sânt de lipsă spre hrana vieții, care obiceiiu – cum am arătat în tâlcul canonului apostolicesc 4 și aici poftorim – răzimă întru învățătura Apostolului Pavel, care în *Epistolia I cea cătră corinteni*, cap. 9, cu de-adins adeverează că detori sânt creștinii a da preoților ceale ce sânt de lipsă pentru chivernisirea vieții lor. Arată aceasta 1.) din Pravila neamurilor: „Cine, zice, slujeaște în oaste vreodată cu leafa sa”; 2.) din fire: „Cine, zice, sădește vie, și din roada ei nu mănâncă? Sau cine paște turma, și din laptele turmei nu mănâncă”; Arată 3.), dintru neasămănarea ceia ce se dă și se ia cu pilda sămănătorului, carele, sămănând, cu mult mai mult așteaptă să seacere, de cum au aruncat în pământ. Ceale duhovnicești cu mult mai scumpe sânt decât ceale trupești. Deci „dacă am sămănat noi vouă ceale duhovnicești, au mare lucru e de vom săcera noi ale voastre

ceale trupești”; 4.) din legea lui Moisi^[19], carea la *A doao leage*, cap. 25, aceeaș arată, cu pilda bouului ce treieră, căruia a-i lega gura, ca să nu mănânce, cumplită tirănie are fi. Întru carea pildă cum că acea poroncă dumnezăiască se cuprinde, ca slujitorii *Evangheliei* de la aceia, pre carii îi învață să ia ceale ce sunt lor spre hrană de lipsă, învață apostolul. De unde închie cuvântul: „Au doară de boi se grijește Dumnezeu; au doară pentru noi, cu adevărat, zice; că pentru noi s-au scris: [...] au nu știți că ceia ce lucrează ceale sfinte din besearică mănâncă; și carii slujesc oltariului cu oltariul se împărtășesc; așa și Domnul au rânduit ca ceia ce propoveduiesc *Evangheliia* din *Evanghelie* să se hrănească”. De aciia luminat se vede că nu poroncă omenească, ci dumnezăiască iaste ca poporeanii să-și hrănească preoții săi, și toate ceale ce sânt lor de lipsă spre chivernisirea vieții cu îndurătoare mână să dea. Deci nu vor greși preoții noștri, de vor grăi cătră norodul nostru, a căruia foarte au răcit dragostea cătră preoți cu cuvintele lui Pavel Apostol, în *Epistolia I către corinteni*, cap. 9: „Dacă au parte alții de putearea noastră, pentru ce nu mai bine noi; adecă noi, păstorii voștri, carii ziua, noaptea în multe primejdii ostenind, trudind, vă păzim de lupi” și poftim cu Pavel Apostolul să fim anatema pentru neamul nostru. [...]

§ 19

A PATRA PRIVILEGHION PROTOPOPESC IASTE
A CERCA VIAȚA ȘI PETREACEREA PREOȚILOR.

Nu iaste îndoială cum că din cea de obște puteare de a ocârmui besearicile și a face îndreptare izvorește și acea puteare, ca protopopii să cearce viața și petreacerea preoților șie supuși, adecă, de nu sânt suduitori sau sfadnici sau bătaci sau bețivi *i proc*. Și despre beție, cu cât aceea iaste mai de obște întru aceastea părți, cât mai toți oamenii o socotesc întru nemica, ba unii se și fălesc întru reotate, cu atâta mai

vârtos se cuvine ca protopopii să cearce pentru aceea pe preoții și să facă îndreptare ca să nu se afle preoții a fi povăț oarbă orbilor. Că, de vreme ce Pavel Apostol, *Cătră corinteni*, 1, cap. 6, s. 10, pre toți oamenii cei bețivi îi vestește închiși afară de Împărăția Cerurilor, și la cap. 6, s. 10, poroncește ca nici să mâncăm la o masă cu cel bețiv, cum se va suferi aceasta întru preoți, carii sânt lumină oamenilor și sare pământului; și ce va fi dacă lumina să va întuneca, și sarea să va împuți; de unde canonul apostolicesc 42 hotărește: „Episcopul, sau preotul, sau diaconul, carele se joacă cu coțca și iaste bețiv, sau să se părăsească de acealea, sau să i se ia darul”. Dar și aceea cearcă protopopii, oare nu merg preoții la cricimă, ori va fi aceea înlăuntru, în casă, ori afară, în târg, sau și la câmp. Că iarăș hotărește canonul apostolicesc 54: „Clicicul, carele să va afla mâncând în cricimă, să se afurisească, afară de călătorie, când pentru lipsa să va abate la sălașul cel de obște pentru călători”, și canonul 5 <al> săborului din anul 1725 zice: „Pentru popii carii merg la cricimă și suduiesc sau blastămă [...] oarecine va greși în unele ca accaste să aibă a-l globi protopopul cum va socoti sufletește, după greotatea păcatului, iară de se va oblici că nu l-au globit, ci l-au iertat fără de ocă, atunci, el, protopopul, singur să fie globit cu gloaba săborului mare, 66 de florinți”. Precum și aceea încă cearcă protopopii, cum se poartă preoții pre la ospețele ceale de nuntă, suferă oare a se face acolo jocuri scândălicioase, au doară încă și însuși privesc la acealea și arată voie bună spre ele; că zice canonul 54 a Săborului de la Laodichia: „Cum că nu se cade preoților sau clicicilor, la nunte, sau la ospețe, a vedea oarece priviri: ci mai înainte de ce intră cei ce fac priviri, a se scula și a se duce de acolo”. Cu cât mai vârtos nu se cade să suferă preoții glumele ceale netrebnice, din care de multe ori se escază și sfadă, și bătaie în priveghiu la morți. Că pentru aceea s-au rânduit la oamenii morți a se ceti *Evanghelia* și *Psalmii*, ca să ne venim în fire, și, auzind cuvântul lui Dumnezeu, și

văzând de față pilda cea tristă a statului nostru, să ne aducem aminte de moarte, să socotim deșertăciunea vieții aceștia, să ne plângem păcatele, să ne îmbărbătăm spre fapte bune, să cearem răposatului odihnă, nu să facem glume toată noaptea, nemica, sfiindu-ne, și să adăogăm păcate, și să necinstim pomenirea răposatului la carele ne-am adunat. Acestea de nu le va putea împiedeca preotul, nicecum să nu stea acolo a ceti în deșert și cu necinste *Sfânta Evanghelie*, ci îndată să se ducă de acolo. Care, ca cu bună rânduială să le săvârșească, tocma să cade la unele prilejuri ca acestea să se ferească de băutură și de amețala capului. Nice aceea nu iaste slobod nicecum preoților, ca să joace la nuntă, de vream ce aceasta și mireanilor opreaște canonul 53 a Săborului de la Laodichia, zicând: „Cum că nu se cade creștinilor, carii vin la nuntă, a juca: ci cu cuviință a cina, sau a prânzi, cum se cade creștinului”. Ba nice aceea să nu sufere protopopii, ca preoții să se facă răspunzători și uratori la nunți, care obiceaiu iaste la nuntele proștilor, batjocorându-și statul său cu acea lungă, de nimica, și uneori scândălicioasă vorbă. Ci, în tot locul, cu acea cuviință și strălucire de fapte bune să se poarte, ca, văzând oamenii faptele lor ceale bune, să proslăvească pre Tatăl lor cel din ceruri. Canonul 4 a săborului nostru, carele în anul 1675 au fost supt Mitropolitul Sava, așa poroncește: „Care popă să va face vornic pre la nunte, și va juca, și va îmbla beat prin târg, și va umbla la cărcime, și va face măscărici și vrăjitoriu, să i se ia popiia”.

§ 20

A CINCEA PRIVILEGHION PROTOPOPESC IASTE A CANONI PRE PREOȚII CARII GREȘESC.

De vream ce a ocârmui besearicile și a face îndreptare nu se poate fără de putere a pedepsi și a canoni: din cea de obște a protopopilor putere de a ocârmui besearicile și a

face îndreptare fireaște atârnă cum că protopopii au și aceea puteare, ca pre preoții cei ce vor greși să-i canonească, precum și vedem din cel preavechiu și necurmat obiceiui până astăzi, cum protopopii noștri, dacă să va afla vrun preot sau orice slujitoriu besericesc în vreo vină, sau de vor avea doi între sine pâră, au pentru că au înjurat unul pre altul, au pentru că au pășit unul în poporul și în drepturile altuia, ori doară vor avea price pentru ceva moșie besericească *i proč*, judecă cu soborul său, hotăresc și pedepsesc, ori cu oprirea de la slujba cea preotească după canoane, ori cu gloabă de bani după obiceiul țării, ori uneori și cu arest și închisoare, nefăcând nemica știre arhierelui său, nici mai nainte de pedepsire, nice după pedepsire, fără, dacă, după hotărârea protopopească, de nu va fi vreo parte dintră pârâși îndestulată cu acea hotărâre, socotind că doară nu iaste dreaptă, atuncea partea aceea poate pune, cum se zice, apelație, și a muta legea la Scaonul Arhieresc. Și atuncea iaste detoriu protopopul cu săborul său a nu închide nimenui calea și cursul legilor, ci a-i da afară hotărârea, pe lângă obișnuita taxă, cu toate ceale ce se țin de pricea aceea, ca amândoașo părțile, de iaste pricina întră doi, mergând să le ducă la Scaonul Arhieresc. Nice până când nu se va judeca pricina aceasta și prin Scaonul Arhieresc, nu poate pre cel în săborul protopopesc osândit pedepsi, după cum iaste firea apelației. Fără de ar fi o pricină ca aceea, pentru carea canoanele foarte aieva lapadă pe preoți din preoție, și mai vârtos dacă păcatul preotului iaste cunoscut și poporeanilor lui și are fi scandală, de ar urma preotul a sluji. Că atuncea, de iaste în săborul protopopesc canonit cu oprirea de la slujba cea preotească, măcar au mutat legea la Scaonul Arhieresc, totuș și mai nainte de judecata și hotărârea Scaonului Arhieresc rămâne oprit. Iară aceea fieștecarele, care are o scânteie de minte, veade că dacă cel osândit prin judecata săborului protopopesc nice nu ar pune apelație, nice nu ar înnoi legea *i proč*, fără numai ar da jealbă proastă

asupra hotărârei, pre unul ca acela nice arhierul nu se cuvine să-l asculte, nice protopopul nu iaste detoriu, după jealba aceea, să răspundă nemica, fără să poftască de la arhieru, de cumva au primit jalba, să îndreapte pre jeluitoriu la calea și cursul legilor, adecă la apelație, sau înnoirea judecării, carea, arhierul, ca cela ce iaste apărătoriu canoanelor și rândului celui bun, tocmai iaste detoriu să facă. Dintru aceastea, luminat se veade că protopopul iaste judecătoriu adevărat și, cum se zice, ordinară, iară nu, cum se zice, delegat: și judecătoria protopopului iaste de sine și osibită de judecătoria arhierului. Că, măcar că putearea aceasta din firea sa iaste episcopească, și protopopilor numai împrumutată, totuș îndelungatul obiceiul o au făcut de nepomenită vreme, cum se zice, ordinară. S-au ispitit adevărat la uniți, în anul 1793, vlădica Ioan Bob^[20] să jefuiască de această puteare pre protopopii săi, dând poroncă ca protopopii drept să aibă puteare a judeca și să judece pre preoții pentru vinile lor, dară, apoi, pentru hotărârea pedepsii și a canonului, să trimită pricina la Sfinția Sa. Cu carea cine nu veade că voia să ia toată judecata de la protopopi, și numai aceea rămânea lor și săboarelor lor, ca să pârască și să arate la vlădica pre cei ce greșesc: că a judeca și a nu putea osândi pre cel vinovat, întră ceale ce se zic adinată, adecă cu neputință, se cade a se număra. Ci, cu neputință au fost într-o clipă a lipsi pre protopopi și săboarele lor de o puteare și de un drept și privileghion cu vechiu și de nepomenită vreme născut obiceiul, cu carele, până acuma, și întru neunire, și întru unire, au fost ocârmuit, și până astăzi povățuit acest prea-mare și mult clir, întărit, și carele, afară de obiceiul, în bătrânile și Sfintele Canoane, ceale despre horepiscopi, a căroră următori sânt protopopii, răzimă. Ba, togma de ar fi vrut protopopii și săboarele lor a se slobozi la aceea până acuma neuzită a vlădicului Ioann Bob poroncă, a cării pricină nu voiu să o gâcesc acum, însuș Sfinția Sa ar fi simțit, în scurtă vreme, că cu neputință iaste ca atâtea

pricini, câte se întâmplă într-o țeară mare ca aceasta, toate singur să le judece. Așa că sânt mulți protopopi, și armați cu putearea și cu privilegiioanele, care arăt, încă scaomul vlădicesc lucrurile care ajung acolo nu le poate isprăvi cum se cuvine toate, dară, încă de s-ar descărca protopopii de putearea și drepturile sale. Pentru aceea, curând, au ar fi întors protopopilor putearea aceea, au adevărat necuviințe și rătăcire ca aceea în scurtă vreme ar fi urmat în clirul și în Besearica aceasta, cât nu știu cu ce mijlocire s-ar fi vindecat. Și aceea încă se cade aci să însămnăm, că, când s-au făcut românii acești din Ardeal uniți, au făcut, cum se zice, protestație clirul, și așa au primit Unirea, ca nicio schimbare în obiceiurile Besearicii lor să nu se facă, nice să se silească la altele, afară de ceale cunoscute patru capete ale Unirei, carea protestație – după ce după moartea vlădicului Ioan Patachi, până la venirea vlădicului Inochentie Klain, fusease supt stăpânirea lui Pater Rector de la Cluj^[21], carele numai pre sine să numea Preacinstit, iar din clerul uniților nici pre unul, ba încă se zicea Paterul: Prelat *i proč* – o au înnoit clirul, și în Soborul Mare, cel la anul 1739 adunat în Blaj, cu prilejul venirei teologului iesuvit Pater Nicolae Ianoși^[22], la cap. 5, cu aceste cuvinte: „Puncturile ceale patru, care cuprind Sfânta Unire, pururea și fără lăsare cinstitul nostru clir le va păzi și le va ținea, iară la mai multe supt nici o pogibă să nu se silească”. Iară cugetul vlădicului Ioan Bob, arătat iaste că era ca la mai multe afară de ceale patru puncturi să silească clirul și să facă pre protopopii cei uniți așa, cum sânt la popistași acum arhidiaconii. [...]

§ 45

A DOAOZĂCI ȘI ȘEASA PRIVILEGHION PROTOPOPESC
IASTE CA SĂ FIE CEI ÎNTĂIU ÎN CLER DUPĂ VLĂDICA.

Iară cum că protopopii cu vrednicia sânt îndată după vlădica, ca cei ce sânt în locul episcopilor aici în Ardeal, și

cum că sânt cei întâiu în cler după vlădica afară iaste de toată îndoiala. Ci nu se cade să lăsăm nici arătarea acestui Privileghion lipsită de dovada sa din obiceiurile besearicii ceale vechi. Codin Curopalata, în *Istoria Bizantului*, în cartea cea despre deregătoriile besearicii, cum am cetit mai sus, § 30, zice pre protopop a fi „al doilea după arhiereu”. Vezi iarăși acolo, § 30, ceale ce am scris din Catastihul deregătorilor a Sfintei și Marei Besearici și din Abert. Horepiscopii încă au fost cei mai întâiu în cler, îndată după episcopi, precum și cu vrednicia fără mijlocire după episcopi, de vream ce afară de alte doveade, în toate canoanele unde se numără vredniciile și treaptele clirului, horepiscopii îndată după episcopi se socotesc. Ci protopopii, ca cei ce sânt următori horepiscopilor, întru nemica nu sânt mai jos, și întru aceasta încă covârșesc pre horepiscopi, că horepiscopii în eparhie ținea a treilea loc, adecă după vlădică și după episcopi; iar protopopii noștri cuprind locul cel îndată după vlădica, carele iaste al episcopilor. [...]

§ 50

A TREIZECI ȘI UNU PRIVILEGHION PROTOPOPESC IASTE
CA SĂ NU SE POATĂ PUNE JOS, FĂRĂ CU JUDECATA
SĂBORULUI MARE, PENTRU CANONICEASCĂ VINĂ.

Pururea au fost obiceiul într-o această țeară ca protopopul, nu numai cu voia săborului, ci și cu voia preoților celor din acel ținut, unde se face protopop, să se aleagă. Că de i-ar aleage singur arhiereul: și lesne singur într-o aleagere ar putea greși, și loc de prepus ar putea fi, cum nu după vrednicie, ci după frăție, sau din altă ceva pricină vremealnică, care feliu multe și usibite sânt, s-au făcut aleagerea; și dacă preste voia preoților eparhiei aceia, cea nu fără temeiu s-ar da, prea larg câmp de urgie și de înstreinarea inimilor, din carea multe sminteale s-au obicinuit a izvorî, s-ar deșchide. Că, dacă aici nici fătul, nici

cântărețul, nici preotul nu se face fără de aleagerea poporului aceluia, unde va să poarte acea slujbă, cum putea protopopul să se facă fără de aleagerea aceluia protopopiiat, unde iaste să protopopească. Toate adecă slujbele besericești în Ardealul nostru, tocma și vlădicia, pentru aleagere se dau. Iară căci protopopii fără împreună voința Săborului Mare nu se pot face, pricina iaste că protopopii sânt în locul episcopilor, și episcopii după canoanele ceale vechi nu se pot face fără de săborul țării. Deci, precum nu se poate face protopopul fără de săbor, așa nici a se judeca și a se pune jos fără de Săborul Mare nu se poate. Pricina iarăș aceaeși iaste, că protopopii noștri sânt în locul episcopilor, și episcopii numai în săborul cel a toată țeara se punea jos sau se judecă. De unde arhierul, nici aieva, nici întru ascuns, cu meșteșuguri, făcând silă, nu poate da protopop vreunei eparhiei, preste voia preoților, aceiaș eparhiei, cu mult mai puțin fără săbor singur poate face aceasta. Iară să puie jos pre oarecarele protopop fără chipul carele s-au zis, ar fi despotism și ar pricinui dreaptă jealbă și întărătare asupra sa. Întăritu-s-au aceastea și prin craii țării aceștiia, precum aieva iaste din hrISOVUL craiului Gheorghie Racoți, din anul 1643, unde, la numărul 12, zice: „Cum că pre protopopi din împreună voxul și judecata săborului va aleage și va face să se aleagă, nice pre vreunul dintr-înșii pentru bani sau ori pentru ce cinste îl va lipsi din deregătorie, sau va lăsa să se lipsască. Ci, dacă oarecarele din ei au făcut ceva greșeală mare, sau ori în ce chip de la calea cea dreaptă a deregătoriei sale a să fi abătut, se vor afla, cu dreaptă a legii judecată pre unii ca aceia din deregătorie îi va lăpăda; [...] Și carele apoi se va vedea vreadnic de a purta această deregătorie a protopopiei, acela și cu voia preoților aceluiaș ținut, sau varmeghie [...] se va alege, și în locul celui din deregătorie lăpădat se va pune”.

Precum această arătare a puterei și drepturilor protopopilor celor românești în Ardeal din dragostea adevărului,

spre slava lui Dumnezeu – și spre folosul clirului –, am făcut: așa toate, câte aici am cuvântat, ca un fiu, cu adâncă plecăciune și ascultare judecății Săbormiceștii și Apostoliceștii Maicii Besearici le supun. Amin.

Petru Maior, manu propria,
protopop.

Samuil Micu

**TEOLOGHIA MORALICEASCĂ
SAU BOGOSLOVIA,**

care cuprinde învățătura năravurilor celor bune și a
vieții creștinești din S<fânta> Scriptură și din Sfinții
Părinți, culeasă și într-acest chip așezată după
rânduiala S<fintei> Besearicii Răsăritului supt
stăpânirea preainălțatului împărat <ro>manilor
Francișc al doilea, cu blagosloveniia Mării sale
Prealuminatului și Preasfințitului Domnului Domn
Ioan Bob, vlădicul Făgărașului,
acum întâiu tipărită în Blaj, anii de la Hristos 1796*
[...]

Partea a dooa
DE DEREGĂTORIILE CEALE CĂTRĂ SINE
[...]

Cap 4
DE BUCURII ȘI DE NĂCAZURI
§ 75

Î. 1. Mai sânt și alte stări împregiur și întâmplări la care
trebuie să luom aminte?

R. Mai sânt încă unele osibite stări împregiur și
întâmplări în care sântem puși întru această lume, întru care
trebuie să ne luom aminte, și aceastea sânt bucuriile și
năcazurile.

* Transcriere și note: Greta-Monica Miron.

Î. 2. De unde să naște bucuria?

R. Din cunoștința vreunui bine care iaste acum sau care cu adevărat va fi noao să naște veselie sufletului carea să numeaște bucurie. Această bucurie după cum iaste și binele iaste și ea: de iaste binele adevărat, și ea iaste adevărată, iară de iaste binele părut, și ea iaste numai la păreare, adecă numai să pare adevărată.

Î. 3. Cum să cade să ne folosim cu bucuria?

R. Bucurie legiuită numai cea adevărată iaste, și pentru aceea, precum s-au dat noao de la Dumnezeu, ne putem folosi cu ea ca să rădicăm mintea cea cu alte lucruri apăsată, așa ca: 1) bucuria să o priimim ca o mijlocire carea deșteaptă mintea noastră spre slujba lui Dumnezeu, iar nu ca să ne odihnim și să rămânem întru aceea ca într-un sfârșit; 2) ca ceale ce ni să întâmplă cu mulțamită să le priimim, însă nu pentru acelea să lucrăm; 3) ca nu lăsându-ne noi după acelea să deschidem calea la necuviință.

§ 76

Î. 1. Dară, putem să ne folosim noi cu bucuria lucrurilor celor vremealnice, și cum să cade să ne folosim?

R. Fiindcă Dumnezeu, la folosul lucrurilor celor vremealnice care sânt de lipsă pentru ținearea noastră, au lipit oarece simțire de desfătare, de vream ce, cum ia aminte S. Augustin^[1]: „nu numai de bucată, ci și de lipsa bucatei are lipsă neputința trupului nostru, nu pentru ca să-și sature dezmiardarea, ci pentru ca să-și păzască sănătatea” (cartea 4, *Asupra lui Iulia*, cap 14). Zicem, dară, cum că folosul acesta în sine iaste bun, însă să se ție la el aceste îndreptări: 1) ca cu ceale vremealnice niciodată să nu ne folosim pentru desfătarea carea iaste lipită cu folosul lor, adecă să nu mânc și să nu beau pentru desfătarea carea o simț din mâncare și din beutură, ci să mânc și să beau pentru trebuința ca să-mi țiu sănătatea și viața; 2) ca dintră

mai multe care întocma și aseamenea pot plini lipsa să aleagem ceale ce mai puțină desfătare aduc și pururea să rugăm pre Dumnezeu ca să nu ne lasă să ne răpim cu simțirea desfătării (S. Vasil<e>, rând 19^[2]); 3) ca când ne folosim cu aceste lucruri pentru neputința noastră, pentru carea Dumnezeu au lipit de folosul lor simțire de desfătare, să ne aducem aminte a ne ruga lui Dumnezeu, ca de aceea să ne izbăvim și acolo să ne așezăm, unde mai mult nicio lipsă de acestea nu vom avea.

§ 77

Î. 1. Dar ce trebuie a ținea de bucuriile și de desfătărilor care nu sânt lipite și unite cu lucrurile ceale trebuincioase la ținerea vieții noastre, cum sânt: comediile, jocul, muzica, jocurile sau danțurile și altele ca acestea, făr' de care putem trăi, ci numai pentru desfătarea le ținem?

R. Preste tot socotind, cum învață dumnezeieștii părinți: „viița omului creștin necurmată pocăință ar trebui să fie”, însă, fiindcă întru acel chip iaste statul neputincioasăi noastre firi, cât de nu să va slobozi vreodată și ceale de răs să le meastece cu ceale de treabă, ar trebui să cază (S. Augus<tin>, *De music*, cart. 2, capul cel de pre urmă). Pentru aceea, preste tot toate desfătărilor acestea nici putem, nici trebuie să le lăpădăm, ci trebuie cu cumpăt să le ținem.

§ 78

Î. 1. Cu ce cumpăt trebuie să ținem acealea?

R. Ceale ce mai sus în capul 1 al părții acestiia am zis de comedii și de joc destul arată ce trebuie să judecăm despre acealea și oare folosul lor poate să fie slobod. De muzică, de nu cumva alte stări împregiur, care nu sânt cuvioase și au ceva răutate în sine, sânt împreunate cu ea, preste tot să poate zice cum că foloseaște ca să întărească mintea cea cu lucruri greale și mult și îndelungat cuprinsă,

și pentru aceasta lucru ca acela iaste care întră ceale ce desfătează doară foarte puțină primejdie de păgubire duhovnicească pricinuiaste, ci ce zice S. Augustin, cum că hrana ca niște leacuri trebuie a o lua, aceaeși și aci trebuie a ținea. Că folosul unora ca aceastea în câtu-l poșteaste slăbiciunea noastră, adecă, ca, după ce să sfârșeaste acela, să fim mai întocmiți a face trebile noastre, bun iaste. Iar de punem întru aceaea toată nevoița noastră, moaic mintea și o desfrânează, și la toate altele mai puțin întocmită o face, și pentru aceaea atunci cu adevărat fără de păcat nu iaste.

§ 79

Î. 1. Dar de jocuri ce trebuie a ținea?

R. Jocurile de trei fealiuri sânt, că sânt unele care din sine sânt urâte și spurcate, și de acest fealiu de jocuri tot omul iaste detoriu să se ferească, mai vârtos cei ce prin plâns trebuie să-și curăță păcatele. Așea era jocurile care la păgâni să făcea în privealiști și întărâta spre curvie. Alte jocuri sânt care purced din bucuriia cucernicieii, cum au zis David: „și voi juca și voi sălta înaintea Domnului și mă voi descoperi încă așea, și voi fi vreadnic întru ochii tăi” (*2 Împăr<ați>*, 6, 26^[3]). Și de aceaste fealiuri de jocuri nu trebuie a să feri, ci mai bine a le urma și a le lauda. Iar unele jocuri sânt care nicio urâciune sau spurcăciune nu au și, pentru aceaea, când să țin stările împregiur, ceale cuvioase poate neștine cu laudă să le facă spre odihna sa și cu laudă împreună cu alții să-și petreacă.

§ 80

Acum de jocul cel mai de pre urmă puțințele vom zice (Tom<a> Achin<o>)^[4]. Precum omul are lipsă de odihnă trupească pentru întregimea sănătății trupului, de vreme ce nu poate pururea a lucra, că are puteare mărginită, așea și putearea iaste măsurată după hotărâte lucrări. Și precum osteneala cea trupească pîiare prin odihna trupului, așea

trebuie să piară și osteneala sufletului, prin odihna sufletului. Iar odihna sufletului iaste veselii, și pentru aceea să cade a pune mijlocire împotriva ostenealei sufletului prin ceva veselie și a înceta de la gândire și de la lucrarea cu mintea.

Î. 2. Dar glumele sânt slobode?

R. Graiurile sau faptele ceale de acest fealiu întru care altă nu să caută, fără numai veselii sufletului sau a minții, să chiiamă glume și, pentru aceea, aorea iaste de lipsă a să folosi cu des acealea spre odihna sufletului.

§ 81

Iar când zic că pentru odihna și veselii putem să facem glume, trebuie să luom aminte: 1) ca gluma așa să fie, carea nici din firea sa să fie rea, nici cu vreo leage ori dumnezăiască, ori omenească să nu fie oprită; 2) ca sfârșitul celui ce glumește să nu fie altul, fără numai singur acesta: ca cu această desfătare și veselie mai întocmit să se facă și mai bine să poată avea grijă și a face lucrurile care iaste detoriu a le face; 3) gluma să fie cu cumpăt și să nu ne lipim de ea ca cum aceea ar fi sfârșitul nostru pentru care trăim în lume, și cuviința sufletului cu totul să o stricăm; 4) ca cealealalte deregătorii ale noastre să nu le părăsim sau cu leane și nu cu de-adinsul să le facem, ci mai puțin decât să cade, care lucru mai ales să întâmplă când din glumele ceale mai adeaseori să naște o patimă fără de rânduială; 5) gluma trebuie să fie de protivă, adecă măsurată și cuvioasă feațelor vremii și locului, ca nu cumva dintru aceaste stări împregiur să crească răutate glumei.

§ 82

Î. 1. Ce iaste jocul cu bani?

R. Jocul care să face pre bani sau pre alte lucruri iaste când fieștecarele din cei ce să joacă pune la mijloc bani sau

alte lucruri, așea ca cel ce va învinge și va dobândi sau va amirui jocul a lui să fie ce s-au pus la mijloc, adecă banii au orice lucru care s-au pus.

Î. 2. De câte fealiuri iaste jocul pe bani?

R. Jocurile pe bani de doao fealiuri sânt: 1) unele sânt a căroră întâmplare numai din singur norocul vine; 2) altele sânt care să săvârșesc cu meșteșugul și cu nevoința celui ce să joacă.

Î. 3. Ce trebuie a ști despre jocurile aceastea?

R. Despre jocurile aceastea trebuie a ști că ceale mai dintâi, al căroră sfârșit vine din singur norocul, mai toate, au cu legi politicești, au cu legi besericești, sau anume, sau preste tot sânt oprite, pentru că obștii omenești sânt stricăcioase. Cu al doilea fealiu de jocuri slobod poate neștine să se joace, de nu cumva cel mai mare, carele are acea putere, au pre cineva anume, au vreun joc va opri a să juca; iar aceia căroră le iaste slobod a să juca, afară de ceale ce am zis, trebuie să se înfrâneaze de toată înșelăciunea și nedreptatea.

§ 83

Î. 1. Jocul cel slobod când iaste rău și cu păcat?

R. Sânt unele stări împrejur care fac ca jocul cel slobod să fie rău și cu păcat, și aceastea sânt: 1) puiarderea vremii, adecă când neștine prea în multă vreme să joacă: „O, cât de rău vor putea să dea samă lui Dumnezeu, zice un s<fânt> părinte, pentru vreme, cei ce toată zioa să joacă, și aorea și noaptea o adaogă rămâind la joc”; 2) când la joc să ameastecă blăstămuri, hule și sudalme. Însă tot atâta iaste cuiva, ori el suduie și blastăme, ori de știe că cel ce să joacă cu el iaste plecat spre aceastea, că pre cel ce face și pre cel ce împreună voiaște cu cel ce face o pedeapsă îi așteaptă.

§ 84

3) Când în joc atâta bani neștine pune, cât de-i va puiarde foarte mult să păgubeaște sau îi rămâne casa în lipsă, dintru care lucru și întră casnici de multe ori multe reale să nasc; 4) când ceale ce să cuvin săracilor să pierd cu jocul, așa cât ajutoriu săracilor nu să poate face; 5) când neștine să joacă pentru necumpătata și nesățioasa poftă a dobândi, iară nu pentru ca să-și veselească puținel mintea, despre care lucru auzi ce zice un sfânt părinte: „Jocul iaste păcat de moarte când neștine din poftă să joacă, adecă mai vârtos ca să dobândească mult oarece prin joc, și nu pentru desfătarea”.

§ 85

Î. 1. Ce bucurii și desfătări mai sânt încă altele care le-au făcut Făcătoriul pentru noi?

R. De desfătărilor care le aduce noao mâncarea și beutura și îmbrăcămintea și lăcașul destul am zis în capul al doilea al părții aceștiia, pentru aceea despre acealea aici nimic nu vom grăi. Ci sânt și alte bucurii și desfătări care în fânturi ne-au gătit noao însuși Făcătoriul, ca cu acealea cuvios să ne veselim. Așa iaste cântarea paserilor, carea eale de la fire o-au învățat, livezile, câmpii, pădurile, râurile și lacurile, ceriul cu stealele împodobit. Cât de frumoasă priveală fac ochilor noștri! Cât de mult desfătează sufletul nostru! Mirosul care-l slobod florile foarte dulce desfătează mirosirea noastră. Gustul îl desfătează poamele, rodurile care nu meșteșugul, ci firea le aduce ca să se coacă. Bună întocmirea văzduhului, vara umbra, iarna razele soarelui, toate aceastea multă desfătare ne aduc noao. Aceastea nimene nu le va putea tăgădui, fără numai cel amețit de dezmiedări, carele au pierdut tot gustul firesc, cât nu lucrurile, ci omul acela să fie pricina acei nesimțiri.

§ 86

Î. 1. Cum să cade să ne folosim cu acestea ca să fim fără de păcat?

R. Ca să ne folosim după cuviință cu acestea și fără de păcat, zicem: 1) că, cu cât mai proaste sânt bucuriile cu care ne desfătăm, cu atâta mai mult să cuvine firei, carea cu puțin să îndestulează, și nici multe, nici cu meșteșug gătite nu poftaște, ba încă cu acestea mai lezne să ține întru hotarale sale și să ferească să nu iasă afară dintru acelea și mai tare să întregească și mai puțin să lipească de ceale vremealnice, pentru aceea, cât cu cuviință poate fi, acestea mai întâiu trebuie să le alegem; 2) iară ca nu cumva cu acestea să ne răpim, așa cât întru acelea ca într-un sfârșit să voim a odihni, să cade să sfințim folosul lor, adevă pre făcătorul lor, pre carele fieștecare lucru ni-l arată ca cum pururea ar striga: „El ne-au făcut pre noi, și nu noi”, cugetând întru eale și laudând pre Făcătorul lor și iubindu-L pre El, carele, fiindcă frumoase au făcut, El decât toate iaste mai frumos; 3) aducându-ne aminte de iubirea de oameni a lui Dumnezeu, carea ne-au gătit noao acestea, să-I cântăm Lui cântare de mulțămită. [...]

Partea 5

CARTEA A TREIA

[...]

Cap 5

DE DETORIILE PREOȚILOR ȘI ALE NORODULUI CĂTRĂ
PĂSTORII SĂI CEI SUFLETEȘTI

§ 96

Î. 1. Prin clirici cine să înțeleg?

R. Prin clirici preste tot să înțeleg cei ce sânt puși în vreo treaptă preoțească aleși ca să slujească lui Dumnezeu și să sfințască pre alții.

Î. 2. Ce detorii au clericii?

R. Detoriile clericilor multe sânt, mai ales acealea la care sânt detori, încât sânt păstori sufletelor, care osibită carte poftesc, carea să numeaște teologhiia păstornicească, întru carea mai pre larg să spun: noi aici lăsând detoriile ceale deosebi numai de ceale preste tot vom grăi.

Î. 3. Iaste cu cuviință ca fieștecine să se facă cleric și preot?

R. Fiindcă apostolul zice (*Evrei*, 5, 4, 5): „Nimene nu-și ia șie cinste, ci numai cel ce iaste chemat de la Dumnezeu, ca Aaron; așa și Hristos, nu singur pre sine s-au proslăvit ca să să facă arhieru, ci cel ce au zis cătră el, fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut”^[6] (Chiril Alex<andrinul>^[7], *De rug. cuv. cu duhul și dreptatea*). Dintru aceaste cuvinte luminat să veade că nu iaste cu cuviință, nici fără de păcat ca fieștecine să se vârască în cinul preoției, ci numai acela să se apropie la cinul preoției pre carele Dumnezeu îl chiiamă.

§ 97

Î. 1. Din ce seamne poate neștine să crează cum că nu iaste de la Dumnezeu chemat?

R. Cei ce de s<fintele> canoane sânt oprîți a să apropiia la treapta preoției, aceia, de nu cumva pentru folosul besericii vor dobândi slobozenie și dezlegare, pot să crează că nu sânt de la Dumnezeu chemați. Cei ce nu au darurile ceale de lipsă la treapta besericească, cei ce numai pentru ca să plinească voia părinților sau a rudeniilor să apropie la cinul preoțesc, măcar că ei nu să simt a avea plecare spre acesta, cei ce aleargă la preoție pentru scuteala și pentru cinstea și pentru ca să poată mai bine trăi, cei ce prin domni, prin boiari și printr-altii mijlocesc la episcop și să roagă să-i preoțască (*Grig<ore>*, 51, 17, cuv. 1)^[8], cei ce după ce greu păcătuiesc îndată aleargă la preoție mai înainte de a să pocăi. Că după s<fintele> canoane cel ce și-au

pierdut nevinovăția botezului, adică cel ce după botez au căzut în păcat de moarte, mai ales în păcatul curviei, niciodată nu era slobod să se priimească la preoție, și măcar că acum să îngăduiesc și unii ca aceștia la preoție, însă aceasta numai când iaste ascuns păcatul și la alții neștiut, atunci, după ce în multă vreme s-au pocăit, să priimească, și când dintr-alte seamne să dovedeaște chemarea cea dumnezeiască.

§ 98, 99

Î. 1. Dar părinții carii aduc pre fiii săi la preoție fac bine?

R. Lucru sfânt și de laudă iaste a aduce și a da pre fiii săi besearicii (*1 Împărăți*, 1, 10) ca să se preoțască, numai de sânt de la Dumnezeu chemați, și pentru aceea îi aduc ca întru evlavie și întru sfințenie și precum să cuvine clericilor să se crească și să se înveațe, și părinții carii așa aduc pre fiii săi la preoție nu numai nu păcătuiesc, ci și bun lucru fac. Iar, păcătuiesc părinții carii fac pre fiii săi și făr' de voie să se preoțască, sau carii îi aduc la preoție pentru că sânt grei la cap și zăbavnici la înțeles, sau pentru că sânt grozavi și făr' de chip la trup și pentru că socotesc cum că în lume de nicio treabă nu pot fi. Așijderea, păcătuiesc și părinții aceia carii pentru pofta stăpânirii sau ori pentru ce altă poftă vreau ca să li se facă fiii preoți. Alții caută numai la ușurarea și la ajutoriul familiei, alții ca să urmeze în moșie sau într-altă bunătate, alții, făr' de nicio lipsă a besearicii, umblă atâta și să vârăsc, alții cu multe rugăciuni la episcop sau la domni și la boiari umblă să dobândească preoția. Aceasta nu iaste a aduce lui Dumnezeu pruncii, ci a-i împinge în besearică și pre sine și pre ei a arunca în iad.

§ 100

Î. 1. Ce reale urmează de să face neștine preot în vreun chip din ceale mai sus-zise?

R. Realele care urmează din preoțiile care să fac în vreun chip din ceale mai sus-zise, mai cu samă sânt: 1) foarte de multe ori Dumnezeu părăsește pre unul ca acela și cade în nevoie și, afară de păgubirea sufletului său și familiei sale ocară, și besearicii sminteală face; 2) Dumnezeu pedepsește pre unii carii fac unele ca acestea, și dintru aceasta de multe ori familiile ceale ce să vedea mai puternice și mai bogate să strică și pier; 3) de cumva nu să pedepsesc întru această lume, în ceaa lume în veaci să vor munci; 4) pildele ceale groaznice care sânt în Scripturi (*Num<eri>*, 16, 1; *2 Paral<ipomena>*, 26, 16) și pedeapsele cu care au pedepsit Dumnezeu pre cei ce cu nevrednicie au priimit preoția legii vechi, carea era numai umbra preoției legii ceii noao, luminat arată ce să apropie celor ce nechemați primesc preoția.

§ 101

Î. 1. Care sânt seamnele chemării ceii adevărate?

R. Seamnele chemării ceii adevărate și dumnezăiești trebuie să se socotească și din partea celui ce chiiamă și din partea celui ce să chiiamă. Din partea celui chemat sânt darurile acealea care sânt de lipsă sau de folos la deregătoria păstoriei sufletești ca să se plinească bine. Aceaste daruri să socotesc și din partea înțelesului, și dintru a voiei, și dintru a trupului. Despre partea înțelesului trebuie să fie știință (*Mat<ei>*, 2, 7), nu numai știință proastă și stearpă, carea slujește la întrebarea unor întrebări suptiri sau la unele întâmplări rari, ci trebuie să fie știința aceaa carea iaste roditoare și carea pătrunde statul sufletului său și al altuia și poate drept să judece despre viața cuiva, bună au rea iaste, și să cunoască mijlocirile și ajutorințele ceale care pot face pre om să sporească întru

faptele ceale bune și cu carea învățătura cea evanghelică și apostolică și îndreptarea vieții creștinești să le cunoască; ci acestea cu nevoință numai omenească nu să câștigă (*Pilde*, 8, 34; *Sir<ah>*, 39, 31, 12). De nu să va uni la nevoința omenească și cugetarea cea de pururea, și rugăciunea (*Sir<ah>*, 39, 6; *Iac<ov>*, 1, 3)^[9], și năcăjirea simțirilor și omorârea patimilor, și inima cu totul să se curățască de poftelile lumii aceștia.

§ 102

Î. 1. Dar despre partea înțelesului ce trebuie să fie?

R. Despre partea înțelesului trebuie să fie înțelepciune (*Mat<ei>*, 10, 16), nu omenească și politică, cu carea știe neștine în pace și în liniște a plini deregătorii sa, de vreme ce aceasta de multe ori nu să poate uni cu plinirea datoriilor preoțești, pentru aceea și Mântuitorul au fost zis (*Mat<ei>*, 10, 34, 35): „Nu am venit să arunc pace pe pământ, ci sabie, că am venit să despa<r>ț pre om asupra tatălui său și pre fată asupra maicii sale și pre noră asupra soacrei sale”^[10]. Și apostolul zice: „toți cei ce voiesc să viețuiască cu cucernicie întru Hristos Isus goană vor păți” (*2 Îm<părați>*, 3, 12). Ci să fie dumnezeiasca aceea și creștineasca înțelepciune carea învață a face aceale mijlociri care mai mult folosesc spre mărirea lui Dumnezeu și spre mântuirea de-aproapelui, și împreună arată și în ce chip bărbătește și cu dulceață să se dobândească sfârșitul acela, măcar de cumva fără de goane și fără de gâlcevi nu să poate dobândi.

§ 103

Î. 1. Ce seamne sânt din partea voiei?

R. Din partea voiei mai vârtos trebuie să fie iubirea și râvna pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru mântuirea de-aproapelui, iară dragostea și râvna așea să fie, cât să facă ca și sufletul său să-și puie pentru Dumnezeu și pentru

oi. Că, fiindcă aceasta iaste cea mai mare deregătorie a păstorilor sufletești, dintru aceasta bine să pot cunoaște unele seamne din care să se poată culeage: oare fi-va întru acest chip? Iară seamnele acestea sânt: să strălucească întru el urgisirea avuțiilor și a iubirei, a cinstii și a dezmierdărilor și a plăcerii trupului și să lumineaze duhul sărăciei și al smereniei și duhul omorârei mădulărilor trupești și al pocăinții și al răbdării năcazurilor. Iară, fiindcă mai înainte de toate păstoriului sufletesc iaste de lipsă rugăciunea, mai întâiu la aceasta să ia aminte: oare are duhul acela, care singur de lipsește, destul de mare semn iaste cum că acela întru carele nu iaste acel duh nu iaste chemat de la Dumnezeu la cinul preoțesc?

§ 104, 105

Î. Despre partea trupului ce seamne trebuie să fie întru cel ce vine la preoție?

R. Cel ce vine la preoție, cât iaste despre partea trupului, trebuie să fie așa de sănătos și de tare cât să poată plini slujbele (*Chiril*, cart. 6, în *Ioan*)^[11] care cu trupul trebuie să se facă: trebuie să aibă piept tare, ca să poată vesti cuvântul lui Dumnezeu, limba să-i fie dezlegată și bine și lezne grăitoare, ca să poată învăța pre norod, să fie blând și cuvios și să poată propovedui cuvântul lui Dumnezeu. Că deaca Dumnezeu în legea veachie au fost poruncit (*Lev<iticol>*, 21, 22): „Tot cel ce va avea prihană din sămânța lui Aaron preotul nu se va apropia să aducă jertvă Domnului, nici pâni Dumnezeului său”^[12], cu cât mai vârtos în legea cea noao va pofți Dumnezeu ca cel ce să apropie la cinul preoțesc, pre carele-l chiiamă la slujba oltariului și la sfințirea norodului său, să aibă acealea făr’ de care nu-și poate plini deregătorii cum să cuvine; nici să gândească cum că Dumnezeu poate să-i dea aceastea, că aceasta ar fi a ispiti pre Dumnezeu ca să facă minune.

§ 106

Î. Dar din partea chemătorului ce seamne trebuie să fie?

R. Nu iaste destul ca cel ce va să vie la cinul preoțesc să aibă numai seamnele cele mai sus-zise, care sânt despre partea celui chemat, ci trebuie să fie și despre partea celui ce chiamă, că precum nici apostolii, fără numai când au fost chemați de la Domnul (*Mat<ei>*, 4, 18 și 9, 9), nici diiaconii, fără numai când au fost aleși de apostoli, au început slujba sa (*Fap<tele>*, 6)^[13], așa nimene nu trebuie să alearge la cinul preoțesc, măcar deși au toate darurile mai sus numărate, fără numai cându-l vor chema aceia (*Fap<tele>*, 20, 28) „pre carii Duhul Sfânt i-au pus ca să pască besearica lui Dumnezeu”.

§ 107

Î. Ce trebuie a judeca de cei ce să vâărăsc pre sine și mult umblă ca să dobândească preoția?

R. Din ceale până acum zise să veade cum că cei ce cu danii sau într-alt chip umblă ca să câștige preoția, pentru ca să fie scutiți de nevoile ceale de obște sau pentru ca mai pre ușor să trăiască și să fie mai cinștiți, aceia sânt carii nu întră pre ușe în staulul oilor, ci pre airea sar, despre carii un cuvios părinte așa scrie: „Mulți aleargă la cinul preoțesc și slujbele, de care și duhurile ceale îngerești se înfricoșează, le apucă oamenii făr' de frică, făr' de socoteală și nu să tem a apuca semnul împărăției cerești sau a apuca corona împărăției aceea, întru carii împărățește iubirea avuțiilor și iubirea stăpâniei; ba încă și nestâmpărarea și fapta cea de rușine stăpânește, întru carii înlăuntrul păreților s-ar vedea urâciune deaca am săpa păreții, după prorocia lui Ezechiil, ca să vedem în casa Domnului lucru groaznic. De vream ce după curvii, după preacurvii, după fapte făr' de lege umblă, și la unii nici patimile ceale de ocară, nici lucrurile ceale de rușine nu lipsesc”^[14]. Pentru aceea zice (S. Ioan

Gură de Aur, cuv. 3, în *Fap<tele> Aposto<lilor>*): „Nu socotesc cum că mulți preoți să mântuiesc, ci cum că cu mult mai mulți pier”^[15]. Și încă ne mirăm pentru ce să răcească dragostea multora, pentru ce din zi în zi năravurile și obiceiurile credincioșilor să schimbă mai spre rău, pentru ce unii să abat de la credință, pentru ce nici înșiși păstorii nu sporesc.

§ 108

Î. Trebuie, dar, să fie sfinți cei ce să preoțesc?

R. Nu iaste destul că iaste neștine de la Dumnezeu chemat la cinul preoțesc de nu va avea și viață curată de tot păcatul, că zice Domnul (*Lev<iticol>*, 11, 44): „Fiți sfinți, că Eu sfânt sânt”. Și, cu adevărat, de iaste neștine încurcat cu vreo faptă rea, iaste semn că nu iaste de la Dumnezeu chemat, cum mai sus am zis, cu cât mai vârtos după ce să face neștine preot trebuie să fie făr’ de păcat, când lucrează slujba aceea, carea, ca să fie gata a o face, trebuie să fie făr’ de păcat. Iară, când zic cum că preotul trebuie să aibă viață curată, înțeleg cum că nu numai de păcatele ceale mari, ci și de ceale mici să cade preotului să se ferească (S. Ioan Gură de Aur, car. 6, *De preoție*, cap 4). Că deacă apostolul către toți zice (*1 Tesa<loniceni>*, 5, 22): „De tot lucrul rău să vă înfrânați”, cu cât mai vârtos cătră aceia carii mai deosebi s-au adus și s-au sfințit pre sine Domnului prin preoție, trebuie să se înțeleagă aceasta că zice apostolul (*Tim<otei>*, 3, 2): „să cade episcopului să fie făr’ dă prihană, treaz, înțelept, cuvios, curat, priimitoriu de străini, învățătoriu, nu bețiv, nu blăstămătoriu, ci cumpătat, nu sfadnic, nu poftitoriu”. Și ca să areate cum că ce zice de episcop de toți clericii zice, adaoge: „Diaconii aseamenea să fie curați...”. Dintru care putem zice cum că sfințeniia carea trebuie să o aibă preoții nu să săvârșească numai cu lipsirea faptelor reale, de nu să vor sili din zi în zi să sporească și să crească în fapte bune. Iar deaca aceasta iaste

detoriia fieștecărui creștin, cum am zis <în> § 208, cu cât mai vârtos trebuie să fie a preoților carii slujesc la oltariu. Pentru aceea și Domnul pre episcopul besearicii de la Laodichiia îl muștră și-l îndeamnă ca cu faptele ceale bune să se îmbogățască și să se nevoiască a să îmbrăca cu haine albe ca să nu să vază rușinea goliciunei lui (S. Ioan Gură de Aur, cart. 3, *De preoți*<e>)^[16].

§ 109

Iară trebuința faptelor bune mai mult să veade dintru aceasta, că fieștecine iaste detoriu cu fapte bune să deșteapte pre alții la aseamenea, cum airea am zis (partea 2, § 101). Că la nimene nu caută atâta ochii altora cât caută la preoți, carii sânt puși ca o lumină în sfeașnic ca să lumineaze tuturor celor din casă (*Mat<ei>*, 5, 15; *Grig<orie> Teolog*, cuv. 20). Pentru aceea, sfintele săboară și dumnezăieștii părinți, având înaintea ochilor aceastea, așa grăiesc într-un săbor^[17]: „Nimica nu iaste carea pre alții mai mult pururea să-i înveațe frica lui Dumnezeu decât viața și pilda celor ce s-au sfințit pre sine slujbei ceii dumnezăiești; drept aceea, așa trebuie preoții cei ce sânt chemați în soartea Domnului să-și întocmească viața și toate năravurile sale ca cu portul, cu obiceiul, cu cuvântul și cu toate cealealalte lucruri nimica altă, fără numai ce e cuvios și cumpătat și plin de cucernicie să se vază întru ei, și de păcatele ceale mici, care lor mari le-ar fi, să se ferească, ca faptele lor pre toți să-i ațițe spre cuviință”.

§ 110

Î. 1. Care fapte bune sânt în care mai ales și mai întâiu să cade preotul să se nevoiască?

R. Mai ales și mai întâiu preotul să cade să strălucească cu curățeniia, că, de vreamă ce odată să sfințească pre sine lui Dumnezeu prin primirea preoției, iaste detoriu să se

păzască pre sine, vas curat celui curat, și cu curățenie să petreacă și să nu să ameștece cu dezmierdările ceale trupești, nici să se întine cu gunoiul beției. Și nu numai de faptele necurăției să se ferească preotul, ci să-și ia sama ca și niciun prepus și vinău să nu dea cu viața sa sau cu vorbele și cu petreacerea, din care alții să socotească ceva rău și necuvios de el (355, 356; *1 Săbor. cano.*, 3; S. Vasilie, *Epistola*, 55)^[18].

§ 111

2. În preot trebuie să lumineaze dărniciia, adecă preotul să cade să fie darnic și milostiv și iubitoriu de oameni și cu puține îndestulat (*Isaia*, 57; *Evrei*, 13, 2; *1 Timo<tei>*, 3, 2)^[19], că aceastea împiiadecă ca inima lui să nu să cuprinză cu iubirea avuțiilor, carea patimă iaste foarte urâtă în preoți. Despre acest lucru un sfânt părinte și mare dascal așa scrie (S. Ieronim^[20], *Cătră Nepotian*): „Drept aceea te rog pre tine și poftorind iară și iară te voi îndemna ca să nu socotești că deregătorii preoției iaste un fealiu de-al oștirea ceii mai de demult, adecă ca să nu cauți dobânzile lumii în oștirea cea de demult, să nu aibi mai mult decât când ai început a fi cleric, și să se zică ție: sorțile lor nu le vor folosi lor. Că unii sânt mai bogăți călugări decât au fost când era mireani, și clericii carii stăpânesc bogății supt Hristos cel sărac, care bogății supt diavolul cel bogat și înșelătoriu nu le-au avut, și să-i plângă pre ei besearica bogăți, pre carii lumea nu i-au voit mai înainte cerșitori. Măsuța ta săracii și nemearnicii și cu aceștia Hristos oaspetul să o cunoască. De clericul negoțitoriu, și din sărac bogat, și din prost trufaș, ca de ciumă fugi”.

§ 112

Afară de aceastea, trebu<ie> preoții să fie plini de duhul rugăciunei, că ei sânt detori să se roage lui

Dumnezeu pentru toate păcatele credincioșilor, ca să nu-i pedepsească Dumnezeu, ci să le dea dar, și ca să se întoarcă la pocăință, și ca să rămâie până la sfârșit în pocăință. Pentru aceea, și besearica oprește pre preoți a vâna, a fi ostași, a să juca cu cărțile și alte jocuri pe bani, a face negoțetorie, a purta slujbe și deregătorii lumești, a fi hirurgi sau fâlceari, a merge la crâcime și toată deșertăciunea, ospeațele ceale fără de cuvânt, jocurile și altele asemenea cu care să răsipește mintea și să piarde duhul rugăciunii, despre care în legile și canoanele besericești mai pre larg să grăiaște. Și precum aceastea preoților le-au oprit besearica, așa le-au rânduit lor și le-au poruncit ca și oarecare rugăciuni anume să zică^[21]. [...]

§ 121, 122

Î. Detoriu iaste norodul să asculte și să cinstească pre păstorii săi cei sufletești?

R. Fiindcă păstorii sufletești aici pre pământ sânt în locul lui Hristos, trebuie să li să dea lor: 1) cinste, ca slujitorilor lui Dumnezeu (S. Igna Muce<nicul>, *Cătră smirneani*; *Efes<eni>*)^[22], „că pre tot carele-l trimite stăpânul căsii în locul său ispravnic, așa trebuie să priimim noi pre acela, ca pre cel ce l-au trimis. Drept aceea, luminat iaste cum că pre episcop ca pre însuși Domnul trebuie să-l priimim”. Și să cade să cinstim pre preoți, că ei săvârșesc tainele ceale sfinte a legii noastre și lucrează spre sfințenia noastră, ba încă cel ce nu cinstește pre preoți nu cinstește pre Dumnezeu, cum ne învață însuși adevărul cel veacinic în Evanghelie (*Luca*, 10, 16). Iară precum să osibesc treaptele preoției, și cinstea să fie osibită, și așa, fiindcă episcopii din orânduiala cea dumnezeiască în cinul preoțesc sânt cei dintâiu, mai multă cinste trebuie să li să dea, nu numai de la mireani, ci și de la ceialalți clirici și preoți. După episcopi vin preoții și diaconii și ceialalți. Însă trebuie a lua sama că nu pentru

cinstea cea lumească, cât pentru cinul cel duhovnicesc trebuie a să cinști: așa, nu mai puțin să cade să se cinstească episcopul sau preotul cel sărac și de neam prost decât cel bogat și de neam mare. 2) Iaste detoriu norodul să asculte de păstorii săi cei sufletești întru lucrurile ceale ce sânt spre mântuirea și spre sfințirea sufletului, că întru aceste lucruri sânt preoții slujitori a lui Dumnezeu și ispravnici ai tainelor lui. Și, cu adevărat, dragostea cea mare cu carea-și pun ei sufletul pentru oile sale poștește ca să li să dea lor încai această ascultare (*Matei*, 23, 3; *Luca*, 10, 61; *Evrei*, 13, 17)^[23].

§ 123

Î. Au întru toate trebuie a asculta de păstoriul sufletesc?

R. Ascultarea aceasta, carea credincioșii sânt detori păstoriului său celui sufletesc, nu trebuie să fie oarbă, ci cuvântătoare, trebuie să fie rânduită după lumina credinței și supusă ceii, cu carea sântem detori lui Dumnezeu. Numai lui Dumnezeu singur, cel ce nici poate, nici să poate înșela, trebuie a crede, și orice va porunci a face să facem fără de nicio îndoială și fără de nicio zăbavă și nicio împiedecare și nevoie să nu ne oprească pre noi de la plinirea poruncii lui Dumnezeu. Iară de om numai atunci trebuie a asculta când nimica nu poruncește împotriva poruncilor lui Dumnezeu (*S. Vasilie, În ceale scurte, rând 14*)^[24], că, de poruncește împotriva (*Fap<tele>*, 5, 29)^[25], „să cade mai mult a asculta de Dumnezeu decât de oameni”, au răspuns apostolii către săborul cel mare al jidovilor. Și Pavel, apostolul neamurilor, cel ce au poruncit (*Gala<teni>*, 1, 8): „ascultați de mai-marii voștri”; într-alt loc, ca cum ar tâlcui aceasta, zice (*2 Cor<inteni>*, 13, 8): „ci, ori noi, ori înger din ceriu ar vesti afară de ce am vestit voao, să fie anatema, că nimica nu putem împotriva adevărului, ci pentru adevăr”.

§ 124

Însă ca din ceale mai sus-zise să nu ni să dea prilej a rățăci, trebuie a lua aminte: 1) măcar că poate aorea păstoriul cel sufletesc porunci ceva împotriva lui Dumnezeu, însă toată besearica sau săborul a toată lumea, căruia Dumnezeu i-au dat puteare ca să nu rățăcească, nu poate să poruncească ceva împotriva poruncilor lui Dumnezeu. Pentru aceea, de besearica cea săbornicească, totdeauna, orice ar porunci în ceale ce sânt pentru mântuirea sufletului, trebuie a asculta, iar nu de păstorii cei deosebi a unora besearici, dintru carii niciunul singur și deosebi nu iaste carele să nu poată rățăci, fără numai când poruncile lor nu să împrotivesc adevărului (S. Ioan Gură de Aur, în *Ioan*, cuv., 85; S. Anast<asie>, *cuv. de liturg<hie>*)^[26]; 2) de să întâmplă vreodată ca să nu ascultăm de păstoriul sufletesc, pentru ca să nu călcăm porunca lui Dumnezeu, pentru aceea, cinstea cea detornică ca unui păstoriu tot trebuie să i-o dăm; 3) neascultarea aceasta nu cu sumeție, ci cu mare smerenie să o facem, și măcar de întru acel lucru nu trebuie să ascultăm de el, însă întru altele, care nu sânt împotriva lui Dumnezeu, trebuie să ascultăm, ca și din faptele noastre să se vază că numai pentru aceea nu ascultăm de el, ca să ascultăm de Dumnezeu.

§ 125

4) Trebuie să ia aminte omul creștin ca să nu judece făr' de socoteală pre păstorii săi și să-i hulească, și de poruncile lor puțină samă să bage și să cârtească asupra lor și pre încet să cază în ura adevărului, adecă să urască adevărul, și să scornească minciuni asupra-i^[27]. Niște păcate ca aceastea greale sânt și aduc asupra bătaia lui Dumnezeu (*Num<eri>*, 14, 12; *Psalm*, 105; *Sirah*, 47). Din care nicio pedeapsă nu iaste mai mare, niciuna mai groaznică decât aceea carea de multe ori o lasă pentru niște păcate ca aceastea, adecă pre păstorii cei buni îi

chiamă la sine, și în locul acelora întru mâniia sa dă păstori răi, carii turma Domnului nu o pasc întru știință și întru învățatură, ci o pradă și o strică și o râsipesc (*Iov*, 34, 1; *Isaia*, 56, 10, 11; *Osie*, 13, 11; *Zahar<ia>*, 11, 16).

§ 126

Trebuie încă credincioșii să iubească pre păstoriile săi, că aceștia sânt lor părinți duhovnicești (*1 Cor<inten>*, 4, 15; *1 Tesal<onice>*, 5, 13). Pentru aceea, zice apostolul: „Rugămu-vă pre voi, fraților, ca să cunoașteți pre cei ce să ostenesc întră voi și sânt voao mai mari întru Domnul și vă învață pre voi, ca să-i aveți mai de prisosit pre ei întru dragoste pentru lucrul lor. Dintru această iubire curge detoriia a face rugăciuni pentru ei (*Efes<eni>*, 6, 18; *Evre<i>*, 13, 18; *Colos<eni>*, 4, 3), ca Dumnezeu să blagoslovească osteneala lor, să le dea lor ca drept și cu rod să înveațe cuvântul adevărului, iară mai întâiu iaste detoriu norodul să se roage pentru episcopi: <1> ca să se umplă de Duhul Sfânt; 2) ca, când preoțesc, să aleagă numai pre aceia pre carii Dumnezeu i-au chemat (*Mat<ei>*, 9, 38); 3) când să apucă de vreun lucru mare pentru besearică; 4) când să luptă pentru adevăr și li să grăiaște împotrivă și pat goană de la cei răi, ca să-i întărească pre ei Dumnezeu; 5) când cercetează eparhiia sa sau șed la săboară, ca, umplându-să de Duhul Sfânt, bună grije să poată avea de besearica sa; 6) și când sânt bolnavi, ca să se însănătoșeze.

§ 127

Î. Dară, după ce moare păstoriul, ce sântem detori să facem pentru el?

R. După ce moare păstoriul cel sufletesc sântem detori să ne rugăm lui Dumnezeu pentru el, ca să-i dea Dumnezeu odihnă, și noao să ne trimiță păstoriu după inima sa, și să nu încetăm de la rugăciune până ne va veni păstoriu nou; detoriia aceasta ne-o arată noao Hristos (*Mat<ei>*, 9, 38).

Iar de să va întâmpla să nu ni să dea păstoriu după inima lui Dumnezeu, ci ca acela carele să nu pască, ci să răsipească și să piază oile, să cade a gândi că un păstoriu ca acela s-au lăsat de la Dumnezeu spre pedeapsa noastră pentru păcatele noastre (*Iov*, 34, 30; *Zac<haria>*, 11, 26) și, pentru aceea, întru ascuns să suspinăm și să ne rugăm lui Dumnezeu ca să se milostivească.

§ 128

Î. Ce luare-aminte trebuie să mai aibă norodul cătră păstorii săi?

R. Norodul trebuie să urmeze pilda cea bună a păstorilor și la faptele lor ceale bune ca la o învățatură de pururea să caute (*1 Cor<inteni>*, 4, 16; *Filip<eni>*, 3, 16). Iar de cumva viața păstorilor nu să uneaște cu cuvântul lui Dumnezeu care-l propoveduiesc, mai vârtos trebuie să asculte de învățăturile lor ceale din Evanghelie luate, decât să urmeze faptele lor ceale împotrivnice (*Ieșire<a>*, 22, 28; *Sir<ah>*, 45, 21), după cum au învățat Mântuitorul (*Mat<ei>*, 23, 3). Iară de cumva, cum să întâmplă aorea, să dă volnicie (*1 Ioan*, 4, 1) a-și aleage păstoriu, să cade să aleagă pre acela a căruia învățatura și viața iaste mai desăvârșită, că însuși apostolul măsturiseaște cum că nu toți sânt întocma (*Fil<ipeni>*, 3, 18). Și după ce au ales pre unul ca acela și s-au încredințat pre sine lui, pentru aceea nu trebuie să facă împărecheri, urgisind pre alții carii nu urmează pre păstoriu acela sau înălțându-să preste ei și lăudându-să, că aceasta dragostei să împotriveaște (*1 Cor<inteni>*, 1, 10) și sporiul în faptele ceale bune împiadeacă și foarte multe alte reale naște.

§ 129

Î. Dară, detori sânt poporeanii să dea preotului lor ceale de lipsă ca să poată trăi?

R. Fiindcă păstorii sufletelor să dau pre sine cu totul și să cuprind cu grija mântuirii sufletelor norodului, și pentru aceea nu pot sta ca să-și agonisească ceale de lipsă pentru hrană și pentru altele care sânt de lipsă la ținearea vieții, pentru aceea, dară, credincioșii cărora le slujeaște ceale duhovnicești sânt detori ca să grijească să aibă ei după cuviință ceale de lipsă la ținearea vieții, cu care omeneaște să poată trăi. Că zice Mântuitoriul (*Luca*, 10, 7): „Vreadnic iaste lucrătoriul de plata sa”. Și măcar că Pavel cu lucrul mâinilor sale și-au agonisit șie și celor ce era cu sine ceale de lipsă (*Fapt<ele>*, 20, 33), tot mărturiseaște cum că și lui și altuia oricarele să osteneaște în viaa Domnului sânt detori credincioșii să le dea ceale de lipsă (*1 Cor<inteni>*, 9, 7; *1 Timo<tei>*, 5, 17). Și, cu adevărat, în legea veachie cei ce slujea oltariului de la oltariu împărtașea, au doară în legea noao pot să nu să dea; pentru aceea, și Domnul au rânduit celor ce propoveduiesc Evangheliia din Evanghelie să trăiască^[28].

§ 130

Î. Dară, de iaste necuvioasă viața preotului, încă trebuie a cinsti pre preot?

R. La această întrebare răspunde S. Ioan Gură de Aur, unde zice (cuv. 86, în *Ioan*): „Pre cei ce cu nevrednicie preoțesc foarte plâng și-i tânguiesc, ci nici așa cei supuși, mai vârtos cei mai proști, nu trebuie să-i judece pre ei, măcar de iaste defăimată viața lor, tu, de-ț vei lua aminte nimica nu te vei păgubi întru ceale ce sânt lui încredințate de la Dumnezeu... Măcar de vor fi preoții foarte răi, Dumnezeu ale sale toate le va săvârși și va trimite pre duhul său cel sfânt...Că nici ar fi fost drept ca pentru răutatea altuia cei ce au priimit credința să se rănească în

tainele mântuirii noastre, care toate văzându-le, și de Dumnezeu să ne teamem și pre preoții lui să-i omenim și toată cinstea să li-o dăm, ca și pentru faptele noastre și pentru slujba și cinstea carea facem lor, mare plată să luom de la Dumnezeu”^[29]. Cu adevărat vreadnice sânt să se cetească toate ceale ce scrie acest Sfânt mare părinte și a toată lumea dascăl de preoți întru acel cuvânt. [...]

Samuil Micu

PRAXIȘUL FURUMULUI BISERICESC,
lucrat de răp<osatul> Samoil Clain de Sad,
c. 1800*

Partea întâiu

DESPRE FEATĂLE ȘI LUCRURILE CARE SĂ ȚIN DE
JUDECATA SCAUNULUI BISEARICESC

Titulușul întâiu

§ 1

DESPRE JUDECĂTORIU

Judecătoria iaste o față legiuită, carea are puteare de a judeca, după legi și după legiuit obicei, toate controversele sau pricile care să stârnesc între fețe ocârmuirii sale supusă. În bisearică judecătoria sânt toți, de la patriarhul Romei, până la preoții de rând, după treaptele sale.

§ 2

Datoriile judecătoriaului sânt aceastea:

1°. Precum judecătoria nu trăbuie să îngăduiască ceva dovediri împotriva legii pusă, când ar îndrăzni careva parte a face aceasta, așa nici lui nu-i iaste slobod ca numai după capul său și după mintea sa să giudece, ci după adevăr, adecă, precum să adeverează lucru, prin alegații, prin lejuitele, țităluitele, prin mărturisirea mărturiilor.

2°. Judecătoria trebuie să fie bărbat, după toată putearea acestui cuvânt, adecă nestruciat cu dani, înțelept și

* Transcriere și note: Otilia Urs.

statornic. Frica, pizma, dragostea, daniile, acestea sânt care adeseaori orbesc pe judecătoriu.

3°. În cauzăle acealea în care nici într-un chip nu poate ieși adevărul, fiind și de o parte și de alta, asemenea temeieri trăbuie să puie îndărăpt cauza, până prin ceva stări împrejur și-a mai lumina lucru, iară de cumva nici așa nu ș-ar dobândi sfârșitul, sâlească părțile la pace.

§ 3

Datoriile pro<to>popilor, deosebi, sânt aceastea: să vizătăluiască parohiile eparhiei sale, în care să ieie samă, întie, la ceale ce sânt spre slujba lui Dumnezeu, apoi la ceale ce țân de fața parohului, mai pre urmă la ceale ce să țân poporeanii cărâiva parohii, așadară:

1°. Va cerca țâne-să bisearică după cuviință acoperită, împodobită și curată? Sfânta Cumenecătură țâne-să cu evlavie și schimbă-să în vremea sa potiriul, discosul și cealelalte, spre slugibă trăbuincioasă, sânt curate? Iaste mir? Iaste protocol în care să însamnă cununații, botezații, morții? Mai pre urmă, facă inventarium despre toate ce să află în besearică sau sânt a besearicii, și acesteia copie o dă fiucuratorului ca, cu schimbarea preotului, următorului său, pe rând, să să poată da înainte și să să știe ce au perit și de la cine să să ceară.

2°. În cât îi pentru fața parohului, va cerca oare slujește totdeauna în sărbători? Știe sluji? Face învățătură, măcar să cetească din *Catechism*? Oare nu adaogă în slujba tainelor, mai vârtos a botezului, țereonii care nu sânt rânduite de besearică? Cum ascultă espovedania? Cum să silească spre podoaba bisearicii? Au n-au băgat din eclezie zălog? Iară, mai cu samă, ce nume are parohia, nu-i bețiv? Nu trăiaște prea slobod? Dară, mai vârtos decât toate, oare nu moare neștine negrijit pentru lenevirea lui? Iară, de va afla într-însul scăderi în ceale mai greale, știrea epișcopului tragă-l la judecată și-l pedepsească.

3°. În câtu-i despre poporeani, va cerca merg la biseaică? Trimită-și pruncii la catecheziș? Spovedească-să cu toții la Paști? Dascălii sânt de treabă? Nu amărăsc pe popi fără vină? Și, apoi, îi înveață datoriile cătră Dumnezeu, cătră de-aproapele, cătră stăpânii săi? Îi îndeamne să ajute besearica după puțința sa? În filialișuri, deosebi, va cerca de care parohie să țân? De la cine primesc tainele? Au nu le-ar putea altu mai cu îndămână sluji? Întru aceastea stă vizitația protopopească, însă totdeauna vizitația sa și-o împroutocolăiască, ca, de va fi de lipsă, să o poată arăta epișcopului sau Capitulumului în vreamea sa. Cea mai grea deregătorie iaste a judeca.

§ 4

DESPRE JUDECĂȚI

Judecata iaste o legiuită lucrare a lor doauă feață: a actorului și a inctului, despre ceva cercare, înainte aceluiaș judecători. Alta iaste bisearicească, alta politicească. Alta de rând, alta de legăluită etc. În Țara Ungurească, și acum și în Ardeal, protopopii lătinești n-au scaun și, așa, toate părăle să încep și să săvârșesc în Conzistorium. Iară în Bisearica Răsăritului au forum și toate cauzăle la ei să încep, numai sânt îndatoriți ca judecata sa, în diețezișul nostru, fie îndestulite părțile, fie neîndestulite, cu dânsa să o trimitte la scaun. Totuși, când sânt îndestulite părțile, nu să țâne accasta așa strâns, afară de cauzăle ceale de căsătorie, în care pot cu adevărat pronențăului deliberatumu, dară nu trăbuie, nici pot să-l ducă în vig, până nu să va revidelui cauza în Conzistorium.

§ 5

DESPRE FORUMUL CEL CUVIINCIOS

Forumul cel cuviincios iaste scaunul acelu judecătoriu, căruia iaste inctușul supus (*Inctus, Incatus in Causam attractus, actor sequitur forum rei*), așa cât, de va pârî

neștine pe vinovat înainte altui judecătoriu, poate edită lui împotriva scaunului lui și să nu stea la judecată. Deci, de vrea preotul să pârască pe mirean, trăbuie să-l pârască la judecătoriu lui, nu la vlădica.

Mai de mult să țânea în foarte multe cauză de forumul bisericesc, dară lejile țării le-au împuțânat, așa cât acum sânt foarte puțâne, mai cu samă aceastea: 1°. Cauzăle de căsătorie. 2°. Cauzăle despre taine și scăderi care să fac într-însăle. 3°. Despre eretici. 4°. Ceale personalicești a preoților și a cantorilor, când au cu popa cauză.

§ 6

DESPRE ACTOR ȘI DESPRE INCTUȘUL

Actorul iaste acela care pâreaște. Inctul iaste cel pârât. Actor nu poate fi cel afurisit, macar că poate fi inctul actor, trăbă să fie totdeauna gata a dovedi pâra sa, almintrelea inctul să absolvăluiaște. Actorul îș poate pune plenipotențiarium, și, ce face acela, iaste făcut, și prințipaleșul toate trăbuie să le cunoască a fi ale sale.

§ 7

DESPRE PROCURATORI

Procurator (*Procurator/ Causidienes/ Postulans/ Avocatus*) iaste acela, care după legi să rânduiaște, ca, până la sfârșitul cauzii, toate ceale de lipsă, spre urzârea și săvârșirea ei, să le plinească în numele prințipaleșului său. Procator să poate neștine rându, au prin carte, au prin cuvânt. La noi iaste acesta obicei prin cuvânt a-ș pune procator. Să duce cel ce vrea să-și puie procator la prejeș sau la vicarăș și îș arată procatorul său, care improtocoluiaște lucru, și i să plătesc trei măriiăș. Iară când să rânduiaște prin carte, atunci, să duce numai cel rându, la preazăș și arată aceaea carte, apoi să face ce am zis mai în sus. Deci, când să va arăta procatorul la judecată, trăbuie să fie gata a arăta, cum că pe leaje iaste rându, almintrilea

piarde cauza, ca cum n-ar fi comparăluit. Înainte de a începe a vorbi, trăbă să-și dezlije limba cu o dușcă. Putearea aceii rânduיעli țâne până la sfârșitul cauzei.

Despre procuratori să cuvine a mai ști: 1°. Cum că trăbă, înainte de ce să rânduiaște proparator, să joare înaintea scaunului protopopesc sau a scaunului Conzistoriumului cum că va ținea cinstea scaunului asesoriilor, n-au lua cu știrea sa cauză hameșe în sus, să va țânea de leji, n-a îngreoia peste samă pe prințipaloș, n-a împedeca păciuirea între cauzanși, în zădarnice apelații noi face etc. 2°. Trăbuie să alegăluiască pe scurt și să țităluiască lejile. 3°. Numai *quadruplicant* poate face. 4°. În locul său nu poate rândui altul. 5°. Trăbuie să fie om drept și harnic. 6°. De n-a vrea să puie jurământ, înainte de a legălui, nu trăbuie lăsat să a-găluiască nimic. 7°. Care cauză o știi a fi hameșe supt păcat de moarte o ie în sus, și datoriu iaste, în cunoștință, a întoarce paguba făcută părților. 8°. Proparatorii iesu din casă, până să face judecata; până alegăluiesc, stau în picioare.

§ 8

DESPRE NOTARĂȘI

Notarășul iaste o față de la cei mai mari ai săi rînduită și cu jurământ legat, spre aceea ca toate actele, în forma sa, să le ducă și să le adune. Notarășu trăbă să fie om drept și procopsit în deregătoria lui. Notarășul de rând să rânduiaște prin episcopul locului. Ci Ex<s>elenția Sa, domnul vlădica nostru, au deregăluit acestui praxișu, dând Capitulumului puteare desăvârșit a-ș aleje notarăși, precum c<institul> părintele Dimitrie Pote *per vota* s-au ales. Iară ca să aibă puteare actele notarășului de lipsă iaste: 1°. Să fie notarăș de obște, de la cel ce are puteare rînduit. 2°. Să știe și să fie fost de față în lucru despre care scrie. 3°. Să să iscălească, arătând dintru a cui ponuncă iscăleaste. 4°. Să-și puie peceatea sa. 5°. Ca, totdeauna, într-un chip să să iscălească.

§ 9

DESPRE FIȘCUȘ ȘI ASESORI

Fișcușul iaste o față de la epișcop sau vicarăș spre aceeaa rânduită și cu jurământ legată, ca să pârască pe preoți, ba și pre mirean, la scaun pentru faptele lor, care să împotrivesc cu leagea lui Dumnezeu și a Besearicii. Fișcușul trăbuie: 1°. Să fie om drept și în canoane bine procopsât. 2°. Toate cauzăle, care i le va da prezeșul, trebuie ca ale sale să le urzască, că prezeșul nu poate judecata și pâra; pentru aceea, când vine ponoslu la vlădica, la vicarăș sau la prezăși împotriva cuiva, aceasta să dă fișcușului. 3°. Fișcușu, tocma de nu va dovedi pâra sa, nu cade în pedeapsă *Taliones*, ca alți pâraș, numai să pârască din datoria deregătoriei. Asesori să numesc, pentru că împreună șed la judecată cu judecătoriu. A 2° sânt aceia cari, cu sfat și cu votum, ajută pe judecătoriu ca să să facă dreptate cauzanșilor. Asesorii scaunului epișcopesc de rând sânt canonicii, dară în voia epișcopului stă să puie și pe alții, încă și mireani, ba poate și din canonici, pe care a vrea, când a vrea lăpăda din Conzistoriumul său, că el iaste judecătoriu și poate face să ieie întru ajutoriu pe cine va vrea. Dară din judecățile Capitulumului nu poate scoate pe canonici, numai Capitulumul. Protopopii nu trăbuie să-și adune toată eparhia spre hotărârea cauzelor, ci trăbuie să-și rânduiască asesori pe care îi va judeca mai harnici și mai de îndemână. Cu cuviință lucru iaste ca să fie șasă, afară de protopopul, dară, în vreme de lipsă, poate judeca și mai cu puțin, însă mai puțin de tri să nu fie. Acestea 1° trăbă să fie întru toate ascultători de protopopi. Protopopii și de aici sânt datori a să aduna la judecăți, a face vălătașuri execuții de supt gloabă de 12 florinți. 2°. Să nu descopere secretumurilor cauzălor. 3°. Să ajute pe judecătoriu cu sfatul său.

§ 10

DESPRE ȚITAȚIE

Țitația iaste o lucrare prin care neștine, cu porunca judecătoriaului, să cheamă la judecată ca să-și cerce dreptul său. Toate cauzăle să încep de la țitație și să face în 2 chipuri: cu cuvântul și în scris. Cu cuvântul să face atunci când notarășul sau carev<a> asesor, sau macar care preot numai din gura judecătoriaului au luat poruncă să cheame pe cineva la judecată. Iară în scris, să face când să duce țitateriul cu poruncă în scris, luată de la epișcop sau vicarăș, au în scaun de jos, de la protopop, cu iscălitură și cu peceate întărită, și pe lângă aceea cheamă la judecată. La țitație iaste de lipsă a lua sama, fie *verbalis*, fie *litteraria*, să să facă din porunca judecătoriaului, și acela să o isprăvească cui să dă porunca. Țitatoriul, după ce țităluiaște pe neștine, face relație vlădichii sau vicarășului, în care scrie tot ce au isprăvit, cam întru acesta chip: Luând milostiva poruncă a Mării Tale, <în> 12 iunie 1808, ca să țităluiesc pe molitva sa, Marea Toader, parohul din Terem^[1], a veni la scaun pentru darea de samă pentru cununia lui Oprea Gabor cu numita Simină, care să zice a o fi făcut pe ascuns, m-am dus acolo în zile<le> ace<le>iaș luni, în fața locului, în Terem, unde, aflând pe numitul preot la lăcașul său, i-am cetit mie data poruncă și l-am sorocit a mearje la scaun pe 4 zile iulie a. c., la care mi-au răspuns: Aud, înțăleg, mă voi duce pe pusul termin, care lucru, cum că așa s-au isprăvit, adeverezi cu iscălitura și peceatea mea și rămâi

a Mării Tale umilit caplan,
paroh în loc<alitatea> Sedre.
Sedre, 18 iunie 1808.

La țitație ce e scris făcută, iaste de lipsă <să> fie, în porunca cea de țitație, pus numele judecătoriaului și numele și porunca celuia ce să țităluiaște, apoi numele și

porecla aceluia cu a cui cearere sau inștanție să țităluiască. Că judecătoria niciodată nu poate țitălui numai din capul său, ci dacă să ponosluiască cineva. Așadară, nici când știe el, chiar cum că neștine trăbuie țităluit, nu-l poate țitălui, până nu să va ponoslui cineva împotriva aceluia, au fișcușul scaonului îl va ceare la judecată. Deci, când știe judecătoria cum că trăbă careva țităluit, și nu-l pârăște nime, poruncește fișcușului să ceară la judecată, apoi dă judecătoria poruncă de țităluit. Mai încolo, întru aceea porunca, trăbuie extrimăluită cauză pentru care să țităluiască, apoi locul judecății și terminul sau zioa pe când să vine la judecată.

EDICTUM VALVALE

Mai trăbuie luat aminte la țitație ca preot prin preot, cantor prin cantor sau preot să să țităluiască, că, de va face preot prin dascăl țităluit *exceptia*, cauza condeșândă-luiască, adecă cade, așa cât trăbuie de nou să să înceapă. Țitatoriul iaie sama să nu între în cauză, că îl vor prinde. Ci cheame afară pe cel ce să țităluiască, iar de nu va veni el sau n-a fi acasă, țităluiască pe un casnic de-a lui, prunc cu priceapere, slugă, slujnică, dară străin nu, tocma de-i va fi rudenie, de nu lăcuiască cu el.

Acum țitațiile, în rând, așa merg: Îl țităluiască, întâiu, pe un termin cuviincios, pe care să poată țităluitul sta la judecată. De nu să arată pe acel termin, să țităluiască aici, la noi, pe <a> 15^a zi. De vine, atunci nu-i slobod a vorbi, până nu pune trei florinți, pentru că au așteptat a 2^a țitație. De nu vine, iară să țităluiască *ad quindenam*, și, de vine, acum trăbuie să plătească 6 florinți, tri pentru a 2^a, tri pentru a treia țitație, că pentru ceai dintâiu nu să plătească nimic. De nu vine, să țităluiască *perentorie*. Acum, a patra oară, de vine, plătească 12 florinți. De nu vine, nu să mai țităluiască mai mult, ci să socotesc *contumax*. Despre țitație să știi cum că aoneori întră într-însa și *inhibitio*, când cel țităluit

să și oprește ca, până la sfârșitul cauzii, în lucrul cel de price, nimică nu mute supt pedeapsă, care stă în voia judecătoriaului, cât de grea să fie.

§ 11

DESPRE NEASCULTARE/CONTUMATIA

Neascultători/ *Contumaces* sunt aceia care: 1°. Țităluiuți fiind, nu vin la judecată au să ascund să nu audă țitația. 2°. Care nu răspund la întrebările judecătoriaului. 3°. Cari așa răspund, cât nu să poate țâne judecătoriaul de vorbele lor. 4°. Cari, neisprăvindu-să judecata, fug și nu să întorc să auză deliberatumu. 5°. Când, din ponunca judecătoriaului, nu vreau să joare. Cu un cuvânt, toți sânt *contumaces*, cari nu plinesc poruncile judecătoriaului. Acia vom vorbi numai despre aceia despre cari chiar să știe cum că s-au țităluit și n-au vrut să vie la judecată.

Acum, dară, de nu poate aduce pricini greale, cu care să areate cum că n-au putut veni, să proxădluiaște împotriva lui. Trăbuie luat aminte că și actorul poate fi *contumax*, atunci când părăște odată, apoi nu stă de aceea, ca, pe termin, să-și dovedească pâra sa. Unul ca acesta să țităluiuște în rând de 3 ori, cum am zis mai în sus, § 10, sau, la cearerea inctului, odată numai, *peremptorie*, au el, au procuratorul lui, și, de nu vine, treace judecătoriaul la judecată desăvârșit. Folosurile inctului împotriva unui actoriu *contumax* sânt: 1°. Poate ceare să nu aibă țitație împotriva sa, făcută puteare, și el să poată fi slobod de judecată; ci întru acesta să poate turbălui, că, de vine actorul și întoarce inctului cheltuiala până amu făcută sau pune chizeșie că o va întoarce, și de aici înainte totdeauna va sta la judecată, poate iară să-l țităluiuască și să proțădluiuască. 2°. Împotriva actorului *contumax* poate pofți inctul să să absolvăluiaască *definitive*, așa cât actorul despre acel lucru să nu-l mai pârască; dară aceasta in<ctul> numai atunci o va dobândi, când să veade din temeuriile

a<ctoru>lui cum că el, a<cto>rul, nu are ceva iuș la lucrul acela, au tocma nimic n-au dovedit, au când i<nctul> vrea însuș să arăte nevinovăția sa. 4°. Poate ceare să judece lui lucrul cel de price, ci și aceasta numai atunci o va dobândi, când va arăta iuș la acel lucru.

Mai adeasăori să întâmplă de-i i<nctul> *contumax*, la care mai trăbuie luat aminte: 1°. Cum că vreamea între țitație și termin, carea o am pus mai sus, 15 zile, stă în voia judecătoriaului, numai nu fie prea scurtă. 2°. I<nctii>, cari după a tria țitație vin, să pedepsăsc să plătească a<cto>rului cheltuiala <la> aceale doao țitații dintâiu făcute. 3°. De răspunde i<nctul> că nu va meare la judecată, trăbuie, după orânduiala sa, și a doua și a tria oară țităluit, numai trăbuie luat sama să nu să facă țitația *hora suspecta*, au în glumă, au numai ca în dișcurs, au în besearică, că atunci nu are puteare. 4°. Înainte de a pedepsi judecătoriaul pe i<nct> *tanquam contumacem*, trăbuie *deliberative* să-l judece a fi *contumax*, unde trăbuie luat aminte: oare n-au avut ceva împedecări, pentru care n-au putut veni la judecată? Pedepsăle celui *contumax* sânt aceastea: 1°. De vine după a 2^a sau a treia țitație, nu poate sta la judecată, până nu plăteaste a<cto>rului cheltuiala în ceale mai dinainte țitații făcută și să leagă cum că de aici îna<i>nțe va sta la judecată. 2°. Judecătoriaul în toate pune, după înțălepciunea sa, ceva gloabă în bani, cari au șieș să-i ție, au să-i dea la besearici.

N. B. *Rustici secundum leges patriae nunquam mulcta pecuniaria puniantur sed corporali hoc officiales co<mita>tenses non hoc archidiaconum possunt vero sacerdotes nobiles letiganter tali poena puniri*^[2]. 3°. Era odată și aceasta să să afurisască. 4°. De rămânea într-un an în excomunicație, să trăjea la judecată *qua suspectus de heresi*. 5°. Unuia ca acela nu i să dă apelație. 6°. Cea mai grea era excomunicația, dară acum nu iaste în obicei, ci, de nu iaste cauza de căsătorie, cel țităluit pe leaje, de nu

vine, să convincăluiaște și piarde cauza de tot și să face execuție prin tisturile varmeghiiii, de nu va pune, până la al doilea tărmin, oprealiște *prohibita*. Iară de-i cauză de căsătorie, un *contumax* ca acela prin tisturi, la ceale din afară, trăbuie sălit a sta la judecată, și, de nu-l vor săli, aceea scrie protopopul tot lucrul la Conzistorium.

§ 12

DESPRE SOROCEALĂ SAU PROCLAMAȚIE

După ce, ori în ce chip, vine i<nctul>, pe termin, la judecată, nu întră înlăuntru, până ce nu să sorocească, adecă iasă notarășul sau alt asesor afară la el și zice, v. g.: Te sorocească fișcușul sfântului Con<sistorium> pe frăția ta să dai samă pentru cununia lui Ion Alecsă din Lupșa^[3] cu Ana Tulea din Abrud^[4], despre care te pârăști a o fi făcut pe ascuns, întâie, a doao și a tria oară, sau numai de obște să dai samă despre ceale în care te vor pârâ-te.

§ 13

DESPRE ACȚIE *LIBELLO ACTORES*

Acția iaste o scrisoare scurtă, carea cuprinde în sine cujetul sau cearerea a<cto>rului. Trăbuie: 1°. Să să deaie în scris. 2°. Să fie scurtă, adecă să nu să îmbulzască în zădarnice sau împungătoare cuvinte. 3°. Să fie chiar ca și i<nctul> și j<udecătorul> lesne să înțăleaje *quid*, *quale*, *quantum*, *quo*, *jure*, per quem aqua să ceare. După praxișul scaonelor noast<r>e, celor protopopești, așa merge. După ce îș dezleagă limba a<cto>rul sau procatărul lui, fără nicio scrisoare, începe a pârî, și notarășu scrie toată pâra în protocol, pentru că rar dau acție în scris, care, de ar face, nu ar fi de lipsă în protocolații.

N. B. Când înceape acția, a<ctorul> preamiglăluiaște levatam, adecă cum că să ia sama cauza, despre care mai jos.

§ 14

DESPRE JUDECATĂ *PER NON VENIT*

Sententia per non numai în scaonele protopopești iaste în obicei, și și acolo rar. Atunci să face când i<nctul>, după țitația dintâiu, nu vine. Ca această sentenție să fie lejuită, iaste de lipsă: 1°. Să fi<e> sau proparatorul, au a<cto>rul de față în judecată și să ceară această sentenție. 2°. Ca pe al doilea termin să să areate i<nctul>, cu toate documentumurile, almintrelea sentenția să va <e>xecvălui. 3°. De vine i<nctul> pe al doilea termin, are puteare de a opri, pe lângă peceatea protopopului, sentenția la notarăș, numai cu gura să nu o dea afară. În Conzistorium nu are aceasta loc, pentru că n-ar trăbui nici protopopii să judece *per non venit*, că tot nu stă.

§ 15

DESPRE PARI

A ceare parii însămnează a ceare de la judecătorii acția a<cto>rului, cu toate documentumurile, ca să vază i<nctul> toată pâra împotriva sa făcută. Despre aceasta însămnă: 1°. Numai o dată să îngăduiaște aceasta ceareare. 2°. Jude<cătorul> trăbuie să îngăduiască o dată. 3°. Notarășu le scrie și le dă afară, supt a lui peceate. 4°. Prin documenturi să înțăleg toate scrisorile a<cto>rului, care-i sunt ca arme asupra i<nctu>lui. 5°. După parii, trăbă să răspunză în terminul pus. 6°. Uite-să bine la eale, că mai mult nu i să vor îngădui. 7°. A<cto>rul trebuie să areate toate documenturile, că almintrelea piarde o zi de judecată, în care să dă și cel ascuns documentum în parie. 8°. Nu-i datoriu să iaie toate documentumurile în parie, dacă nu vreau. 9°. Aoneori să pune termin pe când să răspunde i<nctul>, aoneori să dau pariile, dară așa ca întru acel termin să răspundă. 10. Trăbuie să fie pariile sau copiile

adevărate, almintrilea, când desțenzăluiesc pariile, de nu le va îndrepta judecătoria, îndată prin notarăș.

§ 16

DESPRE EXTEPTII

Exteptia iaste împotrivire a celui pentru lipsa a căruiva stări-împrejur, mai cu samă a locului, a vremii sau a feații. Alta iaste peremtorie, care, de o poate dovedi, în veaci nu-l mai poate pâri a<ctorul>, v. g.: când exțităluiaște despre toată cauza, pentru că o dată o trecut cauza prin toate judecățile, pentru că au făcut contract ca să nu mai preațentăluiaască a<ctorul> nimic de la i<nct>, pentru că s-au plinit vreamea preșcripției 40 de ani. Alta bilatorie, care de tot nu strică acția, ci numai lunjeaște vreamea; aceasta exteptie să pune au împotriva judecătoriaului, au împotriva a<cto>rului, au împotriva cauzei. Împotriva judecătoriaului, când zice că nu-i judecătoriau cuviincios, au iaste *suspectus* pentru rudenie, cuscrie, au are pizmă împotriva i<nctu>lui. Împotriva judecătoriaului trăbuie pusă exteptia înainte de altele, că apoi nu să mai poate întoarce, judecându-să cum că cunoaște a fi supus acelu judecătoriau. Însă tot să îndoiaște să exțităluiaască și după contestație împotriva lui, de cumva după contestație i să dă pricină de a exțitălui, sau atuncea i să descopere ceva pricină.

Împotriva a<cto>rului ca să să repeleluiaască de la acție să face exteptie, de iaste afurisit au infamie, au să face împotriva mărturiilor că n-au fost harnice de a mărturisi, au le lip<s>eaște ceva *qualitas* în contra cauzii, v. g. Țitația n-au fost în vreme legiuită, sau prin feațe legiuite, sau în loc legiuit făcută, sau acția nu iaste bună, că nu să întâleaje i<nctul> bine cine-i și în ce să pâreaște. I<nctul> totdeauna trăbuie să dovedească pricina pentru care exțităluiaște, și, așa, întru acest punctum, iaste el a<ctor>, care lucru, fiindcă totdeauna iaste greu a fi a<ctor>, mai bine iaste lui

de vede cum că a<ctorul> nu va dovedi pâra sa, a tăgădui numai tot lucrul.

§ 17

DESPRE FERII

Feriile sânt acelea vremi, în care toate judecățile tale <nu se pot face>. Acestea vremi sânt sărbătorile ceale legate și vremea săcerii și a culesului viilor, mai chiar sânt hotărâte în *Instructione Tabulari*, unde să zice cum că nici întru o sărbătoare nu să pot ținea leji. 2° Feriile Crăciunului încep de la sărbătoarea Sfântului Toma apostol, adecă din 19 decemvrie, și țân până duminică, după Bobotează. 3°. Feriile cășlejilor încep dumineca lăsatului de carne și țân până în dumineca întâie a postului. 4°. Feriile Paștilor încep 2 săptămâni înainte de Paști și țân până a 2^a duminică după Paști. 5°. A Rusalilor încep în zioa de Rusalii și țân o săptămână. 6°. A săcerii, de la 2^a <a lui> iulie până în 20 avgust; 7°. A culesului, a 29 7^{bris} usque 11^m novembris, apoi poate craiu mai face ferii.

De obște, atât puteare au feriiile, cât judecata într-însăle făcută, de nu va sta i<nctul> pe dânsa, cu totul condeștendăluiaște.

Despre ferii iaste de lipsă a mai ști: 1mo. Cum că cauzăle de căsătorie, ca *privilegiatae*, nu au alte ferii, ci numai sărbătorile. 2°. Țitația să poate scrie în zi de ferii, dară i<nctul> nu să poate țitalui în ferii. 3°. De nu-i primejdie mare, nu iaste slobod a prinde în zi de ferii pe i<nct>. 4°. Vălătașu nu să poate face, nici autenticălui. În ferii, în Ardeal, în Țara Ungurească, sânt slobode.

§ 18

DESPRE CONDEȘTENZIE

Cauză să zice a condeștendelui când să întoarce la statul cel dintâiu, nejuducându-să niciuneia părți nimic. În doao chipuri să întâmplă: 1°. Prin exțepție *peremptorias*,

adecă când să pun excepții împotriva locului, vremii, feții, împotriva judecătoriaului forumului, actorului etc. Dară, ca să condeștendeluiască cauza pentru excepție, de lipsă iaste să dovedească i<nctul> excepția sa a fi lejuită, prin *exceptia dicatorii* nu condeștendeluiăște cauza. 2°. Condeștândăluiaște prin punerea jos a cauzii (*depositio*), când actorul, văzând ceva greșală, pune jos proșesul. Întru această întâmplare plăteăște a<ctorul> 3 florinți și, de au făcut i<nctul> ceva cheltuiială până la depoziție, și aceea iaste datoriu a o întoarce. Depoziția iaste de tot, când toată cauza o pune jos, au despre o parte, când numai o parte a pârii sale lasă afară.

N. B. Când condeștândăluiaște de tot cauza prin excepții, și a<ctorul> tot vrea să urzască acea cauză, trebuie să înceapă de nou cu țitație noao.

§ 19

DESPRE DILAȚII ÎNDELUNGĂRI

Dilația iaste o vreme, de la judecătoriau rânduia i<nctului> sau a<ctorului>, spre săvârșirea a căruiva lucru, de judecată îngăduia. Dilațiile, altele, sânt prin leaje hotărâtă, v. g. 10 zile de apelație. Altele din judecată, când judecătoriau, după stările-împrejur, hotărăște vremea:

1°. *Dilatio fitatoria* iaste acea vreme care să dă celui țitaluit ca să vie la judecată. Noi am pus 15 zile, însă, după stările-împrejur, poate să să lejuiască acest termin. Însă aceasta, mai cu samă, numai în Conzistorium să țâne, că protopopii s-au obicinuit a țitalui numai în *genere*, pe când a fi săbor.

2°. *Dilatio deliberatoria*, care să cheamă și induții, iaste vremea de 15 sau 30 de zile, care spre aceea să îngăduiaște i<nctului>, după ce-l pâreaște a<ctorul> și după ce iaie i<nctul> parie, ca să să judece, pâri-să-va, au supune-să-va pedeapsii, au pune ceva excepție. Aceasta

dilație să poate da și ac<torul>ui, când au pus i<nctul> ceva exțeptie, care el, neprevăzându-o, nu-i poate solvălui.

3°. *Dilatio probatoria* iaste acea vreme care să îngăduiaște actorului să-și dovedească pâra sa, și i<nctu>lui să-și dovedească exțeptia sa; câtă vreme să dă a<cto>rului, atâta să dă și i<nctu>lui. Această dilație să veade a avea loc numai în ceale mai greale cauze, în care să dau exțeptii, replicații, duplicații, triplicații, *quadraplicații*, așa cât nici a<ctorul>, nici i<nctul> îndată nu poate răspunde, ci le trăbă vreme. În cauze criminalicești să dau i<nctu>lui tri dilații de aceastea, a<cto>rului doao, au în prea mari cauză să dau i<nctu>lui și patru, a<ctoru>lui tri.

4°. *Dilatio definitoria* iaste câtăva vreme întru judecată și întră cetirea deliberatumului (în scaunul protopopesc nu-i în obicei), numa în Conzistorium să îngăduiaște ceva vreme.

5°. *Dilatio executoria* să dă i<nctu>lui după ce au căzut, prin judecată, la pedeapsă; să îndoiaște pentru că întru aceeaa vreme să <se> împace cu a<ctorul>, almintrile să va execvălui sentanția. Judecătoria în darea dilațiilor nu fie prea slobod, ca să nu îndelunje cauzăle fără folos, nici prea strâns, ca să nu i să bage vină cum că apasă pe careva parte.

§ 20

DESPRE CONTESTAȚIE

Contestație să zice a să fi făcut atunci când a<ctorul> pâreaște, i<nctul> răspunde, că acesta iaste chiar sămn cum că vreau părțile a avea judecată. În scaunul protopopesc sânt și alte sămne din care să veade voia cauzanșilor, și nu-i de lipsă tocma această contestație. Iară în Conzistorium nu să socoteaște cauza a fi contestăluită, până nu răspunde i<nctul>. După ce să săvârșăște contestația, nu să mai poate pune exțeptie împotriva forumului, nici

împotriva judecătorului, de nu va putea arăta cum că, după contestație, i s-au arătat i<nct>ului pricină de a exițitului.

§ 21

DESPRE DOVEDIRI

Dovedirea iaste arătarea pârii a fi adevărată judecătoriaului, prin lejuite modruri făcută. Alta să cheamă *plena*, când a<ctorul> arată pâra sa a fi așa de adevărată, cât nu poate fi îndoială, și aceasta atunci să are: 1°. Când i<nctul> mărturisește în judecată lucrul, că mărturisirea lui face pe 100 de mărturii, nici o mai poate întoarce; aceasta să înțeleaje și despre mărturisirea plenipote<n>țiarului. 2°. Când 2 sau mai multe mărturii, în vremea autenticații, stau pe mărturisirea ceai dintâie. 3°. Când îi cear<c>ă fahta¹. Alte dovediri să zic *semiplena*. Când are judecătoriaul *plenam probateorem*, atunci pășește la judecată desăvârșit. Când iaste numai *semiplena*, atunci să dă a<cto>rului jurământ, ca să-și întărească dovedirea sa cu jurământ.

§ 22

DESPRE MĂRTURII ȘI ATESTAȚII

Fiindcă mărturiile, în vălătaș sau incviziție, mărturisesc adevărul, întâie trăbă să știm ce e vălătașul. Deci vălătașul iaste cercarea mărturisirii mărturiilor despre ceva lucrul de price, după ponunca vlădichii, vicarășului, sau după peceatea protopopului făcută. Altul să zice de obște, când să face vălătașul prin acelaș reghiuș întră <a>mândoa pârțile, adecă amândoa pârțile își aduc mărturiile sale, întru aceea vreme, la acelaș reghiuș și, așa, le scriu mărturisirile. Altul iaste deosebi, când să face numai aparte unui cauzanș; cel de obște să rânduiaște numai o dată de la

¹ A se înțelege facta sau fapta.

judecătoria, și atunci, când, alăturându-se vătășele ceale deosebi a părților laolaltă, iasă ceva împotriva, așa cât nu să poate lega judecătoria nici de unul, nici de altul. Vătășele de la Conzistorium rânduite să fac după porunca vladichii sau a vicarășului (care poruncă să cheamă *compulsorium*, de-i dată *in sua forma*, iară almintrele să zice numai rânduială), prin doi preoți sau prin un preot și un dascăl, cari, primind și scriind mărturisirile, să iscăluiesc și, închizându-l, îl pecetluiesc, și, așa, cât pot mai curând, î<l> trimit vicarășului, nedescoperind nimărui nimic. Vătășele pentru scaunele de jos să facă după peceatea protopopului, supt gloabă de 12 florinți, de n-ar vrea reghiușii să meargă. Aceștia, săvârșind vătășul și pecetluindu-l, îl dau în mâna părții aceleia a cărei l-au făcut. Acesta îl duce la protopop care î<l> dezpecteluaște și iară îl dă înd<ă> răpt, ca <s>ă lucre în judecată cum a vrea dintr-însul.

Autentica *Inquisitio* sau *autenticatio* să face atunci când oare a cărui părți vătăș să trimit la alți reghiuș, ca de nou să cearce după utrumurile <dacă> stau mărturiile pe mărturisirea sa au ba, și, de nu stau, să scrie ce și cum să mută. Așadară, reghiușii acești noi de nou joară toate mărturiile și, pe rând, la fieștecare, deosebi, îi cetesc mărturisirea și-l întrebă stă pe aceea, au mai are ceva de-a adăuga sau de a lăsa? Apoi, isprăvind, așa, cu toate mărturiile scrie în sus, care punctum îl mărturisește așa, ca mai-nainte, și în care adaogă sau lasă. Apoi, închizând *autentitia* cu vătășu laolaltă pecetluite, le trimeate la scaon. 2°. Să face *autentitia* înaintea judecătoriaului. Ace<a>sta să face, mai cu samă, în scaunul protopopesc, când mărturiile înaintea săborului să joară de nou și să ia mărturisirea lor. 3°. Autenticația să face prin moartea mărturiei, de nou revocăluit mărturisirea sa fiind în viață. După autenticație nu să poate face exțepție împotriva cuiva mărturie, de vreme ce judecătoria rânduiască autenticația

cu știrea amânduror părților, și atunci trăbuia să ex<it>ită-luiască care împotriva căruia mărturii vrea.

Mărturii nu pot fi: 1°. Cei mai mici de 12 ani. 2°. *Infames* carii, au prin judecată, au prin faptele lor, sânt vestiți răi. 3°. Cei ce să știu a fi jurat vreodată strâmb și cei afurisiți. 4°. Cerșitorii, pentru că lesne să corumpăluiesc. 5°. Părinții în cauzăle pruncilor, și viceversa; rudeniile, șogorii, procatorii, plenapotețiarii, tutorii. 6°. Împotrivicii etc., cu un cuvânt, aceia cari pot fi interesați. Mărturiile, mai nainte de toate, trăbuie jurate pe Sfânta Evanghelie sau pe cruce. La latini și popii joară, iară la noi mărturisesc în cunoștința preoției, iară ceialalți, toți, trăbă să joare, macar în ce cinste vor fi. Totuș, celor ce vor fi în tistii mari să iartă jurământul, de vor mărturisi după jurământul deregătorii sale.

Mărturisirea femeii tăroasă, care, pentru că îi tăroasă, nu vrea să joare, nu are nicio putere în giudecată. După jurământ, într-un loc osebit, dară nu în casa celuiia cui să face vălătașu, ci la altul străin, nici de față să fie vro parte din cauzanș, să întrebă mărturiile, cât iaste cu puțință înainte de prânzi, după *deutri puncta*, și, cât iaste cu puțință, vorbele răspu<n>sului lor trăbuie scrisă în sus. După aceea, foarte de folos iaste ca fieștecării să i să cetească fasia sa, ca să vază el înțelesu-l-au reghiușii au ba, să vază n-au zis prea multe au prea puțan, că mărturiile nu trăbuie să mărturisească altă, fără numai ce-l întrebă, și, de ar mărturisi mai multe, acealea n-au crezământ. Mărturisirile cu aceastea cuvinte făcute: *mi să veade, de nu mă înșăl, de-mi aduc aice aminte, gândesc, socotesc, judec, mi să pare* n-au nicio putere, ci trăbuie întreat: *Știe? Văzut-au? Auzit-au? De unde? Cum? Unde? Când? De la cine?* Mărturia care zice: *Acum au văzut, Acum au auzit,* și mută și stările-împrejur, n-are crezământ. În câtu-i praxișul în primirea mărturisirii, după ce joară reghiușii pe mărturii, pe fieștecare deosebi, înainte de fasie, îl întrebă cumu-l

cheamă, ce poreclă are, de câți ani iaste, în ce carenter sau a cărui domn slujitoriu, și toate trăbuie scrisă. Exțeptia vălătașului să face întru acesta chip: 1°. Începutul *circiter*: Noi, cei mai jos iscăliți, primind în 30 iunie a. c. peceatea c<institului> protopop Vasilie Naghiu al Eparhiei Herecleanului^[5], cu aceeaa rânduială din 12 <a> ace<1>e<i>aș luni, ca, după utrumurile noao trimisă, în partea lui Mocan Aleches din Tuștea^[6], c<instita> varmeghie a Solnocului de Mijloc^[7], împotriva muierii sale, Bucur Ană, să vălătuiim în 10 zile a lunei curgătoare, iulie, am mers în fața locului, în Tuștea, și am săluit în casa fiucuratorului Onte Gavrilă, unde, sorocind toate mărturiile prin a<cto>rul noao arătate, strâns le-am jurat, și, după aceea, următoarele utrumuri i-am întrebat. 2°. Acia să pun utrumurile. 3°. Să scrie pe rând, cu numărul, mărturiile, numele, vârsta etc., cum am zis mai-nainte, apoi iară, cu numărul, la fieștecare utrum ce au răspuns, v. g.: *Ad 1^{imum} hoc hoc hoc. Ad 2um Istud, ad 3um et sic horro.* Acia trăbuie luat sama ca, de a răspunde a 2^a mărturie tot ca cel dintâie, nu trăbuie scris numai, cum fac unii, la toate punctumurile ca cel dintâie, ci toată mărturisirea trăbuie scrisă ca și a celui dintâie, și, așa, și a celoralanți mărturisiri toate trăbuie scrisă, că să face numai confuzie. Fără de aceea, rar să întâmplă ca să mărturiseascu unul ca altul. 4°. Să face concluzie, așa, carii mărturisiri, cum că așa le-am scris, nimica adăogând sau lăsând, precum au mărturisit însămnamele mărturii, dăm în cunoștința preoții noastre și întărit cu peceatea și iscălitura noastră.

Tuștea, 10 iulie 1808

Iuon Papp – m. p., paroh în Sărvad^[8]
și Popa Gabor – m. p., paroh în Nandra^[9]. [...]

PROȚESUȘ DE RÂND
PRICEA

Luca Stoia din Sâncel^[10], ficionul lui Iuon Stoia, multă vreme având dragoste cu Ana Vărzariu, fată în păr, a lui Toma Verzar, mai pe urmă o au îngrecat. Ce să facă acuma fata? Să duce la protopopul îngrecătoriului și, spuindu-i tot lucru, ceare peccate ca să-l sorocească la cel mai de-aproape săbor. Protopopu îi dă așa peccate de sorocit, țertificăluit, admoneluit, jurat vălătuit etc., în partea Anii Vărzariu, featii lui Toma Verzariu, jeleariului, d<o>mnului Imec Laslo, împotriva și asupra lui Luca Stoia, tot de acolea.

Dat: Blaj, 15 iunie 1808, supt gloabă de 12 florinți.

L.S. Trimite Talpă Ion – m. p., protopopul Blajului.

Îngrecata să duce cu această peccate la curatorul sau crâznicul aceii besearici de care să țâne i<nctul> și, dându-i peccatea protopopului, zice să țităluiască pe i<nct> la săbor, până în 15 zile, sau la cel mai de-aproape săbor. Acesta, apoi, să duce la casa lui, <a> i<nctului>, și, obsărvăluind ceale ce am zis de țitație, <la> § 10, î<l> țităluiaste într-acest chip: Pe d<u>mnieta, Lucă Stoia, cu putearea peceții d<o>mnului protopop a eparhiei aceștia, prin mine te soroceaste Vărzar Ană, fata lui Vărzariu Tomă, de aici până în 15 zile la săbor.

La țitație răspunde i<nctul>: Întăleg.

Într-aceaea vreme, protopopul scrie cursuș la asesori, chemându-i la săbor întru acest chip:

C<instiților> C<instiți> întru Hristos frați!

De vreme ce în anul acesta, 1808, 30 iunie, va să fie săbor în Sâncel, pentru judecarea cauzii, a Anii Vărzariu cu Stoia Lucă, să o iaie în căsătorie, dacă o au îngrecat, aducându-vă frățiile voastre aminte de datorie ca să vă aflați de față pe pusa zi, nu întârziați a veni. Mi sânt al

frățiilor voaste de bine voitriu frate, Talpă Ion,
prot<opop> Blajului.
Blaj, 16 iunie 1808.

§ 2

DESPRE <A> PROC<ATORULUI> PROCLA<MAȚIE> LIBELLO

Venind zioa judecătii, a<ctri>x, de nu ș-au pus procator înaintea prezeșului, în fața judecătii, îș pune cu aceastea cuvinte: Eu, Vărzariu Ană, înaintea Sfântului Săbor, îmi aleg procator pe j. Moisi Pop. Procatorul trăbuie pus cum am zis <în> § 7. Acest procator, dacă i să dă rând să înceapă cauza, îndată iasă afară și proclamăluiaște pe i<nct> așa: Pe dumneata, Lucă, lăcuior din Sâncel, c<instita> varmeghie a Cetății de Baltă^[11], prin mine te sorocește leajea 1°, 2°, 3°.

Isprăvind proclamația, fie aci i<nctul>, nu fie aci, el întră <în>lăuntru în judecată, ia cauza, și, puind dutca, zice acția, adecă înceape a legălui așa: Luându-să la judecată în Sfântul Săbor *cauza Anii Vărzari din Sâncel, c<instita> varmeghie a Cetății de Baltă, ca actriței împotriva lui Stoia Luca, tot de acolo, care, cu făgăduința că o va lua în căsătorie, o au îngrecat, iară acum nu vrea să o ia, a<ctri>x, prin lejuitul său procator Moisi Popp, *reservatis de pure reservandis*, așa grăiaște:*

Sfânt Săbor,

În anul acesta, 1808, 15 iunie, au sorocit la săbor pe numitul Stoia Lucă pentru aceasta pricină: Că, după ce ar fi umblat el vo doi ani la casa părinților mei, zioa și noaptea, și s-ar fi sâlit întru aceeaa vreamă, aci cu cuvinte blânde, aci cu făgădașuri, cu cinste, ba și cu sărutări, împotriva voii meale, și cu necurate pipăiri a mă pleca spre fapta cea rea, mai pre urmă, în 2 zile, decemvrie 1807, înțălegând numitul i<nct> cum că, ducându-să părinții mei la târg,

numai eu am rămas acasă, au venit la mine și în tot chipul s-au sâlit a mă pleca spre rău, și, văzând că eu nicicum nu vreau, au început a să jura pe Sfânta Troiță că el nu mă va îngreca, dar de mă va și îngreca, mă va lua în căsătorie. Eu i-am zis că, tocma de nu mă va îngreca sau îngrecată mă va lua șieș muiere, tot iaste curvia mare păcat. La aceea mi-au răspuns că-i milostiv Dumnezeu a ierta un păcat, și sfinții au păcătuit, pocăiania pentru cei ce păcătuiesc îi rânduită. Întru acesta chip, adămanită fiind, întâie, în anul și zioa mai în sus-zisă, în casa părinților mei; a doua oară, în poiata vecinului nostru Lazar Gheorghe, când am fost în clacă acolo, în 12 zile, decembrie, fiind sara joc la acel vecin; a tria oară în poiata noastră, că, venind el sara la noi, după obicei, l-am petrecut afară, și el m-au dus în poiată, am avut cu el împreunare trupească și m-au și îngrecat, cu făgăduință că mă va lua în căsătorie, care cu jurământ o au întărit. Eu încă, cu nădejde că mă va lua, m-am plecat spre necurăție, care toate, de le va îndrăzni a le tăgădui i<nctul>, și cu vâlătaș, dându-mi-să exmisie, le voiu arăta.

Acuma el, macar că și eu și părinții mei, și alte rudeni a mele l-am admoneluit să-și aducă aminte de jurământ și să nu întârzie a mă lua în căsătorie, nu știu din ce pricină, nebăgând în samă jurământul său, legile țării și Sfintele Canoane, nebăgând în samă cinstea părinților lui și alor mei, și, mai vârtos, rușinea și stricarea mea, nu vrea a mă lua în căsătorie. Deci, de vream ce mai îndatorit să judecă a fi cel ce au îngrecat a lua în căsătorie pe cea îngrecată decât cel ce au încredințat pe încredințată, poftesc de la Sfântul Săbor ca și cu pedepse canonicești și prin săborului cunoscute migilociri să să silească i<nctul> a mă lua în căsătorie *et protestatur*.

N. B. De nu are pro<ca>torul scrisă să o dea săborului, o scrie notarășul în protocol, iară de o are scrisă, cum o gată de cetit, o dă înluntru.

§ 3

DESPRE *NON VENIT, PROHIBITA, INHIBITA*

După ce găte procătărul a<cto>rului acția sau alegația, notarășul săborului, șezând, de nu veade niciun sămn de răspuns, întrebă cine grăiaște pentru Stoia Lucă din Sâncel, c<instita> varmeghie a Cetății de Baltă 1°, 2°, 3°. Deci, de nu iaste i<nctul> Luca, nici procatorul lui, pristorul a<ctri>ței ceare să să convincăluiască i<nctul> *per non venit*, țitáluindu-i notarășul așa: A<ctri>ța, prin procatorul său, țiindu-să de pracișul acestui săbor și a lejilor țării, poșteaste să convincă i<nctul> în toată a<c>ția *et protestatur*.

După aceea, iase procatorul cu a<ctri>ța afară, iară săborul judecă despre cearerea sa, și, fiind în obiceia<i>u sentenția *per non venit*, afară de cauzele ceale de căsătorie, fac sentenție care o scrie notarășul așa:

DELIBERATUM

De vream ce i<nctul>, țitáluit fiind, n-au venit la judecată, să judecă a fi neascultătoriu (*contumax*), iară, de altă parte, leajea țării porunceaste ca unii ca aceia să să convingăluiască *per non venit*. Țiindu-să săborul de aceai leaje și de pracișul său, prin putearea acestui deliberatum, convincăluiaște pe i<nct> în toată acția a<ctri>ții să ia în căsătorie. Întrând, dară, a<ctri>ța cu procatorul său, le ceteaste deliberatumu notarășul și, mulțămind, să duc acasă.

Inctul, întru acea zi, cătră sară, trimite pe un om încredințat la notarăși și prohibăluiaște sentenția cu aceastea cuvinte:

Eu deliberatumu astăzi împotriva lui Stoia Lucă făcut *per non venit* îl opresc, iară notarășul scrie îndată după *deliberatum*. Venind al doilea termin de judecată, de n-aveni nici atunci, procatorul a<ctri>ței, dând rând să-și

urzască cauza, face proclamație ca mai-nainte și urzăște așa: În cauza Anei Vărzar, pe lângă prohibăluită urzită, ca a<ctriță> împotriva lui Stoia Lucă, ca *prohitor*, a<ctri>ța, prin procatoru său, Pop Moisei, pofteaște ca prohibita să să judece a nu avea putere, și judecata *per non venit* făcută să să întărească. Acum, iară, ieșind procatărul cu actrița afară, să scrie:

DELIBERATUM

După ce Vărzari Ană din Sâncel, în 15 zile, iunie a. c., au sorocit pe calea lejii pe Stoia Lucă la judecată, ca, după ce el, cu făgăduință că o va lua șieș muiare, i-au stricat fecioria și o au și îngrecat, care lucru să făgăduiaște a<ctri>ța, căci cu mărturii va arăta prin j<u>decată, în tot chipul să să sâlească a-și plini făgăduința și a o lua în căsătorie. Iară el, Stoia Lucă, ca i<nct>, nebăgând în samă S<oboarele> S<fintelor> Canoane și lejiile țării, sorocit fiind pe leaje, nici după ce ar fi prohibăluit *deliberatumu* împotriva sa *per non venit*, făcut în hotărâțul termin de judecată, nici prin lejuit procator nu s-au arătat, și, așa, la leaje nu au vrut să stea. Drept aceea, luându-să în socoteală și neascultarea lui (*contumax*), dară mai vârtos lejea țării, A<p>pr<obatae> Const<itutiones>, L<ibri> 4^u, art. 13, 14, 17, 21, și praxișul săborului acestuia, să judecă săborul a nu avea acea prohibită, prin i<nctul> făcută, nici o putere preste aceea, să convincăluiaște i<nctului> în toată acția a<ctri>ței așa: La zisul i<nct>, pe mai de multe ori numite, Vărzari Ană, cât mai curând să ia în căsătorie. Iară de n-ar vrea nicidecum, prin pedepse canonicești și cu alte migilociri să să sâlească.

Dat: Sâncel, 15 maiu, anul 1808, prin mine,
Gheorghe Nemețchi, m. p.
notarășul săborului. [...]

§ 5

DESPRE EXȚEȚII

Venind la al patrelea termin, procatorul a<ctri>ței, făcând proclamație, își urzaște cauza așa:

A<ctri>ții Vărzari Ană, în cauza împotriva lui Stoia Lucă, prin procatorul său, pofteaște ca i<nctul>, după ce au luat acum și paria acției, să să sâlească a răspunde la dânsa.

I<nctul>, prin procatorul său, Samuel Coltor, exțitâluiăște împotriva forumului și a judecătoriaului, și, dând toată cinstea cinstitului săbor, zice: Cauza aceasta, fără îndoială, suie peste 24 de florinți. Acum cauzăle ceale peste 24 de f<orinți>, precum bine știe Sfântul Săbor, nu să țân de acest forum, ci de Conzistorium, și, așa, întru acest forum i<nctul> la acția a<ctri>ței nici vrea, nici iaste datoriu a răspunde. Și protesteluiăște a<ctri>ța la aceasta <și> răspunde: Făcuta sentenție prin i<nctul> iaste înzădarnică, că, de vreme ce, cu știrea Conzistoriumului, unele cauze ca aceastea și până aceaea s-au luat la acest săbor în sus, neîmpotrivindu-să Conzistoriumul, trebuie a giudeca cum că și întru această cauză acesta iaste forumul cel cuviincios. Drept aceaea, pofteaște a<ctri>ța ca să să sâlească i<nctul> a răspunde la pâră și protesteliăște.

DELIBERATUM

Exțepția i<nctu>lui împotriva forumului și a judecătoriaului nu stă, deci pășască părțile mai nainte.

I<nctul> protesteluiăște împotriva acestui *deliberatum*, și, poffind a să improtăcolui această protestație, zice cum că încă tot nu poate răspunde la acția a<ctri>ței, că, perzându-și ea cu vina sa ficioria și fiind îngrecată, să socoteaște *infamis*, și, așa, nu poate sta ca a<ctri>ță în judecată și protesteluiăște. A<ctri>ța răspunde cum că și aceasta exțepție iaste tocma ca cea dintâie și trăbuie căiesăluită, că S<oboarele> S<fintelor> Canoane toate

poruncesc ca o îngreacă așa au să să dopuluiască, au să ia cel ce o au îngreacă în căsătorie. Acum, cum ar dobândi prin judecată ceva aseamenea o îngreacă, dacă n-ar putea ea fi a<ctri>ță? Deci pofteaște a<ctri>ța ca, căiesăluindu-să unele înzădarnice exțeptii ca aceasta, să sâlească i<nctul> a răspunde.

DELIBERATUM

A<ctri>ța, după înțalesul legilor și pracsîșul săborului acestuia, poate fi a<ctri>x în scaunul acesta, și, așa, exțeptia i<nctu>lui să caiesăluiaște.

§ 6

DESPRE RĂSPUNS, EXMISEIE, VĂLĂTAȘ

După ce să isprăvesc și exțeptiile, <inctul>, au prin sâne, au prin procatorul, răspunde la acția actriții întru acest chip, v. g.: I<nctul> Stoaia Lucă, prin procatorul său cel mai dinainte, la pâra a<ctri>ței Vărzariu Ană răspunde: Eu niciodinioară n-am avut împreunarea trupească cu a<ctri>ța, și, așa, nici iaste de mine îngreacă, nici i-am făgăduit cândva că o voi lua în căsătorie. Pentru aceea, poftesc de la Sfântul Săbor ca pe mine să mă absolvăluască de pâra a<ctri>ței, iară a<ctri>ța, pentru că au îndrăznit a mă traie pe mine, nevinovat fiind, la judecată, afară de întoarcerea cheltuialelor meale, să să pedepsască cum să va <socoti> Sfântul Săbor mai aspru.

A<ctri>ța ceare exmieseie ca să-și areate pâra a fi dreaptă. I<nctul>, așîșderea, ceare exmiesie să-și areate nevinovăția sa.

DELIBERATUM

Să dă părinților exmisie ca să-și dovedească ce au de dovedit.

După cetirea acestui *deliberatum* acolea, în judecată, protopopul rânduiaște 2 preoți unia, doi <de> cealaltă

parte, ca să vălătuiască, și le dă peceate, ia sama la § 22. Deci, făcând cum am zis acolo, cheamă pe mărturii deosebi, pe fieștecare, și-l joară cam întru acest chip, puind 2 sau 3 deajete pe cruce: Eu, Vasilie, jor pe Dumnezeu cel Viu, pe Preacurata Fecioara Maria, pe toți sfinții și aleșii lui Dumnezeu, cum că eu lucrul acela, despre care voi fi întrebat, drept așa îl voi mărturisi, precum îmi iaste cunoscut. Așa să-mi ajute Dumnezeu și această sfântă cruce (sau Evanghelie).

După jurământ, un reghiuș întreabă, celalalt în cunoștință scrie, facă cum am zis <în> § 22. Utrumul aoneori îl dă protopopul, aoneori î<l> dă exponenșu, adecă cauzanșu cui să face vălătașul, aoneori îl fac reghiușii. Acum, în partea a<ctri>ței, ar putea fi acest utrum.

PUNCTUMURILE UTRUMULUI

Știe mărturia, văzut-au, auzit-au chiar cum că:

1°. Cum că Stoia Lucă din Sâncel, c<instită> varmeghia Cetății de Baltă, ar fi umblat, zioa și noaptea, la casa lui Vărzari Tomă, ar fi îndrăjit pe fata lui, Ana, s-ar fi împretinit cu dânsa, o ar fi surupat, au doară și la pipăiri necurate s-ar fi slobozit.

2°. Cum că numitul Luca ar fi umblat să o aducă la păcatul curviei, i-au făgăduit sau i-au și dat cinstiri.

3°. Cum că în anul 1808, 12 decemvrie, când o au știut a fi sângură acasă, s-au dus la dânsa, cum că i-ar fi făgăduit că nu o va îngreca, dar, de o va și îngreca, o va lua în căsătorie, și cum că atunci i-au stricat fecioria.

4°. Cum că întru acel an, 12 decemvrie, fiind sara clacă la Lazar Gheorghe, mai tot cu a<ctri>ța au jucat. După aceea, unu după altu, ar fi ieșit afară, s-ar fi dus cătră poiată și peste puțână vreamă ar fi venit iară, unul după altul, din poiată.

5°. Cum că, a doao zi după aceasta, i<nctul> ar fi fost cu a<ctri>ța în poiată la părinții ei, sara, târziu.

Acestea, cu toate stările-împrejur, mărturisescă-le mărturia după credința și cunoștința sa.

În partea i<nctu>lui, într-o această cauză, ar putea fi acesta forumul:

Știe etc., ca mai sus:

1°. Cum că Vărzar Ană din Sâncel, c<instita> varmeghie a Cetății de Baltă, s-ar fi îndrăgostit cu nescari ficiori, au umblat după ei, s-ar fi sărutat cu ei, cu cinsti și cu beuturi i-ar fi adămănit, și cum că cu careva dintru aceia ar fi avut împreunare trupească.

2°. Cum că toți o știu a fi cu viață rea, foarte plecată spre necurăție, ba cum că ar fi rădăcinată într-înșă această fărădeleaje.

3°. Cum că și pe uliță, și în joc, și între <a>lte jucării tinerești, fără nicio rușine, cu obrăznicie ar fi sărit în grumazii ficiorilor, o huțaci, s-au sărutat. Aceste etc., ca mai sus.

N. B. Totdeauna trăbuie avut grije ca mărturia, mărturisând despre Ana cum că și cu alții au avut împreunare, au numai dragoste, să nu spuie afară pe acela cu care au făcut fărădeleajea, sau, de-l va spune, reghiușii nu trăbuie să scrie numele aceluia, ci numai așa, v. g.: O am văzut până au avut împreunare cu un ficior.

Cum trăbuie să scrie vălătașu sau să expedeliască vălătașu am arătat <în> § 22, cătră sf<â>rșit, acia mai adaog aceasta: după ce scrie utrumurile reghiușul în vălătaș, pune în mijloc:

Urmează mărturisirile mărturiilor.

1°. *Testis* Lazar George, jeleariu d<om>nului Imec Laslo, ca de 50 de ani, jurat, întrebat mărturiseaște *ad* 1me: Eu, fiind vecin a<ctri>ței, știu, că cu ochii am văzut, cum că mai vârtos primăvara și vara, șezând a<ctri>ța cu alții tineri și mai de vârstă oameni afară la uliță, au mers i<nctu>lă la dânsa, s-au jucat, s-au sărutat și mult au petrecut

laolaltă, din care eu am judecat și judec cum că s-au iubit laolaltă, la cealaltă nimic.

2°. *Testis* Ioană Lazar, muiarea martorului dintâie, răspunde *ad* 1^m: Am văzut cum că au dragoste laolaltă, că adeasăori sara i-am văzut jucându-să laolaltă, câteodată prea târziu. Fără de aceea, adeaseori am văzut pe i<nct> nu numai zioa, ci și târziu, sara, la a<ctri>ța, ducându-mă acolo cu furca. *Ad* 2^m: Înainte de 7 iunie am văzut la grumazii a<ctri>ței 7 șire de mărjeale galbine, și era legate la cap cu un cot de frunză frumoasă, roșie, îngustă, și o am întrebat de unde și cu cât le-au luat. Ea mi-au răspuns cum că i<nctul> Stoaia Lucă i le-au luat sau cumpărat. *Ad reliqua* am auzit dintr-alții cum că a<ctri>a o ar fi îngrecat i<nctul>, dară eu nici am văzut, nici știu.

3us. *Testis* Marisca lui Lazar George, mai sus-numitului, mărturie, fată fecioară, *ad* 1um: Știu chiar că s-au iubit laolaltă, că de multe ori i-am văzut îndrăgostindu-să laolaltă. *Ad* 2um: Știu că din gura a<ctri>ței am auzit cum că i-au cumpărat i<nctul> șapte șire de mărgeale și frunză la eale, și, întrebându-o eu: ce gândești, pentru ce ți le-au cumpărat? Mi-au răspuns: poți priceape după ce umblă, dară nu să teamă că nu să va îmbuiba. *Ad* 3^{i^{um}}: Știu, că am văzut cu ochii, cum că în anul acela, luna și zioa nu știu, s-au dus i<nctul>, cam pe la prânzișor, la casa a<ctri>ței. Văzând eu aceasta și știind că a<ctri>ța numai sângură iaste acasă, am zis cătră frate-meu: Stăi, că minteani îi voi pândi. Peste scurtă vreme, mă dusăiu cătinel supt fereastă a<ctri>ței și m-am uitat pe o găurice în casă, și, v<ăz>ând că zace i<nctul> în pat pe a<ctri>ța, am făcut sămn frate-meu, și, văzând și el, au tușit, iară eu am scuturat fereasta și am fujit amândoi acasă. *Ad* 4^{lum}: Știu și aceasta, cum că, fiind la casa noastră clacă, i<nctul> mai numai cu a<ctri>ța au jucat, și o tot săruta și în joc. Și aceeaa știu, că am văzut cum că s-au furat din casă, și au șezut un dărab afară, și am și zis cătră o priatină a mea: No, acum bate Dumnezeu pe

Ana. Totuși, nu știu unde au fost și ce au făcut, dară am văzut ca peste o jumătate de ceas iar au venit amândoi, după o altă, în casă și s-au apucat de joc iară.

4us: *Testis* etc. *ad* 1um: Fără număr i-am văzut sărutându-să și etc. *Ad* 2um: Știu că <în> târg l-am văzut cumpărând mărjeale, pre drum l-am întreat: Cui? El mi-au răspuns: Anii, că așa mi-i de dragă, cât nici nu pociu dormi noaptea. I-am zis: Însoară-te și o ia. El mi-au răspuns: O așa lua, dară mă tem că și alții or lua cetatea ca mine de lesne. Eu, ca o proastă, zisăiu: Doară ai prăbăluit? El răspunsă: Pentru ce nu? *Ad* 3^{ium}: Am văzut pe i<nct> pe pânțele a<ctri>ței, în pat, pe fereastă, am tușit una și am fugit cu soru-mea acasă. 4^{lum}: Am văzut, când au fost claca la noi, eu, curându-mi sânje, am ieșit în pridvoriu; peste scurtă vreme i-am văzut, unul după altul, mergând în poiată. Peste un fertaiu, au venit a<ctri>ța pe fugă și au intrat în casă, iară lui, când au venit, i-am zis: Tu iară păcătuiș cu Ana, dară el mi-au răspuns: Du-te dracului, ce vorbești? Eu am avut alte trebi. *Ad* 5um: *Nihil*.

5us: *Tatens* etc. *ad* 1um: Știu că ș-au fost draji, că i-am văzut sărutându-să. *Ad* 2um, 3um, 4um *nihil*. *Ad* 5um: Știu că în zioa de care mă întreb, noaptea, au <venit> i<nctul> cu a<ctrița>, amândoi, în poiata stăpânului, că, după ce l-au petrecut Ana pe Luca afară, eu i-am pândit supt șopru, am văzut că, fiindu-să de mână, s-au băgat în poiată și au închis ușa. Eu, peste scurtă vreme, am luat furca în mână și iute am deschis ușa și am văzut cu ochii etc. Luca au și fugit pe lângă mine, da eu i-am strigat: Nu fuji, că te cunosc, bade Lucă! Ana au început a să ruga să nu o spuiu la nime, că, până oi fi la tată-său slugă, în toată zioa mi-a da o jumătate de vinars, și are și 3 mărieș, și aceia mi-i va da mie. Care mărturisiri cum că așa le-am scris, nimica adăogând sau lăsând afară, precum au mărturisit însămnatele mărturii, dăm în cunoștința preoții noastre și

întărim cu peceata și iscălitura noastră. Sâncel, zioa și anul.

N. N., paroh în N.; și N. N., paroh în N. [...]

Samuil Micu

**ACATIST SAU CARTE CU MULTE
RUGĂCIUNI PENTRU EVLAVIA
FIEȘTECĂRUI CREȘTIN.**

Acum într-acest chip așezată de la părintele
Samuil Klain de la Sad, ieromonah din
Monastirea SSS Troițe din Blaju.
Sibii, cu tipariul lui Martin Hochmeister,
tipograful Ches. Crăiesco-Dicast., 1801*

Cătră cetitoriu

Ce romanii cheamă litere, slovenii zic slove. Literale, dară, sau slovele, cu care de la o vreme încoace se slujesc românii cei din Dachia, sânt slovenești. Iar cele vechi părintești litere ale românilor din Dachia, precum ale romanilor celor din Italia, sânt cele latinești^[1]. Deci, voind a urma mai bine pre părinții și pre mai-marii neamului nostru^[2] decât pre cei străini, și cu bun adevăr cunoscând că mare și întru învățatură sporiu și întru politie folos și întră alte neamuri învățate laudă vom dobândi dintru aceasta, că iarăș vom lua literele noastre cele vechi și părintești, cu care toate neamurile (măcar străine de neamul românilor) cele iscusite și învățate se folosesc, am judecat ca noi, cei ce sântem români, să punem într-această cărticică literele noastre cele vechi și părintești. Și socotim că fieștecărui adevărat român, înțelept și cu minte bună, mai plăce-i-va cele părintești decât cele străine, care pre neamul nostru la mare barbarie l-au adus.

* Transcriere și note: Gheorghe Chivu.

Poate că vor fi unii proști și carii mai voiesc a se tăvăli în gunoiu decât a se rădica la frumoase și polite, carii vor zice că sau nicidecum, sau anevoie se poate cu slove latinești exprimăului cuvintele românești, cum acum le pronunțalium^[3]. Ci unii ca aceștia să pună pre un om cât de învățat, carele nu au învățat a ceti ungurește, și va vedea cum acela va ceti carte ungurească, sau pre un ungar, carele nu au învățat latinește, să-l facă să cetească latinește și să-l asculte. Ci va zice că ungurii, măcar de scriu cu slove latinești, dar dau nește îndreptări și reguli cum fieștecarea literă se pronunție. Așa zic și eu; pentru aceea și eu aici puiu înainte nește îndreptări și reguli, care arată puterea și pronunțiaia fieștecării litere, care reguli, de le va lua bine aminte, fieștecine lesne și ușor va putea ceti.

Drept aceea, aici mai întâiu puiu literele latinești, și supt ele cele slovenești, care la cei mai mulți români de ai noștri sânt cunoscute. Așa fie:

A, a. B, b. C, c. D, d. E, e. F, f. G, g. H, h. I, i. L, l. M, m.
 А, а. Б, б. В, в. Д, д. Е, е. Ф, ф. Г, г. Х, х. И, и. Л, л. М, м.
 N, n. O, o. P, p. Qv, qv. R, r. S, s. T, t. U, u. X, x. Z, z.
 Н, н. О, о. П, п. К, к. Р, р. С, с. Т, т. ОѸ, Ѹ. Ъ, ѡ. З, з.
 J, j. V, v. Sh, sh. Sht, sht. Sc.
 Ж, ж. В, в. Ш, ш. Ц, ц.

Diftonghi sânt:

Aa. Au. Ea. Ei. Eo. Ia. Ie. Ii. Io. Oa. Ua.
 Аа. Ау. Еа. Еи. Ео. Иа. Ие. Ии. Ио. Оа. Уа.

Aceste litere, când așa se închie, cât din doao se face un son sau un glas, ca cum nu doao, ci numai o literă ar fi, se zic diftonghi; e.g. *au tu*, *au el*, аѸ тѸ, аѸ ел SAU ѡ тѸ, ѡ ел; *umblaa*, оѸмблА; *lunaa*, лѸнА^[4] &c.; *muiere*, мѸѸре; *alearga*, алѸрге; *doamnei*, доАмнен SAU доАмнии; *tei duce* [= te-i duce], ти аѸче [= ti-i duce]; *te oi vedea*, те ои веДѸ [= te-oi vedea];

sau *eo* se zice ca cum zic ungarii *ő*; *iár*, яр; *ieu*, ieș; *io făc*, iо фак; *iúte*, юте; *oameni*, оамени; *cu a lui*, кѡ а лѡи [= cu-a lui] sau кѡ а лѡи &c.

Iar de este glasnica dintâiu însemnată cu accent, atunci nu face diftong; v.g. *céi*, чеи; *marturie* [= mărturie]; *avutie* [= avuție]; *mie*; *scrie* &c.

LUĂRI-AMINTE DESPRE PRONUNȚIAȚIA UNOR LITERE

A trei sonuri sau glasuri are: 1-mo ca *a*, 2-do ca *ъ*, 3-tio ca *ж*. La începutul cuvântului totdeauna se zice ca *a*, iar la mijloc și în sfârșit, numai când are accentul cel ascuțit sau apostroful.

Iar, de urmează după *a n*, atunci *an* se zice ca *жн* totdeauna, numai atunci nu, când *an* are accentul, adecă *án*, sau sânt doi *n*, adecă *ann*. Iar de este *a* la mijlocul sau în sfârșitul cuvântului și nici accent, nici apostrof nu are, se zice ca *ъ*; v.g. *ara*, аръ; *mancatura*, мжнкѣтѡръ; *Arátami căsa' angerului*, ара́тѡми касѡ а́нѣрѡлѡи [= arată-mi casa îngerului]; *án*, ан; *cána*, канъ; *pannura*, пѣнѡръ; *lance*, ланче; *lántz*, ланц &c.

Aa sau doi *a* totdeauna se zic ca *á*; v.g. *umblaa*, ѡмблѡ; *araa*, ара; *caraa*, кѣра; *lunaa*, лѡна; *doamnaa*, доамна &c.

Cum am zis de *an*, așa ține și de *en*, că se zice ca *жн*; v.g. *fen*, фжн; *sent*, сжнт; *venát*, вжнат; *cuvent*, кѡвжнт; *pament*, пѡмжнт &c. Dar, de urmează după *e* doi *n* sau *nn*, se zice ca *en*; v.g. *vennin*, венин; *sennin*, сенин &c.

In, *imb*, *imp*, la începutul cuvântului, totdeauna se zice ca *п*; v.g. *imbarbatát*, пѣбрѣтѡт; *imbatáre*, пѣтѡре; *imperát*, пѣрат; *impacáre*, пѣкаре; *intra*, птръ; *incep*, пчеп; *indáta*, пдатъ &c. Altă dată se zice ca *ї*, *и*; v.g. *parintele*, пѣринтеле; *lin*, лин. Încă și la începutul cuvântului se zice *ин*, adecă când doi *n* urmează; v.g. *inn*, ин &c.

I, după *r*, aorea se zice ca ж, și atunci bine se poate *i* însemna cu circumflex, adecă cu semnul acesta, $\hat{\text{}}$, $\hat{\text{i}}$; v.g. *rié*, рже [= râie]; *urít*, оурѣт; *rís*, ржс; *ríu*, ржѹ; *ríma*, ржмъ &c. Încă și *a* și *e* înainte de *r* aore se zice ca ж, ci și atunci *a* sau *e* să se însămne cu circumflex; v.g. *sfērshít*, сфѣршит; *cârma*, кѣрмъ; *pêra*, пѣръ.

C se zice tocmai cumu-l zic taliianii; v.g. <...>. Înainte de *e*, *i*, ca ч, altădată ca к; v.g. *cine ce fáce*, чине че фаче; *chiar cum cáută*, кѣр кѹм кавтѹ; *crúce*, крѹче &c. Și înainte de *en* se zice ca кж; v.g. *facend*, фѣкѣнд; *zicend*, зѣкѣнд &c.

Qv totdeauna se cetește ca к: *qvare*, *quand*, каре, кѣнд.

G se zice cumu-l zic și taliianii; v.g. <...>. Înainte de *e*, *i*, ca ц, altădată ca г, adecă: *ger*, жер [= ger]; *giamen*, жѣмѣн [= geamăn]; *géme*, жеме [= geme]; *ginere*, жинере [= ginere]; *gingée*, жинѣе [= gingeie] &c.; *gárd*, гард; *gorun*, горѹн; *gúra*, гѹръ; *glás*, глас; *grindine*, гриндине; *ghinde*, гинде &c.

Când după *e* urmează altă silabă cu *e*, atunci *e* cel dintâiu, de este lung, se zice ca ѣ, ѣ, ѣ; v.g. *éste*, ѣсте; *muére*, мѹѣре; *vedére*, ведѣре; *mérgere*, мѣрере; *mestec*, мѣстек &c.

Ti, după regula de obște, se cetește ca ти; e.g. *tinde*, патѣнѣ, *цетит*, гѣтит, а пофти, а пѣти. Iar, de va mai urma o glosnică, se zice ca ци; e.g. *tie* [= ție], *fratie* [= frăție], *imperatie* [= împărăție]. Însă, de va fi înainte de *tie s*, atunci ține sunetul cel firesc; e.g. *stie*, *vistierie*, цѣе, вѣстѣерѣе. Sau, de va fi *ti* pe urma cuvântului, ori în declinații în numero plurali, ori în conjugății în a doua personă amânduror numerilor, atunci, pentru ușurarea învățături declinațiilor și a conjugățiilor, ar trebui să se cetească ци; e.g. *drept*, дрепт, дрепти. Iar, pentru ușurarea cetirei, se poate adăuga și *z*; e.g. *dreptzi*, *cantátzi*, дрепти, кѣнтаци.

Me, părțiceaua sau pronomen, ori la începutul, ori la sfârșitul cuvântului fie, se zice ca *мъ*; v.g. *me rog*, *мъ рог*; *rogume*, *рогъмъ* [= rogu-mă]; *auzime si me milueste*, *аузимъ ши мъ милуаце* [= auzi-mă și mă miluiăște] &c.

Este, esti se scrie ori *este*, ori *eshte*, cum cui place^[5]; v.g. *milueste* sau *milueshte*, *милуаце*; *omeneste* sau *omeneshte*, *оменѣце*; *numesti* sau *numeshti*, *нѣмѣци* &c.

Și, măcar că în cuvintele care vin din latinie, de s-au scris latinește cu *si*, românește se zice *ши*. Ci, pentru că nu toți știu care cuvinte vin din latinie, ca să nu se facă ceva confuzie, unde trebuie să se zică *ши*, să se scrie cu *sh*, măcar că și cu *si* ar fi bine; v.g. *si*, *shi*, *ши*; *credinciosi*, *credincioshi*, *крединчоши*; *mosie*, *moshie*, *мошіе*; *rusine*, *rushine*, *рѣшине*; *rosiul*, *roshul*, *рошѣл* &c. Ci, pentru că de multe ori *si* se zice ca *си*, mai bine *ши* să se scrie cu *shi*. Și, înainte de *n* în cuvintele care vin din latinie, mai după regulă s-ar scrie cu *e*; v.g. *pe sene*, *sengur*, *senul*, că, cum s-au zis, *en* se zice ca *ѣн*, și așa s-ar zice *пѣ сѣнѣ*, *сингѣр*, *сѣнѣл* &c. Ci, ca să nu fie confuzie, scrie-se ori *singur pre sine*, ori *sengur pe sene*, tot bine va fi; noi aici numai pentru oarece știință însemnăm.

Sh totdeauna se zice ca *ш*; v.g. *shátra*, *шатрѣ*; *shopérta*, *шопѣрлѣ*; *sherpe*, *шарпѣ*; *shoarece*, *шорѣче* &c. Însă s-ar putea scrie și *siatra*, *sioarece*, *serpe* &c.

Sce, sci se pot foarte bine și după regulă a se zice ca *ste*, *shti* sau *це*, *ци*; v.g. *sciintza*, *shtiintza*, *ціинца*; *miluesce*, *milueshte*, *милуаце* &c. Așadar, când vei afla scris *maréste* sau *mareshte*, să *shtii* sau să *scii* că tot atâta este.

J se zice ca *ж*, cumu-l zic și frâncii; v.g. *jói*, *жой*; *júde*, *жѣде*; *jertva*, *жертвѣ*; *jivina*, *живинѣ*; *jupan*, *жѣпан*; *joc*, *жок*; *jug*, *жѣг*.

I și *u*, în sfârșitul cuvântului care nu este numai de o silabă, abia se aude ceva, de nu este însemnat cu accent; v.g. *oámeni búni făceti mári lucruri*, *оаменѣ бѣнѣй фачецѣй марѣй*

мѣрѣи; *M'au adusu se moriu*, маѣ адѣсѣ съ морю [= m-au adusu să moriu] &c. Iar, de cumva *i* sau *u* are accent, se zice cu glasul întreg; v.g. *facú*, фѣкѣ; *dormí*, dormи. Așa și când cuvântul este numai de o silabă; v.g. *nu*, фу, нѣ, фѣ; *zi*, зи &c.

DE APOSTROF

Apostrof este când un cuvânt se sfârșește cu glasnică și cel următoriu cuvânt începe de la glasnică; v.g. *nu am fost* &c. La o întâmplare ca aceasta, cuvântul cel dintâiu perde glasnica cea de pre urmă și, în locul ei, se pune deasupra semnul acesta', care se zice apostrof. Așa, în loc de *nu am fost* se scrie *n'am fost*. Așa, nomina sau numele care se sfârșesc cu *a*, v.g. *doamna*, *luna*, *vita* &c., când iau articolul cel hotărâtoriu, ar trebui să se scrie *doamnaa*, *lunaa*, *vitaa*, iar cu apostrof se scriu *doamna'*, *luna'*, *vita'* &c. Și *a* la care este pus apostroful se zice ca *á*, pentru că apostroful face ca încă un *a*.

Iar, când cuvântul cel dintâiu se sfârșește cu glasnică, dar cel îndată următoriu începe cu *in*, atunci nu glasnica cea de pre urmă din cuvântul cel dintâiu, ci *i* cel dinainte de la cuvântul cel după aceea se pierde, și lângă *n* dinainte se pune apostroful; v.g. *delá început*, *se se îndreptéze*, cu apostrof așa-l vei scrie: *delá 'ncepút* [= de la-nceput], *se se 'ndreptéze*, *ne 'ntinat*, *nu 'ntra*, în loc de *neintinat*, *nu intra* &c.

Iar, de se sfârșește cuvântul cel dintâiu cu *e* sau cu *i*, și cel următoriu începe cu *a*, atunci din *e* sau din *i* a cuvântului celui dinainte și din *a* a cuvântului celui următoriu se face diftong; v.g. *neudát*, în loc de *ne au dát*, *neaspúne*, în loc de *ne a spúne*, неѣдат [= ne-au dat], неспѣне [= ne-a spune] &c.

Iar, de se sfârșește cuvântul cel dintâiu cu *e*, și celalalt începe cu *o*, atunci din *e* și din *o* se face diftongul *eo*, și se zice cum zic ungerii *ö*; v.g. *te oi báte* se scrie *teoi báte* sau, cum scriu ungerii, *töibáte* [= te-oi bate] &c.

Ia aminte că apostroful poate să fie sau să nu fie și, ori cu apostrof, ori fără de apostrof să se scrie și să se cetească, tot bine este, ori să zici *nu am* ori *n'am* tot bine este. Însă în vorba foarte mare are loc apostroful^[6].

Am zis că *a* fără de accentul cel ascuțit la mijlocul cuvântului se zice ca ъ. Ci ori cu accent însemnat, ori fără de accent, cel ce *este bun* român știe când *a* se zice ca *a* sau ca ъ sau ca Ꞥ.

Așa se știe și *ti* când se zice тѣ și când ти, oricum fie scris. Ci despre aceste altă dată mai multe. [...]

RUGĂCIUNI DE DIMINEAȚĂ^[7]

După ce te scoli din somn, însemnându-te cu semnul Sfintei Cruci, zi: În numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh! Amin!

Mărire Ție, Dumnezeu nostru, mărire Ție, Împărate ceresc, Mângâitoriule, Duhul adevărului, carele pretutundine ești și toate le plinești. Vistiariul bunătăților și Dătătoriule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi, și ne curăță de toată spurcăciunea, și mântuie, Bunule, sufletele noastre!

Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi! 3

Mărire Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, și acum și pururea și în vecii vecilor! Amin!

Preasfântă Troiță, miluiește-ne pre noi! Doamne, curăță păcatele noastre! Stăpâne, iartă fărdelegile noastre! Sfinte, cercetează și vindecă neputințele noastre, pentru numele Tău!

Doamne, miluiește-ne! 3 [...]

Psalm 50

Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta, și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărdelegea mea! Mai vartos mă spală de fărdelegea mea și de păcatul meu mă curăță, că

fărdelega mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea. Ție unui am greșit și rău înaintea Ta am făcut, ca să Te îndreptezi întru cuvintele Tale și să biruiești când vei judeca Tu. Că, iată, întru fărdelegi m-am început și în păcate m-au născut maica mea. Că, iată, adevărul ai iubit: Cele nearătate și cele ascunse ale înțelepciunii Tale mi-ai arătat mie. Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți, spăla-mă-vei și mai vârtos decât zăpada mă voi albi. Auzului meu vei da bucurie și veselie. Bucura-se-vor oasele cele smerite. Întoarce fața Ta de cătră păcatele mele și toate fărdelegile mele șterge! Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeuule, și duh drept înnoiește întru cele dinlăuntru ale mele. Nu mă lepăda de la fața Ta și duhul Tău cel Sfânt nu-l lua de la mine. Dă mie bucuria mântuirii Tale și cu duh stăpânitoriu mă întărește! Învăța-voiu pre cei fărdelege căile Tale și cei necredincioși la Tine se vor întoarce. Izbăvește-mă de sânghiuri, Dumnezeuule, Dumnezeul mântuirii mele! Bucura-se-va limba mea de dreptatea Ta. Doamne, buzele mele vei deschide și gura mea va vesti lauda Ta. Că, de ai fi voit jertvă, aș fi dat. Arderile-de-tot nu le vei binevoi; jertva lui Dumnezeu, duh umilit, inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi. Fă bine, Doamne, întru bunăvoința Ta Sionului și să se zidească zidurile Ierusalimului! Atunci bine vei voi jertva dreptății, prinosul și arderile-de-tot. Atunci vor pune pre oltariul Tău viței. [...]

CANONUL ACATISTULUI SPRE LAUDA
PREASFINTEI NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

[Acatistul Precestii]

[...]

Apoi icoasele aceste:

Îngerul cel mare din ceriu au fost trimis să zică Născătoarei de Dumnezeu: Bucură-te! Și, dimpreună cu glasul cel netrupesc văzându-te pre Tine, Doamne, întrupat,

s-au spăimântat și au stătut strigând cătră dânsa unele ca aceste:

Bucură-te, prin carea răsare bucuria!

Bucură-te, prin carea pere blăstemul!

Bucură-te, chemarea lui Adam, celui căzut! Bucură-te, nălțime, întru carea cu anevoie se suie gândurile omenești! Bucură-te, adâncime, carea nici cu ochi îngerești nu te poți lezne vedea!

Bucură-te, că ești scaon Împăratului! Bucură-te, că porți pre Cel ce poartă toate!

Bucură-te, steaoa care arăți soarele! Bucură-te, pântecele dumnezeieștii întrupări!

Bucură-te, prin carea se înnoiește făptura! Bucură-te, prin carea ne închinăm Făcătorului!

Bucură-te, mireasă, pururea Fecioară!

Văzându-se pre sine, Sfânta întru curăție zis-au lui Gavriil cu îndrăznire: Preamărit glasul tău se arată cu anevoie primit sufletului meu, că-mi vestești naștere cu începere fără de sămânță, strigând: Aliluia!

Înțelegerea cea fără de înțelegere căutând Fecioara să o înțeleagă, au strigat cătră cel ce slujea: Din pântece curat cum este cu puțință să se nască fiuu, spune-mi! Cătră carea el au zis cu frică însă, strigând așa:

Bucură-te, tăinuitoria sfatului celui nespus! Bucură-te, tăcerea celor ce se roagă cu credință!

Bucură-te, începătura minunilor lui Hristos! Bucură-te, capul poruncilor Lui!

Bucură-te, scara ceriului, pre carea s-au pogorât Dumnezeu! Bucură-te, podul care pre cei de pre pământ treci la ceriu!

Bucură-te, minunea cea și de îngerii mult cuvântată! Bucură-te, rana ce de mult plâns a diavolilor!

Bucură-te, ceea ce ai născut lumina cea nespusă! Bucură-te, ceea ce n-ai învățat în ce chip au fost!

Bucură-te, ceea ce covârșești mintea celor înțelepți!
Bucură-te, ceea ce luminezi gândul celor credincioși!

Bucură-te, Maică, pururea Fecioară!

Puterea Celui de Sus au umbrit atunci spre începerea ceii
ce nu știai de nuntă, și pântecele ei cu bun rod l-au arătat
tuturor celor ce vor avea să secere mântuire, când vor cânta
așa: Aliluia!

Cântând nașterea ta, te laudăm toți, ca pre o beserică
însuflețită, Născătoare de Dumnezeu, că, lăcuind în
pântecele tău Domnul, cel ce ține toate cu mâna, l-au sfințit
și l-au mărit, și au învățat pre toți să-ți cânte ție:

Bucură-te, lăcașul lui Dumnezeu și al cuvântului!
Bucură-te, Sfântă, carea ești mai mare decât toți sfinții!

Bucură-te, ladă poleită cu duh! Bucură-te, comoara vieții
cea pururea plină!

Bucură-te, coroana cea scumpă a împăraților celor
credincioși! Bucură-te, lauda cea de cinste a preoților celor
cuvioși!

Bucură-te, stâlpul cel neclătit al besericii! Bucură-te,
zidul cel nemișcat al împărăției!

Bucură-te, cu carea se rădică biruințele! Bucură-te,
pentru carea cad vrășmașii!

Bucură-te, tămăduirea trupului meu! Bucură-te, mântui-
rea sufletului meu!

Bucură-te, Maică, pururea fecioară!

O, Maică prealăudată, carea ai născut pre cuvântul cel
mai sfânt decât toți sfinții, primește acest dar de laudă, care-ți
aduc ție acum și scoate din munca ce va să fie pre toți cei
ce-ți cântă: Aliluia! [...]

RUGĂCIUNE CĂTRĂ PREASFÂNTA
DE DUMNEZEU NĂSCĂTOAREA

O, Doamna mea preabinecuvântată, folositoarea nea-
mului omenesc, scăparea și mântuirea celor ce aleargă la

tine, știu adevărat că foarte am greșit și te-am mâniat, și pre tine, Doamnă, și pre Cel cu trup din tine născut, pre Dumnezeu cel bun. Ci am multe chipuri ale celor carii mai înainte de mine au mâniat bună îndurarea Lui: pre vameși, pre curve și pre ceialalți păcătoși, căroră s-au dat iertare păcatelor pentru pocăință și pentru mărturisire. Deci aceste multe pilde puindu-le eu înaintea ochilor sufletului meu celui păcătos, și căutând spre milostivirea lui Dumnezeu, carea ei o au luat, am îndrăznit și eu, păcătosul, cu pocăință a alerga la milostivirea ta cea bună, o, prea milostivă Doamnă, să-mi dai mână de ajutoriu și să cei la Fiul tău și Dumnezeu iertare păcatelor mele celor grele.

Crez și mărturisesc c-Acela pre carele tu L-ai născut fiul tău este adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, judecătoria viilor și al morților, Carele va să răsplătească fieștecui după faptele lui. Crez iar și mărturisesc pre tine a fi adevărat de Dumnezeu Născătoare, izvorul milostiviei, mângâierea celor ce plâng, căutarea celor perduți. Crez că tu ești foarte puternică și nencetată cătră Dumnezeu mijlocitoare și crez cum că foarte iubești neamul creștinesc și ești chizășuirea pocăinții mele, că cu adevărat nu este alt ajutoriu oamenilor și acoperământ afară de tine, o, Doamnă preamiloștivă, și nimene carele au nădăjduit spre tine nu s-au rușinat și, prin tine împlânzind pre Dumnezeu, nimine nu este părăsit.

Pentru aceasta, rog bunătatea cea nenumărată: Deschide ușile milostiviei tale mie, celui rătăcit și căzut în noroiul adâncului, nu te scârbi de mine, spurcatul, nu trece cu vederea rugăciunea mea, a păcătosului, nu mă lăsa pre mine, ticălosul, pre carele întru perzare vrășmașul cel cu răutate m-au răpit, ci împlânzește pentru mine pre milostivul Dumnezeu, Carele dintru tine S-au născut, să iarte păcatele mele și să mă scoată din perzarea mea, ca și eu, cu toți cei ce au dobândit iertare, să cânt și să măresc milostivirea cea nemăsurată a lui Dumnezeu celui născut din tine și a ta cea

neînfruntată spre mine folosință în viața aceasta și întru sfârșitul veacului. Amin! [...]

ȘEAPTE PSALMI DE POCĂINȚĂ [...]

III. Psalm 37

Doamne, nu cu mâniia Ta să mă mustri, nici cu iuțimea Ta să mă cerți, că săgețile Tale s-au înfipt în mine și ai întărit preste mine mâna Ta. Nu este vindecare în trupul meu de cătră fața mâniei Tale. Nu este pace întru oasele mele de cătră fața păcatelor mele. Că fărdelegile mele au covârșit capul meu, ca o sarcină grea s-au îngreioiat preste mine. Împuțitu-s-au și au putrezit ranele mele de cătră fața nebulii mele. Chinuitu-m-am și m-am gârbovit până în sfârșit. Toată zioa, mâhnindu-mă, umblam. Că șelele mele s-au umplut de ocări și nu este vindecare în trupul meu. Necăjitu-m-am și m-am smerit foarte, răgnit-am din suspinarea inimii mele. Doamne, înaintea Ta e toată dorirea mea, și suspinul meu de la Tine nu s-au ascuns. Inima mea s-au turburat, părăsindu-m-au vârtutea mea, și lumina ochilor mei și aceasta nu este cu mine. Priiatinii mei și vecinii mei în preajma mea s-au apropiat și au stătut. Și cei mai de aproape ai mei de departe au stătut și se silea cei ce căuta sufletul meu. Și cei ce căuta cele rele mie grăia deșertăciuni, și vicleșuguri toată zioa cugeta. Iar eu ca un surd nu auziam și ca un mut, ce nu-și deschide gura sa. Și m-am făcut ca un om ce nu aude și nu are în gura lui muștrări. Că spre Tine, Doamne, am nădăjduit. Tu vei auzi, Doamne Dumnezeu meu. Că am zis ca nu cândva să se bucure mie vrășmașii mei, și, când s-au clătuit picioarele mele, asupra mea mari au grăit. Că eu spre bătai gata sânt, și durerea mea înaintea mea este pururea. Că fărdelegea mea eu voi vesti și mă voi griji pentru păcatul meu. Iar vrășmașii trăiesc și s-au mai întărit decât mine. Și s-au înmulțit cei ce

mă urăsc fără de dreptate, cei ce răsplătesc mie rele pentru bune mă clevețea, căci urmam bunătatea.

Nu mă lăsa, Doamne Dumnezeu meu, nu te depărta de la mine! Ia aminte spre agiutorul meu, Doamne al mântuirii mele!

Mărire Tatălui etc. Și acum etc. Aliluia! 3 [...]

ALTE RUGĂCIUNI DE MULTE TREBI

[...]

*Cântare jealnică
cătră Preasfânta de Dumnezeu Născătoarea* [8]

Sta Maica cu jele plângând
lângă cruce mult lăcrămând,
când Fiiul se răstignează.
Sufletul ei cel supărat
și cu durere întristat
i l-au pătruns sabia.
O, tristă și necăjită,
tu, acea blagoslovită,
Maica Unuia-Născut,
carea plângea și mult jelea
și tremura, când ea vedea
patima celui născut.
Ce om ar fi netânguind
pre Maica lui Isus văzând
într-atâta chin fiind!
Cine-ar putea fi nejelind
pre Maica lui Hristos privind,
cu Fiiul său pătimind!
Pentru a omului păcat
văzu-L pre El în chin băgat,
trupul Lui de chin stricat.
Pre al său preadulce băiat

văzu-L murind nemângâiat,
când El sufletul Ş-au dat.
Maică, izvor de iubire,
fă-mă să simţu chinuire,
să plâng şi eu cu tine!
Fă să arză sufletul meu,
iubind pre Hristos Dumnezeu,
ca să-i placă întru mine!
Maică, te milostiveşte,
rana lui Hristos sădeşte
tare în inima mea!
A Fiiului tău cel rănit,
Cel pentru mine chinuit,
chinul Lui fă-l partea mea!
Fă-mă cu tine a tângui,
de Cel răstignit mil-a-m fi
până ce voi să trăiesc.
Lângă crucea Lui a firea,
ţie a mă însoţirea
în plâns, bucuros voiesc.
A fecioarelor Fecioară,
nu-mi fi tu mai mult amară,
ci fă să plâng cu tine,
să port a lui Hristos moarte
şi a patimii Lui soarte,
de rane-i gândind bine.
Fă ca şi eu să pătinesc,
de cruce să nu mă lipsesc
şi de scump sângele Lui,
aprins, ferbinte şi înfocat.
Prin tine să fiu apărat
în zioa judeţului!
Fă cu crucea să mă păzesc,
cu moartea Lui să mă întăresc
şi cu a Lui dăruire.

Cându-mi va muri trupul,
fă să-mi capete sufletul
a raiului mărire. [...]

**TEOLOGHIE DOGMATICĂ ȘI
MORALICEASCĂ
DESPRE TAINE PRESTE TOT,**

după învățătura bunilor credincioși dascali, întocmită
cu mărturii din Sfânta Scriptură, Ss. Părinți și din
trădaniia Bisearicii, întărită spre învățătura clerului
celui tânăr rumânesc, așezată și tipărită supt stăpânirea
preainălțatului împărat al românilor, Francisc al
doilea^[1], craiul apostolicesc, mare prințip al Ardealului
și cealealalte, cu blagosloveniia Mării Sale,
prealuminatului și preaosfințitului domnului domn
Ioan Bob^[2], vlădicul Făgărașului, în Blaj la Mitropolie,
anul 1801, cu tipariul Seminariului*

Tip<o>graful

Înțelegându-să de obște că prin strădaniia și ostăneala teologilor noștri și, mai vârtos, a prealuminatului și preaosfi<n>țitului domnului vlădicului Ardealului, Ioan Bob, s-ar fi așezat, după sănătoasa învățătură a pravoslavniciei bisearici, *Teologhiia dogmatică și moralicească* de ceale Șapte Taine, cu dovediri din Sfânta Scriptură și Ss. Părinți, întărită pre limba românească, am năzuit la Măria Sa, cerând ca această învățătură să ne-o deaie ca să o tipărim pentru folosul de obște, care au fost și sfârșitul ostenealelor. Deci, Măriia Sa bine au voit nu numai a o da și a ne blagoslovi, ci încă și cu cheltuială la tipărirea ei dintru al său a ne ajuta. Pentru aceea și noi, cu multă bucurie apucându-ne de lucru, ne-am silit după priceaperea și puțința noastră a o tipări și a o diortosi, ci știm că în multe vom fi greșit la ortografie, pentru care ne rugăm la cetitori ca cu duhul

* Transcriere și note: Crina Pop.

blândețelor să le îndrepteaze și, mai vârtos, înțelesul învățaturii să-l ia aminte, decât întocmirea slovelor.

Cuvânt-înainte
cătră iubitorii de învățătură teologhicească

De vreme ce învățătura și știința Tainelor bărbaților bisearicești iaste foarte de lipsă, cu de-adinsul și dascalii a-i învăța, și ei cu sânguință a o învăța să îndătoresc, și pentru că în slujirea acelora cea mai de frunte parte a slujbei bisearicești iaste pusă, fiind preoții „sluji Legii Noao și ispravnicii a Tainelor lui Dumnezeu” (1 Corinteani, cap 4, stih 1^[3]; 2 Corinteani, cap 3, stih 6^[4]), și pentru că norod desăvârșit Domnului trebuie să gătească ca S. Ioan Înainte-mergătoriul (Luca 1, stih 17)^[5], și cu cuviincioasă rânduială a-l învăța spre primirea cu vrednicie a Dumnezeieștilor Taine, ca nu cumva ceale ce s-au rânduit de Hristos oamenilor spre mântuire să le fie lor spre străcare și spre osândă, sau preoții să calce porunca aceea: „Nu dați sfintele cânilor, nici aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce pre eale cu picioarele sale și, întorcându-să, să vă rumpă pre voi”^[6] (Mateiu, cap 7, stih 6). Sufletelor celor ce doresc a bea din izvoarele Mântuitoriului să le scoată apă curgătoare în viața de veaci, spre îmbrăcarea cu podoabele faptelor bune celor creștinești, ca să le împreune cu Hristos, iară aceasta nu vor putea plini, de nu vor chema pre toți creștinii la izvoară de ape vii și de nu vor îndemna la pocăianie, mai vârtos, și la împărtășirea mai adeaseori cu Euharistia, tâlcuindu-le chiiar și luminat, spre înțeles cea dumnezăiască a Tainelor rânduire și minunata lor puteare și vârtute, lipsa și folosul lor, ritsușurile, prin care să prefac și să slujesc toate dogmele, care bisearica pravoslavnică și apocriticească despre eale a le creade ni le pune înaintea.

Această deatorie a preoților socotindu-o noi, despre o parte, și, împreunându-o cu a noastră, carea ne îndetorează a rândui prin popoară preoți, carii să țin de cuvântul credincios, cel după învățătură, ca putearnici să fie și a îndemna întru învățătura cea sănătoasă și, pre cei ce grăiesc împotrivă, a-i certa, aducându-ne aminte de zisa lui Malahie proroc, cap 2, stih 7, că „buzăle preotului vor păzi știința și legea vor cerca din rostul lui”, și de învățătura S. Ieronim, în Agheu proroc, unde așa grăiaște: „Socotește că datoriia preotului iaste a răspunde când să întrebă de lege, de iaste preot să știe legea Domnului; de nu ști<e> legea Domnului, el însuși să pârăște a nu fi preot Domnului, că preotul trebuie să știe legea și a răspunde la întrebările despre lege”. Iară despre altă parte, văzând lipsa cărților în limba rumânească, dintru care cei ce nu au avut modru de a să procopsi în limba grecească și lătinească, întru care limbi să găsească cărți de învățătură, ar învăța dogmele bisericicii despre Taine, cu temei și mai ușor n-am pregetat, cu ajutoriul lui Dumnezeu, și, între lucruri bisericicești a obștei, cu sârguința fraților, iară mai vârtos a lui Dimitrie Caian și Samuil Clain și a lui Dimitrie Vaida, a așăza în limba rumânească această învățătură de Taine, după modrul scolasticesc cu întrebări și răspunsuri pentru voi, fiilor, carii năzuiți la treapta preoției, întărindu-o cu mărturii din S. Scriptură, din Sfinții Părinți, din trădaniia bisericicii și cu doveditoare pricini teologhicești, puind și împotrivirile ce să aduc de împotrivitori și descurcându-le. Drept aceea, luați strădaniia noastră în nume de bine, vă siliți a învăța cealea ce vi s-au pus aici înainte, știind că vă sânt de lipsă și de folos a le ști, nu numai voao, ci și tot norodului spre mântuire. [...]

ÎNVĂȚĂTURĂ TEOLOGHICEASCĂ DESPRE TAINE PRESTE TOT SAU DE OBȘTE

Întrebarea 1. Despre firea și hotărârea Tainei

Firea Tainei prin numele și hotărârea ei să arată, și, fiindcă hotărârea stă din neam sau din fealiu și din osebire, mai întâiu de fealiu și de osebirea Tainei vom cuvânta, apoi de părțile ei ceale din care să alcătuiască, adecă de materie și formă.

Cap 1

DESPRE NUMELE ȘI HOTĂRÂREA TAINEI

Cuvântul acesta, Taină, iaste cuvânt slovenesc, care și în limba rumânească ne-am obicinuit a-l lua. În limba grecească să zice Misterion, iară în limba lătinească, Sacramentum, tot acela înțeles are ori în carea limbă, că să înțeleage prin el lucru sfânt, ascuns sau osebit, precum și la politici, prin acest cuvânt, Taină sau Misterie sau Sacramentum, să înțeleage un lucru sfânt, de cinste și plin de mărire, iară la dascalii bisericii acest cuvânt, Taină sau Misterion, are aceste înțelesuri:

a) Lucru sfânt, ascuns și acoperit, în ce chip e la Înțelepciunea lui Solomon, cap 2, stih 22: „N-au cunoscut Tainele lui Dumnezeu”; Mateiu, cap 13, stih 11: „Voao s-au dat a cunoaște Tainele Împărăției Ceriurilor”; Cătră efeseni, cap 1, stih 9: „Arătându-ne noao Taina voii Sale”; 1 Cătră corinteani, cap 2, stih 3: „Ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu, cea ascunsă întru Taină”^[7]; 1 Cătră corinteani, cap 4, stih 1: „Așa să ne socotească pre noi omul ca pre niște slugi a lui Hristos și ispravnici a Tainelor lui Dumnezeu”. Întru acest înțeles, toate ale relighiei noastre închieturi și a credinții capete de obște Taine să numesc, cum e: 1 Cătră Timoteiu, cap 3, stih 16: „Mare iaste Taina creștinătății”.

Încă să zice și despre lucrurile care nu-s sfinte, dară a le arăta și a le vesti nu să cuvine, precum (la Tovit, cap 11, stih 5, să ceteaște: „Taina împăratului bine e a o ascunde”)^[8]. Același înțeles are cuvântul Taină și la scriitori păgânești, că înțeleg prin el lucru sfânt, dară întunecat, ascuns și acoperit; că, la ei, ceale ascunse a religiei să numea Taine sau Misterii sfintele ceale ascunse, ceale acoperite, de la tăcerea prin carea ceale sfinte ale lor le ascundea și le acoperea, că era mare păcat la dânșii a arăta ceale sfinte feațelor care nu era în slujba sfintelor sau nu era de legea lor sau era oameni de lume, de unde, când vrea a sluji după a lor leage, striga cu glas mare: („Departa de aici, departa să meargă cei ce nu sânt sfinți”).

v) Prin Misterion sau Taină să înțeleage simvolul sau semnul lucrului ascuns, întru care înțeles (la Apocalips, cap 1, stih 20) „să cheamă Taina celor șapte steale”, iară, la cap 13, stih 17, să zice „Eu ție voiu spune Taina muierii și a fierii, și în fruntea ei iaste nume scris Taină, adecă ce semn sânt aceale șapte steale, ce iaste muiarea aceea și fiara”. g) Prin acest cuvânt, Taină, să înțeleage lucru sfânt, ascuns, dară care sfintește pre om spre slujba lui Dumnezeu, care înțeles să cuvine aceștii învățători de Taine, că prin cuvântul acesta, Taină, înțelegem un semn a lucrului sfânt prin care ne sfințim lui Dumnezeu și spre slujba Lui ne aducem și ne închinăm.

Încătu-i ființa Tainei, într-altceva o pun înnoitorii, și într-altceva pravoslavnicii. Înnoitorii pun ființa Tainei precum Luter în cartea *De robiiia Vavilonului*^[9] scrisă o pune „în fâgăduința prin semn din afară arătată” sau precum mai chiiar zice: „Chemintie semn materialnic poruncit în Leagea Noao, care pecetluiuște ca o peceate fâgăduința darului”, iară Zvinglie^[10] zice: „Că Taina iaste o legătură sau o zălogire prin carea oamenii să leagă lui Hristos și în relighia Lui să scrie”, iară Ioan Calvin^[11], cartea a 4<-a>, cap 14, zice: „Taina iaste un simvol din afară, prin care Dumnezeu

făgăduința bunei-voinții Sale în cunoștința noastră o pecetluiaște, spre ajutorul slăbiciunii credinții noastre”.

Amintrilea hotăresc iară dascalii cei binecredincioși, că aceștia pun ființa Tainei într-un semn aducătoriu de sfințenie, însă în ce iaste acea sfințenie și cum să dă nu toți într-un chip, și aceasta nu pentru că doară s-ar îndoii despre statul Tainelor Legii Noao, ci pentru că vreau Tainele Legii Noao și a Legii Vechi cu o hotărâre de obște a le hotărî, care lucru foarte cu anevoie iaste. Drept aceea, zicem că Tainele nice sânt peceți a făgăduinții dumnezeiești, nice numai seamne a credinții noastre în Dumnezeu, nice acestea amândoa.

Să arată <în> 1<-a> parte că ce iaste semnul făgăduinții dumnezeiești: iaste semnul înainte rânduiri dumnezeiești, fiindcă, după sistema și învățătura lui Calvin, făgăduința numai celor ce sânt mai nainte rânduți să dă, macar că după învățătura pravoslavnică Tainele le primesc și cei ce nu-s mai înainte rânduți spre spăsenie, precum să vede în Iuda, vânzătorul.

Să arată <în> a 2<-a> parte cum că Tainele nu sânt numai seamne a credinții noastre în Dumnezeu. Pentru aceea vreau calvinii ca Tainele să fie numai seamne a credinții noastre în Dumnezeu, pentru că nu vreau a cunoaște altă putere în eale, fără numai puterea a deștepta și a ațița credința, iară nu a da dar sfințitoriu. Dară această învățătură iaste împotriva pravoslaviei. Așadară, Tainele nu sânt numai seamne a credinții noastre în Dumnezeu, ci sânt dătătoare de dar.

d) Că, de sânt Tainele numai seamne care ațița credința, nu vor folosi mai mult decât cuvântul învățaturii, fiindcă învățătura, de multe ori, mai tare ațița credința și îndeamnă pre om la ceale sfinte decât Tainele; ba încă Botezul pruncului sau nebunului dat nu va fi Taină adevărată, că nice într-unul de aceștia nu poate ațița credința. Dară aceasta nu-i adevărată. Așadară, Tainele nu sânt numai seamne a

credinții noastre în Dumnezeu, ci sânt seamne aducătoare de dar.

Să arată <în> a 3<-a> parte cum că nice întru amândoa aceste stă ființa Tainei, deacă fieștecare Taină din ființă are ca să dea dar sfințitoriu dinlăuntru, și nu numai dar a nu să socoti sau a să acoperi păcatele celuia ce primește Taina nu-i cu puțință, ca numai în peceatea dumnezeieștilor făgăduințe, sau numai în semnul credinții noastre, sau întru aceste amândoa să stea ființa Tainei, dară ființa fieștecării Taină iaste ca să aducă dar, precum mai încolo să va arăta, care nu stă întru aceasta, că nu să împruță sau nu să socotește păcatul.

Împrotiva părții dintâi: dascalii adeaseori zic că Tainele sânt seamne și peceți a darului.

R<ăspuns>: Dascalii zic că Tainele sânt peceți și seamne, dară nu ca cum ar pecetlui dumnezeiasca făgăduință despre dreptate, precum vreau înnoitorii, ci pentru că prin eale credincioșii din necredincioși să oselesc. A doao, pentru că lucru sfânt, adecă dar, pricinuesc și aduc.

Împrotivă: 2) Dumnezeu, întru toate păciuirile și așezământurile, care au făcut cu oamenii, au pus seamne, prin care au întărit făgăduința sau așezământul Său, precum să vede și din cartea Facerii, cap 9, unde despre curcubeu să cetește că iaste semnul împăciuirii între Dumnezeu și între Noe făcut, așijderea dintru aceaeși carte a Facerii, cap 17, unde tăierea-împrejur să zice semnul făgăduinții între Dumnezeu și între Avraam și fiii lui^[12]. Așadară, aseamenea, de lipsă au fost ca Dumnezeu făgăduința Sa, carea celor credincioși despre dreptate o dă, prin seamne din afară să o areate și să o întărească mai vârtos, că, după modru omenesc, ca să ajute neputinții noastre, ne-au făcut făgăduințe.

R<ăspuns>: Dintru adusăle pilde să arată lipsa semnului de pomenire, iară nu de întărire, că, prin curcubeu și prin tăierea-împrejur, Dumnezeu făgăduința lui Noe și lui

Avraam făcută o au pus, cum s-ar zice, înaintea ochilor oamenilor.

Împrotiva părții a dooa. Care primeaște Botezul; acela, prin primirea lui, mărturiseaște a fi mădulariu bisearicii creștinești și să îndatoreaște a ținea toate poruncile lui Hristos. Așadară, Tainele nu sânt altă, fără numai mărturie, cu care credința noastră în Hristos și evlavii, în leagea cea de El așezată, o arătăm.

Răspuns: Afară de sfârșitul acela, care adusa înainte împrotivire îl pomeneaște, și alt sfârșit mai înalt au Tainele, adecă sfințirea noastră pre carea Tainele Legii Vechi o umbriia, iară ceale evanghelicești o dau.

Împrotiva părții a treia. Aceaeași să zice de cealealalte Taine, ce să zice de tăierea-împrejur, dar tăierea-împrejur, în Leagea Veache, era semnul dreptății primite, precum din cuvintele lui Pavel cătră romani, 4, stih 11, să arată, unde așa zice: „Și au luat semnul tăierii-împrejur, peceata dreptății credinții”.

Răspuns: Tăierea-împrejur, cu adevărat, au fost semn sau peceate, prin carea credința lui s-au întărit, pentru că, după zisa lui Pavel, era să fie tată celor credincioși, iară în rămășițele lui Avraam aceasta nu s-au făcut, adecă prin tăierea-împrejur nu să judeca a fi întăriți în dreptate. Că Pavel cătră romani, cap 3, întrebând ce folos au avut tăierea-împrejur, multe privileghiumuri spune, dară cum că întru ei ar fi fost peceate dreptății sau a făgăduințelor dumnezeiești întărire nici cu un cuvânt nu zice.

Întrebare: Ce iaste Taina?

Răspuns: Mai multe hotărâri a Tainei să gălesc la dascali, care, macar că întru unele cuvinte să văd a să osebi, însă tot un înțeles au.

1). Iaste aceasta: „Taina iaste sămn a lucrului sfânt”, dară această hotărâre mai bine să poate zice tâlcuirea cuvântului, decât hotărârea.

2). Iaste aceasta: „Taina iaste formă văzută a Tainei nevăzute”, dară această hotărâre nu-i destulă, fiindcă numai seamnele le cuprinde, prin care să înțeleage darul dinlăuntru, ori îl dau, ori nu-l dau.

3). Taina iaste un lucru care, așa, e semnul darului lui Dumnezeu și chipul darului nevăzut, cât poartă chipul lui și îi iaste pricina. Deci nici această hotărâre nu iaste destulă, fiindcă numai Tainelor Legii Noao să cuvine, iară aci să cearcă hotărârea Tainei preste tot.

4). Unii zic că Taina iaste o materie din afară, la vedeaie pusă, carea din asemănare arată și din rânduială însemnează, iară din simțire cuprinde un dar nevăzut și duhovnicesc. Dară această hotărâre numai Tainelor lui Hristos să cuvine.

Răspuns 2: Taina preste tot, și de obște socotindu-o, iaste semn văzut, statornic, al darului sfințitoriu de la Dumnezeu rânduit; iară Taina Legii Noao iaste un semn văzut, statornic, de Hristos rânduit ca să însemneaze și să dea dar sfințitoriu din lucru lucrat.

Să zice semn văzut pentru că despre Taine vorbim, care sânt rânduite pentru oamenii acum viețuitori, pentru doao sfârșituri, care amândoa vreau ca Taina să fie ceva sămn văzut, cunoscut sau simțit. Sfârșitul cel dintâi, pentru care s-au rânduit Tainele, iaste ca prin acealea oamenii, întru o credință adunându-să, între sine să se înțeleagă, și în alte eresuri, în ceale din afară, să se osebească. Celalalt sfârșit e ca, prin Taine, care sânt seamne, oamenii să vie la cunoștința lucrurilor celor duhovnicești, care prin eale să însemnează, fiindcă la cunoștința aceloră nu pot ajunge fără numai prin seamne văzute (precum S. Ioan Gură de Aur, în Mateiu, omilia 60, zice: „De ai fi fără trup, ȝ-ar fi dat haruri fără trup, dară, fiindcă-i împreunat sufletul cu trupul și întru acest stat

al împreunării sufletului cu trupul nimică nu iaste întru înțeleagerea lui, de nu va fi mai întâi în sâmtiri; pentru aceea, prin lucruri văzute sau sâmtite, ca să le poți înțelege și să dau”).

Să zice a 2<-a> a darului sfințitoriu ca să se osebească de jertvă, carea nu iaste rânduită ca să însemneze darul sfințitoriu, ci pentru cunoașterea domniei lui Dumnezeu preste noi.

Să zice a 3<-a> stătornic, adecă rânduit ca să fie stătornic, și, fiindcă Tainele, după zisa Sfinților Părinți, sânt ca niște stâlpi a Bisericii, și stâlpii trebuie să fie nemișcați până va sta casa, și, fiindcă a Tainelor sfârșit iaste, ca prin acelea credincioșii într-o adunare să se strângă și într-o unire a credinții să petreacă, până atunci trebuie să rămâie, până va rămânea legea pentru carea s-au rânduit.

Să zice a 4<-a> de la Dumnezeu rânduit, pentru că semnul darului numai de la acela să poate rândui, care poate seamnelor din afară a rândui dar, și aceasta numai Dumnezeu poate.

Să zice a 5<-a> că pre ceia carii să împărtășesc cu dânsa îi sfințește, pentru că e semn pentru acela sfârșit rânduit ca pre ceia carii nu pun împedecare să-i sfințească.

Vei zice: multe sânt în Leagea Veache și în Leagea Noao seamne a lucrurilor sfinte, care între Taine nu se pot număra, precum sânt treacerea prin Marea Roșie, care au însemnat sfințirea prin Botez; Mana, care au însemnat sfințirea prin Euharistie. Toate țeremoniile vechi era figuri și închipuiri celor care trebuia să se plinească în Leagea Noao. Dară aceastea nu să numără între Tainele Legii Vechi. La noi, așijderea, multe seamne sânt a lucrurilor celor sfinte care nu să țin a fi Taine, precum sânt țaremoniile și ritușul Tainelor, precum iaste sfințirea apei, stropirea cu dânsa, prin carea păcatele ceale mici să iartă, diiavolii să gonesc și boalele să tămăduiesc; așa iaste semnul crucii, așa iaste mucenicia

pruncilor celor de Irod omorâți, carea din lucru lucrat le-au folosit spre mântuire, așa iaste spălarea picioarelor și altele multe, care pentru arătarea evlaviei creștinești să fac.

Răspuns: De vreme ce Taina iaste semn nu a fieștece lucru sfânt, ci iaste semn sfințitoriu care sfințește pre om, pentru aceea, seamnele care din sine nu aduc dar, ci numai însemnează nu să numără între Taine. Pentru aceea, nici treacerea prin Marea Roșie, nici Mana, nici șearpele de aramă, nici altele multe n-au fost Taine adevărate la iudovi, că măcar însemna ceva lucru duhovnicesc viitoriu, dară, pentru că n-au fost țeemonii sfinte stătornicește de Dumezeu rânduite sau au fost deșerte și înzădarnice, care nici sfințeniia cea din lege nu aducea.

În Leagea Noao, așijderea, numai acela semn sfânt să ține adevărată Taină, care aduce dar din sine sau din lucru lucrat. Pentru aceea, dară, țeemoniile și ritușurile Tainelor nu sânt adevărate Taine, că numai din evlaviia sau din lucrul lucrătorului au ceva putere, și nu din sine, că acestea toate sânt rânduite de Bisearică, care putere nu are a rândui seamne dătătoare de dar. Drept aceea, apa sfințită, de are putere a șterge păcatele ceale mici, această putere nu o are fără numai prin a bisearicii rugăciuni; așijderea, ca să scoată dracii și să vindece boalele, bisearica să roagă. Să poate și aceasta zice: că prin stropirea cu apa cea sfințită să departă dracii când scoate afară de la noi pricina pentru care ne asupresc dracii și ca într-o robie ne țin, adecă păcatul, care, nu prin stropirea cu apă numai, ce prin rugăciunea bisearicii sau evlaviia omului, iertându-l Dumezeu, să șterge. Așa semnul crucii are putere nu din sine, ci din evlaviia celui care face semnul crucii. Muceniicia pruncilor celor de Irod omorâți n-au fost adevărată Taină, măcar că spre mântuire le-au folosit din lucru lucrat, că Taina iaste rituș din afară de Hristos rânduit, în relighie stătornic și veacinic, dară muceniicia iaste de la diavolul și slugile lui, pentru ura lui Hristos și a legii creștinești pornită; nici nu

iaste semn stătornic, de rând și veacinic în bisearică spre aducerea darului. Spălarea picioarelor au fost pus pildă de umilință, dară nu iaste Taină aducătoare de dar sfințitoriu.

Împrotivă: 1). Semnul neșters a Tainei și trupul lui Hristos în Euharistie sânt Taine. Dară, dintru aceastea, niciunul nu să veade sau nu să simțească; așadară, Taina nu să poate zice a fi semn văzut.

Răspuns: Semnul neșters nu-i Taină, ci e rodul Tainei, iară trupul lui Hristos iaste supt fața pâinii și a vinului, care să veade ca un semn din afară.

Împrotivă: 2). Căsătoria e o Taină a Legii Noao, dară căsătoria nu-i țereonie carea să sfințască pre om sau țereonie spre cinstea lui Dumnezeu rânduită, că iaste numai un contract căruia Hristos i-au adaos puteare a da dar, așadară, nu-i în putearea Tainii ca pre om din afară să-l sfințască lui Dumnezeu.

Răspuns: Căsătoria, de când Hristos o au rădicat la treapta Tainei, iaste faptă sfântă, despre carea, când să va zice de căsătorie deosebi, va fi vorbă.

Împrotivă: 3). Hotărârea Tainei numai Tainei trăbuie să se cuvină, dară aceasta să cuvine și jertvei, că jertva e rânduită de Dumnezeu stătornică și are puteare a da sfințenie.

Răspuns: Taina iaste rânduită ca din sine să dea dar, carea din lucru lucrat îl dă, iară jertva întâi e rânduită spre cinstea lui Dumnezeu, ca omul să cunoască pre Dumnezeu Stăpân și Domn preste toate zidirile și, așa, nu din sine, ci numai din întâmplare aduce sfințenie.

Cap al doilea

DESPRE SEMNUL TAINELOR

Întrebare: Ce semn iaste Taina?

Răspuns: 1). Iaste semn din afară văzut, pentru că e simvolul osebirei și a religiei (că precum zice S. Augustin,

cartea 16, împotriva lui Faust, cap 11: Nici într-un nume de religie, ori adevărată, ori neadevărată fie, nu să pot oamenii aduna, de nu să vor lega cu împărtășirea unora seamne și Taine văzute).

2). Iaste sămn a lucrului sfânt, care sfințește pre om, prin care să osebește de alte seamne.

3). Iaste semn, nu firesc, ci din rânduială, care toată putearea și lucrarea o are din voia lui Dumnezeu.

4). Iaste semn nemutat și de pururea stătornic, care va sta până va sta legea creștinească, de unde, la Facere, cap 17, și la Ieșire, cap 12, ritușul tăierii-împrejur și a Mielului Paștilor cu făgăduință și rituș veacinic să poruncească a să ținea^[13], și Euharistia, 1 Cătră corin<teni>, cap 11, stih 26, să poruncească să se facă întru pomenirea lui Hristos până va veni, adecă până la sfârșitul lumii^[14].

5). Iaste semn care are ceva asemănare cu lucrul ce însemnează că, prin spălarea cu apă din afară, în Botez, bine să înțeleage curățirea dinlăuntru a sufletului de păcate.

6). Iaste semn dătătoriu de sfințenie, pentru că aduce sfințenie.

Întrebarea 2. A căroră lucruri seamne sânt Tainele?

Răspuns: Prin semnul Tainelor să înțeleage:

1). Darul cel sfințitoriu sau cel viitoriu, precum Tainele Legii Vechi, sau darul de acuma, precum Tainele Legii Noao dau și însemnează.

2). Patima și moartea lui Hristos, carea iaste pricina darului și, sau ca viitoare, sau ca trecută, să însemnează și să închipuiască.

3). Viița de veaci, carea iaste rodul darului, și aceasta ca o viitoare mai înainte să închipuiască. Aceaste trei, întru unele Taine a Legii Noauă, chiar să înțeleg, precum în Botez și în Euharistie, iară în cealealalte nu să înțeleg așa chiar. Despre Botez, S. Pavel cătră romani, cap 6, stih 3, zice: „Au nu știți că oricâți în Hristos ne-am botezat întru moartea Lui

ne-am botezat, că ne-am îngropat cu El dimpreună, prin Botez, spre moarte”. Despre darul Botezului, tot acolo, stih 7, zice: „Că cel ce au murit s-au îndreptat de păcat”, și, în Faptele Apostolilor, cap 22, stih 16: „Sculându-te, te botează și-ți spală păcatele tale”. Despre viața de veaci, același Apostol către romani, cap 6, stih 5, zice: „Că, de sântem împreună alcătuiți, după asemănarea morții Lui, deci și învierii Lui vom fi părtași”. Aceleași și despre Euharistie să zic, întru carea iaste împărțășirea trupului lui Hristos, și să face pomenirea patimii Lui, și să umple sufletul de dar, fiind ca o arvună spre dobândirea Împărăției Ceriurilor. Pentru aceea, Taina să zice a fi lucrul acela, care iaste rânduit ca printr-însul să se înțeleagă sfințirea noastră, întru carea trei pot să se socotească, adecă: pricina sfințirii noastre, carea iaste patima lui Hristos, și forma sfințirii noastre, care stă în dar, și sfârșitul simțirei noastre, carea iaste viața de veaci; de unde Taina iaste semn aducătoriu aminte de ceea ce au trecut, adecă de patima lui Hristos, și semn arătătoriu a lucrului care să pricinuiască întru noi prin patima lui Hristos, adecă a darului, și semn înainte vestitoriu a vieții ce va să fie.

Afară de aceasta, Tainele ne aduc aminte de deatoria noastră, carea avem către Dumnezeu și către de-aproapele nostru. Cătră Dumnezeu ca, aducându-ne aminte de bunățile care am primit, mai mult să nu păcătuim, Cătră romani, cap 6, stih 4: „Că ne-am îngropat cu El dimpreună, prin Botez, spre moarte, ca, precum s-au sculat Hristos din morți prin mărirea Tatălui, așa și noi întru înnoirea vieții să umblăm”. Cătră de-aproapele, ca să ținem dragostea unul cătră altul, că toți frați sântem și a unui Hristos mădulări: 1, Cătră corin<teni>, cap 12, stih 13: „Pentru că, printr-un Duh, noi toți într-un trup ne-am botezat”. Dară, întru aceastea toate, darul cel sfințitoriu iaste carea mai întâiu să însemnează prin semnul Tainelor, care, însămânându-l, îl aduce. [...]

ADAOGERE

Învățătură despre Șapte Taine pe scurt au dat și episcopul Damaschin din Râmnic, tipărită în anul 1724, octomvrie, zile 5, a căriia prodoslovie aceasta iaste.

S-ar cădea mai multe și mai pe larg învățături să vă dăm voao, cucearnicilor preoți, pentru Șapte Taine bisearicești. Iară, de vream ce, întru aceste toate, ceale ce sânt spre folosul și învățătura voastră v-am arătat, iată, dară, că am lăsat ceale mai multe să vă adeveriți și să vă învățați din ceale ce urmează. Numai iară zicem pe scurt și vă poruncim ca să nu vă leniți la cetaniia acestor învățături și nu numai să le cetiți, ci să le învățați de rost, să știți da răspunsul pentru fieștecare Taină, că va să fie mare cercare pentru aceste Taine. „Ci să nu fiți nebăgători de samă pentru darul preoții voastre, ce iaste întru voi, carele s-au dat voao prin punerea mâinii arhierilor voștri”^[15], precum scrie Pavel, 1 către Timotei, cap 4, stih 14, că apoi nu numai veți avea pedeapsă de la Dumnezeu pentru nepurtarea de grije a voastră, ci și de la noi, de vream ce, de nu vă vom certa noi pre voi, apoi Dumnezeu ne va certa pre noi, precum poruncește Pavel, la Faptele Apostolilor, cap 20, zicând: „Păziți-vă pre voi și toată turma, la care Duhul Sfânt v-au pus pre voi episcopi, ca să pașteți Bisearca lui Dumnezeu, carea o au câștigat cu sângele Său”.

Însă Tainele Sfintei Bisearici sânt aceste: Sfântul Botez, Sfântul Mir, Rânduiala Preoții, Sfânta Ispovedanie sau Pocăința, Sfânta Cuminecătură, carea să săvârșească la Sfânta Liturghie, Nunta sau Căsătoria, carea să face pre leage, Sfântul Maslu. De care Taine aceasta trăbuiască să știți, că unele sânt date ca să le isprăviți și voi, adecă Sfântul Botez și ungera cu Sfântul Mir, care datori sânteti să luați de la arhierii voștri, să ungeți pre cei botezați; Sfânta Ispovedanie sau Pocăința; Sfânta Cuminecătură, care să săvârșească la Sfânta Liturghie; Nunta sau Căsătoria, carea

să face pre leage; Sfântul Maslu; iară sfințirea Sfântului Mir și Rânduiala Preoției nu sânt date voao să le isprăviți, că numai arhieriei sfințesc Sfântul Mir și rânduiesc, au la diaconie, au la preoție, pentru care iarăș vă zicem să nu fiți nebăgători de samă, ca să puteți dobândi și dar, și răsplătire de la Dumnezeu pentru plinirea poruncilor Lui, al Căruia darul și mila rugăm ca să fie cu molitvele voastre și să vă spășiți întru Domnul.

Mai adaogem aci o cuvioasă învățătură dată de mitropolitul Ștefan a toată Ungrovlahia, în Târgovești, anul de la zidirea lumii 7159, dată preoților în rândul Tainelor^[6], care așa urmează:

În Biserică nice un lucru nu iaste mai dumnezeiesc, mai mare, mai sfânt și mai de folos decât Tainele care sânt tocmite de Hristos Dumnezeu pentru neamul omenesc. Drept aceea, popa, carele iaste cu norie și e în lucru numai de aceastea, întâiu i să cade să-ș aducă aminte, în tot ceasul, cum deaistvuiăște aceale lucruri sfinte, și cum i să cade să fie tot gata, în toată vreamă, la o slujbă sfântă ca aceea. Drept aceea, să se nevoiască cu toată nevoința să petreacă și să lăcuiască întru bunătăți, în curățanie, în trezvie și întru multă frică a lui Dumnezeu. Căci că Sfintele Taine, măcar de nu pot să se oprească și să se spurce de preoții cei păcătoși, necurați, nedestoinici, vicleani și răi, iară așa, care de ei deaistvuiăște și slujeăște aceastea și iaste necurat și nedestoinic, acela popă cade în cazna morții de veaci.

Popa, de să va ști că iaste vre într-un păcat de moarte, acela întâiu, de nu va durea cu inima și să jelească și să-i pară rău, să se părăsască și să se pocăiască, să nu carea cumva să îndrăznească să se apropie la deaistvuiala Tainelor, ci, de va putea să aibă ispoveadnic și loc și vreamă cum să cade, aceeași îndată să ispoveduiască lui toate și să ia dezlegare de la dânsul. Deci, atunci să meargă, să se apropie să facă Tainele.

În toate zilele și nopțile, în tot ceasul, când cheamă pre popa la deaistvuiala vreunor Taine, adecă să botează, sau să ispoveduiască, sau să pricestuiască bolnav, sau să facă maslu, nice într-un chip să nu cumva să se lenevească sau să preagete, ci cum mai degrabă să meargă, încă, mai ales, de va fi vreo nevoie. Drept aceea, să înveațe oamenii de, ca de să va întâmpla o nevoie ca aceasta, degrabă și fără zăbavă să-l cheame, iară să nu caute că nu va fi vreame sau altă împedecare.

Popa, de câte ori merge să se apropie de accastea sfinte lucruri, de va avea vreame, întâiu să se roage puținel și chibzuiască de acealea sfinte lucruri ce va să facă. Întâiu să vază cu de-adinsul cinul, rânduialele și Tainele la Molitevnic, să cetească tipicul și să însămnează rândul, să știe cumu-l va face.

Când deaistvuiaste popa fieșicare Taină, i să cade să se îmbrace în sfântă și cu patrafirul, fără numai la Taina Pocăianiii, adecă când ispovedeaște, că aceasta să întâmplă de multe ori a o face și fără de patrahir, după cumu-i obiceiul locului, și cumu-i vreamea, și cum să și întâmplă.

Popii să cade să aibă lângă dânsul doi clerici, iară de nu, macar unu, pentru treaba sfintei să-l îmbrace și să fie și el cu cinste îmbrăcat, pentru ajutoriu slujbei și pentru cinstea Tainei.

Popa să se nevoiască să caute de toată podoaba Bisericiei, de sfintele veșminte, și pe ce să șterge să fie tot curat, și vasăle care sânt de slujba oltariului să fie frumoase și curate.

Această cărțulie de Taina Sfântului Botez de pururea să cetești să știi aceaste rânduiale, carele îs scrisă într-însa, nimica să nu adaogi sau să mai schimbi sau să lași ceva de cum sânt scrise.

Popii i să cade să facă întâiu ceva învățătură înaintea celor ce v<r>ea să ia această Taină și să le tâlcuiască și să le areate putearea Tainii, facerea, folosul, rânduialele și ce

însămnează, după cum e învățătura a Sfintei Bisearici a Răsăritului, să-i cerci și să-i înveți să stea cu teamere și să ia aminte cu frica lui Dumnezeu și să asculte toate rânduielile, carele să fac în Sfânta Bisearică și să le ia cum să cade, cu cinste, cu socotință și cu mare credință.

Popa, când va să se apropie să obrășască lucrul Tainei, atunci să se socotească foarte cu de-adinsul, să nu grăiască cu nimenea nici de un lucru.

Popa, când va să facă fieșice Taină, atunci el să spuie cu răsfirare și cu socotință obrăzirea lucrului, carele cum să cuvine să auză toți.

Așijderea, și cealelalte molitve și rugi și miroasme, nemica să nu prestupească sau să grăbească, ci să cetească cu mare nevoiță și socotință.

Popa niciodată să nu cetească de rost, ca să nu să smintească la lucrul ce-l face, ci să cetească tot pre carte și toate să le deaisvuiască așa, adecă înainte lucrurilor ce face să o rădice mintea la ceriu, și ceale ce face cu mare socotință să le ia aminte.

Popa, când deaisvuiaste la fieșce Taină, trebuie să se nevoiască să nimerască cu mintea sau să-și închipuiască voia, adecă, când botează, să fie această voie sau nimerirea minții lui, ca pre în botejune sau pre în afundare în apă, împreună cu grăirea cuvintelor, adecă: Botează-să robu lui Dumnezeu, în numele Tatălui, și a Fiiului, și a Sfântului Duh. Amin, atunci să nu-ți fie mintea într-altă parte, ci într-aceaste cuvinte, adecă așa să nimerști cu mintea, că cela ce să botează să curățază de păcatele strămoșului și de toate păcatele. Așijderea, să slobozeaste de cazne, de vine și de mâniia a fiului perirei, și să face fiul darului și moștean Împărățiii Ceriului. Aceastea să nimerști, preote, cu mintea când botezi, iară când ungi cu mir, ca cu ungerea și cu zicerea cuvintelor „Peceatea darului Duhului Sfânt. Amin”.

Iară să nimerști cu mintea, ca, ungând și zicând că cela ce ia Taina aceasta i să dă darul Duhului Sfânt, spre întărirea

credinții, adevărată a legii, și spre procopsire întru bunătăți, și să mărturisască numele Domnului Isus Hristos cu îndreznire, și să stea vitejește împotriva dracului și împotriva trupului și lumii, acestea să nimerești cu mintea.

Iară de nu va fi voie ca aceasta și nu va putea brodi să nimerească cu mintea, încai să fie așa, adevărată cum va să facă această Sfântă Taină, așa să-i fie obrășitul cum face Sfânta Biserică, iară el ca un slujitoriu a bisericii. Pentru că, de nu va avea voie ca aceasta, atunci să socotească că el face și deaistvuiască ca o jucăreaie sau batjocurare sau ca un lucru prost. Drept aceea, nu numai ce nu obrășează Taina, ci încă și lui sângur greșează greu păcat de moarte, și cine ia nimica ia. Să te păzăști și de aceasta, o, preoate, foarte cu de-adinsul, când slujești ceva niscare rânduiiale din Sfintele Taine, niciodată, nicecum, nimic să te ispitești să iai ceva, nice de față, nice într-alt chip, pre ascuns, ci în cinste să deaistvuiști și de toate simoniile și lăcomiile de tot să te depărtezi, nu numai cu lucrul, ci și cu gândul.

Iară de va vrea vreun credincios de voia lui să dea ceva, după săvârșirea Tainei, în loc de milostenie sau pentru bună socotință, după cum va fi obiceiul locului, tu să iai, ci și aceasta iaste și stă spre socotința episcopului.

În știre să-ți fie, o, preote, și de aceasta, că ți să cade să știi și rânduiialele, și cinul numai a 5 Taine, adevărat: Botezul, Sfântul Mir, carele e sfințit de episcop, și Pricistania a trupului și a sângelui Domnului, Pocăiania sau Ispovedania, Însurarea sau Cununia și Maslul; acestea să cuvîn a le face și a le deaistvui popii cu popor. Iară sfințirea Sfântului Mir și Hirotonia, acestea să cuvîn episcopilor, iară tu n-ai treabă, că apoi vei greși păcat de moarte și vei cădea în cazna muncii de veaci.

Thomas de Kempis

A Thomei de la Kempis, DE URMAREA LUI HRISTOS,

cărți patru, foarte de mare folos sufletului cucearnic.

Acum întâiu tălmăcite pre limba românească de
Samuil Clain de la Sad, ieromonahul din Mănăstirea
Sfintei Troiță din Blajiu, 1803*

Viața Thomei de la Kempis

Thoma de la Kempis s-au născut în anul 1380, în eparhia Coloniei^[1], într-un orașiu mic, latinește Maleol, iar oamenii ținutului aceuia îl chema Hamerken^[2]. Deci, când era prunc de treisprăzece ani, l-au dat părinții la școală, unde foarte mult au procopsit întru învățătură și întru frica lui Dumnezeu. După aceea, povățuit de fratele său Ioan^[3], carele mai înainte fusease egumen în mănăstirea cea din muntele Sfintei Agneta, la orașul Ooala^[4], care iaste în ținutul Transilvaniei, întru aceeași mănăstire, după ce, în cinci ani, s-au cercat și s-au ispitit bine, în al șeselea, s-au făcut călugăr, unde, toate rânduialele călugărului celui adevărat plinind, au ajuns de au fost și egumen. Iar cu viața așa de curat și sfânt era, cât mulți de pre multe locuri venea la el să-l vază, că preste tot locul ieșisă veastea sfințeniei lui. Vorba lui era tot de Dumnezeu și de Sfânta Scriptură, carea foarte mult o cetea și nu se putea sătura de iubirea ei. Iar chiliia sa așa o iubea, cât de multe ori zicea acest simbol, care și în cărțile sale l-au scris: „Întru toate am cercat odihnă, ci nu am aflat, fără numai în unghet, cu cartea”. Niciodată nu

* Transcriere și note: Otilia Urs.

era făr' de lucru, pururea cetea sau altceva de folos făcea sau scria pentru folosul cel de obște al fraților.

Au murit, fiind mai bătrân de noaozeci de ani, în luna lui iulie, în doaozeci și patru de zile, în anul 1471. Multe au scris, întră care sânt patru cărți *De urmarea lui Hristos*, care, pentru vrednicia sa, de pre limba latinească în carea sânt scrise, s-au tălmăcit grecește, frâncește, tălienește, nemțește, spăniolește, slovenește, ungurește etc., și acum și pre limba românească s-au tălmăcit de Samuil Clain de la Sad, ieromonahul din mânăstirea Sfintei Troiță din Blajiu.

A THOMEI DE LA KEMPIS,
Cartea întâia.
ÎNDEMNĂRI FOLOSITOARE SPRE
VIAȚA DUHOVNICEASCĂ

Cap. 1

DE URMAREA LUI HRISTOS ȘI DE DEFĂIMAREA
TUTUROR DEȘERTĂCIUNILOR LUMEȘTI

1) Cel ce vine după Mine nu umblă întru întunearec, zice Domnul^[5]. Acestea sânt cuvintele lui Hristos cu care ne învățăm cum să urmăm viața și obiceiurile Lui, de voim adevărat să ne luminăm și să ne izbăvim de toată orbirea minții. Drept aceea, foarte mare nevoie să avem întru cugetarea vieții lui Isus Hristos.

2) Învățătura lui Hristos întrece pre toate învățăturile sfinților, și cel ce are duh va afla acolo mană ascunsă. Ci să întâmplă de mulți puțin dor simțesc din auzirea cea deasă a Evangheliei, pentru că nu au duhul lui Hristos. Iar cel ce vrea a înțelege desăvârșit cuvintele lui Hristos trebuie să se nevoiască a-și asemăna toată viața sa lui Hristos.

3) Ce-ți folosește ție a te întreba de înalta Troiță, deaca nu ai smerenie, pentru care lucru te faci urjisit Troiții. Cu adevărat, cuvintele ceale înalte nu fac pre om sfânt și drept,

ci viața cea cu fapte bune face pre om iubit lui Dumnezeu. Mai vârtos poftesc a avea umilință, decât a ști hotărârea Troiții. Că, de ai ști de rost toată Biblia și toate graiurile filosofilor, acestea toate ce ți-ar folosi fără de dragostea, și și fără de darul lui Dumnezeu? Deșertăciunea deșertăciunilor și toate sânt deșertăciune, afară de a iubi pre Dumnezeu și Lui singur a sluji. Aceasta iaste înțelepciunea cea prea mare, prin urâciunea lumii a te sili către Împărăția Cerească.

4) Drept aceea, deșertăciune iaste a căuta bogății peritoare și a nădăjdui într-însele; și deșertăciune iaste a umbla după cinste și a te rădica în treaptă înaltă; deșertăciune iaste a umbla după poftele trupului și aceea a pofti, pentru carea, după aceea, trebuie să te pedepsești; deșertăciune iaste a pofti viață lungă, și de viața cea bună puțin a griji; deșertăciune iaste numai viața cea de acum a o căuta, și de ceale viitoare a nu griji mai înainte; deșertăciune iaste a iubi ceaa ce foarte curând treace și a nu grăbi acolo unde iaste veacinică bucurie.

5) Adu-ți adeseori aminte de parimiia aceasta: Că ochiul nu să satură cu vederea, nici ureachea nu să umple cu auzirea^[6]. Nevoiaște-te, dară, a-ți trage inima ta de către iubirea celor ce să văd și a o muta către ceale ce nu să văd. Că cei ce umblă după plăcerea sa întină cunoștința sufletului și perd darul lui Dumnezeu.

Cap. 2

DE SMERIREA SA

1) Tot omul din fire pofteaște a ști, dar știința fără de frica Domnului ce foloseaște? Că, cu adevărat, mai bun iaste prostul cel smerit, carele slujeaște lui Dumnezeu, decât filosoful cel trufașiu, carele, părăsindu-să pre sine, socoteaște cursul ceriului. Cel ce bine să cunoaște pre sine întru sine însuși să smerească și nu să bucură de laudele omenești. Că, de așiu ști toate ceale ce sânt în lume, și dragoste nu așiu

avea, ce mi-ar ajuta înaintea lui Dumnezeu, Cel ce mă va judeca pre mine din fapte.

2) Încează de cătră pofta cea prea mare a științei, că mare învăluială și amăgire să află acolo. Cei ce știu bucuros vreau să-i vază alții și să-i zică înțelepți. Multe sânt care a le ști puțin sau nimic nu folosesc sufletului, și foarte nebun iaste cel ce să silească după altele, și nu după ceale ce ajută mântuirii lui. Multe cuvinte nu satură pre suflet, ci viața cea bună răcorește mintea, și cunoștința cea curată a sufletului îndrăznelă face cătră Dumnezeu.

3) Cu cât știi mai mult și mai bine, cu atâta mai greu te vei judeca pentru aceea, de nu vei viețui mai sfânt. Drept aceea, pentru niciun meștișug și pentru nicio știință nu te mări, ci mai bine te teame pentru știința ce s-au dat ție. De ți să veade ție că multe știi și destul de bine înțelegi, să știi că cu mult mai multe sânt care nu le știi. Nu te înălța cu mintea, ci mai vârtos îți mărturisească neștiința. Ce vrei a te înălța înaintea cuiva, de vream ce mai mulți să află mai învățați decât tine, carii și leagea mai bine o știu. De vrei ceva cu folos a ști și a învăța, iubească ca să nu te știe alții și să nu te socotească.

4) Aceasta iaste cetaniia cea prea înaltă și foarte de folos a să cunoască pre sine adevărat și a nu să băga în samă, de sine nimic a socoti, iar de alții pururea bine și mult a judeca. Aceasta iaste mare înțelepciune și săvârșire. De ai vedea pre altul aiavea păcătuiind sau alte lucruri greale făcând, tot nu trebuie să te judeci pre tine mai bun a fi, că nu știi până când vei putea sta în bine. Toți sânt slabi, dar tu pre nimene nu ținea mai slab decât pre tine.

Cap. 3

DE ÎNVĂȚĂTURA ADEVĂRULUI

1) Fericit iaste acela pre carele îl învață adevărul prin sine și nu prin chipuri și prin cuvinte trecătoare, ci așa precum iaste. Socoteala noastră și simțirea de multe ori ne

înșală. Ce foloseaște cercarea cea mare a lucrurilor celor ascunse și întunecate, despre care nu ne vom întreba la judecată, căci nu le-am știut? Mare nebunie iaste că, părăsind ceale de folos și de lipsă, mai vârtos umblăm întru ceale făr' de folos și păgubitoare, ochi având, nu vedem.

2) Și ce grije avem noi de fealiuri sau de chipuri? Căruia grăiaște Cuvântul cel veacinic de multe păreri să izbăveaște; dintr-un cuvânt toate și un cuvânt grăiesc toate, și acesta iaste începutul carele ne și grăiaște noao. Nimene făr' de El nu înțelege, nici judecă drept, la Carele toate una sânt, și toate cătră una le trage, și toate întru una le veade. Acesta poate fi cu inima neclătită și întru Dumnezeu cu pace a petrece. O, Dumnezeuule, Adevărule, fă-mă pre mine una cu Tine întru dragoste de pururea! De multe ori m<i>-i urât a ceti multe și a auzi; întru Tine iaste tot ce vreau și ce doresc. Tacă toți dascalii. Tacă toate făpturile înaintea Ta, Tu singur îmi grăiaște.

3) Cu cât neștine iaste unit cu sine și înlăuntru prost, cu atâta mai multe și mai înalte făr' de osteneală înțelege, că de sus ia lumina înțelegerii. Sufletul cel curat și cucearnic și stătornic nu să răsipeaște la multe lucruri, de vream ce toate le face întru cinstea lui Dumnezeu și să nevoiaște ca, întru liniște, să petreacă necăutat de alții. Cine mai vârtos te împiadecă pre tine și te necăjeaște decât pofta cea neomorâtă a inimii? Omul cel bun și cucearnic mai întâiu înlăuntru își întocmeaște lucrurile care trebuie afară să le facă și care-l trag pre el la poște păcătoase, și el le pleacă pre eale cătră judecata dreaptăi cuvântări. Cine are războiu mai mare decât cel ce să nevoiaște a să birui pre sine? Și aceasta ar trebui să fie treaba noastră, adecă fieștecine a să birui pre sine, și în toată zioa a să face mai tare decât sine, și spre ceva mai bun a spori.

4) Toată săvârșirea cea dintru această viață are ceva nesăvârșire împreună cu sine, și toată privirea noastră are ceva întunecare. Cunoștința ta cea smerită iaste mai

adevărată cale către Dumnezeu decât cercarea cea adâncă a științii. Nu iaste rea știința sau orice cunoștință a lucrului, carea, întru sine socotită, iaste bună și de la Dumnezeu rânduită, ci totdeauna trebuie mai întâiu a pune cunoștința cea bună a sufletului și viața cea bună. Iară fiindcă mai mulți să nevoiesc mai vârtos a ști decât bine a viețui, pentru aceea, de multe ori greșesc și puțin sau niciun rod nu aduc.

5) O, de s-ar nevoi atâta a curăți păcatele și a sămăna fapte bune, cum să nevoiesc a scorni întrebări, nu ar fi atâtea răutăți și sminteale în norod, nici așa desfrânată viață în mânăstiri. Adevărat, când va veni zioa judecății, nu ne vom întreba ce am cetit, ci ce am făcut; nici cât de frumos am grăit, ci cât de cu cucernicie am viețuit. Spune-mi acum unde sânt toți domnii și dascalii aceia pre carii bine i-ai cunoscut, când încă trăia și înflorea cu învățătura? Acum alții stăpânesc averile lor și nu știu: oare gândesc ceva de ei? Până trăia să vedea a fi ceva, iar acum nimic nu să grăiaște de ei.

6) O, cât de curând treace mărirea lumii! O, de ar fi fost viața lor aseamenea științii lor! Atunci bine ar fi învățat și ar fi cetit. Cât de mulți per în lume cu știința cea deșertă, carii puțină grije au de slujba lui Dumnezeu! Și pentru că mai vârtos aleg a fi mari decât smeriți, pentru aceea per în gândurile sale. Adevărat, mare iaste cel ce are mare dragoste. Adevărat, mare iaste cel ce iaste întru sine mic și ca o nemica socoteaște toată mărirea cinstei. Adevărat, înțelept iaste cel ce toate ceale pământești le socoteaște gunoaie, pentru ca să dobândească pre Hristos. Și, adevărat, bine învățat iaste cel ce face voia lui Dumnezeu și-și părăsește voia sa.

Cap. 4

DE LUOAREA-AMINTE CÂND LUCREZI

1) Nu trebuie a creade tot cuvântul, nici toată însuflarea, ci cu socoteală și cu îngăduință trebuie a lua aminte lucrul

cel după Dumnezeu. O, durere! De multe ori mai lesne răul decât binele să creade și să grăiaște de altul, așa sântem de slabi. Dar bărbații cei desăvârșiți nu cred la tot cel ce grăiaște, de vreme ce știu că slăbiciunea omenească e plecată spre rău și foarte lezine cade în cuvinte.

2) Înțelepciunea cea mare nu iaste a fi reapede în lucrări, nici a sta fără de socoteală întru înțelesurile sale, și, pentru aceea, nu trebuie a crede toate cuvintele oamenilor, nici ceale ce auzi și le crezi îndată a le băga în urechile altora. Sfat să aibi cu omul cel înțelept, carele are cunoștința sufletului, și caută ca mai vârtos să te înveți de la cel mai bun, decât să urmezi izvodirile minții tale. Viața cea bună face pre om înțelept după Dumnezeu și întru multe lămurit. Cu cât mai mult va fi neștine smerit întru sine și lui Dumnezeu mai supus, cu atâta întru toate va fi mai mare și mai cu odihnă.

Cap. 5

DE CETANIA SFINTELOR SCRIPTURI

1) În Sfintele Scripturi adevărul trebuie a căuta, nu frumseța graiului. Toată Scriptura cea sfântă cu acela duh trebuie a să ceti, cu care s-au și făcut. Mai vârtos trebuie să căutăm folosul în Scripturi decât ascuțirea graiului. Așa de cu plăcere trebuie să cetim cărțile ceale sfinte, și fără de podoaba graiului, ca și ceale înalte și adânci. Să nu te împiadece pre tine vrednicia celui ce au scris, ori puțină, ori multă carte au știut. Ci iubirea adevărului curat să te tragă la cetanie. Nu cerca cine au zis aceasta, ci ia aminte ce să zice.

2) Oamenii trec, iar adevărul Domnului rămâne în veac. Fără de căutare la față, în multe chipuri, ne grăiaște noao Dumnezeu. Minteia noastră, celea ce voiaște multe a ști, de multe ori ne împiadecă în cetania Scripturilor, când voim a înțelege și a cerca unde ar trebui de tot să treacem. De vrei să ai folos, ceteaște cu smerenie, cu evlavie și cu credință, și niciodată nu voi avea nume de om știutoriu. Întreabă

bucuros, și cu tăcere ascultă cuvintele sfinților, și nu defăima pildele bătrânilor, că nu fără de pricină să grăiesc.

Cap. 6

DE POFTELE CEALE FĂR' DE RÂNDUIALĂ

1) Măcar când, de pofteaște omul ceva fără de rânduială, îndată nu are întru sine odihnă. Trufașul și scumpul niciodată nu odihnesc. Cel sărac și smerit cu duhul întru multă pace petreace. Omul carele încă nu iaste desăvârșit mort întru sine curând să ispiteaște și în lucruri mici și slabe să biruiască. Cel slab cu duhul și, oarecum, încă trupesc și plecat spre ceale trupești anevoie să poate de tot trage de cătră poftele ceale pământești, și, pentru aceea, de multe ori are întristare, când să trage, și curând să mânia, de-i stă cineva împotivă.

2) Iar de va săvârși ce pofteaște, îndată-l îngreioiază judecata cunoștinței sufletului, căci au urmat patima sa, carea nimic nu ajută spre pacea carea o au căutat. Drept aceea, atunci află pacea cea adevărată când stă împotiva patimilor, iar nu când le slujeaște lor. Pentru aceea, nu iaste pace în inima omului trupesc, nici în omul cel datat cu ceale din afară, ci în cel ferbinte și duhovnicesc. [...]

A THOMEI DE LA KEMPIS, Cartea a doua

Cap. 1

DE PETREACEREA CEA DINLĂUNTRU

1) Împărăția lui Dumnezeu întră voi iaste, zice Domnul^[7]. Întoarce-te din toată inima cătră Domnul și lasă această ticăloasă lume, și va afla sufletul tău odihnă. Învațate a urî ceale din afară și a te da spre ceale dinlăuntru, și vei vedea Împărăția lui Dumnezeu venind întru tine, că Împărăția lui Dumnezeu iaste pacea și bucuria cea întru Duhul Sfânt, carea nu să dă celor necredincioși. Va veni la

tine Hristos, arătându-ți ție mângăierea Sa, de-i vei găti dinlăuntru lăcașiu vreadnic. Toată mărirea și frumseța, carea iubeaște El, dinlăuntru iaste și acolo place Lui. De multe ori cercetează pre omul cel dinlăuntru cu dulce cuvântare, cu veasela mângăiare, cu multă pace și cu prietenie foarte minunată.

2) Deci, o, suflete credincioasă, gătește Mirelui acestuia inima ta, ca să binevoiască a veni la tine și a lăcui întru tine, că El așa zice: De mă iubeaște neștine, cuvântul Meu va păzi și vom rămânea la dânsul^[8]. Dă, dară, lui Hristos loc și tuturor celorlalte le tăgăduiaște întrarea. Când ai pre Hristos, ești bogat și destul iaste ție. El va fi deregătorul tău și credincios purtătoriu de grije întru toate, ca să nu-ți caute a nădăjdui întru oameni, că oamenii curând să mută și degrab scad, iar Hristos în veaci rămâne și stă tare împreună, până în sfârșit.

3) Nu trebuie a pune mare nădejde în omul slab și muritoriu, măcar de iaste și folositoriu și iubit, nici a avea mare întristare, pentru că aorea ți să împrotivească și-ți grăiaște împrotivă. Cei ce țin astăzi cu tine, mâne ți se pot împrotivi, și cei ce acum ți să împrotivesc, apoi pot să ție cu tine. De multe ori ca și vântul să întorc. Pune-ți toată nădejdea în Dumnezeu și te teame de El; El va răspunde pentru tine și va face bine, precum va fi mai bine. Nu ai aici cetate stătătoare și, oriunde vei fi, străin și nemearnic ești, și niciodată nu vei avea odihnă, de nu vei fi dinlăuntru unit cu Hristos.

4) Ce te uiți împregiur aici, de vream ce locul acesta nu iaste al odihnei tale? Întru ceale cerești trebuie să fie petreacerea ta. Ca cum ai trece, așa să cauți spre toate ceale pământești. Toate trec, și tu aseamenea cu dânsele vei trece; vezi, dară, ca să nu te lipești de ceva trecătoriu, ca să nu te prinzi și să peri. Gândul tău să fie cătră cel Preaînalt, și rugăciunea ta fără de încetare să se îndreptează la Hristos. De nu știi cugeta și privi ceale înalte și cerești, odihnește în

patima lui Hristos și petreci bucuros în sfintele Lui rane. Că, de alergi cu cucernicie la ranele și cinstitele piroane a lui Isus, mare ajutoriu și tărie vei simți întru necazul tău, și nu vei băga mult samă de defăimările oamenilor, și lezne vei răbda cuvintele ceale clevetitoare.

5) Și Hristos au fost defăimat și urjisit în lume de oameni, și în foarte mare nevoie de priatini și de cunoscuți întru ocară părăsit. Hristos au voit a pătimi și a să urgisi, și tu îndrăznești a te ponăslui și a te plânge asupra cuiva? Hristos au avut vrăjmași și grăitori împotivă, și tu vrei pre toți a-i avea priateni și făcători de bine? Cum să va încununa răbdarea ta, de nu vei avea nicio împotivire? De nu vrei nimic a păți împotivă, cum vei fi priatin lui Hristos? Rabdă cu Hristos și pentru Hristos, de vrei să împărățești cu Hristos.

6) De ai fi intrat odată desăvârșit întru ceale mai dinlăuntru a lui Isus și <...>¹⁹.

8) De ai fi drept și bine curățit, toate bine și cu sporiu ț-ar veni. Pentru aceea, multe nu-ți plac ție și de multe ori te turbură, că încă nu-ți ești ție însuți mort desăvârșit, nici despărțit de toate ceale pământești. Nimic nu întină și nu strică inima omului ca necurata iubire cătră făpturi. De vei fugi de mângăierea cea din afară, vei putea privi ceale cerești, și de multe ori te vei veseli dinlăuntru.

Cap. 2

DE SUPUNEREA CEA SMERITĂ

1) Nu băga mult samă cine e cu tine sau cine e împotiva ta, ci aceasta fă și grijeaște ca în tot lucrul care-l faci să fie cu tine Dumnezeu. Păzează-ți bună cunoștința sufletului, și Dumnezeu bine te va apăra. Că pre carele vrea Dumnezeu a-l ajuta, răutatea nimăru nu-i poate strica. De știi tu tăcea și răbda, vei vedea ajutoriul lui Dumnezeu; El știe vreamea și în ce chip să te izbăvească. Pentru aceea, trebuie să te dai Lui, că Dumnezeu poate ajuta și mântui de toată ocară și de

tot necazul. De multe ori folosește că știu alții greșelele noastre și le mustră, pentru ca să avem noi mai mare smerenie.

2) Când să smerească omul pentru greșelele sale, atunci lezne poate împlânzi pre alții și ușor poate face destul celor ce să mânia pre el. Pre cel smerit îl acopere Dumnezeu și-l izbăvește; pre cel smerit îl iubește și-l mângăie; cătră omul cel smerit să pleacă; celui smerit dă dar mare și, după scârbă, îl rădică la mărire. Celui smerit descopere ceale ascunse ale Sale și dulce-l chiiamă și-l trage cătră Sine. Cel smerit, de să și ocărăște, destul de în pace iaste, pentru că stă în Dumnezeu, și nu în lume. Nu te socoti că ai sporit ceva, de nu te vei simți decât toți a fi mai de jos.

Cap. 3

DE OMUL BUN ȘI FĂCĂTORIU DE PACE

1) Mai întâiu te ține pre tine în pace, și atunci vei putea împăca pre alții. Mai mult folosește omul cel făcătoriu de pace decât cel bine învățat. Omul cel cu patimi și binele îl trage în rău și lezne creade răul. Omul cel bun, făcătoriu de pace, toate le întoarce spre bine. Cel ce iaste bine în pace asupra nimărui nu are prepus, iar cel ce nu iaste în pace și nu să îndestulează rău să turbură și cu multe prepusuri să învâluiască, și nici el nu să odihnească, nici pre alții nu-i lasă să se odihnească. De multe ori grăiaște ce nu ar trebui să grăiască și lasă ce mai mult i-ar folosi lui să facă. Socotească el ce sânt detori alții să facă, și nu face ce iaste el detoriu. Drept aceea, mai întâiu trebuie să te socotești și să te vezi pre tine, și atunci vei putea socoti și pre de-aproapele tău.

2) Tu bine știi a-ți mântui faptele tale și cu cuvinte a le arăta nevinovate, iar mântuینțele și răspunsurile altora nu vrei a le primi. Mai drept ar fi să te vinovățești pre tine și să mântuiești pre fratele tău. De-ți iaste voia să te rabde alții, rabdă și tu pre alții. Vezi cât de departe încă ești de dragostea și de smereniia cea adevărată, carea asupra nimărui nu știe a

să mâniia și a să supăra, fără numai asupra sa. Nu e lucru mare a petrece cu cei buni și blânzi, că aceasta din fire tuturor le place, și fieștecine bucuros are pace, și pre cei ce înțeleg una cu sine mai mult iubeaște. Dar cu cei grei și cumpliți și neprocopsiți și cu cei ce ni să împrotivesc a putea trăi în pace mare dar iaste și faptă foarte vreadnică de laudă și bărbătească.

3) Sânt carii să țin în pace și și cu alții au pace. Și sânt carii nici ei nu sânt în pace, nici pre alții nu-i lasă în pace; altora sânt grei, dar șie pururea își sânt mai grei. Și sânt carii pre sine să țin în pace și să nevoiesc a aduce și pre alții la pace. Însă toată pacea noastră, într-această ticăloasă viață, mai bine trebuie să o punem în răbdarea cea cu smerenie, decât întru nesimțirea celor împrotivnice. Cel ce știe mai bine răbda mai mare pace va avea. Acesta iaste biruitorul său și domnul lumii, priiatenul lui Hristos și moșteanul ceriului.

Cap. 4

DE MINTEA CEA CURATĂ ȘI DE CUGETUL CEL CUCEARNIC

1) Cu doao arepi să rădică omul de la ceale pământești, adecă cu cucernicia și cu curăția. Cucernicia trebuie să fie în cuget; curăția în poftă. Cucernicia pleacă spre Dumnezeu, curăția îl prinde pre el și-l gustă. Niciun lucru bun nu te va împedeca, de vei fi înlăuntru slobod de pofta cea necuvioasă și făr' de rânduială. De nu socotești altă nimica, fără numai bunăvoința lui Dumnezeu și folosul de-apropelui cauți, vei avea slobozenie dinlăuntru. De ar fi inima ta dreaptă, atunci toată făptura Ț-ar fi oglindă de viață și carte de învățătură sfântă. Nicio făptură nu iaste așa mică și slabă carea să nu arate bunătatea lui Dumnezeu.

2) De ai fi tu înlăuntru bun și curat, atunci toate, făr' de împedecare, le-ai vedea și le-ai cuprinde. Inima cea curată străbate ceriul și iadul. Fieștecine, precum iaste dinlăuntru,

așea judecă din afară. De iaste bucurie în lume, aceea o stăpânește omul cel cu inimă curată. Și de iaste undeva necaz și strâmtoare, aceasta mai bine o știe cunoștința cea rea a sufletului. Precum ferul, deaca să bagă în foc, piarde rugina și să înfocază, tot așea și omul, cel ce întreg să întoarce la Dumnezeu, să dezbrace de dormitare și să prefacă om nou.

3) Când începe omul a să lenevi, atunci și de lucrul cel mic să îngrozește și bucurios primește mângăierea cea din afară. Dar când începe desăvârșit a să birui pre sine și bărbătește a umbla în calea lui Dumnezeu, atunci mai puțin socotește ceale ce mai întâiu le simțea greale.

Cap. 5

DE SOCOTIREA SA

1) Nu putem noao înșine foarte mult a ne crede, că de multe ori nu avem dar și înțeleagere. Puțină lumină iaste întru noi, și aceea prin leane curând o piardem. De multe ori nici nu luom sama că așea de orbiți sântem dinlăuntru. De multe ori lucrăm răul, și mai rău ne mântuim. Aorea ne pornește patima, și noi socotim că e râvnă bună. Ceale mici întru alții le mustărăm, și ceale mai mari ale noastre le treacem cu vedearea. Destul de curând simțim și socotim ce răbdăm de la alții, ci cât răbdă alții de la noi nu băgăm sama. Cel ce bine și drept socotește ale sale nu are ce să judece greu de altul.

2) Omul cel dinlăuntru, mai înainte de toate, are grije de sine, și cel ce cu de-adinsul ia sama de sine lesne tace de alții. Niciodată, și cu liniște și cucearnic, nu vei fi dinlăuntru, de nu vei tăcea de alții și, mai ales, de nu vei căuta spre tine. Deaca cu totul te socotești pre tine, și pre Dumnezeu puțin, te va mișca orice primim din afară. Unde ești, când nu ești la tine? Și când ai umblat preste toate, ce ai sporit (deaca te-ai părăsit pre tine)? De-ți trebuie să aibi pace și liniște

adevărată, trebuie toate să le lași mai pre urmă, și numai pre tine, singur, să te ai înaintea ochilor.

3) Mult foarte vei spori, de te vei păzi neamestecat cu nicio grije vremealnică. Foarte vei scădea, de vei cugeta ceva vremealnic. Nimic mare, nimic înalt, nimic plăcut, nimic primit să nu fie ție, fără numai singur Dumnezeu sau orice de Dumnezeu. Toate le socoteaște deșertăciune, măcar ce mângăiere de la vreo făptură te va întâmpina. Sufletul cel iubitoriu de Dumnezeu, afară de Dumnezeu, toate le uraște, numai Dumnezeu, Cel ce singur iaste veacinic nemărginit și toate le umple, iaste mângăierea sufletului și veselii cea adevărată a inimii.

Cap. 6

DE VESELIIA CUNOȘTIȚĂII CEII BUNE A SUFLETULUI

1) Mărirea omului bun iaste mărturiia cunoștinței ceii bune a sufletului. Aibi bună cunoștința sufletului, și pururea vei avea veselie. Cunoștința cea bună a sufletului foarte multe poate purta, și întră ceale protivnice iaste foarte veaselă. Cunoștința cea rea a sufletului pururea iaste în frică și neodihnită. Dulce te vei odihni, de nu te va mustra inima ta. Nu te veseli, fără numai când faci bine. Cei răi niciodată nu au veselie adevărată, nici simțesc pacea cea dinlăuntru, că celor necredincioși nu iaste pace, zice Domnul. Măcar de vor zice: În pace sântem, nu vor veni preste noi reale, și cine va cuteza să ne strice noao? Nu le creade lor, că reapede să va scula mânia lui Dumnezeu, și nimica se vor face toate lucrurile lor, și cugetele lor vor peri.

2) A să lăuda întru necaz nu iaste greu celui iubitoriu, că așa a să lăuda iaste a să lăuda în crucea Domnului. Scurtă iaste lauda carea să dă și să primeaște de la oameni. După mărirea lumii totdeauna urmează întristare. Mărirea celor buni iaste întru cunoștințele sufletelor lor, și nu în gura oamenilor. Veselii a celor drepti din Dumnezeu și în Dumnezeu, și bucuriia lor din adevăr iaste. Cel ce doreaște

de mărirea cea adevărată și veacinică de cea vremealnică nu bagă samă. Și cel ce caută mărirea cea vremealnică sau nu o uraște din inimă să arată că mai puțin iubeaște cea cerească. Mare liniște în inimă are cel ce nici laudele, nici bațjocurile nu le bagă în samă.

3) Lesne va fi îndestulat și în l*i*niște cel ce are curată cunoștința sufletului. Nu ești mai sfânt pentru că te laudă, nici mai slab pentru că te bațjocoresc. Ce ești aceea ești. Nici poți zice că ești mai mare decât mărturiseaște Dumnezeu. De iai sama ce ești la tine înlăuntru, nu vei băga samă ce grăiesc de tine oamenii. Omul veade în față, iar Dumnezeu în inimă. Omul socoteaște lucrul, iar Dumnezeu judecă cugetul. A lucra pururea bine și puțin a ținea de sine iaste semnul sufletului smerit. A nu voi a avea mângăiare de la nicio făptură iaste semn de mare curăție și de îndrăzneală dinlăuntru.

4) Cel ce nicio mărturie din afară nu caută pentru sine aiavea iaste cum că acela cu totul s-au dat pre sine lui Dumnezeu. Că nu cel ce să laudă pre sine acela iaste adevărit (zice fericitul Pavel)^[10], ci pre carele Dumnezeu laudă. A umbla înlăuntru cu Dumnezeu și din afară nicio poftă a nu avea iaste statul omului dinlăuntru. [...]

A THOMEI DE LA KEMPIS, DE URMAREA LUI HRISTOS

Cartea a treia

Cătră cetitoriu. Fiindcă întru această a patra carte iaste vorbă întră Dumnezeu și întră om, adecă grăiaște Domnul cătră slugă sau cătră rob, și sluga cătră Domnul, și de multe ori să mută graiul, deci ca să nu să îngăimăcească cetitoriul, neluând totdeauna sama când grăiaște Domnul, când grăiaște sluga, am pus de lature: unde grăiaște Domnul, slova D., unde sluga, slova S.

Cap. 1

DE GRĂIREA CEA DINLĂUNTRU A LUI HRISTOS CĂTRĂ SUFLETUL CEL CREDINCIOS

1) Auzi-voiu ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu: Fericit e sufletul carele aude întru sine pre Domnul grăind, și din gura Lui ia cuvântul mângâierii. Fericite sânt urechile care primesc vinele șoptirii ceii dumnezăiești, și la șoptirile lumii acestiia nu iau aminte. Cu adevărat, fericite sânt urechile ceale ce nu ascultă glasul cel ce din afară sună, ci adevărul cel ce dinlăuntru învață. Fericțiți sânt ochii cei ce sânt închiși spre ceale din afară, iar spre ceale dinlăuntru privitori. Fericțiți sânt cei ce străbat ceale dinlăuntru, și prin nevoințele ceale din toate zilele mai mult și mai mult să silesc a să găti spre deprinderea tainelor cerești. Fericțiți sânt cei ce să sârguiesc a să îndeletnici lui Dumnezeu, și de toată împedecarea lumii acestiia să descurcă. Ia aminte la aceastea, o, suflete al meu, și-ți închide ușile simțirei tale, ca să poți auzi ce grăiaște întru tine Domnul Dumnezeul tău.

2) Aceastea zice iubitul tău: Mântuirea ta, pacea ta și viața ta Eu sânt. Fii la Mine, și vei afla pace. Lasă toate ceale trecătoare și caută ceale veacınice. Toate ceale trecătoare ce sânt fără numai amăgiri. Ce-ți folosesc toate făpturile, de te va părăsi Făcătoriiul? Drept aceea, de toate lăpădându-te, Făcătoriiului tău te fă plăcut și credincios, ca să poți dobândi fericirea cea adevărată.

Cap. 2

CUM CĂ ADEVĂRUL GRĂIAȘTE ÎNLĂUNTRU, FĂR' DE SUNETUL CUVINTELOR.

S. 1) Grăiaște, Doamne, că aude robul Tău. Robul Tău sânt eu, înțelepțește-mă, ca să mă învăți mărturiile Tale. Pleacă inima mea spre cuvintele gurii Tale; să curgă ca roaoa graiul Tău. Odinioară fiii lui Israil zicea cătră Moisiu: Grăiaște-ne tu, nu ne grăiască Domnul, ca nu cumva să

murim^[11]. Nu așa Doamne, nu așa mă rog, ci mai vârtos cu Samuil prorocul, cu smerenie și cu dor mă rog: Grăiaște, Doamne, că aude robul Tău. Nu-mi grăiască mie Moisiu sau altul din proroci, ci mai vârtos grăiaște Tu, Doamne Dumnezeu meu, însuflătoriul și luminătoriul tuturor prorocilor, că Tu singur, fără de ei, mă poți învăța desăvârșit, iar ei fără de Tine nimic nu vor spori.

2) Pot, adecă, să răsune cuvinte, ci duh nu dau; frumos grăiesc, ci, tăcând Tu, nu aprind duhul. Slovele le învăț, ci înțelesul Tu-l deschizi. Taine spun, ci Tu descui înțelegerea celor pecetluite. Poruncile Tale le vestesc, ci Tu ajuți a le plini. Calea o arată, ci Tu întărești a umbla pre ia; ei numai din afară lucrează, iar Tu inimile le înveți și le luminezi. Ei din afară udă, ci Tu dăruiești rodirea. Ei strigă cu cuvinte, ci Tu auzului dai înțelegere.

3) Să nu-mi grăiască, dară, mie Moisiu, ci Tu, Doamne Dumnezeu meu, Adevărul cel veacinic, ca nu cumva să moriu și să mă fac fără de rod, de voiu fi numai din afară învățat și dinlăuntru neaprinș. Să nu-mi fie mie spre judecată cuvântul care l-am auzit și nu l-am făcut, care l-am cunoscut și nu l-am iubit, care l-am crezut și nu l-am ținut. Grăiaște, drept aceea, Doamne, că aude robul Tău, că cuvintele vieții de veaci ai. Grăiaște mie ori spre ce mângăiere sufletului meu, și spre îndreptarea a toată viața mea, iară Ție spre laudă și spre mărire și spre cinste de pururea.

Cap. 3

CUM CĂ CUVINTELE LUI DUMNEZEU CU SMERENIE
TREBUIE A LE AUZI ȘI CUM CĂ MULȚI
NU LE SOCOTESC ACEASTE.

D. 1) Auzi, fiule, cuvintele Meale, că sunt cuvinte foarte dulci, care întrec toată știința filosofilor și a înțelepților lumii acestia. Cuvintele Meale duh și viață sânt, pentru aceea, nu trebuie cu înțelegerea omenească a le socoti. Nu trebuie

a le trage spre plăcerea cea deșertă, ci întru tăcere a le auzi, și cu toată smereniia și dor mare a le primi.

S. 2) Și am zis: Fericit e pre carele vei certa, Doamne, și din leagea Ta vei învăța pre el, ca să-l izbăvești pre el în zilele ceale reale, și să nu să pustiiască pământul.

D. 3) Eu, zice Domnul, din început am învățat pre proroci și până acum nu încetez tuturor a grăi. Ci mulți asurzesc și să împietresc spre cuvântul Meu; mulți mai mult ascultă de lume decât de Dumnezeu; mai voiesc a urma pofta trupului său decât bună plăcerea lui Dumnezeu. Făgăduiaște lumea lucruri vremealnice și mici și-i slujesc ei cu mare poftă. Eu făgăduiesc lucruri foarte mari și veacinice și să lenevesc inimile muritorilor. Cine-mi slujeaște și mă ascultă pre Mine cu atâta sârguială cu câtă slujesc lumii și stăpânilor ei? Rușinează-te, Sidoane, zice marea. Și, de cerci pentru ce, auzi pricina: pentru puțină greșândă lungă cale să aleargă. Pentru viața de veaci mulți abiiia-și mișcă piciorul de pre pământ. Slab preț să caută pentru un ban, aorea urât să pricesc pentru lucru deșert, și pentru puținică făgăduință zioa și noaptea nu să teame a să osteni.

4) Ci, o, rușine! Pentru bine nemutat, pentru dar neprețuit, pentru foarte mare cinste și pentru mărire fără de sfârșit, măcar puțin să leneveaște a să osteni. Rușinează-te, dară, slugă leaneșe și ponosluitoare, că ei mai gata să află spre piardere decât tu spre viață. Mai mult să bucură ei de deșertăciuni decât tu de adevăr. Ei de multe ori cad de la nădejdea sa, iar făgăduința Mea pre nimene nu înșeală, și pre cel ce nădăjduiaște întru Mine nu-l lasă deșert. Ce am făgăduit voiui da; ce am zis voiui plini, însă de va rămânea neștine credincios până în sfârșit întru dragostea Mea. Eu sânt răsplătitoriul tuturor bunătăților și ipititoriu tare al tuturor cucearnicilor.

5) Scrie cuvintele Meale în inima ta și le gândeaște cu osârdie, că în vremea ispitei vor fi de trebuință. Ce nu înțelegi când cetești vei cunoaște în zioa cercetării. În doao

chipuri cercetez pre aleșii mei, adecă cu ispită și cu mângăiare, și în toată zioa doao cetanii le cetesc: una mustându-le greșcalele lor, alta îndemnându-i spre creășterea faptelor celor bune. Cel ce are cuvintele Meale și le urgiseăște are cine să-l judece pre el în zioa cea mai de pre urmă.

RUGĂCIUNE PENTRU CEAREREA DARULUI CUCERNICIEI

Doamne, Dumnezeuul meu, toate bunătățile meale Tu ești, și cine sânt eu, ca să îndrăznesc a grăi cătră Tine? Eu sânt robul cel cu totul sărac și viarme lepădat, și cu mult mai sărac și mai urgisit decât știi și decât cutez a zice. Ci, o, Doamne, adu-Ți aminte că nimic sânt, nimic am, de nicio treabă nu sânt. Tu singur ești bun, drept și sfânt. Tu toate le poți, toate le faci, toate le umpli, numai pre cel păcătos îl lași deșert. Adu-Ți aminte de milele Tale și umple inima mea de darul Tău, Cel ce nu voiești să fie deșerte lucrurile Tale.

Cum pociu să mă suferiu întru această ticăloasă viață, de nu mă va întări mila și darul Tău? Nu întoarce fața Ta de către mine, nu îndelunga cercetarea Ta, nu luoa de la mine mângăierea Ta, ca să nu fie sufletul meu ca nește pământ fără de apă Ție. Doamne, învață-mă ca să fac voiia Ta, învață-mă ca cu vrednicie și cu smerenie să umblu înaintea Ta, că înțelepciunea mea Tu ești, Cel ce întru adevăr mă cunoști și m-ai cunoscut mai înainte de ce au fost lumea și mai înainte de ce m-am născut în lume.

Cap. 4

CUM CĂ ÎNTRU ADEVĂR ȘI CU SMERENIE TREBUIE A UMBLA ÎNAINTEA LUI DUMNEZEU.

D. 1) Fiiule, umblă înaintea Mea întru adevăr, și întru smereniia inimii, pururea mă caută pre Mine. Cel ce umblă înaintea Mea întru adevăr să va păzi de toate năvălirile ceale reale și adevărul îl va izbăvi pre el de amăgiturile și de clevetirile ceale făr' de lege. De te va izbăvi adevărul, cu

adevărat, izbăvit vei fi și nu vei băga samă de cuvintele ceale deșerte ale oamenilor.

S. 2) Adevărat iaste, Doamne, mă rog: precum vrei Tu, așa să fie cu mine. Adevărul Tău să mă înveță, el să mă păzască și până în sfârșit să mă mântuiască. El să mă izbăvească de toată pofta cea rea și de iubirea cea făr' de rânduială și necuvioasă, și voiu umbla cu tine întru slobozirea inimii.

D. 3) Eu te voiu învăța pre tine (zice adevărul) ceale drepte și plăcute înaintea Mea. Gândește păcatele tale cu mare păreare rea și bănuială și cu întristare, și pentru faptele tale ceale bune niciodată nu te socoti că ești ceva. Cu adevărat, păcătos ești și multor patimi supus și încurcat. Dintru tine tot spre nimica te silești: curând cazii, curând te biruiști, curând te turburi. Nimic nu ai de unde să te poți lăuda. Ci multe ai de unde trebuiești a te defăima, că cu mult ești mai slab decât toți a te cunoaște.

4) Drept aceea, nimic să nu socotești mare din toate ceale ce faci tu; nimic înalt, nimic scump, nimic minunat, nimic vreadnic de socoteală să nu ți să pară. Nimic care, cu adevărat, să fie de laudă și de dorire, fără numai ce e veacinic. Mai mult decât toate să-ți placă ție adevărul cel veacinic, și prostia și slăbiciunea ta cea mare pururea să-ți fie neplăcută. De nimic nu te teame așa, nimic nu huli așa, de nimic nu fugi așa ca de greșealele și de păcatele tale, care, decât orice pagubă, mai cu mare neplăcere trebuie să ne fie. Unii nu umblă curat înaintea Mea, ci, fiind curiozi și trufași, vreau să știe ceale ascunse ale Meale și să priceapă ceale înalte a lui Dumnezeu, părăsindu-se pre sine și mântuirea sa. Acestea, pentru curiozitatea și trufia sa, stându-le Eu împotrivă, de multe ori cad în ispite mari și în păcate.

5) Teame-te de judecățile lui Dumnezeu; îngrozește-te de frica celui Atotputernic. Nu ispiți lucrurile celui Preaînalt, ci-ți ispitește fărădelegile tale, în câte ai greșit și spre

câte lucruri bune te-ai lenevit. Unii numai își socotesc evlaviia sa, alții în icoane, iar alții în seamnele și în chipurile ceale din afară. Unii Mă au pre Mine în gură, ci în inimă puțin iaste. Sânt alții cu înțe<le>sul luminați și cu pofta curățiți, carii pururea doresc de ceale veacinice, iar de ceale pământești anevoie ascultă și lipselor firei cu dureare slujesc, și acestea aud ce grăiaște întru ei duhul adevărului, că-i învață pre ei a nu băga în samă ceale pământești și a iubi ceale cerești, a părăsi lumea, și toată zioa și noaptea a dori de ceriu. [...]

A THOMEI DE LA KEMPIS,
DE URMAREA LUI HRISTOS

Cartea a patra.

DE TAINA OLTARIULUI.
CUCEARNICĂ ÎNDEMNARE
CĂTRĂ CUMENECĂTURĂ

Cuvântul lui Hristos

Veniți la Mine toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni pre voi, zice Domnul^[12]. Pânea carea o voi da Eu trupul Meu iaste pentru viața lumii. Luoți, mâncați, acesta iaste trupul Meu, care pentru voi să frânge. Aceasta să faceți întru pomenirea Mea. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu întru Mine petrece, și Eu întru el. Cuvintele care am grăit Eu voao duh și viață sânt^[13].

CAP. I

CU CÂTĂ CUVIINȚĂ SĂ CADE A PRIMI PRE HRISTOS.
CUVÂNTUL UCENICULUI

1) Acestea sânt cuvintele Tale, Hristoase, Adevărul cel veacinic, măcar că nu într-o vreme sânt zise, nici într-un loc sânt scrise. Însă, fiindcă sânt ale Tale cuvinte și adevărate, bucuros și cu credință toate trebuie să le pr<i>mesc. Ale Tale

sânt și Tu le-ai grăit, și și ale mele sânt, că pentru mântuirea mea le-ai zis. Bucuros le primesc din gura Ta, ca mai profund să se sădească întru inima mea. Mă deșteaptă pre mine cuvinte de evlavie așa mare, pline de dulceață și de iubire, ci mă înfricoșează păcatele mele, și, spre primirea tainelor celor așa de mari, mă bate necurata cunoștință. Mă cheamă pre mine dulceața cuvintelor Tale, ci mă îngreioiază mulțimea păcatelor mele.

2) Poruncești ca cu îndrăzneală să mă apropiu, de voiesc să am parte cu Tine și să primesc hrana nemuririi, de poftesc să dobândesc viața și mărirea cea de veaci. Că zici: „Veniți la Mine toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni pre voi”. O, dulce, o, iubit cuvânt în ureachea celui păcătos! Că Tu, Doamne Dumnezeul meu, chemi pre cel mișel și păcătos să se cuminece cu preasfântul Tău trup. Dar cine sânt eu, Doamne, ca să cutez a veni la Tine? Iată, ceriurile ceriurilor pre Tine nu te încap, și Tu zici: „Veniți la mine toți”.

3) Ce voiaste această precucearnică îndurare și așa preaiubită chemare? Cum voiu îndrăzni să viu eu, cel ce nu mă știu să fiu făcut vreun bine, cum pociu să cutez? Cum te voiu băga pre Tine în casa mea eu, cel ce de multe ori am mâniaat preabuna Ta față? Să sfiesc îngerii și arhanghelii, să tem sfinții și dreptii, și Tu zici: „Veniți la Mine toți”. De nu ai zice Tu, Doamne, aceasta, cine ar creade a fi adevărat? Și, de nu ai porunci Tu, cine ar îndrăzni să se apropie?

4) Iată, Noe, om drept, o sută de ani s-au ostenit până au făcut corabie, ca cu puțini oameni să se mântuiască, și eu cum voiu putea într-un ceas a mă găti, ca cu cuviință să primesc pre Făcătorul lumii? Marele Moisiu, robul Tău și priatelul Tău cel ales, au făcut sicriu din leamne neputrezicioase, care cu foarte curat aur l-au poleit, ca să puie într-însul tăblile legii, iar eu, putredă făptură, îndrăzni-voiu așa lezne a Te primi pre Tine, făcătorul legii și dătătorul vieții? Solomon, cel mai înțelept decât toți împărații lui Israil, în

șapte ani, mare besearică au zidit întru lauda numelui Tău, și în opt zile au prăznuit sărbătoarea sfințirii ei; o mie de jertve de pace au adus și cu glas de trâmbiță și de strigare sicriul legii, cu mare pompă, l-au pus în locul cel gătit pentru aceasta. Și eu, ticălosul, și cel decât toți oamenii mai sărac, cum Te voiu băga pre Tine în casa mea, cel ce abia o jumătate de ceas o știu treace întru cucernicie? Și, o, că de așiu putea măcar o dată jumătate de ceas cu vrednicie petrece!

5) O, Dumnezeuul meu! Cât s-au nevoit aceia ca să-Ți placă Ție! Și, vai, cât de puțin iaste ce fac eu! Cât de puțintică vream plinesc când mă gătesc să mă cuminec! Arareori mă culeg tot; foarte de puține ori sânt curățit de toată rătăcirea minții, și, cu adevărat, în prezeanția cea de mântuire a dumnezeirii Tale, niciun gând necuvios nu ar trebui să-mi vie aminte și nicio zidire să nu mă apuce, că nu pre înger, ci pre Domnul îngerilor voiu să-L primesc în sălașiu.

6) Însă foarte mare osibire iaste întră sicriul legii, cu rămășițele lui, și întră preacuratul Tău trup, cu puterile ceale negrăite; întră jertvele legii, care era chipul celor ce era să fie, și întră jertva cea adevărată a trupului Tău, carea iaste plinirea tuturor celor de demult.

7) Drept aceea, pentru ce nu mă aprinz mai tare spre cinstita Ta prezeanție? Pentru ce nu mă gat cu mai mare luoare-aminte spre primirea sfintelor Tale, de vream ce sfinții cei de demult, patriarșii și prorocii, împărații și domnii cu tot norodul atâta poftă au arătat spre slujba cea dumnezăiască?

8) Preacucearnicul David împărat din toată putearea au săltat înaintea sicriului lui Dumnezeu, aducându-și aminte de facerile de bine ceale date odi<ni>oară părinților; multe fealiuri de organe au făcut, psalmi au scris și au rânduie să se cânte cu veselie. Cântat-au și el de multe ori în psaltire, însuflat de darul Duhului Sfânt. Învățat-au pre norodul lui

Israil ca cu toată inima să laude pre Dumnezeu, și cu gura, aseamenea, în toate zilele bine să-L cuvintează și să-L propoveduiască. Deaca atunci au fost atâta cucernicie și pomenire a laudelor lui Dumnezeu, înaintea sicriului legii, cu cât mai mare cuviință și evlavie trebuie acum să am eu și tot norodul creștinesc înaintea tainei, întru primirea preacuratului trupului lui Hristos?

9) Aleargă mulți în multe locuri ca să văză moaștele sfinților și să miră când aud viața lor, să uită la zidurile ceale mari ale besearicilor și sărută sfintele lor oase, învălitate în mătăasă și în aur. Și, iată, Tu ești aici, la mine în oltariu, Dumnezeu meu, Sfântul Sfinților, Făcătorul oamenilor și Domnul îngerilor. În vederea moaștelor sfinților de multe ori iaste curiozia oamenilor și iubirea a vedea lucruri noao, și puțină roadă de îndreptare poartă de acolo, mai ales unde iaste călătoria lezne și fără de zdrobire adevărată. Iar aici, în taina oltariului, întreg ești de față Tu, Dumnezeu meu, om Isus Hristos, și unde să poate dobândi mai mare rod de mântuirea cea de veaci, ori de câte ori să va cumeneca neștine cu vrednicie și cu cucernicie. La aceasta nu trage pre om vreo ușurare a minții, nici vreo curiozie sau vreo plăcere dinafară, ci credința cea tare, nădejdea cea cucernică și dragostea cea curată.

10) O, nevăzutule al lumii Ziditoriule, Dumnezeu, cât de minunat lucrezi cu noi! Cât de bine și de frumos rânduiești cu aleșii Tăi, cărora în taina cumenecăturii Te dai pre Tine mâncare! Aceasta întrece tot înțelesul. Aceasta, mai ales, trage inimile celor cucearnici și le aprinde pofta. Că credincioșii Tăi cei adevărați, carii toată viața sa și-o rânduiesc spre îndreptare, dintru această preavreadnică taină, de multe ori, mare dar de cucernicie și de iubire de fapte bune iau.

11) O, minunat și ascuns dar al acestii taine, care numai credincioșii lui Hristos îl știu, iar cei necredincioși și carii slujesc păcatului nu pot să-l cunoască. Întru această taină să

dă darul cel duhovnicesc, și în suflet să înnoiaște vârtutea cea perdută și să întoarcă frumuseța cea stricată prin păcat. Așa de mare iaste uneori darul acesta, cât, din plinirea cucerniciei carea să dă, nu numai mintea, ci și trupul cel slab simțește că i să dă mai mare putere.

12) Însă foarte mare dureare trebuie să avem pentru leana noastră, că nu ne tragem cu mai mare poftă spre primirea lui Hristos, întru Carele iaste toată nădejdea și vrednicia celor ce să mântuiesc. Că El iaste sfințirea noastră și răscumpărarea. El iaste mângăierea celor ce călătoresc și veselii cea veacinică a sfinților. Drept aceea, foarte de mare dureare lucru iaste că mulți foarte puțin bagă samă de această taină de mântuire, carea veselește ceriul și ține toată lumea. O, orbire și învârtoșearea inimii omenești, căci de dar negrăit ca acesta nu bagă mai mare samă, și, din obicinuința a sluji Liturghie în toate zilele, cade într-o nebagare de samă.

13) Că de s-ar sluji numai într-un loc această taină preasfântă și numai de la un preot s-ar sfinții în lume, ce socotești, cât dor ar avea oamenii cătră locul acela și cătră preotul acela a lui Dumnezeu, ca să poată vedea când să slujesc dumnezeieștile taine. Iar acum mulți sânt preoți, și în multe locuri să jertvește Hristos, ca cu atâta să se arate mai mare darul și iubirea lui Dumnezeu cătră oameni, cu cât mai larg iaste împărțită preste toată lumea Sfânta Cumenecătură. Mulțămim Ție, Isuse bune, veacinicule Păstoriu, Cel ce ne-ai învrednicit pre noi, săracii și izgoniții, a ne hrăni cu scump trupul și sângele Tău, și cu cuvântul gurii Tale ne-ai chemat spre primirea tainelor acestora, zicând: „Veniți la Mine toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni pre voi”. [...]

TEOLOGHIE DOGMATICĂ,

după învățătura bunilor credincioși dascalii întocmită,
cu mărturii din S. Scriptură și din Ss. Părinți întărită
spre învățătura clerului celui tânăr rumânesc, așezată și
tipărită cu blagoslovenia Exselenții Sale,
prealuminatului și preaosf<i>nțitului domnului domn
Ioan Bob, vlădicul Făgărașului și a preainălțatei
chesaro-craieștii mărimi sfeatnic dinlăuntru.

Cartea întâie

În Blaj, la Mitropolie, anul 1804, cu tipariul
Siminariului *

Cuvânt-încante

Nu trebuie a ne mira de aceea, fraților, că Dumnezeu au oprit pre cei lenevoși întru agonisirea științii, în Leagea Veache, să nu între întru Sfânta Sfintelor, la Ozeia, cap 4, stih 6^[1], fiindcă a clericilor deregătorii aceea fire au, cât nu iaste cu puțință să le plinească, de nu vor împreuna cu evlavii și știința. Că nu iaste destul ca, cu sângură evlavii și nevinovăția numai, să fie spre pildă luminoasă în besearică, și, prin rugăciuni și jârtfe, să ceară daruri de la Dumnezeu, ci iaste de lipsă, fără de aceea, ca pre norodul șies încredințat să-l înveațe Sfintele Taine și cealelalte dogme ale credinței a le cunoaște. Cu un cuvânt, toată pravoslavnică lege a o tâlcui le iaste de lipsă știința, mai vârtos, când vor șede pre scaunul cel de judecată, ca dreaptă judecată să facă celui ce să pocăiaște, ca nu cumva, împotrivindu-să a lor judecată Sfintei Scripturi și Sfintelor Canoane, spre a sa și a altora perire să fie; greale sânt aceastea, cu adevărat, dară încă mai

* Transcriere și note: Otilia Urs.

la multe să îndatoreaște clericul, că, primind statul preoției, să face ca un privighitoriu strădalnic în Besearică, de pururea, dară, trebuie să priveghiiaze, ca să nu să facă Besearicii ceva scădere, schimosându-să adevărata credință sau stricându-să năravurile ceale bune a pravoslavnicilor. De aciia, cât nu trebuie să se lupte cu fățarnicii aceia, carii tot întru micșorarea și scăderea Besearicii și a credinței să străduiesc? Iară, spre aceasta, câtă știință nu le iaste de lipsă, precum zice S. Ieronim în Aggheu^[2] proroc, unde așa grăiaște: „Socoteaște că datorii preotului iaste a răspunde, când să întreabă de lege, de iaste preot, să știe legea Domnului; de nu ști legea Domnului, el însuș să pâreaște a nu fi preot Domnului, că preotul trebuie să știe legea și a răspunde la întrebările despre lege”.

Această mare lipsă a științei, bine cunoscându-o și Exseleanția Sa, prealuminatul și preaosfințitul al nostru episcop^[3] și stăpân preamilostiv, și de pururea fiindu-i în inimă scrise cuvintele S. Pavel Apostolul cătră Tit, cap 1, stih 7^[4], ca să rânduiască preoți prin sate, carii să fie destoinici a dogeni și a învăța, el însuș, cu a sa nespusa sârguință, n-au pregetat a așăza învățătura despre Taine și, cu a sa cheltuială, în anul 1801, spre folosul clerului românesc a o tipări^[5]. Iară după aceea, văzând a fi de lipsă ca, batâr pe scurt, învățătura și despre cealelalte dogme ale credinței în limba rumânească să să tipărească, părințează s-au milostivit a încredința și a porunci acest lucru preotului Dimitrie Caian^[6], cel tinăr, profesorului teologhiei, care, cu toată sârguința apucându-să de lucru, și cu ajutorința altora, au și plinit, după a sa puțință, acea milostivă poruncă, spre binele deobște dată. Drept aceea, carii năzuiți la treapta preoții luați în nume de bine această puțințică strădanie și vă siliți a învăța ceale pusă înainte, știind că și voao, și norodului pravoslavnic sânt de lipsă și de folos. [...]

CUPRINDERE PRE SCURT
A ÎNVĂȚĂTURILOR TEOLOGHICEȘTI

ÎNTREBĂRI ÎNAINTE

Î. 1. Ce iaste teologhiia?

R. Teologhiia, de ne vom uita la puterea cuvântului, însămnază cuvântare despre Dumnezeu. Iară de vom cerca firea ei, să poate hotărî au mai bine a să scrie împregiur a fi o învățătură carea, din temeuri descoperite, multe fealiuri de închieturi (concluziones) despre Dumnezeu și despre ceale ce, ori în ce chip să țin de Dumnezeu scoate. Pentru aceea să deschilinaște de metafizică, carea numai întru atâta vorbește despre Dumnezeu, în cât să poate cu mintea firească cunoaște.

Î. a 2<-a>. Oare iaste teologhiia știință?

R. De vom înțaleage cu filosofii prin cuvântul acesta, „știință”, o cunoștință chiiară, adevărată și luminată a unora lucruri, din pricinile sale, întru acest înțales teologhiia nu iaste știință, fiindcă temeurile sale le ia din credință, care, precum zice Apostolul Pavel, „iaste dovedirea celor ce nu să văd” (Cătră evrei, cap 11, stih 1)^[7]. Iară de să va lua cuvântul acesta, „știință”, într-un înțales mai pre larg, adecă de să va înțaleage printr-însul fieștece cunoștință adevărată și, fără îndoială, din temeuri neînvinse, prin cuvântare scoasă, atunci să poate numi teologhiia știință, pentru că închieturile ei sânt ceale mai adevărate, fiindcă razămă în dumnezeiasca descoperire și în adevărul lui Dumnezeu.

Î. a 3<-a>. Oare o închiare a teologhiei mai mare adeverință are decât un adevăr luminat cu mintea firească cuprins, cum sânt aceaste: nu poate ceva întru aceeaș vreamă a fi și a nu fi, au ce iaste întreg iaste mai mare decât o parte a sa?

R. Unii, cu cei mai mulți vechi, vreau a fi mai mare adeverința teologhiei și a credinței decât macar a căruia

adevăr luminat, pentru că credința razâmă în dumnezeiasca descoperire și în adevărul cel preste toate, care nici nu să poate, nici poate înșela, iară adevărul cu mintea cunoscut razâmă numai în mintea omenească, carea, prin păcat fiind schimosată, supusă iaste multor greșale. Alții iară zâc a avea aceaeasă adeverință închieturile teologhicești cu adevărurile ceale cu mintea cunoscute: 1. Pentru că ceale ce întru al său fealiu sânt adevărate una nu poate fi mai adevărată decât ceaealaltă; A 2<-a>. Pentru că, precum iaste Dumnezeu izvoditoriul descoperirii, așa iaste și a minții omenești, iară mintea, în cât să țâne de temeiurile ceale dintâiu și luminate, nu să poate zice stricată și schimosată; A 3<-a>. Pentru că adeverința credinței razâmă întru acest temeiu, cu mintea firească cunoscut, adecă cum că Dumnezeu iaste adevărul cel mai presus, care nici a greși poate, nici a aduce pre altul la greșală. Această mai de pre urmă învățatură ni să veade a fi mai adevărată.

Î. a 4<-a>. Care iaste obiiactumul materialicesc a teologhiei?

R. Sânt toate aceale, care cu mintea din ceale descoperite să pot culeage, fiindcă acela iaste obiiactumul materiialicesc a fieștecării învățatură, cu care să cuprinde și despre care face cuvântare acea învățatură, dară teologhiia atinge toate acealea, care să pot cunoaște din descoperire, însă, totuș, așa ca mai cu samă să se cuprindă cu Dumnezeu, la care să aduc toate cealealalte despre care cuvântează.

Î. a 5<-a>. Care iaste obiiactumul formalicesc a teologhiei?

R. Iaste însuș putința a scoate lucrurile despre care cuvîntează din temeiurile credinței. Fiindcă obiiactumul formalicesc a fieștecării știință iaste un modru deschilinit, cu care atinge obiiactumul cel materialicesc și care osăbeaște acea știință de cătră alte învățaturi. Acuma, teologhiia obiiactumul său cel materialicesc sau lucrurile despre care

cuvintează le socoteaște numai întru atâta, în cât să pot scoate din temeiurile credinței, și prin aceasta să deschilinaște și de la credință, care să cuprindă în descoperire, să odihnească, nici mearge mai încolo, și de la alte învățături firești, care nicidecum nu razâmă în descoperire.

Î. a 6<-a>. Ce sfârșit trebuie să-și puie înainte cei ce năzuiesc la învățăturile teologhicești?

R. Numai la aceea trebuie să caute, ca, mai desăvârșit împodobindu-să, cu înțelepte învățături, săieși și de-apropelui fericire, lui Dumnezeu mărire și Bisearicii folos, cu toată vârtutea, să se sâlească a aduce. Pentru aceea, tocma nevreadnici să socotesc a fi de această dumnezeiască învățătură ceia ce numai pentru aceea iș bat capul întru această învățătură, pentru că vreau a face destul râvnei a ști multe carele socoteaște a nu să țânea de sâne, au ca să dobândească cinste sau nume de om învățat, au ca să poată oarecândva mai pre ușor trăi, au, doară, ca să-ș facă cale la ceva tistii bisearicești.

Î. a 7<-a>. Care trăbuie să fie darurile teologului?

R. Cinci sânt mai cu samă. Întie iaste nefățărnica și mare râvnă a cunoaște adevărul, că, de vreamă ce a tuturor științelor aceala iaste sfârșitul, ca să se cunoască adevărul, cu adevărat teologhiiia aceasta, mai vârtos decât toate științele, o pofteaște, fiindcă despre Dumnezeu cuvintează, Care iaste adevărul cel prea înalt: „Eu sânt calea și adevărul și viața” (Ioan, cap 14, stih 6)^[8]. „Adevărul nu să poate trage, nici ascunde de la ceia ce îl iubesc”, zice S. Avgustin (Cartea a 2<-a>, *Despre năravurile Bisearicii*, cap 17, numărul 31)^[9]. Al doilea iaste întregimea sau bunătatea năravurilor, viața fără prihană, care răsăpesc negura minții, și așa, inima să întocmească prin dragostea lui Dumnezeu. „Greșeaște”, zâce S. învățătoriu, „oricine socoteaște că va putea cunoaște adevărul, până încă viețuiește în reale” (*Cartea despre*

ceasul morții creștinului, cap 13, număr 14)^[10]. „Nu să întră la adevăr numai prin dragoste” (Cartea 32, *Împotriva lui Faust*, cap 28)^[11]. A triile iaste iubirea păcii, la care tocma așa ne îndeamnă Scriptura, ca, la cunoștința adevărului, „adevărul și pacea să o iubiți” (Zaharie, cap 8, stih 19)^[12], care cuvinte, cu adevărat, cătră toți creștinii, dară mai vârtos cătră teologi, sânt zâse, pentru că mai vârtos decât alții s-au făgăduit lui Dumnezeu, că „Dumnezeu nu iaste al împărăchierii, ci al păcii” (I Cătră cori<n>teani, cap 14, stih 33)^[13]; a 2<-a> pentru că sânt slugitorii Bisearcii, „iară de să veade că iaste cineva prigonitoriu”, zâce Apostolul, „noi obiceiai ca acesta nu avem, nici bisearcile lui Dumnezeu” (tot acolo, cap 11, stih 16)^[14]. Al patrulea dar a teologului trebuie să fie umilința, decât care nimic nu iaste mai de folos spre dobânda adevărului. Pentru că cunoștința acestuia iaste un dar de la Dumnezeu, „că Dumnezăul cunoștințelor iaste Domnul” (I Cartea a Împăraților, cap 2, stih 3)^[15], „Cel ce învață pre om minte” (Psalmul 93, stih 10)^[16], mai încolo, „Dumnezeu trufașilor stă împotriva, iară celor smeriți le dă dar” (I Cartea a S. Petru, cap 5, stih 5)^[17]. Al cincilea, mai pre urmă, iaste ferirea de toate înnoiturile și sârguința tare spre cunoștința celor vechi, „pentru că să arată aceea a fi adevărat și dumnezăiesc”, zâce Teartulian, „care mai demult să află în trădanie, iară a fi strein și nedrept, care mai târzâu s-au vârat” (*Cartea de prescripție*, cap 31)^[18]. De acia așa dogoneaște apostolul pre Timoteiu: „Lucrul cel încredințat ție păzeazăte-l, depărtându-te de glasurile deșcarte, ceale spurcate” (I Cătră Timoteiu, cap 6, stih 20)^[19].

TRACTATUL DESPRE RELIGHIE

Î. Ce iaste relighiia și oare poate-să împărți în cea firească și în cea peste fire?

R. Prin cuvântul acesta, „relighie”, să înțâleage o adunare a tuturor acelora care să țin de legiuita cinste a lui

Dumnezeu, și El ne-o au poruncit ca să-I putem plăcea Lui și ajunge la viața veacinică. De unde minteni să veade cât de ne cu dreptul au împărțit teologii cei mai noi relighiia „în cea firească”, care o pun în cinstea ceea ce să face lui Dumnezeu numai sângur, prin plinirea leagea firii, și „în cea preste fire”, care o zic a fi pusă în slujba cu care cinstim pre Dumnezeu, tare crezând adevărurile care să cunosc din sângură descoperirea.

De doao fealiuri sânt, cu adevărat, deregătoriile: unele ni le spune mintea firească, iară altele prin sângură descoperirea ne sânt cunoscute. Dară, din aceste doao fealiuri de deregătorii, nicidecum nu urmează a fi relighiia de doao fealiuri: „una firească”, alta „preste fire” sau „descoperită”, că așa, prin fieștecare dintr-însăle, s-ar face deplin cinstea lui Dumnezeu, care tocma nu iaste adevărat. Au cinsti-ar pre Dumnezeu, precum să cuvine, cel ce toată slujba care i să cuvine Lui ar socoti a o săvârși numai prin plinirea legii firești, au numai prin adevărurile din sângură descoperirea cunoscute?

Mai încolea, aceeaia iaste a relighiei cei adevărate, ca să areate omului toate aceale, fără de care nici poate plăcea lui Dumnezeu, nici viața de veaci a o dobândi. Acuma, leagea firească nu iaste așa întocmită, fiindcă de dânsa nu să țâne credința, fără de care „nu iaste cu puțință a plăcea lui Dumnezeu” (Cătră evrei, cap 11, stih 6)^[20]. Mai pre urmă, iaste o învățătură foarte noao a zâce leagea firii a fi relighiia firii și nici nu are niciun temei în S. Scriptură sau în Ss. Părinți. Înainte de veacul al optsprăzeacelea nu să află niciun scriitoriu bisericesc care leagea firească să o fie cinstită cu acest nume, „relighie”. De-acia, ca un lucru adevărat trăbuie să țânem a fi numai o relighie adevărată, adecă cea creștinească, carea, batăr că cuprinde în sâne poruncile legii cei firești, totuș, bine să zâce a fi „preste fire”, și pentru că deregătoriile legii firești „cum să cuvine”, precum zâc Ss. Părinți, nu să pot plini fără de credința în Hristos, pentru că

„întru nime altul nu iaste mântuire, pentru că niciun nume, altul, supt ceriu nu iaste dat oamenilor întru care trăbuie să ne mântuim noi” (Faptele Apostolilor, cap 14, stih 12)^[21], și pentru că de lipsă au fost ca Dumnezeu cunoștința legii firești, a căriia mai mare parte o au fost întunecat poftelile oamenilor, prin descoperire din afară să ne-o areate.

Aceaste înainte puindu-le, vom cuvânta: 1. Despre datoriia a cinsti pre Dumnezeu, și dinlăuntru, și din afară. A 2<-a>. Despre descoperire. A 3<-a>. Despre relighiia jidovească. A 4<-a>. Despre relighiia creștinească.

Cap 1

DESPRE DEATORIIA A CINSTI PRE DUMNEZEU, ȘI DINLĂUNTRU, ȘI DIN AFARĂ

Î. Oare de lipsă iaste cinstea lui Dumnezeu cea dinlăuntru?

R. Aceasta iaste de obște glăsuirea firii într-un chip, cum că să cuvine lui Dumnezeu cinste dinlăuntru, pentru că ne poruncește mintea firească: 1. Să iubim pre Dumnezeu preste toate, fiindcă mai vârtos decât toate iaste vreadnic de iubire și cuprinde în Sâne toate săvârșirile. A 2<-a>: Să ne închinăm Lui, pentru că iaste prea înaltă stăpânie. A 3<-a>: Să ne teamem de Dumnezeu, a căruia puteare iaste nehotărâtă. A 4<-a>: Să fim mulțămitori lui Dumnezeu, fiindcă tot binele carele stăpânim dintru a Lui dărnice iaste. A 5<-a>: Să fim lui Dumnezeu întru toate ascultători, pentru că El stăpânește toate zidirile. Acuma, întru aceaste toate să cuprinde cinstea lui Dumnezeu, ceaa dinlăuntru.

Mai încolo, așa iaste de înfiptă în toată firea încredințarea despre aceaste mai sus zise, cât nici odineoară nu au fost vreun neam așa de sălbatec și varvar care să nu fie cinstit pre Cela pre care îl cunoaștea a fi Dumnezeu. Iară aceasta, cum că să înțăleg toate neamurile întru una despre cinstea lui Dumnezeu cea dinlăuntru, nu cură din vreo judecată

strâmbă, fără de vreme și fără cale făcută, a tuturor neamurilor, pentru că o judecată ca aceea nu poate fi nici de obște tuturor, nici veacinică, mai vârtos când nu iaste spre plăcerea poftelor trupești. Așadară, însuș din fire sau mai vine de la ziditoriul ei, de la Dumnezeu vine această înțeleagere a tuturor noroadelor.

Împrotiva 1. Cinstea omenească, fiindcă iaste cu sfârșit și de toate părțile hotărâtă, nu iaste vreadnică de Dumnezeu, așadară, Dumnezeu nici nu o poate pofti sau porunci.

R. Nu-i adevărat cum că cinstea carea o face omul lui Dumnezeu nu iaste vreadnică de Dumnezeu. Pentru că aceea nu poate fi nevreadnic de Dumnezeu, ce pofteaște veacinicul și neschimbatul rând, pre carele iubeaște Dumnezeu. Acuma veacinicul și nemutatul rând poruncește ca oamenii să cinstească pre Dumnezeu dinlăuntru, adecă pre El să-L iubească preste toate, pentru că iaste vreadnic de dragoste fără sfârșit, și în cât sânt săvârșirile Lui, care în cea mai înaltă treaptă le cuprinde, și în cât sânt facerile Lui de bine, cu care necurmat ne întâmpină.

Împotriva a 2<-a>. Lui Dumnezeu nu-I iaste de lipsă cinstea omenească, pentru că-Și iaste Sâieși destul, așadară, nici nu o pofteaște.

R. Pentru că nu-i de lipsă lui Dumnezeu cinstea omenească, nu urmează cum că nici nu o pofteaște; că, precum au zădit Dumnezeu lumea, batăr că nu I-au fost de lipsă, nici I-au folosât ceva, așa, poate, și cinstea cea dinlăuntru a o pofti de la om, batăr că fericirii Lui nu să adaoge nimic printr-înșă; ba nici n-au putut Dumnezeu face să nu deaie această poruncă omului, că ar fi greșit împrotiva înțelepciunii cei prea înalte și împrotiva rândului făcut care să pot culeage din ceale zâse.

Î. a 2<-a>. Oare, afară de cinstea cea dinlăuntru, de lipsă iaste cinstea cea din afară, carea prin slujbă trupească să plineaște?

R. Iaste de lipsă, pentru că de la Dumnezeu nu numai sufletul, ci și trupul l-am luat; iaste de lipsă, dară, ca și trupul, despre partea sa, după al său modru, ce iaste a lui Dumnezeu să-I deaie Lui, adecă, cu închinăciunea cea dinlăuntru a minții să se împreune închinăciunea cea din afară a trupului, ca când îș aduce aminte mintea de facerile de bine a lui Dumnezeu și să arată mulțămitoare întru plinirea aceștii deregătorii, să se împreune și trupul, și cu laudele sale să aducă ceva Ziditoriului său. Mai încolo, cei mai mulți așa sânt de plecați sâmtârilor și robiți, cât cinstea cea dinlăuntru a lui Dumnezeu și a relighiei, de nu s-ar ațâța prin cinstea cea din afară, preste scurtă vreme ar slăbi și s-ar stânge.

Împrotivă: Dumnezeu numai prin cinstea cea dinlăuntru să cinsteaște, pentru că iaste Duh, și numai pre aceia cinstitori ai Săi îi laudă, carii I să închină Lui cu duhul și în adevăr, așadară, fără folos iaste cinstea cea din afară.

R. Adevărat iaste aceea, cum că cea mai mare parte a relighiei să cuprindă în cinstea cea dinlăuntru, care, de să va șterge, nimic nu rămâne, afară de un deșert chip a relighiei; dară de aciia rău să culeage cum că cinstea lui Dumnezeu cea din afară nu iaste de folos, fiindcă sâmtirile relighiei ceale dinlăuntru le încâlzeaște, le hrăneaște și le ațâță, pre oameni cu legătură mai strânsă îi leagă laolaltă, și foarte mult foloseaște spre creășterea cinstei lui Dumnezeu și spre îndemnul altora la acea cinste. [...]

Cap 4

DESPRE RELIGHIA CREȘTINEASCĂ

Cum că legea creștinească iaste dumnezeiască va fi dovedit după ce vom arăta cum că cărțile Legii Noao sânt autentice, întregi, și cum că sânt pline de adevăr.

ÎNCHIETURA 1
DESPRE VREDNICIA ȘI ÎNTREGIMEA CĂRȚILOR
LEGII NOAO

Î. 1. Oare patru evanghelii și alte cărți a Legii sânt adevărate cărți autentice și dreapte?

R. Sânt. Pentru că cum că aceste sfinte cărți sânt de aceia scrise, a cărora nume poartă, mărturisește credința a tuturor veacurilor, carea, de nu iaste acia destul temeu, toate cărțile celor bătrâni trăbuie socotite a fi de alții scrise, nu de aceia a cărora nume poartă.

Întru acesta lucru să unesc scriitorii: 1. pravoslavnicii, pre carii toți a-i aduce înainte nu iaste rânduiala cărții aceștia. Sângur pre Tertulian îl aducem, care zice: „Umblă în toate bisericile apostolicești, în care însuș scrisorile autenticești ale apostolilor să procetesc” (*Cartea despre prescripție*, cap 36)^[22]. A 2<-a>. Mai toți ereticii, carii de pururea acel obicei au avea, ca aceste sfinte cărți, cu înșălăciune tâlcuindu-le, să le întoarcă după greșalele sale ca să nu să vadă a să depărta de învățătura apostolicească. A 3<-a>. Păgânii, fiindcă Cheale^[23] și Porfirie^[24] și însuș lăpădatul de lege Iulian^[25], batăr că era cei mai mari împotrivnici a religiei creștinești, totuș, niciodată n-au zis împotrivă cum că patru evanghelii și alte cărți a Legii Noao n-ar fi scrise de apostoli, ci de alții cu numele apostolilor. Așadară, aceste sfinte cărți sânt avtentice.

Mai încolo, când s-ar fi putut scorni? Au trăind încă apostolii? Iară, oare, nu s-ar fi pusă ei tare împotrivă ca să nu trăiască rău un înșălătoriu cu numele și vrednicia lor? Au după moartea apostolilor? Iară cine ar fi putut încredința pre credincioși cum că ei de la apostoli, până trăia, au luat cărți cu a lor mână scrise și cum că acelea și deosăbi, și deobște le-ar fi cetit, de cumva nici epistoliile ar fi luat de la dânșii, nici ar fi auzată ceva de la dânșii?

Împotriva. În vremile mai întâiu a Bisearicii, ereticii au vestit multe evanghelii cu numele apostolilor scrise, pline de minciuni; aşadară, ne putem îndoi şi despre cealelalte cărţi a Legii Noao.

R. 1. Greşită iaste această judecată, şi, aseamenea acestora, mulţi au făcut bani nedrepti; aşadară, niciun ban nu iaste adevărat: cărţi lumeşti, de la cei mai mulţi, sânt scrise cu numele altora, aşadară, nicio carte lumească nu iaste care să fie a celuia, a cui nume poartă?

R. a 2<-lea>. Adevărat iaste cum că ereticii au vestit multe evanghelii mincinoase cu numele apostolilor, dară le-au şi cunoscut creştinii preste scurtă vreme a nu fi a apostolilor şi le-au părăsât, iară cum că au trăit cu dânsăle nu iaste adevărat. Mai încolo, dacă au urgisât creştinii evangheliile aceale scornite, nu iaste nicio îndoială cum că, sârguindu-să după adevăr, creştinii cei dintâie şi aceaste patru evanghelii le-ar fi părăsât, de nu le-ar fi cunoscut a fi adevărate. Temeiul împotivnicilor necum să fie împotriva noastră, ci încă mai tare întăreaşte a noastră învăţătură.

Î. a 2<-a>. Oare întregi sânt cărţile Legii Noao?

R. Cum că în acealea sfinte cărţi au intrat ceva greşale mai mici nu tăgăduim. Pentru că aceaea iaste condiţia tuturor cărţilor care s-au scris mai de multe ori, dară cum că sânt zmintite în ceale de fiinţa sa tare tăgăduim. Când s-ar fi putut schimosi? Au pe vremea apostolilor? Dară oare împotriva schimosării aceştia n-ar fi străgat minteani şi apostolii pentru râvna adevărului, şi credincioşii, de la dânsii fiind învăţaţi, pentru cinstea carea avea foarte mare cătră dascalii săi? Au, doară, în vremile următoare? Iară aceştii stricări au nu sta împotriva foarte multe scrisori făcute de pre ceale dintâie şi în toate părţale lumii sâmnate şi care mai întru a tuturor mâni era? Au putut-au oarecare înşălătoriu a stoarce toate scrisorile ceale avtentice din mânilor tuturor şi a le da pre ascuns, altele schimosâte?

Făr' de aceea, Ss. Scripturi, în ceale ce sânt de ființa lor, nu s-ar fi putut schimosî, fără numai prin jidovi, au prin păgâni, au prin creștini. Dară 1. Nu prin jidovi, și pentru că aceea nu ar fi răbdat creștinii, și pentru că în Leagea Noao multe să cuprind, care sânt cu necinstea jidovilor și sânt împotiva învățăturilor, care, toate, fără nicio îndoială, le-ar fi ștearsă. A 2<-a>. Nu prin păgâni, fiindcă întru acealeași cărți multe vin înainte, care din temeiu strică păgâniia și care, cu bună samă, le-ar fi ștearsă. A 3<-a>. Nu prin creștini, fie pravoslavnicii, fie eretici, pentru că, de s-ar fi schimosit prin pravoslavnici cărțile Legii Noao, minteani ar fi strigat împotivă ereticii; iară de s-ar fi schimosit prin eretici, s-ar fi pus împotivă pravoslavnici, care lucru nu o dată l-au făcut.

Împotivă. Osebite izvoade a Legii Noao așa să deschilinesc, cât treizăci de mii de cetenii osebite au cules învățatul Millie^[26]; așadară, în ceale ființești sânt schimosite scrisorile ceale sfinte.

R. De acolea nu urmează cum că Ss. Scripturi sânt schimosâte. Pentru că această osebire nu iaste în senteanți, ci în cuvinte, care, prin greșala ochiului sau a mâinii scriitorilor, au adăogându-să, au lăsându-să, au mutându-să dintr-al său loc, s-au făcut. Care izvod îț va plăcea, acela îl ia înainte, cu toate greșalele sale, tot acealeași minuni vei afla, acealeaș fapte, acealeaș dogme, acealeaș porunci despre năravuri. Așadară, aceale deschilinite cetiri, care să pun împotivă, nicidecum nu arată dumnezăieștile cărți în ceale ființești a fi schimosite. De această deschilinare nu să va mira cela ce știe cum că învățați, în puțanteale comediile lui Terentie^[27], doaozăci de mii de cetiri osebite au însămnat.

ÎNCHIETURA A 2<-A>

DESPRE ADEVĂRUL LUCRURILOR CARE SĂ CUPRIND
ÎN LEAGEA NOAO

Î. Oare lucrurile care să scriu în cărțile evangheliilor adevărate sânt și neclătite?

R. Lucrurile aceale sânt de toată credința vreadnice. 1. Despre partea scriitorilor, fiindcă au fost mulți și au fost mărturii ca acealea, care sau au văzut cu ochii, sau au trăit pre aceale vremi, pentru că opt sânt, adecă Mateiu, Marco, Luca, Ioan, Pavel, Petru, Iacov și Iuda. Dintru aceștiia, cinci, Mateiu, Ioan, Petru, Iacov și Iuda, era ucenici lui Hristos; cu El au viețuit, și așa au fost mărturii care au văzut cu ochii. Iară ceialalți trei, Luca, Marco și Pavel, au viețuit pre aceale vremi, când s-au făcut lucrurile aceale; născuți în țări unde au trăit Hristos, de mii de ori au auzit pre mărturiile minunilor lui Hristos, ceale ce văzută cu ochii.

Fără de aceea, condiția, firea și năravurile lor departă tot prepusul înșelăciunii, fiindcă era oameni din norodul cel mai de jos: săraci, neînvățați, proști, neiscușiți, carii cu întrăgimea și nevinovăția năravurilor așa strălucea, cât nicio greșală n-au putut afla într-însii cei mai ageri împrotivnici a religiei creștinești. Propoveduiesc învățatură sfântă, de la toate înșelăciunile și minciunile tocma depărtată. Întru ei luminează o minunată dreptate a inimii; de au greșit ceva, adevărat dau afară și mărturisesc. Bunurile ceale vremealnice nu le bagă în samă, și însuși viața și-o leapadă pentru întărirea adevărului a faptelor celor ce le aduc înainte. Dară aceea iaste tocma nebunie a scorni despre nește oameni ca aceștiia cum că s-au sfătuit să înșeale toată lumea. A 2<-a>. Aceaea iaste firea faptelor evanghelicești, carea departă tot prepusul înșelăciunii, pentru că sânt foarte mari și minunate. Iaste cuvântare despre nenumărate minuni, de orbi cu vedea, de surzi cu auzire, de șchiopi cum că au umblat, de scoaterea dracilor, de chemarea celor morți la viață. Fără

de aceea, faptele aceale au fost îndelungată vreme și deobște nu într-o clipită numai făcute, ci preste toată vremea aceea, în carea Hristos și apostolii au propovăduit Evangheliia. Nu pre ascuns și înaintea a pușanteale mărturii s-au făcut, ci în mijlocul Ierusalimului, în bisearică, în Iudea, în Samariia, înaintea nesocotitei mulțame de oameni, dară despre adevărul unora lucruri ca acestea nici îndoială nu poate fi. A 3<-a>. Lucrurile evanghelicești le arată a fi vreadnice de neînvinșă credință și modrul cu care să povestesc, pentru că numai dreptate și inimă curată arată faptele, și ceale mai minunate, cu o cuvântare ca aceea nemeșteșugită le aduc înaintea Ss. Scriitori, carea departă tot prepusul înșălăciunii. Asupra ucigașilor celor fără de lege a lui Hristos, asupra celor ce îi năcăgea nicio hulă nu arată, ba încă nici la căiri nu să slobozea, toate fără meșteșug, gol și cu liniște le pomenesc toate stările-împregiur a locului, a vremii, a pearsoanelor, tocma și ceale mai mici, care ar fi tocma spre descoperirea înșălăciunii, de ar fi, le scriu. Mai încolo, tocma almintrile să poartă meșterul înșălăciunii. Așadară, și condiția scriitorilor, mintea, năravurile și firea faptelor care să aduc înaintea și însuș modrul scrisorii arată a fi vreadnice de toată credința lucrurile care să povestesc în evanghelii. Așadară, sânt adevărate și neclătite.

Împotriva 1. După seamnele aceste a adevărului s-au sălit apostolii, ca mai lesne să poată înșăla. Așadară, acesta chip al adevărului carele purta nu-i arată cum că au fost oameni iubitori de adevăr?

R. Nu iaste adevărat cum că apostolii s-au sălit după seamnele adevărului ca mai lesne să înșeale. De cumva face ceva temeiul acesta, tocma pică toată adeverința istoricească, pentru că, orice chip a dreptății va străluci în istorici, totdeauna să va putea zice împotriva cum că iaste scormit și mincinos. Fără de aceea, apostolii era proști, care de multe ori o zic deistele^[28]. Așadară, cum au putut seamnele

adevărului așa desăvârșit a le scorni? Mai pre urmă, faptele care le povestesc le mărturisăsc și cu primejdiia vieții, iară cine ș-au dat vreodată viața pentru minciuni săieși cunoscute?

Împotriva a 2<-a>. Creștinii nu numai o dată au vestit minuni mincinoase, ca relighiia sa mai tare să o comânde și mai lesne să încredințeze; așadară, cu această evlavnică înșălăciune, doară, au trăit și apostolii?

R. Pentru că au făcut creștinii așa, nu urmează cum că și apostolii au vestit minuni de aceale. Pentru că temeiul care să pune împotriva iaste aseamenea acestuia. Dintră scriitorii lumești mulți au povestit istorii scornite, așadară, nici la un istoric nu trebuie să creadem; fără de aceea, de ar fi socotit apostolii a fi slobod a minți, ca mai lesne să încredințeze adevărul relighiei creștinești, de ce să află în evangheliile multe care nu plac poftelor, care pot spăria de la relighie? Mai pre urmă, de ar fi vrut apostolii a vesti minuni scornite, au scris-ar fi ei toate stările-împregiur, cât de mici, a locului, a vremii, a pearsoanelor, din care minteani s-ar fi văzut toată înșelăciunea?

Împrotiva a 3<-a>. De ar fi adevărate minunile lui Hristos care le povestesc apostolii, pre El nu L-ar fi lăpădat jidovii; acuma, pre Hristos, totuși, L-au lăpădat. Așadară, nu sânt adevărate acealea minuni.

R. Nu urmează cum că n-ar fi lăpădat jidovii pre Hristos, de ar fi fost adevărate acealea minuni. Nu pentru aceea a lăpădat jidovii pre Hristos, că doară s-ar fi îndoit despre adevărul minunilor Lui, fiindcă acealea le zice a fi a mai-marelui prințului dracilor. Ci necredința jidovilor trebuie culeasă: 1. din groaznicile pizme care le ațâțasă fariseii și dascalii împotriva lui Hristos, pentru că fără frică îi înfrunta pentru greșalele lor. A 2<-a>. Din greșita credință carea o avea despre Mesie, pre Care îl socotea cum că va fi cel mai puternic împărat pre pământ. A 3<-a>. De acia că socotea

pre Hristos a fi străcătoria lui Moisi, pentru că odineoară au însănătoșat bolnavii în ziua sâmbetii. Fără de aceea, această necredință a jidovilor era spusă înainte: „N-a fi norodul Lui care Îl va tăgădui pre El” (Daniil, cap 9). Așadară, necum să facă ceva scădere relighiei creștinești, ci împotivă mai mult o întărește.

Împotivă a 4<-a>. Au putut Hristos celor bolnavi a le da mijlociri ascunse, arătându-să din afară ca cum numai cu porunca voii Sale i-ar însănătoșea, și așa, pre ucenicii Săi, ca pre niște oameni proști, neiscușiți, a-i înșela.

R. Această groaznică clevetire a nu fi dreaptă destul arată sfințeniia lui Hristos cea mare și învățătura Lui cea înaltă. A 2<-a>. Pre cei bolnavi întru o clipită și fără zăbavă îi însănătoșea. Iară mijlocirile firești numai pre încet și lin s-au obicinuit a lucra. A 3<-a>. În presupunerea împotivitorilor, Hristos ar fi fost cel mai iscusit doftor, batăr că înainte de a propovedui nici slovele nu le-au cunoscut, precum Îi și arunca cei de un neam cu El. A 4<-a>. Au aproape iaste de adevăr cum că farisăii și alți mari împotivnici a lui Hristos înșelăciunea Lui în vindecarea boalelor nu o ar fi cunoscut. Aceasta era cu atâta mai lesne, cu cât că nu întru ascuns, ci la vedeare vindeca boalele. [...]

Petru Maior

**DIDAHII, ADECĂ ÎNVĂȚĂTURI PENTRU
CREAȘTEREA FIILOR**

LA ÎNGROPĂCIUNEA PRUNCILOR MORȚI,
culease de ~ de Dicio-Sămărtin, paroh Sas-Reghinului
și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la Înălțatul
Crăiescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei
crăiesc cărților revizor. La Buda, în Crăiasca
Tipografie a Universității Ungurești, în anul 1809*

Cuvânt-înainte

Măcar că întru ceale mai-nainte culease patruzeci de propovedanii spre a se zice la îngropăcinea oamenilor morți întocmite și de acealea care au a se zice la îngropăciunea pruncilor se cuprind, totuși, pentru ajutoriul preoților, carii de obște mai mulți îngroapă prunci în popoarale sale, decât de cei în vârstă, am mai întocmit întru acest chip aceaste cincisprezece *Didahii*^[1] pentru creășterea fiilor. Carea titulă nu pentru aceea o poartă în frunte aceaste *Didahii*, că doară osebit încuviințate ar fi jalnicii vremi a îngropăciunii pruncilor, ci, pentru că niciun loc, nicio vreme fiind scutită de învățatura cea pentru creășterea fiilor, cu atâta mai vârtos e de lipsă la astrucarea pruncilor a cuvânta pentru creășterea fiilor, că, fiind umiliți cu inima întru acest tâmp părinții, mai cu de-adins auzind deatorria carea o au ei spre creășterea fiilor săi, se căiesc pentru greșealele ceale întru creășterea fiilor, sau cu știința sau cu neștiința până aici făcute, și cu aceea se deșteaptă și se îmbărbată spre datornica creăștere a

* Transcriere și note: Alin Mihai Gherman, Dora Pavel.

fiilor celor rămași în viață. Ca să nu zic nemica de aceea, că unii, carii sânt mai bogați de fii și au mai grea deatorie de a asculta didahiile ceale pentru creșterea fiilor, mai des se văd la petrecaniia morților pentru ale lor vremealnice pricini, decât în besearică a plini cea pentru ascultarea Sfintei Liturghii și a învățăturilor celor sufletești dumineca și întru alte alese sărbători strânsă poruncă beserecească. Drept aceea, precum păstoriul cel bun, lăsând ceale noaozeci și noao de oi, merge a căuta pre cea, una, rătăcită, nice nu se odihnește până nu o află, așa preotul, carele e deatoriu oricăruia părinte a străcura în inima lui limpede deatoriia cea pentru creșterea fiilor, de multe ori e silit a lăsa la astrucarea pruncilor alte învățături, care, doară, s-ar mai cuveni pentru cei mulți ascultători a le face, și pentru cei tocma fără grije, și pântece leaneșe, părinți, pre carii mai vârtos la acest loc îi află, decât în besearică, a cuvânta pentru creșterea fiilor.

Însămnăm și aceea, că, măcar că aceste *Didahii* sânt anumite la îngropăciunea pruncilor, nu numai la îngropăciunea pruncilor celor mici, ci, mai vârtos, unele și la îngropăciunea junilor și a fecioarelor, încă mai cu cuviință, după peristasurile ce vor fi, se pot și se cade a le zice.

Pre urmă, aceste *Didahii* și părinților tuturor, carii știu ceti, le încredințăm spre cetire și spre rumegată socotire, dară, mai vârtos, preoților celor de prin popoară, carii atât pre cei neînțelepți, precum pre cei înțelepți grijei sale de la Duhul Sfânt încredințați poporeani, sânt deatori cu sănătoase învățături fără sfiială a-i păstori. Că întru acest chip fieștecăruia preot poruncește dascalul neamurilor, Pavel Apostol (la *A Doao Carte cătră Timoteiu*, cap 4)^[2]: „Propoveduiaște cuvântul, stăi asupra cu vreamă și făr' de vreamă, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată răbdarea și cu învățatura. Că va fi vreamă când învățatura cea sănătoasă nu o vor priimi, ci după poftele sale își vor aleage lor învățători, carii vor scârpina urechile. Și de la adevăr auzul își vor întoarce, și la bazne să vor pleca. Iară tu priveghiază întru

toate, pătimeaște răul, fă lucrul evanghelistului, slujba ta fă-o deplin”. Și la *Cartea cea către Tit* (cap 1, stih 9): „Țiindu-se de cuvântul credincios, cel după învățătură, ca puternic să fie, și a îndemna întru învățătura cea sănătoasă, și pre cei ce grăiesc împotrivă a-i certa”.

DIDAHIA ÎNTÂIU

„Că a unora ca aceștia iaste împărăția lui Dumnezeu”
(*Marco*, cap 10, stih 14).

Precum maica cea de obște, firea, au dat muierilor să nască fii, spre care sfârșit iaste rânduită întră oameni căsătoria, așa nu se poate spune câtă fu întristarea, câtă mâhnirea Anei, muierii lui Elcana, întru adâncul inimii sale, cât năcazul ei, căci se vedea stearpă și nu avea prunci. Drept se nevoi în tot chipul bărbatul, ca cel ce o iubiia foarte, a-i mângăia amărăciunea sufletului ei, precum se ceteaște la *Întâia Carte a Împăraților*, cap 1. „Ană, pentru ce plângi?” îi zicea, „Pentru ce nu mănânci? Dacă n-au dat Dumnezeu acel dar în sânul tău, ca să poți naște fii, au nu sânt eu ție mai bun decât zece fii?”^[3]. Ci, nepriimind obidata mângăiere, cu răvărsare de lacrimi întorcându-se către Dumnezeu, întru rugăciunea sa se făgădui că, de-i va dărui milostivul Dumnezeu ei prunc, îl va da dar lui Dumnezeu, ca în toată viața lui să slujească lui Dumnezeu: „Adonai Doamne, Eloe Sabaot, de vei căuta, căutând spre smereniia roabei Tale, și-Ți vei aduce aminte de mine, și vei da roabei Tale sămânță bărbătească, voiu da pre el înaintea Ta dar până la zioa morții lui” (*1 Carte a Împăraților*, cap 1, stih 11). Așa se și făcu, că, născând Ana fiu pre Samuil, cu acea creaștere curvioasă făcu a se creaște fiul ei, cât nu ieșise încă din anii prunciei sale, când îl învrednici Dumnezeu darului prorociei. Cu acest fealiu de creaștere cucearnică de ș-ar creaște toți părinții fiii săi, o, cu cât mai fericită ar fi obștea oamenilor aicea, pre pământ, și mai îmbogățită de cetățeani sus,

împărăția ceriurilor! „Că a unora ca aceștia iaste împărăția lui Dumnezeu”^[4]. Ci, o, câți sânt carii, dobândind de la Dumnezeu fii, departe sânt de pilda cea bună a Anei și a bărbatului ei, Elcana, pentru că așa cu puțină grije sânt cătră născuții lor, cât cu mult mai bine ar fi fost să nu-i aibă nicicum, decât să-i aibă netreabnici, precum sânt. Știm că arbori tocma neroditori încă să află, carii atâta slavă au, cât ei astăzi sânt podoabă și desfătare grădinilor celor împărătești, iar pomi de aceia, carii să facă poame reale și vătămatoare, necum împărații să țină în grădinile sale, ci niciun țărean de cei mai de jos încă nu iaste așa prost și deșert de toată priceaperea, carele să rabde și să sufere în pământul său. Toți, dară, să înțeleagă cât de mare deatorie iaste încărcată pre spatele acelora, carii au vrut prunc, că eu acea deatorie, adecă cu carea sânt dători părinții a-și creaste fiii săi, voi u să o arăt acelora, carii sau nu o cred, sau nu o bagă în samă. Luați aminte!

Nu iaste îndoială cum că și alții mulți vor să dea samă de sufletul fiilor voștri, părinților, precum sânt dascalii, carii îi învață carte, duhovnicii, carii le îndreaptă cunoștința, preoții locurilor, carii cu propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu îi îndeamnă spre evlavie, ba și însuși stăpânii țărilor, atât cei mirenești, cât și cei besericești, carii cu legile sale ceale de obște, cu canoanele trebuie mai mult, doară, decât ori de ce alta, să grijască de tinerii cei mici, precum grădinariul cel bun poartă grije de odraslele ceale tinereale. Dară, de veți socoti, precum să cuvine, cu amăruntul, veți vedea că cu mult mai deatori sântei voi singuri a câștiga binele fiilor voștri, decât alții toți. Pentru că toți ceialalți sânt deatori după deatorie politicească, iară voi sântei deatori după deatorie firească. Și cine dintră voi nu știe că acea pricină, carea au născut rodul, aceea și trebuie, în cât poate, să-l săvârșască? Pentru aceea, ascultați. Doao fealiuri de roduri putem noi socoti. Unele, care, îndată, cum se nasc, poartă cu sine toată săvârșirea aceea, carea după fire o pot avea; altele, care nu o

poartă cu sine toată, ci cu vreme, încet-încet, o capătă. De fealiul cel dintâiu sânt toate ceale neviețuitoare, și, pentru aceea, pricina lor, carea iaste ca o maică lor, după ce le-au născut, nu le ține cu dragostea cea de maică lângă sine, nu le crește, nu le dezmiardă, ci îndată le părăsesc. Voiu aduce despre aceasta doao pilde tuturor cunoscute, care sânt apa și focul. Vedeți voi izvorul, după ce au născut apa? Vedeți creamenea, după ce au născut focul? Niciuna din eale, dintr-amândoao, nu ține născutul său lângă sine, ci izvorul lasă apa îndată să cure și să meargă în râu, și creamenea lasă focul îndată să zboare și să se acațe de iască, pentru că nice creamenea, nici izvorul cu aceea, că vor ținea pre născuții lor lângă sine, nu-i pot face mai desăvârșit și mai deplin. Dară în rodurile acealea, care ori în ce chip sânt viețitoare, împotivă să întâmplă lucrul. Aceastea să nasc nedeplinite, și, pentru aceea, multă vreme rămân supt grije, și, ca să zic așa, în brațele maicii sale, pentru ca ea cu dragoste să le crească și să le săvârșească. Veade-să întâiu aceasta chiar în poame, în flori, în spice, în struguri și în altele. Să nasc aceastea mici proaste, fără față, sălbatică, având lipsă de foarte mare hrănire. Pentru aceea vedeți câtă vreme rămân și poamele acățate de ramul său, și florile, și spicele de paiul său, și strugurii de vița sa, și orice alt în brațele maicii sale. De unde, de ați ispitit vreodinioară, îți fi văzut că cu mult mai cu silă se rumpe cu mâna din pom poama cea necoaptă, decât poama cea coaptă, ca când, fără voie, s-ar depărta fiul de maică, și maica fără voie l-ar lăsa pre fiu de lângă sine, mai-nainte de a priimi acesta toată săvârșirea și ceaea de a i-o da. Ci mai bine se veade aceasta în dobitoace, care și eale se nasc nedeplinite. Întră aceastea, singur despre strution să povestește că-și părăsește născuții săi după ce i-au dat la lumină: „Lasă în pământ oaole sale, și în țărână să clocesc” (Iov, cap 39, stih 14). Pentru aceea, strutionul aci se pune înainte de la Dmnezeu spre pildă de nebunie și de nemilostivire, zicându-se de această pasere că „nu i să face

milă de fiii săi, ca cum nu ar fi ai săi” (*Iov*, cap 39, stih 16). Iară întră cealelalte dobitoace, întră toate, puteți vedea că nici odinioară nu lipsesc a-și crește fiii săi, cu această singură osebite, că unele dobitoace le crește maica singură, altele le cresc maica împreună cu tata. Maica singură crește câinii, caii, mieii, vițeei și alte dobitoace aplecătoare. Pentru hrana acestora destulă iaste maica cu țitele sale, și, pentru aceea, tatăl, ca cel ce nu iaste lor de lipsă, de obște nu-i grijește și nu-i cunoaște. Împrotivă să întâmplă întră pasări. Niciuniia nu i-au dat firea lapte, nici uger, și pricina iaste, pentru că, având eale lipsă să fie sprintene la zburat, o sarcină ca aceasta de mare piedecă le-ar fi fost lor. De vreme ce au lipsă a trăi, ca să zic așa, cu răpirea, și într-o parte și într-alta să câștige hrana, nu numai pentru sine, ci și pentru tinerii săi pui. Dară cum ar putea împlini aceasta o fâmeiuță slabă? Pentru aceea, spre hrana porumbilor, a turturearelor și ale altor aseamene pasări, mai ales care sânt mai puțin sălbatece, stă întru ajutoriu și tatăl. Și toate dobitoacele nu numai grijesc pre puii lor cu mâncare, până când aceștia nu sânt destoinici de sineși a și-o câștiga, ci încă-i și ajutorează, îi povățuiesc și-i învață după osebitele lor meșteșuguri, care din fire au a le împlini. Așa, coroiul învață pre fiiuții săi la vânat, așa delfinul, la înotat, așa leoaia, la prădat, așa găina, la râcăit, așa vulturul, la zburat. Și dobitoacele, de obște, nu nădăjduiesc de la născuții lor vro mulțămită. Ba, încă, sfârșindu-se zilele ceale ce sânt de lipsă spre creștere, nici născătoriul nu cunoaște mai mult pre născut, nici născutul nu cunoaște mai mult pre născătoriul, ci să despărțesc de laolaltă și fieștecarele se duce unde socotește că-i va fi mai cu folos.

Deci, dacă cu toate acestea, dobitoacele, atunci când de curând au născut, cu atâta grije ajutoră pre născuții lor, îi apleacă, îi grijesc, îi apără cu cea mai mare dragoste, și milă le slujesc; cine nu veade că această leage de a săvârși, cât se poate, mai tare pre născuții săi, nu e leage numai aflată după rânduialele ceale politicești, ci iaste leage carea firea în

inimile tuturor o au tipărit. Asemenea, dară, firea iaste aceea care pofteaște această lege, de a săvârși pre fii, și oamenii încă să o țină. Ba încă cu mult mai tare și mai strâns pofteaște firea de la oameni, decât de la dobitoace, că cu toate ce se cuvine să-și deplinească și să-și săvârșească fiii săi. Pentru că oamenii despre o parte să nasc după fealiul său mai puțin depliniți și săvârșiți decât dobitoacele, că dobitoacele să nasc îmbrăcate, oamenii, goli; dobitoacele, încălțate, oamenii, desculți; dobitoacele, armate, oamenii, nearmați. Și despre altă parte, oamenii sânt destoinci a priimi întru sine mai mari săvârșiri decât dobitoacele, care săvârșiri, fiindcă nu se pot dobândi fără foarte pre încet, pentru aceea creșterea oamenilor nu se săvârșește în puține zile, ca a dobitoacelor, ci la mai mulți ani se întinde. Deci, dacă deatoriia părinților de a crește pre fiii săi nu iaste datorie pusă, ci firească, nu scrisă, ci născută, nu omenească, ci dumnezeiască, cine nu veade că voi, părinților, cu mult mai deatori sânteți a câștiga folosul fiilor voștri, de cum sânt deatori împărații, arhieriei, dascalii, duhovniciei, preoții locurilor și oricarele povățuitoriu, fie acela beserecesc, fie mirenesc, pentru că aceștia sânt deatori după lege politicească, carea mai puțin îndeatorează; iară voi după rânduală firească, carea cu mult mai mult îndătoarește.

Ce frică, dară, nu se cade să aveți voi de pedeapsa lui Dumnezeu, când nu grijiți de această creștere a fiilor voștri? Că, dacă grea samă vor să dea înaintea lui Dumnezeu împărații și stăpânii țărilor, grea samă arhieriei, grea samă oricarele prin a cui vină să întâmplă pîiarderea sufletului fiului vostru, ce samă, dară, va trebui se dați voi, părinților, ce samă voi, mamelor, de se va întâmpla prin vina voastră perirea fiului vostru? Dacă împărații, arhieriei, preoții și alții nu vor scăpa de grea împutare, cum socotiți voi că vă veți apăra de osândă pentru lenevirea întru creșterea fiilor voștri, dintru carea a voastră vină au urmat osânda lor? Pentru aceea, zice Sfântul Ioan Gură de Aur cătră toți părinții:

„Părinților, creșteți pre fiii voștri întru învățătură și certare, cum vă grăiaște Apostolul, că, dacă și însuși noao să poruncește să privieghem ca cei ce avem a da samă pentru sufletele lor, cu cât, dară, mai vârtos tatăl, carele au născut?” Auziți, părinți creștini? „Cu cât mai vârtos, dară, tatăl, carele au născut”. Voi ați dat fiilor voștri a fi, voi, dară, și sânteți cu mult mai mult decât alții deatori a le da lor și săvârșire, crescându-i întru învățătură, adecă deprinzându-i spre ceale bune și întru certare, adecă abătându-i de la ceale reale^[5].

Fără că a le da lor această săvârșire, cu mult mai ușor vă iaste voao decât altora. Pentru că, fiind lucru firesc întru fii ca cu mult mai mult să cinstească și să iubească pre părinții lor decât pre alții, de acia vine de părinții au mai mare crezământ înaintea fiilor săi, decât alții. Pentru aceea, de multe ori, cu un sfat în vreme de așa, cu o înfruntare încuviințată, ba încă, aorea, cu un cuvânt aspru, cu un semn, cu o shimă, cu o cătătură spre ei, puteți dobândi de la dânșii carea alții cu lungi și nevoie propovedanii nu ar dobândi. Grea samă, dară, veți să dați înaintea lui Dumnezeu, pentru că, cu o puteare așa folositoare, nu v-ați întrebuițat spre creșterea cea bună a fiilor voștri.

Lângă acestea, voi pre fiii voștri îi hrăniți, voi îi îmbrăcați, voi pentru dânșii cheltuiți, voi pre dânșii îi înzestrați și le dăruți moștenire; pentru aceea, pre lesne îi puteți voi povățui cum veți vrea, îmbărbătând și dăruind pre cei buni, amenințând și pedepsind pre cei răi. Cum veți da voi, dară, samă înaintea lui Dumnezeu, dacă lipsind întru deatoriia voastră nu veți face aceasta? Și încă mai mult, că trebuie să socotiți că voi, de la anii cei dintâiu ai lor, când inimile lor sânt ca și ceara cea moale, ce iaste întocmită a priimi orice închipuire întru sine, aveți pre fiii voștri supt pază, ca și niște păsăruice în cuib. Deci, de-i veți crește voi întâiu rău, și, când vor fi de vârstă mai mare, de nu se vor putea pentru aceea prinde de dânșii învățăturile ceale bune ale povățuitorilor săi celor mai-mari, a cui va fi vina mai

mare? Au nu va fi a voastră? „Că, fiindcă tatăl au priimit pre fiu tinerel, și el întâiu și singur au dobândit toată putearea de a-l învăța pre el, și prea bine și pre lesne îl poate învăța și povățui”, cum grăi Sfântul Ioan Gură de Aur. De nu veți împlini, dară, aceasta, voao se va împuta vina cea mai mare a plecărilor lor, celor neîndreptate. Ba în deșert se vor osteni toți alții spre folosul lor, dacă voi veți lipsi întru datorii voastră. Că ce folos iaste împărații și stăpânii țărilor să țină școale prin țări pentru învățătura tinerilor voștri, dacă voi îi țineți departe de școale? Și dascalii cum îi vor face să iubească învățătura, carea fericeaște pre tot omul, dacă voi nu arătați nevoință și nu vă pasă nemica? Sau duhovnicii și propoveduitorii cum vor putea, și ei, folosi fiilor voștri, dacă voi nu aveți grije să meargă la besearică? Vedeți, dară, că toate deatoriile, care întru alții sânt împărțite, toate întru voi sânt adunate. A voastră, dară, iaste deatoriia a ținea ochii deșchiși preste fiii voștri, a voastră – a lua sama la tot cuvântul lor, a îndrepta toată shima lor, a voastră – a vă înștiința de toată mișcarea lor. Nice nu e destul să-i învățați ce să facă, ci să aveți grije ca să și facă. Și aceasta nu numai într-un loc, ci pretutindenea. Trebuie să luați sama unde se duc, cu cine să însoțesc, spre ce au plecare; ba încă trebuie, de va fi cu putință, să iscodiți și ce gândesc ei. Nici să nu socotiți că aceasta e prea mult! Că să știți că tocma aceasta iaste aceea pentru carea pururea era cu grije dreptul Iov întru povățuirea fiilor săi, adecă: să știe oare ce patimi au răsărit întru inimile lor sau ce gânduri, întru mintea lor. Pentru aceea, foarte adeseori el des-de-diminează să scula și aducea lui Dumnezeu rugă și jărtvă pentru curățirea scăderilor lor celor dinlăuntru: „Că, zicea Iov, ca nu cumva să fie gândit feciorii reale spre Dumnezeu întru inimile sale. Așa făcea Iov în toate zilele” (*Iov*, cap 1, stih 5). Ia vedeți grije! Nu zice: „cu buzele sale”, nu zice „cu limba sa”, nu, ci „întru inimile sale”. Atâta să temea de orice greșală a lor, nu numai arătată, ci și ascunsă, nu numai făcută înaintea

tuturora, ci și cea tăimuită, nu numai de cea adevărată, ci și de cea cu îndoială.

Ce ziceți, dară, acum voi? Oare așa lucrați voi? Împliniți, oare, și voi cu nevointă o deatorie așa mare? Sânteți, oare, și voi aseamenea cu grije pentru întregimea fiilor voștri, pentru nevinovăția lor, pentru procopseala lor? O, vai, că voi, doară, la orice alt lucru gândiți, afară de acesta, zice Ioan Gură de Aur. Și, drept aceea, ce faceți? Aveți grije numai să îmbogățiți pre fiii voștri, numai să-i faceți înfricoșați altora, adecă să se teamă alții de dânșii, numai să-i mai boieriiți, numai să-i faceți mai puternici, iară a-i face să fie mai îmbogățiți cu fapte bune nu grijiți! Ioan Gură de Aur, în *Omilie 55* despre Mateiu, zice: „Alții câștigă fiilor săi să fie ostași; alții – cinste; alții – deregătorii; alții – bogății, și nimenea (o, vreadnică de tânguire orbire!) nu câștigă fiilor săi pre Dumnezeu”. Măcar că Dumnezeu numai de aceasta va ceare de la voi samă, creștinilor. Nu va fi întrebare: oare cât de grase venituri le-ați lăsat, sau cât de străluciți cu deregătorii i-ați lăsat, sau cât de cinstiți și slăviți, ci cât de împodobiți cu fapte bune. Și ce veți ști răspunde, de vreme ce voi, aorea, la atâta ajungeți, cât, pentru ca să țineți feților voștri o spurcăciune de bănișor, nu vă sfițiți a pune viața lor cea veacinică întru primejdie? Și de câte ori, dacă ați vrea voi să cheltuiți cu o țiră mai mult, le-ați putea lor câștiga un păzitoriu mai înțelept, o dăscălie mai aleasă, o povață mai folositoare, și, totuși, voi, ca să cruțați banii, așa amar păgubiți pre fiii voștri? O, rușine, strigă Ioan Gură de Aur, o, rușine! Nu se cruțe banii pentru ca să fie țarina mai roditoare, lăcașul mai îndemânat, bucătăria mai desfătăată, poiata, stâna mai înmulțită; iară ca să fie un fiu mai înțelept, mai bine obicinuit, așa cu amăruntul să face socoteala.

Încă aceasta ar fi mai puțin, de nu s-ar prăvăli mai spre rău. Că tocma pentru această scumpeate se întâmplă cât de aveți voi din doi slujitori unul cu minte și credincios, altul nebuș și cu năravuri reale; voi dați grijea moșiilor la cel mai

bun, și paza născuților voștri la cel mai rău. Și veți putea voi apoi da sama înaintea lui Dumnezeu de atâta nebagare de samă? Cum veți da sama? Voi n-ați cuteza, dară, încredința turma voastră la un păstoriu necredincios, sau boii voștri la o slugă leaneșe; și apoi, fiul vostru a-l da pre mâna unui slujitoriu cu năravuri reale sau pre mâna unui dăscăluț neînvățat nu vă veți teame? Nu are apărare vina aceasta a voastră, creștinilor, nu are apărare, nu! Că, dacă câștigul vă împinge a prețui mai mult dobitocul sau orice sculă, decât pre fiu, ce lucru se poate zice, decât acesta, mai fără de leage, mai năuc și mai nebun? „Încătrău meargeți, oamenilor, voi să zic cu filosoful acela, despre carele grăiaște Plutarh, în *Cartea cea despre creștere*^[6]. Încătrău meargeți, carii toată nevoița o puneți în trebile agonisirei, iar ca să învățați pre fii, căroră veți să lăsați averile voastre, foarte puțină nevoiță puneți, sau tocma nemical!” Așa, încătrău meargeți, oamenilor, de iaste bine a întreba? Carii la procuratori pentru pâri, carii la stăpânii țării pentru părtinițe, carii la neguțitori pentru cumpărări, care la deregători pentru câștiguri, carii la târguri pentru dobânzi, carii într-o parte, carii într-alta, pentru agoniseale, carii la ospeațe pentru veselii. Dară fiii voștri unde au rămas? De au rămas pre mână de păzitori adevărat credincioși, bine, puteți mearge. Dar, de să află ei sau la un terc de tineri a învăța de la alții răotăți, sau la o privealiște de necurății a întărâta trupul, sau într-o uliță de rușine a se desface în căutători și priviri, sau, de nu alta, la o moșie, a piiarde partea cea mai mare a anului fără folos, întru lenevire, de să află în unele locuri ca aceastea, întoarceți-vă înapoi, nemilostivilor părinți, grijiiți întâiu de fii, și apoi gândiți de agoniseale. Dar, ia spuneți, au nu pentru fii faceți voi agonisealele aceastea? Ce nebulie, dară, poate să vie mai mare: a grijii de agoniseală, carea trăbuie să slujească fiilor, și a nu grijii de fii, căroră trebuie să slujească agoniseala? Tocma așa faceți voi, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, ca și grădinariul cel nebun, care nu se grijeaște

de alta, fără să adune apă multă, de unde să hrănească odraslele, și nu caută: oare odraslele acelea, care au de a se hrăni, frumoase sânt, oare, au urâte, bune sânt, au sălbatece. Pricina altor trebi ale voastre, dară, măcar cât vor fi de cinste acelea, de care grijiți voi, nu vă va mântui înaintea lui Dumnezeu, pentru că nicio treabă nu se cade să vă fie mai de sârg decât deplinita creștere a fiilor, pre carii vi i-au dăruit voao Dumnezeu. Vai de voi, părinților, de nu veți apleca pre pruncii voștri, de nu veți hrăni, de nu veți îmbrăca pre feții voștri! Dar de șapte ori mai vai, de nu veți griji de sufletul fiilor voștri, de nu-i veți crește întru frica lui Dumnezeu, de nu veți avea grije să fie povățuiți cu preteșuguri nevinovate, cu pilde, cu sfaturi, cu bolduri, cu frâu și cu toate alte ajutoriuri, care sânt de lipsă spre a vieții creștineaste și cu omenie. „Feciori ai, zice *Sirah* (cap 7, stih 24), învață-i pre ei”. Nu zice: „Îmbogățește-i pre ei, înalță-i pre ei”, ci: „Învață-i pre ei”. Pentru că aceasta trăbuie să fie toată nevoința voastră, ca să faceți pre fiii voștri oameni buni, cetățeani buni, creștini buni.

Nu se cade, dară, să plângeți, nu se cade să tânguieți, creștinilor, când să întâmplă de vă moare vrun prunc, carele iaste încă în vârstă nedeplinită, ci mai vârtos să cade să vă bucurați, pentru că și voi v-ați izbăvit de multe păcate, care, doară, le-ați fi făcut întru creșterea lui; și el încă au scăpat de nevoința voastră, ce-i era lui de lipsă spre creșterea sa, carea, de ar fi fost cu negrije, cu lenevire, precum mai de multe ori să întâmplă, poate nu ar fi dobândit împărăția lui Dumnezeu, întru carea acum se veselește.

DIDAHIA 2

„Lăsați pruncii să vie la Mine, și nu-i opriți pre ei” (*Marco*, cap 10, stih 14).

Mare răotate, mare vină, mare păcat iaste a nu căștiga fiilor săi spășăniia sufletului lor, dar mai mare și fără

asămănare mai cumplită altă fărădelege iaste, întru carea să întâmplă de cad ticăloșii părinți. Carea iaste aceea? Iaste a câștiga fiilor săi surupare. A câștiga fiilor săi surupare? Așa, fraților, așa: a câștiga fiilor săi surupare! Aceasta iaste o fărădelege așa urâtă, ticăloșilor părinți, cât, spre a da sama de dânsa, nu veți putea deschide gura înaintea lui Dumnezeu; și eu, pentru ca să o procleșesc întru această vreme precum se cade și pentru ca să plec pre părinți, cât, de nu vreau a povățui pre tinerii săi cătră împărăția lui Dumnezeu, încai să nu-i împiadece înadins de la aceea, ași vrea să am un piept de aramă și un graiu tocma de tunet: „Lăsați pruncii să vie la Mine, și nu-i opriți pre ei!”. Și, doară, socotiți că nu se întâmplă adease o fărădelege ca aceea? O, vai! Mai bine ar fi în vremile de acum unii părinți nu numai să se lase de a-și creaște fiii săi, ci, îndată cum se nasc, închizându-i într-un sicriiaș de papură, cum era acela întru carele au fost pus pruncul Moisi (*Ieșire*, cap 2, stih 3), să-i părăsească într-o margine de gărlă, într-o pădure; atâta sânt de blăstămate învățăturile care le bagă fiilor săi în cap: „Măcar ar fi numai aceasta vina, a nu câștiga părinții nemica folositoriu fiilor, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, ar putea aceasta, măcar că iaste prea grea oarecum a se suferi. Iară acuma, la aceale ce sânt împrotivitoare spăsăniei, îi siliți și ca când înadins, cu toată nevoița, v-ați griji a piiarde fiii voștri, așa toate acealea faceți pre fiii voștri să facă, care cei ce le fac nu se pot spăsi”. Voi, părinților, vă pare mirare și vă mănietți, când auziți zicând că voi piiardeți sufletul născuților voștri! Ci eu voiu să arăt cum că voi sânteti aceia, carii, întâiu și mai-nainte de toți, cu totul vă nevoiți a prăpădi pre fiii voștri. Luați aminte!

Nu iaste lipsă de pre aira să cerșesc doveade, nici să aduc mărturii streine, pre care, poate, i-ați mustra de minciună, însuși pre voi vă pun mărturii ca să adeverez această streină a voastră asupra născuților voștri tirănie, ticăloșilor părinți! Leagea Evangheliei, carea ar trebui

deodată cu țiga a o picura întru tinereale inimile pruncilor voștri, tuturor bogaților strașnice amenințele de veacinică osândă le tună: „Vai, voao, bogaților!” (*Luca*, cap 6, stih 24). Iară voi, împrotivă, începeți, până de la anii cei dintâiu, a vârî în sânul inimii fiilor voștri cum că trebuiaște a ținea avearea foarte tare și a lega banul cu șapte ațe, și cum că toată fericirea omului stă întru aceea, ca să aibi lăzile pline, jitițiile pline, gropile pline. Și, aorea, vorbind voi cu fiul vostru cel încă tinerel, îi ziceți: Vezi tu pre cutare negoțitoriu, vezi pre cutare egumen, pre cutare arhimandrit, vezi pre cutare boiaru, pentru că au știut aduna bani mulți, vezi tu cum au ajuns acum, cât cela ș-au făcut cutare căsi, cela au dobândit cutare episcopie, cela s-au cumunat cu cocoană din cutare neam. Oare tu ști-vei ajunge la atâta? Și așa, voi faceți pre fiul vostru să-și închipuiască în capul său o păreare despre bani așa de înaltă, cât nu creade să fie alt dumnezeu mai mare pre pământ decât aurul. Evangheliia zice că se cade să ședem în locul cel mai de pre urmă: „Șezi la locul cel de jos” (*Luca*, cap 14, stih 10). Iară voi, neîncetat, învățați pre tinerii voștri împrotivă, încredințându-le lor că niciodinioară nu trăbuie omul a se îndestula cu statul întru carele iaste născut, ci, ca și râurile, pururea trebuie în lume a-și câștiga ținuturi, a merge înainte, a se lărgi, a se lăți. Evangheliia mărturiseaște că se cade să iertăm celor ce ne-au greșit noao: „Iubiți pre vrăjmașii voștri!” (*Luca*, cap 6, stih 27). Iară voi pururea învățați pre tinerii voștri împrotivă, zicându-le lor că nu trăbuie să uite niciodinioară rușinarea ce i-au făcut altul, ci, ca câinii, totdeauna trăbuie la oricarele a arăta dinții, a răspunde, a nu se da. Și, o, câți sânt carii zic cătră fiii lor: Familia noastră totdeauna au fost cinstită și temută, ca oricarela alta. Câți din familia noastră au fost în cutare și în cutare deregătorie! Atâta oameni vestiți în pace și în arme! Nu vei fi vreadnic de neamul din carele ești, de te vei lăsa decât oricine mai jos! Ba unii încă zic: Dă pre moarte, fiule, că, de îl vei omorî, îl voi plăti, că am de

unde! Pentru aceea, voi vă bucurați când vedeți că, de cu bună vreamă, încep fiii voștri a învăța arma, și, când vedeți că cu cruda lor mână încarcă un pistol, mai tare îl laudați decât când vedeți că ascuțesc condeiul.

Și bunele maice încă cu ce învățături s-au obicinuit a-și învăța fiicele sale? Doară nu aceale din Evanghelie, care ne învață să ne ferim de podoabele ceale fără treabă și de pompele ceale deșerte? „Nu vă grijiți cu trupul în ce vă veți îmbrăca!” (*Luca*, cap 12, stih 22). Ba cu totul împotrivă le învață și le sfătuiesc: „Du-te, fiica mea, zic, du-te, zi tătâne-tău că tu vrei să fii îmbrăcată ca altele ce sânt de sama ta! Zi-i că ție îți iaste rușine a ieși întră oameni așa îmbrăcată cum ești; scoată din lada sa nasturii ceia, cerceii ceia, mărgăritariul cea, podoabele cealea, scumpeturile cealea, că, almintrile, să știi că nici la besearică nu te voi duce cu mine!”. Și așa, înfrumșetându-le acum cu un fealiu de podoabă, acum cu alt fealiu, le învață de cu bună vreamă cu silă a-și întări spatele ceale goale sau cu fătărie acoperite asupra frigului; învățându-le că, în câtu-i despre îmbrăcăminte, totdeauna trebuie a se ținea de obiceiul veacului, propovduiască apoi preoții, tune, fulgere, cum vor vrea, tu ține a ta!

Iată, iubiții miei creștini, care sânt didahiile ceale frumoase, care mulți părinți și multe maice în vremile de acum le dau fiilor săi. Și așa, ce urmează? Urmează că aceale inimi încă moi, priimind o sămânță ca aceasta, încet-încet încep a face rădăcini așa adânci de fală, de deșărtăciune, de mândrie, de îndrăzneală, de câștig și de orice altă patimă, fără socoteală, cât apoi, când cu anii capătă vârtute, nu se află mai mult mână muritoare, carea să poată smulge învenimatele odrasle: „Pruncul pre calea sa, și, după ce va îmbătrâni, nu se va depărta de la aceea” (*Pilde*, cap 22, stih 6). Și vi se pare, doară, părinților, că păcatul vostru acesta iaste păcat lesne iertătoriu? Dară n-ați auzit de Ili, preotul din Leagea Veachie, carele, odinioară, așa căzu de

urât lui Dumnezeu, cât în veaci îl lipsi și de preoție, și de besearică, și de avere, și de odraslele ceale din trupul lui, și așa fu judecat de cu asprime, cât, măcar că pare că s-ar fi spăsit pentru alte mari fapte bune ale sale, totuși, Filon evreul, Sfântul Grigorie Bogoslovul, Sfântul Isidor Pelusiotul, Sfântul Chiril Alexandrineanul, Sfântul Ioan Gură de Aur și alți mulți sânt aninați a crede cum că s-au osândit. Ba, Sfântul Efreem chiar o crede aceea. Dar pentru ce pricină socotiți că au căzut Ili preotul supt o judecată așa înfricoșată? Voiu ca să auziți pricina chiar din gura lui Dumnezeu: „Voiu izbândi asupra casii lui până în veac pentru nedreptățile fiilor lui, că au știut că grăiesc de rău pre Dumnezeu fiii lui, și nu i-au certat pre ei. Pentru aceea, M-am jurat căsii lui Ili că nu se va ierta nedreptatea căsii lui Ili întru tămâie și întru jertvele lui până în veac” (*1 Carte a Împăraților*, cap 3, stih 13–14). Îngăduința cea prea mare ce arată Ili cătră fiii cei răi, aceea fu carea îi descărcă pre spate pedeapse așa mari, și numai pentru aceasta să mărturisi Dumnezeu a fi așa întărâtat, cât nice jertve, nici arderi-de-tot, nici rugăciuni nu vor fi niciodinioară destule cât să-L poată împlânzi să nu izbândească asupra lui, de nu cu osânda cea veacinică, încă cu pedeapsa cea vremealnică. Ascultați acum, creștinilor, și vă înfricoșați. Dacă acest ticălos fu judecat cu atâta asprime, numai pentru că sau nu i-au certat cu tărie, sau nu i-au pedepsit cu asprime pre fiii săi când păcătuia, o, vai, de ce nu se vor teame aceia părinți, carii nu numai nu trag de la răotăți pre fiii săi, ci încă îi îndeamnă cu învățături așa vătămătoare? Dacă a nu pedepsi păcatul atâta fu de neplăcut lui Dumnezeu, ce va fi a lăuda păcatul? Ce va fi a spori păcatul? Ce va fi a încredința păcatul? Ce va fi a se face începătoriu blăstămat păcatului? Putea-vor, oare, ticăloșii aceștia părinți avea nădejde de spăsenie? Eu nu știu, ci numai că întreb: De ați da voi aceste reale învățături, care le-am zis, unui alt tinăr, cu carele nu aveți nicio împreunare, unui jidov, unui păgân, unui turc, totuși, în ce

judecată grea ați cădea înaintea divanului judecății lui Dumnezeu! Stricătorii tinerilor, stricătorii tinerilor! Că nice nu iaste înaintea lui Dumnezeu niciun fealiu de neam urât, precum stricătorii tinerilor! Aceștia sânt vierul din pădure, carele au stricat viia Domnului, cea însuși cu dreapta lui Dumnezeu sădită, și porcul sălbatec, carele o paște pre ea (Psalm 79, stih 14). Voi sânteți scolasticii lui Ionadav, carele cu blăstămatul său și diavolescul sfat au ajutat pre Amnon, feciorul lui David împărat, a ajunge la dorirea sa cea spurcată, ca să smerească pre Tamar, sora lui Avesalom (2 Carte a Împăraților, cap 13, stih 5), voi sânteți scolasticii lui Ahitofel, carele cu neauzită fărădelege învăță pre Avesalom și-l îndemnă ca, întrând la țiitoarele lui David, să rușineaze casa tătâne-său, cu sfat că mânila tuturor israilteanilor celor ce sânt cu el se vor întări (2 Carte a Împăraților, cap 16, stih 21). Voi sânteți șearpele acela, carele au sfătuit pre strămoașa noastră, Eva, zicând: „Nu veți muri cu moarte. Că știe Dumnezeu că, ori în ce zi veți mânca dintr-însul, se vor deșchide ochii voștri și veți fi ca niște dumnezei, cunoscând binele și răul” (Facere, cap 3, stih 4, 5). Voi, carii ați da acealea învățături mai-nainte pomenite la orice tineri streini, sânteți aceastea toate, și, dacă grea samă ați trăbui să dați înaintea lui Dumnezeu, pentru că dați sfaturi reale la orice tinăr, carele acum înceape a înflori, ce va fi de voi, de veți da acealeași sfaturi unui tinăr al vostru, unuia pre carele din fire sânteți deatori a-l învăța ceale sfinte, a-l sfătui ceale spăsitoare.

Tresviți-vă, dară, ticăloșilor părinți, carii până acuma ați povățuit pre fiii voștri pre calea cea largă, carea duce în perire, și, încetând de la învățăturile ceale reale, cu care ați ameuțit până acuma pre născuții voștri, vindecați paguba cea cu sfaturile voastre ceale vătămătoare întru adâncul inimii tinerilor voștri pricinuită și prindeți de aci înainte cu îndreptarea Sfintei Evanghelii, cu duhul înțelepciunii ceii adevărate, nu după duhul veacului acestuia a-i deprinde la

smerenie, la sărăciia duhului, la dragostea frățească, la bunacuviință, la cumpăt, ca și în veacul acesta să fie oameni de omenie și cu pildă bună, și în veacul ce va să fie împreună cu voi să dobândească împărăția lui Dumnezeu. Carea milostivul Dumnezeu tuturor să o dăruiască.

DIDAHIA 3

„Hrănește pre fiul tău, și te va înfricoșea, joacă-te cu el, și te va întrista” (*Sirah*, cap 30, stih 9).

Toți înțelepții au crezut pururea cum că creșterea cea bună a fiilor atâta e de lipsă pretutindinea, cât, fără de aceasta, deșearte sânt legile toate, fără vârtute hotărârile, netreabnice învățăturile, și cum că ea singură, fără de altă orânduială, încă iaste destulă a ținea întru noroade dreptatea. Pentru aceea, lachedemonii, fiind învățați de la cel mai vestit puitoriu de leage întră cei de demult, adecă de la Lihurg, atâta era întăriți și statornici întru grija lucrului acestuia, cât, pentru greșealele ce se întâmpla, nu pedepsea pre fii, ci pre părinți. De unde, odinioară, întră altele, precum povestește Plutarh, judecară pre doi părinți să plătească o sumă mare de bani, pentru că tinerii lor să bătuse laolaltă, iertând pre tineri pentru nepriceaperea vârstei și vinovățând pre bătrâni pentru că au lipsit întru deatoriia sa: atâta era lor înrădăcinat în inimă cum că de la grija și povățuirea celor mai mari atârnă, ca de la rădăcină, rodul cel bun sau cel rău, carele odrăslește întră cei mai mici. Nice nu iaste îndoială că, precum creșterea cea bună a fiilor mare bucurie aduce părinților, așa fiii, de vor fi părinții cu negrije și cu prea mare îngăduință spre ei întru creșterea lor, și aici pre pământ pricină de întristare vor fi părinților săi: „Hrănește pre fiul tău, și te va înfricoșea, joacă-te cu el, și te va întrista”. Deci cu strașnice pilde din Sfintele Scripturi voiu arăta cum că pre părinți, pentru că nu s-au purtat cu acea grije și cu acea asprime întru creșterea fiilor săi, cu carea se cuvinea, de

multe ori îi lasă Dumnezeu în greale și cumplite pedeapse a cădea. Luați aminte!

Se întorcea prorocul Eliseiu de la vederea lui Ilie, dascalului său, carele se răpise în car de foc spre ceriu, când, începând a se sui pre un munticel, ca să meargă în Betil, iată o turmă mare de prunci mici, văzându-l pre el, toți începură cu batjocură a striga: „Suie-te, pleșugule! Suie-te, pleșugule!” (*4 Carte a Împăraților*, cap 2, stih 23). Eliseiu, mirându-se de o sumeție așa îndrăzneată într-o vârstă așa tină, nu-și putu conteni mâniia în piept; întorcându-se cătră sumeții aceia, „i-au blăstămat în numele Domnului” (*4 Carte a Împăraților*, cap 2, stih 24). Nu sfârși bine cuvântul Eliseiu, și, iată, decât ieșiră din vecina pădure doao ursoaie cumplite, și, aruncându-se în mijlocul acelor pruncuți ca într-o turmă de mielușei, prinseră a-și încrunta într-înșii unghiile, a smulge capete de prin umere, a desface coaste, a despica piepturi, a despulpa oase, a sparge pânțece, a semăna mațe, și, în scurtă vreme, sfârticară până în patruzeci și doi: „Și, iată, ieșiră doao ursoaie din pădure și sparseră dintră ei patruzeci și doi de prunci” (*4 Carte a Împăraților*, cap 2, stih 24). De veți întreba voi, creștinilor, pre tâlcuitorii Sfintei Scripturi, vor răspunde că fiii aceștia nu era încă destoinici a face mare răotăte, pentru că mărturisește Scriptura despre ei că era mici: „Niște prunci mici au ieșit din cetate și-l batjocorea pre el, zicând: Suie-te, pleșugule! Suie-te, pleșugule!”^[7]. Pentru nedeplinita lor vârstă, dară, și pentru nepriceaperea cea pruncească, nu se putea lor într-atâta a se împluta această greșală, cât așa amar să fie pedepsiți. Ce au fost, dară, pricina aceștii greale pedeapse întru carea căzuse pruncuții aceștia? Nu alta, răspund tâlcuitorii, fără ca cu moartea lor să se pedepsească părinții, carii nu-i creștea precum se cuvine. Creștinilor! Voi de multe ori creșteți pre fiii voștri fără frica lui Dumnezeu, au nu e așa? Cu slobozenie, cu volnicie, cu sumeție, pentru ca să nu se vadă întru dânșii slăbire de inimă. Deci, carea va fi pedeapsa

voastră, carea veți lua și în lumea aceasta? Va fi că, pentru sumeția întru carea sânt crescuți, îi veți vedea înaintea de vreme morți, încă cu moarte de ocară: „Pre tatăl necredincios îl vor huli fiii, că pentru el sânt de ocară” (*Sirah*, cap 41, stih 10). Dar tocma de ar și trăi lungă vreme, au nu că pot ei pricinui nu mai puțină întristare, năcaz, nădușală? Ce amărăciune fu Agarei, când, pentru fiiul său Ismail, căci că-l crescuse prea cu sumeție, îi căută să umble rătăcită prin codri (*Facere*, cap 21)? Ce amărăciune fu lui David, când, pentru Avesalom, căci că-l crescuse cu vargă prea moale, îi căută a-și vedea scaonul cel împărătesc aproape de a cădea (*2 Carte a Împăraților*, cap 15)? Și patriarhul Iacov încă ce amărăciuni nu avu pentru fata sa, Dina? Ascultați pricina, că mult puteți învăța!

Era bunul bătrân, nemernicind; ajuns cu toți ai săi la Țara Hanaan, și aci, într-o parte a țarinii, carea o cumpărase de la sichimeani, își întinsease cortul său, își împărțise norodul, așezase dobitoacele ca să odihnească. Când, iată, Dina, fecioară de cincisprezece ani, auzind, precum mărturiseaște Iosip, că nu departe de ei toate muierile din Salim să adună la un praznic, să ceru de la tatăl său ca să poată merge să vadă și muierile de pre acolo cum sânt, că îi era și urât a zăcea atâta în cort ca o roabă. Cât de ieftin lucru vrea fi lui Iacov a înfrâna cu asprime o zburdare tinăruă muierescă a feții sale, ca aceasta? Ci el, om prea lăsătoriu, nu vru a năcăji pre fată, și, pentru ca să nu o vadă plângând și rugându-se mai mult, îi zise: „Du-te, o, săracă fată!”. O, sărace tată! În ce ticăloșie de bună voia voastră, prin neștiință, vă încurcați! Să povestim lucru mai încolo. Ieși vergura ca să vadă pre alte muieri. Ci măcar cât era ea de cu grije, o văzu un om, căruia, căzându-i dragă foarte, o răpi, o rușină, și, precum era el stăpân mare, adecă domn și căpetenie sichimeanilor, carele se chema Sihem, așa apoi o și plecă cu momeale, ca să rămână în casa lui și să voiască a se mărita după el. Deci, se duce la Iacov (carele era supărat

foarte pentru întâmplarea aceea) și să pleacă lui mai mult de cum s-ar cădea unor streini și nemearnici în pământul lui. Se îmbie să se încuscrească cu neamul lui Iacov, carele era neam mic pre aceale vremi, făgăduiaște mare zeastre, îngăduie lui Iacov să lăcuiască în pământul lui, să-l agonisească, să trăiască laolaltă, numai să lasă pre Dina să se căsătorească cu el: „Și vă încuscriți cu noi, featele voastre dați-le noao, și featele noastre luați-le feciorilor voștri. Și întru noi lăcuiți, și pământul, iată, lat iaste înaintea voastră; lăcuiți, și vă hrăniți, și agonisiți întru el. Înmulțiți zeastrea foarte, și voiu da după cât veți zice mie, și veți da prunca aceasta mie muiare!” (*Facere*, cap 34). Când se lucra mai cu fierbințeală lucrul cel de încredințare, iată, feciorii lui Iacov vin din câmp de la dobitoace, carii, auzind rușinea ce s-au făcut surorii lor, să sfătuiesc întâiu laolaltă, pre ascuns, ca cu nemilostivire să izbândească rușinea aceasta; după aceea, răspund lui Sihem cu înșelăciune că ei vor sta pre ceale ce zice el, numai această împiedecare canonicească iaste întră dâșii, că lor nu le iaste slobod a se încuscri cu oameni carii nu sânt tăiați-împrejur; să primească, dară, toți sichimeanii leagea israilteanilor, și vor face însoțirea carea o pofteaște Sihem, și se vor încuscri laolaltă. Ce nu face turbarea dragostelor? Primeaște domnul Sihem tocmeala, o întăreaște, și, întorcându-se veasel acasă, pleacă pre toți supușii lui de se taie-împrejur împreună cu el. Dar ce? Sosind zioa a treia după tăiere (când, adecă, toată tăierea s-au obicinuit a fi mai cu dureare și mai amară), iată doi frați a Dinei, Simeon și Levi, vin în cetate armați, când oamenii plini de dureare zac în paț, neavând nice un prepus de înșelăciune, și tocma nedestoinici a se apăra, prind a omorî, omoară prunci, omoară pre cei de vârstă, omoară bătrâni, ficine va fi, dacă iaste parte bărbătească, trebuie se moară. De acoloa, năvălind cu mănie asupra curții, taie și pre domnul Sihem, iau pre Dina și o duc îndărăpt la corturile părintești, mai întâiu vădುವă decât mireasă. Nici nu se sfârși

aci mânia, se întoarseră cu toată familia la cetate și au intrat preste cei răniți și au prădat cetatea în carea au pângărit pre Dina, sora lor. Și oile lor, și boii lor, și asinii lor, și câte era în câmp le-au luat. Și toate trupurile lor, și toată agoniseala lor, și muierile lor le-au robit, și au jefuit câte era în cetate, și câte era în căsi (*Facere*, cap 34). Care cumplită întâmplare, auzindu-o ceale de prin vecinile ținuturi noroade, toți se rădicară, toți să intrarmară ca să gonească pre Iacov, și, iată, Iacov, întru arătată primejdie de a peri și el și toată familia lui. De unde prinse Iacov la fugă, și, de nu l-ar fi apărut Dumnezeu cu osebită pronie, cine nu veade că s-ar fi stins atunci toată casa lui. Auzit-ați, creștinilor? O, ce încurcări! O, ce amestecări! O, ce primejdii! O, ce blăstămății! Și pentru ce? Pentru îngăduința cea prea mare a unui tată milos cătră o fiică zburdată! Câte nopți i-au căutat lui Iacov a petrece fără dormitare pentru grija lucrului acestuia! Au nu vrea fi cu mult mai bine a lucra preste voia iubitei aceia fiice, și a-i face ei puțină neplăcere, și a o lăsa să plângă, decât apoi pentru dânsa a pătimi amaruri așa cumplit?

Creștinilor! Aceaste întâmplări pentru aceea sânt însemnate în Sfintele Scripturi, pentru ca să se știe, și eu vi le povestesc pentru ca să le socotiți și să vă folosiți cu eale. Așa, credeți că iaste adevărată zisa lui Solomon: „Pruncul cel ce umblă după voia sa rușinează pre părinții săi” (*Pilde*, cap 22, stih 15). Părinții sânt aceia carii întâiu simțesc rodirile volniciei ceii slobozite fiilor lor, pentru aceea aveți grije, începeți de cu bună vreamă, de la pașii cei întâiu, de la pruncia cea dintâiu a-i înfrâna, învățați-vă curând a le zice: Ba! Nu vă lăsați așa lesne a vă birui, a vă dezvâna de îmbunăturile și de lingușirile lor, când poftesc ei să le sloboziți frâul lung pre grumazi: „Calul neînvățat, cum grăi Sirah (cap 30, stih 8), se face năsălnic, și fiul slobod se face obraznic”. Și, au, nu e rușine mare ca aceștia îndată să se facă stăpâni desăvârșit voinței voastre, ca, numai ca să nu vedeți vro lăcrămuță lingușitoare pre obrazul lor, voi să vă

sloboziți după voia și zburdarea lor, ca să meargă la comedii, măcar că sânt urâte, la ospeațe, măcar că sânt volnice, la zăboviri, măcar că sânt rău obicnuite, la jocuri, la tercuri, la șezători? Eu voiesc ca să vă iubiți voi pre fiii voștri, așa, creștinilor, dară cu dragoste folositoare, nu cu dragoste păgubitoare. Creadeți-mă că toată spăsăniia fiilor de obște de la părinți atârnă mai mult decât atârnă mântuirea corăbiilor celor mici întră vifore de la cârmacii lor. Pentru aceea, suferiți-mă, dacă vă zic eu, că, cum îi veți vrea să-i aveți pre fiii voștri, așa vor fi; de-i veți vrea blăstămați, blăstămați vor fi, de-i veți vrea sfinți, sfinți vor fi. Sofia, mama marelui Climent de la Anchira, dori ca fiiul ei să fie mucenic Domnului, și așa, de prunc mic băgându-i în cap slava mucenicească cu povestea biruințelor altor mucenici vestiți, mai pre urmă fiiul ei să făcu mucenic. Și, pre cât am cetit eu Sfintele Scripturi, vă pociu spune cu adevăr că mai toți părinții aceia, carii doriră pre născutul său nu numai să-l spăsască, ci să-l facă sfânt, și cu acest cuget îl crescură din pruncie, mai toți dobândiră dorirea sa.

Pentru ce, dară, nu vă nevoiți și voi spre aceaeși, creștinilor și creștinelor, ce vă ține? Ce vă zăhăiaște? Ce vă împiiadecă? Ia ispitiți și voi, dar de vi se va arăta? O, ce fericire ar fi aceea, a voastră, ca să fiți tată, ca să fiți mamă unui fiiu sfânt! Au, nu fericiți voi pre maica vestiților Macavei, pre Elcana, tatăl lui Samuil, pre Helchia, tatăl Susanei, pentru fiii lor cei sfinți? Ci toți aceștia ei însuși și-i făcură sfinți cu creșterea cea bună. Așa și voi, de-i veți crește pre fiii voștri după legile omenirii, cu frica lui Dumnezeu, prin darul Duhului Sfânt îi veți face sfinți. Pentru carea nevoie a voastră și în lumea aceasta veți avea mare bucurie, și în ceaalaltă viața de veaci.

DIDAHIA 4

„Slugă rea și leaneșă” (*Mateiu*, cap 25, stih 26).

Precum pentru fieștecarea deregătorie, ori politicească, ori duhovnicească, să înțeleg talanții cei din Evanghelie, din carii unuia i-au dat Dumnezeu cinci, unuia doi, altuia unul, ca fieștecarele, după măsura darului ce i s-au dat, să lucre și să se ostenească spre folosul de-aproapelui cu nădeajde că cu bucuria Domnului, adevă cu viața de veaci, i se va răsplăti osteneala lui, așa, mai vârtos se înțeleg pentru deatoriia cu carea părinții sânt deatori a-și creăște fiii săi precum se cuvine. Însă, vrând eu întru această vreme de jeale a vă încredința voao din amvon lucrul carele îl aveți voi mai iubit pre lume, adevă pre fiii voștri, mi se pare că ași pierde vremea în deșert, de m-ași pune a dovedi cum că voi sânteti deatori a creăște pruncii voștri bine. Însăși firea, carea atâta grije pentru această folositoare creăștere au avut, cât pentru dânsa mai vârtos au voit ca legătura întră cășătoriți să fie nedezlegată, firea, zisei, au tipărit întru inimile părinților această învățătură: că, dacă au dat ei fiilor săi să fie, trăbuie să le dea și să fie bine, ferindu-i de primejdiile păcatului, îndreptându-i, când păcătuiesc, și sprijinindu-i cu dojeane bune și cu pilde bune, ca să nu cază la rău. Cum, dară, se poate suferi nespusa lenevire, carea iaste în vremile de acum spre o deatorie mare ca aceasta, de vreme ce aceea nu numai dogmelor credinții și a înțelepciunii, ci și însuși dogmelor firei să împrotiveăște? Îngăduiți-mă, creștinilor, de doarme cineva întră voi într-o lîngoare așea păgubitoare, să-l deștept cu aceste cuvinte ale Evangheliei, adevă cu titula ce i se cuvine: „Slugă rea și leaneșă”. Și voiui arăta că oricarii părinți și oricare maice nu au grije de această lăudată creăștere ce zisei sânt tirani fiilor săi și ca cu o sabie ascuțită a mână cumplită rană fac asupra spășeniei lor. Că, de nu vor învăța părinții pre fiii săi frica lui Dumnezeu și ceale de cinste și de omenie, mai ași putea zice că pot tăcea preoții cu

căzaniile, pot tăcea duhovnicii cu dojeanele sale, pentru că de la părinți, mai tare decât de la oricarele altul, atârnă osânda și spăsăniia tinerilor. Și aceasta, pentru doao pricini: întâiu, pentru că de mici lesne învață binele. A doao, pentru că, dacă apucă a crește, cu anevoie învață. De ați fost vreodinioară cu luare-aminte la vestirea adevărului, această dată mă rog osebit să luați aminte!

Vârsta cea pruncească iaste ca și ceara cea moale, se poate pleca și suci încătro vei vrea, ori spre rău, ori spre bine, și putearea acea firească, ce au părinții preste fii, face ca auzitele dojeane și văzutele pilde de la părinți cu totul să se prindă și să se lipească de fii, ori spre bine, ori spre rău. Pentru aceea au dat Dumnezeu atâta putere părinților de a striga și de a pedepsi, pentru ca să nu aibă nicio mântuință, de nu vor fi fiii lor buni, precum pentru ca să nu aibă nicio apărare arhistratigul: putere deplin i să dă lui preste ostași. Trebuie, dară, a se întrebuița părinții cu fireasca această putere spre buna creștere a fiilor săi, de vreme ce, fără de această creștere, de ar fi oricât de cu bună fire pruncii, puțin se pot folosi. Ce odraslă iaste de fire mai dulce decât vița de vie? Și, totuși, s-au aflat meșteșug, precum scrie Teofrast, cât, otrăvind rădăcina ei, să rodească struguri înveninați. Dimpotrivă, muiati sămânța în lapte, și veți afla că rodurile se vor naște mai plăcute. S-ar cădea, creștinilor, seara, când toți casnicii sânt adunați în casă laolaltă, adeseori să le procetiți acealea cuvinte a sfântului bătrân Tovit, care eu vreau să vi le povestesc aci. Și, o, ce lapte dulce ar fi acealea pentru fiii voștri! Eu zic că, după mulți ani, încă s-ar vedea dulceața întru obiceiurile lor: „În toate zilele, fiiule, zicea bătrânul acesta cătră fiul său, adu-ți aminte de Domnul Dumnezeuul nostru și cu voia nu păcătui, și nu călca poruncile Lui, și în toate zilele vieții tale fă dreptate, și nu umbla pre căile nedreptății. Că, de vei face tu adevărul, cu sporiu vor fi ție căile tale, întru faptele tale și tuturor celor ce fac dreptate. Din ceale ce ai tu, fă milostenie și să nu

pizmuiască ochiul tău când faci milostenie. Să nu-ți întorci fața ta de cătră niciun sărac, și de cătră tine nu-și va întoarce Dumnezeu fața Sa. După cât de multă avere ai, fă milostenie: de ai mult, mult dă, de ai puțin, după cum ai, dă puțin, nu te sfii a face milostenie. Că comoară bună agonisești ție la zioa cea de lipsă, că milosteniia din moarte izbăveaște, și nu-l lasă să între întru întunecarec. Că bun dar iaste milosteniia tuturor celor ce o fac pre ea înaintea Celui Preaînalt. Păzește-te pre tine, fiule, de toată curviia. Fiiule, iubeaște pre frații tăi și nu te trufi cu inima ta de frații tăi. Că în trufie iaste piardere și neașezare multă, și întru fală scădere și lipsă mare, și necuviința iaste muma foametii. Plata a fieștecărui om carele Ț-au lucrat ție să nu rămâie preste noapte la tine, ci o dă îndată, și, de vei sluji lui Dumnezeu, ți se va răsplăti. Ia-ți aminte, fiule, întru toate lucrurile tale și fii înțelept întru toată priceaperea ta; și ce ție nu place altuia să nu faci. Vin cât să te îmbeți să nu beai, și să nu meargă cu tine în calea ta bețiia. Din pânea ta dă celui flămând, și din hainele tale celor goli. Tot ce prisoseaște ție fă milostenie, sfat de la tot înțeleptul ceare, niciodată să nu lapezi sfatul cel de folos. Și în toată vremea binecuvinteză pre Domnul, Dumnezeuul tău, și ceare de la El ca să se îndrepteaze căile tale, și toate cărările tale și sfaturile tale vor spori. Și acum, fiule, ține aminte poruncile meale și să nu se șteargă din inima ta. Și nu te teame, fiule, pentru că am săracit. Ai tu multe de te vei teame de Dumnezeu și de te vei depărta de tot păcatul și vei face ce e plăcut înaintea Lui” (Tovit, cap 4). Aceasta era învățătura bunului părinte Tovit; de acest fealiu de învățături de s-ar auzi adeaseori prin căsile creștinilor, o, cum s-ar schimba în puțini ani fața creștinătății! Căsile ar fi lăcașuri de pace, nu de gâlcevi, besearicile ar fi locuri de rugăciune, nu de povești; cu un cuvânt, creștinii ar fi creștini, adecă plini de dragoste frățască întră sine și de evlavie cătră Stăpâmul tuturor. Iară dacă pruncii, în loc de a auzi de aceaste folositoare învățături, aud,

aorea, de la părinții săi de acelea, care și însăși în gura unui turc încă ar sta rău, ce mirare iaste, apoi, că viața lor mai mult iaste dobitocească decât cuvântătoare? De ar fi pruncul de fire cât de bună, cu învățăturile ceale reale pre lesne se face rău, precum pământul cel lucrat rău adeseori schimbă grâul în săcară, ba încă și în neghină îl preface.

Deci mult zise acela, carele numi pre mamă, că iaste jumătatea fiilor, dară n-au zis destul, pentru că de multe ori iaste mai mult de jumătate, ba mai tot. Când auziți că o fată au căzut în rușine, să nu gândiți că toată vina iaste a featii, mare parte la vina aceasta are mumă-sa. Dacă mumă-sa, în loc de a o mâna la toate jocurile, în loc de a o sulimăni, în loc de a deschide ușa casii diavolului aceleia, carele în chip de ibovnic vinea la casa lor, de cu bună vreamă ar fi băgat în capul ticăloasei feate ura păcatului, teamere de rușine, buna-cuviință, evlavia, de o ar fi învățat nu a-și tocmi părul cu deșărtăciune, ci a se ispovedui bine, nu a râde prin ferestri și pe supt păreți, ci a se încredința și a se ruga Maicii Preacuratei seara și dimineața, socotiți că, doară, ar fi căzut? Nu atuncea să nasc la șearpe dinții, când mușcă, nu, ci îi avea mai-nainte. Socotiți că scandelele aceastea atuncea încep, când se văd? Ba, mai de mult se trag acelea, și părinții nu voră a le vedea până când nu se arătară lumii. Numai când s-au aprins praful la trăsnetul acela să deșteaptă mama, se tresveaște tata, și amândoi îl numesc pre ibovnicul acela vrăjmaș, pentru că au adus rușine casii lor, și au turburat toate, și au rușinat tot neamul lor. Dară, dacă iaste el vrăjmaș, pentru ce vă bucurați așa tare și-l cuprindeți cu atâta voie bună când vinea la povești în casa voastră? Și pentru ce, când umbla el să se ducă, nu-l împinserăți, ci, mai vârtos, îl oprirăți să mai șeadă? Plângeți, dară, acuma, că, să mă iertați, mie nu m*-i* milă de voi nemica, de vreamă ce voi înșivă ați făcut acea toporâște lungă de săcure, carea v-au prăvălit apoi la pământ. Atâtea vaiete, atâtea tânguirii după surupare! Cu mult mai puțin lipsea spre a o împiedeca. Eu

zic că fiii și fiicele pururea așa vor fi, cum îi veți voi, și Dumnezeu cu mai mari au cu mai mici blagoslovenii va sta întru ajutoriu, ca să fie buni, după cum mai mare sau mai mică va fi grija și râvna voastră întru creșterea lor. Ia luați aminte cum lucrează grădinariul ca să ude odraslele cu apă: face întâiu încet-încet scocul, pre carele să abată la grădină apa. Așa trebuie să faceți și voi: trebuie cu strădaniia voastră să faceți cale darului lui Dumnezeu, pre carea să se abată la inimile tinerilor voștri. De unde a vă tângui voi de fiii voștri iaste a vă tângui de voi înșivă, pentru că fiii așa vor fi, precum îi veți face voi cu creșterea cea bună să fie.

Însă, ca să-i faceți buni, trebuie început de cu bună vreamă, că, pre cât iaste de lesne în pruncie a-i face buni, atâta iaste apoi de greu, după ce s-au întărit: „Feciori ai, zice Duhul Sfânt: învață-i pre ei și înduplecă din pruncie grumazul lor” (*Sirah*, cap 7, stih 24). După vreamă, bine văd de multe ori părinții, cu paguba lor, cât au fost de păgubitoare negrija lor și ar vrea să o îndreapte, dară au trecut vreamă: „Înduplecă din pruncie grumazul lor”. După ce s-au întărit osul, iaste târziu a-i învăța. De-i vei dojeni, și ei gâlcevesc, de te vei răsti cătră dâșii, ei ajung la atâta, aorea, de pun și mâna pre părinți, cât bietul tată și biata mamă trebuie încă să se păzească de dâșii, dacă n-au avut grije să-i înveațe mai demult. Adevărat vina părinților iaste. În deșert plâng ticăloșii, în deșert se jeluiesc de fiii lor cei rău obicinuiți. Dacă înveți un căpău în bucătărie a linge blidele, n-ai la ce te tângui apoi că nu vrea să meargă la vânat sau că nu știe mâna, a ta iaste vina. De l-ai fi ținut tu în legătură când era vreamă și de l-ai fi păscut cu pâne uscată, nu ș-ar fi pierdut așa voia de a ajunge vânatul, nici nu ș-ar fi pierdut mirosirea de a duce urma! Zice Sfântul Vasilie cel Mare, în *Omilia 10, despre șease zile*, că era obiceiul a măsura pre fii când era de trei ani, ca să știe cât de înalți vor crește, că pruncul, când e de trei ani, a treia parte iaste de înalt, precum va fi când va sta de crescut. Și eu zic că un tinerel, dacă iaste

neascultătoriu, fără evlavie, fără obraz, viclean, pe de trei ori dacă va crește va fi mai năsâlnic, mai nedumerit decât cum iaste acum, în copilărie. Nice nu mă va da Duhul Sfânt a minți, carele nu numai de la copilărie dovedeaște la creșterea cea deplin, ci și la adânci bătrâneate: „Învață pruncul pre calea sa, că, și după ce va îmbătrâni, nu se va depărta de la aceea” (*Pilde*, cap 22, stih 6). Apere Dumnezeu să înceapă fiii voștri în anii cei dintâiu a se da spre răotăți; de obște grăind, mai înrăotățiți vor fi dacă vor crește, și, ce-i mai rău, dacă vor îmbătrâni, nu se vor îndrepta; tocma ca munții aceia ce vomesc foc, carii, măcar că iarna sânt albi de zăpadă, nu înceată a arde, precum ardea în luna lui cuptoriu. Cu greu iaste acealea răotăți, care au crescut cu noi din leagăn, să moară înainte de noi. De obște se întâmplă de pururea se mai adâncă, cât sânt în loc cu măduhă în oasele noastre ceale învătoșate, și numai deodată cu noi se sfârșesc în țărâna mormântului: „Oasele lui s-au umplut de tinerețele lui, și cu dânsul vor dormi în țărână” (*Iov*, cap 20, stih 11).

Săraci părinți, carii așa puțin iau sama la un rău așa mare, și săraci fii, căroră li s-au întâmplat părinți așa fără de grije! Tot păcatul carele ne înstreinează de la Dumnezeu în toată vremea aduce pagubă mare foarte. Dară mai mare pagubă aduce păcatul acela, carele se face de cu bună vreme, adecă la carele se obicinuiesc din pruncie. Rodurile aceluia petrec pre om până la groapă: „Cu dânsul vor dormi în țărână”. Pentru aceea, când pre vreunul dintre cunoscuții voștri auziți că se tânguie pentru fiii săi, întrebați-l totdeauna cum au întrebat Hristos pre acel, nenorocit, tată, despre carele se face pomenire la Marco (cap 9), și nu veți greși: Dusease acesta pre un fiu al său îndrăcit la apostoli, ca să-l tămăduiască, dară fără folos, că dracul nu vrea să iasă; de unde, bietul tată, supărat foarte, cu lacrimi năzui la Domnul Hristos, rugându-se de milă. „Dară câtă vreme iaste, îl întreabă Domnul Hristos, de când chinuiaște duhul cel rău pre

fiul tău?” „Din pruncie!”, răspuse obidatul tată. Din pruncie? O, rea veste iaste aceasta! Dară pentru ce întrebă Hristos de lucrul acela, carele bine îl știia? Pentru că vrea ca ticălosul acela tată din vechimea și înțelenirea boalei să cunoască minunea cea mare, carea era de lipsă pentru tămăduirea boalei aceștiia. Deci și voi, când auziți vrun tată tânguindu-se că feciorul lui suduie sudalme cumplite, întrebați-l: Câtă vreamă e de când feciorul tău poartă în spate acest diavol, carele pune în gura creștinului cea spurcată cuvinte ca aceastea, decât care nice iadul nu aude mai reale? Și, de-ți va răspunde: „Din pruncie, de mic au început a învăța limba aceasta”, sfătuiște pre obidatul tată să aleargă la Hristos, pentru că nice preoții cu căzăniile, nice duhovnicii cu dojeanele nu-l vor putea tămădui. De se va tângui vro mamă că fata ei îi făr' de rușine, au prins acuma a vorbi de dânsa și face rușine neamului, de va mărturisi că răotatea aceea nu înceape acuma, ci au început din pruncie, de mică începu a sta în fereastră, a sta pre supt păreți, a se juca cu tinerii, a sta singură cu dânșii: o, ticăloasă muiare, să răspundeți, mic m<i>-i milă de tine. Nu iaste leac pre pământ pentru tine, trăbuie să cauți leacul în ceriu! Roagă-te lui Dumnezeu, năzuiște la Maica Preacurată, fă milostenie, ajună, altmintrea acest diavol de necurăție nu numai va chinui pre fata ta, acum până e în păr, ci încă va îndoi silniciile sale după ce să va mărita; și ticăloasa, de va ajunge să trăiască atâta, cât să nu mai poată sluji iadului cu trupul său, atuncea se va face votru, va purta vorbele, soliile, va priimi pre de aceia în casa sa și le va face îndemânare, ca să poată păcătui. „Din pruncie”. Ispita întăreaște în toate zilele a fi adevărată zisa aceea a știutorilor de leage, că începutul e pururea mai mult decât început și, aorea, partea cea mai mare a tot lucrului, de nu e tot. „A fieștecăruiia lucru partea cea mai mare iaste începutul”. Deci țineți minte, creștinilor, și întru ceale mai dinlăuntru ale inimii voastre cu nevoință le înrădăcinați ceale ce v-am spus până acum. De iubiți și doriți

cinstea, fericirea și spăsăniia născuților voștri, străduiți-vă în tot chipul a-i crește cum se cuvine, ci vă străduiți de cu bună vreamă, pentru că de cu bună vreamă e lesne, iară târziu nu poți dobândi ceea ce ai fi dobândit de cu bună vreamă.

DIDAHIA 5

„Nu râde cu el, ca nu împreună cu el să te doară”

(*Sirah*, cap 30, stih 10).

Cum că părinții sânt deatori a-și crește fiii bine, adecă cu omenie și cu frica lui Dumnezeu, atâta sânt de pline Sfintele Scripturi, cât, de nu vom vrea a închide ochii cu răotate la lumina cea prea strălucitoare, să cade să mărturisim că, izvorând de la creșterea cea bună binele tinerilor, creșterea cea bună iaste începutul fericirii a toată familiia, ba singur de la creșterea cea bună atârnă și spăsăniia fiilor și spăsăniia a toată familiia, de unde atâta iaste de lipsă creșterea cea bună a fiilor, cât fără de dânsa niciun bine nu se poate nădăjdui, și, de iaste rea creșterea aceasta, cine poate povesti realele acelea, care urmează dintr-însa? Eu voiui să arăt că acela părinte, carele iaste fără de grije întru creșterea fiului său și nu-și arată cu căzuta asprime putearea sa, carea e dată părinților de la Dumnezeu preste fii, unul ca acela, afară de aceea, că au prăpădit pre fiul său, pre sine încă se rănește cu rană de moarte: „Nu râde cu el, ca nu împreună cu el să te doară”. Deci, de iaste vreunul întru voi așa tiran de fire, carele să nu bage samă de aceea, că cu creșterea cea rea au prăpădit sufletul fiilor săi, să se uite încai la acea rană, cu carea își ucide sufletul său. Au, doară, socotiți că cu anevoie iaste a se întâmpla ca, precum mulți fii se află în iad pentru vina părinților săi, așa mulți părinți să se afle acolo pentru vinile fiilor? Ba nu, nu iaste cu greu a se întâmpla aceasta, fraților, nu. Nu pentru doao pricini socotesc eu că iaste lesne mulți părinți și multe maice să se osândească, întâiu, pentru

păcatele care le-au făcut ei pentru fiii lor. Și, fiindcă partea cea mai mare a unor păcate ca acestea sânt ascunse, primejdiia iaste mai mare, pentru că, puțin băgând voi samă de eale, nici nu le mărturisiți la divanul ispovedaniei, nice nu vă năcăjiți pentru eale, și mai puțin încă vă îndreptați de dânsle. Deci, voiu acum să vă cuvintez numai de unele păcate dintru acealea, care le fac părinții pentru fii. Luați aminte!

Unii părinți încep a face păcate pentru fiii săi încă până a nu se naște fiii lor. Ce-și bagă în cap acea muiare nebună când se mărită? Aceaea, că n-ar vrea să aibă prunci, care voie scâlciată mai tare creaste încă într-înșă după ce i s-au înmulțit pruncii, sau după ce, de multe ori pentru durerile nașterii, au fost în primejdie să moară. Tu nu vrei să aibi prunci? Dară, dacă acesta iaste sfârșitul căsătoriei, pentru ce, dară, te-ai măritat? De ar fi fost și mumă-ta așa nebună ca tine, cum ai fi tu acum pre lume? Așadară, turcoaicile nasc mulțime de fii iadului, și creștinele să nu nască raiului? Vă spăimântă durerile? Și nu vă spăimântă greotata păcatului vostru, carele iaste aseamenea uciderii? Auziți ce zice Tertulian^[8], în *Apologhie*, cap 3: „Grăbirea uciderii iaste a opri să nu se nască, și tot atâta iaste să răpească neștine sufletul cel născut, au să împiedece să nu se nască”. Vă spăimântă osteneala de a creaste pre cel ce l-ați născut, și nu vă îmbărbătează nădejdea că cu acea osteneală veți dărui raiului un suflet. Care plugariu au fost vreodinioară așa nebun, cât să nu-și socotească osteneala secerișului destul de bine răsplătită cu fericirea clăilor celor dease ce au adunat mai pre urmă? Lucru cel rău iaste că, aorea, și bărbații încă se înțeleg cu muierele sale întru acea nebunie, ca să nu aibă prunci. După care a lor nebunie – ferească Dumnezeu! –, că rușine iaste a și grăi ce spurcăciuni fac, ce grozăvii întră sine bărbatul cu muierea, pentru ca să nu aibă prunci. Grozăvii împotriva firei, care și dobitoacelor celor necuvântătoare încă sânt necunoscute, pentru care să pogoară osânda lui

Dumnezeu pre casa aceea. Mă mir că nu îndată pre unii ca aceia cu acea grea pedeapsă îi bate Dumnezeu, cu carea, pentru aceeași spurcăciune împotriva firei făcută, au certat pre spurcatul Avnan (*Facere*, cap 38, stih 10). Alta, după ce porceade grea, ca când ar purta în pânțece o sarcină netreabnică, și nu vistiariu de un suflet cuvântătoriu ce nu are preț, nu se ferește nici de o primejdie, nici de o osteneală, ba nice bărbatul ei cel năsalnic încă nu o cruță de orice fealiu de osteneală și trudă. Ba încă se află alt bărbat așa sălbatec de fire, cât nu se sfiaște a-și bate muiarea fără de milă când e îngrecată; de unde se întâmplă de piiarde. Carea fărădelege mai mare o socotește sfințitul mucenic Chiprian a fi decât închinarea idolilor, defăimând pre Novat, carele, lovindu-și muiarea cu piciorul, au omorât pruncul într-însa.

Dară să zicem: că s-au născut pruncul, nu se sfârșesc aci păcatele, ci de iznov încep. Pentru că multe mame, ca să preagete osteneala cu carea sânt deatoare a-și creaste cu nevoiță pruncii, se pun și culcă pruncuțul cu sine într-un pat, de unde se întâmplă că, dormind eale, îl nădușesc sau îl țin la țită fără cruțare, de unde se întâmplă de-l îneacă cu țita, și, iată, sânt ucigașe pruncilor săi. Ce socotiți de unele maice ca aceastea, ucigașe? Unde se va afla sufletul lor? Eu nu pociu zice alta de unele ca aceastea, fără: vai, vai, vai! Ce socotiți voi, cinstitelor maice, care auziți această Didahie? Eu știu că, de s-au întâmplat vreuniia ca să-i piiară pruncul într-acest chip lângă ea, voi acum gândiți la dânsa, și o judecați, și o osândiți întru inimile voastre, și pre voi vă țineți fericite, pentru că voao nu s-au întâmplat primejdiia aceea, măcar că culcați pruncuții voștri cu voi! ci să știți că, în care vai iaste muiarea aceea, căriia s-au întâmplat de au perit pruncul ei lângă dânsa într-un așternut, într-același vai sânteti și voi toate, câte până acuma v-ați culcat pruncii voștri într-un pat cu voi, și voi încă toate sânteti ucigașe pruncilor voștri. Că, precum după zisa Sfintei Evanghelii (*Mateiu*, cap

5, stih 28), „Cel ce se uită la muiare ca să o poftască, iată, au curvit întru inima sa”. Adecă, măcar că n-au făcut, totuși iaste vinovat curviei și, precum cel ce dă cu pușca după altul, măcar că nu l-au nimerit, totuși iaste vinovat uciderii înaintea lui Dumnezeu. Pentru că, măcar că pre cela l-au apărat Dumnezeu ca să nu fie nimerit și să nu moară, totuși, cel ce au slobozit pușca, cât au fost în sine, au pus pricină destulă ca să piară celalalt. Așea și voi, care vă culcați pruncii voștri cei mici într-un așternut cu voi, măcar că Dumnezeu au ferit pre pruncii voștri ca să nu fie nădușiți de voi, totuși voi, culcându-i cu înșivă voi, ați pus pricină destulă ca să rămână pruncii voștri nădușiți de voi prin somn. Deci, osebire numai aceasta iaste întră pruncii voștri și întră pruncul acela, ce muri nădușit de mumă-sa în pat, că pre pruncii voștri i-au apărat Dumnezeu până acuma de moarte, iară pre cela nu l-au apărat. Dară întră voi și întră mama pruncului celui nădușit nicio osebire nu iaste. Pentru că carea iaste vina mării aceia? Care iaste păcatul ei? Nu e alta vina și nebuniia ei, fără că ș-au culcat pruncul cu sine, ci și voi, aseamenea, v-ați culcat pruncii voștri cu voi într-un așernut; așadară, precum aceea iaste ucigașă născutului său, așa și voi toate, toate câte acum sau până acum v-ați culcat pruncii voștri cu voi într-un pat, toate sânteti ucigașe pruncilor voștri înaintea lui Dumnezeu. Așea! Și întră acest păcat mare petrecând voi, adecă culcând pruncii voștri cei mici într-un așernut cu voi, oare pocăitu-v-ați vreodată, maicelor, pentru ca să scăpați de mânia lui Dumnezeu cea viitoare? Ba, eu cred că nice în gând nu v-au venit ca să vă ispoveduiți vreodată de acest păcat de moarte. Și bărbații încă sânt vinovați întră aceasta, pentru că nu-și ceartă cu tărie muierile, și nu le îndreaptă, și le lasă de pun pruncii întră o arătată primejdie ca aceasta. Să știți că, de nu vă veți pocăi și nu veți înceta a culca pruncii voștri cu voi într-un pat, leanea aceea a voastră, pentru carea vă iaste greu a vă scula și a apleca pruncul în leagăn, și somnul acel de muiare prea

leaneșă îl veți plăti cu munca focului de veaci. Aleageți-vă carea vă place din doao, au să nu culcați pruncii cu voi, au să ardeți în veaci în focul nestins.

Să meargem înainte. Mai crește pruncuț, când, iată, mumă-sa începe a-l duce la besearică, numai pentru ca să zăhăiască evlaviia altora și, mai vârtos, a sa. Toată vremea slujbei Sfintei Liturghii o petrece dezmierdându-și pruncul, răsându-i, făcându-i jucărie, mai într-un chip, mai într-un altul, arătându-i icoanele, arătându-i pre preot, arătându-i pre cântăreți cu nălucire, că va să-l facă să tacă și să fie în liniște. Lasă-l, dară, acasă, dacă a-l duce la besearică nu are a te sili spre alta, fără ca să necinstești casa lui Dumnezeu. Mai pre urmă, crește pruncul, și, pentru că se face frumușel și drăgostos, iată-l schimbat într-un idol al tătâne-său și al mâne-sa, carii numai la el se uită, caută și privesc. Mumă-sa nu numai nu-l ceartă, ci nici tatăl lui să-l cearte nu suferă. Pentru acest fiu al său își uită să roage <pre> Dumnezeu, își uită a priimi Sfintele Taine, și așa, încet, încet, lucrul de carele să aibă mai puțină grije iaste sufletul. Această dragoste o face nedreaptă către ceialalți fii, că se supără de sânt ori parte fâmeiască, ori parte bărbătească, pentru că vor să micșoreze moștenirea celuia sau cu zeastrea carea se cuvine să se dea lor din avearea părinților sau cu împărțirea moștenirii, carea trebuie să se facă; și într-un atâta crește această nedreptate într-înșă, cât Dumnezeu, pentru ca să o pedepsească pre dânsa, ia pruncul din lume și aruncă la pământ acel mic idoluț, carele în inima mâne-sa mai de frunte loc ținea decât Dumnezeu. Și aci, apoi, sânt tânguiri deznădăjduite, aci turbări, aci vaiete. Dar oare cu ce dreptate sânt acestea toate? Moisi, coborându-se din munte, află pre norod că se închină la un vițel de aur, în loc de Dumnezeu, și atâta se umplu de mânia și de râvnă, cât aruncă idolul în foc și-l făcu tot pulbere. Bine, dară pentru ce atâta mânia asupra idolului aceluia, care nu avea nicio vină? Doară idolul acela fusease pricină și îndemnase pre norod la închinare de idoli?

Ba nu! Că pre acesta însuși norodul îl făcuse, și ei îl rădicase ca pre o unealtă fără simțire, ca să se închine lui. Cu toate acestea, pentru că pre idolul acela l-au fost cinstit în loc de Dumnezeu norodul, numai atâta fu destul, măcar că nu avea nicio vină, ca să se facă nemica. Și eu știu că pruncul acela nu are nice o vină întru dragostea acea necumpătată a mănăsa; totuși, pentru că mumă-sa pentru dânsul dintru început au făcut atâtea greșeale, și acum încă nu curmă a le face, trebuie se moară pruncul, zice Dumnezeu, și să se întoarcă ticălosul în pământ, dintru carele cu puțin mai-nainte fu luat. Într-aceastea, mumă-sa urmează a plânge cu amar. Jeluiște asupra doftorilor, vinovățește pre strigoi, carii nu sânt nicăiri pre lume, nice nu pot fi, și nu se tânguie de sine, și nu se mănîe pre păcatul său, carele fu pricina cea adevărată a unei pagube ca aceasta.

Iară dragostea tatălui, drept, nu e așa simțită precum aceea de maică, nice așa cu patimă cătră fii, dar, totuși, despre altă parte, nu cuprinde în sine mai puțină răotate. Pentru că supt nălucire că trebuie să hrănească pre fii, să-i înalțe, să-i lasă mai bogați, dau loc scumpeatii întru inimile sale, și cu aceea la ce fealiu de răotate nu dau loc? Nu iaste fărădelege carea să nu fie gata a o face acela ce ș-au băgat odată în cap că să se îmbogățască. Unul ca acela se lasă de a face milostenie, nu plătește deatoriile, vinde mai scump de cum se cuvine, meastecă viclenește, ia ujură, cumpără de la furi, toate cu aceea nălucire ca să-și țină familia în cinste. Ca să nu zic nemica despre aceea, că să lenevesc a-și învăța fiii ceale ce sânt ale sufletului, sau a-i mâna acolo unde se învață accastea; le îngăduie volnicie a face reale, și, cu pildele sale, cu sfaturile sale, cu învățăturile sale ceale reale, le face cale spre pierzare. Despre care nu voiu acum mai pre larg a vă grăi. Singură o greșală a voastră, părinților, grea foarte, despre carea puțină grije aveți, o voiu pomeni aci. Prea tare vă înșelați și prea cumplit greșiți voi, creștinilor, atuncea când pruncii, măcar că sânt mărișori, fără nicio osebite îi

culcați laolaltă într-un așternut și supt un acoperemânt, greșală carea cu mult mai mare vi se va vedea la ceasul morții, de cum o credeți acuma a fi. Voiu povesti o strașnică întâmplare, ce s-au întâmplat dintr-o nebăgare de samă părintască ca aceasta. Era un tată, nu de slabă viță, carele avea doi fii, unul fecior, altul fată, și-i învăță lungă vreme a dormi unul cu altul într-un pat fără nicio luare-aminte. Deci această apropiare de paie și de foc atâta văpaie de necurețenie aprinse între acei doi tineri ticăloși, cât nu numai în vremea juniei lor, ci, și după ce fu măritată sora și însurat fratele, neaflând ei odihnă întru nevinovăția cinstitei sale căsătoriei, fratele își lăsă muiarea, și sora își lăsă bărbatul, și fugiră amândoi ca să trăiască laolaltă întru blăstămata începută faptă, într-atâta, cât, mai pre urmă, prinzându-i și dovedindu-se blestămăția lor, fură judecați spre moarte și le tăiară capul la amândoi. De s-ar ținea legea, carea o ținu filosoful acela ce diiade un pumn preste gura tatălui, când auzi pre un fiu al lui că grăiaște fără de rușine, de s-ar ținea, zisei, o leage ca aceasta, ce pedepsă s-ar cuveni tatălui acestor doi ticăloși, carele așa, fără grije, îi puse în primejdiia păcatului? Zice Aristotil că pruncii de patru sau de cinci ani încep a visa. Eu cred că de patru sau de cinci ani încep a deșchide ochii. Destul că cuviosul Ieronim mărturisește că Solomon au fost de doisprezece ani când au avut pre fiul său cel întâiu născut, Rovoam, și Ahaz, împăratul Iudei, când era de doisprezece ani, se făcu tată. Socotiți, dară, părinților, de vă puteți voi cu cunoștință bună a vă încredința tinerilor voștri atâta, pre cât, aorea, vă încredințați, nebăgând nice o samă de acela, carele vă vestește primejdiile sau vi le arată. Tresviți-vă, dară, creștinilor, scuturați somnul cel greu de pre luminile voastre și cunoașteți în ce primejdie sânteti de a vă piiarde sufletul vostru pentru păcatele care le faceți pentru fiii voștri în treaba creășterii lor. Și, precum de ceale până acum făcute, cu grabă

căindu-vă, să vă pocăiți, așa, de aci înainte, cu acea grije să fiți întru creșterea fiilor voștri, cu carea se cuvine. [...]

Petru Maior

**PROPOVEDANII LA ÎNGROPĂCIUNEA
OAMENILOR MORȚI,**

culease de ~ de Dicio Sânt-Mărtin, paroh Sas-Reghinului și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și, la înălțatul Crăiescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei, crăiesc cărților revizor.

La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești, în anul 1809*

Cuvânt-înainte

Nu rău obicei ai mai de multe veacuri, acum, pre la toate besearicile în țeara noastră iaste priimit a se face propovedanie la îngropăciunea oamenilor morți. Că, de se cade pururea și necurmat a se face poporului învățătură pentru ferirea de păcate și sporirea în fapte bune, despre moarte, despre scurtarea și nestatornicia vieții omenești, despre deșertăciunea lucrurilor veacului acestuia, despre ticăloșia muritorului om, cu carea se învață omul filosofia cea adevărată, adecă a se cunoaște pre sine, cu cât mai cu folos și mai cu roadă se împlinește aceasta, când trista pildă e de față înaintea ochilor, când ceale ce aud de la păstoriul cel sufletesc, propoveduindu-se, însuși și cu ochii le văd, și întru acel trup reace și fără simțire, la a căruia astrucare s-au adunat, le cetesc.

Aci mândrul, carele măcar că el iaste scârnă acoperită cu zăpadă, cu fariseul zice întru cugetul său: „Nu sânt ca ceialalți oameni” (*Luca*, cap 14, stih 18)^[1]. Și aproape iaste

* Transcriere și note: Elena Comșulea, Crina Pop.

îngâmflat să zică cu Luceafărul: „În ceriu mă voiui sui, deasupra stealelor ceriului voiui pune scaunul meu” (*Isaiia*, cap 14, stih 13). Și așa: „Umblă întru ceale mai minunate decât dânsul” (*Psalms* 130, stih 2). Veade aci cu ochii săi că: „Omul iaste putrejune și fiul omului viiarme” (*Iov*, cap 25, stih 6). Veade beșica cea umflată că, dacă o împunge acul morții, îndată se zbârcește și putrezește. Aci, scumpul pre carele oarecine l-au zis a fi „asin încărcat cu aur”, carele poartă aurul pre sama altora, iară el se paște cu paie, scumpul, pre carele oarecine l-au zis porc gras. Că, precum porcul cel gras până trăiaște pre nimene nu folosește, iară după moarte lasă slănină grasă, așa scumpul, până trăiaște, nimene de la dânsul nu se folosește, iară după moarte lasă moștenire grasă. Veade, zisei, aci scumpul cu ochii săi că: „Gol am ieșit din pânțele maicii mele, gol mă voiui și întoarce acolo” (*Iov*, cap 1, stih 21). Aci, necuratul, carele iaste ca și porcul cel tăvălit în noroiu, veade cu ochii săi că: „Lumea treace, și pofta ei” (*Epistolii* 1 a lui Ioan, cap 2, stih 17). Și că: „Moliile și viermii vor moșteni pre el” (*Sirah*, cap 19, stih 3)^[2]. Aci pizmătarețul, carele tocma de la Satana își trage ghenealoghia, și moșul lui iaste Cain, veade nebuniia sa și deșertăciunea pricinii pentru carea atâta vreamă ca cariul au ros zavistiia inima lui. Că, de obște, pentru aceastea trei pizmuiaste pizmătarețul: pentru că pofteaște să fie mai cinstit decât alții, mai bogat decât alții, mai desfătat decât alții. Toate aceastea întru acel trup grozav și împutit, întru acel trup gol, întru acel trup lipsit de toată simțirea, întru acel trup mort, ce-l veade înaintea ochilor săi, toate accastea, cum sânt „deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune”^[3], le cetește și le procitește. Aci, măniosul, carele după osebite peristasuri, cu osebite chipuri își înveaște fața, aorea, tot cât e, tot iaste în foc: din ochi îi sclipesc fulgere, din gură îi răsună tunete, din limbă îi izbugnesc săgeți. Aorea, tot e ceață și întru groși nori, carii acum sânt îngălbeniți, acum înnegriți, și grea grindină

amenință într-atâta, cât de s-ar pune obrazul lui în ceriu și l-ar vedea țăreanii că se apropie de holdele lor și de viile lor, decât ar alerga la clopote, ca, cu sunetul lor, să abată vremea cea grea, ca nu cumva nevindecată pagubă să aducă țarinilor lor. „Fiii oamenilor, dinții lor, arme și săgeți, și limba lor, sabie ascuțită” (*Psalm 56*, stih 6). Aci, zisei, veade măniosul cum Dumnezeu dinții mânioșilor va zdrobi în gura lor, și măsealele lor le va sfărâma. De nimica îi va face ca apa ce trece (*Psalm 57*, stih 6)^[4]. Aci, lacomul, carele mai vârtos cu beutura cea fără cumpăt se face rudă, în spița cea mai aproape cu porcul, veade că: „Bucatele pântecelui, și pântecelul bucatelor, iară Dumnezeu și pre acela, și pre acealea va strica” (*1 Carte către Corinteni*, cap 6, stih 13). Aci, leaneșul, a căruia strămoș iaste sluga cea vicleană și rea, carea au săpat în pământ talantul domnului său și nicio dobândă n-au făcut cu dânsul (*Mateiu*, cap 25, stih 18). Și mătușe îi sânt ceale cinci feate nebune, care n-au luat untdelemn în candilele sale (*Mateiu*, cap 25, stih 3). Veade, zisei, aci leaneșul: „Că va veni noaptea, când nimene nu va putea să lucre” (*Ioan*, cap 9, stih 4). Și se deșteaptă a umbla până are lumină, ca să nu-l cuprinză întunecarea (*Ioan*, cap 12, stih 35).

Acestea văd muritorii la îngropăciunea morților săi. Și, de vreme ce ceale ce se văd mai tare deșteaptă și pleacă simțirea decât ceale ce numai se aud, cine se poate îndoi cum că ceale ce se propoveduiesc la îngropăciunea morților, pentru ca să se cunoască omul pre sine și să se abată de la calea cea largă, ce duce în perire, și să pornească pre cea strimă, carea duce în viață, mai cu folos se propoveduiesc la îngropăciună morților decât airea? Ce să zic încă?

De multe ori, mai mulți se adună la îngropăciune decât în sărbători la beserică, ba sânt unii, mai ales întră proști, pre carii arareori are norocire preotul a-i vedea în beserică, iară la îngropăciune, sau pentru una, sau pentru altă vremealnică pricină, adeseori, de nu totdeauna, se află. Prea bun, dară, și

sfânt obiceiul iaste, prin besearicile din țara noastră, a face propovedanie norodului la îngropăciunea morților. Dintru acest obiceiul au curs, deși mai nainte alții, mai pre urmă, în anul 1784, preanevoitoriul preot Samuil Clain^[5] de Sad, pentru ajutoriul preoților și folosul poporului românesc de Leage Grecească, s-au îndemnat de acest fealiu de învățături a da la lumină. Ale acestor prea vreadnici bărbați urme călcând și eu, singur pentru folosul sufletelor creștinilor noștri, după micșorarea talantului meu, m-am nevoit aceaste propovedanii a le culeage.

Și de acela fealiu de cetitori, îmi nălucesc, vor dobândi *Propovedaniile* aceastea, carii numai cât știu ceti, iară întru alte științe și învățături necum procopsiți, ci nici atinși nu sânt. Aceștia, unele dintru aceaste propovedării, fiindcă nemica nu cunosc din măestria cea ritoricească, necum desăvârșit a le înțelege, ci nici a le ceti cu aceea ce iaste de lipsă plecare a graiului nu vor putea. Deci, aceștia, dacă au deatorie a zice propovedanie la îngropăciunea morților, să-și aleagă unele dintru aceastea, care sânt cu curgere de graiu mai de jos. Întru care, totuși, aceea mai vârtos tocma iaste de lipsă a lua aminte, ca, unde să cuvântă ceva cu întrebare, așa să-și tocmească glasul întru cetire, cât ascultătorii să priceapă că iaste întrebare. Că, altmintrea, ar veni înțeles rău și, aorea, tocma eriticesc și necredincios.

Preste toate se cade, întru zicerea propovedaniei, a avea privire la ascultători. De sânt aceia oameni proști, precum mai cu samă sânt pre la sate, pentru aceia trebuie sau să alegi propovedanii de ceale cu curgere mai de jos, sau, de vei vrea a zice materia aceea, carea iaste în propovedăriile ceale ce sânt după adâncul ritoricesc țesute, atuncea aceea, carea vrei a o zice, cu de-adins mai nainte o ceteaște întru tine și, culegând doveadele, istoriile ce vor fi într-înșea, cu chip de graiu ca acela, carele să-l poată înțelege ascultătorii, să cuvintezi; că pentru aceea grăim, ca să ne înțeleagă aceia cărora grăim. Iară pre la orașe sânt partea cea mare a

lăcuiitorilor mai deșteptați. Deci, aici, de multe ori se cuvine a grăi mai împodobit și după ritoriceasca măiestrie, cu atâta mai vârtos, că de multe ori se adună la îngropăciunea morților noștri și cei din alt neam învățați bărbați, carii s-au obicinuit a se îndulci de podoaba și măiestriia cuvintelor. Deci, pentru unii ca aceștia, se cade a grăi înfrumșețat, nu pentru ca să fim noi lăudați, că a lui Dumnezeu iaste mărirea întru toate, ci pentru ca, cu chipul graiului celui înfrumșețat, cu o sfântă amăgire, plecându-i a ne asculta cu bunăvoire, adevăruri, cu îndestulate doveade întărite, să îmbrăcăm cu podoaba aceea, cât, precum gustului lor, cu podoaba graiului facem destul, așa voia lor cu adevărul să o îndreptăm, și sufletele lor să le vindecăm. O, de câte ori s-au întâmplat cât cela ce au venit să asculte propovedaniia numai pentru o zăbovire deșartă, ba aorea și pentru ca să cârtească asupra curgerii graiului propoveduitorului, îndulcindu-se de râul cel ritoricesc, au ascultat cu luare-aminte adevărul cel veacinic, carele, pătrunzându-i ceale dinlontru ale inimii lui, cu darul Duhului Sfânt, mai îndreptat s-au întors acasă decât unii cărora li se părea că ei pentru evlaviiia s-au adunat la auzirea aceștii propovedanii. De acest feali sânt unele întră propovedaniile aceastea, care, măcar că unora, pentru măiestriia ritoriei cu care sânt întocmite, poate se vor vedea, la cea întâie a lor înjumătățită privire, întunecate, totuși, doveade ca acealea cuprind în sânul său, care pre cei mai îndărătnici și cu cerbice îi pot birui și învinge.

S-ar fi căzut, în fruntea acestor *Propovedanii*, să pun o scară, întru carea pre scurt să arăt fieștecarea *Propovedanie* despre ce cuvântă, și carea la ce plasă de oameni sau cu ce prilej trebuie și poate să se zică. Ci taina treacerii și lăsării aceștiiia o voiu descoperi. Sânt unii așa de cu puțină grije întru păstornica sa chemare, cât necum alte multe cărți să cetească, de unde să poată mântuitoare învățături și didahii, pentru folosul sufletelor popoarâlor sale, de care grea samă au a da înaintea Păstoriului celui Mare, Hristos, culeage și

scoate. Ci și acelea propovedanii, care sânt cu osteneala altora culease și îmbinate, încă să lenevesc cu de-adins a le ceti, fără, atunci, când au a zice propovedania la popor, se uită la scară, și, unde îi mână scara, deschid cartea, cât, de multe ori, după ce sfârșesc a zice propovedania, nici însuși nu știu ce au propoveduit, necum însetații ascultători, din ceale fără rânduială, fără osebite, fără râvnă cetite, să se folosească. Deci, cela ce voiaște cu aceste *Propovedanii* cum se cuvine a se întrebuița, și poporului său cu bună sporire a folosi trebuie, cu nevoință, în cămara sa, să le cetească; carea despre ce grăiaște și ce dovedeaște, și carea în ce prilej și în ce peristasuri s-ar lovi să se zică, însuși, în osebit al său catastih, să însemneze. Și orice pildă sau istorie din Biblie, măcar din Testamentul cel Vechiu, măcar din cel Nou culeasă, când ceteaște, află, decât la izvorul ei să o cearce, și câtă iaste acolo pre larg să o cetească. Cu carea nu numai aceea va dobândi, cât ceale ce se zic întru *Propovedăniile* acestea bine să le priceapă, ci și statornic să le țină minte; ba, cu această mijlocire, și spre aceea va spori, cât dintru acestea pre lesne noao propovedanie singur să întocmească și ori în ce vreme, la orice prilej sprinten să fie, nu fără folos, de rost a propovedui.

Și, ca să spun adevărul, acesta au fost scoposul nevoinții mele întru culeagerea *Propovedaniilor* acestora, ca fiește-carele preot, cu ajutoriul lor, spre aceea să se procopsească, cât să fie destoinic de rost a face învățătură poporului său. Nici nu cred eu vreunul să se afle cu minte așa plumbită, cât, de va ceti aceste *Propovedanii* cu nevoință, să nu se îndemâneze a propovedui de rost. Nice să nu-și apere oarecarele trândăvirea sa, zicând că oamenii mai bucuroși ascultă să li se cetească propovedania din carte, decât să se zică de rost. Că drept pre alocurea iaste acea stângace păreare întră oameni. Dară, unde? Acolo, unde preoții nu sânt în stare de a putea propovedui de rost. Însă și acolo am ispitit că, de nemereaște vrun preot, carele să le facă

învățătură de rost, precum dorește cerbul cel însetat de izvoarele apelor, așa cu seate îl ascultă oamenii și să răcoresc ceale dinlontru ale inimii lor. Nice nu pot folosi niciodată propovedaniile ceale cetite din cărți, precum ceale zise de rost, pentru că ceale de prin cărți sânt numai într-un chip hotărât întocmite, iară firile și mințile oamenilor sânt de multe fealiuri. Drept aceea, una folosește la un fealiu de oameni, alta la alt fealiu de oameni; iară cel ce propoveduiaște de rost, se sloboade și se întocmește după măsura priceperii și lipsa ascultătorilor, pre carii anume va să-i folosească cu propovedaniia sa. Că unii suferă bucate tari, iară alții cu lapte lipsește să se hrănească, precum grăiaște Apostolul (*I Cătră Corinteani*, cap 3, stih 2): „Cu lapte v-am hrănit pre voi, iară nu cu bucate, că nu puteați; ci încă nici acum nu puteți”. Și (*Cătră Evrei*, cap 5, stih 12): „V-ați făcut aceia cărora vă trebuiaște lapte, iară nu hrană vârtoasă”.

Voiu să însemnez și aceea aci, că, de va vrea neștine să laude pre mortul, de se laudă ceva lucru bun în propovedanie, sau de se defaimă niscari lucruri reale și deșertăciuni, la sfârșitul propovedaniei, să arate propoveduitoriul că mortul de aceastea s-au ferit în viața sa, și cealea le-au făcut. Ceva pildă iaste despre aceasta în unele propovedanii, care sânt pentru preoți. Însă, bine să iai sama ca ceale ce grăiești spre lauda mortului să fie adevărate, că altmintrea pre tine te vei face mincinos, și mortului mai mare îi agonisești ocară decât de ai tăcea. Deci, când mortul nu e vreadnic de laudă înaintea oamenilor, zi numai propovedaniia, de faptele mortului nu pomeni nemica. La călcâiul *Propovedaniilor* acestora am adaos iertăciuni, însă nu de ceale până acum obicinuite, a cărora roadă, împreună cu lacrămile, se șterge. Ci eu întru iertăciuni număr pre scurt osebitele ale staturilor deatorii, ca ascultătorii să se deșteapte spre cunoștința osebitelor sale deatorii; cel ce va simți folos dintru această osteneală a mea să binecuvinteze pre

Dumnezeu totdeauna, acum și pururea și în veacii veacilor.
Amin. [...]

PROPOVEDANIA 6

„Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sânt deșertăciune”
(*Eclisiast*, cap 1, stih 2).

Ce lucru poate fi, jalnici ascultători, că Mântuitoriul Isus Hristos nu tot într-un chip au avut obiceiul a tămădui orbii, schiopii și neputincioșii. Venind la Lacul Oilor^[6], unde vindecă pre slăbănogul cel ce zăcea de treizeci și opt de ani în boala sa, îl și dojeni, zicând: „Iată că te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătuiești” (*Ioan*, cap 5, stih 14). De altădată, când mântui pre muierea aceea, ce sta fariseii să o ucidă cu pietri, pentru că o aflase în fapta preacurviei, iarăși o dojeni zicând: „Du-te, și de acum să nu mai păcătuiești” (*Ioan*, cap 8, stih 11). Iară când milostivul Dumnezeu pre fiul mai-marelui sinagoghii, apoi pre fiul cel unul născut al văduvei în Naim, și mai pre urmă pre Lazar, fratele Magdalinei și a Martei, îi sculă din morți și îi învie din morți, nu se ceteaște să-i fi dojenit cu vrun cuvânt, nu se ceteaște să le fi proclamat cuvintele acelea: „De acum să nu mai păcătuiești”. Oare pentru ce? Pentru ce pre ceia îi întărește cu dojana, și pre ceștia nu? Bine răspunde un dascăl, pentru că ceștia nu avea lipsă de dojană, că cei sculați din morți pururea avea moartea înaintea ochilor săi, iară carele gândeaște de moarte nu are lipsă de alt dojenitoriu, ca să viețuiască viață cu evlavie și sfântă. Deci, și eu, jalnici ascultători, nu-mi iaste voia nemica să vă propoveduiesc, precum doară ați așteptat, ci alt propoveduitoriu în locul meu vă aduc voao, adecă moartea, carea vă va învâța cu puteare și vă va dojeni ca să vă pocăiți, ca în lucruri și în fapte bune să petreaceți, și la împărăția cea de veaci a ajunge să vă nevoiți.

Că vă va arăta întâiu deșertăciunea mândriei și a pompei ceii lumești. A doao, deșertăciunea bogățiilor celor pământești. A treia, deșertăciunea cinstei și a deregătoriei veacului acestuia, pentru ca să vă dezlipiți odată inima de deșertăciune, și la desfătările ceale veacnice și statornice să vă învățați a o înălța. Că lesne se lapadă de toate, zice Cuviosul Ieronim, carele pururea gândește că are a muri. Luați aminte!

1. Întâiu, dară, arată moartea deșertăciunea mândriei și a pompei ceii lumești. Mulți sânt de cei dedați spre deșertăciune, carii, trufindu-se, sau cu învățatura, sau cu deregătorii, sau cu nașterea, pre alții, cu mare mândrie, nu-i bagă în samă și-i batjocoresc; acești făloși strălucesc de aur, și de argint, și de veșminte luminoase, cu bucate iscusite, cu vinuri scumpe își îngrășe trupul, și se socotesc pre sine a fi jumătate de Dumnezeu pre lumea aceasta. Știți cum sânt aceștia? Aceștia sânt ca și beșica, carea, fiind umflată de vânt, se veade mai mare decât iaste. Iată, pruncii cu dânsa în uliță se joacă, o aruncă în sus și, când cade jos, iarăși sare în sus; tinerii, văzând, râd, le pare bine, se bucură. Ci apropie-te de beșica aceasta și o împunge cu acul, îndată înceată de a se mai umfla, îndată, zbârcindu-se, nimene nu o mai bagă în samă și o calcă în picioare. Așea se întâmplă și acestor umflați de vântul mândriei. Când îi împunge boldul morții, îndată cad, și înaintea a toată lumea, înaintea cării cu puțin mai nainte era slăviți, iată, răs și batjocură se fac. Boldul acului, adecă a morții, va arăta, zice un cuvios părinte, cât iaste de mic omul.

Așea au fost odinioară păgânul împărat Antioh^[7]. Ca să se arate el tuturor țarilor și țanaturilor dimprejur groaznic și înfricoșat, întră în Eghipet cu grea mulțime de cară, de elefanți, de călărași, și, cu mare mulțime de corăbii, strică acolo cetăți tari și se întoarce cu pradă multă. Asemene stricare și pustiire aduse Ierusalimului, multe mii de cetățeani și lăcuiori omorî, pradă besearica și, lăpădând slujba lui

Dumnezeu cel adevărat, rădică idol. Ci, când gândea că va să poată porunci stihiiilor lumii și valurilor mării, de năprasnă îl cuprinse durere din ceale dinlontru ale lui, și, poroncind să mână caii și să pornească la fugă, iată, cade din car, și, de durere mare, se simte aproape de moarte. Iată, zace ca vai de capul lui, părăsit de toți, se umple de viermi, și cela ce cu puțin mai nainte gândea că va ajunge cu mâna stealele ceriului acum putoare ca aceea iase din trupul lui, cât toată oastea nu-l poate suferi, nice slugile, ca să-i slujască, nu se pot apropia de dânsul. Așa se sfârșește slava lumii aceștia! Așa beșica cea umflată se dezumflă, se zbârcește, putrezește! Boldul acului, adevă a morții, arată cât e de mic omul.

De-acia iaste că sfinții, luminați fiind cu darul Prea-sfântului Duh și osebind ceale cerești de ceale pământești, nu se grijea de slava lumii aceștia, ci, cu răs și cu batjocură, o lăpăda de la sine. Căzu împăratul Constantie^[8] odinioară în boală grea, cât era aproape de moarte, și, văzând că doftorii nemica nu-l pot ajuta, chemă pre Sfântul făcătoriu de minuni Spiridon^[9], episcopul Chiprului. Nemica nu zăbovi Sfântul, ci, luând cu sine pre Trisil Diaconul, porni cătră Antiohiia, în veșmânte proaste îmbrăcat și cu cărja în mână. Ajunse la curtea împăratului și, văzându-l straja, socoti că e un nebun și nu-l lăsă înlontru, ci încă îl lovi cu o palmă și-l împinse înapoi. Nu se supără Sfântul nemica, ci, după porunca lui Hristos, întoarse și ceaa parte de obraz. Atuncea, cunoscându-l straja, își ceru iertăciune și-l povățui la împăratul. Acolo, mirându-se foarte Trisil Diaconul de frumseța locului și de mărirea împăratului, îl întrebă Sfântul Spiridon: Unde, dară, și care iaste împăratul? Iată, zise Trisil, acela iaste, carele șeade în tron! Dară om e? iarăși întrebă Sfântul. Om, răspunde Diaconul, și încă muritoriu. Așe-dară, ce te miri? zise Sfântul, veșmântul acel scump și luminos va putrezi ca peatecile noastre, aurul acela și pietrile ceale scumpe nu-l vor apăra de viermi, nici nu-l vor scuti ca

să nu se facă pulbere și cenușă. Cu această măsură, jalnici ascultători, cu acest stinjin măsura sfinții mândria și pompa lumii, și o lăpăda și o călca, prețuind mai mult o faptă bună decât mulțime de aur și de argint. Precum același Spiridon cu fapta arată că, dându-i împăratul daruri scumpe pentru dobândita sănătate, nemica dintr-însele nu-și ținu șie, ci toate îndată le împărți la săraci, și pre împăratul așijderea îl dojeni, ca să nu-și lipească inima de frumusețile și pompele veacului acestuia.

2. Alt graiu a morții iaste, carele arată deșertăciunea bogățiilor celor pământești, zicând: O, omule, pentru ce cu atâta râvnă îți legi inima ta de lucrurile aceaste pământești, care după puțină vreme nu vor să fie ale tale? Întoarce ochii jur-împrejur și te uită la toate câte stăpânești, aceaste veșminte scumpe, aceaste scule, acești bani în ladă închiși, ba și casa aceasta, a ta, locurile, pământurile, râturile, viile altul le va cuprinde, și, din toate aceastea, nemica nu-ți va rămânea, fără un jgheab de scânduri și o groapă strâmtă supt pământ. Ce lucrezi? Ce gândești? Ai bogății multe, zice Avgustin^[10], și te făleşti cu boieria strămoșilor tăi? Uită-te la tine, că ești muritoriu și pământ ești, și în pământ vei merge.

Știm din *Cartea lui Iisus Navi* că împărți Dumnezeu israilteanilor pământul cel făgăduit, ca fieștecarele neam dintr-înșii să țină câte o bucățea. Și poronci ca nimene dintr-un neam să nu poată vinde locurile sale la altul, din alt neam, de tot. Pentru aceea, lege era ca toate locurile ceale date împepnate, adecă zălogite, vândute în anul slobozeniei, adecă la cincizeci de ani, cumpărătoriu să le întoarcă înapoi. Drept aceea, cu cât se făcea vânzarea mai departe sau mai aproape de anul acela al slobozeniei, cu atâta era locul acela mai scump sau mai ieftin. Așea, pământul carele îndată după slobozenie se vindea cu cincizeci de galbeni, în anul cel mai de pre urmă, înaintea slobozeniei, abia se vindea cu un galben, pentru că după un an lipsea să se întoarcă pământul

acela la stăpânul său cel bătrân. Și tu, creștine! Când ți se va apropia anul slobozeniei, adevă moartea, altmintea te vei uita la bogățiile aceaste peritoare, care acum le cinstești; atuncea când curând vei să le scapi aceale ce le iubești acum, nu le vei băga în samă; când vei vedea că, din sute și mii de galbeni, niciunul dintru atâtea veșminte nu ți-au rămas alta, fără o bucăța de pânză, cu carea ți se acopere trupul.

De această tristă schimbare suspină marele acela al Eghiptului și a Sirei stăpân, Saladin^[11]. Acela, la anul 1180, fiind aproape de moarte, prin toată oastea sa trimise steagul cu pânza cea de pre jgheab și porunci să strige prin oaste: Numai aceasta iaste, carea stăpânul Eghiptului și al Sirei, Saladin, dintru toată împărăția sa va să ducă cu sine. Mai încoace pildă ca aceasta avem într-o boierită, muiare bogată foarte. Aceasta, după moartea bărbatului său, se deade spre toată pompa, spre toată desfătarea. Curtea ei era raiul bogățiilor și a dezmierdăciunilor. Această boierită, căzând în boală grea și văzând că i se apropie ceasul cel de pre urmă, mână să cheame pre egumenul dintr-o mănăstire aproape; ci, mai nainte de a veni el, muri boierita. Deci, întrând în casa răposatei, văzu pre slugi că, care dincătro, îi scurmă toate, veșminte scumpe, vase de aur și de argint, toate i le răpesc bieteii boierite, și unul, dintră toți mai fără omenie, luo trupul răposatei boierite din pat și-l puse jos pre niște paie. Atuncea, suspină acel cuvios egumen și zise cătră cei ce era de față: Uitați-vă toți la câtă sărăcie ajunse preabogata boierită, carea, din toate bogățiile și dezmierdările, nemica alta, fără numai paie, i-au rămas! La această lipsă mai pre urmă se întoarce avuția lumească.

3. A treia graiu a morții ne învață și ne pune înaintea ochilor deșărtăciunea cinstii și a deregătoriei ceii lumești. Nu ați văzut în nori, aorea, că se văd multe plase de chipuri, și se pare, uneori, un împărat șezând pre scaon; și se veade, uneori, ca un soldat călare cu sulită a mână; uneori, și se nălucește că vezi un bălaur cu coadă lungă. Dar, după

puțină vreme, mestecându-se și învăluindu-se norii, pier chipurile acealea. Tocma așa sânt deregătorile ceale înalte ale lumii, în câtăva vreme sânt slăvite, minunate, ci acuș se sfârșesc ca fumul și trec. Te bucuri, zice Avgustin, pentru cinstea ce-ți dau oamenii! Uită-te la cei ce mai nainte de tine au fost cu asemenea mărire slăviți, acum putrezesc în pământ. Să ispitim Scripturile.

Preamândrul împărat Navohodonosor^[12] vis minunat vise odinioară (la *Daniil*, cap 2). Văzu un chip mare, ca de uriaș, a căruia capul era de aur, pieptul de argint, pânțele de aramă, o parte a picioarelor de fier, o parte, de lut. Uitându-se el la acesta cu mirare mare, iată o piatră cade din munte și lovește picioarele chipului și-l sfăramă de tot: aur, argint, aramă, fier, tot pulbere îl face. Prin chipul acesta, se înțeleg ceale patru împărății mari și puternice a haldeilor, a persilor, a grecilor și a romanilor, dintru care, surupându-se una, au urmat ceacalaltă. O, ce împărați mari au fost întru împărățiile aceastea; ținea schiptrurile ceale împărătești, și lumea toată îi cinstea și li se închina, oaste mare spre groaza a toată lumea hrănea, protivnicii mari foarte și puternici învingea, biruia, în fugă îi lua și-i încura, slava sa și mărirea sa cu ceriul o asemăna. Dar acuma unde sânt aceia? O, vai! O pietricea pre toți la pământ îi culcă, îi zdrobi, praf și cenușă îi făcu. Carea iaste pietriceaoa aceasta? Iaste piatra cea de la mormânt, iaste moartea. Aceasta arătă că slava cea lumească stă răzimată de temeiu slab, și de lut, și că același iaste sfârșitul, și a boiarilor, și a proștilor. Auzit-ați veastea lui Chesar^[13], a lui Pompeiu^[14], a lui Alexandru cel Mare^[15]? Auzit-ați de minunata înțelepciune a lui Caton^[16], a lui Solon^[17], a lui Lihurg^[18]? Auzit-ați de vitejiia lui Ahil^[19], a lui Ector^[20], a lui Știpion? Unde sânt acuma? O, vai! Sânt în mormânt, acolo s-au întors întru împuțiciune, s-au făcut mâncare viermilor, pulbere și cenușă s-au făcut.

Să deschidem mormânturile, ce vezi? Oase uscate, putoare și pulbere! Aleage, de poți, țărâna împăraților de

țărâna robilor! Aleage cenușa învățaților de cenușa nebunilor, aleage cenușa bogaților de a săracilor! O, vai! O, vai! Una iaste surupătura. Și ce e mai groaznic: unde sânt acuma sufletele acelora? O, câți dintru aceia pre carii îi cinstea și li se închina lumea, carii în lumea aceasta înota în bogății și întru dezmierdări, o, câți dintru aceia acum se află în temnița iadului, și cât de bucuroși acum ș-ar da schiptrurile, coroanele, mitrele, împărățiile, bogățiile, ca măcar un ceas să aibă stâmpărare de focul, de durerile ceale ce sânt în iad; ci nici această mângâiere nu o vor avea în veacii veacilor.

O, creștine! Învățătura morții aceasta și *Propovedaniia* nu te îndestula că o ai auzit numai, ci înlontru, în inima ta o închide! Când treci pre lângă besearică, pre lângă țintirim, unde odihnesc trupurile părinților, a moșilor, a mai-marilor tăi, întrebă-te pre tine însuți: Unde sânt acuma acestea, carii odinioară era așa veaseli, așa tari, așa frumoși, așa bogați? Unde sânt pre carii bine i-am cunoscut, grașii, îngrășații, lățiții aceia? Unde îmbuibății, și buiacii, și putearnicii aceia? O, vai! Trupurile putrezesc în mormânt, iară sufletele nu știu unde se află! Acestea zisei să gândești întru inima ta și să suspini, zicând: Ce folos iaste omului de ar dobândi lumea toată și-și va piiarde sufletul său? Acest gând va fi îndemn inimii tale, ca să înveți a călca slava și pompa cea deșartă, ca să înveți a urî bogățiile și averile ceale trecătoare, ca să înveți a lăpăda vâlfa. Au poruncit Dumnezeu, în Leagea Veachie, ca aripile și peanele paserilor care se jertvea la oltariu să le arunce în locul acela, unde se ținea cenușa arderilor-de-tot, ca să însămnaze, zice Orighen^[21], că nu iaste îndemn mai tare și mai putearnic, ca să facă pre omul mândru, să-și pună jos aripile mândriei și creasta, decât de va gândi adeaseori și se va uita la mormânturile mai-marilor săi, întru care iaste cenușa și țărâna lor. O, de ar fi gândul acesta pururea statornic întru inimile noastre, adevărat, altmintrea am judeca despre

lucrurile lumii aceștia, care până acum le-am cinstit și le-am iubit. Adevărat cu fapta și cu lucrul am arăta că toate acestea sânt deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune. [...]

IERTĂCIUNI LA OAMENI MORȚI

Ponucește Domnul Hristos, în Sfânta Evanghelie (*Mateiu*, cap 5, stih 23), că: „De aduci darul tău la oltariu, și acolo-ți vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, lasă acolo darul tău înaintea oltariului și mergi de te împacă întâiu cu fratele tău, și, atunci, venind, ado darul tău”. Deci, dacă numai ca să aduci un dar la oltariu, la atâta ne îndătoarește Mântuitoriul, cât tocma când vom fi cu darul la oltariu, de ne vom aduce aminte că iaste cineva scârbit asupra noastră, să nu îndrăznim a da înlontru darul, ci, acolo lăsându-l, să ieșim din besearică, să meargem să ne împăcăm întâiu cu fratele acela; cu cât, dară, mai mare lipsă iaste atunci să fim cu toți împăcuiți, când, cu tot sufletul nostru ieșind din trupul acesta, vom să ne arătăm înaintea dreptului și nemitarnicului judecătoriu. Că, de ne vom arăta acolo, de unde nu ne mai putem întoarce înapoi neîmpăcuiți, arătată iaste osânda noastră, precum însuși Hristos (la *Mateiu*, cap 5, stih 25), cu aceste cumplite cuvinte ne învață, zicând: „Împacă-te cu pârâșul tău degrab, până ești pre cale cu el, ca nu cumva să te dea slugii și să te arunce în temniță. Adevăr zic ție: nu vei ieși de acolo, până nu vei da fileariul cel mai de pre urmă”. Însă, precum acesta e deatoriu a se ruga de iertare, așa tu, pre carele Dumnezeu va să te mai țină în viață, prea datoriu ești, orice ți-au greșit acesta, sau cu fapta, sau cu cuvântul, din inimă a-i ierta lui. Iară, de nu vei ierta lui, tu ca un păgân și vameș te vei socoti (*Mateiu*, cap 18, stih 17). Și osânda ta va fi cu sluga aceea, despre carea povestește *Mateiu* Evanghelistul (cap 18): „Asămănatu-s-au împărăția ceriurilor omului împărat, carele au vrut să

ia sama cu slugile sale. Și, începând el a lua sama, i-au adus lui un deatornic cu zece mii de talanți. Și, neavând el să dea, au poruncit domnul lui să-l vândă pre el și pre muiarea lui, și pre prunci, și toate câte avea, și să plătească. Deci, căzând sluga, se închina lui, zicând: «Doamne, mai îngăduiaște-mă, și toate-ți voiu plăti». Și, milostivindu-se domnul slugii aceia, l-au slobozit pre el și i-au iertat lui deatoriia. Iară, ieșind sluga aceea, au aflat pre unul din cei împreună cu sine slujitori, carele era lui deatoriu cu o sută de dinari și, prinzându-l pre el, îl sugruma, zicând: «Plătește-mi ce-mi ești deatoriu». Deci, căzând cel împreună cu el slugă la picioarele lui, ruga pre dânsul zicând: «Mai îngăduiaște-mă, și toate voiu plăti ție». Iară el nu au vrut, ci, ducându-se, l-au băgat în temniță până va plăti deatoriia. Iară, văzând cei dimpreună cu el slugi ceale ce se făcuse, s-au întristat foarte și, venind, au spus domnului său toate ceale ce se făcuse. Atunci, chemând pre el domnul, au zis lui: «Slugă vicleană, toată deatoriia aceea am iertat ție, pentru că m-ai rugat. Au nu să cădea și ție să-ți fie milă de cel împreună cu tine slugă, precum și mie mi-au fost milă de tine? » „Și, măriindu-se domnul lui, l-au dat pre el muncitorilor, până va plăti toată deatoriia lui”^[22]. După aceastea, ascultați ce zice Hristos: „Așa și Tatăl Mieu cel Ceresc va face voao, de nu veți ierta fieștecarele fratelui său din inimile voastre greșealele lor”^[23]. Aceastea străbătând ceale mai dinlontru ale inimii răposatului acestuia, precum cu Dumnezeu, prin adevărată pocăință, de aproape s-au împrietenit, așa pre toți cei ce i-au greșit lui în viața lui, pre toți din inimă i-au iertat, ba și însuși de la aceia, căroră s-au întâmplat cândva prin neputința omenească să le greșească, s-au nevoit a-și ceare iertăciune. Ci, de greotatea boalii și nădușala morții, carea pre scurt i-au și despărțit sufletul de trup, fiind împiedecat, cu cea mai adâncă umilință au lăsat prin mine aceasta a se săvârși, și mai întâiu grăiaște prin mine.

CĂTRĂ TATĂ ȘI CĂTRĂ MUMĂ

Deatoriia fiilor cătră părinți, adecă cătră tată și cătră mamă, iaste să fie cu adevărată dragoste cătră ei și să-i iubească pre dâșii. Împrotiva deatorii aceștia greșesc fiii, de vor arăta seamne de urgie cătră părinții săi și de vor fi cu asprime spre dâșii. De se vor uita cordiș cătră dâșii și de vor grăi așa aspru cu dâșii, ca când i-ar urî. De nu-i vor ajuta în lipsa lor, ori în cea trupească, ori în cea sufletească. De le vor pofti ceva rău, precum e moartea sau altele. Deatoriia fiilor cătră părinți iaste să-i cinstească. Împrotiva acestora greșesc fiii, de vor îndrăzni a bate pre tată-său sau pre mumă-sa. De vor rădica mâna asupra lor. De vor supăra pre părinți. De-i vor mânia cu cuvinte de ocară sau cu alte ceale, de-i vor sudui sau îi vor blăstăma. De nu-i vor băga în samă pre părinți, pentru că sânt săraci, sau de se vor face pentru aceea undeva a nu-i cunoaște. De vor pârî pre părinți. Deatoriia fiilor cătră părinți iaste să asculte de dâșii. Împrotiva aceștia greșesc fiii, de nu vor asculta de părinți în lucrurile ceale ce sânt pentru chivernisirea căsii, pentru năravurile ceale bune, pentru spăsăniia sufletului. Greșesc de se vor cununa cu carea nu vreau părinții. În orice dintră aceastea, de s-au întâmplat, după vârsta și statul lui, fiul vostru acesta, jalnice taică și jalnică maică, voao a vă greși, cu fiiască plecăciune căindu-se, se roagă părințeaste să-l iertați.

CĂTRĂ FII

Părinții, adecă tata și mama, sânt deatori, după legile firii, a ținea și a creaște pre fiii săi. Împrotiva deatoriei aceștia, greșesc părinții carii își lapădă pruncii. Greșeaște mama, carea nu-și apleacă pruncul său, ci, fără mare și ne-ncungiurată pricină, îl dă la daică sau, întru acea lipsă, nu cearcă daică cu năravuri bune. Deatori sânt părinții a cerca hrană fiilor săi, adecă mâncare, beatură, vestminte și să se

nevoiască, ca să învețe fiii meșteșuguri de cinste, cu care să fie apoi destoinici a se chivernisi. De unde greșesc părinții, de nu se nevoiesc a agonisi avere, cu carea să se hrănească fiii și să aibă moștenire după statul lor. Greșesc părinții de-și răsipesc averea sau cu beutura, sau cu jocul, sau ori în ce chip, cât nu sânt apoi în stare de a putea hrăni pre fiii săi și a-i înziestra. Părinții sânt deatori sau prin sine, sau prin alții a învăța pre fii, întru ceale ce sânt spre spăseniia sufletului. De acia greșesc părinții, dacă nu se nevoiesc ca să învețe pre fiii lor dogmele credinții, învățătura cea creștinească, să se ferească de preteșuguri reale, să țină poruncile lui Dumnezeu și ale Sfintei Besearici, să se împărtășească Sfintelor Taine, să se ferească de păcate, să nu meargă la locuri și la căsi cu prepus, la prilejuri de păcate. De-i vor scândălisi pre fiii săi, sau cu sfatul, sau cu pilda cea rea suduind, blăstămând, clevetind sau alt rău făcând înaintea fiilor săi, și ori în ce chip îi vor aduce să facă rău. De nu-i ceartă și de nu-i pedepsesc pre fiii săi cei fără de omenie. Vai de părinții aceia carii își culcă pruncii într-un pat cu ei, fie aceia micuți, fie mai mărișori, și vai și de părinții aceia carii fac a se culca pruncii lor fără osebite într-un pat, supt un acoperemânt! Deci, de au greșit ceva dintră aceastea răposatul vostru tată sau răposata mamă, obidaților fii, se roagă ca, arătând voi fiiască dragoste cătră dânsul sau cătră dânsa, să-l iertați.

CĂTRĂ BĂRBAT

Muiarea, întru toate câte se țin de chivernisirea căsiei, de năravurile ceale bune, iaste deatoare a asculta de bărbatul său, pentru că bărbatul iaste cap muierii: „Muieri, plecați-vă bărbaților voștri ca Domnului, zice Pavel Apostolul (*Cătră Efeseani*, cap 5, stih. 22)^[24], pentru că bărbatul iaste cap muierii, precum și Hristos cap Besearicii și acesta iaste mântuitoriu trupului. Ci, precum se supune lui Hristos

Besarica, așa și muierile, bărbaților săi întru toate”. Și, la stih 33, zice: „Iară muiarea să se teamă de bărbat”. Greșeaște muiarea, de va întărâta cu gălceavă sau ori în ce chip pre bărbatul său spre mânia, spre sudalme. De va cheltui din casă, fără știrea bărbatului. De va vrea să fie ea mai mare și să poruncească bărbatului. De nu va vrea să meargă după bărbat, când vrea el să-și schimbe lăcașul, fără de îndestulată pricină. De nu-i va face pre voie în treaba însoțirii căsătornicești, fără de dreaptă pricină. De se va amesteca în trebile chivernisirii casii fără de dreaptă pricină. Deci, ori în ce chip s-au întâmplat să-ți greșască răposata ție, cinstiului său bărbat, se roagă să o ierți.

CĂTRĂ MUIARE

Bărbatul iaste deatoriu să-și iubească muiarea sa și să nu o socotească ca pre o roabă, ci ca pre un soț al său. Că, precum muiarea nu iaste cap bărbatului, așa nice supt tălpile lui nu se cade să fie, că nu din talpa bărbatului, ci din coasta lui iaste zidită muiarea. „Bărbați, iubiți-vă muierile voastre, zice Pavel Apostolul (*Cătră Efeseani*, cap 5, stih 25)^[25], precum și Hristos au iubit Besarica și pre Sine S-au dat pentru dânsa. Așa sânt deatori bărbații, să-și iubească muierile sale, ca și trupurile sale. Cel ce-și iubeaște muiarea sa pre sine se iubeaște. Că nimene, niciodată, nu ș-au urât trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește pre el, ca și Hristos Besarica”. Greșeaște, dară, bărbatul, de-și va bate joc de muiarea sa. De o va împiedeca de la paza poruncilor lui Dumnezeu și a Besaricii. De o va bate prea rău, că a o pedepsi cu cuvântul și, aorea, din greale pricini și cu bătaie cu cumpăt, volnic iaste bărbatul. Greșeaște iarăși bărbatul, de nu va da muierii sale de mâncat și ceale de lipsă. De nu va băga samă de chivernisirea căsii. De nu va voi să lăcuiască cu muiarea sa sau de se va depărta de casă lungă vreme, fără dreaptă pricină. De nu va face agoniseală la casă, când

poate și cât poate. Orice au greșit întru aceste răposatul, se roagă ție, iubitei sale muieri, să-l ierți.

CĂTRĂ FRAȚI ȘI CĂTRĂ SURORI

„Ce e bun sau ce e frumos, fără numai a lăcui frați împreună, zice David (la *Psalm* 132, stih 1)^[26]. Că acolo au poruncit Domnul blagosloveniia și viața până în veac”. Deci, acest răposat, de au greșit ceva împotriva dragostei frățești, au cu fapta, au cu cuvântul, de v-au zis la oarecarele nebun sau v-au suduit, sau v-au blăstămat, zicând: Du-te la dracu, bată-te Dumnezeu și altele, sau v-au întărâtat spre mânia, sau fără dreptate v-au pârât cătră părinți, sau întru ceva cu pildă rea v-au scândălisit, sau altele, din prostiia minții, v-au greșit voao, iubiților săi frați și surori, se roagă să-l iertați.

CĂTRĂ STĂPÂNI

Greșesc slugile de nu vor lucra cu credință stăpânilor săi. De vor face pagubă stăpânilor săi sau vor lăsa să se facă pagubă, când pot împiedeca orice va face acea pagubă de cealelalte slugi ori de la alții streini. De vor fugi de la stăpâni fără de grea pricină. De nu vor iubi pre stăpânii săi, de nu-i vor cinsti, de nu-i vor asculta ca pre cei ce le sânt lor în loc de părinți până sânt în slujba lor. Orice au greșit întru aceste și întru altele răposatul voao, cinstiților stăpâni, se roagă ca să arătați milă cătră dânsul și să-l iertați.

CĂTRĂ SLUGI

Greșesc stăpânii, de vor împiedeca, fără de dreaptă pricină, pre slugi a asculta Sfânta Liturghie în sărbători sau de-i vor face să lucre în sărbători, sau de le vor porunci vrun lucru ca acela, carele nu se poate face fără de păcat. De nu-i împiedecă de la prilejul păcatului, când îi pot împiedeca, sau

de nu-i ceartă când păcătuiesc, sau de nu-i dojenesc când se lenevesc întru ceale ce sânt spre spăsăniia sufletului. Greșesc iarăși stăpânii, când înjură pre slugile sale și-i numesc diavoli, câni și altele. De-i flămânzesc, de nu le plătesc dreapta simbrie sau, fără îndestulată pricină, întârzie a o plăti. De-i lapadă fără pricină, înainte de a-și plini vreamea slujbei. Precum și atuncea greșesc stăpânii, când nu lapadă pre sluga aceea, carea pre prunci și pre ceialalți din casă cu vorbe, cu pildă și cu năravuri reale îi scândălisesc și-i răzvrătesc. Ori în ce de v-au greșit răposatul voao, iubitelor lui slugi, se roagă să-l iertați.

CĂTRĂ DASCAL

Greșesc scolasticii de nu vor cinsti pre dascalii și învățătorii săi. De nu vor asculta de dânsii întru aceale ce se țin de învățătură și de năravurile ceale bune. De se vor lenevi a învăța, și în vreamea învățaturii se vor zăbovi la joc. De vor prăda banii părinților, ce le sânt dați ca să se ajute la învățătură cu ei sau, fără folos, îi vor cheltui. De nu vor păzi legile școalelor. De nu vor plăti dascalului ce se cuvine, când pot. Deci, orice au greșit răposatul grămătic, cu umilință se roagă ție, cinstitului său dascal, să faci bine să-l ierți.

CĂTRĂ SCOLASTICI

Dascalii și învățătorii greșesc, de nu vor îndrepta greșealele scolasticilor săi, când pot. De nu se vor nevoi spre sporiul învățaturii și procopsala grămăticilor. De nu-i vor învăța năravuri bune. De-i vor învăța înadins basnuri și minciuni în chip de adevăr, și care sânt împrotivitoare spăsăniei sufletului. De nu se vor procopsi pre sine, ca să fie destoinci a învăța pre grămălici. De vor pofți mai mare plată de cum se cuvine. De vor da pildă rea cu purtarea sa scolasticilor. De primesc la școală sau de nu-i lapadă din

școală pre aceia carii sânt cu năravuri reale și aduc la rătăcire pre alții. Orice s-au întâmplat, răposatul, prin neluare aminte a greși voao, iubiților săi grămățici, se roagă să-l iertați.

CĂTRĂ TOATE RUDENILE ȘI CEIALALȚI

Mai pre urmă, cătră toate rudele, cătră toți prietenii și cunoscuții își întoarce umilitul său glas, și zice: „Eu cu voi, cinstiților și iubiților, am trăit împreună atâta, cât bine au voit Multînduratul, Făcătoriuul nostru Dumnezeu, în viața aceasta. Întru carea vream, având eu priceapere mărginită și voie mărginită, precum toate făpturile hotărâte sânt, și, direct aceaea, supus fiind eu neputinții de a greși, ori cu nepriceaperea, ori cu voia, carea din fire iaste plecată spre ceale reale, de multe ori, poate, s-au întâmplat să vă greșesc voao. Pentru aceaea, precum Apostolul tuturor ne poruncește: „Purtați sarcina unul altuia, și așa veți plini leagea lui Hristos” (*Cătră Galateni*, cap 6, stih 2), așa și eu, cu adâncă cucerie și evlavie, mă rog ca, privind la fireasca omului neputință și slăbiciune, să faceți bine să mă iertați, ca și pre voi Dumnezeu să vă iarte. Că eu, din inimă, vă poftesc lungă, pacinică, fericită viață, și voao, și căsilor voastre, și mai pre urmă, cununa bunătăților cea neveștejită de la Milostivul Dumnezeu. Să zicem, dară, toți pravoslavnicii creștini pentru odihna sufletului răposatului acestuia: Tatăl nostru, Carele ești în ceriuri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, fie voia Ta, precum în ceriu, și pre pământ. Pânea noastră cea de pururea dă-ne noao astăzi, și ne iartă noao greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pre noi în ispită. Ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta iaste împărăția și putearea, și mărirea a Tatălui, și a Fiiului, și a Sfântului Duh, acum și pururea, și în veacii veacilor. Amin. Dumnezeu să-l iarte și să-l odihnească. [...]

Petru Maior

**PREDICHE SAU ÎNVĂȚĂTURI LA TOATE
DUMINECILE ȘI SĂRBĂTORILE ANULUI,**

culease de ~ de Dicio Sân-Mărtin, paroh Sas-Reghinului și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la Înălțatul Crăiescul Locumtenențiale Consilium, al Ungariei crăiesc cărților revizor.

În Buda, la Crăiasca Tipografie a Universității
Ungurești din Peșta, 1810–1811*

PARTEA I

CAREA CUPRINDE PREDICHELE DE LA
DUMINECA VAMEȘULUI

PÂNĂ LA DUMINECA TUTUROR SFINȚILOR

Mărturisesc eu, drept aceea, înaintea lui Dumnezeu și a Domnului Isus Hristos, carele va să judece viii și morții la arătarea Sa și întru împărăția Sa. Propoveduiaște cuvântul, stăi asupra cu vreamă și fără vreamă, mustră, ceartă, îndeamnă cu toată răbdarea și cu învățătura. Că va fi vreamă când învățătura cea sănătoasă nu o vor priimi. Ci după poștele sale își vor aleage lor învățători carii vor scârpina urechile. Și de la adevăr auzul își vor întoarce, și la bazine se vor pleca. Iară tu priveghiază întru toate, pătimeaște răul, fă lucrul evanghelistului, slujba ta fă-o deplin.

Cartea a doao cătră Timoteiu, cap 4

* Transcriere și note: Crina Pop.

Cuvânt-înainte

Nu e îndoială că preoții, carii sânt păstori sufletești, precum după învățătura Sfântului Apostol Pavel, la Faptele Apostolilor, cap 20, stih 28, sânt puși de Duhul Sfânt ca să păzască turma lui Dumnezeu cea cuvântătoare, carea o au câștigat cu sângele său. Așa, după canonul 19 al Săborului de la Trulla^[1], în toate zilele, dară mai vârtos în sărbători, strânsă deatorie au a face învățatură poporeanilor săi. Însă, precum mulți cu laudă împlinesc deatoriia aceasta, așa unii, nu o dată, sânt siliți a ținea buzele închise, nu că doară nu ar avea învăpăiată râvnă spre propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu, ci lipsa cărților, de unde se pot scoate mântuitoarele învățături, neîndrăzneți îi face pre ei. Că acealea căzării, care se află prin besearicile noastre, măcar că multe frumoase cuvinte cuprind în sinul său, totuși nu sânt așa întocmite, ca, sau preotul să poată culeage dintr-însele dease învățături, care să le zică de rost înaintea poporului, sau înse doveadele cu țesătura lor să poată îndupleca cerbicea^[2] multor creștini de acum, întru carii nu numai s-au răcit dragostea, ci cu totul e înghețată, și inima lor, ca stâlpul întru carele se prefăcu muiarea lui Lot pentru neascultarea, se află învârtoșată și împietrită. Altă plasă de învățături, mai cu țapene dovediri răzimate, lipsesc acuma spre a deștepta pre unii creștini ca aceștia din langoarea păcatului, spre a-i abate de la calea rătăcirii și a-i aduce cătră mântuire. Deci, spre ajutoriul acelor preoți carii nu sânt în stare ca aceaea, ca să-și poată câștiga alte cărți mai iscusite, dau la lumină aceaste *Prediche*, dintru care, preste toate duminicile și sărbătorile anului, pot împărți pânea cea cerească, adecă cuvântul lui Dumnezeu, poporeanilor săi, pentru ca să nu se împlinescă prin besearicile lor tânguirea aceaea a prorocului Ieremia: „Pruncii au cerut pâne și nu ia<s>te cine să le frângă lor” (Plângerea Ieremiei, cap 4, stih 4).

Însă, ca preoții, cu aceste *Prediche*, după cuviință să se ajute a folosi poporeanilor săi, lipsește să ia aminte că, precum aceeași bucată e și maicelor, și sugătorilor lor prunci de hrană, însă cu acea osebite, că spre a hrăni pre maice e bucată tare, iară spre a hrăni pre prunci e prefăcută în lapte; așa, preoții, ca niște maice a poporeanilor săi, lipsește bucata predichelor acestora, topindu-o întâiu în sine să o prefacă în lapte, și rumegând ceale ce se cuprind întru aceste cu cugetul lor, ca o moale beutură să le străcure întru inimile celor neînvățați. Adecă, preotul, vrând a face învățătură din vro predică de aceste, se cade să plinească poronca aceea, carea fu dată prorocului Iezechiil, zicând: „Mănâncă hârția aceasta, și mergi, și grăiaște fiilor lui Israil” (Iezechiil, cap 3, stih 1)^[3]. Deci, mai nainte se cade să cetească predica foarte cu luare-aminte, ca, învățând de rost adevărurile ce cuprinde predica cu doveadele lor, să-și umplă mintea sa, și așa, întocmind voroava după priceaperea ascultătorilor, ca o spongie bine adăpată, fără mare osteneală va putea vărsa adevărurile din amvon.

Ci, măcar că scoposul meu întru osteneala aceasta fu ca și preoții aceia, carii nu sânt procopsiți întru știința ritoricească, să se îndemâneaze cu mijlocirea acestora a face poporului învățătură de rost. Totuși, cel ce va ceti din carte predica în besearică nu fără niciun folos va lucra aceasta. Pentru că așa sânt predichele aceste țesute, cât, de nu și tocma toate firele, încă ființa și măduha celor ce se cuprind într-însele, fieștecarele prost o poate înțelege, cât, oricarele poporan carele va asculta cetaniia Predichelor acestora cu luare-aminte, pururea, mai cu sănătate în suflet, după darul lui Dumnezeu, va ieși din besearică, de cum au intrat.

De acia sfătuiesc pre fieștecarele stăpân de casă, carele știe ceti, ca să aibă în casa sa această carte de *Prediche*, dintru carea în fieștecarele duminică și sărbătoare, în loc de a slobozi pre casnicii săi, ori fii, ori slujitori, la obicinuitele deșertăciuni, pururea predica zilei aceia să o cetească, în

auzul tuturor celor de casă, cu carea și deatoriei sale ceii firești, carea are, de a învăța ceale bune pre casnicii săi, va face destul, și casnicii, gustând sănătoasa învățătură, mai cu frica lui Dumnezeu, mai cu omenie, mai cu credință în lucrurile casei și mai ascultători vor fi. Dintru carea nu de mijloc mângăiare va să sântă stăpânul casii aceia.

Cuvântul acesta, predică, e cuvânt vechiu românesc, carele, părăsându-se oarecând, se împrumută alt cuvânt de la sârbi, și învățătura carea se face duminica sau întru altă sărbătoare, în beserică, cu cuvânt strein se anumi *căzanie*. Ci, de vreme ce sârbii, ca să-și întoarcă împrumutul, acum au priimit cuvântul nostru cel vechiu românesc în gura lor, și de obște le place a chema zisa învățătură *predică*, pentru ce noi să nu luom iarăși cuvântul nostru, și, precum sârbii, așa și noi, mai cu cădință decât sârbii, să ne întrebuițăm cu dânsul? Că rușine ar fi noao streinii să se desfăteaze cu ale noastre, și noi să nu știm prețui ale noastre, care le avem de la vechii strămoșii noștri. Pentru aceea, eu, lăpădând cuvântul strein, *căzanie*, am pus în fruntea cărții aceștia titula *Prediche*. Și în trei părți am împărțit cartea, și în format mai mic, de cum au fost până acum obiceiul, am făcut a se tipări, pentru ușurarea^[4] acelor preoți carii vor voi a învăța dintr-însa și a se găti ca să facă învățătură de rost, că, legându-o în trei bucăți, mai lesne se poate purta în mâni, și în casă, și afară, în grădină, sau ori în ce alt loc, unde de multe ori sânt strâmtorați pentru sunetul pruncilor a ieși când vreau să înveațe. Partea cea dintâiu cuprinde predichele de la începutul Triodului, adecă de la Duminica Vameșului, până la sfârșitul Pentecostariului, adecă până la Duminica Tuturor Sfinților. Predichele de pre vremea Triodului deșteaptă pre păcătoși la pocăință; ceale de pre vremea Pentecostariului îi întăreaște în darul lui Dumnezeu cel dobândit prin pocăință. Întru a doao parte sânt predichele de la a doao duminică după Rusalii, până la duminica 32 după Rusalii. A treia parte ține predichele sărbătorilor de preste tot anul. Aceaste

doao părți despre osebite lucruri, în urma osebitelor Evanghelii și a folosului ascultătorilor, cuvântă.

Pre urmă, cătră voi grăiesc, cinstiți preoți, păstori sufletești. Aduceți-vă aminte că, atunci când ați priimit preoția, carea și umerelor îngerești încă e sarcină înfricoșată, și ați luat în grija voastră oile lui Hristos, ceale cu neprețuit sânge răscumpărate, adecă pre poporeanii voștri, v-ați pus credințeari lui Dumnezeu, pentru sufletele lor. Întru această cursă, dară, aflându-vă, să nu dați somn ochilor voștri, nici să dormiteaze geanele voastre, ca să vă mântuiți ca o căprioară din cursă și ca o pasăre din laț, după cum vă sfătuiască înțeleptul Solomon, la Pilde, cap 6^[5]. Drept aceea, nu fireți fără nevoie grije cătră poporeanii voștri, rugați, propoveduiți, dojeniți, amenințați, certați. Nu vă odihniți până ce nu se va deplini deatornica slujbă lui Dumnezeu de la toți poporeanii voștri, până ce nu vor înceta obiceiurile ceale reale din poporul vostru, până ce nu se vor dezrădăcina pizma, vrăjmășile dintră poporeanii voștri, până ce nu se vor stinge necurățiile dintră poporeanii voștri, până ce mai vârtos tinerii nu se vor învăța bine întru învățătura cea creștinească. Precum căprioara se zbate a se descurca din cursa întru carea căzu, și precum paserile se trudes a scăpa din laț, așa voi, cu mintea și cu inima, și cu toate puterile voastre, să vă nevoiți a face destul deatoriei voastre, întru carea vă aflați, ca cu bucurie să puteți da samă lui Dumnezeu pentru toți poporeanii voștri. Carea, ca după cuviință să puteți plini, lipsească cu neîncetată cetaniia sfintelor cărți să vă îndemânați spre propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu și a vecinicilor adevăruri. Priimiți, dară, Predichele aceastea și le mâncați, adecă cu de-adins să le cetiți. Nice să vă îngreioaze aceea, că sânt mai vârtos unele cam lungi, căci pentru folosul vostru am voit a mă lărgi, ca nu numai o dată dintr-o predică să vă puteți ajuta.

Dintru aceastea de veți culeage ceva ajutoriu spre împlinirea deatoriei voastre, rugați-vă lui Dumnezeu și

pentru mine, ca să-mi iarte păcatele, și din nedeșertata vistierie a darurilor Sale cele cerești, cu bogată îndurare, să-mi dăruiască tărie și îndrăzneală, ca mai multe, după micșorarea talantului meu, să pociu lucra pentru binele de obște. Că, precum nimene nu e șie singur născut, așa Dumnezeu „au poruncit unuia, fieștecăruia, pentru deaproapele său” (Sirah, cap 17, stih 12). Nice dragostea nu știe căuta ceale ce sânt ale sale, 1 Carte cătră Corinteni, cap 13, stih 5^[6]. Drept aceea, fieștecarele e deatoriu, după măsura împărțitelor daruri, a osteni mai vârtos pentru binele de obște, decât pentru folosul său cel trecătoriu. [...]

PREDICA 8.

DUMINECĂ, A PATRA SĂPTĂMÂNĂ A SFÂNTULUI POST

Duh mut și surd, eu ție îți poruncesc: ieși dintr-însul, și de-acuma să nu mai întri într-însul!

Marco, cap 9, stih 25

PENTRU ISPOVEDANIE

Nu fu îndestulată proniia cea dumnezeiască ca să facă pre om să se nască, ci, cunoscând că după naștere nu va să se țină multă vreme întru sănătate, pentru aceea au rânduit doftorie în ierburi și întru alte mestecături. Cea ce au lucrat Dumnezeu întru rânduiala firei au făcut după aceea cu mai multă covârșire de dragoste în rânduiala darului. Nu se îndestulă a face pre om să se nască a doao <oa> ră prin botez, ci, văzând ceale dease neputințe și boale sufletești în care era să cadă el păcătuind, au rânduit o doftorie, carea să fie deasupra tuturor acestora foarte folositoare. Aceasta e creștinilor ispovedaniia, carea e o taină sfântă, unde, prin dezlegarea preotului, se iartă celui ce se pocăiaște toate păcatele ceale după botez făcute. Sănătatea cea dintru început a trupului ni se dă noao întru naștere fără necaz. Ci, dacă se întâmplă după aceea prin ceva necumpăt să o

piiardem, nu ni se întoarce fără de necaz, ba, ca să te vindeci, de multe ori, e de lipsă să suferi tăiere, arsură, ca niciunul să nu se învețe a se bolnăvi. Tocma așa, și darul cel dintâiu ni se dăruiaște în Sfântul Botez fără osteneală; dară, de să va întâmpla să te lapezi de acesta, nu ți se dă înapoi fără multă dureare în sfânta pocăianie, pentru ca să fim mai cu grije. Iară, precum întru putere aseamene e pocăiania Sfântului Botez, tocma așa e și de lipsă. De unde, atâta e de lipsă pocăiania celui ce au greșit după botez, precum e botezul de lipsă celui ce nu e botezat încă. Pentru aceea, nu e de a te mirare nemica, căci diavolul nu încetează cu viclenie a se oști asupra unei taine ca aceasta, îndemnând pre unii ca nicicum să nu se ispoveduiască, pre alții, ca rău să se ispoveduiască. Adevărat plin, mi se pare, va fi iadul, pentru ispovedanii fără de lege, că diavolul nicio cursă nu are, cu carea să prindă atâtea suflete, câte cu aceasta singură. Mulți păcătoși se încredințază că de multe ori s-au ispoveduit, și nu iau aminte că doară niciodată nu s-au ispoveduit bine; și cu această înșelătoare încredințare se surupă ticăloșii, tocma aceea întâmplându-li-se, ce se scrie despre elefant. Acesta se razimă de un copaciu ticălosul ca să doarmă cu odihnă, dară nu ia aminte că vânătorii au tăiat pre dedesupt copaciul, și numai înținat stă. De unde, răzimându-se de dânsul elefantul, se surupă, și, venind, vânătorii îl prind. Nice nu i se întâmplă lui aceasta pentru alta, fără că greși socotind că copaciul acela îi va fi razim, carele era înșelătoriu. Iată vicleșugul cel mare a diavolului: taie razimul ispovedaniei, dară nu-l taie de tot, numai atâta îl taie, cât e de lipsă ca să nu țină. Ție nu-ți zice să nu te ispoveduiești, dară se nevoiaște ca niciodinioară să nu te ispoveduiești cum se cuvine. Oricarele se razimă întru acest fealiu de ispovedanie cade, și cădearea lui e nevindecată. Ci, o, câți sânt în toate zilele de aceia, carii se razimă! Pentru aceea, despre ispovedanie va fi predica de astăzi, întru carea voi arăta întâiu și voi învăța ce trebuie să faci înainte de a merge la duhovnic, cum trebuie să te porți

înaintea duhovnicului, ce trebuie să faci după ispovedanie. A doao, voiui vădi cum că, după ce ai păcătuit, îndată trebuie să lapezi de la tine duhul cel mut, carele te opreaste ca să nu-ți mărturisești păcatele tale, să nu te pocăiești, să nu întârzi, zisei, a izgoni de la tine duhul cel mut, ci îndată să te nevoiești a te pocăi, a te ispovedui. „Duh mut și surd, eu ție îți poruncesc: ieși dintr-însul, și de acum să nu mai întri într-însul!” Luați aminte!

Apostolul Petru, după ce au greșit, de trei ori lăpădându-se de Domnul Hristos, după cântatul cocoșului aducându-și aminte de cuvântul Domnului Hristos, îndată se despărți de aceia cu carii se încălziia în curtea Caiafei, și ieși afară, unde, socotindu-și păcatul său, se căi și plânse cu amar. Așa tu, iubite creștine, vrând a te ispovedui, mai nainte de a merge la duhovnic du-te vrun ceas într-o parte, culeage-ți mintea, lasă toate lucrurile, lasă toate alte griji și te roagă lui Dumnezeu să-ți lumineaze mintea, ca să-ți poți aduce aminte păcatele tale și să-ți aprindă inima de dragostea Sfinției Sale, ca întru adevăr să te căiești de păcatele tale. Și așa, întâiu îți socoteaste cu de-adins toate păcatele tale, câte ai făcut de la ispovedaniia cea mai de pre urmă. Și, pentru ca mai pre lesne să-ți aduci aminte de eale, socoteaste pre unde ai umblat, cu cine te-ai tovrășit, ce fealiu de lucruri sau negoțitorii ai făcut, în ce fealiuri de prilejuri de păcate ai fost. Pune înaintea ochilor tăi ceale zeace Porunci, și pre fiește-carea osebit te ispiteaste, oare asupra căriia ai greșit.

Deci, despre porunca cea dintâiu te ispiteaste: oare n-ai crezut la descântături, la vrăjituri, căutat-ai cu bobii, cu ceară, cu cusutoriu, cu noduri, făcut-ai cuiua de dragoste sau de măritat, și altele ca aceastea. Sau alergat-ai la descântători, la vrăjitori și la păscălari când ai avut vro boală tu, sau pruncul tău, sau vita ta, sau când ai avut vro pagubă. Sau crezut-ai la visuri și la alte nemicuri, cum e: să nu dai luna ceva de dulce din casă, pentru că pier oile, sau să nu dai foc seara din casă, pentru că capătă neputințe vacile, și altele ca aceastea.

Așijderea, oare nu te-ai deznădăjduit de mila lui Dumnezeu, sau n-ai păcătuit cu încredințarea aceea, cum că Dumnezeu e milostiv și te va ierta. Nu ți-ai pus în cap vrodată gândul acela, că să păcătuiești până când vei putea, și să te pocăiești apoi la moarte. Nu te-ai încredințat întru hărniciia ta, nesocotind că toate sânt din darul lui Dumnezeu. Când ai fost în sărăcie, în boală, în pagubă, sau altceva necaz ai pățit, n-ai jeluït asupra lui Dumnezeu, zicând că pre tine te-au uitat Dumnezeu, sau alții sânt mai păcătoși și nu-i ceartă Dumnezeu ca pre tine, sau alte cuvinte ca acestea netreabnice. Când te-ai ispoveduit, n-ai lăsat vrun păcat, pentru rușinea, să nu-l mărturisești la duhovnic. N-ai fost cuiva de sminteală, adecă n-ai ocărât pre cineva pentru că e blând și nu răsplătește rău pentru rău, ci se lasă batjocorit, sau l-ai ocărât pentru că e cu frica lui Dumnezeu, cearcă besearica și ruga lui Dumnezeu, se ispoveduiaște adeaseori și se cuminecă, sau de la altă faptă bună l-ai împiedecat cu sfaturile tale ceale reale. N-ai împins pre cineva, în ceva chip, la păcate, sau n-ai făcut pre cineva să-ți ajute a face păcat, sau n-ai ajutat pre cineva la păcate. Și tu, fămeaie, întră cealelalte socoteaște: oare n-ai gândit, cu podoaba hainelor, cu sulimănături, sau cu vorbe de rușine, sau cu glume, sau cu jocul, sau cu râsul, sau țintind ochii spre cineva, sau cu pieptul golit, și cu alte de acestea, să tragi pre cineva spre gânduri necuvioase, sau n-ai priimit daruri de la cineva pentru păcat. Adu-ți aminte, iubite creștine, și de aceea, oare plinit-ai canonul cel din ispovedaniia cea mai dinainte.

Despre a doao poruncă te ispiteaște: oare avut-ai cândva gând și fost-ai gata să jori strâmb, sau jurat-ai strâmb, și jurământul acesta fost-au la judecată, au afară de judecată. N-ai jurat fără de lipsă tocma de au fost și adevărat, și drept pre ce ai jurat. N-ai jurat că vei răsplăti rău pentru rău sau că vei face altceva rău. Nu ai făgăduit cuiva ceva lucru nu rău cu jurământ, gândind, totuși, întru aceea vreamă să nu

plinești făgăduința. Oare suduit-ai, și ce fealiu de sudalme. Suduit-ai înaintea pruncilor și înaintea slugilor tale, cu care și pre ei i-ai învățat la rău.

Despre a treia poruncă te ispiteaște: n-ai rămas pentru leanea să nu mergi la besearică, stat-ai cu smerenie și cu frica lui Dumnezeu în besearică, au, doară, Ț-au umblat gândul pre aliurea, ai răs, ai dormitat sau încă ai povestit, ba, doară, ai gândit lucruri necuvioase. Oare n-ai ales în besearică loc mai de frunte. N-ai lucrat în sărbători legate, ori la tine, ori la altul. Ținut-ai posturile. N-ai mâncat mai mult decât se cade, și pentru aceea, doară, te-ai și bolnăvit; sau nu te-ai îmbătat.

Despre a patra poruncă, de ești tată, sau mamă, te ispiteaște: avut-ai grije de fiii tăi ca să-i crești în frica lui Dumnezeu, să-i faci să învețe Tatăl nostru, Credeul, poruncile lui Dumnezeu, să meargă la besearică, să se ispoveduiască și să se cuminece cu vrednicie, să se ferească de soții reale, de preteșugurile dragostei lumești. Datu-le-ai în ceva chip pildă rea, dojenitu-i-ai, pedepsitu-i-ai pentru fapte reale, mai ales pentru furțișaguri. Culcatu-i-ai, doară, într-un pat cu tine. N-ai culcat pre prunci cu pruncele laolaltă într-un pat. Iară tu, fiule, te ispiteaște: oare n-ai purtat ură spre tatăl tău și spre mumă-ta, nu le-ai pofțit moartea, nu i-ai judecat cu nedreptul. Ascultat-ai de dânsii, mai ales când Ți-au poruncit să nu umbli în căi reale, să nu mergi noaptea de-acasă, să nu te însoțești cu soții reale. Cinstit-ai pre părinți cu cuvântul și cu fapta, au, doară, i-ai ocărât, sau i-ai blăstămat, sau i-ai suduit, sau i-ai îngânat, sau le-ai zis bețivi, nebuni, strigoi, curvari, sau le-ai zis moșneagi în bațjocură. Ajutat-ai pre tată-tău și pre mumă-ta la bătrânețe, sau la sărăcie, sau la boala lor, n-ai luat ceva din casă fără de știrea lor. Ispiteaște-te, creștine, oare n-ai purtat ură asupra preoților, nu i-ai bațjocorit, nu i-ai suduit, nu i-ai pizmuit, nu i-ai, doară, și bătut sau de rău grăit. Și tu, stăpânule, doară n-ai pedepsit pre slugile tale, când i-ai auzit suduind, vorbind vorbe de rușine, sau când nu s-au dus la besearică; dojenitu-

i-ai să se ispoveduiască și să învețe frica lui Dumnezeu, să nu meargă cu vitele prin bucatele oamenilor și prin ierburi de cosit. Și tu, bărbatule, iubitu-ți-ai muiarea ta ca însuși pre tine, au doară o ai batjocorit, fără milă o ai bătut și o ai socotit roabă ție, nu soț. Și tu, muiare, cinstitu-ți-ai bărbatul, au, doară, l-ai năcăjit, și cu aceea l-ai făcut de au suduit; sau n-ai ascultat întru ale căsătoriei de dânsul, și te-ai ferit de dânsul.

Despre a cincea poruncă te ispiteaște: oare gândit-ai vrodată să-ți izbândești de pre protivnicul tău, poftit-ai cuiva moartea sau altceva rău mare, sau bucuratu-te-ai de moartea, și paguba, și răul cuiva, avut-ai pizmă asupra cuiva, mahnitu-te-ai auzind că alții laudă pre cineva sau văzând că cineva are bine și fericire. Fost-ai nerăbdătoriu când ți s-au întâmplat ceva necaz, rugatu-ți-ai moartea, sau blăstămatu-te-ai să te ia dracul, sau blăstămat-ai pre alții și poftit-ai din inimă ca să li se întâmple blăstemurile acelea, sau făcut-ai ceva vrăjitori asupra cuiva, ca să-l strici sau să-i faci pagubă. Dat-ai cuiva sfat să-și izbândească de pre cineva, sau laudatu-l-ai, de au făcut aceasta. Batjocorit-ai pre cineva și făcut-ai aceasta înaintea altora, că atunci, iarăși, înaintea acelorași, ești deatoriu să-i întorci cinstea și numele cel bun. N-ai bătut sau n-ai rănit pre cineva. Când puteai, tras-ai pre altul de la păcat și datu-i-ai sfat bun, au ba. Iertat-ai pre vrăjmașul tău, când s-au umilit și au cerut iertăciune de la tine, sau, pentru mândria, n-ai cerut iertăciune de la acela cu carele ai fost învrăjbit, dat-ai bună zioa aceluia cu carele ai fost învrăjbit și mulțamitu-i-ai când ți-au dat el bună zioa.

Despre porunca a șeasa și a noao te ispiteaște: oare avut-ai gânduri și pofte trupești și stat-ai ceva vreamă în gândurile acelea; nu le-ai lăpădat îndată din minte, ci doară te-ai desfătat cu dânsese, măcar că, doară, n-ai avut cuget să faci ceva păcat de săvârșit, și adusu-ți-ai aminte ce lucruri și cum că păcătuiești cu acelea gânduri necuvioase. Râvnit-ai

vro muiare, și fost-au aceea fecioară sau văduvă, au muiare cu bărbat, au să-ți fi fost neam, și ce fealiu de neam, sau făcut-ai cu vruna de acestea păcatul de săvârșit. N-ai vorbit cuvinte de rușine, și înainte a cui, adecă înaintea a căsătorii, au necăsătorii, prunci, au oameni de vârstă. Nu te-ai fâlit pentru ceva păcat înaintea cuiva. Plăcutu-ț-au să ascuți vorbe de rușine, făcut-ai ceva păcat de necurăție și de rușine, din ceale ce sânt împotriva firei.

Despre porunca a șaptea și a zece, te ispiteaște: oare avut-ai gând să furi de la cineva ceva, sau să-l înșeli, sau să nu-i plătești cu ce i-ai fost deatoriu, sau avut-ai prea mare lăcomie ca să te îmbogățești. Câștigat-ai ceva cu minciuni sau cu jurământuri strâmbe. Dat-ai sfat să facă cineva pagubă altuia, sau bucuratu-te-ai de paguba altuia. N-ai tras pre cineva la judecată și să-i faci pricină cu nedreptul. N-ai înșelat pre cineva vânzând cu măsură nedreaptă, n-ai vândut vrun lucru rău, ca când ar fi bun, sau făcând mestecături. N-ai cheltuit mai mult de cum ți se cădea ție pre veștmânte, pe jocuri, pre ospeațe. Vânzând ceva în credință, n-ai vândut cu mult mai cu mare preț de cum se cădea, spus-ai sminteala și scăderea negoțului, când te-au întreat cel ce vrea să cumpere. N-ai furat de la cineva ceva, de la ce fealiu de om ai furat, singur, au mai cu mulți. Ținutu-te-ai de contract, de tocmală și de făgăduință ce ai făcut cu alții. Lucrat-ai atâta cât poftea statul tău, au, doară, te-ai lenevit a plini deatoriia statului tău. Dat-ai plata lucrătorilor tăi și slujitorilor, plătitu-ț-ai deatoriile. Când ai aflat ceva în drum, datu-o-ai a cui au fost. Făcut-ai milostenie cu acela ce era în mare lipsă. Împiedecat-ai să nu vină altuia pagubă, când lesne puteai împiedeca.

Despre a opta poruncă te ispiteaște: oare avut-ai prepus, au judecat-ai pre alții fără pricină îndestulată și fără de temeiu, stricat-ai numele cel bun a cuiva, și cum l-ai stricat, grăit-ai de dânsul ceva lucru mare, n-ai stârnit sfadă întră alții, sau n-ai pârât cu nedreptul pre cineva, sau n-ai mințit

altceva cu paguba altuia, n-ai împedecat pre cineva cu hule, ca să nu dobândească ceva bine, împedecat-ai clevețele sau alte ocări asupra altora, când puteai împedeca. Așa, iubite creștine, foarte cu nevoie să-ți socotești păcatele, așijderea să-ți aduci aminte fieștecările păcat de câte ori l-ai făcut. Că de ai uita vrun păcat din lenevirea ta, adecă căci nu te-ai ispitit cu nevoie, atunci ispovedaniia ta nu iaste bună.

Iară după ce ți-ai socotit păcatele, precum cela ce merge la vânat nu se îndestulează că au aflat fiiara, ci, cu de-adins se nevoiaște ca să o ucidă, așa și tu trăbuie cu toată nevoie să ucizi și să omori păcatele tale, cu durearea și cu înfrângerea inimii, adecă, să pui ură asupra păcatelor și să-ți pară rău din inimă de toate păcatele tale, pentru că ai supărat cu eale pre Dumnezeu cel preabun, și să pui gând cu toată inima, și să te făgăduiești cu toată credința că de aci înainte te vei feri de toate păcatele, cu ajutoriul lui Dumnezeu. Caută, iubite creștine, cu ochii în jos și vezi văpaia cea groaznică, carea neîncetat se aște cu păcatele noastre, vezi lacul cel de rășină, râul cel de piatră pucioasă, temnița cea adâncă și prăpastiia, unde, cu veacinic întunec, cu veacinică foame, cu veacinică seate, cu veacinică putoare te vei munci, de cumva nu te vei pocăi și nu te vei părăsi de păcate. Adu-ți aminte cum Dumnezeu din veaci te-au iubit singur din mila Sa, te zidi din nemica; au nu putea zidi pre alții în locul tău, carii vrea fi mai mulțamitori decât tine? Te-au împodobit cu multe daruri, au făcut să te naști întră creștini, te-au priimit de atâtea ori la Tainele Sale, te-au așteptat de atâtea ori la pocăință, osândind pre alții pentru mai mici păcate decât ale tale. Dumnezeu aleargă după tine, și tu ai fugit de Dânsul. Adu-ți aminte cum Fiiul lui Dumnezeu S-au făcut om pentru tine, au suferit foame, seate, chinuri nespuse, și au murit pentru tine, iară tu, în loc de a-I mulțami de atâtea bine, L-ai ocărât, L-ai batjocorit cu păcatele tale, și te-ai silit iarăși a-L răstigni, auzitu-s-au din veac o nemulțamire ca aceasta. Pre un câne, carele e bun,

încă îl prețuiești, iară pre Dumnezeuul tău, pre Ziditoriul tău, pre Chivernisitoriul tău, pre Mântuitoriul tău mai rău L-ai cinstit decât pre un câne. Miră-te că te-au răbdat pământul și nu s-au despicat să te înghită. Miră-te că te-au suferit Ceriul și n-au slobozit fulgerile sale, tunetele sale să te detune. Miră-te că toate gadinile, toate făpturile nu s-au rădicat asupra ta, ca să facă izbândă pentru atâta ocară, ce ai făcut tu lui Dumnezeu; ai batjocorit numele Lui, darurile Lui, leagea Lui, pildele Lui, ai batjocorit sângele Lui, moartea Lui, mântuirea Lui. Tresveaște-te, creștine, adu-ți aminte cine ești tu și asupra cui ai păcătuیت, smerește-te, căiaște-te, să-ți pară rău acum, mai mult decât de toate realele, pentru că ai mâniat pre Dumnezeu, și pune gând și hotărâre că mai bine să mori, decât să mai păcătuiești.

După aceea, te du la duhovnic cu smerenie, ca când ai mearge la judecata lui Dumnezeu. Și acolo nu înceape a te lăuda ca fariseul și a zice că n-am făcut aceasta, n-am făcut ceaea, ci spune păcatele care le-ai făcut, precum le-ai făcut, și numărul lor, adecă care păcat de câte ori l-ai făcut. Să nu te împingă diavolul să lași vrurul pentru rușinea, sau pentru orice altă pricină, că așa, în loc de a căpăta iertare, mai mare osândă ți-ai agonisi. Ce te rușinezi a spune păcatul tău unui duhovnic, carele e om ca și tine? Au, doară, mai bucuros ești să arzi în focul iadului, și în veaci să-ți plângi și să-ți blastămi nebuniia? Așijderea, bine să iai sama de ai curvit cu cineva, sau de ai furat cu cineva, sau orice alt păcat ai făcut cu alții, sau, de te-au îndemnat cineva la păcat, să nu cumva să-i spui numele sau în ceva chip să-l arăți duhovnicului, că aceasta ar fi clevetire, păcat de moarte, și, în loc de a te mântui de un păcat, ți-ai mai agonisi și altul. Deci, spune numai păcatul tău, pre soții nicicum nu-i da afară, că aci n-ai venit să pârăști pre alții, ci numai pre tine însuți, nice nu sta a te apăra că te-au împins dracul sau te-au silit alții, ci spune precum au fost.

Iară, după ce ți-ai ispoveduit păcatele tale și ai luat dezlegare, doao lucruri sânt de lipsă: una, să-ți plinești canonul cât mai degrabă, cel dat de duhovnic; alta, să-ți îndreptezi viața, adecă, să te ferești de păcate și de tot prilejul păcatului. De ai fost învrăjbit cu cineva, să faci pace statornică, să nu faci pace numai pre vremea ispovedaniei, și apoi, după aceea, iară să iai vrajba înainte, precum spun de șearpe, că, atunci când vrea să bea, varsă veninul pre o piatră, și, după ce bea, iară vine și-l ia. De ai furat de la cineva ceva sau oricum ții ceva lucru a altuia cu nedreptul la tine, întoarce-l, dă-l stăpânului său, că altmintrea ispovedania nu-ți foloseaște nemica; că nu se iartă păcatul, dacă nu se întoarce furatul. De această deatorie nu te poate dezlega duhovnicul, nici patriarhul, ba nici toți sfinții îngeri. De ai muri tu și iară te-ar învia Dumnezeu, tu nu ești deatoriu să te duci iară să trăiești cu muiarea ta, pentru că te-ai legat cu ea să trăiești numai până la moarte. Iară ceale ce ai furat, de ai muri și de ai învia de o mie de ori, tot rămâne deatoria să întorci. Așa, iubite creștine, după ispovedanie în tot chipul te nevoiaște a te feri de rău și a face bine. Fă, adecă, roduri de pocăință, ca să nu se afle a fi fost ispovedania ta fățarnică și deșartă.

Dară, când se cade să te pocăiești? Ași zice într-un chip: cei bătrâni, astăzi, iară cei tineri, mâne. Dară, văd că aseamene sânt muritori și cei tineri, ca și cei bătrâni; ba, încă mai mulți mor de cei tineri, de vreme ce vedem că puțini ajung la bătrânețe. Așadară, aseamene toți sânt deatori cu grab a se pocăi și nu a întârziia. Spuneți-mi, cine e carele, fiind în vro primejdie trupească, să se zăbovească cu voia întru aceea? Au nu cela ce stă să se îneace în tot chipul se nevoiaște aorea și de spume se apucă cu nădejde ca să scape de primejdie? Cine e carele, putând a scăpa din temniță, să nu sfarme fiiarele și să fugă? Cine, carele, fiind bolnav și putând a se vindeca, să întârzie a se tămădui? Iară, oare carele din voi, putând acum pre lesne a-și scoate

sufletul din primejdie și a-l spăsi, va mai aștepta altă vreme, alt prilej? Când greșești vrunei om mare și puternic, au nu te nevoiești cât mai curând să faci destul pentru greșala ta și să dobândești iertare, pentru că bine vezi că cu primejdie iaste a avea ție vrăjmași pre un om așa puternic. Dară, apoi, de Dumnezeu, pre carele L-ai scârbit cu păcatele tale, nu te vei teame? Vei întârziia a te împăca, vei suferi vrun ceas a-l avea vrăjmași pre acela, carele într-o cirtă te poate ucide și poate sufletul să ți-l trimită în gheenă.

Când, dară, să cade omul să se pocăiască? Îndată după ce au păcătuit. Iară voi, cei mai mulți, oare pocăitu-v-ați îndată după ce ați păcătuit? Ba nu, ci ați așteptat postul mare; după ce ați ajuns postul mare, ce mai așteptați? Așteptați Vinerea Mare, atuncea să vă ispoveduiți, când, după ce ați postit fără de niciun folos, curând iară să vă întoarceți la ceale mai denainte, ca și cănele la borătură. Atuncea să vă ispoveduiți, nu pentru că vă iaste voia a vă pocăi și a vă îndrepta, ci pentru ca să pliniți obiceiul. Tocma în Vinerea Mare se duse și Iuda la farisei, și pre scurt se ispovedui, zicând: Greșit-am de am vândut sânge nevinovat. De acoloa ce folos avu de o ispovedanie ca aceasta? Mearse și se spânzură. Dea Dumnezeu să nu fie așa și ispovedaniile acelora carii așteaptă să se ispoveduiască în Vinerea cea Mare.

Deci, nu mai așteptați, iubiților, nu mai întârziiați, acum e vremea bine priimită, pocăiți-vă, pocăiți-vă. Spuneți-mi, de ar trimite Dumnezeu pre îngerul Său la temnița iadului, ca să zică unui suflet ce se munceaște acolo. Iată, Dumnezeu au făcut milă cu tine, te sloboade să te duci iară în lume, numai apoi să te pocăiești. Au întârziiare-ar acesta a se pocăi, au nu îndată ar alerga la duhovnic, s-ar ispovedui și cu neîncetate lacrimi ș-ar spăla păcatele sale; cu metanii, cu ajunuri, cu rugăciuni, cu milostenii ș-ar curăți păcatele sale, și în tot chipul s-ar nevoi ca să nu mai meargă la acel loc de muncă? Dară ce socotești, creștine, au mai puțină milă face Dumnezeu cu tine că te așteaptă să te pocăiești, de cum ar

face cu sufletul acela? Spune-mi, sânt doi oameni osândiți la galioane, ca acolo să se muncească până la moarte; pre unul, până încă a nu porni cătră galioane, îl iartă împăratul, pre celalalt îl iartă după ce zece ani s-au muncit la galioane. Au, n-au făcut mai mare milă împăratul cu cel dintâiu, decât cu cel ce s-au muncit la galioane zece ani? Și ție, creștine, când ai făcut păcatul cel dintâiu, ȝ-au fost ieșit judecata ca în veaci să te muncești în iad. Singură mila lui Dumnezeu te-au ținut și te-au așteptat ca să te pocăiești. Vezi că mai mare milă face Dumnezeu cu tine, de cum ar face cu sufletul acela, ce l-ar slobozi din iad. Pocăiaște-te, dară, goneaște de la tine duhul cel mut și surd, și te ispoveduiaște. [...]

PARTEA <A> II<-A>.

CAREA CUPRINDE PREDICHELE DE LA
DUMINECA A DOAO SĂPTĂMÂNĂ DUPĂ RUSALII
PÂNĂ LA DUMINECA A 32<-A> DUPĂ RUSALII
[...]

PREDICA 26.

DUMINECĂ, <A> 27<-A> SĂPTĂMÂNĂ DUPĂ RUSALII

*Șease zile sânt în care se cade a lucra, iară nu
în zioa sâmbetei.*

Luca, cap 13, stih 14

PENTRU SFINȚIREA SĂRBĂTORILOR

Ceaea ce din diavoleasca zavistie zise mai-marele sinagoghiii în Evangheliia de astăzi cătră norodul jidovesc, eu, din evangheliceasca râvnă, voiu să zic cătră voi, pravoslavnici creștini: „Șease zile sânt, în care se cade a lucra, iară nu în zioa sâmbetii”. Trufașul acela Luceafăr, carele dintru început se ispiti a se asemăna pre sine Celui Preaînalt, după aceea, după cădearea sa din ceriu, îndoind

năvala cu sumeția sa, nu numai îndrăznește a se asemena pre sine lui Dumnezeu, precum atunci, ci încă se silește să-L întrecă. Dirept aceea, pentru că Dumnezeu pofteaște de la oameni, în chip de dajde, paza sărbătorilor, vicleanul se nevoiaște a lipsi pre Dumnezeu de această dajde și a o lua șie. De unde, cătră toate soțiile sale, cătră toți ceialalți draci zice și strigă: „Veniți și să stângem toate praznicile lui Dumnezeu de pre pământ!” (Psalm 73, stih 9). Adecă, îndeamnă să facă ca praznicile și sărbătorile să nu fie mai mult spre slujba lui Dumnezeu, ci spre slujba lor cea diavolească și pierzătoare de suflet. Și să dea Dumnezeu să nu poată plini diavolul sfatul său acesta. Însă, de vom sta a judeca drept, vom fi siliți a mărturisi cum că să preaplinească în toate zilele acest sfat diavolesc întră creștini. Că, la creștinii noștri, sărbătorile nu sânt mai mult sărbători, pentru că nu sânt mai mult sfinte. Despre această jalnică necumpătare voiu să cuvintez astăzi. Și voiu arăta că, spre sfințirea sărbătorii, e de lipsă întâiu să nu lucre creștinul. A doao, să facă fapte bune. Luați aminte!

Dumnezeu, precum e Domn tuturor lucrurilor, ca Cel ce e nescris împrejur, așa, pentru vecia Sa, e stăpân tuturor vremilor. Și pentru aceea, dacă pentru ca să-Și areate stăpânirea preste tot locul, Își aleasă unele locuri Șie, unde osebit să fie cinstit și slujit, și au rânduit besearicile, așa, pentru ca să-Și areate stăpânirea preste toate vremile, prea cu cuviință era ca și întră vrimi să-Și alegă unele spre slujba Sa și să rânduiască sărbătorile. Pre acest temeiu razimă porunca a treia, carea iaste pentru sfințirea sărbătorilor. Poruncă, carea e vreadnică de toată ascultarea, de vreme ce e poroncită și de leagea firei, și de leagea beserecească. Leagea firei pofteaște ca, de vreme ce pentru săvârșirea lucrurilor celor mari se alege vremea Sa, cu cât mai vartos se cade să se alegă vreme pentru lucrurile Evlaviei, ca întră aceea sufletul mai cu de-adins să slujască lui Dumnezeu și să se nevoiască spre spășanie. Leagea

Besearicii apoi hotărește vreamea aceasta și voiaste ca aceasta să fie întâiu duminică, pentru că duminică învie Domnul Hristos din morți și duminică trimise pre Duhul Sfânt, pre carele îl făgăduise. Și de adaogă la duminică, apoi, Besearica și alte zile în an, aceasta e pentru ca mai adeaseori și mai cu fierbințeală să fie cunoscut Dumnezeu cu slujba cea de mulțămire de la credincioșii Săi. Dară ce iaste a sfinți sărbătorile? Iaste, întâiu, a înceta de la lucrare: „Să nu faci întru aceaea niciun lucru” (Ieșire, cap 20, stih 10). Socotiți acum în ce chip țin sărbătorile unii creștini, carii, nu numai în zi de sărbătoare își află vreame a merge la târguri, a trimite caru la moară sau la pădure, a umbla să-și scoată deatoriile, ci și acasă așa cumpănesc vreamea, cât vin cu caru plin de fân de la câmp pe la prânz, și curând după amiaz îl descarcă, ca îndată să meargă iarăși după alt fân. Pre cei de casă ai săi așa îi cuprind cu lucru în zi de sărbătoare, cât aorea mai osteniți se află de lucru în zi de sărbătoare, decât preste săptămână. Aceștia pare că întru acea rea păreare sânt cum că Dumnezeu numai pentru aceaea i-au lăsat pre pământ, ca să slujească trupului celui stricăcios și câștigului celui pământesc să se închine. Și nu știți, creștinilor, că, în lumea aceasta, de vom socoti bine, singur un lucru e de lipsă, adecă cercarea spășaniei? Toate cealelalte lucruri, pentru care atâta sânteti îngrijeați, atâta vă osteniți, atâta vă trudiți, toate sânt nemicuri. Lucrul carele e vreadnic de voi, acela iaste mântuirea sufletului. Lucrul acesta de-l veți împlini, toate sânt împlinite, pentru că e dobândit sfârșitul cel de pre urmă, de la carele veți scăpăta ce folos veți să aveți de toate câștigurile voastre care le faceți: „Ce folos iaste omului, de ar dobândi lumea toată, strigă Hristos, iară sufletul său își va piiarde?” (Mateiu, cap 16, stih 27)^[7]. Dară că voi, carii așa puțin cinstiți sfințele sărbători, nu pentru aceaea lucrați, ca să dobândiți lumea toată; nu, nu, ci ca să dobândiți puține părale, și pentru aceastea pierdem ceale mai bune nu ale inimii noastre, ci și până ale sufletului nostru. O, lucru strein!

De ar poronci Dumnezeu să ne ostenim, și lumea ar poronci să ne odihnim, s-ar cădea pentru ca să fim ascultători lui Dumnezeu, să lăpădăm odihna și să ne apucăm de osteneală. Și totuși, iată împrativă întâmplându-se lucru, oamenii mai bucuroși ascultă de un stăpân așa varvar precum e lumea, carea pururea se bucură ca să vadă pre slugile sale să lucre ca robi, decât să asculte de un Stăpân așa bun, precum e Dumnezeu, Carele se desfătează când vede pre slugile Sale că lucră ca slobozi: „Meargeți fieștecarele dintră voi la lucrul său”, zicea Faraon evreilor, întru aceeași vreme când Dumnezeu le poronca lor ca să meargă în pustie, să facă jertvă (Ieșire, cap 5, stih 4). Aceaeși zice lumea, după sfatul diavolului, vrăjmașului sfintelor zile: Ce atâtea sărbători? Carele vrea să mânânce trebuie să lucre: „Meargeți fieștecarele dintră voi la lucrul său”. Și așa, lumea, măcar că e atâta fără milă, cât face pre supușii săi să cadă supt sarcină, totuși e mai ascultată decât Dumnezeu, și mai bucuroși facem voia lumii, decât să cinstim pre Dumnezeu.

Poate să zică oarecarele întru sine: aceaste cuvinte nu sânt pentru mine, că eu nici întru alte zile nu lucru, necum în sărbători. Poate să fie așa, eu o cred. Ci iani ia aminte! Oare, nelucrând tu, nu lași sau, doară, încă și poroncești în locul tău să lucre cei de casă ai tăi? Că de lucră casnicii tăi, măcar nu lucră tu, tu calci sărbătoarea. Că poroncește Dumnezeu la Ieșire, cap 20, stih 10: „Să nu faci întru aceea niciun lucru, nici tu, nici feciorul tău, nici fata ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău și niciun dobitoc al tău, nici veneticul cel ce lăcuiaște cu tine”. Eu cred că tu toată zioa de sărbătoare te preumbli pre ulițe fără lucru, de nu încă, doară, toată zioa o petreci în cricimă; dară ce folosește dacă ai tăi cei de casă toți sânt cuprinși, care cu un lucru, care cu altul? Și apoi tu zici că tu nu lucră? Ba lucră, încă prea mult, pentru că nu lucră numai cu doao mâni, ci cu atâtea, câte sânt la cei de casă ai tăi. Că ceae ce face neștine prin altul însuși o face, zice leagea. Deci nu vă îndestulareți,

stăpânilor, că nu lucrați voi, ci pre niciunul din cei ce sânt la casa voastră să nu suferiți a lucra. Altmintrea, cu acel puțin câștig vă veți agonisi pagubă mare foarte. Că și în lumea aceasta, de multe ori, nu lasă Dumnezeu nepedepsiți pre cei ce lucră în zi de sărbătoare. Câte întâmplări de acestea se vad! Ba, de câte ori și nerodirea țarinilor, grindina, boala vitelor și alte nenorociri vin spre pedeapsă, pentru că nu să cinstesc sărbătorile.

Ci lucrul cel mai rău e că, de nu lucră creștinii în zi de sărbătoare, mai cu sprintenie decât altă dată fac păcate în zi de sărbătoare, cu care cu mult mai mult se necinstește sărbătoarea, decât de ar lucra. Atâta se dau unii în sărbători după păcate, ca când sărbătorile pentru aceea ar fi rânduite, ca mai cu volnicie și mai cu îndămână să poată păcătui. Ce ar zice, de și-ar rădica capu odată din mormânturile sale, creștinii cei dintâiu și ar veni să vadă sărbătorile noastre? Ei avea obiceiul a se găti la sărbători cu pocăianie și a le sărba cu curăție. Să vadă ei acum sărbătorile noastre, cu adevărat ar zice că sărbătorile creștinilor acum nu mai sânt sărbători și că de la mulți dintră creștini au dobândit diavolul aceea ce dorea, adecă, ca să strice sărbătorile de tot: „Veniți și să stingem toate praznicile lui Dumnezeu de pre pământ!” (Psalm 73, stih 9). Și cum pot să fie sărbătorile sărbători acelor, carii, nu numai nu află pre Dumnezeu în zi de sărbătoare, ci încă Îl pierd, ci încă Îl alungă, ci încă cu fărădelege Îl scot afară din sufletele sale? Care mai chiară lumină vor lua dintru a doao parte.

A înceta de la lucru, zice Sfântul Grigorie Teologul, nu e pentru alta, fără ca să ne îmbogățim sufletul nostru cu evlaviia. Prea mărginită e inima omului, de unde nu poate întru aceeași vreme a gândi la doao lucruri mari și a le împlini. Pentru aceea, dară, noi lăsăm alte griji în zi de sărbătoare, pentru ca să ne nevoim cu totul spre folosul duhului și spre cinstea lui Dumnezeu. Și aceasta e a sfinți sărbătorile. Nu aceea vrea Besearica, ca în zi de sărbătoare

numai cât să încetați de la osteneale, pentru ca numai să vi se odihnească trupul și să se întrame, ci, mai vârtos, ca, încetând de la lucrul cel pământesc, să aveți vreamă slobodă a face fapte bune, precum face grădinariul cel înțelept, carele taie ramurile ceale mai aproape de pământ ale arborului, pentru ca mai vârtos să crească și să se înalță cătră ceriu arborul. Dară, oare, așa se poartă creștinii? O, Doamne!, zice Sfântul Avgustin: ba încetați de la lucru, ca să facă mai multe păcate, de unde mai bine ar fi de ei să-și ostenească trupul toată zioa, decât să-l odihnească cu atâta pagubă a sufletului: „Mai bine toată zioa ar săpa, decât toată zioa să joace”, în Psalm 32. Apolonie, căpitanul împăratului Antioh, precum scrie la <a> 2<-a> Carte a Macaveilor, cap 5, întră în Ierusalim, fățarnicindu-se a fi prietin, și petrecu acolo cu pace până la zioa cea de sărbătoare, întru carea apoi, când mergea norodul în preumblare, ieși fără veaste cu ostașii săi, și, alergând pre ulițe, umplu de sânge și de ucidere căile toate. Această măcelărie de trupuri fu icoană de altă măcelărie, mai cumplită, ale sufletelor, carea se întâmplă în sărbători, când diavolul, după ce au dormit toată săptămâna, dumineca să dezleagă și umple de fărădelegi creștinătatea. Și așa, în zilele ceale sfinte nu numai se face puțin bine, ci se face încă cu mult mai mult rău. Drept aceea, mie mi se pare că vrăjmașul acesta a spăsăniei noastre, mai cu tirănie și mai cu viclesug decât Apolonie, așteaptă zilele ceale de sărbătoare, pentru ca să dea o năvală groaznică asupra tuturor credincioșilor, carii trăiesc fără grije întru acea nelucrare, pentru dânsii deșartă, carea ar trăbui să fie sfântă. Mi se pare că el în trei oști mari își împarte armadia sa, dintră care, ca să ne întrăbuințăm cu cuvintele Apostolului Iacov, cap 3, stih 15, cea dintâiu o putem chema pământească, a doao, trupească, a treia, diavolească; și că cu aceastea aleargă el în toate părțile ca să facă jalnică ucidere.

Deci, oastea cea dintâiu iaste lăcomiia averii, întru carea, afară de greșealele care am zis că se fac cu nencetarea de la

lucru, se fac și alte greșeale cu neplinirea lucrurilor acelora, care trebuie să se facă în zi de sărbătoare, spre slujba lui Dumnezeu. Câți sânt carii se cuprind cu alte griji mai dimineată, și, măcar că au cuget ca, împlinind acealea până la vremea sa, apoi să se ducă la besearică ca să asculte Sfânta Liturghie, totuși cu aceea se întâmplă, cât, când merg la besearică, iată, au ies acum din Liturghie, au stau să iasă, și ei rămân fără slujbă. Altul zice: voiui porni la drumul meu cu negoțu, că pre vremea Liturghiei voiui ajunge la cutare besearică și voiui asculta Sfânta Liturghie, și când ajunge acolo e săvârșită Liturghia. O, nepricepuților! De ați ști ce vistiiari e Liturghia, mai bucuroși ați fi să piiardeți tot cât aveți în pungă și în boltă, decât să piiardeți o Liturghie. Ci aceasta e treaba lăcomiei: pre cât e isteafă a face socoteala în lucrurile ceale pământești, pre atâta e năucă întru ceale ce sânt ale ceriului. Iuda știu bine prețui mirul, carele îl vârsă Maria pre picioarele lui Hristos; zise că se putea căpăta trei sute de dinari din mirul acela, de se vrea vinde (Ioan, cap 12). Iară în prețuirea lui Hristos, atâta Îl socoti de puțin, cât Îl vându cu treizeci, ba și mai pre puțin se îmbie să-L vândă: „Ce vreați să-mi dați mie, și eu Îl voiui da pre El voao” (Mateiu, 26 cap, stih 15). Așa lucră mulți, îmboldiți de aseamene lăcomie; au minte mare de a prețui câmpurile, dobitoacele, bucatele, negoatele, iară a prețui sufletul său și raiul, nu au minte nemica. Aceaeși lăcomie pre mulți creștini îi face de, măcar că ascultă Sfânta Liturghie cu trupul, sânt multe miluri departe de la Liturghie, ba și de la besearică, cu mintea. De tot îmbătați cu grijile lucrurilor celor pământești ar vrea, ca să zic așa, mai curând să se gate Liturghia de cum se înceape, și dacă vād pe preot că vrea să spună predică, stă să-i prindă frigurile și zic că preotul e om fără socoteală. Și dacă ies o dată din besearică, nu e primejdie să-i mai vezi a se întoarce în zioa aceea, pentru că au alte trebi, de care mai mult se îngrijează, decât de cinstea sfinților și de câștigarea spășaniei. Așa, lăcomiia averilor

face cea pustiire a sărbătorilor carea o fac drumarii în viaa cea fără gard, pre carea așa o prădează, cât tuturor dă ea roade, afară de stăpânului său. Așa, numai pentru Dumnezeu nu e vreme în zile de sărbători, pentru toate alte trebi prisoseaște.

Ci mai cruntă încă e pierzarea carea pricinuiască ceaealaltă oaste, carea se cheamă trupească, pentru că nu are scopos mai înalt, fără să țină simțirile îndestulate, care sânt de obște cu dobitoacele. Toată tinerimea așteaptă sărbătoarea ca să-și poată mai cu îndămânare petrece. Prilej necurăției se socoteaște evlavia, zicea Tertulian^[8], de vreme ce nu merg așa cu dezmiardare mânzii și alte dobitoace, toate, la livadă, precum feciorii și featele se poartă în zi de sărbătoare. Tinerii neamului lui Veniamin așteptară sărbătoarea Domnului, ca să pună pândă celor din Silom și să-și răpească fieștecarele câte o fată: „Iată, sărbătoarea Domnului iaste în Silom. Și au luat muieri după numărul lor din ceale ce juca, dintru acealea au răpit” (Judecători, cap 21, stih 19, 23). Să dea Dumnezeu ca tinerii noștri să nu facă altele mai mari în sărbători, de veame ce și cu vorbele, și, de multe ori, și cu fapta, zilele ceale sfinte le spurcă. Că nici odinioară nu să drăgostesc laolaltă, precum în sărbători; cu totul în sărbători se strică curăția. Dară oamenilor celor de vârstă cum sânt sărbătorile? Mulți toată zioa o petrec sau cu jocu cărților, sau, ce e mai rău, în cricimă. Pre aceștia îi numeaște Sfântul Ioan Gură de Aur ocară neamului omenesc, nu numai a creștinătății, în Omilia 1 către popor, deoarece și dobitoacele ceale mai urâte drept beau, ci beau pentru că au seate, unde aceștia își pricinuiesc seate ca să poată bea: „Au, aceaea iaste creștinilor a prăznui zioa cea de sărbătoare, să-ți umpli pântecel și să slobozi frâul desfătărilor celor oprite?”, zice Sfântul Chiril, Cartea 8, în Ioan, cap 5. „În zile de lucru, urmează același părinte a grăi, fieștecarele poartă grijea lucrului său și se contenește de beție, de jocuri și de deșărtăciuni. Iară în sărbători, la cricime, la jocuri, la

privealiște și la danțuri, spre batjocura numelui celui dumnezeiesc și spre călcarea zilei”. Cea mai de pre urmă oaste a diavolului asupra sărbătorilor numai cu numele încă mă îngrozește, deoarece se cheamă diavolească. Și aceasta e mândria, carea niciodată nu face biruință mai vârtos decât în sărbătorile ceale mai sfinte, cât acum sărbătorile care sânt rânduite spre cinstea lui Dumnezeu s-au schimbat, spre cinstea mândriei și a trufiei. Știu că, spre cinstea sărbătorii, cu cuviință e a se îmbrăca mai bine decât cum e obiceiul întru alte zile. Totuși, cum nu va fi împotriva cinstei ce se cuvine lui Dumnezeu a cheltui atâta vreme întru împodobirea capului, fără de a lua sama la minte, și a-l împodobi numai pentru ca să se areate la besearică cătră cei ce vor vrea să se uite? Aceasta e a schimba vestmintele trupului spre cursa sufletelor și vremea sărbătorii spre vânarea iadului. Și așa, de plângea oarecând căile Sionului, pentru că nu era carii să vină la besearică: „Căile Sionului plâng, pentru că nu sânt cei ce vinea la praznic” (Plângerea lui Ieremia, cap 1, stih 5), acum, dimpotrivă, e silită besearica a plânge că vin atâtea muieri, care și pentru sine, și pentru alți, mai bine ar rămânea închise în casă, de vreme ce vin cu totul miresmite, pompoase și mai împodobite decât însăși besearica aceea, la carea vin: „împodobite ca asămănarea besearicii” (Psalm 143, stih 14). Ba unele vin cu brațele, cu piepturile, cu sinurile goale, vin ca să se facă besearică diavolului, carele, văzând că acum sânt lăpădați idolii lui, pun întru aceste besearici însuflețite un idol de deșertăciune, căruia nu se rușinează apoi creștinii a-și jertvi sufletul său. Preoții strigă la oltariu că mărirea e a Tatălui, și a Fiiului, și a Sfântului Duh, când, întru aceeași vreme, o muiare plină de fală și deșeartă, punându-se întră Dumnezeu și întră norod, vrea pentru sine mărirea aceea, carea trăbuie să se dea lui Dumnezeu. Ci vai de idolii aceștia! Vai de muierile acealea, care vin la besearică împodobite, pentru ca să fie văzute.

Ci să ne înturnăm la țintă. Dacă acestea sânt sărbătorile la mare parte a creștinilor, au nu zic eu bine că sărbătorile acum nu mai sânt sărbători? „Aceasta nu iaste a prăznui sărbătoarea lui Dumnezeu, ci a o spurca”, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, la Cuvântul 8, despre evlavie. Tocma are pricină Dumnezeu de a chema zilele acestea nu a Sale sărbători: „Urât-am, lăpădat-am sărbătorile voastre și nu voi mirosi întru adunările voastre” (Amos, cap 5, stih 21). Pentru că nu sânt sărbătorile Domnului acelea care șerbesc spre a-L scârbi pre El, nu șerbesc spre a-L cinsti, nice nu-I dau pricină de plăcere, ci de urăciune. Deci, altmintrea, să țineți de aci înainte sărbătorile, creștinilor! Carele sârbează sărbătoarea să o sârbeaze întru adevăr, contenindu-se de la ceale ce împiiadecă sărbătoarea, adecă acela să dea vreamea lui Dumnezeu, nu trândăvirei, nu pântecelui, nu desfrânării, nu necurăției, nu jocurilor celor păgubitoare și tuturor păcatelor.

Cum se purta creștinii cei dintâiu? „Petrecea întru învățătura apostolilor și întru împărtășirea, și întru frângerea pâinii, și în rugăciuni” (Faptele apostolilor, cap 2, stih 42). Ceea ce făcea creștinii aceștia în toate zilele noi încalete în sărbători să facem, adecă sărbătoarea să o petreacem în rugăciuni și în ascultarea învățăturilor celor sfinte, care le fac preoții prin besearici. Și nu numai la Paști, ci și de alte ori preste an, mai vârtos în tot postul, să ne ispoveduim și să ne cuminecăm. Ceale ce am greșit preste săptămână sau cu lenevirea, sau întru alt oarece chip, asupra lui Dumnezeu și asupra sufletului nostru, în zi de sărbătoare să le vindecăm. Deci, să nu ieșiți astăzi din besearică, iubiților, până nu veți pune cu toată inima făgăduința aceea, cum că de aci înainte veți da lui Dumnezeu ceale ce sânt ale lui Dumnezeu. Nu veți mai fura de la Dumnezeu zioa carea e închinată spre slujba Lui, nu o veți spurca cu lăcomia, cu necurăția, carea nu e alta, fără a închina diavolului sărbătoarea. Ci sărbătoarea o veți petreace cu lucruri de evlavie creștinească,

ca să vă puteți cu acealea întocmi spre priimirea
blagosloveniei, carea o făgădui Dumnezeu celor ce vor sfinți
sărbătorile Lui. Amin. [...]

Petru Maior

ISTORIA BESEARICEI ROMÂNILOR,
 atât a cestor dincoace, precum și a celor dincolo de
 Dunăre. Întocmită de ~ de Dicio-Sânmartin, protopop
 și la Înălțatul Crăiescul Consilium Locumtenențiale al
 Ungariei crăiesc a cărților revizor.
 La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității din
 Peșta, anul Domnului 1813*

Cuvânt-înainte

Dorul cel nestâmpărat, carele pururea l-am avut, a cunoaște întâmplările besearice românilor, din tinerețele mele m-au îndemnat a culeage oriunde aflam vro hârtiuță, în carea era scrise lucruri de ale besearice românilor din Ardeal, unde lăcuia, înainte de veacul meu întâmplate și, ca un lucru sfințit, cu grije o am ținut. Din pruncie am auzit bucuros pre bătrâni când grăia despre lucruri vechi ale besearice și ale vlădicilor, în tinerețele sale văzute sau și de la părinții lor auzite. După aceea, înadins cercam să aflu de acest fealiu de bărbați vechi de zile, și însumi le dam ocazie (prilej) a vorbi despre lucruri de demult. Tocma și în protopopiatul meu, în sat Ibănești, am avut un preot de acest fealiu, anume Ursu, carele, în anul 1786, când s-au mutat din lumea aceasta, plinise 118 ani de vârstă. Cu carele cu atâta mai mare plăcere aveam a cuvânta, că, până la capătul vieții sale, mintea o au avut nesmintită, memoria (aducerea-aminte) nescăzută și toate sântirile întregi; numai picioarele îi cam slăbise, și sprânceanle îi acoperea ochii.

* Transcriere și note: Alexandra Baneu, Elena Comșulea.

La anul 1792 știu că, fiind săbor mare adunat la Blaj, în Ardeal, unul dintră protopopi au grăit acolo, în săbor, cătră Vlădica Ioann Bob^[1], că ar trebui să se cerceteaze arhivul cel vechiu al vlădiciei aceia și scripturile ceale vechi, care sânt spre folos clirului, să se înseamne și să se pună în rând; iară zisul vlădica au răspuns că nu iaste nemica de acel fealiu în arhivu. La care răspuns, amuți de mirare întrebătoriu protopop. Nu după multe săptămâni, întâmplându-mă eu a fi acolo, în Blaj, la lăcașul lui Dimitrie Caian, carele e acum prepositu capitulului acolo, iară atunci era cu titulă de notariu al clirului^[2], dată lui de Vlădica Ioann Bob, văzui, întră alte multe, un mănunchiu de scrisori învechite din zisul arhiv, nu știu înainte de mai sus-pomenitul săbor au după aceea scoase; luându-l a mână, aflaiu că sânt faptele a unor săboară vechi de a Eparhiei Făgărașului și alte lucruri bătrâne besericești în partea românilor; mă rugaiu zisului Dimitrie Caian să mă lasă să duc cu mine scrisorile aceale, ca doară voi putea ceva culeage dintr-însele de folos; el îmi răspunse că nu e nemica în eale. Totuși, după întinsă rugare, că vreau încai pentru curiozitate să le cetesc, mi le-au lăsat să le duc. Sfinția Sa Caian atâta au fost de bun, cât aceale scumpe scule, până în zioa de astăzi, nu le-au mai cerut înapoi de la mine, ca să le pună iarăși în arhivu, de unde fusease scoase^[3]. Eu, încă întru aceste stări împrejur ale Blajului, am socotit că mai fără primejdie vor fi la mine părinteștile aceale scule decât la aceia, la carii nu sânt nici într-un preț; numai cât la vro câțva prieteni am descoperit lucrul, pentru ca, de s-ar întâmpla să moriu, să se știe că aceale scrisori se țin de Arhivul Vlădiciei Uniților.

Mă durea inima că mai toate neamurile ceale câtuș de cât polite, începutul, creășterea, schimbările și cealelalte ale besearicilor sale, prin necurmata nevoință a celor învățați ai săi, le au scoase dintru întunearec la lumină, și, prin dărnicia celor avuți, date la tipariu; iară Besearica românilor, măcar că aceștia, precum cu vița decât toate neamurile sânt mai

străluciți, așa și cu vechimea cuceriei creștinești nu de multe ghinte întrecuți, iaste lipsită de această prealeasă înfrumșetare. Eu, în tinerețe, care sânt de lipsă spre a ceti și a scrie mult, am fost așezat la loc ca acela, unde tocma de m-ar fi suferit slujba parohiei și împresurările deregătoriei protopopești a ceti cărți streine, din care să pot culeage ceva cunoștință spre treaba *Istoriei Besearicei românilor*, nu se afla biblioteci. Acum, la accaste bătrânețe, din mila împărăției sânt în stare ca aceea unde biblioteci sânt bogate. Drept aceea, în cât mă lasă lucrurile deregătoriei mele și schimbarea sănătății, carea adeseori mă zăhăiaște întru această climă, bucuros cetesc cărțile aceale, care nu am avut norocire în tinerețe a le căpăta.

În urma acestora, după ce au scăpat de supt teasc *Istoria cea pentru începutul românilor în Dachia*, m-am apucat să întocmesc și *Istoriia Besearicei românilor, atât a cestor dincoace*, adecă carii sânt de-a stânga Dunărei cum cură cătră Marea Neagră, precum și a celor dincolo de Dunăre; carea, cu ajutoriul noștilor celor lungi, în unsprezece săptămâni o am săvârșit, nice mai lungă vreamă nu mi-au îngăduit înștiințarea lucrurilor celor din deregătorie, care mă aștepta^[4].

De vreamă ce fieștecarele veade că eu, cu fapta aceasta, am purces pre o cale necum de alții bătută, ci până acum nice ispitită de cineva, nimene nu poate aștepta de la mine o istorie deplinită^[5]. Eu, întru acea scurtă vreamă în care am lucrat la această istorie, nu atâta pot zice, că o am iscusit, cât că o am grămădit; că mare parte a ei stă din monumânturi și scripturi, care, din Arhivurile Vlădiciei Uniților și a Episcopiei Neuniților din Ardeal și de pre airea adunate, le am a mână sau în originale, sau autenticate; și aceale care sânt în limba lătinească, pentru scurtarea cărții și cruțarea cheltuielilor stampeii, nu le-am prefăcut și pre limba românească, fără în singură limba lătinească, în carea le aflai, m-am socotit a le lăsa. Deci, eu aci numai cât am aruncat sămânță

și am făcut ceva gătire, ca altul, harnic, carele s-ar apuca mai de cu bună vreamă a vârstei sale a face un lucru așa frumos, precum iaste *Istoria Besearicei românilor*, să nu se oste-nească a căuta și aceale care eu le-am însemnat sau le-am descris aici. Adevărat, acela folos l-am făcut cu istoria aceasta, cât multe monumânturi din ceale ce au vecuit până în timpul acesta și scripturi care au ajuns la mânilor mele, să se pună afară de primejdiia perirei; nice să nu zacă de aci înainte ascunse într-o întunearec, ci tuturor să fie cunoscute.

Și aceeaa mărturisesc, într-o adevăr, că toate monumânturile le-am scris cu dreptate, și ceale întâmplare în veacul meu cu adevărațiune și dezvălit le spun.

Și măcar că de obște obiceiul iaste istoricilor a nu scrie faptele ceale scâlciate ale celor putearnici până sânt în viață aceștia, pentru ca să nu fie surupați într-o nenorocire de putearea lor, eu, totuși, pentru dragostea adevărului, cu carea îmi iaste învăpăiată inima, mai bucuros am fost să sufer primejdiia, de va fi așa voia Celui Înalt, decât să las sau a se înșela cei viitori cu strălucirile ceale nălucite, sau a nu ști cauza (pricina) schimbărilor celor în veacul meu întâmplare, căci, fiind cunoscută cauza acelor, mai lesne apoi, la vreamă sa, se vor putea aduce iarăși la statul lor cel dintâiu ceale acum rău strămutate; și gata sânt, de voiu fi poftit spre aceea, deosebit a le adeveri.

Cartea toată o am împărțit în doao părți: în partea dintâiu se țese istoria cuceriei sau a credinței românilor; într-o doao parte se grăiaște despre ierarhia lor^[6]. Și o parte, apoi și alta, o am împărțit în capete; și pentru mai ușoară priceapere, capetele le-am răsfireat în paragrafuri, precum urmează.

Partea 1
 PENTRU RELIGIIA SAU CUCERIIA ROMÂNILOR
 [...]

Cap. 3

DESPRE FEALIUUL CREDINȚEI CREȘTINEȘTI A ROMÂNILOR
 § 1

Se areată începutul împărăcherei ceii întră Besearica Grecească și întră Besearica Lătinească, carea până astăzi stăpânește.

Doao mari și preastrălucite de credință creștinească besearici sânt, adecă a catolicilor și a neuniților, carii se cheamă pre sine, după limba grecească, ortodocsi, și, după limba slovenească, pravoslavnici. Catolicii, pre patriarhul de la Roma veachie, îl cunosc a fi cel mai mare al creștinilor cap; neuniții sau ortodocsii nu vreau aceluiași pre sine să se cunoască supuși, ba și purceaderea Duhului Sfânt și de la Fiiul se vād a o tăgădui^[7]. Fiind mai nainte pururea uniți întră sine grecii și latinii în dogma credinței, întâiu și întâiu, Mihail Cherularie^[8], Patriarhul Țarigradului, cu nefericire băgă întră aceaste, adecă întră cea grecească și întră cea lătinească, prea înflorite besearici, împărăchiierea și neunirea. Că acesta, după ce în anul 1043, în zioa Buneivestiri, cum scriu Curopalata^[9] și Cedrenu^[10], s-au făcut patriarh în Scaomul Țarigradului, îndată începu a lucra spre dezbinarea Besearicei Țarigradului de cătră Besearica Romei vechi și de cătră Besearica a tot Apusului, spre care lucru îi deaderă ajutoriu Leon^[11], Arhiepiscolul Acridei^[12] și Nichita Stetatu^[13].

Deci, afurisind solii lui Papa Leon IX^[14] pentru îndărăptniciia pre Mihail Cherularie, și el, adunând sobor de vro câțva arhieriei ce se afla la Țarigrad, zise anatema solilor lui Papa Leon. Soborul acela fu adunat în luna lui iunie, indict 7, și așa, în anul Domnului 1054, a cărui sobor fapte le deade la lumină Leo Allațius, în *Disertația 2*, despre cărțile

Beseariceii Grecești, fața 161^[15]. La anul, dară, 1054 se puse începutul împărțirii și a neunirii, ce iaste până astăzi întră Besearica cea Grecească și întră Besearica cea Lătinească. Iară numele Papei de la Roma, cum se pare lui Le Cvien, *Oriens Hristianus*, tom. 1, fața 261^[16], nu Cherularie l-au scos din Diptică, deoarece însuși Cherularie scrie lui Petru al Antiohiei că aceasta o au făcut cei mai nainte de dânsul în Scaomul Țarigradului șezători; de când, adecă, Papa Ioann VIII^[17] iarăși au cârtit asupra titulei de Patriarh a Toată Lumea, carele și l-au dat și Patriarhul Țarigradului. Carea însuși Leon IX destul de chiar mărturisește în cărțile ceale cătră Cherularie și cătră împăratul Constantin¹. Pre urmă, Cherularie, cu putearea împăratului Isaachie Comnin^[19], după cum mărturisește Curopalata, la anul 1054 fu scos din Scaon și dus în Preconnes^[20]; acolo, după ce, în deșert, împăratul, prin mitropoliți, ca să se lase din bunăvoie de patriarhie, de nu vrea cu rușine să o piardă, l-au dojenit, muri de supărare.

Despre aceștia lucru, Pațius^[21], la anul 1058, numărul 11, grăind, spune că nu Fotie^[22], carele era bărbat procopsit întră învățăturile teologhicești, ci Mihail Cherularie au fost începătoriu împărțirii carea până astăzi vecuiaște întră Besearica Grecească și întră Besearica Lătinească. Că Fotie, cu îngăduința lui Ioann VIII^[23], iarăși fu împreunat Beseariceii Romane, și în Diptica romană multe nume de ale grecilor, carii după moartea lui Fotie au trăit, se cetesc². Fără

¹ Romani vero Papae nomen e sacris tabulis a Cerulario expunctum non puto, quando ipse id a decessoribus patratum Antiocheno Petro scribebat; ex quo scilicet Iohannes Papa XIX iterum sibi non arridere significaverat assumtum a Byzantino praesule *Oecumenici Patriarchae* titulum. Id quod Leo ipse IX. epistolis suis ad Cerularium et ad Constantinum Imp<eratore> aperte satis testatur. Le Quien, *Oriens Christianus*, tom. 1, pag. 261^[18].

² Is (*Michael Cerularius*) tamen schismatis auctor, quod post tot saecula perdurat. Neque enim Photius, vir in rebus Theologicis versatus, Graecae et Latinae Ecclesiarum scissurae auctor dici potest; quum Iohannis

cale, dară, pre grecii cei neuniți unii îi poreclesc foțiani, precum și aceia fără omenie lucră, carii pre aceiași neuniți, în loc de a le zice necatolici, îi numesc nepravoslavnici. Că, precum mai sus am înșămnat, titula grecilor neuniți iaste, după limba grecească, ortodocsi, și după limba slovenească, pravoslavnici, tocma cum calvinii pre sine se cheamă reformați (reformati) și luteranii se zic pre sine evanghelicești (evangelici). Precum, dară, asupra legilor omenirei ar greși acela carele ar numi pre calvini nereformați, și pre luterani neevangheliști, așa și aceia fără omenie sânt, carii în rânduiialele împărătești ceale pentru toleranție, unde neuniții se numesc întră acatolici, cuvântul *acatholici* despre neuniți grăind, îl întorc pre românie nepravoslavnici. Toți aceia fără înțelepție grăitori se cade să-și aducă aminte că mai multe muște se prind cu miiare decât cu oțet.

Când caut eu fealiul credinței creștinești a românilor, carea în capul acesta cuget a face, aceeaia voiu să cerc, oare români ținutu-s-au mai de mult sau ținut-se astăzi de Besearica Catolicilor, au doară de Besearica Ortodocsilor, adecă a Neuniților.

§ 2

Românii mai demult toți au fost neuniți.

Adeverit iaste că români, de când au priimit credința lui Hristos (cap 1), împreună și grecii, pururea au fost una cu catolicii și uniți în credință cu Besearica Romei vechi până la anul de la Hristos 1054. Atunci, precum mai sus (§ 1) am arătat, dezbinându-se Besearica Țarigradului prin Mihail Cherularie, Patriarhul Țarigradului, de cătră Besearica Romei vechi și a tot Apusului, și următorii lui Cherularie, precum și împărații Țarigradului urmând întru aceea faptă lui

VIII. indulgentia, Ecclesiae Romanae reconciliatus fuerit, et in Romanis tabulis varia Graecorum nomina legantur, qui post Photii mortem floruerunt. Pagius ad annum 1058, num. 11^[24].

Cherularie, nu poate fi îndoială că această împărțire a preste eparhiile ceale patriarhului de la Țarigrad supuse, cu nevoița patriarhilor și a împăraților grecești, foarte curând s-au lățit și s-au înrădăcinat. Iară fiind că românii toți mai de mult au fost supuși Patriarhului celui de la Țarigrad, nu ne putem îndoii că neunirea aceasta, după ce s-au născut la Țarigrad, cu grabă și prin popoarele românilor s-au întins, și aceea, cu atâta mai vârtos că era aproape de români soțul lui Mihail Cherularie și ajutoriu lui întru această cumplită faptă și carele mare crezământ și puteare avea la români, ca la aceia a căroră mare parte era lui în ceale sufletești supusă, adecă Arhiepiscopul de la Ahrida în Bulgaria^[25]. Cu a căruia nevoiță nu mă pot îndoii că, mai curând întră români decât în cealelalte eparhii ale Patriarhiei de la Țarigrad, au prins rădăcină neunirea. Drept că să fi rămas vreunii dintră români scutiți de această dezbinare, niciun sămn, nicio urmă nu se află.

§ 3

Totuși odată s-au înnoit Unirea cu Besearica Romei întră români cei dincolo de Dunăre.

Adeverit iaste, din ceale ce la cap 2 & 3 am dezvălit, că românii cei la muntele Emu lăcuiitori, după ce cu vârtutea sa s-au scos de supt stăpânirea grecilor, punându-și șie împărat din neamul său cel românesc pre Asan^[26], în zilele împăratului Ioann, fratelui lui Asan, nu numai în credință s-au unit cu Besearica Romei vechi, ci și unele din Leagea Lătinească au priimit. Pentru aceea, Vasilie^[27], Arhiereul Trinovei, în anul 1054, cu acest jurământ carele se citește în *Viața lui Papa Inochentie III*, la numărul 69, se legă a fi ascultătoriu Papei: „Eu, arhiepiscopul primat a toată Bulgaria și Vlahia, dintru acest ceas înainte, voiui fi credincios și ascultătoriu fericitului Petru și sfintei Besearicei Romane, și apostolicescului Scaon, și stăpânului meu

Inochentie, și următorilor lui celor catolici, nu voiu fi în fapt și în sfat ș<i> ce<lelalte>. Când voiu încoruna pre oarecarele craiu al bulgarilor și al vlahilor, după îngăduința mie și următorilor miei de la apostolicescul Scaon dată, de la acela voiu lua jurământ cum că aceuia carele atunci va fi pre Scaonul apostolicesc șezătoriu și următorilor lui, și Besearicei Romane, cuccarnic și ascultătoriu va rămânea, și toate țările și ghintele ceale împărăției sale supuse, întru ascultare și cucerie cătră Scaonul apostolicesc le va ținea. Aceaste toate cu bună-credință le voiu ținea; așa să-mi ajute Dumnezeu ș<i> ce<lelalte>.”

Același Vasilie, Primatul a toată Bulgaria și Vlahia, carele cugetase să meargă la Roma, prin scrisoare au înștiințat pre Papa Inochentie III cum el în fața episcopilor s-au legat a fi credincios. „Caea ce sufletul meu, zice, în optsprăzece ani au dorit, iată astăzi ne deade noao Dumnezeu și sfânta ta rugăciune binecuvântarea Scaonului fericitului Petru Apostol și a Sfinției Tale. Să știi, Sfinția Ta, cum am umblat eu căutând binecuvântarea ta. Au pornit smereniia mea în a patra zi a lunei lui iulie în anul șease mii șapte sute unsprăzece, indict 6, cătră sfântul și preamăritul părintele nostru Inochentie Papa Romanu și am făcut zile treizeci în Dirahiu^[28] de cătră mare; când vream să întru în corabie, ca să trec preste mare, atunci mă prinseră grecii și nu mă sloboziră să trec, ci m-au ținut la Dirahiu opt zile. Sfatul lor era să mă arunce în mare, ci mă scăpă Dumnezeu și sfântă rugăciunea ta. Iară ieșind din cetate, întorcându-mă în satul ce se cheamă Caratacori, acolo am rămas cincisprăzece zile, și de acolo am trimis doi oameni, la Roma, Sfinției Tale, și oare trecut-au sau ba. Știe Domnul. Și mie, din partea domnului meu, împăratului D. Ioann, îmi veni carte zicând: <Întoarnă-te curând, că au ajuns aici cardinalu de la Domnul Papa... >; și am sosit la Drina^[29] în luna lui septemvrie, și am aflat pre sfântul, dreptul și cuviosul bărbat, cel de la Sfinția Ta îndreptat; numele lui Ioannes

Capellanus^[30]...; după porunca marei Sfinției Voastre, îmi deade binecuvântarea și, dându-mi pallium spre plinirea deregătoriei arhieresti, în luna lui septemvrie, a opta zi, în sărbătoarea Nașterii Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, și eu, cu multă umilință de evlavie priimind pallium, juraiu că voiu fi credincios în fața episcopilor, carii scriu Sfinției Voastre, și în fața prințipului vostru, și înaintea a mulți alți ce era în besearică”.

Câtă vreme au vecuit Unirea românilor acestora cu Besearica Romei nu știu. Însă aceea iaste adevărit, că Gherman^[31], următorul lui Vasilie, părăsând împărțășirea cea cu Besearica Romei, se uni cu țarigrădeanii, și în zilele lui Ioann, împăratului bulgarilor și a românilor, fiului lui Asan, cu prilejul cununiei fiului lui Ioann Batața^[32], împăratului grecilor, cu Elena^[33], feata lui Ioann Asan, Săborul patriarhesc al Țarigradului și împăratul grecilor, după cum ne lăasă mărturisit Acropolita^[34], în Istoria sa, cap 33, îi deaderă cinste și titulă de Patriarh³. Carea cinste, cu tot adinsul, o ceruse Ioann sau Ioanichie, împăratul Bulgariei și a Vlahiei, pentru arhiepiscopul Trinovei de la Papa Inochentie, și nicedecum nu vru papa să o dea, pentru ca să nu spargă numărul patriarhilor, cel de Vechii Părinți hotărât. Iară Gherman, Patriarhul Bulgariei, cum scrie Acropolita, acoloși, cap 36, au murit întru aceeași vreme, în carea muiarea lui Ioann Asan cea ungură, cătră anul 1245, din care împrejurări lesne iaste a culeage că nu prea lungă vreme au vecuit Unirea cea cu Besearica Romei întră români cei dincolo de Dunăre.

³ Et puerorum nuptias apparant, cum Germanus Patriarcha (*Constantinopolitanus*) inter rem divinam nuptiarum caeremonias absolvisset. Tunc et Trinobi Praesul Constantinopolitano obnoxius, imperatorio ac synodico decreto, ut Asano Bulgarorum principi, affinitatis et amicitiae causa gratificarentur, suo iure vivere, et Patriarchae nomine condecorari obtinuit. Acropolita, *Historiae*, cap 33^[35].

§ 4

Aceaeși Unire întră români cei dincoace de Dunăre cu puțin folos s-au ispitit în Țeara Muntenească.

Despre nevoința prințipului Țărei Muntenești de a băga, pre la anul Dommului 1370, Unirea cea cu Besearica Romei vechi întră români Țărei Muntenești, așa scrie Le Cvien, *Oriens Hristianus*, tom. 1, fața 1248: „Altmintrea, pre la anul 1370, Ladislau Prințipul^[36], țeara sa ce era întru schisma grecească cugetă să o aducă la catoliceasca Unire și carte, pentru întocmirea împărtășirei cu Scaonul Romei, prin boiaru moldovenesc, deade cătră Urbanus Papa^[37], căruia așijderea și Papa îi scrise înapoi, ci amândurora nevoință fu deșertă”⁴. [...]

Însă, măcar că, prin nevoința lui Ladislau, prințipului Țărei Muntenești, nicio adaogere nu s-au făcut cătră Unirea catolicească; totuși mașterea lui^[39], văduva lui Alexandru, prințipului Țărei Muntenești, mai nainte cătră Unirea catolicească întoarsă, nu în deșert s-au nevoit spre aceea, așa cât la anul 1370, precum descopere cartea cea acum cetită a lui Papa Urbanus V, mulți bărbați catolici se număra în Țeara Românească. Rainaldus^[40] la zisul an, numărul 5, așa scrie: „în Țeara Românească, văduva lui Alexandru, prințipului mai de mult, trecu la brațele Besearicei Romane și, și pre fiică-sa, împărăteasa Bulgariei^[41], cătră leagea drept măritorilor o trase, cării Papa s-au bucurat pentru aleasa nevoință ce au pus spre întoarcerea altora de cătră rătăcirii, pentru podoabele ceale sfinte și pentru potire care le-au trimis la besearicile apostolilor îi mulțamește, apoi o au

⁴ Caeterum anno, circiter 1370, Ladislaus Valachiae princeps regionem suam Graeco schismate laborantem ad Catholicam unitatem revocare meditatus est, atque literas de communionem cum Romana sede iucunda Urbano Papae VI per nobilem Moldaviensem dedit, cui perinde Pontifex rescripsit; sed cassus utriusque conatus fuit. Le Quien, *Oriens Christianus*, tom. I, pag. 248^[38].

îndemnat ca pre ceaealaltă feată, crăiasă a Serbiei^[42], cu dojeanele sale să o întoarcă la credința catolicească”⁵. [...]

Dintru aceste nu întunecat se vedereaște că temeliia cea dintâiu credinței catolicești în Țeara Muntenească s-au pus prin Clara, văduva lui Alexandru Vodă.

Alexandru Vodă, a cui au fost văduva Clara, iaste însuș acela carele s-au poreclit Bazarad, asupra căruia se scrie la Turoți, în *Hronica ungarilor*, partea 2, cap 97^[44], că craiul ungarilor, după îndemnul unor boiari ai săi, la anul 1330 sculă oaste, carea așa fu concenită de oastea lui Bazarad Vodă, cât Craiul Carol nu altmintrea își putu scăpa capu, fără îmbrăcând pre altul cu vestmintele sale ceale crăiești, carele și fu omorât de români, anume că iaste Craiul Carol^[45]. Alexandru Vodă, zisei, iaste însuș Bazarad, pentru că acelaș Bazarad, în partea 3 a *Hronichei ungarilor*, cap 3, se numeaște Alexandru. Că acelaș Alexandru, carele se zice că în zilele Craiului Carol, tatălui lui Ludovicus, au făcut rebelie și preste multe vremi, adecă în mulți ani, au rămas rebel, auzând de cuceriia lui Ludovicus din bunăvoia sa s-au supus lui. Ci acela vodă a Țărei Românești, carele, în *Hronica ungarilor* se zice că în zilele lui Carolus au făcut rebelie, fu Bazarad. Așadară, Alexandru Vodă a Țărei Românești, cel din cap 3 a părței 3 a *Hronaichei ungarilor*, au fost Bazarad, adecă cu numele Alexandru și cu porecla Bazarad sau Bojorad. Vezi *Istoria mea, cea pentru începutul românilor în Dachia*, cap 5, § 6. În veacul lui Ludovicus, craiului ungarilor, fiului lui Carol, nu au fost alt Alexandru Vodă în Țeara Românească înainte de anul Domnului 1370,

⁵ In Walachia Alexandri olim principis vidua ad Romanae Ecclesiae gremium se contulit, atque etiam filiam Bulgariae Imperatricem ad Orthodoxum ritum pellexit. Cui Pontifex, de egregio in aliis ab erroribus abducendis navato studio gratulatus, de missis ornamentis sacris et calicibus ad Apostolorum basilicas gratias agit: tum adiecit stimulos, ut filiam alteram Reginam Serviae suis adhortationibus ad fidem catholicam traduceret. Raynaldus ad ann<um> 1370, num. 5^[43].

fără Alexandru Bazarad; cel ce pre la anul acesta era vodă în Țeara Românească și în cartea Papei, cea mai sus cetită, se cheamă Ladislaus; au fost fecior lui Alexandru Vodă, deoarece doamna Clara, văduva lui Alexandru Vodă, Papa o cheamă mașteră lui Ladislaus Vodă. Așadară, Alexandru Vodă, a cui au fost văduvă Clara, iaste însuș Bazarad.

Vodă acela din Țeara Românească, pre carele Papa și Le Cvien îl numesc Ladislaus, românii l-au chemat Laic Vodă, care nume românesc i-l dă și *Hronica ungurilor* la Turoți, Partea 3, cap 38, unde se scrie cum au prăpădit românii oastea lui Ludovicus, craiului ungurilor, cea trimisă prin Săcuime asupra lui Laic Vodă a Țărei Românești.

Să fi avut ceva plecare Alexandru Bojorad Vodă spre Unire cu Besearica Romei nu se poate crede, deoarece *Hronica ungurilor*, partea 2, cap 97, îl numește schismatic. De unde iaste a crede că doamna Clara, văduva lui Alexandru Bojorad, după moartea bărbatului ei, s-au făcut unită.

§ 5

Mai cu sporiu au fost Unirea în Moldova.

Mai sus (cap 2, § 5), am arătat cum Lațcău Vodă al Moldovei^[46], pre la anul 1370, au lucrat ca să se înnoiască Unirea cu Besearica Romei vechi întră românii supuși lui. Această a lui nevoie a nu fi fost de tot rodul lipsită nu numai de acolo se vedereaște, că Grigorie, Papa de la Roma^[47], în anul 1372, [...] s-au bucurat lui Lațcău, Prințipului Moldovei, despre aceea, că s-au supus ascultătoriu Besearicei Romane, ci și de acolo luminat se areată că mai multe parohii în Moldova până astăzi rămân în credința cea catolicească, carea în zilele lui Lațcău Vodă fu băgată în Moldova; însă aceale parohii, pentru că pururea călugări de Leagea Lătinească le-au slujit, toată leagea și toate tocmealele Besearicei ceii Lătinești le țin. Iară aceea se cade

să o înșămnăm, că unele parohii dintră aceale din Săcui, carii în deosebite vremi au fugit acolo din Ardeal, sânt închegate.

Ci și după aceea n-au lipsit în Moldova bărbați români de Leagea Grecească plecați cătră Unirea catolicească. Dintră aceia au fost Grigorie, Mitropolitul Moldovei^[48], despre carele așa scrie Le Cvien, *Oriens Hristianus*, tom. 1, fața 1252: „La anul 1435 ședea Grigorie Arhiepiscop sau Mitropolit al Moldovlahiei, căruia îi scrise Eughenius Papa IV^[49], după ce au auzit că dorește înnoirea Unirei Beseariceii ceii Grecești cu Besearica Romei. Epistola lui Eughenius o aduce Rainaldus, intitulată lui Grigorie, Arhiepiscopului Moldovlahiei, ce fu dată din Florenția la anul 1435. 6. id. martie. Rainald, la anul 1436, numărul 27”⁶. [...]

§ 6

Românii din Ardeal mai demult toți au fost neuniți.

Fiindcă românii din Ardeal, tocma ca și ceialalți români, cu putearea Canonului 28 a Soborului de la Halchidon^[51], au fost supuși patriarhului de la Țarigrad; pricinile care le-am dezvălit mai sus (§ 2) ne încredințează că românii din Ardeal, de la începutul dezbinării ce se feace întră Besearica cea Grecească și întră Besearica cea Lătinească, s-au ținut de neunire. Carea, măcar că aseamene adevărului iaste, în Țeara Românească și în Moldova să fi întrat întâiu, totuși, lucrând spre aceea, patriarhul Țarigradului și învecinatul arhiepiscop de la Ahrida, prin românii cei din Țeara Muntenească și din Moldova, curând au răzbătut și la Ardeal, precum și la

⁶ Anno 1435 sedebat Gregorius, Moldoblachiae Archiepiscopus, sive Metropolita, ad quem Eugenius Papa IV. literas dedit, quum audisset cum ad Ecclesiae Graecae cum Romana unionem instaurandam optime affectum esse. Eugenii epistolam Raynaldus refert inscriptam *Gregorio Archiepiscopo Moldoblachiae*, datamque Florentiae anno Incarnat<ionis> Dom<inis> 1435. VI. Id<ibus> Mart<i>. Rayn<aldus> ad annum 1436, num. 27. Le Quien, *Oriens Christianus*, tom. I, pag. 1252^[50].

Bănat. Nice nu se află nice o urmă, cu carea să se areate că românii cei din Ardeal au fost cândva, după ce s-au escat neunirea, cu Besearica Romei uniți.

Dară vei zice că, fiindcă Ardealul, în veacul acela când Mihail Cherularie, Patriarhul Țarigradului, se tăie de cătră împărțășirea Besearice Romei vechi și acășună acea cumplită neunire, carea până astăzi vecuiaște, era supus craiului Țarei Ungurești, carele, totdeauna, cu mare cucerie au fost cătră Besearica Romană; nu iaste aseamene adevărului apostolicescul craiu al Ungariei să fi suferit neascultarea grecilor cătră Papa și cătră Besearica Romei a se băga prin ținuturile sale. Drept aceea, nu se cade să ne îndoim că neunirea grecească nu mai nainte, fără după ce s-au lătit prin Ardeal eresul lui Luter și a lui Calvin, și așa, în zilele prințipilor celor calvinești, s-au vârât în Ardeal. Care păreare o ajută și Instrumentul acela, a căruia parte⁷ din original o scrise Prai, în *Disertația 7*, despre analele ceale vechi ale unilor, ale avarilor și ale ungurilor, § 7^[53]. Dintru aceea, că românii, despre carii grăiaște zisul Instrument, au dat zăciuală episcopului Ardealului, celui de Leage Lătinească catolic, acoloși muștră Prai că românii din Ardeal au fost supuși episcopului celui lătinesc. Carea de e adevărat, fără îndoială urmează că românii cei din Ardeal mai de mult au fost de credință catolicească, că nice nu i-ar fi oprit de la besearică episcopul cel catolicesc Gheorghius Lepeș, de ar fi

⁷ Quod quamquam praedicta Universitas Hungarorum et Valachorum in his partibus Transsilvanis in quorumcumque possessionibus commorantium, tum pro eo, quia Reverendus in Christo Pater Georgius Lepes, Episcopus Transilvanus, suas Decimas ex parte eiusdem Universitatis, sibi debentes currente moneta vilium denariorum exigere nolens, fere tribus annis ad ipsos accumulando moderno tempore cum magna et ponderosa moneta extorquere voluisset, in eos minus iuste, et indebite praegravando, propter quarum Decimarum non solutionem, Ecclesiasticum imposuisset interdictum etc. datum Sabbatho proximo post festum visitationis B<eatae> Mariae Virginis, anno Domini 1437. Apud Pray, *Dissert<atione> 7*, in *Annales veteres Hunn<orum>* etc.^[52].

fost neuniți. Lângă acestea, nu au fost datină, în crăimea Ungariei, catolicii să ia zăciuală de la neuniți, carea și astăzi se ține și carea cu decreturi crăiești iaste întărit. Deoarce, dară, din zisul Instrument e adevărit că episcopul catolicesc au luat zăciuală de la români în Ardeal, limpede cură că românii cei din Ardeal, înainte de a se băga luterăniia și calvinia în Ardeal, nu au fost neuniți.

Răspund: Andreas cel întâiu^[54], cu numele acesta craiu al Ungariei, carele în zilele aceale împărătea, mai cu greale lucruri era cuprins decât să-i ajungă vreme și să poată gândi spre aceea, ca să-și apere țările sale de neascultarea grecească, cea cătră Papa și cătră Besearica Romei. Că, împărățind Andreas I, ungurii, lăpădându-se de credința lui Hristos, iarăși se întoarseră la strămoșeasca păgânătate, spârgea besearicile, spurca ceale sfințite, gonea pre preoți și pre arhierii și, cumplit tirăndu-i, îi omorea, pre însuși Sfântul Gherardus, episcopul Cinadului, la Buda, din râpa cea groaznică ce caută cătră Peșta, l-au aruncat în Dunăre^[55]; toate era turburate, și ceale dease războaie și răzmirițe, în care au fost încurcat craiul Andreas I, îl ținură îngrijat până la moarte. Vezi Prai, în *Analele crailor ungurești*, cartea 1. Aceaeși s-au întâmplat lui Bela I, următorului lui Andreas celui Întâiu. Că, în zilele lui Bela celui Întâiu^[56], încă norodul unguresc, cu răzmiriță, poftea legea cea veche a schitilor, cerea să se ucidă episcopii, din fundament să se strice besearicile, că, numai cu această mijlocire, poate să se întoarcă Ungariei fericirea cea de demult. Vezi Prai, acoloși, cartea 2, unde vei priceape grijile și a celorlalți crai ce au urmat în Ungaria. Dintru aceste urmează că craii ungurești, măcar că era cu foarte mare cucerie cătră Papa de la Roma, nu au putut să stea împotivă, ca să nu se vârască în Ardeal neunirea grecilor.

Nice dintru aceea, că românii în Ardeal au dat zăciuală episcopului catolicesc, celui de Leagea Lătinească, precum nice de acolo, că de la Gheorghius Lepeș, episcopul cel de

Leagea Lătinească al Ardealului, fu pusă pomenita în cetitul Instrument oprealiște de la besearică (ecclesiasticum interdictum), nu urmează românii în Ardeal, mai de mult, să fi fost uniți cu Besearica Romei; mai puțin, apoi, urmează ca să fi fost supus și episcopului celui de Leagea Lătinească, adecă să le fie lor arhieru. Că, înainte de decreturile crailor ungurești, ceale ce s-au dat ca să nu se ia de la neuniți zăciuală, din care cel dintâiu iaste a craiului Matia Corvin^[57], din anul 1481, celalalt, a craiului Uladislauș II^[58], din anul 1485, înainte, zisei, de decreturile aceaste, catolicii besericești avea obiceiau a lua zăciuală nu numai de la catolici, ci și de la aceia carii era neuniți. Deoarăce, dară, vreama cea în zisul Instrument însămnată, când episcopul catolic strângea pre români în Ardeal să-i plătească zăciuală, cu mult mai nainte de a ieși lăudatele decreturi au fost; dintru aceea, că românii din Ardeal au plătit zăciuală episcopului catolic, nicecum nu urmează românii aceștia să fi fost mai de mult uniți. Încât e pentru oprealiștea (interdictum) cea pusă de episcopul Gheorghie Lepeș, mai ușor iaste răspunsul. Că, fiindcă mai de mult episcopii catolici avea obiceiau, când nu vrea să plătească neuniții zăciuală, a opri pre catolici, întră carii viețuia neuniții aceia, de la besearică, nu urmează că oprealiștea cea în zisul Instrument arătată o au făcut episcopul Gheorghius Lepeș asupra românilor. Și cum că episcopii catolici avea obiceiau a pedepsi pre catolicii săi, când neuniții nu vrea să le plătească zăciuală, limpede se veade din *Decretul 5* a craiului Matia Corvin din anul 1481, articulu 3 și 4, unde opreaște ca de la sârbi și de la ceialalți de acest fealiu de schismatici, adecă neuniți, nicedecum să nu se ia zăciuală. Creștinilor, adecă catolicilor, întră carii lăcuiesc schismatici de aceștia, pentru schismatici, căci n-au plătit zăciuală, să nu le pună oprealiște (interdictum ecclesiasticum).

De au fost episcopul cumanilor, întră a căruia hotar lăcuia românii aceștia, una cu episcopul Milcoviei, căruia

mare parte a Ardealului era supusă, nemica nu ne silește, pre românii aceia să-i căutăm afară de hotarale Ardealului. De unde eu nu mă pot îndoii, românii asupra cărora se tânguie Papa Grigorie al Noaoalea^[59] la Bela^[60], Craiul ungunilor, să nu fi fost lăcuiitori Ardealului. Aceștia, măcar că Papa se nevoia să-i întoarcă la împărțășirea și, împreună, la leagea Besearicei Romane, totuși, nevrând a priimi leagea lătinească, rămânea în neunire. Papa, ca să-i poată dobândi, fiindcă nici craiul Bela nu jurase să strice leagea neamului românesc, altă mijlocire aflând, au poruncit să se rânduiască pre sama românilor un episcop catolic de leagea grecească cu acea tocmală cât episcopul acesta să fie vicariu episcopului cumanilor celui de leagea lătinească, adecă nemica să nu poată lucra, fără ce îi va porunci episcopul cumanilor. Românii, temându-se că aceaste doară într-acolo țințesc, ca pre urmă să se lipsească de leagea și de obiceiurile în care s-au pomenit; nice pre episcopul-vicariu, nici împărțășirea Bisearicei Romane n-au vrut să o priimească, ci se ținură de episcopii lor cei cu eparhie neuniți. Pentru carea îi și numeaște Papa în mai sus cetita lui scrisoare, cea cătră Craiul Bela, shismatici.

Însămnăm că din cuvintele aceale ale Papei Grigorie: „De la unii episcopi mincinoși, care țin leagea grecilor, toate tainele besearicei le priimesc”, nu fără cădintă se culeage că în veacurile aceale mai mulți episcopi românești de leagea grecească era în Ardeal. Care obiceiiu cum că și după aceeaia multă vreamă s-au ținut în Ardeal și că unul din cei mai mulți episcopi fu ales arhiepiscop și mitropolit, care titulă și vrednicie vecui la românii din Ardeal până când pre la capetul sutei 700 de la Hristos se uniră cu Beserica Romei vechi, la locul său vom adeveri.

§ 7

Afară de români, mai demult în Ardeal au fost de Leage Grecească și săcuii, ci uniți cu Besearica Romei.

Mai sus, la cap 1 § 5, am arătat că mulți săcui în Ardeal, prin nevoința lui Ierotei, episcopului de Leage Grecească în Ardeal, fură întorși la credința cea creștinească; ci și ceilalți lăcuiitori ai Ardealului, adecă românii toți ținea Leagea Grecească. Nu poate, dară, fi îndoială că săcuii, când s-au întors la credința cea creștinească, au priimit Leagea Grecească. După aceea, ce leage besericească au ținut săcuii nici un monumânt nu aflu până la jumătate suta 700, în care vreme e adeverit că preoții catolici ai săcuilor, de obște, după obiceiul Besearicei cei Grecești, era însurați și trăia cu muierile sale, într-atâta, cât săcuii socotea că nu poate fi întră dânșii protopop, carele nu e însurat. La greci, și astăzi, carele nu e însurat, de cumva nu e călugăr, nice preot nu se hirotoneaște. Care obiceiul și păreare și întră românii cei uniți din Ardeal s-au ținut mai de mult; nu sânt încă patruzeci de ani, de când, întră aceștia, carele vrea din bunăvoia lui să fie preot ne-nsurat, se hirotoneaște și fără de căsătorie. [...]

Căci, precum mai nainte am însemnat, mai de mult era datina ca cei ce de Leagea Grecească se înturna la credința catolicească împreună să fie siliți a muta și leagea, de nu de tot, încă despre parte. Fiind, dară, că săcuii, fiind de Leagea Grecească, ținea credința cea catolicească, și împreună era supuși episcopului celui de Leage Lătinească; pre urmă, prin nevoința catolicilor episcopi, se feace cât priimiră toată Leagea Lătinească: și preoții lor se supuseră leagei Besearicei Romane cei pentru ne-nsurarea clericilor, nemica mai mult ținând din Leagea Grecească. Însă de postul cel de miercurea, ce e după Leagea Răsăritului, cu anevoie se lăsară săcuii a se înstreina. Și acum încă se povestește cum

un preot întră secui, propoveduind din amvon asupra postului celui de miercurea și neștiind el ce doveadă să mai aducă înainte, cu carea să-i poată face pre poporarii săi a creade că nu sânt deatori să postească miercurea, ci fără sfială pot să mânce carne, spuse că și Sfințitul Papa mîncă miercurea carne. Atunci, un bătrîn dintră norod, după mintea sa, răspunse: *Elég nagy disznó ökemeis ha eszik*, adecă: Destul de mare porc e și dumnealui dacă mănîncă.

Asupra acestora ce am cuvântat pentru Leagea cea Grecească a săcuilor, cu doveadă din căsătoria preoților lor trasă, întru acesta chip unii aruncă. Episcopul cel catolicesc de Leage Lătinească al Ardealului, încă din anul 1556, fusease lăpădat din Ardeal, și, dintru aceea vreme pînă la anul 1697, niciun episcop romano-catolic, afară de Demetrius Napraghi, n-au ținut slujbă episcopescă în Ardeal, fără numai vicariul lui, în unele vremi, povățuia lucrurile ceale sfînte. În vremea aceasta, multe necumpețe făcea preoții săcui. Așa, întru această vreme, au început întăiu a se însura preoții aceștia. De unde, cel ce vrea, din că<șă>toria preoților săcuienești să vădească că săcuii mai de mult au fost de Leage Grecească, acela trăbuie să adevereaze că preoții săcuienești, înainte de a se esca luterăniia și calviniia, avea obiceiul a fi însurați.

Deoarce iaste adevărit că, în vremea mai sus în-sămnată, preoții săcui era însurați; și vicariul, întră necumpețele aceale ale preoților săcui, asupra cărora în gura mare striga, căsătoria lor nu o pomenește; nice sau Bessarica Romei, sau altul cineva nu cetim asupra căsătoriei preoților acelora ceva să fi mișcat; noi nu sântem deatori a mai cerca cum au fost preoții săcuilor, înainte de a intra luterăniia și calviniia în Ardeal, ci a protivnicilor e deatoria să adevereaze că preoții săcuilor înainte de începerea luterăniei și calviniiei, au fost și au trăbuit să fie neînsurați, dacă vreau să ne dezpulpe doveada noastră.

Mie mi se pare că necumpătul cel mai mare a preoților săcui, carele năcăjea pre vicariul, au fost că nu voia să se supună lui. Pentru că, fiindcă la greci protopopii, ca cei ce sânt următori horepiscopilor în protopopiaturile sale, sânt ca și vicarii ghegenerali, preoții săcui nu vrea să cunoască alt vicariu, decât pre protopopul locului. De aciia, vicariul, ajutându-se cu patronia unor neameși catolici, lucra ca să supună și pre preoții săcui întru acela chip cum avea supuși pre preoții cei de leage lătinească. Și aceea, cum se veade, cu Decretul dietal o au dobândit. [...]

Claude Fleury

CATECHISMUL CEL MIC ISTORICESC,
 în carele pre scurt se cuprind Sfintele Întâmplări și
 Învățătura Creștinească, așezat <de> archimandritul
 Claudie Fleuri, iară pre limba românească prefăcut și
 după rânduiala Besearicei Răsăritului întocmit prin
 protopopul Vasilie Colosi.

În Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității
 Ungurești, 1814*

Cuvânt-înainte cătră păstorii și învățătorii cei sufletești

Voind dumnezeiescul nostru învățătoriu și mântuitoriu
 Isus Hristos a se înălța dentră iubiții săi apostoli la ceriu, le
 poruncea lor ca, mergând în toată lumea, să propoveduiască
 Evangheliia la toată zidirea, chiar arătându-le lor cum că
 propoveduirea cuvântului dumnezeiesc e cea mai de frunte
 detorie a păstorilor celor sufletești. Însă fiindcă toată casa, ca
 îndelung să poată sta, are lipsă de temei bun, și toată
 odrasla, ca să crească și să rodească, de rădăcini sănătoase,
 pentru aceea, detoriia sa a fi au ținut vechii păstori sufletești
 încă în tinerele minți și inimi a pruncilor creștinești prin
 catehise a presera sămânța Evangheliei, ca aceasta întru
 dânsii întemeindu-se și împotriva furtunelor vieței aceștia
 tari rădăcini prinzând, în toată vremea doritele roduri să
 aducă; și așa au sporit în toate limbile creștine osebite fealiuri
 de catehise sau scurte cuprinderi a învățătorei creștinești. Nu
 lipsesc nici în limba românească de o vreme încoace mai
 multișoare catehismuri, ci, părându-mi-se mie unele dentru

* Transcriere și note: Greta-Monica Miron.

aceaste cam stearpe, altele prea bogate, adânci și polemicești, din care nu tot păstoriul iaste harnic a stoarce pe sama crudei tinerimi lapte și mâncări molcuțe, pentru aceea, și spre ușurarea acelor păstori carii sânt plini de buna râvnă, ci nu au avut prilej cu mai adânci învățături în tinereate a se adăpa, m-am îndemnat a preface în limba noastră și, în unele locuri după rânduiala besearicei noastre, a întocmi acest catehism istoricesc. Nevoiaște-te, dară, râvnitoriule păstoriu și învățătoriu sufletesc spre sporiul cuvântului evanghelicesc și spre sufletescul bine a turmei tale a te folosi cu această cârtică, ca și prin sârguința ta să săvârșească arhipăstoriul Hristos din gura pruncilor și a celor ce sug laudă.

În Săcărâmb, 21 maiu 1814,

Vasilie Colosi

A CELUI MIC ISTORICESC CATEHISM
 PARTEA ÎNTÂIA,
 CAREA PRE SCURT CUPRINDE ÎN SINE
 SFINTELE ÎNTÂMPLĂRI
 [...]

Cetirea a cinceasprezeace.

Despre nașterea lui Isus Hristos

Pre vremea când împărătea August chesariul^[1] la romani, iară la jidovi Irod^[2], trăia în Galileea, în orășelul Nazaret, o vergură foarte cuvioasă, anume Mariia, carea se hotărâse a păzi feciorie veacinică, macar că era logodită cu Iosif, carele, precum și Mariia, era din sâmbânța Iudei și din casa lui David. La această precurată vergură au fost trimis de Dumnezeu Sfântul arhanghel Gavriil ca să-i vestească cum că ea va naște pre Hristos, adecă pre Mesia. Cu bucurie au primit ea această înștiințare, mai ales după ce o-au încredințat îngerul că va să rămână fecioară, și numai din lucrarea Duhului Sfânt va lua în pânțec. După aceea, Fiiul lui Dumnezeu sau Cuvântul, carele întru început la Dum-

nezeu era, și precum Tatăl, Dumnezeu era, s-au întrupat, adecă s-au făcut om precum noi, primind trup și suflet în pântecele Preacuratei Fecioare. Iosif cu Mariia, mergând, după porunca chesariului, la Vitleem^[3], orașul Iudeei, și, neaflând acolo alt loc de sălășluire, au sălășluit într-un grajd de dobitoace. Întru acest loc s-au născut Mariei dumnezeiescul ei prunc, carele, tăindu-se a opta zi împrejur, s-au numit Isus, ce se tâlcuiște mântuitoriu. Acuși au venit maghii, adecă filosofii de la răsărit, ca să se închine pruncului, și i-au adus lui daruri, aur, tămâie și smirnă. Dară, auzind împăratul Irod de la acești maghi cum că ei au venit să se închine de curând născutului împărat al jidovilor s-au foarte turburat și au poruncit să ucigă împrejurul Vitleemului toți pruncii de doi ani mai mici. Însă pre Isus întră aceștia nu l-au aflat, că, luând Iosif poruncă în vis mai-nainte de aceasta, dusease pre Isus cu maică-sa în Eghipet, unde până după moartea lui Irod au și rămas. După aceasta s-au întors iarăși în Nazaret, și acolo au petrecut Isus neștiut până când era mai de treizeci de ani. În toată această vreme era supus Isus maicei sale și Sfântului Iosif, hrănitoriului său, pre carele oamenii îl socotea a fi lui tată, și împreună cu dânsul lucra la cioplit de lemn.

Î: Cine au fost maica Domnului nostru Isus Hristos?

R: Preacurata vergura Mariia.

Î: Din carea sămânță au fost Sfânta Fecioară?

R: Din sămânța Iudei?

Î: Dară din carea viță sau casă?

R: Din viță lui David.

Î: Cine au fost logodnicul Mariei?

R: Sfântul Iosif, dintru aceeași sămânță și viță cu Mariia.

Î: În ce chip s-au înștiințat Mariia despre aceea cum că ea va să nască pre Mesia?

R: Prin arhanghelul Gavriil, carele, din porunca lui Dumnezeu venind la dânsa, i-au vestit aceea.

Î: Cum au primit Mariia această înștiințare?

R: Cu bucurie, după ce o-au încredințat îngerul cum că va să rămână fecioară.

Î: Ce s-au întâmplat după aceea?

R: Cuvântul s-au făcut trup.

Î: Ce însemnează a se întrupa sau a se face trup?

R: Atâta însemnează, cât a se face om, precum sântem noi.

Î: Unde s-au născut Mântuitorul nostru?

R: În Vitleemul Iudeii, într-un grajd dobitocesc.

Î: Cum s-au numit pruncul când s-au tăiat împrejur?

R: S-au numit Isus.

Î: Cum se tâlcuiaște cuvântul Isus?

R: Se tâlcuiaște Mântuitoriu.

Î: Dintră păgâni cine s-au închinat mai-nainte lui Isus?

R: Maghii sau filosofii de la răsărit.

Î: Ce au făcut după aceea Irod?

R: Au poruncit să ucidă împrejurul Vitleemului toți pruncii de doi ani mai mici.

Î: Cum au scăpat de uciderea aceasta Isus?

R: Iosif l-au fost dus mai-nainte împreună cu maică-sa la Eghipet.

Î: Unde și cum au petrecut Isus cea mai mare parte a vieții sale?

R: În Nazaret, fiind supus maicei sale și hrănitoriului său, Sfântului Iosif.

Î: Fost-au Iosif tată lui Isus?

R: Ba îi era numai hrănitoriu, dară îl socotea oamenii a-i fi tată.

Î: Ce fealiu de meășter era Iosif?

R: Cioplitoriu de lemn.

*Cetirea a șeasasprezece.
Despre Sfântul Ioan Botezătorul*

La treizeci de ani după nașterea lui Isus s-au ivit un proroc mare, anume Ioan, feciorul Zahariei preotului și a Elisavetei, carea era rudenie cu preacurata vergura Maria. Trăia Ioan în pustie și petrecea viața cu mult mai aspră decât cei de demult proroci, că se îmbrăca cu peri de cămilă și se hrănea cu lăcuste și cu miiare sălbatecă; îndemna pre toți la pocăință, vestindu-le că s-au apropiat împărăția ceriurilor. Pre cei ce se îndrepta prin învățăturile lui îi boteza în Iordan, adecă le porunca să se speale și să se scalde întru iertarea păcatelor, precum și jidovii se spăla ca să se curăță după lege, și pentru aceea s-au numit Ioan Botezătorul. Jidovii voia să primească pre Ioan în chip de Mesia, însă el chiar le spunea că nu iaste dânsul Mesia, ci numai înaintemergătoriu aceluia, adecă cum că iaste un om trimis înaintea Mesiei și, după vechile prorocii, să-i gătească calea lui. După ce mulți alți oameni au primit de la Ioan botezul au venit și Isus cătră Ioan și, botezându-se de dânsul, au sfințit apele, dându-le puteare prin Taina Botezului a ierta păcatele. Au mărturisit Sfântul Ioan și aceea că au văzut pre Duhul Sfânt în chip de porumb pogorându-se preste Isus și zise: „Iată mielul lui Dumnezeu carele șterge păcatele lumii”. Leagea prin Moisi s-au dat, iară darul și adevărul prin Isus Hristos au venit.

Î: A cui fecior au fost Ioan Botezătorul?

R: A Zahariei preotului și a Elisavetei, carea era rudenie cu preacurata Fecioară Maria.

Î: Unde au petrecut mai mult Ioan Botezătorul?

R: În pustie, petrecând viață foarte aspră.

Î: Fost-au Ioan mai-nainte vestit de proroci?

R: Au grăit mai-nainte despre el prorocii că va să fie înainte-mergătorul Mesiei.

Î: Ce propoveduia Ioan în pustie?

R: Îndemna pre oameni la pocăință, spuindu-le că s-au apropiat împărăția ceriurilor.

Î: Ce făcea Ioan cu cei ce se pocăia?

R: Îi boteza în Iordan.

Î: Botezatu-s-au și Isus de la Ioan?

R: Au primit, cu adevărat, și Isus botezul de la Ioan, ca să sfințească apele prin botezul său.

Î: Ce lucru vreadnic de pomenire s-au întâmplat la botezul lui Isus?

R: Duhul Sfânt s-au coborât în chip de porumb spre Isus.

Î: Ce au mărturisit Ioan despre Isus?

R: Au mărturisit cum că Isus iaste mielul lui Dumnezeu carele șterge păcatul lumei. [...]

A CELUI MIC ISTORICESC CATEHISM
PARTEA A DOAO,
CAREA PRE SCURT CUPRINDE ÎN SINE
ÎNVĂȚĂTURA CEA CREȘTINEASCĂ

Cetirea întâie.

Despre credință, nădejde și dragoste

Întru învățătura creștinească sânt patru părți mai ales de a se socoti, adecă: mărturisirea sau simbolul credinței, poruncile lui Dumnezeu, rugăciunea Domnului și Sfintele Taine. Mărturisirea credinței cuprinde în sine aceale care sântem detori a le creade; rugăciunea Domnului ne învață ce se cade să cearem de la Dumnezeu cu nădejde; Poruncile lui Dumnezeu ne arată ce se cuvine noao prin dragoste să facem, adecă prin dragostea lui Dumnezeu și darul său carele prin Sfintele Taine îl dobândim; așadară, razimă toată credința într-aceaste trei vârtuți: în credință, în nădejde și în dragoste. Însă noi din noi nu le putem aceaste vârtuți avea, ci de la Dumnezeu se cade să le dobândim. Prin credință creadem a fi neîndoite și adevărate toate câte Dumnezeu besaricei sale, adecă credincioșilor, de la începutul lumii au descoperit, câte patriarhii, prorocii și apostolii au învățat și câte Dumnezeu prin minunile sale au întărit, fie accale scrise, fie nescrise. Dumnezeu nici poate, nici se poate înșela, pentru aceea și noi creadem toate aceale câte Dumnezeu ne-au spus, măcar de nu le și ajungem cu mintea. Prin nădejde așteptăm noi de la Dumnezeu toate bunătățile câte ne-au făgăduit, adecă darul său aici în lumea aceasta, iară pre ceacalaltă lume viiața de veaci. Prin dragoste iubim pre Dumnezeu preste toate făpturile, iară pre de-aproapele ca pre noi înșine; aceasta e cea mai mare și cea mai de frunte dintră ceale trei vârtuți și carea singură va rămânea în veaci.

Î: Din câte părți se cuprinde mai ales toată învățătura creștinească?

R: Din patru părți.

Î: Care sânt aceale?

R: Simbolul sau mărturisirea credinței, rugăciunea Domnului, Poruncile lui Dumnezeu și Sfintele Taine.

Î: În câte vârtuți razimă toată legea?

R: În trei.

Î: Care sânt aceale trei vârtuți?

R: Credința, nădejdea și dragostea.

Î: Putem noi aceste vârtuți din noi înșine a le avea?

R: Ba nu, ci se cade de la Dumnezeu să le dobândim.

Î: Ce lucrează în noi credința?

R: Ca tare și vărtos să credem toate câte Dumnezeu besaricei sale au descoperit.

Î: Din ce putem noi cunoaște să fi grăit Dumnezeu cătră oameni?

R: Din minunile arătate.

Î: Pentru ce sântem noi detori a creade toate câte Dumnezeu au grăit?

R: Pentru că Dumnezeu nici poate înșela, nici a se înșela.

Î: Ce lucrează nădejdea?

R: Ca noi toate bunătățile câte Dumnezeu ne-au făgăduit cu încredințare să le așteptăm.

Î: Care sânt bunătățile aceaste?

R: Darul lui Dumnezeu în lumea aceasta, iară după moarte viața de veaci.

Î: Ce e dragostea creștinească?

R: Prin carea iubim pre Dumnezeu preste toate, iară pre de-aproapele ca pre noi înșine.

Î: Carea e mai mare întră aceste trei vârtuți?

R: Dragostea.

*Cetirea a doao.
Despre Sfânta Troiță*

Noi, pravoslavnicii creștini, creadem și mărturisim prin simbolul credinței un Dumnezeu singur, ziditoriul și țiitoriul tuturor făpturilor, carele toate le-au făcut, toate le stăpânește și toate câte voiaste face. El iaste Tatăl tuturor făpturilor, pentru că El toate le-au făcut, și toate cu a sa părințească purtare de grije le chivernisește, iară mai apriiat iaste El Tatăl unului său Fiiu, carele iaste cuvântul său cel dinlăuntru și înțelepciunea, carea mai-nainte de toate făpturile o-au născut și prin carea toate câte sânt le-au făcut. Acest Fiiu iaste aseamene părintelui său, carele pre sine tocma așa desăvârșit se cunoaște, precum iaste. Tatăl iubește pre Fiiul și Fiiul pre Tatăl, și această dragoste a Tatălui și a Fiiului iaste Duhul Sfânt. Așadară, iaste în Dumnezeu Tatăl, Fiiul și Duhul Sfânt, fieștecarele dintru acești trei nu e altul, și fieștecarele dintru acești trei iaste Dumnezeu, ca și ceialalți doi, însă toți trei sânt numai un singur Dumnezeu, nici nu poate fi decât numai un singur Dumnezeu, altmintrea nu ar fi Dumnezeu atotputearnic.

Î: Ce iaste Dumnezeu?

R: Cel mai mare și atotputearnic Domn a tuturor făpturilor.

Î: Pentru ce îl numim atotputearnic?

R.: Pentru că El toate le-au zidit și toate face, câte voiaste.

Î: Pentru ce numim pre Dumnezeu Tatăl?

R: Pentru că El pre noi, pre toți, ne-au zidit, ne ține și ca pre ai săi fii ne stăpânește.

Î: Carele iaste cel aiavea fiu al lui Dumnezeu?

R: Cuvântul său și înțelepciunea sa carea El în sine mai-nainte de toate o-au născut și prin carea toate câte sânt le-au zidit.

Î: Au, aseamenea iaste Fiiul cu Tatăl?

R: Iaste întocma aseamenea, că e întocma mare și întocma desăvârșit, precum Tatăl.

Î: Iubeaște Tatăl pre Fiiul?

R: Tatăl iubeaște pre Fiiul, și Fiiul pre Tatăl.

Î: Cum se numeaște această dragoste a Tatălui cu Fiiul?

R: Se numeaște Duhul Sfânt?

Î: Aseamenea iaste Duhul Sfânt Tatălui și Fiiului?

R: Cu adevărat toți trei sânt întocma aseamenea.

Î: Osebit iaste fieștecarele dintru acești trei?

R: Fieștecarele dintru acești trei nu iaste altul.

Î: Au, fieștecarele dintru aceștia iaste Dumnezeu?

R: Fieștecarele dintru acești trei e Dumnezeu.

Î: Așadară, sânt trei Dumnezeu?

R: Ba nicidecât, ci Tatăl, Fiiul și Duhul Sfânt, acești trei sânt numai un singur Dumnezeu.

Î: Au, pot fi mai mulți decât un Dumnezeu?

R: Ba nu, că almintrea Dumnezeu n-ar fi atotputernic.

[...]

*Cetirea a noaoasprezeace.
Despre Sfintele Taine de obște*

Noi, oamenii, prin singură putearea noastră cea omească nu sântem harnici a plini poruncile lui Dumnezeu, ci spre aceasta avem lipsă de darul lui Dumnezeu, iară acest dar îl dă noao de rând Dumnezeu prin oarecare seamne

văzute, care noi le numim taine. Așa, p<entru> p<ildă>, în oara ce ni se spală trupul dinafară în Sfântul Botez cu apă, într-aceaeși clipită ni se curăță și sufletul prin dumnezeiescul dar. Așadară, cine primeaște cu credință și cu ceale de lipsă gătiri vreo sfântă taină, acela, pre cât se poate în viața aceasta, poate fi despre aceaea încredințat cum că are darul lui Dumnezeu, decât carele mai mare bunătate niciuna nu iaste. Sfintele Taine le-au rânduit toate Isus Hristos ca pre noi să ne facă părtași vrednicilor patimei și a morței sale, fără de aceaea le-au rânduit spre tot fealiul de trebuință sufletească; că Sfântul Botez ne deschide ușa cătră viața cea sufletească și întru dânsul ne naștem de nou prin apă și prin Duhul Sfânt; Sfântul Mir sporeaște și întăreaște întru noi viața cea duhovnicească și și credința; Sfânta Cuminecătură ne hrăneaște sufleteaște; Pocăiania ne vindecă boalele ceale sufletești; Maslul sau Ungerea cea de pre urmă ne întăreaște în ceasul morței; Preoția dă besearicei slujitori carii să o ocârmuiască și să-i și slujească; Căsătorii dă besearicei fii și mādulări carii să țină besearica până la sfârșitul lunei. Și, așadară, șapte sânt la număr Sfintele Taine.

Î: Ce sânt Sfintele Taine?

R: Sânt seamne văzute a darului lui Dumnezeu.

Î: Au, doară, de lipsă ne iaste noao darul?

R: Cu adevărat de lipsă, că fără de dar niciun bine nu putem face.

Î: Cum se cade, dară, să primim Sfintele Taine ca să ne fie de folos?

R: Cu credință și cu ceale de lipsă gătiri.

Î: Cine au rânduit Sfintele Taine?

R: Însuși Domnul nostru Isus Hristos.

Î: Pentru ce le-au rânduit?

R: Ca să ne facă părtași vrednicilor lui și pentru tot fealiul de trebuințe sufletești.

Î: Câte sânt cu numărul Sfintele Taine?

R: Șapte.

Î: Care sânt aceale?

R: Botezul, Sfântul Mir, Sfânta Cuminecătură, Pocăiania, Maslul sau Ungerea cea de pre urmă, Hirotonia sau Preoția, Căsătoria.

Cetirea a doaozecea.

Despre Sfântul Botez

Nimenea nu va intra întru împărăția lui Dumnezeu, carele nu se va naște de nou din apă și din Duhul Sfânt. Că toți oamenii au murit prin păcatul cel strămoșesc întru Adam, și toți câți să botează dobândesc iarăși viața întru Isus Hristos. De lipsă iaste, dară, Sfântul Botez tuturor oamenilor, până și celor de curând născuți prunci. De se botează oarecarele om mai mare de vârstă, aceluia i să iartă toate păcatele carele au făcut el însuși și și aceale carele au adus cu sine născându-se pre lume. Însă unul ca acela trebuie mai-nainte să se procopsească bine în legea lui Hristos, aceea fără îndoială să o creadă și de obște să o mărturisească, să se lapede de diavolul, de toate lucrurile lui și de trufia lui, să făgăduiască că-și va îndrepta viața și va păzi poruncile lui Dumnezeu. Iară de iaste prunc cela ce se botează, atunci răspund și făgăduiesc în locul lui nănașii carii îl aduc la botez. Iară Taina Botezului se săvârșește într-acesta chip: turnând botezătorul apă preste cel ce se botează, zice tot întru aceeași vreme aceste cuvinte: „Botează-se robul lui Dumnezeu (cutare) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Această sfântă faptă se cade, de iaste cu putință, să se săvârșească de preot în

besearică și cu toată rânduiala carea o-au așezat besearica, ci încăși la vreme de lipsă o poate săvârși oricarele creștin și în fieștece loc, că apa firească cu mai sus-însemnatele cuvinte ajunge la săvârșirea botezului. Iară botezul nu e slobod a-l poftori, că tot creștinul numai o dată se botează.

Î: De lipsă iaste botezul?

R: De lipsă, că fără de botez nimene nu poate intra întru împărăția lui Dumnezeu.

Î: Cum se săvârșeaște botezul?

R: Turnând apă firească preste cel ce se botează și zicând oarecare cuvinte.

Î: Care sânt aceale cuvinte?

R: Aceaste: „Botează-se robul lui Dumnezeu, în numele Tatălui și a Fiiului și a Sfântului Duh”.

Î: Ce lucrează taina Sfântului Botez?

R: Curăță pre om de toate păcatele.

Î: Dară ce păcate poate avea un prunc de curând născut?

R: Are păcatul cel strămoșesc.

Î: De unde vine păcatul cel strămoșesc?

R: De la păcatul lui Adam, carele îl moștenește tot neamul omenesc.

Î: Ce trebuie să facă la botez când se botează vreun om mare?

R: Trebuie mai-nainte să învețe legea creștinească, să o creadă și de obște să o mărturisească.

Î: De ce trebuie el să se lapede?

R: De Satana, de lucrurile lui și de toată trufia lui.

Î: Cum pot face aceaste pruncii cei mici?

R: Toate aceaste le împlinesc nănașii în locul lor.

Î: Poate-se poftori botezul?

R: Ba tot creștinul numai o dată se botează.

Cetirea a doaozeci și una.

Despre Sfântul Mir

Prin taina Sfântului Mir se varsă preste cei botezați plinirea Duhului Sfânt, carea îi întărește în credința cea creștinească, ca să nu se rușineaze de cruce, să se pună împotriva ispitelor și să fie gata toate pentru Dumnezeu a răbda. Așadară, căruia s-ar întâmpla a nu primi Sfântul Mir îndatăși după botez, de va fi de vrâstă, mai-nainte de a primi această taină să învețe cu sânguință măcar ceale mai alese și mai de lipsă taine a legeri creștinești și să se căiască de păcatele care le-au făcut. Însă, macar că această taină cu netreacerea de lipsă nu iaste, totuși au întrat în besearica răsăritului acela obicei, ca celui botezat numaidecât după botez să i se împartă prin preotul botezătoriu și taina Sfântului Mir, carea se săvârșește ungându-se cel botezat cu mir de arhieru sfințit, și zicându-se aceste cuvinte: „Peceatea darului Duhului Sfânt”. Această taină, precum și Sfântul Botez nu se poate poftori, nici mai-nainte de botez nu se poate cuiva sluji.

Î: Cui să poate sluji taina Sfântului Mir?

R: Numai celor botezați.

Î: Ce lucrează taina Sfântului Mir în cel ce o primește?

R: Varsă preste dânsul plinirea Duhului Sfânt și-l întărește în credința cea adevărată.

Î: Cu ce gătiri mai denainte trăbuie să primească această taină cei ce sânt în vrâsta preceaperei?

R: Trebuie mai-nainte să învețe măcar ceale mai alese și mai de lipsă taine a legeri creștinești și să se căiască de păcatele care le-au făcut.

Î: Cine și când slujește această taină după obiceiul besearicei răsăritului?

R: O slujește preotul botezătoriu, îndată după botez, la pruncii cât de mici.

Î: Cum se slujește taina S<fântului> Mir?

R: Unge preotul pre cel botezat cu mir de arhiereu sfințit, zicând aceste cuvinte: „Peceatea darului Duhului Sfânt”.

Î: De lipsă iaste spre mântuire această taină?

R: Ba, poate omul creștin să se mântuiască și fără de ea, dar încăși e foarte de folos.

Î: Poate-se poftori această taină?

R: Ba nu se poate nicidecât poftori.

*Cetirea a doaozeci și doaoa.
Despre jertva Sfintei Euharistiei*

Sfânta Euharistie iaste însuși trupul și sângele lui Isus Hristos carele ni-l dă El noao supt tipul pânei și a vinului, spre hrana sufletelor noastre. Această taină se sfințește și se împarte la jertva Sfintei Liturghiei. Toate jertvele legei vechi au fost numai înainte-însemnări sau închipuiri a jertvei cei de pre cruce, și Sfânta Liturghie, carea noi după rânduiala Domnului Isus o ținem, înnoiaște în toată zioa întru noi aducerea-aminte a jertvei aceii mari și ne face și pre noi părtași ei. În Sfânta Liturghie, în carea se săvârșește jertvă adevărată, se preface pânea și vinul în trupul și în sângele lui Isus Hristos, măcar că această mutare ochilor trupești nu iaste văzută, ci noi numai prin credință o cunoaștem. Așadară, macar că noi nu vedem alta decât pânea și vinul, precum înainte de prefacere, dar încăși creadem tare și vârtos cum că Isus Hristos minunat se află și supt pâne și supt vin, tot și deplin, ba și supt cea mai mică părticică, ca supt tot, și totuși nici se împarte, nici înceată a fi și în ceriu.

Î: Ce iaste taina Sfintei Euharistiei?

R: Iaste însuși trupul și sângele Domnului nostru Isus Hristos, supt chipul pânei și a vinului.

Î: Pentru ce ni se dă noao aceasta?

R: Spre hrana sufletelor noastre.

Î: Când se întâmplă această minunată prefacere?

R: La jertva Sfintei Liturghiei.

Î: Ce iaste Sfânta Liturghie?

R: Iaste arătarea jertvei ceii de pre cruce și jertvă adevărată.

Î: Ce minune se întâmplă la Sfânta Liturghie?

R: Se preface pânea și vinul în trupul și sângele lui Isus Hristos.

Î: Dară firea cea din afară a pânei și a vinului, schimbă-se?

R: Ba rămân ca și mai-nainte neschimbate.

Î: Cum cunoaștem noi, dară, cum că Isus Hristos iaste supt aceste de față?

R: Prin credință, că El însuși ne-au spus aceea.

Cetirea a doaozeci și treia.

Despre Cuminecătură

Precum nu putem trăi nemâncați, și precum nu putem fi sănătoși dacă nu vom mânca adeaseori, așa nu putem avea întru noi vîiața cea sufletească, carea iaste darul, de nu vom primi, când și când, Sfânta Cuminecătură, carea iaste hrana noastră cea sufletească. Cu cât primim mai adeaseori Sfânta Cuminecătură, cu atîta mai mult sporește și se împuterează întru noi vîiața cea sufletească. Însă, precum cei morți nemica nu mai mîncă, și precum mîncările care celor sănătoși le priesc celor bolnavi le strică, așijderea și noi, dacă

voim cu folos a primi Sfânta Cuminecătură, detori sântem, când o primim, să fim curați de păcate de moarte, sufleteaște sănătoși și după cum se cuvine gătiți. Spre aceasta mai ales de lipsă iaste ca toate tainele legeri creștinești tare și vârtos să le creadem, nimănu rău să nu poftim și cu toți vrăjmașii nostri din inimă împăciuți să fim. Carele primeaște această taină cu nevrednicie, acela își mănă și bea sieși osândă, neosebind trupul Domnului din alte mănări de rând. Se mai numeaște Sfânta Cuminecătură și merinde, pentru că se dă celor ce sânt pe moarte, ca să le fie spre hrană și spre puteare întru călătoria cea mare.

Î: De lipsă iaste a primi Sfânta Cuminecătură?

R: De lipsă, că ea iaste hrana noastră cea sufletească.

Î: Ce se întâmplă unuia ca acela carele primeaște arareori Sfânta Cuminecătură?

R: Sufletul aceluia iaste neputincios și bolnav.

Î: Foloseaște Cuminecătura tuturor oamenilor?

R: Ba numai acelora foloseaște carii o primesc cu cuviincioasele gătiri.

Î: Ce gătiri sânt spre aceasta de lipsă?

R: Mai-nainte de toate se cade să fim în statul darului.

Î: Pentru ce strică Cuminecătura acelora carii sânt în păcate de moarte?

R: Pentru că cel mort nicio hrană nu poate primi.

Î: Ce gătiri mai sânt încă de lipsă?

R: Credința, toate faptele bune, și, mai ales, iubirea de-aproapelui.

Î: Au mare răutate iaste a primi Sfânta Cuminecătură cu nevrednicie?

R: Cu adevărat mare, că unul ca acela își mănă și și bea sie osândă.

Î: Pentru ce se numește Sfânta Cuminecătură merinde?

R: Pentru că se dă celor ce vor să moară, spre hrana și putearea călătoriei de veaci.

Cetirea a doaozeci și patra.

Despre taina pocăinței

Creștinii, după ce primesc Sfântul Botez și Sfântul Mir, nu ar trăbui să aibă lipsă de alta, decât de Sfânta Cuminecătură, însă mai nu se află unul întră dânșii să nu cadă în păcate de moarte care ucid sufletul, stâng dragostea și agonisesc moartea de veaci. Iară o boală ca aceasta după botez nu se poate vindeca cu alt leac, fără numai prin taina pocăinței. Cea ce vrea, dară, să se împărțăsească cu această taină mai-nainte de toate să-i pară rău de păcatele ceale făcute, adecă detoriu iaste să simțā pentru smintealele sale o dureare adevărată, carea atārnă din credință și din dragostea lui Dumnezeu; să-și pună gând tare a-și îndrepta viața, adecă a nu mai păcătui, în carea hotărāre să cuprindē dragostea lui Dumnezeu. Iară durearea aceea carea zdrobeaște inima celui pocăit se numește zdrobirea sau înfrângerea inimei; după aceea, trebuie să-și mărturisească căruiva preot toate păcatele sale fără nicio tăinuire, câte și precum le-au făcut, și canonul carele i-l va da preotul adevărat să-l plinească. Așadară, trei lucruri sânt de lipsă despre partea celui ce se pocăiaște, adecă: părearea de rău, mărturisirea păcatelor și plinirea canonului. Iară canoanele ceale de pocăință se cuprind mai ales din ceale trei fapte bune, care sânt: rugăciunea, postul, milosteniia, și trebuie cumpătate după putința celui ce se pocăiaște.

Î: Cărorā iaste de lipsă taina pocăinței?

R: Tuturor acelora carii după botez cad în păcate de moarte.

Î: Ce sânt păcatele ceale de moarte?

R: Aceale care ne fac vreadnici de osânda morței de veaci.

Î: În ce chip trebuie să primească păcătosul această taină?

R: Să sâmțā păreare de rău, să-și mărturisească păcatele și să facă destul pentru eale.

Î: Ce iaste părearea de rău?

R: Iaste o dureare dinlăuntru, carea o sânte păcătosul pentru păcatele făcute, cu gând tare de a-și îndrepta viața.

Î: Putem noi ufi păcatele fără de a iubi pre Dumnezeu?

R: Ba, dacă nu mai mult, încalete începutul dragostei trăbuie să se cuprindă în ura păcatelor.

Î: Cum trăbuie să ne mărturisim păcatele?

R: Fără de nicio tăinuire sau acoperire.

Î: Ce iaste facerea destul pentru păcate?

R: Iaste împlinirea canonului carele ni-l dă preotul.

Î: Care sânt de rând faptele ceale de canon?

R: Rugăciunea, postul și milosteniia. [...]

Cetirea a doaozeci și șapte.
Despre hirotonie sau preoție

Taina preoției dă besaricei slujitori și părinți duhovnicești, carii, urmând apostolilor și ucenicilor lui Isus Hristos, păzesc și propoveduiesc cuvântul lui Dumnezeu până la sfârșitul veacului. Darul aceștei taină nu numai pre aceaia îi sfințește, carii o primesc, ci încă le mai dă acestora puteare a sfinți și pre alții, prin slujirea Sfințelor Taine. Iară a sluji această taină numai singur episcopilor iaste slobod. Treaptele prin care trăbuie și fără de care nimene nu poate ajunge la preoție sânt: 1) Ceteția, când tunzându-se vreun mirean sau călugăr se blagoslovește de episcop a fi ceteț

sau cântăreț, și prin această blagoslovenie intră în cliros; 2) Ipodiaconia, fiind rânduiala ipodiaconilor a fi de ajutoriu diaconilor; 3) Diaconia, în carea sfințindu-se neștine de episcop primeaște preste sine detorie a sluji în ceale besearicești episcopilor și preoților și a purta grije de săraci. A patra treaptă iaste Preoția, supt carea se cuprinde și Vrednicia Episcopască, iară Dregătoria Preoților iaste a propovedui cuvântul lui Dumnezeu, a sluji Sfintele Taine și a păstori turma credincioșilor.

Î: Ce dar împarte Taina Preoției?

R: Dă putere a împărți Sfintele Taine și a săvârși în besearică slujbele ceale de obște.

Î: Carii primesc acest dar deplin?

R: Episcopii, carii au putere a sluji toate Sfintele Taine.

Î: Cine poate împărți Taina Preoției?

R: Numai episcopii.

Î: Poate-se face cineva din mirean oblu preot?

R: Ba sânt mai multe treapte prin care trebuie să treacă.

Î: Care sânt aceale treapte?

R: 1) Ceteția; 2) Ipodiaconia; 3) Diaconia și 4) Preoția, supt carea se cuprinde și Vreadnicia Episcopiei.

Î: Ce iaste Ceteția?

R: Când se tunde vreun mirean sau călugăr de episcop, se blagosloveaște a cânta și a ceti în besearică și prin aceasta intră în cliros.

Î: Spre ce slujbă sânt ipodiaconii?

R: Ca să fie de ajutoriu diaconilor.

Î: Carea iaste slujba diaconilor?

R: Să slujească în ceale besearicești episcopilor și preoților și să poarte grije de săraci.

Î: Ce dregătorie au preoții?

R: Să propoveduiască cuvântul lui Dumnezeu, să slujească Sfintele Taine și să păstorească pre creștini.

Cetirea a doaozeci și opta.

Despre Taina Căsătoriei

Zidind Dumnezeu pre omul cel dentâiu, i-au făcut lui muiarea soție și ajutoriu, rânduind ca dintru dânșii să se prășească tot neamul omenesc și întru aceștia chip au așezat Dumnezeu căsătoria, dară stricându-se prin păcat folosul și rânduiala cea dentâie a căsătoriei, au voit Isus Hristos căsătoria a o aduce iarăși la starea sa cea mai denainte, rânduindu-o a fi una din ceale șapte taine a besearice și împreunându-i osebite daruri. Așadară, căsătoria iaste împreunarea nedespărțită a bărbatului cu muiarea; căsătoriții sânt detori a se iubi laolaltă, ca când ar fi amândoi un suflet și un trup, a ajuta unul altuia la purtarea greotăților vieței aceștia și a purta grije de prunci, carii li se nasc, ca și aceștia, urmând părinților săi, să slujească aici pre pământ lui Dumnezeu. Împreunarea bărbatului cu muiarea iaste închipuirea împreunării lui Hristos cu besearica sa. Însă, măcar că căsătoria iaste foarte sfântă, dară totuși mai aleasă iaste starea contenirei desăvârșit, că cei căsătoriți cu grijile casei sânt împărțiți între Dumnezeu și între lume, iară cei ce sânt în feciorie și în văduvie pot cu totul să se hărăzească slujbei lui Dumnezeu, dară contenirea este un dar osebit, carele nu tuturor s-au dat.

Î: Cine au așezat mai întâiu Sfânta Căsătorie?

R: Însuși Dumnezeu întru începutul lumii.

Î: Cine au adus căsătoria la cea dentâie stare curată?

R: Isus Hristos, rânduindu-o una din ceale șapte Taine Sfinte.

Î: Ce închipuiaște căsătoria?

R: Împreunarea lui Isus Hristos cu besearea sa.

Î: Carele iaste darul aceștei taine?

R: Să se iubească bărbatul cu muiarea, ca când ar fi amândoi un suflet și un trup.

Î: Ce detorie urmează de aci?

R: Ca să ajutore unul pre altul în greotățile vieții aceștia.

Î: Ce detorie au ei cătră pruncii săi?

R: Să le poarte grija în tot chipul și să-i crească în frica lui Dumnezeu.

Î: Iaste altă stare mai desăvârșit decât căsătoria?

R: Iaste contenirea cea desăvârșit.

Î: Cu ce e mai bună aceasta decât căsătoria?

R: Pentru că are omul mai multă volnicie, ușurare de a putea sluji lui Dumnezeu.

Î: Harnic iaste fieștecarele de această săvârșire?

R: Ba nu, că iaste un dar osebit de la Dumnezeu. [...]

E. SCRIERI FILOSOFICE

[Samuil Micu]

ETICA SAU ÎNVĂȚĂTURA OBICEAIURILOR,
1787*

Cuvânt-înainte§ 181^[1]

Măcar că să veade cum că, mai sus, destul de luminat am arătat carea iaste osibirea dreptului firei și a eticii (§ 1), însă acum puțintel mai ales vom tâlcui ceale ce să țin de firea eticii și ceale prin care etica să osibeaste de dreptul sau de legile firei.

§ 182

1. Dreptul firei tâlcuiaste legile și învață ce trebuie omul să facă sau să nu facă (§ 3, 4). Iară etica arată modul și calea cum trebuie a asculta de legile firei (§ 3, 4). Pentru aceea, bine au zis unii, cum că dreptul firei iaste teoria eticii.

2. Detoria eticii iaste a da învățături cum și în ce chip mintea noastră să capete oarece leznire țapănă a face bine și să dobândească avut și obicei^[2] a face lucrările ceale de cinste și de cuviință^[3], despre care dreptul firei au dat porunci.

3. Drept aceea, etica mai întâiu spune și arată modul și calea cum omul să poată face vârtute, adecă faptele bune, că, precum am mai zis, prin vârtute înțeleagem faptă bună, cu bărbăție și cu vârtute făcută^[4]. Iară vârtutea eticească, sau cum o înțeleg eticii, iaste avut și obicinuire a-și întocmi

* Transcriere și note: Alexandra Baneu, Mihai Alin Gherman, Crina Pop.

lucrările și faptele sale, după cum poruncește legea firească.

4. Deci etica într-o această stă, ca să pleace voia să facă bine și drept, așa cât neștine, bucuros și cu desfătare, să primească a face lucrările ceale curvioase și de cinste, iară de ceale necurvioase și urâte să se ferească, măcar de nu ar avea nicio răsplătire pentru lucrările și faptele ceale bune, și nicio izbândire și pedeapsă pentru păcate și pentru faptele ceale reale^[5].

5. Așadară, etica îndreptează și povățuiește mintea și obiceiurile și năravurile oamenilor. Iară a îndrepta voia iaste a o abate de la lucrurile ceale reale și urâte și a o aduce la fapte și la lucruri bune; care lucru, fiindcă amintrile nu poate să fie, fără numai când învață să știe și, adevărat, să cunoască binele cel adevărat. Chiar, dară, iaste cum că etica îndreptează înțeleșul și cunoștința binelui, priceaperea și toată mintea.

6. Afară de aceasta, etica, celor ce ascultă de învățătura ei, le gătește calea carea povățuiește și duce la fericirea cea adevărată, carea stă în liniștea și în desfătarea cea dinlăuntru a minții.

Că, fiindcă etica învață cum neștine să câștige și să dobândească fapte bune (1), iară faptele ceale bune sânt mijlocire prin carea să capătă fericirea, aievea iaste cum că etica învață cum să dobândească omul fericirea cea adevărată.

Și dintru aceasta încă să veade cât să osibească etica de dreptul firei, că dreptul firei învață cum să putem avea liniște și nimărui să nu stricăm sau să facem strâmbătate, și fieștecui să dăm ce e al său etc. Iară etica face ca omul dinlăuntru să aibă fericire și să se desfătează cu plata faptelor celor bune^[6].

7. În etică trebuie să se înveață și cum să se rădice din mijloc piciadecile faptelor bune, care pre oameni fac ca, mai târziu, să ajungă la fericire. Că cum poate etica învăța pre om

să ajungă la fapte bune, de nu va arăta cum să se dea în laturi piiiadecile, care împiiadecă pre om să nu poată face fapte bune.

8. Și așa, fiindcă păcatele sânt cea mai mare piiiadecă a faptelor celor bune, și, ca cu nește venin și otravă de moarte, păcatele pierd și omoară pre faptele ceale bune, etica, dară, trebuie să arate cum stricarea și răutatea sau patimile ceale păcătoase ale minții să se rădice și să se tămăduiască și să se astupe izvorul a atâtea lucruri și fapte reale și urâte.

Cap 1

SĂ SPUN ȘI SĂ TÂLCUIESC NEȘTE ÎNDREPTĂRI,
 MAI PRESTE TOT ȘI MAI DE OBȘTE^[7],
 CUM SĂ SE NEVOIASCĂ OMUL ÎN FAPTELE CEALE BUNE,
 ȘI CARE SÂNT AJUTORINȚELE CU CARE
 SĂ CÂȘTIGĂ FAPTELE CEALE BUNE.

§ 183

Îndreptările de faptele ceale bune aceastea sânt:

1. Cel ce vrea să umble pre calea cea adevărată, pre carea, umblând, să poată agonisi fapta cea bună, acesta să se nevoiască ca să dobândească leznire și avut, sau obicinuire a-și întocmi lucrările sale după legea firei. Că fapta cea bună iaste avut și leznire a-și întocmi și a-și închिpui lucrările sale după lege.

2. Pentru aceea, cel ce să nevoiaște să câștigue fapta cea bună să cade să cunoască și să știe legile firei, că, amintrilea, cum va întocmi lucrările sale după legile firei?

3. Cel ce să nevoiaște în fapte bune, mai întâiu să aibă grije ca mintea lui să cunoască ce e bine și ce e rău. Că cum vei putea face binele, de nu vei cunoaște ce iaste binele?

4. Iară, fiindcă ce e bun sau rău din lucrurile care urmează din fieștecarea lucrare să cunoaște, și aceasta, cu ajutoriul minții și al cuvântării^[8], să face (§ 10). Să veade, dară, cum că ajutoriul cel mai ales a câștiga fapta cea bună iaste învățătura minții, că, cu cât mai mult îți vei învăța și-ți

vei săvârși mintea, cu atâta mai mult poate lucra și fapte bune^[9].

5. Însă nu e destul ca cel ce să nevoiaște întru faptele ceale bune să aibă numai orice cunoștință a binelui și a răului, ci cunoștință ca aceea să cade să aibă, carea să fie aleasă și vie, adecă, așa să fie, cât să plece voia spre bine^[10]. Că, fiindcă nu întru aceasta stă fapta cea bună, ca neștine să facă bine, ci, ca bucuros și cu oarece plăcere și desfătare, cu cinste și omenește, cu cuviință și, după cum poruncește legea, să viețuiască, și în inimă să aibă voință și nevoiță stătornică a face bine (§ 44). Urmează cum că mintea nu poate ajunge și agonisi faptă bună, de nu va avea cunoștință vie a binelui și a răului, adecă carea pre minte și pre voie, ca cu nește bolduri, să o stârneasă și să o tragă și să o plece a face bine.

6. Drept aceea, cât folosește ca să dobândim fapta bună și să avem în mintea noastră cunoștință vie a binelui și a răului, atâta-și folosește, ca noi, mai ales, să tâlcuim cum și cu ce ajutorințe să căpătăm cunoștință vie a lucrurilor, care trebuie să le facem și de care trebuie să ne ferim.

7. Ca să dobândim cunoștință vie a binelui și a răului, mai întâiu și foarte mult ajută ca, cu tot de-adinsul, să căutăm și să ne uităm la ceale ce urmează din lucrările ceale bune și din ceale reale, și așa, binele și folosul care să naște și răsare din fapta cea bună, și realele, și necazurile care urmează din păcate, ori înaintea ochilor noștri, ori înaintea ochilor altora, să le punem, să se poată vedea.

8. Cum mai bine și mai cu folos s-ar putea face aceasta nu știu, decât ca cel ce dorește de fapta cea bună cu mare luoare-aminte să cugete și să privească cu mintea la ceale ce sperința^[11] ne învață, că așa iaste firea minții omenești, cât de ceale ce avem înaintea ochilor mai tare ne înfricoșăm, decât de legile care ne poruncesc să viețuim bine^[12]. De demult, cei învățați au zis cum că sperința vârtutei și a faptei bune iaste dascalul lucrării cei bune, ca cum ar zice cum că

speriința faptei bune ne învață pre noi cum să facem și să lucrăm bine.

9. Iară sperința, sau iaste a noastră, sau străină; pentru aceea, sau prin a noastră sperință, carea noi o am avut, sau prin sperința străină, carea de la alții o am auzit, trebuie să căpătăm cunoștință vie.

10. După ce, mai întâiu, singuri noi cercăm și facem sperință, apoi căpătăm cunoștință vie, când înșine simțim rodul cel preadulce a faptelor celor bune și întâmplările ceale reale și cumplite a păcatelor și a faptelor celor reale și a vieții cei desfrânate.

Pentru aceea, de multe ori s-au întâmplat de cei ce în toate păcatele s-au cufundat și cu toate faptele reale s-au împovărat, cu vream, s-au întors și s-au pocăit, adecă atunci când rodurile păcatelor și a dezmirărilor și a faptelor celor reale și întinăciunile și ranele cunoștinții cei sufletești așa le-au simțit, cât mai mult nu le-au putut suferi.

11. Prin sperința străină, atunci să dobândeaste cunoștință vie, când cetim și când auzim istoriile ceale vechi și ceale noao. Că, pentru aceea să scriu istoriile, ca noi să vedem ce să cade, să urmăm și să facem, și de ce să ne ferim, și așa să cunoaștem^[13].

Iară multe luori de samă sânt, la care cât mai cu de adinsul să cade să căutăm cu mintea, de ne iaste voia, prin pilde, să căpătăm cunoștință vie a binelui și a răului și să ne ațităm mintea spre iubirea faptei bune, din care unele aici le puiu:

1. De ai pre cariiva, pre carii, cu pilde, vrei să-i deștepti și să-i aprinzi spre fapte bune, să cade să iai foarte bine aminte să știi puțința cât pot accia, pre carii vrei să-i aduci spre fapte bune, și să vezi oare pildele care le pui să le urmează pot să se urmează? Că, precum pre cel ce are picioarele stricate în zădar îl îndemni să sară și să joace, pentru accaea, nebuneaște a-i face, deaca pre vreun

neputincios și slab l-ai îndemna să urmează și să facă faptele celor tari și a celor ce osibit dar au avut de la Dumnezeu a face unele lucruri și au avut minte ascuțită și isteată.

2. Trebuie să arăți modul cum și în ce chip aceia pre carii pui să-i urmează și-au scos și și-au rădicat mintea din gunoaiele și din spurcăciunile dezmiardărilor și a păcatelor, și cum mai ușor și mai lezne să se poată rădica și strica toate împiedecările cu care mintea să face roabă păcatelor și nu să poate scoate și rădica la slobozenie. Și trebuie a spune leacul cu care aceia, a cărora pilde le aduci, au frâmt și au biruit boala cea dinlăuntru, și sufletul au dobândit tărie și mântuire. Iară de vei face amintrilea, nu faci altă, fără numai poștești ca bolnavul pentru aceea să se însănătoșează, pentru că mulți alții înainte de el s-au sănătoșeat de boală.

Au nu te-ar râde, de ai zice cătră un croitoriu să-ți zugrăvească o icoană frumoasă, cum au zugrăvit Efrem Clain de la Sad, că el Ț-ar răspunde: **Învăță-mă întâiu cum să zugrăvesc, apoi voi face ce zici, iară, până ce nu mă vei învăța meșteșugul zugrăviei să-l știu ca Efrem, în zădar mă voi apuca să-mi pierz vremea pe nimica**^[14].

3. Afară de acestea, la căpătarea cunoștinții cei vie a faptei bune mult folosește ca acela, pre carele vrei să-l abați de la păcate la fapte bune, să știe cum că pilda carea o spui și o pui înainte lui să o urmează adevărat au fost. Că, de va afla ceva carea să nu fie adevărat, atunci nu numai nimica nu să va folosi cu acest fealiu de povești, ci încă va creade că-l batjocorești și-l amăgești.

4. Apoi, de câte ori vei să spui cuiva vreo istorie și vreo pildă și să lauzi sau să defaimi faptele aceluia a cui pildă spui, să iai bine sama, ca să arăți ce vine din faptele ceale bune și ce din ceale reale, și, ori cu ce lucrare, ce fericire și ce pedeapsă iaste unită. Și trebuie să arăți și aceasta, cum că pentru aceste și aceste lucrări, acela să zice bun sau rău. Că pune acum că Șerban iaste om cheluitoriu și stricătoriu de averi și cu mâncările și cu beuturile să strică. Acum vrei

să-l îndemni pre el să trăiască cu cumpăt și-i aduci pildă pre Coman, cum au sărăcit și s-au stricat și la mare mișelie au ajuns, și-i arăți cum că sărăciia lui Coman nu iaste altă, fără numai pedeapsă, carea au venit din viața cea desfrânată. Pentru aceea, tu trebuie să-i arăți cum că nu de airea, ci din vărsarea și din cheltuiala averilor și din viața cea desfrânată au venit lui Coman sărăciia și ticăloșia; iară de nu vei face așa, nimica sau foarte puțin vei spori^[15].

12. Întră istorii sânt și povești mincinoase, mai ales întră ceale ce în comedii să spun, despre care unii zic cum că aceastea mult foc de dragoste spre fapta cea bună aprind în mintea celor ce le cetesc sau le aud și fac cunoștință vie, cât socotesc că teatrul, adecă privealiștea unde să fac comedii, iaste ca o școală de fapte bune.

13. Aceastea sânt despre cunoștința cea vie și de modurile cum să capătă aceea, însă cunoștința aceasta trebuie să fie aleasă, adecă așa cât mai pre amăruntul să poată cerca și aleage frumseța și bunătatea cea dinlăuntru a faptei bune și să ațîță și să aprinză în minte iubirea ei. Că, deaca ales cunoaștem binele, atunci frumseța și binele binelui nu din desfătarea și plăcerea sau din urâciunea și neplăcerea cea de acum o judecăm, ci cu mult mai înainte ne uităm și căutăm și vedem cât de mari și de prisosite sânt rodurile care vin din nevoința faptei bune, care noi, măcar și după mulți ani, le vom dobândi. Și cu aceasta, fapta bună ne face pre noi să o iubim, carea nu ar face, deaca îndată, cât întâiu căutăm la ea, o am vedea aspră și groaznică și grea, și o am judeca după cum cunoaștem cu simțirile, care să pot înșela.

Această aleasă cunoștință a binelui și a răului întru nevoința faptei bune ca pre nește negură răsipeaste și împrăștie prejudecățile și socotealele ceale mai dinainte apucate, cu care, mulți fiind cuprinși, nu numai nu socotesc dulce și folositoare lucrarea faptei cei bune, ci încă o țin că

iaste cu necaz și fără de folos. Aceaste prejudecăți, care foarte mult împiadecă pre fapta cea bună, mai cu samă, accastea sânt:

1. Pre fapta bună, mai întâiu, o împiadecă aceasta, că vedem pre cei răi de multe ori trăind în prisosința tuturor lucrurilor, și toate făcând după plăcerea sa. Iară pre cei buni și pre cei ce să nevoiesc în fapte bune îi vedem cuprinși cu multe necazuri și cu noroc rău, viață rea, ticăloasă și săracă trăind. Carea prejudecată, de vei cunoaște bine și ales ce iaste fapta cea bună, să răsipeaște și să strică, pentru că cei ce bine și ales cunosc fapta cea bună și fericirea, aceia nu din necazurile ceale împreunate cu fapta bună, ci din bucuria cea lămurită și de pururea, carea răsare din iubirea faptei bune, judecă.

2. Altă socoteală și prejudecată, carea împiadecă nevoința faptei bune, întru aceeaa stă, că mulți judecă și cred cum că foarte anevoie iaste, ba încă cu neputință iaste așea a ajunge și a dobândi fapta bună, cât cu nicio greșală, cu nicio stricăciune să nu fie amestecată. Ci să lăsăm cum că așea iaste, că cu anevoie să dobândească fapta bună. Au, pentru aceeaa, nicio osteneală nu voi face ca să facem fapte bune și să smulgem și să dezrădăcinăm păcatele? Că cine iaste, carele toată învățătura să o poată ști? Oare, pentru aceeaa, lăsa-vom ca niciodată să nu învățăm?

14. Fapta cea bună și vârtutea să dobândească cu deprinderea și cu nevoința cea mai în lungă vremea că, într-o zi, încă și într-o lună, nu să pot de tot dezrădăcina din suflet patimile și păcatele.

Că fiindcă și facerea faptelor bune și păcătuirea iaste avut sau obicinuire, iară avutul sau obicinuirea, mai în lungă vremea și cu lucrări mai adeaseori făcute, să poate căpăta. Să înțeleage, dar, cum că fapta cea bună sau vârtutea, ca să se zică cineva om cu fapte bune sau virtuos, nu să poate căpăta într-o cirtă, ci în mai lungă vremea și cu mai adeasă lucrare,

și patimile și păcatele nu așa curând să pot smulge din suflet^[16].

15. Dintru carea urmează cum că pre cei tineri și pre prunci, îndată, din pruncie, trebuie a-i învăța și a-i face ca să se obicinuiască a să nevoi în lucrurile ceale de fapte bune și a împuțina putearea și tăria patimilor, ca așa să dobândească avut și leznire, și, pre încet, să se obicinuiască spre ceale bune și să iubească fapta cea bună și să se îngrozască de păcate.

16. Și cât poate fi mințile ceale tinereale, așa trebuie a le învăța, ca să dobândească cunoștință aleasă a binelui și a răului și a dezrădăcina din mintea sa toate prejudecățile ceale despre fapta bună și despre păcate.

17. Trebuie a face ca, în pruncie, din lucrările bune, care pururea să nevoiesc a le face, să se nască în prunci obiceiuri și nărav a face și a lucra bine, care obiceiuri și nărav, cu vreamă, să întoarce și să schimbă în fire, mai ales de tragi de la ei tot prilejul a face rău.

18. Fiindcă pruncii, pentru că încă nu le iaste destul de tare și de țăpână mintea și sfatul, nu au învățat ca din întâmplări să știe judeca și cunoaște ales binele sau răul, trebuie ca aorea, când fac rău, să-i batem și să-i pedepsim, iară când fac bine, să-i îndulcim și să-i desfătăm, dându-le daruri și lăudându-i, ca mai tare să se îndeamne spre ceale bune, că pruncii numai pentru frica sau pentru daruri și pentru laude sau pentru plăcerea să îndeamnă a face lucrul.

Dintru carea vezi ce trebuie a ținea și a judeca de bătăile cu care pre prunci voim a-i abate de la rău. Niciodată bătăile nu vor ațița, nici vor deștepta pofta spre bine, nici cu acealea să va face, ca neștine să se scârbească și să se îngrețosează de rău. Că voia ca să poștească binele și să se scârbească de rău numai cu cuvântarea și cu mintea, cât înțeleage și cât priceape, trebuie să se pleace și să se miște a face sau a să feri. Pentru aceea, rea și fără de înțelepciune iaste socoteala celor ce judecă că cu bătăi să poate îndrepta voia, și a

dobândi iubire și poftă spre faptele ceale bune^[17]. Însă aceasta nu să poate tăgădui, cum că durearea carea vine din bătaie, pruncii, carii numai cu simțirile să stăpânesc pentru frica durerii carea știu că o vor păți pentru lucrarea cea rea, nu fac lucrarea cea rea, ci aceasta nu pentru că ales văd urâciunea cea dinlăuntru a lucrării, ci pentru că-și aduc aminte că vor păți dureare pentru acea lucrare.

19. Din toate aceastea să veade cum că nimene nu poate moșteni fapta cea bună, de nu, mai în lungă vreme și mult, să va nevoi a-și îndrepta voia. Că fiindcă fapta bună nu numai fieștece fealiu de cuviință și de asemănare din afară a lucrurilor cu legea firei pofteaște, ci nevoița cea dinlăuntru și căldura și voia cea stătornică a face bine și a să feri de rău (§ 45); urmează cum că cel ce voiaște să dobândească fapta cea bună trebuie să facă ca voia să poftască binele cel adevărat și să se ferească de răul cel adevărat. Iară a face ca voia să poftască binele și să se ferească de rău iaste a-și îndrepta voia. Așeadar, cel ce să nevoiaște în fapta cea bună trebuie să se muncească a-și îndrepta voia.

20. Mai înainte de a îndrepta voia, trebuie a îndrepta înțelesul. Care lucru din firea voii chiar să veade, că voia, în aleagerea binelui sau a răului, totdeauna ascultă de sfatul înțelesului. Pentru aceea, tot ce înțelesul, ca un lucru bun, pune înaintea voiei, voia pofteaște aceea, și tot ce-i pune înainte ca un lucru rău, de aceea să ferească. Deci, dară, deaca mintea și înțelesul atâta va fi umplut de prejudecăți și de socoteale reale, cât binele să-l ție în loc de rău, și răul în loc de bine, nu e minune că cu chip de bine să înșeală voia. Drept aceea, mult ajută la îndreptarea voiei a-și îndrepta mai întâiu înțelesul, ca, răsipind ceața greșealei, mai chiar și mai ales să poată vedea și cunoaște firea binelui și a răului, ca să nu greșească și să se înșeale când judecă^[18].

21. Mai pre urmă, la îndreptarea voiei și la agonisirea faptei bune, mai vârtos trebuie să faci ca să slăbești, să scazi, și să contenești patimile și poftele și să le strici putearea lor.

Că patimile împiiadecă cunoștința cea aleasă a binelui și stâng lumina minții. Iară, fiindcă la dobândirea faptei bune trebuie să fie cunoștință aleasă (§ 13), aievea iaste cum că, de voiești să capeți fapta bună, trebuie ca să stângi poftele și să potolești patimile, și putearea lor să o slăbești, care lucru cum să poate face, în capul de cumpătarea și potolirea poftelor și a patimilor, vom spune.

22. Întru îndreptarea vocii și întru nevoința faptelor bune nu vei spori, de nu vei avea mare grije ca obiceiurile și năravurile ceale reale să le dezbraci, că năravul, deaca îmbătrânește, atunci și fără de voia omului trage pre om la lucrările ceale reale, ca să le facă.

Năravurile ceale reale, care le zicem că sânt avut și obicinuire, nu le putem odată tăia și lăpăda, ci cu răbdare și cu nevoință, silă făcându-ne, pre încet să frângem putearea năravului, adecă: 1) deaca în toată zioa, ori din numărul, ori din silnicia și putearea lucrărilor reale, din care pre încet am căpătat nărav, vom împuțina-va câte ceva, și dintr-acea mare grămadă a plecărilor care le avem spre aceale lucrări, a căroră nărav am căpătat, în toată zioa, vro câteva grăunță vom lăpăda și vom scădea, și aceasta până atunci să facem, până când nimica nu va mai fi ce să împuținăm și să lepădăm; 2) ca, cu câtă grije putem, cu toată să ne ferim de prilejurile acealea în care și unde facem apoi aceale lucrări din care s-au făcut în noi năravul; 3) ca în toată zioa să ațuțăm întru noi oarece foc și căldură și în toată zioa să-l înnoim și să facem ceale ce sânt împotiva năravului; 4) trebuie a lua aminte ca focul acesta și căldura să nu răcească, ci tot mai mult și mai tare să se aprinză și să arză. Iară, ca mai bine să se aprinză focul minții spre lucrarea cea bună și ca în toată zioa să se mai adaogă și să crească, trebuie să luom nește ajutorințe, dintră carea cea dintâiu ajutorință iaste ca să ne punem noao nește seamne, care să ne aducă aminte hotărârea și așezământul care l-am făcut ca să lucrăm bine, dintru carea toate țeremoniile au curs, și noi pre noi să ne

ispitim bine și cu de-adinsul să cercăm ascunsurile și întunecarea minții, ca să ni se desfășoare să cunoaștem și să vedem ce ne lipsește ca să viețuim bine, în ce am căzut și am smintit, și ce am lucrat, și ce trebuie să lucrăm; și aceasta să zice cercarea cunoștinții, carea nu numai SS. Părinți^[19], ci și Pitagora și alți filosofi păgâni din cei vechi foarte mult o comândă. Însă foarte și bine iaste a o face și dimineața, și seara; dimineața, mai înainte de ce ne apucăm de lucruri, a mulțami lui Dumnezeu că ne-au trecut noaptea și ne-au păzit până la această zi, și a ne ruga lui Dumnezeu să ne dea dar, ca de aci înainte să viețuim bine, și așa să ațităm întru noi focul iubirii faptei bune. Iară seara, mai înainte de culcat sau și în pat când sântem, cu mintea în liniște și în odihnă, să cercăm cum am petrecut zioa, ce bine sau ce rău am făcut, ce nu am plinit din ceale ce au fost deatorniia noastră a le face; așa și faptele, și vorbele, și gândurile să le cercăm și să le ispitim, și, de vom afla că am sporit, să mulțămim lui Dumnezeu, iară, de vom afla că am scăzut și am lipsit, să ne nevoim de-aci înainte a ne îndrepta și a spori^[20].

23. Ceale ce până acum le-am zis, pre ce cale să umblăm și cum să facem, și ce să lucrăm ca să agonisim fapta cea bună, acealea toate ne arată calea și modul cum să dobândim binele și fericirea cea adevărată. Că, fiindcă fapta cea bună iaste mijlocire, prin carea să dobândească binele cel prea mare și fericirea cea adevărată (§ 45), urmează ca pre carea cale să nevoiaște neștine a agonisi fapte bune, pre aceaeși să ajungă și la binele cel preabun și la fericirea cea adevărată. Drept aceea, fiindcă am arătat calea, pre carea umblând, și modul ce și cum, lucrând, să ne agonisim fapte bune, am arătat cum să putem dobândi și fericirea cea adevărată, și cu dulceață să ne dăsfătăm cu ea.

Cap 2

CUM SĂ POATE ȘI SĂ CADE A SĂVÂRȘI
ȘI A ÎNDREPTA ÎNȚELESUL

§ 184

De vreme ce dătorii celor ce învață pre alții etica iaste unul acest lucru: să arate calea și modul a agonisi fapta cea bună (§ 182, 1), iară fapta cea bună nimene nu o poate agonisi, de nu-și va îndrepta, și înțelesul (§ 183, 21), și turburările minții, cu cuvântarea cea adevărată, le va ocârmui și le va povățui (§ 183, 5). Urmează, dar, ca acum să punem înainte îndreptări cum să cade a îndrepta înțelesul și să arătăm cum să cade a înfrâna și a potoli mișcările și pornirile și turburările minții.

§ 185

Fiindcă în *Loghică* destul de prisosit am spus cum să îndreptăm și să săvârșim mîntea și cuvântarea și înțelesul, acum aceasta mai pre scurt o vom tâlcui. Pentru aceea, puterile ceale mai de frunte ale înțelesului, pre scurt și cu puține cuvinte, le vom pune înainte și vom arăta fieștecarea puteare dintru aceastea cu ce ajutorințe să poate săvârși și mai mult creăște.

§ 186

Drept aceea, preste tot aceasta trebuie a lua aminte, ca toate ideile și închipuirile în mîntea a fieștece lucru să ni le facem alese și să nu încetăm, până ce vom cunoaște firea și ceale dinlăuntru ale lucrurilor, care cu mîntea le cugetăm. Care lucru cum să face, în *Loghică*, în capul cel de idei^[21], mai luminat l-am spus.

§ 187

Isteția, carea și ascuțirea minții să zice^[22], iaste puteare cu carea mai multe ceale aleagem și osibim într-un lucru, și

cel ce mai multe osibește în vreun lucru care-l cugetă să zice *isteț* și ascuțit la minte.

§ 188

Isteția, mai cu samă, întru aceste chipuri să do-
bândește:

1. Aceaea te muncește, ca tot orice gândești, aceaea chiar și ales să gândești, adecă așa, cât seamnele cu care fieștece lucru să osibește de alt lucru, deosebi, unul câte unul, să le poți cunoaște și să aibi grije să cerci să știi ce iaste acel lucru. Mai multe despre aceastea am zis în *Loghică*^[23].

2. Pre prunci îndată, din pruncie, trebuie a-i obicinui și a-i face să se deprinză și să se dedea, ca la lucrurile, care le au înainte, cu amăruntul și cu isteție să ia aminte.

3. Aceasta o vei face după ce îi vei face ca, cu cuvinte, bine, chiar, ales^[24] și pre rând, să spuie ce au luat aminte și ce și-au însemnat orice lucru.

4. Lucrurile, care cu simțirile le prind pruncii, cu mai multe cuvinte să le spuie și să le tâlcuiască: părțile lucrului, seamnele, osibirile, mărimea, chipul și mișcarea așa să le scrie cu cuvinte, cât să se vază cum că ei lucrul, care l-au văzut sau l-au auzit, în minte și în gând foarte bine l-au însemnat și l-au zugrăvit.

5. Pentru aceaea, foarte mult folosește pruncilor ca să se obicinuiască și să se dedea ales și isteț a gândi, și devreame, și foarte bine să înveată mathisisul și, mai ales, gheometria, și să învețe a liniia și a scrie cu cerusa și cu cretă lucrurile care să vad, că aceasta mult ajută ca să aibă luare-aminte și să bage bine samă. Pentru aceaea, Platon pre nimenea nu primea în școala sa, numai pre cei ce știa gheometria. Poforește aici ceale ce pre larg le-am grăit în *Loghică*, de ideile ceale alese^[25], și în psihologie, de ajutorințele luorii-aminte^[26].

6. Iară, mai întâiu, putearea minții să deșteaptă și să adaoge, ca, mai ascuțit, preste tot să gândească și să pătrunză

cu mintea ce iaste bun și ce iaste rău, când, ori într-a noastre, ori într-a altora lucrări și fapte, luom aminte ce și care sânt acealea care ne-au făcut, pre noi au pre altul, să facem acel lucru, și care sânt urmările care vin dintru acel lucru și toate stările-împrejur și ceale ce să pot întâmpla, bine le socotim și le luom aminte, și cu amăruntul le cercăm și le ispitim, adecă cine face lucrul ce să face, în ce loc și în ce vreme, și cu ce ajutorință și pentru ce acest sau acel lucru să face, și pentru ce așa, și nu amintrilea, să face. Așa, pre încet, să obicinuiesc și să dedau pruncii a gândi ascuțit și isteț, și lucrul în părțile sale a-l desface, apoi părțile acealea iarăși în părțiceale mai mici a le desface, carea foarte mult ajută la săvârșirea adâncimei înțelesului, adecă ca neștine, adânc, să poată cu mintea priceape și cunoaște. Iară adâncimea nu iaste altă, fără numai putearea și săvârșirea aceea a înțelesului, cu carea seamnele seamnelor ales, unul câte unul, de osebi, le putem alege și gândi. Vezi *Loghica*, de idei^[27].

7. A dobândi isteția foarte mult foloseaște, ca neștine, îndată și de îndemână, să aibă cuvinte și bine să știe limba aceea, în carea trebuie să spuie lucrurile și ceale ce gândeaște, că fiindcă isteției foarte slujesc și folosesc ideile ceale alese, și tâlcuirile, și hotărârile (vezi *Loghica*, § 66)^[28]; iară idei alese și hotărâri nu poate neștine să-și facă, de nu va putea, cu cuvinte, chiar să spuie seamnele și osibirile care să cuprind în hotărârea lucrurilor (vezi *Loghica*, § 37, 2)^[29]. Așadară, aieva iaste cum că cu ajutoriul cuvintelor și a limbei să dobândaște isteția.

§ 189

Până acum, de isteție. Acum altă puteare și săvârșire a înțelesului vom spune: aceasta iaste *înțeleagerea*. Înțeleagerea iaste avut sau leznire a priceape și a cunoaște stihile, au, cum am zice, începuturile și temeiturile ceale mai dintâiu ale învățăturilor, carea leznire să face când de fieștece lucru idei alese dobândim. Vezi *Loghica*, cap 1^[30].

§ 190

Precum prin înțeleagere cunoaștem ce iaste fieștece lucru, așa prin știință ispitim pricinile lucrurilor și cercăm pentru ce fieștece lucru iaste. Că știința iaste avut și obicinuire a arăta ceale ce zici.

§ 191

Fiindcă știința iaste o săvârșire din săvârșirile ceale mai alese și mai de folos, ale înțelesului, să cade să arătăm cum putem dobândi știința.

§ 192

Știința întru acest chip să poate dobândi:

1. Fiindcă tot avutul și năravul și toată obicinuirea să dobândește, când neștine mai de multe ori să nevoiaște a face același lucru, așa și ființa nu să poate dobândi, fără numai prin nevoința cea de pururea a cunoaște ales și a priceape chiar orice lucru (§ 189).

2. Ceteaște cărțile oamenilor celor bine învățați, carii bine, cum trebuie, cu bun rând și cu bună urmare, au arătat legătura și unirea carea au lucrurile unul cu altul. Așa, pre încet, vei dobândi avut a arăta ceale ce zici și cum să unesc și sânt legate întră sine lucrurile și cum curge și urmează unul dintr-altul.

3. Arătările oamenilor celor învățați, care ei, cu meșteșug și cu știință, le-au făcut și le-au închiiat, le desfă întru începuturile și întru temeiurile și întru părțile lor din care s-au închiiat, și cu siloghismi arată unde iaste legătura spunerilor și a lucrurilor. Care lucru cine să nevoiaște și să deprinde a-l face foarte mare folos și rod are.

4. Însuți pre tine te cearcă cât poți, și zisele care nu sânt arătate tu singur le arată. Ce iaste arătarea, de carea aici grăim, și cum să face am zis în *Loghică*^[31].

5. Învățătura mathisisului foarte mult ajută a dobândi avut a face de acest fealiu de arătări. Că în mathisis foarte frumoase arătări să găsească, a cărora închiire și legătură cine o va ști desface, după osteneala carea au făcut, mare folos va afla.

6. După știință urmează țepenimea sau tărimea, carea iaste aceeașă săvârșire a minții, cu carea neștine așa de bine știe închiire și alătura cuvântările una cu alta, cât o spunere curge dintr-altă spunere, iară toate din începuturile și din izvoarele sale foarte lezne le poate arăta.

Drept aceeașă, cel ce iaste țapăn învățat, acela: 1. Toate ceale ce să pot arăta le arată; 2. De la alții poștește să areate ceale ce zic sau tăgăduiesc; 3. Cu de-adinsul cearcă începuturile sau temeuriile, din care să arată spunerile și zisele; 4. Închiirea și legătura spunerilor și a zicerilor lezne o vede cât de departe iaste; 5. Și ceale ce altora să par adevărate el să se silească ca nu numai să i să pară, ci, cu bună samă, să le cunoască <că> sânt adevărate; 6. Apoi, și când scrie, și când vorbește, așa să nevoiaște, cât și pre sine, și pre alții să-i învingă, adecă mintea lor să o învingă, cât să crează cum că ceale ce scrie sau vorbește el sânt așașă.

§ 193

Acum am ajuns la *înțelepciune*, carea unii, mai pre suptire socotind, o împărțesc în înțeleptie și în înțelepciune, măcar că și înțeleptia, și înțelepciunea, în vorba cea de obște, nicio osibire nu are, ci tot un lucru însămnează. Aceastea să pot zice împărăteșele tuturor celoralalte puteri și săvârșiri ale înțelesului.

§ 194

Înțeleptia stă: 1. În alegerea sfârșiturilor, adecă când iai aminte și cauți să vezi orice lucru ce sfârșit va avea și cum e legat lucrul acela cu sfârșitul, și, mai pre urmă, ce va urma din lucrul acela de care vei să te apuci și pentru ce vei să te

apuci ori de ce lucru, și, apoi, ce va fi dintru acela și ce sfârșit va avea; 2. În gândirea mijloacilor și a pricinilor care, de să unesc și bine să lovesc întră sine, să dobândească sfârșitul care-l cerci.

<§ 195>

Iară fiindcă sfârșitul, la care toate, și care să gândesc, și care să zic, și care să fac, trebuie a le aduce iaste săvârșirea statului nostru și fericirea carea răsare din săvârșirea statului nostru, aieva iaste pentru ce unii zic și hotărâsc cum că înțelepția iaste știința fericirii, carea hotărâre nu să osibească de aceasta. Înțelepția iaste avut bine a închiia și a lega și a împreuna întră sine sfârșitul și mijloacirile.

§ 196

Cu care să dobândească înțelepție, acestea sânt:

1. Înțelepția o dobândim când ascultăm de legea firei, că fiindcă înțelepția iaste știința fericirii (§ 194), iară fericirea nu să poate dobândi, fără numai prin păzirea legii firești (§ 71). Așeadară, chiar iaste cum că nimene nu poate dobândi înțelepție, de nu va asculta de legea firei.

2. Pentru aceea, înțelept nu iaste cel ce face împotriva deregătoriei și a datoriei sale, că acela face împotriva deregătoriei sale, carele face lucruri care sânt împotriva legii firești; iară cel înțelept tocmește lucrări<le> sale după porunca legii firești (§ 195). Așeadar, aieva iaste cum că înțelept nu iaste cel ce face împotriva deregătoriei sale.

3. Cel ce vrea să capete înțelepție așa să întocmească și să rânduiască lucrurile sale și faptele, ca sfârșiturile ceale dintră mijloc cu sfârșitul cel mai de pre urmă bine să se unească și să se închie.

4. Drept aceea, cel ce voiaste să dobândească înțelepție la toate ce face foarte bine trebuie să ia aminte și să vază ca

să nu lasă sau să facă ceva, carea să poată strica fericirii sau creșterii fericirii.

5. Fiindcă cel înțelept trebuie să aibă avut a uni și a împreuna și a lega mijlocirile cu sfârșiturile (§ 193), iară, din ceale ce să vadă că pot ajuta a dobândi sfârșitul, unele mai mult pot găti fericirea, pentru aceea, cel înțelept trebuie să se ostenească și să priveghează ca, din mai multe, ceale mai bune și mai întocmite sfârșiturilor sale să aleagă. Dintru aceasta s-au întâmplat de unii zic cum că înțelepția iaste avut a alege ce e mai bun.

6. Din carea urmează cum că cel înțelept așa să ia aminte, ca să aleagă mijlocirile care mai lezne pot să fie și sânt mai scurte, și să nu să lasă după părerile și după socotealele altora, umblând și încungiurând pe ici, pe colo.

7. Deci, dară, ca să nu rătăcească neștine de la cale, ci așa să se gătească și să se înveată a alege mijlocirile, cât foarte lezne să poată dobândi fericirea; să cade să caute la pildele altora și dintru acealea să se îndreptează, și, ca într-o oglindă, să se uite la acealea. Că dintru aceastea va vedea cu ce sfat au făcut fieștecine orice lucru, cu ce ajutorințe și cu ce meșteșuguri s-au săvârșit lucrul acela, și va avea ce să urmează.

8. Fiindcă foarte multe împedecări să pot aorea întâmpla și celor ce sânt cu minte bună, cel înțelept trebuie să gândească și să caute cum să rădice împedecările care să pot întâmpla.

9. Aceaste împedecări, fiindcă nu totdeauna omul, cu bună samă, mai înainte le poate vedea, nici stă în putearea noastră ca să nu să întâmple, să înțeleage cum că poate fi, ca nu totdeauna, cu mijlocirile ceale înțelepțeaste gândite, să dobândim sfârșitul care l-am dorit și l-am așteptat. Ci, pentru alte pricini din afară care să întâmplă, de multe ori să împiadecă și să schimbă amintrilea. Pentru aceea, rău rătăcesc aceia, carii, din ieșitul și din sfârșitul și din întâmplarea lucrului, judecă înțelepciunea. Adecă, de are

lucrul de care s-au apucat bun ieșit și sfârșit, zic că cel ce au făcut acest lucru au fost om înțelept. Iară de să întâmplă nu precum au voit, ci împotrivă, atunci zic cum că omul, carele s-au apucat de acel lucru, nu au fost înțelept. Aceștia foarte rău judecă.

10. Fiindcă înțelepția iaste știința fericirii (§ 194), urmează cum că cel ce vrea să capete înțelepciune trebuie să vază și să ție și îndreptările ceale ce învață cum să dobândește fericirea.

Iară, fiindcă îndreptările care sânt pentru dobândirea fericirii sânt tot unele cu ceale ce arată și învață cum să capătă fapta cea bună (§ 69), aieva iaste cum că oricine face cale cătră fapta bună, aceea ne face cale și cătră înțelepciune, ca să ne facem înțelepți și cu minte.

11. Drept aceea, bine judecă aceia, carii zic cum că nime nu poate dobândi înțelepciune, de nu-și va îndrepta voia. [...]

[Samuil Micu]

ÎNVĂȚĂTURA POLITICEASCĂ, 1787*

Prolegomena

§ 1

Filosofia, carea să cheamă lucrătoare, trei fealiuri de învățături cuprinde^[1], de care până acum am grăit. Iară acum vom da învățături cum înțelepțește și cu cuviință, precum să cade, fieștecine să-și îndreptează lucrările și faptele sale, și când iaste singur, și când are cu alții treabă. Această învățatură să numeaște *politica*^[2].

§ 2

Drept aceea, învățatura aceea o chemăm politică, carea dă îndreptări de înțelepciune. Bine știu că unii, prin cuvântul acesta, *politic*, înțeleg om viclean și fățarnic, și carele știe amăgi pre alții. Pentru aceea, acum ne-am dedat a zice politic pre acela carele, după cum ia sama că place altora, așa și el să întocmeaște și să fățarniceaște. Mânile și picioarele și toate mădulările așa le rânduiăște și vremii le întocmeăște, cât, când e vreamă de lucruri mari să face om cu sfat, când e vreamă de răs și de glume, și de desfătare, iaste glumeț, a domnilor și a celor mai mari, grație și plăcere o vânează, lor să smereaște, și trage la sine iubirea oamenilor, închinăciuni și plecăciuni le face; cu cei ce beau și joacă și vorbesc lucruri de nimica, și el aseamenea face, cu cei cucearnici, cucearnic să arată. Tuturor toate să face,

* Transcriere și note: Alexandra Baneu, Crina Pop.

numai aceea ia sama, să nu să cunoască că iaste așa. Alții prin politie înțeleg ocârmuirea și îndreptarea țării, și a cetății, și a obștei omenești, că vine de la cuvântul grecesc^[3] *polis*, care înșămnează „cetate”. Drept aceea, aceștia zic că politia iaste înțelepciune, carea învață cum să cade a stăpâni și a ocârmui cetatea, adecă obștea oamenilor, republica sau norodul. Aceasta de doao fealiuri iaste: una să zice osibită, carea îndreptează casa și lucrurile, și trebile căsii fieștecui; alta iaste de obște, carea învață cum trebuie a ocârmui și a îndrepta și a întări toată împărăția, republica și norodul. Și aceasta iaste adevărată politie. Iară înțelepciunea, carea îndreptează pre oameni în trebile sale, mai ales în ceale casnice, și-i învață cum să-și știe statul său și sănătatea și viața, aceasta să numeaște *iconomica*^[4].

§ 3

Fiindcă toate, care acum le scriem, pentru aceea le scriem, ca pre cei tineri, când încă încep a învăța, să-i îndreptează. Nu pentru aceea le scriem, ca să învățăm pre împăratul a-și ocârmui și a-și îndrepta casa sa și împărăția, ci ca să dăm îndreptări de înțelepciune fieștecui, cum să se poarte și să petreacă.

§ 4

Dintru carea să veade că noi cuvântul *politiei* mai lat îl întindem, și toată înțelepciunea, ori de obște, ori deosebi fie, ori de a ocârmui împărăția și norodul și republica, cu acest nume socotim că să poate înțâleage.

§ 5

Fiindcă celor tineri, carii învață și să nevoiesc să fie fericiți, nimica altă nu le aduce atâtă laudă, cât nevoința cuviinții, adecă, când să nevoiaște ca întru toate să fie cu cuviință, pentru aceea vom grăi câteva de cuviință, și, ori în portul din afară, ori în vorbă, ori în mișcările mădulărilor, ce

nu place altora și ce le place, și ce să cade să facă cei politici, acestea le vom spune^[5].

§ 6

Dintru acestea, pricepi că să cade, mai întâiu, ales să spunem ce iaste înțelepciunea, carea iaste sufletul politiei, și să arătăm cum să trăiaște înțelepțește.

Cap 1

DE ÎNȚELEPCIUNE PRESTE TOT^[6] ȘI DE ÎNDREPTĂRILE ÎNȚELEPCIUNEI

§ 7

Măcar că toate lucrările, care le poruncește filosofia cea lucrătoare, sânt rânduie pentru ca prin eale să se dobândească fericirea cea adevărată, iară cea dobândită să se ție și să se păzască, însă aflăm și amintrile cum să ne întărim calea spre fericire.

§ 8

Adecă multe fealiuri de lucrări sânt: altă iaste a lucra drept, altă iaste a lucra cuvios și omenește, altă iaste a lucra înțelepțește. *Drept* acela lucră, carele, din porunca legii firești, lucrările sale le întocmește și le rânduiaște după lege, măcar de încă voia nu și-au îndreptat. *Cu cuviință*^[7] sau *omenește* acela să zice că lucră, carele, nu numai lucrările ceale din afară le rânduiaște, după cum poruncește legea, ci încă, povățuindu-l fapta cea bună, bucuros și de bunăvoie face ce iast<e> cu cuviință și cu omenie, și ce ajută la fericire, măcar de nici legea, nici vreo silă din afară nu-l silește să facă așa.

Deaca Petru^[8] nimărui nu strică, deaca paguba, carea au făcut altuia, o întoarce, atunci *drept* lucră, că legea îl silește să facă aceasta. Iară deaca neștine, numai din dragoste, mult bine face la săraci, deaca neștine vrăjmașului, carele mult rău

i-au făcut, când iaste în nevoie îi ajută și-l scoate din perire și din nevoie, atunci *cuvios* și *omenește* lucră.

§ 9

Iară cine lucră înțelepțește? Aceasta nu să poate ști, de nu, mai înainte, vom cunoaște firea și chipul înțelepciunei.

§ 10

Înțelepciunea o-am zis că iaste vârtute, cu carea mijlocirile și ajutorințele, ceale înțelepțește gândite și aflate cu sârguială, le plinim, ca să ne ținem statul nostru și să dobândim fericirea (*Etic<a>*, 197)^[9].

§ 11

În carea hotărâre^[10] să cuprind aceste zisuri?

1. Ceale ce le plinește și le face înțelepciunea, acealea înțelepția sau isteția mai înainte le-au găsit și le-au rânduit. Așa că, de face neștine propovedanie, înțelepția arată, înțelepciunea face.

2. Dintru carea să veade că înțelepția și înțelepciunea sânt amândoa legate și unite, și una fără de alta nu să poate cunoaște.

3. Pentru aceea, înțelepciunea fără de înțelepție nu poate să stea, și noi, mai de multe ori, supt un nume amândoa le înțeleagem, adecă, când zic înțelepciune, înțeleg și înțelepția.

4. Fiindcă înțelepția iaste ființa fericirii (194)^[11], și înțelepciunea fără de înțelepție nu poate fi (3), să veade cum că înțelepciunea, de nu să va îndrepta spre dobândirea și ținerea fericirii, nimica nu iaste.

5. Deci, fiindcă fericirea fără de ajutoriul faptei bune nu să poate dobândi (*Etica*, 198)^[12], urmează ca înțelepciunea să fie întărită și proptită cu fapta cea bună și cu legile cuviinții, și ale omeniei, și ale cucerniciei, și ale dreptății, să se îndreptează și să se povățuiască.

6. Drept aceea, de să întâmplă cândva, precum de multe ori să întâmplă, ca sau sfârșitul care să cearcă să fie oprit și împotrivnic îndreptărilor cuviinții și omeniei, și dreptății, sau mijlocirile, ceale ce să câștigă și să gâdesc pentru sfârșit bun și de laudă au ceva răutate și sânt urâte, atunci aceea mai bine viclenie, decât înțelepciune, o vei zice^[13].

§ 12

Fiindcă înțelepciunea^[14] întru aceea stă, ca ajutorințe și mijlociri cuvioase și bune și întocmite să luom, ca să putem dobândi sfârșitul care-l voim (10). Iară sfârșitul și mijlocirile și ceale ce ajută ca să dobândim sfârșitul sânt unite și legate întră sine^[15]. Urmează cum că înțelepciunea nu poate să fie unde legătura și unirea lucrurilor nu să poate vedea, nici să poate cunoaște, iară cunoștința legăturii și unirii lucrurilor și a adevărurilor să zice *cuvântarea minții*^[16]. Așadară, să veade că înțelepciunea nu să poate despărți de cuvântarea cea dreaptă a minții.

§ 13

Din mai multe mijlociri, care ajută la dobândirea sfârșitului, una mai mult poate ajuta decât alta, și pre cale mai scurtă ne duce la cecea ce dorim. Drept aceea, înțelepciune iaste nu numai bine a cunoaște aceste mijlociri și a le alătura întră sine una cu alta, ci și cecea ce iaste mai bună și mai mult poate a aleage și a plini, care lucru, fiindcă fără de sfătuire nu poate să fie, să veade cum că sfatul iaste inima și temelul înțelepciunii.

§ 14

Iară sfatul mai cu samă aceasta pofteaște: 1. Să cerci să vezi cât de mare iaste binele, care să cearcă și să caută; 2. Ca împedăările, care fără de știre și fără mai înainte vedeaie să pot întâmpla și pot să strice tot sfatul, bine să se ispitească și să se cearce și să se gândească cum pot să se rădice acestea;

3. Ca toate întâmplările și stările-împrejur ceale din afară să se socotească, trebuie a lua sama la vreme, la locul, la lucrul acela și la oamenii de la carii pot răsări împedecări. Întru acest lucru foarte mult ne ajută sperința, și a noastră, și a altora, sau istoria, carea bine să zice dascalul înțelepciunei^[17].

§ 15

Fiindcă sfârșitul înțelepciunei iaste fericirea (11, 4), nu scoatem noi fericirea cea dinlăuntru, carea stă în liniștea minții și în desfătarea cea curată, și să câștigă cu fapta cea bună. Însă, mai întâiu aceasta să silească înțelepciunea, ca să câștige și să ție fericirea cea din afară, cum e a strânge avuții și a înmulți cinstea și mărirea, și a găti, și a întări, și a întemeia norocul.

§ 16

Drept aceaea, acela-și întocmește și-și îndreptează înțelepțește lucrările și faptele sale: 1. Carele așa-și îndreptează lucrările sale, ca să-și ție statul său și fericirea sa, cât poate mai mult să o înmulțască; 2. Carele nu are grije numai de mijlociri și de ajutorințe bune, și cu știință le apleacă, ca sfârșitul, care și l-au pus în minte, lezne să-l dobândească; 3. Carele împedecările, când ia sama că i să aruncă și i să pun înainte, le dă în laturi și le depărtează, ca nimica să nu fie carea să împiadece sfatul lui, și să sârguiască să dobândească fericirea carea și-au pus în cap; 4. Carele toate stările-împrejur a fieștecărui lucru așa le cearcă și le desface, cât cunoaște ce trebuie întru aceasta sau întru aceaea vreme, întru acesta sau întru acela loc să facă, carea lui mai mult să-i folosască.

§ 17

Nicio îndoială nu iaste cum că cel înțelept, lucrând așa, nu va ține oarece îndreptare și legi, după care gândurile și

sfaturile sale să le aseamene și să le întocmească și să le îndreptează. Care îndreptări și legi, măcar că pentru nesfârșita mutare și amestecare a stărilor împrejur care să întâmplă, foarte anevoie iaste așa a le spune, cât toate faptele ceale deosebi să le cuprinză. Însă de folos va fi a da porunci și legi mai de obște, după care să se îndreptează cei ce vreau a lucra înțelepțește, și din care, apoi, și faptele ceale deosebi, care să întâmplă, fieștecine singur lezne să le poată îndrepta.

§ 18

Îndreptările înțelepciunii acelea le numim, nu care nu să pot muta, cum nu să pot legile firei, și ca ceale ce arată ce iaste drept și cuvios, că aceastea așa poruncesc, ca la acelea neștine totdeauna desăvârșit și deplin să fie detoriu. Iară legile înțelepciunii, din firea lucrului care-l face sau va să-l facă neștine, și într-un chip, și într-alt chip să pot muta, și stările-împrejur arată cum să fie bine și de folos.

§ 19

Precum, dară, legile dreptății, care le dă dreptul firei, și legile cuviinței sau ale omeniei, care le pune *Etica*, ceale de făcut le poruncesc, și ceale de lăsat le opresc. Așa îndreptările înțelepciunii, care numai lucrările și faptele ceale volnice și slobode le îndreptează, te învață ca să aibi grije să-ți fie bine și să te ferești de ce vezi că va strica trupul tău.

Fiindcă, unde nu sânt fapte bune, unde nu iaste frica lui Dumnezeu, unde nu iaste dreptate, nici înțelepciune nu poate să fie (11, 5), urmează cum că îndreptările înțelepciunii nu trebuie să fie împotrivnice legilor firești și legilor cuviinții. Pentru aceea, folosul și binele, care-l învață legile înțelepciunii, nu trebuie să strice și să rădice ce iaste cuvios și drept; că nici poate să fie folos adevărat și bine ce iaste împreunat cu lucru urât și necuvios, care lucru pre larg îl arată Chicheron, în Cartea 3, *De deregătorii*^[18].

§ 20

La învățătura acestor îndreptări ale înțelepciunii acel rând vom ținea, ca precum la învățătura legilor firești. Mai întâiu, am învățat ce iaste drept, apoi, deregătoriile ceale cătră noi însine, după aceea, care trebuie să le ținem cătră alții, mai pre urmă, ce trebuie să ținem și să facem în stăpânii, domnii și în cuvinte care sânt, care, întru aceale mai sus-zise, pofteaște leagea firei de la noi să le facem. Așea, acum vom tâlcui ce pofteaște înțelepciunea întru toate aceastea.

Cap 2

DE ÎNDREPTĂRILE ÎNTELEPCIUNEI,
ÎNCÂT IASTE SPRE DEREGĂTORIILE CEALE CĂTRĂ NOI,
MAI ALES CĂTRĂ SUFLET

§ 21

Deregătoriile care le poruncește leagea firei să le ținem, sau să țin de suflet, sau de trup, sau de statul cel din afară. Într-acest chip sânt și îndreptările înțelepciunii, sau să țin de suflet, adecă de minte, sau de trup, sau de statul cel din afară.

§ 22

Fiindcă mintea omului are putere a cunoaște și a pofți, să cade ca mai întâiu să spunem îndreptările înțelepciunii, care trebuie să le ținem cătră înțeles. Iară, ca și aceastea, și cealealalte, toate mai lezne să se poată înțeleage, mai înainte vom spune o îndreptare de obște și preste tot, întru care, apoi, și îndreptările ceale deosebi, care arată ce trebuie a face și ce trebuie a nu face, să se razăme.

§ 23

Această îndreptare de obște a înțelepciunii cu aceaste cuvinte să cuprindă: *Fă acealea care, de vei socoti toate cealea ale lucrului de care vrei să te apuci și le vei lua*

aminte, cunoști că-ți vor fi de folos și vor avea sfârșit bun, cum poțtești, și lasă acealea întru care locul, vremea, prilejul și alte stări împrejur strică sau împuținează nădejdea că vei săvârși bine lucrul!

§ 24

Puind mai întâiu întru acest chip această îndreptare de obște și preste tot, după carea cel ce-și întocmește lucrările sale să cheamă *înțelept*, acum deosebi să cade să cugetăm cu ce îndreptări de înțelepciune mintea omului să poate îndrepta și a să face să fie cu folos în viață.

§ 25

La îndreptarea înțeleptului, la carea din legea firei sântem detori, aceasta iaste îndreptarea cea mai dintâiu și mai de frunte: *Tot orice ajută ca chiar și ales să poți cunoaște, aceea o urmează și o fă, iară de tot orice împiadecă aceasta, fugi și o rădică din mijloc!*

§ 26

Drept aceea, cel înțelept nu atâta gândește ca foarte multe să știe, care, de multe ori ar fi fost mai bine a nu le fi știut, cât gândește ca ceale ce le știe să le știe țapăn și ales, și chiar, și deplin, și bine, de care lucru filosofii zic că mai bine iaste a ști puțin și bine, decât multe, și nu bine, ci numai pre deasupra.

§ 27

Fiindcă foarte multe sânt care să pot învăța și ști, iară mintea iaste sfârșită, și la atâtea nu să poate întinde și nu poate să le cuprinză toate, cel înțelept acealea alege, care sânt întocmite sfârșitului și statului său. Adecă, cel ce iaste preot învață ceale ce să cuvine să le știe preotul, iară cel ce iaste legiuitoriu, ceale ce să cuvine legiuitorului^[19].

§ 28

Drept aceea, ceale de lipsă, adică fără de care neștine nu poate fi, au, de poate fi, cu mare necaz poate fi, nici poate să-și dobândească sfârșitul său, trebuie a le pune înaintea celor de folos, ceale de folos, înaintea celor frumoase și desfătătoare, mai precum fac negoțitorii în târg, nu orice iaste de folos cumpără, ci ce iaste de lipsă. Acestea mai pre larg s-au zis, în *Dreptul firei* (§ 71)^[20].

§ 29

Ca să poată neștine bine și ales cunoaște binele și adevărul, că prin cunoștința cea chiară și aleasă să îndreptează înțelesul, aceasta foarte mult foloseaște întru toate, și, întru învățătură, totdeauna, de la ceale mai ușoare și mai lezne să începem, și să mergem spre mai greale și care mai cu anevoie sânt.

§ 30

Drept aceea, cel înțelept, când să nevoiaște să-și lucre și să-și săvârșească mintea și înțelesul, cât mai mult poate ține rândul, și ceale de pre urmă nu le pune mai întâiu, nici temeul, care trebuie a-l pune mai întâiu, îl pune după ce zidește câteva^[21].

§ 31

Cu atâta mai chiar și mai ales vei cunoaște fieștece lucru, cu cât lucrul care vrei să-l știi mai de multe ori îl vei cugeta cu mintea, și cum mai adeseori îl vei poftori, și ceale ce ai auzit sau le-ai cetit, ca și bucata cea rămasă iarăși le vei gusta. Drept aceea, înțelepciune iaste ca ceale ce ai cetit sau le-ai auzit iarăși și iarăși să le cetești, ca icoanele lor mai tare să ți se închipuiască.

§ 32

Ia aminte ca, de ești greu la cap și nu ai plecare și tragere de inimă spre învățatură, prin carea mintea să săvârșeaște, să nu te apuci de acel fealiu de învățatură, ci mai bine iaste să înveți alt meșteșug și cu lucrul mânilor să-ți cerci pânea, decât cu știința învățătorei, că amintrilea și pre tine te faci la mai mulți cunoscut că ești prost, faci de răs învățatura, faci de ocară pre cei ce te-au învățat, ca cum aceia încă ar fi fost ca și tine de învățați!

§ 33

Pentru aceea, înțelepciune iaste ca, mai înainte de ce te apuci de carte și de învățăturile ceale ce îndreptează și săvârșesc mintea, să întrebi pre alții, carii cunosc și pricep și pot judeca despre mintea omului, și să cei sfat de la ei, și, cum te vor învăța, să ascuți și să faci!

Precum nu arunci sămânța fără de socoteală în fieștece pământ, de-ți iaste voia să culegi rod mult, ci, mai înainte de ce sameni, bine cerci firea și rodirea fieștecărui pământ, așa, mult ajută a cerca și a ispiti mințile, carea la ce iaste întocmită și plecată, și, precum e întocmirea minții, așa fieștecui să-i dai sfat să facă, adecă, unii să înveată carte, iară alții să nu-și piarză vreamea cu cartea, fiindcă mintea lor nu e întocmită și plecată spre carte, ci mai bine devreame să se apuce să înveată vreun meșteșug, la care mai multă tărie, decât minte, trebuie să fie.

§ 34

Fiindcă osibite sânt puterile minții omenești, înțelepciunea ne învață ca toate puterile minții să le lucrăm și să le săvârșim. Nici să cade a face cei ce dezleagă legătura cu carea puterile minții sânt legate una cu alta, sau numai a învăța de-a rost și a ținea minte să nevoiesc, iară putearea judecății, cu carea judecă despre lucruri, o părăsesc,

nelucrată, sau numai de judecată au toată grija, iară de memorie, adecă de aducerea și ținerea aminte, nu bagă samă.

§ 35

Iară, fiindcă toate darurile sau puterile, pentru marea lor osibire, nu cu o nevoieță odată împreună să pot lucra și săvârși, pentru aceea, mai întâiu să cade ca acelea să ne nevoim a le lucra și a le săvârși, la care și firea ne ajută mai mult.

§ 36

Acum, dară, vezi pentru ce pruncilor și tinerilor trebuie a le da să înveață acelea învățături, care mai multă memorie, ținare aminte și fantazie, adecă nălucire, decât judecată, poftesc, că, în memoria tinerilor, ca și în ceara cea moale, icoanele tuturor lucrurilor lezne să pot închipui și tipări.

Foarte frumos despre aceasta scrie Chintilian^[22]: *Pruncii îndată să înveață cât de multe și să se nevoiască în ceale ce vârsta le ajută memoria, și la început să mănce urâciunea aceea, și ceale ce au scris, și ceale ce au cetit mai adeaseori să le procitească, și ca cum aceaeși mâncare iarăși o-ar rumega.*

§ 37

Drept aceea, înțelepciune iaste ca, până sânt prunci, să înveață limbi, istorii, gheografia, poezia, iară filosofia și ceale ce poftesc judecată mai adâncă să le înveață când puținel iaste de vârstă mai mare.

§ 38

Cel înțelept, cându-și îndreptează și-și săvârșeaste înțelesul, nu umblă după izvodirile și suptirimele ceale deșearte, care numai la arătarea cea trufașe a minții, iară la folosul minții nimica nu ajută.

§ 39

Înțelepțește înveți când acel fealiu de învățătură alegi, la care din pornirea ta te silești pre tine mai plecat.

§ 40

Întră ajutorințele ceale mai alese spre gătirea cunoștinței să numără *cauzirea, cetirea, cugetarea*.

§ 41

Rău fac carii socotesc că, fără de învățătoriu, ei, cu mintea și cu priceperea sa, să vor face învățați, gândind că mai mult vor învăța de la dascali morți, decât de la vii, și petrec zilele deplin acasă în cetanie, și nu vreau să auză pre dascali, ci vreau să se cheame de sineși învățați. Decât care fealiu de oameni nu știu ce lucru, altul așa ar strica rândul cel de lipsă și cuvios și legile care trebuie a să ținea întru învățătură.

Bine despre aceasta scrie Plinie, Cartea 2, Epistola 3^[23]: *A ceti totdeauna iaste prilejiu, iară a auzi, nu totdeauna. Fără de aceea, cu mult mai vârtos cuvântul cel viu face a înțelege. Că măcar de sânt chiar ceale ce cetesti, însă mai adânc șed în minte ceale ce și gura, și fața, și portul, și mișcarea celui ce zice, ce învață. Asemenea zice Chintilian, Cartea 2, cap 2^[24]: Măcar că destule pilde de urmare învățăm, însă cuvântul, cum să zice, cel viu, mai deplin hrănește, și mai ales a aceuia învățătoriu, pre carele ucenicii îl și iubesc, și să tem de dânsul.*

§ 42

Iară cum mărturisește Plinie, foarte mult folosește de la cine mai cu samă bune meșteșuguri să înveți. Drept aceea, când vei să-ți alegi dascali de la carii să înveți, înțelepțește vei face de te vei ținea de gura celor ce lucrul care-l învață bine și chiar îl înțeleg, carii au dar a putea învăța ales, și

luminat spun ceale ce le înțeleg, și toate câte învață pre alții, cu curată și mare judecată, de la temei și de la pricinile ceale dintâiu le spun și le socotesc, și carii învățăturile sale le spun, nu pentru ca să se vadă că ei știu, ci pentru ca să facă cu dânsule folos de obște.

Așea să cade să fie cel ce învață pre alții, cum zice Plinie, Cartea 3, Epistol<a> 3^[25], unde așea scrie: *Nimica din omul acesta nu va auzi fiiul tău, fără numai ce-i va folosi, nimica nu va învăța carea mai bine ar fi fost a nu ști.*

§ 43

Să nu socotești că acela iaste mai bun dascal și mai credincios, carele mai mulți ucenici are și pre carele alții foarte ți-l laudă! Că de multe ori să întâmplă cât foarte mulți, mai ales în academii, merg după cei mai înainte de ei pre calea pre carea au mers și alții, nu pre carea trebuie să meargă.

§ 44

Ia aminte ca nu cu foarte multe fealiuri de învățături să-ți cuprinzi deodată mintea și în multe părți să o împarți! Că, mai totdeauna, cei ce în scurtă vreme vreau să înveată multe, pentru osibirea și mulțimea lucrurilor care vreau să le cunoască, nimica nu învață.

Foarte frumos arată Bilfinger^[26], când zice: Cel ce șease, opt, zece ceasuri, unu după altul, necurmat, aude pre mulți dascali, carii osibite lucruri învață, pentru ca mai curând să sfârșească învățătura, atâta face, ca un prunc de ar mânca doao sau trei prânzuri și cini într-o zi, ca mai curând să fie june. Care lucru, de s-ar putea într-acest chip face, socotesc eu cum că pruncii domnilor și a boiarilor celor mari, când ar fi de șease sau mai de puțini ani, ar fi juni și maioreani.

§ 45

Iară nu să cade numai cu sârguință să ascuți pre dascalii cei învățați, ca să-ți înmulțești și să-ți săvârșești cunoștința, ci și de te vor îngădui cu ei mai de multe ori prieteneaște să vorbești, și să petreci, și să-i întrebi să-ți spuie, niciodată mai bine nu să învață, decât când dascalul să face priiatin.

§ 46

Iară, în cât e la cetanie, mai cu samă aceaste îndreptări ale înțelepciunei le ține:

1. Mai înainte de ce te vei apuca a ceti cărți, bine caută care din mai multe cărți, ori în ce știință, sânt mai bune, și care dintră ceale mai bune sânt mai de treabă statului său!

2. Când cetești, ceteaște din soroacă în soroacă, chiar, și pre rând, toate una după alta, iară nu numai pre deasupra sau amestecat și învăluit, curând, și, pe ici-pe colea!

3. Ia aminte la cuvinte, la vorbă și la cuvântare, și de la acelea înceape, care slujesc spre înțelesul celoralalte!

4. Cărțile scriitorilor celor vechi mai cu sârguință le ceteaște, decât a celor de pre vremea ta!

5. Când cetești, să nu te prea încrezi tălmăcirilor altora, ci, de poate fi, în limba în carea fieștece scriitoriu și-au spus mintea sa și au scris cartea, într-aceaea o ceteaște!

6. Graba totdeauna, iară mai ales în cetanie, strică, că turbură luarea-aminte, și foarte mult împiadecă ca să nu poți chiar și ales cunoaște.

7. Când cetești, de simți ceva greutate la începutul cetaniei, să nu lapezi cartea de a mână și să zici că nu e adâncă și întunecată, ci te silește, că cu nevoința vei afla înțelesul care scriitoriul afund l-au lăsat!

8. Cărțile, care le vezi că strică obiceiurile și năravurile ceale bune și sânt spurcate și fără de rușine, să nu le iai a mână, și în locul acelor ceteaște altele, din care poți să înveți ceva bun!

9. Tot ce vei ceti, după aceea, cugetă, poftorește, și pre scurt scrie sau altuia spune ce ai cetit! Precum zice Plinie, Cartea 3, Epistol<a> 9^[27]: *Nu multe, ci mult!* [...]

[Samuil Micu]

ÎNVĂȚĂTURA METAFIZICII, c. 1787–1790*

Partea 1

PROLEGOMENA DE METAFIZICĂ

§ 1

Măcar că sânt unii carii judecă cum că pre cei mai tineri nu să cade a-i lăsa să înveațe metafizica, pentru că multe și încurcate întrebări cuprinde, care mai bine iaste a nu le ști decât a le ști, însă eu judec că nu trebuie a opri pre cei mai tineri de la desfătarea metafizicii, cu atâta, cu cât mai mult foloseaște să ajungă ei ca să poate ales gândi, care lucru a-l dobândi foarte mult ajută această învățatură a metafizicii, după ce acum s-au curățit de multe încurcături ale sholasticilor^[1].

§ 2

Drept aceea, ca mai bine să se înțeleagă ce iaste metafizica, mai înainte vom da oarece spuneri, dintru care luminat să va arăta ce iaste aceea prin carea metafizica să osibească de toate alte lucruri și de alte învățături.

§ 3

Toată cunoștința omenească vine de la simțiri^[2], iar tot ce prindem cu simțirile, aceea să ține de lucrurile ceale singuratece, care în multe chipuri îmbrăcate și învăluite, au cu locul, au cu vreama sau cu fața, sau într-alt chip osibite,

* Transcriere și note: Alexandra Baneu, Otilia Urs.

să pun înaintea noastră, despre care mai pre larg am grăit în *Loghică*^[3].

§ 4

Măcar că toate lucrurile ceale singuratece^[4], care le prindem cu simțirile, pentru nenumărate stări-împregiur^[5] și hotărâri^[6], așa să despărțesc unele de altele, cât niciodată niciun lucru nu să află întru toate aseamenea unul cu altul. Însă tot sânt nește asăuri sau osibiri și seamne, care lucrurile ceale singuratece, care amintrilea mult să osibesc unele de cătră altele, le au deobște, întru care totdeauna să unesc (*Loghica*, § 46)^[7].

Adecă Iulie Chesar, Chicheron, Pompeiu sânt lucruri singuratece. Întru aceastea mare osibire afli, ci tot întru unele asemănare și unire afli, adecă întru aceasta, cum că toate aceaste lucruri singuratece sânt ființă^[8], cum că viețuiesc și simt și altele.

§ 5

Când ne închipuim noao și gândim seamnele și osibirile ceale ce la mai multe lucruri sânt deobște, să zic închipuiri preste tot, deobște^[9]. Iar învățătura aceea, cu carea închipuirile ceale preste tot să tâlcuiesc, să zice *metafizică*^[10].

§ 6

Iar metafizica, după cum judecă cei mai dincoace, aceaste patru părți cuprinde: 1. Ontologhiia, întru carea închipuirile și începuturile ceale de obște ale cunoștinței omenești ales să tâlcuiesc^[11]. 2. Cosmologhiia sau știința despre lume preste tot^[12]. 3. Psihologhiia ceale ce cu spe-rința le cunoaștem despre suflet și ceale ce cu mintea le cercăm ni le tâlcuiăște^[13]. 4. Teologhiia firească^[14], întru carea să spune și să arată cum că iaste Dumnezeu și săvârșirile și lucrurile Lui^[15].

ONTOLOGHIIA

Prolegomena

§ 7

A ontologhiei deregătorie iaste ideile ceale mai deobște și mai preste tot a le tâlcui (§ 6). Deci, fiindcă toate lucrurile sânt *îns*^[16], așa vom tâlcui ontologhiia, ca, puint mai întâiu începuturile sau temeuriile cunoștinței omenești, să înceapem apoi de la tâlcuirea însului. Drept aceea, ontologhiia o zicem că iaste știința însului preste tot sau în cât iaste îns. Ontologhiia iaste cuvânt grecesc, care românește atâta face, ca cum am zice: cuvântare de ceaea ce iaste^[17].

§ 8

De ontologhie și de firea ei și de folosul ei acestea să cade a le însemna:

1. Fiindcă ontologhiia iaste știință (<§> 7), toate spunerile ei trebuie să se arate (că așa pofteaște știința din hotărârea sa); lumnat lucru, dară, iaste cum că ontologhiia nu bine o zic că iaste lexicon filosoficesc^[18].

2. Din ontologhie poftesc să aibă tăriia sa adevărurile unor științe, și, pentru aceea, nu mă mir pentru ce unii ontologhiia o au numit „împărăteasa tuturor științelor”. Că temeuriile pre care să proptesc adevărurile, ori ceale fizicești, ori ceale pentru îndreptarea năravurilor omenești, în ontologhie să aşcază.

3. Aiavea iaste acum pentru ce zicem că făr' de ontologhie mintea omenească nu poate să aibă țapănă cunoștință. Că țapănă nu poate fi cunoștința noastră, de nu va ști temeuriile ceale mai dintâiu a toată știința, care sânt temeiul tuturor închierilor^[19], iar de unde le vei putea ști desăvârșit acealea fără numai din ontologhie.

4. Folosul ontologhiei iaste de multe fealiuri și să varsă preste toate științele care să cuprind în filosofie^[20].

Cap 1

DE ÎNCEPUTURILE CEALE MAI DINTÂIU
ALE CUNOȘTIȚĂII OMENEȘTI

§ 9

Deregătorii ontologiei iaste a așeza și a pune începuturile sau temeurile ceale mai preste tot ale cunoștinței omenești (<§> 6). Iară doao sânt începuturile sau temeurile a toată cunoștința omenească: unul iaste începutul zicerii împotivă, al doilea iaste începutul pricinei destule^[21].

Toate adevărurile care le cunoaștem sânt de doao fealiuri: unele sânt trebuincioase, adecă așa sânt, cât amintirea nu pot să fie, ci trebuie să fie așa. Altele sânt întâmplătoare, care pot să fie sau să nu fie. Adevărurile ceale trebuincioase să proptesc pre începutul zicerii împotivă. Ceale întâmplătoare să zidesc pre temeul pricinei destule.

§ 10

De la începutul zicerii împotivă vom înceape, care ca mai deplin să se poată înțelege, mai întâiu vom spune ce iaste zicerea împotivă, ce iaste începutul.

Când de unul și același lucru deodată întărești și tăgăduiești, adecă zici și tăgăduiești ce zici, atunci să zice că-ți zici împotivă. Așa cât zicerea împotivă iaste întărirea și tăgăduirea deodată de același și despre același lucru. Așa iaste această spunere: Bucur^[22] iaste filosof, Bucur nu iaste filosof; că, atunci, când zici aceasta, zici ție împotivă, pentru că de același lucru, adecă de Bucur și despre același lucru, a<decă> despre filosofie, deodată întărești și tăgăduiești, zicând că iaste filosof și nu iaste filosof.

Prin început aici să înțelegi temeul sau pricina cea mai dintâiu din care alte adevăruri trebuie să izvorască și să se înțeleagă, adecă spunerea aceasta: sufletul iaste îns nealcățuit, iaste începutul acestii puneri: sufletul iaste nemuritoriu, că izvoraște din îns nealcățuit, de vreme ce tot ce

iaste nealcătuit iaste nemuritoriu, dar sufletul iaste nealcătuit, așeadar iaste nemuritoriu^[23].

§ 11

Dintră toate lucrurile care s-au dat noao a le ști, cel mai dintâiu iaste cum că ești, iar când știm că sântem nu poate fi ca să creadem cum că nu sântem, așea și de alte lucruri. Că din sperință învățăm și cunoaștem că nu poate fi ca același lucru deodată să fie și să nu fie. Și aceasta iaste carea să zice începutul zicerii împrotivă^[24].

§ 12

Ceale ce să cuvine să le păzăști despre începutul acesta aceastea sânt:

1. Acest început cu totul iaste mai întâiu, decât care alt început nici iaste, nici poate să fie mai întâiu. Că nicio spunere nu să poate gândi carea să fie mai înainte, din carea să se poată arăta adevărul începutului acestuia. Că orice spunere vei gândi, totdeauna temeiu pre care stă trebuie să fie începutul acesta, că amintrilea spunerea, carea o pui tu ca un temeiu, deodată ar putea fi și adevărată și neadevărată.

2. Vezi că bine să zice cum că începutul zicerii împrotivă nu să poate arăta, pentru că dintr-alte spuneri și începuturi nu poate curge.

3. Începutul zicerii împrotivă iaste preste tot, adecă nicio întâmplare nu iaste, nici va fi, întru carea să poată fi ca același lucru deodată să fie și să nu fie.

4. Începutul zicerii împrotivă iaste izvorul a toată adevेरirea. Că, dintru această spunere, nu poate fi ca ceva deodată să fie și să nu fie, curge aceasta: fieștece lucru, când iaste, cu adevărat, iaste^[25].

§ 13

Acestea ajungă despre începutul zicerii împotriva. Al doilea început al cunoștinței omenești iaste începutul pricinei destule. Care, pentru ca să-l înțelegi bine, întâiu vom spune: Ce iaste pricina destulă.

§ 14

Prin pricină destulă înțelegem cauza aceea din carea să înțeleage pentru ce iaste alt lucru. Adecă Bucur^[26] socotisă să se apuce să înveată teologhia, și ce i-au venit, că și-au mutat voia și s-au apucat să înveată legile, pentru că nădăjduiaște că cu învățatura legilor mai curând va dobândi cinste și boierie. Nădejdea aceasta iaste pricină destulă sau cauză pentru ce Bucur și-au mutat voia de la teologie la legi să le înveată.

§ 15

Ce trebuie să-ți însemnezi despre pricina destulă acestea sânt:

1. Tot ce iaste trebuie să aibă pricină destulă, dintru carea să poate înțeleage pentru ce mai bine iaste decât nu iaste, pentru ce iaste așa, și nu amintrilea^[27].

2. Lucrul care nicicât de puținel nu are pricină destulă, acela nici iaste, nici poate să fie. Sânt, cu adevărat, multe lucruri ale căroră pricină destulă, pentru hotarale cu care să mărgineaste înțelesul nostru, nu le putem ști, ci dintru aceea nu să poate culeage cum că nicio pricină destulă nu iaste pentru ce sânt.

3. Tot orice iaste și pentru ce iaste are pricină, și pricina ace<a>sta au în sine trebuie să o aibă, au într-alt lucru, afară de sine.

4. De vreme ce această spunere: nimic nu iaste fără de pricină destulă, tăria și așezământul său o ia (num. 1) din

începutul zicerii împotrivă, luminat iaste cum că începutul pricinei destule nu iaste cu totul cel mai dintâiu început.

5. Începutul pricinei destule întru toate lucrurile are loc (num. 1) și, pentru aceea, iaste preste tot. Nu numai în trupuri, ci și în duhuri toată mișcarea și toată lucrarea are pricină destulă, care lucru pre fieștecine simțirea și sperința de prisosit îl învață^[28].

6. Începutul pricinei destule, în toate învățăturile și în toată viața omenească, iaste foarte de folos. Rădică începutul acesta și multe adevăruri, care le învață filosofia, vor cădea; nici văz cum să va putea țapăn arăta cum că iaste Dumnezeu. Încă și în teologhiia cea descoperită vei vedea că, fără de începutul acesta, foarte de mântuire învățături să smulg și să strică. [...]

A METAFIZICII

Partea <a> II<-a>

COSMOLOGHIIA PRESTE TOT

Cap 1

DE COSMOLOGHIE PRESTE TOT

§ 139

Cosmologhiia iaste cuvânt grecesc, care românește-l putem zice *cuvântare despre lume*^[29]. Cosmologhiia preste tot iaste știință preste tot sau mai deobște despre lume. Volfie^[30] au fost cel ce mai întâiu au pus la rând învățătura despre lume și o au tâlcuit ales^[31].

Cap 2

DESPRE CEAEA CE SĂ ÎNȚELEAGE PRIN LUME

<§ 140>

Cel ce vrea să-și închipuiască ales în minte ce iaste lumea aceasta, carea să veade, să ia aminte la ceale ce să văd întru această lume:

1. Când căutăm ori la ceriu, ori la pământ și ne uităm la ceale ce ne sânt înaintea picioarelor, atunci vedem multe trupuri înaintea ochilor noștri, care deodată sânt, adecă vedem soarele, stealele, copacii, râurile, fierile^[32] și altele. Aceastea, pentru că odată sânt, să zic împreună-stătătoare (<§> 86)^[33]. Așadară, „chiar iaste cum că în lumea aceasta sânt lucruri împreună-stătătoare”.

2. Speriința ne învață pre noi cum că trupurile, care le vedem noi în lumea aceasta, unele pier, altele răsar, după zi să face noapte, și după noapte zi, și nici soarele, nici stealele nu rămân pururea întru același stat. „Luminat, dară, iaste cum că întru această lume sânt lucruri care urmează unele după altele”.

3. Toate câte să află că au deodată, au una după altă sânt întru această lume, de acela fealiu sânt, cât pot să fie amintrilea și să se mute. Că ce împiiadecă ca să nu fie sau mai puține, sau mai multe leamne sau dobitoace? Ce împiiadecă ca fiiara, carea astăzi trăiaște, mâne să nu moară? Și florile cu care să trufeaste grădina să nu cază? Ce împiiadecă ca, când străluceaste soarele, să nu vie negură și să se puie la mijloc, să se întunece și să fie vreamă rea? Drept aceea, ori încătore vei întoarce ochii tăi, vezi și cunoști „că toate în lumea aceasta sânt mutătoare”.

4. Vedem că acela iaste rândul și răducerea lucrurilor din lumea aceasta, ca un lucru să nască pre alt lucru sau un lucru să fie pentru alt lucru. Cine nu știe cum că ploaia face bună rodire pământului? Cine nu priceape cum că soarele pentru aceea iaste deodată cu pământul, ca să lumineză și să-l încălzască? Să veade, dară, că sânt legate și împreunate lucrurile întru această lume (<§> 125)^[34].

§ 141

Dintru aceaștea, acum poți cunoaște ce iaste lumea preste tot, carea o hotărâm că iaste rândul tuturor lucrurilor celor deodată, și a celor ce să mută și urmează unul după altul, și

care sânt legate și împreunate unul cu altul întră sine. Mai pre scurt: lumea iaste cuprinderea tuturor lucrurilor făcute. Fiindcă ce sânt lucrurile ceale deodată și ce sânt ceale următoare unul după altul în ontologhie s-au spus, să cuvine acum ca, mai ales, să arătăm lucrurile ceale ce sânt legate și împreunate.

§ 142

Toate lucrurile câte sânt întru acel chip, ca unul să aibă în sine pricină pentru ce altul urmează în locul lui, acealea să zic *legate* sau *împreunate cu vreamea*, care și amintrileă să zic *legate prin pricinile ceale lucrătoare*. Răutățile și năravurile ceale stricate și prăpădirea împărăției și slobozeniei romanilor era *legate cu vreamea* sau *prin pricini lucrătoare*. Bine zice Salustie: „După ce iubirea de argint au răsturnat credința, bunătatea și alte măiestrii bune, în locul acestora trufia, tirăniia, a părăsi pre dumnezăi, toate de vândut le-au învățat a le avea... Cetatea s-au mutat, împărăția, din împărăție foarte dreaptă și bună, tirană și nesuferită s-au făcut” (*Bell. Catilin, CX*)^[35].

Cumplita faptă a lui Neron, carele și-au omorât pre mumă-sa, și mâhnirea cunoștinței era legate cu vreamea. Că acesta, după ce au omorât pre mumă-sa, nu putea suferi cunoștința păcatului, de multe ori au mărturisit că-l îngrozește chipul mumă-sa și-l bate cu *taedis*^[36] de foc (Sveton, in *Nerone*, cap 34)^[37].

§ 143

Ceale ce deodată împreună sânt întru această lume, cât unul altuia dă folos, să zic *legate prin pricinile sfârșitului*. Soarele, din dumnezăiasca rânduială, pentru aceea deodată iaste cu pământul și cu cealealalte planete, ca să ia de la el lumină și căldură. Drept aceea, soarele și planetele sânt legate prin pricinile sfârșitului^[38].

§ 144

Legătura aceasta, cum zic unii, porceade de la pricinile ceale lucrătoare și de la ale sfârșitului. Atâta cât cel ce întru această lume primește cum că toate lucrurile au pricina lucrătoare și a sfârșitului, acela nu poate să nu primească și legătura. Adecă, pre scurt, legătura de carea aici grăim iaste ca fieștece lucru să se nască din pricinile sale. „Iaste”, scrie Chicheron, *De firea dumnezeilor*, cartea 1, cap 4, „minunată, necurmată urmare și rând al lucrurilor, ca unul dintr-altul legat, și toate întră sine întocmite și împletite să se vază”^[39].

Pricini lucrătoare și ale sfârșitului niciun filosof nu iaste carele să nu primească, iară cuvântul acesta, *legătura*, mulți-l lapădă. Adecă, să întâmplă cuvântului acestuia ce s-au întâmpat lui Tarchinie Colatin^[40], carele era apărătoriu slobozeniei românești; iară pentru că-l chema Tarchinie, au trebuit să se lasă de domnie și, cu toate ce avea, s-au dus în Lavinium să șează. „Numai numele nu le plăcea”, cum scrie Livie, cartea II, cap 2^[41].

§ 145

Dintru aceaste cuvinte bine socotite vei face, prin lucrurile ceale deodată și ceale pre rând, unele după altele legate, cum că fieștece lume iaste această lume, și nu altă. Iară de vei pune altă legătură a lucrurilor, dintru aceeaa altă lume să va scula.

§ 146

Din legătura lucrurilor să înțeleage:

1. Cum că în fire nimica nu să face prin salt. A să face ceva prin salt în viață să zice când să zice că să face vreo faptă, așa cât să nu să puie mai înainte și să nu întreacă toate pricinile acealea, care să văd a fi de lipsă ca să se facă acea faptă. Primind, dară, saltul, să face ceva fără de pricină, care lucru iaste împotriva § 128^[42].

Saltul îl zic de doao fealiuri: unul *de tot*, altul *căutarnic*. Cel de tot iaste când cu mintea să socoteaște cum că fapta fără de nicio pricină să face ca să fie, care lucru nicidecum nu poate să fie. Iară saltul cel căutarnic să zice că iaste când lucrul mai în puțină vreme să face ca să fie, decât altă dată iaste de lipsă ca să se facă să fie acel lucru. Saltuluiu acestuia căutarni<c> pildă iaste biruința cea degrab a lui Chesar, carele pre Farnac nu o bătaie l-au bătut, și cu trei cuvinte au spus această biruință: „Am venit, am văzut, am biruit”^[43].

2. Din legătura lucrurilor aiavea iaste cum că nimica nu poate să se facă fără de pricină și fără de cuvânt, sau, cum să zice, să cășunează numai. Cășunare să zice ce să face fără de nicio pricină, iară legătura pofteaște ca toate lucrurile să aibă pricinile sale ceale lucrătoare (§ 144), numai, doară, de să zice cășunare lucrul a cării pricină noi nu o știm sau care preste nădeajde vine, și atunci nu tăgăduiesc cum că multe din cășunare să fac^[44].

3. După ce am zis că lucrurile au legătură unele cu altele, luminat iaste cum că toate câte să întâmplă în lume au adevărul său hotărât sau determinat. Determinat sau hotărât aici iaste aceea de carea așea să zice ceva, cât ce iaste împotrivă lucrului ce să zice odată nu poate să fie (§ 44)^[45]. Acum, dară, toată întâmplarea în lumea aceasta iaste întru acest chip, cât întâmplarea cea împotrivă împreună nu poate să fie (adecă, când ploao nu poate fi ca împreună să nu ploao). Așadară, toată întâmplarea în lumea aceasta iaste hotărâtă sau determinată, adecă are adevărul său determinat, hotărât.

Ca să nu să pară cuiva încurcate și anevoie de înțeles cuvintele aceastea, zi-le cu alte cuvinte, adecă: tot orice are în lumea aceasta pricini lucrătoare și destule, aceea, cu adevărat, va fi. Zi: Ardealul întru acest an sau va fi în frică pentru războiu, sau pentru dorita pace va fi în liniște. Una dintru aceastea va fi. Și, de va fi, cu adevărat va fi^[46].

Închipuieste-ți ca cum spunerea noastră nu ar fi adevărată și cum că ceale ce să vor întâmpla în lume nu cu adevărat vor fi, nici cum că au determinat, hotărât adevăr; atunci nu văz cum să poate zice cum că Dumnezeu toate mai înainte le știe. Că ceale ce să întâmplă sau mai înainte le știe Dumnezeu, sau nu le știe mai înainte. De le știe mai înainte, atunci așa le știe, ca cum acum ar fi fost și așa cum că cu adevărat vor fi. De nu le știe Dumnezeu mai înainte, atunci Dumnezeu nu va fi atotștiutoriu, carea fără de mare păcat nu să poate zice de Dumnezeu.

4. De lăsăm cum că lucrurile sânt legate unele cu altele în lume, atunci să strică învățătura cea de *ursit*, carea, de are ceva putere, foarte minunat să slăbească ursitul, până stă adevărul care l-am zis de legătura lucrurilor.

Ursitul, precum deobște îl înțelege norodul, iaste rânduiala lui Dumnezeu, cum că, ce au rânduit Dumnezeu, aceea trebuie să fie^[47]. Zic unii, de la păgâni învățați, cum că sânt nește *ursitoare* care păgânii le numea dumnezeoaie, care ursesc toate ceale ce să fac, și, cum ursesc acealea, așa trebuie să fie, așa cât acum prin *ursit* înțeleg cum că toate lucrurile din oarece trebuință să fac, adecă cum că trebuie să fie așa, și nimica nu le poate opri să nu fie. Ci această trebuință mulți în multe chipuri o înțeleg, pentru aceea multe fealiuri de *ursituri* sânt.

§ 147

Sânt unii carii socotesc cum că toate lucrurile și întâmplările, după cum sânt ursite, așa trebuie să fie, ori au trecut mai înainte pricinile care sânt de lipsă ca să se facă lucrul acela, ori nu. Și acesta să zice *ursit mahometicesc*. De turci să zice cum că fără de frică să bagă în perirea vieții și merg la locuri ciuমা়e, socotind că, de le iaste *ursită* moartea, ori să vor duce la locurile acealea, ori ba, trebuie să moară și nu pot să scape de moarte; ori de vor bea venin, ori de nu vor bea, când le iaste *ursit* să moară, trebuie să moară.

§ 148

Alt fealiu de ursit iaste al filosofilor, carii, de la dascălul lor stoic, să zic stoici, pre carii îi știm că la atâta nebunie au venit, cât au crezut cum că pot să fie lucrurile fără de pricini, și sfârșitul să poate dobândi fără de mijlociri. Și zicea că toate lucrurile din veaci sânt de la Dumnezău rânduite și hotărâte, carea hotărâre a lui Dumnezău nu să poate muta, și toate lucrurile, precum de la Dumnezău sânt rânduite, așa vin, și nici volnicie, nici aleagere și sfat al oamenilor nu iaste, ci toate lucrurile unul după altul, pre rând, cum sânt ursite, așa să fac.

§ 149

Haldeii, oarecând, și după aceștia alții mulți rătăcind, și-au închipuit cum că iaste o trebuință oarecarea a lucrurilor și a faptelor omenești, carea vine de la putearea și de la rânduiala carea nu să poate muta a stealelor, carea trebuință să numeaște *ursitul stealelor*.

Împrotiva ursitului acestuia, a celor ce zic cum că lucrările omenești să ocârmuiesc și să îndreptează de la steale, multe au grăit un filosof, anume Favorin la Ghelie, ale căruia cuvinte, unele, nu ne vom lenevi a le pune aici. Zice, dară, acesta: „Ori reale zic că vor veni, ori bune. De zic că vor veni bune și mint, ticălos vei fi așteptând. De zic că vor veni reale și mint, ticălos vei fi, temându-te în zădar. Iară de răspund adevărate și acealea nu sânt bune, dintru aceasta, mai curând din suflet, te vei face ticălos, decât din ursit vei fi ticălos. De făgăduiesc bune și acealea vor veni, atunci tocma doao reale vor fi, și așteptarea ta va ținea îndoit și te va ne<că>ji, și nădejdea mai înainte-ți va înflori roada carea va să fie a bucuriei. Drept aceea, nicidecum nu trebuie a te folosi cu acest fealiu de oameni, carii (din steale) spun lucrurile ceale ce vor să fie” (în *Noaptele aticești*, cartea XIV, cap 1)^[48].

§ 150

Întră cei ce toate le pun în ursit, iară în purtarea de grijă a lui Dumnezeu și în volnicia și sfatul oamenilor nimica, cel mai întâiu iaste Spinoza^[49], filosoful. Că acesta, măcar că și la dobândirea sfârșitului zice că sânt de lipsă mijlocirile, și la plecarea poftelor trebuie să fie pricini, însă au zis că tot rândul pricinilor și al facerilor așa să leagă, cât nimica întru acela să nu lucrează și să nu îndreptează purtarea de grijă a lui Dumnezeu, și cum că toate, cu o trebuință oarbă și carea nu să poate muta, să fac.

Spinoza zicea cum că atâta trebuință iaste ca eu să scriu, câtă iaste cum că de doao ori doao fac patru.

§ 151

Mai iaste încă să spunem ce iaste ursitul, care unii îl chiiamă *ursit cuvântători* sau *ursit cuvios cuvântului*. De vream ce toate întru această lume așa să întâmplă, ca a pricinilor și a facerilor din pricini, ca din nește semințe a celor ce să nasc, acela rând să fie, cât, puindu-se pricina, trebuie să se puie și facerea, lezne să înțeleage cum că în lume are loc trebuința cea ipoteticească, carea și de la vreo pricină mai întâie și prea înțeleaptă să porcează și întru sine să fie cu întâmplare și mutătoare. Această trebuință ipoteticească a lucrurilor celor ce să întâmplă sau știința cea determinată hotărâtă unii o chiiamă *ursit cuvios cuvântului*.

Iară aici, de trebuie a zice ce e adevărat, mai înțelepțeaste vei face, de nu vei zice glasul acesta ursit și te vei feri de prilejul a te prici pentru glasuri. Că de multe ori trebuie a lua sama nu numai cât de adevărat, ci și cât de bine să-ți spui ceale ce gândești.

§ 152

Dintru aceste, ce am zis de legătura lucrurilor și de ursit luminat iaste:

1. Cum că ursitul mahometicesc tocma să împrotiveaște legăturii lucrurilor. Că putearea ursitului acestuia aceasta iaste, ca facerile să urmează, ori au întrecut, ori nu au întrecut cuvioase pricini (§ 147). Iară legătura poșteaste ca fieștece lucru din pricina sa să se nască (<§> 144).

2. Cum că ursitul stoicesc iarăși nu poate să fie unde legătura lucrurilor are loc. Nici ursitul stealelor nu va stăpâni, până când, cu legătura pricinilor și a facerilor, toate așa urmează una după alta, cât, pentru ce fieștecare lucru iaste, pentru ce iaste așa și nu amintrilea din statul cel mai dinainte să poate arăta pricină cuvioasă.

3. Măcar că toate întâmplările care au răsărit din pricinile sale, ipoteticeaște, sânt trebuincioasă, însă tot sânt întâmplate, și legătura cu carea să leagă facerile cu pricinile sale întru acel chip iaste cât să poate muta.

Trebuința cea ipoteticească nu rădică întâmplarea (<§> 56, 2)^[50], nici ceale ce sânt în lume legate cu legătură firească așa de trebuincioase sânt, ca nicio mutare să nu să poată face într-însele. Că ce neputință iaste ca legătura această de acum, carea o vedem a lucrurilor celor de la Dumnezeu făcute, să nu fie amintrilea, nu cum vedem că iaste acum? Ce împiadecă ca să nu fie alt curs al stealelor, amintrilea să umble soarele, alt rând să fie al vremilor și toată podoaba ceriului și închegarea pământului? Ce stă împrotivă ca să vezi unele lucruri amintrilea, și unele lucruri să nu fie și, pre scurt, să zic, altă lume să fie și aceasta să încetează?

4. Luminat lucru, dară, iaste cum că, afară de lumea aceasta, și alte lumi, doară, fără de număr, au putut să fie. [...].

A METAFIZICII
 Partea <a> III<-a>
 CAREA CUPRINDE PNEVMATOLOGHIA,
 PSIHOLOGHIA ȘI TEOLOGHIA FIREASCĂ

Cap 1
 DE DUH PRESTE TOT
 § 176

Prin *duh*, deobște și preste tot înțelegând, nimica altă nu înțelegem, fără numai ființă nealcătuită sau ființă nematerialnică, carea are înțeles și voie.

§ 177

Despre duh aceastea ține:

1. Toate ceale ce mai sus le-am zis despre însurile ceale nealcătuite și de firea duhurilor să înțeleg.

2. La duh nu numai trebuie să fie îns nealcătuit, ci să aibă și înțeles și voie. Mulți socotesc cum că însul nealcătuit și duhul tot unul iaste. Din care părare s-au născut greșeala aceasta, cum că din duhuri s-au făcut însurile ceale alcătuite^[51]. Mai larg să întinde și mai mult cuprinde însemnarea însului nealcătuit decât a duhului. Că tot duhul iaste îns nealcătuit, iară nu tot însul nealcătuit iaste duh.

3. Cu atâta fieștecarele duh iaste mai desăvârșit, cu cât are înțeles mai desăvârșit, și acela iaste „duh cu totul desăvârșit”, carele are înțeles și voie cu totul desăvârșit. Înțelesul iaste puteare a-și închipui și a-și pune înainte ales lucrurile. Iară ce iaste aceea carea face închipuirea cea aleasă am spus în *Logică*, § 35^[52]. Voia iaste puteare a pofti ce e bun și a te scârbi de ce iaste rău, despre care lucru mai jos mai pre larg grăi.

4. Nu toată ființa carea are numai puteare luminat sau întunecat a-și închipui lucrurile trebuie a o număra întră duhuri. Sufletele dobitoacelor, măcar de sânt însuri nealcătuite, însă nu trebuie să se numere întră duhuri, pentru

că nu au putere chiar și ales a-și închipui și a-și pune înainte lucrurile, carea noi mai jos vom arăta. Toate duhurile să despart în duhuri *sfârșite* și *nesfârșite*, sau carea tot atâta face: mărginite și nemărginite. Întră duhurile ceale sfârșite să numără și sufletele omenești, despre care în psihologie vom zice. Duh nesfârșit iaste Dumnezeu, despre Carele spune teologhiia cea firească. Întră duhurile ceale sfârșite să numără și îngerii, despre carii mai bine tâlcuiesc teologii decât filosofii.

Cap 2

DE SUFLETUL OMENESC

§ 177

Învățătura carea spune de suflet să zice, cu cuvânt grecesc^[53], *psihologie*, adecă cuvântare de suflet.

Fiindcă toate ceale ce de suflet le cunoaștem, acealea sau cu ajutoriul sperinței, sau cu al cuvântării le cunoaștem. S-au făcut de, dintru aceasta, filosofii cei mai de curând au despărțit psihologhiia în doao părți, și o parte o chiiamă *empirica sperințitoare*, întru carea sperința și simțirea noastră cea dinlăuntru despre suflet ne învață. A doua parte o zic *cuvântătoare*, întru carea să arată și să învață ceale ce prin cuvântare despre suflet putem a le ști. Noi și sperința și cuvântarea așa de bine le vom împreuna, cât una altia să slujească și să fie de ajutoriu.

§ 178

De vrei bine să înțelegi firea și însușirile, asăurile sau proprietățile și osibirile sufletului pre carele l-au închis Dumnezeu în trupul nostru, trebuie ca mai înainte să cugeți și să aibi nește idei alese^[54], care mult ajută ca să înțelegi ce iaste mintea omenească.

§ 179

Pre fieștecine simțirea sa îl învață cum că noi ne putem osibi pre noi de la alte lucruri, care sânt afară de noi, și cum că și lucrurile ceale ce sânt afară de noi le putem osibi unele de cătră altele. Adecă te poți pre tine osibi de masa pre carea te razămi, poți osibi scaonul de masă, masa de cărți.

§ 180

Atunci ne zicem noi cum că „ne știm pre noi înșine”, când ne aleagem și ne osibim pre noi de alte lucruri, care sânt afară de noi; iară când osibim lucrurile ceale ce sânt afară de noi unele de cătră altele, atunci știm lucrurile acelea care le osibim unele de cătră altele.

§ 181

Însul acela care iaste întru noi și să știe pre sine și lucrurile ceale ce sânt afară de sine, adecă însul care pre sine de alte lucruri și alte lucruri unele de cătră altele le osibește, să zice *suflet*. Unii din cei mai de demult prin cuvântul acesta, *suflet*, nu au înțeles altă, fără numai viață, așijderea, prin suflet au înțeles și minte, ca cum mintea ar fi osibită de suflet^[55].

§ 182

Drept aceea, fiindcă speriința destul de mult mărturisește cum că noi și pre noi înșine și și lucrurile ceale ce sânt afară de noi le știm și le osibim, să înțeleage cum că această-și speriință destul arată și adeverează cum că iaste suflet, carele din știința cu carea să știi pre sine și alte lucruri, care sânt afară de noi, noao ni să face cunoscut. Cei de demult osibea în trei părți sufletul: îl zicea că iaste *cuvântătoriu*, *simțitoriu* și *veghețătoriu*, pentru că înțeleage, simpte și are vârtute, cu carea să ține viața.

Cap 3

DE PUTEAREA CUNOAȘTERII ȘI DE PARTEA EI

CEA MAI DE JOS

§ 183

Lucrarea aceea, cu care sufletul își închipuiaște și-și pune șie înainte lucrurile și le cunoaște, să zice *cunoștință*, și putearea aceea, cu care și le închipuiaște, să zice *puteare a cunoaște*.

Toate puterile sufletului cei vechi le împărțea în *înțeleș* și în *voie*^[56], adecă zicea că unele puteri sânt care să țin de înțeleș, altele de voie. Chicheron zice: „De doao feliuri iaste putearea sufletelor. O parte iaste pusă în poftire, altă parte în cuvânt, care învață și tâlcuiaște ce trebuie a face și de ce trebuie a fugi. Și așea să face ca cuvântul să stăpânească, iară poftirea să asculte” (*Off.*, 1)^[57].

Iară fiindcă graiul acesta înțeleș nu așea mult cuprinde cât cuprinde putearea a cunoaște, că foarte multe sânt în suflet care să pot aduce la putearea a cunoaște, iară la înțeleș nu să pot aduce, mai bine să văd a face aceia carii așea împărțesc aceastea, cât zic cum că toate puterile sufletului să cuprind în putearea a cunoaște și a pofti. Unele lucruri întunecat și amestecat, altele chiiar și ales le cunoaștem. Putearea a cunoaște întunecat și amestecat sufletul omenesc o are, deobște, împreună cu dobitoacele. Iară puterile care sufletul omenesc le are împreună cu dobitoacele le aducem la partea cea mai de jos a cunoașterii.

De aceasta să țin putearea: 1. A simți; 2. A-și închipui; 3. A-și aduce aminte. Iară puterile cunoașterii, care numai de om să pot zice, acealea le punem la partea cea mai de cinste sau mai de sus a cunoașterii. Adecă putearea a cunoaște ales lucrurile iaste a cuvânta, a lua aminte, a ținea aminte și a-și aduce aminte etc.

Noi, mai întâiu, vom grăi de ceale ce să țin de putearea cea carea omul, împreună cu dobitoacele, o are, apoi, după

aceaea, vom spune de ceale ce să țin de puterea carea
numai de om să poate zice. [...].

[Samuil Micu]

**LOGHICA, ADECĂ PARTEA CEA
CUVÂNTĂTOARE A FILOSOFIEI.**În Buda. S-au tipărit în Crăiasca Tipografie
Orientalicească a Universității Peștii, 1799*

[...]

Cap III.**A LOGHICII SAU A FILOSOFIEI CEI CUVÂNTĂTOARE
PROLEGOMENA SAU CUVÂNT-ÎNAINTE**

19. Ca mai bine să să poată înțelege ce iaste loghica, trebuie mai întâiu să spunem nește lucruri, care vor fi de ajutoriu a înțelege ceale ce apoi mai pe larg să vor zice.

20. Toți oamenii, fireaște, au acest dar ca sau să cunoască adevărul sau cel cunoscut să-l cearce și să-l ispitească sau cu mintea să cugete și să cuvinteaze.

21. Acest dar de la fire dat, cu care judecăm și cuvântăm, cu învățătura și cu strădaniia cea adeasă așa să face și să săvârșeaște, cât nu numai ce în fieștece lucru iaste adevărat putem vedea, ce încă și ce fealiu iaste putem judeca.

22. Cei ce cu multă nevoiță această puteare, carea am zis, a cuvântării și a judecării așa o au săvârșit, ca și adevărul să-l poată cunoaște și să-l osibească și aleage, atunci zicem că aceștia știu loghica cea firească a judeca și a cuvânta, carea cu nevoița și cu deasa strădanie să ciopleaște.

23. Această loghică firească cu oarece legi trebuie să să îndrepteaze, că mintea omului în cercarea și cunoașterea adevărului de multe ori rătăceaște, iară când sânt legi și

* Transcriere și note: Mihai Alin Gherman, Dora Pavel.

îndreptări nu poate să greșească, fără numai de să va abate de la legi și nu va face după cum poruncesc eale.

24. Aceaste legi, după care să cade a judeca și a cuvânta, cei ce numai cu loghica cea firească să îndreptează nu le cunosc dezvolt și chiar.

Adecă: tocma așa să întâmplă cu ei ca și cu cei ce numai din vorbă au învățat vreo limbă; aceștia vorbesc după legile gramaticii, iară legile ei tocma nu le știu, ci, precum cei ce numai din vorbă au învățat vreo limbă, mai curând și mai lezne pot să greșască decât cei ce din gramatică după legile ei au învățat și cunosc toată rânduiala vorbii limbii aceia; așa, nu e minune de cei ce numai din obicinuire și din strădaniia sa cea deosebi au învățat a judeca, de de multe ori smintesc și rătăcesc de la legile cuvântării cei adevărate.

25. Învățătura aceea, carea dă legi cu care mintea omenească să îndreptează când judecă și aleage adevărul, să zice loghica cea cu meșteșug, carea bine să zice și să poate numi meșteșug a gândi și a cugeta.

Această preafrumosă învățătură să cheamă și filosofia cea cuvântătoare, pentru că mai cu seamă întru aceea să cuprindă, ca să dea legi cum să cade a cuvânta.

26. Dintru aceaste până acum zise urmează:

1) Loghica cea cu meșteșug de cea firească nu să osibească ființeaste, cum vorbesc filosofii, ci loghica cea cu meșteșug e tâlcuire chiară și luminată a loghicii cei firești.

2) Loghica cea cu meșteșug atâta întrece pe loghica cea firească, cât întrece cunoștința cea luminată pre cea amestecată și întunecată.

3) În loghica cea cu meșteșug legile să iau din firea minții omenești, pentru că loghica cea cu meșteșug tâlcuiască legile cu care putearea cea firească a judeca să îndreptează.

4) Dintru aceaste pricepi pentru ce cel ce numai cu loghica firească să îndestulează nu să poate zice învățat.

27. Fiind, dară, că loghica cea cu meșteșug dă legi cu care putearea minții omenești și lucrările înțăleagerii trebuie

să să îndrepteaze în cunoașterea și cercarea adevărului, luminat iaste cum că loghica cea cu meșteșug așa trebuie să se rânduiască, cât în partea cea dintâiu să se tâlcuiască lucrurile minții și firea lor, adăogând legi mai de obște, cum să cade a judeca și a cuvânta; în a doao parte să arate calea pre carea trebuie să umble mintea, ca adevărul sau să-l afle, sau cel aflat să-l poată cunoaște și aleage. Partea cea dintâiu să cheamă *teoretică*, a doao *practică* să numeaște.

28. Drept aceea, în partea cea teoretică să vor tâlcui ceale trei părți mai alease ale minții și ale înțelegerii:

1) Închipuirea^[1] sau ideea;

2) Judecata sau legătura și împreunarea ideilor și despărțirea lor;

3) Cuvântarea sau siloghismul.

Acest rând al loghicii foarte bun îl socotesc a fi, pentru că cu mintea mai întâiu gândim, apoi judecăm, după aceeaa cuvântăm.

LOGHICA.
PARTEA ÎNTÂIA
CEA TEORETICĂ SAU DE TREI LUCRĂRI ALE
MINȚII

Cap I.
DE IDEI

29. Cea dintâiu lucrare a minții noastre iaste închipuirea cea proastă, adecă fără de luoare bine aminte; aceasta, cu cuvânt grecesc, o numim *ideea*, carea iaste închipuirea^[2] în minte a vreunui lucru de care atunci mai mult nu cercăm așa au nu așa iaste.

Adecă: îți închipuiești în minte moșia ta sau părinții tăi de la carii acum ești despărțit, că moșia și părinții așa-i ai în minte, ca cum ar fi de față, cât ți să pare că-i vezi icoana,

dară și închipuirea aceasta, carea atunci umblă în mintea ta, o zicem idee.

30. Am zis: „de carea atunci mai mult nu cercăm așa au nu așa iaste”, că nu cât vedem ceva cu ochii sau cu mintea cugetăm, îndată și judecăm depre aceea.

31. Aceaste închipuiri sau idei sau sânt chiare și luminate, sau întunecate. Ideea chiară și luminată iaste când lucrul care-l văz eu cu ochii sau îl am în minte îl pociu osibi dintr-alte lucruri, iară ideea întunecată iaste când lucrul care-l văz nu-l pociu osibi și cunoaște bine într-alte lucruri.

Idei luminate sânt când pociu osibi și cunoaște albul din negru, dulcele din acru, mirosul unei flori dintr-al altei flori, omul din bou.

32. Aceastea ca mai bine să le înțelegi, aceastea le înșamă:

1) În lucrul care ori cu simțirile ori cu mintea îl prinzi, cu cât mai multe seamne poți osibi, cu atâta ideea iaste mai chiară.

Adecă: Vezi în câmp de departe ceva mișcându-să și nu poți osibi ce iaste: bou au cal, au om au ce? Iară, deaca te mai apropii, vezi că iaste om, ci nu poți alege care om iaste, că nici hainele, nici fața lui nu o poți bine vedea. Deci mai multe poți alege în el și mai pre urmă cunoști că iaste Petru, prietenul tău. Vezi cum ideea ta cea întunecată pre încet și pre rând să face tot mai luminată, cu cât mai multe poți alege.

2) Ca să poți dobândi idee luminată, trebuie să ai simțirile bune și sănătoasă și bine să te folosești și să te slujești cu eale.

3) Cu cât mai cu multe simțiri vei prinde vreun lucru, cu atâta mai luminată să face ideea.

Adecă: Doftorul atunci bine osibește și cunoaște leacul, când cu ochii bine să uită la el și nu numai să uită, ci-l și miroasă, ba încă-l și gustă.

4) Fiindcă și dobitoacele au idee luminată, care bine zicem, de vreme ce eale prin simțirile sale pot osibi un lucru de alt lucru.

5) Omul cel învățat nu să odihnească numai în ideile ceale luminate, fiindcă acealea dimpreună le are și cu proștii și cu dobitoacele, ci mai presus să rădică cunoștința celui învățat și cearcă și ceale mai dinlăuntru și mai ascunse ale lucrurilor, care cu simțirile nu să pot prinde, ci numi cu mintea să cunosc.

33. Precum am zis, că o idee iaste mai luminată decât alta, așa și ceale întunecate, unele sânt mai întunecate decât altele.

Când ne închipuim vreun lucru, ci acela lucru nicidecum nu-l putem osibi dintr-alte lucruri, atunci zicem că această idee iaste de tot întunecată; iară aorea să întâmplă cât ce cunosc eu chiar altul mai chiar cunoaște și atunci cunoașterea mea pe lângă a celuia iaste întunecată.

34. De ideile ceale întunecate aceaștea însemnă:

1) Să nu socotești că și altul are întunecată idee de lucrul de care tu ai idee întunecată, și nu-l poți destul de chiar cunoaște.

Celui ce e mai greu la cap să par întunecate scrisorile și învățăturile filosofilor, cât socoteaște că abii iaste cineva care să le poată înțelege; iară celor mai ușori la cap așa de luminate sânt, cât nicio întunecare nu au într-însăle.

2) Dintru aceasta să veade că mai curând decât să cade și fără de socotelă judecă aceia, carii, pentru că ei nu cunosc ceva bine și li să pare întunecat, judecă cum că și altora iaste întunecat.

3) Pentru că neștine cunoaște întunecat, arareori lucrul acela, care-l cunoaște întunecat, iaste pricina, ci, mai totdeauna, omul, că, de nu vei socoti bine ceva lucru, nu e minune că nu-l cunoști bine.

4) Când mintea turburată de patimi socoteaște, atunci nu poate luminat să cunoască.

5) Când avem alt gând în minte și socotim vreun lucru, sau deodată sau în prea puțină vreme, prea multe lucruri cu ochii sau cu mintea cuprindem, nu e minune că cunoaștem întunecat.

6) Deaca prea curând de la o idee trecem la alta, și nu de ajuns și în destulă vreme socotim lucrul acela, care voim să-l știm, atunci nu poate fi să cunoaștem luminat.

35. Când lucrul care-l cunoaștem așa-l alegem și-l osibim, cât și seamnele cu care să osibească de alte lucruri deosebi ni le închipuim unul câte unul, și le osibim și le alegem cu mintea, atunci ideea să zice aleasă, carea iaste cunoașterea seamnelor vreunui lucru, prin care seamne acel lucru să osibească și să despărțească de alte lucruri.

Adecă: Tu-ți închipuiești idee aleasă sau osibită a nădejzii, când știi că nădejdea iaste bucurie pentru binele ce va să fie, că seamnele nădejzii, deosebi, unul câte unul, și le închipuiești cu mintea și le numeri, prin care seamne nădejdea de toate de alte lucruri să desparte și să osibească; iară seamnele nădejzii sânt:

- 1) bucuria,
- 2) binele,
- 3) binele ce va să fie.

36. Iară de nu poți alege deosebi unul câte unul și a numără seamnele prin carii lucrul cel cunoscut să osibească de altele, măcară de poți tu și fără de aceasta osibi și alege acel lucru de alte lucruri, atunci să zice idee amestecată.

Bine știm noi că noi putem alege și osibi văpsealele una de alta, iară cine iaste carele seamnele prin care văpseala cea albă să osibească de cea neagră deosebi unul câte unul să le numere? Așa a văpsealelor idei noi le avem amestecate.

37. De ideile ceale alese și amestecate, acestea-ți însamnă:

- 1) Ca să câștigi idei alese, foarte mult ajută luarea-aminte.

2) Semnul cel mai mare cum că are neștine idei alese iaste când ceale ce le gândește, deosebi, una câte una le poate număra și altora a le spune.

3) Iară când nu poți spune ceale ce gândești, iaste semn că ai idei amestecate.

4) Pentru aceea, când trebuie să spui altuia lucrul care tu amestecat îl cunoști, să cade să-l asemeni cu alt lucru, a căruia ai idee luminată.

Adecă: Ca mai bine să poți înțelege, aceasta fie pildă: De vrei să știi, oare Petru, prietenul tău, are idee aleasă a iubirei sau a urăi, întreabă-l ce iaste iubirea și ce iaste ura, și, deaca-ți poate spune seamnele prin carii iubirea de ură și ura de iubire să osibească, atunci și a iubirii și a urăi are idee aleasă. După aceea, roagă-l să spuie ales unui om cum să osibească albul de negru și negrul de alb, și atunci nu va putea spune carea iaste semn, că are idee amestecată.

38. Deaca ai sau numeri atâtea seamne, câte sânt de ajuns ca lucrul ce ți-l închipuiești oriunde și totdeauna să-l poți cunoaște, și de toate alte lucruri să-l osibești, atunci ideea cea aleasă să cheamă *plină*, iară de nu sânt de ajuns seamnele care le ai, zicem că iaste idee *neplină*.

Adecă: a milii, când ți să face milă de altul, de vei număra seamnele, vei afla că iaste părare rea pentru nefericirea altuia și numeri toate acealea, prin care din toate altele să poate cunoaște, că ți să face milă.

Atunci ideea milii nu numai e aleasă, ci și plină. Iară de vei zice că cuvintele sânt seamnele cugetului minții, prin care arătăm ce cugetăm, aici vezi că aceaste seamne nu sânt de ajuns ca să osibească pre cuvinte de toate de alte lucruri, că sânt și alte seamne ale cugetului minții, prin care neștine arată cugetul său, care nu sânt cuvinte.

39. Fiindcă acela să zice că are aleasă ideea lucrurilor, carele părțile și seamnele ceale mai dinlăuntru ale lucrului cunoscut unul câte unul deosebi (35) le socotește cu mintea, aiavea iaste că cu atâta iaste mai aleasă a fieștecăruia idee, cu

cât mai multe părți ale lucrului le cunoaște, și încă și seamnele seamnelor mai pre-afund penetrându-le cu mintea și cu gândul le socoteaște, și atunci să zice *idee întocma*^[3] sau *desăvârșită*, carea atunci o zicem, când seamnele seamnelor deosebi le socotim și le cugetăm și ni le închipuim cu mintea; iară de nu putem face aceasta, atunci să zice *idee neîntocma* sau *nu-desăvârșită*.

Adecă, seamnele nădejzii sânt:

1) Bucuria.

2) Binele ce va să fie (că nădeajdea iaste bucuriia pentru binele ce va să fie); aceaste seamne, deaca, deosebi, unul câte unul ți le poți închipui și le poți număra, să zice că ai idee aleasă; iară deaca seamnele seamnelor acestora, adecă ale bucuriei și ale binelui ce va să fie, așa le cunoști, cât să poți și spune și număra ce iaste bucuriia și ce iaste binele ce va să fie, atunci ai a nădejzii idee întocma și desăvârșită.

40. Facerea acestor idei desăvârșite filosofii o cheamă cu cuvânt elinesc *analitul* ideilor, care cuvânt noi, pre limba românească, îl putem zice a ideilor deschiiare, desfacere, despărțire.

Că, precum doftorii în multe părți despărțesc și descheaie trupul omenesc, și toate închieturile, și toate vinele și altele, toate frumos, și pre rând, și bine le cearcă, așa filosofii, făcând analisis a tuturor ideilor, și ceale mai mici părți ale lucrului cunosc să le cearce și cu mai mare luoare-aminte să le socotească.

41. Dintr-aceastea lezne să poate înțeleage:

1) Cum că, cu cât mai mult vei putea merge numărând seamnele seamnelor, cu atâta să face mai desăvârșită ideea.

2) Cum că ideea cea desăvârșită să naște din ideea cea aleasă a seamnelor.

3) Cum că nu putem de toate lucrurile să ne facem idei desăvârșite, pentru că simțirile noastre nu ajung ca să poată cunoaște și prinde toate ales și deosebi.

4) Cum că în analisul ideilor nu putem înainte merge fără de sfârșit, precum și doftorii, carii taie trupurile după închieturi, le împărțesc în părți mai mici și nu le pot fără sfârșit împărți.

42. Până acum am spus osibite fealiuri de idei, care din osibită închipuire să câștigă, acum să cercăm ce osibire de idei să naște din osibirea lucrurilor care le cunoaștem.

43. Adecă: lucrurile care le cunoaștem au nește osibiri sau, cum zic latini, nește proprietăți, adecă asăuri sau însușiri, care numai cu mintea și cu gândul le despărțim de la lucruri.

44. Tot ce iaste îl chemăm și-l zicem că iaste lucru singuratec.

Adecă: această carte, carea înaintea ta o vezi, acest scaon, pre care șezi sânt lucruri singuratece.

45. Când ne închipuim noao lucruri singuratece, atunci ideea să zice singuratecă.

Adecă: de-ți faci idee de această masă, atunci ideea ta aceasta să numeaște singuratecă.

46. Lucrurile ceale singuratece, măcar că pentru nenumăratele stări-împrejur, care sânt cu eale, așa să osibesc unele de altele, cât niciodată niciun lucru nu să poate găsi, care întru toate să fie aseamenea cu altul.

Însă sânt unele care, de nu întru toate, încai întru unele sânt aseamenea, iară într-altele, foarte osibite.

Adecă: ca mai bine să poți înțelege aceastea, socoteaște mai multe lucruri singuratece: pre Petru, pre Pavel, pre Ioan, această masă, această carte; aceastea foarte să osibesc întră sine; iară întru unele, pururea să unesc și sânt șieș aseamenea; adecă: cum că Petru, Pavel și Ioan sânt oameni în omenire, dară totdeauna sânt unite și șieș aseamenea, și niciodată nu să osibesc. Și iară, cum că cartea aceasta, masa aceasta, Petru și Pavel sânt ființe. Aceastea toate întru aceasta, că sânt, să unesc și-și sânt aseamenea, iară într-altele să osibesc.

47. Drept aceea, în carea lucrurile singuratece pururea să unesc și-și sânt aseamenea, să cheamă *spiță*^[4] sau *chip*, carea iaste unirea lucrurilor singuratece. (De nu place cuiva spiță, zică în loc de spiță fealiu, și în locul unde am pus eu fealiu, zică neam; adecă, lucrul singuratec să să cuprinză supt fealiu, fealiul supt neam).

Adecă: Petru, Pavel, Ioan să osibesc întră sine sau cu vârsta, sau cu mărimea, sau cu avuțiile, sau cu mintea, sau cu deregătoriia; însă, întru aceasta, pururea să află uniți și aseamenea, adecă: că au trup viu și simțitoriu și minte înțelegătoare, și cum că sânt oameni; așadară, vezi pentru ce ideea omului să cheamă spiță, că prin cuvântul acesta om însămnezi, și spui toate acealea, în care lucrurile ceale singuratece sânt unite și aseamenea, și acealea, ca cum ar fi într-un loc culease le pui.

48. Iară deaca mai multe spițe le alăturăm una cu alta și luom sama că într-unele lucruri (proprietăți) și asăuiri să unesc și sânt șie aseamenea, atunci unița și asămănarea aceasta a spițelor o chemăm *fealiu*^[5], că fealiul iaste asămănarea, în carea să unesc spițele.

Adecă: omul, calul, lupul, cânele, oaia și alte spițe, de să asamănă întră sine una cu alta, foarte în multe să osibesc una de alta; iară întru aceasta vei afla că să unesc și pururea sânt șie aseamenea, adecă: că trăiesc și simt.

Această asămănare, în carea să unesc, cu un cuvânt să poate zice viețuitoriu sau vită, dintru care să veade că viețuitoriul îț face ideea fealiului.

49. Ideile ceale de obște și preste tot sânt idei, prin care acealea ni să închipuiesc, care la mai multe lucruri sânt de obște.

Așea: ideea omului și a viețuitoriului sânt idei de obște preste tot, că prin ideea omului să închipuiește mie ceaea ce la mai multe singuratece iaste de obște; adecă: la Petru, la Pavel, la Andreiu; iară prin ideea viețuitoriului mi să închipuiește ceaea ce la mai multe spițe iaste de obște.

50. Dintru acestea, lezne vei înțelege acestea, adecă:

1) Ideile spițelor și a fealiurilor sânt de obște, și preste tot, că spița ne pune noao înainte ceale ce la mai multe singuratece sânt de obște (47); iară fealiul ne pune noao înainte ceale ce le mai multe spițe sânt de obște (48).

2) Fealiurile și spițele nu sânt ceva lucru care să aibă osibită a sa stare, ci să socotesc numai întru ceale singuratece.

Carea, ca mai deplin să înțelegi, ia ideea omului. Ca să se facă ideea omului, aceaste doao trebuie să fie: a) trup simțitoriu; b) minte cuvântătoare, că nimica din toate câte sânt nu iaste de care numai accaste doao și nu mai multe să se poată zice, că, de toate lucrurile singuratece care fac ceata oamenilor, mai multe ceale să pot zice; iară de om, în cât e om, mai multe nu să pot zice; adecă: Petru, Pavel are starea sa osibită, iară omul, în cât e om, să socoteaște în Petru și în Pavel etc; iară nu are osibită stare.

3) Mai mult iaste în lucrurile ceale singuratece decât în spițe.

Adecă: într-aceastea lucruri singuratece, în Petru, în Pavel, în Ioan, foarte multe proprietăți și osebiri afli: învățătura, mintea, hainele, statul, boieria și altele, care fac ca Petru și Pavel să fie lucruri singuratece, și nu altă; iară în ideea spiții, omul, afară de trup simțitoriu și minte cuvântătoare, nimica altă nu mai afli.

4) Așijderea, și în spiță mai mult iaste decât în fealiu.

5) Pentru că să poate zice ceva de spiță, carea nu să poate zice de fealiu.

6) Nu tot ce nu să uneaște cu spița nu să uneaște și cu fealiul; iară tot ce nu să uneaște cu fealiul nu să uneaște nici cu spița.

Accastea, ca mai lezne să le înțelegi, ia bine sama la accaste pilde:

În sufletul omului ca într-o spiță, mai multe osibiri sânt decât în duh, socotind duhul în cât e fealiu, că sufletul

omului iaste scris-împrejur și iaste unit cu trupul; de tot duhul nu pociu zice că iaste scris-împrejur, adecă mărginit, și iaste unit cu trupul, că sufletele, după moarte, și îngerii și dracii nu sânt uniți cu trupul, iară Dumnezeu nu iaste mărginit sau scris-împrejur.

51. Neasămănările acelea, cu care spițele ceale de supt un fealiu să osibesc una de alta, să cheamă *osibire de spiță*.

Adecă: omul și boul, aceastea sânt spițe, care să țin de fealiul vită sau viețuitoriu, că și boul, și omul sânt vite sau viețuitori, ci omul e vită cuvântătoare, iară boul e vită necuvântătoare; aici cuvântătoriu și necuvântătoriu e osibire de spiță, că cu aceasta să osibesc unul de altul.

52. Aceastea așa fiind spuse, lezne acum înțelegi că ideile lucrurilor care sânt, adecă: a celor singuratece să fac cu ajutoriu simțirilor, iară ideile ceale preste-tot sau de obște, adecă ale fealiurilor și a spițelor, cu cugetarea minții să câștigă.

Adecă: a Romei idee nu almintrelea, fără numai cu ajutoriu simțirilor o câștigi, iară ca să știi de obște, preste tot, ce iaste orașul, nu sânt de ajuns simțirile, ci trebuie ca mai multe singuratece, adecă: Viena, Buda, Bucureștii etc. să le alături și să le aseameni întră sine, și proprietățile sau lucrurile care pururea le vezi, aseamenea întru toate singuratecele aceastea îți fac idee de oraș, iară cealelalte proprietăți sau lucruri, care nu totdeauna să zic de aceaste singuratece, le pui cu mintea de o lature și nu le socotești.

53. După ce am spus toate fealiurile de idei și cum să fac aceastea, mai iaste încă să spunem cum să cade a să folosi cu aceastea, ce le-am zis; pentru aceaea, punem aici niște îndreptări pentru cei tineri cum să cade să înveațe.

1) Întru învățătură nu vei spori mult, de nu vei face ca, de lucrurile, care vrei să le știi, luminată și aleasă idee să aibi.

2) Idee^[6] luminată și aleasă nu vei dobândi, de nu vei avea bună luoaarea-aminte, că în luoaare-aminte foarte mult stă, ca luminat și ales să poți cunoaște lucrul.

Fiindcă învățătura matesului și a gheometriei foarte tare ascute luoaarea-aminte, sânt unii, carii socotesc cum că mai înainte decât alte învățături, e bine a învăța matesul și gheometria; pentru aceea, zic că Platon^[7], filosoful cel mare, pre niceumul, carele nu știia gheometria, nu-l primea la școala sa.

3) Când neștine degrab și curând socoteaște și cugetă ceva, și nu cum să cade în aminte, pentru aceea, cel ce nu socoteaște, nici cugetă destul de mult nu poate luminată și aleasă idee de lucrul acela dobândi (34, 6). Pentru aceea, cel ce învață carte nu trebuie să se grăbească, iară mai ales la începutul învățaturii, când înceape a învăța și a pune temeiu, pre care apoi cealelalte adevăruri și științe va să le zidească, ci mult să rămâie socotind cu mintea, și până ce nu va cunoaște luminat și ales, să nu pășască mai înainte la altele.

Pentru aceea, bine zice Baco Verulamie^[8] că deprinderii cei curând și ascuțirei minții acelor tineri nu peană sau arepi, ci plumb și povară să adăogăm.

4) Fiindcă, de să apucă neștine deodată mai de multe lucruri a învăța, mintea lui la mai multe să împarte și nu poate la toate a avea bună, și întocma, și deplină luoaare-aminte, trebuie să ne ferim ca nu, vrând să învățăm mult, să ne îngreoiem mintea cu multe, ci una câte una, pre rând, și nu multe odată, și să le socotim bine, și mult să le gândim, până ce bine le vom învăța.

Foarte bine să zice: Când simțirea la mai multe să întinde, din toate mai puține prinde, că la fieștecarea mai puțin ia aminte.

Foarte frumos arată un dascal mare, anume Bilfinger^[9], carele zice că șease, opt, zece ceasuri întruna, necurmat, unul după altul a auzi pre dascali, carii osibite lucruri învață, ca curând să sfârșească învățătura, aceasta atâta face, ca un prunc, de-ar mânca doao sau trei prânzuri, și cincii într-o zi, ca mai curând să fie june.

5) Când mintea cu multe patimi să turbură, nu poate mai luminat și ales să priceapă și să cunoască lucrurile, fără numai ca cel ce să uită prin apa cea limpede amintrile, iară totdeauna să mișcă și să turbură (34, 4). Pentru aceea, de vrei să faci sporiu întru învățatură, ține-ți sufletul și mintea în odihnă și în liniște, și toate ceale ce împiadecă și strică liniștea minții, adecă: mânia, întristarea, însoțirile cu cei ce nu să poartă bine, beuturile, iubirea muierilor, de aceastea de toate să cade a să feri.

6) Fiindcă nu poate să fie învățat, de nu va avea ideile lucrurilor alese, iară acela să judecă cum că ales cunoaște lucrul, carele seamnele din care să face și stă lucrul așa le are de numărate, cât acealea, ori în scris, ori cu gura, le poate spune altora (37, 2); urmează, dară, că, de vrei să fii învățat, toate ceale ce le-ai cetit și le-ai auzit sau le-ai socotit, așa să le ai de gata în minte, cât totdeauna să poți chiar spune altuia cum să osibeaste un lucru de alt lucru, un adevăr de alt adevăr.

7) Mai pre urmă, ca ales să poți cunoaște lucrurile, mult ajută ca, deaca ceale ce le-ai cetit sau le-ai auzit au pre hârtie să le scrii bine și cu bun rând, au așa să le poți vorbi de chiiar și de ales, ca cum tu acum ai învăța pre altul acealea, sau tu însuți să te cerci și să te ispitești pre tine.

Adecă: învățând pre alții, ne învățăm pre noi, că nimica nu poate atâta ajuta și a folosi gramaticilor, carii învață la școală, cât, deaca ceale ce le aud în școală soților săi sau altora cu bun rând le spun și le tâlcuiesc.

Cap II.

DE CUVINTE

54. Ideile care le închipuim și le facem în minte le spunem altora prin cuvinte, că cuvintele sânt seamnele ideilor, care seamne cu sunet încheiat le spunem.

Sunet încheiat iaste toată vorba carea omul o vorbește și să poate scrie.

Semnul iaste a căruia idee îmi stârnește a altui lucru idee.

Adecă: lacrămile sânt semnul întristării, că ideea lacrărilor ne stârnește noao ideea întristării, căci, când vedem pre altul lăcrămând, îndată ne închipuim în mintea noastră și gândim că acela iaste trist.

55. De cuvinte, care, cum am zis, sânt seamnele ideilor, aceastea însamnă:

1) În putearea noastră iaste orice lucru cu ce cuvânt să-l însemnăm, și să-l spunem, sau, precum zic filosofii, cuvintele sânt seamnele lucrului, care-l ai în minte, cu ce cuvinte voim să le spunem.

Că de nu ar fi din voia noastră cuvintele, ci din lucruri ar curge numele lor, atunci la toate neamurile cu acelaș nume s-ar chema lucrurile.

2) Pentru aceea zicem cuvintele, ca alții, cătră carii vorbim, să ne înțeleagă.

3) În vorbă niciun cuvânt nu să cade a zice, care nu are cunoscută însemnare.

Că așa va fi numai sunet deșert, deaca acela cu carele vorbești nu înțelege ce însemnează cuvântul care-l spui tu lui și nu te poate înțelege ce vrei, că cuvântul iaste ca să arate altuia voia și gândul celui ce grăiaște.

4) Ca mai lezne să ne înțelegem, să cade foarte bine să luom aminte și să ne ferim ca să nu vorbim cuvinte cu îndoială, care și așa, și într-alt chip, să pot înțelege, adecă, cu un cuvânt mai multe idei însemnând.

Că nu poate fi ca să nu să întâmple aorea cuvinte, cu care mai multe idei și lucruri să însemnează, că sânt mai multe lucruri decât cuvinte; pentru aceea, filosoful să cade ca să hotărască cuvântul care însamnă mai multe lucruri și să știe ce idee și ce lucru voiaște să însemneaze acel cuvânt, ca cel ce aude să nu să învâluiască în îndoială, și mintea și într-o parte și într-alta să se pleace, oare aceasta, sau aceea va să

însemnează, sau cel ce vorbește să înțeleagă prin acel cuvânt un lucru, iară cel ce aude cuvântul să înțeleagă alt lucru, pentru aceea, mai înainte de toate, cei ce vorbesc să-și ia sama să să înțeleagă ce grăiesc.

5) Dintru carea curge aceasta, cum că cuvintele înțelepților, cu care spun cugetele sale, așa trebuie să fie, ca totdeauna acelea cuvinte aceleași idei și lucruri să însemnează, și aceleaș lucruri cu aceleași cuvinte să se spuie, adecă: cuvintele nemutat pururea să însemnează tot aceleași lucruri.

56. Cuvintele care acelaș lucru însemnează să zic cu cuvânt grecesc *sinonima*, noi le putem zice *de un nume* sau, mai bine, *de un lucru*, adecă: cuvânt, graiu, vorbă, acestea, fiindcă tot un lucru însemnează, sânt cuvinte de un nume.

57. Iară când cuvântul din însemnarea sa cea dintâiu să mută, ca să însemnează alt lucru, care are alt nume, și numai pentru ceva asămănare, carea iaste întră amândoa lucrurile acelea, să zice *însemnare mutată*, adecă nu întru însemnarea sa cea dintâiu; iară cuvântul să zice *mutat*, pentru că de la un lucru să mută să însemnează alt lucru.

58. Adecă: cuvântul ochiu întru însemnarea sa cea dintâiu să zice, când prin el înțelegem mădularea și organul cu care vedem lucrurile ceale care au trup, că de la început s-au rânduit ca acest cuvânt acel lucru să însemnează; iară când neștine, cum au făcut și Țițeron, cetatea Corintului o numeaște „Ochiul Țării Grecești”^[10], atunci vezi că aici nu întru însemnarea sa cea dintâiu, ci mutat să ia a să înțeleage cuvântul acesta.

59. Pentru aceea, cât e cu putință, înțeleptul trebuie să să ferească de a muta cuvintele din însemnarea sa cea dintâiu și din cea carea acum de obște o înțeleage norodul, până ce nu va hotărî mai înainte ce voiaște să înțeleagă prin cuvântul care-l mută din înțeleagerea sa cea dintâiu.

60. Dintr-aceasta învățăm cum că pentru aceea iaste vorba, ca să ne înțelegem, când vorbim unii cu alții.

61. Adecă: cuvântul ochiu din vorba cea de obște însemnează unealta aceea, cu care fieștecine, carele are această unealtă, vede lucrurile ceale cu trup.

62. Deci, fiindca în toată vorba să cade să urmăm și să ținem însemnarea cea nemutată a cuvintelor, și să spunem luminat ce vorbim, nu trebuie fără de socoteală și fără de lipsă să mutăm însemnarea cuvintelor, când putem să vorbim cu cuvinte nemutate, ci să ținem însemnarea și înțelesul cuvintelor cum înțeleg de obște oamenii.

63. Deaca împreună mai multe cuvinte unul după altul, să face cuvântare, carea să zice că iaste legătura, împletitura și țăsătura sau închiirea a mai multe cuvinte.

64. Mai iaste, ca să spunem oarece îndreptări pentru folosul gramaticilor, cum să vorbească și în vorbele ceale de obște, și obicinuite cu norodul, și în ceale învățate cu cei învățați.

1) Fiindcă cuvintele sânt seamnele care arată gândurile (54) minții, așa te poartă, ca totdeauna, când vei vorbi cu alții, să socotești și bine să iai sama ce gândești.

2) Să nu socotești că totdeauna înțelegi lucrul ce să spune, pentru că înțelegi sunetul graiului.

Că mulți aud și zic în Tatăl nostru cuvintele acestea: „precum și noi iertăm greșităilor noștri”, ci înțeleg cuvintele, iară lucrul ce să însemnează prin eale nu-l înțeleg.

3) Să nu socotești că totdeauna, deaca înțelegi cuvintele despărțite unul câte unul, le înțelegi și împreunate și încheiate.

Adecă: înțelegi ce iaste om și ce iaste atotputearnic, împreună și încheie acum aceste cuvinte și nicio înțelegere nu au atunci aceste cuvinte.

4) Măcar de iaste în puterea noastră ca orice lucru cu ce cuvânt (55, 1) vom voi să-l însemnăm, tot nu să cade fără de socoteală și fără de lipsă să amestecăm cuvinte noao, când vorbim cu alții, de voim ca să nu ne răză oamenii.

Cuvintele sânt ca și banii, că banii cu care să face negoțitorie la perși, la turci, la ruși, într-alte țări afară de stăpânirea lor nu umblă, așa și cuvintele, când ori noao, ori dintr-altă limbă ia omul cuvinte și pune în vorbă, de nu sânt aceaste cuvinte cunoscute celor cu carii vorbești, ești ca un varvar și te faci de răs; iară de sânt acum în vorbă de obște unele cuvinte din limbă streină, să cade a le ținea și a nu pune în locul acelora altele noao, de nu cumva aceale noao de obște vor fi iarăși cunoscute.

5) Fiindcă pentru aceeaa vorbim, ca alții să ne înțeleagă (55, 2), nu să cade să amestecăm cuvinte streine în vorba românească, adecă nemțești sau ungurești au turcești sau slavonești sau dintr-alte limbi, mai ales când vorbim cu de cei mai proști.

Pentru aceeaa, de răs sânt aceia, carii, mai tot după al patrulea sau al cincilea cuvânt, amestecă cuvinte streine, sau când facă învățătură la norod, întregi cuvântări spun grecește sau latinește sau cu altă limbă streină, numai ca să se arate că ei știu aceale limbi.

6) Iară unde lipsește limba noastră cea românească și nu avem cuvinte cu care să putem spune unele cuvinte, mai ales întru învățături și în științe, atunci, cu socoteală și numai cât iaste lipsa, putem să ne întindem să luom cuvinte ori din cea grecească, ca din cea mai învățată, ori din cea latinească, ca de la a noastră maică, pentru că limba noastră cea românească iaste născută din limba cea latinească.

Cap III.

DE HOTĂRĂRI

65. Fiindcă până acum de idei și de însemnările lor am grăit, acum să cuvine să zicem ceva și de hotărări.

66. Cuvântul *hotărâre* aorea atâta face, ca cum ai zice: „așezare, rânduială”, iară aorea „măsură” până unde să întinde și să sfârșește ceva și să cuprindă. Filosofii aici prin

hotărâre înțeleg a spune cu cuvinte ce iaste fieștece lucru, ca cum cu nește hotară l-ai mărgini și l-ai scrie-împrejur; hotărârea, dară, de carea noi aici grăim, iaste idee aleasă și plină, spusă cu cuvinte, iară lucrul care să hotărește să zice *hotărâtul*.

Ce iaste *ideea aleasă* și ce iaste *ideea plină* s-au spus la numărul 35 și 38.

67. Această hotărâre a hotărârei destul de chiar arată cum că toată hotărârea cea adevărată și legiuită după aceste îndreptări, care mai jos urmează, să cade să fie:

1) În hotărâre seamnele lucrului care să hotărește trebuie să se numere, că aceasta pofteaște firea ideii cei alease (35).

2) În toată hotărârea acealea seamne trebuie să se numere, care ajung ca lucrul cel hotărât din toate alte lucruri totdeauna să să poată osibi și cunoaște, că aceasta pofteaște ideea cea plină (38).

3) Seamnele care să numără în hotărâre să nu să cuvină și la alte lucruri, fără numai lucrului care să hotărește, așa cât hotărârea să nu cuprinză mai mult sau să fie mai lată decât lucrul care să hotărește, fără numai când seamnele numărate care să pun în hotărâre nu sânt de ajuns, ca pre lucrul cel hotărât să-l poată osibi din toate alte lucruri.

Adecă: mai mult cuprinde hotărârea decât hotărâtul; de vei hotărî că cuvintele sânt seamnele cugetului minții și a gândului, că mulți cu mânil fac seamne și-și arată gândul, au zice-vei că acestea sânt cuvinte?

4) Seamnele care le numeri în hotărâre de acealea trebuie să fie, cât să se poată zice și de lucrurile ceale singuratece, și de spițele care să cuprind supt lucrul ce să hotărește; adecă: hotărârea nu trebuie să cuprinză mai puțin și să fie mai îngustă decât hotărâtul său.

Adecă: de vei hotărî că iubirea iaste părearea bună pentru fericirea altuia, aici întru această hotărâre nu să cuprinde iubirea de noi, cu care noi pre noi înșine ne iubim.

5) Dintru carea să veade că seamnele care să pun în hotărâre trebuie atâta să cuprinză și să însemneaze, cât cuprinde și însemnă lucrul care să hotărăște, adecă: hotărârea să cade să fie aseamenea și întocma cu lucrul ce să hotărăște, cât, de vei zice hotărârea, nu altceva mai mult, ci numai lucrul cel hotărât să să însemneaze.

Că, precum toate părțile vreunui lucru, de le vei lua împreună, fac totul, adecă întreg acel lucru, a căruia sânt părți, așa și seamnele care face lucrul ce să hotărăște nu trebuie sau să fie mai multe, sau mai puține decât să poată osibi lucrul care să hotărăște de orice alt lucru.

6) Pentru aceea, chiar iaste cum că hotărâtul, adecă cu lucrul ce să hotărăște, să cade să să poată schimba așa, cât hotărârea să să poată pune în locul hotărâtului, și hotărâtul în locul hotărârei, și însemnarea tot aceeaș să fie.

Adecă: „Auzi! Om au vită cuvântătoare” tot atâta face că ai zice: „Am văzut un om” au că „Am văzut o vită cuvântătoare”.

7) Seamnele care lucrului hotărât nu totdeauna să cuvin, nici totdeauna să pot zice de acel lucru, ci sânt numai întâmplări și vinetice, nu trebuie să între în hotărâre, că aceastea pre lucrul cel hotărât nu pot totdeauna și fieșteunde a-l osibi de alte lucruri, carea iaste împotriva învățaturii din numărul 38.

Așa: nu bine ai hotărî sufletul omenesc, de l-ai zice că iaste duh în trupul nostru, care gândește, și iaste învățat, că, să fie mintea noastră învățată, iaste numai întâmplare, nici totdeauna poate să să zică învățată.

8) În hotărâre numai acealea trebuie să să numere, care pururea sânt în lucrul ce să hotărăște și niciodată nu să pot despărți de el; aceastea filosofii le zic *lucruri ființești*, adecă care să țin de ființa lucrului care să hotărăște, că aceastea în toată vremea și în tot locul îl pot face cunoscut și osibit dintr-alte lucruri.

9) În hotărâre acestea să luom aminte, ca, cât mai luminat și mai chiar putem, așa să hotărâm, și nimica să nu fie în hotărâre, carea să nu să poată înțelege, că a hotărârei datorie iaste ca ideile ceale amestecate să le aleagă, și ceale întunecate să le lumineaze, și așa, ales și chiar, să le puie înainte, că amintrile n-ar fi idee aleasă; carea iaste împotriva învățaturii din numărul 67.

10) Pentru aceea, drept și foarte bine fac aceia carii cuvintele cu care hotărâsc ceva lucru mai înainte le tâlcuiesc și le hotărâsc, ca să să înțeleagă bine, cât nicicât de puțintea îndoială și întunecare să nu fie în hotărâre.

Adecă: hotărăști că fericirea iaste bucurie statornică, deci, ca să nu ți să pară întunecat și să înțelegi bine ce iaste bucuria statornică, să cade ca mai întâiu să spui chiar și să tâlcuiești ce sânt ceale ce fac bucurie statornică.

11) Iară să cade să iai aminte ca nu aceeași prin aceeași, adecă acelaș lucru prin acelaș lucru să-l tâlcuiești. Pentru aceea, rău fac carii tâlcuiesc că dezmiardarea iaste desfătarea simțirilor, că aceasta nimica altă nu face, fără numai a zice că dezmiardarea iaste dezmiardare.

12) Drept aceea, cu bună luoare-aminte să cade să ne ferim de sminteala aceea, carea în hotărâre filosofii o cheamă *cerc*, că cercul în hotărâre iaste când „A” prin „B” și „B” prin „A” să hotăraște; așa și cel ce face cerc în hotărâre hotăraște „A” prin „A”, adecă aceeaș prin aceeaș, care lucru iaste împotriva îndreptării cei mai dinainte (11).

Ca mai bine să înțelegi aceasta, fie pildă: deaca hotărăști că legea iaste porunca celui mai-mare, care îndatorăște pre cel mai mic. Iară pre cel mai-mare îl hotărăști că iaste cel ce are puteare a pune lege, aici faci cerc, că în ideea legii să cunoaște ideea celui mai-mare, și în ideea celui mai-mare să cuprindă ideea legii; și așa, de la lege vii la cel mai-mare, și de la cel mai-mare iarăș la lege, carea făcând, hotărârea să întoarce și să învârtește ca un cerc.

13) Din toată hotărârea trebuie să se scoată cuvintele ceale mutate, care nu rămân întru însemnarea sa cea din început, și ceale cu îndoială, fără numai de s-au tâlcuit mai înainte de hotărâre, precum am zis la îndreptarea 10.

Pentru aceea, nu cum să cade hotărâști cum că înțelegerea omenească iaste lumina sufletului.

14) Când hotărâști vreun lucru, nu să cade să spui ce nu iaste acel lucru, care vrei să-l hotărâști, ci trebuie să spui ce iaste acel lucru, că amintrilea nu e bună hotărârea,

68. De hotărârile ceale de multe și osibite fealiuri, puține voi zice: când numeri seamnele cu care lucrul cel hotărât să osibeaste și să cunoaște dintr-alte lucruri, atunci hotărârea să cheamă *numitoare*, iară când spui pricinile și modul cu care lucrul poate să fie, hotărârea să numească *ființască*.

Filosofii cei de demult multe fealiuri de hotărâri avea, că hotărârea cea numitoare o chema *onomatologia*, prin carea înțelegea tâlcurile ceale gramaticești a cuvintelor.

Apoi, altă hotărâre să zicea *etimologia*, cu carea cercă începutul și rădăcina de unde răsare cuvântul ce să hotărâște.

Altă hotărâre să zice *sinonimia*, cu carea alte cuvinte, care acelaș lucru însemnează, să aduc și să numără.

Altă hotărâre iaste *omonimia*, cu carea să aduce și să numără multe fealiuri de însemnări ale aceluiaș cuvânt; adecă: câte lucruri poate însemna acelaș cuvânt. Cel mai de curând filosofi hotărârea cea numitoare o cheamă numărarea seamnelor, adecă: „Dumnezeu iaste duh prea desăvârșit”. Alta iaste hotărâre *ființască*, carea și fizicească să zice; aceasta pricinile și facerea, de unde și cum să face lucrul spune; adecă: a-ți fi milă de altul să face din mâhnirea carea vine din nenorocirea altuia, că aici să spune pricina din ce vine, de ți să face milă de altul.

69. Cu hotărârea nu să cade a amesteca tâlcuirea sau descrierea, că lucrurile care cad supt simțiri le tâlcuim, iară ideile fealiurilor și a spițelor le hotărâm. În tâlcuire sau în descriere seamnele lucrului care-l tâlcuim le numărăm, ci

acelea nu sânt tocma de ajuns ca lucrul, care-l tâlcuiești și-l descrii, să-l poată de tot osibi de alte lucruri; carea, în hotărâre, trebuie să fie ca să se osibească de toate de alte lucruri, drept aceeaa descrierea să zice că iaste idee aleasă și neplină a lucrului.

Tâlcuiri și descrieri mai cu samă fac oratorii și poeticii. Descrieri de acestea sânt în cărțile care să scriu după cei făcători de rău sau fugători, că întru acelea scriu pre ei cum sânt la față și la chip, cât lezne cine-i va vedea să-i poată cunoaște.

70. Aici punem nește îndreptări pentru folosul celor ce învață.

1) Cât foloseaște ca fieștecine carele voiaște să înveațe învățături mai mari și mai adânci să-și dobândească idei alese ale lucrurilor (35), atâta foloseaște, ca fieștecine carele voiaște să fie adevărat învățat să înveațe și să păzască bine hotărârile, că acelea firea și putearea fieștecărui lucru chiar și ales le tâlcuiesc și le arată.

Pentru aceeaa, tinerilor celor ce învață la școală foarte mult le foloseaște a să nevoi ca să aibă bună ținare-aminte și a învăța limbi; iară mai înainte de toate, de vreau să judece bine, să cade ca a fieștecărui lucru firea și statul prin hotărâre de vreme să vază și să cunoască.

2) Pentru aceeaa, și cei ce învață pre cei tineri, și tinerii carii învață mai întâiu trebuie să socotească ca, când cetesc și tâlcuiesc scrisorile scriitorilor celor vechi, nu numai cuvintele să le cearce și să le urmeaze, ci, mai vârtos, să caute ca să cunoască ce să înțeleage prin fieștecare cuvânt.

3) Cei ce învață a vorbi împodobit și după meșteșug în scurtă vreme vor putea cu podoabă și frumos vorbi, deaca în locul celui hotărât vor pune hotărârile sau seamnele lucrului aceluia.

4) Lucrurile de care tu nu-ți poți face idee aleasă, nevoiaște-te ca tu cu mintea ta să te înveți a le hotări.

5) Hotărârile care le fac alții ia sama ca nu numai de rost să le înveți (că aceasta nu iaste a ști), ci te nevoiaște ca să le înțelegi.

6) Să nu socotești că hotărârile, care aorea cu unele cuvinte, aorea cu alte cuvinte sânt, precum cu cuvintele, așea și cu înțelegerea să osibesc întră sine, că, precum am zis, un lucru cu osibite cuvinte să poate spune.

7) Să nu socotești că toate lucrurile sau să pot, sau trebuie să se hotărască.

Cap IV.

DE ÎMPĂRȚIRI

71. Împărțirea o zicem că iaste desfacerea unui tot, adecă, a unui lucru întreg în părțile din care iaste încheiat. Lucrul care să împarte să zice împărțit, iară părțile în care să desface să zic mădulări împărțitoare. De vor fi doao mădulări, împărțirea să zice de doao mădulări, iară de sânt trei, să zice de trei mădulări.

Adecă: când duhul îl împărțim în duh făcut și nefăcut, atunci această împărțire să zice de doao mădulări.

72. Deaca părțile sau mădulările în care lucrul cel întreg să împărțește iarăși într-alte părți noao le împărțești, atunci această împărțire să zice supt-împărțire.

Adecă: ceale ce sânt le împărțești în trupuri și în duhuri. Duhurile iarăși le împărțești în înțelegătoare și în neînțelegătoare, atunci, această împărțire de pre urmă să numeaște supt-împărțire sau a doao împărțire.

73. Îndreptările împărțirii aceastea sânt:

1) Mădulările ceale împărțitoare nici mai mult, nici mai puțin să cuprinză, decât cuprinde lucrul ce să împărțește.

Pentru aceea, rău ai împărți Evropa în Galia și în Italia.

2) Mădulările ceale împărțitoare să nu să cuprinză unul într-altul.

Rău ai împărți pre oameni în învățați și în cucearnici.

3) Mădulările ceale împărțitoare să cade să se ia din firea lucrului ce să împărțească, și nu trebuie fără de lipsă să se grămădească.

Pentru aceea, rău fac carii toate părțile învățaturii le taie, și ca în nește pulbere mică le împarte, și ceale împărțite iară le împart, și cu aceea împovărează memoria, adecă aducerea-aminte, iară nu o așută.

Cap V.

DE JUDECĂȚI ȘI DE SPUNERI

74. Când ideile care și le închipuiaște mintea noastră așea le alăturăm întră sine una cu alta, ca să vedem oare unescu-să întră sine doao idei, una cu alta, sau dezunescu-să, atunci să zice că judecăm. Drept aceea, judecata o hotărâm că iaste unirea sau neunirea ideilor.

Deaca ideea lumii o alătorezi cu ideea lucrului celui prea bun, ca să poți vedea: oare lumea iaste lucru prea bun, atunci judeci.

75. Judecata zisă cu cuvinte să zice *spunere*.

76. Lucrul acela, despre care judeci sau zici ceva, filosofii cu cuvânt latinesc îl zic *subiect*; noi îl putem românească zice *temeiu*, adecă lucrul de care să zice; iar ceaea ce să zice de lucru latinii o cheamă *predicat*; noi putem să o numim *zis*; adecă, zisul iaste lucrul care să zice de ceva.

Iară cuvântul „iaste” sau „e” însemnează unirea sau neunirea ideilor; să zice *împreunare*, că împreună lucrul de care să zice, adecă temeiu cu lucrul care să zice, adecă cu zisul, precum întru această pildă: „Iulie Chesariu iaste tăiat”. Într-această spunere temeiu iaste „Iulie Chesar”, iară zisul iaste „tăiat”, iară împreunarea iaste cuvântul „iaste”.

De cine să zice? De Iulie Chesar. Ce să zice? Tăiat. Împreunând acum Iulie Chesar și tăiat, îți caută a zice „Iulie Chesar iaste tăiat”.

La temeiu, totdeauna să pune articolul cel hotărâtoriu sau arătătoriu, iar la zis mai de multe ori, nu să pune.

Adecă: „Omul iaste chipul lui Dumnezeu”, „Omul iaste trup și suflet”, „Omul iaste cuvântătoriu”, „Cel câne iaste negru”, „Acel bou iaste alb”, „Sur iaste calul”. Aici zisul iaste „sur”, temeiu iaste „calul”, măcar de să pune zisul înaintea temeului. Și să știi că, de ai pune vreun nume fără de articolul hotărâtoriu, ori înainte, ori pre urmă, acela totdeauna iaste „zis”, nu „temeiu”.

77. Toate fealiurile de spuneri la trei întrebări le aduc filosofii: carea? ce fealiu? câtă? La întrebarea „Carea spunere iaste?” să răspunde „alcătuită” sau „nealcătuită”. La întrebarea „Ce fealiu de spunere?”, să răspunde „întăritoare” sau „tăgăduitoare”; iară de să cearcă „Câtă iaste?”, să răspunde „preste toț”, „de obște”, „hotărâtă”, „nehotărâtă”, „mărginită”, „nemărginită”, „deosebi”, „singuratecă”.

78. Spunerea cea nealcătuită, carea grecește și *categorica* să zice, iaste în carea zisul fără nicio asemănare sau căutare la altceva să zice de temeiu.

Adecă: Carea iaste numai din zis și din temeiu, cum e aceasta: „Hristos iaste Dumnezeu”.

79. Spunera alcătuită aceea să zice, în carea sau temeurile, sau zisurile sânt mai multe, adecă: „Dumnezeu și firea nimica nu fac în zadar”. Întru această spunere temeuri sânt doao: „Dumnezeu” și „firea”; zisul iaste unul: „Nu fac”.

La spunerile ceale alcătuite să aduc:

1) spunerea cea îpoteticească, cum zic grecii; iară latinii o zic condiționată;

2) cea despreunătoare;

3) cea împreunătoare.

80. Spunerea cea îpotetică iaste în carea zisul de temeiu să zice supt ceva luare-aminte sau condiție, adecă: „Deaca Dumnezeu e înțelept, aleage ce e mai bun”.

81. Spunerea cea împreunătoare cu cuvântul și împreună temeiu cu zisul.

Cea despreunătoare despărțește cu cuvintele: au, sau, ori. .

Adecă: „Dumnezeu și au vrut, și au putut a face foarte bună lume”, aceasta iaste spunere împreunătoare.

„Sau ceale ce cetești nu vrei a le înțelege, sau nu le poți înțelege”; „Au tu te vei învăța, au vei rămânea neînvățat”; „Ori bună viață, ori rea vei petrece, tot îți va căuta a muri”. Acestea sânt despreunătoare.

82. Când hotărâm modul (sau chipul, că românii de multe ori chipul îl zic în loc de mod, adecă: cum? în ce chip ai făcut?), cu care să zice zisul de temeiu, atunci aceste spuneri filosofii le cheamă *modești*.

Iară modurile sânt aceastea și asemenea acestora: să cade, trebuie, să întâmplă, poate fi, nu poate fi. Adecă: „Trebuie ca cel ce neîncetat cetește Scriptura Sfântă să știe Ponuncile lui Dumnezeu”; „Să întâmplă de cei ce sânt la începutul învățaturii leaneși, după aceea, să fac osârduitori”; „Poate fi ca și cei năuci să ia cândva ceva bine aminte”; „Nu poate fi ca omul, căutând la sfârșitul său, să nu să nevoiască a-și îndrepta viața sa”; „Cu anevoie iaste ca cel ce de tinăr să dă după viața urâtă, la bătrânețe, să petreacă viață curată”; „Lezne cade cel ce nu ia sama”.

83. Să întâmplă de aorea unele spuneri sânt întunecate și anevoie să pot înțelege, și pentru aceea trebuie să se tâlcuiască; aceastea să cheamă *tâlcuitornice*, adecă, care trebuie mai chiar a să tâlcui.

Într-aceastea să numără:

1) Ceale *scoțitoare*, care să cunosc dintr-altele prin cuvinte: singur, numai, unul, unișor.

Adecă: „Singur Traian împărat au biruit pre dachi”; „Numai Iulian dintră împărații creștini s-au lepădat de Hristos”; „Petru unul s-au aflat întră apostoli de s-au lepădat de Hristos”.

2) *Afară-luotoare*, care prin aceaste cuvinte să cunosc: afară de, fără de, de, de nu, deaca, deaca nu, fără numai.

„Petru apostol, de nu ar fi auzit cocoșul cântând, încă nu ar fi plâns pentru că s-au lepădat de Hristos”; „Pre vremea potopului toți oamenii, afară de Noe cu ai săi, s-au înecat”.

3) *Restrângătoare*, când să pun aceste cuvinte: cât, în cât, cât e despre, într-atâta etc.: „Omul în cât are minte să osibească de dobitoace”; „Cât e despre partea mea, bucuos voi face”; „Într-atâta voi zice, în cât am poruncă”.

4) *Asemănătoare*, care să zic cu cuvintele: mai, mai mult, mai mare, mai tare, mai ales, mai vârtos, mai puțin: „Traian au fost mai tare decât Decheval”; „Români sânt mai mulți decât săcui”; „Mai bun e numele bun decât avuții multe”.

84. Când iaste întrebare: „Ce?” sau „Ce fealiu de spunere iaste?”, să răspunde: „întăritoare” sau „tăgăduitoare”. Spunerea cea întăritoare iaste când zic, întărind de ceva, că iaste așa. Adecă: „Românii cei din Dația sânt din romanii cei vechi de la Roma”; „Scumpul mult piiarde”.

Cea tăgăduitoare iaste când tăgăduiești ceva și zici nu: Adecă: „Iuda nu au fost bun ucenic”.

Pentru aceea, să cade a lua aminte că, când trebuie să fie spunerea tăgăduitoare, cuvântul tăgăduitoarei „nu” trebuie să se unească cu cuvântul cel împreunătoriu, adecă: cu „iaste”, iară nu cu „temeiul” sau cu „zisul”, că, de să zice cuvântul tăgăduitoriu, adecă nu de temeiu sau de zis, atunci spunerea nu iaste tăgăduitoare, ci să zice nehotărâtă, adecă: „Bine zice cine zice că acelui ce minte o dată de o sută de ori nu i să creade”; „Curtje putea să nu meaștece învățături politicești în istoriile sale”.

85. Ca să se cunoască câtă iaste spunerea, să știi că sau iaste preste tot, de obște, sau iaste deosebi, osibită.

Preste tot sau de obște aceea iaste, când pricina pentru ce zisul să zice de temeiu să află în firea temeului; iară când pricina pentru ce să cuvine zisul temeului o afli într-alt lucru, afară de temeiu, atunci spunerea să zice osibită sau deosebi.

Adecă: „Toată predicăția e făcută ca să miște pre oameni a face ceva sau a să feri de ceva”.

Pricina pentru ce predicăția iaste ca să miște pre oameni să facă ceva sau să se ferească de ceva, iaste în firea și ființa predicăției, că predicăția din firea sa trebuie să fie ca să miște și să îndeamne pre oameni a face ceva sau a să feri de ceva.

Iară deaca zici: „Unele predicății au trei părți”, atunci această spunere iaste deosebi, că firea predicăției nu iaste ca să aibă trei părți, că poate fi ca să aibă numai doao părți.

Cuvintele „tot” și „niciunul” sânt seamne care să pun înaintea spunerilor celor preste tot; iară înaintea spunerilor celor deosebi, să pun cuvintele „unii”, „oarecarii” etc.

Aorea de tot să lasă aceaste cuvinte, de nu să pun, și atunci să zice spunere *nehotărâtă*. Adecă: „Omul de omenie să cade să fie drept”. Această spunere nehotărâtă tot atâtă face, cât și cea preste tot, că a zice: „Omul de omenie să cade să fie drept”, tot atâtă face, ca cum ai zice: „Tot omul de omenie să cade să fie drept”.

Deaca ceale ce să spun în spunere să zic numai de un singuratec, cum să zice *zisul de temei*, spunerea să zice *singuratecă*. Adecă: „Samoil Clain mult s-au ostenit până au făcut Loghica pre limba românească”.

86. Afară de spunerile ce le-am zis, sânt și alte spunerii care toate la filosofii cei mai de curând, mai ales la matematicii, au osibite ale sale nume, care și noi, ca să nu fim de tot neștiutori de eale, le vom număra aici.

87. A acestora fire, ca mai bine să o cunoști, trebuie aceastea să îți, cum că într-unele spunerii de temei sau să întărește, sau să tăgăduiaște zisul; și aceastea sânt *teoretice*, cum zic grecii, adecă *privitoare*, care numai cu mintea și cu gândul să privesc; iară într-unele să zice că să poate face ceva sau să cade a să face ceva. Aceastea să cheamă *practice* grecește, adecă *lucrătoare* și de făcut, care cu lucrul să săvârșesc.

Adecă: „Scrisorile celor de demult să osibesc de scrisorile celor de-acum”; „Gheorghie e mai bun teolog, decât filosof”. Acestea sânt spuneri teoretice. Iară aceste ce urmează sânt practice, adecă: „În cartea carea o scriem la bun prietin, putem glumi, însă așa, ca să nu trecem preste cuviință”; „Omul cel ce va să fie învățat trebuie de atâtea ori să cetească și să cugete acel lucru, până ce-l va înțelege bine”. Aceste spuneri sânt practice, că spune ce trebuie a face.

88. Fieștecarea dintru acest fealiu de spuneri sau iaste așa, cât unirea și legătura temeului cu zisul fără de nicio arătare și dovedire fieștecui iaste aiavea, și atunci să zice spunere nearătătoare, adecă: carea nu să poate arăta.

Sau iaste așa, cât încă trebuie să se adevereaze și să se arate, și atunci să zice spunere *arătătornică*, adecă, carea să poate arăta.

Adecă: „Predicația cea frumoasă trebuie să fie întocmită firii lucrurilor ce să zic”.

Aceasta iaste spunere care să poate arăta, că adevărul ei să poate arăta din hotărârea predicației cei frumoase; iară de vei zice: „Nu poate fi ca lucrul, care iaste, acelaș tot atunci, când iaste, să nu fie”. Această spunere nu are lipsă de mai multă arătare, că fieștecăruia așa iaste de arătat, și chiar acest lucru, cât mai mult nu să poate arăta.

89. Spunerea teoretică, carea așa iaste de chiară, cât nu să mai poate arăta, să cheamă cu cuvânt grecesc *axioma*, adecă, vreadnică de crezut.

Așa sânt aceste spuneri: „Nu poate acelaș lucru deodată să fie și să nu fie”; „Lucrul întreg sau totul e mai mare decât o parte a sa”.

90. *Postulat*, latinește, românește, *postit* să zice spunerea cea practică, carea să poate arăta numai dintru o hotărâre.

Adecă: „Cel ce vrea să fie orator bun trebuie să lucre și să înveațe a vorbi formos”. Din hotărârea oratorului urmează

aceaste spuneri. Și iarăși: „Cine vrea a arăta altuia calea la filosofie trebuie să-l învețe cum să cade a înțelege și despre lucruri a judeca”.

91. *Teorema* iaste spunere teoretică carea să poate arăta. Adecă: „Dumnezeu nu poate să nu știe ce minte are fieștecine”.

92. *Problema* să zice spunerea cea practică, carea să poate arăta. Adecă: „De ai cerca, meșteșugurile au economia de la câmp aduce mai mult folos”. Acest fealiu de spuneri să zic *probleme*.

93. *Corolaria* sau *următorie* să zic spunerile care curg și urmează dintr-altele. Adecă: „Cuvântul și vorba înfrumșețată și predicăția cea adevărată să cade ca să poată au a deștepta, au a așeza toate mișcările și patimile sufletului. Așeadară, și iubirea, și mânia, și nădejdea, și frica poate au să o ațițe, au să o potolească”.

94. Tuturor acestor spuneri să adaogă *scolia*, care luminează cele ce să par încă întunecate. Adecă, de vei spune la cineva care ceteaște ceva și nu poate înțelege bine ori unele cuvinte, ori altăceaea, carea el bine și luminat nu poate înțelege, această tâlcuire și arătare o chemăm *scolia*.

95. *Lema*, grecește, adecă *luoare*, să zice spunerea carea să ia dintr-altă învățătură pentru ajutoriu, ca să putem arăta vreo spunere în învățătura de carea grăim.

Adecă: De ai vrea să arăți cum că orația mai cade-să să fie luminată și chiară, decât frumoasă, și, ca să arăți aceasta, ai lua întru ajutoriu din metafizică această spunere: „Aorea să cade a scoate ceva de la legea săvârșirei”, atunci această spunere să zice *lema*.

96. Mai iaste să spunem ceva și de spunerile ceale îmoncișitoare sau împrativitoare șieși.

97. *Îmoncișirea* iaste când despre acelaș lucru să zice ceva într-o spunere, carea să tăgăduiaște într-altă spunere.

Adecă, întru aceste spuneri iaste împoncișeare: „Epistola iaste vorba celui ce nu iaste de față”. „Epistola nu iaste vorba celui ce nu iaste de față cu cel ce nu iaste de față”.

98. Spunerile, care una preste tot tăgăduiaște ce alta preste tot de acelaș lucru întăreaște, să zic *împrotivitoare*.

Adecă: „Niciunii români n-au fost învățați”, „Toți românii au fost învățați”.

99. Unde lezne poți vedea că spunerile ceale împrotivitoare amândoa pot fi neadevărate; iară niciodată amândoa adevărate, precum aici amândoa sânt mincioase, că nu niciun român n-au fost neînvățat, nici, iarăș, toți românii au fost învățați.

100. *Împrotivă-zicătoare* spunere iaste, carea acelaș zis de acelaș temeiu îl și întăreaște, și-l și tăgăduiaște, adecă, când de acelaș lucru totdeodată zici ceva, că iaste, și tăgăduiești aceaeși, cum iaste: „Omul iaste muritoriu”, „Toată minciuna strică omului de omenie”, „Nicio minciună nu strică omului de omenie”. [...]

[Samuil Micu]

**LEGILE FIREI, ITICA ȘI POLITICA
SAU FILOSOFIIA CEA LUCRĂTOARE,**
în patru părți împărțită și întru acest chip așăzată pre
limba românească.

Partea întâia.

Sibii, în Tipografia lui Petru Bart, 1800*

Cuvânt-înainte§ 1^[1]

Fiindcă acum întru aceasta ne vom cuprinde, ca, cât putem, chiar să spunem legile după care trebuie oamenii să-și întocmească lucrările, faptele și obiceiurile sau năravurile sale, detoriia mea a fi am socotit ca, mai întâiu, cu de-adânsul să cercăm și să cunoaștem firea și fieștecarea parte a filosofiei, carea grecii o numesc *practica*, latinii *moralis*, noi, în limba românească, o chemăm *lucrătoare*, pentru că ne învață ce trebuie să lucrăm^[2].

§ 2

Deci, dară, ca mai bine să înțelegi ce este aceea din care să alcătuiască filosofia cea lucrătoare, la ceale mai jos puse, bine ia aminte:

1) Experienția și cunoștința pre fieștecine mai de prisosit îl învață cum că voia noastră numai aceea pofteaște, carea ca un lucru bun ne închipuim, și numai de aceea să ferească, carea judecă că e rău^[3].

* Transcriere și note: Alexandra Baneu, Mihai Alin Gherman.

2) Ci prin experienția iarăș vedem că de multe ori greșim și aceeaa judecăm că este lucru bun, care cu adevărat este lucru rău, și adeseori alegem lucru cel rău ca cum ar fi bun.

3) Dintru carea să întâmplă de rătăcește voia de la calea cea dreptă și poftește aceeaa, carea cu adevărat este rău, și adeseori să ferească de aceeaa ce este bun și de folos.

Pentru aceeaa, nimănuu nu trebuie să-i pară minune, căci mulți oameni cad în nevoi și în părire și să lipsesc de fericirea cea adevărată și statornică.

4) Drept aceeaa, cât folosește ca oamenii cei născuți spre cuviință și spre fericire să nu cază de la sfârșitul său, atâtași folosește să învețe calea și modul în ce chip să-și poată îndrepta voia și cum să o întocmească, ca nimica altă să nu dorească, fără numai binele cel adevărat, și de tot ce e rău și stricăcios să se ferească.

5) Aceasta este învățătura carea o pune înainte filosofia cea lucrătoare.

6) Cât, dintru aceasta, să veade cum că filosofia cea lucrătoare este aceeaa parte a filosofiei, în carea să dau porunci cum să-și îndrepteze omul voia, ca să aleagă binele și să se ferească de rău.

§ 3

Dintru această hotărâre^[4] a filosofiei ceii lucrătoare, lezne poți înțâlege toate zisele ceale ce să cuprind într-însa, care, cât este mie cu putință, foarte spre scurt și în rând le voi desface.

1) Fiindcă filosofia cea lucrătoare dă porunci cum să-și îndrepteze omul voia, ca să aleagă binele și să se ferească de rău (2, num. 6^[5]), trebuie, dară, ca ea să ne învețe mai înainte care sânt ceale bune, care trebuie voia să le poftească, și care sânt realele acealea, de care trebuie voia să se ferească.

2) Pentru aceea, să cade ca în filosofia cea lucrătoare să dăm nește canoane sau îndreptări și îndreptări, care să ne învețe ce este bun și ce este rău și să arate omului ce trebuie să aleagă și de ce trebuie să se ferească.

3) Îndreptările care arată omului ce trebuie să facă și de ce trebuie să se ferească să cade să fie tocma cumpănite și măsurate cu puțința omului, adică aceale lucruri să le poruncească, care le poate omul face (putearea sufletului și a trupului omenesc alcătuieste firea omului)^[6].

Așadară, îndreptările sau legile care le dă filosofia cea lucrătoare să cade să fie luate din firea omului.

4) Dintru carea noao învățătură lucrătoare răsare, în care să spun legile ceale firești, care îndatoresc pre om a face bine și a să feri de rău, și această învățătură să zice dreptul firei sau cădintă firei, pentru că aceasta să curvine și să cade firei. Învățătura aceasta a dreptului firesc sau, cum am mai zis, a cădintii firești este știința legilor firești care îndatoresc pre om^[7].

5) Însă la întemeierea fericirii omenești nu este destul numai a da și a pune omului legi, după care să-și întocmească faptele sale sau carea tot atâta face, a porunci numai ce să facă și a opri ce să nu facă, ci trebuie a-i spune și a-l învăța cum să afle calea și modul, cu care, ascultând de leagea firii și făcând poruncile ei, să-și poată întări și mări fericirea sa.

6) Dintru acestea răsare altă învățătură, osibită de cea mai sus zisă. Aceasta dă porunci cu care să arată calea și modul cum omul să-și întocmească și să-și aseamene faptele sale după ceale ce legile firei le poruncesc sau le opresc. Și această învățătură cu nume grecesc o numim *itica*, adică a obiceiurilor, și este știința carea arată cum să cade a face ceale ce legile firei poruncesc să se facă, sau a nu face ceale ce legile firei opresc să nu să facă^[8].

7) Omul să poate socoti sau în cât este numai om, sau în cât în obște și în însoțire cetățască sau politicească, adică

împreună cu alți oameni lăcuiște și petreace. În cât este om, ce trebuie să facă sau să nu facă, dreptul firei și itica învață; că dreptul firei dă și pune legi, care să cade omului să le ție, iară itica arată calea și modul cum să ascultăm de legile firei (num. 6^[9]), iară ce ce să cade să facă sau să nu facă omul în cât este cetățean, adecă, cu alții dimpreună petrecând, învață politica.

8) Dintru care chiar să cunoaște cum că politica este învățatura și știința carea dă porunci, după care omul, în cât este cetățean, adecă cu alții împreună lăcuioriu^[10], trebuie să-și îndrepteaze și să-și întocmească faptele și lucrurile sale^[11].

9) Ca mai bine să putem tâlcui aceste părți ale filosofiei, să cade ca mai întâiu nește începuturi și temeuri să punem, din care, apoi, și ceale ce în dreptul firei și în itică și în politică vin bine și cum să cuvine, și cu bună și legiuită legătură și unire să le putem arăta.

10) Drept aceea, filosofia cea lucrătoare, preste tot socotindu-o, este știință în carea foarte preste tot și de obște^[12] temeuri și începuturi să dau, din care cu bună și legiuită legătură sau unire să pot arăta porunci despre obiceiuri și despre năravuri și adevăruri, și despre ceale ce trebuie a face sau a nu face.

§ 4

Acum, dară, înțelegi ce fealiuri de învățături cuprinde filosofia cea lucrătoare, vezi și ce rând să cade a ținea în tâlcuirea acestora.

1) Începuturile și temeurile ceale mai preste tot sau mai de obște să cad mai întâiu a le întări, și ideile ceale mai preste tot a le descoperi și a le tâlcui, că fără de aceasta adevărurile dreptului firesc, adecă a legilor firești și a iticii nu să pot înțelege. Pentru aceea, mai întâiu vom tâlcui filosofia cea lucrătoare, carea este preste tot, adecă învățatura cea de

obște, carea învață cum să cade faptele și obiceiurile sale omul a le îndrepta^[13].

2) După aceea, vom spune legile cu care fieștece om, în cât să socotească om, să îndătorează a face bine și a să feri de rău, și învățătura aceasta să cheamă dreptul sau cădînța firei.

3) A treia, vom arăta calea și modul cum fieștecine lezne să poată viețui după legile firei, și această învățătură să numeaște itica.

4) Mai pre urmă vom învăța ceale ce să cade să le ție cel ce trăiaște între alții, în obște și în soțietate, împreună cu alții, și aceasta să numeaște politica^[14].

Despre toate, dară, acestea pre rând, cum urmează mai jos, vom grăi.

Cap 1.

DE LUCRĂRILE ȘI DE FAPTELE OMENEȘTI ȘI DE OSIBIREA LOR

§ 5

Fiindcă în filosofia cea lucrătoare, carea poruncește ce trebuie a face și ce trebuie a nu face să cade mai întâiu a spune ideile ceale mai preste tot și mai de obște, care sânt ca un temeliu și stâlp al învățăturilor. Pentru aceea, datoriia noastră este mai înainte să spunem ce este lucrarea și fapta volnică^[15], ce este lucrarea sau fapta bună și ce este lucrarea și fapta cea rea, ce este leagea, datoriia, pedeapsa pentru neținerea legii, plata pentru ținerea legii, vârtutea sau fapta cea bună, fericirea, cunoștința și împutăciunea^[16].

§ 6

Din experiență știm și cunoaștem cum că sânt în om nește lucruri care nu sânt în putearea noastră să le facem sau să nu le facem, iară altele sânt care purced din voia cea slobodă și volnică^[17] a omului, așa că în voia lui este să le facă sau să nu le facă. Ceale dintâiu, adecă ceale ce nu sânt

în putearea noastră, pre scurt le chemăm *lucrări firești* sau ale omului, sau *trebuincioase*, pentru că-mi caută, și trebuie să le fac, și nu pociu împiedeca să nu le fac. Iară ceale de a doaoa, adecă care sânt în puterea noastră, le zicem *volnice* și aorea și *omenești*^[18], căci în voia noastră stă să le facem sau să nu le facem Adecă, cum că sufletul gândește și înțelege, aceasta este lucrare firească sau trebuincioasă, că întru a nimărui puteare și voie nu stă ca să gândească au să nu gândească, cu sufletul din firea sa are ca pururea să gândească, ori voim, ori nu voim noi să gândească. Amistuirea bucatelor în rânză aseamenea este lucrare firească, că rânza așa este făcută și fire ca aceea are, cât, ori vrem noi, ori nu vrem, ea își face lucrarea sa. Iară de ia neștine în mâni carte carea scrie lucruri urâte și spurcate și reale, și o cetește, aceasta lucrare este volnică, că putea au să nu cetească acea carte, au să cetească alta, care scrie lucruri bune și de folos.

Între lucrarea cea firească și cea volnică socotesc unii cum că este *lucrarea jumătățită* sau *de mijloc*, și mestecată, adecă, jumătate firească, jumătate volnică, sau jumătate vrută, jumătate nevrută, pentru că volnic din voia sa o alege și o face omul, însă nu bucuros. Adecă, lucrare amestecată atunci să zice, când neștine, pentru oarece nevoie mai grea, alege a face vreun lucru, care, asemănându-l cu altul, de care vrea să scape, nu este așa mare rău, și, de n-ar fi această nevoie, nicidecum aceea nu ar face. Pre scurt, din doao reale, care au una, au alta îi caută să pățească, alege răul care-l judecă mai mic. Adecă: când negoțitoriul este în mare cu corabiia, și să stârneaște vifor și vânt, și pentru că corabiia e împovărată, trebuie să se îneace. Deci, negoțitoriul, ca nu, înecându-să corabiia, să se îneace și el, mai voiaște tot negoțul să se arunce în mare, numai el să poată scăpa viu. Aceasta aruncare a negoțului în mare să zice lucrare amestecată, căci volnic o alege și o face, dar nu bucuros.

Unii mai pre suptire fac osibire între lucrarea omenească și lucrarea omului, și zic că lucrarea omului aceea este, carea omul împreună cu dobitoacele de obște o are, cum e a mânca, a bea, a dormi, a prăsi și aseamenea, a creaște. Iară lucrarea omenească este carea omul cu sfatul minții o face, cum e a osebi binele din rău, a cuvânta cu mintea și a face după cum poruncește leagea^[19].

§ 7

Aceaste știindu-să, să pot apoi lezne înțeleage aceste mai jos puse^[20]:

1) Nicio lucrare nu să poate zice volnică, fără numai carea din judecata voii să face. Pentru că nimene nu poate volnic, adecă de voie, și slobod, de nime fiind silit, a face, fără numai acela, carele, din mai multe ce poate face, alege aceea, carea mai mult îi place^[21]. Și iarăși, nimene nu poate din mai multe, care sânt în putearea lui puse, să aleagă ce mai mult îi place, de nu va pofti un lucru mai mult decât altul. Și iarăși, nimene nu poate pofti un lucru mai mult decât altul, de nu va judeca voia, că pofta de la voie vine. Așadară, nimenea nu poate volnic să lucreze și să facă ceva, fără numai cel ce lucră și face din judecata voii. Așadară, nicio lucrare nu să poate zice volnică, fără numai carea să face din judecata voii.

2) Nicio lucrare nu să poate zice volnică, fără numai carea să face din priceapere și din înțeleagere. Că, fiindcă lucrarea volnică este aceea, carea porceade din volniciia, adecă din aleagerea cea de bună voie a minții, unde, dară, nu este priceapere și înțeleagere, acolo nici volnicie nu poate să fie. Așadară, nicio lucrare nu să poate zice volnică, fără numai carea din priceapere și din înțeleagere să face.

3) Dintru acestea, să cunoaște cum că bine zic unii filosofi^[22], că înțelesul și voia sânt temeiul lucrurilor celor volnice^[23].

4) Să veade, iarăși, dintru aceastea, cum că faptele și lucrurile oamenilor celor fără de minte, și a celor nebuni, și a celor ce încă nu au priceapere și înțeleagere nu să pot număra între lucrurile ceale volnice.

5) Așeadară, lucrările nebunilor, și a celor ce umblă în somn, și a celor foarte beți sau a celor adormiți nu să pot zice volnice.

§ 8

Toată lucrarea volnică carea o face omul, oarece schimbări și mutări naște în om și statul lui cel dinlăuntru, au cel din afară mai bun au mai rău îl face, care lucru din experienție și din simțirea sa fieștecine-l învață și-l cunoaște.

Că, deaca Petru^[24] cu băutura sau cu curvele își strică și-și pierde avuțiile sale, au, nu dintru această stricare a avuțiilor multe schimbări și mutări să nasc și vin în statul lui Petru, și în cel dinlăuntru și în cel din afară, care mutări bine le poți zice că urmează și să nasc din răsipirea avuțiilor.

§ 9

Drept aceea, când din fieștece lucrare volnică a omului vin sau să nasc și urmează niscari mutări (8), lezne poți cunoaște cum că aceale mutări, care răsar din lucrările ceale volnice sau să cuvin firii omului și putearea cea de la Dumnezeu dată trupului și sufletului o și țin, și o și înmulțesc, și așa, din acea lucrare volnică nou stat să scoală, care să uneaște și să cuvine cu statul cel dinainte, sau aceale mutări să împrativesc firei omenești, carea fire stă în legătura și în unirea puterii ceii de la Dumnezeu dată trupului și sufletului, adecă strică și împuținează putearea cea de la Dumnezeu dată trupului și sufletului, și așa nou stat fac și aduc în om, care stat este împrativă statului celui mai dinainte.

Ca mai lezne aceastea să le înțelegi, ia bine aminte la această mai jos pusă pildă: Lasă cum că Petru^[25] cu trezie și

cu cumpătare trăiaște, și, de trăiaște așa, nu poate fi ca dintru această viață să nu răsară de acel fealiu de mutări, care țin și înmulțesc puterea firii lui Petru. Nu este ce să se teame, că din lucrările și din faptele sale îi vor veni întâmplări reale, nu să va plânge la bătrânețe că cu curviile și cu dezmerdările prin necumpătare și-au slăbit și nepuțințios și-au făcut trupul. Iară cu Sempronie^[26] amintrirea să întâmplă, că el, slujind lăcomiei și dezmerdărilor, și dându-să după curvii, să ospăta, mănca și bea de să umple de vin, și tot în cârcime petreace. Și ce mutări răsar dintru această viață a lui? Ce urmează? Au, nu nou stat să scoală dintru aceste lucrări, care stat este împotrivă statului celui mai dinainte. Odinioară, Sempronie între ospeațe petrecea și să ospăta cu prietenii, acum de toți este părăsit și să uscă de foame și petreace tot trist. Odinioară, bogat fiind, ori cu cine să tâlnea, da aceluia bani. Acum, deșert de toate avuțiile, îi caută să umble prin ușile oamenilor să ceară milă. Odinioară, era sănătos și cu trupul tare și plin de sânge, acum au slăbit și au săcat, și cu multe dureri să chinuiaște^[27], și la față este ca și un mort de urât, cât, cine-l vede, să îngrozească. Vezi câtă osibire este între statul cel trecut și cel de acum și cel ce va să fie.

§ 10

Săvârșirea sau *întregimea*, carea latinește să zice *perfectie*, o zicem că este unirea sau adunarea împreună sau într-un loc a mai multor lucruri bune^[28], care fac un lucru plin, întreg, care apoi pre acela, în carele se adună, povețuiesc la sfârșitul său^[29], pentru care este rânduit. Dintru această hotărâre a săvârșirii urmează cum că tot ce face această unire și împreună-adunare a lucrurilor bune întru noi, aceea și noao, și statului nostru face săvârșire, adecă pre noi și pre statul nostru face mai desăvârșit. Nesăvârșirea este neunirea și neadunarea împreună a mai multor lucruri bune^[30], dintru carea să veade cum că tot lucrul, care în statul

cel trecut și cel de acum și cel ce va să fie, face vreo împotrivire și neunire, acela pre noi și pre statul nostru mai desăvârșit face.

Ca să înțelegi mai bine ce este săvârșirea: Săvârșirea o zicem că este aceea, întru carea mai multe așa să împreună și să unesc, cât acelea sânt de ajuns și pot face ca lucrul acela, în care să află acea unire, să poată ajunge și veni la scopul și la sfârșitul pentru care este făcut și rânduit, și să dobândească acel sfârșit^[31].

§ 11

Dintru această, chiar este cum că toate lucrările noastre, care din voia noastră cea volnică le facem, pre noi și pre statul nostru mai desăvârșit sau mai de nesăvârșit fac.

Că, fiindcă lucrurile care le aleagem a le face, sau de acel fealiu de mutări statului nostru, ori celui dinlăuntru, ori celui din afară, fac, care să cuvin firii noastre și fac unire între statul cel de acum și cel ce au fost și cel ce va să fie, sau mutări și întâmplări ca acelea fac, care să împotivesc firii și sfârșitului, pentru care sântem făcuți, și puterii trupului și a sufletului, și nasc oarece neunire între statul cel ce au fost și între cel ce este și între cel ce va să fie. Iară lucrarea aceea, carea să cuvine firei și puterii noastre, și cu staturile noastre, care au fost și sânt și vor fi, să uneaște, să zice că pre noi și pre statul nostru face mai desăvârșit. Iară lucrarea, carea nu să cuvine firei omenești, nici cu sfârșitul ei și cu staturile ei nu să uneaște, aceea pre noi și pre statul nostru mai de nedesăvârșit face. Chiar, dară, este cum că toate lucrările noastre, care le facem, pre noi și statul nostru mai săvârșit sau mai de nesăvârșit fac.

§ 12

Bun zicem că este tot ce pre noi și statul nostru face mai desăvârșit, adecă, tot ce să cuvine sfârșitului nostru^[32].

Rău este tot ce pre noi și statul nostru face mai nesăvârșit, adecă, tot ce nu să cuvine, nici să uneaște cu sfârșitul nostru.

Drept aceea, lucrarea cea bună este carea noao și statului nostru aduce săvârșire sau carea să cuvine sfârșitului nostru. Iară lucrarea cea rea este carea pre noi și statul nostru face mai nesăvârșit sau carea nu să cuvine, nici să uneaște cu sfârșitul nostru.

§ 13

Din ceale până acum zise, aceaste cură:

Toată lucrarea volnică este sau bună sau rea.

Că toată lucrarea cea volnică pre noi și statul nostru au mai desăvârșit, au mai de nesăvârșit face. Iară tot ce pre noi și statul nostru face mai desăvârșit, aceea să zice bun; și tot ce pre noi și statul nostru face mai de nesăvârșit, aceea să zice rău. Dintru aceasta, aiavea este cum că toată lucrarea volnică au bună, au rea este.

Lucrările ceale bune, care și cuvioase, și de omenie, și de cinste să zic, unii le hotărăsc cum că sânt lucrări care să cuvin firii și să unesc cu sfârșitul și sânt spre ținearea și fericirea omului. Alții zic că sânt lucrări care să cuvin cu leagea, adecă, care sânt după cum poruncește leagea.

Iară ceale reale sânt tocma împotivă, care și urâte, și necuvioase să cheamă și le hotărăsc cum că sânt lucrări care nu să cuvin, nici să unesc cu leagea și cu sfârșitul cel mai de pre urmă al omului, sau cum că sânt lucrări care strică ținearea și fericirea omului și sânt împotiva firii lui. Aceastea numai cu cuvintele, iară nu cu ființa să osibesc de hotărârea carea o am dat noi. Că noi zicem cum că lucrarea cea bună este aceea, carea pre noi și pre statul nostru mai desăvârșit face. Iară, pentru ce face pre noi și statul nostru mai desăvârșit? Pentru că e aseamenea și să cuvine legii și să uneaște cu ea. Sau pentru că ține și mărește fericirea omului. Pentru ce e aseamenea legii și să uneaște cu ea? Sau

pentru ce măreaște fericirea omului? Pentru că pre noi și statul nostru face mai desăvârșit. Ci vei zice: Deacă toată lucrarea e bună au rea, atunci urmează cum că nicio lucrare nu este *adiaforă*^[33], carea nici între ceale bune să nu să socotească, nici între ceale reale să nu să numere, adecă, carea nici este bună, nici este rea. Iară vedem că sânt unele lucrări și fapte care nici ne strică pre noi sau statul nostru fac mai desăvârșit, nici împiadecă, nici măresc ținearea și fericirea noastră, așa cât să pot zice că nici sânt bune, nici reale. Dintru care lezne putem judeca cum că sânt lucrări și fapte adiafoare, care nici bune, nici reale nu sânt.

Aici voiu ca să iai bine aminte la ceale ce voiu zice: Cine este, carele au făcut vreodată ceva, din carea nimica nu au urmat, nici au adaos sau au scăzut săvârșirea statului său, că, de sânt foarte mulți, carii, nu destul de bine luând aminte și ie și lucrărilor sale, le pare că într-unele fapte și lucrări ale sale nimica nu află, care să fie au de adaogere, au de scădearea statului său; însă cei ce bine și cu amăruntul și, cum să zice, din fir în păr își ispitesc și-și socotesc lucrările și faptele sale, și ce va ieși, și ce va urma din eale, aceea pricep și cunosc cum că din eale răsare oarece, carea altul, nu lezne, ci numai cel cu bună priceapere și cu luare-aminte poate să cunoască și să vază. Că de multe ori să întâmplă de numai din părearea simțurilor judecăm cum că lucrarea este bună, cuvioasă și de cinste, sau rea și urâtă, și nu de cinste. Ci, de va sta neștine cu amăruntul a socoti locul unde, și vreamea când, și fața de la carea să face acea lucrare, lezne va vedea cuvine-se au nu să cuvine lucrarea aceea cu săvârșirea noastră, adecă, adaoge sau scade ceva acea lucrare statului nostru. Că nu numai acea lucrare să cade a o socoti rea, carea îndată strică omului, cum este de bea niște venin sau să omoară, ci trebuie a gândi și a judeca cum că și lucrarea aceea face mai de nesăvârșit statul nostru, carea după multă vreme și după mulți ani, ori noao, ori altora, aduce oarece pagubă și stricare. Așijderea, și acea lucrare, carea nu în drept și oblu

strică fericirea, ci numai pune piadecă, ca să nu putem ajunge la mai mare fericire, sau face ca mai anevoie și mai târziu să ajungem la fericire. Ci nici aceasta nu să cade a treace cu vederea, că unele lucrări și fapte așa sânt, cât, una câte una, osibite ni să par, că abia sau nimica nu ne pot strica, și aceale cu dulceață sau cu plăcere trag spre sine simțirile noastre și ațiță pre om ca mai de multe ori să le facă și, cu cât mai de multe ori le va face, cu atâta mai mult să poftască a le face. Aceastea, cu slăbiciunea cea dinlăuntru a minții, ca cu o hrană stricăcioasă și pierzătoare pre încet să hrănesc și cresc, și mai pre urmă la atâta aduc pre om, cât nu află cum să poată scăpa și a să mântui de necazurile lor. Aceastea bine înțelegându-le, lezne să poate priceape ce să cade a judeca de lucrările și de faptele ceale adiafoare^[34].

§ 14

<1)> Pricină sau rație destulă^[35] pentru ce unele lucrări sânt bune, altele sânt reale trebuie a căuta în firea cea dinlăuntru a lor și în ceale ce urmează dintru acealea lucrări. Că, fiindcă lucrarea pentru aceea este bună, pentru că statul nostru, ori cel dinlăuntru, ori cel din afară, îl face mai desăvârșit (12), și pentru aceea este rea, căci statul nostru îl face mai de desăvârșit (12). Luminat este cum că din săvârșirea sau nesăvârșirea statului, carea răsare și urmează din lucrări, să cade să culeagem pentru ce lucrarea este bună sau rea. Așeadară, pentru ce lucrarea este bună sau rea, din firea cea dinlăuntru a lucrării și din ceale ce răsar și urmează din acea lucrare, ori bune, ori reale, trebuie să se culeagă și să se cunoască. Iară aceea, din carea să culeage și să cunoaște pentru ce lucrarea este bună sau rea, pentru ce este așa, și nu amintrile, să zice pricină destulă^[36]. Așeadar, pricină destulă sau rație destulă pentru ce o lucrare este bună, alta rea, în firea cea dinlăuntru a lucrării și în ceale ce urmează din lucrare, să află.

Adecă: întrebi pre mine: pentru ce cumpătarea este bună?

Eu răspunz: pentru că firea cumpătării așa este, cât putearea trupului nu numai nu o strică, ci încă o ține și o înmulțește, încă și mintea o întărește și mai vie o face, și împiadecă ca să nu râsipim și să stricăm avuțiile, care ne sânt de lipsă, și ca să putem trăi, și bine să trăim. De pricepi, dară, ceva, aici poți chiar priceape și înțeleage și din însași firea cumpătării și din lucrurile ceale bune și de folos, care urmează și răsar din cumpătare, cunoști pentru ce cumpătarea e bună. Iară, împrativă, când spunem altuia răul și urâciunea și spurcăciunea necumpătării, zicem că pentru aceea necumpătarea e rea și trebuie să ne ferim de ea, că strică putearea și sucule trupului, și stinge lumina sufletului, și împiadecă sfatul cel bun, și pre om la necaz aduce, și în urâte lucruri îl împinge, cât nimica altă nu-i lasă în minte, fără numai amaruri și dureri, și cu nenumărate întinăciuni îi rănește și-i întunecă cunoștința. Aceasta foarte frumos o adeverează S. Pavel (Cătră Efeseani, cap 5, stih 18), unde zice că pentru aceea să cade a fugi de beție, pentru că beția pre trezire o gonește.

2) Lucrarea cea bună este în sine și din sine bună, și lucrarea cea rea este în sine și din sine rea. Lucrarea bună aceea am zis că este, carea în sine, și în firea sa, și în ceale ce urmează și să nasc din acea lucrare are pricină sau rație destulă pentru ce este bună. Deci, fiindcă în firea lucrării și în ceale ce urmează și să nasc din lucrare aflăm pricină și rație destulă pentru ce lucrarea este bună sau rea, urmează ca lucrarea cea bună din sine să fie bună, și lucrarea cea rea din sine să fie rea.

3) Lucrarea cea bună trebuie să fie bună, și nu poate să nu fie bună, iară lucrarea cea rea trebuie să fie rea, și nu poate să nu fie rea. Pentru că pricină și rație destulă, căci lucrarea este bună sau rea, în însași firea cea dinlăuntru a lucrării să află, iară ce are pricină și rație destulă, pentru ce

este în ființa vreunui lucru, aceea trebuie să fie. Urmează, dară, dintru acestea, cum că lucrarea cea bună trebuie să fie bună, și lucrarea cea rea trebuie să fie rea^[37].

Fă că lucrarea cea rea nu trebuie să fie rea, și lucrarea cea bună nu trebuie să fie bună, atunci ar putea fi ca lucrarea cea bună să fie și rea, și lucrarea cea rea să fie și bună, că, ce nu trebuie să fie așa, aceea poate să fie și amintrilea sau tocma împotivă să fie. Dintru carea ar urma cum că slujba carea o face omul lui Dumnezeu, ținerea sa, cumpătarea, curățeniia, iubirea celor ce ne urăsc și inima cea mulțămitoare ar putea să fie reale, și sudalma, hula, jurământul strâmb, furarea, răpirea, uciderea de oameni și alte păcate ar putea să fie și bune, decât carea nimic mai necuvios să nu poate gândi, nici zice. Pentru aceea, dară, lezne să cunoaște cum că lucrarea cea bună trebuie să fie bună, și cea rea trebuie să fie rea.

Însă, să nu socotești cum că, doară, noi aici prin cuvântul „trebuie” să înțelegem vreo silă și trebuință de tot^[38], carea, ori vrem noi, ori nu vrem să ne silească cât să trebuiam a face cum au învățat unii rău înțelegători, carii zicea că omul nu are voie slobodă și volnicie a face aceasta sau aceea, ci ce face îi caută să facă, și nu poate să nu facă, că aceasta este tocma împotiva filosofiei ceii adevărată^[39].

§ 15

Noi am zis cum că bunătatea și răutatea lucrărilor omenești din însași firea lucrărilor curge, și să zic acestea lucrări omenești.

§ 16

Iară sânt unii carii zic cum că pentru aceea sânt lucrările bune, pentru că Dumnezeu le poruncește, iară reale sânt, pentru că Dumnezeu le oprește atâta, cât toată pricina și rațiia, pentru ce este bună sau rea lucrarea, singur voia lui Dumnezeu să fie^[40].

§ 17

Dintru ceale până acum zise, vei putea înțelege aceste mai jos puse:

1) Cu fieștecarea lucrare fireaște sânt legate și unite îndemnuri care mișcă pre fieștecarele a o pofti sau a să scârbi de ea. Căci, fiindcă cu fieștecarea lucrare fireaște sânt unite și legate de acel fealiu de lucruri, care pre statul nostru sau mai desăvârșit, sau mai de nesăvârșit îl fac (11), și aceste lucruri sau sânt bune, sau rele (12), iară binele ori în ce lucru-l cunoaștem, este îndemn ca să poftim acel lucru, și de răul carele aflăm în lucrare să ne ferim^[41]. Dintru carea urmează cum că cu fieștece lucrare sânt legate și unite îndemnuri care ne mișcă și ne fac sau să poftim lucrarea, sau să ne ferim de ea. Adecă, cu înfrânarea și cu cumpătarea așa de multe bunătați sânt legate și unite, cum e bucuriia minții sănătatea trupului, ținearea averilor și a cinstii și înmulțirea lor, acestea, deacă le cunoaștem, ne îndeamnă și ne mișcă pre noi ca să ținem cumpătarea și să o poftim. Iară cu necumpătarea tocma împotivă este, bune Doamne, cât de multe reale sânt unite și legate cu ea, adecă, neodihnirea cunoștinții, deznădăjduirea, boale, slăbiciuni, sărăcie, pierderea numelui bun și altele. Care reale, de le va socoti neștine bine și ales, îl vor face ca să fugă de necumpătarea.

2) De aici, vezi pentru ce filosofii zic cum că lucrarea bună din sine te trage ca să o iubești și să o poștești, și lucrarea cea rea din sine te face ca să te scârbești și să fugi de ea. Că, fiindcă în fieștece lucrare bună sânt îndemnuri care ne mijcă și ne trag pre noi ca să o poftim, și în toată lucrarea cea rea sânt îndemnuri care ne îndeamnă să nu o facem, și ne arată urăciunea ei, și ne fac să ne scârbim și să ne ferim de ea. Aiavea este cum că toată lucrarea bună întru acel chip și de acel fealiu este ca să poată ațița pofta și să o ațiță, numai de vom cunoaște chiar și ales^[42] binele care este într-însa. Iară, împotivă, în fieștecarea lucrare rea este ceva, carea,

deacă vede omul, nu poate să nu lapede cea lucrare și să nu să scârbească de ea, de vrea înțelepțește să facă.

Sânt unii carii zic cum că învățătura noastră aceasta nu e adevărată, pentru că vedem că mulți sânt carii cu toată pornirea să poartă spre lucrări, care adevărat sânt reale, și urâte, și stricătoare, iară de ceale ce cu adevărat sânt bune și folositoare fug și să feresc.

La aceasta, răspundem noi și zicem cum că mulți sânt carii fug de ceale bune și poftesc ceale reale. Ci aceasta nu răstoamnă, nici strică adevărul învățaturii noastre. Că nici noi nu zicem cum că totdeauna pofteaște neștine lucrarea cea bună, ci numai atâta zicem, cum că lucrările ceale bune au în sine oarece, carea, mai pre amăruntul de s-ar vedea, minunat ar mijca și ar ațița pre oricine ca să le iubească și să le poftască. Iară pentru ce neștine nu totdeauna pofteaște aceastea, pricina este că mulți au vreo păreare prejudecată, adecă, cum au învățat și cum i s-au părut odată, și apoi nu vor să mai cearce așa au nu așa este lucrul, carea strică judecata cea adevărată, și așa întunecați au ochii minții, cât nu pot bine vedea ce este în lucrare adevărat, bun și frumos, ci, rău judecând, socotesc cum că lucrarea cea rea le este mai bună și mai de folos. Sau așa s-au biruit de patimile sale și de răutate, cât mai voiesc a alege ceale ce plac simțirilor și patimilor trupești, decât fericirea cea adevărată și statornică.

ADAOGERE^[43]

În carea mai chiar să tâlcuiesc unele lucruri care să țin de această învățatură.

1) Lucrarea este de doao fealiuri, una este sufletească, carea prin suflet face să lucrează, cum e a iubi și a urî, și aceasta să zice lucrare dinlăuntru. Alta este trupească, carea cu trupul să face, cum e a vorbi, a umbla, și aceasta să zice lucrare din afară.

2) Afară de acestea, lucrarea să zice încă firească sau trebuincioasă. Aceasta, cum mai sus (6) am zis, nu stă în putearea și în voia omului, ci caută să fie sau fără de luare-aminte și fără de volnicie să face, cum este amesturarea bucatelor în rânză. Așa și pofta și mânia de multe ori toată voia o întoarce, și mai înainte de a lua sama o apucă. Așa ideile și închipuirile a multor lucruri, nevrând noi sau neluând sama, să bagă în mintea noastră. Pentru aceasta, și fapta omului sau patimă să zice, adecă fapta omului să zice pentru că firește porceade de la om, însă nu cu sfat și cu cunoștință, cum să cade omului să facă ca să lucreze omenește. Iară patimă să zice, pentru că omul, când nu lucră volnic, atunci adevărat pătimește. Alta să cheamă lucrare sau faptă omenească volnică, carea stă în putearea omului face-o-va, au nu o va face, aceasta sau aceea va face, și numai această lucrare sau faptă să împută omului, adecă este bună sau rea, carea, făcându-o omul, au face bine, au păcătuiască.

3) Doao sânt începuturile și izvoarele lucrării omenești: înțelesul și voia volnică. Acestea sânt de lipsă să fie ca lucrarea să se zică și să fie omenească, că lucrarea omenească aceea să zice, carea din alegerea cea volnică a omului să face. Dar la alegerea cea volnică, adecă ca volnic să aleagă omul, trebuie să fie voie volnică, că a alege este a voi mai mult un lucru decât alt lucru; așadară, și la lucrarea omenească trebuie să fie voie volnică. Dintru aceasta, vezi cum că și înțelesul trebuie să fie, că voia nimic nu poate iubi, nici alege, carea mai înainte să nu cunoască. Iară, fiindcă cunoștința porceade din înțăles, trebuie ca și înțălesul să fie început și izvor a lucrării omenești.

4) Fiind, dară, că lucrarea omenească trebuie să fie vrută, adecă volnică și de bună voie, de amândoa aceste, adecă de vreau și de volnicie, să cade să facem vorbă. „Vrut” să zice tot orice cu cunoștință și cu înțeleagere porceade din

voie sau din plecarea voii, dintru carea să veade cum că doao trebuie să fie, ca lucrarea să se poată zice vrută^[44].

a) Ca lucrarea cea vrută să rămână din oarece plecare și lucrare a voiei, prin carea să osibească de lucrarea cea silnică, carea de silă trebuie a o face; b) Să purcează din cunoștința înțelesului, ca să poată cunoaște lucrul care-l vrea sfârșitul, stările-împrejur și toate altele care fac ca lucrarea să fie omenească, adecă bună sau rea.

5) Lucrările unele sânt vrute în sine, altele în pricină: în sine sânt când beai, mânzi, bați, tai ceva și altele aseamenea, adecă, când tu oblu voiești și faci acel lucru. Lucrările ceale în pricină voite sânt când tu nu oblu voiești și faci acel lucru, însă mai înainte vezi cum că va urma, din pricina carea o pui, adecă: cel ce dă sabie celui nebun sau celui beat când este mănios, de carele mai înainte veade că, de-i va da sabiia, va omorî pre altul, acesta oblu vrea să dea sabiia, măcar că oblu nu vrea să omoară pre altul, însă în curmăziși sau lăturiși, cum zic filosofii, și în pricină vrea să omoare pre altul. Pentru că vrea pricina dintru carea veade că va urma moartea. Dintru aceasta s-au născut această axiomă: cel ce voiaște pricina voiaște și lucrarea sau fapta, carea mai înainte o vedea că va urma dintru acea pricină. Așea, deacă mai înainte veade neștine că, deaca să va îmbăta, va omorî pre altul au va curvi, acesta numai în pricină, iară nu oblu vrea să facă moarte sau curvie, că el oblu vrea numai să se îmbeate, fiindcă cel beat nu cunoaște că face împotriva legii.

6) Lucrările, iarăși, unele într-adins sânt făcute, altele sânt suferite. Ceale într-adins făcute sânt când neștine într-adins vrea și cu știință face vreo lucrare. Ceale suferite sânt când neștine nu vrea ca el însuși să facă acea lucrare, însă suferă pre altul să o facă, și, măcar că ar putea și ar trebui să-l împiadece, ci nu va. De aceasta să țin păcatele ceale streine, care sânt de la alții făcute, și pagubele ceale făcute vecinilor, care noi putem și ar trebui să le împedecăm,

însă pentru leana sau pentru răutatea noastră nu le împedecăm.

7) Vrearea cea deplin și desăvârșit este carea răsare din cunoștință plină și desăvârșit. Vrearea sau voirea cea carea nu este deplin și desăvârșit este carea răsare din cunoștință neplină, carea cunoștință nu este desăvârșit. Așea, amintrilea cunosc pruncii și cei ce priveghează, amintrilea bărbații și cei ce dormitează.

8) Nevrearea este de doao fealiuri: a) Este când de tot și oblu să împoncișează voii; b) Este când nu voim, pentru că nu avem cunoștință destulă despre lucrul acela, și este, cum am zis, lucrare amestecată, și să numeaște de la ceaea ce are mai mult, adecă: de are mai mult din vreare, să zice vrută, iară de are mai mult din nevreare, să zice nevrută.

9) Volniciia, preste tot vorbind, este puteare a lucra și a face, nesilindu-te altul. Aceasta este de doao fealiuri: una este carea să zice volnicie fără de silă, pentru că nime, silindu-te au legându-te, faci ce voiești, fără de nicio silă de la altul. Alta să zice volnicie alegătoare, adecă, carea nu silește voia cât să-i caute să facă ceva, ci o lasă slobodă să aleagă ce-i mai place și să facă sau să nu facă. Amândoao aceastea volnicii sânt în om, care lucru mai pre larg să arată într-aceaea parte a filosofiei, carea să cheamă metafizică.

DE NEȘTIINȚĂ^[45]

Carea neștiință face ca lucrarea să nu fie vrută, adecă, să nu fie din voie făcută.

10) Doao, precum mai sus am zis, sânt începuturile și izvoarele lucrării omenești: adecă, înțelesul și voia. De la înțeles iasă cunoștința, de la voie, plăcerea. Dintru aceasta, aiavea este cum că pricina aceaea, carea ori înțelesul, ori voia, ori amândoao aceastea le îmپیادecă sau le îmپیuținează, face ca lucrarea au de tot și întreagă, au din parte să fie fără de voie. De acest fealiu de pricini sânt greșala și

neștiința, care să împrotivesc cunoștinții, sila și frica, care plăcerii voiei să împrotivesc. Despre acestea acum vom cere cum strică și împiadecă vrearea.

11) Neștiința este a nu avea cunoștință; aceasta în trei chipuri să poate socoti: a) despre cel ce nu știe; b) despre lucrul care nu să știe; c) despre lucrarea carea să face din neștiință.

Despre cel ce nu știe să socotească în doao chipuri, adecă: cel ce nu știe nu are neștiință *carea să poate învinge*, și aceasta neștiință pre scurt să zice *neștiință învinsă* sau *neștiință cu învingere*, pentru că cel ce o are o poate învinge și a o birui și a o lăpăda de la sine și poate să facă să știe. Au are *neștiință, carea nu să poate învinge*, și aceasta pre scurt o zicem *neștiință neînvinșă* sau *neștiință făr' de învingere*, pentru că cel ce are această neștiință nu poate să o învingă și să o lapede de la sine.

12) Neștiința învinsă este carea cu nevoința și cu osteneala omenească fieștecine poate și este detoriu să o învingă, și să o biruiască, și de la sine să o lapede, și ce nu știe să facă să știe. Aceasta neștiință iarăși este de doao fealiuri, adecă: a) Sau este poftită și plăcută, cum e când neștine într-adins vrea și pofteaște și îi place să nu știe ce este detori să știe, și aceasta face pentru ca mai slobod să poată lucra, și face împotriva detoriei sale și împotriva legii, cum e de n-ar vrea neștine să cearce și să știe oare zi de post este, au ba, și aceasta pentru aceea nu vrea să cearce să știe, ca să poată mânca de dulce; b) Sau este și să zice groasă și leaneșe, adecă, când neștine nimica sau foarte puțin să nevoiaște să știe ce poate și este detoriu să știe, cum e când neștine ar petrece întră oameni învățați și cu frica lui Dumnezeu, și el s-ar lenevi să înveaște și să știe ceale ce aude pre acești oameni învățându-l, despre dreptate și despre frica lui Dumnezeu.

13) Neștiința cea neînvinsă este carea neștine cu toată nevoința și osteneala sa nu o poate învinge, și să știe ce nu știe.

14) Neștiința despre lucrul care nu să știe iarăși este de doao fealiuri, una este și să zice *neștiința legii*, alta *a faptei*. Neștiința legii este când neștine nu știe oare este lege carea poruncește sau opreaște această lucrare. Iară neștiința faptei este când neștine știe și cunoaște legea, însă nu știe oare aceasta faptă cuprinde-să supt acea lege, adecă nu știe: oare lucrarea carea o face sau o au făcut împotriva legii este, au ba, măcar că legea o știe că este. Așea, cel ce nu știe că este lege, carea opreaște a cumpăra și a ținea lucrurile ceale de furat, acela are neștiința legii. Iară de știe cum că este lege carea opreaște aceasta, însă nu știe oare aceste lucruri, care le cumpără și le ține, sânt de furat, au ba, acesta are neștiința faptei^[46].

15) Neștiința carea să socoteaște despre lucrare, aceea sau este mai înainte de lucrare, sau împreună cu lucrarea, sau mai pre urmă de lucrare. Cea mai dinainte să zice aceea, carea întreace aleagerea voiei, adecă este mai înainte de ce voia aleage și este pricina lucrării și a facerii, așea cât, de nu ar fi această neștiință, fapta aceea nu s-ar face. Așea era neștiința lui Chefal la Ovidie (cartea 6, *Metamorphoseos*), când pre Prochina, muiarea, carea între căsi era ascunsă, ce socotind că este fiară, o au omorât, pre carea, de ar fi știut, nu o ar fi omorât.

16) Iară neștiința cea dimpreună este carea dimpreună și deodată este cu lucrarea, însă nu este ea pricina lucrării, pentru că fapta și lucrarea aceea, tocma de nu ar fi acea neștiință, tot s-ar face: cum e când neștine într-adins ar vrea să omoare pre vrăjmașul său, și, ieșind la vânat, neștiind că el este în tufe, ci gândind că este o fiară, pușcă și-l omoară, anume că omoară pre fiară, însă, tocma de ar fi știut că el este, tot l-ar fi omorât.

17) Neștiința cea de pre urmă este carea vine după ce să face lucrarea, adecă când neștine într-adins n-au vrut să știe, și nici acum, după ce au făcut, nu vrea să știe, cum e: de ar mânca neștine în zi oprită carne, și el, după ce mănacă, nu vrea să cearce au să-i spuie cineva cum că au fost zi oprită^[47]. Acestea, acum fiind spuse, urmează.

PUNERE 1

18) Neștiința cea mai dinainte și fără' de învingere rădică și de tot strică vrearea, adecă fapta cea făcută din neștiință ca aceasta este fără de voie.

Aceasta așa să adeverează: fapta, carea nici ea, nici pricina ei, nu este voită și să face fără de cunoștință și împotriva plăcerii voiei, este tocma nevrută și fără de voie. Dar fapta cea făcută din neștiința cea mai dinainte și fără' de învingere este fără de voie:

a) nu este voită, că nu este mai înainte cunoscută, iar ce nu este mai înainte cunoscut și știut nime nu poate voi; adecă: ce nu cunoaște și nu știe neștine nici poate aceea voi;

b) nici pricina ei este voită, că aceasta este neștiința cea mai dinainte și fără de învingere, carea face să fie fapta fără de voie și împotriva plăcerii voiei, că, de ar fi fost voită pricina ei, ar fi fost și cunoscută, și, de ar fi fost cunoscută și știută, nu s-ar fi făcut, ci pentru neștiință s-au făcut.

PUNERE 2

19) Neștiința cea de pre urmă și cea cu învingere nu rădică, nici strică vrearea, și lucrarea cea făcută din neștiință, ca aceasta este cu voia făcută.

Aceasta să adeverează întru acest chip: pentru că însași neștiința, fiindcă este venită după ce s-au făcut lucrul și carea să poate învinge, este vrută, așadară, și lucrarea cea făcută din o neștiință ca aceasta este vrută. Că cel ce voiaște pricina voiaște și fapta carea urmează dintru acea pricină, mai vârtos

de este datoriu să lapede de la sine pricina neștiinții și să se ferească de ea, ca să nu urmeze din ea fapta. Așa, cel ce voiaște pricina boalei voiaște și însași boala. Așadară, cel ce voiaște pricina neștiinții voiaște și neștiința, și cel ce voiaște neștiința, acela voiaște și fapta carea urmează din acea neștiință. Așadară, deacă neștiința este vrută, și fapta carea vine și urmează dintru acea neștiință este vrută.

VHOLION^[48]

20) Ca lucrarea să fie vrută, este de lipsă să fie cunoștință, că fără de cunoștință nu să poate zice lucrarea vrută. Deci, fiindcă cel ce voiaște neștiința și pricina ei, măcar de nu cunoaște fapta și lucrarea carea vine din neștiință ca aceasta, fapta tot să zice vrută, pentru că neștiința este vrută, nici împiadecă cum că cel ce lucră din neștiința cea cu învingere, inimă ca aceea are, cât, de ar ști, nu ar face ce face, însă lucrarea tot este cu voia, pentru că vine din neștiința cea din voie.

21) Neștiința cea dimpreună la una din aceste doao să aduce, că omorârea vrăjmașului în loc de fiară mai înainte este necunoscută, însă, de ai fi știut că nu este fiară, ci e vrăjmașul, fi<e> l-ai omorât, au ba, nimene altul, fără numai tu sân gur poți să știi.

22) Oare sila și frica face ca lucrarea să fie nevrută^[49].

Până acum am grăit de neștiință, carea să împrotiveaște cunoștinții înțălesului; acum să zicem ceva și de ceale ce să împrotivesc voiei; acestea sânt sila și frica.

23) Sila este când neștine cu putearea, împrotiva voiei tale, te face să faci ceva, carea, de nu te-ar sili el, nu ai face. Drept aceea, doao trebuie să fie ca lucrarea să fie cu sila făcută.

a) Sila trebuie să fie de la altul, adecă de la pricină din afară făcută.

b) Trebuie să fie împotriva voiei, așa, cât voia să se lupte și să stea împotriva, ca să nu facă acea lucrare, și, la o întâmplare ca aceasta, toată lucrarea și fapta cea făcută de o silă ca aceasta să zice și este fără de voie; că, ca să fie ceva cu voia, trebuie să fie slobodă și volnică plăcerea voiei.

24) Însă voia, în cât e la lucrările ceale dinlăuntru, nime nu o poate sili, că nime nu poate cu sila face să-mi placă ce nu-mi place, să vreau ce nu vreau, măcar că din afară mă poate sili să fac ce nu vreau, iară voia tot luptându-să rămâne, și împotriva stând, din carea să veade cât de adevărată este zisa lui Arian, în Epictet (Cartea 4, cap 12)^[50]: „Voiei altuia nime nu este stăpân”. Iară vedem cum că voiei să poate face silă, încât e de la lucrările ceale din afară, că poate neștine să ție cu sila pre altul și să-i împiadece putearea să nu să miște, și să nu facă după plăcerea voiei, și să nu lucreze ce vrea, ci așa-l poate sili, cât să facă tocma ce este împotriva voiei sale, și să lucre ce nu-i place. Așa poate neștine opri și cu sila ținea mâna ta, să nu o poți tu întinde la bucatele care-ți plac și vrei să mânci din eale, ba, încă poate cu sila să ți-o puie în foc, să arză, măcar că ție nu-ți place aceasta, nici voiești aceasta, și voia ta pururea să luptă și să împrotiveaște ca să nu facă aceasta.

25) La silă să adaogă frica, iară frica este teamerea și spaima minții pentru răul cel de acum sau pentru cel ce va să fie; frica este de doao fealiuri: una este frica grea, alta frică ușoară să zice; când este grea și când este ușoară frica să poate ști, de vei socoti: a) groaza răului care caută să-l pățască cel ce are frică; b) frica omului celui ce are frică, că acelaș rău la unul poate fi ușor, la altul greu, adecă, de vei lovi cu palma preste față pre omul cel de cinste, carele este în ceva boierie sau deregătorie, mai greu rău este decât dacă ai lovi pre un prost. Preste tot și de obște grăind, aceea să socoteaște frică grea, carea cade în om statornic, adecă, când atâta este frica de mare, cât neștine nu o poate depărta și abate de la sine și să împrotiveaște voiei sale, și groaza atâta

este, cât ajunge ca să sparie și pre omul cel statornic și să-l miște să facă ceva, ce, de nu ar avea acea frică, nu ar face. Într-acel chip este frica morții, a pierderii vreunui mădulariu, a numelui bun sau a pierderii avuțiilor și frica robiei greale și altele aseamenea. Frica ușoară să socoteaște, carea cade numai în omul cel nestatornic și ușor, adecă, carele lezne și curând să mută. Așea, frică ușoară este de ț-ar porunci cineva ceva și ar zice: de nu vei face aceasta, vei fi o zi sau doao în pâne și în apă numai, și va trebui să lucrî într-aceale zile.

26) Alta să zice frica dreaptă, cum e: de ai fi detoriu cuiva și nu ai vrea să plătești, iară acela te-ar înfrica să-i plătești, și tu, de frică, i-ai plăti, măcar că, de nu ț-ar fi frică, nu i-ai plăti.

27) Alta este frică nedreaptă, cum face lotrul, și hoțul, și tâlhariul, când face pre călătoriu, de frică, să-i dea ce are.

28) Alta este frica cea mai dinainte, carea întreace lucrarea, și este pricina ei, că ea mișcă pre om să facă ceva, precum e frica, carea face pre neguțătoriu să-și arunce negoțul în mare ca să nu <să> îneace și el însuși. Altă este frica cea dimpreună, carea nu mișcă pre om să facă ceva, ci numai, dimpreună, adecă odată cu lucrarea este, cum e când fură neștine cu frică, pentru că să teame să nu-l prinză furând.

29) Drept aceaea, altă este a face ceva din frica cea mai dinainte, carea au întrecut pre faptă și au fost pricina faptei. Altă este a face ceva cu frică, când frica nu este pricina lucrului și a faptei, ci numai împreună este cu lucrarea și cu fapta. Acum este întrebare: oare frica cea mai dinainte și carea este pricina faptei și a lucrării face ca fapta și lucrarea să fie fără de voie?

PUNERE

30) Frica nu rădică, nici strică vrearea, adecă nu face ca fapta să fie fără de voie, măcar că foarte multă nevreare presară și amestecă, atâta, cât face ca fapta să nu fie de tot cu voia.

Partea cea dintâiu să adeverează: acel lucru este vrut și din voie, care să face cu cunoștință și cu înțeleagere și care, socotind toate stările-împrejur ce să întâmplă atunci, este după plăcerea voiei. Dar fapta cea făcută ori de frică mare, ori de frică mică, ori de frică dreaptă, ori de frică nedreaptă, cum e când negoțitorul pentru frica morții aruncă negoțul în mare, numai să-și poată ținea viața. Această aruncare a negoțului în mare negoțitorul o face cu cunoștință și cu înțeleagere, și cunoaște sfârșitul pentru ce face aceasta, adecă, cunoaște că face aceasta pentru ca să scape de perire, și, căutând la stările-împrejur care să întâmplă atunci, în care nu poate amintrilea scăpa de perire, atunci aruncarea negoțului în mare este, după plăcerea voiei, că de voia sa alege răul cel mai mic, ca să scape de răul cel mai mare.

31) A dooa parte, adecă cum că lucrarea aceea, carea de frică să face, este amestecată cu ceva nevreare, așa să adeverează: Lucrarea aceea bine să zice și să judecă, cum că, oarecum, este fără de voie făcută, carea are ceva nevreare și neplăcere amestecată, adecă, carea voia nu o face bucuros, așa cât, de nu ar fi acea frică, nu o ar face. Așa negoțitorul, măcar că pentru frica perirei aruncă negoțul în mare, însă ar vrea să nu fie acea frică ca să-și poată ținea negoțul. Așadar, lucrările care din frică să fac foarte mult sânt fără de voie, iară nu de tot sânt fără de voie. Că, socotind primejdiia în carea este negoțitorul, el de tot mai vrea să arunce negoțul în mare, decât să se înece el. [...]

NOTE ȘI COMENTARII

VASILE AARON, *VERȘURI VESELITOARE LA ZIOA
NUMELUI EXTELENȚIEI SALE, DOMNULUI DOMN
IOAN BOB*

Versurile au fost publicate de Vasile Aaron, la Sibiu, într-o broșură nedată pe foaia de titlu, în format *in-8°* (18 x 14 cm), de 16 pagini. Textul reprezintă o odă închinată episcopului Făgărașului, Ioan Bob, cu ocazia zilei sale onomastice, datată la sfârșit 7 ianuarie 1806. S-a considerat (BRU, II, 149) că a apărut în două variante: una cu litere chirilice, cealaltă cu litere latine. Din varianta cu litere latine nu se cunoaște niciun exemplar, aceasta fiind, alături de alte indicii, un argument în favoarea ideii că nu a existat o versiune cu caractere latine. Versurile encomiastice fac referire la activitatea desfășurată de episcopul elogiat, trecându-se în revistă atât împlinirile, cât și unele acuze aduse acestuia de către contemporani. O poezie omagială asemănătoare, însă scrisă cu litere latine, Aaron a publicat și în anul următor: *Versuri veselitoare întru cinstea prealuminatului și preaosfințitului Domn Samoil Vulcan*, Sibiu, 1807.

Textul de față a mai fost editat în Aaron 2013, 53–58.

[1] În traducere: „Să trăiești, podoabă a patriei! Să petreci fericit această zi/ Care să revină mereu prietenoasă la tine!/ Și de câte ori o vei sărbători, renăscută,/ Aceleași stele binevoitoare să o însemneze și să-i pună semne fericite”.

[2] Michael Tertina (1750?–1808) a fost profesor și poet orădean, de formație clasică.

[3] Munții Pindului se întind din partea de sud și sud-est a Albaniei până în partea de nord a peninsulei Peloponez, prezentându-se sub forma unor culmi despărțite de văi transversale.

[4] Parnas sau *Casa Muzelor* este în mitologia greacă numele mitic al muntelui muzelor poezilor.

[5] În mitologia greacă și în cea romană, Apollo este zeul zilei, al luminii și al artelor. El este, de asemenea, protectorul poeziei și al muzicii, precum și conducătorul corului muzelor.

[6] Tip.: *à la grós*, franțuzism cu semnificația „în cantitate mare, în număr mare”.

[7] Marte, considerat în mitologia romană zeul războiului.

[8] Atropos este fiica cea mare a lui Zeus, care hotărăște sfârșitul omului și taie firul vieții acestuia. Este reprezentată sub chipul unei femei care ține în mână o foarfecă.

[9] Marcus Ulpius Nerva Traianus (53 î. Hr.–117), împărat al Imperiului Roman între 98–117. În 106 cucerește Dacia, pe care o anexează Imperiului Roman și o colonizează cu colonii romane.

[10] Romulus (771–717 î. Hr.) a fost primul rege al Romei, fiind fondatorul acesteia, alături de fratele său, Remus.

[11] Minerva este, în mitologia romană, zeița înțelepciunii, a războiului drept, a artelor și a meșteșugurilor. Tot ea este considerată inventatoarea construcțiilor navale.

[12] În cadrul proiectelor sale, Ioan Bob a construit, între 1801–1803, la Cluj-Napoca o biserică ce îi poartă numele.

[13] Denumirea medievală a orașului Alba Iulia.

[14] Între 1793 și 1794, Ioan Bob construiește din veniturile sale o biserică greco-catolică la Târgu Mureș.

VASILE AARON, *VERSURI VESELITOARE ÎNTRU
CIN<S>TEA PREALUMINATULUI ȘI
PREAOSFINȚITULUI DOMN SAMOIL VULCAN*

Publicată la Sibiu, în 1807, broșura are 18 p., în format *in-8°* (10 x 5 cm), fiind scrisă în grafie latină etimologizantă. Versurile encomiastice închinat de Vasile Aaron lui Samuil Vulcan au fost prilejuite de numirea acestuia, la data de 25 octombrie 1806, ca episcop unit pentru dieceza greco-catolică a Oradiei. El i-a urmat în această funcție lui Ignatie Daraban și l-a precedat pe Vasile Erdelyi. Episcopatul său a fost de lungă durată, încheindu-se în 1839, perioadă în care Samuil Vulcan se va implica în viața culturală a românilor, continuând proiectele predecesorului său.

Din punctul de vedere al structurii, broșura cuprinde trei secvențe: prima parte are titlul *Qualiter sequentes versiculi Litteris Latinis deducti legi debeant?* (Cum trebuie citite următoarele versuri compuse cu litere latine) și indică, în limba latină, regulile de echivalare a literelor alfabetului chirilic cu cele ale alfabetului latin în scrierea limbii române, întrebuințate în versurile sale; partea a doua conține o poezie care se deschide cu invocajia *Preaosfințit doamne și prealuminate! Mie milostiv patron întru toate!*, dedicație adresată noului episcop, „dictată” autorului de către zeul focului, Vulcanus, dornic să-și celebreze „nepotul” omonim; a treia parte poartă titlul de *Odă* și conține 22 de strofe care înfățișează virtuțile lui Samuil Vulcan, dar și binefacerile așteptate de români de la acesta, datorită autorității ce urma să o dețină.

Cea dintâi secțiune se distinge prin noutatea sistemului ortografic propus, în care, alături de scrierea etimologică, sunt introduse o serie de semne diacritice de inspirație fonetică, fiind socotită „prima breșă” făcută purismului latinizant (Boerescu 2014, 301).

Prin conținutul și grafia textului, versurile lui Aaron reflectă preocupările intelectualilor ardeleni din această perioadă în ceea ce privește susținerea ideilor legate de originea poporului român

și a limbii române, precum și înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin.

În BRU II, 155, și în BRV IV, 282, se reproduce în facsimil foaia de titlu a tipăriturii. Versurile dedicate lui Samuil Vulcan au mai fost editate în Fugariu 1970, II, 22–28, și în Fugariu 1983, I, 740–746, iar textul integral în Aaron 2013, 60–69.

[1] Grafiat: *Ioann Babb*.

[2] Este preferată grafia etimologică *quõt*, față de *quât*, prezentă la Samuil Micu.

[3] Tip.: *csacza*.

[4] Grafiat: *iéste*; altă lecțiune posibilă: *este*.

[5] Lemnos, insulă situată în partea de nord a Mării Egee.

[6] Muntele Etna din Italia.

[7] Ignatie Darabant (1738–1805), episcop greco-catolic la Oradea, predecesor al lui Samuil Vulcan.

[8] Tip.: *gridse*.

[9] Tip.: *prédset*.

VASILE AARON, *PERIREA A DOI IUBIȚI, ADECĂ JALNICA ÎNTÂMPLARE A LUI PIRAM ȘI TISBE*

Tipărită la Sibiu, în 1807, în tipografia lui Ioan Bart, cartea, de format *in-8°* mic (18,5 x 11 cm), are [1] f. + 52 p. + [1] f. O prefață intitulată *Iubite cetitoriu*, datată „Sibii, 1 februarie 1807”, precedă versurile, rezumând conținutul a două legende: despre *Perirea lui Piram și a lui Tisbe* (p. 5–32), urmată de o alta, despre „Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis” (p. 33–52). La final, aceeași prefață exprimă dezideratul autorului, care semnează „Vasilie Aaron, procurator”: „Tare nădăjduiesc precum scrierea acestor întâmplări tuturor va fi plăcută, care sfârșit, de-l voiu dobândi, foarte mă bucur”. Textul lui Vasile Aaron a cunoscut numeroase reeditări: în 1830, în tipografia lui Ioan Bart, și în 1867, în tipografia Closius, ambele la Sibiu, iar în 1893, în Editura Librăriei Ciurcu (Tipografia A. Mureșianu) din Brașov, cu mențiunea „retipărit după originalul din anul 1830” (BRM, I, 6). Alte presupuse ediții, precum cea din 1808 (Philippide 1888, 157; Hodoș 1912, 25), sau acelea enumerate de M. Gaster, din 1805, 1828, 1834, 1835, 1858, 1863, 1867 (Gaster 1883, 149), nu depășesc zona supozițiilor.

Originalul cărții îl constituie *Metamorphoseon* ovidiene (*Metamorphoseon*, lib. IV, vers. 55–166, respectiv *Metamorphoseon*, lib. III, vers. 339–510), aflate deja în atenția învățaților români, prin citările lui Miron și Nicolae Costin, dar prezente, pentru întâia oară, în traduceri și adaptări cu caracter didactic-moralizator, la Vasile Aaron. Încă din 1803, acesta are pregătită pentru tipar tălmăcirea celor șase legende ale cărții poetului sulmonez, dar textele vor rămâne în manuscris până spre finele veacului al XIX-lea, când vor fi publicate, incomplet, grație strădaniei lui Daniil Popovici-Barcianu (*A XV-a Programă a Institutului Pedagogic Teologic din Sibiu* pe 1898–1899, p. 3–45, respectiv *A XVI-a Programă...* pe 1899–1900, p. 3–28). Anul 1807 consemnează, așadar, apariția unei broșuri conținând doar două dintre legende – *Perirea a doi iubiți, adecă jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăogat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis*, „scrise în versuri

prin Vasilie Aaron”, nemaiprecizându-se că este vorba de traduceri „întoarse pre românie de pre limba latinească”, cum menționa manuscrisul.

Demersul lui Vasile Aaron a făcut obiectul mai multor analize. Cea aparținând latinistului Nicolae Lascu (Lascu 1943, 26–66) reliefează unele particularități, cum ar fi: utilizarea versului popular scurt, de 7–8 silabe rimate, care diminuează din frumusețea hexametrelui original; eludarea traducerii unor figuri de stil, din dorința de a nu îngreuna sarcina cititorului; raportarea, în privința celor două prelucrări, la textul latin, fără excluderea posibilității cunoașterii altor prelucrări asemănătoare. În opinia profesorului clujean, Vasile Aaron ar merita „să aibă, în fresca literaturii noastre, un loc mai aproape de Budai-Deleanu decât de Barac” (Lascu 1943, 65–66). Mai recent, cercetătorii sibieni Liliana Maria Popa și Ioan-Nicolae Popa aduc noi precizări. Astfel, în cazul celei de-a doua prelucrări, consideră că este vorba despre cea dintâi operă din literatura română în care apare motivul metamorfozei (Aaron 2013, 85). Comparând manuscrisul de la Rășinari cu textul tipărit în 1807, D. Popovici-Barcianu semnalase modificările operate de către Vasile Aaron, prin substituirea de cuvinte, versuri, onomastică mitologică, cu adăugarea lamentoului nimfei Echo, inexistent la Ovidiu. În privința acestuia din urmă, s-a stabilit că, dintre cele zece strofe, numai patru îi aparțin integral poetului transilvănean (Aaron 2013, 86), trei preluând neschimbate versurile din lucrarea boierului oltean Iordache Slătineanu (*Ahilefs la Schiro. Fapta lui chir Metastazie, chesaricescului poetic*. Acum întâiu tălmăcită de pe grece de cătră dumnealui Iordache Slătinean, vel păharnic. În Bucureștii Țării Rumânești la a. 1797), iar în alte trei fiind operate transformări.

Reproduceri fragmentare din *Perirea a doi iubți...* au fost incluse în Fugariu 1970, III, 219–227, Fugariu 1983, II, 710–718. Textul a fost editat integral de Liliana Maria Popa și Ioan-Nicolae Popa, în Aaron 2013, 91–112.

În antologia de față, s-au transcris, după ediția princeps, următoarele fragmente: p. 1–6; 11–19; 33–42; exemplarului consultat (BCU Cluj, CRV 709) îi lipsesc p. 7–10.

[1] Autorul se referă la domnia Semiramidei (Semiramis), regină mitică a Babilonului, ce-i succede la tron regelui Ninos, soțul acesteia, între 811–808 î. Hr.

[2] Pyramus și Thisbe, îndrăgostiți babiloneni, despre a căror sinucidere amintește pentru prima dată Caius Iulius Hyginus, în *Fabulae*, 142–143.

[3] Narcis, fiul nimfei Liriope și al râului Cephios, vânător în Beoția, îndrăgostit, conform legendei, de propria reflexie din apă.

[4] Nimfă a pădurilor și a râurilor din Helicon, masiv muntos din Beoția; respinsă de Narcis, se mistuie de durere.

[5] *Pyramea arbor*, folosit uneori, în tradiția latină, pentru a desemna dudul.

[6] În *Metamorfozele* lui Ovidiu, unde apare pentru prima oară legenda celor doi îndrăgostiți, o leoaică o sperie pe Thisbe.

GHEORGHE LAZĂR, *VERSURI DE LAUDĂ ÎN
LIMBA DACOROMÂNEASCĂ*

Textul, scris de Gheorghe Lazăr în timpul studiilor la Viena, unde este și imprimat în 1808, într-o broșură de format *in-4°* (22 x 19 cm), cuprinde 7 pagini numerotate (incluzând și foaia de titlu).

Titlul complet al acestor versuri ocazionale este: *Versuri de laudă în limba dacoromânească la logodirea preainălțatului nostru milostiv împărat, stăpân și taică, Franț I, cu Ludovica, preainălțata milostivă împărăteasă, stăpână și maica noastră, cari la anul 1808 smerit a se alcătui s-au îndrăznit, Viena. S-au tipărit cu slovele lui Girolđ, iar pe verso-ul foii de titlu este adăugat: Prin Gheorghe Lazăr, ascultătoriu S.S. teologhii, într-al doilea an, despre partea clerului românesc neunit din M. Prințipat al Transilvanii, în preavestita Universitate de la Viena.*

Această poezie encomiastică se înscrie în curentul de cultivare a imaginii „bunului împărat”, răspândit în epocă. În 1810, revenit în capitala imperiului cu o bursă dată de cancelaria imperială, Gh. Lazăr va închina un alt epitalam, scris de această dată în română și franceză, unui eveniment similar, logodna lui Napoleon I cu Ludovica, arhiducesă a Austriei.

Poezia este un „acrostih împătrit” (BRV, II, 532), scrisă cu litere latine, în grafie etimologizantă, după model german, cu interferențe ortografice maghiare (vezi și Boerescu 2014, 248).

Versurile de laudă dacoromânească au mai fost publicate, în grafia originală, în Pușcariu 1889, I, 30–34, de G. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu (1924, 13–18), și în Fugariu 1983, I, 755–757.

[1] Autorul atrage atenția asupra a trei acrostihuri, marcate în text cu litere majuscule. Primul, plasat la începutul, respectiv la finele versurilor, este scris în limba latină: *Vivas Austriae Imperator ac Avguste Francisce, cum tua electa consorte, Ludouica laetissime* (= Să trăiești în foarte mare bucurie, împărate al Austriei și avguste Francisc, împreună cu soția ta

aleasă, Ludovica!), al doilea, în limba germană: *Es lebe der Kaiser Franz und die neue Kaiserinn* (= Trăiască împăratul Franț și noua Împărăteasă!), iar al treilea, în limba maghiară: *Éljen a felséges Császár urunk Ferentz sokáig* (= Trăiască mulți ani împăratul Ferentz și noua Împărăteasă!). Cele trei acrostihuri, dovadă deopotrivă a abilității prozodice și lingvistice a lui Gheorghe Lazăr, nu au putut fi marcate în actuala formă tipărită a versurilor, întrucât, prin transcriere interpretativă, grafemele inițiale au fost uneori înlocuite cu alte litere ale alfabetului românesc actual.

[2] Sunt avuți, foarte probabil, în vedere supușii români ai împăratului Franz Josef.

[3] Cometa, observată în noiembrie și decembrie 1805, ajunsă la periheliu în ianuarie 1806 (va fi numită Biela, după numele austriacului Wilhelm von Biela, care o redescoperă în 1826), a fost considerată, retoric, semn ceresc de aprobare a logodnei lui Frantz Josef cu Ludovica.

[4] Comparația, de origine biblică, dezvoltată în versurile următoare ale poeziei, trimite la cedrii din Liban, cunoscuți pentru faptul că trăiesc ani mulți.

VASILE POPP, *ELEGIA QUA SPECTABILI AC
CLARISSIMO VIRO CAROLO MICHAELI MOGER*

Elegia pe care o aduce ca ofrandă admirabilului și preastrălucitului bărbat Carol Mihai Moger, scrisă la moartea profesorului său, este prima lucrare literară a lui Vasile Popp, compusă în timpul studiilor sale din cadrul liceului clujean „Sfântul Iosif”. Dată fiind tema tragică, poemul rămâne singura dintre scrierile în versuri ale lui Popp care să poată fi numită „elegie” în sensul propriu de lamentație.

Această broșură, publicată la Cluj, în anul 1808, în Tipografia Colegiului Reformat, are formatul *in-8°* (17, 5 x 11 cm) și 4 foi. Spre deosebire de *Elegia pentru meritele medicinei* și *Elegia dedicată stărilor ilustre*, ea nu conține note de subsol în care să fie explicate referințele mitologice și are o exprimare mai simplă, dovadă a faptului că stilul lui Vasile Popp nu era încă deplin format. Versurile sunt distihuri elegiace, în care se alternează hexametrul cu pentametrul (cf. Mușlea 1928–1930, 89–90). Motto-ul lucrării, *Non solet ingeniis summa nocere dies* (Ultima zi nu afectează geniul), din *Ponticele* lui Ovidiu VI, 16, 2, este repetat ca atare în poezie. Nu doar acest vers este preluat dintr-un poem celebru, ci și versurile 13–14, ce provin din Elegia a II-a a lui Constantin Alapi, un scriitor piarist maghiar din secolul al XVIII-lea, precum și versul 33 (*Terque quaterque manu niveos percussa lacertos*), aproape identic cu versul 589 din cartea a IV-a a *Eneidei* lui Vergiliu. Niciuna dintre aceste surse implicite nu este surprinzătoare: liceul „Sfântul Iosif” era un liceu piarist, prin urmare este probabil că Alapi era studiat la școală, iar Popp se numără printre primii traducători ai lui Vergiliu în limba română, deci era de așteptat ca versurile acestui autor să îi fi fost cunoscute încă din liceu.

Prin publicarea *Elegiei* în transcriere latină, însoțită de traducerea în proză în limba română, se urmăresc două lucruri: evidențierea scrierilor literare ale cunoscutului medic transilvan, precum și a faptului că sfera termenului de „poezie românească” este destul de largă, încât să poată fi cuprinse sub acest concept

și poemele scrise în limba latină de către membrii Școlii Ardelene.

[1] Versurile *Musica facundas resonabat chorda per aedes/ Dulcis ab artificii venerat ungue lepos* sunt adaptate de către Vasile Popp după Elegia a II-a a scriitorului maghiar Constantin Alapi/ Halápy Konstantin (1698–1752). Poemul inițial îi era dedicat arhiepiscopului de Esztergom, Imre Esterházi. Totuși, Popp a modificat un cuvânt din elegia inițială, în loc de „suavis” folosind cuvântul „dulcis”. Cele două au același număr de silabe, putând fi schimbate fără a modifica măsura versului.

[2] „Phoebus” este unul dintre epitetele zeului Apollo, însemnând „strălucitor”, și face referire la rolul său de zeu al Soarelui. Referința aceasta din poem este foarte subtilă: printre epitetele prin care este denumit Apollo ca zeu al Soarelui se numără și „Lyceus”, de la grecescul „Λύκειος”, care, etimologic, înseamnă *lumină*; astfel, prin „mulțimea lui Phoebus”, Popp înțelege, de fapt, elevii din liceu.

[3] Această denumire a muzelor își are originea în faptul că se credea despre ele că locuiesc în muntele Helicon, lângă care se afla izvorul Hippocrene, care a tâșnit în locul în care Pegasus, calul înaripat, a lovit pământul cu copita. Traducerea literală a termenului este „Izvorul calului”.

[4] În mitologia greacă și latină, muzele, patroanele artelor, erau cele nouă fiice ale lui Zeus și Mnemosyne.

[5] Napeele, în mitologia greacă și romană, erau nimfele văilor împădurite.

[6] În situația de față, părul despletit simbolizează jalea.

[7] Hamadriadele, în mitologia greacă și romană, erau nimfe ale arborilor, despre care se credea că se nasc și mor împreună cu aceștia, fiind personificări ale vieții lor.

[8] Alături de referințele mitologice, Vasile Popp se mai folosește și de personificări ale științelor. Această alăturare indică o anumită abordare a mitului, specifică modernității, în care acesta este înțeles ca o explicație științifică primitivă, depășită odată cu evoluția științelor moderne: referințele mitologice ilustrează trecutul, în timp ce personificările științelor reprezintă prezentul.

[9] Această „zeiță” este chimia.

[10] Din nou, o expresie a jalei. O structură asemănătoare se găsește și în *Eneida*, cartea a IV-a, versul 589: *Terque quaterque manu pectus percussa*. Dar, în versul lui Vergiliu, zeița Didona își lovește pieptul, și nu partea superioară a brațelor, un simbol mai clar al suferinței. În poemul lui Popp, în schimb, simbolistica nu este atât de evidentă, această referință putând trimite și către modul în care este bătută măsura, indicând faptul că versul elegiac este ritmat.

[11] Versurile sunt ilustrative pentru încrederea în evoluția științelor specifică modernității.

[12] Parcele, în mitologia greco-romană, erau zeițele destinului.

[13] Un lustru reprezintă o perioadă de 5 ani, deci Carol Moger a murit la 45 de ani.

[14] Lachesis este una dintre cele trei Parce.

[15] În cazul de față, se vede înclinarea spre medicină a lui Vasile Popp: enumerarea aceasta a mijloacelor prin care avem contact cu lumea exterioară depășește sfera poeticului.

[16] Este descrisă activitatea științifică a lui Carol Moger. Acesta nu a fost doar profesorul de chimie al liceului în care a studiat Popp, ci și de metalurgie, de aceea se justifică mențiunea prelucrării metalelor.

[17] Această îmbinare a elementelor mitice, științifice și religioase ne permite să înțelegem mediul în care s-a format Vasile Popp. Dacă o luăm în calcul, aceasta aruncă o nouă lumină asupra disertației sale de doctorat, *De funeribus* (Viena, 1817), dedicată obiceiurilor funerare la români, aflată la interferența dintre un studiu al obiceiurilor culturale și unul al științei medicale.

[18] Peplul este un veșmânt de ceremonie.

[19] Acest vers este același cu motto-ul lucrării. Vezi Ovidiu, *Epistulae ex Ponto*, IV, 16, 2.

[20] Este vorba despre versul elegiac.

[21] Pliniu cel Bătrân (23–79), autorul unei enciclopedii dedicate științelor naturale, în 37 de volume, în care sunt incluse noțiuni de artă, medicină, botanică, prelucrarea metalelor etc.

VASILE POPP, *ELEGIA AD INCLYTOS STATUS ET
ORDINES TRIUM NATIONUM MAGNI
PRINCIPATUS TRANSILVANIAE*

Elegia dedicată ilustrelor stări și ordini ale celor trei națiuni ale Marelui Principat al Transilvaniei, a patra scrisă în latină de către Vasile Popp la Cluj, a fost redactată în timpul cât acesta era student la Drept în primul an (Mușlea 1928, 92), fiind publicată în același oraș, în 23 iulie 1810. Broșura, în format *in-16°*, are dimensiunile de 16 x 11 cm și 7 f. Motto-ul lucrării este un citat din Horațiu, mai precis fragmente din versurile 396–399 ale *Artei poetice*: „*Fuit haec prudentia semper <...> dare iura <...> Leges incidere ligno <...> Sic honor et nomen <...> venit* – Înțelepciunea a fost mereu <...> să dai legi <...> să însemnezi legile în lemn <...> astfel vin cinstea și renumele”. Cele 124 de versuri ale poemului sunt însoțite de ample note de subsol, în care sunt explicate numeroasele referințe mitologice și istorice.

Se pare că *Elegia dedicată stărilor ilustre* a fost scrisă la cererea unui membru al familiei Nemes de Hidvég, familia care l-a susținut financiar pe Popp în timpul studiilor sale, pentru a sărbători reunirea legislativă de la Cluj din anul 1810 (Mușlea 1928, 92). După cum este precizat și în notele de subsol ale textului editat, această întrunire a Dietei fusese inițial programată pentru 1809, dar amânată din cauza războiului celei de-a Cincea Coaliții, în care Imperiul Austriac intrase, alături de Regatul Unit, împotriva Franței conduse de Napoleon Bonaparte.

Tonul general al poemului nu este melancolic, așa cum ne-am aștepta de la o elegie tipică, ci avem de-a face mai curând cu un îndemn spre îmbrățișarea ideilor de curaj și dreptate adresat „stărilor” conducătoare. Totuși, acesta respectă cu strictețe metrul elegiac, fiind compus din distihuri, în care alternează hexametrul și pentametrul. Diferența tematică a textului în raport cu celelalte elegii ale lui Popp ne indică faptul că acest termen denumea pentru el mai curând o structură formală decât un conținut ideatic.

În ceea ce privește tema, Vasile Popp menționează, pe lângă o serie de elemente culturale aparținând Antichității greco-romane, și o serie de episoade istorice autohtone, cu scopul de a susține, în finalul lucrării, că există mai multe moduri echivalente de a-ți sluji patria, iar stabilirea legilor poate fi la fel de importantă ca lupta pentru apărarea ei. În fapt, legile sunt numite „arme” de mai multe ori în versurile elegiei. Amestecul referințelor mitologice cu episoade și personaje istorice autohtone este o mărturie elocventă atât a culturii clasice a iluministului transilvan, cât și a aplecării spre istorie a celui care a adunat documentele *Diplomatarium*-ului.

În antologia de față este cuprins textul latin al elegiei, însoțit de o traducere în limba română. Întrucât interesul principal al lucrării este de a-i familiariza pe cititori cu scrierile Școlii Ardelene, am ales să transpunem rămânând cât mai aproape de textul original, fără a încerca să respectăm metrul elegiei, demers ce în multe situații ne-ar fi forțat să ne îndepărtăm prea tare de litera textului lui Vasile Popp.

[1] Este vorba despre stările conducătoare, reprezentante ale celor trei națiuni privilegiate, care formau Dieta Transilvaniei.

[2] Cele trei națiuni sunt maghiarii, secuii și saxonii.

[3] Denumirea de *Partium* provine din latină și este prescurtarea sintagmei *Partium regni Hungariae* (părțile regatului Ungariei). Aceasta este folosită pentru a numi teritoriile din afara Transilvaniei propriu-zise, despre care Soliman Magnificul a recunoscut că aparțin principelui Ioan Zapolya. Din acesta făceau parte comitatele: Maramureș, Solnocul Interior, Crasna, Bihor, Țara Chioarului, Banatul de Severin și Zarandul.

[4] Această elegie este dedicată întâlnirii stărilor conducătoare, care a avut loc la Cluj în anul 1810. Din poem putem deduce că este vorba despre o adunare cu puteri legislative.

[5] După cum ne spune și nota lui Popp, în mitologia greacă, Themis este o titanidă, fiica lui Uranus și a Gaiei. Ea simbolizează dreptatea, ordinea divină, legile naturii și este, de obicei, reprezentată ținând în mână o balanță. Faptul că în poem conducătorii sunt numiți *illustres Themidos* (iluștri fruntași ai lui

Themis) este menit să scoată în evidență dreptatea acestora, dar totodată să sugereze, încă din primul vers, că este vorba despre o întrunire cu caracter legislativ.

[6] Sunt invocate capetele lumii cunoscute în Antichitate.

[7] Este vorba despre războiul celei de-a Cincea Coaliții, în care Imperiul Austriac a intrat de partea Regatului Unit împotriva Franței conduse de Napoleon Bonaparte.

[8] Willigisus este un sfânt sărbătorit atât în calendarul ortodox, cât și în cel catolic la data de 23 februarie. Acesta este dat ca exemplu de către Vasile Popp, fiindcă, având origini foarte modeste, a reușit să ajungă mai întâi capelanul împăratului Otto al II-lea, iar din anul 971 cancelar. După moartea acestui împărat, Willigisus a devenit unul dintre cel mai importanți oameni din Imperiu, având dreptul de a încorona noul monarh. Probabil la această demnitate se referă pasajul din elegie în care este numit „prim elector” (Farmer 2011, 453).

[9] Deși în textul latin apare termenul „luna”, am ales să traducem prin „semiluna” pentru a face și mai evidentă referința la Imperiul Otoman.

[10] Este vorba despre Miklós Zrínyi, bunicul poetului maghiar cu același nume și personajul primului poem epic din literatura maghiară. Poemul, scris în 1647 și publicat în 1651, rememorează lupta purtată de către Miklós Zrínyi împotriva turcilor otomani în 1566. Acest episod este amintit și în nota de subsol, fragmentul respectiv fiind copiat tacit din Károly Ferenc Palma, *Notitia rerum Hungaricarum*, rex XL, § 3.

[11] Figura de stil nu este neapărat clară, dar trebuie remarcată predispoziția viitorului student la medicină înspre a folosi analogii din domeniul acestei științe.

[12] Un lustru reprezintă o perioadă de 5 ani.

[13] Citatul este din A. G. Baumgarten, *Aesthetica, iterum edita ad exemplar prioris editionis annorum MDCCL–LVIII, spatio impressae*, Bari, J. Laterza et filios, 1936, pars I, sect. 28, § 456.

[14] Cu toate că elegia este scrisă în perioada în care Vasile Popp era student în primul an la Drept, se poate observa din nou o predispoziție pentru utilizarea unor termeni medicali, probabil semnul unei schimbări în preocupările acestuia.

[15] Se face din nou aluzie la caracterul legislativ al întâlnirii.

[16] Phoebus este o altă denumire a zeului Apollo, prin care este indicată funcția acestuia de zeu al Soarelui.

[17] Vulturul este „purătorul de arme al lui Jupiter”.

[18] Este extrem de interesantă această tendință a lui Vasile Popp de a oferi, la distanță de câteva versuri, exemple ce aparțin lumii antice, respectiv exemple din istoria locală mai recentă.

[19] Sensul *ad litteram* al compusului *kincsesvár* este „oraș al comorilor”.

PIETRO METASTASIO, *EXCERPTUM EX OPERE
MANUSCRIPTO TEMISTOCLU*

Fragmentul tradus, care face parte din piesa *Temistocle* de Pietro Metastasio, se află în ms. rom. 2427, un miscelaneu format *in-4°* (24 x 19 cm) din BAR București, la f. 32^r–41^v, fiind scris cu litere latine, în ortografie etimologizantă. Sub acest aspect, este înrudit cu un text lingvistic al lui Ioan Budai-Deleanu, *Excerptum ex capitae secundo operis mei sub titulo Fundame<n>ta grammatices linguae Romaenicae seu ita dictae Valachicae, usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata*, urmărind aceleași reguli de echivalare a slovelor chirilice cu litere latine. Este posibil ca Budai-Deleanu să fi folosit una dintre edițiile reprezentative de *Opere*, ale lui Pietro Metastasio, publicate în italiană, din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, precum cea îngrijită de Giuseppe Pezzana, apărută la Paris, în 12 volume, în imprimeria Vedova Herissant, între 1780–1782, revăzută de autor și tipărită din nou la Veneția, de Antonio Zatta, în 1781–1783, reeditată apoi în 1794–1795, cea de-a treia ediție fiind imprimată la Veneția, în 1802, de Giacomo Storti.

Nu credem că Budai-Deleanu a tradus întreaga piesă în trei acte, cum s-ar putea presupune, ci numai fragmentul de față, în scop demonstrativ, pentru a oferi „o probă cu care să arată că limba noastră, prin cultură”, se poate ridica la nivelul altor limbi romanice, în speță cea italiană. O remarcă specială pentru construcția textului tradus, prevăzut atât cu un argument de ordin istoric (*Istoria din care s-au scos această dramă*), asemănător originalului, cât și cu prolog teoretic inserat după lista personajelor, de fapt o didascalie originală concepută după modelul notelor puse înaintea unei piese de teatru la latini (*Seammă*).

O abordare comparatistă a fragmentului în contextul traducerilor metastasiene în limba română a întreprins Al. Ciorănescu (1934, 123–145). Exegetul relevă faptul că, spre deosebire de tălmăcirile de până atunci din Metastasio, făcute de Iordache Slătineanu și Alexandru Beldiman, care folosesc un

intermediar grecesc, Budai-Deleanu apelează pentru prima dată la original. Acuratețea transunerii nu este deloc de neglijat. Cu toate că „traducerea ar fi trebuit să fie, ca și originalul, în versuri neregulate, cu totul nedesăvârșite în acest prim concept și alunecând de multe ori spre proză; cântecele au totuși oarecare vigoare și vioiciune, rămânând, bineînțeles, cu mult mai credincioase decât cele din traduceri anterioare versurilor italienești după care sunt direct tălmăcite” (Ciorănescu 1934, 141).

Dacă scrierea de mai sus i-a oferit exemple privind termenii teatrali folosiți de traducătorii munteni, pentru cele din recuzita moldovenilor el a apelat, desigur, și la un manuscris ajuns în posesia sa, respectiv traducerea după piesa *Les Ménechmes* de J. Fr. Regnard. Păstrată printre manuscrisele sale (BAR, ms. rom. 2428), traducerea intitulată *Menegmin sau frații cei de gemine* i-a fost atribuită în mod greșit lui Budai-Deleanu, mai întâi în urma semnalării lui Al. Papiu-Ilarian (1871, 115). Informația a fost preluată de Alexandru Philippide (1888, 186), cu un titlu deformat, *Muntenii sau frații gemeni*, respectiv de N. Iorga (1901, II, 477), cu titlul *Muntenii sau frații de gemene*, ambii autori neavând dubii de paternitatea lui Budai-Deleanu asupra acestei scrieri considerată drept originală. În ceea ce îl privește pe N. Iorga, această atribuire este inexplicabilă, întrucât lucrurile fuseseră elucidate între timp. O. Densusianu (1893, 349–365) stabilise deja că este vorba de o traducere a comediei lui Regnard, făcută în 1804 de către un moldovean, iar I. Tanovicănu indicase și persoana traducătorului (1898, 165–181); a se vedea în acest sens și Popovici 1972, 495. Prin intermediul acestui text ar fi putut ajunge la cunoștința lui Budai-Deleanu și termenul de *cortină* în loc de *scenă*, cu toate că nu-i pomenește și pe *facere* în loc de *act*, sau pe *obraz* în loc de *persoană* (*personaj*). În legătură cu opțiunile terminologice ale scriitorului și filologului ardelean, expuse în paragraful introductiv intitulat *Seamnă*, în comparație cu cele din epocă, a se vedea și Despina Ursu (1960, 71–77).

O prezentare detaliată a textului tradus realizează, de asemenea, Iosif Pervain, în articolul *Ioan Budai-Deleanu și Metastasio* (Pervain 1960, 3). Autorul respinge datarea textului în primii ani ai secolului al XIX-lea, ipoteză avansată de Ramiro

Ortiz (1916, 267). Corelând traducerea cu alte scrieri ale lui Budai-Deleanu, în care acesta își manifestase intenția de a înlocui alfabetul chirilic cu cel latin și de a crea un sistem ortografic corespunzător (în speță, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae*), istoricul clujean plasează traducerea piesei în anul 1812 sau în perioada imediat următoare. El sesizează, apoi, că Budai-Deleanu a tradus, în realitate, nu doar două, ci trei scene din piesa lui Metastasio, cu toate că – precizăm noi – pe manuscris nu este notat acest lucru, textul derulându-se în continuare. Cât privește atribuirea lui Cornelius Nepos a datelor de ordin istoric din preambul, aceasta ar fi falsă, după părerea lui I. Pervain. Menționăm, însă, că toate vechile ediții italiene sunt prevăzute cu un *Argomento*, semnat de scriitorul latin, o prelucrare după biografia lui Themistocles din *Vitae* (a se vedea Metastasio, *Opere*, nuova edizione, tomo quinto, Venezia, Presso Antonio Zatta e figli, 1795, p. 139–140).

Textul a fost comentat și reprodus parțial la noi, cu grafia originală, de Ramiro Ortiz (1916, 265–273). Mai recent, a fost editat integral în transcriere interpretativă în „Manuscriptum” (Dimiu 1979, 112–120), în culegerea *Școala Ardeleană* (Fugariu 1970, II, 291–298, Fugariu 1983, II, 150–158), în transcrierea noastră în Budai-Deleanu 2011, 1063–1074, 1209–1211, precum și în Budai-Deleanu 2012, 291–298, 536–537.

Notăm că în unele dintre transcrierile publicate până acum ale acestui fragment apar câteva lecțiuni greșite, precum: *influențez* în loc de *înștiințez*, *aheii* în loc de *aieri*, *știința-i* în loc de *științări* (f. 38^v), la Claudia Dimiu; *dubioasă* în loc de *duioasă* (f. 36^v), *să te despart* în loc de *să te depart* (f. 39^v), la Florea Fugariu.

[1] Pietro Metastasio (1698–1782), poet dramatic italian, cu numele real de Pietro Antonio Domenico Trapassi. A compus libretul operei *Temistocle*, reprezentată în premieră, pe muzica lui Antonio Caldara, la Viena, în 4 noiembrie 1736. Pe același libret, va compune o altă operă și Bach, reprezentată în 5 noiembrie 1772.

[2] Temistocle (c. 524–459 î. Hr.), renumit general și politician grec, care s-a afirmat în anii de început ai democrației

ateniene, împreună cu marele său rival, Aristide. S-a remarcat în bătăliile navale împotriva împăratului persan Xerxes.

[3] Cornelius Nepos (c. 100–25 î. Hr.), scriitor poligraf latin, autorul unor biografii celebre (*Vitae Excellentium Imperatorum*), printre care și aceea a lui Temistocle.

[4] Plutarh se referă în *Viețile paralele*, în biografia lui Aristides, 5, 3, la rivalitatea acestuia cu Temistocle.

[5] Piesa de teatru *Achillevs in Schiro* (apărută cu titlul *Ahilefs la Schiro*) a fost doar „tălmăcită de pe grece de către dumnealui Iordache Slătinean, vel păharnic”, în 1797, la „Bucureștii Țării Rumânești”, fiind însă tipărită la Sibiu, în tipografia lui Martin Hochmeister (BRV, II, nr. 611, 394).

[6] Scris: *cadiutăa*.

[7] Scris: *privènça*.

[8] Scris: *schola*.

VASILE POPP, *ELEGIA DE LAUDIBUS MEDICINAE*

Elegia pentru meritele medicinei a fost publicată la Viena, în 1813, fiind scrisă în primii ani de studiu ai lui Vasile Popp în capitala Austriei. Cartea este format *in-16°* (18, 5 x 12 cm) și are 14 pagini. Cele 120 de versuri, grupate în 60 de distihuri, sunt precedate de o dedicație adresată lui Ioan Nemes de Hidvég. Faptul că mai multe dintre lucrările lui Vasile Popp au fost dedicate membrilor acestei familii nobile l-a determinat pe Ion Mușlea (1971, 25–26) să susțină că ei l-au sprijinit financiar pe parcursul studiilor sale. Deducția cunoscutului folclorist este probabilă, mecenatul fiind o practică curentă în Transilvania iluministă. Un alt argument în favoarea acestei afirmații îl constituie *Elegia dedicată stărilor ilustre* din 1810, publicată chiar în antologia de față. Stilul și tematica sa ne fac să credem că a avut un comanditar, aspect remarcat de altfel și de către Mușlea (1971, 23): „Ea este închinată staturilor întrunite la Cluj în același an, și nu știm cine i-ar fi putut-o cere ori l-a îndemnat să o scrie, dacă nu același conte Nemes”.

Motto-ul aparține *Tristelor* lui Ovidiu, II, 269–270: „<...> dat medicina salutem;/ Quaeque iuvans monstrat, quaeque sit herba nocens – <...> medicina oferă sănătatea/Arată ce plante sunt folositoare și care dăunează”. În textul elegiei, medicina este definită drept o știință care studiază proprietățile plantelor, la fel ca în versurile citate din poetul latin. Pe ultima pagină se găsește o avertizare (*admonitio*) privind faptul că notele a, b, c și d de pe pagina 10, precum și notele a și b de pe pagina 11 (în ediția de față acestea sunt notele 20–23, respectiv 24–25) au sens numai dacă sunt citite împreună.

Metrul poemului, tipic pentru elegii, alternează hexametru și pentametru. Pentru respectarea acestuia, Popp folosește mai multe strategii: repetarea pronumelui relativ și a celui interogativ, metonimia, invocarea personajelor mitice prin numele atributelor lor sau prin nume care denumesc filiația. De pildă, Ariadna este numită „Gnosia”, Elena „Tindarida” etc.

Pentru a se semna, autorul folosește forma latinizată a numelui său, *Basilius Papp*, așa cum obișnuiește să facă în cazul tuturor lucrărilor scrise în limba latină. Dacă și celelalte elegii abundă în referințe la personaje mitologice și istorice, explicate în mod detaliat în notele de subsol, trebuie să remarcăm caracterul profund personal al textului de față, studentul în medicină justificându-și alegerea, care mergea împotriva dorințelor părinților săi, încă de pe a doua pagină a textului. Tot din acest poem aflăm că Popp și-a început studiile la Târgu Mureș (*Agropolis*), continuându-și-le la Cluj.

Ediția de față reproduce integral textul latin al elegiei publicate în 1813, însoțit de o traducere liberă, în care scopul principal urmărit a fost acela de a face accesibil publicului român poemul învățatului ardelean. Din această cauză, nu am respectat metrul originalului, o asemenea traducere s-ar fi îndepărtat prea mult de litera textului.

[1] Chimitelnicul de Câmpie (magh. *Mező-Keménytelke*) este denumirea veche a localității Cipăieni (j. Mureș), unde s-a născut Vasile Popp.

[2] Elegia a fost scrisă, după cum mărturisește Popp însuși, în perioada studiilor vieneze.

[3] Familia *Nemes de Hidvég* l-a susținut financiar pe Popp pe parcursul studiilor sale, elegia din 1810, dedicată reuniunii legislative care a avut loc în același an la Cluj, fiind scrisă la cererea membrilor aceleiași familii.

[4] Numeroasele referințe la personaje mitice și istorice explicate în aparatul de note dovedesc vasta cultură clasică a lui Vasile Popp. De asemenea, ele sunt un indiciu al faptului că elegia se adresa publicului larg.

[5] Notele 5 și 6 trebuie citite împreună. „Toga” și „pallium” din textul latin sunt semne folosite în locul lucrului semnificat (metonimii). Aceasta este o tehnică obișnuită pentru versificația latină, având ca scop respectarea metrului (Quicherat 1862, 10).

[6] Acest episod autobiografic este menționat și de către Ion Mușlea (1928, 92).

[7] Notele 8 și 9 din textul latin trebuie citite împreună, nota 8 fiind incompletă atât din punct de vedere logic, cât și din punct de vedere gramatical în caz contrar.

[8] Jan Baptista van Helmont (1579/80–1644) a fost un medic și chimist născut la Bruxelles. Acesta a absolvit artele liberale la Universitatea din Louvain, în anul 1594. Dezamăgit de studiile matematice (incluse în programa Facultății de arte liberale), a fost atras, pe rând, de cursurile de magie ale lui Martinus del Rio, de stoicism și de misticism creștin. În anul 1599, după mai multe rătăcirii, a absolvit Facultatea de Medicină din Louvain. În nota alcătuită pentru acest autor, Vasile Popp menționează că a fost cunoscut și pentru numeroasele dispute în care a intrat. Într-adevăr, el a fost un apărător al doctrinei vindecării rănilor cu ajutorul medicinei simpatice și un discipol al învățaturii lui Paracelsus, fapt care i-a adus și o condamnare din partea Inchiziției spaniole, în anul 1624. Cu toate că van Helmont și-a retras spusele, în 1634 a fost arestat, fiind inițial reținut în închisoarea arhiepiscopală, apoi transferat la conventul minorit din Bruxelles. Într-un final, i s-a permis să locuiască acasă, dar sub arest la domiciliu. Este probabil ca în această perioadă de detenție să-și fi scris majoritatea lucrărilor.

[9] În textul latin notele 20 și 21 sunt legate în așa fel încât nici sensul gramatical și nici cel logic nu pot fi surprinse dacă cele două nu sunt citite împreună.

[10] Notele 22 și 23 ale textului latin trebuie citite împreună.

[11] Versul citat este din Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 131.

[12] Referința exactă este: Ovidiu, *Metamorfoze*, VI, 136.

[13] Patriarhii Vechiului Testament, împreună cu membrii familiilor lor, care au trăit vieți ce depășeau 100 de ani.

[14] Un lustru reprezintă o perioadă de patru sau, precum în cazul de față, de cinci ani. Sensul de bază al acestuia este de sacrificiu de purificare a cetății, care se făcea o dată la cinci ani, la ieșirea cenzorilor din funcție.

[15] Nota 24 este continuarea notei 25.

[16] În literatura medievală și modernă occidentală, psalmistul David este adesea numit „Propheta”, la fel cum

Pavel este numit „Apostolus”. În cazul de față, autorul folosește un sinonim al lui „Propheta”, „Vates”.

[17] Referința este dată la *Vulgata*. Pentru traducerea românească, vezi BVg, III, 392.

IOAN TEODOROVICI-NICA, *CÂNTARE DESPRE ÎNCEPUTUL ȘI STAREA DE ASTĂZI A ROMÂNILOR*

Publicată la Buda, în 1813, cărticica are [4] file, în format *in-8°* (21 x 13 cm). Foaia de titlu este redactată cu litere chirilice, iar textul alternativ, pe o pagină cu caractere latine, pe cealaltă, cu chirilice. Este o scurtă versificare scrisă sub impresia *Istoriei pentru începutul românilor în Dacia* a lui Petru Maior, al cărei autor este Ioan Teodorovici-Nica (1780–1845). Preot ortodox în parohia română din Pesta și asesor al Consistoriului Eparhial din Buda și Vârșeț, acesta era bun prieten cu Petru Maior (Domokos 1994, 81–82), după moartea căruia va suplini postul de cenzor și corector al cărților românești de la Tipografia Universității din Buda și va prelua multe dintre atribuțiile predecesorului său. În această calitate, în august 1825, va încheia tipărirea *Lexiconului de la Buda*, a cărui revizie finală i se încredințase în ultimii ani de către episcopul Samuil Vulcan, fiind secondat de fratele său, medicul Alexandru Teodori. Prin scrierile sale, Teodorovici-Nica a contribuit la propășirea culturală a românilor ardeleni. Pe lângă această *Cântare*, a mai publicat, la Buda, în același an, *Moralnice sentenții sau folositoare pilde*, alături de alte traduceri din literatura morală de expresie germană și franceză, texte semnate de Leopold Chimani, Joachim Heinrich Campe sau Jean-François Marmontel, precum și *Istoria universală* a arhimandritului sârb Pavel Kengyelác, unele cu un pronunțat caracter didactic.

În ceea ce privește poemul propriu-zis, acesta nu este unul foarte valoros din punct de vedere literar, înscriindu-se în seria celorlalte încercări iluministe de factură populară de la începutul veacului al XIX-lea. De fapt, tema este în spiritul epocii, reiterând ideile generoase ale latinității poporului român și a limbii române. Poemul nu este unul amplu și conține 19 strofe safice a câte patru versuri (primele trei, safice, iar ultimul, adonic), tipice pentru poezia antică și pentru cea clasică.

Ortografia textului tipărit cu litere latinești nu diferă de a altora din epocă, însă trădează o influență latinească savantă semnificativă, ilustrată prin prezența a numeroase consoane

geminat (*terra, allessè, addussè*), ori grafii apropiate de cele latinești sau italiene (*aqueste, mulieri, qui, qua, che, ma, mili, voli*).

Poemul a fost editat integral, în ortografia latinizantă paralelă din carte, în Teodorovici 1894, 81–84, la inițiativa lui O. Densusianu, care precizează că, în scriere, „se răsfrâng ideile învățaților transilvăneni asupra originii românilor”.

Cântarea... lui Ioan Teodorovici-Nica a fost transcrisă integral în antologia de față.

[1] Împărat roman originar din Spania, cunoscut și sub numele Marcus Ulpius Traianus, care a trăit între anii 53 și 117. A purtat două războaie cu dacii (101–102, 105–106), pe care i-a învins, transformând Dacia în provincie romană.

[2] Constantin cel Mare (Flavius Valerius Constantinus), împărat roman care a trăit aproximativ între anii 280 și 337, domnind o bună perioadă de timp (306–337). De numele său se leagă liberalizarea creștinismului (Edictul din Milano, 313) și fondarea orașului Constantinopol, care devine capitală a Imperiului Roman (330).

[3] Bizanțul este o altă denumire a orașului Constantinopol.

[4] Nume care a circulat în lumea slavă și la români, până în veacul al XIX-lea, pentru orașul Constantinopol (Țarigrad = Orașul împăratului).

[5] Troia este un oraș-cetate antic în Turcia, Hissarlik, pe malul Mării Egee, unde avut loc un mare război între ahei și adversarii lor (războiul troian).

[6] Cartagina, oraș-stat în nordul Africii, întemeiat de fenicieni (astăzi în Tunisia).

[7] Cel mai mare oraș antic al Greciei.

[8] Macedonia era un stat antic în nordul Greciei.

[9] Tesalia este o provincie în partea centrală a Greciei, la sud de Olimp.

[10] Tracia a fost o provincie la sud de Dunăre, care a fost integrată în Imperiul Roman de către împăratul Claudiu, în anul 46.

[11] Este vorba despre împăratul Francisc al II-lea al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1768–1835),

devenit și împărat al Austriei (1804–1835), cunoscut sub numele de Francisc I.

DIMITRIE ȚICHINDEAL, *FILOSOFICEȘTI ȘI
POLITICEȘTI PRIN FABULE MORALNICE
ÎNVĂȚĂTURI*

Fabulele lui Dimitrie Țichindeal au fost tipărite într-un volum format *in-8°* (20 x 12 cm), de [4] f. + 484 p., la Buda, în 1814. Volumul cuprinde 154 de fabule, numerotate înainte de titlul propriu-zis. Este o traducere și o prelucrare după fabulele cărturarului sârb iluminist Dositei Obradovici, mai exact după ediția acestuia *Izbranne basne*, apărută la Buda, în 1800 (Mihailević 1964, 352–353). O primă ediție a cărții, intitulată *Ezopove i pročić raznih basnotvorcev (...) basne*, a apărut la Leipzig, în 1788, urmată de o ediție budană, în 1793.

Urmând modelul său literar, Țichindeal reafirmă în *Înainte-cuvântare* rostul acestor creații cu un efect de neîngrădit în asanarea morală a semenilor, întrucât „învățătura carea în moralul fabulelor se află de mare folos, prețuire și lățire, cuprinzând în sine toată moralniceasca filosofie, înaltele reguli și îndreptări politicești, iaste”. Cărturarul bănățean nu a fost doar un simplu traducător, ci el a adaptat textele la realitățile autohtone ale vremii, adăugând multe elemente locale care le particularizează. Totodată, el se abate de la „tipul clasic al fabulei” (Duțu 1968, 319) și amplifică mult față de original morala, dându-și seama că „învățăturile” pot fi un pretext de a pune în circulație idei filosofice și politice curajoase, mai greu de acceptat. Fiind printre primii autori români de fabule, D. Țichindeal a intuit puterea de penetrare a acestora și capacitatea lor de a permite o difuzare mai largă a unor principii de sorginte iluministă. Drept urmare, apariția acestei cărți de *Fabule* va duce la acutizarea relațiilor sale încordate cu autoritățile școlare și ecleziastice sârbești din Banat, autorul fiind anchetat și marginalizat, iar volumul confiscat. Fabulele erau prezentate de către inspectorul școlilor confesionale ortodoxe, Uroș Nestorovici, ca un pericol iminent, afirmându-se că sunt expresia unor principii corupte ce ar putea afecta liniștea socială. În urma acestor acuzații nedrepte, Țichindeal va fi înlăturat, în 30 mai 1814, din funcția de director de studii la Preparandia din Arad,

iar, peste un an, și din cea de profesor. Demersurile sale la Curtea din Viena de a i se restitui fabulele rămân fără rezultat (Bocșan 1976, 127–147).

O notorietate a scrierii lui Țichindeal i-a adus-o, postum, publicarea ediției a doua, în 1838, de către Ion Heliade-Rădulescu, cu alfabet de tranziție și cu titlul puțin modificat: *Filosofice și politice prin fabule învățături morale*. Admirația acestuia față de fabulist era deosebită, trezind-o, apoi, și pe cea a lui Eminescu, iar scriitori precum Gh. Asachi, A. Donici, Gr. Alexandrescu l-au luat ca model pentru propriile lor creații. O nouă reeditare, la Arad, în 1885, de către preotul Ioan Russu, va conduce la o minimalizare a originalității lui Țichindeal, acesta fiind considerat în prefață doar un imitator modest al fabulelor lui Dositei Obradovici.

Un volum de *Fabule și moralnice învățături* va fi îngrijit de Virgil Vintilescu (Țichindeal 1975). Fragmentar, va fi reeditat în Fugariu 1983, II, 248–278.

Textul transcris în această antologie corespunde filelor liminare [2]^r–[4]^v (pentru *Înainte-cuvântare*), paginilor 1–25 (pentru *Fabula dintâiu* și fabulele 2, 3, 4, 5 și 6) și p. 397–417 (pentru fabulele 138, 139, 140 și 141) din original.

[1] Becicherecul Mic, localitate din județul Timiș, locul de naștere al lui Țichindeal și viitoarea sa parohie.

[2] Aradul Vechi este denumirea dată comunei cunoscute astăzi cu numele Vladimirești, situată la 8 km de Arad.

[3] Esop (620–560 î. Hr.), scriitor grec antic, considerat în literatura universală creatorul fabulei.

[4] Este vorba despre Cresus (c. 595–546 î. Hr.), ultimul rege al Lidiei, în biblioteca căruia se crede că Esop și-a depus fabulele sale.

[5] Jean de La Fontaine (1621–1695), poet, dramaturg și prozator francez, cunoscut pentru fabulele sale publicate în mai multe volume, primul tipărit în 1661, iar unul de *Fabule alese*, din 1668, fiind dedicat lui Ludovic, Delfin al Franței, fiul cel mare și moștenitorul regelui Ludovic al XIV-lea al Franței.

[6] Platon (c. 427–c. 347 î. Hr.), filosof grec, fondator al Academiei din Atena, autor al mai multor lucrări, printre care și

Republica, în cuprinsul căreia pune bazele filosofiei politice occidentale, scriere apreciată și apropiată ca subiect de fabule.

[7] Homer, poet grec, căruia i-au fost atribuite în antichitate *Iliada*, *Odiseea* și alte poeme despre războiul troian, poeme despre Oedipus și fiii săi, epopeea comică *Războiul dintre broaște și șoareci* ș.a.

[8] Socrate (c. 470–399 î. Hr.), filosof antic grec, întemnițat 30 de zile în urma procesului ce i s-a intentat, fiind silit apoi să se sinucidă.

[9] Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781), scriitor și filosof german, adept al ideilor iluministe, autor al mai multor lucrări, printre care și un volum de fabule, publicat în 1759.

[10] Iotan, fiul profetului Ghedeon.

[11] Natan, profet la curtea regelui David, care îl muștră pe acesta pentru nelegiuirea comisă cu Urie Heteul și cu soția acestuia.

[12] David, rege al poporului israelit, se îndrăgostește de Batșeba, soția lui Urie Heteul, pe care o ia de soție, după ce îl trimite pe Urie la război, unde este ucis.

[13] Urie Heteul, soldat în armata regelui David și soțul Batșebeii.

[14] Papa Sixtus al IV-lea, papă între 1471–1484.

[15] Apostolul Petru este considerat, în tradiție, păstrătorul cheilor raiului.

[16] Gil Blas, personaj literar din romanul *Istoria lui Gil Bas de Santillana*, al lui Alain-René Lesage.

[17] Euripide (480–406 î. Hr.), poet dramatic grec, întemeietor al tragediei clasice.

[18] Muselium, numele stăpânitorului lupilor.

[19] Bosna, adică Bosnia.

[20] Pitagora (c. 580–c. 495 î. Hr.), filosof și matematician grec, fondator al teoriei numerelor și a armoniei, autor al textelor cu titlul *Versurile de aur ale lui Pitagora* și *Legile morale și politice ale lui Pitagora*.

[21] Focilides, poet grec, care a trăit în secolul VI î. Hr.

[22] Augustus Octavian Cezar (23 septembrie 73 î. Hr.–9 august 14 d. Hr.), primul împărat roman, care a condus Roma timp de 40 de ani.

[23] Aristotel (389–322 î. Hr.), filosof grec antic, urmaș al lui Platon, fondator al școlii peripatetice și al științei politice ca știință de sine stătătoare, reformator a numeroase științe ale antichității.

[24] Arhimede din Siracuză (c. 287–212 î. Hr.), învățat al lumii antice, preocupat de matematică, fizică, astronomie, inginerie și filosofie, recunoscut ca unul dintre marii matematicieni și inventatori ai lumii.

[25] Isaac Newton (1643–1727), savant englez, preocupat de alchimie, teologie, mistică, matematică, fizică, astronomie ș.a., teoriile sale științifice fiind la baza opticii, matematicii și mecanicii.

[26] Leonhard Euler (1707–1783), matematician și fizician elvețian, savant cu recunoaștere mondială.

[27] Vasile din Cezareea Capadociei sau Vasile cel Mare (330–379), episcop al Cezareei, scriitor bisericesc important, părinte al monahismului oriental, întemeietor al multor instituții de caritate, considerat un sfânt Părinte al Bisericii Ortodoxe.

[28] Grigorie de Nazianz sau Grigorie Teologul (330–389/390), un sfânt Părinte și scriitor bisericesc important, supranumit astfel datorită cuvântărilor sale teologice.

[29] Libanius (c. 314–392/393), profesor grec de retorică la Antiohia.

[30] Hercule sau Heracle, erou și zeu, în mitologia greacă, neîntrecut în forță.

[31] Muntele Olimp este considerat, în mitologia greacă, locașul zeilor.

[32] Iupiter sau Jupiter, zeitatea supremă în mitologia romană, echivalat cu Zeus din mitologia greacă, considerat conducătorul zeilor de pe Muntele Olimp.

[33] În mitologia greacă, Iuno sau Iunona a fost soția lui Jupiter și protectoare a căsătoriilor, zeitate cu aceleași atribuții ca zeița Hera din mitologia greacă.

[34] Minerva, numele roman al zeiței Pallas Athena a grecilor, zeița înțelepciunii și a războiului drept.

[35] Argus, titan din mitologia greacă, înzestrat cu 1000 de ochi, situați pe tot corpul.

[36] Alexandru cel Mare (356–323 î. Hr.), rege al Macedoniei și cuceritor al Orientului Apropiat, în urma campaniei care a debutat în 335 î. Hr.

[37] Darius al III-lea (380–330 î. Hr.), rege al Persiei, pe care Alexandru cel Mare îl va detrona și se va proclama el rege al Asiei, în urma victoriei din 2 octombrie 331 î. Hr., de la Gaugamela (Arbela).

[38] Traducere: „Oricât de absurd ar fi ceea ce spune, tot se va găsi cineva care să îl aprobe”. Transcriere defectuoasă în original: „E men şal herdli spiic enithinc so ebsord, bot hi uil faind his epruuvère”.

[39] Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus (37–68), împărat al Romei, rămas în istorie cu o proastă reputație, pentru că a dat foc Romei.

[40] Montezuma al II-lea (c. 1466–1520), conducător al Imperiului Aztec, ucis de spanioli.

[41] Bernardino de Sahagún (1499–1590), călugăr și preot franciscan, misionar în teritoriile ocupate de spanioli în Imperiului Aztec.

[42] Este vorba despre Alexandru cel Mare.

[43] Mahomed (c. 570–632), profet și întemeietor al religiei musulmane.

VASILE AARON, *VORBIRE ÎN VERȘURI DE
GLUME ÎNTRĂ LEONAT, BEȚIVUL, OM DIN
LONGOBARDA, ȘI ÎNTRĂ DOROFATA, MUIAREA SA*

În 1815, Vasile Aaron publică la Sibiu ediția a II-a a *Vorbirii în verșuri de glume întră Leonat, bețivul, om din Longobarda, și întră Dorofata, muiarea sa*. Aceasta este o broșură de format *in-8°* (17 x 11 cm), de [2] f. + 36 p.

Într-o prefață intitulată *Iubite cetitoriu*, autorul mărturisește că a purces la alcătuirea versiunii de față îndemnat de succesul pe care l-a avut cea dintâi apariție a cărții. El afirmă, totodată, că a supus prima ediție unor îndreptări și adăugiri, însă aceasta a rămas necunoscută. Aaron nu menționează un eventual original după care și-ar fi întocmit scrierea sa în versuri. S-a încetățenit opinia că el ar fi folosit, potrivit numelor personajelor, un model italian, neidentificat (Gaster 1883, 168; Densusianu 1920, 126). Nu este exclusă nici ipoteza unei compoziții originale (Aaron 2013, 125).

Prin conținutul său, *Vorbire în verșuri...* se încadrează în categoria textelor iluministe cu caracter educativ-moralizator, Aaron fiind convins că „frumoasă învățătură moralicească să poate culeage despre patima beției și despre primejdioasele ei urmări”. Folosindu-se de satiră, Vasile Aaron critică aici viciul beției, apelând la versuri „din recuzita cântecelor de lume” (Piru 1977, 516).

În conținutul foii de titlu a ediției din 1815 se menționează că textul s-a tipărit acum a doua oară, fapt care atestă că ar exista o primă ediție, necunoscută astăzi, despre care s-a afirmat că ar fi apărut în 1803 (Gaster 1883, 168). Mai recent, pe temeiul unor informații din corespondența lui Vasile Aaron, se pare că aceasta ar fi apărut după 1807 (Popa-Popa 2011, 287). După 1815, textul a fost reeditat de mai multe ori la Sibiu, în 1830, 1850, 1856, post 1863, 1889 și 1909, la București, în 1833, 1856, 1872 și 1894, precum și la Brașov, în 1890, 1893 și 1923 (BRM, I, *passim*). Alături de aceste reeditări, în 1893, Ioan Pop Reteganul, plecând de la textul lui Vasile Aaron, realizează o prelucrare reușită a textului, cu

titlul *Leonat cel Tânăr*, publicată la Gherla, în Tipografia „Aurora” A. Todoran.

Editări moderne fragmentare au fost realizate în Gaster 1883, 169, în Fugariu 1970, III, 230–234, și în Fugariu 1983, II, 705–709, cele din urmă după ediția din 1830 de la Sibiu. Integral, textul din 1815 a fost editat de Liliana Maria Popa și Ioan-Nicolae Popa (Aaron 2013, 128–143).

În antologia de față textul a fost transcris integral după exemplarul existent la Biblioteca Brukenthal din Sibiu, cota CRVI 140, aparținător ediției sibiene din 1815.

GHEORGHE MUNTEANU,
CHEAIA PRETEȘUGULUI CELUI ADEVĂRAT

Tipărită la Buda, în 1815, cârticica de versuri are 16 p., în format *in-8°* (17 x 10,5 cm), nefiind înregistrată în BRV. A fost semnalată de Simonescu 1955, 254, și de Poenaru 1973, 117. Autorul micului volum, Gheorghe Munteanu, este învățător la Școala Românească din Pesta, care ar putea fi identificat în persoana lui Gheorghe Montan. Acesta din urmă, notificat ca dascăl la aceeași școală, publicase sub acest nume *Versuri la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos*, în 1813, și *Străinul din Pesta*, tot o „vorbire în versuri”, în 1816, ambele la tipografia budană. Ultima cunoaște și o ediție în limba germană: *Gespräch zwischen einem Fremden aus der Turkey und einem Pesther Bürger*, Pesta, 1816. Tot Montan este și autorul unei broșuri istorice în germană, de interes pentru chestiunea etnogenezei poporului român, intitulată *Kurzgefaßte Geschichte der wlachischen Nazion in Dacien und Macedonien* [Scurtă istorie a națiunii valahe din Dacia și Macedonia], Pesta, 1819. Pentru identitatea dintre cei doi pledează, în primul rând, aceeași profesie cu care se recomandă la fiecare apariție, precum și limbajul poetic asemănător. Poemul de față este singurul semnat cu numele Munteanu, în restul scrierilor figurând sub varianta onomastică Montan. Numele autorului apare la traducerea în germană sub forma Georg Montan, care a influențat, desigur, și forma românească.

Este o poezie convențională, cu caracter didactic, fără veleități artistice, scrisă în spiritul luminist al educării semenilor, pornind de la precepte ale moralei biblice. Textul a circulat puțin, fiind editat recent, însă defectuos, de Mircea Popa (2011, 166–175), cu greșeli de transcriere (*alcătuită* în loc de *arătată*, *până* i.l.d. *peana* etc.) și rânduri sărite sau inversate. Transcrierea prezentă s-a făcut după exemplarul pe care ni l-a pus la dispoziție Biblioteca „V. A. Urechia” din Galați (cota II 74). Un alt exemplar se află la Biblioteca Arhivelor Naționale ale României.

[1] Senahirim, Sanherib, împăratul Asiriei (705–681 î. Hr.), personaj biblic, întruchipare a trufiei.

[2] Pentefri, vătaful lui Faraon din Egipt, a cărui soție a încercat să-l corupă, fără șanse, pe Iosif.

[3] Lot, personaj biblic, nepotul lui Avraam, pe care doi îngeri l-au prevenit înainte de distrugerea Sodomei și a Gomorei.

[4] Avram (Avraam, Abraham), primul dintre cei trei patriarhi ai Vechiului Testament.

[5] Avimeleh, Abimelec, având în ebraică semnificația de „tatăl meu, regele”, rege al filistenilor, pe care ambiția puterii îl va duce la moarte.

[6] Isaac, personaj biblic, al doilea fiu al lui Abraham, a cărui relație cu Avimeleh este relatată de fapt în *Facerea*, cap. 26.

NAUM PETROVICI, *VERSURI CELUI DE ÎNALT ȘI
BUN NEAM NĂSCUTULUI, DOMNULUI UROȘ
STEFAN NESTOROVICI*

Publicată la Buda, în 1815, în Tipografia Universității Ungurești, cărticica de versuri are [2] + 15 + [2] p., în format in-8° (18 x 13 cm.), cu o foaie de titlu încărcată, barocă. Este scrisă de Naum Petrovici, reprezentant de rang secund al iluminismului bănățean, „unul dintre numeroșii merituoși truditores pe tărâmul propășirii neamului românesc, prin accesul la învățătura de carte” (Popa 2013, 56). Cea dintâi informație referitoare la biografia acestuia apare în broșura cu stihuri omagiale prilejuite de onomastica consilierului imperial, inspector general al școlilor ortodoxe din regatul Ungariei, Uroș Ștefan Nestorovici, coordonator al Deputăției fondurilor școalelor de rit ortodox, instituție ce funcționa din 1812 la Buda și Pesta, al cărei funcționar – „jurat canțelist” – Naum Petrovici a fost până la finele vieții (1824). Editată cu contribuția financiară a negustorului macedonean Nicolae Roja, lucrarea – operă de început a lui Naum Petrovici – elogiează strădaniile demnitarului la propășirea învățământului românesc. Observând dedicația celui ce semna „întru adâncă umilință” „la zioa numelui”, N. Iorga va reproduce – pentru exemplificarea unui „așa de dibaci debut” literar – prima strofă din cele 24 de sextine ale volumului (Iorga 1901, II, 428–429). Dar personalitatea lui Naum Petrovici se impune memoriei culturale nu atât prin activitatea de stihuitor omagial convențional, cât prin aceea de îndrumător al școlilor românești din Banat și din celelalte ținuturi ale Regatului Ungar. După ce în 1816 publică *Versuri celui de bun neam născutului domnului Atanasie Grabovschi*, Naum Petrovici, avansat la funcția de „crăiesc perțeptor”, traduce cartea pedagogului german Peter Guillaume, *Pedagoghia și metodica pentru învățătorii școalelor orășenești și sătești*, pe care o va publica în 1818, grație sprijinului bănesc al parohului Seleușului, Nicolae Horga. Considerat primul tratat de pedagogie tipărit la Buda, volumul se va bucura și de aprecierea institutorului Ion Creangă, în biblioteca căruia există un exemplar adnotat, și de aceea a lui

Mihai Eminescu, care, într-o *Dare de samă despre mișcarea literară a românilor în anul 1819*, vorbește despre autorul unor „cărți folositoare”, anume „onoratul dumnealui Naum Petrovici, case-perceptor la mărita deputăție a fundusului școalelor românești, sârbești și grecești” (Mihai Eminescu, *Opere*, vol. IX, studiu introductiv de Al. Oprea, București, Editura Academiei, 1980, p. 126). Într-un discurs rostit la funeraliile cărturarului bănățean, Toma Popovici (alias Damaschin Bojincă) îl va evoca pe „cel ce din tinerețe toate puterile sale spre cultivarea și luminarea iubitei nații române le întrebuița” (Toma Popovici, *Tristă cuvântare la îngroparea strălucitului și înalt învățatului domn Naum Petrovici*, Buda, 1824, p. 4). În antologia de față s-a transcris, după original, textul integral.

[1] Uroș Ștefan Nestorovici (1765–1825), consilier regesc, din 12 februarie 1810, „inspector suprem al tuturor școlilor confesionale ortodoxe”, calitate în care elaborează un plan de organizare a acestora.

[2] Francisc I al Austriei (1768–1835), primul împărat al Imperiului Austriac, rege al Ungariei și Mare Principe al Transilvaniei.

[3] În urma raportului înaintat de inspectorul Uroș Ștefan Nestorovici, autoritățile vieneze dispun înființarea a trei școli pedagogice (preparandii), dintre care una, la Arad, pentru pregătirea dascălilor români. „Școala regească preparandială gr. neunită a națiunii române” își începe cursurile pe 3/15 noiembrie 1812, având înscriși 67 de tineri din județele Arad, Timiș, Torontal, Caraș-Severin, corpul profesoral fiind constituit din Dimitrie Țichindeal, Iosif Iorgovici, Constantin Diaconovici Loga și Ioan Mihuț.

[4] Pe lângă școala arădeană, la Pesta este înființată o școală similară și pentru greci.

[5] Preparandia din Sânandrei, destinată formării viitorilor învățători sârbi.

IOAN TINCOVICI, *CÂNTĂRI DUMNEZEIEȘTI*

Publicată la Buda, în 1815, cartea are format *in-8°* (18 x 12 cm), conține 56 de pagini și este imprimată cu tipar negru, numărul rândurilor pe pagină fiind variabil.

Autorul volumului de versuri, Ioan Tincovici, învățător bănățean din zona Lugojului, s-a mai remarcat prin scrierea sa cu intenții moralizatoare, *Înțeleapte învățături sau regule pentru îndreptarea năravurilor spre folosul pruncilor*, tipărită tot la Buda, în același an.

Lucrarea de față este o colecție de versuri cu tematică preponderent religioasă, care cuprinde 21 de cântări destinate diverselor sărbători creștinești de peste an, precum și o *Cântare de obște*, din care se desprinde îndemnul la credință adresat semenilor. În tipăritură se întâlnesc și *Viersuri despre ceale șapte păcate de moarte* (și anume: *Despre mândrie, Despre iubirea de argint, Despre curvie, Despre pizmă, Despre nesațiu, Despre ținerea minte de rău, Despre leane*), în care autorul îndeamnă la moralitate și viață creștinească. În același registru stilistic se înscriu și *Alte viersuri veselitoare și jalnice*: „Cu dragoste aprinsă zioa și noaptea oftesc/ Spre ajutoriu chemând, rău mă ostănesc”. Una dintre cântările cuprinse în această carte, închinată Nașterii lui Hristos, care începe cu versul „O, ce veaste minunată...”, a pătruns și a fost adaptată în folclorul religios românesc. Pe lângă unele „flori artificiale”, multe dintre piesele sale au intrat, astfel, în „patrimoniul popular” (Cartoian 1938, II, 203). Se poate conchide, așadar, că poeziile lui Ioan Tincovici „anticipă culegerea lui Anton Pann” (*Dicț. lit.* 1979, 852).

Chiar dacă unele dintre versuri sunt preluate de la alți autori, în mare parte ele pot fi considerate creații proprii, după cum mărturisește Tincovici într-o scurtă prefață: „Măcar că unele (ceale mai puține) sânt de alții alcătuite, dar altele, ceale mai multe, care se văd a fi și necunoscute, acealea sânt de mine întocmite și așzate”.

Potrivit unei note din BRV, IV, 301, cântările destinate Nașterii Domnului au mai fost editate de Emanoil Micu în „Luminătorul” (Timișoara), 1887, nr. 83, p. 2–3, nr. 84, p. 2.

Fragmentele de text transcrise aici se întind pe următoarele pagini: 1–4, 27–37.

^[1] Este primul verset din psalmul respectiv, preluat din BBI.

GHEORGHE MONTAN, *STRĂINUL ÎN PESTA*

Subintitulată „o vorbire între un străin din Țara Turcească și între un cetățean din Pesta”, cartea este tipărită la Buda, în 1816, în format *in-8°* (18 x 12 cm), având 29 p. + [1] f. În același an, cunoaște și o ediție în limba germană: *Gespräch zwischen einem Fremden aus der Turkey und einem Pesther Bürger...*, Pesta, 1816. Este a doua tipăritură budană – după *Versuri la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos*, în 1813 – a aceluia care semnează „Gheorghe Montan, în Școala națională românească din Pesta învățătoriu”. În *Străinul în Pesta*, scriere de factură encomiastică, autorul își propune să immortalizeze „faptele ceale vrednice de neuitare a celui de înalt și bun neam născutului domnului Uroș Stefan Nestorovici”, inspector al școlilor confesionale ortodoxe din Imperiul Austriac, de a cărui activitate se leagă reforma privind organizarea școlilor românești și sârbești din 1811. Tot lui Montan îi aparține lucrarea istorică în germană *Kurzgefasste Geschichte der Wlachischen Nazion in Dacien und Macedonien* (Pesta, 1819). Despre autor, N. Iorga avea să declare că „n-avem nicio altă lămurire” decât cea care îi însoțește semnătura (Iorga 1901, II, 265).

O selecție semnificativă din *Străinul în Pesta* se găsește în antologia Fugariu 1970, III, 8–12 și Fugariu 1983, II, 322–327.

În ediția de față s-a transcris, după tipăritura budană, textul integral.

[1] Traducere literală a expresiei latine *pascere curiositatem*.

[2] În urma Tratatului de la Pojarevăț, din 21 iunie 1718, Imperiul Otoman pierde Banatul Timișoarei în favoarea Arhiducatului Austriei, devenit ulterior Imperiul Austriac.

[3] Francisc I a Austriei (1768–1835), primul împărat al Imperiului Austriac.

[4] La Sân Andrei (în sârbă Sentandreja), oraș situat în nordul Ungariei, funcționează, între 3 (15) noiembrie 1812–noiembrie 1816, prima școală sârbească de învățători.

[5] O altă școală pedagogică se deschide la Buda, în 10 noiembrie 1812, pentru comunitățile de români și greci din crăiasca cetate.

[6] „Școala regească preparandială gr. neunită a națiunii române” (Preparandia din Arad) a fost prima școală pedagogică românească, avându-l director pe Sava Arsici, iar pe Dimitrie Țichindeal, senior și catihet.

[7] Uroș Nestorovici este numit inspector al tuturor școlilor confesionale ortodoxe din Imperiul Austriac, la 12 februarie 1810.

[8] Inspecția întreprinsă de Uroș Nestorovici, privind starea învățământului românesc și sârbesc, începe la Buda, în 8 iunie 1810, și se încheie la Sentandreja, în 19 septembrie 1810.

JEAN-FRANÇOIS MARMONTEL,
ADELAIDA SAU PĂSTORIȚA ALPICEASCĂ

Scrierea a fost tipărită sub anonim, în „Calendariu pe anul de la nașterea Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos 1818 ce se cuprinde din 365 de zile, întocmit pe gradurile și clima Ungariei, Transilvaniei, Moldaviei și Ugrovlahiei. Cu toată cheltuiala d. Zaharie Carcalechi. La Buda, în Crăiasca Tipog<rafie>. a Universității”. Calendarul, apărut la finele anului 1817, are [29] + 127 + [1] p., format *in-16°* (12,5 x 10 cm). Având supratitlul *Istoria morală din poveștile d. Marmontel*, povestirea *Adelaida sau Păstorița alpicească* se regăsește la p. 20–101. Existența unei tălmăciri românești anterioare anului 1818, păstrată în manuscris (cota V 6) la BCU Iași, a fost semnalată de Tomescu 1957, 72. Transpunerea din Marmontel va cunoaște, în 1836, două ediții. Una, la Sibiu, tot sub anonim – *Adelaida sau Păstorița alpicească. Istorie morală din poveștile d. Marmontel, tradusă din limba franceză în cea românească de un iubitoriu de înmulțirea cărților în neamul său, și dată în tipariu după cum să veade la anul 1836, avg. 15*. Cel ce se declară, în prefață, „iubitoriu și doritoriu de înaintarea neamului său” își justifică demersul prin „râvna iubitorilor mei naționaliști ce au a citi acest feliu de moralități”, făcând referire la anul primei traduceri, 1817, și la tipărirea din anul următor în calendarul budan. O altă ediție apare la Buda – *Adelaida sau Păstorița alpicească. Istorie morală din poveștile D. Marmontel, tradusă de Ioan Teodorovici la Biserica Greco-Românească din Pesta paroh, asesor consistorialnic și a cărților românești cr. înt. țensor*. În Buda, la Crăiasca Tipografie a Ungariei, 1836. Stabilirea paternității variantelor aparține Ariadnei Camariano-Cioran, care constată identitatea textului, ceea ce „probează că provine de la același traducător, Ioan Teodorovici, și că acesta, pentru motive pe care nu le cunoaștem – poate din cauza conținutului sau poate nu avea încredere în calitatea traducerii – a tipărit-o de două ori anonim și abia în a treia ediție s-a hotărât să părăsească anonimatul” (Ariadna Camariano-Cioran 1967, 150). Originalul povestirii îl constituie

opera lui Jean-François Marmontel, *La Bergère des Alpes*, apărută pentru prima dată în volumul II din *Contes moraux, suivis d'une Apologie du théâtre*, La Haye, 1761, în același an fiind editate și la Avignon și Amsterdam.

Traducătorul, Ioan Teodorovici-Nica, este unul dintre redactorii și revizorii finali ai *Lexiconului de la Buda*, care va mai transpune în limba română și alte texte din literatura morală de expresie germană și franceză, semnate de Leopold Chimani (*Pruncii cei părăsiți*) și Joachim Heinrich Campe (*Theofron sau iscusitul sfătuitoriu pentru neiscusita tinerime*), precum și *Istoria universală* a arhimandritului sârb Pavel Kengyelác, publicată la Buda, în 1824. Este, de asemenea, traducătorul unor broșuri antinapoleoniene.

În prezenta antologie se transcriu paginile 20–88 din calendarul budan.

[1] Savoia, regiune istorică din sud-estul Franței, situată la granița cu Elveția și Italia, printre formele sale de relief evidențiindu-se Alpii Savoiei cu Masivul Mont Blanc.

[2] Briançon, orașel din sud-estul Franței, situat la 15 km de frontiera italiană.

[3] Modena, oraș din nordul Italiei, situat în Câmpia padană, în apropierea Munților Apenini.

[4] Denumirea în piemonteză și în occitană a orașului Torino.

[5] Alessandro Besozzi (1702–1793), oboist și compozitor italian de la curtea regelui Sardiniei, Carol Emanuel al III-lea.

FRANÇOIS FÉNELON,
ÎNTÂMPLĂRILE LUI TELEMAH

Publicată la Buda, în 1818, cartea are formatul *in-8°* (19 x 12 cm), de 287 de pagini, textul fiind imprimat pe o singură coloană de 28 de rânduri. Pe pagina de titlu, Petru Maior precizează că a realizat traducerea din limba italiană.

Trei domenii mari fac obiectul activității de traducător a lui Petru Maior, ilustrând, de altfel, preocupări de ordin general ale Școlii Ardelene: (a) textele religioase (în cazul său, preponderent omiletice); (b) lucrările de popularizare a cunoștințelor de ordin științific și practic; (c) literatura, reprezentată de traducerea celebrului, în epocă, roman al lui François de Salignac de La Mothe-Fénelon, *Les Aventures de Télémaque*. În ceea ce privește poziția față de textul tradus, s-a sesizat o preferință pentru redarea liberă a ideilor din original, în cazul scrierilor religioase, mai degrabă adaptate pentru publicul căruia i se adresează (în acord cu o tendință întâlnită în epocă), decât reproduse cu exactitate, în timp ce traducerea lucrărilor științifice și literare este abordată cu o fidelitate și acuratețe mai mari (Protase 1973, 160).

E de presupus că primul contact al lui Maior cu romanul lui Fénelon a avut loc în timpul studiilor sale la Colegiul „De Propaganda Fide” din Roma. Nu se cunoaște cu exactitate momentul în care Maior începe munca la traducere, însă aceasta pare să fi fost o îndeletnicire de lungă durată, lucrarea nefiind una dintre activitățile căreia autorul să-i poată dedica un timp considerabil. Romanul îi atrage atenția probabil prin dimensiunea sa educativ-moralizatoare, dar și prin accentele politic-ideologice umaniste și antiabsolutiste (Protase 1973, 164–166).

Versiunea lui Maior nu este nici prima, nici singura traducere în limba română a romanului lui Fénelon, fiind însă, deși incompletă, prima tipărită. Cea dintâi tălmăcire, care îi aparținuse lui Constantin Stăncescu, comisionat de biv vel paharnicul moldovean Iordache Dărmănescu, datează de la 1772, dar rămâne în manuscris (BAR, ms. rom. 342). Alte două traduceri, complete, tipărite în epocă, sunt cea a lui Grigore

Pleșoianu(1) (care menționează că traduce direct după originalul franțuzesc), *Întâmplările lui Telemac, fiul lui Ulise*, apărută la Craiova în 1831, și cea a lui A. I. Crețulescu, *Eventurile lui Telemacu, fiul lui Ulise, urmate de eventurile lui Ariston*, București, 1852 (Lungu-Badea 2006, 82, 175).

Problema originalului italian de la care pleacă traducerea nu este ușor de rezolvat, datorită faptului că popularitatea romanului lui Fénelon face ca în limba italiană să existe numeroase versiuni apărute până la data la care putem presupune că Maior își finalizează traducerea. Părerile specialiștilor converg, însă, spre o ediție tipărită la Wittemberg, Ahlfeldt, în 1741, tradusă de Martino Deschnero și ajustată pentru dialectul florentin de Enrico Meppen: *Le avventure di Telemaco figliuolo d'Ulisse. Tradotto dal linguaggio francese nell'italiano da Martino Deschnero (Martin Deschner) adesso con ogni diligenza siccome migliorate cosi principalmente per tutto (tutto) al dialetto Fiorentino aggiustate da Christ. Enrico Meppen (Christian Heinrich Meppen)* (cf. Protase 1973, 349).

Maior traduce doar primele 10 din cele 18 cărți ale romanului, fapt evidențiat de mențiunea „tomu I” care apare atât pe pagina de titlu, cât și pe ultima pagină, sugerând intenția autorului de a continua, intenție rămasă, din păcate, neconcretizată. La finalul volumului figurează și o erată care, sub mențiunea *Greșele îndreptate*, semnalează și corectează patru erori apărute la tipărirea textului (de două dintre ele s-a ținut seama la transcrierea acestui fragment). Nu am avut posibilitatea de a consulta intermediarul italian cu care se presupune că a lucrat Maior, dar am avut acces la alte versiuni italienești din aceeași perioadă, și, în comparație cu acestea și cu originalul francez, se remarcă lipsa paragrafelor introductive în care se rezumă, după moda vremii, acțiunea fiecăruia dintre capitolele („cărți”) ale romanului.

Opiniile cercetătorilor converg în a aprecia calitățile estetice ale traducerii lui Maior, contribuția lui la extinderea fondului lexical și nuanțarea posibilităților de expresie ale limbii române. O atenție specială este acordată neologismelor, susținută de o intuiție a alegerii formei potrivite, care avea să fie confirmată ulterior de evoluția limbii. O importanță la fel de mare este dată accesibilității textului pentru publicul contemporan, în

numeroase cazuri autorul abătându-se de la litera originalului pentru a glosa între paranteze (sau cu ajutorul adverbului *adică*) termenii neologici propuși, opțiuni care arată și intențiile educative ale lucrării.

Fragmente din această scriere au mai fost reproduse în Fugariu 1970, III, 13–18, Maior 1976, II, 334–353, Fugariu 1983, II, 339–350, și Maior 2016, 489–573.

În această antologie am transcris după tipăritură p. 1–53.

[1] Nimfă de pe insula Ogygia, fiică a titanului Atlas. În *Odiseea*, ea îl reține pe Ulise timp de șapte ani pe insula sa, oferindu-i nemurirea pentru a-l convinge să-i rămână pentru totdeauna alături, ofertă pe care eroul o refuză, însă, alegând să plece, în cele din urmă, răpus de dorul de casă.

[2] Ulise, sau Odiseu, este personajul principal al *Odiseei* lui Homer și una dintre figurile cele mai emblematice ale literaturii universale. În poemele lui Homer, el este regele Itacăi, una dintre insulele grecești, calitate în care participă, alături de alți regi din Grecia antică, la războiul troian.

[3] Formă neobișnuită, probabil *catart*, variantă pentru *catarg*.

[4] În originalul francez *la déesse*, în versiunile italiene consultate de noi: *la Dea*, „zeiță”.

[5] Telemah, fiul lui Ulise și al Penelopei, lăsat de tatăl lui acasă pentru a-i ține companie mamei în perioada în care el avea să fie plecat pentru a participa la războiul troian. După terminarea războiului pleacă în căutarea tatălui său, pe care-l regăsește, însă, abia la întoarcere, călătoria lui constituind pentru Fénelon prilejul de a închipui etapele unui parcurs inițiat de-a lungul căruia Telemah deprinde, în compania lui Mentor, abilitățile necesare pentru a fi un bun conducător al poporului său.

[6] „Faptul de a ști”, „cunoaștere”, în italiană: *cognizione*.

[7] Minerva era o zeiță din mitologia romană, ocrotitoarea artelor, profesiilor și meșteșugurilor, devenită ulterior și zeița războiului; identificată în mod curent cu zeița Atena din mitologia greacă.

[8] Mentor este un prieten vechi al lui Ulise și unul dintre sfinții lui cei mai credincioși, căruia eroul îi încredințează,

când pleacă la războiul troian, educația fiului său și administrarea palatului în lipsa sa. Fiind un simbol al devotamentului și al înțelepciunii, zeița Atena alege să se prezinte cu înfățișarea lui atunci când, în *Odiseea*, îl vizitează pe Telemah și i se adresează, sfătuindu-l să plece pe mare în căutarea tatălui său. Episodul este preluat de Fénelon ca bază pentru construcția personajului Mentor din romanul său. El ni-l prezintă pe însoțitorul lui Telemah ca fiind, în fapt, zeița Minerva, care, cu înfățișarea lui Mentor, îl asistă și-l sfătuiește pe fiul lui Ulise de-a lungul călătoriei sale inițiatice.

[9] Formație lexicală pentru „insulă”, după it. *isola*.

[10] „Ființă divină”, „divinitate” (în it. *divinità*).

[11] Troia, veche cetate din Anatolia de nord-vest, Turcia, locul celebrului război povestit de Homer în *Iliada*.

[12] „Apusă” = aici, „joasă, de mică înălțime”; adjectivul *apus*, *-ă* nu apare în dicționare cu acest sens, desemnând o proprietate fizică, însă DA înregistrează, ilustrându-le în principal tot cu citate din scrierile lui Petru Maior, două sensuri figurate corespunzătoare acestuia: 1. „înapoiat, decăzut” și 2. „disprețuitor, cu dispreț, cu desconsiderare” (vezi și nota 47).

[13] Formă de genitiv analitic feminin obținută prin antepunerea flectivului de genitiv în forma lui feminină (*Calipsei* > *ei Calipso*) și nu în cea masculină, conformă cu norma limbii actuale (*Calipsei* > *lui Calipso*).

[14] În franceză *émaillient*, în italiană *saltavano*. Având în vedere similaritatea formei românești *smălța* cu it. *smaltare* și faptul că Maior glosează între paranteze cuvântul, indicând astfel caracterul său neologic, putem presupune că *smălța* ar fi, cel puțin la Maior, un împrumut din italiană și nu o formație românească de la *smalt*, așa cum specifică DLR, înregistrând ca primă atestare același fragment de text, însă din traducerea lui Pleșoianu, publicată la 13 ani după cea a lui Maior.

[15] Formă latinizantă, feminină, a substantivului *arbore*, *-i*, care în latină – *arbor*, *arboris* – era de declinarea a treia feminină. Substantivul nu apare cu formă feminină în dicționarele românești și, potrivit DA, el și-a păstrat forma feminină, în limbile romanice, doar în portugheză.

[16] Formă latinizantă pentru *il*, acuzativul aton al pronumelui personal masculin de persoana a treia singular (*el*).

[17] Jupiter, zeu al cerului, divinitatea supremă a mitologiei romane, identificat cu Zeus din mitologia greacă.

[18] Semele, fiica regelui Tebei, muritoare de care se îndrăgostește Jupiter și cu care are un fiu, pe Bacchus (Bacus).

[19] Bacchus, în mitologia greacă Dionis, zeu roman al vinului, al viței-de-vie și al beției.

[20] Silenus era numele celui mai în vârstă dintre satirii din suita lui Bacchus, reprezentat de obicei ca un bătrân corpulent și veșnic amestecat de băutură, considerat uneori tatăl adoptiv al zeului.

[21] Este vorba despre întrecerea dintre Atalanta și Hippomenes. Atalanta era o muritoare vestită pentru iuteala ei și priceperea la vânătoare, care promisese că se va căsători cu cel care o va învinge la o întrecere de alergare. Hippomenes, sfătuit de Afrodita, reușește să o întreacă, lăsând să-i cadă în timpul cursei merele de aur din grădina Hesperidelor, pe care Atalanta se oprește să le culeagă. Atrage atenția forma aparent masculină cu care Maior redă numele Atalantei și alegerea masculinului *curs*, în loc de *cursă*, cu sensul „competiție”, pentru a traduce italianul *la corsa* (fr. *la course*).

[22] Episod memorabil din mitologia greacă: centaurii, un popor legendar din Tesalia, jumătate cai, jumătate oameni, invitați la nunta regelui Iapetus, Pirithous, cu Hippodamia, au încercat să fure mireasa și pe celelalte invitate stârnind o luptă violentă cu oamenii, la capătul căreia au fost învinși și alungați, balanța fiind înclinată de prezența oportună la ceremonie a eroului legendar *Tezeu*, care a intervenit de partea oamenilor. Bătălia a rămas în mitologie ca un simbol al luptei dintre pornirile barbare și rigoarea adusă de civilizație.

[23] Orfeu, erou legendar din mitologia greacă. Poet și muzician exemplar, este recunoscut pentru abilitatea sa de a fermeca ființele vii, și chiar și pietrele, cu cântecul său. Un episod memorabil care-l are drept protagonist este călătoria lui în Infern în încercarea de a o readuce la viață, prin puterea cântecului, pe soția sa moartă, Euridice, episod la care se face referire în pasajul din text.

[24] Calipso amintește de naufragiul lui Ulise, povestit în *Odiseea*, și de oferta ei de a-l face nemuritor dacă alege să rămână alături de ea pe insulă.

[25] Cel mai faimos dintre ciclopi, fiul lui Poseidon. Când Ulise ajunge pe coasta Siciliei, Polifem îl prinde și-l închide, împreună cu 12 dintre companionii săi, într-o peșteră căreia îi blochează intrarea cu un bolovan uriaș. În cele din urmă Ulise reușește să scape din peșteră și să fugă, după ce îl orbește pe ciclopul adormit cu ajutorul unei țepușe aprinse.

[26] Lestrigonii erau un popor de uriași canibali, conduși de regele Antifat (Antiphates). Când corăbiile lui Ulise vor să ancoreze pe insula lor, uriașii le scufundă aruncând bolovani în ele, pentru a-i captura pe marinari. Singura corabie care reușește să se salveze este cea a eroului *Odiseei*, care, aflată în larg, nu se apropiase suficient de mult de țărm pentru a putea fi lovită.

[27] Circe, fiica lui Helios, zeul soarelui, era o vrăjitoare care locuia pe insula Aeaea. În *Odiseea*, ea îi transformă pe tovarășii lui Ulise în porci, însă eroul, ajutat de Hermes, reușește să o convingă să le redea înfățișarea umană. Ulise petrece apoi un an pe insula ei, înainte de a-și continua călătoria.

[28] *Scila și Caribda*, doi monștri marini din mitologia greacă despre care se spune că străjuiau, de o parte și de alta, strâmtoarea Messina, canalul îngust dintre coasta Siciliei, la vest, și, la est, cea a Italiei continentale, personificări ale pericolelor la care se expuneau navigatorii care se încumetau să străbată apele puțin adânci și stâncoase ale canalului.

[29] Zeul mărilor în religia romană, echivalentul lui Poseidon din mitologia greacă.

[30] Feacii erau un popor legendar care trăia pe insula Scheria pe vremea când Ulise a fost aruncat acolo de valuri. Regele lor era Alcinous. Insula feacilor este ultima destinație a eroului grec înainte de a ajunge înapoi acasă, în Itaca.

[31] Nestor, regele Pilosului, unul dintre eroii greci care au participat la războiul troian.

[32] Oraș din Grecia antică, actualmente Pylos, în Peloponezul de vest.

[33] Menelau (Menelaos) a fost fiul lui Atreu, regele cetății Micene, și fratele lui Agamemnon. Căsătorit cu Elena, fiica regelui Spartei, el este cel care pornește războiul cu Troia atunci când soția sa este răpită de Paris, fiul regelui Priam al Troiei.

[34] Lacedemonia era numele vechi al regiunii grecești din Peloponezul de sud-est, cunoscută și ca Laconia, a cărei capitală era Sparta.

[35] Enea (Aeneas) a fost un erou troian, fiul lui Anchise (vărul regelui Priam al Troiei) și al zeiței Afrodită. Supraviețuitor al războiului troian, rătăcește o vreme pe mare, apoi ajunge pe coasta occidentală a Italiei, unde întemeiază orașul Lavinium. Este personajul principal al epopeei *Eneida* a lui Virgiliu.

[36] *Urmează a face destul curiozității mele* = „continuă să-mi satisfaci curiozitatea”.

[37] Acestes – regele Segestei, un vechi oraș din Sicilia. Era la origine troian, mama sa, Egesta, fiind trimisă din Troia în Sicilia de către părinții săi pentru a o salva de la a fi devorată de un monstru marin.

[38] Cocitul (*Cocito* – în traducerea italiană, *Cocyté* – în originalul francez) este unul dintre cele cinci râuri ale Infernului din mitologia greacă. În tradiția romană, pe care o urmează Fénelon, el preia rolul Styxului, pe care grecii îl considerau ca fiind râul care desparte tărâmul morților de lumea celor vii.

[39] Anchises, erou troian, tatăl lui Enea.

[40] Posibil cu sensul „iertăți de moarte”, adică foarte bătrâni; în originalul francez „*vicillards courbés*”.

[41] Himerienii, locuitori ai Himerei, vechi oraș grecesc din Sicilia, situat pe coasta de nord a insulei, ulterior distrus de cartaginezi.

[42] În franceză: *peuples féroces*, în italiană: *popolo feroce*; în traducerea lui Maior, *nedumerit*, cu sensul „neîmblânzit, nepotolit”.

[43] Formație lexicală după it. *corazza* „armură, platoșă, cuirasă”; în originalul francez: *cuirasse*.

[44] Aegis (it. *Egida*) este numele armurii legendare purtate de zeița Atena (în mitologia romană, Minerva). Comparația dintre armura purtată de Mentor și legendarul obiect al zeiței este încă un indiciu al identității celor două personaje în romanul lui Fénelon.

[45] Tirienii erau locuitorii vechiului oraș Tyr, capitala Feniciei și unul dintre cele mai bogate și puternice orașe ale lumii antice.

[46] Sesostris este numele unui faraon al Egiptului antic care apare în scrierile lui Herodot și care, potrivit acestuia, ar fi încercat o expediție militară în Europa; probabil, Senusret al III-lea, însă, în aprecierea cercetătorilor, referirile la istoria Egiptului pe care Fénelon le face în romanul său sunt lipsite de acuratețe.

[47] *Așa apus ca și marea* = „la fel de jos ca marea, nu mai înalt decât marea”, vezi nota 12.

[48] Pharos, mică insulă situată în apropierea portului din Alexandria.

[49] Memphis, important oraș al Egiptului antic, situat la sud de delta Nilului, pe țărmul vestic al fluviului.

[50] Teba (Theba), unul dintre orașele cele mai faimoase ale antichității, capitala imperiului egiptean în perioada sa de maximă glorie, situat pe Nil la aproximativ 800 de km de țărmul Mediteranei.

[51] În italiană: *i templi* (fr. *le temples*); Maior traduce prin *beseanicile*, termen a cărui semnificație religioasă este proprie doar religiei creștine.

[52] Hercule (sau Heracle) este cel mai cunoscut erou din mitologia greacă, neîntrecut în forță și vitejie. Într-atât a fost de vrednic încât, după moarte, a fost primit în rândul zeilor, devenind, astfel, nemuritor.

[53] Ahile, erou grec, participant la războiul troian, fiu al nereidei Thetis și al muritorului Peleus, regele mirmidonilor.

[54] Apollo (Apolo) este, în mitologia greacă, dar și în cea romană, zeul zilei, al luminii și al artelor, protectorul poeziei și al muzicii.

[55] Linus, fiu al lui Apollo (sau, după alte versiuni, al muzicianului Amphimarus) și al muzei Urania, este considerat a fi fost unul dintre cei mai înzestrați muzicieni din mitologia greacă, profesorul de liră al lui Orfeu.

[56] În franceză: *il me récitait*.

[57] Etna, vulcan activ de pe coasta de est a Siciliei, considerat a fi, în mitologie, reședința zeului Vulcan.

[58] Formație lexicală după italianul *incudine* „nicovală”.

[59] Vulcan, zeul roman al focului și al prelucrării metalelor, echivalentul lui Hefaistos din mitologia greacă.

[60] Olimp, cel mai înalt munte din Grecia, tărâmul mitologic al zeilor și sediul tronului lui Zeus (Jupiter).

[61] Admetus era, în legendele grecești, regele orașului Pheres din Tesalia. Se spune că zeul Apollo a fost pedepsit, la un moment dat, de Zeus, în circumstanțe care variază în funcție de autor, să se pună, pentru o vreme, în slujba lui.

[62] Din nou, substantivul *curs* cu sensul de „cursă, competiție”; în originalul francez formularea e *remporter le prix de la course*; vezi și nota 21.

[63] *Alsău, -uri*; forma utilizată aici pare a fi, însă, pluralul lui *alsăuire*, probabil o contaminare între *alsău* și *însușire*.

[64] În italiană: *datteri* – „curmale” (fr. *dattes*).

[65] Boccoris, numele grecesc al faraonului Bakenranef, care a domnit pentru o perioadă scurtă în timpul celei de-a 24-a dinastii a Egiptului antic, însă, după părerea specialiștilor, prezența sa în narațiunea romanului nu are acoperire istorică.

[66] Pelusium, vechi oraș în Egiptul inferior, pe gura estică a deltei Nilului.

VASILE AARON, *REPORTA DIN VIS*

Scris, probabil între 1819–1821, spre sfârșitul vieții lui Vasile Aaron, poemul a rămas nepublicat multă vreme, reeditând, într-un fel, destinul *Țiganiadei* lui Ioan Budai-Deleanu, cu o posteritate aproape asemănătoare. Se păstrează în original în ms. rom. 214 de la BAR București, având 59 f., format *in-folio* (39 x 23 cm). O altă variantă, mai târzie, scrisă cu litere latine și ortografie etimologizantă, se conservă în ms. rom. 178 de la BAR Cluj-Napoca, conținând 71 f. (18 x 25 cm). O a treia copie, scrisă cu litere latine, a fost semnalată recent în Arhivele Naționale Sibiu, ms. II, 579 (Aaron 2016, 25). Ampla „poemă epico-didactică”, cum este subintitulată în versiunea clujeană, deși neterminată, cuprinde 4088 de versuri, precedate de un preambul teoretic al autorului (*Cătră cetitori*), în care sunt expuse câteva păreri despre etnogeneza românilor și formarea limbii noastre, „fiica limbei latinești”, în consonanță cu ideile de bază ale Școlii Ardelene. De altfel, autorul preia, aproape textual, pasaje din prefața pe care Gheorghe Șincai o scrisese la publicarea, în 1805, a celei de-a doua ediții din *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*. Aaron menționează, totodată, în această introducere necesitatea acelor „închipuiri poeticești (*fictiones poeticae*)”, figuri la care va apela pentru a face mai credibil și mai plastic mesajul său. Poemul propriu-zis este conceput pe tema călătoriei inițiatice (Aaron 1981, 15), plonjând de la început în sfera oniricului: „Visul nu e mare, însă minunat”. Textul poetic este structurat în două capitole, primul fără titlu, având 3552 versuri, iar al doilea, neîncheiat, de 536 versuri, fiind intitulat *De necurăție, dezmerdare și poftele ceale trupești trăbuie fieștecine tare să să ferească. Căci fericirea cea de săvârșit nu stă într-aceastea*. Motivul ruinelor și al morții implacabile (cu imaginea terifiantă a cadavrelor în „șintirimul făcut ca cristalul”), precum și cel al vânătorii devin pretexte epice pentru o meditație gravă, nelipsită însă de accente ludice, impregnate de un comic amar, pe tema „fortuna labilis”, secundată de refrenele „vanitas vanitatum” și „fugit

irreparabile tempus”. Vocea Ecclesiastului se insinuează în multe dintre secvențele lirice. Întregul discurs se centrează, de fapt, în jurul relației mentor – învățăcel, *Bătrâmul* „povățuitoriu și mărit părinte” oferind novicei rebotezat *Reporta din vis* prilejul de a se confrunta cu o înlănțuire de scene de viață și de moarte dramatice și moralizatoare. Se succed, astfel, pe un fundal de basm, personaje simbolice, biblice sau mitologice, zei, regi, crăieși și filosofi de-a valma, mulți explicați în glosele poetului, precum Fortuna, Atropos, Cupidon, Solomon, Cresus, Plutus, „înșelătorul” Epicur sau Sardanapal. Sunt însoțite de chintesente ale unor principii sau însușiri morale, între care *Firea, Ispita, Pilda Bunătății, Dezmiardarea, Sumeția, Norocul, Răpirea, Înșelăciunea, Neconținerea*. Dialogul dintre *Omenire*, cea „din rai afară gonită”, și *Lume*, amintind de *Divanul* cantemirean, este sfâșietor. Deși ne-terminată, poema filosofică a lui Aaron și-a câștigat statutul de „a doua mare creație epică”, după *Țiganiada*, pe care a produs-o literatura Școlii Ardelene (Popa 1979a, 439), fără a avea însă aceeași strălucire.

Afirmația unor istorici literari, potrivit căreia, la fel ca alte opere ale lui Aaron, *Reporta* este o simplă imitație (Popovici 1972, 450), ar putea fi susținută de pledoaria din prefață, după care „ceale mai dulci versuri și mai desfătătoare în limba italienească s-au scris”. Un comentator mai recent crede de aceea că posibilele modele ale poemului ar trebui căutate tocmai în această literatură, chiar și numele eroului având o „rezonanță italienească” (Manolescu 2008, 119). Opiniile care înclină pentru originalitatea operei, și nu pentru o prelucrare din mai multe surse (cum s-ar putea deduce), aduc ca argument faptul că versificatorul român nu cunoștea limba italiană, iar unele motive poetice sunt recurente și în scrierile precedente ale lui Aaron (Aaron 2016, 59 ș.u.).

Redescoperită abia după mai bine patru decenii de la elaborarea sa, creația lui Aaron este semnalată, aproape concomitent, de Timotei Cipariu în „Archivu pentru filologia și istoria” (Cipariu 1868, 234) și de George Sion, într-o conferință ținută la 6 februarie 1868 (Sion 1870), ultimul văzând în această „scriere în formă de epopee în versuri” un autentic „tractat de filosofie morală”. Fragmentar, poema va fi

publicată, în același an, în „Telegraful român”, XVI, 1868, în *Foișoara* din numerele 6 (21 ian. / 3 febr.), 7 (25 ian. / 6 febr.), 8 (28 ian. / 9 febr.), 9 (1/13 febr.), 10 (4/16 febr.) și 11 (8/20 febr.). O simplă comparare cu ms. clujean 178 ne edifică asupra identității configurației ortografice. Inițiatorul acestui serial, care semnează în ultimul număr cu inițialele G. M., pare să fi fost profesorul brașovean Gavril Munteanu, care intenționa să editeze lucrarea în volum, dar care decedează în anul următor. În epoca contemporană, această variantă, ajunsă la BAR Cluj-Napoca, va fi editată fragmentar într-o culegere din 1977 (Gherman 1977, 25–29). O ediție completă a versiunii autografe de la BAR București vor realiza, în 1981, Paul Cornea, Andrei Nestorescu și Petre Costinescu, în cadrul seriei de *Documente literare*, IV, *Scrieri literare inedite (1820–1845)*, scoasă de Editura Minerva (Aaron 1981, 11–109), de unde am preluat numerotarea versurilor. O nouă ediție a textului au realizat în 2016 doi exegeți ai activității cărturarului sibian, concitadinii acestuia Liliana Maria Popa și Ioan-Nicolae Popa, pornind de la restituirea publicată în 1981, sub îngrijirea profesorului Paul Cornea, printr-o confruntare cu o copie târzie aflată la Arhivele Naționale din Sibiu. Deși se îndreaptă unele dintre lecțiunile greșite din ediția 1981, și în noua transcriere (Aaron 2016) sunt eludate unele particularități fonetice, printr-o literarizare excesivă. De exemplu: *ajunge* (2016) în loc de *agiunge*; *blăstema* (2016) – *blăstăma*; *câine* (2016) – *câne*; *este* (2016) – *iaste*; *fel* (1981, 2016) – *fealiu*; *grăiește* (1981, 2016) – *grăiaște*; *jos* (2016) – *gios*; *mâine* (2016) – *mâne*; *pâine* (2016) – *pâne*; *pelea* (1981), *pielea* (2016) – *pialea*; *pierdut* (2016) – *perdut*; *pieriră* (2016) – *periră*; *rupe* (2016) – *rumpe*; *șterge* (2016) – *ștearje*; *viermi* (2016) – *vermi*; *vreme* (1981, 2016) – *vreama*; *ziua* (1981, 2016) – *zioa* etc.

În antologia de față am transcris din nou, complet, textul academic din ms. rom 214, comparându-l apoi cu ms. rom. 178 de la Cluj. Unele lecțiuni corijate față de ediția 1981 au fost comparate și glosate în note.

[1] Se referă la provincia romană Moesia Inferior.

[2] Provincia Moesia Superior.

[3] Vechea denumire a Munților Balcani.

[4] Moglena este denumirea în greacă a regiunii Meglen, locuită de meglenoromâni.

[5] Agria este denumirea latină a orașului Eger din Ungaria.

[6] Lecțiunea corectă: Κουτσόβλαχοι.

[7] În text: „români”, „românilor”.

[8] În cronicăa lui Miron Costin și în *Descriptio Moldaviae*, a lui Dimitrie Cantemir, se susține ideea că românii ar fi scris cu litere latine până la Conciliul de la Florența, din 1439, după care, din ordinul domnitorului moldovean Alexandru cel Bun, s-a revenit la alfabetul chirilic.

[9] Autorul se inspiră, într-adevăr, din prefața ediției a doua, din 1805, a lucrării *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, unde Gh. Șincai susține că neamul românesc „este răspândit în Dacia Nouă sau Dacia lui Aurelian, care cuprinde ținuturile Moesia Inferioară, astăzi Bulgaria, Moesia Superioară, astăzi Serbia, și Dardania, astăzi Albania; iar după unirea imperiului vlahilor cu bulgarii, s-a răspândit în toată Bulgaria, în munții Haemus și Pind, în Moglena, provincie din Tesalia, Macedonia, Tracia, Crimeea, Podolia, Pocuția, ca să nu vorbesc despre Pesta, Agria, Mișcolț și celelalte târguri de dincoace de Tisa <...>, Viena Austriei, Veneția și mai multe târguri atât din Europa, cât și din Asia” (trad. n.).

[10] Încheierea prefetei este marcată prin custodele *una*, întrucât urmează capitolul I; nu este, deci, o întrerupere a textului, cum se consemnează în editările din 1981 și 2016.

[11] În v. 113, transcris greșit la Aaron 1981: *ingrozit*.

[12] În v. 181, lecțiune greșită la Aaron 1981: *plătește*.

[13] În v. 210, lecțiune incorectă la Aaron 1981: *bal*.

[14] În v. 927, forma corectă *foișor*, în loc de *focșor* (Aaron 1981), este mai lizibilă în ms. rom. 178 Cj.

[15] În v. 1041, lecțiune greșită la Aaron 1981: *tras*.

[16] La v. 1139, în ms. rom. 178 Cj, se corectează cu o altă grafie lecțiunea interpretabilă din ms. rom. 214 BAR; cf. *falnică* (Aaron 1981).

[17] În v. 1267, lecțiune eronată la Aaron 1981: *stângaci*.

[18] În v. 2000, lecțiune greșită la Aaron 1981 și Aaron 2016: *ginunchiat*.

[19] În v. 2367: *dărâma* în ms. rom. 214 BAR și ms. rom. 178 Cj; cf. *fărâma* în Aaron 2016.

[20] În v. 2399, lecțiune incorectă la Aaron 1981: *buze d-abia lăsate*.

[21] În v. 2726, nota marcată a autorului lipsește; lecțiune greșită la Aaron 1981: *greco* în loc de *trecu*.

[22] În v. 2736: cf. *să-mpiaptă* la Aaron 1981 și Aaron 2016; *să-niepta* în ms. rom. 178 Cj.

[23] Versul este din Horațiu, *Epistole*, I, 4, 16: „Purcelul ce de turma lui Epicurus ține” (traducere de Petre Stati).

[24] În v. 3637, lecțiune greșită la Aaron 1981: *începând*.

[25] În porțiunea de manuscris deteriorată, v. 4014–4016 sunt completate după ms. rom. 178 Cj.

[26] În porțiunea de manuscris ilizibilă, în v. 4056 completarea *cu capul* s-a făcut după ms. rom. 178 Cj.

[27] Unele cuvinte din v. 4081–4084 aflate în porțiunea deteriorată sunt întregite și completate după ms. rom. 178 Cj; întâlnim o excepție în această din urmă versiune, unde, în v. 4083, apare cuvântul *vestitul* în loc de termenul *măritul* din ms. 214.

[28] Adnotarea lui Vasile Aaron corespunzătoare notei 38 se află într-o porțiune de pagină ruptă. Se pot citi frânturi, care se referă la sinuciderea regelui asirian Sardanapal, devenit simbol al desfrâului: [...] mai de pre urmă [...] ceale spurcate [...] cu tot fealiul de [...] care sculându-să [...] s-au aruncat în [...].

IOAN BARAC, *RISIPIREA CEA DE PRE URMĂ A IERUSALIMULUI*

Apărută în 1821, la București (într-o officină necunoscută), cartea are formatul *in-8°* (18 x 11 cm) și 254 de pagini, tipar negru, cu 20 de rânduri pe pagină. Pe verso-ul paginii de titlu este un citat parafrizat din Matei 24, 7. *Cuvântul-înainte*, relativ amplu, prefațează cele nouă cântări în versuri, fiecare dintre ele având un scurt rezumat (*Cuprinderea*), precum și mai multe note explicative.

Această scriere a lui Ioan Barac nu este singulară, căci el a avut o activitate susținută atât ca autor, cât, mai ales, ca traducător. Dintre scrierile și traducerile sale, reținem câteva titluri relevante despre implicarea sa în viața literară a veacului al XIX-lea, precum: *Istoriia preafrumosului Arghir și a preafrumoasei Elena cea măiastră și cu părul de aur* (ed. a II-a, Brașov, 1805), *Gratulație întru cinstea preaosfințitului domn Vasile Moga, episcopului neunit în M<are> Prințipat al Ardealului, sfințit în Carloviț, la 23 aprilie* (Brașov, 1811), *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariu mult curioasă* (1829), *O mie și una de nopți. Istorii arabicești* (Brașov, 1836, 1837), *Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot* (Brașov, 1842), *Cei trei frați gheboși* (Brașov, 1843).

Principalii exegeți ai operei au considerat că acest text nu este lipsit de interes, deși este unul fără prea mare valoare literară. În ciuda unor aprecieri favorabile asupra poemului, Ion Colan observă că autorul a intenționat să scrie o epopee, dar „n-a reușit” (1928–1929, 26). În viziunea lui G. Bogdan-Duică (1933a, 45), Ioan Barac ar fi, de fapt, „un simplu «translator» sau, aici, plagiator”, el inspirându-se din scrierea unui învățat ungur, Vályi Nagy Ferentz (1765–1820), care a publicat, în 1799, *A Pártos Jéruzsálem*, o tălmăcire a operei lui Iosephus Flavius (*Războiul evreilor*). Chiar și prefața lui Barac în care este amintit scriitorul antic este preluată tot din maghiară. Remarcând „versul ușor” al stihuitorului, dar fără

substanță, D. Popovici decreta sever: „Barac a fost atât cât a fost, pentru că atât l-a făcut natura să fie” (1972, 461).

Volumul a cunoscut mai multe ediții (1843, 1852, 1902). Dintre antologiile sau crestomațiile în care au fost inserate fragmente din această scriere menționăm: Gaster 1891, II, 235–242, Fugariu 1970, III, 134–142, Gherman 1977, 34–39, Fugariu 1983, II, 544–556. În antologia de față am transcris *Cuvântul-înainte* și *Cântarea I*, respectiv p. 1–40.

[1] Localitate în partea de apus a Asiei, la nord-vest de Marea Moartă. Considerat un oraș sfânt, Iersalimul a devenit capitală a statului iudeo-israelian, în timpul domniei regelui David, însă, ulterior, în vremea lui Nabucodonosor, a fost cucerit și distrus, dar a fost reclădit. În textul nostru, este ilustrată răscoala iudeilor (populație din Iudeea) împotriva romanilor (67–70), care a culminat cu distrugerea Ierusalimului și, implicit, a Marelui Templu, de către Titus, fiul împăratului Vespasian.

[2] Iosif Flavie (Flavius Iosephus), învățat evreu care s-a alăturat regelui Titus (Titus Flavius Vespasianus), asistând la căderea Ierusalimului și la distrugerea bisericii sfinte, simbol al evreilor. Acesta a devenit cetățean roman și istoriograf al regiilor romani, redactând o amplă lucrare intitulată *Războiul evreilor*, alcătuită din 5 părți, în ale cărei pagini evocă evenimentul care a marcat existența poporului evreu.

[3] Gessius Florus a fost un procurator roman în Iudeea (66–68), care i-a instigat pe evrei la revoltă contra romanilor.

[4] Marcus Iulius Agrippa este ultimul dintre regii Palestinei. Odată cu moartea sa, Palestina se divizează, iar Ierusalimul este distrus.

[5] Denumire pentru Roma, care apare la cronicari și la scriitorii iluminați români.

[6] Iuda Galileul este amintit în Biblie, în Faptele Apostolilor (5, 37). Este cel care a condus o revoltă împotriva romanilor.

[7] Este vorba despre Gamaliel, un fariseu și un distins învățător venerat de iudei. Numele său apare în Faptele Apostolilor (5, 34).

[8] Caius Iulius Caesar Octavianus, cel dintâi împărat roman, cunoscut și sub numele de August (27 î. Hr. – 14).

[9] Sinonim al termenului împărat (mai ales roman), folosit în limba veche.

[10] *Patrida* este termen de origine grecească ce semnifică „patrie”.

[11] Împărat roman care a domnit între anii 54–68. Numele său complet este Lucius Domitius Ahenobarbus sau Lucius Domitius Tiberius Claudius. Este cunoscut ca un tiran care i-a prigonit pe creștini, dar și ca un împărat care a reconstruit centrul Romei, în urma unui mare incendiu din anul 64.

[12] Tevdas era un proroc mincinos, al cărui nume apare menționat în Faptele Apostolilor (5, 7).

[13] Acest împărat roman (41–54) mai este cunoscut drept Claudiu I. Numele său întreg este Tiberius Claudius Nero Drusus Germanicus și s-a remarcat prin numeroase măsuri administrative care au dus la consolidarea statului și la dobândirea și la organizarea de noi teritorii subordonate Romei (Britania, Dobrogea).

[14] Ilie este un profet biblic care a împărțit apa în două (Vechiul Testament, Cartea a patra a Regilor 2, 8).

[15] Dregător roman.

[16] Numele unui personaj din Vechiul Testament. Este cel care i-a condus pe evrei în timpul revoltelor împotriva romanilor.

[17] Iudeea este un stat antic în sudul Palestinei, care, în Imperiul Roman, a fost condus de regi localnici, iar, mai apoi, de conducători romani.

[18] Monedă de aur sau argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică.

[19] Este vorba despre cetatea Sionului aflată pe un deal (Muntele Sionului), în Ierusalim. Aceasta este considerată un simbol al Israelului.

[20] Se referă la Irod cel Mare sau Irod I, rege al Iudeii (37–4 î. Hr.), care ar fi ordonat omorârea copiilor de până la 2 ani din Bethlehem (Matei 2, 16).

[21] Este vorba despre Marc Antoniu (Marcus Antonius), general al împăratului Cesar.

[22] Gallus Cestius este un demnitar roman în Siria, care dorea să înăbușe rebeliunea evreilor.

[23] Stat situat în partea de sud-vest a Asiei. În Antichitate, a fost provincie romană, însă ulterior Siria a fost ocupată de bizantini și de arabi.

[24] De fapt, Șimei. Personaj biblic din neamul lui Saul, care, la vederea lui David, începe să-l blesteme, după care aruncă cu pietre asupra acestuia (II Regi 16, 6).

[25] Suveran al Regatului Israel. Este cel care a ales Ierusalimul drept capitală, începând să construiască Marele Templu Evreiesc, pe care îl va termina Solomon, fiul său. Se presupune că ar fi scris psalmii biblici.

VASILE AARON, *ISTORIA LUI SOFRONIM ȘI A
HARITEI CEI FRUMOASE*

Prima ediție tipărită a *Istoriei lui Sofronim și a Haritei cei frumoase* s-a publicat la Sibiu, în 1821, în tipografia lui Ioan Bart, o lucrare de format *in-8°* (17 x 11 cm), cu un număr de [4] f. + 46 de pagini.

Autorul acestei prelucrări versificate, Vasile Aaron, așază în fruntea poemului 8 versuri introductive, prin care enunță aluziv morală textului. Acestea sunt urmate de un *Cuvânt-înainte*, semnat de autor, în care se prezintă valoarea pe care o au dintotdeauna „învățăturile ceale moralicești”, dar și faptul că ele pot constitui o sursă de inspirație literară, întrucât „întâmplările ce să înșiră atâta dulceață au în sine, cât m-au făcut în versuri a o alcătui și spre folosul iubitorilor de poezie”. Tot aici, autorul explică pentru cititorii săi câteva elemente de prozodie, după care arată relația dintre limba română, limba italiană și limba latină și își exprimă încrederea în posibilitatea creării în limba noastră a unor opere literare de valoare. Conținutul propriu-zis al poemului poate fi delimitat în mai multe episoade pline de tensiune, momente care definesc textul ca o veritabilă povestire în versuri a iubirii legendare dintre sculptorul orfan Sofronim și Harite, fiica lui Aristef, marele dregător al cetății grecești Milet. Cultivând motive ale poeziei preromantice, pe care le imită cu oarecare măiestrie, Aaron atinge „o fluență a versului neîntâlnită în altă parte la el” (Popovici 1972, 450).

Originalul pe care l-a fructificat Vasile Aaron, în compunerea *Istoriei lui Sofronim și a Haritei cei frumoase*, este nuvela *Sophonime. Nouvelle grecque* a scriitorului francez Jean-Pierre Claris de Florian, scrisă în 1784, pătrunsă în literatura română printr-un intermediar neogrecesc. Tradusă de Iordache Slătineanu, nuvela s-a tipărit la Sibiu, în 1797, ca supliment la transpunerea piesei de teatru *Achilefs la Schiro*, de Metastasio, la p. 97–120 (Densusianu 1929, 140–141; Piru 1977, 517). După alte opinii, Vasile Aaron nu a apelat pentru prelucrarea sa la traducerea lui Iordache Slătineanu, ci a

alcătuit poemul având ca model același original grec. Este posibil, de asemenea, ca versiunea cântecului iubirii lui Sofronim din nuvela lui Florian să fi fost substituită în intermediarul grecesc folosit de Slătineanu cu o alta, preluată din scrierea în greacă intitulată *Școala amanților delicați*, a lui Rigas Velestinlis, tipărită la Viena, în 1790, sau ca Aaron să fi versificat acest cântec direct după o traducere românească, neprecizată (Anghelescu 1971, 119–124).

Prima ediție a *Istoriei lui Sofronim* a fost urmată de o reeditare nedată, realizată la Sibiu, în tipografia lui Georg von Closius, apărută după 1832, precum și de o ediție tot nedată, imprimată după 1860, în aceeași tipografie a lui Closius, ajunsă la acea dată în posesia moștenitoarei acestuia, numele autorului nemaifiind precizat acum (Aaron 2013, 188). Există indicii că în 1893 s-ar fi tipărit o altă ediție la Brașov, din care nu se cunoaște niciun exemplar.

Textul ediției din 1821 a fost editat pe fragmente în *Antologia* 1957, I, 121–125, în *Fugariu* 1970, III, 143–154, în *Gherman* 1977, 30–32, în *Fugariu* 1983, 528–543, iar integral în Aaron 2013, 190–234.

Transcrierea de față a urmat ediția din 1821, după exemplarul existent la BAR București, cota CRV 1109, textul fiind redat integral.

[1] Praxiteles, renumit sculptor din perioada elenistică (c. 390–c. 320 î. Hr.).

[2] Se referă la versul alexandrin și la respectarea cezurii.

VASILE POPP, *CĂTRĂ CINSTIT DUMNEALUI
IOAN PRALE*

Textul a fost conceput ca o scrisoare de recomandare care să prefăteze *Psaltirea prorocului și împărat David în versuri*, „alcătuită de micul între musicoșii sistimii vechi Ioan Prale din Iașul Moldovii” și apărută, în cea de-a doua ediție, la Brașov, în 1827. Cartea propriu-zisă, scoasă în tipografia lui Franz von Schobeln de către meșterul Fridrich Herfurt, este în format *in-4°* (20 x 16 cm), cu [7] f. + 90 f. Primele 6 file nenumerate de la început, după foaia de titlu, care conțin prefața lui Vasile Popp, sunt legate în unele exemplare la sfârșit.

Cel dintâi care sesizează importanța acestei prime schițe de istorie literară românească, atașate cărții respective, este Timotei Cipariu, care își propusese, de fapt, să taxeze versificarea *Psaltirii* lui Prale, considerată „fără gust” și de un anumit „grad de barbarie”. Dar, în deschiderea acesteia, el descoperă un text „plin de erudițiune” (Cipariu 1870, 614), pe care îl va reproduce în continuare integral, cu alfabet de tranziție și adăugându-i câteva note (Cipariu 1870, 615–619). Scrierea prefetei era, în fond, pentru Vasile Popp un pretext de a divaga, cu multă lejeritate și competență, pe marginea literaturii române, în special a celei poetice, realizând un excurs doct de istorie literară, cu referințe bibliografice bogate și destul de exacte deseori. Acest lucru era menționat, de altfel, și de Timotei Cipariu, într-o notă care succede reproducerea textului: „Din argumentul acestei scrisori, alăturând și opul lăudat, se vede că autoriul ei nu a vrut întru atâta a lăuda pre autoriul opului, cât și-a luat ocaziune a scrie una disertațiune istorico-literară, în care a depus una mulțime de notițe, ce de aiurea nu le-am mai putea ști, și chiar din acest punct de vedere scrisoarea e de mare interes” (Cipariu 1870, 619). Redactarea textului, datat la 1 octombrie 1827, denotă faptul că cel ce se subintitula „a frumoaselor măiestrii, a filosofiei și medișinei doctor” era un cunoscător avizat al fenomenului literar, aflându-se, probabil, și cu strângerea materialului pentru viitoarea *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări...* într-un

stadiu avansat. În *Disertație*, Popp înregistrează *Psaltirea în versuri* a lui Prale, făcând mențiunea: „cu o prefație a mea despre cursul poeziei românești” (Popp 1838, 16).

Prefața este, totodată, un prilej pentru autor de a face elogiul limbii latine, insistând asupra necesității imperioase de a fi predată în școli, căci „unde e limba latinească, acolo e și cultură”. Pentru cel care publicase mai multe elegii și alte studii în această limbă, atașamentul unui iluminist întârziat față de „maica limbii noastre” apăsătoare ca un fapt firesc. O altă idee nobilă îmbrățișată de Popp este impulsivitatea dialogului Orient–Occident, benefic pentru această națiune, în condițiile în care „cultura Evropii străbate și în părțile acestea”.

Alte transcrieri ale prefetei: în BRV, III, 547–552, în Fugariu 1970, II, 199–206, și Fugariu 1983, II, 639–644.

[1] Popp se referă, cu oarecare condescendență, dar destul de rezervat, la sistemul universal de scriere propus de Ioan Prale în 1824, rămas fără ecou și privit mai mult ca o curiozitate.

[2] Trimiterea exactă este: Kyss Sándor, *Elementare universale totius generis humani alphabetum, logometria, orthographia, logosophia*, Budae, typis Regiae Universitatis Hungaricae, 1813.

[3] Cipariu adnotează informația eronată despre *Psaltirea* lui Corbea, rămasă în manuscris, notând că tipografia de la Bălgrad nu mai funcționa la acea dată.

[4] Alături de Lucius Caecilius Firmianus Lactantius, sunt amintiți diverși Sfinți Părinți greci și latini cunoscuți.

[5] Poet elen care a compus un poem vast, *Phainomena*, despre astronomie.

[6] Titlul corect al cărții lui Eufrosin Poteca este: *Cuvinte paneghirice și moralnice*.

[7] Referința este la *Cazania a II-a* coresiană, tipărită la Brașov între 14 decembrie 1580 și 28 iunie 1581. Cea dintâi tipăritură în limba română este însă *Catehismul sibian* din 1544, astăzi pierdut, certă fiind apariția *Tetraevanghelului* de la Sibiu din 1551–1553.

[8] Titlul întreg al poeziei lui Montan este *Străinul în Pesta, adecă o vorbire între un străin din Țara Turcească și între un cetățean din Pesta*.

[9] Anul apariției cărții este 1807.

[10] Prima ediție din *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă* a fost tipărită, de fapt, în 1801. Ultimele două titluri exacte, manuscrise ajunse ulterior în posesia lui Alexandru Gavra, la Arad, sunt *Rătăcirile lui Ulisse și Lucreția sau Amorul prin care s-au alunecat și s-au ofticit Lucreția din cetatea Luna din Italia, din care i s-a tras și moartea*, ultima fiind o prelucrare, „în stihuri alcătuită”, după Aeneas Silvius Piccolomini.

[11] Această atribuire este inexactă, Ștefan Crișan-Körösi fiind cunoscut doar printr-o traducere din Salomon Gessner, *Luntrea dintâia*, integrată în volumul *Orthographia Latino-Valachica* din 1805. Traduceri notabile din Pietro Metastasio au semnat în epocă Alecu Beldiman, Iordache Slătineanu și Ioan Budai-Deleanu.

[12] Ienăchiță (Ianache) Văcărescu a tipărit în același an, 1787, concomitent la Râmnic și la Viena, *Observații sau băgări dă seamă asupra regulilor și orânduielelor gramaticii rumânești*.

[13] Traducătorul acestei scrieri a lui Metastasio este Iordache Slătineanu.

[14] Referința la Barbu Paris Mumuleanu este exactă.

[15] Astfel apare grafiat numele lui Dosoftei.

[16] Scrierile lui Alecu (Alexandru) Beldiman la care se referă sunt: traducerea din Voltaire, *Tragodia lui Orest*, și volumul de poezii *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldavei întâmplare după răzvrătirea grecilor 1821*, publicat postum; la sfârșitul notei, apare o greșeală de tipar evidentă: *Grapsodie*, în loc de *Tragodie*.

[17] Ediția respectivă a apărut cu titlul *Scrisoarea Moldovei*. În capitolul *Despre literele moldovenilor* din această carte, Cantemir se referă la ordinul domnitorului Alexandru cel Bun, prin care s-a revenit la scrierea cu litere chirilice. Sunt aduse mărturii că înainte de Conciliul de la Florența, din 1439, românii ar fi scris cu litere latine.

[18] Este citată lucrarea lui Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor patriarchatus digestus, in quo exhibentur Ecclesiae patriarchae caeterique praesules totius Orientis*, vol. I–III, Paris, Ex Typographia Regia, 1740.

[19] Trimiterea este la *Mineiele* de la Râmnic, tipărite între anii 1776–1780.

[20] Este vorba despre lucrarea istoricului austriac Johann Christian von Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey* (vol. IV din colecția *Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer*), Halle, Johann Jakob Gebauer, 1804.

[21] Se referă la lucrarea lui Johann Gottlieb Heineccius, *Elementa philosophiae rationalis et moralis, quibus praemissa historia philosophica* (Amsterdam, 1728), tradusă mai întâi din latină în greacă de Grigore Brâncoveanu și publicată la Viena, în 1808. Pe baza acestei versiuni, Eufrosin Poteca a transpus cartea în românește și a tipărit-o cu titlul *Filosofia cuvântului și a năravurilor, adecă Loghica și Itica elementare*, la Buda, abia în 1829. Probabil că Popp a cunoscut traducerea lui Poteca în manuscris.

[22] Printre cei chemați de Veniamin Costache și Gh. Asachi la Seminarul de la Socola se numără și Vasile Popp, care devine, în 1821, profesor de filologie și filosofie și, totodată, director al așezământului, însă rămâne doar până la izbucnirea mișcării eteriste.

[23] Face trimitere la lucrarea lui Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, Constandin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, apărută la Buda, în 1826, și la traducerea acestuia din greacă, *Adunare de pilde bisericesti și filosofesti, de întâmplări vrednice de mirare, de bune gândiri și bune năravuri*, publicată tot la Buda, în același an.

[24] Este vorba despre școala alilodidactică de tip Lancaster în limba greacă, înființată la Iași de Nicolae Rosetti-Roznovanu, în colaborare cu pedagogul grec Gheorghios Kleoboulos.

[25] Disertațiile juridice ale lui Gheorghe Bibescu au fost tipărite la Paris în 1824. Referințe la aceste disertații se află și în fișele lui V. Popp (BAR Cluj, ms. rom. 404, f. 53^{r-v}).

MOISI BOTA, *VERSURI ÎNDEMNĂTOARE*

Apărută la Buda, în 1829, cartea, de format *in-folio* mic (26 x 21 cm), are 52 p. După foaia de titlu, având, pe verso, citate biblice din Sirah și Solomon, alături de o scrisoare de dedicație adresată lui Ioan Kővér de Réthát, purtând data de „25 noiembrie 1828”, urmează un tabel de corespondențe ale literelor latine cu ortografie italiană și maghiară, precum și ale literelor chirilice. „Dintru acest temei a dragostei către patria noastră”, își motivează autorul intenția într-un *Cuvânt-înainte*, „m-am îndemnat și eu a aduce ceva spre deprinderea activă întru poleirea tinerimei române cu chirileștile slove și cu strămoșeștile litere lucrat; mai vârtos, căci noi cu limba-ne cu totu români suntem, adecă fii strănepoților a romanilor celor vechi, carii nu cu slovele chiriliane, ci chiar cu literile latine se întrebuițau; de acea nu numai ni se cuvine, ma tocma datorința sângelui roman strămoșesc spre mai frumoasa poleire limbei noastre ne cheamă”. În acord cu propriile sale afirmații, titlul, dedicația și prefața volumului sunt tipărite în exclusivitate cu litere latine, textul (*Prejudicare. La soartea omenească, Fabula traiului hârciogilor de câmp pistriți și a celor lungi în coadă, cu a iepurilor casnici (de casă), Cântări de salutare, între care Cântecul adevăraților strănepoți romani, câteva poezii de dragoste, precum și Cântecul văierării dreptului în patria streină*) fiind repartizat pe două coloane distincte: cel din dreapta, redactat cu litere chirilice, iar cel din stânga, cu caractere latine și ortografie etimologizantă. Sub acest ultim aspect, textul prezintă o scriere rebarbativă, greoaie prin „eclectismul ortografic” (Boerescu 2014, 323) pe care îl promovează epigonic.

Autorul, Moisi Bota, născut în 1789, într-o familie arădeană nevoiașă, aparține „generației luminătorilor”, produs al Preparandiei arădene (1812). Deși slujitor o viață întreagă al catedrei, cărturarul își va deplasa intermitent preocupările dinspre didactic înspre sfera editorială, frecventând tipografia de la Buda, unde va publica o bună parte din operă. La îndemnul mai vechi al lui Petru Maior, va tipări, în Tipografia

Universității budane, un *Abecedar* cu litere latine, demers ce îi atrage alungarea din Banat și stabilirea la Sibiu, unde primește protecția episcopului Vasile Moga. În 1829, publică la Arad un volum de versuri intitulat *Dedicație la instalația lui Nestor Ioanovici*. Tot în 1829, la Buda, îi apar aceste *Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături*, volum căruia îi aparține *Fabula traiului hârciogilor de câmp pistriși și a celor lungi în coadă, cu a iepurilor casnici (de casă)*, pe care o reproducem, ea marcând preocuparea autorului pentru beletristica moralizatoare. Despre volum, N. Iorga va nota cu maliție: „Versurile lui, pe care le precede de considerații contra «cârtitoriului din Haale», sunt, firește, foarte rele” (Iorga 1901, II, 471). Anul 1836 consemnează revenirea lui Moisi Bota la problematica pedagogică, printr-un manual de școală elementară în două volume – *Graiul român* (vol. I, Buda, 1936; vol. II, Pesta, 1847) –, abecedar bilingv româno-maghiar, tipărit cu litere latine, „cu scop de a însuși cu ușurință și la repezeală limba statului, adică cea maghiară”. Pe coordonatele aceluiași preocupări de istoria învățământului se înscrie și *Modulul de educațiune* (Sibiu, 1858). Alte poezii vor apărea în 1859, sub genericul „Buchetul de sentimente naționale”, în Almanahul „Mugurii” din Arad, editat de către Mircea V. Stănescu. În 1861, la Pesta, vede lumina tiparului un „Calendariu românesc”. După momentul sibian, Moisi Bota se întoarce în Banat, iar apoi pe meleagurile natale, în Arad, anul 1862 aflându-l la Baia de Criș, unde Iosif Hodoș îi oferă postul de copist la prefectură. Se stinge din viață la 20 ianuarie 1873. Dacă textele sale poetice, „scrise într-o limbă greoaie, ezitantă (între forme populare, regionale și creații latinizante), fie că e vorba de fabule, de poezii politice [...] sau de versuri erotice, sunt extrem de prolixе” (*Dicț. lit.* 1979, 121), calitatea de „sânguincios învățător școlar și extrașcolar”, de „lucrător și pilduitor personaj al neamului său, în orice materie de viață publică”, a cărui „hârnicie dezinteresată acționa, în mod binecuvântat și cu efect simțitor și îndemnător, în chestii de educație: cultural-socială și național-morală”, nu-i poate fi contestată (Pop 1929, 4–5). Despre Moisi Bota, Vasile Gr. Pop afirmă în al său *Conspect* din 1876: „Acest activ și zelos bărbat nu are poate meritul de a fi produs ceva de valoare

nepieritoare pentru literatura română, dar are meritul incontestabil de a fi scris într-un timp când numărul a celor ce scriau, nu numai dincolo, dar și dincoace de Carpați, era așa de restrâns, încât îi puteai număra pe degete”; cu completarea: a lucrat „pentru cultivarea limbii și pentru redeșteptarea conștiinței naționale în acea epocă, pe când limba română – izgonită din biserică și școală prin introducerea celei sârbești – avea mai mare trebuință de apărători și cultivatori” (Pop 1982, 208). Ceea ce explică și lunga polemică a lui Moisi Bota cu patriarhia sârbească din Karlovăț și suma de satire contra limbii sârbe.

S-au mai reprodus fragmente din această carte în Fugariu 1983, II, 693–699. În antologia de față s-au transcris după original p. 21–36.

[1] Lecțiune greșită la Fugariu 1983, II, 697: *însămnea*.

[2] Lecțiune greșită la Fugariu 1983, II, 697: *se roagă*.

[3] Reconstrucția a urmat modelul celei mai probabile forme morfologice; semnul este ambiguu, după cum reiese din juxta cu alfabetul latin, unde liniuțele de unire par, mai degrabă, să sprijine ideea unei creații de tip caz gramatical prin flexiune, după modelul limbii latine: în acest caz ar fi vorba de un fals locativ.

[4] În pofida dificultății fonologice, lecțiunea se sprijină și pe textul latin din juxta.

[5] Lecțiune dificil de explicat pentru „pozineriu”, însă confirmată de segmentul de text corespunzător din juxta cu latine.

VASILE AARON,
ANUL CEL MĂNOS. BUCURIA LUMEI

Prima ediție a acestui volum de versuri al lui Vasile Aaron a apărut în 1820, iar a doua în 1830, ambele în tipografia lui Ioan Bart din Sibiu. Este o carte de dimensiuni reduse, în format *in-12°* (18 x 12 cm), prima ediție având [2] f. + 26 de pagini, respectiv 30 de pagini cea de-a doua.

Poemul cuprinde o succesiune de tablouri bucolice consacrate muncilor câmpenești de pe parcursul unui an, fiind considerat o imitație după cele 2188 de versuri ale *Georgicelor* lui Virgiliu (Popovici 1972, 449). De altfel, Aaron a tradus asiduu din acest poet latin, între care *Bucolicele*, *Georgicele* și *Eneida*, precum și *Metamorfozele* lui Ovidiu. Din punctul de vedere al structurii, poemul lui Aaron conține patru episoade, amintind de cele patru secvențe din *Georgice*, înfățișate în succesiunea lucrărilor agricole aferente celor patru anotimpuri ale anului. Aceste episoade sunt precedate de un *Cuvânt-înainte*, în care autorul face câteva divagații pe marginea artelor („științele ceale frumoase”), referindu-se la rolul inspirației („jucăreaua firei”) în compunerea și interpretarea pieselor. Aaron arată motivul pentru care a alcătuit aceste versuri, destinate pentru „petreacerea vremii”, iar finalul poemului reiterează binefacerile aduse de munca rodnică depusă „cu bărbăție”. *Anul cel mănós* face parte dintre scrierile literare reprezentative cu conținut didactic din sfera Școlii Ardelene, în care sunt elogiuate acele „lucruri moralicești” benefice pentru educarea celor mulți. Deși a fost taxată de G. Călinescu drept o „scriere fără pretenții, pentru calendar”, nefiind însă „lipsită de mărunte grații” (Călinescu 1982, 72), ea reflectă interesul manifestat în literatura Luminilor pentru pastoral și pitoresc.

Versurile au fost reeditate în 1832, la Sibiu, și în 1893, la Brașov. Fragmente din scrierea lui Aaron au fost reproduse în antologiile Fugariu 1970, III, 109–125, și Fugariu 1983, II, 510–524. O ediție integrală au realizat Liliana Maria Popa și Ioan-Nicolae Popa, în Aaron 2013, 144–167 (comentariu), 169–180 (textul editat, după ediția din 1820).

Textul transcris integral aici urmează cea din urmă ediție.

[1] Strofa se află pe verso-ul paginii de titlu.

[2] *Nive* pentru *neauă* este un latinism, creat din *nix*, *nivis*.

[3] *Urda-vacii* este denumirea populară a unei buruieni, care este numită științific *Lepidium draba*. Este întrebuințată în remediul diferitelor afecțiuni, fiind foarte răspândită pe câmpii și pe margini de drum.

[4] Iara, comună situată în sud-vestul județului Cluj, unde în vechime se practica meșteșugul olăritului.

[5] Denumirea latină a crinului.

GHERONTIE COTORE, *DESPRE*
ARTICULUȘURILE CEALE DE PRICE

Speculum grecorum schismaticorum at concordia cum latinis este inscripția de pe cotorul de piele al unui manuscris românesc colligat, autograf al lui Gheorghe Gherontie Cotore, scris îngrijit, cu cerneală de culoare închisă și litere chirilice, prezentând câteva discontinuități, de mică importanță, păstrat sub nr. 86 în fondul Blaj, de la BAR Cluj Napoca, format 21,5 x 17 cm, legat în carton. La fila 6 întâlnim un alt titlu: *Despre schismăția grecilor*, iar partea a II-a mai cuprinde *Articulușurile ceale de price* de G. G. Cotore, în Sâmbăta Mare, 1746, titlu menționat de profesorul blăjean Ioan Micu Moldovan și formulat după indicațiile lui Cotore, din *Cuvântul-înainte* la lucrarea *Despre articulușurile ceale de price*.

Scrierea *Despre articulușurile ceale de price*, cuprinsă între f. 192^r–253^r, are un *Cuvânt-înainte* și o *Încheiere*, valoroasă pentru ideile pe care le pune în circulație. Modelul după care a lucrat Cotore, la fel ca în *Despre schismăția grecilor*, este lucrarea canonicului Christophorus Peichich (Kristóf / Karst Pejkič) (1666–1730) intitulată *Speculum veritatis inter Orientalem et Occidentalem Ecclesias refulgens*, Venetiis, Typis Societatis Albrizianae, 1725; ed. a II-a, Tynaviae, Fridericum Gall, 1730. Nu suntem în fața unei traduceri a textului latinesc – deși regăsim pasaje identice –, ci este mai degrabă o prelucrare a materialului, în care ne apare evidentă erudiția teologului (vezi *Ist. lit.* I, 557–558). Indiscutabil, Cotore s-a folosit de mai mulți autori, între care Louis Maimbourg, din care a și tradus, în mod sigur pentru aspectele istorice, sau de *Catehismul* lui Iosif de Camillis (Tymavia, 1726), dar a recurs și la lucrarea iezuitului slovac Martin Szent-Ivány, pentru aspectele teologice (*Dissertatio chronologico-polemica de ortu, progressu, ac diminutione schismatis Graeci, atque Graeci Ritus Ecclesiae, cum Romana Ecclesia, tot votis exoptata Reunione*, Tymavia, Typ. Academicis, per Joannem Andream Hörmann, 1703).

Gherontie Cotore se raporta în opera sa, în principal, la Conciliul florentin, arătând că principalele deosebiri dintre Biserica Romei și Bisericile Răsăritene sunt cele patru puncte florentine, dar se înscria mai clar pe linia Reformei tridentine, dovadă fiind faptul că el amintea și alte *articulușuri de price*, pe care le considera la fel de importante pentru mântuirea sufletului. Mai mult, Cotore punea la îndoială validitatea preoției, în cazul episcopilor care nu recunoșteau primatul papal.

Cotore face parte din prima generație de intelectuali uniți, crescuți în școlile catolice, în spiritul catolicismului militant și sincer interesat în risipirea „norului neștiinței”, prin emanciparea poporului său prin cultură. Militantismul lui Cotore pentru Unire își are o explicație și o justificare. Pe de o parte, prin Unire, asemeni lui Inochentie Micu, el a urmărit drepturi politice pentru români, iar pe de altă parte, ridicarea prin cultură, unul dintre obiectivele spre care tindeau cărturarii români. Manuscrisul său rămâne prima prelucrare făcută după literatura catolică de controversă teologică a vremii din spiritualitatea românilor ardeleni, procedeu care va cunoaște o intensificare odată cu opera lui Samuil Micu. Lucrarea reflectă momentul în care Unirea bisericească era în criză datorită revoltei provocate de călugărul sârb Visarion Sarai, arătând ruptura între uniți și neuniți.

Puținele informații despre viața lui Gheorghe Gherontie Cotore ne-au fost transmise în cea mai mare parte de Samuil Micu (*Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, ms. rom. 439, BAR Cluj-Napoca, tom. IV, f. 345, 351–352, f. 361–363). Cotore, născut în jurul anului 1720, provenea dintr-o familie de proaspeți înnobilați din Totoi. Studiile le-a făcut, probabil, la Alba Iulia, în apropierea casei părintești, apoi le-a continuat la iezuiții din Cluj. S-a călugărit la Munkács, în 1738, și și-a terminat pregătirea la Sâmbăta Mare, în 1746.

A ocupat o serie de demnități legate de activitatea ecleziastică – aflându-se în slujba școlii, a mănăstirii și a arhivei, al cărei prim păzitor a fost (Cipariu 1855, 223) –, ajungând să fie desemnat vicar general. Cu ajutorul tipografului Sandu, venit din Moldova, a reorganizat tipografia diecezană blăjeană, prin aducerea unor meșteri din Țara

Românească. În vremea episcopului Atanasie Rednic, căruia generația lui Grigore Maior, Silvestru Caliani și Gherontie Cotore i-a făcut o hotărâtă opoziție, toți au fost chemați în 1765 la Sibiu, pentru cercetări, și au fost încarcerați. Cotore a fost trimis la mănăstirea Strâmba. De la Strâmba, Cotore a ajuns la Gherla, iar în 1772 a revenit la Blaj și a fost desemnat prepozit de noul episcop Grigore Maior. Data morții lui Cotore nu o cunoaștem, totuși presupunem că n-a mai trăit mult după 1774, fiindcă nu-l mai găsim în actele vremii.

Manuscrisul a fost editat relativ recent (Cotore 2000).

Antologia reproduce următoarele file din manuscrisul lui Gherontie Cotore, *Despre articulusurile ceale de price*: f. 192, 196^v–210^v, 211^r–213^v, 215^r–218^v, 229^v–235^v.

[1] Sâmbăta Mare sau Trnava, localitate în Slovacia; în latină, Tyrnavia.

[2] Sfântul Grigore din Nazianz (c. 329/330–c. 389/390), teolog, predicator și orator. Între anii 379–381 a fost episcop de Constantinopol.

[3] Se referă la Sf. Ilarion cel Nou.

[4] Teofilact, scriitor bizantin (se pare originar din insula Eubeca), cunoscut și sub numele de Theofilact al Bulgariei, preceptor al prințului Constantin Ducas, fiul împăratului Mihail al VIII-lea Ducas Parapinakes (1071–1078), iar apoi arhiepiscop de Obrida (1090–1108). S-a făcut cunoscut prin celebrele sale comentarii la Noul Testament.

[5] Este vorba despre sinodul de la Sirmium din anul 378.

[6] Rivera, comentator teolog.

[7] Eunomius, teolog, născut la începutul secolului IV în Capalvia, a ajuns episcop de Cytik, adept al preotului Alexandru Arie (Arius), a cărui învățătură a fost condamnată ca eretică la primul conciliu ecumenic de la Niceea (325). A fost îndeplădit din scaunul episcopal în anul 360. A murit în anul 390.

[8] Sfântul Vasilie cel Mare (330, în Cezareea Capadociei – 1 ianuarie 379). Referirea este la lucrarea *Contra lui Eunomie*, scrisă pe la anul 364.

[9] Sfântul Chiril al Alexandriei (c. 370–444), patriarh de Alexandria (412–444).

[10] Forma greacă a poreclei lui Iuda, eroul evreu al Noului Testament.

[11] *Și iarăși* (sl.).

[12] Sfântul Dorotheos din Tir (? sec. V – a doua jumătate a sec. al V-lea, Tor), scriitor bisericesc bizantin și episcop de Tir. I se atribuie o lucrare despre ucenicii lui Hristos.

[13] Linus, considerat de teologii catolici ca fiind al doilea episcop la Roma (67–c. 79), după Sf. Petru, iar de către teologii ortodocși ca fiind primul, considerând că Apostolii nu erau legați de un scaun episcopal, ca cel amintit, și că izvoarele istorice nu indică decât prezența și moartea martirică în Roma a Sf. Petru (împreună cu Sf. Pavel).

[14] Felix II, antipapă (355–365).

[15] Salamanos Hermeias Sozomenos s-a născut în Palestina (în satul Bethlehem, lângă Gaza), fiind contemporan cu Socrates Scolasticul și, ca și acesta din urmă, avocat la Constantinopol. Între anii 443–450, a întocmit, pe baza unor documente și informații în plus, o *Istorie bisericească*, în nouă cărți, cuprinzând anii 324–421.

[16] Sfântul Atanasie cel Mare (295–373), „părintele ortodoxiei”. A fost principalul acuzator al arianismului la conciliul de la Nicheea (325). Patriarh al Alexandriei între 328–373.

[17] Pavel I, episcop de Constantinopol (337–339; 341–342; 346–351).

[18] Nicephoros, patriarh de Constantinopol (806–815) și istoric bizantin. A combătut pe iconoclaști. Sub împăratul Leon Armeanul, a fost depus din funcție și exilat la Chrysopolis. A murit în anul 829. El a alcătuit o *Scurtă istorie*, în care a înfățișat evenimentele dintre anii 602–769.

[19] Iuliu I, papa de la Roma (337–352).

[20] Marcu, papa de la Roma (336).

[21] Inocențiu I, papa de la Roma (401–417).

[22] Ghernadios II Scholarios (laic, Georgios Kourtesios), teolog bizantin, patriarh de Constantinopol (1454–1456; 1462–1463; 1464–1465).

[23] Ignatie, sfânt, patriarh de Constantinopol (847–858; 867–877), înlăturat și chiar întemnițat în anul 858 de către

Bardas. A fost repus în anul 867 în demnitate de către împăratul Vasile I Macedoneanul (867–886).

[24] Nicolae I, papa de la Roma (858–867).

[25] Theodoretos din Cypros (393, Antiohia – c. 466), episcop de Cypros, orașel în Siria eufratică. Apologet și polemist, exeget și istoric, Theodoretos a scris mai multe lucrări, printre care și o *Istorie bisericească* și opera *Terapeutice (Graecarum affectionum curatio)*, în douăsprezece cărți.

[26] Papa Leon I cel Mare (440–461) a trimis la conciliul IV ecumenic de la Calcedon cinci delegați: trei episcopi (Paschasinus de Lilybaeum, Lucentius și Iulian de Cos) și doi preoți (Bonifacius și Vasile).

[27] Posibil să fie vorba de teologul bizantin (sanctificat) Maxim Confesorul (Mărturisorul) (580–662), fost secretar imperial, abate de Chrysopolis, exilat de împăratul Constant II (641–648) în Caucaz.

[28] Martin I, papa de la Roma (649–655).

[29] Primul, după teologii ortodocși, și al doilea, după teologii catolici, episcop al Antiohiei (sec. I, fără a se cunoaște anii, dar în orice caz înainte de anul 67). Vezi și nota 13.

[30] Urmașul lui Linus în Scaunul de la Roma a fost Clet (Anaclet) I (79–c. 90), iar acestuia i-a urmat Clement I (69–99).

[31] Grigore I cel Mare (590–604). Denumirea de „patriarh ecumenic” s-a dat pentru prima dată de împăratul Iustinian I cel Mare (527–565), în aprilie 533, patriarhul Epifanie al Constantinopolului (520–535). Începând cu patriarhul Ioan VI Costitorul (582–595), s-a hotărât printr-un sinod local ținut la Constantinopol să poarte titlul de „patriarhi ecumenici”.

[32] Papa Pelagius I (556–561) sau papa Pelagius II (579–590).

[33] Ioan IV Postitorul, episcop al Constantinopolului între 582–595.

[34] Victor I, papa de la Roma (189–198).

[35] Episcopul de Ephes, Policrate, ca reprezentant al bisericilor din Asia, intrase în conflict cu papa Victor în problema datei Paștilor. Sfântul Ireneu s-a străduit să împace cele două tabere.

[36] Sfântul Ireneu / Eiranaios (c. 140, Smirna – 202, Lyon) este unul dintre cei mai de seamă Părinți ai Bisericii și creator al teologiei creștine în Biserica Apuseană. În anul 177, a devenit episcop de Lugdunum (Lyon). Se pare că a avut o moarte de martir. Eruditul teolog Hieronymus îi atribuie *Scrisorile bisericii din Lyon și Viena, adresate episcopului Victor al Romei în chestiunea pascală*.

[37] Ștefan I, papa de la Roma (254–257).

[38] Sfântul Ciprian (c. 200–258), decapitat din ordinul împăratului Valerian (253–260), episcop de Cartagina (249–258). Printre altele, a scris, în 250–251, *Despre unitatea Bisericii universale (De catholicae ecclesiae unitate)*, în care critica schisma din cadrul Bisericii.

[39] Cilicia, regiune din antica Asia Mică.

FLOAREA ADEVĂRULUI

Tipărită la Blaj, în 30 martie 1750, în Mănăstirea Sfintei Troițe, cartea are [2] f. + 62 f., format *in-8°* (11 x 15 cm), cu 18 rânduri pe pagină. Volumul cuprinde următoarele capitole: *Predoslovie către cetitor*, f. [1]^v–[2]^v, *Cuvânt-înainte*, f. 1^r–8^v, cap 1, *Pentru credință*, f. 8^v–12^r, cap 2, *Pentru capul besearecii*, f. 12^r–26^r, cap 3, *Pentru purceaderea Duhului Sfânt*, f. 26^v–40^v, cap 4, *Pentru materia Sfintei Cuminecături*, f. 40^v–48^v, cap 5, *Pentru sufletele răposaților*, f. 48^v–62^v. Lucrare doctrinară, scrisă în spiritul Reformei Catolice post-tridentine, *Floarea adevărului* este, probabil, opera lui Petru Pavel Aaron, pe atunci vicar apostolic la Blaj, secondat de „ieromonașii” erudiți bazilitani. Între aceștia s-au numărat, potrivit unor supoziții, teologii Gherontie Cotore, în principal, care scrisese, din aceeași perspectivă, *Despre articușurile ceale de price*, apoi Grigore Maior, Silvestru Caliani și Leonte Moschonas. Între colaboratori este amintit și Atanasie Rednic, dar acesta se întorsese de la Muncaci la Blaj abia în 1750, când scrierea era deja încheiată (Bunea 1902, 368; Pâclișanu 2006, 337, 342–344). Lucrarea i-a fost atribuită și exclusiv lui P. P. Aaron (Drăganu 2003, 86), aserțiune puțin probabilă. Este o carte originală de controversă și exegeză teologică, concepută pe baza unei bibliografii destul de bogate, expusă în *Predoslovie către cetitor*, și în care regăsim titluri precum *Îndreptarea legii* (Târgoviște, 1652), *Cheia înțelesului* (București, 1678), *Viața și petreacerea svinților* (Iași, 1682–1686), a lui Dosoftei, *Biblia de la București* (1688), alături de alte tipărituri muntene și ieșene. Aaron va mai apela la procedeul înzestrării cu un aparat critic a expunerilor sale teologice și în alte lucrări, precum *Păstoriceasca Poslanie sau Dogmatica învățatură a Besearecii Răsăritului*, din 1760. Miza lucrării este ca, pe baza reinterpretării unor texte de extracție ortodoxă, apelând deopotrivă la textele sacre și la comentariile patristice grecești și latine, să demonstreze legitimitatea celor patru puncte dogmatice (*stihuri*), stabilite în Conciliul unionist de la Florența din 1438–1439, esențiale

pentru susținerea comuniunii cu Biserica Romei: primatul papal, purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul (*Filioque*), valabilitatea sacramentală a Euharistiei cu azimă, ca și cu pâine dospită, și existența Purgatoriului. De reținut că sintagma Sfântul Spirit este evitată în cuprinsul textului, în favoarea celei de Sfântul Duh, reflectând demersul de păstrare, în principiu, a ritului bizantin. Sensul dezbaterii este, așadar, acela de a argumenta apologetic faptul că „Unirea altă nu iaste, fără numai credința și învățătura Sfinților Părinți”, ceea ce ar fi în conformitate cu tradițiile liturgice ale Bisericii Universale.

Primită, evident, cu reticență în lumea ortodoxă, cartea a stârnit o replică acidă din partea unui călugăr ardelean, refugiat în ambianța Episcopiei de la Râmnic, într-un manuscris copiat în 1765, dar a cărui redactare începuse din anii 1750–1755 (Bodogae 1944, XVII–XVIII; Dumitran 2001, 157).

Episcopul P. P. Aaron a tradus *Floarea adevărului* în limba latină și a publicat-o cu titlul *Flosculus veritatis de ecclesiarum Unione*, în 1752, la Viena, în tipografia lui Joannes Ignatius Heyinger, fiind reeditată la Roma, în 1862. Volumul rarissim din 1750 fost retipărit cu fidelitate la Blaj, în 1816, cu o predoslovie semnată de Dimitrie Pop, „protopop și notarius scaunului vlădicesc”. Acest din urmă text a fost reeditat mai recent de Meda-Diana Hotea (*Floarea* 2004).

Singurul exemplar cunoscut al ediției din 1750 se păstrează în Biblioteca Națională Széchényi din Budapesta (Országos Széchényi Könyvtár) și a aparținut episcopului greco-catolic de Gherla, Ioan Alexi (Tagliavini 1943, 1–2; CRVH, 181, 843). O transcriere a primei ediții se află la Chindriș–Iacob 2013, 521–535.

În antologie s-au editat după o fotocopie a ediției princeps f. [1]^r–[2]^v, 1^r–48^v.

[1] Conciliul Ecumenic Quinisext („al cinci-șaselea”) de la Trula a fost convocat în 692 și a stabilit canoanele și diferențierile legislative între Biserica Apusului și cea a Răsăritului.

[2] *Triodul* tipărit cu binecuvântarea mitropolitului Neofit de la Crit, la București, în 1746.

[3] *Mărgăritare, adecă cuvinte de multe feliuri*, ale Sf. Ioan Gură de Aur, au apărut, în traducerea lui Radu și Șerban Greceanu, la București, în 1691.

[4] *Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii*, tipărite la București, în 1746, de tipograful Stoica Iacovici.

[5] Este vorba despre cartea *Învățătură sfântă, adecă Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii tâlcuire*, tradusă din greacă de Ieremia Cacavela, la Iași, în 1697.

[6] Papa Benedict al XIV-lea a pontificat între anii 1740–1758, având cuvinte de laudă în legătură cu ediția vieneză a cărții, *Flosculus veritatis*.

[7] Sfântul Gherman I, Patriarh al Constantinopolului între anii 715–733, a scris *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*.

[8] Se referă la *Chiriadromionul* de la București, din 1732, o reluare a celui de la Bălgrad, din 1699.

PETRU PAVEL AARON,
PĂSTORICEASCA DATORIE

Imprimată la Blaj de Petru Sibianul, la 28 mai 1759, în Tipografia Mănăstirii „Sfânta Treime”, cartea, în format *in-8°* (15 x 9,5 cm), are 1 f. liminară și 160 p., cu câteva greșeli de paginație.

Concepută ca o epistolă-pastorală, ea conține un cuvânt introductiv adresat de episcopul Petru Pavel Aaron preoților și credincioșilor din eparhia unită de Făgăraș, urmat de zece instrucțiuni și comentarii pentru folosul clerului. Cele zece capitole au fiecare câte un titlu distinct, iar la sfârșit se află o erată (*Greșalele așa le ceteaște*). Accentul cade, în text, pe normele care trebuiau să guverneze o activitate pastorală sănătoasă. Este, în esență, o lucrare despre autoritate (despre autoritate în Biserică), încadrându-se astfel în registrul dreptului canonic. *Păstoriceasca datorie* desăvârșește tabloul tematic al producției de carte religioasă tipărită la Blaj în agitatul deceniu șase al secolului al XVIII-lea, producție prin care s-a încercat edificarea unei comunități confesionale solide, capabilă să distingă propria sa specificitate liturgică, doctrinară și normativă. Nu știm dacă episcopul unit a scris de unul singur întinsa epistolă. Nici conținutul acesteia, nici alte surse din epocă nu ne ajută în formularea unei concluzii categorice. Putem observa doar că metoda de argumentare folosită recurent în cuprinsul volumului e similară celei din *Floarea adevărului* (1750), operă aparent colectivă, dacă ținem seama de precizarea că a apărut „prin marea strădania cucearnicilor între ieromonahi în Mănăstirea Sfintei Troițe de la Blaj”. În lipsa dovezii care ar permite să-i atribuim exclusiv lui Petru Pavel Aaron redactarea textului – ipoteză demnă de luat în considerare, totuși –, rămâne loc doar pentru afirmația: *Păstoriceasca datorie* exprimă fidel ideile episcopului despre guvernarea eparhiei, despre relațiile cu preoțimea și laicul din subordine, și despre rezolvarea marilor probleme ale momentului. Textul nu a făcut obiectul unei ediții moderne. Doar un fragment a ajuns să fie ceva mai cunoscut, datorită

publicării lui de către Bunea 1902, 386–388. Semnalări mai recente la Chindriș 2001, 278; Chindriș–Iacob 2007, 96–97, și Ghitta 2017, 83–92. Paginile transcrise în această antologie sunt: 1–106.

[1] Corectat în erată: „mărturisindu-mă” cu „mărturisescumă”.

[2] Identificarea ediției din care provin citatele biblice constituie o problemă în cazul *Păstoriceștii datorii*. Deoarece textul pastorelei nu conține niciun indiciu în acest sens, am folosit, ca termen de comparație, două traduceri în limba română ale Sfintei Scripturi: *Biblia* de la București din anul 1688 (BB) și, respectiv, traducerea după *Vulgata*, definitivată la Blaj, la începutul deceniului șapte al secolului al XVIII-lea, publicată în anul 2005, după manuscrisul păstrat (manuscris ce conține, din Noul Testament, doar cele patru evanghelii) (BVg). *Faptele Apostolilor*, 20, 26–27 (BB, p. 848).

[3] Corectat în erată: „Adevărulului” cu „Adevărului”.

[4] *Corinteni I*, 9, 16 (BB, p. 864).

[5] *Matei*, 25, 21 (BVg, V, p. 371).

[6] *Ioan*, 10, 1 (BVg, V, p. 710).

[7] *Pravila* din care se citează în *Păstoriceasca datorie este Îndreptarea legii cu Dumnezeu, carea are toată judecata arhierescă și împărătească de toate vinile preoțești și mirenești...*, Târgoviște, 1652.

[8] *Îndreptarea legii*, glava 12, p. 9.

[9] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Apostoli, glava 35, p. 436.

[10] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Părinți de la Antiohia, glava 13, p. 484.

[11] Corect: glava 16 (*ibidem*, Canoanele Săborului de la Nichea, p. 453).

[12] Corect: glava 13 (*ibidem*, p. 9).

[13] *Faptele Apostolilor*, 8, 20 (BB, p. 837).

[14] *Îndreptarea legii*, Canoanele Sfinților Apostoli, glava 29, p. 435.

[15] *Ibidem*, glava 9, p. 7.

[16] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Apostoli, glava 39, p. 437.

[17] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Părinți carii se-au adunat la Gangra, glavele 6 și 7, p. 473.

[18] *Ibidem*, glava 318, p. 407.

[19] *Ibidem*, glava 319, p. 407.

[20] *Ibidem*, glava 41, p. 27.

[21] *Ibidem*, Tâlcuirea cestor 20 de canoane ale Săborului de la Gangra, p. 474.

[22] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Părinți de la Halchidona, glava 4 și tâlcul ei, p. 517.

[23] *Matei*, 19, 6 (*Biblia*, 1688, p. 764).

[24] *Îndreptarea legii*, Canoanele Sfinților Părinți de la Halchidona, glava 24 și tâlcul ei, p. 524.

[25] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Părinți de la Carthagen, glava 10 și tâlcul ei, p. 548.

[26] *Ibidem*, Canoanele Sfinților Apostoli, glava 28 și tâlcul ei, p. 434–435.

[27] Corect: glava 27, p. 20.

[28] „Binecuvântat este Dumnezeuul nostru”: *Îndreptarea legii*, glava, 27, p. 20.

[29] *Romani*, 10, 15 (BB, p. 861).

[30] *Îndreptarea legii*, Canoanele Sfinților Părinți de la Laodichia, glava 15 și tâlcul ei, p. 493.

[31] Corectat în erată: „prorociile” cu „prorocii”.

[32] *Galateni*, 1, 8 (BB, p. 881). Corectat în erată: „glava” cu „Galateani”.

[33] *Psalmul 50*, 19 (BVg, III, p. 374).

[34] Corectat în erată: „sau” cu „stih”.

[35] *Galateni*, 1, 8 (BB, p. 881).

[36] *Pravoslavnică Mărturisire a Săborniceștii și Apostoleștii Besearecii Răsăritului*, Buzău, 1691, p. 97.

[37] „și fă pâinea aceasta...”: *Pravoslavnică*, p. 97.

[38] Corect: cap 22, stih 17–20.

[39] *Corinteni I*, cap 11, 23–25 (BB, p. 871, cu diferențe).

[40] Corect: glava 56 (*Îndreptarea legii*, p. 46).

[41] *Evanghelie învățătoare sau Cazanie preste duminicile anului...*, Govora, 1642, p. 313.

[42] „...luați, mâncați...” (în slavonă și greacă).

[43] *Cheia înțelesului*, București, 1678, p. 78.

[44] Corectat în erată: „furi” cu „juri”.

[45] *Facerea*, 14, 22–23 (BVg, I, p. 15).

[46] *Facerea*, 21, 23–24 (BVg, I, p. 22).

[47] *Psalm 14*, 1 și 4 (BVg, III, p. 357).

[48] Apocalipsa Sf. Ioan, 10, 5–6 (BB, p. 925, cu diferențe).

[49] *Îndreptarea legii*, Canoanele Sfântului și Marelui Vasilie, glava 29 și tâlcul ei, p. 668.

[50] *Ibidem*, glava 22, p. 16.

[51] *Ibidem*, glava 24, p. 18.

[52] *Ioan*, 1, 9 (BVg, V, p. 693).

[53] Corectat în erată: „văzând” cu „vânzând”.

[54] Corect: 5.

[55] *Psalm 50*, 19 (vezi nota 33).

[56] *Luca*, 13, 3 (BVg, V, p. 580).

[57] *Faptele Apostolilor*, 3, 19 (BB, p. 833, cu mici diferențe).

[58] Corect: 5 (*Iacob*, 5, 16, BB, p. 911–912, cu mici diferențe).

[59] *Luca*, 3, 8–9 (BVg, V, p. 558).

[60] *Psalm 7*, 13–14 (BVg, V, p. 355).

[61] Corect: 17 (*Matei*, 18, 17, BVg, V, 358).

[62] Ioan Zlatoust, *Mărgăritare, adecă cuvinte de multe fealiuri*, București, 1746, f. 142^v.

[63] *Ibidem*, f. 87^v.

[64] *Îndreptarea legii*, Tâlcuirea cestor 20 de canoane ale Săborului de la Gangra, p. 475.

[65] Corect: 27 (*Preoția*, 20, 27, BVg, I, p. 315).

[66] *Îndreptarea legii*, glava 378, p. 484.

[67] Scris: *mugur*.

[68] *Psalm 48*, 13 (BVg, III, p. 373).

BIBLIA VULGATA

Traducerea în limba română a *Vulgatei*, realizată în 1760–1761, sub coordonarea efectivă a episcopului Petru Pavel Aaron, s-a transmis prin intermediul a două grupe de manuscrise, păstrate actualmente la BAR Cluj: cea dintâi grupă conservă protograful traducerii (ms. rom. 18, 21, 23, 25, 30, 68), din care lipsesc cărțile biblice începând de la *Pildele lui Solomon* și până la *Prorocia lui Baruh*, inclusiv, iar cea de-a doua, o versiune integrală a Vechiului Testament, rezultată dintr-o copiere a primei redactări (ms. rom. 19, 20, 28, 29); de adăugat ms. rom. 22, care cuprinde o versiune a celor patru Evanghelii, structurate ca texte de slujbă, realizată, desigur, în afara planului de traducere a *Vulgatei*. Ms. rom. 28, utilizat în această antologie, are 461 f., dimensiunile 23 x 17,5 cm și cuprinde următoarele cărți biblice: *Cartea Esthir* (f. 1^r–10^v), *Cartea lui Iov* (f. 10^v–57^v), *Cartea Psalmilor* (f. 61^r–160^v), *Cartea Pildelor* (f. 163^r–200^v), *Cartea Ecclesiastului* (f. 200^v–213^r), *Cântarea lui Solomon* (f. 213^r–218^v), *Cartea Înțelepciunii* (f. 218^v–242^r), *Ecclesiasticul* (f. 242^r–306^v), *Prorocia lui Isaie* (f. 307^r–384^r), *Prorocia Ieremiei* (f. 384^r–460^v), *Threni, adecă tânguirile lui Ieremie prorocului* (f. 460^v–461^v).

Într-un preambul la *Biblia* din 1795, intitulat *Cătră cetitoriu*, Samuil Micu se referă tangențial la traducerea lui Petru Pavel Aaron, spunând că „toată S. Scriptură pre limba românească însuși o au talmăcit, ci încă mai lipsindu-i mâna și îndreptarea cea mai de pre urmă”, iar „acea talmăcire, numai pre niște hârtii scrisă, nesăvârșită și nedată la lumină au rămas, dintre care hârtii după aceea, pentru multele mutări din loc în loc, unele s-au pierdut”. Într-un alt loc din *Istoriia și lucrurile și întâmplările românilor* (Partea X, § 9, *Vlădicul Aaron în scaon*), teologul blăjean revine cu o explicație la fel de vagă, potrivit căreia „pentru cuvioase pricini nu s-au tipărit”. Singura explicație plauzibilă ar fie aceea că moartea lui Aaron, survenită în 1764, și apariția peste câteva decenii a impunătoarei *Biblie* a lui Samuil Micu au schimbat prioritățile

momentului, iar textul celei de-a doua traduceri a Sfintei Scripturi în limba română a ajuns să fie împins în uitare.

Sursa traducerii în limba română a corpusului veterotestamentar apusean o constituie versiunea revizuită a *Vulgatei*, publicată la Roma, în 1592, așa-numita *Biblie* a Papei Clement al VIII-lea, *Sixto-Clementina* (VgCl), devenită, în urma corecturilor efectuate în cuprinsul edițiilor din 1593 și 1598, *textus receptus* al bisericii catolice. Autoritatea acestei versiuni, pe care am identificat-o pe baza criticii textuale, după cum vom demonstra în continuare, s-a impus, așadar, de la sine în lumea cărturărească greco-catolică de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Ediția propriu-zisă pe care au utilizat-o, după toate probabilitățile, traducătorii români, intitulată, pe scurt, *Biblia Sacra Vulgatae editionis*, a văzut lumina tiparului la Veneția, în officina lui Nicolò Pezzana, în 1690. Un exemplar, probabil cel de lucru, fără pagina de titlu, dar cu o foaie de gardă bogat ornamentată, provine din biblioteca foștilor călugări bazilitani de la Blaj, înființată de Inochentie Micu Klein, și se află în prezent la BAR Cluj.

S-a pus întrebarea dacă Micu a cunoscut sau nu opera lui Aaron, dacă aprecierile sale privind starea manuscrisului pot fi justificate. Există similitudini frapante între rezumatele de început de capitol ale cărților din *Biblia* de la Blaj cu cele din manuscrisul aronian, ceea ce ar putea pune la îndoială mărturia acestuia, dovedindu-se pentru unii exegeți un argument indubitabil în favoarea aserțiunii că nu i-ar fi fost străin textul tradus de echipa lui Petru Pavel Aaron. Cercetând însă protograful traducerii *Bibliei* lui Samuil Micu (BAR Cluj, ms. rom. 70, 71 și 64), observăm că redactarea rezumatelor, în prima fază, este diferită, mult mai concisă. Apar însă corecturi și adăugiri în redactarea rezumatelor din varianta manuscrisă definitivă (BAR Cluj, ms. rom. 111, 115), cu un scris diferit, ce ar putea fi atribuit canonicului prepozit Dimitrie Caian, în calitate sa de revizor recunoscut al *Bibliei* de la Blaj. Aceste noi redactări, care nu îi aparțin lui Micu, sunt prelucrări, mai mult sau mai puțin fidele, după cele ale lui Aaron și sub această formă au apărut și în ediția din 1795. Reiese că Samuil Micu, deși văzuse cândva traducerea predecesorilor săi, nu a

mai avut sau nu i s-a permis să aibă acces la aceasta, care se distanța, oricum, de prototipul său.

Traducerea *Vulgatei* de la Blaj a fost realizată într-un timp record, așa cum se menționează într-o notiță de la finele ms. rom. 18, f. 410^r: „Sfârșitul prefacerii Vechiului Testament, carea cu mila Domnului în anu 1760, martie 12, s-au început și cu aceluiași ajutoriu într-acelaș an, dechemvrie 21, s-au săvârșit. Căruia toată lauda, mărirea, cinstea și închinăciunea, în veci, amin”. La sfârșitul ms. rom. 30, f. 95^r, o altă însemnare, de data aceasta cu litere latine, ne avertizează că s-a încheiat *Cartea Facerii*, la Cut, în 25 martie 1760, ceea ce este concludent pentru ritmul de lucru al traducătorilor, reuniți pe un domeniu episcopal din apropierea Blajului. Se presupune că la realizarea traducerii au luat parte, alături de episcopul Petru Pavel Aaron, principalii săi colaboratori din capitulul eparhial al Blajului, printre care Grigore Maior, Atanasie Rednic, care îl vor succeda în scaunul episcopal, Silvestru Caliani, asesor și membru al consistoriului, la fel ca primii doi, Gherontie Cotore, vicar general, secondatți de Petru Pop din Daia, fostul secretar al lui Inochentie Micu Klein, și, eventual, de protopopul Ioan Săcădate (Chindriș 2005, LXV–LXX). Inițiativa episcopului blăjean de a traduce textul biblic din latină constituia o cotitură radicală în cultura românească și, implicit, pentru mediile ecleziastice din Transilvania, unde Biserica Unită își păstrase orientarea de rit bizantin sau oriental. Formați în colegii și institute teologice occidentale, călugării blăjeni se familiarizaseră cu textul *Vulgatei*, iar tentativa lor de a se distanța de versiunea consacrată a *Septuagintei* părea un act temerar, dar justificat prin prisma deschiderii spre noi orizonturi spirituale pe care o vor împărtăși reprezentanții Școlii Ardelene.

Tălmăcirea *Vechiului Testament* nu s-a efectuat prin împărțirea cărților pe traducători, ci a urmat un plan de lucru în comun, cu asumarea pe rând a unor porțiuni de text. Nu este exclus ca traducerea să se fi desfășurat în colectiv, iar transcrierea să fi fost asigurată prin rotație. Cert este că protograful traducerii conține mai multe tipuri de scriere succesivă, unele dificil de atribuit. Psalmii, în schimb, beneficiază, în cea mai mare parte, de transcrierea olografă a

lui Aaron (ms. rom. 21), în care recunoaștem, însă, mai multe concordanțe cu *Psaltirea* de la Râmnic din 1725, cu reeditări în 1736, 1743 sau 1746, reprodusă și în *Psaltirea* de la Blaj din 1764, cu o primă ediție, probabil, din 1755. Versiunea de control rămâne și în acest caz cea latină. Episcopul nu se abate de la schema textuală fixată deja în tradiția noastră literară, intervenind numai punctual prin substituirea unor lexeme sau sintagme divergente față de formularul latin.

Descendența *Bibliei* lui Aaron din originalul latin menționat este pusă în evidență, printre altele, prin numărul și dispunerea cărților canonice și a celor deuterocanonice, acceptate prin Conciliul tridentin, separarea psalmilor 9 și 10 și, respectiv, 114 și 115, precum și ordinea profețiilor, potrivit canonului ebraic, adaosurile anaginoscomena la *Cartea Esterei* și la *Daniel*, care nu se găsesc în originalul masoretic, înglobarea *Epistolei lui Ieremia* la sfârșitul *Cărții lui Baruh*, ca și prin prezența grupajului final veterotestamentar, format din *Rugăciunea regelui Manase*, alături de cărțile 3 și 4 din *Ezdra*, repus în circulație prin *Biblia Clementina* (Basarab 1972, 59–69).

Ceea ce particularizează textul biblic românesc este literalitatea traducerii, împinsă uneori până la servilism. Presiunea modelului s-a repercutat, în multe pasaje, asupra topicii, marcată de inversiuni și dislocări sintactice, potrivit frazei din latină. Sub raportul limbii, traducerea din 1760–1761 se distinge totuși printr-o mare bogăție lexicală, realizată prin împrumuturi masive, dintre care o parte a fost adaptată sistemului limbii române, dar și prin utilizarea pe scară largă a calcului lingvistic, prin preluarea mecanică a unor termeni latini. Traducătorii din anturajul episcopului P. P. Aaron au ocolit în aceste cazuri, în mod premeditat, cuvintele corespunzătoare aflate în circulație, propunându-și îmbogățirea vocabularului limbii române printr-o latinizare deliberată prin calcuri și semicalcuri – fără a fi generalizată –, impusă de fidelitatea în transpunerea textului. Acțiunea de înnoire a lexicului prin această modalitate n-a avut întotdeauna efectul scontat, fie datorită formei artificiale a termenilor avansați, fie datorită nepublicării manuscrisului. Pe de altă parte, sub aspect fonetic, morfologic și lexical, sunt detectabile elemente

specifice variantei literare sud-vest ardelenă, care indică un compromis între graiurile de tip nordic și cele de tip sudic (Pavel 2012, 58–68).

O ediție academică a *Bibliei Vulgata* a fost publicată în 2005, fiind îngrijită de Elena Ardeleanu, Elena Comșulea, Doina Grecu, Valentina Șerban, editor coordonator Ioan Chindriș, coordonare filologică Niculina Iacob (BVg, I–V).

În această antologie am reprodus din ms. rom. 28, parțial, din *Cartea Psalmilor* (f. 61^r–68^v), integral din *Cartea Ecleziastului* (f. 200^v–213^r) și din *Cartea lui Solomon* (f. 213^v–218^v). În BVg, III, pasajele transcrise corespund p. 353–358, 623–631, 659–662.

[1] În BVg, III, 353, transcris greșit: *răsărit*.

[2] În protograful din ms. 21, scris: *judecatã*.

[3] Față de forma *ceriu*, din ms. 28, f. 61^r, în ms. 21, f. 1^v, este scris *ceriuri*, la fel ca în BB și în alte psaltiri din epocă.

[4] Aaron echivalează forma din VgCl, *reges eos*, prin *paște-i-vei*, similar celorlalte psaltiri românești.

[5] Forma *fără pricină* corespunde lat. *sine causa*; cf. *în deșert* din psaltirile românești.

[6] În ms. 21, scris: *necaz*.

[7] În locul formelor durificate, în ms. 21 apare: *Jertfiți jertfa*.

[8] Față de forma cu africată *ğ*, în ms. 21 este scris: *ajunge*.

[9] Formularea este diferită de cea din psaltirile românești, prin adăugarea calificativului *cel adevărat*, cf. VgCl: *Justum adiutorium meum a Domino*.

[10] Sunt separați psalmii 9 și 10, potrivit canonului ebraic.

[11] Forma *în pitulări* este inspirată aici din *Psaltirea* de la Blaj din 1764, care reproduce, la rândul ei, *Psaltirea* de la Râmnic din 1725 (*întru pitulare*); ultima formă este preluată și în BBl, Ps. 9, 28.

[12] Echivalentul lui *peșterea* este în VgCl *spelunca*; în celelalte psaltiri: *culcușul*.

[13] Aaron preferă termenul regional *leșuiaște* (cf. magh. *les*), întâlnit doar în *Psaltirea* de la Bălgrad din 1651; în celelalte psaltiri românești: *pânde(a)ște* (Ps. 9, 29).

[14] Aaron transpune exact aici adaosul din VgCl, provenit din *Codex Alexandrinus*, având ca sursă pasajul din *Romani* 3, 13–18, inexistent în psaltirile românești; pasajul nu apare în textul masoretic, fiind menționat între croșete în LXX; cf. *Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione et amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum.*

[15] În partea a doua a versetului 14, 4 se traduce după VgCl: *Qui jurat proximo suo, et non decipit*, pentru transpunerea lui *decipio* „a înșela” este preferat termenul regional *încelui* (< magh. *csalni*); în celelalte psaltiri: *nu să leapădă*.

[16] Corespondentul lat. *vias duras* este aici tot o formă din tradiția literară locală: *căi nășâlnice*.

PETRU PAVEL AARON, *ÎNCEAPEREA,
AȘEZĂMÂNTUL ȘI ISCĂLITURILE SFÂNTULUI ȘI A
TOATĂ LUMEA SĂBOR DE LA FLORENȚIA*

Versiunea tipărită a lucrării din 1762, denumite îndeobște *Soborul de la Florența*, este cunoscută astăzi într-un singur exemplar, incomplet, care nu păstrează foaia de titlu. Acesta se află la BAR București, cota CRV 328, și este de format *in-8°* (15 x 11 cm), având [4] f. + 45 p., un exemplar complet fiind, probabil, de [6] f. + 45 p. Filele liminare păstrate la exemplarul de față sunt filele 3–6, lipsind filele 1–2. Conținutul foi de titlu este preluat de la Popp 1838, 47.

Textul este de mici dimensiuni și conține un cuvânt-înainte, păstrat fragmentar pe ultimele patru file liminare de la începutul cărții, după care urmează *Înceaperea sfântului marelui Săbor de la Florenția. Cartea sau îndemnarea patriarhului*, în care este prezentată convocarea sinodului la Florența de către Papa Eugeniu al IV-lea; *Așezământul sau judecata sfântului a toată lumea Săborului de la Florenția*, unde sunt expuse problemele discutate în cadrul sinodului și rezultatele la care s-a ajuns. Între paginile 22 și 45 se află semnăturile participanților, în număr de 146, în frunte cu Papa Eugeniu IV. Cartea se încheie cu *Scrisoarea cea mai de pe urmă* a patriarhului Iosif al II-al Constantinopolului, dată la 8 iunie 1439, în care acesta își exprimă consimțământul față de învățătura Bisericii Apusene.

Autorul lucrării este episcopul greco-catolic de la Blaj, Petru Pavel Aaron, care analizează chestiuni de drept canonic și relatează discuțiile privitoare la Purgatoriu, adausul *Filioque* la simbolul credinței, la materia Euharistiei și la epicleză. El pune în circulație dezbaterile din cadrul Sinodului de la Ferrara–Florența, dintre 1438–1439, pentru unirea celor două biserici creștine, cea de Apus și cea de Răsărit, acest sinod fiind considerat a doua încercare de unire a acestora, după schisma din 1054.

În același an, 1762, apare și o ediție în limba latină a acestei lucrări, sub titlul *Exordium et definitio Sanctae*

Oecumenicae Synodi Florentinae ex antiqua Graeco-Latina editione desumpta et ab Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino Petro Paulo Aaron de Bisztra, Episcopo Fagarasiensi ad sui gregis utilitatem, majus nempe Unionis argumentum adaptata, cumque Ejusdem benedictione prius Valachico, nunc rursus latino idiomate typis edita. Balásfalvae, apud Sanctissimam Trinitatem.

Transcrierea noastră corespunde în original cu textul celor 4 file liminare păstrate la început, precum și cu paginile 1–21 și 43–45.

[1] Trimitere la *Epistola I către Timotei a Sfântului Apostol Pavel*, capitolul 3, versetul 15.

[2] Referință la *Matei*, capitolul 16, versetul 18.

[3] Soborul de la Efes a avut loc în anul 431 și a stabilit, în canonul 6, ca hotărârile luate să rămână neschimbate, iar cei ce nu vor asculta de acest canon să fie demiși din treapta pe care o dețin, dacă sunt clerici, iar, dacă sunt laici, să se afurisească.

[4] Canonul 34 apostolic se referă la autocefalie și autonomie.

[5] Marcu Eugenicul (1392–1444), mitropolitul Efesului, apărător al ortodoxiei, care nu a acceptat unirea proclamată la acest sinod și a refuzat să semneze hotărârile luate aici.

[6] Iosif al II-lea, patriarh al Constantinopolului între 1416–1439, a fost în fruntea delegației grecești care a participat la Sinodul de la Florența, susținând unirea cu apusenii. A murit în timpul desfășurării sinodului.

[7] Ioan al VIII-lea Paleologul (1392–1448), împărat al Imperiului Roman de Răsărit între 1425–1448, a fost implicat în organizarea și dezbaterile Sinodului de la Florența și Ferrara.

[8] Este vorba de Sinodul de la Basel (Basilea) din 1431.

[9] Dorothei, episcopul de Mytilene, capitala Insulei Lesbos din Grecia, participant la Sinodul de la Florența, unde s-a arătat a fi susținător al unirii.

[10] Referință tot la mitropolitul Marcu Eugenicul al Efesului.

[11] Se referă din nou la împăratul bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul.

[12] Scaunul patriarhal de la Alexandria, considerat aici al treilea în rang, după papa.

[13] Patriarhia Antiohiei, așezată pe locul al patrulea în ordine ierarhică.

[14] Patriarhia Ierusalimului, ultima menționată în grupul celor cinci patriarhii tradiționale al Bisericii Ortodoxe din primul mileniu creștin.

[15] După ce Sinodul de la Ferrara s-a mutat la Florența, lucrările acestuia s-au desfășurat în catedrala Santa Maria del Fiore.

[16] Giuliano Cesarini (1398–1444), cardinal, participant la Sinodul de la Ferrara–Florența, unde a susținut poziția latină cu privire la *Filioque*.

[17] Visarion, arhiepiscop de Niceea, loial unirii, membru al delegației grecești care a participat la Sinodul III ecumenic.

[SAMUIL MICU], *CARTE DE RUGĂCIUNI*

Apărută la Viena, în 1779, în tipografia lui Joseph Nob. de Kurzbeck (Joseph Kurzböck), cartea, de format *in-12°* (15 x 11 cm), are [1] f. + 87 de pagini numerotate + [3] f. nenumerotate la sfârșit. Imprimarea s-a făcut cu cerneală neagră, iar textul fiecărei pagini este încadrat în chenar. Un exemplar complet se află la BAR București, înregistrat sub cota CRV 418.

Este prima tipăritură românească imprimată cu litere latine și ortografie etimologizantă, Samuil Micu dorind să marcheze, totodată, prin utilizarea acestui tip de ortografie într-o scriere religioasă, diferența dintre românii transilvăneni uniți (greco-catolici) și românii calvinizați (care utilizau, din secolul al XVI-lea, scrisul cu litere latine în manieră ortografică maghiară). Sistemul ortografic detaliat și ilustrat pe ultimele pagini ale cărții, coerent și consecvent aplicat în toate textele cuprinse în volum (o descriere detaliată a acestuia la Boerescu 2014, 271–273), dovedește o bună cunoaștere a istoriei limbii române și probează paternitatea lui Samuil Micu asupra ortografiei ilustrate în ediția din 1780 a primei gramatici românești tipărite, *Elementa linguae Daco-Romanæ sive Valachicæ*, lucrare programatică a Școlii Ardelene. Iar forma lingvistică a rugăciunilor și a psalmilor selectați, diferită de aceea a textelor corespunzătoare imprimate anterior în spațiul românesc, inclusiv de către Samuil Micu sau sub coordonarea lui, pune în evidență intenția de modificare, sub influență latinească, a lexicului scrierilor religioase tradiționale.

Cartea a fost editată fragmentar în Fugariu 1970, I, 57–59, în Fugariu 1983, I, 11–13, precum și în Micu 2010, 173–186. Au fost selectate pentru transcrierea de față texte aflate pe paginile: 3–16, 28–31, 69–70 și [89]–[94].

[1] Latinism, cu sensul „întrupare, naștere”.

[2] Scris *demanetia*, dar transcrierea *demăneață* ar arhaiza fără susținere forma textului.

[3] Utilizat sub influență latinească în loc de *Dumnezeu*.

[4] Transcrierea *Christos* are relevanță religioasă.

[5] Utilizat sub influență latinească în loc de *ziduri*.

[6] Lecțiunea *tâmp(ul)* pentru grafia *temp(ul)*, sugerată de regulile ortografice aplicate în *Cartea de rugăciuni* și de legile de evoluție fonetică de la latină la română, este confirmată de atestări din textele iluminiştilor ardeleni.

[7] Echivalare neobișnuită pentru *tempus praesens*.

[8] Tip.: *tempul ceterceua*; echivalare neobișnuită pentru *tempus imperfectum*.

SAMUIL MICU, ÎNDREPTAREA PĂCĂȚOSULUI

Manuscrisul redactat la Viena, în 1780, se păstrează în fondul Blaj al BAR Cluj-Napoca (ms. rom. 411), fiind un autograf al lui Samuil Micu ce cuprinde 141 f., în format *in-8°* (20,6 x 16,6 cm). Lucrarea, care nu s-a bucurat până în prezent de o editare critică, nu este o operă originală, ci o prelucrare după una dintre scrierile iezuitului și predicatorului italian Paolo Segneri (1624–1694). Este vorba despre ediția princeps *Instructio Poenitentis sive Opusculum In quo traditur praxis rite peragendi Confessionem Sacramentalem, gratiam Dei recuperandi, eamque conservandi*, Dilingae, Typis & sumptibus Joannis Caspari, 1646.

Prima ediție a lucrării în italiană apare în 1669, la Veneția și Bassano, în tipografia lui Giovanni Antonio Remondini, purtând titlul *Il Penitente Istruito à ben Confessarsi: Operetta Spirituale, da cui ciascuno può apprendere il modo certo di ritornare in gratia del suo Signore, & di mantenersi*. Ambele variante, atât cea italiană, cât și cea latină, au fost ulterior reeditate în numeroase rânduri. Din 1646 până în 1756 au apărut 44 de ediții din această lucrare. Ea se înscrie în opera moral-pastorală a lui Segneri, alături de *Il confessore instruito* (1672), *Il Cristiano instruito nella sua legge* (1686), *Il parrocco instruito* (1692). Toate acestea au cunoscut un număr important de ediții tipărite în latină și în afara Italiei pe parcursul secolului al XVIII-lea (vezi și Száráz 2013, 279–301).

Manuscrisul, din care sunt editate în antologia de față cuvântul-înainte și patru capitole, a fost redactat de Samuil Micu în perioada în care era vicerector al Colegiului „Sancta Barbara” din Viena (1777–1783), o etapă foarte activă pentru creația sa. În același an în care se îndeletnicea cu această lucrare, ieșea din mâinile sale și de sub tipar prima gramatică a limbii române tipărită cu alfabet latin, *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, iar alte două texte din Sfântul Vasile cel Mare erau traduse, rămânând la rândul lor în manuscris. Preocupările sale filologice, teologice și pastorale

(dat fiind că este trimis la Viena și ca duhovnic) se întâlnesc în lucrarea adusă în atenție aici. Samuil Micu oferă o traducere a cărții lui Segneri, intervenind uneori asupra formei inițiale a textului, prin adăugiri sau omisiuni. Cele întâlnite în fragmentele transcrise au fost marcate și explicate în note. În privința structurii, din cele șaisprezece capitole ale lucrării originale, cincisprezece se regăsesc și la Samuil Micu, fiind omis capitolul X, *Proponitur Oratio dicenda ante Confessionem*, precum și cele două instrumente menite să ușureze pregătirea pentru spovedanie și să apropie păcătosul de pocăință, de la finalul operei: *Interrogationes pro facili reddendo exercitio Confessionis*, respectiv *Formulae facile et expedite eliciendi actum Contritionis*. Mesajul textului nu este, însă, afectat de aceste intervenții, iar traducerea păstrează elementele retorice, cursivitatea și vigoarea discursului, al cărui scop era de a convinge și de a instrui.

Textul a mai fost editat fragmentar într-o broșură, „revăzută după original”, de Iacob Radu (Micu 1930). Am transcris pentru această antologie după ms. rom. 411 următoarele fragmente: f. [2]–[39]^r, [139]^v–[141]^r.

[1] Viena, de la varianta maghiară a numelui orașului, *Bécs*.

[2] În lucrarea originală, Paolo Segneri specifică numele fecioarei, *Seraphica Virgo Theresia*, fiind vorba de Sfânta Tereza de Ávila (1515–1582), cunoscută și ca Tereza de Isus, reprezentantă a misticismului, reformatoare a Ordinului Carmelit, fondând în cele din urmă Ordinul Carmelitanilor Desculți (*Ordo Carmelitarum Discalceatorum*), canonizată în 1622.

[3] Fac. 41, 39–43. Paolo Segneri nu face trimitere și la Psalmi, însă intervenția lui Samuil Micu este justificată de faptul că, deși întregul episod al eliberării lui Iosif este descris în cartea Facerii, citatul este mai apropiat de versetul 21 din Psalmul 104.

[4] Nabucodonosor al II-lea (630–562 î. Hr.), rege neobabilonian între anii 605–562 î. Hr.; se face referire la el în cartea lui Daniel din Vechiul Testament, care relatează că regele a avut un vis premonitoriu, pe care Daniel i l-a tâlcuit, îndemnându-l să se pocăiască; pentru a evita împlinirea lui,

neluându-l în seamă, regele ajunge să fie izgonit de oameni și să trăiască printre animale, până ce înfățișarea sa a ajuns asemenea cu a acestora (Dan. 4).

[5] Tiridates al III-lea (250–c. 330), rege al Armeniei în perioada 287–c. 330, creștinătorul regatului, proclamând adoptarea acestei religii în anul 301; legenda convertirii sale îl înfățișează ca persecutor al lui Grigore Luminătorul și al unui grup de fecioare, actele sale ducând în cele din urmă la remușcări care, chinându-l, i-au schimonosit chiar și înfățișarea, făcându-l să se asemene unui porc.

[6] Paolo Segneri face trimitere la capitolul 6, nu 7, al Evangheliei lui Ioan (Ioan 6, 70).

[7] Scris: *veadnică*.

[8] Referință biblică din Daniil 2, 4.

[9] Se referă la Faptele Apostolilor 9, 8.

[10] Sfântul Dorotei din Gaza sau Avva Dorotei, eremit, sărbătorit în Biserica Ortodoxă la 13 august; învățăturile sale sunt cuprinse în prima lucrare cunoscută a lui Samuil Micu, *A celui întru sfinți părintelui nostru Ava Dorotheiu învățături de multe fealiuri către ucenicii săi*, 1769. În lucrarea originală această referință lipsește, ea fiind intervenția lui Samuil Micu.

[11] Lucrarea originală face trimitere la *Angelicus Doctor*, Toma de Aquino; și Samuil Micu a făcut inițial această precizare, renunțând ulterior, căci pasajul *dascăl al besearecii apusului, amume Thoma, adecă este tăiat*.

[12] Marea Mediterană, de la varianta grecească *Μεσόγειος Θάλασσα*, *Mesógeios Thálassa*.

[13] Tăiat în ms.: *a fugi*.

[14] Tăiat: *au din aceasta*.

[15] Tăiat: *ci să lăsăm această*.

SAMUIL MICU, *DISSERTATIO CANONICA DE
MATRIMONIO*

Apărută la Viena în anul 1781, în tipografia renumitului tipograf Joseph Kurzbeck, disertația canonică *De matrimonio juxta disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae* l-a avut ca autor pe Samuil Micu. Formatul cărții este in-8° (17,5 x 11,5 cm), iar paginația 154 p. + [3] f. Coordonatele bibliografice: BRV II, nr. 447, 272–273; CRVH, 858–860.

Lucrarea aparține celei de-a doua perioade vieneze a lui Micu, dintre anii 1777–1783, când ocupă funcția de prefect de studii la colegiul *Sancta Barbara*. A fost o etapă extrem de prosperă în activitatea lui Samuil Micu, perioadă în care a scris în special lucrări cu caracter teologic, precum disertațiile *De Matrimonio*, 1781, sau *De Jejuniiis*, 1782. Funcția avută la colegiul vienez i-a permis să intre în legătură cu mulți tineri greco-catolici trimiși la studii în capitala Imperiului și care se vor remarca în anii următori prin operele lor. Prietenia care îl va lega de Petru Maior și Gheorghe Șincai, întorși de la studiile de la Roma, datează tot din această etapă vieneză deosebit de bogată din acest punct de vedere; un exemplu relevant este lucrarea *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, concepută în colaborare cu Gheorghe Șincai, care i-a scris studiul introductiv.

Disertația canonică despre căsătorie este o lucrare teologică în care analizează din punctul de vedere al Bisericii Catolice problema căsătoriei. Trimiterile pe care le face Samuil Micu la autorii consacrați în domeniu, precum Sfântul Vasile cel Mare, Tomas de Jesus, Paul-Gabriel Antoine, Theodore Balsamon, Constantinos Harmenopulos sau Mattheus Blastares, la conciliile care au analizat problematica, la enciclicele papale și la statutul Căsătoriei în biserică pun în lumină un bun cunoscător al acestei taine (Sacrament) pe care a analizat-o în profunzime. Scopul acestei disertații este dezvăluit chiar în primul paragraf al cuvântului *Către cititor*, unde Samuil Micu clarifică demersul său științific: „Acum, când voi face publică învățătura Bisericii noastre Greco-Orientale, va reieși de aici cât

de rău au descris și au vorbit despre învățătura noastră sfântă unii străini, fiind rău informați fie din cauza lipsei acestor cărți, fie din convingere, sau au aflat de la unii mai neînsemnați, la care orice este grec este rău, pare superstițios”. Aceste rânduri demonstrează clar scopul autorului, care a apelat pe parcursul lucrării la hotărârile conciliilor Bisericii Orientale și Occidentale pentru a-și întări aserțiunile de drept canonic formulate.

Fragmentul de față din *Disertația canonică despre căsătorie* reproduce integral cuvântul introductiv *Ad lectorem* și lucrarea până la paragraful XXVII inclusiv, respectiv p. 1–41. Am transcris și am tradus această porțiune, întrucât ea lipsește din manuscrisul acefal ce reprezintă versiunea scrisă de Micu în română în anul 1782 (BAR Cluj-Napoca, ms. rom 413).

[1] În secolul al XIII-lea au avut loc la Lyon două concilii; primul, în anul 1245, convocat de papa Inocențiu al IV-lea (1195–1254), iar cel de-al doilea s-a ținut în anul 1274, fiind convocat de papa Grigore al X-lea (1271–1276). La acesta din urmă face referire Samuil Micu. Dezbaterile s-au grupat în jurul a trei mari subiecte: cucerirea Țării Sfinte, Unirea bisericilor din Orient și Occident pentru a se pune capăt schismei și reformarea internă a Bisericii. S-a semnat o profesiune de credință, grecii acceptând cele trei puncte: Filioque, Purgatoriul și primatul papal.

[2] Conciliul ecumenic de la Ferrara-Florența (1438–1445), condus de papa Eugen al IV-lea (1383–1447), a fost o încercare eșuată de a restabili unitatea dintre Biserica Răsăritului și Biserica Catholică. Decretul de unire prevedea că Biserica urma să fie condusă de papă, dar Biserica Greacă își păstra ritul, tradiția și structura ierarhică.

[3] Unirea de la Brest (1596) s-a petrecut în contextul politic al Reformei, când credincioșii din spațiul polono-lituanian, de rit greco-bizantin slav, erau supuși la presiuni atât din partea Moscovei, cât și a nobilimii polone. S-a realizat de mitropolitul Rahoza cu câțiva episcopi. Unirea rutenilor a reprezentat o acceptare unilaterală a unirii de către Sfântul Scaun, care a emanat bula *Magnus Dominus et laudabilis nimis*, care consacra acceptarea Unirii (23 dec. 1595). Declarația de unire a trebuit să fie ratificată și de ruteni printr-un sinod care a avut loc în

octombrie 1596, episcopii uniți acceptând să fie absolviți de păcatul schismei.

[4] Se face referire la bula *Allatae sunt* promulgată de papa Benedict al XIV-lea (1675–1758) la data de 26 iulie 1755 pentru misionarii din Orient, în care sunt amintite mai multe hotărâri luate în timpul conciliilor anterioare, precum: unirea grecilor cu Biserica Romei, acceptarea de către greci a celor trei puncte: Filioque, Purgatoriul și primatul papal, purcederea Spiritului Sfânt de la Tatăl și Fiul.

[5] Brádacs János (1732–1772) s-a născut în Torysa, comitatul Spiš (azi în Slovacia). A studiat la Trnava și în seminarul de la Munkacs. A încercat să scoată eparhia de Munkacs de sub tutela celei de Eger, participând câtva timp la tratativele de la Viena duse în acest sens. La moartea episcopului Olsavszky Mihály, a ajuns vicar general, iar la 27 ianuarie 1768 a fost numit de papă în funcția de episcop de Munkacs.

[6] Unirea transilvănenilor cu Biserica Romei a avut loc în anul 1697, fiind inițiată de episcopul Teofil, dar definitivată de Atanasie Anghel la sinodul din 4 septembrie 1700, ținut la Alba Iulia. Prin Unire li se promiteau românilor ardeleni aceleași drepturi cu cele ale clerului romano-catolic. Organizarea oficială a Bisericii Greco-Catolice ca parte integrantă a Bisericii Catolice s-a făcut pe vremea papei Clement al XI-lea (1700–1721), prin decretul *Indulgendum esse*, emis la 6 iulie 1716.

[7] Tomas de Jesus (1564–1627), călugăr carmelitan spaniol. Numele său laic a fost Diaz Sanchez de Avila. A fost chemat în Italia de papa Paul al V-lea (1605–1621) pentru a-l trimite ca misionar, întemeind în acest fel mănăstiri ale ordinului la Brussels (1610), Louvain (1611), Lille (1616). Din anul 1617 a îndeplinit rolul de provincial în Flandra. A scris *Stimulus missionum*, Roma, 1610, și *De procuranda salute omnium gentium*, Antuerpiae, 1613.

[8] Conciliul Trulan (cunoscut și sub denumirea din Trullo, după forma arhitectonică a unei încăperi din Palatul Imperial din Constantinopol sau quinisext, adică cinci-șase) s-a ținut în anul 692 în timpul împăratului Iustinian al II-lea pentru a completa ultimele concilii care s-au încheiat fără redactarea canoanelor disciplinare.

[9] Mihail Anchialos (greacă Michael III Anchialos), patriarh al Constantinopolului între 1170–1178. Până la numirea ca patriarh de către împăratul Manuel I Comnenul, a ocupat diferite funcții administrative în biserică, cea mai importantă fiind cea de „conducător al filosofilor”, titlu dat conducătorului universității din Constantinopol între secolele XI–XIV. În calitate de patriarh s-a preocupat de problema teologică ridicată de Fiul și Tatăl în Treime.

[10] Alexandru Comnenul, cunoscut ca Alexie I Comnenul (greacă Alexios I Komnenos), împărat bizantin între 1081–1118. A inițiat multe reforme interne imediat ce a ajuns la putere, simplificând sistemul administrativ. Pe plan religios, politica dusă a fost una severă, însă era interesat de teologie, participând la dispute religioase și filosofice. A contribuit la distrugerea curentului bogomililor.

[11] Petru Pavel Aaron (1709–1764), episcop greco-catolic între 1752–1764. În urma sa au rămas o serie de lucrări, precum *Floarea adevărului*, 1750, *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învățătură*, 1760, și o traducere a *Bibliei*, pornind de la varianta latină a Sfintei Scripturi.

[12] Este vorba despre Sinodul panortodox ținut la Iași, între 15 septembrie și 27 octombrie 1642.

SAMUIL MICU, *DESPRE CĂSĂTORIE*

Textul cunoscut în literatura de specialitate sub titlul *Despre căsătorie* se păstrează astăzi la BAR Cluj-Napoca, la cota ms. rom. 413. Acesta reprezintă versiunea românească a scrierii lui Samuil Micu, *Dissertatio canonica de matrimonio*, publicată la Viena, în 1781. Versiunea românească este datată autograf Viena, la 20 iunie 1782. Este un indiciu că Samuil Micu și-a redactat lucrarea mai întâi în limba latină.

Manuscrisul are 81 de file, după numerotarea de bibliotecă, respectiv 170 de pagini, după numerotarea originală, din care lipsește începutul manuscrisului, respectiv p. 1–24, după numerotarea originală, precum și p. 33–64. Pe multe dintre pagini, numerotarea acestora este anulată de însuși autorul textului, prin tăierea cu o linie orizontală sau oblică a numărului paginii.

Filele manuscrisului sunt grupate în caiete de câte 4 file, cu dimensiunile 20,5 x 16,5 cm, cu numerotare originală, în ordinea alfabetului latin, de la A la Y, din care lipsesc caietele A, B, C, E, F, G și H. Ultimul caiet, Y, conține numai o singură filă, mai exact, prima filă. În ordinea alfabetului latin nu sunt luate în calcul literele Î, Ș, Ț și V.

Autorul și-a numerotat paragrafele cu care începe fiecare titlu nou din cuprinsul cărții. Numărul total de paragrafe este de 120, din care lipsesc 1–27, parțial 28, parțial 35, 36–63. Spre deosebire de versiunea românească, versiunea latină conține 119 paragrafe.

Din punctul de vedere al conținutului, textul lui Samuil Micu cuprinde prevederile bisericești referitoare la căsătorie, stabilite în decursul timpului la sinoadele ecumenice, sinoadele locale, în scrierile unor personalități consacrate în domeniu, în codexurile de legi romane etc. Acestea sunt explicate și susținute cu trimiteri exacte la literatura din perioada bisericii primare, dar și de după această perioadă, venind până la sinoadele bisericii transilvănene din secolul al XVIII-lea. Micu face astfel referiri în note la *Nomocanonul* lui Fotie, la *Sintagma* lui Matei Vlastares din 1335 și la condica lui Constantin Armenopolu din 1345.

Fragmentul transcris corespunde filelor 2^r–13^v și 38^r–49^r, după numerotarea actuală de bibliotecă a manuscrisului, care

coincide cu paginile 25–32, 65–72 și 99–119, după numerotarea originală a autorului. Textul de față se înscrie în continuarea celui latinesc, transcris anterior, care reprezintă partea de început a lucrării lui Micu.

[1] Sub mitropolitul Sava Brancovici al Ardealului, s-a convocat în 1675 un sinod la Alba Iulia, unde au fost adoptate mai multe canoane, referitoare la viața religioasă a clerului și a mirenilor din Transilvania.

[2] Sava Brancovici, mitropolit al Ardealului între 1656–1660 și 1662–1680.

[3] Slavonia, regiune situată în estul Croației.

[4] Galiția este numele latinizant al Haliciului, regiune istorică situată pe teritoriul Poloniei și al Ucrainei.

[5] Lodomeria, vechea denumire latină a regiunii Volodimir-Volinski din Ucraina de astăzi.

[6] În 14 septembrie 1700, mitropolitul Atanasie Anghel al Ardealului a convocat un sinod general la Alba Iulia, unde s-au luat, printre altele, mai multe hotărâri privitoare la organizarea și disciplina bisericească.

[7] Este vorba despre un sinod ținut sub Petru Pavel Aaron.

[8] Paragrafele 36–63 lipsesc în versiunea românească manuscrisă.

[9] Omisiune în text.

[10] Țarigrad, vechea denumire a Constantinopolului, unde se afla și reședința patriarhului ecumenic al Bisericii de Răsărit, autoritatea supremă a acesteia.

[11] Sinodul de la Trulan (691–692), cunoscut și sub numele de Sinodul ecumenic quinisexat sau al cinci-șaselea, a adoptat 102 canoane privitoare la legislația și administrația bisericească. Dintre acestea, canonul 54 interzicea căsătoria între mai multe grade de rudenie, inclusiv până la gradul al IV-lea.

[12] Se referă la împăratul Teodosie al II-lea (401–450), autorul codului juridic *Codex Theodosianus*.

SAMUIL MICU, *DISSERTATIO DE IEIUNIIS*

Discursul despre posturi al lui Samuil Micu a fost publicat în limba latină, în anul 1782, la Viena, în tipografia lui Joseph Kurzböck. Cartea este *in-8°* (18 x 11 cm), are 128 de pagini, nu are prefață, iar titlul este urmat de trei citate biblice: *Isaia* 40, 9, *Isaia* 48, 20 și *Romani* 14, 3. Micu l-a scris în timpul în care preda la Colegiul „Sfânta Barbara” din Viena, care fusese întemeiat în vederea pregătirii de preoți greco-catolici. O traducere românească a unui text similar a apărut la Buda, în anul 1828. În titlul acesteia se precizează că lucrarea a fost inițial scrisă în limba greacă, astfel că nu putem spune exact, în acest stadiu al cercetării, dacă traducerea în română este „o variantă nu tocmai fidelă a disertației lui Samuil Micu”, așa cum s-a afirmat (cf. Micu 2010, 366).

Despre posturi este interesant atât ca demers istoric, cât și ca demers argumentativ. Din prima perspectivă, acesta încearcă să arate cum au fost introduse, de-a lungul timpului, posturile în Biserică, numai postul Paștelui fiind instituit încă de la început. În acest scop, Micu citează, pe rând, opinia despre posturi a unor reprezentanți ai patristicii, începând cu secolul al II-lea și sfârșind cu secolul al XIV-lea. Acest text este în continuare valoros din perspectiva istoriei bisericești, iar bogăția de citate patristice ilustrează convingerea lui Micu că este de dorit o întoarcere la Biserica primară (Hitchins 2007, 40). Ca demers argumentativ, el face uz de figura din logica propozițională cunoscută sub numele de *modus tollens* sau *modus tollendo tollens* („calea care neagă negând”), în argumente de tipul: dacă ar fi existat mai multe posturi în Biserica primară, atunci tradiția le-ar fi înregistrat; cum tradiția nu le-a înregistrat, înseamnă că acestea nu au existat. Astfel, atât formal, cât și la nivel de conținut, discursul său angajează mintea, și nu sentimentele. Este evident că Micu militează pentru o religie rațională (Hitchins 2007, 40), în care sursele cu valoare de autoritate sunt supuse unei analize critice.

Toate citatele patristice din textul reprodus aici au fost comparate cu edițiile moderne de referință. Micu citează cu precizie sursele invocate, fiind menționate consecvent autorul, lucrarea și subdiviziunea din care a fost preluat fragmentul. Notele de editor precizează numai numărul volumului din ediția de referință și pagina la care se găsește în volum. Am folosit, astfel, pentru indicarea standardizată următoarele colecții: seria *Patrologia Graeca* (indicată aici cu PG), publicată în colecția *Patrologiae cursus completus*, sub îngrijirea lui Jacques-Paul Migne, la Paris, între 1857 și 1866 (mai precis *Patrologia Graeca, series secunda*, care, spre deosebire de prima serie, conține deopotrivă originalul grecesc al textelor, nu doar traducerea latinească); seria *Patrologia Latina* (PL), publicată tot sub îngrijirea lui Migne în aceeași colecție, la Paris, între 1841–1855; pentru citatele din Ioan Cassian și Tertullian s-au folosit edițiile din colecția *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum* (CSEL), publicată la Viena; pentru citatele din Eusebiu și Origen au fost folosite edițiile din colecția *Griechische christliche Schriftsteller* (GCS), Turnhout, Brepols. Au fost indicate de fiecare dată variațiile de localizare în sursă constatate la Micu față de edițiile moderne standard utilizate pentru confruntare. Puținele situații în care trimiteri din textul lui Micu nu au fost reperate s-au indicat cu *non invenitur*.

În antologia de față s-au transcris paginile 1–42, 118–124.

[1] Lucrarea preia elemente ale stilului epistolar, fără a fi o scrisoare propriu-zisă. Adresarea „preabune prieten” are, din acest motiv, o funcție pur retorică: nu există un personaj contemporan, căruia Samuil Micu să-i fi dedicat textul.

[2] Afirmațiile din acest paragraf par să contrazică postulatul iluminist al încrederii în rațiune. Deși se recomandă o îndepărtare de prejudecățile populare, ele nu trebuie înlocuite cu propriul demers de gândire, ci cu spusele autorităților. Iluminismul de acest tip, puternic influențat de reformismul catolic, este specific austriac: el susține o fundamentare rațională a religiei, atât prin punerea la dispoziția studenților în teologie a unor manuale care încurajează gândirea, cât și prin furnizarea surselor cu valoare

de autoritate, care să facă posibilă predarea teologiei pornind de la argumente bine fundamentate (Hitchins 2007, 32).

[3] *Luca* 18, 12.

[4] *Triodul* este cartea liturgică ortodoxă care conține cântările bisericești pentru perioada cuprinsă între Duminica Vameșului și Sâmbăta Mare (în total 10 săptămâni, în care este inclusă și perioada postului Paștelui).

[5] PG 137, 175.

[6] În lat. *feria quarta*, adică a patra zi a săptămânii.

[7] În lat. *parasceve*, din gr. *παρασκευή*; se referă la ajunul sabatului.

[8] În varianta românească a acestui text este menționată o greșeală în redarea canonului: „Ia aminte că în Pravilă rău s-au tălmăcit pe limba românească acest canon, că acolo, în loc de păreasimi, au pus patru posturi, adecă *tesaracostin*, cuvântul grecesc care însemnează «postul cel de patruzeci de zile», l-au tălmăcit «patru posturi», carea tălmăcire tocma nu să uneaște cu cea grecească înțelegere”. Aceasta este, cel mai probabil, o notă a traducătorului sau o notă marginală introdusă ulterior în text.

[9] Celelalte trei posturi sunt: Postul Crăciunului, al Sfinților Apostoli și al Adormirii Maicii Domnului.

[10] *Tipicul* este cartea bisericească ortodoxă folosită pentru a stabili ordinea cultului divin.

[11] În *Ceaslovul cel mare* se găsesc părțile din slujbele zilnice ce revin cantorului și citețului.

[12] Unul dintre cei mai importanți canoniști ai Bisericii Ortodoxe. În 1335, acesta a publicat o colecție de statute bisericești organizate alfabetic. Fiecare capitol cuprinde legea bisericească asociată respectivului subiect, iar în anumite situații este adăugată și cea civilă. Textul are o lungă istorie și a fost răspândit în mai multe traduceri slave între secolele XIV–XVII. Despre destinul cărții în Țările Române, vezi Alexandrov 2012, 99–115. Pentru referința exactă în ediția critică modernă: PG 145, 59.

[13] Patriarhul Antiohiei în timpul împăratului Isaac Angelus. În preajma anului 1150 a scris, la ordinul lui Manuel Komnenos, un set de scolii la *Nomocanonul* lui Fotie și o

colecție de scolii la *Canoanele apostolilor*. Pentru locul citat: PG 137, 179.

[14] Montan a trăit în secolul al II-lea; acesta s-a născut în Ardabau în Mysia Frigiană (pe teritoriul Turciei actuale). Profetia montanistă s-a răspândit începând cu anul 160, în principal în Asia Mică, dar a fost, de asemenea, adoptată la Roma și în Cartagina, Tertulian fiind unul dintre cei mai cunoscuți adepți. Printre puținele lucruri pe care la știm despre Montan se numără faptul că discursul său era neobișnuit, adesea însoțit de extaze, că doctrina sa permitea desfacerea căsătoriilor și că a încercat să instituie noi posturi (Trevett 1996, 41 și 77). Acest din urmă element este menționat și în textul lui Samuil Micu, pentru construirea unui argument care urmează modul *tollendo tollens*: dacă ar fi existat mai multe posturi în Biserica primitivă, atunci Montan ar fi invocat această doctrină pentru a se apăra împotriva acuzelor Bisericii; dar Montan nu a invocat această doctrină; așadar, nu existau mai multe posturi în Biserica primitivă.

[15] S-ar putea ca această concesivă să fie o notă marginală introdusă ulterior în text: are o poziție destul de stângace în frază și reia, fără rost, numele lui Montan. Un alt argument în acest sens este absența ei din varianta românească a *Discursului despre posturi*.

[16] Este vorba chiar despre primul paragraf al celei de-a zecea predici, în care Cassian precizează că, în Biserica Egiptului, nașterea lui Hristos și Botezul său erau prăznuite în aceeași zi (CSEL 13, 286).

[17] Întreaga carte XXII vorbește despre rânduiala posturilor. Sfântul Epifanie nu menționează explicit Biserica Ciprului, al cărei episcop este, dar susține, într-adevăr, că Nașterea Domnului se sărbătorește la aceeași dată cu Boboteaza (PG 42, 827).

[18] PL 49, 352.

[19] „Cotelerie” este Jean-Baptiste Cotelier, editorul de secol XVII al mai multor texte aparținând Părinților Bisericii. În ciuda preciziei cu care citează Micu, locul precis nu este reperabil.

[20] Este folosit cuvântul „a crește” fiindcă în textul lui Ioan Gură de Aur, din care sunt preluate aceste fragmente,

adoptarea zilei de 25 decembrie ca sărbătoare a Nașterii lui Hristos în întreaga Biserică este comparată cu felul în care se dezvoltă o plantă (PL 49, 351–352).

[21] PL 49, 353.

[22] Pentru referința exactă în ediția modernă: GCS 7/1, 144.

[23] *Sinaxarul* este cartea de cult ortodoxă în care sunt prezentate pe scurt viețile sfinților. Primele sinaxare înregistrau doar actele martirice, întrucât cultul sfinților a început cu acela al martirilor.

[24] Pentru ediția modernă: PG 147, 291. Episodul stabilirii acestei sărbători este relatat în contextul mai larg al enunțării și respingerii unor erezii. Mauritius este comparat cu împăratul Iustin, care, potrivit lui Calist, ar fi instituit praznicul Nașterii lui Hristos.

[25] Mauritius a fost împăratul Imperiului Roman de Răsărit între 582 și 602. În text el este menționat după *Istoria ecleziastică* a lui Calist, în care se specifică cum a stabilit praznicul Maicii Domnului. Vezi și nota anterioară.

[26] *Non invenitur*.

[27] „Liturgia Galicană” se referă la ritul respectat în Occident înainte de introducerea Liturghiei Romane, în secolul al VIII-lea.

[28] Mabilonius demonstrează, în Cuvântul-înainte al cărții a doua, cum a fost mutată sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului din 18 ianuarie în 15 august. Această introducere precedă comentariul prin scolii al textului liturghiei (vezi Iohannes Mabillon, *De Liturgia Gallicana libri III*, Parisiis, apud Montalant, ad Ripam Reverendorum Patrum Augustinianorum prope Pontem Sancti Michaelis, 1729, 104–105).

[29] Pentru referința în ediția critică modernă: PG 145, 62.

[30] Este vorba despre canonul 69 al apostolilor, citat de către Micu de mai multe ori pe parcursul *Discursului despre posturi*.

[31] Sinodul de la Laodiceea a avut loc între 363–364. Stabilirea unor canoane care să reglementeze postul s-a numărat printre principalele preocupări ale clericilor întruniți. Canoanele despre post sunt: 45, 49, 51 și 52. Dintre acestea,

doar canonul 45 nu este invocat de către Micu aici. Pentru ediția modernă, însoțită de scoliile lui Valsamon: PG 137.

[32] PG 137, 1406.

[33] PG 137, 1410.

[34] PG 137, 1411.

[35] Această notă a lui Valsamon nu se găsește în ediția modernă a *Canoanelor de la Laodiceea* însoțite de scoliile sale (PG 137).

[36] Sinodul Trulan s-a întrunit, de fapt, în secolul al VII-lea, nu în secolul al VIII-lea cum susține Micu. Eroarea nu se găsește și în varianta românească a textului, unde este înregistrat anul precis al conciliului și nu secolul.

[37] PG 137, 695.

[38] PG 137, 698.

[39] CSEL 20, 275.

[40] PL 17, 649. În ediția modernă citatul se găsește în predica 23 și nu în predica 34.

[41] Este vorba despre *Homilia I De ieunio și Homilia II De ieunio*: PG 31, 163–198.

[42] CSEL 13/2, 600.

[43] Citatul nu este din Chiril al Alexandriei, ci din comentariul lui Origen la *Levitic*: GCS 29, 444.

[44] PL 88, 1787.

[45] *Non invenitur*.

[46] PG 104, 1067–1074.

[47] PG 120, 790–791. În această situație sursa lămurește sensul textului: din citatul lui Micu lipsește cuvântul „severe”, iar Mihail Cerularie nu îi critică pe latini că „mănâncă murdar sâmbăta (*Sabbata polluta comedere*)”, ci că rezervă ziua de sâmbătă pentru odihnă (*Sabbata servare*), după model evreiesc. În varianta românească a lucrării s-a tradus prin „postesc sâmbăta”.

[48] Este vorba despre *Epistola a II-a* adresată lui Grigore de Nazians, în care Vasile cel Mare discută pe larg despre viața monahală. PG 32, 223–234.

[49] PG 104, 1067–1074. Jean-Baptiste Cotelier („Cotellerie” în textul lui Micu) a editat pentru prima dată, în 1677, *Nomocanonul* în *Monumenta Ecclesiae Graecae*, iar aceasta este ediția pe care o citează Micu în mod explicit. Textul este

reluat și îmbunătățit în *Patrologia Graeca*, ediția modernă de referință; pentru ediția princeps, vezi Iohannes Baptista Cotelerius (ed.), *Ecclesiae Graecae Monumenta*, tomus primus, Luteciae Parisiorum, apud Franciscum Muguet Regis et Illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis Typographum, 1677, 68–158.

[50] *Non invenitur.*

[51] În varianta în limba română a textului din 1828 nu se folosește termenul de „Teofanie”, ci „Botezul Domnului”. Cele două denumiri indică aceeași sărbătoare, dar accentul cade pe aspecte diferite: arătarea Sfintei Treimi la apa Iordanului, respectiv Botezul lui Isus.

[52] În textul românesc este menționată numai o perioadă de opt zile de post, care ar cuprinde și sărbătoarea Schimbării la față a Domnului.

PETRU MAIOR, *PROCANON*

Lucrarea de tinerețe a lui Petru Maior, cu titlul *Procanon*, ce cuprinde în sine ceale ce sânt de lipsă spre înțălesul cel deplin și desăvârșit al canoanelor și a toată tocmeala besearicească, spre folosul mai cu samă a românilor, datată 1783, s-a păstrat într-un manuscris autograf, de format *in-4°* (22,5 x 17,5 cm), care se găsește la BAR București, ms. rom. 565. Din numărul total de pagini, care sunt numerotate original, se păstrează paginile 1–172, dintre care paginile 27–30 sunt nenumerotate și albe, iar paginile 167–168 lipsesc. Acestea sunt precedate de o filă liminară pe care este înscris titlul lucrării. Ceea ce a urmat după pagina 172 și până la sfârșit lipsește, fără a putea ști care a fost numărul complet de pagini al scrierii.

Conținutul manuscrisul, atât cât s-a păstrat, este structurat în 6 părți (recte 5), numite *titluri*, astfel: *Titlu 1. Despre împărățirea besearicii*, cu 20 de capitole (p. 1–98); *Titlu 2. Despre nesmântnicia besearicii*, cu 4 capitole (p. 99–110); *Titlu 3. Despre hotarele puterii besericești și împărătești*, cu 5 capitole (p. 111–125); *Titlu 4. Despre soboare*, cu 8 capitole (p. 125–158); *Titlu 6* (recte 5). *Despre canoanele ceale priimate și întărite în Besearica Răsăritului*, cu 6 capitole, dintre care capitolului 3 îi lipsește sfârșitul, capitolului 4 îi lipsește începutul, iar capitolul 6 conține numai începutul (p. 158–172).

Tematica îmbrățișată de către Petru Maior în *Procanon* reflectă, în esență, ideologia iluministă europeană în chestiunea autorităților ecleziastice și laice, cu profunde implicații de ordin politic, religios și confesional, lucrarea fiind rezultatul experiențelor sale nemijlocite din contactul cu realitățile de la Roma și Viena, unde cărturarul studiasă între 1774–1780. Propunându-și din titlu a fi un tratat despre canoane, scrierea abordează un conglomerat de aspecte mult dezbătute în epocă, precum disputa dintre stat și biserică privind autoritatea politică, absolutismul monarhic și papal, delimitarea puterii acestora, infailibilitatea și primatul papal,

autoritatea sinoadelor, propunerea de întoarcere la disciplina și practica bisericii creștine primare, toate fiind analizate în concordanță cu situația politică și religioasă a românilor. Spiritul critic, incisiv al autorului este evident, ceea ce denotă că acesta și-a însușit ideologia iluministă vieneză, susținând autoritatea statului în defavoarea celei bisericești, idee prin care s-ar trăda „febronianismul” lui Maior, o atitudine apropiată de tipul de frondă antipapală a lui Justinus Febronius (Bogdan-Duică 1933b). Prin acest mod de abordare polemică, *Procanomul* nu este atât o expunere doctă despre canoane, cât, „în primul rând, o scriere politică, ideologică” (Protase 1973, 85).

Procanomul lui Petru Maior a fost editat prima dată de C. Erbiceanu (Maior 1894), ediție preluată și revizuită de Grigorie T. Marcu (Maior 1948). Transcrierea lui C. Erbiceanu constituie și sursa reproducerilor fragmentare mai recente din Maior 1976, 1–36, și Fugariu 1983, I, 55–76; o nouă editare parțială după manuscrisul autograf se află în Maior 2016, 293–336, 711–713.

Textul transcris în antologie corespunde în original cu paginile 1–14, 31–48.

[1] Se referă la tesaloniceni.

[2] Tit, grec de origine, a fost unul dintre cei pe care i-a convertit Apostolul Pavel, devenit apropiat și important colaborator al său. Apostolul Pavel îi scrie acestuia o scrisoare, cunoscută sub titlul Epistola către Tit, în cuprinsul căreia îi dă sfaturi după care să se călăuzească în conducerea comunităților creștine.

[3] Împăratul Teodosie I a fost oprit de Sfântul Ambrozie, episcop al Mediolanului (7 decembrie 374–4 aprilie 397), de a intra în biserică, după masacrul de pedepsire a populației din Tesalonic, până când nu și-a făcut o pocăință publică.

[4] Sfântul Ambrozie, episcop al Mediolanului, astăzi Milano (7 decembrie 374–4 aprilie 397), a fost îndrumătorul împăraților Grațian și Valentinian al II-lea, precum și al lui Teodosie I, care locuiau la Milano, fiindu-le părinte spiritual.

[5] Flavius Rufinus (335–27 noiembrie 395), înalt demnitar în timpul împăratului Teodosie I și al lui Arcadie, cu influență la curtea împărătească.

[6] Teodorit de Cir (c. 393–c. 460), episcop, teolog creștin și istoric. A alcătuit o *Istorie eclesiastică*, în cinci cărți, continuând-o pe cea a lui Eusebiu de Cezarea, de la 325 la 429.

[7] Petru Maior face aici trimitere la Nabucodonosor II, care a domnit între 605–562 î. Hr., cunoscut în istorie și pentru idolatria sa.

[8] Timotei, episcop creștin în secolul I, ucenic și colaborator al Apostolului Pavel. După o veche tradiție, a fost primul episcop al Efesului, fiind convertit la credința creștină de către Apostolul Pavel, în timpul primei lui călătorii misionare, și devenit colaboratorul său fidel. Lui Timotei i-ar fi fost adresate, de către Apostolul Pavel, două dintre epistolele pastorale, și anume I Timotei și II Timotei.

[9] Ciprian de Cartagina (c. 200–14 septembrie 258), scriitor creștin de limbă latină, episcop de Cartagina (248–258), a fost unul dintre cei mai importanți scriitori creștini din primele secole. El a alcătuit *De Ecclesiae Catholicae unitate*, în care vorbește despre importanța unității bisericii.

[10] Una dintre scrierile Sfântului Ambrozie, episcop al Mediolanului, este *De Spiritu Sancto*, din 381.

[11] Vasile din Cezarea Cappadociei sau Vasile cel Mare (330–1 ianuarie 379) a fost un arhiepiscop din secolul al IV-lea, considerat unul din cei trei doctori răsăriteni ai Bisericii, alături de Grigore de Nazianz, numit și Teologul, și Ioan Gură de Aur.

[12] Chiril din Alexandria (c. 375–27 iunie 444), patriarh al Alexandriei (412–444), este autorul unui comentariu la Evanghelia lui Ioan.

[13] Pepin cel Scurt (714–768), rege al francilor, a urcat pe tron cu ajutorul papei Zaharia, care îl acceptă ca rege, act definitivat în Adunarea de la Soissons din 751.

[14] Pietro Ballerini (1698–1769), teolog catolic italian, canonist și filolog, autor al lucrării *De vi ac ratione Primatus Romanorum Pontificum*, apărută la Verona, în 1766, prin care

urmărește să acrediteze monarhia constituțională a Bisericii Catolice.

[15] Augustin de Hipona (13 noiembrie 354–28 august 430) sau Sfântul/ Fericitul Augustin, episcop, filosof, teolog și doctor al Bisericii.

[16] Cornelius a Lapide (1567–1637), iezuit belgian, teolog și biblist, a realizat comentarii la mai multe cărți biblice.

[17] Maxim Peloponesianul este autorul unui *Manual în contra schismei papistașilor*, apărut, în grecește, la București, în 1690, și al lucrării *Carte sau lumină cu dreapte dovediri din dogmele Besearicii Răsăritului asupra dejghinării papistașilor*, tipărită la Snagov, în 1699, în cuprinsul căreia sunt combătute cele patru puncte florentine.

[18] Sfântul Ambrozie a alcătuit lucrarea *De officiis ministrorum*, în trei cărți, după scrierea lui Cicero, *De Officiis*.

GHEORGHE ȘINCAI, *CATEHISMUL CEL MARE*

Publicată la Blaj, în 1783, cartea are [4] f. + 180 p. + [1] f., format *in-8°* (17 x 11,5 cm), cu o erată la sfârșit, care, cu formulele „ceale smintite”... „le îndreaptă”, semnalează și corectează 32 de greșeli de culegere.

Catehismul cel mare se înscrie în seria lucrărilor didactice ale lui Gheorghe Șincai, fiind, între acestea, singura de factură religioasă. Numit în 1782 director al școlilor românești unite din Transilvania, Șincai constată lipsa manualelor pentru acestea și, susținut de politica imperială care avea în vedere întemeierea învățământului românesc unit din Ardeal, își propune să remedieze situația, în conformitate cu direcția dată de reformele școlare vieneze inițiate de Ignaz von Felbiger (Roman-Negoi 2009, 60). *Catehismul* se tipărește la Blaj în 1783, *imprimaturul* de conformitate cu doctrina catolică fiind semnat de Ștefan Sabo și Ioan Halmaghi.

S-a afirmat că lucrarea ar fi o traducere după un catehism al cardinalului Cristofor Migazzi, episcopul Vienei, care se tipărește în același an. Analizând această ipoteză (formulată de T. Cipariu), Nicolae Albu respinge ideea unei simple traduceri, argumentând mai degrabă în favoarea unei adaptări sau prelucrări (Albu 1944, 264), ipoteză plauzibilă și justificată de formația de teolog a lui Șincai. De altfel, Albu aduce în discuție faptul că nici catehismul lui Migazzi nu era o operă în totalitate nouă, fiind, și acesta, după spiritul vremii, o retipărire prelucrată a unui catehism mai vechi, de la 1726: *Catechismus sau învățătură creștinească. În folosul neamului rusesc din Țara Ungurească, dat afară prin osârdua și osteneala M. sale D. D. Ioan Iosif Decamillis, ipiscopului Sebastului și a Munkaciului iproci. Cîmului preoțesc unit din legea grecească*, tradus în românește de Francisc Szunyogh și tipărit în trei ediții: 1696, la Sâmbăta Mare, 1709, la Sibiu și 1726, din nou la Sâmbăta Mare (Albu 1944, 264, 101).

Deși destinatarii săi direcți au fost elevii, Șincai însuși afirmând în notele *Elegiei* sale că a căutat ca lucrarea „să fie întru totul conform metodei noi de predare în școlile normale”,

Catehismul cel mare a depășit nivelul unui simplu manual și s-a dovedit un instrument util în activitatea pastorală a preoților uniți și în pregătirea teologilor pentru hirotonire, fapt de asemenea remarcat de autorul lui (*Elegia*, nota 22; Albu 1944, 265). Lucrarea s-a bucurat de o largă răspândire și a fost utilizată până la mijlocul secolului al XIX-lea, fiind revizuită și îmbogățită, în 1797, de Vasile Nemeș, succesorul lui Șincai în funcția de director școlar, prin inserarea în subsol a unor citate biblice ilustrative, și tipărită în încă trei ediții până în 1828 (Ursu 2002, 365).

De un interes lingvistic special este *Cuvântul-înainte* al cărții, în care Șincai expune motivele pentru care a purces la elaborarea lucrării, face dovada unei bune cunoașteri a varietății dialectale a limbii („pre unele locuri mai bine vorbesc românește decât pre altele”) și expune interesul lui prioritar pentru dezvoltarea limbii române literare, cu accent pe ideea de normă, care presupunea, în viziunea sa, un efort de armonizare între „cuvintele și vorbele ceale tocma românești”, de la care, spune el, „m-am sârguit... să nu mă abat”, și cuvintele „care doară ți s-or vedea noao sau streine” și pentru care îl roagă pe cititor să nu-l judece prea aspru.

Textul transcris aici cuprinde f. [1]–[2], exceptând cuprinsul (*Indexul lucrurilor care se află în Catehismul cel mare*), și paginile 1–30 ale cărții.

[1] *închietură* = „parte”, „articol”, cf. *DA încheietură*, sensul 3.

[2] *Norma Regia pro scholis Magni Principatus Transilvaniae Iosephi II. Caesar. Aug. Magni Principis Trans. iussu edita* (Sibiu, tip. Martin Hochmeister, 1781) este documentul legislativ prin care împăratul Iosif al II-lea decide introducerea în Transilvania a reformelor școlare valabile pentru Austria și Ungaria.

[3] În transcrierea de față am păstrat majuscula din textul original pentru sensul *Biserică* = „comuniune între Dumnezeu și oameni, Trup comunitar al lui Hristos”, redând însă cu literă mică sensul „lăcaș de cult”, conform practicii curente în redactarea textului religios.

[4] *Când vine la procopsala priceaperei* = „când ajunge la o înțelegere matură și adecvată”.

[5] Cu înțelesul „har (divin)”, cf. DLR, *dar*², sensul II 1. Se remarcă faptul că Șincai folosește, în fragmentul transcris aici, substantivul *dar* atât cu sensul lui propriu, cât și cu cel de „har”.

[6] După cum se observă, Șincai reproduce *Crezul* fără inserția *Filioque*. În actul de declarare a unirii cu Biserica Romei, s-a stipulat acceptarea de către Biserica Unită a celor patru puncte de credință care făceau diferența dintre ortodoxie și catolicism (*Filioque* fiind unul dintre ele), fără a se modifica, însă, ritul sau expresia cultului religios. Prin urmare, *Filioque* nu este introdus în *Crez* și nu apare în recitarea de către credincioși a acestuia; vezi și nota 9.

[7] *desăvârșit* este, probabil, adverb aici: „o ființă cu desăvârșire de la sine însuși”; vezi și nota 8.

[8] *desăvârșit* și *deplin*, neacordate, sunt, probabil, adverbe, *preabun*, acordat cu *ființă*, fiind adjectiv: „o ființă cu desăvârșire și pe deplin preabună”.

[9] Se observă afirmarea dogmei privind *Filioque*; vezi și nota 6.

[10] Variantă (cf. DLR, sv. *viers*) pentru *viers* „glas, voce”, sens 2.

[11] Neobișnuit, probabil cu sensul „ucenici”, posibil prin analogie cu elevii care învățau de la dascălii de pe lângă biserici.

[12] Legea harului.

[13] Se face referire la *Purgatoriul* din doctrina catolică, a cărui existență fusese acceptată în urma Unirii cu Roma.

SAMUIL MICU, *PROPOVEDANIE SAU ÎNVĂȚĂTURI LA ÎNGROPĂCIUNEA OAMENILOR MORȚI*

Tipărită la Blaj, „cu Tipariul Seminariului”, în 1784, cartea de *Propovedanie* a lui Samuil Micu are [2] + 139 + [2] p., format *in-4°* (22 x 17 cm). Filelor liminare nenumerotate le corespund cele câteva extrase din Biblie, foaia de titlu și prefața, *Cătră cetitoriu*, semnată Samoil Clain de la Sad. Urmează șapte orații funebre originale, primele șase intitulate generic *Învățătură la oameni morți*, iar ultima, *Învățătură la prunci morți*, fiecare însoțită de câte o pericopă edificatoare: I. „De greutatea căii morții și de merindea pre acea cale”; II. „De neștirea morții”; III. „De gătirea la moarte”; IV. „De deșertăciune”; V. „De întristarea pentru cei morți”; VI. „De nevoile vieții aceșteia și de bunătățile morții cei creștinești”; VII. „De întristarea și de neîntristarea pentru pruncii morți”. Un capitol, *Iertăciuni la oameni morți*, le succede, dimpreună cu două traduceri din omiletica Sfinților Părinți Vasile cel Mare, *Cuvânt de moarte*, și Chiril al Alexandriei, *Cuvânt pentru ieșirea sufletului*. „Scara celor ce să cuprind întru această carte” încheie volumul, urmată de o foarte scurtă erată. *Propovedanie sau Învățături la îngropăciunea oamenilor morți* reprezintă singura carte de predici a lui Samuil Micu, dar producția sa omiletică este mai mare, un volum rămas în manuscris – *Cuvântări besericești sau predice* – fiind pregătit încă din 1805 să vadă lumina tiparului, însă fără succes. Spre deosebire de modelele de orații funebre oferite, pentru cincisprezece situații concrete, de predecesorul său, Ioan Zoba din Vinț, în *Sicriiul de aur* (1683), Samuil Micu propune șapte omilii funebre cu caracter universal, în care este indicat locul unde trebuie introdus necrologul defunctului. Samuil Micu își justifică astfel opțiunile: „te rog să ierți, de te va sminti cumva curgerea graiului, că, fiindcă aceastea mai mulți proști decât învățați auzitori vor avea, nu să cădea să fie cu măiestrie ritoricească, nici cu graiu de vorbă înaltă și adâncă, ci mai de jos și mai prost, ca și cei proști să înțeleagă și să se folosească, că acesta e scopul și cugetul meu”.

Cât privește traducerile, ele par a fi oferite, mai curând, ca modele de orații. Structura predicilor nu diferă de aceea instituită de tradiția genului: *pericopa* este explicată într-o introducere, la sfârșitul căreia sunt anunțate subtemele dezvoltate în cuvinte de învățătură; *încheierea* cuprinde o concluzie. Astfel, cea de a IV-a orăție funebră poartă un titlu identic cu acelea anterioare, „Învățătură la oameni morți”, diferența marcând-o pericopa „De deșertăciune” („Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune”, Eclisiast., cap 1, stih 2), explicată într-un paragraf introductiv. Samuil Micu anunță la sfârșitul acestuia două cuvinte de învățătură cu conținut patristic: „«Deșertăciunea deșertăciunilor, și toate sânt deșertăciune, toate ceale lumești, toate ceale pământești»; carea va fi întâia parte a cuvântului meu de acum. În a doua parte, voi spune ce, făcând, vom scăpa de deșertăciune și vom dobândi ceale veacnice și nedeșarte”. În text, ele vor corespunde celor două secțiuni denumite „Partea întâiu” și „Partea a doua”, unele trimiteri la defunct fiind incluse în cea din urmă, aceeași secțiune propunând, în concluzie, și învățătura ce se desprinde din predică: „Să ne muncim, dară, a face fapte bune, că prin acealea ne vom face moșteani împărăției ceriurilor, carea tuturor o poftesc să ne-o dea Dumnezeu. Amin”. Finalul volumului găzduiește segmentul *Iertăciunilor la oameni morți*, după model uzitat în Transilvania, preotul adresând un ultim cuvânt de mângâiere celor apropiați răposatului. Gravitând exclusiv în jurul temeii dispariției, *Propovedaniile...* constituie un adevărat tratat despre rostul vieții și al morții în decursul existenței umane, fiind, în fapt, „lecții de etică și de morală creștină” (Țâra 2014, 186).

O ediție deficitară din *Propovedanie* apare la Sibiu, în 1842, cu binecuvântarea episcopului ortodox din Ardeal, Vasile Moga, sub îngrijirea lui Bucur Bucurenci, iar o alta, la Arad, în 1907, tipărită cu litere latine, realizată de I. Nicorescu, întocmai după cea din 1842 (Tulbure 1908, 173–178). Textul din 1784 a fost reprodus fragmentar în Fugariu 1970, I, 84–102, în Fugariu 1983, I, 77–96, în Micu 2010, 125–158. În antologia de față s-au transcris f. [2]^{r-v} și p. 32–49, 82–90, 91–93, 95–96, 118–134, 138–139.

[1] Autorul se referă la arhiepiscopul din secolul al IV-lea, Vasile din Cezareea Cappadociei, cunoscut și ca Vasile cel Mare (330–379). *Acelui întru sfinți, părintelui nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul Chesariei din Cappadochia, Cuvânt de moarte (Culesă din scrisorile sfântului Vasilie, de Simeon Logofetul)* apare tipărit la finele volumului, p. 97–117.

[2] Chiril din Alexandria, părinte al Bisericii și patriarh al Alexandriei între 412 și 444. Samuil Micu îi publică, la p. 118–139, *Cuvânt pentru ieșirea sufletului*.

[3] Se referă la Cartea Facerii, cap 2, stihurile: 7, 8, 15, 17, 21, 22; cap 3, stihurile: 14, 16, 17, 19. Cf. BBL.

[4] Citat din Psalmul 143, stih 5.

[5] Solomon, fiul lui David și al Batșebeii, rege al Israelului, proverbial prin înțelepciunea sa. Cartea *Ecleziastului* (cap 1, stih 2), din care Samuil Micu citează, îi este atribuită, alături de cea a *Proverbelor* și de *Cântarea Cântărilor* din *Vechiul Testament*.

[6] Nume convențional atribuit autorului *Evangheliei după Ioan*, și considerat, prin tradiție, a fi aceeași persoană cu apostolul Ioan.

[7] Psalmul 102, stihurile 15–16.

[8] Trimitere la *Ecleziast*, cap 2, stihurile 4–11, 17–19 și cap 4, stihurile 2–4.

[9] Eutropius, istoric roman din sec. al IV-lea, autorul compendiului de istorie romană în zece cărți, *Breviarum ab urbe condita*. Samuil Micu face o confuzie atribuindu-i o *Istorie besericească*.

[10] Arcadius, fiul împăratului roman Teodosiu I. La moartea tatălui său, în 395, moștenește, din Imperiul Roman divizat, partea de Răsărit, în timp ce fratelui său, Honorius, îi revine Imperiul Roman de Apus.

[11] Ioan Gură de Aur (347–407) devine patriarh al Constantinopolului în 397, la moartea patriarhului Nectarie.

[12] Se referă la Cartea Facerii, cap 5, stihurile 3–32.

[13] Alexandru Macedon sau Alexandru cel Mare (356–323 î. Hr.), rege al Macedoniei între 336–323 î. Hr., strateg și conducător militar.

[14] Mauriciu, împărat bizantin între 582 și 602, succesorul lui Tiberiu al II-lea, ultimul membru al dinastiei iustiniene.

[15] Focas Tiranul ajunge pe tron în 602, în urma răscoalei împotriva lui Darius. Începutul domniei sale oripilează opinia publică prin crima de lezmajestate, în urma căreia Darius și cinci din cei șase fii ai săi mor decapitați.

[16] Domn al Țării Românești între 1688 și 1714, Constantin Brâncoveanu este mazilit și dus, împreună cu familia la Constantinopol, unde pe 15 august 1714 moare executat împreună cu fiii săi Constantin, Ștefan, Radu și Matei, și cu Ianache Văcărescu, sfetnicul său.

[17] Andronic I Comnenul, împărat bizantin între 1183 și 1185. Este înlăturat de la putere în urma unei revolte conduse de vărul său, Isaac Angelos.

[18] Isaac al II-lea Angelos, împărat bizantin între 1185 și 1195, ulterior, între 1203 și 1204.

[19] Apostolul Pavel (5–67), unul dintre primii misionari creștini. Îi sunt atribuite *Scrisorile lui Pavel* din *Noul Testament*.

[20] Sfântul Ioan Damaschinul (676–749), important gânditor al Bizanțului, de origine arameică-siriană, autorul lucrărilor *Dialectica* și *Dogmatica*.

[21] În BBI, citatul se află la Evangheliia de la Ioan, cap 5, stih 24.

[22] Heracle sau Hercule, erou al mitologiei grecești, fiul lui Zeus și al Alcmenei, renumit pentru cele Douăsprezece munci.

[23] Trimitere la Evanghelia de la Matei, cap 25, stih 34.

CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *CATIHISES SAU ÎNVĂȚĂTURI CĂTRĂ CEI CE VIN LA BOTEZ*

Traducerea lui Samuil Micu se păstrează în manuscris autograf la BAR Cluj-Napoca, respectiv ms. rom. 429 (26 x 20 cm), având 383 de file. În antologia de față sunt transcrise filele 1–25.

Biografia autorului acestui *Catihises* nu este bine documentată, de ajutor fiind informațiile furnizate de istoricii răsăriteni ai Bisericii, de contemporanul său mai tânăr, Ieronim, ca și de istoricii secolului al V-lea Socrates, Sozomen și Theodoret. Chiril (c. 315–379/385) a fost episcop al Ierusalimului aproximativ între anii 349–387, poziția sa fiind influențată de disputele ariane și atitudinea împăraților romani față de creștinism. Astfel, a fost înlăturat în repetate rânduri din scaunul episcopal. În 357 a fost depus de mitropolitul Acacius de Caesarea pentru ca în 359 să se reîntoarcă în scaunul episcopal după Conciliul de la Seleucia (care l-a depus pe Acacius), conciliu la care Chiril a participat, raliindu-se grupării moderat antiariane; în 360 a fost nevoit să plece din nou în exil, revenind în 363, în contextul în care împăratul Iulian Apostatul i-a rechemat pe toți episcopii alungați de predecesorul său. În 367, împăratul Valens, simpatizant al arianilor, a reactivat dispozițiile impuse anterior de Constantius, astfel că Chiril a părăsit din nou Ierusalimul. A revenit în scaunul episcopal în 378 rechemat, alături de ceilalți episcopi exilați, de împăratul Gratian. A participat la Conciliul de la Constantinopol din 381, în care s-a adoptat crezul niceean.

Catehezele, plasate de unii autori printre cele mai valoroase texte ale antichității creștine, cuprind o introducere (*Procateheză*), 18 învățături pentru cei ce se pregăteau pentru botez, ținute în postul Paștelui, și alte cinci învățături (*Mistagogice*) despre misterele sacramentale, destinate aceluiași persoane, după ce s-au botezat, ținute în săptămâna de după Paște (unii cercetători înclină să atribuie *Mistagogicele* succesorului său, Ion din Ierusalim). Chiril nu și-a publicat *Catehezele* niciodată, consemnarea lor datorându-se unui

enoriaș fidel (un călugăr sau călugăriță a locului). E posibil să fi circulat la început în mediu privat, între cei botezați sau care doreau să se boteze.

Chiril și-a ținut prelegerile catehetice prebaptismale probabil în timpul postului Paștelui din 347, când încă nu era episcop (se mai vehiculează în istoriografie și anii 349, 350). Auditorii săi au fost în principal catehumenii, adică cei care s-au decis să primească inițierea creștină prin botez și imersiune totală, miruire și primirea sfintei cuminecături în noaptea sâmbetei sfinte și dimineața devreme a duminicii Paștelui. Cum numele comun pentru botez era „iluminare”, candidații erau numiți „cei ce vor fi luminați”. Publicul său a fost unul adult, bărbați și femei deopotrivă, nebotezați, dar și botezați, botezul adulților fiind regulă în secolul al IV-lea.

Traducerea lui Samuil Micu se integrează unei direcții de lucru pe care a deschis-o încă în anii studiilor vieneze, probabil sub influența colecțiilor patristice pe care le-a cunoscut în capitala imperiului, precum cea a patrologului Balthasar Cordier (1592–1650). Una dintre edițiile lui Cordier, *S. Dorothei Archimandritae Institutiones asceticae* (Antwerp, 1646), a stat la baza traducerii efectuate de Micu în 1769, *A celui între sfinți părintelui nostru Ava Dorotheiu*. A continuat traducerile din operele Părinților Bisericii în deceniul al nouălea, în contextul în care purcese la traducerea *Bibliei*, oprindu-se asupra lui Efrem Sirul (1786), Ioan Gură de Aur (1787) și Vasile cel Mare (1788). A fost încurajat în acest demers, după propria-i mărturie, de vicarul general Ignatie Darabant, dovadă că traducerea Părinților Bisericii a fost un proiect împărțit de o parte a elitei clericale greco-catolice. În finalul manuscrisului, Samuil Micu a menționat ediția după care a efectuat traducerea: „În anul 1788 tălmăcitu-s-au și s-au scris aceaste învățături, *Catihises* numite, de pre elinie și latinie din carte tipărită în Paris în anul 1720, de mine, smeritul și păcătosul ieromonah Samoil Clain de la Sad” (f. 382^r). Este vorba de ediția benedictină, greco-latină, a lui Antoine-Augustin Toutté (*S. Cyrilli Hiersolymit. Opera quae extant omnia et ejus nomine circumferunter; ad mss. codd. castigata*, Paris, Jacob Vincent, 1720), republicată la Veneția, în 1763. Manuscrisul traducerii cuprinde, alături de *Cateheze*

și *Mistagogice*, și un *Cuvânt de slăbănogul carele zăcea la scăldătoare* și *Scrisoarea către împăratul Constantiu* (în care Chiril descrie apariția unei stele luminoase pe cerul Ierusalimului).

[1] Pentru identificarea surselor citatelor, am recurs la cele două Biblii cunoscute atunci la Blaj: *Biblia* de la București, 1688 (ediția 1988) (BB) și *Biblia Vulgata*, Blaj, 1760–1761 (ediția 2005, I–V) (BVg). Pentru că la data la care făcuse această traducere Samuil Micu lucrase deja de câțiva ani la traducerea Bibliei, am folosit și Biblia tradusă de el, *Biblia de la Blaj 1795* (ediția 2000) (BBl). Faptul că uneori citatele din manuscris și cele din Bibliile menționate sunt identice sau foarte apropiate ne determină să presupunem că Samuil Micu a recurs la ele. Sunt însă și cazuri în care există diferențe. Pe acestea le-am marcat în note. Unde citatele sunt identice am dat doar trimiterile. Aici, BB: „Și știm că celora ce iubesc pre Dumnezeu toate împreună lucrează spre bine, celor ce după puneri-înainte chemați sânt” (p. 860). În BBl: „Și știm că celor ce iubesc pre Dumnezeu toate li să lucrează spre bine, acelora, adecă, carii sânt chemați după știința cea mai dinainte” (p. 2119).

[2] Corect: Ioan 5, 4.

[3] În finalul manuscrisului, Samuil Micu arată cum trebuie lecturate aceste trimiteri: „Ia aminte la ceale mai jos. Locurile care să pun la margini așa trebuie a le înțeleage: Procatih: 3 atâta face ca cum ai zice cartea la Procatihisis numărul 3; Cat: 4, 6 atâta face: caută la Catihisis 4, la numărul 6” (*A celui întru sfinți părintelui nostru Chiril arhiepiscopul Ierusalimului Catihisessau Învățături către cei ce vin la botez*, f. 383^r; de acum înainte *Catihises*). Aici, *Catihises*, f. 34^v. Deoarece trimiterile la diverse capitole și paragrafe din manuscris sunt dese, arătând legăturile dintre diferitele învățături/lecții, am indicat paginile acestora.

[4] BVg, V, p. 365; BBl, p. 1871.

[5] BVg: „Atunci au zis împăratul slugitorilor: «Legat de mâni și de picioare aruncați-l în întunearecul cel mai din afară»” (V, p. 365); BBl: „Legând-i mâinile și picioarele,

luați-l pre el și-l aruncați întru întunecarea cel din afară...” (p. 1871).

[6] *Catihises* 17, 36, f. 308^v; *Catihises* 3, 4, f. 36.

[7] Trimitere eronată.

[8] *Catihises* 1, 4, f. 16^v–17^r; *Catihises* 5, 1, f. 67.

[9] BBL, 1 Ioan 1, 9: „De vom mărturisi păcatele noastre, credincios este și drept...” p. 2285. Acest pasaj este identic și în BB, p. 917.

[10] BVg, III, p. 389; BBL, p. 1023.

[11] BB, p. 885; în BBL: „Un Domn, o credință, un botez” (p. 2191).

[12] *Catihises* 1, 5, f. 17.

[13] *Catihises* 17, 18, f. 271^v–272^r. Textul la care se trimite se referă la prorocia lui Isaia cu privire la adevăratele jertfe.

[14] Este o trimitere la paragraful 15 din același capitol, *Catihises*, f. 10^v–11.

[15] *Catihises* 5, 12, f. 74^v–75^r; *Catihises* 6, 29, f. 97.

[16] BVg, III, p. 372; în BBL, Psalm 45, 11. Textul este identic (p. 995).

[17] 1 Corinteni 14, 34. Nu este o redare acurată. În BB paragraful este: „Muierile voastre în beseareci să tacă, pentru că nu s-au poruncit lor să grăiască, ce să asculte...” (p. 872). În BBL este: „Muierile voastre în beseareci să tacă, că nu li se îngăduiaște lor a grăi, ci să fie plecate...” (p. 2153).

[18] BVg, III, p. 413; în BBL, Psalm 138,11. Textul este identic (p. 1065).

[19] *Catihises* 19, 9, f. 342.

[20] Corect: Psalm 31, 1, BVg, III, p. 365; BBL, p. 983. În ambele aceste Biblii este o mică diferență față de citatul din text, și anume este „s-au iertat fărădelegile” și nu „s-au lăsat fărădelegile”.

[21] *Catihises* 20, 2, 3, f. 343^v–344.

[22] Citatul e ușor diferit în BB: „...umblă cercând pre cine va înghiți” (p. 914), și în BBL: „...umblă, căutând pre cine să înghiță” (p. 2277).

[23] BB (cu o ușoară diferență: „Și încălțându-vă picioarele cu gătirea Evangheliei păcii”, p. 887); BBL, p. 2195.

[24] *Catihises* 1, 5, f. 17.

[25] *Catihises* 3, 3, f. 35^v; 17, 35, f. 307^v–308^r.

[26] Mai aproape de comentariul din text este Pilde 4, 23.

[27] *Catihises* 1, 5, 6, f. 17–18.

[28] Acest îndemn indică practica numită de istorici „disciplina arcana” (disciplina secretului), care constă în a ține riturile principale și diverse formule ascunse față de cei care nu erau membri ai bisericii. În secolul al IV-lea, porunca de a nu dezvălui misterele creștine păgânilor a fost răspândită, astfel că cei nebotezați trebuiau să părăsească adunarea înainte de partea euharistică a liturghiei (vezi Edward Yarnold, *Cyriel of Jerusalem*, London-New York, Routledge, 2000, p. 49).

[29] BVg: „Spălați-vă, curățiți-vă, depărtați răotatea cugetelor voastre de la ochii Miei” (IV, p. 6); BBl, p. 1143.

[30] Corect: Luca 15, 7; BVg: „Zic voao că așa bucurie va fi în ceriu de un păcătos ce să va pocăi...” (V, p. 583); BBl: „Zic voao că așa va fi bucurie în ceriu de un păcătos carele să pocăiaște...” (p. 1967).

[31] BVg: „Veniți cătră Mine, toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni” (V, p. 344); BBl: „Veniți la Mine, toți cei osteniți și însărcinați, și Eu voi odihni pre voi” (p. 1849).

[32] *Catihises*, *Procatihisis* 3, f. 3–4^r; *Catihises* 15, 25, f. 252–253^r.

[33] Pentru Isaia 1, 16, vezi nota 25.

[34] BVg, III, p. 365; BBl, p. 983.

[35] *Catihises*, *Procatihisis* 1, f. 2.

[36] *Catihises* 15, 25, f. 252–253^r.

[37] BVg: „Duhul unde vrea suflă...” (V, p. 696); BBl: „Duhul, unde-i easte voia, suflă...” (p. 1995).

[38] BVg, V, p. 25; BBl, p. 1877.

[39] *Catihises* 3, 1, f. 33^v–34^r.

[40] *Catihises* 17, 36, f. 308^v.

[41] *Catihises*, *Procatihisis* 4, f. 4–5^r; *Catihisis* 5, 1, f. 67.

[42] Corect: Matei 21, 19–21.

[43] În BBl este Psalmul 51, 7 (p. 999); în BVg este Psalmul 51, 10 (III, p. 374; textul este aproape identic: scrie „am nădăjduit”, și nu „nădăjduit-am”).

[44] Corect: 1 Cor. 3, 7.

[45] Corect: *Procatihisis* 9, *Catihises*, f. 7.

[46] *Catihises* 1, 6, f. 18; *Procatihisis* 17, f. 2^v–3^r.

[47] BVg: „Până când va străbate săgeata ficatul lui, precum grăbește paserea la lațu și nu știi că de primejdia sufletului lui să lucrează” (III, p. 537); BBl: „Sau ca un cerb rănit cu săgeata la ficat și sârguiaște ca pasărea la laț, neștiind că pentru suflet aleargă” (p. 1083).

[48] În BBl este Psalmul 45, 10, textul fiind identic (p. 995). În BVg este Psalmul 45, 11, și este o ușoară diferență: în loc de „cunoașteți” este „vedeți” (III, p. 372).

[49] Rugăciunea în tăcere este discutată în *Procatihisis* 14 și nu 15, *Catihises*, f. 10–11^v.

[50] Corect: Matei 18, 23–33.

[51] *Catihises*, *Procatihisis* 17, f. 2^v–3^r; *Catihises* 1, 5, f. 17.

[52] BVg: „Domnul mă îndreptează și nimica nu-m va lipsi. În locul pășunii, acolo m-au sălășluit. La apa odihniei m-au hrănit. Sufletul meu l-au întors” (Psalm 22, 1, 2, 3, III, p. 361); BBl, Psalm 22, 1, 2, p. 977.

[53] BBl, Isaia 8, 18, p. 1153; Evrei 2, 13, p. 2243. În BB: „Și iarăș eu voiu fi, nădejuind spre El și iarăș, iată, eu și copiii care mi-au dat mie Dumnezeu” (Evrei 2, 13, p. 903).

[54] BBl, p. 1353. În BVg: „Dreptatea dreptului preste el va fi, și nedreptatea celui necredincios va fi preste el. Iară de să va pocăi cel necredincios de păcatele sale care au făcut...” (IV, p. 401).

[55] BBl, p. 1231; în BVg textul este diferit: „Iară Eu te-am sădit pre tine vie aleasă, toată sămânța adevărată. În ce chip dară te-ai întors Mie spre răzvrătire, vie streină?” (IV, p. 168).

[56] În BVg este *Eclesiastul* 7, 30, iar textul este diferit: „Numai aceasta am aflat, că au făcut Dumnezeu drept, și el s-au mestecat cu nenumărate întrebări” (III, p. 628). La fel, în BBl este *Eclesiastul* 7, 30 și sunt mici diferențe: „Însă, vezi, aceasta am aflat, că au făcut Dumnezeu pre om drept; iară oamenii, ei, au căutat multe cuvântări...” (p. 1129).

[57] BBl, p. 2189; cf. BB: „Pentru că facerea Lui sântem, zidiți fiind întru Hristos Isus spre fapte bune” (p. 885).

[58] BBl, p. 1083. Textul e diferit în BVg: „Au doară poate omul ascunde foc în sinul său, ca vejmintele lui să nu arză?” (III, p. 537).

[59] *Catihises* 4, 21, f. 56^v–57^r.

[60] BVg: „Ochii tăi vădă ceale dreapte...” (III, p. 536); BBl: „Ochii tăi drept să caute...” (p. 1079).

[61] *Catihises* 4, 21–24, f. 56^v–58^v.

[62] BBl, p. 1131; cf. BVg: „De să va sui preste tine duhul celui ce are putere, locul tău nu-l slobozi” (III, p. 629).

[63] BB: „...căci de-nceput diavolul păcătuiște...” (1 Ioan 3, 8, p. 917). Identic cu BB este și BBl: „... că din început diavolul păcătuiște...” (1 Ioan 3, 8, p. 2287).

[64] Trimiterea se referă numai la versetul 15, identic în BBl, p. 1373.

[65] Citatul este o combinație între cele trei versete, fragmentele regăsindu-se în BBl, p. 1373. Textul versetelor e diferit în BVg, IV, p. 412.

[66] BBl, p. 1955; în BVg textul este ușor diferit: „Vedeam pre Satana ca un fulger din ceriu căzând” (V, p. 573).

[67] *Catihises* 12, 3, f. 159.

[68] În BBl este Psalm 40, 8, p. 991.

[69] *Catihises* 3, 7, f. 38^v–39^r.

[70] BVg, III, p. 365; în BBl este Psalm 30, 19, și textul e diferit: „Cât e multă mulțimea bunătății Tale, Doamne...” (p. 981).

[71] În BBl este Psalm 31, 6, textul fiind identic (p. 983); în BVg prima parte a textului e identică, a doua e diferită: „Zis-am: «Mărturisi-voiu asupra mea fărădelegea mea Domnului». Și Tu ai iertat păgânătatea păcatului meu” (III, p. 365).

[72] BBl, p. 47. În BVg este: „Rătăcit și pribeag vei fi pre pământ” (I, p. 4).

[73] În BVg și în BBl este Facerea 5, 32 (I, p. 6; p. 49).

[74] BBl: „...că Domnul Dumnezeu vostru easte Dumnezeu în ceriu, sus, și pre pământ, jos” (p. 423). Și în BVg textul este aproape identic: „...că Domnul, Dumnezeu vostru, Acela iaste Dumnezeu în ceriu sus și pre pământ jos” (II, p. 6).

[75] BVg: „Aduce-m-voiu aminte de Raav și de Vavilon, de cei ce mă cunosc” (III, p. 390); în BBl este Psalm 86, 3. Textul e identic cu cel din ms. (p. 1027).

[76] În BVg și BBl este o ușoară diferență: „Aceștia sânt dumnezeii tăi, Israile...” (I, p. 193; p. 205).

[77] BVg: „Și împotriva lui Aaron foarte mâniindu-să, au vrut a-l zdrobi; și pentru el aseamenea m-am rugat (I, p. 525);

BBI: „Încă și pre Aaron S-au mâniat Domnul foarte, ca să-l piarză pre el, și m-am rugat eu și pentru Aaron în vremea aceea” (p. 373).

SAMUIL MICU, *TRACTAT DESPRE MORAL*

Samuil Micu întocmește, în jurul anului 1790, un veritabil îndreptar axat pe difuzarea moralei creștine. Este vorba despre ms. rom. 475, păstrat la BAR Cluj-Napoca, având formatul 42,2 x 26,5 cm și care conține 160 de file. Manuscrisul este structurat în trei secțiuni. Prima parte cuprinde trei capitole, în care sunt prezentate, așa cum se specifică la început, „ceva cunoștințe și temeuri să-ți spun despre moral preste tot, despre moralul creștinesc și despre statul omului moralicesc”. Partea a doua a lucrării este dedicată *Moralului creștinesc*, unde sunt expuse precepte despre educația spirituală; autorul îndeamnă la respectarea învățăturilor creștinești, abordând următoarele teme: *Despre detoriile către Dumnezeu, Detoriile către noi, Detoriile către de-aproapele*. Cea de-a treia parte a manuscrisului, *Învățătura despre mijlocirile spre vârtute*, tratează principiile care stau la baza cultivării virtuții și se întinde pe două capitole: *Mijlocirile vârtuții mincinoase și Despre mijlocirile spre vârtute adevărate*.

Manuscrisul este descris sumar de Iacob Radu (1923, 22), care îl atribuie lui Samuil Micu. Alți autori (Mladin-Vlad-Moisiu 1957, 32) resping ideea lui I. Radu, susținând că autorul manuscrisului în discuție nu ar fi Samuil Micu, dar nu oferă informații în plus cu privire la paternitatea scrierii. Într-un studiu ulterior (Mladin 1969, 372-381), este comentat un alt manual de teologie morală, intitulat *Învățătură teologhicească despre năravurile și detoriile oamenilor creștini, pentru trebuința candidaților de preoție neuniți*, tipărit la Sibiu, în 1820, și reeditat în 1855, dar al cărui autor și ale cărui surse utilizate, după cum precizează N. Mladin, nu se cunosc. Comparând cele două texte, constatăm însă o similitudine aproape perfectă, fapt care demonstrează că manuscrisul lui Micu (incomplet) a constituit un izvor evident de inspirație, deși nerecunoscut, pentru tipăritura sibiană. Spre deosebire de manuscris, la începutul tipăriturii este expus cuprinsul cărții (identic cu cel al manuscrisului), intitulat *Scară, sau cuprinderea lucrurilor*, iar la sfârșit se află următoarele

capitole: *Arătarea și îndreptarea greșelelor, Spicele rudenii de sânge, Despre rudenii de cuscrie, Despre rudenii de botez.*

Din alăturarea celor două texte, observăm câteva mici diferențe: titlul paragrafului 3, cap. II, partea I, în manuscris este: *Învățătura creștinească poruncește ca oamenii să fie una*, iar în textul tipărit apare scris: *Învățătura creștinească poruncește ca oamenii să viețuiască în pace și dragoste unul către altul*; titlul paragrafului 1, închietura I, partea a II-a, în manuscris apare notat: *Hotărârea cinstirii lui Dumnezeu preste tot*, iar în tipăritură: *Despre cinstirea lui Dumnezeu...*; în titlul paragrafului 4, închietura III, cap. I, termenul *proprietățile*, din manuscris, este înlocuit în tipăritură cu *însușirile*; iar la paragraful 6, din același capitol, cuvântul *gradurile* este substituit, în textul tipărit, cu *treaptele*. Alte diferențe lexicale le vom menționa în note. În concluzie, putem considera tipăritura sibiană din 1820 o editare (chiar dacă insuficient de fidelă) a manuscrisului lui Samuil Micu.

Fragmentele de text pe care le-am transcris se găsesc între filele manuscrise 1^r–11^r.

[1] În loc de *iubitoriule de vârtute*, în tipăritură apare forma *râvnitoriule spre fapte bune*.

[2] În ms., autorul se adresează cititorului direct: *să-ți dau în mână*; în schimb, în textul tipărit se utilizează exclusiv forme impersonale: *ți să dă în mână*.

[3] Un singur termen, *i-au prepus*, este înlocuit în acest loc în tipăritură cu *i-au pus*: *și ce hotar, și ce sfârșit i-au pus și i-au așezat, după care trebuie să străduiască*.

[4] Se înlocuiește în tipăritură *arătarea* cu *regula*: *să-i fie omului îndemnul și regula vieții*.

[5] În ms.: *să adevereșc din mințe, din cunoașterea ființei noastre*; cf. în tip.: *le răspunde mințea, cunoașterea ființei noastre*.

[6] Enunțul este puțin modificat și comprimat în *Învățătura teologhicească...: Sufletul are înțăleagere, adecă puțință de a cunoaște binele și rău*.

[7] Cu același sens, termenul *a să îngreșoșă* este înlocuit în tipăritură cu *a urî*.

[8] În tipăritură se notează *să slujim*, în loc de *să șerbim*.

[9] În loc de *să cercăm*, în textul tipărit este *să căutăm*.

[10] Cuvântul *însoțire* este înlocuit cu *soțietate*.

[11] În tipăritură este scris: *dintâiu lor dată*, în loc de *dintâiu împrumutată*.

[12] Sintagma *nu să poate împinge* este înlocuită în tipăritură cu *nu să poate tămânda*.

SAMUIL MICU, *CUNOȘTINȚĂ PRE SCURT A
ISTORIEI BĂSERICEȘTI*

Scrierea lui Samuil Micu se păstrează la BAR Cluj-Napoca, cota ms. rom. 119, și are dimensiunile de 26 x 21 cm, cuprinzând 412 file. Volumul nu este paginat în întregime de autor, ci doar câteva file. În carte întâlnim încă două numerotări, scrise de mână ulterior: cea cu culoare roșie notează filele, grupându-le câte zece, iar cea cu creion negru marchează numerotarea întregului manuscris. Caracterul olograf al manuscrisului, precum și anul în care s-a întocmit sunt menționate de autor pe prima filă: „Acum întâiu așezată și scrisă pre limba românească de Samoil Clain ieromonahul, în anul 1789”.

În cuprinsul lucrării sunt relatate evenimentele petrecute în primele opt secole, începând cu anul 1 de la nașterea lui Hristos până la anul 800. Astfel, manuscrisul este structurat pe următoarele capitole: pe fila 1 apare subtitlul *Istoria bisericească. Suta întâia*; pe fila 53 – *Suta a doua*; pe fila 93 – *Suta a treia*; pe fila 131 – *Suta a patra*; pe fila 192 – *Suta a cincea*; pe fila 232 – *Suta a șeasa*; pe fila 289 – *Suta a șaptea, de la anul 601 până la anul 700*; pe fila 340 – *Suta a opta. Adică din anul 701 până la anul 800, întru acest chip făcută și scrisă de Samoil Micu ieromonahul*. De notat că anii sunt specificați după calculul bizantin, dar apare o diferență de opt ani, venirea Mântuitorului în lume fiind socotită la anul 5508 de la Facerea Lumii. Autorul tratează o tematică diversă de istorie ecleziastică, bogată în fapte și întâmplări, ce se constituie într-o prețioasă sursă de informare de ordin istoric, teologic și, nu în ultimul rând, filologic. Vom trece în revistă cele mai reprezentative dintre chestiunile discutate: Cine au fost împărații în acea epocă; Care au fost episcopii, apostolii și urmașii lor în scaunele bisericești; Ce cresuri s-au petrecut în acea perioadă și cine au fost inițiatorii lor; Ce soboare bisericești s-au desfășurat; Care au fost scriitorii creștini renumiți pentru învățătura lor; Ce învățături și ce dogme ale credinței au avut creștinii; Care au fost ceremoniile, obiceiurile sau rânduielile bisericești în acea vreme; Cum și de către cine au fost persecutați creștinii din motive religioase; Ce

evenimente politice, denne de reținut, au avut loc; Starea Bisericii iudeilor și a celorlalte neamuri.

Textul a fost editat în întregime de Veniamin Micle (Micu 1993).

Transcrierea fragmentelor selectate din manuscris urmează paginația numerotată cu creion negru, și anume între p. 3–10 și 40–54.

[1] Se referă la viitorul împărat Augustus, născut Gaius Octavius Thurinus, care a purtat mai multe nume. Istoricii au convenit să-l numească Octavius, atunci când se referă la evenimentele dintre 63 și 44 î. Hr., Octavian (sau Octavius), când se referă la evenimentele dintre anii 44 și 27 î. Hr., și Augustus, când este vorba de întâmplările de după anul 27 î. Hr. A condus Imperiul Roman din anul 27 î. Hr. până la moartea sa, în anul 14 d. Hr. Numele sale, Augustus și Caesar, au fost adoptate de către toți împărații care i-au succedat; în anul 8 î. Hr., Senatul a votat ca luna anului „sextilis” să fie redenumită „augustus” (acum august), în memoria sa.

[2] Tiberius Caesar Augustus, al doilea împărat roman, a domnit din anul 14, până la moartea sa, în anul 37.

[3] Caius Iuliu Caesar Augustus Germanicus, cunoscut sub numele de Gaius, dar și sub cel de Caligula, împărat roman între anii 37–41, este considerat unul dintre cel mai cruzi conducători ai Romei.

[4] Este vorba despre Irod Agrippa I, pe care împăratul Caligula l-a numit tetrarh în Batanea și în Trachonitis în anul 37. Irod Agrippa I este acel personaj din *Noul Testament (Faptele Apostolilor)*, care, în anul 44, i-ar fi condamnat la moarte pe apostolii Iacob cel Bătrân (fratele Apostolului Ioan) și Petru (evadat din închisoare).

[5] Aristobul, unul dintre fiii lui Irod cel Mare; datorită implicării sale în relațiile complicate dintre Irod și nabateeni (triburi nomade arabe antice apărute în secolul al IV-lea î. Hr.), este judecat de un tribunal roman și condamnat la moarte prin sugrumare.

[6] Irod cel Mare, cunoscut drept Irod sau Irod I, guvernator al Galileei între anii 43–40 î. Hr. și rege al Iudeei între anii 37–41 î. Hr. și subordonat Romei.

[7] Cassius Chaerea, conducătorul gărzii pretoriene, numită după termenul *Praetorium* – baraca comandantului general (sau pretor) din armata romană.

[8] Augustus Octavian a decis ca garda pretoriană să fie o unitate autonomă aflată sub comanda unui tribun militar.

[9] Se referă la Claudius I (Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus), fiul celebrului general Drusus (41–54).

[10] Aici, cu sensul „unchi”.

[11] În text, autorul se referă la Irod din Chalkis, fiul prințului Aristobul, care a devenit tetrarh al Chalkisului (Siria antică) în anul 41.

[12] Chalcis (greacă) sau Chalkis (greaca modernă), capitala insulei Euboea din Grecia.

[13] Este vorba despre Irod Agrippa al II-lea, fiul lui Irod Agrippa I, conducător al Chalkisului în anul 50, care ulterior a primit Abilene, Trachonitis, Acra, Galileea și Perea.

[14] Autorul se referă la Irod Filip, un fiu al lui Irod cel Mare de la a cincea soție, Cleopatra. Prin decizia lui Cezar August cu privire la testamentul controversat al lui Irod, Filip a primit titlul de „tetrarh” în Panis, Galauntis, Trachonitis, Auranitis, Batanaea și Iturea.

[15] Betania, oraș din Israel.

[16] Trahonitida, un district în estul lacului Genezaret (Marea Galileei).

[17] Abilene, regiune la nord-est de Damasc.

[18] Numele lui Lisanius tetrarhul apare într-o inscripție de la Abila, datată între anii 14 și 29.

[19] În anul 53, împăratul roman Claudius îl scoate pe Agrippa al II-lea din tetrarhia Chalcis, oferindu-i în schimb tetrarhia lui Filip.

[20] Agrippina Minor Iulia, a patra soție a împăratului roman Claudius, unchiul ei.

[21] Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, al cincilea împărat roman al dinastiei Iulio-Claudiene (54–68).

[22] În anul 56, Neron îi adaugă lui Agrippa al II-lea Tiberiada și Tarihea, cu împrejurimile lor.

[23] Tiberiada, oraș în Palestina, construit de Irod Antipa în jurul anului 21 și numit astfel în onoarea lui Tiberiu Cezar, împăratul Imperiului Roman la acea vreme.

[24] Tariheea, localitate situată pe malul vestic al Iordanului la vărsarea sa în Marea Galileii.

[25] Aici, autorul are în vedere cetatea Iulia, în Perea.

[26] Între anii 41–44, Iudeea a fost un stat condus de regele vasal Irod Agrippa I. După anul 44, Iudeea redevine provincie romană, guvernată de procuratori.

[27] Marcus Antonius Felix, procurator roman în provincia Iudeea din 52 până în 60, numit de împăratul Claudius.

[28] Troia, Ilium, oraș întemeiat în timpul domniei împăratului roman Augustus, centru comercial important până la desemnarea Constantinopolului drept capitală a Imperiului Roman, în sec. al IV-lea, după care a intrat în declin în perioada bizantină.

[29] Împărații responsabili de masacrele îndreptate împotriva creștinilor au fost Nero (54–68), Domițian (81–96) și Traian (98–117).

[30] Napoli, cel mai mare oraș din sudul Italiei.

[31] Caius Iulius Vindex, senator roman și guvernator al Galiei Celte între anii 25–68.

[32] Servius Sulpicius Galba Caesar Augustus a obținut puterea după sinuciderea lui Nero, cu suportul legiunilor din Spania, fiind împărat roman din 68 până la moartea sa, în anul 69.

[33] Lucius Verginius Rufus a devenit consul în anul 63, sub împăratul Nero, după care a fost făcut guvernator al Germaniei Superioare.

[34] Rubrius Gallus, guvernator al Moesiei.

[35] Aulus Vitellius, împărat roman în perioada 17 aprilie–22 decembrie 69. Vitellius este numit de Galba, în decembrie 68, guvernator al Germaniei Inferioare.

[36] Marcus Salvius Otho, cel de-al doilea împărat al Dinastiei Flaviene (15 ianuarie–16 aprilie 69). În 14 aprilie 69, legiunile lui Vitellius obțin victoria asupra lui Otho.

[37] Vespasian, cunoscut și ca Caesar Vespasianus Augustus, fondator al Dinastiei Flaviilor, împărat roman din decembrie 69 până în iunie 79.

[38] Tibru, râu din Italia.

[39] Titus Flavius Vespasianus, fiul împăratului Vespasian, cucerește, în anul 70, Ierusalimul, centrul răscoalei antiromane a iudeilor.

[40] Titus Flavius Domitianus, împărat roman (81–96).

[41] Patmos, insulă din Marea Egee, unde a fost exilat Sf. Ioan Evanghelistul între anii 90–95.

[42] Flavius Clement a deținut postul de consul în anul 95. Din motive religioase, a fost condamnat la moarte de către împăratul Vespasian.

[43] Flavia Domitilla, soția lui Flavius Clement, a fost exilată pe insula Pandataria.

[44] Marcus Cocceius Nerva, împărat roman (96–98).

[45] Marcus Ulpius Nerva Traianus, împărat roman din dinastia Antoninilor (98–117), numit guvernator al Germaniei Superioare în anul 91.

[46] Arhelau, fiul regelui Irod cel Mare, a devenit etnarh în Iudeea, Samaria și Idumeea între 3/4 î. Hr. și 6 d. Hr.

[47] A fost numit Iacov cel Mare, spre a fi deosebit de Apostolul Iacov (fiul lui Alfeu).

[48] Publius Aelius Traianus Hadrianus, împărat roman între anii 117–138.

[49] Crescens, filosof păgân cinic din Roma, adversar al creștinilor.

[50] Lucian din Samosata (125–180), primul scriitor antic modern, autorul unor dialoguri satirice (*Dialogurile morților*, *Dialogurile zeilor*, *Dialogurile curtezanelor*) și pamflete despre slăbiciunile umane.

[51] Plotin (c. 205–270), filosof grec, considerat părintele neoplatonismului. Prelegerile și scrierile sale filosofice au fost prelucrate de discipolul său, Porfir, și publicate între anii 301–305 sub titlul *Enneade*.

[52] Porfirie din Tir, cunoscut și sub numele de Porfir Fenicianul (233–303), discipolul și autorul unei biografii a lui Plotin (*Vita Plotini*), în care apar frecvente referiri autobiografice.

[53] Caiu Corneliu Tacit (c. 55–c. 115), unul dintre cei mai renumiți reprezentanți ai istoriografiei latine.

[54] Este vorba despre Eusebiu din Cezareea, important istoric bisericesc, născut în jurul anului 265, care, călătorind în

Tir, Fenicia și în Egipt, a fost mărturisitor privind persecuția creștinilor.

[55] Quintus Septimius Florens Tertullianus, cunoscut sub numele de Tertulian din Cartagina, născut în jurul anului 160, scriitor apologet activ al creștinismului din a doua jumătate a secolului al II-lea.

[56] Regele Abgar (Avgar) a domnit în cetatea Edessei (în Mesopotamia) între anii 4 î. Hr. și 7 d. Hr. și, din nou, între anii 13–50. Legenda lui Avgar este amintită pentru prima dată de istoricul Eusebiu al Cezareei, în lucrarea sa *Istoria bisericească*.

[57] Ahaia, o mică regiune din Grecia.

[58] Evanghelistul Luca, autorul celei de-a cincea cărți a Noului Testament, intitulată *Faptele Apostolilor*, prezintă începuturile creștinismului și răspândirea acestuia prin intermediul apostolilor.

[59] Efes, oraș din Turcia.

[60] Sfântul Apostol Pavel, cunoscut inițial sub numele de Saul, s-a născut la Tars, capitala provinciei Cilicia din Asia Mică.

[61] Corint, oraș din Grecia.

[62] Păgân din naștere, Sfântul Tit a fost episcop al Cretei în sec. I, ucenic și colaborator al Apostolului Pavel.

[63] Epir, regiune în Grecia.

[64] În lista cărților Noului Testament există 14 epistole ale Sfântului Apostol Pavel.

[65] Cel mai vechi manuscris care ne prezintă un canon al Noului Testament amintește de *Epistola către laodicensi*, însă o consideră neautentică. Există și opinii care o identifică cu *Epistola către efeseni*.

[66] Autenticitatea acestei epistole către Seneca este îndoielnică. Cel dintâi care menționează existența acestor scrisori apocrife este Sf. Ieronim (340–420), în *De viris illustribus*.

[67] Pont, regiune în nordul Asiei Mici.

[68] Bitinia, regat elenistic în nord-vestul Asiei Mici.

[69] În realitate, este vorba despre Sfântul Apostol Iacov cel Drept, numit și „Iacov, fratele Domnului” sau „Iacov, ruda Domnului”, cel care a fost primul episcop al Ierusalimului și, totodată, autorul *Epistolei catolicești, sobornicești*.

[70] Se referă la *Epistola sobornicească a lui Iuda*, una dintre cele șapte epistole sobornicești ale Noului Testament.

[71] *Cartea lui Enoh*, scrisă în secolul al III-lea, a fost extrasă din textele canonice, fiind considerată de teologi o carte apocrifă.

[72] Considerat un părinte apostolic, Clement Romanul, al treilea episcop al Romei (88–98), după Apostolul Petru, este cunoscut prin scrierea sa *Epistola către corinteni*, scrisă în 95 sau 96.

[73] Evreu cipriot cu numele Iosif (înainte de apostolie), Sfântul Apostol Barnaba este unul dintre cei mai vechi discipoli creștini, însoțitorul de călătorie al Sfântului Apostol Pavel. I s-a atribuit, fără temeii, *Scrisoarea lui Pseudo-Barnaba*, un autentic tratat teologic.

[74] Se referă la Sfântul Apostol Herma, numit și Hermes ori Ermis, amintit în Epistola către romani a Sfântului Apostol Pavel. El este autorul unui text duhovnicesc, intitulat *Păstorul*.

[75] Sfântul mucenic Ignatie Teoforul a fost numit în anul 68 episcop al Antiohiei.

[76] Singura scriere a Sfântului mucenic Policarp care s-a păstrat, fragmentar, este *Epistola către filipeni*.

[77] Izmir (Smirna), oraș în Turcia.

[78] Părintele apostolic Dionisie Areopagitul, convertit de Apostolul Pavel în Areopagul Atenei, a trăit în secolele I–II.

[79] Sfântul Ierarh Fotie cel Mare, patriarh al Constantinopolului între anii 858–867 și 877–886.

SAMUIL MICU, *ISTORIA ÎMPĂRECHERII ÎNTRĂ
BESEARICA RĂSĂRITULUI ȘI A APUSULUI*

Textul transcris aici reproduce integral prima parte a caietului păstrat la BAR Cluj, ms. rom. 448, anume fila liminară [1]^r și paginile 1–96, numerotarea întâi, corespunzătoare unei unități de conținut. Același manuscris mai cuprinde și *Istoriia Săborului de la Florenția*, numerotată separat, care continuă tematic *Istoriia împărecherii...* La fel ca alte manuscrise rămase de la Samuil Micu, și cel de față este un caiet mare, de 24,2 x 20 cm, cu 271 de file. Spre deosebire de alte manuscrise, însă, precum ms. rom. 436, 437, 438 și 439, ce cuprind *Istoria...* amplă a învățatului ardelean, calitatea fizică a caietului este vizibil superioară: nu doar hârtia, care este mai densă și mai netedă, dar și cerneala, o sepia de bună calitate, care se usucă rapid și nu lasă urme, nici nu se impregnează. Manuscrisul este autograf, scris cu chirilicele ușor de recunoscut ale lui Samuil Micu, și are o numerotare originală cu cifre arabe, pe pagini, dublate de o mână ulterioară, în creion, pe file. Caietul este alcătuit din fascicule legate la un cotor de piele, din foi mari împăturate *in-quatro*.

Lucrarea de față, la fel ca *Istoriia Săborului de la Florenția*, ar putea fi datată la începutul ultimului deceniu al secolului al XVIII-lea, într-o perioadă în care terminase *Biblia*, a cărei publicare se amâna, și era angrenat în tălmăcirea unor opere patristice, precum Efrem Sirul (1786), Ioan Gură de Aur (1787), Vasile cel Mare (1788), Anastasie Sinaitul (1791), sau a elaborării *Cunoștinței pre scurt a istoriei besericești* (1789).

Dintr-o perspectivă tematică, *Istoriia împărecherii...*, „acum întâiu românește făcută”, se integrează în proiectul mai amplu al lui Samuil Micu de a alcătui o istorie a bisericii (Iorga 1901, II, 411–412) și prilejuiește unele observații interesante. Poate cea mai evidentă privește alegerea titlului lucrării, unde termenul *împărechere* nu trimite la un proces de unificare, ci la unul de separare; cu această notă, conținutul lucrării devine limpede, fiind vorba despre Marea schismă.

Privit retrospectiv, procedeul de creație lexicală folosit de Micu se explică pornind de la conceptul de pereche privit în opoziție cu unitatea, *împerechea* însemnând astfel „a despărți o unitate în două părți componente, a separa o unitate în două jumătăți”.

Conținutul lucrării este unul de natură istorică și, la fel ca în cazul celorlalte texte din această categorie concepute de Samuil Micu, expunerea este liniară, strict cronologică, de la anul 1053 până în 1092. Această modalitate de expunere neierarhizată a evenimentelor, pe care a observat-o și N. Iorga (1901, II, 181) în mod critic, în contextul alcătuirii *Istoriei... mari*, nu era neobișnuită în lucrările vremii, în care stabilirea întregului complex de relații între evenimente, locuri și personaje cădea în seama cititorului. Astfel, dacă familiaritatea subiectului – și pentru că lucrările moderne și contemporane beneficiază de un exercițiu al formei trecut prin filtru romantic – îl pregătește pe cititorul zilelor noastre să privească Marea Schismă din 1054 ca pe un soi de duel între două personaje principale: patriarhul Mihail I Cerularie și papa Leon IX, în jurul cărora toate evenimentele legate de schismă se întretes într-un eșafodaj de cauze și efecte, lectura textului lui Micu se vedește a fi oarecum deconcertantă în simplitatea sa. Jocul de lumini și umbre și planul expozitiv care fac din istoriile cu care suntem obișnuiți astăzi expuneri tridimensionale lipsesc cu desăvârșire, iar Micu se dovedește a fi un cronicar de modă veche, un cuminte scriitor de anale ce nu face altceva decât să înregistreze *sine ira et studio* faptul istoric nud. Singura excepție observată de la această regulă a imparțialității, probabil urmată și prin împletirea excepțională a caracterului rezervat al învățatului transilvan cu o educație a modestiei călugărești, nu este în textul propriu-zis, ci în titlu, unde este menționat Mihail I Cerularie. Aceasta, însă, nu este nemotivată, ci se explică prin aceea că textul *Istoriei împerecherii...* începe *ex abrupto* de la disputa creată în jurul extinderii influenței latine asupra bisericilor din Puglia și din Calabria, iar în aceasta, patriarhul constantinopolitan nu numai că a dat considerabilă apreciere tonului superior al scrisorii lui Leon de Ohrid către episcopul Ioan de Trani, dar a și jucat un rol dublu însemnat: (a) în plan dogmatic a întărit criticile la uzanțele

liturgice și disciplinare ale latinilor, (b) iar în plan diplomatic și politic, a refuzat să intre în discuții cu legația pontificală condusă de Umberto di Silva Candida, cerând recunoașterea autorității primațiale a Constantinopolului asupra întregului Orient. În toată *Istoriia împărecherii...*, de altminteri, schisma pare să fie asociată exclusiv cu figura lui Mihail I Cerularie: credem că nu e întâmplător că celălalt personaj istoric major al momentului, papa Leon IX, este menționat în textul lui Micu de numai două ori. Mai mult chiar, expunerea evenimentelor este continuativă până în anul 1058, anul morții patriarhului constantinopolitan, fiind urmată de însemnări ale unor evenimente ce au continuat liniile sale de acțiune, până în anul 1092, toate acestea în cuprinsul a numai opt paragrafe. Dacă această asociere nu surprinde: în dialectica duelului dintre cei doi, patriarhul constantinopolitan este câștigătorul, autoritatea sa este întărită și recunoscută, în vreme ce papa pierde primatul dogmatic absolut de urmaș al lui Petru, este neașteptată atitudinea rezervată a lui Micu, în calitatea sa de călugăr greco-catolic. Este adevărat că portretul lui Cerularie ce se desprinde din acțiunile sale nu e întotdeauna măgulitor. Autorul *Istoriei împărecherii...* strecoară în relatări și detalii semnificative, precum: „purta călțuni de porfiră, de care singur numai împăratul purta, pentru că era semnul împărăției, și zicea că puțintică sau nicio osibire iaste întră preoție și întră împărăție”. Sunt interpretări care sugerează o privire detașată și condescendentă, însă niciodată critică în mod explicit.

Dintr-o perspectivă lingvistică, *Istoriia împărecherii...* este, la fel ca celelalte scrieri ale învățatului transilvănean, o oglindă a preocupărilor de cultivare a limbii române ale corifeilor Școlii Ardelene. Se remarcă, ca element de noutate pentru epocă, adaptări lexicale precum *credeu* „credo, crez” sau *digam* „la a doua căsătorie”, deopotrivă cu împrumuturi precum *lard* „slănină”, ce coexistă cu termeni ce sunt învechiți azi, precum *tălmăcitor* „traducător, interpret”.

Valoarea documentară a *Istoriei împărecherii...* este, în multe privințe, inestimabilă. Confruntarea cu felul în care Marea Schismă se regăsește în lucrările moderne lasă să se întrevadă, desigur, diferențe de concepție: dincolo de cele de metodologie a expunerii, astăzi se consideră că schisma este

un fenomen mai îndelungat (numele papei încetează să mai fie menționat în dipticele de la Sf. Sofia deja din 1024), al cărui punct culminant este anul 1054. Cu toate aceste rezerve, narațiunea istorică își păstrează, la fel ca în cazul *Istoriei și lucrurile și întâmplările românilor*, validitatea și stă mărturie a talentului de istoriograf al lui Samuil Micu.

[1] În lat.: *filioque*.

[2] Mihail Cerularie (c. 1000–1059), patriarh ecumenic al Constantinopolului între 1043–1058.

[3] Ohrid era în acea epocă capitala spirituală, religioasă și administrativă a Țaratului Româno–Bulgar sau a regiunii încorporate în Imperiul Bizantin, numită Bulgaria. Actualmente se află în Republica Macedonia.

[4] Ioan II de Trani, episcop între 1052–1059.

[5] Trani, oraș de pe coasta adriatică a sudului Italiei.

[6] În acel moment, Puglia (Apulia), ca întreg sudul Italiei și Sicilia, se aflau teoretic încă sub controlul autorității laice și bisericești bizantine. Normanzii, care fuseseră chemați ca aliați, începuseră deja să uzurpe puterea bizantină, creând propriile lor structuri statale în tot sudul Italiei, dar având imixtiuni semnificative și în viața politică și militară a Imperiului Bizantin, în general, și a Peninsulei Balcanice, în special.

[7] Datorită originii normande a noilor cuceritori ai sudului Italiei, în textul lui Samuil Micu, pe urmele surselor medievale cercetate de el, li se va spune *normani*, *normandi* și chiar *frânci*.

[8] Este vorba de sinoadele care au avut loc la Constantinopol în 680–681 și 692, zis și quincsext.

[9] Humbert de Silva Candida (sf. sec. al X-lea–1061), arhiepiscop și cardinal de Silva Candida între 1051–1061. Susținător principal al politicii de reformă a bisericii inițiată de papa Leon al IX-lea.

[10] Leon al IX-lea, papă între 1049–1054, care a încercat o reformă a Bisericii Catolice și impunerea autorității Sfântului Scaun în toată creștinătatea.

[11] *Donatio Constantini* sau *Constitutum Constantini* este un fals edict imperial, creat târziu (probabil între anii 750–

775), prin care papalitatea își atribuia stăpânirea Italiei (având ca centru Roma). Pomește de la legenda, curentă din secolul al V-lea, conform căreia Constantin cel Mare s-a convertit la creștinism și a fost botezat la Roma de către papa Silvestru I (314–333), căruia, în semn de recunoștință, i s-ar fi recunoscut lui și tuturor urmașilor în scaunul papal primatul asupra celorlalte scaune episcopale. Prin același act, papei i s-ar fi recunoscut și autoritatea asupra întregii părți occidentale a creștinătății. Falsul acestui document, redactat în latina medievală, a fost denunțat, încă în 1430, de umanistul Nicolaus Cusanus, participant la sinodul de la Ferrara–Florența, de Enea Silvio Piccolomini (ulterior, papa Pius al II-lea), și demonstrat cu mijloace filologice de umanistul Lorenzo Valla.

[12] Constantin al IX-lea Monomahul sau „Gladiatorul” (c. 980–1054), împărat bizantin între 1042–1054.

[13] Sfântul Imperiu Roman al Națiunii Germane.

[14] Chemați în ajutor, inițial în sudul Italiei și apoi chiar în Peninsula Balcanică, normanzii, care aveau să-și organizeze propriile lor structuri statale, au ajuns în conflict atât cu autoritatea imperială, cât și cu nobilimea locală din sudul Italiei și chiar cu papalitatea.

[15] Arghir (Argyros, Argiros) (sec. X–1063).

[16] Constantin al IX-lea Monomachos (1042–1054), vezi mai sus.

[17] Conflictul papei cu normanzii din sudul Italiei, care s-a manifestat și printr-o serie de lupte militare, a culminat cu luarea ca prizonier a papei, care a murit, de altfel, în închisoare.

[18] Heinrich al III-lea, împărat al Germaniei între 1017–1056.

[19] Spre sfârșitul anului 1052 și începutul lui 1053, patriarhul a dat, într-adevăr, un ordin de închidere a bisericilor de rit latin din Constantinopol (*Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, Paris, 1929, p. 363).

[20] Titlul de „patriarh ecumenic” a fost preluat de patriarhii constantinopolitani în secolul al VII-lea. Samuil Micu se referă și în *Cunoștință pre scurt a istoriei besericești la cei care „au îndrăznit a să zice patriiarh a toată lumea”*.

[21] Moguntia, azi Monza, Italia.

[22] Victor al II-lea (laic, Gebhard, conte de Dollnstein-Hirschberg 1018–1057), papă activând între 1054–1057. A continuat politica de reformă a bisericii începută de predecesorul său.

[23] Iacobiții sunt o variantă a ereziei momofiziților, răspândită în Mesopotamia, Babilonia și Siria, numită după inițiatorul ei, Iacob Barabius (cunoscut și sub numele Baradai sau Țanțal), care a trăit în secolul al IV-lea. Termenul a fost folosit și pentru a denumi, în general, pe monofiziți.

[24] Niketas Stethatos („Nichita Pieptosul”, lat. „Petcoratus”), (c. 1000–după 1054), stareț al mănăstirii Studion. A redactat o *Viață a lui Simion Noul Teolog*, scrieri ascetice, un tratat *Despre suflet, Privire în Rai, Despre ierarhie, Despre hotarele vieții, Despre simbolica saltului, Despre aleluia, Despre cer*. A participat la conflictul patriarhiei constantinopolitane cu latinii, scriind împotriva acestora *Dialexis despre azime, împotriva armenilor și latinilor, Despre purcederea Duhului Sfânt, împotriva francilor și latinilor etc.*

[25] Azi, Çankırı, în Turcia; aci a avut loc o serie de sinoade locale. În pofida statutului neecumenic, canoanele statutate aici sunt menționate frecvent în dreptul bizantin și în cel postbizantin.

[26] Sectă eretică menționată în *Noul Testament* (Apoc. 2, 15), inițiatorul ei fiind diaconul Nicolae.

[27] Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol, construită în timpul împăratului Iustinian, capodoperă a arhitecturii bizantine; a fost, până în momentul cuceririi orașului de către turci, catedrală patriarhală.

[28] Relatarea despre gestul solilor occidentali este târzie și reprezintă, se pare, o informație nesigură, care se referă la un pasaj biblic (Matei 10, 14–40; Marcu 6, 11; Luca 9, 5).

[29] Persoane care practică simonia (cf. infra).

[30] Simon Magul, personaj din *Faptele Apostolilor*, care încerca să afle profitul material din darul preoției. Prin *simonie* se înțelege orice convertire în bunuri materiale a unor daruri ale sfințeniei. În Evul Mediu s-a dus o prelungită luptă împotriva simoniei, de prea puține ori încununată de succes.

[31] Sectă creștină răspândită în Africa (sec. IV–V), numită de la episcopul Donatus Casae Nigrae. Credeau că puterea euharistiei constă în valoarea personală a celui care o efectuează, negând orice ierarhie bisericească. Condamnată de Sinodul de la Lateran (313) și cel de la Arles (314).

[32] Encratiți severieni, sectă de tip monofizit, fondată de patriarhul Severus al Antiohiei (sec. VI).

[33] Urmașii lui Macedonie (Makedonios), episcop eretic al Constantinopolului (în surse latine, după 380), numiți și pneumatomași,eretici care negau consubstanțialitatea Sfântului Duh cu Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul.

[34] Urmașii religiei fondate de profetul iranian Mani, bazată pe principiul creației și guvernării lumii de două forțe contradictorii (Dumnezeu și diavolul), credință răspândită sub mai multe forme eretice creștine, de la jumătatea secolului al III-lea până în cel de-al XIII-lea pe întreg teritoriul Europei. Lor le aparțin bogomilii în Răsărit, arienii și albigenzii în Apus etc. Pentru extirparea acestor mișcări eretice s-au dus, atât în Răsărit, cât și în Apus, adevărate războaie.

[35] Nazarinenii, aparținând la o sectă iudeo-creștină, care negau că legea din *Pentateuh* ar fi cea promulgată de Moise. Nu făceau sacrificii și nu mâncau animale. Prin generalizare, termenul de *nazarean* era des folosit pentru a denumi pe toți iudeo-creștinii.

[36] Titlul de „ecumenic” pe care l-au luat patriarhii de la Constantinopol a fost contestat vehement de Biserica Romano-Catolică.

[37] *Chartophilakion* era numită arhiva Patriarhiei. Ulterior, termenul s-a folosit în Imperiul Bizantin pentru a denumi orice tip de arhivă.

[38] Dominic Maregno, episcop (patriarh) de Grado între 1045–1069.

[39] Grado a fost sediul târziu al patriarhatului de Aquileia. Începând cu 1451, sediul patriarhiei de Aquileia-Grado a fost mutat la Veneția.

[40] Petru al III-lea, patriarh al Antiohiei între 1052–1056.

[41] Titlul este păstrat cu această semnificație de capul Bisericii Armene, care se numește *catolicos*.

[42] Termen folosit pentru a denumi Roma, în opoziție cu Roma Nouă, folosit pentru a denumi Constantinopolul.

[43] Christodulos, patriarh al Alexandriei între 1047–1077.

[44] Sofronios, patriarh al Ierusalimului între 1054–1064.

[45] Unele acte solemne aveau structură de diptic, fiind constituite din liste cu numele capilor bisericii, cele două părți se puteau închide prin suprapunere (termen la care se referă textul de față). Uneori dipticele conțineau și rugăciuni, precum cea a purcederii Duhului Sfânt.

[46] Numit și Sinodul al doilea de la Niceea din 787. A condamnat iconoclasmul.

[47] Papă între 537–555, renumit pentru caracterul nesincer, violența, aviditatea și politica lipsită de scrupule.

[48] Ambrosius (c. 339–397), episcop de Milano. Susținător al hotărârilor Sinodului de la Niceea, opozant al arianismului, important părinte bisericesc.

[49] Sfântul Augustin (Aurelius Augustinus Hipponensis) (352–430), episcop de Hippo (385–430).

[50] Heracliu (Heraklios) (575–641), împărat bizantin între 610–641.

[51] Grigore din Nazianz, supranumit „Teologul” (329–389), unul din cei patru mari doctori ai Bisericii Răsăritului.

[52] Vasile cel Mare (329–379), episcop de Cesarea, doctor al bisericii.

[53] Ioan Gură de Aur (344–407), patriarh al Constantinopolului între 397–404, cunoscut la noi și sub numele de Ioan Hrisostomul sau Ioan Zlataust.

[54] Cei trei au fost acceptați drept *doctor ecclesiae* de Biserica Romano-Catolică doar mai târziu.

[55] Diptice, termen generic al listei ierarhilor dreptcredincioși al căror nume trebuia pomenit în biserică. Original, termenul avea sensul de text scris pe două tabule cerate sau din alt material care se puteau suprapune.

[56] Numit și Sinodul al treilea de la Constantinopol sau „trulan” din 680–681. A condamnat monoteismul.

[57] Numit și Sinodul al doilea de la Constantinopol din 533, convocat de împăratul Iustinian (527–565).

[58] Agato, papă între 678–681.

[59] Între anii 1004–1009, pe vremea papei Ioan al XVIII-lea, la Constantinopol păstorea patriarhul Serghie II (1001–1019). Patriarhii de Constantinopol cu numele de Ioan au fost: Ioan I Hrisostom (398–404), Ioan II (518–520), Ioan III Scholasticos (565–577), Ioan IV Postitorul (588–595), Ioan V (669–675), Ioan VI (712–715) și Ioan VII (837–843). Ioan VIII Xifilin (1064–1075) nu mai intră în discuție, deoarece este ulterior lui Petru III al Antiohiei (1052–1056). Patriarhul Petru se referă cu siguranță la Ioan III al Antiohiei (996–1021), și nu la vreun patriarh al Constantinopolului.

[60] Ioan al XVIII-lea, papă între 1004–1009, de la care s-au păstrat doar trei scrisori.

[61] Este vorba de patriarhul Serghie II al Constantinopolului (1001–1019).

[62] Papa Adrian (Hadrianus) I (772–795).

[63] Iconoclasmul a fost o mișcare religioasă, care s-a desfășurat atât în răsăritul cât și în apusul lumii creștine. Formele cele mai dramatice le-a luat, însă, în Imperiul Bizantin.

[64] Fiică a împăratului Constantin al VIII-lea, nepoată a lui Vasile al II-lea și soție a împăratului Roman al III-lea Argyros, a lui Mihai al IV-lea și Constantin Constantin al IX-lea Monomahul (c. 980–1050).

[65] Împărăteasă a Bizanțului între 1055–1056, fiica cea mai mică a lui Constantin al VIII-lea, sora mai mică a lui Zoe.

[66] Împărat bizantin între 1054–1057.

[67] Declarația sinodală de susținere a lui Isac Comnenul datează, de fapt, din august 1057.

[68] Isac I Comnenul, împărat al Bizanțului între 1057–1059.

[69] Este vorba despre Teodor al II-lea al Antiohiei (1057–1059).

[70] Cererea făcută în numele patriarhului Mihail datează din 30 august 1057.

[71] Conciliul Tridentin (sau de la Trento, Italia) din 1545–1563, care a făcut o importantă reformare a Bisericii Catolice, mai ales în efortul de a limita răspândirea Reformei în Europa.

[72] Constantin al III-lea Lihudis, patriarh ecumenic al Constantinopolului între 1059–1063.

[73] Ioan VIII Xifilin, patriarh al Constantinopolului între 1064–1075, remarcabil jurist.

[74] Recte: 1075.

[75] Legătură prin care două persoane, chiar dacă nu erau rude de sânge, stabileau relații, identice din punct de vedere juridic, ca cele dintre frați (mai ales în ceea ce privește dreptul de moștenire). Datorită multelor complicații juridice care rezultau din aceste legături de frățietate, au fost limitate sau chiar infirmate de dreptul bizantin și postbizantin.

[76] Cosma I, patriarh ecumenic între 1075–1081.

[77] Emilian (1074–1079) și Nichifor cel Negru (Maros), patriarhii Antiohiei.

[78] Teofilact (c. 1038–c. 1112), arhiepiscop de Ohrida între 1078–1112.

[79] Recte: Ana Dalassene (1025–1102) a condus sub titlul de Augusta Imperiul Bizantin în timpul lungilor și numeroaselor campanii militare ale fiului său, împăratul Alexie Comnenul.

[80] Eustratius Garidas, patriarh ecumenic al Constantinopolului între 1081–1084.

[81] Nicolae al III-lea Kyr diniates-Grammaticos, patriarh ecumenic între 1084–1111.

[82] Ioan al IX-lea Agoaetos, patriarh ecumenic între 1111–1134.

[83] Leon Stypes sau Stypiotes, patriarh ecumenic între 1134–1143.

SAMUIL MICU, *ISTORIIA SĂBORULUI DE LA FLORENȚIA*

Textul de față se păstrează la BAR Cluj, ms. rom. 448, și corespunde celei de-a doua unități de conținut din caiet, urmând părții intitulată *Istoriia împărecherii întră Besearica Răsăritului și a Apusului*. Caietul are caracteristici fizice similare cu cele ale altor manuscrise rămase de la Samuil Micu. Volumul este în format *in-4°* (24,2 × 20 cm), pe 271 de file, cusute la cotor. Calitatea este mai bună decât la alte manuscrise ale lui Micu: foaia nu este din obișnuita hârtie groasă și aspră, absorbantă, ci e densă și de grosime mijlocie, iar cerneala este bine întinsă, cu ductul clar trasat și fără să penetreze în partea cealaltă a foi. Manuscrisul este autograf, are numerotare originală cu cifre arabe, pe pagini, dublate de o mână ulterioară, în creion, pe file. Fiecare dintre cele două unități de conținut are numerotare separată, începând de la 1: *Istoriia împărecherii...*, numerotarea întâi, iar *Istoriia săborului...*, numerotarea a doua. Textul de față începe să fie numerotat de la fila 52^r, care corespunde p. 1, numerotarea a doua.

Istoriia săborului..., ce poate fi datată în jurul anului 1790, se încadrează, pe de-o parte, în mai amplele preocupări de tratare a istoriei bisericii pe care Samuil Micu le-a avut în decursul vieții (Iorga 1901, II, 414), iar pe de altă parte, așezarea sa în același caiet cu *Istoriia împărecherii...* trădează o concepție a învățatului transilvănean pe care am putea să o numim „ciclică”, în măsura în care primei părți din manuscris, care tratează despărțirea bisericii răsăritene de cea a Apusului, i se contrapune cea de-a doua, considerabil mai amplă, dedicată primului mare conciliu ecumenic ce a avut ca scop tratativele pentru unirea bisericilor. Însemnătatea pe care Micu o acordă în textul de față încercărilor de unire a bisericilor catolică și ortodoxă reiese din chiar titlul pe care îl dă lucrării, unde alege să denumească conciliul numai prin orașul în care au avut loc în mod special pertractări dedicate uniunii. Numele real al conciliului este „Conciliul de la Basel, Ferrara și

Florența” (1431–1445); dacă la Basel (1431–1438) tratativele au privit mai cu seamă chestiunea husită, iar la Ferrara (1438–1439) izbucnirea unei epidemii de ciumă a împiedicat desfășurarea firească a lucrărilor, Florența (1439–1445, conciliul s-a încheiat formal, în acest din urmă an, la Roma) este locul în care au fost discutate în comun de către răsăriteni și apuseni chestiunile dogmatice privitoare la *filioque*, la doctrina purgatorului, la alcătuirea materială și administrarea euharistiei, precum și la recunoașterea primatului papal. În acest cadru, însemnătatea simbolică a Florenței se constituie pe două axe: (a) conciliile anterioare care au avut ca temă rezolvarea diferențelor dogmatice între Apus și Răsărit în vederea restaurării unității bisericii au fost exclusiv catolice, e.g.: Conciliul de la Lion (1274) a încercat să rezolve aceleași chestiuni ca cel din Florența, însă fără participarea reprezentanților bisericilor ortodoxe, (b) iar, mai însemnat, conciliul de la Florența a avut ca rezultat semnarea în 6 iulie 1439 a decretului *Lætentur cæli*, prin care se stipula, chiar dacă numai în act, completa uniune dintre greci și latini, și care a fost urmat de semnarea unor tratate similare cu bisericile siriacă, coptă și armeană.

„*Historia Concilii Florentini*”, cum este menționată în notele *Elegiei* lui Șincai, are astăzi o însemnătate mai cu seamă din perspectiva recuperării istoriografice și filologice a operei lui Samuil Micu. Nu este, însă, de neglijat, valoarea sa documentară: este una dintre puținele surse primare în română, după lucrarea similară a lui P. P. Aaron din 1762, despre acest conciliu ecumenic ce avea să rămână în istorie drept un reper de speranță curmată în mod brusc de căderea, la scurtă vreme, în 29 mai 1453, a Constantinopolului.

Fragmentul transcris aici corespunde materialului cuprins în paragrafele 1–19 (ms. rom. 448, p. 1–57, numerotarea a doua).

[1] Pentru a marca reperele cronologice ale evenimentelor descrise mai jos de Samuil Micu, menționăm următoarele date referitoare la Biserica Răsăritului: februarie 1430, scrisoarea împăratului Manuel Paleologul adresată papei Martin al V-lea; ianuarie 1431, scrisoare de răspuns a împăratului, în care discută

locul ținerii conciliului; noiembrie 1431, răspunsul papei Eugen al IV-lea; 1432–1433, ambasadă grecească la papa Eugen al IV-lea; octombrie 1433, scrisoare a împăratului către Conciliul de la Basel; noiembrie 1435, scrisoare a împăratului prin care cere o localitate maritimă italiană ca loc al desfășurării conciliului; 1436, Ioan Paleologul cere ratificarea de către Conciliul de la Basel a începerii conciliului ecumenic; 1436, scrisori ale patriarhului și împăratului către biserica Georgiei, cea de la Trapezunt și către cei trei patriarhi pentru coordonarea prezenței răsăritene la viitorul conciliu; 1436–1437, mandat noului numit mitropolit al Moldovei, Damian, pentru pregătirea delegației la conciliu (menționăm prezența unui arhiepiscop, Grigore al Moldovei, căruia Eugen al IV-lea îi dă un salvconduct, 11 mai 1436); 1436, numirea lui Isidor ca mitropolit de Kiev; aprilie–mai 1437, numirea mai multor mitropoliți (printre alții Marcu Eugenicul al Efesului, Dionisie al Sardiei și Visarion al Niceei); 1437 scrisoarea de convocare a prelaților răsăriteni pentru viitorul conciliu; convocarea de facto și alegerea delegației Bisericii Răsăritene; 28 octombrie 1437, refuzul de a participa la Conciliul de la Basel și decizia de a pleca spre Italia.

[2] Manuel al II-lea Paleologul, împărat al Bizanțului între 1391–1425, coîmparat din 1371.

[3] Martin al V-lea, papă între 1417–1431.

[4] Răspunsurile papei Martin al V-lea datează din 6 aprilie și 6 octombrie 1422.

[5] Ioan al VIII-lea Paleologul, împărat bizantin între 1425–1448, coîmparat din 1421.

[6] Basilea, forma latină medievală a numelui orașului Basel.

[7] Eugeniu al IV-lea (laic Gabriele Condelmer), papă între 1431–1447.

[8] Corespondența preliminară a sinodului de la Ferrara–Florența a avut loc între 1431–1438.

[9] Conciliul de la Basel s-a desfășurat între 1431–1449. Convocat de Martin al V-lea pentru a reorganiza și reforma Biserica Apusului după Marea Schismă (în timpul căreia și-au confruntat autoritatea mai mulți papi și antipapi), pentru a asana husitismul și a reuni Biserica Apusului cu cea a

Răsăritului, el a fost dizolvat de Eugeniu al IV-lea la 18 dec. 1431. Conciliul, întrunind 14 episcopi și abați, a refuzat să ia în considerare bula papală, continuându-și lucrările (fiind sprijinit de numeroși regi, prinți și, în special, de împăratul german Sigismund de Luxemburg). La presiunile împăratului Sigismund de Luxemburg, papa a acceptat continuarea lucrărilor conciliului (1433). Pe toată durata sa, conciliul a fost în conflict cu papalitatea, conciliul susținând că autoritatea, superioritatea și infailibilitatea conciliului general sunt instanțe supreme în biserică, chiar și față de papă, papalitatea susținând, dimpotrivă, că autoritatea supremă în biserică este reprezentată de Sfântul Scaun. În 1438, când papa a inițiat Conciliul de la Ferrara-Florența, Conciliul de la Basel l-a depus din nou pe acesta ca fiind eretic și a ales antipapă pe Felix al V-lea (1439-1449), care, în cele din urmă, a renunțat în favoarea lui Eugeniu al IV-lea. Ulterior, lucrările conciliului s-au mutat la Lausanne. Papalitatea a recunoscut doar primele 16 ședințe ale Conciliului de la Basel.

[10] Bulele de dizolvare ale Conciliului de la Basel datează din 12 decembrie și 13 decembrie 1431.

[11] Cronologia relațiilor papei cu Conciliul de la Basel referitoare la unirea cu grecii este următoarea: 30 decembrie 1437, bulă papală de transferare a Conciliului de la Basel la Ferrara; 8 ianuarie, deschiderea lucrărilor Conciliului de la Ferrara-Florența (fără prezența răsăritenilor); 24 ianuarie 1438, Conciliul de la Basel suspendă din funcție pe papa Eugen al IV-lea; 28 iunie 1439, Conciliul de la Basel depune pe papa Eugen al IV-lea și alege pe Felix al V-lea (considerat de istoria bisericească catolică ca antipapă).

[12] Sigismund de Luxemburg, împărat al Germaniei între 1419-1437, rege al Ungariei între 1387-1437, rege al Boemiei între 1418-1421 și 1436-1437.

[13] Dimitrie Paleologul Metochites.

[14] Grec originar din Salonic sau Constantinopol (1393?-1463), mitropolit al Kievului și al întregii Rusii între 1431-1442, Isidor a fost unul dintre cei mai fervenți susținători ai unirii Bisericii Răsăritului cu cea a Apusului. Din 1439, a fost numit cardinal al Rusiei și legat papal în această țară. După întoarcerea în Rusia, a fost închis în mănăstire la Moscova,

dar, reușind să evadeze, s-a refugiat în Apus, fiind numit în înalte funcții ecleziastice.

[15] Ioan Dishypatos, diplomat grec, intens folosit de Constantinopol în pertractările cu papalitatea și cu Conciliul de la Basel.

[16] Numele latin al orașului Padova.

[17] Numele latin al orașului Milano.

[18] Ducatul de Savoia se întindea de ambele părți ale Alpiilor, alegerea cea mai probabilă ar fi fost Torino, în partea azi italiană a Savoiei, care era și sediul unui cardinal.

[19] 1437.

[20] Simon Fréren, canonic de Orleans.

[21] Cristoforo Garaton (Garatone, Garatoni, Garatono, Garatonus) (Treviso, ante 1389 – Kosovopolie, mai 1448), umanist și diplomat italian, episcop titular de Koroni (oraș din Peloponez). A întreprins mai multe misiuni diplomatice la Constantinopol, dar și în Ungaria pe lângă Iancu de Hunedoara. A murit în lupta de la Kosovopolie în rândurile armatei maghiare.

[22] Mișcarea husită a pornit din Praga și s-a întins rapid în întreaga Boemie.

[23] Ioan Disypatos, fratele lui Gheorghe (vezi mai sus), diplomat bizantin.

[24] Pierre de Verceil, episcop de Digne între 1532–1439, ulterior episcop de Meaux între 1439–1446; Verceil este varianta veche a cunoscutului toponim Versailles.

[25] Carol (Charles) al VII-lea, rege al Franței între 1417–1461. A jucat un rol politic important în negocierile regelui Carol al VII-lea cu papalitatea, în negocierile papalității cu Constantinopolul în vederea Conciliului florentin și în negocierile de pace cu englezii din ultima etapă a Războiului de o sută de ani.

[26] Cei doi, nume celebre ale culturii timpului lor, erau învățatul cardinal Nicolaus Cusanus (1401–1464) și Ioannes de Ragusa, (Ioannes Stoikovici), general al dominicanilor (c. 1380–1446), ambii participanți activi la Conciliul de la Florența.

[27] Micu se referă, de fapt, la Antonio Condulmer, nepot al papei.

[28] Alfons al V-lea Magnificul, rege al Aragonului între 1416–1458.

[29] Conciliul de la Ferrara–Florența s-a desfășurat, în concurență cu cel de la Basel, între 1438–1445, având loc între 1438–1439 la Ferrara, între 1439–1442 la Florența și între 1442–1445 la Roma. S-a soldat cu mai multe decrete de unire ale Bisericii Catolice cu Biserica Ortodoxă (1439), cu cea armeană (1439), cu cea monofizită iacobită (1442), cu cea mesopotamiană (1444) și cu caldeenii și maroniții (1445), din care nu toate au intrat în funcție efectivă.

[30] Conciliul de la Constanța (Konstanz), desfășurat între 1414–1418 pentru a stinge Marca Schismă a Bisericii Apusului și a reforma Biserica Romano-Catolică, a stopa ereziile (husitismul în mod special), a ales dintre cei trei papi existenți în acel moment pe Martin al V-lea. Aici s-a susținut că autoritatea conciliului este superioară celei papale.

[31] Ioan al XXIII-lea, antipapă (cu sediul la Pisa) între 1410–1415, depus de Conciliul de la Constanța (Konstanz).

[32] *Istoria ecleziastică* a lui Claude Fleury a fost reluată cronologic sub titlul *Histoire ecclésiastique. Pour servir de continuation à celle de Monsieur l'Abbé Fleury*, Paris, Chez Jean Mariette, 1725–1729. Ea a fost continuată de Jean-Claude Fabre și de abatele Claude-Pierre Goujet. Atât varianta franceză, cât și traducerea latină au apărut în secolul al XVIII-lea doar sub numele inițiatorului *Istoriei*, motiv pentru care Samuil Micu vorbește doar de un singur autor al lucrării.

[33] Iosif al II-lea, patriarh ecumenic între 1416–1439.

[34] Dimitrie Paleologul (1407–1470), fiul mai tânăr al împăratului Manuel al II-lea Paleologul, frate al împăraților Ioan al VIII-lea și Constantin al IX-lea, despot al Moreii, de facto, între 1436–1438 și 1451–1460, și de jure, între 1438–1451. A părăsit Italia înainte de semnarea actului unirii alături de unii din delegații greci. A fost pretendent legitim la tronul imperial după căderea Constantinopolului, trecând ulterior de partea otomanilor în 1460.

[35] Marcu Eugenicul (Marcos Eugenikos) (1391–1445), mitropolit de Efes din 1437.

[36] Bessarion (cu numele laic Basileos) (1395?–1473), originar din Trapezunt, din 1437 arhiepiscop de Nicea. După

1439 a rămas în Italia, fiind numit cardinal, iar din 1463 a fost patriarh latin titular de Constantinopol.

[37] Numit în 1437 de patriarhul ecumenic ca mitropolit al Moldovei, Damian și-a exercitat funcția până în anul 1447.

[38] Kiev.

[39] Rhodos.

[40] Din Mitilene.

[41] Sylvester Syropoulos sau Sguropulos (c. 1400 – după 1453), mare ecleziarh și diacon al catedralei Sfânta Sofia, având bune cunoștințe juridice și de latină, a fost secretar al delegației răsăritene.

[42] Sfetagora este denumirea slavonă pentru Muntele Athos (din *sveta* „sfântă” și *gora* „munte”).

[43] Georgios Genistos, numit Pleton (c. 1360–1453), eminent cărturar, editor al lui Platon, Aristotel etc. Prin prelegerile sale ținute la Florența, a jucat un rol important în dezvoltarea neoplatonismului în Italia. Crearea de către Lorenzo Magnificul a Academiei neoplatonice de la Florența a fost un rezultat al întâlnirii sale cu Georgios Gemistos în timpul sinodului de la Ferrara–Florența.

[44] Georgios Scholarios (c. 1405–1472), patriarh al Constantinopolului sub numele de Ghenadie al II-lea (1454–1464), teolog, filosof neoplatonician, jurist, secretar al împăratului bizantin.

[45] Ioan, patriarh între 1428–1453.

[46] Dosoftei, patriarh între 1434–1451.

[47] Ioachim, patriarh între 1437–1464.

[48] Pasquale Malipiero, dogele Venetiei între 1437–1462.

[49] Lido di Venezia, unde se află o biserică și o abație ce adăpostesc relicvele Sf. Nicolae din Bari, mai cunoscut în hagiografiile răsăritene drept Sf. Nicolae cel Mare, patron al Rusiei, Greciei și Pugliei; cultul său a dat naștere figurii lui Moș Crăciun.

[50] Niccoló Albergati (c. 1375–1443), din 1417 episcop de Bologna (1426–1443), numit în 1426 cardinal de Santa Croce.

[51] Niccoló III d'Este (1390–1441), marchiz de Ferrara; personalitate politică și militară remarcabilă a Renașterii italiene.

[52] Marchiz, conducător al unei provincii militare, al unei mărci.

[53] Francolino, portul pe Pad al orașului Ferrara, actualmente este considerat ca făcând parte din oraș.

[54] Prospero Colonna (1410–1463) a fost făcut cardinal de San Giorgio, în 1424, de unchiul său, papa Martin al V-lea. A jucat un rol important în viața culturală și politică contemporană.

[55] Martin al V-lea (laic, Oddone Colonna) a fost papă între 11 noiembrie 1417 și 20 februarie 1431.

[56] Sinodul I de la Nicea, desfășurat în 325. A condamnat pe Arie și pe partizanii săi. A redactat Simbolul credinței, Fiul fiind declarat cosubstanțial (homousios) cu Tatăl.

[57] Numit și Al patrulea Conciliu Ecumenic, Sinodul de la Calcedon s-a desfășurat între 8 și 25 septembrie 451, la inițiativa împăratului Marcian, pentru a înlătura erezia lui Eutihie și Dioscor. Papa Leon cel Mare (440–461) a refuzat să accepte canonul al 28-lea al sinodului, prin care se recunoaște primatul scaunului Constantinopolului asupra întregii lumi creștine.

[58] Marcian, împărat bizantin între 450–457.

[59] Filotei, patriarhul Alexandriei între 1435–1459.

[60] Dorotei I, patriarhul Antiohiei între 1434–1451.

[61] Ioachim, patriarh al Ierusalimului între 1437–1464.

[62] Vasilii II, Vasilievici Tomnâi, mare cneaz al Moscovei între 1425–1433, 1434–1446 și 1447–1482. Titlul de țar a fost introdus doar în secolul al XVI-lea de Ioan IV Vasilievici, supranumit *cel Groaznic*.

[63] Alexandru I cel Mare, rege al Gruziei între 1412–1442.

[64] Studii mai recente susțin că, de fapt, Vlad Dracul, voievod al Țării Românești între 1436–1442 și 1443–1446, nu a trimis niciun delegat la Conciliul florentin.

[65] Iliăș, voievod al Moldovei între 1432–1433, 1435–1436, 1436–1442 (împreună cu Ștefan).

[66] Gheorghe Brancovici, despot între 1427–1456.

[67] Giuliano Cesarini de Sant'Angelo (1398–1444), numit cardinal de Santa Sabina în 1426, președinte al Conciliului de la Basel, pe care îl părăsește în favoarea celui de la Ferrara–Florența.

[68] Andrei Chrysoberges, arhiepiscop de Rhodos (mort în 1451), dominican grec, frate al lui Teodor Chrysoberges.

[69] Luigi (Ludovico) da Pirano, episcop de Forlì între 1437–1446.

[70] Petrus de Perqueria (Porcher Perreto). A susținut inițiativa papală a unei cruciade antiotomane.

[71] Ioanes (Juan) de Torquemada (1388–1468), doctor și profesor de teologie la Sorbona.

[72] Teodor Xantopoulos, fratele lui Nichita Xantopoulos, mare scevofilax, supranumit Siderophagos.

[73] Mihail Balsamon (în textele vechi, cunoscut ca Valsamon), mare eclesiarh, mare cartofilax.

[74] Renumitul poliglot Nicola Sagundino de Negroponte, grec din Eubea, a fost luat prizonier de turci în 1430, când aceștia au cucerit Salonicul. A fost principalul interpret al latinilor după ce Francesco Filelfo refuzase această funcție. Ulterior a servit Veneția în diferite misiuni diplomatice.

BIBLIA, ADECĂ DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ

Biblia lui Samuil Micu, apărută la Blaj, este a doua traducere integrală a Sfintei Scripturi tipărită în limba română, având ca prototip *Septuaginta*. Imprimarea cărții a durat doi ani, eșalonându-se între 1 noiembrie 1793 și 15 noiembrie 1795. Volumul este de format *in-folio* (38 x 24 cm), având 10 file nenumerate + 894 + 246 pagini. Oglinda zațului este de 30,5 x 17,8 cm, textul fiind cules, de regulă, pe două coloane, cu excepția unor părți introductive la cărțile Vechiului și Noului Testament, tehnoredactate pe o coloană. Fiecare pagină are, în mod obișnuit, câte 63 de rânduri. Filele liminare conțin o succintă prefață a traducătorului, intitulată *Cătră cetitoriu*, urmată de un amplu *Cuvânt-înainte la S<fânta> Scriptură*, apoi de o mică introducere, *În ceale cinci Cărți ale lui Moisi*, precum și de un scurt preambul la *Cartea Facerii*. După această secțiune cu un conținut isagogic, filele [8]–[10] cuprind *Însămnarea apostolilor și a evangheliilor duminecilor*, apoi înștiințarea *Cătră cetitoriu*, aparținând diortositorului Petru Gherman de Peterlaca, iar în final o erată. În unele exemplare, aceste ultime file sunt dispuse la sfârșitul cărții. Prima paginație cuprinde Vechiul Testament, iar paginația a doua Noul Testament. Protograful traducerii *Vechiului Testament*, incomplet, se află în mss. rom. 70, 71 și 64, iar versiunea definitivă în mss. rom. 111 și 115, toate păstrate la BAR Cluj.

Ideea de a traduce noua versiune a Bibliei i-a fost sugerată lui Micu de protectorul său, Ignatie Darabant, pe atunci vicar general la Blaj. Astfel, Micu începe lucrul în anul 1783, pe vremea când era prefect de studii la Colegiul Sancta Barbara din Viena. Potrivit însemnărilor lui Micu din manuscrise, *Cartea Facerii* a fost tradusă din 1783 până în 19 ianuarie 1784, *Cartea Ieșirii*, *Leviții*, *Cartea Numerilor* și *A doao Leage* au fost încheiate în 18 decembrie 1784, *Cartea întâi a împărașilor* a fost începută în martie 1785, iar *Cartea a doao a împărașilor* a fost terminată în 26 iulie 1785. E puțin probabil însă ca întreaga traducere să se fi încheiat încă din 1785 (cf.

Modrigan 1919, 97), unii aducând ca argument solicitarea de către Micu, în octombrie 1785, a unui împrumut de la stat de 4 000 de florini în vederea tipăririi cărții (Pâclișanu 1935, 231). Cărturarul făcea, desigur, aceste demersuri pe măsură ce ajunsese într-un stadiu avansat al traducerii. Cert este că abia în 13 iunie 1786 manuscrisul, probabil doar *Vechiul Testament*, a fost trimis spre lectură episcopului greco-catolic de la Oradea, Moise Dragoș. Acesta se va pronunța, nefavorabil, în data de 17 noiembrie 1786, nemulțumit că noua versiune este diferită de celelalte cunoscute până atunci, întrucât „nu seamănă nici cu Biblia veche românească, nici cu cea rusească, cu atât mai puțin cu Vulgata”. Prelatul era contrariat de faptul că traducerea conține lucruri noi, care nu s-ar afla în codicele Sf. Scripturi, pentru ca, în final, să-i propună lui Micu „să o scrie încă o dată, mai legibil” (Modrigan 1919, 98).

Câteva indicii referitoare la sursele și metoda traducerii noii versiuni a Bibliei sunt furnizate în prologul cărții, intitulat *Cătră cetitoriu*, semnat de Samuil Micu. El mărturisește, cu probitate, izvoarele pe care le-a utilizat, între care se distinge Biblia „cea veachie românească”, apărută la București, în 1688, cu precizarea că „mai ales Testamântul cel Vechiu, mai mult de Nou, de pre cel elinesc a celor șaptezeci de dascali l-am tălmăcit”. Ediția critică de referință a *Septuagintei* la care a apelat a fost cea a elenistului Lambert Bos, apărută la Franeker, în 1709. Se fac trimiteri în glose și la alte izvoare, precum Biblia de la Complutum, textul masoretic, *Vulgata* sau versiunile aramaice și siriace, unele referințe textuale fiind preluate, probabil, prin intermediul aparatului critic al ediției lui Bos. Întrucât filologul olandez nu a redat corespondențele din textul masoretic și din *Vulgata*, traducătorul român pare să fi consultat și o ediție de tip poliglot. Există, în acest sens, o mărturie documentară a lui Timotei Cipariu, mențiune aflată în Actele Conferinței episcopilor Provinciei bisericesti de Alba Iulia și Făgăraș, ținută la Blaj, în 1858, în care se face o referire expresă la utilizarea de către Micu a ediției greco-latine a lui François Vatable (Pavel 2000–2001, 281). Alte posibile surse secundare sunt indicate, de exemplu, într-o notă la *Levitic* 6, 31, privind consultarea izolată a unui izvor slavon, identificabil în ediția de la Moscova, din 1663, o

retipărire a *Bibliei* de la Ostrog, din 1580–1581. Tot pe baza unor adnotări, putem deduce că Micu apelase, pentru confruntarea textului, și la *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, apărute la Iași, în 1683. Pe lângă aceste izvoare, Micu nu a ignorat nici tradiția literară locală, prin reproducerea psalmilor lui David, cu o mare fidelitate, din *Psaltirea* apărută la Blaj, în 1764 (reeditată în 1773, 1780 și 1786), care preia, cu mici modificări, textul edițiilor muntenești similare.

Maniera de traducere a lui S. Micu este expusă, în mod programatic, în prologul său *Cătră cetitoriu*, în care el argumentează avantajele și, mai ales, dezavantajele transpunerii literale, cuvânt cu cuvânt, în funcție de rigorile fidelității maxime impuse prin tradiție pentru orice echivalare a textului biblic, potrivit principiului hermeneutic *Ordo verborum mysterium est*, enunțat de Ieronim: „Iară, o, iubite, cucearnice cetitoriu, am voit a-ți aduce aminte că doară și acum întru unele locuri ți să va părea întunecat graiul, ci pentru aceea să nu te smintești, nici să te pripești a vinovăți și a defăima lucrul, că întunecarea aceasta și dintru aceasta vine, că noi nici pentru mai luminat înțeles nu am vrut de la noi nici măcar un cuvânt cât de mic să băgăm în S. Scriptură, ci ne-au fost voia ca întru toate să rămâie întru curățeniia sa și întru tot adevărul său, după cum iaste în cea elinească. Aceasta iaste pricina întunecării întru unele locuri, că foarte anevoie iaste luminat și cu chiiar înțeles de pre o limbă a tălmăci pre altă limbă, nici un cuvânt adăogând și fiind idiotismii limbii ceii dintâiu, că fieștecare limbă are osibiți ai săi idiotismi”. Cu toate că se conformează, în principiu, acestui filon conservator, cărturarul nu va adopta însă, în mod mecanicist, un servilism de ordin lingvistic. El pledează, cu multă apetență filologică, pentru unitatea stilistică a unui asemenea gen de lucrare: „Deci, ca stilul și așezarea graiului întru aceaeși Biblie să nu fie osibit, puindu-se unele dintru acea tălmăcire [*i.e.* traducerea lui Petru Pavel Aaron], altele dintru a altuia, s-au socotit ca toată Bibliia de unul cu aseamenea stil și așezare a graiului să se tălmăcească”.

Se remarcă, așadar, demersul filologic avizat pe care l-a întreprins Micu prin traducerea și editarea cu multă acribie a noii versiuni biblice, precum și prin înzestrarea cărții cu texte

complementare edificatoare și cu un aparat critic adecvat, cu note de subsol explicative, etimologice sau referitoare la BB. Astfel, ediția din 1795 a devenit, timp de peste un secol, un etalon pentru reeditările ulterioare, fiind, după cum mărturisea episcopul Filotei în precuvântarea ediției buzoiene, „mai bine tălmăcită și mai luminat la înțeles” decât toate *Bibliile* tipărite în limba română. Este de ordinul evidenței că *Biblia* de la Sankt Petersburg, din 1819, *Biblia* de la Buzău, apărută, în cinci volume, între 1854–1856, apoi cea tipărită sub supravegherea mitropolitului Andrei Șaguna, la Sibiu, între anii 1856–1858, precum și, într-o anumită măsură, *Biblia Sinodală*, apărută la București, în 1914, sunt îndatorate traducerii lui Samuil Micu (vezi Pavel 2000–2001, 277–307; Pavel 2007, 93–153).

O ediție diplomatică de referință a *Bibliei* de la Blaj (BB1) a fost publicată în anul 2000 (ed. coord. I. Chindriș, coord. filologică Eugen Pavel). În antologia de față am reprodus Psalmii 1–16, precum și, integral, *Eclisiastul și Cântarea lui Solomon (Cântarea Cântărilor)*, respectiv p. 460–466, 539–551, din ediția princeps.

Notele comparative de mai jos pun în lumină, dincolo de similitudinile cunoscute cu *Biblia* de la București (BB), unele opțiuni lexicale diferite în versiunea din 1795, care ilustrează atingerea unei etape noi în unificarea limbii române literare, fără a ignora poeticitatea unor forme din traducerea mai veche a lui Nicolae Milescu.

[1] BB1 *scaonul pierzătorilor* – BB *scaunul ucigașilor*.

[2] BB1 *izvoarele apelor* – BB *trecătorile apelor*.

[3] BB1 *s-au întărâtat neamurile* – BB *s-au înfierbântat limbile*.

[4] BB1 *ascultă-le* – BB *bagă-le în urechi*.

[5] BB1 *să răpească* – BB *va hrăpi*.

[6] BB1 *au deșchis* – BB *o adâncă* (vb.).

[7] BB1 *vă lăcui* – BB *va nemernici*.

[8] BB1 *gura mea* – BB *rostul meu*.

[9] BB1 *cuvintele* – BB *graiurile*.

[10] BB1 *a îmbrățișea* – BB *a cuprinde*.

[11] BB1 *deșertăciune* – BB *deșărtare*.

- [12] BB1 *a grăi cuvânt* – BB *să scoată cuvânt*.
[13] BB1 *casa ospățului* – BB *casă de băutură*.
[14] BB1 *greșala* – BB *năsâlnicia*.
[15] BB1 *rătăcirea* – BB *învăluiala*.
[16] BB1 *întârziarea* – BB *zăbava*.
[17] BB1 *vadra* – BB *ciutura*.
[18] BB1 *mireasă* – BB *nevestă*.
[19] BB1 *săvârșita mea* – BB *deplina mea*.

PETRU MAIOR, *PROTOPOPADICHIA*

Redactată în 1795, *Protopopadichia* lui Petru Maior este un manuscris românesc, autograf, scris caligrafic, legat în carton și păstrat la Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, Colecția de documente și manuscrise, cota 191. Multă vreme, manuscrisul a fost considerat pierdut. Textul cuprinde 249 file (format *in-folio*), precedate de 7 file liminare, dintre care prima e albă, a 2-a e foaia de titlu, iar filele 3–7 conțin *Scara*. Este o scriere care etalează, în egală măsură, erudiție, spirit critic și mobilitate intelectuală speculativă, ilustrând foarte bine epoca, străbătută mereu de tensiunea opțiunii între fidelitatea față de tradiție și ispita catolicizării. Formulările, structura ideatică a lucrării, precum și construcția discursului deconspiră atașamentul lui Petru Maior față de valorile reformei catolice.

Sensibil la ideile secolului reformist, Petru Maior a considerat oportună o fortificare a doctrinei proprii Bisericii și adoptarea noilor idei galicane, menite să reformeze Biserica și să o fortifice ca instituție națională, dar în cadrul universalismului catolic. Recursul la tradiția creștinismului originar servea ideii de prezervare a sinodalității Bisericii, asigurând astfel un caracter democratic funcționării instituțiilor proprii și fundamentării unei doctrine religioase care să nu altereze credința tradițională. În plină epocă iosefină, miza *Protopopadichiei* era argumentarea autonomiei Bisericii în cadrul universalismului catolic, teză concordantă nevoilor culturale și politice ale națiunii române. Invocând tradiția, Maior considera sinodul forma autentică de guvernare a Bisericii și instituția reprezentativă, de altfel singura recunoscută în Transilvania românilor ardeleni. Susținerea acestei teze, alături de pledoaria pentru consolidarea rolului protopopilor în conducerea Bisericii au alimentat polemica dintre Petru Maior și ierarhul său, Ioan Bob, poziție reiterată prin includerea conținutului *Protopopadichiei* în *Istoria Besearicei românilor*, lucrare publicată la Buda în 1813.

Textul lucrării de față a fost publicat prima dată de Grigore Silași, sub titlul *Protopopadichia*, în „Sionul

românesc” (Viena), I, 1865, nr. 10, p. 114–116; nr. 11, p. 128–130; II, 1866, nr. 2, p. 14–17; nr. 4, p. 38–41; nr. 5, p. 50–51; nr. 6, p. 63–69; nr. 9, p. 102–106; nr. 10, p. 115–117; nr. 11, p. 128–130; nr. 12, p. 140–142; nr. 13, p. 152–153; nr. 14, p. 163–165; nr. 15, p. 177–178; nr. 16, p. 186–188.

Textul transliterat de Grigore Silași a fost reluat de Ioan Chindriș într-o reeditare din 1997. O ediție critică după manuscris, realizată de Laura Stanciu, a apărut relativ recent (Maior 1998).

Pentru antologia de față, am transcris direct după original f. [2]^r, precum și f. 3–4, 41–42, 72–89, 120–129, 237–238, 245–249.

[1] După Maior, arhidiaconii sunt popi superiori, iar protopopii episcopi de mâna a doua, pornind de la afirmația scriitorului bizantin Codin Curopolata, conform căreia protopopii ar fi cei dintâi după episcop în dieceză (pentanda a șasea: apărător și cel dintâi în altar, al doilea după arhieru).

[2] Teodor Balsamon, canonic bizantin (1140–1195), patriarh al Antiohiei (1189–1195). Are un comentariu, în 14 titluri, *Nomocanonul*.

[3] Maior, ca toți reprezentanții Școlii Ardelene, recunoștea doar canoanele conciliilor ecumenice primite și în Biserica Ortodoxă, iar mărturiile Sfinților Părinți sunt și ele tratate diferențiat, după cum ei aparțin Bisericii Apusului sau Răsăritului.

[4] Codin Curopolata, autorul unui tratat de ceremonial bizantin (*De officiis Magnae Ecclesiae et Aulae Constantinopolitanae*), datat în secolul al XIV-lea. Este și autorul lucrării *Catastihul Arhiepiscopilor*.

[5] Soborul de la Sardica (342–343), în Bulgaria de azi. La sobor au participat, din estul Imperiului Roman, Constantin al II-lea (ce-l simpatiza pe Arian), iar din vestul Imperiului Constans I (adept al hotărârilor de la Niceea), pentru a hotărî în chestiunea arianismului. În fapt, pentru a se stabili o relație între cele două părți. Canoanele 3, 4 și 5 ale acestui conciliu sunt de importanță istorică. Acestea au investit pe episcopul Romei cu prerogative, care au fost prima dată legal

recunoscute, jurisdicțional, asupra celorlalți episcopi – baza în care s-a dezvoltat concepția asupra primatului papalității.

[6] Pentru legitimarea drepturilor protopopilor români din Transilvania, în vremea sa, Petru Maior se bazează pe existența unor anumite asemănări între atribuțiile horepiscopilor, stabilite prin canoanele conciliilor ecumenice (expuse și analizate pe larg în p. 33–40 ale manuscrisului), și cele ale protopopilor, care nu se bucurau de aceeași canonicitate, încercând să demonstreze că cele două instituții se aflau într-o relație de continuitate.

[7] Eusebios (265–340), scriitor și prelat grec, episcop de Cezareea din 313. Favorit al împăratului Constantin, a fost un luptător împotriva arianismului, dar un spirit conciliant. A pus bazele istoriografiei ecleziastice, a fixat bazele cronologiei cu *Cronica* sa din 323. A scris o *Istorie a Bisericii* (a creștinismului, de fapt, înainte de 323), *Viața lui Constantin* – operă panegirică.

[8] Ioan Gură de Aur / Hrisostomul (c. 347–407), născut în Antiohia, învață filosofia cu Andraghotius, apoi la retorul Libanius, se botează în 369; a practicat puțin avocatura, apoi s-a retras în sihăstrie 6 ani, unde a studiat izvoarele credinței (Sf. Scriptură). A fost hirotonit preot, iar din 397 împăratul Arcadie îl cheamă la scaunul patriarhal din Constantinopol; izgonit din scaun în două rânduri, 403, 404 (papa Inocențiu I îi ia apărarea), a plecat în exil, unde a murit. A comentat Sf. Scriptură și despre Sf. Euharistie a scris pagini memorabile. A scris *Despre feciorie* (omilii), *Explicarea Sfintei Scripturi*, *Despre Preoție și Sfânta Liturghie*.

[9] Inocențiu III (n. 1161), papă între 1198–1216, considerat cel mai puternic papă medieval. A fost un zelos reformator al Bisericii, în sens tradițional, încercând să o transforme într-o casă a moralității. Ales papă la 37 de ani, cea mai importantă acțiune diplomatică a lui Inocențiu a fost să separe Germania de Italia și să mențină Nordul și Sudul Italiei, inclusiv Sicilia, aparte de Roma și de statul papal.

[10] Optat Mileviteanul (320–392), episcop de Mila, apropiat a lui Constantin, este autorul unei lucrări în 7 cărți împotriva donatistenilor.

[11] Sf. Chiril (376/380–444), adevărat „faraon” al Egiptului creștin, teolog desăvârșit, care sublinia că subiectul umanității lui Hristos este o persoană divină. Conduce conciliul de la Efes în 431.

[12] Maria Tereza (1717–1780), arhiducesă de Austria, împărăteasă (1740), regină a Ungariei (1741) și a Boemiei (1743), adeptă a despotismului luminat. I-a persecutat pe protestanți și a diminuat autonomia clericilor și autoritatea Romei.

[13] Soborul sau conciliul Trulan, convocat în 692 de împăratul bizantin Justinian II pentru a adopta decrete disciplinare în urma conciliilor 2 și 3 de la Constantinopol (533 și 680–681), acesta constituind conciliile 5 și 6 ecumenice și având în special preocupări doctrinare. Cei 102 canonici întruniți au stabilit prevederile și diferențele legislative între Biserica Apusului și Biserica Răsăritului. Papa și Biserica Răsăritului nu au fost reprezentate la conciliu. Justinian a căutat să-l facă pe papa Sergius I (687–701) să semneze canoanele, dar acesta a refuzat, iar canoanele adoptate aici n-au fost recunoscute niciodată în Biserica Apusului.

[14] E vorba de florinul imperial (argint), valorând 100 dinari și 50 crețari.

[15] Se referă tot la Sinodul V–VI ecumenic de la Constantinopol sau Sinodul Trulan, întrunit în anul 692.

[16] Referire la același sinod de mai sus.

[17] Dionis, veche divinitate grecească, zeu al vinului și al podgoriilor. Personalitatea sa ne apare ca un rezultat al fuziunii între un zeu grec al vinului și podgoriilor, un zeu trac al misterelor și două, trei alte divinități din Creta, Egipt etc. Divinitate numită și Bacchus (gr.), a fost identificat la Roma cu divinitatea italică Liber Pater.

[18] Tertulian (160–240), unul dintre părinții Bisericii catolice, născut la Cartagina, autor a numeroase scrieri împotriva păgânilor, în favoarea religiei creștine, între altele *Apologeticul*.

[19] Moise, mare lider și dătător al Legii, prin care Dumnezeu i-a scos pe evrei din Egipt, făcând din ei o națiune pentru a-L sluji, și prin care i-a dus până în apropiere de țara Sa, pe care a promis-o părinților lor.

[20] Are în vedere intențiile lui Ioan Bob de a răpi drepturile protopopilor, exprimate în sinodul din 1793, acesta fiind criticat de Samuil Micu, în *Istoria, lucrurilor și întâmplărilor românilor*, vol IV, și de Petru Maior, în *Procanon*, în *Protopopadichia* și, mai ales, în *Istoria Besearicii românilor*. Măsura lui Bob venea, de altfel, în continuarea eforturilor constante prin care episcopii uniți au dorit să micșoreze jurisdicția protopopială, înlăturând, pe această cale, influența calvină din organizarea Bisericii românești (canonul 9 al sinodului din 1700).

[21] O justificare a intangibilității ritului și instituțiilor ecleziastice ortodoxe consacrate în întregimea lor prin actul Unirii, în speță, *Diploma a II-a Leopoldină*, din 19 martie 1701, care, printre altele, impunea numirea pe lângă episcop, din cauza necunoașterii canoanelor, a unui teolog cunoscător al dreptului canonic, care va fi *causarum auditor generalis*, luând parte la sinod și supraveghindu-l pe episcop.

[22] Nicolae Ianosi, teolog iezuit („auditor al cauzelor”, „Patâr”), numit pe lângă episcopul Inochentie Micu Klein, conform *Secundeii Leopoldine* (19 martie 1701), venit la Blaj în anul 1739.

SAMUIL MICU, *TEOLOGHIA MORALICEASCĂ*
SAU BOGOSLOVIA

Tratatul de *Teologie morală* alcătuit de către Samuil Micu a fost tipărit la Blaj, în 1796, în format *in-4°* (22 x 18 cm), în două volume, de 303 p. și, respectiv, 370 p.

Cartea este, de fapt, o prelucrare, destul de elaborată, după scrierea lui Wenzel Schanza (1744–1787), *De Theologia morali positiones in usum suorum auditorium*, apărută în 2 vol., la Viena, în 1780 (cf. Dumitran 2010, 141). Autorul a fost din 1774 profesor de teologie morală la Universitatea din Olmütz, iar din 1779 rector al aceleiași universități, care se mutase la Brünn. Din 1784 a predat teologia morală la Universitatea din Viena. A aparținut grupului janseniștilor care au împărtășit ideile catolicismului iluminist moderat, critici ai Romei și ai papalității, subordonați statului iozefin. Schanza a susținut politica iozefină, încurajând suprimarea mănăstirilor din Tirol și denunțând lipsa de disciplină a călugărilor. Adept al rigorismului jansenist și, firește, opozant al probabilismului iezuit, profesorul și-a propus în manualul său de teologie morală să le explice studenților virtuțile și îndatoririle creștine, pe baza Bibliei și a tradiției bisericii. Lucrarea este un îndemn la o viață cumpătată și onestă, la ascultarea de către credincioși și preoți a normelor bisericesti și laice. Era astfel în acord cu ideile reformatoare ale directorului Facultății de Teologie din Viena, Johann Rautenstrauch, exprimate în 1774 în noua curriculă pentru învățământul teologic din toate universitățile din Imperiul habsburgic, în care a acordat un rol special teologiei morale și pastorale.

Samuil Micu efectuase traducerea cu ani buni înainte de a fi publicată, fiind gata înainte de 1787, după cum reiese din scrisoarea pe care i-a adresat-o în luna noiembrie a celui an lui Samuil Vulcan (Radu 1925, 203). Alegerea călugărului blăjean de a traduce lucrarea lui Schanza ține de dorința sa de a pune la dispoziția profesorilor și seminariștilor din Blaj un manual elaborat în spiritul ideilor reformatoare ale vremii.

Transpare acest scop din dedicația din 1794 către Ignatie Darabant, episcop al diecezei de Oradea, fost vicar general în dieceza de Făgăraș (Moldovanu 1870, 675–679). Dedicția a fost un prilej pentru Samuil Micu de a-și arăta prețuirea pentru activitatea depusă de Darabant în folosul școlilor blăjene, ca organizator al acestora (l-a apreciat pentru că a introdus studii de filosofie și teologie și a dotat cu cărți biblioteca seminarului), dar și ca profesor de teologie morală. Caldă și admirativă față de un alt ierarh, dedicația l-a deranjat, se pare, pe episcopul locului, Ioan Bob. Cerându-i-se de către Guvernul Transilvaniei opinia asupra cărții, ierarhul arăta în 15 octombrie 1794 că aceasta ar trebui adaptată publicului diecezei, uneori mai puțin educat („...se va afla acomodat și minții celor mai pucinu culti” – Moldovanu 1870, 676). Fie că a ținut cont de cererea episcopului, fie din proprie inițiativă, Samuil Micu a dat spre publicare un text ușor diferit de cel al lui Schanza: a organizat expunerea sub forma întrebare-răspuns (probabil pentru a fi mai ușor de folosit în predare) și a renunțat la note explicative și la indicații bibliografice din autori catolici, introducând, uneori, în schimb, trimiteri la Biblie și la Părinții răsăriteni ai Bisericii (a se vedea ediția Wenceslai Schanza, *De Theologia morali positiones in usum suorum auditorium*, tomus I–II, Vindobonae, Sumptibus Christiani Friderici Wappler, 1784–1786). Deși aceste schimbări indică adaptarea textului la nivelul de pregătire al seminariștilor blăjeni și la discursul identitar al ierarhiei unite, Micu a menținut, totuși, citatele ample și referirile din text la Părinții Bisericii apusene (Sf. Augustin, Sf. Ieronim). Astfel (și fără dedicația către Ignatie Darabant), lucrarea a fost tipărită în 1796. Un an mai târziu existau în tipografia blăjeană 1297 de exemplare din această carte, a cărei difuzare (prin vânzare și donații) a crescut treptat, atingând cotele cele mai ridicate în 1800 (64 de exemplare) și 1804/1805 (69 de exemplare) (Mircea 2008, 313–314).

Textul a mai fost reprodus fragmentar în Fugariu 1983, I, 250–255.

Transcrierea s-a făcut după exemplarul CRV 600 de la BCU Cluj-Napoca. În antologia de față sunt reproduse paginile 293–300 (vol. 1), 210–220 și 226–232 (vol. 2).

[1] Sf. Augustin (354–430), părinte al bisericii, unul din cei mai prolifici autori latini. A studiat retorica și cultura latină în Africa romană, a fost profesor de retorică la Thagasta și Cartagina. Convertit la creștinism, a fost botezat de episcopul de Milano, Ambrozie. Din 396 până la moarte a fost episcop al orașului Hippona.

[2] Sfântul Vasile cel Mare (330–379) a fost episcop al Cezareei, orașul în care s-a născut și a murit. Este unul din cei trei doctori răsăriteni ai Bisericii, alături de Grigore de Nazianz (*Teologul*) și Ioan Gură de Aur.

[3] Corect 2 *Împărați* 6, 22, BBI, p. 587 (cu o diferență: „...și voi fi netreabnic întru ochii tăi...”). Comparând citatele biblice din această traducere cu Biblia tradusă de Samuil Micu însuși, care apăruse la Blaj cu un an înainte de publicarea *Theologhiei moralicești*, ajungem la concluzia că nu s-a folosit de ea. Citatele sunt diferite, semn că sunt traduse de Micu direct din lucrarea lui Schanza. Se dau câteva exemple mai jos, care arată diferențele existente (vezi notele 6 și 10).

[4] Toma d’Aquino (1225–1274), filosof scolastic, membru al Ordinului dominican. A studiat filosofia și teologia la Paris, unde a și predat.

[5] Schanza trimite, într-o notă amplă, la autori de teologie pastorală, de orientare jansenistă, care au dezbătut această problemă, între care unii cunoscuți clericilor uniți, precum Josef Lauber și Jan Opstraet; vezi Wenceslai Schanza, *De theologia morali positiones in usum suorum auditorum*, tomus II, Vindobonae, 1786, p. 86. Samuil Micu a suprimat nota din dorința, probabil, de a nu încărca textul cu indicații bibliografice pe care nu le va fi considerat necesare (și accesibile) cititorilor români ai cărții, în special elevilor seminarului blăjean. De altfel, a înlăturat din traducere și alte note bibliografice sau comentarii. S-a folosit și în continuare ediția menționată a operei lui Schanza, pentru a compara traducerea lui Micu.

[6] Cf. BBI: „Si nimenea singur nu-și ia lui și cinstea, ci cel chemat de Dumnezeu, ca și Aaron. Așa și Hristos, nu singur pre Sine s-au proslăvit a fi Arhiereu, ci Cel ce au grăit către Dânsul: «Fiiul Mieui ești Tu, Eu astăzi Te-am născut»” (p. 2247).

[7] Referință introdusă de Samuil Micu. Sf. Chiril (c. 370–444), în 412 ales patriarh al Alexandriei după moartea unchiului său Teofil (cel care l-a hirotonisit preot). A prezidat Sinodul al treilea ecumenic de la Efes (431), care a condamnat nestorianismul.

[8] Trimitere introdusă de Samuil Micu.

[9] Trimiterile la Biblie îi aparțin lui Samuil Micu; în schimb, a suprimat nota din finalul paragrafului în care se trimite la Jan Opstraet; vezi Schanza, *De theologia morali*, p. 90–91.

[10] Cf. BBI: „Să nu vă pară că am venit să arunc pace pe pământ; n-am venit să arunc pace, ci sabie. Că am venit să despart pre om de tatăl său, și pre fată de mumă-sa, și pe nor de soacră-sa” (p. 1847).

[11] Referința îi aparține lui Samuil Micu.

[12] Schanza face trimitere la Sf. Grigore, *Regula pastorum* (Schanza, *De theologia morali*, p. 93).

[13] În cartea lui Schanza sunt indicate și paragrafele, trimiterea completă fiind *Fap<tele>* 6, 3–5.

[14] Schanza (*De theologia morali*, p. 94) trimite la „S. Beru. 1 De conv. ad clericos, versetul 20”.

[15] Citat introdus de Samuil Micu. Sf. Ioan Gură de Aur (344/354–407), arhiepiscop al Constantinopolului (398–403), predicator de excepție și scriitor prolific, este considerat unul din cei patru Părinți ai Bisericii Răsăritene și unul din cei trei doctori ecumenici ai bisericii. Omiliile sale se disting prin calitățile lor retorice.

[16] În ediția citată a lui Schanza, paragraful se încheie cu o trimitere la un comentariu al Sf. Toma, întărit de Conciliul de la Reims din 1583, confirmat de papa Grigore al XIII-lea (Schanza, *De theologia morali*, p. 96). Samuil Micu îl înlocuiește cu o referire la Sf. Ioan Gură de Aur.

[17] La Schanza citatul este precedat de precizarea exactă, și anume Conciliul de la Trento, sesiunea 21, *De reformatione*, cap 1 (Schanza, *De theologia morali*, p. 97). Samuil Micu a omis, deci, să menționeze numele Conciliului.

[18] Este o referință introdusă de Samuil Micu.

[19] Trimiterea este introdusă de Samuil Micu.

[20] Ieronim, Eusebius Hieronymus (Stridon, c. 340/350–Bethlehem, 420), a fost traducător al Bibliei, exeget biblic, istoric al bisericii (a tradus și a continuat *Cronica* lui Eusebiu din Caesareea), autor de tratate polemice și biografii pioase. A fost un aspru critic al ereziilor și al cultelor păgâne, ca și al luxului din societatea creștină.

[21] Schanza specifică într-o notă la ce ore s-au stabilit rugăciunile în Conciliul de la Agatha din 598; vezi Schanza, *De theologia morali*, p. 100.

[22] Sfântul Ignatie al Antiohiei sau Ignatie Teoforul (sec. I) a fost episcop al Antiohiei, martir al Bisericii și părinte apostolic. În drum spre Roma a redactat o serie de scrisori, din care s-au păstrat șapte, relevante pentru literatura creștină timpurie.

[23] Referința îi aparține lui Samuil Micu.

[24] Indicație bibliografică de Samuil Micu.

[25] Trimiterea lui Samuil Micu la *Faptele Apostolilor*.

[26] Trimitere introdusă de Samuil Micu.

[27] Renunță la o notă în care se face referire la Epistola lui Ioan Palafox de Mendoza către papa Inocențiu al X-lea (Schanza, *De theologia morali*, p. 110).

[28] Renunță la un citat comentat din Sf. Bernard, *De vita et moribus clericorum*, cap. 5 (Schanza, *De theologia morali*, p. 114).

[29] Citat introdus de Samuil Micu, înlocuind citatul dat de Schanza, mai scurt, din Sf. Grigore, *De cura pastorum*; vezi Schanza, *De theologia morali*, p. 115.

SAMUIL MICU, *PRAXIȘUL FORUMULUI
BISERICESC*

Praxișul forumului bisericesc al lui Samuil Micu este un manual de practică juridică bisericească, păstrat în patru copii manuscrise. În ordine cronologică, prima dintre acestea, aflată în BAR București ms. rom. 414, este datată c. 1800 și provine din biblioteca lui Nifon Bălășescu. Manuscrisul este incomplet, cu un număr de 104 pagini, cu numerotare originală, realizată prin cifre arabe, având dimensiunile de 22,5 x 18 cm. În numerotarea paginilor au intervenit două greșeli, astfel că p. 77 este numerotată 78, continuându-se așa până pe p. 90, după care următoarea pagină este numerotată 92, diferență care se constată până pe p. 104.

A doua copie a fost realizată de Ioan Pop în 1815 și se păstrează la BAR Cluj, ms. rom. 405. Textul are 125 de file, cu numerotarea de bibliotecă, de format *in-4°* (18 x 22,8 cm), cu titlul integral *Praxișul forumului bisericesc din sfintele canoane, lejile țării și praxișul diezezișului Făgărașului în Ardeal întru acesta chip de Ioan Pop de Șomcuta Mare, protopop Chivarului, prefect Seminariului Diețezan și profesor <...> la anul 1815 așezat.*

Următoarea copie, aflată la BAR Cluj, ms. rom. 121, poartă titlul *Praxis ecclesiastica* și a fost realizată de un copist necunoscut la c. 1822, având un număr de 216 pagini, cu numerotarea originală, de format *in-4°* (17,5 x 22 cm).

A patra copie se află tot la BAR Cluj, ms. rom. 26, fiind realizată de Ioan Oltean la Bucurdea Grânoasă, la c. 1826. Conține un număr de 33 de file, cu numerotarea de bibliotecă, de format *in-4°* (21,7 x 17,5 cm).

Cercetând conținutul acestor patru copii, constatăm că, deși există similitudini textuale, este vorba de două versiuni puțin diferite ale lucrării, și anume o versiune prescurtată și incompletă, reprezentată de copiile 414 și 26, și o versiune extinsă și integrală, reprezentată de copiile 405 și 121.

Textul de bază, existent în ms. rom. 414, căruia îi urmează copia din ms. 26, are următorul cuprins: *Praxișul forumului*

bisericesc lucrat de răp<osa>t Samoil Clain de Sad. Partea întâiu. Despre feațăle și lucrurile care să țin de judecata scaunului bisericesc. Titulușul întâiu. § 1. Despre judecătoria; § 2. Datoriile judecătoriaului sânt aceastea; § 3. Datoriile pro<to>popilor deosebi sânt aceastea; § 4. Despre judecăți; § 5. Despre forumul cel cuviincios; § 6. Despre actor și despre inctuşul; § 7. Despre procuratori; § 8. Despre notarăși; § 9. Despre fișcuș și assessori; § 10. Despre țițație; § 11. Despre neascultare/ Contumacia; § 12. Despre soroceală sau proclamație; § 13. Despre acție. Libello actores; § 14. Despre judecată per non venit; § 15. Despre parii; § 16. Despre exțepții; § 17. Despre ferii; § 18. Despre condescenzie; § 19. Despre dilatăii îndelungări; § 20. Despre contestație; § 21. Despre dovediri; § 22. Despre mărturii și atestații; § 23. Despre jurământ; § 24. Despre attestatis; § 25. Despre confessis; § 26. Despre sententie; § 27. Despre apellație; § 28. Despre remediumuri; § 29. Despre pedeapsăle în forumul bisericesc obicinuite; Proșessus de rând. <§ 1>. Pricea; § 2. Despre proc<ator>, procla<mație>. Libello; § 3. Despre non venit, prohibita. Inhibita; § 4. Despre parii; § 5. Despre exțepții; § 6. Despre răspuns, exmissie, vălătaș; § 7. Despre probație și mărturii; § 8. Despre sentenție; Despre fâgăduință; Despre rudenie și cusscrie; Vrâsta; Despre neputință; Despre legătură; Despre sâlă.

Spre deosebire de acestea, cuprinsul versiunii din ms. rom. 405, căreia îi urmează versiunea din ms. 121, conține patru părți și este următorul: Praxișul forumului bisericesc. Partea întâie. Despre persoanele și lucrurile care să țin de judecata forumului bisericesc. Titulul I^e. Despre judecătoria; Titulul IIe. Despre datoriile judecătoriaului; Titulul III. Despre judecăți; Titulul IVe. Despre forumul cuviincios; Titulul V^e. Despre actor și inctuş; Articulu VIe. Despre procuratori; Despre notareș. Titulul VII; Titulul VIIIe. Despre fișcuș și assessori; Titulul IXe. Despre țițație; Titulul X^e. Despre contumație/neascultare; Titulul XI. Despre proclamație; Titulul XII. Despre acție, Libello Actoreo; Titulul XIIIe. Despre judecata per non venit; Titulul XIV. Despre parii și cearerea lor; Titulul XVe. Despre exțepții; Titulul XVIe. Despre ferii; Titulul XVII. Despre jurământul calumniae; Titulul XVIIIe. Despre condescensie și

punere jos a cauzii; Titulul XIX. *Despre dilatăii îndelungări*; Titulul XXe. *Despre contestație*; Titulul XXI. *Despre dovediri, probații*; Titulul XXII. *Despre mărturii și atestații*; Titulul XXIII. *Despre jurământul și pedeapsa jurătorilor strâmb*; Titula XXIV. *Despre vrednicia scrisorilor*; Titulul XXV. *De presumție, prepus sau vină*; Titula XXVI. *Despre confessis*; Titulu XXVII. *Despre sentanție și lucru judecat*; Titulul XXVIIIe. *Despre apelație*; Titulus XXIX. *Despre remediumuri*; Partea a II^a. *Despre logodnă, Proșes de rând. Species facti* (cazul expus este tot cel al Anei Vărzari); Partea a 3^a. *Despre căsătorie*; *De sminteală*; *Despre fâgăduință*; *Despre rudenie*; *Utrumuri*; *Despre împedecarea din păcat*; *Despre sălă sau frică*; *Despre clandestinitas, cununie pre ascuns*; *Despre legătură*; *Despre vârstă*; *Despre neputință*; *De divortio*; Pars 4^a. *De processu criminali canonico*; *De causis circa sacramentorum deffectus*; *De simonia*; *De schismate*; *De apostasia*; *De homicidio*; *De adulterio*; *De fornicatione*; *De concubinato*; *De incestu*; *Sacrilegium*; *Sodomia*; *De raptu*; *De furto*; *De usuris*; *De sortilegio*; *De venatione*; *De percussione*; *De blasphemia*; *De injuria*; *De damno dato*; *De debito*; *De ebrietate*; *De avaritia*; *De neglectu habitus*; *De armorum gestatione*; *De negotiatione*; *De non residentia*; *De rerum Ecclesiae abalienatione*; *De purgatione canonica*; *De paenis in foro Ecce impligi solitis*; *De processu criminali in causis sacerdotum*.

O comparație sumară dintre aceste două versiuni la nivelul conținutului arată că varianta din urmă a fost supusă unei prelucrări, întrucât explicațiile teoretice ale noțiunilor de natură juridică sunt mai detaliate, iar partea care redă *Procesusul de rând*, adică prezentarea concretă a unui proces în toate etapele sale, în cazul de față procesul Anei Vărzari, care își dispută paternitatea copilului său nenăscut, este înfățișată prin eliminarea unor informații personale ale celor implicați în proces, avânt un caracter oficial și tipizat.

Aceste observații ne permit să afirmăm că versiunea din copiile 414 și 26 trebuie să fi urmat același original din care au fost selectate numai anumite fragmente din cele patru părți ale scrierii, în timp ce copiile 405 și 121 au urmat versiunea completă, pe care au supus-o unei prelucrări.

Analizând conținutul integral al lucrării lui Samuil Micu, după copia 405, se poate observa că, în prima parte, sunt explicate conceptele de bază din sfera acestei problematice, aceasta având un caracter strict teoretic. Partea a doua cuprinde aspecte de practică judiciară referitoare la logodnă, însoțite de un caz concret de judecată în care sunt aplicate reglementările despre care s-a discutat în partea întâi. A treia parte conține prevederile privitoare la căsătorie, iar în partea a patra sunt dezbătute mai multe chestiuni litigioase, cum ar fi cele despre crimă, simonie, apostazie, adulter, concubinaj, incest, sodomie, furt, blasfemie, injurii, ebrietate și altele.

Precizarea din ms. 414 că *Praxișul furumului bisericesc* a fost „lucrat de răp<osatul> Samoil Clain de Sad” atestă paternitatea cărturarului asupra lucrării, aceasta putând fi dedusă și din stilul traducerii, propriu și altor lucrări ale sale.

N. Iorga (1901, II, 414) menționează și un titlu în latină al acesteia, pe baza notelor din *Elegia* lui Șincăi: *Praxis consistorialis*. Întrucât numeroase subtitluri din conținutul lucrării prezintă și versiunea acestora în limba latină, suntem înclinați să credem că originalul după care a realizat Samuil Micu traducerea sau prelucrarea sa trebuie să fi fost unul latin, cunoscut cu siguranță în perioada studiilor de drept bisericesc pe care le-a urmat la Roma și Viena. În susținerea acestei opinii pare să vină și titlul *Praxis ecclesiastica* dat versiunii din copia 121, ceea ce poate indica faptul că originalul folosit de Micu a putut avea un titlu similar. În ceea ce privește conținutul *Procesușului de rând*, considerăm că acesta trebuie să fie un caz real, modul spontan și detaliat în care este expusă înșiruirea întâmplărilor trădând acest lucru. Cazul prezentat în *Procesușul de rând* i-a fost cunoscut, probabil, lui Micu din documentele păstrate la forurile juridice ale Bisericii Greco-Catolice din Blaj, la care autorul a avut acces sau în care a fost implicat, în vreun fel, în mod direct. Redând desfășurarea acestui caz, Micu reușește să ne prezinte o narațiune captivantă, cum probabil au fost și altele înregistrate în aceeași arhivă.

Conținutul, atât cel expus în versiunea prescurtată, cât și în cea integrală, ne dovedește că *Praxișul* este conceput ca un veritabil manual de jurisdicție bisericească, în care partea teoretică este urmată de cazuri concrete legate de aplicarea

noțiunilor de bază, manual de care Micu considera, cu siguranță, că au nevoie cei care erau puși în situația de a înfăptui actul de justiție. Preocupările de drept canonic ale lui Samuil Micu se regăsesc și în lucrarea sa *Statuta sau așezământurile legilor săsești din Ardeal*, păstrată în manuscris, datată 1802 (BAR Cluj, ms. rom. 515). Din aceeași perioadă este cunoscută și o altă lucrare asemănătoare, *Paxișul forumului bisericesc*, alcătuită de Vasile Aaron, datând din 1805, aflată la BAR Cluj, ms. rom. 310, editată recent (Aaron 2014, 103–222). Nu este exclus ca Samuil Micu și Vasile Aaron, între care existau relații apropiate de amicitie, să-și fi împărtășit reciproc date privind elaborarea acestui tip de lucrări.

Textul de față este transcris fragmentar din ms. rom. 414 de la BAR București și corespunde paginilor 1–37, 57–66, 72–84.

[1] Tiream, j. Satu Mare.

[2] În traducere: „Potrivit legilor patriei, țărani nu primesc niciodată pedepse bănești, ci corporale, pe acestea le aplică oficialii comitatului, și nu arhidiaconul; dar sacerdoții înnobilați, care se află în litigiu, pot să fie pedeșiți cu o astfel de pedeapsă”.

[3] Lupșa, j. Alba.

[4] Abrud, j. Alba.

[5] Hereclean, j. Sălaj.

[6] Tuștea, j. Hunedoara.

[7] Solnocul de Mijloc, comitat care a făcut parte din Marele Principat al Transilvaniei, funcționând ca unitate administrativă, cu capitala la Dej.

[8] Sărvad, j. Satu Mare.

[9] Nandra, j. Mureș.

[10] Azi Sâncel, j. Alba.

[11] Comuna Cetatea de Baltă, capitala comitatului Târnava, unitate administrativă a Regatului Ungariei, care a funcționat din secolul al XVII-lea și până la reforma administrativă din 1876.

SAMUIL MICU, *ACATIST*

Apărută la Sibiu, în 1801, în tipografia lui Martin Hochmeister, cartea, de format *in-8°* (14 x 9 cm), are XVII [–XXVIII] + 197 (–199) pagini, numerotate cu cifre romane și cu cifre arabe. Este a doua tipăritură religioasă cu litere latine scoasă de Samuil Micu, după *Cartea de rugăciuni*, tipărită la Viena, în 1779.

Ortografia utilizată, moderat etimologizantă, cu numeroase concesii făcute scrisului de tip fonologic (pentru a putea fi utilizată fără dificultate și de către intelectuali care nu cunoșteau limba latină), este prezentată detaliat în prefața intitulată *Cătră cetitoriu* (p. III–XVII). Textele selectate (alături de *Acatistul Preceștii* și *Acatistul lui Isus Hristos* sunt imprimate rugăciuni diverse, *Paraclisul Precistei* și *Șapte psalmi de pocăință*) au o formă lingvistică identică sau similară aceleia din scrierile ortodoxe corespunzătoare, Samuil Micu renunțând, în această carte, la încercarea de modificare în spirit latinizant a formei textelor destinate credincioșilor greco-catolici (*Christos*, din *Cartea de rugăciuni*, lasă acum locul tradiționalului *Hristos*; se renunță la *încarnație* „întrupare”, *mur* „zid”, *sânt* „sfânt”, *Zeu* „Dumnezeu”, la *sum* și *sunt*). La finalul *Acatistului* este imprimată, în schimb, *Cântare jealnică cătră Preasfânta de Dumnezeu Născătoarea* (p. 178–180), tip de text versificat cântat, fiind traducerea imnului religios *Stabat Mater* al lui Jacopone da Todi (1230–1306).

Fragmente din *Acatist* au fost republicate mai întâi de T. Cipariu, în ARCHIVU, 1870–1871, nr. XXXIX, 761–765. Predoslovie a fost publicată integral, cu ortografia originală, în BRV, II, 425–429. Reproduse fragmentare din *Acatist* sunt redactate în antologia *Școala Ardeleană* (Fugariu 1970, I, 272–276, și Fugariu 1983, I, 529–533). Imnul *Cântare jealnică cătră Preasfânta de Dumnezeu Născătoarea* a mai fost reprodus în Micu 2010, 291–292. Unele comentarii asupra sistemului ortografic utilizat, cu sugestii pentru originea unor grafeme, se găsesc la Boerescu 2014, 280–281.

Textele transcrise în ediția de față se află pe paginile III–XVII, 1–2, 6–8, 25–29, 66–69, 140–142 și 178–180.

[1] Ipoteza precedenței scrisului cu litere latine în spațiul cultural românesc, preluată din *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, a fost loc comun în scrierile învățaților iluminiști ardeleni.

[2] Scrisul etimologizant, mijloc științific de argumentare a originii limbii române și a descendenței românilor, respectiv modalitate de creare a unei limbi române moderne, a fost susținut de marii învățați ardeleni și bănățeni ai vremii.

[3] Scrisul cu litere latine în manieră etimologizantă se depărta de principiul fonologic, definitoriu în scrisul chirilic.

[4] Digraful *aa* nu notează niciodată un diftong, ci marchează, în exemplele citate, respectiv în textele din *Acatist*, valoarea /a/ pentru grafemul *a* nemarcat prin accent. În lucrările programatice ale Școlii Ardelene, acest digraf este utilizat exclusiv în finala substantivelor feminine articulate. Pentru această valoare a digrafului *aa* și pentru înlocuirea ultimului *a* cu apostroful, vezi considerațiile formulate de Samuil Micu *infra*.

[5] Libertatea de alegere între două sau mai multe variante grafice caracterizează sistemul de scriere cu litere latine propus acum de Samuil Micu, sistem adresat atât învățaților latiniști, cât mai ales intelectualilor (foarte numeroși) care nu cunoșteau limba latină (vezi mai jos: „pentru că nu toți știu care cuvinte vin din latinie”), dar care trebuiau să deprindă noile norme ortografice.

[6] Se remarcă același caracter permisiv al normei propuse într-un text destinat intelectualilor obișnuiți, cu specificarea necesității respectării recomandărilor în formele elevate de cultură („în vorba foarte mare”).

[7] Spre deosebire de textele cuprinse în *Cartea de rugăciuni* (1780), unde Samuil Micu încerca să modifice în spirit latinizant atât lexicul, cât și unele fonetisme și chiar forme gramaticale, scrierile religioase grupate în *Acatist* au formă tradițională, identică sau foarte apropiată cu aceea cuprinsă în tipărituri ortodoxe.

[8] Imnul, având versurile grupate în terține, era cântat la liturghia catolică. Redăm primele trei strofe în original: *Stabat mater dolorosa / iuxta Crucem lacrimosa, / dum pendebat Filius. / Cuius animam gementem, / contristatam et dolentem / pertransiuit gladius. / O quam tristis et afflicta / fuit illa benedicta, / mater Unigeniti!*

*TEOLOGHIE DOGMATICĂ ȘI MORALICEASCĂ
DESPRE TAINE PRESTE TOT*

Tipărită la Blaj, în 1801, „cu tipariul Seminariului”, cartea are [1] f. + 10 p. + 112 p. + [3] f., format *in-4°* (23 x 19 cm). Tiparul este negru, cu textul așezat pe două coloane, cu câte 33 de rânduri pe coloană. Lucrare amplă cu caracter teologico-dogmatic, *Teologhia dogmatică și moralicească* cuprinde un prim volum cu genericul *Despre Taine preste tot sau de obște*, urmat de alte șapte volume, publicate separat între anii 1801–1802, care vizează fiecare Taină în parte.

Volumul de față are pe prima pagină o notiță intitulată *Tipograful*, unde sunt redate datele ce privesc tipărirea lucrării, apoi urmează *Cuvânt-înainte către iubitorii de învățătură teologhicească*, după care este prezentat cuprinsul cărții. La sfârșit, pe foile nepaginate, întâlnim, ca *Adaogere*, predoslovia cărții *Învățătură despre Șapte Taine pe scurt*, tipărită în anul 1724, de episcopul Damaschin al Râmnicului. În continuare, este prezentată „o cuvioasă învățătură dată de mitropolitul Ștefan a toată Ungrovlahia”, adresată preoților în vederea slujirii Tainelor, preluată din prefața lucrării *Mystirio sau sacrament*, apărută la Târgoviște, în 1651. Tipărirea ilustrează semnificațiile generale ale Tainelor și se adresează atât clericilor, care sunt îndemnați să le învețe și să le săvârșească corect, cât și credincioșilor, cu scopul de instruire morală și doctrinară.

Editată cu participarea efectivă a episcopului Ioan Bob, cartea nu este opera exclusivă a lui Samuil Micu, așa cum s-a acreditat uneori (cf. BRV, II, 429), ci a fost tradusă și prelucrată de mai mulți teologi, dintre care prepozitul Dimitrie Căian (senior), Samuil Micu și canonicul Dimitrie Vaida, care s-au străduit „a așeza în limba rumânească această învățătură de taine”, sunt specificați nominal și în *Cuvânt-înainte*. Ea a stârnit o primă reacție negativă din partea lui Petru Maior, care, în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* din 1812, mai precis în *Disertație pentru literatura cea veachie a românilor*, o socotește „netrebnică”, depășită din punct de

vedere scolastic, fiind perimată „întru acest veac luminat”. Cărturarul indică, totodată, și modelul urmat, și anume scrierile teologului francez Honoratus (Honoré) Tournely (1658–1729). Problema paternității a fost reluată în studii mai recente (Dumitran 2008, 211–230), în care se precizează prototipul care a stat la baza traducerii, respectiv seria de *Prælectiones theologicae*, din care volumul dedicat sacramentelor, în general, a apărut la Paris, în 1726, și a fost reeditat la Veneția, în 1739. Au urmat volumele consacrate botezului și confirmării (1727), confesiunii și maslului (1728), euharisticii și preoției (1729), precum și căsătoriei (1730). Important de subliniat este faptul că scrierea românească nu este o traducere mecanică, ci o prelucrare și o adaptare la specificul Bisericii Răsăritene. Citatele biblice sunt preluate întocmai după *Biblia de la Blaj* (1795).

Fragmentele de text transcrise în antologia de față se întind pe următoarele pagini: f. titlu – p. 3 (numerotarea I), p. 1–10 (numerotarea a II-a), f. 1^r–3^r nenumerotate de la sfârșit.

[1] Este vorba despre Francisc I al Austriei, care a fost primul împărat al Imperiului Austriac și, înainte de aceasta, ultimul împărat romano-german, sub numele de Francisc al II-lea; în perioada 1792–1835 a fost principe al Transilvaniei.

[2] Ioan Bob este numit de către împăratul Iosif al II-lea, la 21 octombrie 1782, episcop unit al Episcopiei de Făgăraș și Alba Iulia. Sub patronajul său, s-au tipărit la Blaj numeroase cărți de slujbă și de învățătură, printre care și lucrarea de față.

[3] În BBI, versetul complet este: *Așea să ne socotească pre noi omul, ca pre niște slugi ale lui Hristos și ispravnici a tainelor lui Dumnezeu.*

[4] Versetul la care se trimite este formulat astfel în BBI: *Cel ce ne-au și destoinicit pre noi a fi slujitori Legii Noao, nu slovei, ci Duhului, că slova omoară, iară Duhul face viu.*

[5] Notarea integrală a versetului din Evanghelia după Luca apare astfel în BBI: *Și el va merge înaintea Lui, cu Duhul și cu putearea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților către feciori, și pre cei necredincioși întru înțelepciunea dreptilor, să gătească Domnului nărod desăvârșit.*

[6] Versetul este reprodus identic după BBI.

[7] Trimitere eronată în text. Se referă la Cartea S. Pavel, 1 Către Corinteni, cap 2, stih 7. Vezi redarea completă a versetului în BBl: *Ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu, cea ascunsă întru taină, carea o au rânduit Dumnezeu mai înainte de veac spre mărirea noastră.*

[8] În text, trimiterea la Cartea lui Tovit este dată în mod eronat la cap 11, stih 5, în loc de cap 12, stih 6; cf. BBl: *Taina împăratului bine iaste a o ascunde, iară faptele lui Dumnezău a le descoperi cu mărire.*

[9] Se referă la lucrarea lui Martin Luther *Von der Babylonischen Gefangenschaft der Kirche* [Despre robia Babilonului și a Bisericii], publicată în anul 1520, în care tratează problema Tainelor.

[10] Ulrich (Huldrych) Zwingli (1484–1531), predicator elvețian din Zürich, unul dintre întemeietorii calvinismului. În 1525, a publicat lucrarea sa doctrinară *De vera et falsa religione* (Despre religia adevărată și cea falsă).

[11] Are în vedere lucrarea lui Jean Calvin, *Institutio christianae religionis* (Întemeierea religiei creștine), apărută la Basel, în 1536. În secțiunea a IV-a era discutată cheștiunea Sfințelor Taine bisericești (sacramentele), dintre care, potrivit teologiei calvine, erau acceptate numai Botezul și Cina Domnului.

[12] Este vorba despre versetul 11, din Cartea Facerii, cap 17; vezi: BBl: *Și veți tăia împrejur marginea trupului vostru, și va fi semn de legătură întră Mine și întră voi.*

[13] Se referă la versetele 43 și 44, din Cartea Ieșirii, cap 12; vezi BBl: *Și au zis Domnul cătră Moisi și cătră Aaron: „Aceasta iaste leagea paștilor, tot cel de neam străin nu va mânca din eale”. Și pre tot robul ori cu argint cumpărat îl vei tăia împrejur, și atunci va mânca din eale.*

[14] Vezi, în acest sens, BBl: *Că de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea păharul acesta, moartea Domnului vestiți, până când va veni.*

[15] Cf. BBl: *Nu fi nebăgătoriu de samă de darul care iaste întru tine, care s-au dat ție prin prorocie, cu punerea mâinilor preoției.*

[16] Se reproduce un fragment din cartea *Mystirio sau Sacrament sau Taine 2, de ceale 7, Botezul și S<fântul> Mir,*

acum de întâi tipărite, cu porunca, cu userdia, nevoița și cu toată cheltuiala a cinstului de Hristos părinte Stefan, cu mila lui Dumnezeu Mitropolit a toată Ungrovlahia. În zilele Io Mathea Basaraba, Târgoviște, întru cinstita casă a Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos, *vă lă(t)o* 7159 (1651), *m(e)sci* iun., 3 *dnî*.

THOMAS DE KEMPIS, *DE URMAREA LUI HRISTOS*

Traducerea în limba română a lucrării *De imitatione Christi*, a lui Thomas a Kempis, realizată de Samuil Micu în anul 1803, se păstrează la BAR Cluj-Napoca, ms. rom. 430, și are dimensiunile de 25 x 19 cm, cu un număr de 526 de pagini (cu greșeli de paginatie), cu numerotarea autorului, precedate de o filă nenumerotată. Manuscrisul are următorul titlu extins: *A Thomei de la Kempis, De urmarea lui Hristos, cărți patru, foarte de mare folos sufletului cucearnic. Acum întâiu tălmăcite pre limba românească de Samuil Clain de la Sad, ieromonahul din Mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu*. Traducerea de față a fost prima versiune în limba română a acestei scrieri, pe care cărturarul și-o asumă și, totodată, o datează, conform însemnării sale aflate pe ultima filă a manuscrisului: „Scris-am eu, cel întră monași smerit, Samuil Clain de la Sad, ieromonah din Mănăstirea din Blajiu, 1803”.

În afara redacției definitive, tot la BAR Cluj mai există o redactare primară, în ms. rom. 92, într-un miscelaneu în care între filele 75^r–146^v se află *De urmarea lui Hristos*, cu scrisul autograf al lui Micu. Manuscrisul, nedatat, conține mai multe texte scrise de Samuil Micu și de Ștefan Pop, dintre care unul singur, aparținând lui Micu, are notat anul 1771, motiv pentru care, la inventariere, caietul a fost datat cu aproximație între anii 1770–1780. Cele două variante din ms. rom. 92 și din ms. rom. 430 sunt aproape identice, dar există câteva deosebiri textuale, mici diferențe de lexic, inversiuni și, pe alocuri, tăieturi și substituiri de cuvinte, cum ar fi: *cugetul cel cucearnic* (ms. 92), înlocuit cu *gândul cel evlavnic* (ms. 430). De asemenea, ms. rom. 92 inițial nu conține introducerea *Viața Thomei de la Kempis*, ci începe direct cu prima carte.

În preambulul cărții, Micu schițează o notiță biografică a celebrului călugăr german augustinian, menționând răspândirea pe care a avut-o în lumea creștină cunoscuta scriere ascetică: „Multe au scris, întră care sânt patru cărți *De urmarea lui Hristos*, care, pentru vrednicia sa, de pre limba latinească în carea sânt scrise, s-au tălmăcit grecește, frâncește, tălienește,

nemțește, spăniolește, slovenește, ungurește etc., și acum și pre limba românească s-au tălmăcit de Samuil Clain de la Sad, ieromonahul din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu”. Se știe că renumitul cărturar muntean Udriște Năsturel a tălmăcit pentru prima oară această scriere din latină în slavonă, carte care s-a tipărit la Mănăstirea Dealu, în 1647.

După scurta introducere intitulată *Viața Thomei de la Kempis*, urmează conținutul propriu-zis al lucrării: *A Thomei de la Kempis, Cartea întâia. Îndemnuri folositoare spre viața duhovnicească*, având 25 de capitole, fiecare cu un titlu distinct (p. 1–97); *A Thomei de la Kempis, Cartea a doua*, care cuprinde 12 capitole după aceeași structură (p. 98–163); *A Thomei de la Kempis, De urmarea lui Hristos. Cartea a treia*; această carte are o succintă introducere, *Cătră cetitoriu* (p. 164), după care urmează cele 59 de capitole, cu titlurile lor (p. 165–429); *A Thomei de la Kempis, De urmarea lui Hristos. Cartea a patra*, cu titlul *De taina oltariului. Cucearnică îndemnare cătră cumenecătură* (p. 430), alcătuită din 18 capitole, la fel, fiecare intitulate (p. 431–526). Pecizăm că la *Cartea a doua*, Samuil Micu a omis, în transcrierea finală a traducerii, conținutul paragrafelor 6 și 7 ale capitolelui 1, precum și paragrafe din capitolele 45 și 46 ale *Cărții a treia*, structura traducerii lui Samuil Micu urmând, în general, pe cea a lucrării originale.

Menționăm că această scriere definitorie a literaturii devoționale, compusă de Thomas de Kempis între anii 1418–1427 și a cărei ediție princeps în latină a apărut la Augsburg, în 1472, a văzut și în limba română lumina tiparului, la începutul secolului al XIX-lea. Este vorba despre ediția imprimată la Blaj, sub auspiciile lui Ioan Bob, în 1812: *A Thomii de la Câmp, De urmarea lui Hristos*. În mod curent, tipăritura a fost atribuită tot lui Samuil Micu (Bălășescu 1846, 77; BRV, III, 62), cu toate că există mari diferențe textuale, care infirmă această paternitate, așa cum s-a demonstrat mai recent (Micu 2010, 385–388). Împărtășind această opinie, considerăm că tipăritura din 1812 este o traducere colectivă care aparține unor profesori blăjeni din anturajul lui Ioan Bob, între aceștia figurând canonicii Vasile Filipan, Dimitrie Vaida,

Dimitrie Caian junior, Teodor Pop și Gavriil Stoica, ale căror nume apar pe ultima filă liminară a cărții.

În deceniile următoare, scrierea lui Thomas a Kempis a mai cunoscut și alte traduceri în română. Cu titlul *Urmare lui Iisus Hristos*, se publică în 1845, în Tipografia lui Iosif Kopainig din București, o traducere de Gavriil Munteanu, reeditată apoi în 1901, 1938, 1944 și în 1997 (ultima oară la Editura „Bunavestire” din Bacău). Traduceri semnate cu inițiale (P. N., I. B.) mai consemnăm la Bacău, în 1902, și la Iași, în 1932, având titlul *Imitațiunea lui Cristos*. O nouă traducere modernă, cu același titlu, semnată de Andrei Brezianu, apare în 1992, la Arhiepiscopia Romano-Catolică din București.

Textul traducerii lui Samuil Micu, *De urmarea lui Hristos*, a fost editat parțial în Micu 2010, 159–172, 384–388.

Transcrierea de față a urmat, de asemenea, varianta din ms. rom. 430, aflat la BAR Cluj-Napoca, textul corespunzător filei [1]^{f-v} și paginilor 1–18, 98–119, 164–184, 430–443, după numerotarea originală.

[1] Dieceza de Köln, în Germania.

[2] Este menționat numele de familie a lui Thomas de Kempis (Thomas von Kempen), numele său real fiind Thomas Haemercken.

[3] Thomas de Kempis a avut un frate mai mare, pe nume Ioan, care a fost egumen la Mănăstirea Sfânta Agnes de pe Munte.

[4] Este vorba de mănăstirea augustiniană Sfânta Agnes de pe Munte, de lângă Zwolle, în nordul Țărilor de Jos, care, în timpul Reformei Protestante, a fost distrusă.

[5] Evanghelia după Ioan, 8, 12.

[6] Ecclesiastul, 1, 8.

[7] Evanghelia după Luca, 17, 21.

[8] Evanghelia după Ioan, 14, 23.

[9] Conținutul paragrafelor 6 și 7 ale acestui capitol lipsesc din manuscris.

[10] Epistola a doua către Corinteni, 10, 18.

[11] Ieșire, 20, 19.

[12] Epistola după Matei, 11, 28.

[13] Evanghelia după Matei, 26, 26; Evanghelia după Marcu, 14, 22; Evanghelia după Ioan, 6, 56; Epistola întâi către Corinteni, 11, 24.

TEOLOGHIE DOGMATICĂ

În 1804, apare la Blaj lucrarea *Teologhie dogmatică*, alcătuită de Dimitrie Căian junior, profesor la Seminarul din Blaj, menționat în cuvântul introductiv. Textul lucrării este cuprins în trei volume, primele două fiind imprimate în 1804, iar al treilea în 1811. Formatul celor trei tomuri este *in-8°* (17 x 11 cm), de [1] f. +10 p. + 471 p. (tomul I), de [1] f. +10 p. + 402 p. (tomul II), și de [1] f. + 478 p. (tomul III).

Primele două volume încep cu un *Cuvânt-înainte* identic, după care urmează cuprinsul, împărțit în mai multe părți, numite *tractate*, precum: *Tractatul despre relighie*, *Tractatul despre unul Dumnezeu și despre dumnezeieștile săvârșiri*, *Tractatul despre Dumnezeu în trii feațe*, *Tractatul despre Dumnezeu ziditoriul*, *Tractatul despre Dumnezeu întrupat*, *Tractatul 7. Despre darul lui Hristos* (volumul I), *Tractatul despre lucrările omenești*, *Tractatul despre legi*, *Tractatul despre ceale mai de frunte și mai de obște porunci ale Bisearicii*, *Tractatul despre cădință și dreptate*, *Tractatul despre vârtute*, *Tractatul despre vârtutea relighiei*, *Tractatul despre păcate* (volumul II) și *Tractatul de taine preste tot*, *Tractatul despre botez*, *Tractatul despre taina sfântului mir*, *Tractatul despre euharistie*, *Tractatul despre taina pocăiniei*, *Tractaturi despre țenzuri*, *Tractatul despre taina preoției*, *Tractatul despre nehărmicia spre primirea hierotoniei*, *Tractatul despre datoriile clericilor*, *Tractatul despre căsătorie*, *Tractatul despre taina maslului* (volumul III).

Traducătorul cărții, Dimitrie Căian, numit „cel tânăr” sau „junior”, este fiul prepozitului Dimitrie Căian, numit, pentru a nu fi confundați, „cel bătrân” sau „senior” (1754–1821), care a îndeplinit mai multe funcții, printre care și cea de profesor de teologie morală la Seminarul din Blaj. Fiul său, Căian cel tânăr, s-a născut în localitatea Florești (j. Cluj), în anul 1778, și a urmat Liceul Academic la Cluj, după care studiază teologia la Viena. A fost, ca și tatăl său, profesor la Seminarul din Blaj, unde a predat filosofie, teologie dogmatică și teologie morală, îndeplinind, concomitant, mai multe funcții. În

perioada în care este profesor la Blaj, el întocmește cele trei volume ale *Teologiei dogmatice*, desigur și „cu ajutorința altora”.

Apariția acestui tratat al lui Dimitrie Căian, probabil o compilație după Honoré Tournely, Wenzel Schanza și alți teologi cunoscuți din epocă, se datorează necesităților impuse de învățământul teologic de la Blaj, unde lucrarea a servit ca material didactic. Scopul este enunțat în *Cuvântul-înainte*, dar reiese și din modul catehetic de expunere a conținutului propriuzis al celor trei volume.

Transcrierea de față s-a realizat după exemplarul de la BAR Cluj, cota CRV 383/I, corespunzând în original p. 1–3, ale primei numerotări, și p. 1–16, 58–72, ale celei de a doua numerotări din volumul I.

[1] Versetul din Osea, la care face referire, este, conform versiunii din BBl, acesta: „Asemănatu-s-au norodul Mieu ca cum n-ar avea priceapere; pentru că ai lăpădat știința și Eu te voi lăpăda pre tine, ca să nu preoțești Mie, și, pentru că ai uitat legea Dumnezeului tău, și Eu voi uita pre fiii tăi”.

[2] Fragmentul se află în comentariul lui Ieronim, la profeții mici (*Commentarium in prophetas minores*).

[3] Ioan Bob, episcop român greco-catolic, între 1782–1800, cu sediul la Blaj.

[4] În BBl, versetul indicat este: „Că să cuvine episcopului să fie fără de prihană, ca un ispravnic a lui Dumnezeu, nefăcând spre plăcerea sa, nu sumeț, nu iute, nemănios, nebețiv, nesfădnic, nepoftitoriu de agonisire spurcată”.

[5] Se face trimitere la lucrările despre tainele Bisericii, care se tipăresc 1801, în timpul episcopatului lui Ioan Bob, cu titlurile: *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taine preste tot*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina botezului*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina mirului*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina pocăinței*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina mashului*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina profeției*; *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina căsătoriei*. Seria celor șapte taine va fi completată, în 1802, cu

volumul *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina euharistiei*.

[6] Dimitrie Căian, numit și „cel tânăr” (1778–3 martie 1832), profesor de filosofie și dogmatică la Seminarul Greco-Catolic din Blaj.

[7] În BBI: „Iară credința iaste adevărea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute”.

[8] În BBI: „Zis-au lui Iisus: «Eu sânt Calea și Adevărul și Viața. Nimene nu vine la Tatăl, fără numai prin Mine»”.

[9] Se referă la lucrarea lui Augustin, cu titlul *De moribus ecclesiae catholicae et de moribus Manichaeorum*.

[10] Cartea face parte din lucrarea lui Augustin *Contra Faustum*.

[11] Referire tot la *Contra Faustum*.

[12] În BBI: „Aceastea grăiaște Domnul Atotstăpânitoriu: «Postul al patrulea și postul al cincilea și postul al zecelea vor fi cassi Iudei spre bucurie și spre veselie și spre sărbători bune și vă veseliți și adevărul și pacea să o iubiți»”.

[13] Redăm versetul complet: „Că Dumnezeu nu iaste al împărecherii, ci al păcii, precum în toate besearicile sfinților”.

[14] Complet: „Iară de să veade că iaste cineva prigonitoriu, noi obiceaiu ca acesta nu avem, nici besearicile lui Dumnezeu”.

[15] Cf. BBI: „Nu vă lăudați și nu grăiți înalte cu mândrie, și să nu iasă mare graiu din gura voastră, că Dumnezeu cunoștințelor e Domnul, și Dumnezeu, Cel ce gătește isprăvile Sale”.

[16] Versetul integral, după BBI: „Cel ce pedepsește neamurile au nu va cerceta? Cel ce învață pre om minte”.

[17] Versetul complet: „Așijderea, și voi, cei tineri, plecați-vă celor bătrâni; și toți, unul altuia plecându-vă, smerenie să arătați. Că Dumnezeu trufașilor stă împotrivă, iar celor smeriți le dă dar”.

[18] Se referă la lucrarea *De praescriptione haereticorum*, a lui Tertulian.

[19] Versetul complet, după BBI: „O, Timoteie! Lucrul cel încredințat ție păzește-l, depărtându-te de glasurile deșearte ceale spurcate și de vorbele ceale protivnice ale științii cei cu nume mincinos”.

[20] În BBI: „Iară fără de credință nu iaste cu puțință a plăcea lui Dumnezeu, că deatoriu iaste cel ce să apropie la Dumnezeu să crează cum că iaste și celor ce-L caută pre El iaste dăătoriu de plată”.

[21] Citatul este din Faptele Apostolilor, capitolul 4, versetul 12, în text indicând-se greșit capitolul 14 în loc de capitolul 4.

[22] Vezi nota 18.

[23] Celsus, filosof grec care a trăit în secolul II, adversar al creștinismului timpuriu, autor al lucrării *Cuvântul adevărat*, cunoscută indirect din lucrarea *Contra lui Celsus*, a lui Origen.

[24] Porphyry din Tir (c. 234–c. 305), filosof neoplatonic, elev al lui Plotin, cunoscut ca adversar al creștinismului și apărător al păgânismului, despre care Augustin și Socrate din Constantinopol afirmă că a fost creștin.

[25] Flavius Claudius Iulianus, împărat roman între 361–363, care a susținut păgânismul, decăzând de la credința creștină, motiv pentru care este numit și Iulian Apostatul.

[26] Se referă, probabil, la William Tyndale (1494–1536), umanist englez, traducător al *Noului Testament* în limba engleză.

[27] Publius Terentius Afer (185–159 î. Hr.), dramaturg latin, autorul unor comedii care au fost puse în scenă pentru prima dată în jurul anilor 170–160 î. Hr. Alături de Plaut, Terențius își atrage criticile primilor părinți creștini pentru caracterul indecent al pieselor sale.

[28] Este vorba despre reprezentanții deismului, doctrină potrivit căreia Dumnezeu nu intervine direct în lume. Forma de feminin se explică prin faptul că în limba latină există pentru acest termen cuvântul *deista*, de declinarea I.

PETRU MAIOR, *DIDAHII*

Publicată la Buda, în 1809, în „Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești”, cartea de *Didahii* a lui Petru Maior are [3] f. + 139 pagini, format *in-4°* (22 x 18 cm). Este reprezentativă pentru literatura noastră omiletică, fiind considerată o continuare la *Propovedaniile* lui Maior, apărute în același an. Volumul cuprinde un *Cuvânt-înainte* și 15 predici de ordin moral consacrate educației în sânul familiei, precum și răspunderii care le revine părinților trupești și duhovnicești (nașii de botez, duhovnicul și preotul paroh), aceștia având datoria „să grijască de tinerii cei mici, precum grădinariul cel bun poartă grije de odraslele ceale tinereale”. Nu lipsesc accentele de austeritate pentru care pledează autorul, adeptul unei morale de o mare severitate, singura, după părerea sa, menită să asigure creșterea și dezvoltarea sănătoasă a copiilor și a adolescenților. Regulile de viață și de comportament în familie adresate credincioșilor sunt însoțite, de regulă, de precepte morale biblice sau din literatura patristică, de parabole și pilde care conferă întregului discurs un ton credibil, imperios, având semnificația unei cateheze.

Structura unei didahii nu este conformă întru totul tratatelor de omiletică, ci urmează o manieră simplificată. Nu se enunță direct tema predicii, ci se pornește de la o pericopă biblică plasată la început, ca un subtitlu. Citatul este succint, aluziv, limitat la o frântură de verset, un pretext de a declanșa narația sau tratarea propriu-zisă. Tonul este persuasiv, iar exortăția, respectiv îndemnul de a transpune în fapte adevărurile expuse, nu se limitează numai la finalul didahiei, ci devine un leitmotiv pe parcursul întregii cuvântări. Deși are suficiente pasaje de oralitate, textul pare să urmeze o linie savantă, elaborată, cu fraze ramificate, arborescente, cu invocații și întrebări retorice, ceea ce reclamă mai mult lectura, și nu audierea sa. Această destinație este subliniată de autor chiar în prolog: „Pre urmă, aceste *Didahii* și părinților tuturor, carii știu ceti, le încredințăm spre cetire și spre rumegată socotire”.

Afirmația din titlu, după care *Didahiile* au fost „culease de Petru Maior de Dicio-Sămărtin”, ar putea pleda în favoarea ideii prelucrării acestora după diferiți autori. Supoziția lui Al. Piru (1977, 469), potrivit căreia Petru Maior ar fi fructificat un manuscris al *Didahiilor* lui Antim Ivireanul, nu se confirmă din compararea textelor.

Textul a fost editat fragmentar în Fugariu 1970, II, 92–111, în Fugariu 1983, I, 798–816, precum și în Maior 1976, I, 59–92, și în Maior 2016, 385–445. O ediție integrală, însoțită de un studiu introductiv, glosar și note, au oferit Laura Stanciu și Ioan Adrian Circa (Maior, 2011).

În antologia de față, reproducem *Cuvântul-înainte* și primele cinci didahii după ediția princeps, respectiv f. [2]–[3] și p. 1–41.

[1] Maior preferă, la fel ca Antim Ivireanul cu un secol înainte, termenul de origine neogreacă *didahie*, conferindu-i o accepțiune mai specializată, aceea de predică moralizatoare pentru educația tinerilor.

[2] Pentru citatele biblice se apelează, firesc, la *Biblia* de la Blaj din 1795 (BBI), referința exactă aici fiind 2 Tim., 4, 2–5. Notăm o singură diferență la Samuil Micu: *vor aleage loruși*.

[3] Iată pasajul complet din BBI, versetul 8: „Și au zis ei Elcana, bărbatul ei: Ana! Iară ea au zis: Iată, eu, doamne. Și el au zis: Ce-ți iaste ție, pentru ce plângi? Și pentru ce nu mănânci? Și pentru ce te năcăjeaște inima ta? Au nu sânt eu ție mai bun decât zece fii?”.

[4] Citare fragmentară din Marcu 10, 14 sau Luca 18, 16.

[5] Se citează din lucrarea Sf. Ioan Gură de Aur (Ioan Chrysostom) intitulată *Omilii și cuvântari despre creșterea copiilor*.

[6] Se referă la cartea lui Plutarh, intitulată *Moralia*, în care susținea, printre altele, că educația trebuie să se adreseze atât sufletului, cât și trupului. A se vedea și Sfântul Vasile cel Mare, Plutarh, *Despre educarea copiilor. De la desăvârșirea clasică la împlinirea creștină*, ediție bilingvă, trad. de Ovidiu Pop, București, Sophia, 2013.

[7] Trimiterea nemenționată este la *4 Carte a Împăraților*, cap 2, stih 23.

[8] Se citează din lucrarea *Apologeticum* a lui Tertulian (c. 155–c. 220), primul scriitor patristic care a publicat în limba latină.

PETRU MAIOR, *PROPOVEDANII LA ÎNGROPĂCIUNEA OAMENILOR MORȚI*

Publicate în 1809, la Buda, în „Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești”, *Propovedaniile* lui Petru Maior au [5] foi nenumerotate + 304 p., format *in-4°* (22 x 19 cm). Tiparul este negru, cu 30 de rânduri pe pagină. Volumul conține un *Cuvânt-înainte*, urmat de 40 de propovedanii, iar în final *Iertăciuni la oameni morți*, ordonate astfel: *Cătră tată și cătră mumă*, *Cătră fii*, *Cătră bărbat*, *Cătră muiare*, *Cătră frați și cătră surori*, *Cătră stăpâni*, *Cătră slugi*, *Cătră dascal*, *Cătră scolastici*, *Cătră toate rudeniile și ceialalți*.

Această carte de oratorie bisericească cuprinde predici libere, care se diferențiază de cazaniile tradiționale citite de preoți, punându-se astfel accentul pe rolul formativ-educativ al acestora (Protase 1973, 143–144). De altfel, acest deziderat al predicilor neîncorsetate într-o lectură monotonă, subjugată textului, este afirmată răspicat în *Cuvânt-înainte*, unde cărturarul arată că „scoposul nevoinții mele întru culeagerea *Propovedaniilor* acestora, ca fieștecarele preot, cu ajutoriul lor, spre aceea să se procopsească, cât să fie destoinic de rost a face învățătură poporului său. Nici nu cred eu vreunul să se afle cu minte așa plumbită, cât, de va ceti aceste *Propovedanii* cu nevoință, să nu se îndemâneaze a propovedui de rost”. Preotul trebuie să aibă, prin urmare, o atitudine participativă, și nu pasivă, iar aceasta se realizează printr-o implicare efectivă, ceea ce presupune, mai întâi, „cu nevoință, în cămara sa, să le cetească” cu multă atenție. Numai astfel transmiterea propovedaniei în public își poate atinge efectul scontat, atât religios, cât și educativ, cu condiția de a fi „după adâncul ritoricesc țesute”.

Menționăm că I. Lupaș (1957, 491) realizează o comparație între prefețele *Propovedaniilor* lui Micu și cele ale lui Maior, din punctul de vedere al existenței preocupărilor și sfaturilor legate de oratoria predicilor bisericești, clasând-o pe cea din urmă pe o scară superioară, din această perspectivă.

Se poate conchide, așadar, că, atât prin mesajul comunicat, cât și prin limbajul figurat și prin figurile stilistice de tip retoric, scrierile teologice maioriene au exercitat o influență decisivă asupra discursului omiletic românesc (Țâra 2011, 217–220).

Alături de celelalte predici ale lui P. Maior, *Propovedaniile* au fost reeditate, mai întâi, cu litere latine, de Elie Dăianu, aceste cuvântări funebre fiind încadrate în vol. III (Maior 1906).

Textul a fost reprodus fragmentar în *Fugariu* 1970, II, 112–123, *Fugariu* 1983, I, 785–797, Maior 1976, I, 37–58, Maior 1997, 32–35, și Maior 2016, 445–488.

Pentru antologia de față au fost transcrise după ediția princeps: f. [2]^r–[5]^v, p. 42–49, 297–304.

[1] Indicația corectă este *Luca*, cap 18, stih 11, cf. BBl.

[2] Trimiterea corectă este *Sirah*, cap 19, stih 4.

[3] *Eclesiast*, cap 1, stih 2.

[4] Citat din *Psalmul* 57, stihurile 6–7.

[5] Se referă la lucrarea lui Samuil Micu *Propovedanie sau învățăături la îngropăciunea oamenilor morți*, publicată la Blaj, în 1784.

[6] Scăldătoarea Vitezda, situată în apropiere de Poarta Oilor din Ierusalim.

[7] Antioh al IV-lea Epifanes (c. 215–164 î. Hr.), rege al Siriei Seleucide.

[8] Constanțiu al II-lea (7 august 317–3 noiembrie 361), împărat roman între 337 și 361, după moartea tatălui său, Constantin cel Mare.

[9] Spiridon, episcopul Trimitundei (c. 270–350).

[10] Aurelius Augustinus (de Hippona), cunoscut și sub numele de Sfântul Augustin sau Fericitul Augustin, teolog și filosof creștin, care a trăit între anii 354–430. Printre scrierile sale reprezentative se numără: *Confesiuni (Confessionum)*, 397–401; *Despre Cetatea lui Dumnezeu (De civitate Dei)*, 412–427; *Despre doctrina creștină (De doctrina christiana)*, 396/397–426; *Despre Sfânta Treime (De Trinitate)*, 399/400–416/421; *Despre Geneză, cuvânt cu cuvânt (De Genesi ad Litteram)*, 400–416 etc.

[11] Saladin (1138–4 martie 1193), primul sultan al Egiptului și al Siriei, care a stăpânit, în perioada sa de maximă ascensiune, un teritoriu foarte vast.

[12] Regele Nabucodonosor al II-lea (605–562 î. Hr.) a extins, prin numeroase cuceriri, granițele Imperiului Babilonian, făcând din acesta un imperiu puternic și prosper, identificat de profetul Daniel cu capul de aur al chipului pe care îl visase Nabucodonosor.

[13] Gaius Iulius Caesar (13 iulie c. 100–15 martie 44 î. Hr.), dictator roman, care a transformat Roma din Republică în Imperiu.

[14] Gnaeus Pompeius Magnus (29 septembrie 106–28 septembrie 48 î. Hr.), general roman, cu rol important în viața politică, contribuind și el la trecerea Romei de la statutul de Republică către Imperiu.

[15] Alexandru cel Mare (20 iulie 356–10 iunie 323), rege al Macedoniei, al cărui imperiu a cunoscut o întindere nemaîntâlnită în istorie, datorită calităților sale de mare conducător militar.

[16] Caton cel Bătrân (234–149 î. Hr.), politician, scriitor și istoric, care a activat în perioada de glorie a Republicii Romane.

[17] Solon (640/638–560/558 î. Hr.), poet și politician grec, întemeietorul democrației ateniene și unul din cei șapte înțelepți ai Greciei Antice.

[18] Licurg (sec. IX–VIII î. Hr.), legislator legendar al Spartei.

[19] Ahile, erou din războiul troian, renumit pentru vitejia sa.

[20] Hector, războinic de temut din războiul troian, ucis de Ahile.

[21] Origene (c. 185–c. 254), teolog și scriitor creștin. Este autorul unor scrieri exegetice (*Hexapla*, *Omilii* ș.a.), apologetice (*Contra lui Cels*), dogmatice (*Despre principii* ș.a.).

[22] *Matei*, cap 18, stihurile 23–34.

[23] *Matei*, cap 18, stih 35.

[24] *Către efeseni*, cap 5, stihurile 22–24.

[25] *Către efeseani*, cap 5, stihurile 25, 28–29.

[26] *Psalmul* 132, stihurile 1, 4.

PETRU MAIOR, *PREDICHE SAU ÎNVĂȚĂȚURI*

Cartea are formatul *in-4°* (23 x 19 cm) și este scrisă cu tipar negru, cu 31 de rânduri pe pagină. Este constituită din trei volume și conține un *Cuvânt-înainte* și 74 de predici. Volumul I, apărut în anul 1810, cuprinde [5] f. + 237 pagini, în care sunt expuse „predichele de la Dumineca Vameșului până la Dumineca Tuturor Sfinților”; al II-lea volum conține 296 pagini și însumează „predichele de la Dumineca a doao săptămână după Rusalii”; cel de-al III-lea volum are 92 pagini, în care sunt redată „predichele sărbătorilor preste tot anul”. Ultimele două volume au apărut în 1811. Fiecare predică poartă câte un motto din scrierile patristice, care face referire la tematica ilustrată de conținutul acestor predici.

Această operă de oratorie bisericească a lui Petru Maior se înscrie în seria scrierilor sale omiletice, alături de *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți* (1809) și *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor...* (1809), scrieri care constituie un veritabil cod de precepte și îndrumări de ordin moral. Noua sa culegere de predici este concepută în consonanță cu noul spirit iluminist, prin care își propune să se distanțeze, de la început, de filonul tradițional al genului omiletic creștin. În primul rând, sunt vehiculate în *Cuvânt-înainte*, la fel ca în prefața *Propovedaniilor*, numeroase indicații utile cu caracter omiletic (vezi Lupaș 1957, 490–503). Încă din preambul, autorul militează pentru un alt model de abordare retorică, într-o adresare vie, directă, liberă, mai presus decât vechile „căzării, care se află prin besearicile noastre, măcar că multe frumoase cuvinte cuprind în sinul său, totuși nu sânt așa întocmite, ca, sau preotul să poată culeage dintr-însele dease învățături, care să le zică de rost înaintea poporului, sau înse doveadele cu țăsătura lor să poată îndupleca cerbicea multor creștini”. Cărturarul este conștient de schimbarea care trebuie să se producă în acest domeniu, astfel încât tot mai mulți preoți să devină „procopsiți întru știința ritoricească”, cu efecte scontate în propagarea învățăturii creștine. Schimbarea nu este doar de natură pur

terminologică, prin trecerea de la *cazanie* la *predică*, și aceasta semnificativă, ci una mai profundă, care angrenează tematica și structura propriu-zisă a mesajului omiletic. Dacă în deceniile anterioare era predominantă predica funerară, îmbrățișată inclusiv de Samuil Micu, cu *Propovedanie sau învățăături la îngropăciunea oamenilor morți*, din 1784, Maior inaugurează la noi predicile duminicale sau sărbătorești, cerute mult mai imperios de credincioși și având un impact educațional sporit.

Chiar dacă pentru realizarea acestei lucrări, P. Maior s-a inspirat uneori și din alți autori, precum Paolo Segneri, fără a se îndatora surselor utilizate (Stanciu 2003, 211–217), cărturarul ardelean rămâne, în multe privințe, personal, inedit, fără a fi un simplu imitator. Observator fin al realităților sociale ale vremii sale, Maior „a topit tot ce venea din exterior în creuzetul propriu și a dat o operă întru totul originală” (Duicu 1990, 183).

Ediția a doua a cărții a fost publicată, în 1906, de Elie Dăianu, care alcătuiește și un indice tematic al predicilor (Maior 1906). Fragmentar, s-a mai editat în Fugariu 1970, II, 124–135, Fugariu 1983, I, 825–845, Gherman 1977, 81–90, Maior 1997, 38–40, Maior 2016, 361–385. O ediție integrală recentă au realizat Laura Stanciu și A.-M. Gherman (Maior 2017).

În antologie s-au transcris după ediția princeps: f. [1]^r–[5]^v, p. 73–84 (vol. I), p. 254–264 (vol. II).

[1] Este vorba despre Sinodul Ecumenic Trulan, cunoscut și sub numele de Sinodul Quinisext (sau al cinci-șaselea), care a avut loc în anul 692.

[2] În Maior 2017 transcris greșit *orbirea* în loc de *carbicea*.

[3] Acest verset este notat în întregime, în BBI (p. 644), astfel: „Și au zis cătră mine: «Fiiul omului, mănâncă hârțiia aceasta și mergi și grăiaște fiilor lui Israil!»”.

[4] Cf. Maior 2017: transcris eronat *ușurătatea* în loc de *ușurarea*.

[5] Se referă la stihurile 4 și 5 din Pildele lui Solomon, cap. 6.

[6] În BB acest verset apare scris: „Nu să poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu să întărească”.

[7] Trimitere eronată în text; versetul în discuție se află notat, în BBI, la stih 26.

[8] Tertulian / Quintus Septimius Florens Tertullianus (c. 155–c. 240), scriitor creștin din a doua jumătate a secolului al II-lea. A fost primul scriitor patristic care a publicat în limba latină scrieri apologetice precum: *Ad martyres*, *Ad nationes*, *Apologeticum* ș.a.

PETRU MAIOR, *ISTORIA BESEARICEI ROMÂNILOR*

Publicată la Buda, în 1813, în „Crăiasca Tipografie a Universității din Peșta”, cartea are [4] f. + 392 p., în format *in-4°* (23 x 19 cm), cu 29 de rânduri pe pagină. În privința paginilor detașate și retipărite ulterior, vezi Fugariu 1983, II, 164. Pe foaia de titlu este redată o masă stilizată, pe care se află cărți.

Tipărirea cărții a avut un destin mai puțin obișnuit. Ea a fost blocată în tipografie, din ordinul lui Ioan Bob, iar abia după moartea lui Petru Maior s-a reluat și au fost operate mai multe schimbări: imprimarea s-a oprit la pagina 392, aproape de sfârșit, în circumstanțe neclare, iar în unele exemplare lipsește pagina 342, la care s-ar fi găsit amenințarea pe care episcopul Ioan Bob i-a adresat-o lui Maior „*dabo operam ut illum destruam* (mă voi strădui să îl distrug)” (Teodor 1966, 272, 274). C. Erbiceanu face o comparație între două exemplare diferite pe care le posedă, transcriind unele paragrafe eliminate sau modificate (Erbiceanu 1896, 1–25, 112–130). La rândul său, Zenovie Pâclișanu (1935, 255) descrie unul dintre exemplarele pe care le-a consultat, precizând că lipseau paginile 233–269 și 329–344. Această „mutilare” a cărții a fost posibilă din cauza unei serii de circumstanțe, istoria sa putând fi explicată, așadar, pentru simplificare, în cinci puncte: (1) *Istoria besearicei* a fost dată la tipar în 1813; (2) Episcopul Bob a oprit tipărirea și apariția cărții; (3) După moartea lui Petru Maior din 1821, partea tipărită până în 1813, dar nedifuzată, a ajuns la Ioan Bob, care a cenzurat-o. Inițial, episcopul ceruse să se pună sechestrul pe carte, dar moștenitorii legali ai lui Maior au cerut ridicarea acestuia pentru a o putea vinde. Văzând că nu poate opri altfel circulația cărții, Bob a achiziționat toate exemplarele de la moștenitor (Teodor 1966, 276); (4) Există un singur exemplar necenzurat, care se găsește la BAR Cluj-Napoca, sub cota CRV 459 (acesta conține ceea ce Maior a reușit să tipărească în timpul vieții), exemplar care se încheie cu episcopatul lui Inochentie Micu-Klein; (5) Există și o parte netipărită, conservată la BAR Cluj-Napoca, ms. rom. 279 (Protase 1973,

250–252, 356–357; Maior 2016, 615). Au mai rămas inedite în acest manuscris următoarele capitole: IX. *Despre faptele unor vlădici ai românilor din Ardeal, înainte de a se face Unirea cu Bessarica Romei*; X. *Despre Eparhia Episcopiei neuniților din Ardeal*; XI. *Despre Eparhia Episcopiei românilor uniți cea de la Oradia Mare*; XII. *Despre Eparhia Episcopiei Muncaciului*; XIII. *Despre alte eparhii neunite a românilor celor dincoace de Dunăre, afară de Ardeal, sub stăpânirea împăratului Austriei* (fragmentar).

Lucrarea are două părți, după cum afirmă Petru Maior însuși, în preambul: prima tratează „istoria cucericii sau a credinței românilor”, iar a doua „grăiaște despre ierarhia lor”. În antologia de față sunt transcrise, pe lângă *Cuvântul-înainte*, mai multe fragmente din această primă parte. Ceea ce se remarcă este atitudinea ironică și critică de care face dovadă Maior încă de la început. Vorbind despre dezorganizarea și sărăcia arhivei Bisericii Unite, acesta afirmă: „Nu după multe săptămâni, întâmplându-mă eu a fi acolo în Blaj, la lăcașul lui Dimitrie Caian, carele e acum prepositu capitulului acolo, iară atunci era cu titulă de notariu al clirului, dată lui de Vlădica Ioann Bob, văzui, întră alte multe, un mănunchiu de scrisori învechite din zisul arhiv <...> mă rugaiu zisului Dimitrie Caian să mă lasă să duc cu mine scrisorile aceale ca doară voiu putea ceva culeage dintr-însele de folos; el îmi răspunse că nu e nemica în eale. Totuși, după întinsă rugare, că vreau încai pentru curiozitate să le cetesc, mi le-au lăsat să le duc. Sfinția Sa Caian atâta au fost de bun, cât aceale scumpe scule, până în zioa de astăzi, nu le-au mai cerut înapoi de la mine, ca să le pună iarăși în arhiv, de unde fusease scoase”. Tot în acest *Cuvânt-înainte*, Maior își dezvăluie sursele: documente și mărturii orale. Pentru acestea din urmă, îl numește pe preotul Ursu din Ibănești, care murise în 1786, la vârsta de 118 ani. Multitudinea surselor documentare utilizate, între care scrierile lui Claude Fleury și Jacques-Bénigne Bossuet, a fost remarcată și de Maria Protase (1973, 202–203). Menționăm, de asemenea, și valorificarea în cuprinsul *Istoriei* a unei alte scrieri a lui Maior, *Protopopadichia*, elaborată încă din 1795.

Din restul fragmentelor editate cititorul își poate face o idee despre tezele susținute în carte, una dintre cele mai importante

fiind aceea că românii au ținut întotdeauna de Biserica Răsăriteană. Deși afirmația nu pare deosebit de inovatoare, trebuie să precizăm că Samuil Micu, de pildă, încerca să susțină în *De ortu*, lucrare editată și tradusă în întregime în antologia de față, că românii au fost dintotdeauna apropiați Bisericii Apusene. Tocmai editarea împreună a mai multor texte istorice aparținând reprezentanților Școlii Ardelene ne permite să conturăm o imagine a ideilor discutate în epocă, de unde rezultă și importanța demersului prezent.

Lucrarea a mai fost editată fragmentar în Cipariu 1855, 129–137, 145–188 (partea inedită); Lupaș 1933, I, 151–158; Boldan 1959, 227–230; Teodor 1966, 278–281 (în anexă); Fugariu 1970, II, 318–337; Fugariu 1983, II, 164–195; Maior 1976, II, 94–197; Gherman 1977, 70–81; Maior 1997, 44–46; Maior 2016, 117–146, 615–616. Integral, a fost editată de I. Chindriș (fără notele de subsol ale autorului) în Maior 1995. O critică a acestei ultime editări defectuoase, în Gherman 1998, 52.

În această antologie au fost reproduse fragmentele: f. [1]^r – p. 1, 46–53, 54, 55–57, 58–62, 66–67, 69–70. S-a utilizat exemplarul cu cota CRV 828 de la BCU Cluj, exemplar modificat postum.

[1] Ioan Bob a fost întâistătător al Bisericii Unite, între 1782–1830. El este cunoscut posterității în special pentru conflictele pe care le-a avut cu corifeii Școlii Ardelene. Inclusiv lucrarea de față a fost cenzurată de către acesta, foarte multe exemplare ale *Istoriei Besearicei românilor*, tipărită la Buda în 1813, nu au pagina 342, unde este înregistrată amenințarea „*dabo operam ut illum destruam* (mă voi strădui să îl distrug)”.

[2] Dimitrie Caian a fost profesor la Seminarul din Blaj, dar a avut și alte funcții în paralel: secretar episcopal, rector al Seminarului, canonic și vicar capitular al Episcopiei.

[3] Maior este evident ironic atunci când face această afirmație: Ioan Bob și episcopia unită a Făgărașului în timpul conducerii sale sunt puse într-o lumină nefavorabilă încă din Cuvântul-înainte.

[4] „Deregătoria” lui Maior era, în acea perioadă, aceea de cenzor și corector al cărților românești de la Tipografia din Buda.

[5] Demersul lui Maior nu este atât de novator pe cât pretinde acesta. Volumul al IV-lea al lucrării *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, intitulat *Istoria besearicească a episcopiei românești din Ardeal*, are o tematică și o metodologie asemănătoare.

[6] Această istorie a Bisericii se împarte în două părți: o primă secțiune în care se vorbește despre istoria credinței românilor, și o a doua, în care este descrisă ierarhia bisericească. În special aceasta din urmă va constitui un pretext pentru a-l critica pe episcopul Ioan Bob.

[7] Primatul papal și doctrina *filioque* reprezintă două dintre cele patru puncte florentine, care rezumă diferențele esențiale dintre Biserica Catolică și cea Ortodoxă. Celelalte două puncte sunt purgatoriul și împărțirea doar cu pâine nedospită.

[8] Mihail I Ceruarie este patriarhul Constantinopolului în timpul căruia s-a produs Marea Schismă.

[9] Georgius Codinus Curopalata, autor bizantin de secol XIV.

[10] Ghiorghios Kedrenos, cronicar bizantin din secolul al XI-lea, care a scris o lucrare intitulată *Istoria sinoptică*, în care sunt înregistrate evenimentele de la începutul lumii până în perioada contemporană autorului.

[11] Este vorba despre Leon din Ohrida (d. 1056), unul dintre cei mai vocali susținători ai rupturii de Biserica Apuseană.

[12] Orașul Ohrida, situat în Macedonia actuală, a fost în Evul Mediu capitala Imperiului Bulgar și sediul Patriarhiei Bulgare.

[13] Nichita Stithatos este un călugăr răsăritean, contemporan Marii Schisme, care a scris împotriva mai multor obiceiuri ale Bisericii Apusene, printre care se numără: uzul azimei, *filioque* și celibatul preoților.

[14] Pontiful în timpul căruia s-a petrecut Marea Schismă.

[15] Leo Allatius (c. 1586–1669), teolog grec, îngrijitorul bibliotecii Vaticanului. Imersiunea sa în ambele lumi, atât în cea Orientală, cât și în cea Occidentală, îl fac un foarte bun istoric al Bisericii.

^[16] Michel Le Quien (1661–1733), istoric și teolog francez. Cartea la care face referință Petru Maior este: *Oriens christianus in quo exhibetur Ecclesiae patriarchae caeterique praesules totius Orientis*. Lucrarea în trei volume a fost publicată postum, în 1740, la Paris.

^[17] Papa Ioan al VIII-lea a fost în capul Bisericii Apusene din 872 până în 882. Pontificatul acestuia marchează începutul scăderii puterii conducătorului Bisericii Romane, moartea sa fiind și primul caz cunoscut de asasinat papal. Totuși, credem că este vorba despre Papa Ioan al XIX-lea, cum este scris și în nota de subsol, dat fiind faptul că acesta a fost Papă între 1024 și 1032 și a jucat un rol destul de important în evenimentele premergătoare Schismei din 1054.

^[18] În nota de subsol se găsește citatul precis din Le Quien: „Dar nu cred că numele Papei de la Roma a fost șters din înscrisurile sacre de către Cerularie, când el însuși îi scria lui Petru din Antiohia că acest lucru a fost împlinit de către predecesorii săi; din afirmațiile acestuia reieșea că Papa Ioan al XIX-lea nu era mulțumit că îi fusese luat din nou titlul de „patriarh ecumenic” de către Patriarhul Bizantin. Lucru pe care îl mărturisește satisfăcător Leon al IX-lea însuși în scrisorile sale către Cerularie și către Împăratul Constantin (Le Quien, *Oriens christianus*, tom. 1, pag. 261)” (trad. n.).

^[19] Se referă la Isaac I Comnenul, împărat bizantin între 1057–1059.

^[20] În urma conflictului său cu Isaac Comnenul, Mihail Cerularie a fost detronat și exilat, în anul 1058, la Madytus, o localitate situată lângă Constantinopol, urmând să și moară la puțin timp după aceea (21 ianuarie 1059). Baza conflictului dintre împărat și patriarh era constituită de opinia acestuia din urmă privind superioritatea Bisericii față de stat.

^[21] Acest cronicar este citat destul de des de către Petru Maior, sub numele de Pagius.

^[22] Fotie I al Constantinopolului, patriarh între 858–867, a fost unul dintre cei mai influenți patriarhi ai Constantinopolului din punct de vedere doctrinar.

^[23] Pontif roman contemporan cu Fotie.

^[24] În notă se regăsește citatul reproduș în latină: „Totuși, acesta [Mihail Cerularie] este autorul schismei care durează de

atâtea secole. Căci Fotie, bărbat priceput în treburile teologice, nu poate fi numit autorul rupturii, deoarece prin indulgența lui Ioan al VIII-lea acesta a fost reconciliat cu Biserica Romană, iar în înscrisurile romane se citesc diverse nume ale grecilor care au trăit după moartea lui Fotie; Pagius, la anul 1058, num. 11” (trad. n.).

[25] Referință la arhiepiscopul Leon din Ohrida.

[26] Este vorba despre membrii dinastiei Asanizilor, dintre care Ioniță Asan Caloian chiar a fost uns rege de către pontiful roman Inocențiu al III-lea.

[27] Arhiepiscopul Vasile de Târnova este numit primat de către același Papă Inocențiu al III-lea care l-a uns și pe Ioniță Asan Caloian rege.

[28] Localitatea Dyrrachium (Durrës) din Albania actuală, situată în apropiere de Tirana.

[29] Râu care constituie mare parte din frontiera actuală dintre Bosnia-Herțegovina și Serbia.

[30] Trimisul Papei Inocențiu al III-lea. Acesta nu este ușor de identificat, întrucât numele de „Ioan” este foarte răspândit, iar „Capellanus” este funcția acestuia, nu un nume de familie.

[31] Germanus al II-lea al Constantinopolului, patriarh între 1223 și 1240, fiind autorul mai multor tratate anti-catolice.

[32] Este vorba despre Ioan al III-lea (Ducas Vatatzes), împărat bizantin între 1221–1254.

[33] Ioan al III-lea a avut o soție, Elena, dar aceasta nu era fiica lui Ioan Asan, ci a lui Theodor I Laskaris și Anna Angelina.

[34] Georgios Akropolites (1217 sau 1220–1282), cronicar bizantin. Textul face referire la opera istorică a acestuia, care acoperă perioada dintre cucerirea Constantinopolului de către cruciați (1204) și recucerirea acestuia în 1261.

[35] „Și nunta copiilor se pregătește, întrucât German, patriarhul constantinopolitan a dat dezlegare să se consfințească ceremonia de nuntă. În vremea aceea și episcopul de Veliko Târnova, obligat să respecte decretul împărătesc constantinopolitan și sinodal, a obținut să-i fie supuși lui Asan, principele bulgarilor, să trăiască sub conducerea lui, datorită afinității și amicitiei, și să fie decorat cu numele de „patriarh”. Acropolita, *Historiae*, cap. 33” (trad. n.).

[36] Este vorba despre Vladislav I, domn al Țării Românești între 1364–1377.

[37] Papa Urban al V-lea, pontif roman între 1362–1370.

[38] În text se regăsește traducerea exactă a lui Maior a notei de subsol.

[39] Klára Dobokay, cea de-a doua soție a lui Nicolae Alexandru Basarab, este chiar mama lui Vladislav I, și nu mama sa vitregă.

[40] Odorico Raynaldi (1595–1671), istoric italian.

[41] Ana, fiica lui Nicolae Alexandru Basarab cu Klára Dobokay, căsătorită cu Ivan Srațimir, țarul de Vidin.

[42] Anca, fiica lui Nicolae Alexandru Basarab cu Klára Dobokay, căsătorită cu Ștefan Uroș al V-lea, cneazul Serbiei.

[43] Din nou, textul notei latine este fidel tradus de către Maior.

[44] Este invocată lucrarea *Chronica Hungarorum*, scrisă de Johannes de Thurocz (1435–1488 sau 1489).

[45] Lupta despre care vorbește Maior este Bătălia de la Posada, din timpul lui Basarab I, și nu, după cum susține acesta, din vremea lui Nicolae Alexandru Basarab.

[46] Lațcu Vodă, domn al Moldovei între 1368–1375. Mama acestuia, Maria, a avut origine polonă, de unde se poate explica și afinitatea acestuia față de Biserica Catolică.

[47] Papa Grigore al XI-lea, pontif roman între 1370–1378.

[48] În vremea aceea, Mitropolit al Moldovei era Damian, și nu Grigore.

[49] Papa Eugen al IV-lea a fost în fruntea Bisericii Romane între 1431–1447. În timpul său a avut loc Conciliul de la Florența.

[50] Nota de subsol este tradusă în text de către Maior.

[51] Conciliul de la Calcedon mai este cunoscut și sub denumirea de Sinodul al IV-lea ecumenic și a fost întrunit în anul 451. Canonul 28 stipulează: „Se va acorda Constantinopolului rang după Roma veche, iar Constantinopolul va hirotoni numai pe mitropoliții din diecezele: Pont, Asia și Tracia, precum și pe episcopii din țările barbare ale diecezelor amintite mai înainte”. Delegația Papei Leon I nu a recunoscut acest canon.

[52] „Că nu numai fiindcă exista numita comunitate a ungarilor și românilor în aceste părți transilvane în privința

anumitor posesiuni, ci și fiindcă binecuvântatul în Hristos, părintele Gheorghe Lepeș, episcopul transilvan, nevrând să ceară zeciuiala care-i era datorată din partea aceleiași comunități în moneda curentă a dinarilor mai puțin valoroși, după ce a lăsat să se acumuleze datoria lor timp de aproximativ trei ani, în perioada recentă voia să obțină datoria într-o monedă mai mare și mai valoroasă, pe ei împovărându-i pe nedrept și nejustificat; fiindcă nu s-a găsit o soluție pentru acea zeciuială, s-a impus o interdicție bisericească, dată în prima sâmbătă de după Bunavestire, în anulul domnului 1437. După Pray, Disertația a VII-a, în *Annales veteres Hunnorum*” (trad. n.). Textul este citat și în *Supplex Libellus Valachorum*.

[53] Este invocat istoricul maghiar György Pray (1723–1801), iar lucrarea citată de către Maior se intitulează *Annales veteres Hunnorum, Avarorum et Hungarorum* și a fost publicată la Viena, în 1761.

[54] Andrei I al Ungariei, poreclit și Catolicul, rege al Ungariei între 1046–1060.

[55] Gerard din Cenad (980–1046), călugăr benedictin care a participat activ la creștinarea ungarilor. Acesta a fost ucis în timpul unei răscoale a păgânilor, fiind aruncat în Dunăre de pe dealul care în ziua de astăzi îi poartă numele (Dealul Gellért din Budapesta).

[56] Regele Béla I al Ungariei este urmașul lui Andrei I, domnind din 1060 până în 1063.

[57] Matei Corvin a domnit între 1458–1490.

[58] Este vorba despre Vladislav al II-lea Jagello, care i-a urmat imediat lui Matei Corvin și a domnit între 1490–1516.

[59] Grigore al IX-lea a fost Papă între 1227–1241.

[60] Probabil regele Béla al IV-lea, singurul dintre purtătorii acestui nume ce a fost contemporan cu pontificatul lui Grigore al IX-lea.

CLAUDE FLEURY, *CATECHISMUL CEL MIC
ISTORICESC*

Tipărită la Buda în 1814, în format *in-8°* (18 x 12 cm), cartea cuprinde 194 de pagini + [3] file, fiind o traducere realizată de Vasile Coloși. Paginile finale conțin *Însemnarea celor ce se cuprind în Catehismul acesta*.

Autorul versiunii originale, Claude Fleury (1640–1723), a fost avocat, preot, istoric și preceptor al unor tineri din înalta societate pariziană (Louis Armand și François Louis de Bourbon, al prinților Conti, al ducelui Vermandois și al ducelui de Bourgogne). În 1696 a fost ales membru al Academiei Franceze, iar în 1709 a fost numit de Ludovic al XIV-lea prior al bogatei abații Notre-Dame d'Argenteuil. A legat o strânsă prietenie cu Jacques Bénigne Bossuet și cu Fénelon. Om de litere admirat de contemporanii săi, s-a remarcat îndeosebi prin *Istoria ecleziastică*, la care a lucrat mai bine de trei decenii. *Istoria* sa a fost cunoscută clericilor greco-catolici transilvăneni care au frecventat Universitatea din Viena (unde a fost folosită ca manual până către sfârșitul secolului), dovadă că se regăsește în bibliotecile lui Ștefan Salcivai și Alexandru Fiscuti, și a fost tradusă mai apoi de Samuil Micu.

Numele lui Claude Fleury a fost, deci, cunoscut în mediul intelectualității clericale românești din Transilvania. Reprezentant al acestui mediu, Vasile Coloși (1779–1814), preot cu studii teologice la Blaj, Budapesta și Viena, protopop de Săcărâmb și inspector al „școalelor populare” greco-catolice (din protopopiatele Bobâlna, Bistrița și Zarand), a ales să traducă lucrarea *Catéchisme historique, contenant en abrégé l'Histoire Sainte et la Doctrine Chrétienne*. Au circulat două date legate de apariția cărții lui Fleury: 1679 (dată furnizată de istoricul Louis Ellie du Pin) și 1683, an în care cartea a obținut aprobarea lui Bossuet. Lucrarea cuprinde două catehisme: unul mic, dedicat copiilor, și unul mare, pentru adulți. Fiecare din aceste catehisme este divizat în două părți: prima conține un rezumat al istoriei sfinte de la începuturi până la triumful creștinismului sub Constantin, și a doua un rezumat al învățăturii creștine. În catehismul cel mic

fiecare lecție e împărțită în două părți: enunțul faptelor și recapitularea lor sub formă de dialog. A cuprins și ilustrații, Fleury considerând că imaginile ajută deopotrivă la stimularea imaginației copiilor și la fixarea informației.

Recurgând la opera unui experimentat educator, Coloși și-a propus, după cum arată în *Cuvântul-înainte*, să pună în circulație spre folosul preoților și, prin ei, al pruncilor, un catehism clar, simplu, echilibrat ca tonalitate, pe înțelesul și celor mai puțin instruiți. De menționat că acesta a participat și la redactarea inițială a *Lexicomului de la Buda*. Traducerea sa este una acurată, cu unele adaptări la ritul Bisericii Răsăritene, asupra cărora a atras atenția în prefață. De exemplu, lecția *De la confirmation* este tradusă *Despre Sfântul Mir*, arătând că în Biserica Răsăriteană Sfântul Mir e dat de preot imediat după botez. În lecția despre taina preoției amintește cele patru trepte spre preoție din Biserica Răsăriteană (și nu cele șapte ordine din Biserica Catolică), iar în ceea ce privește căsătoria, deși arată că este „împreunarea nedespărțită a bărbatului cu muierea”, nu accentuează, ca în original, că nu poate fi ruptă decât prin moarte („C'est donc l'union d'un seul homme avec une seule femme, qui ne peut être rompue que par la mort”, *Collection des Opuscules de M. L'Abbé Fleury pour servir de suite à son Histoire Ecclésiastique*, Nismes, 1780, tome I-er, p. 516).

În antologia de față sunt reproduse paginile 59–66, 110–116, 165–182, 188–193. Transcrierea s-a făcut după exemplarul păstrat la BCU Cluj-Napoca, CRV 850.

[1] Gaius Iulius Caesar Octavianus Augustus (63 î. Hr.–14), primul împărat roman (19 î. Hr.–14). A împărțit regatul Iudeea între trei dintre fiii lui Irod.

[2] Irod (Irod Ascaloniteanul, cel Mare sau Irod I, 74/73–4 î. Hr.), rege al Iudeei (37–4 î. Hr.).

[3] Betleem (Viflaim), oraș din Cisiordania, la sud de Ierusalim, locul de naștere al lui Iisus, potrivit Noului Testament.

[SAMUIL MICU], *ETICA SAU ÎNVĂȚĂȚURA
OBICEAIURILOR*

Concepută în patru părți, *Filosofia cea lucrătoare* a fost publicată parțial în timpul vieții autorului: *Legile firei, ithica și politica sau filosofia cea lucrătoare, în patru părți împărțită și întru acest chip așezată pre limba românească. Partea întâia. Sibii, în tipografia lui Petru Bart, 1800 și Filosofia cea lucrătoarea rănduialelor dreptului firei. Partea a doua. Sibii, în Tipografia lui Petru Bart. 1800. Părțile a treia și a patra au rămas în manuscris și se păstrează la BAR Cluj, ms. rom. 90: *A filosofiei cei lucrătoare. Partea a 3. Etica sau învățătura obiceaiurilor* (f. 76^r–142^v) și partea a patra, *Învățătura politicească* (143^r–187^v). Aceste patru texte sunt prelucrări ale secțiunii dedicate filosofiei practice din sistemul lui Christian Baumeister (M. Frid. Christiani Baumeisteri, Augusti Gymnasii Gorlicensis rectoris, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accomodata, et pluribus sententiis exemplisque ex veterum romanorum monimentis illustrata*, Lipsiae, Jo. Frider Gledistschii, 1747; de aici înainte, Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris*).*

Preocuparea lui Samuil Micu pentru traducerea și prelucrarea operelor filosofice ale lui Christian Baumeister este strâns legată de stagiul vienez al acestuia. Astfel, *Etica* a cunoscut o primă versiune în 1781–1782 (BAR Cluj, ms. rom. 113), în colligatum cu *Loghica*, iar o a doua, cea de față, în 1787 (Micu 1966, 37). Acestea sunt discutate în detaliu de către Pompiliu Teodor (1960b, 235–244), teza sa fiind aceea că din modul în care au fost prelucrate se vede strădania lui Samuil Micu de a exprima în limba română, cu cei mai potriviți termeni, o serie de concepte noi. Prin ele intră în cultura noastră teme și concepte specifice filosofiei lui Christian Wolff, manualul lui Baumeister nefiind altceva decât o reorganizare menită să adapteze sistemul wolffian unor cerințe didactice. (Despre încercarea lui Micu de creare a unui vocabular filosofic, vezi și Blaga 1995, 107; Oprea 1996, 69; Teodor 2000, 248–256).

Printre ideile de factură iluministă care pătrund în cultura română pe această cale se numără, de pildă, aceea că etica nu poate fi fundamentată fără logică și gramatică, întrucât binele se întemeiază pe cunoaștere (Micu 1966, 55). Fragmentul transcris în continuare nu face decât să ilustreze acest aspect: *Logica* este citată explicit de 8 ori (în cele 9 pagini transcrise), iar jumătate din text este dedicată metodelor de desăvârșire a intelectului. Deși pentru a putea acționa moral este necesară o bună instruire a intelectului, aceasta este doar o condiție necesară, nu și suficientă a dobândirii virtuții. Distincția dintre bine și rău se face prin experiență, care poate fi proprie sau străină, prin cea străină Micu având în vedere în special scrierile istorice. Astfel, virtutea este un *habitus*: ea se dobândește în urma unui exercițiu îndelung în facerea binelui (Micu 1966, 57–58).

Traducerea este mai curând o adaptare a textului, menită să-l facă accesibil publicului căruia i se adresează (cel mai probabil elevii lui Micu de la școlile din Blaj), decât o transpunere fidelă a originalului: este introdusă o referință la Sfinții Părinți acolo unde Baumeister îi menționează doar pe Pitagora și pe filosofii din vechime, este menționată importanța rugăciunii, numele dintr-un exemplu sunt schimbate, astfel încât personajele nu mai sunt Titus și Caius, precum în original, ci Șerban și Coman.

Ediția de față este importantă întrucât, pentru prima dată, *Etica* este publicată într-un volum alături de alte patru texte din sistemul filosofic al lui Samuil Micu, cititorul putând astfel urmări cu mai mare ușurință alegerile conceptuale și procedeele prin care învățatul ardelean adaptează aceste lucrări iluministe contextului cultural românesc al secolului al XVIII-lea.

Etica sau învățătura obiceaiurilor, partea a III-a a filosofiei practice, a fost editată integral în Micu 1966, 191–234 și în Micu 2010, 331–354. În lucrarea de față sunt transcrise paragrafele 181–196, după ms. rom. 90 de la BAR Cluj, f. 76^r–106^r.

[1] Deși *Etica sau învățătura obiceaiurilor* este, în general, o traducere destul de fidelă a celei de-a treia părți a porțiunii

dedicate filosofiei practice din manualul lui Christian Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris*, numerotarea paragrafelor nu corespunde originalului, astfel încât fragmentelor transcrise în lucrarea de față le corespund paragrafele 125–140 din textul iluministului german.

[2] Prin „avut și obicinuire” este tradus conceptul de *habitus*.

[3] Afirmăția plasează teoria lui Micu pe teritoriul eticii virtuților: scopul eticii nu este atât să ofere un principiu care să ne permită să ne ghidăm în acțiunile noastre, ci să ne facă să fim virtuțoși. Virtutea depinde de obișnuința (*habitus*) noastră de a face binele, și nu este o valoare pe care o putem atinge prin înfăptuirea unei singure fapte bune. O asemenea teorie nu este tocmai obișnuită pentru perioada iluministă în care predomină alte două tipuri de etică: cea utilitaristă și cea normativă (deontologică). Etica utilitaristă susține că binele este rezultatul unui calcul al avantajelor și dezavantajelor unei acțiuni, în timp ce cea deontologică, numită și etica datoriei, afirmă că faptele corecte din punct de vedere moral sunt numai cele care izvorăsc din simțul datoriei.

[4] Această definiție este incorectă din punct de vedere logic, întrucât definatorul „faptă bună, cu bărbăție și cu vârtute făcută” reia termenul de definit, „vârtute”. De asemenea, ea lipsește din originalul latin, vezi: Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Philosophiae practicae, pars III: Institutiones ethicae sive philosophiae moralis stricte sic dictae*, § 126, 3, f. 494.

[5] Ideea că binele trebuie făcut de dragul lui și nu în vederea răsplății sau din frica de pedeapsă aparține mai curând eticii normative sau deontologice decât eticii virtuților. Baumeister se află la intersecția dintre două paradigme aparent contradictorii, una ținând de tradiția antică și răspândită în modernitate prin intermediul filosofiei și teologiei scolastice și o alta proprie modernității. Această moștenire scolastică a mai fost menționată și de către Ion Lungu (1955, 305), dar numai în ceea ce privește adoptarea anumitor structuri formale care nu mai sunt vizibile în traducerea lui Micu.

[6] În original este *ut homo interna felicitate perfruatur*. Traducerea lui Micu, deși corectă, nu este suficient de precisă,

din ea putându-se înțelege că este vorba despre omul interior („omul dinlăuntru”), iar, pentru a reda sensul originalului, „dinlăuntru” trebuie să fie atributul lui „fericire”. Deși textul românesc poate fi înțeles și astfel, acest sens nu este evident.

[7] Grupul de cuvinte „mai preste tot și mai de obște” îl traduce pe *generaliores*. Aceasta este doar una dintre situațiile în care putem vedea efortul depus de către Samuil Micu pentru a nu introduce neologisme. El încearcă, dimpotrivă, să formeze cuvintele necesare exprimării filosofice pornind de la termeni deja existenți în limba latină menționând întrebuintărea lui „cu totul sau peste tot” cu sensul de „absolut” în *Legile firii*.

[8] „Cuvântare” are aici sensul de rațiune. Acest calc lingvistic este menționat și în Oprea 1996, 70.

[9] Aceasta este o teorie etică intelectualistă: săvârșirea faptelor bune depinde de cunoașterea teoretică a binelui. Asemenea teorii au la bază ideea că rațiunea este superioară voinței, cea din urmă putând fi redusă la prima ca la un principiu.

[10] Totuși, intelectualismul acestei teorii nu este complet, întrucât rațiunea care ne poate determina să facem binele este de un tip special, ea trebuie să fie alcătuită în așa fel încât să poată înclina voința spre bine.

[11] „Experiența”, o altă situație în care Micu este creator de vocabular filosofic.

[12] O perspectivă empiristă.

[13] În această situație, Baumeister îl menționează explicit pe Titus Livius pentru a exemplifica rolul jucat de istorie încunoașterea binelui moral *per experientam alienam* (Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Philosophiae practicae, pars III: Institutiones ethicae sive philosophiae moralis stricte sic dictae*, § 127, 11, f. 499).

[14] Acest exemplu a fost adaptat de către Micu.

[15] În original, personajele sunt Caius și Titus, nu Șerban și Coman (*ibidem*, § 127, 11, d, f. 501).

[16] Din nou ideea că virtutea este un *habitus*, nefiind suficientă o faptă bună pentru a deveni virtuos, ci este necesară obișnuința de a face binele.

[17] Acest principiu pedagogic are la bază ideea că binele trebuie dorit pentru el însuși, și nu pentru urmările pe care le poate avea o acțiune bună.

[18] Un exemplu clar de întâietate a intelectului în fața voinței: pentru a putea deveni virtuoși trebuie mai întâi să ne exersăm intelectul. Dat fiind faptul că toți suntem obligați să fim virtuoși, rezultă că toți suntem capabili de înțelegere rațională și de instruirea intelectului; acesta este un principiu iluminist.

[19] Sfinții Părinți nu sunt invocați și de către Baumeister (Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Philosophiae practicae, pars III: Institutiones ethicae sive philosophiae moralis stricte sic dictae*, § 127, 22, f. 507) – încă un exemplu al felului în care Micu adaptează textul.

[20] Și acest pasaj este adaptat de către Micu și nu doar tradus.

[21] Pentru capitolul dedicat ideilor din *Logica* lui Baumeister, vezi Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Logica*, cap. 1, § 29–53, f. 15–30. Traducerea lui Micu păstrează numerotarea paragrafelor, fapt valabil și pentru notele de editor de mai jos. Pentru comparație, se poate consulta ediția Micu 2007, 49–58.

[22] În latină *aciesmentis*, un concept cu o lungă istorie, folosit adesea în gândirea scolastică.

[23] Pentru originalul latin, vezi Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 35–36, f. 19.

[24] „Chiar” și „ales” sunt conceptele folosite de către Micu pentru a traduce „clar și distinct”, din nou putem observa efortul depus de Micu pentru a traduce conceptele filosofice fără a face abuz de neologisme.

[25] Pentru textul corespunzător latin, vezi *ibidem*, cap. 1, § 35–37, f. 19–20.

[26] *Psihologia* este a treia parte a *Metafizicii* în sistemul lui Baumeister. Pentru locul exact, vezi Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Metaphysices pars III Pneumatologia, Psychologiam et Theologiam naturalem complexa*, VI, § 196–198, f. 251–253.

[27] Paragrafele la care face referire pot fi comparate cu cele corespunzătoare din *Logica* lui Baumeister: Baumeister,

Elementa philosophae recentioris, Logica, cap. 1, § 35–37, f. 19–20; vezi și Micu 2007, 51–52.

[28] Pentru originalul latin, vezi *Logica*, cap. 1, § 66, f. 36.

[29] Cf. *ibidem*, cap. 1, § 37, 2, f. 19.

[30] Vezi și *ibidem*, cap. 1, § 1–53, f. 15–30.

[31] Se poate compara *ibidem*, cap. 3, § 156–165, f. 82–95.

[SAMUIL MICU], ÎNVĂȚĂȚURA POLITICEASCĂ

Textul de față se găsește în ms. rom. 90 de la BAR Cluj-Napoca, între filele 143^r-187^v, sub titlul *Filosofia cea lucrătoare*, partea a patra, *Învățătura politică*.

A patra parte a filosofiei practice din sistemul lui Samuil Micu, *Învățătura politică*, este o adaptare după lucrarea lui Baumeister *Institutiones politicae*. Pentru compararea originalului cu traducerea am folosit: M. Friderici Christiani Baumeisteri, Augusti Giminasii Gorlicensis rectoris, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accomodata et pluribus sententiis exemplisque ex veterum scriptorum Romanorum monumentis illustrata, methodo Wolfii adornata*, editio quarta Veneta, post XV Wittenbergensem auctior et emendatior, Venetiis, typis Antonii Zatta, 1789.

Caracterul de adaptare este evident, ca în cazul tuturor celorlalte texte editate în antologie. Micu nu traduce, ci face ca un text destinat unui context intelectual precis (școlile Germaniei secolului al XVIII-lea) să fie accesibil și agreabil pentru publicul român contemporan lui. Pentru a da doar câteva exemple: nu toate sursele invocate de Baumeister sunt redate, interesant în mod special fiind un citat din învățatul luteran Philip Melancthon (Micu 1966, 278), pe care autorul ardelean alege să nu îl redea; unele pasaje sunt rezumate, iar în exemple Caius devine Petru.

Surprinzător la fragmentul transcris este că acesta nu discută, cum ne-am așteptat, formele de guvernământ, ci prezintă mai curând condițiile posibile ale gândirii politice. Autorul arată cum trebuie studiat, cum trebuie să citim și ce dascăli trebuie urmați, cu alte cuvinte, de ce mijloace ne putem folosi pentru a ne îndrepta intelectul spre gândirea clară și distinctă, astfel încât să putem distinge între mijloace și scopuri.

Prezența *Învățăturii politicești* în această antologie, alături de celelalte texte ale sistemului filosofic al lui Micu, ne permite nu doar să observăm cum alegerile sale terminologice sunt constante, ci și anumite elemente metodologice care se

repetă de la o lucrare la alta. De pildă, toate încep cu o descriere a felului în care trebuie educat intelectul pentru a fi pregătit să urmeze învățăturile ce urmează a fi prezentate. De asemenea, în spirit iluminist, este dată o foarte mare importanță gândirii critice, făcând din *Loghica*, primul tratat al sistemului, piatra de temelie a tuturor disciplinelor filosofice abordate.

Învățătura politicească a fost editată integral în Micu 1966, 236–272. Antologia de față oferă o nouă transcriere a fiilor 143^r–163^v din original.

[1] Cele trei feluri de învățături sunt: legile naturii, etica și politica. Prima cuprinde regulile ce trebuie respectate în vederea unei vieți bune, etica este învățătura prin care individul descoperă cum anume să le respecte pe acestea, iar politica este cea care prescrie regulile vieții alături de alții, în cetate.

[2] Acest pasaj este un rezumat al paragrafului corespunzător din textul lui Baumeister (Baumeister, *op. cit.*, § 1, f. 472).

[3] Precizarea că este vorba despre un cuvânt grecesc îi aparține lui Micu.

[4] Întregul paragraf se ocupă de clarificarea sensurilor pe care le poate avea termenul de „politică”. Acest gen de *clarificatio terminorum* ar putea fi considerat o reminiscență a procedurii medieval de a discuta toate înțelesurile termenilor principali ai unei teme în scopul de a contura un câmp problematic. Spre deosebire de Micu, Baumeister citează explicit mai multe surse, nu foarte cunoscute, de unde probabil și decizia autorului ardelean de a nu le mai menționa.

[5] După cum este precizat și în § 4, Micu are în vedere un sens mai larg al conceptului de „politică”; nu este vorba numai despre modul în care cineva ar trebui să conducă cetatea, ci și despre cum trebuie să se comporte fiecare cetățean în așa fel încât să poată trăi bine alături de ceilalți.

[6] Tratatul începe printr-o prezentare a „înțelepciunii”, în general.

[7] „Cu cuviință” îl traduce pe lat. *honeste*.

[8] Corespunde lui Caius în exemplul lui Baumeister.

[9] Pentru locul exact din ediția modernă, vezi Micu 1966, 209, textul de față fiind o parafrază a pasajului indicat. În ediția modernă menționată se precizează și faptul că Micu trimite la paginația lui din *Etica* (Micu 1966, 278), numărul pasajelor fiind diferit față de original în cazul acestui tratat.

[10] Termenul „hotărâre” îl traduce pe *definitio*.

[11] Pentru locul exact din ediția modernă, vezi Micu 1966, 206.

[12] Referința exactă în ediția modernă este Micu 1966, 209.

[13] Baumeister oferă un exemplu, preluat din Cicero, *De officiis*, pe care Micu nu îl mai reproduce.

[14] Cuvântul „înțelepciune” este folosit aici pentru a traduce *prudencia*, nu *sapientia*, ca mai sus.

[15] Baumeister menționează *Metafizica* explicit în acest loc, referință pe care Micu alege să nu o mai redea.

[16] O altă referință explicită la *Metafizica* lui Baumeister pe care Micu nu o mai reia. „Cuvântarea minții” îl traduce pe *ratio*.

[17] Această idee este des invocată de către Micu în lucrările sale de filosofie practică.

[18] Este vorba despre lucrarea *De officiis* a lui Cicero. Pentru locul exact, vezi Cicero, *De off.*, III, 8.

[19] Exemplul este adăugat de către Micu.

[20] Pentru locul exact în original, vezi Baumeister, *op. cit.*, *Institutiones iuris naturae*, cap. 3, § 71, f. 390–392.

[21] Baumeister îl citează în acest punct pe gânditorul luteran Melancthon (Baumeister, *op. cit.*, *Institutiones politicae*, § 30, f. 480), referință pe care Micu nu o preia. Să fie vorba despre o decizie determinată de îndatoririle sale confesionale? Această absență este semnalată și în ediția Micu 1966, 278.

[22] Este vorba despre retorul roman Marcus Fabius Quintilianus (c. 35–c. 100). Locul exact al citării este: Quintilianus, *Institutio oratoria*, XII, 2.

[23] Autorul invocat este C. Plinius Caecilius Secundus sau Pliniu cel Tânăr (61–c. 113). Referința exactă este: Plinius Secundus, *Epistulae*, III, epistula 3.

[24] Locul citat se găsește în Quintilianus, *Institutio oratoria*, II, 2.

[25] Plinius Secundus, *Epistulae*, III, epistula 3.

[26] Este vorba despre filosoful german Georg Bernhard Bilfinger (1693–1750), citat de către Samuil Micu după Baumeister.

[27] Plinius Secundus, *Epistulae*, III, epistula 9.

[SAMUIL MICU], ÎNVĂȚĂȚURA METAFIZICII

Acest text, o prelucrare după *Metafizica* lui Friedrich Christian Baumeister (M. Frid. Christiani Baumeisteri, Augusti Gymnasii Gorlicensis rectoris, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accomodata, et pluribus sententiis exemplis que ex veterum romanorum monimentis illustrata*, Lipsiae, Io. Frider Gledistschii, 1747, f. 137–342), a fost elaborat de Samuil Micu între 1787–1790. El se află în ms. rom. 538 de la BAR Cluj-Napoca, având dimensiunile 25 x 19,5 cm și 113 file.

Ca în cazul tuturor traducerilor din lucrarea lui Baumeister, Micu mai degrabă adaptează terminologia pentru a o face accesibilă publicului român. Remarcăm și în această situație preferința lui pentru cuvinte mai vechi din limbă în defavoarea neologismelor: de pildă, termenul *circumstanță* este redat prin „stare-împrejur”, *principiul rațiunii suficiente* este „începutul pricinii destule”, iar *principiul non-contradicției* este „începutul zicerii împotrivă”. De asemenea, exemplele originalului sunt adaptate contextului: Caius, din original, devine Bucur, iar un exemplu în care Baumeister vorbește despre Saxonia este înlocuit de un exemplu despre Ardeal.

În ceea ce privește conținutul doctrinar, *Metafizica* este o lucrare tipic modernă, în care se dă seama de principiile existenței, ale lumii, în general, și ale sufletului omenesc. Influențele sunt multiple, dar sursele care ies în evidență sunt Christian Wolff și Leibniz, în timp ce filosofia spinozistă se constituie ca principalul obiect de critică al învățatului ardelean. În acest context, puși în fața fragmentelor cuprinse în antologia de față, nu putem decât să ne întrebăm ce s-ar fi întâmplat dacă lucrarea ar fi avut o mai largă circulație în epocă: Cum ar fi arătat limbajul filosofic românesc? Cum ar fi fost receptată filosofia modernă în cultura română? Și, poate cea mai grea dintre aceste întrebări, s-ar fi dezvoltat mai organic filosofia românească?

Învățătura metafizicii a fost editată integral în Micu 1966, 71–186. În antologia de față s-au transcris după original filele 1^r–6^v, 60^v–68^r, 76^v–80^r, editorul încercând să ofere o mostră pentru fiecare dintre părțile pe care le cuprinde sistemul metafizic al acestuia. Astfel, filele 1^r–6^v aparțin *Ontologiei*, 60^v–68^r, *Cosmologiei*, iar 76^v–80^r, *Psihologiei*. Din adaptarea cărțurului ardelean lipsește a patra parte a *Metafizicii* lui Baumeister, *Teologia firească*, despre care se crede că s-ar fi pierdut (Micu 1966, 43).

[1] Samuil Micu rezumă un paragraf mai lung în care Christian Baumeister detaliază motivele care au făcut ca metafizica să dobândească o proastă reputație; vezi și Micu 1966, 273.

[2] Poziția exprimată este empiristă, punând accent pe anterioritatea simțurilor în cunoaștere.

[3] Pentru referința exactă, vezi Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Logica*, cap. 1, § 46, f. 23. Editorii *Metafizicii* susțin că Micu reia această referință tocmai fiindcă deja tradusese *Logica* în 1781–1782 (Micu 1966, 273).

[4] „Ceale singuratece”, adică *particularele*, singurele lucruri la care avem acces prin simțuri.

[5] Termenul „stări-împregiur” îl traduce pe latinescul *circumstantia*. Conceptul este un exemplu clar al strădaniei lui Micu de a nu introduce prea multe neologisme. Pentru o explicație a formării acestui calc, vezi Pinteș 2008, 20.

[6] Prin „hotărâre” este tradus termenul *definiție*.

[7] Locul exact se găsește în Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Logica*, cap. 1, § 46, f. 23.

[8] „Sânt ființă” îl traduce pe *substantiae sunt*, care, în terminologia filosofică în uz, ar fi redat prin „sunt substanțe”.

[9] „Închipuirile preste tot, deobște” sunt, în acest caz, ideile universale și generale. De cele mai multe ori, în scrierile sale filosofice, Micu folosește termenul „închipuire” pentru a numi imaginea, produsul primei etape a cunoașterii, imaginația, operațiunea minții prin care este desprins un conținut mental pornind de la obiectele sensibile.

[10] Micu rezumă textul lui Baumeister, care aduce și o serie de alte precizări menite să argumenteze în favoarea

importanței metafizicii (Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Metaphysica*, § 5, f. 139). Acest fapt a fost remarcat și în Micu 1966, 273.

[11] Ontologia se ocupă, potrivit lui Micu, cu ideile și principiile universale ale cunoașterii omenești.

[12] Cosmologia este știința despre lume, în general.

[13] Termenul „psihologie” nu are, evident, sensul actual; este vorba despre știința despre suflet, după cum indică și numele, dar această știință este pur descriptivă, spre deosebire de cea contemporană.

[14] Teologia naturală, știința descriptivă care discută atributele și natura ființei divine.

[15] Micu omite să traducă un întreg pasaj în care Baumeister oferă explicații suplimentare despre subiectul metafizicii și își anunță planul tratatului (Baumeister, *op. cit.* § 6, f. 139). Această omisiune nu este menționată în ediția Micu 1966.

[16] *Ființă* este redat prin „îns”, ceea ce corespunde, în traducere, latinescului *ens*.

[17] După cum remarcă Pompiliu Teodor și Dumitru Ghișe (Micu 1966, 273), această explicație a termenului de „ontologie” îi aparține lui Samuil Micu. Ceea ce nu precizează cei doi editori este că din textul românesc lipsește fragmentul în care Baumeister explică de ce ontologia mai este numită și „filosofia primă” (Baumeister, *op. cit.*, § 7, f. 140).

[18] Din textul românesc lipsește fragmentul în care Baumeister îi menționează pe cei ce definesc într-un mod și mai restrâns ontologia, stabilindu-i granițe mai înguste (Baumeister, *op. cit.*, § 8, f. 140). Această omisiune nu este specificată în ediția Micu 1966. Toate aceste omisiuni reprezintă tot atâtea dovezi ale efortului depus de către Samuil Micu pentru a adapta textul cititorilor români.

[19] Ontologia este descrisă de Micu drept o știință necesară pentru înțelegerea tuturor celorlalte, întrucât ea se ocupă de principiile („temeiurile”) de la care sunt deduse concluziile („închierile”) tuturor celorlalte.

[20] Textul românesc omite să traducă pasajul din original în care este arătată explicit importanța ontologiei pentru celelalte părți ale metafizicii (Baumeister, *op. cit.*, § 8, f. 140).

[21] Cele două principii ale cunoașterii omenești sunt principiul non-contradicției, numit și primul principiu, și principiul rațiunii suficiente. Potrivit lui Micu, din principiul non-contradicției vor rezulta adevărurile necesare, în timp ce din cel al rațiunii suficiente vor decurge cele contingente.

[22] În original este Caius (Baumeister, *op. cit.*, § 10, f. 142).

[23] După cum se remarcă și în ediția Micu 1966, 274, în acest paragraf Micu nu urmează ordinea textului lui Baumeister. Acesta din urmă plasează ambele exemple la sfârșitul paragrafului, în timp ce autorul transilvănean le așază imediat după enunțul pe care urmărește să îl illustreze.

[24] În textul lui Baumeister este dată și traducerea în germană a conceptului de „principiu al non-contradicției” (Baumeister, *op. cit.*, § 11, f. 143).

[25] Întregul paragraf arată de ce principiul non-contradicției este primul principiu. Din traducerea românească lipsește un fragment în care Baumeister afirmă că nimeni nu ar putea să îndrăznească să contradică acest principiu și să afirme că ceva este și nu este în același timp și sub același raport (Baumeister, *op. cit.*, § 12, f. 143–144).

[26] În original, Caius (Baumeister, *op. cit.*, § 14, f. 144).

[27] Micu nu traduce o parte din textul lui Baumeister, în care sunt invocați Wolff și Leibniz (Baumeister, *op. cit.*, § 15, f. 145).

[28] Principiul rațiunii suficiente are acest statut datorită universalității sale (căci nimic nu poate exista și nu poate fi gândit fără a avea o rațiune suficientă) și nu în virtutea unei anteriorități absolute, precum principiul non-contradicției.

[29] În original nu este accentuată definiția etimologică a cosmologiei (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 139, f. 212).

[30] Christian Wolff (1679–1754), filosof german pe al cărui sistem se bazează întreg demersul lui Baumeister.

[31] Este rezumat un pasaj mult mai amplu al originalului (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 139, f. 212).

[32] Îl traduce pe *animalia* din original.

[33] Locul exact nu se găsește în textul transcris în această antologie, vezi Micu 1966, 109.

[34] Pentru acest paragraf, vezi Micu 1966, 120.

[35] Textul invocat este *Bellum Catilinae* al lui Caius Sallustius Crispus. Pentru citatul exact, vezi Sall., *Cat.*, 10.

[36] *Taeda, taedae* este termenul latin pentru „torță”. Aceste *taedae ardentēs* reprezintă un loc comun în literatura clasică atunci când este vorba despre chinurile la care sunt supuși, de către furii, cei care se fac vinovați de fapte imorale.

[37] Citatul invocat este din *Viața lui Nero*, scrisă de Caius Suetonius Tranquillus. Pentru locul exact: Suet., *De vitis caesarum*, VI, 34.

[38] Pentru pasajul corespunzător din original, din care o parte a fost omisă în traducerea lui Micu, vezi Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 143, f. 215.

[39] Este citat Cicero, *De natura Deorum*. Pentru locul exact, vezi Cicero, *De nat.*, I, 9.

[40] Tarquinius Collatinus, unul dintre primii consuli ai Republicii Romane (c. 509 î. Hr.).

[41] Este citată istoria lui Titus Livius. Pentru locul exact, vezi Tit. Liv., *Ab urbe condita*, II, 2.

[42] Pentru paragraful invocat, vezi Micu 1966, 123.

[43] Această istorie este preluată după Suetonius, *De vitis caesarum* (*Despre viețile împăraților*); vezi Suet., *De vitis caesarum*, I, 37. Pasajul este citat explicit de către Baumeister (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 146, f. 216).

[44] Baumeister îi citează în acest loc pe Terențiu și pe Plaut (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 146, f. 217)

[45] Pentru locul exact al acestui paragraf în ediția modernă, vezi Micu 1966, 92.

[46] Acest exemplu este o aluzie la războiul ruso-austro-turc din 1787–1792. Micu adaptează textul lui Baumeister, în care putem întâlni un exemplu despre Saxonია (Micu 1966, 276).

[47] Baumeister explică etimologic conceptul de *fatum* și îl citează pe Marcus Minucius Felix (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 146, f. 217).

[48] Este citat explicit Aulus Gellius, *Nopti Atice*: Aul. Gel., *Noct. Attic.*, XIV, 1. Baumeister oferă aici și un lung citat din Seneca, pe care Micu alege să nu-l mai traducă (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 149, f. 219). Toate aceste omisiuni ilustrează efortul pe care îl face Micu pentru a adapta textul unui public nefamiliarizat cu toate aceste surse clasice.

[49] Micu face referire la determinismul promovat de filosoful raționalist olandez Baruch Spinoza (1632–1677).

[50] Pentru locul exact din ediția modernă, vezi Micu 1966, 98.

[51] Baumeister atribuie explicit această eroare lui Leibniz și filosofilor care urmează gândirea lui (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 176, f. 235). Critica este neașteptată, dat fiind faptul că Wolff și Baumeister însuși sunt cunoscuți ca leibnizieni.

[52] Pentru locul exact în original, vezi Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris, Logica*, cap. 1, § 35, f. 19.

[53] „Cu cuvânt grecesc” este adăugat de către Micu.

[54] „Ideile alese” sunt ideile distincte.

[55] Baumeister citează mai multe surse clasice pentru a-și ilustra punctul de vedere (Baumeister, *op. cit.*, cap. 2, § 181, f. 238).

[56] Puterile sufletului sunt intelectul și voința.

[57] Referința este din Cicero, *De officiis (Despre îndatoriri)*, I, 28.

[SAMUIL MICU], *LOGHICA*

Publicată la Buda, în 1799, în „Crăiasca Tipografie Orientalicească a Universității Peștii”, cartea are 205 p., în format *in-8°* (18 x 14 cm), neavând menționat autorul pe foaia de titlu. Fiind prelucrată de Samuil Micu, a fost considerată multă vreme ca unul dintre primele texte filosofice tipărite în limba română. Este una dintre situațiile în care modestul călugăr blăjean a acceptat anonimatul, în loc să-și etaleze proprietatea asupra unei întreprinderi care îi aparținea de fapt. Aici, poate, a jucat un rol și faptul că, fiind călugăr, ar fi fost neavenită apariția numelui său pe foaia de titlu a unui text filosofic laic.

În ceea ce privește originalitatea lucrării lui Samuil Micu, începând cu D. Popovici (1972, 199–202), discuțiile au fost întovărășite de eticheta „după Baumeister”. Apropierea de sistemul filosofic al wolffianului Friedrich Christian Baumeister, dominant în Viena în acea perioadă, este evidentă. Investigațiile făcute ne pun în fața unei probleme care încă nu și-a găsit o rezolvare suficientă: avem de a face cu o traducere fidelă sau cu o prelucrare după *Elementa philosophiae recentioris* (Lipsiae, 1747). Iar dacă este vorba de o prelucrare, trebuie stabilit gradul de dependență față de sursă.

O cercetare pe care am făcut-o prin compararea cu edițiile textelor lui Baumeister ne oferă certitudinea de a afirma că niciuna dintre ele nu poate să fie considerată drept o sursă directă a textului lui Samuil Micu. Putem bănuși că învățatul blăjean a apelat la un manual intermediar (tipărit sau curs audiat), pe care el însuși l-a dezvoltat într-un text independent. Travaliul îndelungat, care se întinde pe două decenii, și redactările diferite ale manuscrisului *Loghicii* ne pun în situația de a insista asupra laturii de originalitate pe care o prezintă textul românesc.

Prima variantă a textului, rămasă în manuscris, este datată 1781 și este urmare a perioadei în care Micu era la Colegiul „Sfânta Barbara” din Viena, unde, pe de o parte, se pregătea pentru activitățile pe care le va îndeplini în țară, pe de altă

parte, îndeplinea funcția de profesor pentru românii care frecventau cursurile acestui colegiu. Ea se intitulează *Loghică, acum întâiu pre limba românească prefăcută de Samoil Clain, ieromonah de la Blajiu, anul Domnului 1781, scrisă în Viena Austriei* (BAR Cluj, ms. rom. 113). Manuscrisul a fost revăzut la Blaj după doi ani, revizuirea constând într-o operație de stilizare, una de completare, dar și una de „românizare” a termenilor științifici. La cinci ani distanță, Samuil Micu reia într-o altă versiune manuscrisă textul: *Loghică, adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei, făcută și scrisă pre limba românească de ieromonahul Samoil Micu de la Sad, 1786, văzută și îndreptată, 1787* (BAR Cluj, ms. rom. 114).

Munca îndelungată la redactarea *Loghicii* se întinde, așadar, pe o perioadă de 19 ani, având în fața noastră cel puțin cinci etape de lucru: 1781, 1782, 1786, 1787 și 1799. Diferențele variantelor sunt uneori frapante, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că, deși este scrisă în spiritul filosofiei lui Chr. Baumeister, lucrarea lui Samuil Micu este una originală. Pentru identificarea unei eventuale surse directe, va trebui să luăm în considerare și existența unui alt text intermediar, fie tipărit, fie un curs audiat de călugărul blăjean la Viena în perioada 1778–1781.

Comparând variantele manuscriselor și ale textului tipărit, sesizăm frecvent renunțarea la terminologia filosofică inițială. Acest lucru credem că se datorează unui conflict între proprietatea termenilor (la care, evident, Micu ținea în mod deosebit, având în vedere și atenția pe care a pus-o în traducerile sale pentru fidelitatea redării textului străin) și ideea iluministă a accesibilității. De aceea, de la o variantă la alta, el renunță la termeni precum *gen* și *specie* și îi înlocuiește cu alții autohtoni, însă mai puțin adecvați, ca *feliu* și *spită* (sau *chip*), ceea ce ar putea crea o anumită confuzie în lectură (vezi și Gherman 2012, 205–211).

De multe ori, Samuil Micu întreprinde o adevărată stilizare a textului, perfecționând de la o variantă la alta topica și, mai ales, claritatea sintactică a exprimării. Observăm că, deși are tendința de a folosi propoziții, eventual fraze scurte, pe parcurs acestea se dezvoltă în structuri mai complicate, dar mai bine organizate sintactic. Uneori, putem constata chiar o tendință

spre „retorizarea” frazelor, care conțin numeroase structuri simetrice, repetiții sau opoziții.

Nu este atestat documentar dacă Samuil Micu a ținut cursuri de logică sau filosofie la școlile Blajului, însă faptul că exemplele la care apelează sunt de multe ori cu referire la spațiul românesc, diferind de la o variantă la alta a *Loghicii*, ne îndeamnă să presupunem că acest lucru a fost posibil.

Loghica a mai fost editată parțial în Fugariu 1970, I, 246–249, și Fugariu 1983, I, 367–374. O reeditare completă a publicat Mihai Alin Gherman (Micu 2007). În antologia de față s-au transcris și colaționat după ediția din 1799 paginile 19–90.

[1] În ms. 119, f. 13^v, apare scris prima dată: *cunoașterea*.

[2] În ms. scris inițial: *representația*, termen tăiat ulterior.

[3] Glosat marginal în ms.: *adecvată*.

[4] Scris inițial în ms. și tăiat: *speție*.

[5] Scris inițial în ms. și tăiat: *genere, adecă*.

[6] În ms. scris inițial: *cunoștință*.

[7] Pe frontispiciul Academiei lui Platon scria: „Prezența geometria la intrare”.

[8] Baco Verulamie este supranumele filosofului englez Francis Bacon, viconte de Alban și conte de Verulam (1561–1626), promotorul metodei inductive în cunoaștere.

[9] Este vorba despre Georg Bernhard Bilfinger (1693–1750), filosof german, matematician și om politic.

[10] Se referă la Cicero, *Pro lege manilia*, cap. 5: Legati quod erant appellati superbis, Corinthum patres vestri, totius Graeciae lumen, extinctum esse voluerunt (Trad.: Tații voștri au vrut să piară Corintul, lumina întregii Grecii, pentru că ambasadorii ar fi fost strigați cu cuvinte îngâmfate).

[SAMUIL MICU], *LEGILE FIREI,
ETICA ȘI POLITICA*

În acest volum, apărut în 1800 în Tipografia lui Petru Bart din Sibiu, s-au tipărit primele două secțiuni din lucrarea de filosofie practică a lui Samuil Micu, concepută în patru părți. Este în format *in-8°* (18,5 x 11 cm), având 428 de pagini: partea I, p. 1–176; partea a II-a, cu o foaie de titlu separată (*Filosofia cea lucrătoare a rânduialelor dreptului firei*), p. 177–428. Aparținând primei părți a filosofiei practice (lucrătoare), textul de față a mai fost editat parțial și în Fugariu 1970, I, 250–271; Fugariu 1983, I, 491–510. În această antologie sunt transcrise p. 1–58 după ediția princeps descrisă.

Cu toate că, potrivit titlului, traducerea ar corespunde părții dedicate dreptului natural din lucrarea lui Christian Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris*, ea este în fapt o adaptare a *Filosofiei morale*. Istoricul Pompiliu Teodor a descoperit că există trei variante, care dau seama de strădania lui Micu de a găsi limbajul cel mai potrivit pentru a exprima o serie de idei noi pentru cultura română. Prima este o traducere făcută la Viena, în 1781, după ediția Cluj 1771 a *Elementa philosophiae recentioris*. A doua, scrisă între 1782 și 1786, nu mai este o simplă traducere, ci o prelucrare a textului lui Baumeister, în timp ce a treia, datând din 1786, reia a doua variantă, cu unele modificări (Teodor 1960b, 238; Teodor 1984, 124). S-a remarcat că *Philosophia moralis* conține și pasaje intercalate din Karl Steinkellner, *Institutiones philosophiae moralis in usum auditorum philosophiae*, acest autor ajutându-i lui Micu să adapteze teoriile etice la contextul local; din Steinkellner sunt preluate pasaje explicative, care oferă lămuriri suplimentare sau definiții (Teodor 1984, 124, 126; Teodor 1960b, 240). Capitolele *Adaogere* și *De neștiință* din textul de față ilustrează această situație.

Caracterul de adaptare este mai mult decât evident: la fel ca în cazul *Eticii*, Micu schimbă numele personajelor din exemple, astfel încât Caius și Titius devin Petru și Sempronie; omite sistematic autocitățile din lucrarea lui Baumeister

(situațiile în care acesta trimite la alte părți ale operei sale), precum și referințele la alți filosofi din textul iluministului german. Dar, spre deosebire de *Etica, Filosofia morală* nu preia strict textul lui Baumeister ca atare, ci fructifică și lucrarea *Institutiones philosophiae moralis* a lui Steinkellner pentru definirea și discutarea mai detaliată a unor concepte precum voința și libertatea, termeni esențiali pentru teoria acțiunii. Acest mod de compunere a textului se numără și printre procedeele intelectuale ale Evului Mediu. Literatura de specialitate l-a numit de curând „bricolaj intelectual”, pentru a-i putea sublinia astfel caracterul de preluare, evitând totodată termeni cu conotație negativă prea puternică, cum ar fi acela de „plagiat”, care nu se pot aplica în mod corect practicilor intelectuale ale trecutului.

Antologia de față, prin editarea *Filosofiei morale* alături de celelalte scrieri dedicate gândirii practice a lui Micu, îi permite cititorului să urmărească alegerile terminologice ale autorului și să răspundă unor întrebări precum: Este aparatul conceptual al acestuia coerent? Cum sunt introduși noii termeni? Și, poate cel mai important, aceste texte pot începe să contureze răspunsul la întrebarea de ce acest vocabular filosofic nu s-a impus în cultura noastră.

[1] Cu excepția capitolelor *Adaogere* și *De neștiință*, textul este o adaptare a secțiunii *Philosophia moralis*, § 1–17, din M. Frid. Christiani Baumeisteri, Augusti Gymnasii Gorlicensis rectoris, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accomodata, et pluribus sententiis exemplis que ex veterum romanorum monumentis illustrata*, Lipsiae, Io. Frider Gledistschii, 1747, f. 345–366.

[2] Paragraful este mai mult decât o simplă traducere: Micu îl adaptează pentru a putea explica sensul conceptului de „filosofie lucrătoare”.

[3] Micu omite aici o referință din original, în care Baumeister trimite la metafizica sa pentru o lămurire conceptuală (Baumeister, *op. cit.*, *Praefatio*, § 2, 1, f. 346). Această absență ridică o problemă: oare inițial Micu nu avea de gând să traducă întregul sistem al lui Baumeister?

[4] Termenul *definitio* din original (Baumeister, *op. cit.*, § 3, f. 347) este tradus prin „hotărâre” de către Micu, acesta preferând un calc lingvistic introducerii unui neologism.

[5] Este citat paragraful anterior al *Filosofiei morale*. Pentru locul precis din originalul latin, vezi Baumeister, *op. cit.*, § 2, 6, f. 346–347.

[6] Acesta este subiectul filosofiei morale. În original, este citată *Cosmologia* pentru explicația *Vires quibus anima aequae ac corpus hominis gaudent constituunt eius naturam*, tradusă de Micu astfel: „Puterea sufletului și a trupului omenesc alcătuieste firea omului”. Vezi Baumeister, *op. cit.*, § 3, 3, f. 347.

[7] În această secțiune este delimitată tematica dreptului natural sau a legilor firii.

[8] Punctele 5–6 stabilesc domeniul eticii.

[9] Este citat punctul anterior. Pentru locul exact din original, vezi Baumeister, *op. cit.*, § 3, 6, f. 348.

[10] Precizarea „adecă cu alții împreună lăcuitoriu” lipsește din original. Acesta este un exemplu al felului în care Micu adaptează textul lui Baumeister pentru a-l face potrivit publicului cărui i se adresează: el introduce adesea explicații suplimentare, definiții sau doar oferă mai multe sinonime pentru termenii prin care sunt exprimate concepte noi.

[11] Punctele 7–8 definesc rostul politicii și domeniul acesteia. Această prefață se referă la întreaga parte a III-a a sistemului lui Micu, mai precis, la toată filosofia lucrătoare, care are patru părți: filosofia morală, în cadrul căreia este definit binele în general și sunt stabilite condițiile de posibilitate ale moralității; dreptul natural (legile firii), care stabilește ce reguli trebuie urmate; etica, în cadrul căreia se arată cum poate omul efectiv să urmeze preceptele dreptului natural; și politica, care arată cum trebuie să se comporte omul în calitate de cetățean.

[12] Prin acest calc lingvistic sunt traduse *universalis* și *generalioris*. Din nou se poate vedea strădania lui Micu în a evita introducerea prea multor neologisme.

[13] Demersul lui Micu pornește de la universal înspre particular.

[14] Punctele 1–4 ale § 4 anunță structura filosofiei lucrătoare, adică a celei de-a treia părți a sistemului filosofic urmat de către Micu.

[15] „Fapta volnică” îl traduce pe *actio libera* din originalul latin. Doar o acțiune liberă poate fi socotită ca fiind morală, motiv pentru care definirea acestui concept este semnificativă.

[16] În acest paragraf sunt traduse în limba română, probabil pentru prima dată, principalele concepte cu care operează filosofia morală.

[17] „Din voia cea slobodă și volnică” îl traduce pe *ex libertate*.

[18] În original este: *has vero liberas nonnunquam etiam morales* (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 6, f. 351). În traducerea lui Micu, *morales* este tradus prin „omenești”. Propoziția originalului ne spune în fapt că, deși toate acțiunile morale sunt libere, nu și toate acțiunile libere cad sub incidența moralității.

[19] Din adaptarea lui Micu a fost exclus un exemplu al lui Baumeister în care diferența dintre acțiunea omenească și acțiunea omului este asemănată aceleia dintre acțiunea regelui și acțiunea regească (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 6, f. 352).

[20] În acest paragraf sunt enunțate condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca o acțiune să poată fi considerată liberă.

[21] În original este invocată definiția dată libertății în partea sistemului lui Baumeister dedicată metafizicii (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 7, 1, f. 353).

[22] Originalul îl citează explicit pe Iohann Gottlieb Heineccius, un important profesor de filosofie și de jurisprudență german (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 7, 3, f. 353).

[23] Micu omite o secțiune întreagă, în care este citat filosoful german Samuel von Pufendorf (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 7, 4, f. 354).

[24] Caius în exemplul lui Baumeister (*op. cit.*, cap. 1, § 8, f. 354).

[25] Caius în original (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 9, f. 355).

[26] Titius în original (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 9, f. 355).

[27] Baumeister numește chiar boala de care ar putea suferi cineva care a trăit o viață prea desfrânată: podagra (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 9, f. 355).

[28] În original se găsește o trimitere la *Metafizica* lui Baumeister (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 10, f. 356).

[29] Scopul, finalitatea.

[30] Baumeister trimite din nou la *Metafizica* sa, iar această referință este omisă de către Micu (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 10, f. 356).

[31] Acest pasaj este un rezumat al unui argument mai complex înaintat de către Baumeister (*op. cit.*, cap. 1, § 10, f. 356). Pe parcursul argumentării sale este invocat și filosoful Christian Wolff, al cărui sistem Baumeister l-a adaptat unor cerințe didactice.

[32] Rămânând consecvent în privința metodei adoptate până acum, Samuil Micu omite să noteze trimiterea la definiția binelui din *Metafizica* lui Baumeister, prezentă în original (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 12, f. 357).

[33] Acest termen îl traduce pe *indifferens* din original. Putem observa din nou strădania lui Micu, care formează cuvântul pe o rădăcină greacă, de a traduce conceptele fără a introduce prea multe latinisme.

[34] Micu omite aici o trimitere la Iohann Gottsched Christoph, *De fonte vitiorum humanorum*, care se găsește în textul lui Baumeister (*op. cit.*, cap. 1, § 13, f. 360). Toate aceste omisiuni ale unor citate și trimiteri fac parte din efortul gânditorului ardelean de a adapta textul publicului cărui îi era adresat. Teza lui Micu este că nu există fapte omenești indiferente din punct de vedere moral, deși pot exista asemenea fapte care să pară indiferente.

[35] Astfel este tradus conceptul de „rațiune suficientă” (*ratio sufficiens*), un termen esențial pentru filosofie și logică.

[36] Originalul trimite la definiția rațiunii suficiente din *Metafizica* lui Baumeister, trimitere omisă și de această dată de către Micu (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 14, f. 360).

[37] Pentru acest pasaj Baumeister invocă autoritatea lui Christian Wolff (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 14, f. 361). Putem din nou remarca faptul că Micu omite în mod sistematic aceste referințe.

[38] În original este *necessitatem quandam spinosisticam et absolutam* (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 14, f. 362). Este interesant de remarcat că Micu, în efortul de adaptare a textului la publicul căruia i se adresează, nu menționează conceptul de „necesitate spinozistă”.

[39] Întregul pasaj este mai degrabă un rezumat al originalului decât o traducere fidelă a acestuia.

[40] Paragraful acesta este un rezumat al expunerii lui Baumeister: el prezintă mai multe opinii, citându-și sursele (printre care se numără și Hugo Grotius și Pufendorf), iar opinia expusă de către Micu este doar una dintre cele enumerate, și nu neapărat cea în favoarea căreia înclină argumentul iluministului german.

[41] În original se face o trimitere la *Metafizica* (Baumeister, *op. cit.*, cap. 1, § 17, f. 365).

[42] Clar și distinct.

[43] Din acest punct textul este o adaptare după primul volum al lucrării *Institutiones philosophiae moralis in usum auditorum philosophiae conscriptae a Carolo Steinkellner e Soc. Ies, Vindobonae, Typ. Ioann. Tom. nob. De Trattnern*, 1768. Această sursă a fost menționată pentru prima dată de către Pompiliu Teodor (1960b, 240; 1984, 124, 126). Capitolul *Adaogere* adaptează capitolul al IV-lea (*De actionis humanae natura et varietate deque voluntario et libero*) al primei părți din primul volum al *Institutiones philosophiae moralis* (f. 61–67).

[44] Paragraful nu este doar rezumat din Steinkellner, ci lipsește o întreagă distincție conceptuală: aceea dintre actul voluntar, actul spontan și cel liber (Karl Steinkellner, *op. cit.*, vol. 1, pars 1, cap. 4, f. 63).

[45] Micu adaptează în această secțiune capitolul V (*Quae ignorantia obstet, quo minus actus sit voluntarius?*) al lucrării lui Steinkellner (f. 67–72).

[46] Steinkellner oferă un exemplu în plus și face observația că, atunci când se judecă o cauză, se pleacă de la presupuziția că acuzatul cunoaște legile patriei sale (Karl Steinkellner, *op. cit.*, vol. 1, pars 1, cap. 4, f. 69).

[47] Exemplul îi aparține lui Micu.

[48] *Vholion* este un calc după termenul *scholion* ('scolie'), acesta din urmă regăsindu-se ca atare în textul lui Steinkellner, *Institutiones philosophiae moralis*, vol. 1, pars 1, cap. 5, f. 71.

[49] De aici textul traduce capitolul al VI-lea (*An vis aut metus tollat voluntarium?*) al lucrării lui Steinkellner.

[50] Citatul este din *Disertațiile* (sau *Discursurile*) lui Epictet, publicate de către elevul său, istoricul Arian din Nicomedia (c. 86/89–c. 146/169). Teza spre care trimite textul de față este aceea potrivit căreia libertatea ar fi o trăsătură inalienabilă a ființei umane, o poziție extrem de interesantă, în special dacă ținem seama de faptul că filosoful a fost, pentru o perioadă de timp, sclavul lui Epaphroditus, un administrator de la curtea lui Nero.

ILUSTRĂȚII

E l e g i a
de laudibus Medicinæ

quam

Illustrissimo ac Magnifico Domino Praesidi
et Directori, item Clarissimis D. D.
Professoribus, totique Inclytae Facultati
Medicae Vindobonensi.

N o v o a n n o

Muneris iustar

Animo devotissimo

obtulit.

L. Basilius Papp,

Transilvanus Mező-keménytelkiensis, in Antiquissima,
ac celeberrima Universitate Vindobonensi Physiologiae et
Chemiae Ordinarius Auditor.

Illustrissimo Comiti Joanni Nemes de Hidvég
Caesarem Ephebo et in Caesarea Regia Nobili-
um Academia Theresiana Jurium in alterum
Annum Auditori, Dilectissimo Musarum Amico
in perennis observantiae tesseram
dedicata.

V i e n n a e.

Anno aerae christianae.

MDCCCXIII.

Vasile Popp, *Elegia de laudibus medicinae*,
Viena, 1813 (pagina de titlu)

Dimitrie Țichindeal (1775–1818)

Ф І Л О Г О Ф И Ч Ё Щ Й
 Ш Й
 П О Л И Т И Ч Ё Щ Й
 П Р И Н
 Ф А Б У Л Ё
 М О Р А Л Н И Ч Ё
 Л В З Ц Х Т Ё Р Й

Якъм Агала Варз квалесе, шй Атрз ачест
 вий пре аймеа Рѡмѡнѣскз Атокмите де
 ДИМИТРИЕ ЦІКНДЕАЛ,
 Парохва Бечкерѣкзавй мѡк, шй ал Схѡла-
 лелур Препаранде Рѡмѡнѣщй дин Брада
 вѣкю КЯТВХБТ.

Л В З Д А
 КЪ чупарка Краѣщей Типографій а Сѡуизкер
 снтатей Оунгѡрѣщй дин Пѣца 1814.

Dimitrie Țichindeal, *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, prelucrare după Dositei Obradovici, Buda, 1814 (pagina de titlu)

А Т Ъ М П Л Ъ Р И Л Ъ
 Л ъ Н
 Т Е Л Е М А Х

ФІЮЛЕНІ ЛЕНІ ОУЛІСЕВ (ОДІССЕУСЪ),

А Т О К М І Т В

А ъ

Ф Ъ Н Ъ Л О Н

А Р Х І В Н И К О П Я Л К А Д Е Р Е Й.

А К ъ М А Т ъ Ю,

Д е п р е л и м е а І т а л і е н ѳ е к ѳ , п р е л и м е а Р о м ѳ -

н ѳ е к ѳ п р е ф а к ѳ т е

Д ъ

П Ё Т Р ъ М А І О Р д е Д и ч о - С ѳ м ѳ р т и н ,

Πρωτόση, ш ѳ К р ѳ ѳ е к ѳ Р е в ѳ з о р ѳ К ѳ р ѳ и л ѳ ѳ

Т О М ъ I

А А Б ъ Д А

А К р ѳ ѳ е к ѳ Т ѳ п о г р а ф і е ѳ О ѳ н и в е р с и т ѳ т е й д и н

П і с т ѳ . 1 8 1 8 .

François Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiuhui lui Ulise*
 (Odiseus), traducere de Petru Maior,
 Buda, 1818 (pagina de titlu)

ἄΝῦΛ ἘΕΛ ΜΖΗΝΟΣ.

ΒΥΚΥΡΙΑ ΛῶΜΕἼ,

Οὔν Κάντες ἦ Σπήχθρη ἦδολκνάτετε, ἦ
 κάρε ἀφλατόαρελε σπάρῃ ἄ μιῖτελωρ
 πάτρῃ Τάμιθρη ἄλε ἄνθλαῖ ἔλεῖ
 ἦφρῶμσεῖατ κῶ ρόῖθρη εῖ-
 νε σῶ κῶπρίεῖα.

Π ρ η η

Β Ἀ Σ Ἴ Λ Ἰ Ὶ Ἄ Ἰ Ρ Ο Η

Ἰδράτλα ἦ Μάρεα Πρωτοπιάτ ἄλ ἄρῶ-ῶ-ῶ-ῶ Προ-
 κῶῶ-ῶ-ῶ ἄλκασῶῶ, σὸ ἄῶῶ ἦῶῶ ἄ-
 ῶ ῶῶῶῶ.

С Ἰ К Ἰ Ἰ

✠ Πρωτοπιάτ Τυπογράφε ἄλῃ Ἰωάνη Βάρετ.

1 8 2 0

Р И С И П Ы Р Ъ

Ч Ъ Д В П Р О В Р М Ъ

А

І В Р У О А Л Н І М У Л Ъ Й

Картѣ савъ Апланиитъ дѣлѣхъ къ вѣжнѣтѣ

че савъ зисъ къ нѣ ва рѣмжнѣ

пѣлѣтрѣ пре пѣлѣтрѣ.

скѣясѣ днн картѣ дѣлѣ

І Ѡ Ѡ Й Ф Ф Л А В І Ѡ

П Р В Ѡ К В Р Т

Ш Й

А Ѡ Кжнтѣрѣй А стѣхѣрѣй а л к ж т ѣ й т ж

Д В

І Ѡ А Н Н Б А Р А К

Магѣстратѣа Транслатѣрѣ ал Брашовѣа дѣлѣ.

А Б В К Ж Р Ѡ Ш Й 1821.

Ioan Barac, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului, carea s-au împlinit după cuvântul ce s-au zis că nu va rămânea piatră pre piatră*, după o prelucrare din maghiară după Iosephus Flavius, București, 1821 (pagina de titlu)

ИСТОРІА

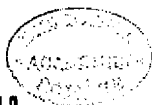
АЗИ

СОФРОНИМ ШИ А ХАРИТЕИ

УЕИ ФРЕМОДСЕ,

ФІИЧЕИ АЗИ ИРИСТЕФ МАИ МАРЕЛЗИ ДИИ

МИЛЕТИ.

ПРИИ

ВАСИЛИЕ ААРОИ

ЖУРАТ ПРОКЮРАТУР, І ВЕРШУРН АННАЧУИТА, ШИ А
КЪМА ІТЛЮ ПУПІРАТЪ.

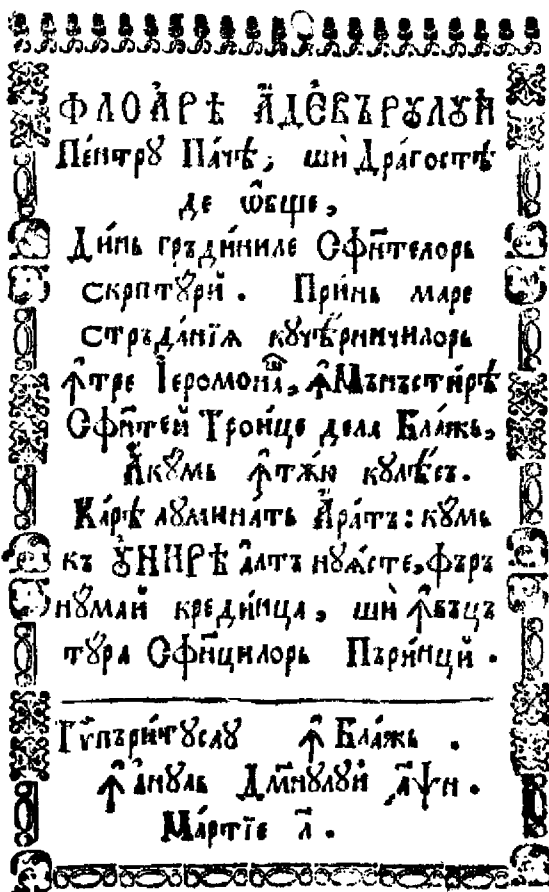
СИБИУ,

І Типографіа АЗИ Іоанн БІРЧ 1821.

Vasile Aaron, *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai-marelui din Milet, Sibiu, 1821 (pagina de titlu)*

Petru Pavel Aaron (1709–1764)

*Floarea adevărului, pentru pacea și dragostea de obște,
 Blaj, 1750 (pagina de titlu)*

2

Рндретарѣ авнв по-
 селѣ, алим сирис шн нбн
 лѣв, шн р'прбайста шнп'
 аше за шд, шн р'прбайста
 тктарѣ гродѣй прѣдринпѣ
 шнп свнкарѣ сван тврдѣ
 сѣнв прѣстѣнѣ авнв шнп,

Рѣнѣ воинѣ, шн стѣнѣ
 тврдѣ шнп р'прбайста
 Самонѣ Кларѣ шнп свн
 сирис р'прбайста аше шнп
 тврдѣ шнп р'прбайста

DISSERTATIO
 CANONICA
 DE MATRIMONIO
 JUXTA DISCIPLINAM
 GRÆCÆ ORIENTALIS ECCLESIAE.

AB

SAMUELE KLEIN DE SZÁD,
 DIOECESSEOS FOGARASIENSIS IN TRAN-
 SYLVANIA PRÆSBYTERO, ET IN SEMINARIO
 GENERALI CÆSAREO-REGIO GRÆCO-CA-
 THOLICORUM VINDOBONENSI AD
 S. BARBARAM STUDIORUM
 PRÆFECTO,

CONSCRIPTA

VINDOBONÆ,
 TYPIS JOSEPHI NOB. DE KURZBECK.

MDCCLXXXI.

Samuil Micu, *Acatist sau Carte cu multe rugăciuni pentru evlaviia fieștecărui creștin*, Sibiu, 1801 (pagina de titlu)

Д И Д А Х І Й

А Д В Н Ъ

Л В Ъ Ц Ъ Т Ъ Р Й

П В Н Т Р Ъ

К Р Ъ Щ В Р Ъ Ф І Н Л Ѳ Р

А

А Г Р О П Ъ Ч Ъ Н Ъ П Р Ъ Н Ч Н Л Ѳ Р М О Р Д Й

В С Л А С Е А С

П В Т Р Ъ М А І І Ѳ Р А Е Д І Ч О С Х М З Р Ч І М.

Парѡх Сас-Регинѡвѡй, шѡ Прѡтопоп Гурѡвѡвѡй ѡ Браѡла,

прекѡм

Шѡ ла АНЗАЦАТСА Крътска Локвментенциале КОНСИЛІУМ ла Оуни-
гарѡй Крътск Кръциларѡ Републѡр.

А А Б В Д А

ѡ Крътска Тупографѡе ѡ Оуниверситѡциѡй Оунгѡрѡциѡй ѡ Ынѡла

1809.

Petru Maior, *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți*, Buda, 1809 (pagina de titlu)

143

Д'Вѣзъ вѣзъ
попъ и дѣла

Промышленна

§. 1.

Филозофия, наредъ свѣдѣтъ вѣзъ.
 пасаде прѣи ерѣмоуи рѣ д'Вѣзъ
 пазрѣ и вѣзъиуиу, рѣ наредъ авѣс
 аиуи аи ерѣиѣ. наредъ аиуи вѣс
 рѣ д'Вѣзъ вѣзъи, иуи рѣ ерѣиѣ
 аѣ, ии ии ерѣиѣ, прѣи ерѣиѣ
 ерѣиѣ ерѣиѣ ерѣиѣ д'Вѣзъ
 иуи ерѣиѣ, ии ерѣиѣ ерѣиѣ, ии
 иуи ерѣиѣ ерѣиѣ, ии ерѣиѣ ерѣиѣ
 ии ерѣиѣ ерѣиѣ. Аѣ ерѣиѣ д'Вѣзъ
 вѣзъ ерѣиѣ ерѣиѣ попъ и дѣла.

§. 2.

[Samuil Micu], *Învățătura politicească*, prelucreare după
 Friedrich Christian Baumeister, 1787,
 ms. rom. 90 BAR Cluj (f. 143^r)

3

1

ЛОТННЪ
 АИОН П'МДЮ
 ПРС МОНДА РОМАНД.
 СИВ ПРС ФВНСАВ

ДЕ САМОНА КЛАИ
 ИСТОНОК ПЛА БЛАФЮ
 АИОН ДОМНАСЮ
 1781. ГУНА.

СИУРС П'ВЕННА
 АИОН

АВЪРАВ РОМАНД, П'МДЮ
 МАИ АИОН П'МДЮ
 ПЛА, П'МДЮ
 МАИ АИОН САВ СИУРС АИОН
 П'МДЮ САМОНА КЛАИ ГУНА

П'МДЮ
 П'МДЮ

[Samuil Micu], *Loghica*, adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei, prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, 1781, ms. rom. 113 BAR Cluj (f. 3^v)

Amoralea
 Etica sau morala.

Dr. G. G. G. G.

Amoralea sau morala este o știință care se ocupă de studiul și aplicarea principiilor care guvernează acțiunile umane. Scopul ei este să ajute omul să trăiască în armonie cu sine și cu ceilalți, să realizeze binele și să evite răul. Aceasta înseamnă să urmărim un stil de viață bazat pe onestitate, dreptate și responsabilitate. Într-un sens mai larg, amoralea se referă la toate acele principii care ne conduc la o viață mai bună și mai înțeleasă.

Deși amoralea este o știință nouă, ea are rădăcini adânci în istoria gândirii umane. De la filozofii antici până la gânditorii moderni, oamenii au încercat să înțeleagă ce înseamnă o viață bună și cum să o atingă. În prezent, amoralea este o disciplină în plină dezvoltare, care contribuie din ce în ce mai mult la înțelegerea și îmbunătățirea societății noastre.

a) Amoralea este o știință care se ocupă de studiul și aplicarea principiilor care guvernează acțiunile umane. Scopul ei este să ajute omul să trăiască în armonie cu sine și cu ceilalți, să realizeze binele și să evite răul. Aceasta înseamnă să urmărim un stil de viață bazat pe onestitate, dreptate și responsabilitate. Într-un sens mai larg, amoralea se referă la toate acele principii care ne conduc la o viață mai bună și mai înțeleasă.

ЛЕУИЛЕ ФІРЕЙ,
 НѠАКѠ ШН ПОЛНТАКѠ,
 С А З
 Ф И Л О С О Ф И Я
 ЧѠ ЛУКРЪТОАРЕ,
 † ПАТРЕ ПЕРЦНІ † ПЕРЦНІТЪ, ШН †
 ПЕРЦ ЛІЕОУ КНП ЛШЕЗЛАТЪ ПРЕ ЛНМ-
 БА РОМЖНІЕКА.

П А Р Т Е † Т Ъ А

С Н Б І Я,
 † ТУПОГРАФІА ЛУН ПЕТРЕ БАРП.

Г 8 0 0

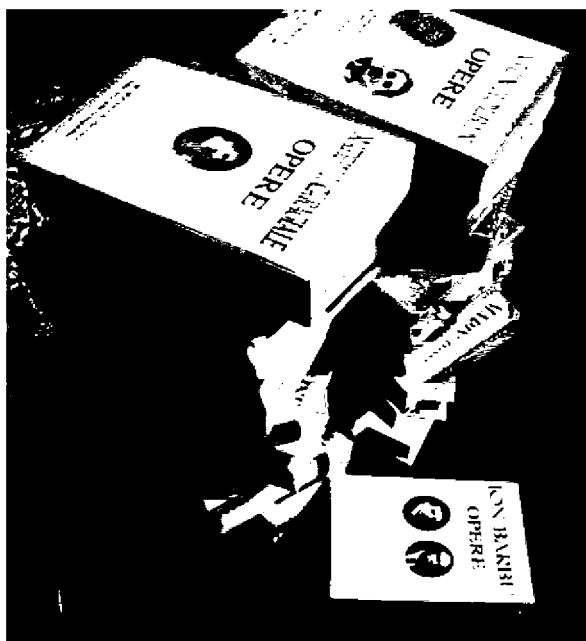

[Samuil Micu], *Legile firei, itica și politica sau filosofia cea
 lucrătoare*, I, preluare după Friedrich Christian Baumeister,
 Sibiu, 1800 (pagina de titlu)

APARIȚII ÎN COLECȚIA
„OPERE FUNDAMENTALE”

CUPRINS

C. SCRIERI LITERARE	5
75. Vasile Aaron, <i>Versuri veselitoare la zioa numelui Exțelenției sale, Domnului Domn Ioan Bob</i> , Sibiu, [1806]	7
76. Vasile Aaron, <i>Versuri veselitoare întru cin<s>tea prealuminatului și preaosfințitului Domn Samoil Vulcan</i> , Sibiu, 1807	17
77. Vasile Aaron, <i>Perirea a doi iubiți, adecă jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăogat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis</i> , Sibiu, 1807	29
78. Gheorghe Lazăr, <i>Versuri de laudă în limba dacoromânească</i> , Viena, 1808	45
79. Vasile Popp, <i>Elegia qua spectabili ac clarissimo viro Carolo Michaeli Moger</i> [Elegie pe care o aduce ca ofrandă admirabilului și preastrălucitului bărbat Carol Mihai Moger], Cluj, 1808	48
80. Vasile Popp, <i>Elegia ad inclytos status et ordines trium nationum magni principatus Transylvaniae</i> [Elegie dedicată ilustrelor stări și ordini ale celor trei națiuni ale Marelui Principat al Transilvaniei], Cluj, 1810	56
81. Pietro Metastasio, <i>Excerptum ex opere manuscripto Temistoclu</i> , traducere de Ioan Budai-Deleanu, c. 1812	72

82.	Vasile Popp, <i>Elegia de laudibus medicinae</i> [Elegie pentru meritele medicinei], Viena, 1813 ...	85
83.	Ioan Teodorovici-Nica, <i>Cântare despre începutul și starea de astăzi a românilor</i> , Buda, 1813	104
84.	Dimitrie Țichindeal, <i>Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături</i> , prelucrare după Dositei Obradovici, Buda, 1814	108
85.	Vasile Aaron, <i>Vorbire în verșuri de glume întră Leonat, bețivul, om din Longobarda, și întră Dorofata, muiarea sa</i> , Sibiu, 1815	136
86.	Gheorghe Munteanu, <i>Cheia preteșugului celui adevărat</i> , Buda, 1815	164
87.	Naum Petrovici, <i>Versuri celui de înalt și bun neam născutului, domnului Uroș Stefan Nestorovici</i> , Buda, 1815	174
88.	Ioan Tincovici, <i>Cântări dumnezeiești</i> , Buda, 1815	181
89.	Gheorghe Montan, <i>Străinul în Pesta, adecă o vorbire între un străin din Țara Turcească și între un cetățean din Pesta</i> , Buda, 1816	190
90.	Jean-François Marmontel, <i>Adelaida sau păstorița alpicască</i> , traducere de Ioan Teodorovici-Nica, Buda, 1817	205
91.	François Fénelon, <i>Întâmplările lui Telemah, fiului lui Ulise (Odiseus)</i> , traducere de Petru Maior, Buda, 1818	231
92.	Vasile Aaron, <i>Reporta din vis</i> , c. 1819–1821	263
93.	Ioan Barac, <i>Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului</i> , după o prelucrare din maghiară din Iosephus Flavius, București, 1821	391
94.	Vasile Aaron, <i>Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai-marelui din Milet</i> , Sibiu, 1821	417
95.	Vasile Popp, <i>Cătră cinstit Dumnealui Ioan Prale, autorul Psaltirii în versuri</i> , Brașov, 1827	459
96.	Moisi Bota, <i>Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei românești întru învățături</i> , Buda, 1829	470

97.	Vasile Aaron, <i>Anul cel mănos. Bucuria lumei, Sibiu, 1830</i>	488
D. SCRIERI TEOLOGICE ȘI RELIGIOASE		509
98.	Gherontie Cotore, <i>Despre articulusurile ceale de price, 1746</i>	511
99.	<i>Floarea adevărului, Blaj, 1750</i>	534
100.	Petru Pavel Aaron, <i>Păstoriceasca datorie dumnezeieștii turme vestită, Blaj, 1759</i>	565
101.	<i>Biblia Vulgata, traducere de Petru Pavel Aaron et alii, 1760–1761</i>	592
102.	Petru Pavel Aaron, <i>Înceaperea, așezământul și iscăliturile sfântului și a toată lumea Săbor de la Florenția, Blaj, 1762</i>	636
103.	[Samuil Micu], <i>Carte de rugăciuni pentru evlavia omului creștin, Viena, 1779</i>	646
104.	Samuil Micu, <i>Îndreptarea păcătosului, prelucrare după Paolo Segneri, Viena, 1780</i>	654
105.	Samuil Micu, <i>Dissertatio canonica de matrimonio, Viena, 1781</i>	678
106.	Samuil Micu, <i>Despre căsătorie, 1782</i>	726
107.	Samuil Micu, <i>Dissertatio de ieiuniis Graecae Orientalis Ecclesiae, Viena, 1782</i>	743
108.	Petru Maior, <i>Procanon, ce cuprinde în sine ceale ce sânt de lipsă spre înțălesul cel deplin și desăvârșit al canoanelor, 1783</i>	785
109.	Gheorghe Șincai, <i>Catehismul cel mare, cu întrebări și răspunsuri, Blaj, 1783</i>	807
110.	Samuil Micu, <i>Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți, Blaj, 1784</i>	829
111.	Chiril al Ierusalimului, <i>Catihises sau învățături cătră cei ce vin la botez, traducere de Samuil Micu, 1788</i>	864
112.	Samuil Micu, <i>Tractat despre moral preste tot și despre moralul creștinesc îndeosebi, 1789</i>	886
113.	Samuil Micu, <i>Cunoștință pre scurt a istoriei besericești, 1789</i>	903

114.	Samuil Micu, <i>Istoriia împărecherii întră Besearica Răsăritului și a Apusului</i> , c. 1790	921
115.	Samuil Micu, <i>Istoriia Săborului de la Florenția</i> , c. 1790	958
116.	<i>Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao</i> , traducere de Samuil Micu, Blaj, 1795	983
117.	Petru Maior, <i>Protopopadichia, adecă putearea, drepturile sau privileghioanele protopopilor celor românești în Ardeal</i> , 1795	1037
118.	Samuil Micu, <i>Teologhiia moralicească sau Bogosloviia</i> , prelucrare după Wenzel Schanza, Blaj, 1796	1058
119.	Samuil Micu, <i>Praxișul furumului bisericesc</i> , c. 1800	1082
120.	Samuil Micu, <i>Acatist sau Carte cu multe rugăciuni pentru evlaviia fieștecărui creștin</i> , Sibiu, 1801	1114
121.	<i>Teologie dogmatică și moralicească despre Taine preste tot</i> , traducere de Dimitrie Căian senior, Samuil Micu și Dimitrie Vaida, Blaj, 1801	1129
122.	Thomas de Kempis, <i>De urmarea lui Hristos</i> , traducere de Samuil Micu, 1803	1148
123.	<i>Teologie dogmatică, după învățatura bunilor credincioși dascali întocmită</i> , traducere de Dimitrie Căian junior, vol. I, Blaj, 1804	1173
124.	Petru Maior, <i>Didahii, adecă învățaturi pentru creășterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți</i> , Buda, 1809	1190
125.	Petru Maior, <i>Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți</i> , Buda, 1809	1228
126.	Petru Maior, <i>Prediche sau învățaturi la toate duminicile și sărbătorile anului</i> , I–III, Buda, 1810–1811	1250
127.	Petru Maior, <i>Istoria Besearicei românilor, atât a cestor dincoace, precum și a celor dincolo de Dunăre</i> , Buda, 1813	1277

128. Claude Fleury, <i>Catechismul cel mic istoricesc</i> , traducere de Vasile Coloși, Buda, 1814	1298
E. SCRIERI FILOSOFICE	1321
129. [Samuil Micu], <i>Etica sau învățătura obiceaiurilor</i> , prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, 1787	1323
130. [Samuil Micu], <i>Învățătura politicească</i> , prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, 1787	1343
131. [Samuil Micu], <i>Învățătura metafizicii</i> , prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, c. 1787–1790	1359
132. [Samuil Micu], <i>Loghica, adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei</i> , prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, Buda, 1799	1379
133. [Samuil Micu], <i>Legile firei, itica și politica sau filosofia cea lucrătoare</i> , I–II, prelucrare după Friedrich Christian Baumeister, Sibiu, 1800	1411
NOTE ȘI COMENTARII	1439
75. Vasile Aaron, <i>Versuri veselitoare la zioa numelui Exțelenței sale, Domnului Domn Ioan Bob</i> (1441);	
76. Vasile Aaron, <i>Versuri veselitoare întru cin<s>tea prealuminatului și preaoșfințitului Domn Samoil Vulcan</i> (1443);	
77. Vasile Aaron, <i>Perirea a doi iubiți, adecă jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe</i> (1445);	
78. Gheorghe Lazăr, <i>Versuri de laudă în limba dacoromânească</i> (1448);	
79. Vasile Popp, <i>Elegia qua spectabili ac clarissimo viro Carolo Michaeli Moger</i> (1450);	
80. Vasile Popp, <i>Elegia ad inelytos status et ordines trium nationum magni principatus Transylvaniae</i> (1453);	
81. Pietro Metastasio, <i>Excerptum ex opere manuscripto Temistoclu</i> (1457);	
82. Vasile Popp, <i>Elegia de laudibus medicinae</i> (1461);	
83. Ioan Teodorovici-Nica, <i>Cântare despre începutul și starea de astăzi a românilor</i> (1465);	
84. Dimitrie Țichindeal, <i>Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături</i> (1468);	
85. Vasile Aaron, <i>Vorbire în versuri de glume întră Leonat, bețivul, om din</i>	

Longobarda, și întră Dorofata, muiarea sa (1473); 86. Gheorghe Munteanu, *Cheaiă preteșugului celui adevărat* (1475); 87. Naum Petrovici, *Versuri celui de înalt și bun neam născutului, domnului Uroș Stefan Nestorovici* (1477); 88. Ioan Tincovici, *Cântări dumnezeiești* (1479); 89. Gheorghe Montan, *Străinul în Pesta* (1481); 90. Jean-François Marmontel, *Adelaida sau păstorița alpicească* (1483); 91. François Fénelon, *Întâmplările lui Telemah* (1485); 92. Vasile Aaron, *Reporta din vis* (1494); 93. Ioan Barac, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (1499); 94. Vasile Aaron, *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase* (1503); 95. Vasile Popp, *Cătră cinstit Dumnealui Ioan Prale* (1505); 96. Moisi Bota, *Versuri îndemnătoare* (1509); 97. Vasile Aaron, *Anul cel mănos. Bucuria lunei* (1512); 98. Gherontie Cotore, *Despre articulușurile ceale de price* (1514); 99. *Floarea adevărului* (1520); 100. Petru Pavel Aaron, *Păstoriceasca datorie* (1523); 101. *Biblia Vulgata* (1527); 102. Petru Pavel Aaron, *Începerea, așezământul și iscăliturile sfântului și a toată lumea Săbor de la Florenția* (1533); 103. [Samuil Micu], *Carte de rugăciuni* (1536); 104. Samuil Micu, *Îndreptarea păcătosului* (1538); 105. Samuil Micu, *Dissertatio canonica de matrimonio* (1541); 106. Samuil Micu, *Despre căsătorie* (1545); 107. Samuil Micu, *Dissertatio de ieiuniis* (1547); 108. Petru Maior, *Procanon* (1554); 109. Gheorghe Șincai, *Catehismul cel mare* (1558); 110. Samuil Micu, *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți* (1561); 111. Chiril al Ierusalimului, *Catihises sau învățături cătră cei ce vin la botez* (1565); 112. Samuil Micu, *Tractat despre moral* (1573); 113. Samuil Micu, *Cunoștință pre scurt a istoriei besericești* (1576); 114. Samuil Micu, *Istoriia împărecherii întră Besearica Răsăritului și a Apusului* (1583); 115. Samuil Micu, *Istoriia Săborului de la Florenția* (1593); 116. *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* (1602); 117. Petru Maior, *Protopopadichia* (1607); 118. Samuil Micu, *Teologhiia moralicească sau Bogosloviia* (1612); 119. Samuil Micu, *Praxișul furumului bisericesc* (1617); 120. Samuil Micu, *Acatist* (1622); 121. *Teologhie dogmatică și moralicească despre Taine preste tot* (1625); 122. Thomas de Kempis,

De urmarea lui Hristos (1629); 123. *Teologie dogmatică* (1633); 124. Petru Maior, *Didahii* (1637); 125. Petru Maior, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți* (1640); 126. Petru Maior, *Prediche sau învățături* (1643); 127. Petru Maior, *Istoria Beseatricei românilor* (1646); 128. Claude Fleury, *Catechismul cel mic istoricesc* (1654); 129. [Samuil Micu], *Etica sau învățătura obiceiurilor* (1656); 130. [Samuil Micu], *Învățătura politicească* (1662); 131. [Samuil Micu], *Învățătura metafizicii* (1666); 132. [Samuil Micu], *Loghica* (1672); 133. [Samuil Micu], *Legile firei, itica și politica* (1675).

ILUSTRĂȚII 1683

Tipărit la R.A. „Monitorul Oficial”